

Yeshuât Den Pat
Âlepŋe

The New Testament in the Selepet Language of Papua New
Guinea

Yeshuât Den Pat Âlepne
The New Testament in the Selepet Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806ccbc

Contents

Mataio	1
Mareko	67
Luka	108
Yoane	173
Aposolo	218
Roma	274
1 Korinti	304
2 Korinti	334
Galatia	353
Epeso	364
Pilipi	374
Kolosai	382
1 Tesalonike	389
2 Tesalonike	395
1 Timoteo	399
2 Timoteo	408
Tito	414
Pilemon	418
Hewuraio	420
Yakowo	444
1 Petoro	452
2 Petoro	461
1 Yoane	466
2 Yoane	474
3 Yoane	476
Yut	478
Hâmbâi	481

Mataio Yesuhât Den Pat Âlep̄e Mataiōe kulemguop.

*Yesuhât tâmbâlip̄e yengât kutyēe
(Luka 3:23-28)*

¹ Yura lohimbi nengât tâmbânen̄e, yamâ kut̄e Awaraham sâ̄m, yâkât senâmbâ gât̄e Dawiti. Otmu yâk yetgât sen âlâ yâkâlebâ Yesu teteop yamâ Anitâ̄e hângângumu giop. Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gawi ya yengât kutyēe yuwu.

² Top̄e katmâ Awarahamgât nan̄e, kut̄e Isaka sâ̄m ya teteop. Isakahât nan̄e Yakop sâ̄m ya teteop. Yakopgât nan̄e Yura sâ̄m, ya teteop. Otmu imilip̄e dondâ meyehop. ³ Yurāe imbi âlâ, kut̄e Tama sâ̄m, ya miop. Yāeâmâ naom yâhâp meyelehop, yâk yetgât kutyet̄e, Peresi yet Sera. Otmu Peresihât nan̄e Hesoron teteop. Hesorongât nan̄e Lam teteop. ⁴ Lamgât nan̄e Aminarap teteop. Aminarapgât nan̄e Nason teteop. Nasongât nan̄e Salamon teteop. ⁵ Salamon̄e imbi miop yamâ kut̄e Lahap, yāeâmâ nanyet̄e Boasi miop. Boasīe imbi, kut̄e Lut sâ̄m, ya memu yâk̄e nanyet̄e Owet sâ̄m ya miop. Owetgât nan̄e Yese teteop. ⁶ Yesehât nan̄e Dawiti teteop.

Dawit̄eâmâ lok kutdâ otmâ manmâ bukūe, kut̄e Uria sâ̄m, yâkât imbi hârem mewangiop. Imbi yāe nanyet̄e Solomon ya miop. ⁷ Solomongât nan̄e Lehowoam teteop. Lehowoamgât nan̄e Awia teteop. Awiahât nan̄e Asa teteop. ⁸ Asahât nan̄e Yosapata teteop. Yosapatahât nan̄e Yoram teteop. Yoramgât nan̄e Usia teteop. ⁹ Usiahât nan̄e Yotam teteop. Yotamgât nan̄e Ahasi teteop. Ahasihât nan̄e Hisikia teteop. ¹⁰ Hisikiahât nan̄e Manase teteop. Manasehât nan̄e Amon teteop. Amongât nan̄e Yosia teteop. ¹¹ Yosiahât nan̄e Yekonia teteop. Otmu imilip̄e nombot̄e meyehop.

Otmu sâp yanâmâ kapi pato âlâ, kut̄e Bawilonia sâ̄m, yan tâmbâlip̄en̄e yengât kasalip̄en̄e taka yongom kiom tuhuyinḡiwi. Kiom tuhuyingim meyekmâ ari Bawilonia yan katyek̄etâ yâk yengât hoj bawa otmâ manbi. ¹² Bawilonia kapi manbi yakât kak̄an Yekoniahât nan̄e, kut̄e Salat̄e sâ̄m ya teteop. Salat̄ehât nan̄e Seruwawe teteop. ¹³ Seruwawehât nan̄e Awiuru teteop. Awiuruhât nan̄e Eliakim teteop. Eliakimgât nan̄e Asoro teteop. ¹⁴ Asorohât nan̄e Sarok teteop. Sarokgât nan̄e Akim teteop. Akimgât nan̄e Eliut teteop. ¹⁵ Eliutgât nan̄e Eliasa teteop. Eliasahât nan̄e Matan teteop. Matangât nan̄e Yakop teteop. ¹⁶ Yakopgât nan̄e Yosep teteop. Yosepgât imbi sâ̄jetâ manop yamâ Maria. Yâhâ Mariāeâmâ Yesu miop yamâ Anitâ̄e hângângumu yâkâlen gemu miop ya nâ̄ngâmain.

¹⁷ Otmu Awarahamgât senâmbâ tetem gājetâ gājetâ tâ̄nâmyen̄ambâ Dawiti ya teteop. Yâhâ Awaraham yâkâlebâ lok komot̄e komot̄e tetem gājetâ ya yengât sen yāe menduhuakmâ 14 olop. Otmu Dawitihât sen yapâ tetem gājetâ gājetâ Bawilonia hânân ari manbi sen yāe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Bawilonia hânân manbi yājak manmâ gājetâ gājetâ Anitâ̄e nan̄e tihitnen̄e olâk sâ̄m hângângumu yuân giop sen yāe menduhuakmâ yawuâk 14 olop. Otmu Yesūe giop sâp yanâmâ sen ya pesuk sâop.

*Yesu teteop
(Luka 2:1-7)*

¹⁸ Anitâ̄e Yesu hângângumu gemu Mariāe miop yakât top̄e yuwu tap. Mâmâ̄e Maria yamâ Yosepgât pat kuwanḡiwi. Yâhâmâ sihan ik̄niâk ik̄niâk manmâ gamutâ Anitâhât Wât̄gât mâmâ̄jahât Heak̄e Maria mâmâ̄e otbāngimu, lok̄e orop, konohân ki

manowot yan, imbiâk ya tepnje olop. ¹⁹ Sâp yan Yosepne Anitâhât den tâŋ tâŋâk lâum manop. Yakât otmâmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Âo, yuâmâ nâhât pat kunihwi. Yamâ benje lok nombotnje orop mon manmai. Yawu gârâmâ nâŋe lok sen senân watmune aŋulakmap,” yawu sâm biwiŋanâk nâŋgâm manop. ²⁰ Yawu nâŋgâm manmâ yâhâm yâhâm yan awun ehop. Awun ekmu Anitâhât aŋelo âlâŋe yuwu sâm ekuop. “Yosep gâ Dawitihât sen, yakât yuwu sâm ekgohomune nâŋgâ. Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne Maria mâmâŋe otbaŋgimu tepnje oap. Yawu gârâmâ gâŋe ki nâŋgârâ bâlewuap. ²¹ Yâkne nanje membuap. Nanje memu kutnje Yesu kunbuat. Yâhâ kutnje yakât topnje yuwu. Yen yâkât komot manmâ otmâ hilipgum gai yen kerehâk meyekbuap. Meyekmu Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.” Aŋeloŋe yawu sâm Yosep ekum ariop.

²²⁻²⁵ Yawu sâm Yosep ekuop ya nâŋgâmu ârândâŋ otmu imbiŋe memu orowâk manowot. Yawu manmâ yâhâm naom ya miop. Otmu Yosepne naom ya kutnje Yesu sâm kunop. Yakât topnje teteâkgât Anitâŋe emet inânŋan yuwu sâmu poropete âlâŋe kulemguop.

“Imbi sihan âlâŋe naom membuap. Yâhâ kutnje âlâmâ Imanue sâm kunbuap.”

Yawu sâmu kulemguop. Kut kunop yakât topŋeâmâ yuwu tap. Anitâŋe nen orop sâp ârândâŋâk tatmap. Yawu.

2

Pitu ekmâ takawiŋe Yesu mepaewi.

¹ Yuraia hânân lok kutdâ pato âlâ, kutnje Herot sâm, ya manop. Sâp yanâmâ Maria yet Yosep yâhâmâ Yuraia hânân kapi âlâ Betelem sâm yan manowot. Kapi yan Mariane Yesu miop. Memu yakât kakŋan lok nombotnje nâŋgân nâŋgânyeŋe papato yaŋe pitu âlâ tetemu ekmâ yakât topnje nâŋgâne sâm emetsenŋe ga takamawâŋembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâm kapi ambolipŋe yuwu sâm âiyongowi. ² “Yuân naom âlâ teteop yaŋeâmâ hâmbâi yeŋgât lok kutdâ otmâ manbuap yakât towat pitu tetemu ekbin. Naom ya mepaene sâm kapi kâlepŋehembâ takain.” Yâhâmâ wosapâ tap?” Yawu sâm âiyongowi.

³ Yakât den pat ya nâŋgâm lok kutdâ Herotnje nâŋgâm yâkne pato otmâ watnekmâ kawenan kinmap nâŋgâm gorâwaŋgiop. Otmu bukulipŋaŋe gurâ yawuâk nâŋgâm gorâyŋgiop. ⁴ Herotnje den pat ya nâŋgâm hotom uminiwi ya yeŋgât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerek menduhuyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâŋe hâmbâi hâŋgângumu gewuap sâmai yamâ kapi wosan tetewuap yakât topnje eknohoŋetâ nâŋgawe.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yawu tap.

“Lok kutdâ âlâ tetem galem otbuap yâkât topnje yuwu. Yâhâmâ Betelem kapi Yuraia hânân yan tetewuap. Yan tetem manmâ Isirae yeŋgât kunyeŋe otmâ galemyongowuap. Yakât otmâmâ kapi yakât nâŋgâŋetâ yahatbuap.” Yawu kulemguop tap.” Yawu sâwi.

⁷ Yawu sâŋetâ Herotnje naom ya tetemu sâp kâlep me tâlâwâk oap, yakât topnje nâŋgawe sâm pitu watmâ takawi ya yohâk mem dâiyekmâ yuwu sâm âiyongop. “Pitu ekmâ takawi ya sâp girawuân tetemu ekbi?” Sâmu yakât topnje ekuwi. ⁸ Ya sâŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Bâiŋ, âlepŋe yen Betelem kapiân ariŋet. Ari naom ya ekmâ taka eknohoŋetâ nâku yawuâk ari ekmâ heronje otbaŋgim mepaewom.” Yawu sâm kâityongop.

⁹ Yawu sâm kâityongomu ba ariwi. Mâtâwân ari endakembâ pitu yaŋe kulet sâm dâiyekmu ari emet mâpuŋan laŋinŋe hâumu siliŋ siliŋ sâmu ekbi. Yaŋe yâhâpŋe torokatmâ yawu hâumu siliŋ siliŋ sâmu ari naom tipŋe emelan talowân yâhâwi. ¹⁰ Emet kâlehen yâhâ naom ya Mariahât tamboŋan tatmu yelekmâ heronje nâŋgâm mepaewi. ¹¹ Otmu goli, iri sikum, to kukŋe suksuk âlepŋe nanje âlâ memâk takawi ya aksihâk gotyetŋan kutakum hâwuruwi. Hâwurum âwurem ariwi. ¹² Yawu otmâ im yan awun yuwu ekbi.

Herotgâlen purik sâam ari den pat yu ki ekumai sâam Anitâne ekyongop. Yawu ekmâ yok pilâm mâtâp âlâengembâ ba kapiyenehen ariwi.

Yosepne Yesu mâmâneit meyelekmu Aihita hânân ariwi.

¹³ Purik sâam âwurem arinetâ Yosepne aman im, awun ehop. Awun ekmu Anitâhât anelo âlâne yuwu sâam ekuop. “Sâamune nângâ. Herotne Maria nanjahât hâkân otmâ hilipguwom sâam nângâm mansap. Yawu gârâmâ gâ yahatmâ imbihe naomge meyelekdâ Aihita hânân ari mannomai. Yan ari manjetâ nâne den girawu sâwom yakât mambotmâ mannomai.” Yawu sâop. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu emet inânjan Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nannahe Aihita hânân manbuap ya kunmune âwurem takawuap.” Yawu tap.

Anelone Yosep ekuop yanâk imbihe naomne meyelekmu Aihita hânân ariwi. Yakât otmâ den, ya bonne teteop.

Herotgât tembe lâulipne Betelem yengât nanlipyne yongowi.

¹⁶ Otmu pitu ekmâ takawi yane Herot kâimbonmâ ariwi yakât nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yanak Yesu ki manâkgât nângâop. Yawu gârâmâ mâmânehe memu manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Yambu yâhâp yakât kâlehen naom titipâ nombotne tetewi. Yakât otmâ Herotne tembe lâulipne hângânyongomu Betelem kapi otmu kapi tipi tapi ya hâlânmâ tai yan nimnaom titipâ tetenetâ yambu yâhâp ki olop ya gurâ kerehâk yongonetâ muwi. ¹⁷ Otmu emet inânjan umatne ya tetewuap ya ekmâ poropete âlâ, kutne Yeremia sâam, yâkne yuwu sâam kulemguop yakât bonne teteop.

¹⁸ “Imbi âlâ, kutne Lahe sâam, yâkât komot yamâ Lama kapiân tetem mannomai ya yengât nanlipyne yongonetâ munomai yakât isem tep bâle otnomai. Otmu sâp yanâmâ lohimbî nombotnehe ya ekmâ biwi nângân nângânyene ki sânduk sâwuap, yawu.”

Yâhâ Herotne sâamu nanlipyne kerehâk yongonetâ muwi yan bonne teteop.

Yosepne Yesu mâmâneit meyelekmu Aihita hân pilâm âwurem ariwi.

¹⁹ Otmu Herotne mumu yanâmâ Yosepne Aihita hânân manmâ awun ehop. Ekmu yan Anitâhât anelo âlâne yuwu sâam ekuop. ²⁰ “Mariahât nanne hilipguwe sâam kasa otminiop ya emelâk muop. Yakât otmâ imbihe naomge meyelekdâ âwurem Yuraia hânân arinet,” Yawu sâam ekuop. ²¹ Yawu sâam ekumu hân ya pilâm Yosepne imbihe naomne dâiyelekmâ Yuraia hânân âwurewi. Yakât otmâ Anitâne poropete âlâ ekumu kulemguop ya bonne teteop.

²² Yâhâ Yosepne âwurem ari den pat yuwu nângâop. “Herotne mumu yanak nanne kutne Akelao sâam, yâkne âwânahât welâmjan kinmâ Yuraia yengât lok kutdâ mansap.” Yawu sânetâ nângâop. Den ya nângâm nanne hilipgumap sâam gorâwanjimu Yuraia hân pilâm ariwe sâam biwi yâhâp olop. Yawu otmâ im awun ekmu Anitâne yuwu sâam ekuop. “Gâ Yuraia hân pilâm âlâengen meyelekdâ arinomai.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâamu yapâ pilâm Galilaia hânân ari, kapi âlâ, kutne Nasaret sâam, yan manbi. Otmu emelâk emet inânjan poropete âlâne den yuwu kulemguop ya bonne yan teteop.

“Yâhâmâ Nasaret kapi ambohe.”

Yawu kulemguop. Yosepne imbihe naomne meyelekmu Nasaret kapiân ari manbi yakât den ya bonne teteop. Otmu yan manjetâ naom ya lok olop.

3

Yoanehe âi topne kalop.

(Mareko 1:2-8 Luka 3:1-18 Yoane 1:19-28)

¹ Yesu lok otmu yanâmâ bukuhe Yoane Baptis yâkne âi topne katbe sâam Yuraia hân lok ki manmaiângen ari manop. Ari manmu lohimbî dondâne ari ekne sâam arinetâ yuwu sâam ekyongop. ² “Anitâne tihityene otbe sâam oap yakât orotmemeyene kinjon

ya kerek betbangim yâkâlen torokatmâ manjet.” Yawu sâmb ekyongop. ³ Otmu den ya ekyongom gaop yakât emet inânjan poropete âlâ, kutje Yesaia sâmb, yâkne Yoanehât nângâm lohimbî biwiyene pâron sâmb kuwihaknomai yakât kulempuop. Den yakât bulâne ya yâkâlen teteop. Den ya yuwu.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen arinomai ya yuwu sâmb ekyongowuap. “Lok kutdâne tohowuap yakât kawene mem pitim mâtâp mewanjet. Otmu pumne laune uk sâmb huruñ sâmb, otbuap yamâ kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ talâk.”

Yawu sâmb ekyongop. Den yawu kulempuop yakât bulâne ya Yoane yâkâlen teteop.

⁴ Otmu Yoaneje poropete âi ya topne katmâ tuhuwe sâmb lok ki manmaiângen ari manop. Otmu senje âlâlâ, hâk katipne, me petne, yamâ sonjo âlâ, kutje kamele sâmb, yakât somotjane mendenmâ mem kepeiakmâ manminiop. Otmu pet âlâ topne yane mem sâhâm kuratguakminiop. Yâhâ sot yamâ nengopdâ, gonjarañ, otmu dopon yawuya neminiop. ⁵ Otmu lok ki manmaiângen ari manmu nengât kapi kunje Yerusalem ya ambolipne otmu kapi tipi tapi Yerusalem hâlânjâ manbi, otmu Yoran to nombot nombot manbi ya ambolipne nombotjane yâkâlen ariwi. ⁶ Yâkâlen ari orotmemeyene bâlene otmâ gawi ya kerehâk sâmb teteakjetâ Yoran toen mem katyehop.

⁷⁻⁸ Yawu otjetâ Parisaio otmu Sarukaio lok nombotjane yâkne toen mem katnenehâk sâmb yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâmb ekyongop. “Yenâmâ lok perâkne. Otjetâ bâlem gamap yakât matje Anitâje meñet sâmb yakât yeneâmâ kingityenahât otmâ bâlene ya pilai mâne âlepne otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nângâñetâ ki ârândân oap. ⁹ Yawu otmâmâ yuwu mon nângâñomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâne mansain. Yakât otmâ Anitâje nengât ki nângâm bâleningimâp.” Yawu ki nângâñomai. Yakât yuwu sâmbune nângâñet. Anitâje sâmb kât yuje Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâmb. Yakât matje hâmbâi menomai. ¹⁰ Yakât den âlâen hâmb sâmbune nângâñet. Emelâk unam sâmb katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonje ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlânj sâmb kâlâpne sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.

¹¹ Yakât otmâ yene orotmemeyene bâlene ya sâmb tetem Anitâhâlen biwiyenane kepeñetâ toen mem katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topne katbuap yâhâmâ wâtne pato tatbangiap. Yakât otmâ nâne yâkât itâkat ya gurâ mem kâpekâ golewanjiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâneâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmbâñahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotne manman âilonjoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotneâmâ hâhiwin kakñan katyekmu mannomai. ¹² Otmu den âlâen hâmb sâmb. Yeneâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikñiâk ikñiâk katmai. Neneñahât pat otmap ya konohân mem hâwuruñetâ tatmap. Yâhâ ki neneñahât pat otmap yamâ mem pilâmb. Yakât dopneâk yâkne taka biwinenñahât topne ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topne yuwu. Yâkât tem lâmb manmâ yâhânom yamâ ikñan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotjane yâkât hâkân otmâ betbangim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

*Yoaneje Yesu mem toen kalop.
(Mareko 1:9-11 Luka 3:21-22)*

¹³ Sâp yanâmâ Yesuje Galilaia hân pilâmb Yoaneje toen mem katnehâk sâmb yâkâlen ariop. ¹⁴ Arimu Yoaneje ekmu umatje otmu yuwu sâmb ekuop. “Gâñe nâ toen mem katnekdâ ârândân otbâp. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nângâmbune umatje oap.” Yawu sâop.

¹⁵ Sâmb sâop. “Anitâje sâmb kalop ya otmutne nângâmbu ârândân otbuap. Yakât gâ biwi yâhâp ki ot.” Yawu sâop. Yawu sâmb Yoaneje nângâmbu ârândân olop. ¹⁶ Nângâmbu ârândân otmu toen mem katmu ginñan yâhâ kinmutâ yanâk himbim pâron sâmb Anitâhât Wâtgât mâmbâñahât Heakje kembâ hâtgum ge Yesu mâmbâñe otbangiop. ¹⁷ Gemu yanâk

himbimâmbâ Anitâñe yuwu sâm ekyongop. “Ya ekñet. Yamâ nine nanne ombe bisine. Nâ biwinañe yâkâlâk nângâman.” Yawu sâop.

4

Satanñe Yesuhât biwiñahât topñe ekbe sâm olop.
(Mareko 1:12-13 Luka 4:1-13)

¹ Otmu weke bâleñe ya yeñgât kunyeñe, kutñe Satan sâm, yâkñe Yesuhât wâtñe tatbangiap me bia ya ekmâ biwiñahât topñe nângâwe sâm olop. Yakât otmâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu dâim lok ki manmaiângen ariop. ²⁻³ Yan ari manmâ gamu, hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtñe houñ sâop. Yawu otmu yanâk lohotñe olâk sâm Satanñe yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanñe bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Âlepñe yarâke yamâ benñe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândâñ tihitnenñe otmap. Yawu gârâmâ sotñak konok wâtnenñe mianjim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunñe ârândâñ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu yanâk Satanñe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot. ⁶ Yâhâm Satanñe yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemguwî ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teñ sâmapgât Anitâñeâmâ añelolipñe hângânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kion. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.

⁷ Sâmu sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Thilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nângâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu pumñe gip gipñan dâim yâhâop. Yâhâm yanâmâ hânñe hânñe lok kutyene pato ya yeñgât senñe âlâlâ dondâ tatyinjiop ya tiripgum yuwu sâop. ⁹ “Senñe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeñe manman. Gâñe mepaenekbuat yanâmâ senñe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Main, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoñ bawanjim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap. Gâ pilânekmâ ari.” Yawu sâop.

¹¹ Yawu sâmu pilâm ariop. Pilâm arimu yanâk himbimâmbâ añelo nombotñane ge tihitñe otmâ tânguwî.

Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yinjiop.
(Mareko 1:14-15 Luka 4:14-15)

¹² Ya pesuk sâmu yakât kakñan lok kutdâ âlâ, kutñe Herot Antipa sâm, yâkñe Galilaia yeñgât galem manop. Yâkñe sâmu Yoane mem pâi emetñan katñetâ talop. Pat ya nângâm Yesuñe yahatmâ Galilaia hânân ariop. ¹³ Yan ari Nasaret kapi ya wangim kapi âlâ, kutñe Kapanaum sâm, kapi yan hân âlâ kutñe, Sewulun yet Naptali sâm, yan ari manop. Otmu Kapanaum kapi yamâ dengân âlâ, kutñe Galilaia sâm, yakât ginñan tap. ¹⁴ Yesuñe kapi yan ariop yakât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, den ekumu kulemguwop yakât bonñe teteop. Den yamâ yuwu tap.

¹⁵ “Sewulun otmu Naptali ambolipņe yamâ Galilaia dengân otmu Yoran to nombotgen tai. ¹⁶ Yan tainę biwiyenę manġuakmâ kopa olop. Otmu omoņ bâleņan manmâ mumuhât pat otmâ manmâ gawi. Yawuhât otmâ laņinņanę siliņ siliņ sâmbi wiyenjan hâumu haņ sâmbi keterakyiņgiwuap. Yawu otmu topņe ekmâ nâņġâņetâ biwiyenjan hâuwuap.”

¹⁷ Den yawu tap. Yesuņe kapi yan ari manop yan den yakât bulâņe teteop. Otmu yan ari manmâ yuwu sâmbi ekyongop. “Anitâņe tihityenę otbe sâmbi oap. Yakât otmâ otņetâ bâlemap ya kerek pilâm biwiyenę yâkâlen katņetâ kinbuap.” Yawu sâmbi ekyongop.

Yesuņe hoņ bawalipņe imbât meyehop.
(Mareko 1:16-20 Luka 5:1-11)

¹⁸ Sâp yan lok yâhâp imi ata manowot kutyetņe Simon yet Anderea. Atañahât kutņeâmâ Simon otmu yâkâlâk kutņe âlâ Petoro sâmbi. Yâhâ imiņeâmâ kutņe Anderea sâmbi, yâhâmâ dengân tânâmņan ba injan itâņe toen pilâm kinowot. ¹⁹ Yawu otmutâ Yesuņe yelemâ yuwu sâmbi ekyotgop. “Yerâmâ nâhâlen torokatmutâ orowâk manmâ yâhânom. Sâp yiwerenę yuâmâ injan dâim mansawot. Yâhâ nâņe meyeleksan yanâmâ nâhât wâtņan kinmâ lok meyekmutâ nâhât komolân torokatnomai.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmbi yanâk inġat senę âlâlâ mem manowot ya aksihâk pilâm Yesu walowot. Watmutâ orowâk manbi.

²¹ Yapâ arain mâne imi ata âlâ mem teteyelekbi, kutyetņe Yakowo yet Yoane sâmbi, Yeweri nanyâhâtņe. Yâhâmâ âwâyetņe orowâk injan itâņe ġarem kinbi. ²² Yawu otmutâ Yesuņe yotgonmu in yawu âwâyetņe pilâm yâkâlen torokatmutâ ariwi.

Yesuņe lohimbi dondâ mem hengemyongop.
(Luka 6:17-19)

²³ Yesuņe Galilaia hânân miti emetņe tatmâ arap yan yâhâm gem Anitâņe tihitnenę oap yakât den pat âlepņe ekyongop. Otmu lohimbi mesek otmâ umatņe topņe topņe yaņe mem bâleyekmu manbi ya hengemyongop. ²⁴ Yawu otmâ manop yakât den pat ya hân âlâ, kutņe Siria sâmbi, yan pen pen sâmbi ariop. Pen pen sâmbi arimu nâņġâņetâ yaņak kapi ambolipņanę yawuâk kundat mesek topņe topņe otbi ya meyekmâ yâkâlen takawi. Weke bâleņanę mâņġâeyehop. Me kopa otbi. Me sen birik yongom manop. Lok yawuya ya nřehâk meyekmâ yâkâlen tohoņetâ hengemyongop. ²⁵ Hengemyongop yakât den pat sâmbi haņ tuhunętâ Galilaia ambolipņe, otmu ya hâlâņmâ kapi bâlâk nřerek tatmâ arap, ya yengât kutyenę pato âlâmâ Dekopoli sâmbi, ya ambolipņanę yâkâlen tohowi. Otmu âlâmâ Yuraia, ya ambolipņe. Otmu kapi pato Yerusalem ya ambolipņe. Otmu kapi tipi tapi Yoran to nombot nombot tatbi ya ambolipņanę menduhuakmâ Yesuhâlen ariwi.

5

Yesuņe hoņ bawalipņe den ekyongop.

¹ Otmu lohimbi dondâņe menduhuakmâ tatņetâ Yesu ikņiâk pumņan yâhâop. Yâhâ tatmu hoņ bawalipņe yâhâņetâ yuwu sâmbi ekyongop. ² “Den bonęe sâmbi nâņġâņet.

Tepnenę heronę otmu mannom.
(Luka 6:20-23)

³ Biwi nâņġân nâņġânyenę yenahât nâņġâņetâ gemap. Yenęâmâ yuwu nâņġânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâņe himbingât pat kuningiop. Yakât otmâ yâk orowâk mannom.” Yawu nâņġâm we âlep nâņġâņet. ⁴ Yâhâ we bâle nâņġâm isem manmai yenâmâ hâmbâi Anitâņe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyenę heronę otmu mannomai.

⁵ Meņetâ huruņ huruņ otmap ya yen hâmbâi Anitâņe meyekmu yâk orop manmâ yâhâmbisâi yakât we âlep nâņġâm manņet.

⁶ Otmu Anitâhât den ya girawu otmâ lâune sâmbi yakât nâņġâm manmai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâņe mâmâņe otyiņgimu manmâ yâhânomai. Yakât otmâ biwiyenę heronę olâk.

⁷ Buku nombotŋaŋe kasa otyiŋgiŋetâ umam sâyiŋgimai ya gurâ hâmbâi yawuâk Anitâŋe meyekmâ umam sâyiŋgiwuapgât biwiyenŋe heronŋe olâk.

⁸ Otmu Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim denŋe tiŋâk lâum manmâ gamai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmu orowâk mannomai yakât biwiyenŋe heronŋe olâk.

⁹ Otmu bukulipyenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmai. Yawu manŋetâ buku nombotŋaŋe hionakmâ ahone sâam otŋetâ yan mem lohotŋe tuhuyekmai yamâ hâmbâi Anitâŋe meyekmâ “Nine nanne baratne bulâŋe,” yawu sâwuap. Yakât biwiyenŋe heronŋe olâk.

¹⁰ Otmu Anitâhât den lâum manŋetâ torehenlipyenŋe nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otyiŋgiŋetâ ki lohotŋe otmai. Yamâ Anitâŋe himbingât pat kuyiŋgiop. Yakât biwiyenŋe heronŋe olâk.

¹¹ Otmu nâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyenŋan sâam mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. ¹² “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk Anitâhât poropete yawuâk otyiŋgiŋetâ bâleop. Yawuâk sâp yiwerenŋe gurâ otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmenŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe menom.” Yawu nâŋgânomai. Yakât otmâmâ biwiyenŋe heronŋe olâk.

*Kâtembe otmu lambe yakât dop
(Mareko 9:50 Luka 14:34-35)*

¹³ Yeŋgât topyenŋe teteâkgât den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Kâtembe ihm solân hoŋmunŋe yanâmâ sot ya nemunŋe launenŋan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbi hohetyenŋan manŋetâ yan yekmâ Anitâ heronŋe nâŋgâwanŋinomai. Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmŋe otbuap. Yawu otmu girawu tuhmunŋeâmâ âlâkuâk ukenŋe otbuap? Yamâ ki orotŋe. Pâlâmŋe oap yaŋe âlâ yu me ya tuhmunŋe ukenŋe âlâ tetewuapgât dop bia. Yawu otmâ pâlâmŋe oap sâam pilâmunŋe arimap.

¹⁴ Otmu yakât topŋe tetem heŋgeŋguâkgât den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lohimbi hânŋan kulemŋan mansai ya yeŋgât laŋinŋe otmâ mannomai. Otmu kapi pato âlâ pumŋe sok sohân tatbuap. Yâhâ ambolipŋaŋe kasa yeŋgât senyenŋan âlâ ari miŋiŋguraknomaihât dop ki tap. Yawu. ¹⁵ Otmu âlâen hâum sâawe. Lambe âlâ saum emet kâlehen katmunŋe kâtâpŋan tatbuapgât dop ya gurâ ki orotŋe. Lambe saum helenân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe yanâmâ ekmâ gem yâhâmain. ¹⁶ Yakât otmuâmâ lambe ya laŋinŋe pilâmap, me kapi pato tetekŋan tatmap yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den lâum manŋetâ manmanyenŋe ekŋetâ ârândânŋ otmu awonŋenŋe himbimân tatmap ya mepaenomai. Yawu.

Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop yakât topŋe

¹⁷ Otmu âlâ sâamune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu mon nâŋgâm mansai. “Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop. Otmu poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi yamâ mem ge katbe sâam oap.” Nâhât yawu mon nâŋgâm mansai. Nâ ya otbehât bia. Nâŋe ya mem ge katbomgât dop ki tap. Nâŋe sâawi ya lâum manmune bonŋe teteâkgât otman. ¹⁸ Yakât yuwu sâawe. Hân himbim tatmâ yâhâwuap. Yâhâ girem den yamâ yawuâk tat tat kârikŋe tatmâ yâhâwuap. Tatmâ yâhâwuap yakât bulâŋe tetewuap yanâmâ, hân himbim otmu senŋe âlâlâ kerek biatmâ metewuap. ¹⁹ Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe girem den konohâk loŋgâenomai yakât bulâŋe ki menomai. Otmâmâ buku nombotŋaŋe yawuâk otmâ manŋet sâam meme sâsâ tuhuyekmâ mannomai yaŋe hâmbâi yakât matŋe himbimân yâhâ lok geheŋe otnomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe girem den ya biwiyenŋe tiŋâk lâum manŋetgât tânyongom mannomai yaŋe himbimân yâhâ lok yâhâ yâhâŋe otnomai. ²⁰ Yakât topŋe yuwu sâamune nâŋgâm heŋgeŋguŋet. Yeŋe Anitâhât den lâune sâam Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaionŋe otmai yan ki torokatnomai. Yâkŋe den perâkŋe sâamai. Yenâmâ Anitâhât den bulâŋe ya lâum manmâ yaŋak himbim manman yakât bulâŋe menomai. Yawu.

Buku oranjim mannom.
(Luka 12:57-59)

²¹ Otmu Moseje girem den kulemguop yakât topje ekyongomune nângânet. Girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâje buku âlâ kuñetâ mumbuap. Yamâ papatolipyeñaje meyekmâ den âiân katyekñetâ tosa pato menomai. Yawu.”

²² Yawu gârâmâ yuwu sâmunne nângânet. Lok âlâ me âlâje buku âlâhât nângâm bâlenomai yamâ Anitâje yawuâk nângâm bâleyingiwuap. Otmu lok âlâ me âlâje buku âlâhât nângânetâ gemu mem ge katmai yamâ papatolipyeñaje mem den âiân katyekmâ den yinginomai. Otmu lok âlâ me âlâje buku âlâhât kuk otmâ mem ge katnomai yamâ kâlâpgât pat otnomai. ²³⁻²⁴ Yakât topje yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje Anitâ hoñ bawanjine sâm otnomai yan buku âlâje lok âlâhât nângâm bâlem manbuap ya nângâmu tetemu angoân buku ya orop biwi konohâk otmâ yakât kakñan hoñ bawanjinomai. Yawu.

²⁵ Yakât âlâ yuwu sâwe. Yengât buku âlâ me âlâje kuk otyingim den âiân katyekne sâm kiapgâlen arinomai. Yamâ in yawu ari mâtâwân yekmâ sâm tetenjetâ kaok nanjanjinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen den sâm tetemu mem pâi emetñan katyekbuap. ²⁶ Pâi emetñan tatmâ yeje ombeân kiâk kârik kârikje genomai. Kiapje pâi emetñan tatnomai sâm sâp katyingiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.

Eknâle eknâle yakât topje

²⁷ Otmu den âlâ sâwe. Moseje girem den âlâ kulemguwân yuwu tap. “Lok âlâ me âlâje bukulipyeñe yengât imbilipyeñe ki yekmâ otnomai.” Yawu tap. ²⁸ Yakât otmâ nâje yuwu sâmunne nângânet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâje biwiyenjan imbi âlâhât nanjai yamâ emelâk biwiyenjañe otmâ tâpikguai lok yañe tosa miai. ²⁹ Yakât otmâ nâje den mâmâje âlâ yuwu sâwe. Bulâje hâum gusuhutmâ pilânomai ki sâwe. Lok âlâ me âlâje hêngât pat otmâihât senje nombolâk bâlewuwap. Yakât otmâ senje bâlewuwap yaok hâum gusuhutmâ pilânomai. Wongât? Matje umatje memâihât. Yawu otmâmâ senje âlâ âlepje oap yañahâk mâtâp tâñ tâñâk watmâ manman kârikñan arinomai. ³⁰ Otmu hiliwahom hêngât pat otmâihât yawuâk bânje nombot yañe otmâ bâlewuwap yamâ hârem pilânomai. Wongât? Bâleñan yan kionmai. Yawu otmâmâ bânjeñe nombotje âlepjeâk tatbuap yañe âi tâñ tâñâk tuhum manman âilongoân arinomai. Yawu.” Yesuje den yan hâum sâop.

Lokje imbiñe ki pilaknomai.

(Mataio 19:9 Mareko 10:11-12 Luka 16:18)

³¹ Otmu den yuwu torokalop. “Nombotjañe yuwu sâmai. “Lok âlâje imbiñait manmâ yâhâromawot yamâ nângâmu umatje otmu imbiñe ya imbiâk pilâuwap. Pilâuwap yakât topje kulemgum bânjan katmu ariuwap.” Yeñeâmâ yawu sâmai. ³² Yakât otmâ nâje yuwu ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâhât imbiñaje âlepje nanje manmap. Ki otmâ tâpikgumap ya imbiâk watmu arimu lok âlâje imbi ya hârem membuap yamâ lohimbi ya orowâk tosa mendomawot.” Yawu sâop.

Sâm kârikje ki tuhunomai.

³³ Otmu den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk tâmbâlipnennaje yuwu sâm alahuminiwi. “Nen Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, sâm kârikje tuhunom yakât otmâ yawuâhâk otnom.” Yawu sâminiwi. ³⁴ Yakât nângâmunne bâleap. Yawu gârâmâ yiwereñe yeñe Anitâhât senjan wuân me wuân otne sâm, den sâm kârikje tuhunomai yan wahap âlâ me âlâhâlen ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yâhâ yakât topje yuwu tap. Himbimân Anitâhât manman tap. Yawu gârâmâ yeñe yan ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁵ Otmu Anitâje hânân tatmap. Yakât otmâ hânân ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. Yerusalem kapi ya gurâ Anitâje tatmawâk. Yakât otmâ Yerusalem kapi pato ewan gurâ ki gâitmâ sâm kârikje tuhunomai. ³⁶ Yakât yuwu sâmunne nângânet.

Yenâmâ Anitâ bia, yenâmâ lok. Yakât otmâ somotyene iwit kaok ya sânetâ helen gâwu gâwu otbuapgât dop ki tap. Me somotyene helen gâwu gâwu ya sânetâ iwit kaok tetewuapgât dop gurâ ki tap. ³⁷Yawu gârâmâ yeŋe wonân me wonân gâitmâ sâm kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Anitâ konok manmanyenahât amboŋe tatmap. Yawu gârâmâ denyene bonŋanâk sânomai. Yawu sânetâ nâŋgânetâ ârândâŋ otmu pesuk sâwuap. Yawu.

Mem âlâlâ tuhunenekŋetâ yakât matŋe ki kâpekyinŋinom.
(Luka 6:29-30)

³⁸Otmu den âlâ kulemgowi ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâhât kasaŋe senŋe nombot ya hâum gusuhutmâ pilâmu yâku yawuâk matŋe senŋe nombolâk hâum gusuhutbanŋiwuap. Me lok âlâŋe buku âlâhât sâtŋe ya kum parandaŋ pilâmu yâku yawuâk matŋe kum parandaŋ pilâwuap.” ³⁹Yawu tap. Yakârâmâ nâŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Lok âlâ me âlâŋe buku âlâ mem yawu mâŋgânetâ yakât matŋe ki kâpekbuap. ⁴⁰Otmu âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe amboŋahât bâlene hân meyiŋgim yaŋak kiapgâlen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yiŋiŋetâ pesuk sâwuap. ⁴¹Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgânet. Lok âlâ me âlâŋe yeŋe itâ pare miakmâ umat karat otnomai yan yuwu mon sânomai. “Tânnongom itâ pare mem ari ningiŋet.” Yawu sâm ekyongonetâ ihilâk denyene nâŋgâm hewewenâk mem ari katyeknomai. ⁴²Otmu lok âlâ me âlâŋe yu me ya ningiŋet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yiŋiŋomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi mene sâm âiyongonomai yamâ ihilâk yiŋiŋomai. Yawu otmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.

Kasalipnenŋe yeŋgât nâŋgâm buku otyiŋiŋinom.
(Luka 6:27-28,32-36)

⁴³Otmu den âlâ yuwu sânetâ nâŋgâmain. “Lok âlâ me âlâŋe buku otyiŋiŋinomai yamâ yengu tep herone nâŋgâm buku otyiŋiŋinomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kasa otyiŋiŋetâ yengu yawuâk kasa otyiŋiŋinomai.” Yawu sâmai. ⁴⁴⁻⁴⁵Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Anitâŋe lohimbi âlepŋe otmâ manmai ya tânyongomap. Otmu lohimbi bâlene ya gurâ yawuâk tânyongomap. Yakât otmâmâ yeŋe kasalipyene ihilâk buku otyiŋiŋinomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait kakyeŋan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât sait lohimbi kakyeŋan Anitâŋe pilânomai yamâ lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋiŋinomai. Umam sâyiŋgim himbim awonnenŋe ulitgunetâ herone nâŋgâyiŋgim nine nanne baratne bulâŋe mansai sâm meyekbuap. ⁴⁶Otmu yakât âlâ sâwe. Takesi meme lok nombotŋe perâk sâm lohimbi kâityongom tewetsenŋe kombo meyiŋgimai ya yekŋetâ lok bâlene otmai. Yâkŋe bukulipyene tânyongom mansai. Otmu lok nombotŋe yen orop buku konok manne sâm tânyongonetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ otmap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok nombotŋe nâŋgâm bâleyiŋgimai yamâ yeŋe buku ki otyiŋgimai. Yawu otmai yakât nâŋgâmune yawuâk ki ârândâŋ otmap. ⁴⁷Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋe lok nombotŋe orop buku ki oraŋimai. Yawu otmai yan bukulipyene ya orowâk buku oraŋimai yamâ nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. Lok nombotŋe Anitâhât ki nâŋgâmai yaŋe gurâ yawuâk otmai. ⁴⁸Yawuhât yuwu sâmune nâŋgânet. Himbim awonnenŋe manman uwawapŋe bia otmap. Yengu manman yan torokatmâ manŋetâ ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

6

Nembe kalem yakât topŋe

¹Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipyenŋe yeŋgât nâŋgâyiŋiŋetâ yahalâkgât yâk yeŋgât senyenâk kinmâ lohimbi umburuk manmai ya tânyongonomai. Lohimbiŋe yeŋahât nâŋgânetâ yahatmu yawu otmâ manmai yamâ Himbim Âwâyeŋeŋe

yekmu dondâ bâlemap. ² Yawu gârâmâ lok nombotņaje senņe âlâlâhât pâin guin otmâ manmai. Yawu manmai yamâ lohimbiņe nenekņetâ yahalâk sâmb lohimbi nombotņe biwiyeņe kurihiakmaine lok senyeņan kinmâ nembe kalem otyiņgimai. Yakât otmâ Anitâņe yakât hâmeņe ki yingimu menomai. Yuwu sâwuap. “Emelâk yekņetâ yahalopgât pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ³ Yakât otmâ yeņe lok nombotņe senņe âlâlâhât pâinmai ya nembe kalem otyiņgine sâmb tihângen kinmâ tânyongonjetâ yan bukulipyeņeņe yakât topņe ki yekmâ nâņgânomai. ⁴ Yawu otņetâ Anitâņe tihângen ekmapņe yekmâ yakât matņe âlepņe yingiwuap.” Yesuņe yawu sâop.

*Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap.
(Luka 11:2-4)*

⁵ Den âlâ yuwu sâop. “Yeņe yok pilâm kinmâ Anitâ ulitgunomai. Yâhâ lok nombotņe yeņe topyeņe kurihim lok senyeņan kinmâ bukulipnenņeņe nengât nâņgâņetâ yahalâk sâmb sâtņak Anitâ ulitgumai. Yeņe yawu otnomai otmuâmâ Anitâņe hâmbâi yuwu sâmb ekyongowuap. “Emelâk lohimbi senyeņan otņetâ yan yekņetâ yahalop. Yakât otmâ pesuk yap. Âlâmâ ki tap.” Yawu sâwuap. ⁶ Anitâ ki ekmain yâkņeâmâ biwinenņe ekmap. Yakât otmâ yeņe yâk orop den huhune sâmb yan yok pilâm tatmâ ekuņetâ nâņgâyingiwuap.

⁷ Yakât nâņe yuwu sâmbune nâņgâņet. Yeņe ulitgune sâmb biwi yâhâp otmâ ki ulitgunomai. Lohimbi Anitâhât topņe ki nâņgâm engat yâhâp manmaine yuwu nâņgâmai. “Nenņe den pâņe konok gurâ sâmbunņe Anitâņe ki nâņgâningimap.” Yawu nâņgâm den dâiak dâiahâk otmai. ⁸ Yeņe yâkņe otmai yawu ki otnomai. Yeņe âwâyeņe ki ulitgunetâek biwiyeņahât topņe emelâk nanņap. ⁹ Yakât yeņe yuwu mon sâmb ulitgum mannomai.

“Himbim awonņenne, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâņgâm mepaehekmâ mannom. ¹⁰ Gike sâtgât otmâ aņelolipgane haonmâ ârândâņ hon bahihimai yawuâk nenņe gurâ tem lâuhihim mannom. ¹¹ Otmu gâņe hilâm ârândâņ tihitnenņe otmâ dopnenņanâk ningimat. ¹² Otmu lohimbi nombotņe mem bâlenenekmâ tai ya yeņgât nâņgâm umam sâyingim tosayeņe pilâyingimain yakât dopņeâk gâņe umam sâningim tosanenņe pilâningiwuat. ¹³ Otmu Satanņe kendâningimu otmunņe bâlemap sâmb ulitgohoaingât mâtâp meningi.”

Yeņe yawu sâmb Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi nombotņe sâmb bâleyingim mem ge katyeknomai ya yeņgât yeņe tosayeņe pilâņetâ yakât otmâ himbim âwâyeņeņe yen gurâ tosayeņe yawuâk pilâwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņe mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât nâņgâm yeņe matņe yingine sâmb otmâ mannomai yamâ himbim âwâyeņeņe yen gurâ otņetâ bâlewuap yakât matņe kâpekyingiwuap.

Bukulipnenņe nâņgâningiņetâ yahalâkgât ki nâņgânom.

¹⁶ Den âlâ yuwu sâop. Lok nombotņe yeņahâlâk nâņgâņetâ yahatmu topyeņe kurihiakmâ yuwu nâņgâmai. “Nenņe Anitâ ulitgunom yanâmâ lohimbiņe nenekmâ nâņgâningiņetâ yahalâkgât sot barahâk tatmâ ulitgunom.” Yawu nâņgâmai. Yamâ Anitâņe nâņgâmu ki ârândâņ otmu yuwu sâwuap. “Emelâk bukulipyeņeņe yekmâ nâņgâyingiņetâ yahalop yaņak pesuk yap. Âlâ ki tap. Yakât otmâ matņe ki yingiwom.” Yawu sâwuap. ¹⁷ Yawu gârâmâ yen yawu ki otnomai. Yenâmâ sot barahâk tatmâ Anitâ ulitgum yan toņe kun kundenyeņe piriakmâ somotyene hâluhuakmâ âilonņo tatmâ ulitgunomai. ¹⁸ Yawu otmâ mannomai yanâmâ yeņe sot barahâk tatnomai yakât topņe bukulipyeņeņe ki yekmâ nâņgânomai. Yawu otnomai yamâ awonņenne Anitâ biwinenņahât topņe nâņgâmapņe yakât matņe yingiwuap.” Yawu sâop.

*Senņe âlâlâ tatningiap ya ki alitnom.
(Luka 12:33-34)*

¹⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ ekyongop. “Hângât senŋe âlâlâ iri sikum me hop sambe tatyinŋiap yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem dâimu yanâk arimu manmai. Yamâ talaŋe kumap, me seloŋe hâreŋap, me bumbungumap me kombo otmai. Yakât otmâ yeŋe tatningiâk sâŋ ki aliraŋginomai. Otmu biwiyeŋe yan ki ariwuapgât nanŋan. ²⁰⁻²¹ Yeŋe biwi konohâk otmâ nembe kalem oraŋginomai. Orotmeme ya otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap. Otmu himbingât pat kuyinŋiop ya bonŋe menomai. Yawuhât Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim manŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Luka 11:34-36)

²² Den âlâen yuwu hâum sâop. “Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe ya âlepŋe tatmu yan bam gamai. ²³ Yâhâ senyeŋe gara garaŋe pik sâwuap me senyeŋe bok sâwuap, yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kioŋnomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Biwiyeŋan Anitâhât laŋinŋe panŋap ya bok sâmapgât biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe galemahom manman âlepŋeâk torokatmâ manmâ yâhânomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe pâlâmŋe otmâ omoŋe kurihiwuap yamâ manman bâleŋan yâhâ hiliwahonomai. Yakât yeŋe ya otmaiât biwi golâek mannomai. Yawu.”

Anitâŋe tihitnenŋe otmap. Yakât otmâ ki gorâningimu mannom.
(Luka 16:13 Luka 12:22-31)

²⁴ Den âlâen yuwu hâum sâop. “Lok konokŋe lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiŋaŋe kepeim heronŋe kakŋan tuhuwaŋgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkâŋ kakŋan nep ya ki tuhum heŋgeŋguwuap. Yakât topŋe yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeŋe arimu manmainŋe girawu otmâ Anitâ tem lâuwaŋgim mannomai? Yamâ ki orotŋe.” Yawu sâop.

²⁵ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgânet. Yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtakuyinŋimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâŋ biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgânet. Kembâ yekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim amboŋaŋe haonŋmâ ârândâŋ sot yinŋimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haonŋmâ ârândâŋ tânyongom gamap. ²⁷ Yawu gârâmâ yeŋahât girawu mannom sâŋ yakât ki nâŋgâm kiwiliŋ otnomai.

²⁸ Yeŋe iri sikum me sâŋgum lawa lawa yan biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuŋetâ dondâ bâlewuap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgânet. ²⁹ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunŋe âilonŋo lonŋo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutŋe Solomon sâŋ, yâkŋe hâk katipŋe kulem melem mânunakmâ manop. Yaŋe hahop suriŋe sekŋe âlepŋe tetemap yakât dopŋe gurâ ki miop. ³⁰ Yâhâ hahop suriŋe ekmunŋe âilonŋo otmap. Yawu gârâmâ ikŋahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririŋ sâŋ kinŋap. Anitâŋe nâŋgâopgât yawu kinŋap. Yiwerenŋeâmâ tetem âilonŋo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeŋaŋe yuwu ki nâŋgânomai. “Anitâŋe pâlâmŋe otmâ ki tihitnenŋe otmap.” Yawu ki nâŋgâm mannomai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nâŋgânet. Bulâŋanâk Anitâŋe haonŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³² Yawu gârâmâ lok nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmainŋe sâŋgum me iri sikum me senŋe âlâlâ yakât nâŋgânetâ yahatŋap. Yawu otŋetâ ki ârândâŋ otmap. Yakât otmâ otmaiân yeŋe ki torokatnomai. ³³ Yeŋe yuwu nâŋgânomai. “Bulâŋanâk Anitâŋe haonŋmâ ârândâŋ tihitnenŋe otmap.” Yawu nâŋgânomai. Otmu lohimbim nombotŋaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeinet sâŋ yâkât den ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Yawu otmâ manŋetâ himbim awonŋnenŋe topyeŋe nâŋgâmapŋe dopyeŋan yinŋimu ki umburuk mannomai.

³⁴ Yeŋe umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiuwawân “Girawu otnom me wuân teteningiwe sâm oap?” Yawu nâŋgâm ki biwi yâhâp otmâ nâŋgâm kiwilinomai. Senŋe âlâlâ hândâhân tetewuap yamâ hândâhângât pat. Otmu âun teteap yuâmâ âungât pat. Yawu gârâmâ torokatmâ manmâ yâhânomân hâmenenŋe kinbuap me bia yamâ himbim awonŋenŋe iŋjak nâŋgâmap. Yakât ki gorâningimu nenŋe biwi yâhâp otmâ nâŋgâm ketet manmâ yâhânom.” Yesuŋe yawu sâop.

7

Bukulipnenŋe ki sâm hâreyiŋginom.

(Luka 6:37-38,41-42)

¹ Yesuŋe den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe yengât den sâm hâreyiŋgiuwap. Yakât otmâ yeŋe lohimbî yengât den ki sâm hâreyiŋginomai. Yâhâ yeŋe buku nombotŋe sâm hâreyiŋginomai yamâ yeŋe otnomai yakât dopŋeâk Anitâŋe yen sâm hâreyiŋgimu matŋe menomai. ² Yâhâ yeŋe senŋe âlâlâ yu me ya otyiŋginomai. Dop ya tâŋ tâŋâk Anitâŋe yen gurâ mem purik katyiŋgiuwap. ³ Yakât topŋe nâŋgâŋetgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Gâŋe bukukahât senŋan wahap tipiŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap tipiŋe pato tap ya ki enâkmâ nanŋanŋimâk bukukahât yuwu mon sâwuap. ⁴ “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihîwe.” Gâ yawu mon sâwuap otmuâmâ lok perâkŋe. ⁵ Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilâkmâ yanâmâ bukukahât senŋan wahap tatbuap ya hâlulum pilâwanŋiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâleŋe yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukukahâŋe otmu kiŋgoŋ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe sotnenŋe sâsâŋe ya um yan buku ondop yengât soso ya wanŋmunŋe nembuapgât dop ki tap. Yamâ wongât? Nenŋe um wanŋmunŋe nembuap yanâk purik pilâm nen ningiwuap. Yâhâ âlâen hâum sâwe. Bau hulin hâkŋe ki kilikmain. Hâkŋe ki kilikmaingât otmâ hâknenŋe kukŋe ki nâŋgâmap. Gârâmâ mem lohotŋe tuhune sâm sot um wanŋnom yamâ purik sâm ningiwuap. Yakât topŋeâmâ yuwu. Nenŋe Anitâhât pat kukuŋe ya lok ihilâk ki katyiŋginom.” Yesuŋe yawu sâop.

Tihit Amboŋe yamâ Anitâ

(Luka 11:9-13)

⁷ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitguŋetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiuwap. ⁸ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâm, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiuwap. Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiuwap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe iŋjak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyenŋe sânduk sâwuap. Otmu yâkâlen torokatne sâm otnomai ya gurâ âlepŋe meyekbuawâk. ⁹⁻¹⁰ Otmu den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋe po wanŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋe ki nenenŋe ya wanŋbuapgât dop ki tap. ¹¹ Otmu yen nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm hengenŋumainŋe nan baralipyenŋe yawu otyiŋgimai. Anitâ awonŋenŋe himbimân tatmapŋe nen iŋjiâk iŋjiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ yeŋe otyiŋgimai ya wangim lok âlâ me âlâŋe yu me yakât ulitguŋetâ ya gurâ tâŋ tâŋâk yiŋgimap. ¹² Den ekyongoan yukât emelâk Mose otmu poropete yanŋe Anitâhât den kâsikum yiŋgiminiwi. Yakât topŋe yuwu tap. Bukulipyenŋe tânyongonŋetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.” Yesuŋe den yawu sâm ekyongop.

Mâtâp yâhâp

(Luka 13:24)

¹³ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Hiliwaho hiliwaho kapi yakât mâtâp yamâ pen penâk kinmap. Lok dondâne yan arimai. ¹⁴ Yâhâ manman kârikñahât kapi yakât mâtâp yamâ gâwik gâwikne otmu bârânj bârânj, yanâmâ lok sambene ki arimai. Lok konok konokne arimai. Yenâmâ manman kârikñahât mâtâp ya ekmâ nângâm watmâ arinomial.

Nak topne topne
(Luka 6:43-44)

¹⁵ Otmu âlâ sâmune nângânet. Poropete lok nombotñane engatyenanjak otmâ den imbiâk sâm ekyongomai. Yaneâmâ lohimbine nenekmâ topnenne nângâmai sâm moroakmâ orotmemeyene bâlene kurihim mansai. Topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok yamâ orotmeme yawuya otmâ lok hilipyongone sâm otmai. Yakât lok yawuya yengât topyene ekmâ nângâm galemeyene tinjâk otmâ henjenjunomai. ¹⁶⁻¹⁸ Yâhâ yene topyene nângânetgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nak esenne omoñ omoñ pilâmap yanâmâ bonne bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenne gimbangumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu giñ gârârânj yane ham ki otmap. Otmu hamne giñ gârârânj ki otmap. Yamâ topyene ikñiâk ikñiâk. ¹⁹ Yawuhât nak âlâ bonne bâlene yamâ kârâm pilâmunne mum harañ harañ otmu kâlâwân umunne semap. ²⁰ Yene den yu nângâm henjenjum poropete lok perâkne engatyenanjak otmâ imbiâk sâmai ya yekmâ topyene nângâm henjenjunomai. Yawu.

Lohimbi perâk
(Luka 13:25-27)

²¹ Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbi dondâne mepaenekmâ nohonmâ manmai ya kerekne himbingât pat ya ki otnomai. Himbim awonñahât tem lâum manmaineâmâ himbimân yâhânomai. ²² Yâhâ lok dondâne sâp pato tâlâhuwuawân yan yuwu mon sâm buiakmâ eknohonomai. “Kutdâ, gâ nângâ. Nenne denge sâm harañ pilâmunne ariop. Otmu gâhât âi tuhumm weke bâlene lok mânggâeyehop ya watyinjimunne gaiakmâ ariwi. Gâneâmâ mâmâne otningirâ kulem topne topne mewin.” Yawu sâmbuiaknomai. ²³ Yawu sânetâ nâne matne yuwu sâmbuiaknomai. “Nâ yene den yai ya nângâmune ki teteap, pâpguan. Yene nâhâlen biwiyenane ki kepeim manbi gârâmâ nâhât komot bulâne ki otmâ mansai. Yene orotmeme kinjon manjon manminiwi yakât keterakñetgât nanjan,” sâwom.

Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Luka 6:47-49)

²⁴ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganetâ den ekyongomune nângâm henjenjum lâumaine dop yuwu mansai. Lok nângân nângânyene orop yaneâmâ emet tuhune sâmbuiaknomai. ²⁵ Yawu gârâmâ to mososon mem gâsuk gâsuk tuhumm emet ya niwiñ niwiñ sâmbuiaknomai. ²⁶ Yawu gârâmâ to mososon mem gâsuk gâsuk tuhumm emet ya niwiñ niwiñ sâmbuiaknomai. ²⁶ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotñane emetyene tuhune sâmbuiaknomai. ²⁷ Yawu tuhunetâ emet ya saranne kandi kinbuap. Yakât otmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumm emet ya putuk sâmbuiaknomai. Yawu.” Yawu sâmbuiaknomai.

Yesune Anitâhât sâtgât sâop.

²⁸⁻²⁹ Yesune Anitâhât sâtgât den ya topñambâek sâmbuiaknomai. Ekyongomu nângânetâ sâtnje otmu yuwu sâwi. “Anitâhât sâtgât topñambâek yap yune Mosehât girem kâsikum ningimai ya kerek yengât dop ki oap. Yuâmâ âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

8

*Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.
(Mareko 1:40-44 Luka 5:12-14)*

¹ Yesuŋe den ya sâmu pesuk pilâm pumŋehembâ gemu lohimbi dondâŋe watmâ ariwi.
² Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâmu ekuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ nanŋan. Yawuhât nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât nanŋan.” Yawu sâmu âikuop.

³ Yawu sâmu walipgum yuwu sâmu ekuop. “Nâŋgâhian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâmu walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop. ⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâmu ekum hâŋgânguop. “Gâmâ otgihian yukât den pat bukulipge nombotŋe ki sâmu tetem ekyongowuat. Hotom umai yeŋgâlenâk arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom undâ gekmâ yuwu sânomai. “O, lok hâk bâle tetewangiop ya emelâk biatbangiap. Girawu otmâ yawu oap?” Yawu sâmamâ yakât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâmu hâŋgângumu ariop.

*Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.
(Luka 7:1-10)*

⁵ Yesuŋe yapâ pilâyekmâ gem ari ikŋe kapi tipŋe Kapanaum yan yâhâmu Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâŋe yâkâlen ari yuwu sâmu ekuop. ⁶ “Lok pato, nâhât hoŋ bawa âlâ mesek sâtŋan kinsap.

⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe ari heŋgeŋguowom.”

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan ariwuatgât ki nanŋan. Yuânâk tatmâ denâk sârâ hoŋ bawane ya âlepŋe otbuapgât nanŋan. ⁹ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyeŋe sâmu nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâmune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhunet sâmu âi yingiman ya gurâ âilonŋo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁰ Den yawu sâmu Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanŋan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den yap yu ekmune âilonŋo oap. ¹¹ Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Hâmbâi lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ taka himbimân yâhâ tâmbâlipyenŋe Awaraham, Isaka otmu Yakop yâk orop hâk sânduhân tatmâ heron maron manŋetâ Anitâŋe tihityenŋe otbuap. ¹² Yawu gârâmâ emelâk Anitâŋe yeŋgât sâmu pat kuyingiop ya lok ondop mem yingimu yeŋeâmâ hâmbâi belâŋen ari hem nâpumŋan kionmâ hâhiwin bâlenŋe nâŋgâm hu halak tuhunomai.” Yawu sâmu ekyongop. ¹³ Benŋe tembe lâu ya yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe biwihe nâhâlen katsat yakât bulâŋe emetgan ari tetemu ekbuat.” Yawu sâmu ba ariop. Sâp yanâk yâkât hoŋ bawa mesek kuop ya hâkŋe sânduk sâmu âlepŋe olop.

*Yesuŋe Petoro hewunŋe mem heŋgeŋguop.
(Mareko 1:29-34 Luka 4:38-41)*

¹⁴ Ya pesuk sâmu yapâ ari Petoro hewunŋe mesek pato kumu hâkŋe kâlâp otmu talop. Yakât Yesu ekunetâ emelan yâhâop. ¹⁵ Yâhâ wâimu kundatŋe biatmu hâkŋe sânduk sâop. Yawu otmâ sot um yingimu newi. Um yingimu nem tatŋetâ yan emetsâpŋe olop.

¹⁶ Emetsâpŋe otmu sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipŋe weke bâlenŋe mângâeyehop ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otŋetâ Yesuŋe sâmu weke bâlenŋe ya

yeŋgâlebâ gaiakmâ ariwi. Yâhâ kundat otbi ya gurâ yawuâk yâkâlen dâiyekmâ ariŋetâ heŋgemyongop. ¹⁷ Yawu olop yamâ emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâŋ, yâkŋe den kuleŋguop ya yan bonŋe Yesuhâlen teteop. Yamâ yuwu.

“Mesek otmu hâhiwin topŋe topŋe teteningiop yamâ yâkŋe mâmâŋe otningimu tisi mesek biatningiop.”

Den yakât bulâŋe teteâkgât Yesuŋe lohimbi kiŋgitŋe orowâk mem heŋgemyongop.

Lokyâhâp Yesu watde sâŋ olowot.

(Luka 9:57-60)

¹⁸ Mem heŋgemyongomu lohimbi dondâŋe mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otŋetâ kapi ya pilâm âlâengen arine sâŋ yakât hoŋ bawalipŋe ekyongomu waŋga mem deŋgân hâtikgum ariwi. ¹⁹ Yawu otŋetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi âlâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

²⁰ Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpguatgât yuwu sâmune nâŋgârâ keterahâk. Soŋgoâmâ nak duwiŋan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakŋan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmâmâ girawu otnom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu yanâk lok âlâ yâkâlen ba yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, nâ awoŋne bâleap yakât gâ nâŋgânihirâ ari kurihiwe. Kurihim âwurem takamune orowâk arinom.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu ki tap. Lohimbi nombotŋe pâlâmŋe biwi manmâ Anitâhât den ki lâum manmai yaŋe kurihiŋet. Yâhâ gâmâ yiwerenŋe nâ orowâk arirehât naŋgan.” Yawu sâop.

Yesuŋe siru kuwaŋgimu nâŋ nâŋ sâop.

(Mareko 4:36-41 Luka 8:22-25)

²³ Den yawu sâŋ tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu orowâk ariwi. ²⁴ Arim tatŋetâ deŋgân tânâmŋan siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ²⁵ Yawu otmu waŋga kâlêhen to gemu guhulakbe sâŋ olop. Guhulakbe sâŋ olop yan Yesu waŋga hâmeŋan aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu hoŋ bawalipŋaŋe mândem yuwu sâŋ ekuwi. “Pato, toŋe harannongomap. Yakât yahatmâ tânnongo,” sâŋ mândewi.

²⁶ Mândenŋetâ sâop. “Wongât yen kiŋgityeŋahât oai? Anitâŋe haonmâ ârândâŋ tihit-nenŋe otmap yakât topŋe yen ki naŋgai me? Wongât biwi yâhâp oai? Nâŋe yeŋgât galem tatman yakât yu ya otŋetâ tânyongowomgât dop ki tap” yawu mon naŋgai?” Yawu sâŋ yahatmâ siru ya kuwaŋgimu to yaŋe nâŋ nâŋ sâop. ²⁷ Nâŋ nâŋ sâmu ekŋetâ sâtŋe otmu yuwu sâwi. “Bâe, lok yukât topŋe girawu? Siru kuwaŋgimu denŋe lâum sânduk sâmu to yaŋe nâŋ nâŋ yap.” Yawu sâwi.

Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ bau yeŋgâlen ariwi.

(Mareko 5:1-17 Luka 8:26-37)

²⁸ To nâŋ nâŋ sâmu deŋgân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutŋe Gerasene sâŋ, yan ariwi. Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ ariŋetâ lok yâhâp sumângembâ takamutâ eŋakbi. Yâhâ ya yetgât topyetŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋaŋe mâŋgâyelekmu sâp kâlêp manmâ gaminiowot. Lohimbi dondâŋe mâtâp tete yelek mâ kiŋgityeŋahât otmâ ge tiok taok otmâ mâtâp âlâengembâ ba ariminiwi. Topyetŋe yawu. ²⁹ Yesu orop eŋakbiân weke bâleŋe mâŋgâyelekbine yuwu sâŋ ekuwi. “Gâ Anitâhât nanŋe mansat. Gârâmâ gâŋe hâhiwin umatŋe ningiwuat yakât sâp ki tâlâhuap. Yakât gâŋe girawu otningiwe sâŋ takat?” Yawu sâwi.

³⁰ Yâhâ ya hâlâŋmâ bau kiŋgitŋe orowâkŋe tomot tuhum kinbi. ³¹ Tomot tuhum kinŋetâ yekmâ yuwu sâŋ Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbe sâŋ oat otmâmâ âlepŋe watnenekdâ bau enda yeŋgâlen ari karaknom.” Yawu sâwi.

³² Sâŋetâ sâop. “Âlepŋe naŋgai yawuâk otŋet.” Yawu sâmu yâk yetgâlebâ gaiakmâ bau ya yeŋgâlen ge karakbi. Yawu otŋetâ bau yaŋe sururuk sâŋ ba hem patoembâ tâwoŋ

sâm dengânân kionjetâ haranyongop. ³³Haranyongomu yan bau galemyongom manbiñe ekmâ sururuk sâm ari kapi ya ambolipñe ekyongowi. ³⁴Ekyongonjetâ nângâm kuk otmâ Yesuñe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât nângâm kapiyenambâ toho yakât ekuwi. Yawu.

9

Yesuñe lok pareñe yâkât tosa pilâwanjiop.

(Mareko 2:1-12 Luka 5:17-26)

¹ Yawu nângâm ekuñetâ Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmu kapi ya pilâm wangaen yâhâm âwurem ikñe kapi, kutñe Kapanaum, yan ariwi. ² Ari kinñetâ yapâ lok pareñe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariñetâ Yesuñe biwiñahât topñe ekmâ nângâm lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Anitâñe tosahe yiwerenje pilâhihiap.” Yawu sâop.

³ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotñane den sâop ya nângâñetâ bâlemu yuwu sâwi. “Anitâ ikñak konok tosanenñe âlepñe pilâningimap. Lok yuñeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâm oap. Yawu otmu ki ârândân oap.” Yawu sâm Yesuhât nângâñetâ bâleop.

⁴ Nângâñetâ bâlemu biwiñenahât topñe ekmâ yan yuwu sâm ekyongop. “Yeñe nâ nekñetâ lok bâleñe otmu yan biwiñenane yawu nanñai. Ya nângâmune ki ârândân oap. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ⁵ Wuân âi tuhumune ekñetâ dopñan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâñe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ⁶ Yakât nine topne yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâñe hângânnohomu gewangât tosayenje pilâyinjim mansan. Anitâñe âi sâm nihiop yukât topñe ekmâ nângâñetgât oan.” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongom topñe ekmâ keterakñetgât lok pareñe ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu senyenânâk yahatmâ geretñe lâuakmâ ariop. ⁸ Arimu lohimbi nombotñane Yesuñe Anitâhât wâtñan kinmâ âi miop ya ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmuâmâ “Lok yu ki orotñe oap.” Yawu sâwi. Yawu sâm yan Anitâ mepaewi.

Yesuñe lok tosayenje orop dâiyekbe sâm giop.

(Mareko 2:13-17 Luka 5:27-32)

⁹ Yesuñe yapâ arimâmâ lohimbi yengâlen takesihât tewetsenñe meyingiminiwan nâhâlen tohop. Nâmâ Mataio. Yan tatmune yâkñe nekmâ yuwu sâm eknohop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanñan.” Yawu sâm eknohomu nâñe yanâk yahatmune orowâk ariwit.

¹⁰ Ari nâhât emelan yâhâ sot nende sâm otmâ sâmune kâlehen yâhâwit. Yawu otmutñe hoñ bawalipñe kerehâkñe net watnelekmâ ganjetâ orowâk kâlehen yâhâwin. Tatmunñe sâp yanâk bukulpne otmu lok nombotñe ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi yâkñe nengâlen ganjetâ orowâk menduhuakmâ sot newin. ¹¹ Nem tatmunñe Parisaio lok nombotñane nen aposolo nenekñetâ ki ârândân otmu âinongowi. “Wongât Yesuñe lok bâleñe yen orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâm âinongowi.

¹²⁻¹³ Yawu sâm âinongoñetâ Yesuñe den ya nângâm yuwu sâm matñe ekyongop. “Angoân topñe katmâ Anitâñe sâmu lok âlâñe kulemguop yamâ topñe yuwu. “Yeñe orotmemeyenje bâleñe me tosayenahât otmâ hotom ya uñetâ nângâwan. Yamâ âlepñe oap. Yañe yu ya âlâ ki oap. Otmu yamâ wahap tâñât. Gârâmâ yeñe biwiñenane konohâk otnomai yamâ ârândân otbuap.” Yawu sâop. Den topñe yawu tap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângâñet. Lok mesekyene bianje dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyene orop me hâhiwin teteyinjimapeâmâ dokta yengâlen arimai. Yakât topñe yuwu sâmune nângâñetâ keterahâk. Yengâlen gâtñe nombotñane yuwu sâmai. “Nen lok âlepñe, orotmeme âilonjo lonjo otmâ mansain.” Yawu sâmai. Yawu gârâmâ lok

yawuya yengât sâam ki gewan. Gârâmâ nâmâ yeje lok bâleje sâam betyongonjetâ manmai yawuyaŋe Anitâhâlen biwiyenje katjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoŋ bawalipje sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi. orotmeme âiŋe yaŋe dop konohâk ki oawot.

(Mareko 2:18-22 Luka 5:33-39)

¹⁴ Yawu sâamu Yoane Baptis orop manbiŋe ga yuwu sâam Yesu âikuwi. “Nen Anitâŋe nâŋgâningimu âlepje olâkgât sâp sâsâŋan sot barak manmain. Otmu Parisaio lok yawuâk otmai. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipgaŋeâmâ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁵ Sâŋetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâamune nâŋgâŋet. Lok patonje imbi miakbe sâam bukulipje meyekmu orowâk menduhuakmâ sot um nem heronje otnomai. Sot um nem heronje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenjaŋe taka bukuyenje kuŋetâ mumbuap yanâmâ engat hako nâŋgâm sot barak mannomai. Yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Yiwerenjaemâ nâ orowâk mansain yakât otmâ tep âlep nâŋgâmai. Yâhâ hâmbâi mâne nâ nohoŋetâ mumbom. Sâp yan engat hako nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâam kinmâ orotmeme embâŋan angoân otmâ manmâ gawi ya otmu ikŋe orotmeme âiŋe kâsikum yingiop yaŋe ki lâuahowot. Yakât yâhâp yâhâp ya menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topje nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Nenje sot me salup me âlâlâ hâpu golâenâk mânunmâ titâkgum umunje sem henjenjumap. Yâhâ nenje hâpu tekaŋan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekaŋe ya sem huhumu sot yamâ golâ kinmap.” Yawu sâop. ¹⁷ Otmu âlâen yuwu hâum sâop. “Otmu imbi âlâŋe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu sâp kâlep tatmâ hâŋŋiŋe otbuap. Otmu yakât kakŋan tâk âiŋe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senje âlâlâ mem mânunjuawân yan dâimu tiririk sâamu tok sâuwuap. Yakât otmuâmâ tâk âiŋaŋak menduhum lowaimain. Lowaim iri osom senje âlâlâ umatje mânunjomân yamâ dâimu ŋirik ŋirik sâam ki tok sâuwuap. Yâhâ hâŋŋiŋe otmu âiŋe menduhunom yamâ dâimu titâk sâuwuap. Yamâ ki orotje.” Yawu sâop.

Imbi âlâ mesek umatje tetewangioŋje Yesuhât sâŋgum walipgum âlepje olop.

(Mareko 5:22-43 Luka 8:41-56)

¹⁸ Yesuje den yawu sâam ekyongom kinmu yanâk Yura nengât patonenne âlâŋe ga yuwu sâam ekuop. “Baratne yiwerenjaek pârâk sâan sâanâk bâleap. Yakât gâŋe mem yahatbuatgât nanŋan.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâamu Yesuje yahatmâ nen hoŋ bawalipje menenekmu ariwin. Arimunje imbi âlâ watnenehop yâkât topjeâmâ yuwu. ²⁰ Îmbilipnenje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp pesuk sâop. ²¹ Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan watmâ ari biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “O nâ Yesu tetekŋan mem wâiwom yamâ ki orotje. Anulakmangât ki wâiwom. In sâŋgumjeâk walipgum âlepje otbe.” Yawu nâŋgâop. ²² Yawu nâŋgâm watmâ arimu Yesuje sâŋgum bârârâhâk kâlep mânunjahop. Yan ari sâŋgum potonŋan in walipgumu engatje kakŋambâ olelem ekma yuwu sâop. “Wa, toune, gâŋe yiwerenje biwihane nâhâlen kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhihimu hepge saŋ yap.” Yawu sâam ekuop. Yawu sâamu yanâk âlepje olop.

²³ Nenje yapâ gem ari lok galemŋahât baratje bâleop yâkât emet ya hâumâk otmâ ariwin. Arimunje emet yakât kâlâhen lohimbi dondâŋe kahân tatmâ isem we bâle pato nâŋgâwi. ²⁴ Yawu otmâ isem tatjetâ yuwu sâam ekyongop. “O, baratyetje yuâmâ ki bâleap. In aman pâlâmje iap. Yakât yen yahatmâ yaehen kioŋet.” Yawu sâam ekyongop. Yawu sâam ekyongomu nâŋgâŋetâ nahat otmu girinŋangiwi. ²⁵ Girinŋanŋetâ senŋan geŋetâ hâŋgânyongomu yaehen gewi. Geŋetâ mumunambâ mem yahalop. ²⁶ Otmu kulem miop yakât den pat ya sâam haok tuhuŋetâ kapi gotje tete ya ambolipŋaŋe den pat ya nâŋgâwi.

Lok yâhâp senyetje suk sâamu ehowot.

²⁷ Yesuŋe kapi ya pilâm arimu lok yâhâp senyetŋe bok sâsâŋe yaŋe kulem miop yakât den pat nâŋgâm betŋan ari yuwu sâm ekuowot. “Wâe, Dawitihât sen. Netgât tepge nâŋgâ. Gâŋe âlepŋe tânnotgowuatgât dop tap me bia? “Yawu sâowot. ²⁸ Yawu sâm âikum yaŋak Yesuhât kâiŋe munŋeâk nâŋgâm watmâ emelan gam yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâop. “Nâŋe sâmune senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ekde sâm nanŋawot, me bia?” Sâmu sâowot. “Oŋ, yawu nanŋait.”

²⁹ Yawu sâmutâ senyetŋan wâim yuwu sâop. “Nâhâlen biwiyetŋaŋe nâŋgâm kepeiawot yakât bulâŋe teteyitgiâk.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâmu senyetŋe suk sâmu emet galemŋe ehowot. Ekmâtâ yuwu sâm ekyotgop. “Kulem yetgâlen tetemu eksawot yu ki sâmutâ pen pen sâmu nâŋgânomai.” ³¹ Yawu sâm ekyotgop yamâ iliwetmâ den pat ya sâm tetemutâ pen pen sâm arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi.

Lok kopa âlâŋe den olop.

³² Yâhâ Yesu pilâm arimutâ yanâk lok âlâ Yesuhâlen mem takawi. Mem taka yuwu sâwi. “Lok yuâmâ weke bâleŋaŋe mângâemu den pâpgum kopa otmâ manmap,” sâwi. ³³ Yawu sâŋetâ weke bâleŋe watmu gaiakmâ arimu lauŋe hâreakmu den huhuop. Den huhumu ekmâ kinbiŋe alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nen embâŋâmbâek kulem yuwuya âlâ ki tetemu ekmâ gamain.” Yawu sâwi. ³⁴ Yawu otmuâmâ Parisaio nombotŋaŋe Yesuŋe kulem miop ya ekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu yuwu sâwi. “O, yuâmâ weke bâleŋe ya yengât amboyeŋaŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâmâ weke bâleŋaŋe den tem lâuwangim gaiakmâ arim kinsai.” Yawu sâwi.

Lok nombotŋe âlâŋe tânnongonjetgât Anitâ ulitgumunŋe katyehâk.

³⁵ Yesuŋe kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya biwiŋan miti emetŋe tap dopŋan yâhâm gem Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat âlepŋe ekyongom manop. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgiop ya gurâ heŋgemyongop. ³⁶ Heŋgemyongom yekmâ biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. Lama galemŋeŋe bianŋe ihilâk mahilâk manmai yakât dopŋeâk lohimbi gurâ amboyeŋe bia otmu ihilâk mahilâk manmâ gai. Yawu manŋetâ yekmâ tepŋe nâŋgâyiŋgiop. ³⁷ Tepŋe nâŋgâyiŋgim nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Kalamân sot pato tap. Yâhâ bonŋe mem menduhunomaihât lok getek âlâ. ³⁸ Yakât otmâmâ yeŋe kalam amboŋe, Anitâ, ulitguŋetâ âlâkuâk lok katyekbuap. Katyekmu yen orowâk tânahom nep ya tuhunomai.” Yawu sâm eknongop.

10

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâm yiŋgiop.

(Mareko 3:13-19 Luka 6:12-16)

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp menenekmu bamunŋe yuwu sâm eknongop. “Weke bâleŋaŋe lohimbi mem mângâeyekbuap yamâ yeŋe watyiŋginomai. Me mesek me hâhiwin topŋe topŋe teteyiŋgimu heŋgemyongonomai.” Yawu sâop. Yawu sâm ningim yan mâmâŋe otningiop.

² Otmu nen aposolo menenehop nengât kutnenŋe yamâ yuwu. Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâm, imiŋe Anderea, otmu Yeweri nanyâhâtŋe, kutyetŋe Yakowo yet Yoane.

³ Otmu âlâmâ Pilip, otmu Batolomaio, Toma, otmu âlâmâ nâ Mataio. Nâmâ anŋoân lok yengâlen takesihât tewetsenŋe meminiwan. Otmu âlâ Alipaio nanŋe Yakowo, âlâmâ Taraio. ⁴ Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtŋe. Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu ariwi.

(Mareko 6:7-13 Luka 9:1-5)

⁵ Otmu Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongom hâŋgânnongop. “Lama ya yeŋgât galem ki otŋetâ yanâmâ hiliwahomai. Dop yawuâk Isirae lohimbi nombotŋe yu hiliwahone sâm oai yakât yâk yeŋgâlen tâŋ tâŋâk ari tânyongonomai. ⁶Tânyongom Anitâŋe tihityeŋe otbe sâm oap yakât den pat ekyongonomai. ⁷Yawu gârâmâ yeŋe aŋgoân Samaria otmu pâku lohimbi yeŋgâlen ari nep ki tuhunomai. Isirae ambolipŋe nenŋanâk yâhâm gem nep tuhunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yan nep denŋe yuwu sâm ningiop. “Lohimbi munomai yawuya sâŋetâ mumuŋambâ yahatnomai. Me nombotŋe kundat otmâ mansai ya mem heŋgemyongonomai. Me hâk bâle otmâ mansai ya gurâ mem heŋgemyongonomai. Me weke bâleŋeŋe mâŋgâeyekmâ mansai. Yawuya watyŋŋinomai. Yawu otyŋŋinomai yakât hâmeŋe mene sâm ki nâŋgânomai. Ninak mâmâŋe otyŋŋim yakât hâmeŋe ki meman yakât yengu yawuâk hâmeŋe ki menomai.

⁹⁻¹⁰ Yâhâ âi topŋe katne sâm bât barak arinomai. Howan ki mem tinaŋgunomai. Me hâk katipŋe me pet ya hourâ hourâ gurâ ki miakmâ arinomai. Me kâi katipŋe katmâ yakât kakŋan âlâ ki menomai. Hâkyeŋan tatbuap yawuâhâk. Me itâkat ki golenomai. Me natik ki miakmâ arinomai me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. Lok âlâ me âlâŋe nep tuhunomai yakât hâmeŋe sâm yŋŋiŋetâ meŋetâ ârândâŋ otbuap. Yakât otmâ inâk arinomai.

¹¹ Otmu aŋgoân hâŋgânyongomune arinomai yan kapi ambolipŋeŋe yuwu mon sânomai. “Wongât takai yakât topŋe sâŋetâ nâŋgâne.” Yawu sâm âiyongonŋetâmâ yeŋe âlepŋe topŋe ekyongonomai. Topŋe ekyongonŋetâ lok âlâ me âlâŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. ¹² Dâim yâhâ katyekŋetâ yanâmâ yuwu sânomai. “Anitâŋe tihityeŋe otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm heronŋe kakŋan mannomai.” Yawu sânomai. ¹³ Otmâ yâkŋe yekmâ heronŋe nâŋgâyŋŋim denyeŋe nâŋgâne sânomai yamâ âlepŋe yâk yeŋgâlen bulâŋe tetewuap. Yâhâ nombotŋeŋeâmâ denyeŋe nâŋgâŋetâ gemu betyŋŋinomai. Yawu otyŋŋiŋetâ yengu yawuâk betyŋŋim arinomai. ¹⁴ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai. Nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋeâk yŋŋiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gewuap. Ya gemu betyŋŋim pilâyekmâ arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Sâp patoen Anitâŋe Sotom otmu Gomora kapi ambolipŋeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otminiwi yakât matŋe yŋŋimu menomai. Gârâmâ yeŋe kapi âlâen ariŋetâ betyŋŋinomai. Yamâ ya yeŋgât tosa ya tatyŋŋiwuap. Yakât matŋe Anitâŋe hâmbâi umatŋe dondâ yŋŋiwuap.” Yawu sâm eknongop.

Umatŋe âlâlâ teteningimu yan ki lohotŋe otmâ mannom.

(Mareko 13:9-13 Luka 21:12-17)

¹⁶ Otmu Yesuŋe nen topnenŋe nanŋanŋinehât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lama yamâ pâlâmŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaŋe dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yŋŋim neyekbuap. Dop yawuâk nâŋe hâŋgânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai. Arinomai yan kiŋgityenŋahât otmâ biwi yâhâp ki otnomai. Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Songo âlâ kutŋe hewam yamâ nâŋgân nâŋgânŋe tapgât ekmâ nâŋgâm galemahomap. Yakât dopŋeâk yengu yawuâk biwiyenŋe golâek manmâ sâtŋe metŋe ekmâ kewewetmâ galemahom mannomai. Yâhâ nâi kopa yamâ kopa kum den biaek tatmu ekmain. Yenâmâ yakât dop manmâ nep lohotŋan tuhum mannomai. ¹⁷ Nep tuhum miti emetŋe tap dopŋan hawangum nep tuhum mannomai. Nep tuhum manŋetâ kapi ambolipŋeŋe kasa otyŋŋim den âiân katyekmâ yongonomai. Yawu otyŋŋiŋetâmâ biwiyenŋe ki orotok sâwuap. ¹⁸ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Yeŋe nâhât den yu lâum manŋetâ yakât meyekmâ kiapgâlen ari den âiân katyekmâ mem âi pâi tuhuyeknomai. ¹⁹ Mem âi pâi tuhuyeknomai yan “Den mâtâpŋe girawu watmâ sâm ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ keterakyŋŋiwuap,” yawu

nângâm ki gorâyingsiwuap. ²⁰ Sâp yanâmâ Awonnenñaje ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenjan katmu nâhât den pat âlepñe ekyongonomai.

²¹ Otmu sâp yan umatñe topñe topñe teteyingsiwuap yakât yuwu sâmune nângâñet. Imi ata yeñahâk ahom hionaknomai. Yakât otmâ dâiakmâ kiap yeñgâlen ari den âiân karaknomai. Otmu âwâ nan yeñahâk ahom hionaknomai. Hionakmâ lok kunñe yeñgâlen ari den âiân karaknomai. Den âiân karakñetâmâ nombotñe mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. ²² Yakât torokatmâ âlâ sâwe. Yen orop biwinnenñaje kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin nângâman yakât dopñeâk yen gurâ hâhiwin yinginomai. Hâhiwin yingñetâ yanâmâ hâkyeñe ki ihiwe ihiwe otmu lohottñe otmâ betnihinomai. Yeñe kârihem kinnomai yanâmâ Anitâñe meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai. ²³⁻²⁵ Yâhâ mitihât kasañe yen meyekmâ den âiân katyekmâ yongom watyekñetâmâ kapi ya pilâm âlâen arinomai. Yâhâ mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan mannomai. Hâhiwin kakñan mannomai yakât den âlâ yuwu sâmune nângâñet. Kasalipyenñaje taka nimnaomlipyenñe me âwâ mâmâlipyenñe yamâ kapam dop konohâk yongonomai. Yakât nimnaomlipyenñe kapam hewewen yongonomaihât dop ki tap. Yâhâ papatolipyenñe me lok inñe ya gurâ yawuâk dop konohâk tuhuyeknomai. Lok kunñe me hoñ bawalipyenñe ya gurâ yawuâk. Otmu ninahât sâwe. Nâmâ kunyene otmune yeñe nâhât den tem lâum hoñ banihim mansai. Gârâmâ lohimbî nombotñaje nâhât imbiâk yuwu nângâm hilipgumai. Nâhâtñe weke bâleñe yeñgât kunyene kutñe Satan, otmâ kutñe âlâ Besewulu yañe mâmâñe otbângimu âi yu mem manmap yawu nângâmai yamâ imbiâk nângâmai. Yeñgât gurâ dop yawuâk nângâm kasa otyingim mem âlâlâ tuhuyekmâ mem ge katyeknomai. Yakât otmâ den âlâ yuwu sâmune nângâñet. Yeñeâmâ Isirae kapi ambolipñe yeñgâlen âi ki tuhûm pesuk pilâñetâek Awonñaje yâhâpñe hângânnohomu gewom. Yâhâ nâhât komolân gâtñe âlâ me âlâñe ki lohottñe otmâ pilânekâm âlâhâlen ariwuapñe yakât matñe âlepñe menomai.

Nimbilam yâhâp ki otnom.
(Luka 12:2-7)

²⁶ Yawuhât den yu torokatmâ sâwe. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekñan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekñan tetemu eknom. ²⁷ Yakârâmâ yuwu sâmune nângâñet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotñe nenñiâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi ekyongonjetâ nângânomai. Yâhâ nâñe den halowân sâm ekyongom mansan. Yamâ hâmbâi yeñe lok senyenjan kinmâ ekyongonomai.

Anitâñe tihitnenñe otmap.

²⁸ Ekyongonomai yakât topñe yuwu sâmune nângâñet. Lok senyenjan kinmâ den ekyongonjetâ nângâñetâ nahat otmu yen nombotñe yongonjetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyenñe ki hilipgunomai. Lok topnenñe yawu tap. Yakât otmâ yeñe ya yeñgât ki kingityenñahât otnomai. Yâhâ Anitâhât topñeâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkñe konok umut biwiyenñe hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeñe yâkât den konok lâum mannomai. ²⁹ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândâñ Anitâñe tihitnenñe otmap yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Giron giron ekmain yamâ nâi tâñât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topñe himbim ambonañe emet inânñan nângâmu tap. ³⁰⁻³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikñe kundenñe towat manmain. Yawu otmâ Anitâñe topnenñe kerehâk nanñap. Somotnenñe tipi tapi yakât topñe gurâ nângâmu tawâk. Yâkñe tihitnenñe otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenŋe ki kurihiakmâ Yesu betbaŋginom.
(Luka 12:8-9)*

³² Lohimbi âlâ me âlâŋe “Yesuhâlen biwinanŋe kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâm lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâŋe himbim awoŋnahât senŋan kinmâ topyene sâm tetemune Anitâŋe manman kârikŋan katyekbuap. ³³ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe topyene kurihiakmâ “Nâ Yesu ki nâŋgâwanŋian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku himbim awoŋnahât senŋan kinmâ “Nâ ki nâŋgâyinŋian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yaŋe matŋe umatŋe menomai. Yawu.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hioŋakmâ mansai.
(Luka 12:51-53 14:26-27)*

³⁴ Otmu âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋeâmâ nâhât yuwu ki sânomai, “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Yakât sâmune nâŋgâŋet. Nâŋe hânân gewan yakât yen hioŋaknomai. ³⁵ Nanlipyenŋe âwâlipyenŋe betyinŋinomai. Me baralipyenŋe mâmâlipyenŋe betyinŋinomai. Me imbilipyenŋe iranlipyenŋe betyinŋinomai. ³⁶ Yawu otmâ hep torehenlipyenŋe hioŋakmâ kasa oranŋinomai. ³⁷ Otmu yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋanŋe âwânŋe mâmânŋe yeŋgâlenâk katmâ kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Me nanŋe baratŋe yeŋgât biwinanŋe kepeiyekmâ nâhât âi yakât nâŋgâmu giap. Lok yawu otmai yeŋgât nâŋgâmune ki ârândânŋ otmap. Yakât otmâmâ nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yinŋimu menomai. ³⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhuŋetâ bukulipyenŋe nâŋgâm bâleyinŋim hilipyongone sâm otŋetâ yanâmâ, “Bukulipnŋe hâhiwin nihimai” sâm hâkyenŋe alitmâ mannomai. Lok yawuya nâhât pat ki otŋetâ yanâmâ Anitâŋe umatŋe yinŋimu menomai. ³⁹ Otmu lok âlâ me âlâŋe ikŋe manmanŋe âlepŋe yawuâk mem mete tuhum manbuap lok yawuya hâmbâi hiliwahowuap. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât nâŋgâmu bulânŋe otmu ikŋe manmanŋe ki alitmâ manbuap. Lok yawuya yamâ nâŋe manman kârikŋe waŋmune manmâ yâhâwuap.

*Buku oranŋim mannom yakât hâmeŋe menom.
(Mareko 9:41)*

⁴⁰ Otmu yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi âlâ me âlâŋe nâ buku otnihimai. Lohimbi yaŋe nâ otnihiaian sâm yan awoŋne hâŋgânnohomu gewan ya otbaŋginomai. Gârâmâ benŋe nâŋe yawuâk hâŋgânyongomune ariŋetâ buku otyinŋinomai. Lohimbi yaŋe yen gurâ otyinŋiaian sâm yan nâ otnihinomai. ⁴¹ Otmu yakât âlâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât hoŋ bawa âlâ ekmâ buku otbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâmeŋe waŋbuap dop yawuâk lohimbi ya yinŋiwuap. ⁴² Yâhâ lohimbi biwi nâŋgân nâŋgânyenŋanŋe nâ hikunekmâ nâhât den lâum manmai. Yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ pâinmâ manŋetâ lok nombotŋanŋe towat yekmâ nâhât hoŋ banihim mansai sâm tânyongonomai, me to osom yinŋinŋetâ nenomai yakât hâmeŋe gurâ hâmbâi menomai. Yawu.” Yesuŋe den yawu sâm hoŋ bawalipŋe nen eknongop.

11

*Yesuŋe Yoanehât sâop.
(Luka 7:18-35)*

¹ Yesuŋe nen hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp eknongom pesuk pilâm, yapâ yahatmâ kapi hâlânŋmâ tatmâ arap ya yeŋgâlen ari den kâsikum yinŋiop.

² Sâp yanâmâ Yoane pâi emetŋan katŋetâ talop. Katŋetâ talowân Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yakât pat ya nâŋgâm biwi yâhâp otmâ yuwu nâŋgâop. “Lok pato kulet sâwanŋi sâm Anitâŋe âi nihiop ya tuhum mansan. Lok pato yuâmâ Yesu me âlâhât mambotbom.” Biwinanŋe yawu nâŋgâm hoŋ bawalipŋe nombotŋe hâŋgânyongomu, ari yuwu sâm Yesu

âikuwi. ³ “Anitâne lok âlâ hângângumu ge tihitnenne otbuap sâmain ya gâ? Me âlâhât mambotnom?”

⁴ Yawu sâm âikuwetâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ ari kulem topne topne mian yukât Yoane ekunomai. ⁵ Nâne senyene bok sâsâne ya walipyongomune senyene suk sâm eksai. Otmu lok parene manmai ya hengemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hengemyongomune âlepne otmâ mansai. Otmu ândâpyene bok sâsâne ya gurâ hengemyongomune ândâpyene pâron sâm den nangai. Otmu nombotne bâlewi ya mumunambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekwetâ mansai ya nine den pat âlepne ekyongomune nângâm biwiyene herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekunomai. ⁶ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângâm biwi yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyongom hângânyongomu âwurewi.

⁷ Hângânyongomu âwurem ariwetâ Yesune Yoanehât topne lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiene ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ⁸ Yawu olop ya ekne sâm yakât ariwi me bia? Me lok âlâne hâk katipne sekne âlepne mânujakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipne sekne âlepne mânujakmaîneâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? ⁹ Yakât yuwu sâmune nângânet. Yoaneene Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipne yâkât den tâmbâlipyene ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap. ¹⁰ Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâne nine topne sâm tetem ekyongorâ nângânetgât nine hon bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menghiwiuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane.

¹¹⁻¹⁵ Yawu gârâmâ Yoanehât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Poropete lok, Mose otmu lok nombotne Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat ekyongom gawi. Yâhâ den ekyongowi ya yawuâk Yoaneene potonne sâm teteop.

Yawu otmâ yene biwiyene yuwu mon nângâmai. “Emelâk poropete âlâ, kutne Elia sâm yâkne yâhâpne hohetnenjan tetem manmâ kutdâhât mâtâp mewangiwiuap.” Biwiyene yawu nângâmai yakât bonne yamâ Yoanehâlen teteap. Yoanehât yawu nângânetâ keterahâkgât biwiyenan katmâ nângâm mannomai.

Otmu torokatmâ sâwe. Yoaneene ya topne katmâ mem gaop. Topne katmâ, Anitâne bulânanâk tihitnenne otmap ya ekyongomu nângâm biwiyene herone otmu yakât bonne mene sâm manmâ gai. Otmu yakât den yuwu sâmune nângânet. Anitâne Yoane nep wanmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomainhât dop ki tap. Yoaneene kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hejengum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyene katnomai yaneâmâ Yoane wanginomai.

Yesuhât den hâkâj otmâ betbangiwi.

¹⁶ Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât keterakyingiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângânetâ keterakbuap. Yuwu mon? Nimnaom titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaine komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. ¹⁷⁻¹⁹ “Nene yahatmâ kep tuhumi âlâlâ otbin. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmune ki tânngowi.” Yawu otnomai yakât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Yakât dopneâk Yoaneene herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneene ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâj otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaine komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm otmâ ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yene ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmune bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopneâk yene otmâ mansai. Gârâmâ yene oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâj oai. Yakât yuwu sâmune nângânet.

Emelâk Yoaneje to kârikje me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkje ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ weke bâlejae mâmâje otbaŋgimu yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâje hâŋgânnohomu ge sot kâlê neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nâŋgâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakumap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oraŋgim gamai.” Nâhât yawu sâmai. Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâje den sâop ya tiŋâklâum manmai ya yeŋgât orotmemeyenje ekmâ nâŋgânetâ bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

*Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.
(Luka 10:13-15)*

²⁰ Emelâk Yesuje kapi hawamgum kerehâk manmâ kulem topje topje memu ekbi. Yakât otmâ orotmemeyenje bâleje me kiŋgoŋ ya ki pilâm metem biwiyenje Anitâhâlen kepeim manbi. Yakât nâŋgâm hemgât pat othi yakât sârekyongom yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipje yen, Yeŋgâlen kulem topje topje mem gamune ekjetâ tâŋât otmâ gamap. Yamâ Tiro Siron kapi ambolipjae kulem yawu ya ekbi mâne orotmemeyenje bâleje betbaŋgim biwiyenje Anitâhâlen katbâi. ²² Yawu gârâmâ yeje manman bâleje mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipjae umatje menomai ya wangim yeje umatje amokŋan menomai. ²³ Otmu Kapanaum kapi ambolipje yeŋgât sâwe. Yen gurâ yejahât nâŋgânetâ yahatmu hâk mepae otmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk himbingât pat otmâ mansain.” Yawu sâmai. Ya ki tap. Yeŋgâlen kulem topje topje mem gamune ekjetâ tâŋât otmâ gamap. Yakât yuwu sâwe. Sotom kapi ambolipje kulem yawuya ekbi mâne orotmemeyenje bâleje ya pilâm biwiyenje Anitâhâlen katjetâ matje kâlâpje ki seyekbâp. ²⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmemeyenje bâleje ya ki betbaŋgim Anitâhâlen biwiyenje katsai. Yakât topje yuwu sâmune nâŋgânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipjae orotmeme bâleje otmâ gawi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmemeyenje bâleje torokatmâ mansai yakât yejeâmâ Sotom ambolipjae menomai ya wangim umatje pato hâlilije menomai.” Yawu sâop.

*Yesuje biwi sânduhân katnenekbuap.
(Luka 10:21-22)*

²⁵ Yawu sâm Yesuje yuwu sâm âwâje ekuop. “Awoŋ, hân himbim kândikyotgon amboje, gâhât tep âlep pato nâŋgâhihian. Otmu lok nombotjae gâhât topge nâŋgâne sâm nâŋgân nâŋgân emetŋan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâje gâhât den lâum manmâ gan yakât dopjeâk yâkje lâum manmâ gai mâne ârândân otbâp. Yakât topje nâŋgâmai hât nâŋgân nâŋgânyenje ki mem hewewen tuhuyiŋgimat. Yawu gârâmâ lok nombotje, kutyeje bia, belângen manmai ya jeâmâ topne nâŋgânetgât gâje nâŋgân nâŋgânyenje mem hewewen tuhuyiŋgimat. ²⁶ Âo, gâje nâŋgâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâje ekuop.

²⁷ Âwâje yawu sâm ekum yaŋak purik sâm yuwu eknongop. “Himbim amboje tatmap yâhâmâ awoŋne. Yâkje mâmâje otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâje awoŋnahât topje nâŋgâwaŋgim heŋgeŋguan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjae awoŋnahât topje nâŋgânetgât sâwom yamâ yâkŋak nâŋgânetâ keterakbuap.

²⁸ Otmu ninahât topne sâwe. Nâ lohotŋan manmâ biwi yâhâp ki otman. Yakât otmâ wuân me wuân otbehât nâŋgâman yamâ ki gorânihimap. Bia. ²⁹ Otmu nâje yen tihityenje otbe sâm oan. Yakât yen umatje topje topje teteyiŋgimu hâhiwin me gorâ kakŋan manjetâ biwiyenje orotok sâmapgât nâhâlen gaŋetâ biwi sânduk yiŋgimune lohotŋan mannomai. ³⁰ Otmu nâhâlen biwiyenje kepeim mannomai yanâmâ mâmâje otyiŋgimune nâhât wâtŋan kinmâ biwiyenje ki orotok sâwuap. Otmu umatje teteyiŋgimu yan ki pârâk pilânomai.” Yawu sâm eknongop.

12

*Yesu honj bawalipne orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi. kalamân ari sot mem newi.
(Mareko 2:23-28 Luka 6:1-5)*

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune honj bawalipne nen kerek menenekmu âi kalam biwinambâ gem ariwin. Gem ari mâtâp tânâmñan po irik irik ningiop. Yawu otmâmâ buku nombotne yengât kalamân sot talop ya mem newin. ² Mem nemunne Parisaione nenekmâ Yesu yuwu sâmu âikuwi. “Gâ wongât ândâp bok oat? Moseje girem den kulemgup ya lâum âun yu tatmâ nangain. Girawu otmâ honj bawalipge orop ari buku nombotne yâk yengât sot golâ mem niai? Ya otñetâ yekmunne ki ârândân oap.” Yawu sâmu ekuwi.

³ Yawu sânetâ purik pilâyîngim sâop. “Emelâk embânân Dawitiñe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heñgenjgumai. ⁴ Yakât topne nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banja tuhum Anitâhât pat sâmu katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipne po ondop yingiop. Yawu otmâ yâkne Anitâhât miti selepñan yâhâm ya ihilâk mem newi. ⁵ Yakât den yuwu sâmune nângâñet. Moseje sâmu kulemgup ya topne sâlikum ki nângâm heñgenjgumai. Tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânâk hotom um manbiñe yapâ mem neminiwi. Neñetâ ki bâleop. Yakât denñe ki teteop. ⁶ Yakât topne yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe hângânnohomu gem tem lâuwangim manman. Yakât otmâ hotom uminiwi ya yengât denyene ya wangimune ârândân oap. Yakât denñe bia. ⁷ Yâhâ hotom uminiwi yakât topne teteâkgât Anitâñe yuwu sâmu kulemgup. “Nâñe tosanenñe bialâk sâmu hotom umai yakât nângâmune tâñat otmap. Yawu gârâmâ nâñe orotmeme âlepñeâk, buku konok oranjînetgât ukennne nângâman.” Den tap yakât topne ekmâ nângâm heñgenjguai mâne lohimbîñe otñetâ bâlemap ya yekmâ ki mem ge katyebâi. ⁸ Anitâñe hângânnohomu ge mansan yamâ tatmâ nângâ nângâ sâp yakât amboñe. Otmu yakât bonñeâmâ nâñe konok mem teteman.” Yawu sâmu ekyongop. Yawu sâmu ekyongomu yahatmâ ba ariwin.

*Yesune lok âlâ heñgenjguop.
(Mareko 3:1-6 Luka 6:6-11)*

⁹ Otmu Yesune yapâ arimâmâ miti emetne âlâen yâhâop. Yâhâmu lok âlâ bânñe mum pâlâmñe olop yanñe yan tatmu ehop. ¹⁰ Ekmâ yan Parisaio nombotñane Yesu mem den âiân katne sâmu gotyetñan ba yuwu sâmu âikuwi. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi tuhumaingât Moseje sâmu kuningiop. Yawu gârâmâ lok pareñe yu heñgenjgunomgât dop me bia.” Yawu sâwi. ¹¹ Sânetâ sâop. “Yakât topne teteâkgât âlâen hâmu sâwe. Yeñan gâtñe âlâ me âlâhât lamane tatmâ nângâ nângâ sâpñan lâmân kionñu amboñane girawu otbuap? Âlepñe lâm kâlehembâ mem katbuap me bia? Amboñane âlepñe mem dâiwuapgât dop. ¹² Otmuâmâ lama yamâ wahap tâñat. Lok nenñeâmâ wahap bulâñe. Nenñe Anitâhât senñan lama ya kerek wangiyeksain. Yakât otmâ lohâmâ heñgemyongonom me tânyongonomgât dop tap. Yakât otmuâmâ lok pareñe yu heñgenjguom.” Yawu sâop. ¹³ Yawu sâmu yahatmâ lok pareñe ya yuwu sâmu ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bânñe kuwihakop. ¹⁴ Kuwihakmu ekmâ Parisaione nângâm bâlewangim pilâyekmâ ari menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuñetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesu yamâ Anitâhât honj bawa bulâñe

¹⁵ Yawu otñetâ Yesune alahuwi yakât halop nângâm yapâ pilâyekmâ âlâengen ariop. Arimu lohimbî nombotne watmâ ariwiñe yâkât den pat nângâm bukulipyene mesek otbi ya meyekmâ yâkâlen ariñetâ heñgemyongop. ¹⁶ Yawu olop yakât den pat ya buku nombotne ki ekyongonomai sâmu kuyingiop. ¹⁷ Otmu yawu olop yakât emelâk Anitâñe sâmu propete lok âlâ, kutne Yesaia sâmu, yâkne kulemgup ya yuwu tap.

18 “Lok yuâmâ nine hoŋ bawane bulâŋe manmap. Nâŋe emelâk âi sâm wanban. Yakât nine Wâtgât mâmâŋahât Heak hânġângumune mâmâŋe otbaŋgimu manman kârikŋe yakât den pat ya lohimbi kerek sâm tetem ekyongowuap.

19 Yâhâ lohimbi den kâwâ kârik ki tuhuyekbuap. Yawu otmâ mem lohotŋan katyekbuap.

20 Otmu lohimbi biwiyenŋe orotok sâmu mansai, me tep bâle nânġâm mansai ya mem hewewenŋe tuhuyekmu biwiyenŋe sânduk sâwuap. Yawu otmâmâ torokatmâ mem dâiyekmâ manman âlepŋan katyekbuap.

21 Otmu lohimbi yaehen mansaiŋe biwiyenŋe yâkâlen kepeim mannomai.”

Den ya yawu tap. Otmuâmâ Yesuŋe lohimbi nombotŋe kundat me umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiop yamâ mem heŋgemyongop. Yesaiaŋe den kulemguoŋe yakât bulâŋe heŋgemyongop yan teteop.

*Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe walop.
(Mareko 3:20-30 Luka 11:14-23 Luka 12:10)*

22 Otmu sâp yanâmâ lok senŋe bok sâŋe âlâ dâim yâkâlen ariwi. Lok yamâ weke bâleŋeŋe mânġâemu kopa otmâ manop. Yesuŋe lok ya ekmâ sâmu launŋe hâreakmu den sâop. Otmu senŋe suk sâmu emet galem ehop. 23 Yawu otmu yan lohimbi kinġitŋe orowâk kinbiŋe ekmâ pârâk pilâm enġat yâhâp otmâ yuwu sâwi. “Yesu yuâmâ Dawitihât senân gâtŋe mon?” Yawu sâwi. 24 Yawu sâŋetâ Parisaioŋe ekŋetâ bâlemu lauyenŋe butelim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yâkât topŋeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleŋeŋe mâmâŋe otbaŋgiap. Yakât otmâ ya yenġat patoyenŋe, kutŋe Besewulu sâm, kutŋe âlâ Satan yâkât wâtŋan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi. 25 Yawu sâŋetâ Yesuŋe biwiyenahât topŋe ekmâ nânġâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe nânġâm tâpikguai yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nânġâŋet. Lok komot konohâk mansaiŋe yahatmâ ahom hioŋakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyenŋe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiŋe, yenahâk yahatmâ ahom hioŋaknomai yamâ kâwurumyenŋeâk kinbuap. Yakât torokatmâ sâwe. 26 Satangât komotŋak ahom hioŋaknomai yamâ den yan yuwuâk otmâ hiliwahom kuriŋ sânomai. Yâhâ nâŋe Satangât wâtŋan kinmâ âi yu mian mâne bulâŋe ki tetembâp. 27-28 Nâmâ Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekmâ yan amboyenŋe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeŋe imbiâk nâhâitŋe Satangât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyeksap yawu nânġâmai. Yakât nâŋe yuwu sâm purik pilâmune nânġâŋet. Yeŋe âlâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyekpai? Yeŋe “Anitâhât wâtŋan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nânġâmai? Yeŋe nâhât nânġâm tâpikgumai, yawu nanŋan. Yawu gârâmâ Anitâŋe tihityenŋe otmâ wawaeyekmâ nâ hânġânnohomu ge âi yu mem mansan.”

29 “Nine topne teteâġgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânġâŋet. Lok sâtŋe âlâŋe hâmbâŋe mem hanġalakmâ tembe talam lâuakmâ tenġâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasaŋeŋe taka kombo mewanġiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasaŋeŋe kum itit kiom bâleŋe tuhuwanġiwuap. Yakât dopŋeâk nâŋe Satan mem ge katbom. Yakât otmâ yâkât weke bâleŋe watyekmune gaiakmâ arai.

30 Yakât torokatmâ yuwu sâmune nânġâŋet. Lohimbi nombotŋeŋe nâhât nânġâŋetâ tâŋât otmap yâkŋeâmâ nâhât kasa manmai, yawu nanŋan. Yâhâ nombotŋe biwiyenŋe pâlâmŋe manmâ ki tânnohomaineâmâ mâtâp maŋgunihimai dop yawu otmap. Yawu nanŋan. 31-32 Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlewuap. Me Anitâŋe âi sâm nihim hânġânnohomu gewan nâhât nânġâŋetâ tâŋât otbuap. Me nâhât nânġâŋetâ ġiâġgât lohimbi biwiyenŋan kioŋnomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai ya yenġat tosa yamâ Anitâŋe pilâyinġiwuapġât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât amboŋe yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen

gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât tosa Anitâne pilâwanjiuwapgât dop âlâ ki tap. Lohimbi yawuyane tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâne biwinenjahât topne ekmâ nângâmap.

(Luka 6:43-45)

³³⁻³⁵ Otmu Yesune ikne biwinjahât topne nângânetâ teteâkgât den âlâen hâum Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Nenâmâ be yakât topne nangain. Be esenne ya ekmâmâ bonne yamâ ketne niap me galañ siap me bia, yakât ki nângâmain. Galañ semu yanâmâ be yu bâlene sâm hindâm kârâm tâtuk memain. Yâhâ bonne âlepne otmuâmâ hindâm mem ari um nemain. Yawu. Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Kâpi yakât topne nangain. Esenne gimbanğum kinmuâmâ bonne âlepne ki kinbuap sâmain. Yâhâ esenne aiakmâ kinbuap otmuâmâ hâmbâi bonne âilonğo kinbuap yawu sâmain. Yawu gârâmâ nenne kâpi esenne towatne girawu tetemap ya ekmâ yanâmâ gâmâlâk kâpi bonne girawu kinbuap yakât be nângâmain. Yawu gârâmâ lok nenne topnenne dop yawuâk ekmâ nângâmain. Lok âlâ me âlâne otjetâ âlepne otmap ya yekmâ lok mulunne sâmain. Yâhâ lok âlâ me âlâne otjetâ bâlemu kingon manmai ya yengât lok bâlene sâmain. Yakât otmâmâ nine topne sâmune nângânetâ keterahâk. Nâne lok hengemyongom mansan ya yeñe ekmâ imbiâk nâhâitne Satanne mâmâne otbanğimu hengemyongoap nângâmai. Yakât nângâmune bâleap. Yenâmâ lok perâkne, biwi nângân nângânyene bâlene. Yakât otmâmâ lauyenambâ den perâk yawuâk ga takamap. Yawu yekmâ nanğan. ³⁶⁻³⁷ Yawu gârâmâ sâp patoen yanâmâ yeñe den perâkne, me den guruk, den yawuya sâmai. Anitâne manmanyene ekmâ yakât matne ikñiâk ikñiâk kâpekyinjiuwap.” Yawu sâop.

Yesune kulem âlâ tuhuâkgât Parisaione ekuwi.

(Mareko 8:11-12 Luka 11:29-32)

³⁸ Yesune den ya sâm tetemu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio lok nombotñane yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Gâne kulem topne topne mem gat yakât âlâ mendâ ekmâ topne nângânehât nangain.” Yawu sâwi. ³⁹ Yawu sânetâ yuwu sâm purik pilâyinğiop. “Lohimbi hârok yengât topyene girawu tap yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Imbi kondarâne lok ihilâk orop manmai dop yawu. Yeñe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk eknehât nângâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nângânet. Anğoân poropete âlâ, kutne Yona sâm, yâhâmâ inğan patone kereñgetmu tepne kâlehen ge hilâm kalimbu talop. ⁴⁰ Yakât ninan hâum yuwu sâmune nângânet. Nâmâ Anitâne hângânohomu gewan. Otmu hân kâlehen ge imbom. Tatmune hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ yahatbom. ⁴¹ Otmu torokatmâ sâwe. Yawu gârâmâ Yonañeâmâ kapi âlâ, kutne Niniwe sâm, ya ambolipne ari girem den ekyongomu orotmemeyene bâlene pilâm yâkât den nângâwi. Yâhâ otbi yamâ yeñe oai yakât dop bia. Yeñeâmâ kunyene kârikne otmâ nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm orotmemeyene kingon torokatmâ mansai. Yakât otmâmâ sâp patoen Niniwe kapi ambolipñaneâmâ lok senyenğan yahatmâ kinmâ yeñe orotmemeyene bâlene witgum oai yengât topyene mem tetem anğun yinğinetâ ekbom. Nâ Yonahât kunne mansan. Yakât otmâmâ nâhât den kunjetâ nângâmune bâleap. ⁴² Yakât den âlâ sâwe. Anğoânâmâ lok âlâ, kutne Solomon sâm, Dawiti nanne ya nângân nângânne pato tatbanğiop. Otmu yâkât kut patne ya emelâk sâm hañ tuhunjetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepñehen manopne nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâm tohop. Yakât sâmune nângânet. Solomongât nângân nângân pato tatbanğiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunne mansan. Otmu nâne kapi kâlepñehen ki mansan. Hohetyenğan manmâ den kâsikum yinğim mansan. Yamâ yeñeâmâ nâhât den nângânetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâm oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yanğeâmâ lok senyenğan yahatmâ kinmâ yeñe nâhât den kum mansai yengât topyene sâm tetemu anğulaknomai. Yawu otjetâ Anitâne yakât matne âlâku ikñeâk ikñeâk yinğiuwap.

Weke bâleŋaŋe weke bâleŋe nombotŋe dâiyekmu lok mângâeyekmai.

⁴³ Nâŋe yenġât topyeŋe yu sâŋ pitingum heŋgeŋgumune nâŋgâŋet. Yeŋe yuwu nâŋgâm tâpikgumai. “Nenŋahâk kuwihakmâ manman âilonġo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâŋgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleŋaŋe lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sondaŋângen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâŋ yakât pâinmâ manbuap. ⁴⁴ Pâinmu biatmu yuwu nâŋgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlen karakbom.” Yawu sâŋ âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heŋgemahom mansap. Nâhât wâtne tipiŋe. Yakât otmâ weke bâleŋe nombotŋe wâtyeŋe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk menduhuakmâ lok yu mângâenom.” Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâŋ ari weke bâleŋe bôt nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aŋgoân hâhiwin kakŋan manop yamâ witgum mângâeŋetâ umatŋe dondâ tetewaŋgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yeŋe yenahâk heŋgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

Yesuhât hep torehenlipŋe

(Mareko 3:31-35 Luka 8:19-21)

⁴⁶ Den yawu sâŋ ekyongom tatmu yanâk ikŋe hepŋe torehenlipŋaŋe taka tirek topŋan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenŋe gâ tat me?” Yawu sâwi. ⁴⁷ Yawu sâŋetâ lok âlâ yan talopŋe yahatmâ yuwu sâŋ ekuop. “Wâe, emba nâŋgâ. Torehenlipgane taka tirek topŋan kinmâ gâhât yai.” ⁴⁸ Yawu sâmu Yesuŋe nenekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ yuwu sâwe. Awoŋne himbim amboŋahât tem lâum manmaineâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâŋe oai.” Yawu sâop.

13

Hote alikŋan hâum sâop.

(Mareko 4:1-9 Luka 8:4-8)

¹⁻³ Otmâ sâp yanâk Yesu emelambâ yapâ lâum kionġmâ giop. Yawu otmâ gem yan dengân ginŋan ari tatbin. Yan tatmunŋe lohimbi dondâŋe taka mem hawam mewam tuhunenekbi. Mem hawamnongonġetâ yapâ pilâyekmâ waŋgaen yâhâop. Waŋgaen yâhâmu lohimbi takawi yaŋe ginŋan ge tatbi. Ge tatŋetâmâ waŋgaen kinmâ ikŋe den pat yakât topŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ eknongomu nâŋgâwin.

“Lok âlâŋe hote alikŋe mem hâilonŋbe sâŋ newâŋgen ariop. ⁴⁻⁸ Ari hote alikŋe ya nombot nombot hâilonŋmu giop. Nombotŋe mem hâilonŋmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ mem hâilonŋmu hân toŋe biaen ge talop. Yâhâ nombotŋeâmâ hele bâleŋe iowân giop. Yâhâ nombotŋeâmâ tep tep kum hân mem âilonġo lonġo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote mem hâilonŋmu âlâen âlâen giop yakât topŋeâmâ yuwu. Nombotŋe mâtâwân ge talop yamâ nâiŋe taka kârâm nem metewi. Yâhâ nombotŋeâmâ hân toŋe biaen giop yamâ gihitŋe kakŋeâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikŋe kumu yan in yawu mum hâlâlâlâŋ sâop. Yâhâ nombotŋeâmâ hewukŋan me hele pato biwiŋan giop yamâ âlepŋe pururuk sâŋ teteop. Pururuk sâŋ tetemu hewukŋaŋe langumu derepgum gimbaŋgumu orok sâop. Yâhâ nombotŋe hân âilonġoân giop yaŋeâmâ pururuk sâŋ âilonġo yahalop. ⁹ Nâŋe den yan yu biwiyeŋan katmâ nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

Topŋe yuwuhât Yesuŋe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:10-12 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbi ya kerehâk ariŋetâ nenŋiâk kinmâ Yesu yuwu sâŋ âikuwin. “Lohimbi yenġât senyeŋan kinmâ yan girawuhât gâŋe den âlâen hâum sâŋ teteat? Yawu sârâ yâkŋe nâŋgâŋetâ ki keteraksap. ¹¹ Yawu sâŋ âikumunŋe yuwu sâop. “Yenâmâ Anitâŋe tihityeŋe otmâ gamap. Yakât topŋe ya yeŋe tipiŋe nanġai. Ya nâŋgâŋetâ keterahâkġât topŋambâek sâŋ tetem ekyongoman. Yâhâ lok nombotŋe Anitâ ki nâŋgâwaŋgim pâlâmŋe

otmâ mansai yañeâmâ Anitâñe tihityeñe otbe sâam oap ya ki ekmâ nâñgâñetâ keteraksap. Yawuhât yâkñeâmâ Anitâhât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâam. ¹² Yeñe emelâk Anitâhât topñe nâñgâne sâam biwiyene nâhâlen katbi. Yawuhât otmâ den âlâen hâum sâamune âlepñe nâñgâñetâ topñe tetemap. Yâhâ nombotñe nâhât hâkâñ oai yañeâmâ Anitâhât topñe nâñgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum ekyongomune topñe ki nâñgâñetâ keterakmap. ¹³ Yawuhât poropete lok âlâ, kutñe Yesaia sâam, yâkñe emet inânñan den yuwu kulemguop yakât bonñe yu teteap. ¹⁴

“Lohimbi yu yeñgât topyene yuwu. Yâkñe biwi pâlamñe otmâ nâhât den pat âilonño ya nâñgâñetâ tâñât oap.

¹⁵ Yâhâ nâhât hâkâñ otmâ nâñgâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. Yakât benñe biwiyene alitmâ nâhât topne ki nâñgâñetâ keterakyiñgiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai. Topyene yawu.”

¹⁶⁻¹⁷ Yawuhât topne yuwu sâamune nâñgâñet. Emelâk embânñan Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotñe yâkât tem lâum manbi yañe kulem nâñe mem mansan yu ekne sâam yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopñeâk yâkñe himbingât den pat nâñe ekyongom mansan yu nâñgâne sâam mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâamune nâñgâñet. Yeñeâmâ sâp yiwerene yu nâ orowâk manmâ gam kulem topñe topñe ekmâ nâhât den nâñgâm herone kakñan mansai.

Hote mem hâilonño giop yakât topñe (Mareko 4:13-20 Luka 8:11-15)

¹⁸⁻¹⁹ Otmu hote mem hâilonño giop yakât topñe yuwu sâam ekyongomune nâñgâñet. Lok âlâñe hote mem hâilonño matâwân ge talop yakât topñe yuwu. Yamâ lohimbi nombotñe nâhât den nâñgâñetâ ki keterakyiñgimu manmai. Yawu manñetâ Satanñe den ya kum mem gulip tuhumap.

²⁰⁻²¹ Otmu hote mem hâilonño nombotñe hân toñe biaen giop yakât topñe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâm herone otmâ manmai. Nâñgâñetâ kakñeâk gem biwiyenñan gihitñe kârikñe ki memap. Yawu gârâmâ Anitâhât kasa takamai ya yekmâ kiñgityenahât otmâ in yawu pilâmai. Me bukulipyene nombotñe senyenñan geñetâ yan lohotñe otmâ pilâmai.

²² Otmu hote mem hâilonño nombotñe hele biwiñan giop yakât topñe yuwu. Lohimbi nombotñe den ekyongomune nâñgâñetâ bonñe otmap. Nâñgâñetâ bonñe otmu sâp kâlep ki otmâek hângât iri sikum me senñe âlâlâ ekmâ biwi nâñgân nâñgânyenñe yan hikum nâñgâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manñetâ manman âlepñe ki teteyiñgimap.

²³ Yâhâ hote mem hâilonño nombotñe hân toñe orowân giop yakât topñe yuwu. Lok yawuyañeâmâ den pat âlepñe nâñgâm henñengumai. Nâñgâm henñengum tiñâk lâum manñetâ manman âilonño lonño teteyiñgimap. Yâk yeñgât topyene yawu. Nâñe hoteân hâum yan yamâ topnenñeâmâ yawu.” Yawu sâop.

Hote otmu kainde

²⁴ Otmu den âlâ torokatmâ sâop. Anitâñe kasalipñe in yawu ki yongom itit kiom tuhuyekbuap. Kasalipñe orowâk oset guset otmâ manmâ yâhânom yakât topñe nâñgânehât den âlâen hâum yuwu sâam eknongop. “Lok âlâñe kalamângen ari hote mem hâilonño giop. Hâilonño gemu emetsâpñe otmu âwurem kapiñan ariop. ²⁵ Âwurem kapiñan arimu omonðâñe kasañe yok pilâm taka sait mewañgiop. Sait mewañgimu yañak kainde yañe hote orop oset guset teteop. ²⁶ Yawu otmâ hote ya pururuk sâam tetemu kainde ya yawuâk pururuk sâowot. ²⁷ Yawu tetemutâ nep ambonñe yakât âi lok manbiñe ekmâ yuwu sâam patoyene ekuwi. “Lok pato, hote hâilonðâ pururuk sâop ya kainde yañe osetñe tete pururuk sâamu ekmunñe ki ârândâñ oap.” ²⁸ Sâñetâ sâop. “Yakât topñe nanñan. Kasanenñe toho âinenñe mem bâleniñgiop.” Sâmu sâwi.

“Yakât girawu nanjat? Yakât yiwerenje ari kainde harutmâ pilânom me bia?” Yawu sâwi. ²⁹ Sânetâ sâop. “Yawu otmâ kaindeâk sâm hote nombotnje harutmai hât pilânetâ talâk. ³⁰ Hâmbâi hângânyongomune kainde otmu hote ya towatyetnje ekmâ yan hindâm kâsikunomai. Kainde yamâ kâsikum panjetâ hâlâlân sâmu unjetâ sewuap. Yâhâ hote yamâ hindâm komot ikñiâk katnetâ tatbuap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topnje

(Mareko 4:30-32 Luka 13:18-21)

³¹ Yesunje nen biwinenje Anitâhâlen katmunje tihitnenje oap yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâop. ³² “Nak âlâ kutnje bândup yamâ lok âlâne kehetnje tipinje âlâ mem ari kalamñan katbuap. Katmu yapâ kâmnje ga taka yanak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotnje wangiyekmap. Yawu otmâ nâi wosapâ wosapâ yanje menduhuakmâ ya awatnje kun kunñan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk kelunje yakât topnje

³³ Otmu torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Lok komotnje komotnje wosapâ wosapâ mansainje biwiyenje nâhâlen katmâ tem lâunihijetgât yenje ari nâhât den pat âlepnje ekyongonomai. Yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. “Imbi âlâne dâmbia golanjuwuap. Golanjumâmâ matuk mendâremu kelunje gemu dâmbia orop menduhumu ukenje bâlenje otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Yesunje den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mareko 4:33-34)

³⁴ Yesunje lohimbi yawu sâm den âlâen hâum ekyongom gaop yamâ angoân embânânâk poropete âlâne den kulempuop yakât bonje yan teteop. ³⁵ Otmu den yuwu kulempuop tap.

“Den topnje topnje Anitâne angoân ki sâm tetemu nângâm gawinjak manmâ gawi. Ya yiwerenje yuâmâ nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yakât topnje ekyongowom.” Yawu kulempuop. Den sâop yan bonje teteop.

Hote otmu kainde yakât topnje

³⁶ Yesunje lohimbi tatbi ya pilâyekmâ emelan yâhâop. Yâhâmu watmâ yâhâ yuwu sâm âikuwin. “Hote otmu kainde oset guset teteowot yakât topnje sârâ nângâne.” Yawu sâwin. ³⁷ Sâmunje sâop. “Lok âlâne hote mem hâilonjmâ ariop yakât dop yamâ Anitâne nâ yu hângânnohomu gewan. ³⁸ Aiop, kalamgât sâop yamâ yen hânñan kulempñan mansai. Yâhâ hotehât sâop yamâ lohimbi Anitâhât amutgen manjetâ tihityenje otmap ya. Yâhâ kaindehât sâop yamâ nâhât den lonjâem betnihim manmai ya. Lohimbi kaindehât dop manmainjeâmâ Satan orowâk bâlenomai. ³⁹ Aiop, kasanje taka sait mewanjiop yamâ Satan. Yâhâ kalamân sot bonje tetewuapgât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân yakât bonje tetewuap. Yâhâ âi loklipñanje kainde hindâm menduhum kâlâwân unomaihât sâm ekyongoan yamâ hâmbâi Anitâne anelolipnje hângânyongomu ge lohimbi betnohomai ya aksihâk mem matnje bâlenje kâpekyinjomai. ⁴⁰ Yâhâ kainde hindâm kâlâwân pilânetâ sewuapgât yan, ya bonñanâk tetewuap. Hâmbâi mâne Anitâne yâhâpnje hângânnohomu gewom. ⁴¹ Gem anelolipne hângânyongowom. Hângânyongomune ari lohimbi orotmemeyenje kinjon otmâ manmai me bukulipyenje otjetâ bâleâk sâm kendâyingimai komot yâhâp yâhâp ya mem matnje bâlenje kâpekyinjomai. ⁴² Matnje kâpekyinjim pilâyeknetâ hem nâpumân ge hâhiwin pato nângâmbisâi. ⁴³ Yâhâ lohimbi nombotñanje Anitâhât den tem lâum manmai yâhâmâ awonñanje dâiyekmâ iknje lanñan katyekmu manman kârikñan mannomai. Den yuâmâ biwiyenñanâk katmâ manmâ yâhânomai. Yawu.” Yawu sâop.

Lok âlâne tewetsenje hangup yan hâum sâop.

⁴⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum yuwu sâop. “Anitâne tihityene otmâ manman kâriknan katyekmu bonne menomai yan hâum yuwu sâwe. Lok âlâne tewetsenne mem ari misingulop. Misingutmâmâ ikne muop. Gâmâlâk mâneâmâ lok âlâne taka tewetsenne ya mem teteop. Mem tetem imbiâk nâhâitne kombo miap sâm nângâmâihât yuwu nângâop. “Yu kurihimune tatmu ari lok âlâhâlen senne âlâlâ tatnihiap ya kerek puluhum yakât hâmenjambâ membomneâmâ âwurem taka hân yu puluhuwom. Puluhum yanâmâ hân otmu tewetsenne yâhâp yâhâp ambokuwom.” Yawu nângâop. Nângâop ya yawuâk olop. Hân otmu tewetsenne ya puluhum yâhâp yâhâp ambokuop. Yâhâ dop yawuâk yene manman kârikne yakât bonne mene sâm senne âlâlâ tatyngiap yakât ki nângânetâ yahatbuap. Yawu sâop.

Pânu hâkne yan hâum sâop.

⁴⁵ Otmu yakât topne nângâmunne keterahâkgât torokatmâ âlâ yuwu sâop. “Anitâne tihityene otmâ manman kârikne yingimu yakât bonne menomai yakât âlâen hâum sâwe. Bisinisi lok âlâne pânu hâkne âilongo nandoroje ya membe sâm pâinmâ ariwuap dop yawu ya. ⁴⁶ Lok yanje pânu hâkne ekmâmâ miakbe sâm ari iri sikum senne âlâlâ tatbangiap ya mem ari puluhuwuap. Otmu yakât hâmenjambâ membuap yanjeâmâ âwurem ari pânu hâkne ya puluhuwuap. Yawu.

Inan itâne pilânetâ giop yan hâum sâop.

⁴⁷ Âlâku yawuâk torokatmâ sâwe. Anitâne tihitnenne otmâ menenekmâ manman kâriknan katnenekbuap yakât topne âlâ yuwu sâwe. Otmu âi lok nombotnane inan itâne pilânetâ gemu inan topne topne yakât kâlehen ge kutakulakmai. ⁴⁸ Ge kutakulaknetâmâ mem dâinjetâ gamap. Mem dâinjetâ gamu yan âlepne yamâ mem ketetmâ wanjaen katmai. Yâhâ inan ki neneje yamâ pilânetâ arimap. Dop yawu. ⁴⁹⁻⁵⁰ Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yu yan yukât bonne tetewuap. Anelolipne hângânyongomune ge lohimbî yengât biwiyene ekmâ mem kiwiliyekmâ bâlenahât pat mansai yamâ meyekmâ matne umatne yinginomai. Yingim kâlâp kâlehen panyeknetâ ge hâhiwin hilâm ârândân nângâm yâhâmbisâi. Yâhâ âlepne mansai yamâ hâmenje âilongo yinginomai.” Yesune den yawu sâm teteop.

Mosehât girem den otmu ikne den.

⁵¹ Den ya sâm tin pilâm yuwu sâm âinongop. “Yen den yan yukât topne nângânetâ keteraksap me bia? Sâmu yuwu sâwin, “Onj. yat ya nangain.” Yawu sâmunne sâop. ⁵² “Otmu yakât yuwu sâmune nângânet. Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den yu nângâmâmâ biwiyene nâhâlen katmâ mannomai. Yakât topne nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emet ambonane senne âlâlâ emelâk gâtne otmu âine yâhâp yâhâp mem mansap yapâ mem bukulpne tânyongomap dop yawu. Ya nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Moseje girem den ekyongop ya sâm tetemune topne nangai. Otmâ den yiwerene yan yukât topne nangai. Yene den yâhâp yâhâp ya nângâm Anitâhât topne kâsikum yingim mansai yawu.

Yesu ikne kapi ambolipnane betbangiwi.

(Mareko 6:1-6 Luka 4:16-30)

⁵³ Yesune den âlâen hâum sâm tin pilâm menenekmu orowâk yahatmâ ariwin. ⁵⁴ Yahatmâ ikne kapiân ariwin. Yan ari miti emetnan yâhâ den kâsikum yingiop. Den kâsikum yingimu kapilipnane den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu pârâk pilâm yahatmâ yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtne. Wosapâ ari kândiwahom nângân nângân topne topne yu mem taka kâsikum ningim kulem âlâlâ tuhûm mansap? Yu ekmunne sâtne oap. ⁵⁵ Ikne topne nangain. Âwâne Yosepneâmâ emet tuhûm manmap. Yâhâ mâmâneâmâ nenjan gâtne, kutne Maria. Otmu imilipne ya gurâ nângâyingianâk, kutylene. Yakowo, Yosep, Simon, Yurasi. ⁵⁶ Otmu garilipne yawuâk.” Yawu sâwi. Topne

kerek nângâwi yakât otmâ den kâsikum yingim manop ya nângânetâ tânjât otmu betguwi. ⁵⁷ Yawuhât Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe kapi hawamgum ari yâkât den kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyene den kâsikum yinginetâ nângânetâ tânjât otmap.” Yawu sâop. ⁵⁸ Yesuŋe den kâsikum yingimu nângânetâ tânjât olop yakât otmâ ikŋe kapi ambolipŋaŋe yâkâlen biwiyene ki katbi. Yakât otmâmâ yâk yengât hohetyenŋan kulem amon âlâek tuhuop.

14

Yoane kuŋetâ muop.

(Mareko 6:14-29 Luka 3:19-20 Luka 9:7-9)

¹ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kunŋe âlâ manop, kutŋe Herot Antipa sâŋ, yâkŋeâmâ Yesuŋe âi âlâlâ mem manop yakât den pat nângâop. ² Pat ya nângâmâmâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâŋ, yâkŋe embâŋâmbâek topŋe katmâ lohimbi toen mem katyekmâ gaop. Yâhâmâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomune ari kuŋetâ muop. Muop yamâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap mon?” Yawu sâŋ ekyongop.

³ Yâhâ Herotŋe sâmu Yoane kuŋetâ muop yakât topŋe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anjoân Pilipŋeâmâ imbi, kutŋe Herotia sâŋ, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaŋe lokŋe hâkâŋ otmâ pilâmuâmâ kahaŋe Herot ya orop miahowot. ⁴ Yawu otmâ manmutâ Yoaneŋe yelekmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâek bâleap.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâŋ kuyitgimu yanâmâ Herotŋe kumune muâkgât nângâop. Yawu gârâmâ lohimbi inŋaŋe “Yoane yamâ Anitâhât poropete,” sâŋ nângâwanŋinetâ yahalop. Yakât otmâ Herotŋe biwiŋaŋe yuwu nângâop. “Lok yu kumune muâkgât nanŋan. Yâhâ kumune mumbuap yanâmâ lohimbi sesenŋâlâkŋe nâhât nângânetâ dondâ gemu sâŋ bâlenihinomai. Yakât otmâ ki kumbom.” Yawu nângâm tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu Yoane sâhâm mem ari pâi emetŋan katŋetâ sâp kâlep yan tatmâ gaop.

⁶ Otmu sâp âlâen Herotŋe teteop yakât herone otne sâŋ bukulpŋe nombotŋe taka menduhuakmâ sot um newi. Sot nem herone otŋetâ yanâmâ baratyetŋaŋe yahatmâ kep ândeop. ⁷ Kep ândemu Herotŋe ekmâ biwiŋe herone otmâ yuwu sâŋ ekuop. “Anitâhât senŋan kinmâ sâŋmune nângâ. Gâŋe wuân me wuângât nângâm sârâ âlepŋe gihiwom.” Yawu sâop. Yawu sâmu sururuk sâŋ ari mâmâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Awoŋnaŋe iri sikum ikŋambâ gâtŋe ya kâsikum nihiwomgât sâŋ nanŋap. Yakât otmâ wuân membomgât nanŋat?”

⁸ Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuŋetâ muâkgât nanŋan. Yakât otmâ enŋatŋe hâreŋetâ kunŋe mem ga tiripnohorâ ekbom.” Yawu sâŋ baratŋe hâŋgângumu âwurem ari âwâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâŋe tembe lâulipŋe ekyongorâ Yoane enŋatŋe hârem kunŋe kondoân katmâ mem ga nihiŋet.” Yawu sâŋ ekuop. ⁹ Yawu sâmu Herotŋe den ya nângâm biwiŋaŋe ki ârândâŋ olop. Yamâ benŋe emelâk Anitâhât senŋan sâŋ kârikŋe tuhuop. Yakât otmâ bukulpŋaŋe nângâwanŋinetâ gemapgât den ya lauŋan miop. ¹⁰⁻¹¹ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâŋgângumu pâi emetŋan yâhâ Yoane enŋatŋe hâreop. Enŋatŋe hârem kunŋe mem kondoân katmâ mem ge baratyetŋe wanŋop. Wanŋmu lâum mâmâŋahâlen ari tiripgumu ekmâ biwiŋe herone olop. ¹² Yakât den pat ya Yoane hoŋ bawalipŋaŋe nângâm lâum ari hanguwi. Lâum ari hangumâmâ den pat ya Yesu ari ekuwi.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mareko 6:31-44 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

¹³ Yesuŋe den pat ya nângâm ikŋe kapi pilâm nen orowâk wanŋa mem denŋan ya hâtikgum lok biaengen ariwin. Arimunŋe lohimbi nombotŋaŋe kapi ya pilâm nen watnenekmâ denŋan ginŋe watmâ ariwi. ¹⁴ Watmâ arinetâ wanŋaembâ kionmunŋe

yanâk peneningiwi. Otmu lohimbi dondâje bukulipyenje mesek topje topje otbi ya meyekmâ takanjetâ Yesunje yekmâ wenje nângâm hengemyongop.

¹⁵ Yawu otmâmâ emetsâpne otmu yan yuwu sâmu ekuwin. “Emetsenje emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlânâmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimapgât gâ âlepne hângânyongorâ yahatmâ kapiyenehen ari sot um nenomai.”

¹⁶ Sâmunje sâop. “O yawu ki tap. Yene sot kâsikum yinginetâ nen orowâk tatmâ nejetgât nanjan. ¹⁷ Sâmu sâwin. “Bâe, nenâmâ sot pato ki tatningiap. Banja kândâkdâmâ mome otmu injan yâhâp âlâ kârikne yawuâk tap.” Yawu sâwin.

¹⁸ Sâmunje sâop. “Sot ya mem ga nihinet.” Yawu sâmu mem yâhâ wanbin. ¹⁹ Wanmunje lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ge tatjetâ sot ya mem himbimân pak sâmu ekmâ Anitâ mepaem ekuop. Anitâ ekum mem ningimu ârândânâk kâsikum yingim ariwin. ²⁰ Yingimunje nejetâ dopyenjan olop. Dopyenjan otmu, nombotje talop ya hâwurum mânunmunje saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ²¹ Otmu lok sot newi ya sâlikyongomunje 5000 yakât dop olop. Yâhâ imbi naomlipyenje yamâ ki sâlikyongowin.

Yesu to kakjambâ tâlim takaop.

(Mareko 6:45-52 Yoane 6:15-21)

²² Sot nem pesuk pilânetâ Yesunje hângânnongom yuwu sâop. “Yene wanja mem kulet sâmu ba arinet. Nâneâmâ lohimbi yu hângânyongomune arinetâ yengât betyenjan watyekbom.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu hângânnongomu arimunje lohimbi ya gurâ yawuâk hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Arinetâ ikniâk tatmâ Anitâ ulitguwe sâmu pumjan yâhâop. Pumjan yâhâ âwâje orop den otmutâ emet nij sâop. ²⁴ Emet nij sâmu nenâmâ wanja mem ari emelâk dengân tânângum tatbin. Tânângum tatmunje ariwinângembâ siru pato pilâm wanja mem kopa kopa tuhuop.

²⁵ Yâhâ emet engatne nângâmu yan Yesunje to kakjambâ takaop. ²⁶ Takamu ekmâ tepnenje hindakmu hu halak tuhun yuwu sâmu alahuwin. “O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâmu kinjitenjahât otmâ kâi bânnejenje sâmu sâmu sâop.

²⁷ Yawu otmunje yuwu sâmu eknongop. “Yen wongât otmâ kinjityenjahât otmâ kâi bâtyene sâmu sâmu yap? Nâ ninak takan yukâ.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu tepnenje welâmnan gemu Petoroje yuwu sâmu ekuop. “Gâ wuân lok mansat yakât topge nângâwe. Sârâ nâku kionmâ to kakjambâ gâhâlen gawe.” Yawu sâmu âikuop.

²⁹ Âikum sâop. “Âlepne, kionmâ ga.” Sâmu kionmâ baop. ³⁰ Bam to yanje dondâ bâleop ya ekmâ pârâk pilâm engat yâhâp otmâ yanjak to kâlehen ge gulip otbe sâmu olop. ³¹ Yawu otmâ yuwu sâop. “Getek bân nan me.”

Sâmu bân nan mem yuwu sâmu ekuop. “Gâ wongât engat yâhâp oat?” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu mem yahatmu yanâk siru ya sânduk sâmu nân nân sâop. ³³ Yawu otmu ekmâ biwinenjanje yuwu nângâwin. “Bulânanâk lok yuâmâ Anitâhât nenje mansap.” Yawu sâwin. Yawu sâmu yapâ orowâk ariwin.

Yesuhât sângum wâim âlepne otbi.

(Mareko 6:53-56)

³⁴ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâmu, yan ari kionmâ wanja hikumunje kinop. ³⁵ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipne Yesu ekmâ nângâwi. Ekmâ nângâm den katjetâ kapi tipi tapi hân ya hawangum tatmâ arap ya ambolipnanje nângâwi. Nângâm kundat, me mesek, me umatje topje topje teteyingiop ya meyekmâ yâkâlen ariwi. ³⁶ Meyekmâ ari Yesunje mem hengemyongoâkgât yuwu sâmu ulitguwi. “Lok pato. Nengâlen gâtnje kundat me umatje topje topje teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenjanâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepne otjetgât nanjan.”

Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepne otrjet.” Yawu sâmu nombotnaje sângumne wâim yanjak âlepne otbi.

15

Launenñajak ki mepaem mannom. (Mareko 7:1-13)

¹ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi hârokne tâmbâlipnenne yengât den lâum kinmâ sot nene sâmbâtyene piriakmâ sot mem neminiwi. Inâk ki newi. Lok yaje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen ari yuwu sâmbâikuwi. ² “Hoñ bawalipgane tâmbâlipnenne yengât den kum bâtyene ki pirim sot niai. Yawu otmâ sot inâk neñetâ yekmunne dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

³ Sânetâ purik pilâyinjim yuwu sâop. “Yenâmâ nimbilamyene yâhâp. Anitâne den sâmbâkalop ya kum yeñe nângân nângânân tetemap ya mem mete tuhumai. Yawu otrjetâ yekmune dondâ bâleap. ⁴ Yakât topne yuwu sâwe. Anitâne Mose ekumu kulempuop yan girem den âlâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene yengât nângâyinjim denyene lâum manñet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyene den bâleñe ki hâiyeknomai. Me ki sâmbâleyinjinomai. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ⁵ Yeñe den ya kum mansai yakât sâwe. Yeñe yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâne âwâne mâmâne yuwu mon sâmbâkyotgonomai. ⁶ “Awoñ, meñ, sombo otdomawot yanâmâ sot me senñe âlâlâ âlepne tânyotgowom.” Yawu sâmbâkyotgonomai. Yawu gârâmâ sombo otdomawolân yuwu mon sâmbâkyongonomai. “Senñe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetñan ari katmunne tatbuap yakât yaje ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” Yawu sâmbâbetyotgonetâ umatne kakñan mandomawot. Nanlipyeneñe tewetsenñe mem miti emetñan katmai yakât nângâñetâ yahatmap. Gârâmâ Anitâneâmâ yawu yakât nângâmu dondâ gemap. Yeñe yawu otmâ yan Anitâhât den nângâñetâ nahat otmap. ⁷ Yen lok perâkne. Anitâne yengât topyene tap yakât nângâm poropete Yesaia ekumu kulempuop ya yuwu tap.

⁸ “Lohimbi yuñe lauyenñajak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyeneñeâmâ ki hikunekmai.

⁹ Yâkne lok senyeneñan kinmâ yeñe engatyeneâk otmâ den sâmbânhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenñajak perâk perâk sâmbâorotmemeyene yakâlâk nângâñetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

Den kulempuop yakât bulâne yengâlen teteap.” Yawu sâop.

Orotmeme yuñe mem bâlenenekbuap. (Mareko 7:14-23)

¹⁰ Yesuñe yawu sâmbâlohimbiñe yâkât gotñan banjetâ yuwu sâmbâkyongop. “Yuwu sâmbâmune nângâm biwiyeneñan katñet. ¹¹ Yu me ya lauyenñambâ neñetâ tepyeneñan gemap yaneâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ yu me ya nângân nângânyeneñambâ tetemu sânetâ lauyenñambâ ga takamap. Yaneâmâ dondâ mem bâleyekmap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmbâyuwu sâmbâekuwin. “Den yat ya Parisaio lok yaje nângâñetâ biwiyeneñan hâumu nângâm bâlehihihi.” ¹³ Sâmunne sâop. “Awoñne himbim amboñeñe âi lok ki katyekmap yamâ hâmbâi watyekbuap. ¹⁴ Yawu awoñneñe Parisaio âi ki sâmbâyinjiop. Yawuhât yeñe yâk yengât nângâm ki gorâyinjiâk. Parisaio yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok senyene bok sâsâñajak dâiakmâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionnomai. Kionmâ hiliwahonomai.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmbâPetoroñe yuwu sâmbâekuop. “Kutdâ, den âlâen hâum yat yakât topne sârâ nângâne.” Yawu sâop. ¹⁶ Sâmu sâop. “Bâe, haonmâ ârândâñ den topne topne sâman yamâ girawu otmâmâ kiâk nângâñetâ keterakmap? ¹⁷ Yeñe sot lauyenñambâ neñetâ tepyeneñan gemap. Otmu yanjak tetmâ pilâñetâ wahap tâñât otmap. ¹⁸ Yâhâ wahap bulâne yamâ biwi nângân nângânyeneñan tatmap ya sânetâ lauyenñambâ ga takamap. ¹⁹ Orotmemeyene

yuwu yaŋe umut biwiyenŋe otmu nâŋgân nâŋgânyenŋe mem bâlemap. Nâŋgâm bâleanŋimai. Me den hakoâ oranŋimai. Me den belângen sahanŋimai. Me kombo mianŋimai. Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me lohimbî sihan enakŋâlemai. Me manman ihilâk mahilâk otmai. Karasuŋa me sait bâleŋe topŋe topŋe yawu otmai. Me den imbiâk biwiyenambâ tetemu den golâ gahaemai. ²⁰ Yu sâmu aran yuŋeâmâ biwiyenŋe mem bâlemap. Yâhâ bâtyenŋe pirim me ki pirim sot nemai yaŋeâmâ tâŋhât oap.” Yawu sâop.

Kanan gâtŋe, imbi âlâŋe Yesuhâlen biwiŋe kalop.

(Mareko 7:24-30)

²¹ Yesuŋe menenekmu kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetŋe Tiro otmu Siron yan ariwin.

²² Yan arimunŋe kapi âlâ, kutŋe Kanan sâmu, yan gâtŋe pâku imbi âlâ yaŋe Yesuhâlen taka yuwu sâmu ulitguop. “Gâ Dawitihât sen, yuwu sâmune nâŋgâ. Weke bâleŋaŋe baratne mem mâŋgâemu mansap. Yakât gâŋe watdâ ariâkgât nanŋan.” Yawu sâop. ²³ Yawu gârâmâ anŋoân Yesuŋe Yura nengâlen gem tânnongoâkgât âi ya Anitâŋe sâmu wanŋop. Yakât otmâmâ den ya nâŋgâm ekmâ ki ekmâ yawu olop. Yawu otmu imbi yaŋe witgum âi pâi tuhum watnenekmu yanâmâ Yesu yuwu sâmu ekuwin. “Kutdâ, imbi yu âi pâiâk tuhunenekmâ gamu ekmâ hâkâŋ oain. Yakât otmâ gâku tânnongom ekurâ yapâek ariâk.” Yawu sâwin.

²⁴ Yawu sâmunŋe Yesuŋe imbi ya yuwu sâmu ekuop. “Isirae lohimbî gulip malap mansai yaŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât ikŋak hâŋgânnohomu gewan. Pâku lohimbî yengâlen nep tuhuwongât ki hâŋgânnohomu gewan.” Yawu sâmu ekuop.

²⁵ Yawu sâmu yâku ulitgum yuwu sâop. “Gâŋe nâ yiwereŋeâk tânnohohât nanŋan.”

²⁶ Sâmu sâop. “Nengât orotmeme yuwu tap. Nan baralipnenŋe sot nem tatŋetâ yan sot lauyenambâ hindâm soso gotŋan ki pilâmain.”

²⁷ Sâmu sâop. “Lok pato, den yu nâŋgâmune bulâŋe oap. Gârâmâ nâŋe yuwu sâwe. Nan baralipyenŋe sot neŋetâ wahapŋe lauyenambâ gemap yamâ sosenŋe nemai.”

²⁸ Sâmu sâop. “Imbi, biwihanŋe yawu nâŋgâm den yat ya nâŋgâmune ârândâŋ oap. Gikak nanŋat ya yawuâk tetehihiâk.” Yawu sâmu ekuop. Yawu sâmu ekumu yanâk weke bâleŋe gaiakbanŋim ba ariop. Yâhâ imbi yaŋe emetŋan âwurem ari baratŋe ekmâ biwiŋe heronŋe olop.

Kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya Yesuŋe mem henŋemyongop.

²⁹ Yesuŋe menenekmu Galilaia denŋân ya ginŋan ge pâku lohimbî yengât hân horatŋambâ ariwin. Ari pumŋe âlâen yâhâ tatbin. ³⁰ Yâhâ tatmunŋe kapi ambolipŋaŋe bukulipyenŋe umatŋe teteyiŋgiop ya dâiyekmâ nengâlen takawi yamâ yuwu. Nombotŋe senyenŋe bok sâsâŋe. Otmu ândâpyenŋe bok sâsâŋe. Otmu kâiyenŋe gonŋ gonŋe. Me bâtyenŋe parenŋe. Me kopa. Me kundat topŋe topŋe teteyiŋgiop ya. ³¹ Dâiyekmâ takanŋetâ Yesuŋe kerehâk henŋemyongomu ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ Isirae nengât Anitâ mepaewi.

Lok 4000 ya sot yiŋgiŋetâ newi.

(Mareko 8:1-10)

³² Anitâ mepaenŋetâ yanâmâ Yesuŋe sâmu yâkâlen bamunŋe yuwu sâmu eknongop. “Lohimbî yu orowâk tatmâ gamunŋe hilâm kalimbu pesuk yap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem pesuk pilai. Yakât otmâ tepne nâŋgâyiŋgian. Sot barahâk âwurem mâtâwân po yiŋgimu sen biri yiŋgimapgât inâk ki arinomai nanŋan.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yiŋgimunŋe neŋetâ dopyenŋan otbuap?” Yawu sâwin.

³⁴ Sâmunŋe sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banŋa kândâkdâmâ nombolân yâhâp, otmu inŋan getek âlâ.” Yawu sâwin.

³⁵ Yawu sâmunŋe Yesuŋe lohimbî ekyongomu ge tatbi.” ³⁶ Ekyongomu ge tatŋetâ Anitâ mepaem banŋa otmu inŋan ya mem ningiop. Ningimu kâsikum yiŋgimunŋe mem

newi. ³⁷ Neñetâ dopyenjan otmu hângânyongomu ariwi. Sot neñetâ torehenñe talop ya menduhum mânunñmunñe saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ³⁸ Yâhâ lok papato sâlikyongomunñe 4000 ya wangiop. Yâhâ imbi naom yamâ ki sâlikyongowin.

³⁹ Yesuñe hângânyongomu ariwi. Ariñetâ nenâmâ wanña âlâ mem kapi âlâ, kutñe Maharan sâm, yaken ariwin.

16

*Yesuñe kulem âlâ tuhuâkgât Parisaio otmu Sarukaioñe ekuwi.
(Mareko 8:11-13 Luka 12:54-56)*

¹ Otmu sâp âlâen Parisaio otmu Sarukaio nombotñane Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. “Anitâñe hângângohomu ge mansat sâmâi. Ya perâk me bulânânâk. Yakât otmâ gâñe sârâ himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

² Sâñetâ sâop. “Bâe, yen kulemgât yai. Yawu gârâmâ kulem âlâlâ otmune topñe ekmâ hâum pâpguai. Yakât otmâmâ âlâ otmune yawuâk hâum pâpgunomai. Yakât âlâen hâum sâwe. Emetsâpñe otmu yan himbim topñe palalañ sâm kuriringumap. Yawu otmuâmâ yuwu sâmâi. “O, yuâmâ emet heñgeñguwe sâm oap. Me sikop otbe sâm oap.” Yawu sâmâi. ³ Yâhâ himbim topñe ya helengumap. Yanâmâ yeñe yuwu nângâmâi. “O, yuâmâ tongelâk otbe sâm oap.” Yawu sâmâi. Yeñeâmâ to yambu otmu sikop yakât topñe ekmâ nângâm heñgeñguai. Yâhâ nâñe kulem âlâlâ memune eksai yakât topñeâmâ girawuhât ki ekmâ nângâm heñgeñguai? ⁴ Yakât yâhâpñe torokatmâ sâwe. Lohimbi yu yengât topyene teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotñane loklipyene betyenehen kionñmai yakât dopñeâk yeñeâmâ Anitâhât betñehen kionñetâ dondâ bâlemap. Yawuhât kulem âlâ memune ekne sâm yakât âinohoai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Embânjan poropete âlâ, kutñe Yona sâm, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipñane ekbi. Yakât dopñeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu wanñaen yâhâm âlâengen ariwin.

Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk keluñe

⁵ Wanña mem dengân nombot hâtikgum ariwin yan nelâmâk otmâ sot barak ariwin. ⁶ Sot barak arimunñe yakât otmâ Yesuñe yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluñane mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu nenñe yakât topñe nângâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot ki mem takain. Yakât mon yap.”

⁸ Yawu sâm alahumunñe biwinenñahât topñe ekmâ yuwu sâm eknongop. Yen sotgâlâk biwiyeñe katmâ den yan yukât topñe ki nângâñetâ keteraksap. Yakât otmâ nâhâlen biwiyeñane ki tiñâk kepeiai. ⁹ Yakât nângâmune ki ârândâñ oap. Yenâmâ sotgâlâk nanñai. Yakât sâwe. Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunñe neñetâ dopyenjan olop. Neñetâ torehenñe talop ya saka saka amon mem mânunñetâ pik sâop? ¹⁰ Otmu sâp âlâen lok 4000 ya gurâ banña nombolân yâhâp yanahâk yingimunñe newi. Neñetâ torehenñe talop ya saka saka amon mem mânunñetâ pik sâop? ¹¹ Den ekyongoan yu nângâñetâ keterakyingimbâp. Yâhâ yeñe imbiâk nâhâitñe “sotgât yap” sâm nângâniñiai. Yakât yâhâpñe sâmune nângâm heñgeñgunet. Parisaio otmu Sarukaio yengât matuk keluñe yanñe mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm eknongomu nângâmunñe keterakmu yuwu sâwin. “O, yâhâmâ sotgât ki yap. Yâhâmâ Parisaio otmu Sarukaio yengât den nângâm lohotñe otmaingât yap.” Yawu sâwin.

*Petoroñe Yesuhât topñe sâm teteop.
(Mareko 8:27-30 Luka 9:18-21)*

¹³ Yapâ yahatmâ, kapi âlâ kutņe Kaisaria sâam, kutņe âlâmâ Pilip sâam, yan ariwin. Yan arimunņe Yesunņe yuwu sâam âinongop. “Nâmâ Anitâņe hânġânnohomu gewan. Yakât otmâmâ lohimbine nâhât âlâ sâamai?”

¹⁴ Sâamu sâawin. “Nombotņane ġâhât yuwu sâamai. “Yoane Baptis emelâk kuņetâ muop ya mumunġambâ yahatmâ mansap,” yawu sâamai. Yâhâ nombotņaneâmâ poropete âlâ, kutņe Elea, emelâk himbimân yâhâop yaņe purik sâam ge mansap,” yawu sâamai. Yâhâ nombotņaneâmâ “Poropete âlâ, kutņe Yeremia, me poropete âlâ mumunġambâ yahatmâ mansap,” sâamai.” Yawu sâam ekuwin.

¹⁵ Sâamunņe sâop. “Yâhâ yeņeâmâ nâhât âlâ sâamai?”

Yawu sâamu Petoro, kutņe âlâmâ Simon sâam, yâkņe yuwu sâop. ¹⁶ “Anitâņe hânġânnohomu ge mansat ya nânġâmunņe bulâņe otmap. Yakât otmâ ġâmâ yâkât nanņe tâņ tâņ ya nanġain.”

¹⁷ Sâamu sâop. “Simon, Yoane nanņe, bukulipġane ekġoņetâ ki yat. Awoņne himbimân tatmapņe den yu biwihan katmu yat yakât Anitâņe nânġâhîhimu âlepņe oap. Yakât biwihe heroņe otbuap. ¹⁸ Yâhâ ġike kutġeâmâ Petoro, kut yukât topņeâmâ “Kât” yawu tap. ġârâmâ nenņe kât mem emet tuhumunņe ŋiwiņ ŋiwiņ sâamap ya ki putuk sâam liwarakbuap. Yakât dopņeâk lohimbî nâhâlen ġa torokatmai ya ki hiliwahonomai. ¹⁹ Yakât sâawe. Nâņe mâmâņe otġihimune lohimbî yeņġât kunyeņe manbuat. Yanâmâ yâkņe otņetâ bâlemapġât ġâņe sâam kuyiņġiwuat nâku yawuâk kuyiņġiwom. Yamâ yâkņe âlepņe otņetġât sâam yîņġiwuat nâku yawuâk nânġâwom.” Yawu sâop.

²⁰ Otmu yuwu sâam kuningiop. “Nâ bulâņanâk Anitâņe hânġânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbî ihilâk ki ekyongonomai.” Yawu sâop.

Petoroņe Yesuhât mâtâp maņġuwaņġiwe sâam olop.
(Mareko 8:31-9:1 Luka 9:22-27)

²¹ Otmu sâp yan Yesu sâam bâlewaņġim mem âlâlâ tuhunomai yakât tetekņan eknongop. “Topņe katmâ Yerusalem kapiân yâhâmune yan Isirae nengât kunlipnenņe, otmu Mosehât ġirem den kâsikum ningimai ya, otmu hotom umai yeņġât kunlipyeņe kerekņe sâam bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohoņetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatbom. Yawu otmâ yaņak mumunġambâ yahatbom.” Yawu sâam eknongop.

²² Yawu sâam eknongomu Petoroņe dâimu pereņ pilâm ba yetņiâk kinmâ yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, umatņe topņe topņe otnihinomai sâam tat ya ki tetewuapġât nanġan. Bia kârikņe.” Yawu sâop.

²³ Sâamu purik pilâm yuwu sâam ekuop. “ġâņe mâtâp ki maņġunihi. Mâtâp maņġunihirâmâ Satanņe tepņe heroņe otbuap. ġâņe den yat yu Anitâņe sâam nihiop ya ki lâuap. Yuâmâ loġġât nânġân nânġân yat. Ya nânġâmune ki ârândâņ oap.” Yawu sâop.

Manmannenņe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²⁴ Yawu sâam ekum yaņak purik pilâm yuwu sâam eknongop. “Lohimbî âlâ me âlâņe biwiyeņe nâhâlen katmaiņe nâhâlen torokatne sâam yan yeņahât ki nânġâņetâ yahatbuap. Me senņe âlâlâ tatyîņġiap ya biatningimap sâam yakât ki nânġâm ketet otmâ enġat yâhâp otnomai. Nâhât den haoņmâ ârândâņ nânġâm tem lâunihim mannomai. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâņe manmanyenņe alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe biwi nânġân nânġânyeņe nâhâlâk katmâ mannomai. Yawu otmâ manņetâ yongonġetâ munomai yamâ Anitâņe mumunġambâ mem yahatyekbuap. ²⁶ Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlâņe senņe âlâlâ, iri sikum me manman topņe topņe yan torokatmâ biwi nânġân nânġânyeņe yan hikum munomai yaņe mumunġambâ yahatnomaihât dop ki tap. Yâhâ manman yawu yakât matņe âlepņe Anitâņe yîņġiwuapġât dop âlâ ki tap. Yakât yuwu sâamune nânġâņet. ²⁷ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņnane yâhâpņe hânġânnohomu aņelolipne meyekmune hânân ġenom. ġem yan manmanyenġahât matņe âlâku ikņiâk

ikñiâk kâpekâmâ yingiwom. ²⁸Yen ki mum metenjetâek nâ lok bulânje mansanje galemyenje otmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

17

*Yesu, Mose, Elea den sâam alahuwi.
(Mareko 9:2-13 Luka 9:28-36)*

¹Yâhâ yakât kakñan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Yesuje Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane ya yenjeâk meyekmu nen katnenekmâ pumñe âlâen yâhâwi. ²Yan yâhâñetâ Yesuhât kun kundenñane âlâ otmu ekbi. Otmu senñeâmâ dewutâ senñe gam irik irik sâamap yawuya teteop. Yâhâ sângumñaneâmâ kaok bolañ bolañ otmâ kâlâp kokotñe lañ lañ sâamap yawuya olop.

³Sâp yanâmâ Mose yet Elea emelâk Anitâñe meyelehop yane yanâk pârâk sânsânâk tetemutâ orowâk den alahu gulahu otbi. ⁴Den alahu gulahu otñetâ Petoroñe ekmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, kulem ango teteap yukât yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunñe âilongo oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ nâñe selep kalimbu kumbomgât nanñan. Âlâmâ gâhât, âlâmâ Mosehât, âlâmâ Eleahât.” Yawu sâop.

⁵Yawu sâamu yanâk kulewoñboñ ge lâum kurihiyehop. Lâum kurihiyekmu yakât biwiñambâ Anitâñe yuwu sâop. “Bulânñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâñe biwinane yâhâk hikum tatman. Yakât otmâ den sâamuap ya yenje mem biwiyeñan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁶Yawu sâamu hoñ bawalipñane nâñgâm kiñgityeñahât otmâ kun kundenyeñe mem kurihiakmâ hânân ge pare pare iwi. ⁷Yawu otñetâ Yesuje gotyeñan ba yuwu sâam ekyongop. “Ki kiñgityeñahât otñet. Yahatñetâ arine.” ⁸Yawu sâamu yahatmâ lok yâhâp ya yelekñetâ bialop. Yawu otmâ Yesu ikñiâk kinmu ekbi.

⁹Yañak pumñambâ âwurem mâtâwânâk ge Yesuje yuwu sâam ekyongop. “Ewan pumñan Mose yet Elea tetemutâ den oain yakât in yawu ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoñetâ mum yahatbom yakât kakñanâmâ yu eksai yukât sâam tetem ekyongonjetâ nâñgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰Yawu sâamu hoñ bawalipñane Elea tetemu ekbi yakât nâñgâm yuwu sâam âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainjeâmâ yuwu sâamai. “Angoân Eleane yâhâpñe tetemuâmâ Anitâñe hâñgângumu gewuap yâkât mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâamai. Yamâ girawuhât sâamai?”

¹¹Sâñetâ sâop. “Yamâ bulânñanâk yai. Elea yâhâpñe tetem mâtâp yai ya hengeñguwuap. ¹²Yawu gârâmâ yai yakât nâñe yuwu sâamune nâñgâñet. Elea yamâ emelâk takaop. Takamu yenñgât kunlipyeñane ekmâ yâkât topñe ki nâñgâm kuñetâ muop. Yâhâ Anitâñe nâ hâñgânnohomu gewan yawuâk nohoñetâ mumbom.” Yawu sâop.

¹³Yawu sâamu nâñgâñetâ keterakmu yuwu sâawi. “O, yuâmâ Eleahâlen hâum kinmâ yap yamâ Yoaneñe tetem toen mem katyehop yâkât yap.” Yawu sâawi.

*Yesuhât hoñ bawalipñane weke bâleñe watne sâam hâum pâpguwi.
(Mareko 9:14-29 Luka 9:37-42)*

¹⁴Mâtâwân gem tatñetâ yan lohimbî dondâñe lok âlâhât nanñe ya nengâlen dâim takañetâ tângune sâam hâum pâp gum pilâwin. Yawu otmâ yakât den alahum kin tatmunñe bukulpnenñe pumñehembâ ge peneningiwi. Peneningiñetâ yan naom yakât âwânane Yesu ekmâ gotñan ga yuwu sâam ekuop. ¹⁵“Lok pato, gâ ihilâk nannahât nâñgâwangi. Weke bâleñane nanne mem mânñgâemuâmâ toen kionmap. Otmu senñe gâwân gâwân sâam kâlâwân kionmu semap. ¹⁶Yawuhât nâñe dâim hoñ bawalipgane sâñetâ weke bâleñane yâkâlambâ gaiakmâ ariâkgât sâamune hâum pâp gum pilai.” Yawu sâop.

¹⁷Sâamu Yesuje nenekmâ yuwu sâam eknongop. “Yen wongât nâhâitñe ki tânnongowuap yawu nanñai? Yakât nâñgâmune ki ârândân oap. Nâ yen orop sâp kâllep manmâ yâhâwomgât dop ki tap. Yawuhât pilâyekmâ yâhâwom yan yenje girawu mannomai?”

Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâam lok sihan yakât sâop. “Yen nâhâlen mem ganjet.” Yawu sâop. Mem yâhânetâ weke bâlenaje mângâeop ya watmu gaiakmâ ba arimu yanâk âlepne olop.

¹⁹ Âlepne olop yakât topne nângâne sâam Yesu yuwu sâam âikuwin. “Yu topne girawuhât nenne weke bâlene ya watne sâam hâum pâpguain?”

²⁰ Sâamunne sâop. “Yen nâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manmai mâne âlepne yuwu mon sâmbâi. “O, punne enda huhuakmâ orotok sâam giâk.” Sânetâ âlepne huhuakmâ orotok sâam gembâp. Otmu âi nombotne tap ya âlepne torokatmâ membâi.

²¹ Yamâ weke bâlene watmune ariap yaje kârikne bâlene. Yakât otmâ yenjâmâ den in sânetâ ki gaiakmâ ariap. Yâhâ weke bâlene yawuya ekmâmâ topne katmâ sot barak manmâ Anitâhâlen biwiyenaje kepeim ulitgunjetâ denyene nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesune iknâk mumbuap yakât sâop.

(Mareko 9:30-32 Luka 9:43-45)

²² Yawu sâamu nen kerehâk yapâ pilâm yahatmâ Galilaia hânângen ariwin. Ari Yesune yuwu sâam eknongop. “Anitâne hângânnohomu gewan nâhât kasalipnaje nohojetâ mumbom. ²³ Nohojetâ mum yan hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumunambâ yahatbom yakât sâp tâlâhuap.” Yawu sâam eknongomu biwinenaje nângâmunne umatne bâlene olop.

Miti emetne yakât takesi kalowot.

²⁴ Mâtâp ari Kapanaum kapi mewin. Kapanaum kapi mem Petorohât emet hawiñan ari kinmâ den alahuwin. Alahum kinmunne lok nombotne opon kâmbukñahât takesi meminiwi yaje taka Petoro yuwu sâam âikuwi. “Yengât patoyenaje opon kâmbukñahât takesi katmap me ki katmap?” Yawu sâam âikuwi. ²⁵ Yawu sânetâ Petoro sâop. “Oñ, yawu otmagâ.”

Yawu sâamu emet kâlehen yâhâmunne Yesune Petoro yuwu sâam âikuop. “Petoro, den yai yakât nângârâ girawu oap? Yuwu sâam âihohowe. Lok komot girawuyaje tewetsenne mem hângât lok kutdâ yingim mansai? Hângât lok kutdâ ya yengât bukulipyenaje me kasalipyenaje?” Yawu sâop.

²⁶ Sâamu sâop. “Bukulipyenaje kapi ambolipnaje tewetsenne ki katmai. Yâhâ kasalipyenaje mem ge katyekñetâ yâk yengât amutyenjan mansai yâkñak tewetsenne katmai.” Sâamu sâop. “Bonñanâk yat. ²⁷ Yawu gârâmâ nen Anitâhât komolân torokatmâ mansainne opon kâmbukñan yâhâ takesi ki katnom yamâ âlepne. Yakât denne bia. Gârâmâ nângânetâ bâlemagât gâne netgât takesi yamâ yuwu tuhum katbuat. Gâne injan itâne mem ari dengânân pilârâ giâk. Gemu yan angoân injan kionbuap ya mem tepne gâim duhatbuat. Tepne gâim duhatmâ tewetsenne yapâ mem tetewuat. Ya mem ari gike umut otmu nâhât umut katbuat.” Yawu sâop.

18

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mareko 9:33-37 Luka 9:46-48)

¹ Yawu sâam ekumu Yesu yuwu sâam âikuwin. “Sâp patoen Anitâne tihitnenne otmuâmâ orowâk manmâ yâhânom yanâmâ nengâlen gâtne âlâ me âlâhât nângârâ kunnenne manbuap?” Yawu sâam âikuwin.

² Yawu sâamunne naom tipiñe âlâ gotnenñan kinop ya hâum tiripnongom yuwu sâam eknongop. ³ “Âinohoai yakât topne yuwu sâamune nângânet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu biwiyenaje lâum yâkât komot otmai. Yakât dopñeâk otnomai yanâmâ Anitâne âlepne yen meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ Anitâhât komolân torokatnomaihât dop âlâ ki tap. ⁴ Yâhâ nimnaom titipâne yenjahât nângânetâ gemu huruñ huruñ manmai. Yakât dopñeâk yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenjahât nângânetâ

gemu huruŋ huruŋ mannomai. Lok yawuya yengât nângâmune yahatbuap. ⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe naom tipine yuwuya yakât nângâŋetâ yahatmu buku otbaŋginomaine nâ hon banihimai yakât dop oap.

Otŋetâ bâleâk sâŋ ki kendâyinŋinom.
(Mareko 9:42-48 Luka 17:1-2)

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nimnaom titipâ nâhât pat manmai ya yengât mâtâp maŋguyinŋimai. Yamâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. ⁷ Den yan yakât torokatmâ âlâen hâum yuwu sâwe. Satanŋe yen kerek mem ge katyekbe sâŋ otmu yakât lohotŋe otne sâŋ oai. Yakât tepne naŋan. Lohimbi âlâ me âlâŋe Satangât tem lâum yan, bukulipyeŋe otŋetâ bâleâkgât kendâyinŋimai yakât matŋe Anitâŋe umatŋe yinŋiwuap. Yawu.

⁸ Yakât torokatmâ sâwe. Bulâŋe hârenomaihât ki sâwom. Topŋe nângâŋetgât den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâ bâtyeŋe me kâiyenŋe otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgum bâtyenahât me kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâwân kionmapgât ya hârem pilânomai. Topŋe yuwuhât yan. Lok âlâ me âlâŋe dâiyekmu yu me ya otŋetâ bâlemu hemgât pat otmaihât ya pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katnomai. Yawu otŋetâ manman kârikŋe yinŋiwuap. ⁹ Otmu yawuâk lok âlâ me âlâŋe senŋe nombot me nombot yaŋe orotmeme bâleŋe ekmâ biwiyenŋe yan ariwuap. Biwiyenŋe yan arimu yakât otmâ tâpikgum senyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyenŋe hem kâlâpgât pat otmap sâŋ yakât âlâ gusuhutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum yâhâŋetâ manman kârikŋe yinŋiwuap. Yawu.

Lama âlâ gulip otbaŋgimu ki pilâwuap yan hâum sâop.
(Luka 15:3-7)

¹⁰ Yâhâ nimnaom ya yengât âlâku sâŋmune nângâŋet. Anitâŋe anelolipŋe nombotŋe naom titipâ yu galemyongonŋet sâŋ âi yinŋiop yaŋeâmâ yâkât senŋan âilonŋgo mansai. Yakât yeŋe naom titipâ yu yengât nângâŋetâ ki gewuap. ¹¹ Yakât âlâ torokatmâ sâwe. Lohimbi yeŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât Anitâŋe yengât sâŋ hângânnohomu gewan. Yakât nâŋe mem kuwikyekmune manman âilonŋgoân mannomai.

¹²⁻¹³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâŋmune nângâŋet. Lok âlâhât lama 100 yawu kinbaŋgiai. Gârâmâ ya yengât hohetyenâmbâ konok âlâŋe misiŋgurakbuap. Yawu otmu ambonaŋe nombotŋe ya katyekmu kinŋetâ konok misiŋgurakbuap ya pânimâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotŋe katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. Yâhâ misiŋgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepŋe welâmŋan giâk sâŋ yakât otbuap. ¹⁴ Yakât dopŋeâk awonŋaŋe nan baralipŋe âlâ me âlâŋe hiliwahomaihât haonŋmâ ârândân tihityenŋe otmap.

Orotmeme bâleŋe otninginomai yan yuwu otnom.

¹⁵ Otmu den âlâ yuwu sâŋmune nângâŋet. Bukuhe âlâŋe topŋe âlâlâ mângâehekmu mem dâirâ yok pilâm yetŋiâk alahuromawot. Alahumutâ ârândânŋ otmu buku konok mandowawot. ¹⁶ Yâhâ bukahaŋe gâhât den ki nângâwuap otmuâmâ emelâk Mosenŋe den yuwu kulemguop ya watbuat.

“Lok konokŋe ikŋiâk bukulipŋe âlâ me âlâhât topyeŋe teteâkgât sâŋ hâreyinŋiwuapgât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaŋe denyenŋe sânomai ya lâuakmâ konok otbuap yamâ nângâŋetâ bonŋe (otmap/otbuap).”

Den ya watmâ buku nombotŋe konok me yâhâp meyelekdâ gam yâkŋe heŋgeŋguromawot. ¹⁷ Yâhâ bukahaŋe iliwetbuawâmâ Anitâhât komot yengât senyenŋan heŋgeŋgunomai. Yâhâ yâk yengât senyenŋan iliwetmâ denyenŋe ki nângâwuawâmâ yuwu sâŋ ekunomai. “Gâmâ kunge kârikŋe otmâ iliwet tat yakât otmâ nen orop torokatdâ mannomgât dop bia.” Yawu sâŋ ekum watŋetâ ari manbuap.

Den sâŋ hâreyinŋine sâŋ aŋgoân Anitâ âikum eknom.

¹⁸ Yuwu sâmunê nângânet. Bukulipyeñaje yu me ya âlepñe otmai ya yeñe ekñetâ ârândân otmap yawuâk Anitâñe ekmu ârândân otbuap. Yâhâ bukulipyeñaje otñetâ bâlemapgât yeñe kuyiñginomai ya yawuâk Anitâñe mâtâp mangyiñgiwuap. Yawu.

¹⁹ Otmu torokatmâ sâwe. Yeñe menduhuakmâ lok âlâhât den sâm hârewañginomai yan biwiyeñe konok otmu Anitâ âikuñetâ topñe mem teteñjan tuhumu nângânomai. ²⁰ Otmu nâñe yeñgât hohetyeñan kinmâ howeyekbom. Howeyekmune yakât topñe nângâm henjenñum den sâm hârewañginomai. Otmu Anitâñe gurâ yawuâk hârewañgiwuap. Yawu.” Yawu sâop.

Nenñe lohimbi otyiñgim mannom yakât dopñeâk Anitâñe otniñgiwuap.

²¹ Sâmu Petoroñe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ, bukune âlâñe orotmeme kiñgoñ mângâenekmu tosa pilâwañgimune amon otmu yan pesuk sâwuap? Nombolân yâhâp otmu yan pesuk sâwuap me? Me ya wangim torokatmâ yâhâwuap?” Yawu sâm topñe nângâwehât âikum nângâop.

²² Sâmu sâop. “Yawu bia. Ihilâk, gâñe tosañe pilâwañgim yâhâwuap. ²³ Yakât yuwu sâmunê nângâ. Anitâñe tihityeñe otmâ den sâm hâreyiñgiwuap. Yakât topñe teteâkgât lok kutdâ orotmemeyeñan hâum sâwe. Yâkñe ikñe âi loklipñe yeñgât tosa tatiñgiop ya mem âwureñet sâm ekyongop. Ekyongomu tatiñgiop ya amboñan amboñan yâkâlen ba sâm tetewi. ²⁴ Otmu angoân gaop yâkât tosa pato, yakât dowâmâ 13 milion kina yakât dop. ²⁵ Yâhâ lok yañe tewetsenñe ki tatbañgiopgât otmâ ya kâpekbâpgât dop bia. Yawu gârâmâ lok kutdâñe yuwu sâm ekuop. “Gâ, imbihe naomge âi tuhumi tewetsenñe mem dâinomai yamâ nâhâlâk sâp ârândân katmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ²⁶ Yawu sâmu lok yañe yuwu nângâop. “Nenñe âi yu girawu torokatmâ hâhiwin kakñan tuhumi manmâ yâhânom. Yawu gârâmâ kâpekbomgât dop âlâ ki tap, bia kârikñe.” Yawu nângâm lok kutdâ ya yuwu sâm ulitguop. “Yawu gârâmâ gâ nengât tepge nângâningi. Hâmbâi mâtâp teteningimu âlepñe kâpeknom. Yakât ki hâwât hâwâlâk kendâningiwuat.” Yawu sâop. ²⁷ Yawu sâm ulitgumu ekmâ tepñe nângâm tosañe ya pilâwañgiop.

²⁸ Yawu gârâmâ âi lok yañe bukune âlâ mem teteop. Otmu bukunañhât tosa yamâ 10 kina yawuya tatbañgiop. Mem tetem tosañe kâpehâkgât ekuop. ²⁹ Ekumu yuwu sâm ulitguop. “Gâ tepge nângânihim tipine mambotdâ yan kâpekbom.” Yawu sâop. ³⁰ Yawu sâop ya ki nângâm pâi emetñan mem katmu talop. Yan tatmu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuânâk taddâ hep torehenlipgañe tewetsenñe ghiñetâ pâi emetñe puluhum gewuat.” Yawu sâop.

³¹ Yawu otmu âi lok yakât bukulipñañe nângâm bâlewañgim patoyeñe ekuwi. ³² Ekuñetâ den ya nângâm olop amboñe ya kunmu gamu yuwu sâm ekuop. “Gâ lok bâleñe. Angoân tosahe ya kâpekbâtgât dop. Yamâ nâñe tosahe pilâhihiwan. ³³ Gâku yawuâk bukuhahât tosa ki pilâwañgiat yakât nângâmune umatñe oap.” Yawu sâop. ³⁴ Otmu biwiñañe nângâmu umatñe otmu mem pâi emetñan katmâ hâhiwin pato ya torokatmâ wañetgât tembe lâulipñe ekyongop. “Lok yu wawi oap yakât hâhiwin wañetâ ârândân otbuap.” Yawu sâm ekyongop. ³⁵ Yakât topñe yuwu tap. Bukulipyeñaje mem âlâlâ tuhuyekñetâ tosa ki pilâyîñginomai. Yamâ Himbim Awonñenñañe yen gurâ yawuâk tosa ki pilâyîñgiwuap.” Yawu sâop.

19

Lokñe imbiñe ki pilaknomai.

(Mareko 10:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuñe den ya sâm pesuk pilâm menenekmu yapâ yahatmâ Galilaia hân ya pilâm yañak Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. ² Arimunñe lohimbi dondâñe denñe nângâne sâm betnenñan watnenekmâ ariwi. Yan watnenekmâ ariñetâ yâkñe lohimbi dondâ henjemyongop.

³ Otmu Parisaio lok nombotñaje taka “Den girawuyaen hâum sâmunje yan matñe sâmtâpikgumu den âiân katne,” nângâm yuwu sâmtâ Yesu âikuwi. “Mâtâp girawu tap? Lok âlâ me âlâñe yeñe enjatyeneâk otmâ imbilipyene pilâyeknomaihât mâtâp tap me bia?”

⁴ Sâñetâ sâop. “Yen Anitâhât den nângâmai me bia? Den yamâ yuwu tap.

“Anitâñe topñe katmâ hân himbim kândikyotgom yan lohimbi yâhâp katyelehop.

⁵ Katyelekmâ yan den yuwu sâmtâ ekyotgop. “Lok âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe pilâyelekmâ imbiñait mandomawot.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ ki hionjakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. Anitâñe menduhuyelekmukonohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki hionjyeleknomai.” Yawu sâop.

⁷ Sâmtâ sâwi. “Ya âlepñe yat. Gârâmâ Moseñe girem den âlâ yuwu kulemgup tap.

“Lok âlâ me âlâñe imbiñe pilâwe sâmtâ âlepñe pilakdomawot yakât topñe kulemgumwanmu miakmu watmu ariwuap.”

Yawu tap. Otmu Moseñe ya otnomgât âlepñe sâop. Gâñe den yat yuñeâmâ Mosehât den ya orop ki lâuaksawot. Yakât otmâ nângâmunje ki ârândân oap.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâñetâ Yesuñe Moseñe den sâop yakât yuwu sâmtâ ekyongop. Moseñe girem den yawu kulemgup yamâ kuyiñgiwehât nângâm ki kulemgup. Yengât tâmbâlipyeneñe biwiyene kârikñe otmu yehâhâlâk nângâm manminiwi yakât kulemgup. Yâhâ kândikum yawu ki otbi. ⁹ Yakât otmâmâ nâñe yuwu sâmtâ nângâñet. Lok âlâhât imbiñe mâtâp ki tâpikgum manmu lokñe imbiâk pilâm ba imbi ondop membuap. Yamâ lok yane tosa umatñe membuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Yesuñe yawu sâmtâ nenñe yuwu sâmtâ ekuwin. “Nengât orotmeme yuwu tap. Lohimbi imbiâk hionjakmâ mansai. Yawu orañgimaihât nângâm lok yawuyañe imbi barak mannomai.” Yawu sâwin.

¹¹⁻¹² Sâmunje sâop. “Lok kerekñe imbi barak mannomaihât dop ki tap. Nombotñeñe mâmâlipyeneñe yengât tepyeneñambâ pâlâmñe mannomaihât yawu tetemai. Nombotñeñeâmâ imbi memai sâmtâ mâtâp manjuyiñgimai. Yâhâ nombotñeñeâmâ Anitâhât nep yakâlâk nângâm tiñ tiñâk mem mannom nângâm imbi barak manmai. Yakât Anitâñe nângâmu ârândân otmap. Otmu lok nombotñeñe den yu biwiyeneñe ekmâ topñe nângâm yâhâñetâ ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yesuñe nan baralipyene lukuleyehop.

(Mareko 10:13-16 Luka 18:15-17)

¹³ Otmu sâp yanâmâ lohimbi nombotñeñe nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuñe kunyenan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenñe yekmunje ki ârândân otmu kuyiñgiwin. ¹⁴ Kuyiñgimunje Yesuñe nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâmtâ eknongop. “Kâmbukñe, ki kuyiñgiñet. Anitâñe nimnaom titipâ yu yengât tihityeneñe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganjet. Yeñe kuyiñgiñetâ ekmune ki ârândân oap. ¹⁵ Yawu sâmtâ Anitâ ulitgum kunyenan memu yanjak kapi ya pilâm âlâengen ariwin.

Lok iri sikumyene pato tatyinjiap yâk yengât topyene.

(Mareko 10:17-31 Luka 18:18-30)

¹⁶ Sâp âlâen lok âlâñe Yesuhâlen taka yuwu sâmtâ âikuop. “Kutdâ, nâñe âlâ girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kunihwuap?”

¹⁷ Sâmtâ sâop. “Gâ wongât yakât âinohoat? Yakât amboñe yamâ Anitâ konok. Gâ yu me ya âlepñeâk otbehât nanjat otmuâmâ girem den hârohâk nângâm lâuwuat.

¹⁸ Sâmtâ sâop. “Girem den girawuya?” Sâmtâ sâop. “Mosehât girem den yukât yan.

“Gâ lok nombotñe ki yongorâ munomai. Me buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me kombo ki otbuat. Me hâkyenan ki sâuwat. Me den perâk ki sâmtâ kâityonguwat.

19 Gâ âwâhe mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat. Otmu nennahât nanŋanŋimunŋe yahatmap yakât dopŋeâk buku nombotŋe yeŋgât nânŋâmunŋe ya-hatbuap.” Yawu tap. nânŋâmat yawuâk buku nombotŋe tânyongowehât nânŋâwuap. Yawu.”

20 Sâmu sâop. “Girem den yu sâm arat yamâ otmanâk hârok. Orotmeme girawuya ki otman ya otbom yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?” Yawu sâop.

21 Sâmu sâop. “Senŋe âlâlâ pato tatŋihiap yamâ mem buku nombotŋe umburuk mansai ya yinŋiwuap. Yawu otdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâ orowâk arinom.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu iri sikum me senŋe âlâlâ pato tatbaŋgiop yakât nânŋâmu biwiŋe umatŋe otmu, Yesuŋe sâop ya ekmu hâi hâiŋe otmu pilâm âlâengen ba ariop.

23 Ba arimu Yesuŋe yuwu sâm eknongop. “Yuwu sâmune nânŋâŋet. Lok iri sikum pato tatyinŋiap yaŋeâmâ Anitâhâlen torokatne sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap. 24 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nânŋâŋet. Pusŋe seloŋ watmu pin pinŋan arimu yan watmâ bawe sâm hâum pâpŋumap. Yakât dopŋeâk lok iri sikumyeŋe pato tatyinŋiapŋe Anitâŋe tihityeŋe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otbuap. Lok nombotŋe iri sikum pato tatyinŋiapŋe yeŋahâlâk nânŋâmai. Lok yawuyaŋe himbimân Anitâhât gotŋan ki yâhânomai.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu nânŋâmunŋe sâtŋe otmu yuwu sâwin. “Âo, yu yat yuâmâ lok girawu yaŋeâmâ himbimŋat pat otbuap?”

26 Yawu sâmunŋe Yesuŋe sennenne topŋan dâŋâk nenekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nânŋân nânŋânân arinomaihât dop ki tap. Yamâ Anitâ konokŋe nânŋâningimap. Yakât otmâ yeŋe yu me ya otne sâm Anitâhât nânŋân nânŋânân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkŋe konok manman kârikŋe ya yinŋimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

27 Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Bâe, nenâmâ senŋe âlâlâ kerek betbaŋgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakŋan manmain. Yakât nenŋe girawu menomŋat nanŋat?” Yawu sâop.

28 Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp pato tetewuawân Anitâŋe yâhâpŋe nâ hânŋânnohomu âwurem gewom. Yanâmâ âi sâm nihiop yakât bulâŋe tetenihiwuap. Yawu gârâmâ yeŋe nâhâlen torokatmâ manmai yamâ nâ orowâk tatnomai. Tatmâmâ Isirae lok komot kâiân yâhâp mansai yeŋgât topyeŋe ya sâm tetenom. Otmu yeŋeâmâ kunlipyenŋe otmâ galemyongom mannomai. 29 Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe âwâ mâmâlipyeŋe, me imi garilipyenŋe, me senŋe âlâlâ siminŋe tatyinŋimap ya aksihâk pilâyekmâ lohimbi kerekŋe nâhât den nânŋâŋetgât nâhât komolân torokatmâ tânyongonomai yâhâmâ nâ orowâk konohân tatnom. Tatmunŋe yakât matŋe âilonŋo yinŋimune menomai. 30 Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋahât nânŋâŋetâ yahatmap ya Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotŋaŋe yeŋahât nânŋâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya Anitâŋe meyekmu ikŋan torokatnomai.” Yawu sâop.

20

Anitâhât hoŋ bawanŋimunŋe yakât hâmeŋe ningiwuap.

1 Yesuŋe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Anitâhât hoŋ bawanŋinŋetâ yakât hâmeŋe yinŋiwuap yakât topŋe nânŋâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâŋet. Lok kutdâ âlâhât hân pato tatbaŋgiopŋe omoŋânâk nep tuhuŋet sâm kapiân yâhâ nep lok meyeŋop. 2 Lok meyekmâ, “Âi tuhunomai yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋiwom,” sâmu nânŋâŋetâ âlepŋe otmu yahatmâ ari nep tuhuwi.

3 Yawu otmâ omoŋânâk 9 kilok otmu yan lok nombotŋe âlâ meyekbe sâm kapiân yâhâop. Yâhâ hilâm im tatbi ya yehop. 4 Yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen ari nâhât nep kâmetŋetâmâ yakât hâmeŋe kina konok konok yinŋiwom.” Yawu sâm ekyongomu ari

nep tuhuwi. ⁵ Nep tuhum tatjetâ 12 kilok olop yan nep lok nombotje âlâ meyekmu nep tuhuwi. Yâhâ 3 kilok otmu nep nombotje âlâ ya gurâ meyekmu nep tuhuwi.

⁶ Nep tuhum tatjetâ emelâk emetsâpne olop. Emetsâpne otmu nep lok nombotje âlâ meyekbe sâam kapiân yâhâop. Yâhâ yekmâ yuwu sâam âiyongop. “Wongât otmâ konam im tai?”

⁷ Sâamu sâwi. “Lok âlâne âi tuhujet sâam ki sâam ningiap. Yakât otmâ hilâm im tain.”

Sânetâ sâop. “Yen yahatmâ ari nâhât âi tuhujet,” sâop. Yawu sâamu ari nep tuhuwanjiwi.

⁸ Nep tipine tuhujetâ emetsenne potok sâamu nep ambonane yahatmâ nep loklipne yengât galem ya yuwu sâam ekuop. “Lok âi miai ya ekyongorâ ga hâmenje menjet.” Yawu sâam ekuop.

Aiop, galem yanep nep loklipne ya ekyongomu ganjetâ baine meyehop yâk yengâlembâ topne katmâ tewetsenne yingiop. Yingim arim arim angoân meyehop ya baine yingiop. ⁹ Yawu otmâ lok emetsâpne taka âi mawi ya kina konok konok yingiop. ¹⁰ Yawu otmu angoân takawi yanep yekjetâ bâlemu yuwu nângâwi. “Nenne sâam omonânâk taka âi topne katsain. Yakât otmâ tewetsenne pato membâmgât dop.” Yawu nângâwi. Yawu nângâwi yamâ angoân takawi me betjan takawi ya hârohâk dop konohâk yingiop. ¹¹ Dop konohâk yingimu yakât tepyenan tâlimu nep ambonahât dondâ nângâm bâlewanjim yuwu sâam ekuwi. ¹² “Lok nombotje emetsâpnan meyekdâ takai. Yâhâ nenâmâ omonânâk menenekdâ nep tuhumunne sikopne irik irik sâam dondâ nongoap. Yakât otmâ bâleain. Yawuhât girawu otmâ gâne mem ge katnenekmâ emetsâpne takai ya orop dop konohâk ningiat? Yakât nângâmunne dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sânetâ nep ambonane lok hohetyenan kinmâ sâop ya yuwu sâam ekuop. “Buku, nâne ki otmâ tâpikuan. Meyeksan yan kina konok konok yingiwom sâamune nângânetâ ârândân oap. ¹⁴ Yakât otmâ yingian yu miakmâ arinet. Nâne yen yingian otmu baine takai ya yingian yuâmâ nine engatneâk watmâ yingian. ¹⁵ Nâne tewetsenne yu kâsikum yingian yamâ nâhât wahap. Yene ki galemnohoai. Yakât otmâ yene nângâm bâlenihiai yakât nângâmunne ki ârândân oap.” Yawu sâop.

¹⁶ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Sâp yiwerene nâhâlen biwiyenane kepeim hon banihiai. Otmu sâp âlâen komot topne topne yanep nâhâlen biwiyenane kepeim hon banihinomai. Yen me yâk hârohâk hâmenje dop konohâk menomai. Gewe yâhâwe bia. Yen kerekne manman kâriknan arinomai. Yawu.” Yawu sâop.

*Yesune mumbuap yakât sâam hon bawalipne ekyongop.
(Mareko 10:32-34 Luka 18:31-33)*

¹⁷ Yesune Yerusalem kapiân yâhâwe sâam nen hon bawalipne menenekmu orowâk yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ Yesune yuwu sâam eknongop. ¹⁸ “Yuwu sâamune nângânet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunne lok âlâne nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyenan katnekbup. Bâtyenan katnekmu den âiân katnekâm mumbongât den sâam hârenihinomai. ¹⁹ Den sâam hârenihim Roma lok yengâlen katnekjetâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem, tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benne howanân nohonjetâ mumbom. Mumune hannohonjetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu yakât kaknan mumunambâ yahatbom.” Yawu sâop.

*Bukulipnenne yâk yengât hon bayinginom.
(Mareko 10:35-45)*

²⁰ Sâp yanâmâ Yewerihât imbinane nanyâhâtyetne dâiyelekmâ ba Yesu yuwu sâam ekuop. “Kutdâ, nanyâhâtyetne yu nângâyitgihât nanjan.” Yawu sâop.

²¹ Sâamu sâop. “Gâ biwihanep girawu nângâm dâiyelekmâ takat?”

Sâmu sâop. “Sâp patoen gâñe lohimbi kerek galemnenñe manbuat yanâmâ nâhât nanyâhâtne yu orowâk tatmâ tângohomutâ galem mannomaï.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yakowo yet Yoane yuwu sâmu âiyotgop. “Yakât topñe ki nângâm denâk sâmu yawot. Umatñe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me?”

Sâmu sâowot. “Ya âlepñe yat. Umatñe nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nanğait.” Yawu sâowot.

²³ Sâmutâ sâop. “Bonñanâk yawot. Umatñe âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom ya yet gurâ yawuâk nângâromawot. Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâñe tânnohonetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikñahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu ekyotgomu yakât den pat nângâmunñe bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ²⁵ Nângâm bâleyitgimunñe Yesuñe nângâmu bâlemu den âlâen hâum yuwu sâmu eknongop. “Lok papatolipyenane nângâmai dopñan lohimbi galemyongonetâ yâk yengât amutyenjan manmâ hâhiwin kakñan manmai. ²⁶⁻²⁸ Yeñeâmâ papatolipyenane otyingimai yawu ki otnomaï. Nâhât den lâum mansainje nâhât hon bam gam nâ tânnohonetgât ki gewan. Nâñeâmâ lohimbi hon bayingim sârereyekmâ kinmune nohonetâ mumbom. Mum yan tosayene pilâyingiwom. Yawu otbomgât awonñane âi sâmu nihim hângânnohomu ge mansan. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe bukulipyenane nângâyinginetâ yahalâkgât meñetâ huruñ huruñ otmu yâk yengât amutyenjan mannom. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe Anitâñe nenekmu ârândân olâkgât nângâm yawuâk bukulipyene yengât hon bayinginomaï. Yawu.” Yawu sâop.

Lok senyetñe bok sâsâñe ya hengemyotgop.

(Mareko 10:46-52 Luka 18:35-43)

²⁹ Yesuñe menenekmu Yeriko kapi pilâm yâhâwin. Yâhâmunñe lohimbi dondâne betnenñan watnenekmâ ariwi. ³⁰ Arimunñe lok yâhâp senyetñe bok sâsâñe mâtâp ginñan talowot. Tatmutâ lohimbi yane “Yesu takap” sâñetâ nângâm yahatmâ halahum yuwu sâowot. “Lok pato, Dawitihât sen, gâ netgât wehe nângânitgi.” Yawu sâowot.

³¹ Yawu sâmutâ lohimbi gotyetñan kinbinje kuyitgim yuwu sâwi. “Bâe, girawu otmâ den kârikñe sâmu halahum tawot? Den nângânâk tatset.” Yawu sâwi. Yawu sâñetâ iliwetmâ witgumâk sâowot.

³² Sâmutâ yuwu sâmu âiyotgop. “Girawu otyitgiwehât nanğawot?”

³³ Sâmu sâowot. “Lok pato, sârâ sennetñe hâreakmu ekdehât nanğait.” Yawu sâowot.

³⁴ Yawu sâmutâ senyetñan mem walipgumu hâreakmu ekmâ, Yesu betñan sâmutâ orowâk ariwin.

21

Yesuñe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi âlâ, kutñe Betepahe sâmu, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwin. ² Yan yâhâ Yesuñe hon bawayâhâtñe yâhâp yuwu sâmu hângânyotgop. “Kapi tipñe ewapâ tap yan dongi nanñe otmu mâmâñe hikum katyelekñetâ kinsawot ya holañmâ meyelekmâ geromawot. ³ Holañyelekmutâ lok âlâ me âlâñe yelekmâ âiyotgonetâmâ yuwu sâmu ekyongoromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ kutdânetñane yu meyelekdehât hângânotgomu takait. Meyelekmâ arimutñeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâmu ekyongoromawot.” Yawu sâop.

⁴⁻⁷ Yawu sâmu hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ dongi ya holañmâ meyelekmâ takamutâ hâk katipñe kâlep katbin ya holañmâ lotohom kakñan katbin. Katmunñe kakñan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. Otmu Yesu kapiân yâhâop yakât emet inânñan poropete âlâñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Yen Yerusalem kapi ambolipnje nângânet. Papatolipyenaje orotmeme yuwu otmâ mansai. Yajeâmâ bam gane sâm yan hâk meme otmâ beâsi kakņanâk bam gamai. Otmâmâ yengât lok kutdâ yujeâmâ yeje otmai yawu ki oap. Yâhâmâ ikņahât nângâmu gemap. Yakât otmâ donġi kakņanâk lohotņan ariop.”

Den yawu tap yakât bonġe Yesuġe donġi kakņan tatmâ Yerusalem kapiân yâhâop yan teteop.

⁸ Kapiân yâhâmu yan lohimbi kiņġitġe orowâk hâruhuakbiġe Yesuhât nângânetâ ya-hatmu yeje sângum kâkâlep ya holaņmâ mâtâp tete liņġatmâ ariwi. Yâhâ nombotņajeâmâ âliwahap esenġe hârem yaġe liņġatmâ ariwi. Liņġatġetâ donġi yaġe yakât kakņambâ ariop.

⁹ Yâhâ nombotġe hâruhuakbi yaġe yuwu sâm mepaewi. “Gâmâ tâmbânenġe Dawitihât sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâġe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronġe otġihim mepaeheksain.” Yawu sâm mepaewi.

¹⁰ Yesuġe Yerusalem kapiân yâhâmu kapi ya ambolipġaje ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Main. Lok yuâmâ wonân ġâtġe? Me âlâhât nanġe?”

¹¹ Yawu sâġetâ lohimbi betņan sâwiġe yuwu sâm ekyongowi. “Yuâmâ Anitâhât poropete âlâ, kutġe Yesu, kapi tipiġe, kutġe Nasaret sâm, Galilaia hânân tap yapâ ġâtġe.” Yawu sâwi.

Yesuġe opon kâmbukņan yâhâ lohimbi watyehop.

(Mareko 11:15-19 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹²⁻¹³ Yawu sâġetâ Yerusalem kapi patoen yâhâwin. Yâhâmunġe Yesuġe donġi kakņambâ kionġu yaġak yapâ opon kâmbukņan yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukġe kâlehen lohimbiġe senġe âlâlâ anġi ġunġi otmâ hâmeġe hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesuġe nângâm bâleyiņġim yuwu sâm ekyongop. “Yu oai yukât emet inânņan Anitâġe poropete âlâ ekumu kulemġuop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiġe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaene-knomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Yeġe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeġe mem yahatmâ anġi ġunġi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anġim bero emetġe yawuya oap. Opon kâmbukġe yu kâlehen ki orotġe otġetâ ekmune bâleap.” Yawu sâm kakņan tat tat, tewo, kembâ mem emetġe tuhum ya kâlehen katġetâ talop, senġe âlâlâyeġe mem purik pilâyiņġim watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

¹⁴ Gem tiok taok otmâ arim kinġetâ lok nombotġe senyeġe bok sâsâġe otmu lok pareġe ya yâkâlen ariġetâ heņġemyongop. ¹⁵ Heņġemyongomu naom titipâġe Yesu ekġetâ sâtġe otmu yuwu sâm mepaewi. “Dawitihât sen, kâwiâk watyekdâ kionġsai yakât heronġe oain.” Yawu sâġetâ yan hotom uminiwi ya yengât lok kunġe otmu Mosehât ġirem den kâsikum ningiminiwi yaġe nângâm bâlewaņġim yuwu sâwi.

¹⁶ “Naom titipâ kutyenġe biane mepaeheksai ya ekmunġe ki ârândâġ oap. Yakât kuyiņġirâ hutuk sâġet,” yawu sâm Yesu ekuwi.

Sâġetâ sâop. “Mepaenekġetâ nângâmune ârândâġ oap. Yu oai yukât emet inânņan Anitâġe poropete âlâ ekumu kulemġuop ya yuwu tap.

“Anitâġe nimnaom titipâ yengât biwiyenġan kionġmu heronġe otbangiai.”

Den yawu kulemġuwi tap yakât bulâġe yu tetemu eksai.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongom yapâ pilâyekmâ Betani kapiân ari omoġ omoġ otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop.

Lakop sâwaņġimu hâlâlâġ sâm kinop.

(Mareko 11:12-14,20-24)

¹⁸ Yan imunġe emet haġ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunġe Yesu po waņġiop. ¹⁹ Po waņġimu senġe pilâm lakop âlâ mâtâp ġinņan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetġe mem nembom sâm ġotņan ari ekmâ kehetġe âlâ ki kinop. Esenġaġak âi omoġ omoġ otmâ kinmu ekmâ yuwu sâop. “Âo, yu kehetġe ki

kinsap. Esenjeâk tap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Sâmu yanjak esenje gimbanjuop.

²⁰ Yawu otmu nenje ekmunje sâtje otmu yuwu sâm âikuwin. “Bâe, yuâmâ topje girawuhât esenje in yawu gimbanjuop.”

²¹ Sâmunje sâop. “Sâmune nângâjet. Biwiyenje Anitâhâlen katmâ manmâ yâhânomai yamâ lakop yu sâm wanjan yawuâk otnomaihât dop tap. Yakât den âlâen hâum sâmune nângâjet. Yeje yuwu mon otnomai. Pumje âlâ ekmâ “Huhuakmâ orotok sâm giâk” yawu sâm biwi yâhâp ki otmâek ulitgunjetâ âlepje huhuakmâ orotok sâm gewuap. Yawu.

²² Yeje yu me ya otne sâmâmâ angoân biwi nângân nângânyenaje Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângâyinjimu yanâmâ yakât bulâje âlepje tetemu eknomai.” Yawu sâop.

Yesuje âlâhât sâtgât otmâ âi miop ya ki sâm tetem ekyongop.

(Mareko 11:27-33 Luka 20:1-8)

²³ Yawu sâm eknongomu Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâ opon kâmbukjan tatmunje lohimbî nombotje yan tatbi ya den pat âlepje ya ekyongop. Hotom uminiwi otmu Yura nengât papatolipnennaje yuwu sâm âikuwi. “Gâje oran âlâhât sâtgât Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ lohimbî watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

²⁴ Sânetâ sâop. “Âinohoai gârâmâ nâku yawuâk âiyongomune yeje den matje kâpeknihijetâ yanâmâ nâje âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât topje ekyongowom.

²⁵ Yakât yuwu sâmune nângâjet. Yoaneje toen mem katyehop yamâ âlâhât sâtgât otmâ âi ya miop? Anitâhât me ondop yengât sâtgât âi ya tuhuop yakât sânetâ nângâwe.” Yawu sâm âiyongop.

Yawu sâmu matje kâpekbanjine sâm pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenje yuwu mon sânom. “Yoane yamâ Anitâje âi sâm wanju tuhuop.” Yawu sânom yamâ matje yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehâlen biwiyenje ki katbi?” Yawu sâmu den matje girawu sâm kâpekbanjinom? Anulaknom yakâ. ²⁶ Yâhâ âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtgât otmâ nep ya tuhuop.” Yawu sânom yamâ lohimbî dondâje yuwu sânomai. “O Yoane yamâ poropete pato, wongât den yawu yai?” Yawu sâm yan nengât nângâjetâ bâlewuap. Nângâjetâ bâlemu nongomaihât ki ekunom?” Yakât otmâ hâum pâpgum pilâwi. ²⁷ Yakât otmâ yuwu sâm ekuwi. “Yoaneje âlâhât sâtgât âi ya meminiop ya nen ki nangain.” Sânetâ sâop. “Nâku yawuâk. Âlâhât sâtgât âi yu tuhum gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

Lohimbî girawu yanje Anitâhât den lâuwi.

²⁸ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâhât nanyâhâtje yâhâp. Otmu âwâyetnaje ataje yuwu sâm ekuop. “Nan, gâ âinenjehen ari nep kâmet.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop, “O, awon, nâmâ hâkân oan.” Yawu sâop. Yâhâ tipije tatmâ yanjak ihilâk yahatmâ ari âi ya miop. ³⁰ Yawu otmu âwâyetnaje iminjahâlen ari yawuâk sâm ekuop. Yawu sâmu iminaje yuwu sâop. “Awon, âlepje ariwom,” sâop. Yamâ benje pilâm ki ariop. ³¹⁻³² Yawu olowot gârâmâ nanyâhâtje âlâje âwâyetnahât den ya tem lâuwot?”

Yawu sâm âiyongomu yuwu sâwi. “O, yamâ atanje âwâyetnahât tem lâuop,” yuwu sâwi.

Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâjet. Yoaneje manman âlepje yakât mâtâp ekyongom gaop. Yamâ yeje denje nângâjetâ nahat otmu bet pilâwi. Otmu yeje lok nombotje yekjetâ bâlemu sâm ge katyeksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângâjet. Lok âlâ me âlâje takesihât tewetsenje meminiwi yapâ kombo mem manminiwi, me imbi nombotje lok ihilâk orop manminiwi yanje orotmemeyenje bâleje ya sâm tetem bet pilâjetâ yan Yoaneje toen mem katyehop. Yejeâmâ biwi yâhâp otmâ manmai. Biwiyenje pâlâmje otmâ yâkât den nângâjetâ ki bulâje otmâp. Yakât otmâ tewetsenje kombo meminiwi, otmu imbi lok ihilâk orop manminiwi yawuyaje hewewen otmâ kulet sâyinjim Anitâhât komolân torokatmâ mansai. Yejeâmâ Yoanehât den nângâjetâ nahat otmu biwiyenje alitmâ Anitâhât komot bulâje yan ki torokatsai.

*Wain kalam ambonjahâlen hâum sâop.
(Mareko 12:1-12 Luka 20:9-19)*

³³ Otmu yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok pato âlâne wain kâmetnet sâm nep lok meyehop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toje ya mem mendârejetâ gewuapgât wanga hâwiwi. Otmu emetyene tuhuwi. Ya tuhum tiŋ pilânetâ galem katyekmâ âlâengen ari sâp kâlep manop. ³⁴ Sâp kâlep manmu wain kehetne puru pato kinop ya ambonjane hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawalipne yakembâek hângânyongomu takawi. ³⁵ Hângânyongomu takanjetâ nep galemne katyehop yane nombotne yongom watyekbi, yâhâ nombotneâmâ kâtne yongonjetâ muwi. ³⁶ Bennje sâp âlâen hângânyongomu takanjetâ nombotne yongonjetâ muwi. Yâhâ nombotneâmâ watyeknetâ purik sâm ambonjahâlen ariwi. ³⁷ Arijetâ ambonjane den pat ya nângâm yuwu nângâop. “Bâe, yu oai. Gârâmâ nine nanne ombe bisine hângângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Yawu nângâop. ³⁸ Biwiŋane yawu nângâm ikne nanne hângângumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenne ikne nanjane takap. Âwâne mumu yan kalam yuâmâ yâkne ambokumapgât kumunne muâk. Kumunne mumu yan kalam yuâmâ nengât otbuap.” ³⁹ Yawu sâm kum kekae topnehen pilânetâ iop. Yawu. Yakât âiyongomune matne sânetâ nângâwe.

⁴⁰ Yawu otjetâ âi ambonje ya girawu otbuap?” Yawu sâm âiyongop.

⁴¹ Âiyongomu sâwi. “Yawu otjetâmâ âi ambonje yane taka yongomu mujetâ nep lok ondop meyekmâ kaweyenan katyekbuap. Katyekmu yan tem lâuwangim hoŋ bawanjinomai.” Yawu sâwi.

⁴² Sânetâ sâop. “Anitâne hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâne yuwu kulemgupop ya yene ki mon sâlikum nângâmai.

“Nep lokne nak âlâ ekmâ bâlene sâm mem ketetbi. Bâlene sâm mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap. Yâhâ emet tuhuwiŋe ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patone nângâmu teteap. Ekmunne sâtne oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemgupop tap.

⁴³ Den sâop yakât bulâne yiwerene nâhâlen tetemu eksai. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yene nâhât nângânetâ gemu hâkâŋ otmâ betnihim mansai. Yakât otmâ yen pilâyekmâ pâku lohimbî meyekmune nâhâlen biwi nângân nângânyene kepeim manjetâ kunyene pato otmâ yâhâwom. Otmu den âlâen hâum sâwe. ⁴⁴ Lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai. Yawu.” Yawu sâop.

⁴⁵ Yawu sâmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, nenne haonmâ ârândân Yesu betbanjinomai. Yakât otmâ Anitâne nen pilânenekbuapgât den yu yap.” Yawu sâm alahum nângânetâ bâleop. ⁴⁶ Nângânetâ bâlemu Yesu mem pâi emetnan katne sâm otbi yamâ yuwu nângâwi. “Lohimbî, sesengâlâk Yesuhâlen torokatmâ mansaiŋe yuwu nanjai. “Yesu yu poropete âlâ mansap,” Yawu nângâm mepaemai.” Yakât otmâ pâi emetnan katne sâm otbi ya gorâyinŋimu pilâwi.

22

*Lok kutdâ âlâhât nanjane imbi miop yan hâum sâop.
(Luka 14:16-24)*

¹ Yesuŋe den âlâen hâum hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnenne ya yuwu sâm ekyongop. ² “Anitâne tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât topne yuwu tap. Lok kutdâ mansai yengâlen hâum sâmune nângânet. Lok kutdâ âlâhât nanjane imbi membe sâm songo bau otmu sot kâle topne topne um hâwurumu kinop. ³ Otmu nanjane imbi membe sâmu yan âwâjane hoŋ bawalipne nombotne yuwu sâm hângânyongomu ariwi. “Yen

yâhâm gem bukulipnenne meyekrjetâ takanjet.” Yawu sâop. Yawu sâh hângânyongomu ari ekyongonjetâ ki takawi.

⁴ Yawu otjetâ âlâkuâk honj bawalipne nombotne yuwu sâh hângânyongomu ariwi. “Anjoân bukulipyene hângânyongomune ari ekyongonjetâ ki takai ya yene âlâkuâk ari yuwu sâh ekyongonjet. “Yen nângânet. Songo bau otmu sot kâle yamâ emelâk mem dinjan tuhumunne tap. Yakât takanjetâ nanjanje imbi membuap yakât herone otmâ nenom.” Yawu sâh ekyongonjet,” sâh hângânyongomu ariwi.

⁵ Hângânyongomu honj bawalipnane yâhâm gem âlâkuâk ekyongowi. Den ya ekyongonjetâ nângâm nângâm âlâku nângâop dopjan dopjan ariwi. Nombotne kalamângen nep tuhuakne sâh ariwi. Yâhâ nombotnaneâmâ bisinisi tuhuakne sâh ariwi. Nombotne ihilâk mahilâk arim kinbi. ⁶ Yâhâ nombotnaneâmâ lok kutdâne honj bawalipne hângânyongomu den mem ariwi ya yongonjetâ muwi.

⁷ Yawu otjetâ lok kutdâ yane den pat nângâm kuk otmâ tembe lâulipne hângânyongomu ariwi. Ari kapiyenânâk yongom itit kiom bâlene tuhuyingwi. ⁸ Otmu lok kutdâ yane honj bawalipne yuwu sâh ekyongop. “Bukulipnenne hâkâne otmâ ki takai. Yakât otmâ sot kâle emelâk um katjetâ tap ya bâlemapgât yuwu otnom. ⁹ Hângânyongomune mâtâp kunjan ari kinmâ lohimbi yuken yaken arine sâh oai ya ekyongonjetâ taka sot yu nenjet.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu sâh ekyongom hângânyongomu honj bawalipnane den sâop yawuâk mâtâp kunjan yâhâm gem lohimbi âlepne bâlene ya ekyongowi. Ekyongonjetâ taka lok imbi miop ya âwâjahât emelan yâhâ pik nâtâk nâtâk sâwi.

¹¹ Yâhâ lok kutdâ yane lohimbi takawi ya yekbe sâh emet kâlehen yâhâop. Yâhâ tatbi yapâ gâtne lok âlâne sângum tok sâsâne latmâ taka talop ya ekmâ nângâm bâlewanjim yuwu sâh ekuop. ¹² “Bâe, gâmâ girawuhât nannane imbi membe sâh otmu sângum tok sâsâne latmâ taka tat? Ya ki ârândâne oap.” Yawu sâop. Yawu sâmu den matne sâwehât nângâmu umatne otmu anulakmâ inâk talop. ¹³ Yan tatmu lok kutdâ yane honj bawalipne yuwu sâh ekyongop. “Yene lok yu kâne bâte nombot nombot sâhâm lâum yaehen pilânetâ giâk. Pilânetâ ge yaehen hâhiwin pato nângâmbisâp. Yawu.” Yawu sâh ekyongop. ¹⁴ Yawu gârâmâ den yuân hâum yakât topne yuwu sâmune nângânet. Anitâneâmâ lohimbi kerehâk dâiyekbe sâh oap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâne yâkâlen biwiyenane kepeim manjetâ manman kârikjahât pat kuyingimu mannomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâh yu ya katmunne tatmap ya wanjom.

(Mareko 12:13-17 Luka 20:20-26)

¹⁵ Den ya sâh tinj pilâmu Parisaio yeneâk perene pilâm ba kinmâ yuwu sâwi. “Den âlâen hâum yap yuneâmâ nengât topnenne miap. Yakât nângâmunne bâleap. Yakât benne girawu otmâ sâmunne Roma tembe lâune Yesu mem ari pâi emetjan katjet.” Yawu sâwi. ¹⁶ Yawu sâh honj bawalipyene otmu Herotgât âi lok nombotnane Yesu âikujetâ sâh tâpikgumu topne mem tetenehât hângânyongowi. Hângânyongonjetâ Yesuhâlen taka yuwu sâwi. “Bawapi, gâhât topge nanjan. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat ya nângâmunne bonneâk otmap. Otmu lohimbine nângâhinetâ yahalâkgât nângâm âi ki tuhumat. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Gâne uwawapne bia otmâ manmâ garâ gekmain. Yakât wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. ¹⁷ Roma lok âlâ kunnenne mansap, kutne sisa sâh, yâhâmâ haonmâ ârândâne takesi wanmain. Yawu gârâmâ ya wanmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.” Yawu sâwi.

¹⁸ Yawu sânetâ biwiyene ekmâ yuwu sâh ekyongop. “Yene nâhâitne sâh tâpikguwap sâh âinohoai me? Yenâmâ nimbilamyene boho boho. ¹⁹ Yakât otmâ kât nanne mem nihinetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu mem wanjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. ²⁰ “Kât nanne yu eknet. Yuân âlâhât towat? Me âlâhât kutne kinsap.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâwi. “Roma lok patonenne, kutne Sisa sâh, yâkât umutne yakâ.”

Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâm katjetâ tap otmuâmâ yâk waɲnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tatmap yâk waɲnomai.” ²² Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtje otmu pilâm yahatmâ ariwi.

Anitâne mumuɲambâ mem yahatnenekbuap.

(Mareko 12:18-27 Luka 20:27-40)

²³ Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâne mumuɲambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunje pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuwi. ²⁴ “Bawapi, aɲgoân Moseje den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiɲaje yâkât kambut ya galemgum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseje yawu kulemguop tap. Yakât topne sâm eknongohât yuwu sâmunje nângâ. ²⁵⁻²⁷ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ aɲgoân atayeje kunɲaje imbi âlâ memu imbiɲaje naom ki mewangimu inâk manmâ muop. Mumu imiɲaje atañahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetɲaje kambutyetje ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokne kambutyene yawuâk mem manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyene yâku yawuâk muop. ²⁸ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekne imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumuɲambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap?” Yawu sâm âikuwi.

²⁹ Sânetâ sâop. “Anitâne poropetelipne otmu lok nombotje den ekyongomu kulemguwi yakât topne yeje ki naɲgai. Otmu Anitâ ikne wâtje pato tatbaɲgiap yakât topne gurâ ki naɲgai. Yawu gârâmâ yeje nângâm hilipgum den yawu yai. ³⁰ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne lohimbi mumuɲambâ mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât aɲelolipɲaje ki miakmai ya yengât dop otmâ ikɲiâk ikɲiâk mannomai. ³¹ Yâhâ Anitâne mumuɲambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâmune nângânet.

³² Emelâk Anitâne yuwu sâm Mose ekuop.

“Nâne Awaraham, otmu nanje Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu kulemguop.

Anitâne Mose den ekumu kulemguop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenje manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gaɲetâ gaɲetâ benje nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sâm sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnene yamâ Anitâ. Topne yawu tap.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiɲe den ya nângânetâ âlâ kândâkdâ olop.

Mosehât girem den girawu yaɲe kun kunje oap?

(Mareko 12:28-31 Luka 10:25-28)

³⁴ Otmu Sarukaioje Yesuhât den matje sâne sâm hâum pâpgum pilâwi yakât den pat Parisaioje nângânetâ bâlemu Yesuhâlen ariwi. ³⁵ Ari yâk yengâlen gâtje âlâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiopne yahalop. Yahatmâ Yesune den sâm hilipgumu pâi emetɲan katjetâ talâkgât yuwu sâm âikuop. ³⁶ “Bawapi, yuwu âihohomune nângâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtje girawu ya yakât nângârâ yahatsap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Anitâne den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipne yen ekyongomune nângânet. Nengât Kutdânenje yamâ Anitâ ikne konok tatmap. Nene yâkâlen biwi nângân nângânnenɲaje kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm lâum watmâ mannom.” Yawu tap.

³⁸ Den yan yune kunje oap. ³⁹ Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nângâmunje yahatmap yawuâk buku nombotje yengât nângâmunje yahatbuap.” Yawu tap.

⁴⁰ Anitâhât den yâhâp yan yuneâmâ kunje pato oap. Yâhâ Mose otmu Anitâhât poropete bulâne manbiɲe den yâhâp yukât nângâm den topne topne kulemguwi.”

Dawitihât senâmbâ gâtje yakât sâm Yesuje Parisaio âiyongop.

(Mareko 12:35-37 Luka 20:41-44)

⁴¹ Yawu sâm benje purik pilâm yuwu sâm âiyongop. ⁴² “Anitâje hângângumu gewuap. Yakât topje girawu nangai?”

Sâmu sâwi. “Gewuap yamâ Dawitihât sen.”

⁴³ Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât Mâmânahât Heakje Dawiti mâmâje otbaŋgimu den kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁴ “Anitâje nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâje nâhât gotnan ga kinmâ nâhât ha hit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.”

⁴⁵ Dawitije den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâje hângângumu gewuap yakât Dawitije yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkje hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitije den sâop ya orop ki lâuaksawot.” Yawu sâop.

⁴⁶ Yawu sâm âiyongomu matje kâpekbaŋgine sâm hâum pâpgum pilâm gem iton galan otmâ âlâkuâk ki âikuwi.

23

Parisaioje otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mareko 12:38-39 Luka 11:43,46 Luka 20:45-46)

¹ Yesuje lohimbî nombotje otmu hoj bawalipje nen yuwu sâm eknongop. ²⁻³ “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yengât den ya biwinenjae kepeim lâum manmâ yâhânom. ⁴ Yamâ nenje yâk yengât amutgen manmunje yu ya otjetgât den undipje topje topje sâm ningimai yamâ yeje gurâ denyenje ya ki lâum watmai. Yakât otmâmâ yâkje otmai memai yawu ki otnom. Yâkje den sâm ningimai yan umatje kakjan manmain. Yawu manmunje biwinenje mem huruj pilânehât ki tânngomai. ⁵ Nenje nângâyimunjehalâkgât nengât sennentan kinmâ orotmeme topje topje yuwu otmai. Mitihât pepa ya mem lotohom kunyenjan sâhâm manmai. Otmu mitihât hâk katipje kâkâlep, senje âlâlâ hâmenje pato, mânunakjetâ holuj holuj sâmu miti emetjan yâhâm gemai.

⁶ Miti emetjan yâhâ lohimbî senyenjan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁷ Otmu lohimbî hawamyongom tatmainje nenekjetâ yahatmu mepaenenekjetgât nângâmai. Yawu otmâ manjetâ ya ekmune bâleap.

⁸ Otmu yakât torehenje yuwu sâmune nângânet. Yenâmâ dop konohâk oai. Yakât otmâ yengâlen gâtje âlâ me âlâne bukulipnaje nekjetâ yahatmu mepaenekjetgât nângânomai otmuâmâ yakât nângâmune dondâ bâlewuap. Nâ konok Kutdâyenje mansan.

⁹⁻¹⁰ Otmuâmâ nâ konok kunyenje mansan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâ ekmâ kunnenje mansap sânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nengât kunnenje, me awonjenje Anitâ konok, himbimân tap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ ekmâmâ awonjenje ki sânomai. ¹¹ Yâhâ den yan yukât topjeâmâ yuwu tap. Yengâlen gâtje lok âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ gemu lohimbî hoj bayingiwuap ya yengât Anitâje nângâmu yahatbuap. ¹² Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâne yehâhât nângânetâ yahatbuap ya yengât Anitâje nângâmu gewuap.” Yawu sâop.

Yesuje Parisaio sârekyongop.

(Mareko 12:40 Luka 11:39-42,44,52 Luka 20:47)

¹³ Yawu sâmâmâ benje Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Parisaio yuwu sâm ekyongop. “Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yejeâmâ topyene kurihiakmâ Anitâhât amutgen mannehât ki nângâmai. Yejeâmâ lohimbî nombotjae bulâjanâk Anitâje tihitnenje olâkgât nângâm mansai yâk mem ge katyekmâ mâtâp maŋguyingimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleapgât yengâlen umatje topje topje teteyingiwuap. ¹⁴ Otmu imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senje âlâlâyenje kombo

meyiŋimai. Yawu otmâ lohimbi senyenjan topyeŋe kurihiakmâ oain sâam oain sâam otmâ Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yenâmâ lok perâkŋe. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe kâpekyiŋgiwuap.

¹⁵ Otmu yeŋeâmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekŋetâ yeŋgâlen torokatmâ denyeŋe lâum manmai. Yâhâ yeŋeâmâ hemgât pat otmâ mansai. Yawu gârâmâ lohimbi yeŋgât den lâum mansai yaŋe gurâ yawuâk hemgât pat mansai.

¹⁶ Otmu yuwu sâamai. “Lohimbi nombotŋeâmâ opon kâmbukŋahât gahatŋan kinmâ den hikumai yamâ bonŋe bia yakât otmâ den ya ki lâunomai. Yâhâ kondo goliŋak tuhuwi yakât gotŋan kinmâ den hikumai yamâ bulâŋanâk. Yakât otmâ den ya lâunomaihât dop tap.” Yawu sâamai. ¹⁷ Yawu sâamai yamâ topŋe nâŋgâm tâpikgum sâamai yakât yuwu sâamune nâŋgâŋet. Girawuyakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Kondo me senŋe âlâlâ yakât me opon kâmbukŋe kâlehen kondo me senŋe âlâlâ katŋetâ tatmap yakât? Yeŋe gurâ yakât topŋe ki nanŋai.

¹⁸ Otmu torokatmâ sâawe. Yeŋe yuwu sâamai. “Lohimbi nombotŋe opon kâmbukŋahât alata gotŋan yâhâ kinmâ den hikunomai ya gurâ bonŋe bia, yakât otmâ ya ki lâunomai. Yakât denŋe bia. Yâhâ yâkŋe hotom une sâam alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikunomai yaŋeâmâ bulâŋe otbuap yamâ lâunomaihât dop tap.” Yawu sâamai.

¹⁹ Yawu sâam nâŋgâm tâpikgumai. Yakât âiyongomune sâŋet. Girawu yakât nâŋgâŋetâ yahatmap? Senŋe âlâlâ Anitâhât pat kumai ya me alata yakât? Yeŋe yakât topŋe nâŋgâm hâum pâpŋuai yakât sâamune nâŋgâŋet. ²⁰ Lohimbi nombotŋe hotom une sâam alata gotŋan yâhâ kinmâ lama kum yan den hikumai yaŋeâmâ alata yakâlâk den ki hikumai. Alata otmu lama yâhâp yâhâp yakât den hikumai. Topŋe yawu. ²¹ Yâhâ lohimbi opon kâmbukŋan yâhâ yan den hikumai yanâmâ opon kâmbukŋahât ki hikumai. Opon kâmbukŋahât ambonŋe yamâ Anitâ. Yakât otmâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai. ²² Otmu himbimân Anitâ Kutdânenŋe tap yakât otmâ himbimân ekmâ den hikumai yanâmâ himbim ambonŋe Anitâ yâkât senŋan kinmâ den hikumai.

²³ Yakât otmâ yen Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ topŋe ya nâŋgâm tâpikgumai. Yenâmâ lok perâk. Yeŋeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, kimi, ya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyenjan konok ya mem Anitâhât pat kuwaŋgimai. Yâhâ Anitâhât den nombotŋe umatŋe pato ekyongomu kulemguwi yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbi yeŋgât den sâam hâreyiŋimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâam hâreyiŋimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Otmu biwiyeŋe Anitâhâlenâk ki katŋetâ tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap. ²⁴ Yu ya otmai yakât den âlâen hâum sâawe. Lok nombotŋe senyeŋe bok sâsâŋaŋe ki ekmâ mâtâp tâpikgumai. Yakât dopŋeâk yeŋe Anitâhât den bulâŋe ya betbaŋgim den tâŋât tâŋât ya lâum mansai. Yakât otmâ hâmbâi yakât matŋe umatŋe menomai.”

²⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Bâe, Mosehât girem den kâsikum ningimai otmu Parisaio yenâmâ lok perâk, nimbilamyene yâhâp. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâawe. Imbi âlâŋe aman mem hâkŋeâk pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyenŋe yekŋetâ yahalâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleŋe, me nâŋgâm bâle, me orotmemeyene kiŋŋon ya biwiyeŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki enakmâ nanŋaŋgimai. ²⁶ Biwiyeŋan yawu tap gârâmâ aŋgoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâam pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuâŋgât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ ki otnomai yamâ yiwerene umatŋe teteyiŋgimap yu wangim umatŋe pato witgumâk teteyiŋgiwuap.

²⁷⁻²⁸ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningim mansai yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâawe. Lok kurihiyekmain ya yeŋgât sum kakŋanâmâ awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâam sekŋe âlepŋe otmâ imap. Yâhâ lâm kâlehenâmâ tâtuk

sâm nane gorewan yaŋe ololon sâm kinmap. Yengât biwi nângân nângânyeŋe yamâ yakât dop. Yawu gârâmâ yeŋeâmâ hâkyeŋe piriakŋetâ salek olâkgâlâk nângâmai. Yamâ biwiyeŋanâmâ nane gorewan yawu yaŋe tap. Yakât otmâ yuwu sâwe. Yengât biwi nângân nângânyeŋan Anitâhât den bulâŋe ki tatmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe mem purik pilâyŋgimu matŋe umatŋe menomai.

*Parisaioŋe matŋe umatŋe menomai.
(Luka 11:47-51)*

²⁹ Otmu yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok, otmu lohimbi nombotŋe âilongo longo manmâ gam muwi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâm sekŋe âlepŋe otmâ imap.” ³⁰ Yawu sâm yaŋak âlâmâ yuwu sâmai. “Bâe, aŋgoânâk tâmbâlipnenŋe manbiân yan nenŋe manbin mâne poropete lok yu ki yongombâin.” Yawu sâmai. ³¹ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Emelâk tâmbâlipyeŋeŋe poropete yongonŋetâ muwi ya yeŋgât yuwu sâmai. “Nenŋe tâmbâlipnenŋe yeŋgât sen mansain.” Yawu sâmai. ³²⁻³³ Yakât otmâ tâmbâlipyeŋeŋe otminiwi yakât Anitâŋe matŋe umatŋe yŋgiwuap. Yawu gârâmâ tâmbâlipyeŋeŋe orotmeme bâleŋe otminiwi ya yeŋe yawuâk torokatmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yŋgiwuap. Yamâ yeŋe wangiyekmâ sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ bulâŋanâk teteyŋgiwuap.

³⁴ Otmu topyeŋe teteâkgât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâm yŋgimune yeŋgâlen taka Anitâhât topŋe kâsikum yŋgim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat bialâkgât yongom mem ge katyeknomai. Nombotŋeâmâ howanân yongom kânângâyeknomai. Nombotŋeâmâ den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyekŋetâ tiok taok otmâ arim kinnomai. ³⁵ Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyeŋeŋe nângâm bâleyŋgim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Embâŋân topŋe katmâ tâmbâlipyeŋeŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâm, ya kuŋetâ muop. Otmu miti lok âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon kâmbukŋan hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. ³⁶ Yawu gârâmâ poropete lok kerek yongonŋetâ muwi yakât huhopŋe yen gurâ umatŋe menomaiâk.

*Yesuŋe Yerusalem kapi ambolipŋe mem ikŋan katyekbe sâm olop.
(Luka 13:34-35)*

³⁷ Bâe, Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât topyeŋe yuwu tap. Yeŋgâlen âi meŋetgât Anitâŋe ikŋe hoŋ bawalipŋe hâŋgânyongomu takanŋetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmâŋeŋe kurâk sâm nanlipŋe dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopŋeâk menduhuyekmune nâhât hikinnan manŋetgât sâman. Yamâ yeŋe nâhât hâkâŋ otmâ mansai. ³⁸ Yawuhât Anitâŋe betyongomu kasalipyeŋeŋe taka yongom watyekŋetâ kapi yu kâwurumŋaŋak kinbuap. ³⁹ Yakât otmâ nâŋe pilâyekmâ ariwom. Benŋe sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenŋeŋe tihitnenŋe otbe sâm mat hâŋgâŋgohomu taka. Yakât otmâ biwinenŋeŋe heronŋe pato nanŋain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuŋe yawu sâop.

24

*Kasalipyeŋeŋe taka opon kâmbukŋe huhum itonŋe galanŋe menomai.
(Mareko 13:1-2 Luka 21:5-6)*

¹ Yesuŋe menenekmu opon kâmbukŋe pilâm ge kambenenŋe kakŋambâ olelem ekmunŋe âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ yuwu sâm âikuwin. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukŋe pato nandoronŋe yu ekmunŋe âilongo oap. Yakât gâŋe ekdâ girawu oap? Ya sârâ nângâne.”

² Sâmunje yuwu sârn eknongop. “Opon kâmbukne yu eknjetâ âilonjo lonjo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenane taka huhum gahaem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem iton galan tuhunomai.” Yawu sâop.

*Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesune sâop.
(Mareko 13:3-13 Luka 21:7-19)*

³ Yawu sârn eknongomu nenje punje âlâ, kutne Oliwa sârn, yan yâhâwin. Yan yâhâ yok pilâm Yesu yuwu sârn âikuwin. “Gâ opon kâmbuknahât den eknongoat yakât bulâne sâp girawuân tetewuap? Yâhâ sâp pato tâlâhumu gâne âwurem gewuat. Sâp yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunje keterakningiwuap?” Yawu sâwin.

⁴⁻⁵ Sâmunje sâop. “Lok nombotnane taka den perâkne yuwu sârn kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan.” Yawu sârn kâityongonjetâ lohimbi dondâne denyene nângâm lohotne otmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yengât biwiyenan kionjetâ denyene nângâm yâk yengâlen torokatmaihât galemyene orangim mannomai. ⁶⁻⁸ Otmu kuk kapam topne topne tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu otmâ yuwu nângânomai. “Bâe, emet inânjan Yesune eknongop yakât bulâne teteap. Yamâ yu tetewuapgât Anitâne embânân sârn kalop.” Yawu nângâm imbiâk nâhâitje “In yawu âwurem gewuap” yawu ki nângânomai. Anjoân lohimbi hânjan kulemjan hânje mansai dondâhâlâkne kasa orangim ahonomai. Otmu sâp yan po pato tetewuap. Otmu mososon membuap. Yawu otmu umatne topne topne tetewuap yakât den âlâen hâum yuwu sârnune nângânet. Imbilipyenane naom mene sârn hâliliakmâ tatmâ memai. Hâliliakmâ tatmâ naom gemu yanâmâ hâkyene sânduk sârn. Yakât dopneâk umatne topne topne teteyingiwuap yakât kakjan âwurem gewom. Gemune yanâmâ pesuk sâwuap.

⁹ Yâhâ mitihât kasane nâhât den pat âlepne nângânetâ nahat otmâ hakyan sârn den âiân katyekmâ yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yanâmâ yen nombotne yongonjetâ munomai. ¹⁰ Otmu hilipnongomai sârn yen nombotnane kingityenahât otmâ topyene kurihiakmâ nâhât komolâmbâ hionjakmâ betyenehen kionmâ kasa orangimomai.

¹¹ Otmu sâp yanâmâ lok perâkne nombotnane yahatmâ yenhâlâk nângâm yuwu sârn kâityongonomai. “Nenâmâ Anitâhât poropete bulâne mansain.” Yawu sârn kâityongonjetâ lohimbi dondâne yâk yengâlen torokatmâ hiliwahonomai. ¹² Otmu lohimbi nombotnane bukulipyene otjetâ bâleâkgât bukulipyene kendâyinginetâ yâk yengâlen torokatmâ sambe otnomai. Yawu otnomai yakât huhopne yamâ Anitâhât komolân gâtne nombotne hionjakmâ biwiyene pâlâmne otmu buku ki orangim mannomai. ¹³ Yawu gârâmâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan lohimbi nombotnane Anitâhâlen biwiyenane kepeim sâtgum mannomai. Yamâ Anitâne bulânanâk mem manman âlepjan katyekbuap. ¹⁴ Yâhâ Anitâne lohimbi kerek yengât tihityene otbuap yakât den pat âlepne ya lohimbine nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeinetgât yene hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Ekyongonjetâ ârândân otmu Anitâne hângânnohomu âwurem gewom”. Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhujeta kâwurumjanak kinbuap.
(Mareko 13:14-23 Luka 21:20-24)*

¹⁵⁻¹⁶ Yesune kapam me âlâlâ umatne tetewuap yakât yuwu sârn eknongop. “Poropete âlâ, kutne Danie sârn, yâkne umatne topne topne tetewuap yakât emet inânjan yuwu kulemguop tap.

“Kasalipyenane yene lok kutdâ yenhât umutne lâum opon kâmbukjan yâhâ kânângânetâ kinbuap.” Yawu kulemguop.

Danie den kulemguop ya nângâm biwiyenan katmâ mannomai. Otmu kasalipyenane taka yawu otjetâ bâlewup ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipnane kapi yene pilâm iton galan otmâ hewuknehen ari misinjuraknomai. ¹⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipnane gurâ yawuâk sururuk sârn ari misinjuraknomai. Yawu otmâ emetyenan yâhâ itâ parene miakne sârn

yakât ki nângânomai. ¹⁸ Otmu lohimbi nep tuhuakmâ mannomainje gurâ âwurem taka emetyenjan iri sikumyene me senje âlâlâyene ya miaknehât ki nângânomai. Yawu otmâ in yawu sururuk sâh hewuknehen ari misinjguraknomai.

¹⁹⁻²¹ Sâp yanâmâ imbi tepdâek umat karat mannomai. Otmu naja hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjetâ wâtyene ki tinj tinj sâwuap yaje hiliwahomaihât yene Anitâ ulitgunomai. Otmu kasalipyenaje to yambu sâpjan me tatmâ nângâ nângâ sâpjan takamai sâh Anitâ yawuâk ulitgunomai. Kasalipyenaje takanomai yanâmâ umatne pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. Kândikum Anitâ lohimbi katyelehop yapâek umatne yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatne kakyenjan yâhâwuap yukât kakjan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²² Yakât otmâ Anitâne ikne lohimbilipne kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâh kalop.”

²³ Otmu sâp yan lok nombotnaje nâhât yuwu sâh yen kâityongonomai. “Anitâne Yesu hângângumu âwurem ge tihitnenne otbuap sâop yamâ emelâk hângângumu endaken ge mansap.” Yawu sânetâ ki nângâyinjginomai. ²⁴ Sâp yanâmâ lok perâkne nombotnaje kurihiakmâ oain sâh oain sâh yuwu sâh ekyongonomai. “Nâ galemene manbehât Anitâne âi sâh nihim hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâh nâhât lohimbi bulâne yaje yâk yengâlen torokatnetgât kulem topne topne menomai. Yawu otjetâ yekmâ betyinjim mannomai. ²⁵ Yâhâ emet inânjan den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ galem oranginomai.

²⁶ Yâhâ sâp yan lok nombotnaje den mem yuwu sâh ekyongonomai. “Anitâne hângângumu âwurem ge lok ki manmaiângen mansap.” Yawu sânetâ yâk ekne sâh yaken ki arinomai. Me lok nombotnaje den mem yuwu sânomai. “Anitâne hângângumu âwurem ge wosaken me wosaken ge mansap,” sâh ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nângânomai.

²⁷ Yakât torokatmâ sâwe. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. Himbim belek sâmu lajinjane siliñ siliñ sâh nombotgembâ nombot otmâ hanj sâmap yakât dopneâk Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânjan kulemjan mansai kerekne nâhât lajinne ekmâ topne nângânomai. ²⁸ Yâhâ umatne âlâlâ tetewuap yakât emet inânjan ekyongom gaman. Yukât bulâne hâmbâi tetewuawân ekmâ topne nângâm henjenjunomai.

Yesune âwurem gewe sâh otbuap yan kulem topne topne tetemu eknom.

(Mareko 13:24-27 Luka 21:25-28)

²⁹ Umatne topne topne tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenne otmu omongât emetsenne yamâ bok sâmu omonj sahakbuap. Omonj sahakmu pitu yaje himbimâmbâ pek sâh genomai. ³⁰ Sâp yanâmâ Anitâne yâhâpne nâ hângânnohomu âwurem gewom yan wâtnet tetemu lohimbine ekmâ kâi bân sâh sâh otmâ hu halak tuhunomai. Sâp yanâmâ Anitâne yâhâpne hângânnohomu elem kulewonjonj kakjambâ gemune neknetâ sâtnet otbuap. ³¹ Âwurem gewom yan anelone âlâne lâmunne kunmu anelolipne hângânyongomune emetsenne gahanjen gehenjen hân ewun embun arinomai. Ari nâhât lohimbi manman kârikjahât pat Anitâne kuyinjimu mannomai ya kerek menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop.

(Mareko 13:28-31 Luka 21:29-33)

³² Sâp yan âwurem gewom yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Nenâmâ bândup baiako huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâh oap,” sâmain. ³³ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulâne tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesune emet inânjan den eknongop yakât bulâne tetemu eksain. Âwurem gewuapgât sâp tâlâhuap.” Yawu sânomai.

³⁴ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki mujetâek bulâne tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâne bulânanâk tetewuap. ³⁵ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ

emelâk Anitâne kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.

*Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nanğain.
(Mareko 13:32-37 Luka 17:26-30,34-36)*

³⁶ Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nângânet. Sâp gewom lohimbi kerekne yakât ki nanğai. Otmu anjelo himbimân tatmai yâkne gurâ yawuâk ki nanğai. Otmu ninak gurâ ki nanğan. Awoņne himbim amboņe ikņahâk nanğap. ³⁷⁻³⁹ Âwurem gewom yanâmâ pârâk sân sânak gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk embânân Noaņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Noaņe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeņe âi yeņahâlâk nângâm manbi. Yawu manņetâ Noaņeâmâ waņga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepne mansainâk sâm gulip malap manmâ gaņetâ yan Anitâne nângâmu tonğelâk pato gemu to niņ niņ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi. Yakât dopņeâk lohimbi nombotņe âlepne mansainâk sâm otņetâ yan Anitâne yâhâpne nâ hângânnohomu âwurem gewom.

⁴⁰ Gewom yan lohimbi âi kalamyene tuhumm gulip malap mannomai yamâ Anitâne nombotņe ya meyekbuap. Nombotņe yamâ pilâyekbuap. ⁴¹ Yâhâ mâtâp mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ⁴² Yawu gârâmâ nâ Kutdâene gewom yakât sâp yeņe ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ tatmâ sen galem otmâ mannomai. ⁴³ Yakât den âlâen hâum yuwu sâwe. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenane sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiņginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânak takamaihât kapi ambolipņane sen galem manmâ emet kapiyene galemgunomai. ⁴⁴ Yakât dopņeâk Anitâne hângânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeņe ki nanğai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ herone nângânomai.

*Hoņ bawa âlepne bâlene yâk yetgât topyetņe
(Luka 12:42-46)*

⁴⁵ Yakât yâhâpne den âlâen hâum yuwu sâwe. Lok kutdâ âlâne kapiņe pilâm kapi kâlepnehen ari kandi manmâ âwurem tohowuap. Yaken ariwe sâm yan hoņ bawaņe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâņe nep lok nombotņe galem yongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaņe âi ya biwiņane mem galem yongomu âilonğo mannomai. ⁴⁶ Yawu otmâ galem yongowuap otmuâmâ patoņane âwurem taka herone otbaņgiwuap. ⁴⁷ Yawu otbaņgim galem pato katmu ikne senne âlâlâne yakât galem otbuap. ⁴⁸ Yâhâ purik pilâm sâmune nângânet. Hoņ bawa yaņe biwiņane yuwu nângâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâne âi yu membom?” ⁴⁹ Yawu sâm biwiņane pâlâmne otmu ki galem yongom henğenğuwuap. Yawu manmâ to kârikne nem biwi hâlim otmu umatne topne topne teteyiņgiwuap. Yawu otmâ lok bâlene yeņgâlen torokatmâ ki orotne otmâ manbuap. ⁵⁰⁻⁵¹ Yawu otmâ biwiņane pâlâmne otmu patoņane pârâk sân sânak taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nângâm yâhâmbisâp.” Yawu sâm eknongop.

25

Imbi sihan bât nombot nombot hârok yan Yesuje hâum sâop.

¹ Yesuje sâp patoen âwurem gewuawân Anitâne menenekmâ ikņan katnenekbuap yakât den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok sihan âlâne imbi membuap yâkât pat kuwaņgiwi. Otmu ya taka membom sâm den katmu takaop. Yamâ imbi membuap yakât bukulpne bâtnombot nombot hârok menduhuakmâ ari mâtâwân kinmâ mambotbaņgiwi. ²⁻⁴ Otmu yâk yeņgâlen gâtņe imbi mome yamâ biwiyene golâek manmâ lambe otmu lambe toņe

yâhâp yâhâp miakmâ ariwi. Yâhâ imbi mome âlâmâ biwi pâlâmne manbi yakât otmâ lambeyene ya toje saŋ sâop. Otmu lambe toje gurâ ki kâsikum miakmâ ariwi. ⁵ Yawu manjetâ sâp kâlewâk otmu amangât yekmu iwi.

⁶ Im tatjetâ omoŋ derepnan lok yaŋe takaop. Takamu kapi yakât mâtâpgât galemne kinop yaŋe ekma ekyongop. “Wa, aman aman. Imbi pat kuwangiwi lok ya takawo. Yakât otmâ yahatmâ ari penewanginet.” ⁷ Yawu sâm mândiyekmu yahatmâ ariwi. Yawu otmâ lambeyene toje orowâk mem manbine tipine âlâ sem talop ya mejetâ laninne pato olop.

⁸ Yawu otjetâmâ bukulipyenane yuwu sâwi. “O, nenâmâ lambe toje bia. Yakât otmâ nombotne gâim ninginet.” sâm ulityongowi. ⁹ Sânetâ sâwi. “Bia, to yu dopnenjanâk miain. Yawu gârâmâ yeŋak anŋim bero emetjehen ari puluhum miakmâ takanet.”

¹⁰ Yawu sânetâ anŋim bero emetjehen ba ariwi. Ari yaken manjetâ bukulipyenane ge lok ya penewanginetâ orowâk emet kâlehen yâhâ gahatne mangum sot newi.

¹¹ Nem tatjetâ imbi nombotne ya belângen taka yuwu sâwi. “O, lok pato, gahatne meningirâ kâlehen gane.” ¹² Sânetâ sâop. “Bia, ba arinet. Nâ ki nângâyingian. Yen wonân gâtne?” Yawu sâm watyehop.

¹³ Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Nâ sâp girawuân takawom ya yen ki nanŋai. Yakât otmâ galemahom heŋgeŋum nâhât sen dâi dâi otmâ mannomai.

*Lok hilâm ihi, konam yakât topne
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Otmu den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok âlâne kapi kâlepnehen ariwe sâm âi loklipne yongonmu ganetâ yuwu sâm ekyongop. “Senne âlâlâ tatnihiap yu galemgum mannomai.” Yawu sâop. ¹⁵ Yawu sâm âi loklipne tewetsenne mem dopyenan âlâku ikniâk ikniâk yingiop yamâ yuwu. Âlâmâ 5000 kina yakât dop waŋmu miop. Âlâmâ 2000 kina yakât dop waŋmu miop. Bâineâmâ 1000 kina yakât dop waŋmu miop. Yawu yingim yaŋak pilâyekmâ ariop. ¹⁶ Yâhâ 5000 kina yakât dop miopneâmâ âi topne topne tuhum yan 5000 kina âlâkuâk tâtâem miop. Ya mem menduhumu 10,000 kina yakât dop olop. ¹⁷ Otmu 2000 kina yakât dop miopne âi topne topne tuhumu 2000 kina dop âlâ tetemu 4000 kina yakât dop olop. ¹⁸ Yâhâ 1000 kina yakât dop miopne âi ki tuhuop. Yâkneâmâ tewetsenne ya mem itâ hambunan mânunjmâ tungu topnan katmu in tatmâ gaop.

¹⁹ Otmu patoyenane sâp kâlep manmâ âwurem takaop. Taka âi loklipne tewetsenne yingiop ya yongonmu ganetâ âlâku ikniâk ikniâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenne yingiwana yaŋe mem âi tuhujetâ amon teteap?” Yawu sâm âi yongop. ²⁰ Yâhâ lok 5000 kina miopneâmâ 5000 kina yâhâpne teteop ya mem ga yuwu sâm ekuop. “Lok pato, gâne 5000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 5000 kina teteop.” Yawu sâm bânjan kalop. ²¹ Bânjan katmu patonane yuwu sâm ekuop. “Âi mendâ âilonŋo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwat.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu arimu lok 2000 kina miopne ga ekuop. “Lok pato, gâne 2000 kina nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku 2000 kina teteop.” ²³ Yawu sâm waŋmu sâop. “Âi mendâ âilonŋo oap. Yakât otmâ tepne herone nângâm âi âlâ torokatmâ gihimune galemguwat.” Yawu sâop.

²⁴ Yawu sâmu arimu lok 1000 miopne ga ekuop. “Lok pato, gâhât topge nângâm heŋgeŋuan. Gâ lok sâtne. Lok âlâ me âlâne gâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sânetâ nângâman. ²⁵ Yakât otmâmâ gâhât kingitnahât otmâ tewetsenne nihion ya biatgihimap sâm itâ hambunan mânunjmâ katmune tatmâ gamap.” Yu mem yawu sâm waŋop.

²⁶⁻²⁷ Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Nâhât topne emelâk nanŋat. Lok âlâ me âlâne nâhât nep kâmetjetâ âlemap yamâ ninahâk neman. Yakât otmâ gâne tewetsenne gihiwan yu mem kât emetnan katdâ tatmu tewetsenne âlâkuâk teteop mâne gâne mem bânjan katdâ ârândânŋ otbâp. ²⁸ Yawu ki olon yakât yuwu nanŋan. Bukuhane 5000 kina mem

kinsapņe nâhât tem lâum âi torokatmâ tuhumi gap. Yakât otmâ gâhât bâtgambâ 1000 kina yu mem bukuhe wanbom. ²⁹ Yakât yuwu sâmunen nângâņet. Anitâņe lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyenâņe kepeim tuhumi yâhâmâ tâtâem mâmâņe otyingimu âilongoâk tuhumi. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumi yâhâmâ betyongomap. ³⁰ Yakât otmâ lok konam imap yu watņetâ yaehen ge hemgât pat manmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâp.” Yawu sâop.

Yesuņe âwurem ge mem kâsip misip tuhunenekbuap.

³¹ Yesuņe den âlâ torokatmâ yuwu sâop. “Âwurem ge mem kâsipyongomune komot yâhâp otņetâ matņe yingiwom yakât sâwe. Anitâņe yâhâpņe hângânohomu purik sâm gewom yanâmâ anelolipne kerek meyekmune yengât den sâm hâreyinginomgât genom.

³² Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Lama otmu noniņ konohân kinņetâ galemņe hohetyenân ba kinmâ mem ketetyekbuap. Ketetyekmu yan lama komot ikņiâk otmu noniņ komot ikņiâk kinnomai. ³³ Nâņe dop yawuâk lohimbi kerek mem ketetyekbom. Nombotņe nine pat mannomai yamâ bonângen katyebom, otmu nombotņe hemgât pat mannomai yamâ kanehen katyebom. ³⁴⁻³⁶ Otmu nine lohimbi Anitâņe hân himbim ki kalowân yan manman kârikņahât pat kuyingiop yâhâmâ yuwu sâm ekyongowom. “Nâ sotgât muwan yanâmâ um nihiņetâ newan. Me tohât hâņ hâņâk nehop yanâmâ osom nihiņetâ newan. Me yengâlen pup takawan yanâmâ buku otnihiwi. Me kundat tetenihiop yanâmâ tihitne otbi. Me senņe âlâlâhât umburuk otban yanâmâ tânohowi. Me papatolipnaņe pâi emetņan mem katneķņetâ tatban yan nâhât tepyeņe nângâm buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât awoņne tihit ambonaņe manman kârikņan katyekmu manmâ yâhânomai.” Yawu sâm ekyongowom.

³⁷ Ekyongomune sânomai. “Lok pato, gâņe den eknongoat yu nângâmunņe ki keterakningiap. Sâp girawuân sotgât, me tohât, me âlâlâhât sârâ buku otgihiwini? ³⁸ Me sâp girawuân nengâlen takarâ pupņe gekmâ yan buku otgihiwini? ³⁹ Me pâi emetņan talon yan, me kundat umatņe topņe topņe tetehihowân nen yawu tângohowini? Nenâmâ yawu ki otgihiwini nanġain.” Yawu sânomai.

⁴⁰ Sâņetâ sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaian sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom.

⁴¹⁻⁴³ Yawu sâm ekyongom benņe kanehen kinnomai ya yuwu sâm ekyongowom. “Nâņe sotgât po nihimu manban yan ki um nihiņetâ newan. Me tohât hâņ hâņâk nehop yan ki osom nihiņetâ newan. Me yengâlen pup takawan yan dâinekmâ emetyenân yâhâ ki katneķbi. Me senņe âlâlâhât umburuk otbanân ki tânohowi. Me kundat umatņe tetenihiop, me pâi emetņan mem katneķņetâ tatban yan gurâ ki taka buku otnihiwi. Yawu otnihiminiwi yakât Anitâņe emelâk kâlâpgât pat kuyingimu tap. Yeņe pilânekmâ Satan otmu hoņ bawalipņe yengâlen torokatmâ orowâk tatņetâ kâlâpņe seyekmu hâhiwin nângâm yâhâmbisâi.”

⁴⁴ Yawu sâm ekyongomune yâkņe yuwu sâm buiaknomai. “Sâp girawuân gâņe sotgât, me tohât, me senņe âlâlâhât sârâ ki tângohowini? Me sâp girawuân nengâlen pup takarâ emelan ki dâihekmâ yâhâ katgeķbin. Me kundat tetehihowân, me pâi emetņan katgeķņetâ talonân yan ki tângohowini? Yakât sârâ nângâneâyâ.”

⁴⁵ Yawu sâm buiakņetâmâ yuwu sâwom. “Yeņe nâhât komolân gâtņe âlâ me âlâ geheņe manbi ya ki tânyongowi. Yawu otbi yamâ yâk otyingiaian sâm nâ otnihiwi.” Yawu sâwom. ⁴⁶ Yawu sâm hâpunmâ pilâyekmune kâlâp pato sem kilik kilik sâm kinmawân kioņnomai. Yâhâ lohimbi nombotņe nâhât pat mansai yamâ meyekmune nine manmanân torokatmâ ya ambokum heronġ maronġ manmâ yâhâmbisâi.” Yawu sâop.

26

Yesu muâkgât den hikuwi.

(Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Yesu den yawu sâ m tin pilâm benje girawu tetewangiwap yakât nen hon bawalipne eknongop. ² “Halihu Tihit tihit homban tetemu yanâmâ Anitâne nanje bulâje nâ hângânnohomu gewan yakât topne teteâkgât howanân nohom kânângâneknomai.” Yawu sâop.

³⁻⁴ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnenne Kaipasihât emelan yâhâ menduhuakmâ Yesu kumunje mumbuap sâ m yakât den hikuwi. ⁵ Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbine ekjetâ kuk pato tetemapgât yok pilâm in yawu kumunje mumbuap yakât den hikuwi.

Imbi âlâje to kukne mem Yesuhât kunjan motelemu giop.

(Mareko 14:3-9 Yoane 12:1-8)

⁶ Sâp yanâmâ Yesu menenekmu Betani kapiân yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutne Simon sâ m, hâk bâle tetewangimu manminiop ya henjenjuop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. ⁷ Sot nem tatmunje imbi âlâje to kukne suk sukne âlâ, hâmeje yahat yahatne, ya mem emelan tatbinân gaop. Yâhâ to ya mem Yesuhât kunjan motelemu giop. ⁸ Motelemu gemu nen Yesuhât hon bawalipnane ekmunje ki ârândâj otmu yuwu sâwin. “Wongât to kukne suk sukne yu imbiâk mem motelemu kunjan giap. Ya ekmunje ki ârândâj oap. ⁹ Nenne to yu âlepne mem arimunje lok nombotnane puluhujetâ yakât hâmeje mem lok umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwin.

¹⁰ Yawu sâmunje Yesu nângâmu ki ârândâj otmu yuwu sâop. “Imbi yujeâmâ kulem oap yukât wongât nângâjetâ bâleap? Nâje nângâmune âilonjo oap. Yakât yuwu sâ mune nângâjet. ¹¹ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manjetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ¹² Nâmâ mumune hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuje to kukne suk sukne ya motelemu kunnan giap. ¹³ Yakât yuwu sâ mune nângâjet. Nâhât den pat âlepne yu hânjan kulemjan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuje kulem otnhiap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonjetâ nângânomai.” Yawu sâop.

Yurasine Yesu betnehen kionjuapgât sâop.

(Mareko 14:10-11 Luka 22:3-6)

¹⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hon bawalipne kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenje âlâ, kutne Yurasi sâ m, yâkne hotom uminiwi yengât kunlipyene yengâlen ariop. ¹⁵ Ari yuwu sâ m âiyongop. “Yesu wosan tap yan dâiyekmâ arimune menomai yakât matne wuân nihinomai?”

Sâmu sâwi. “Yakât hâmejeâmâ nenje kât nanje 30 gihinom.” Yawu sâ m kât nanje ya wanji. ¹⁶ Wanjetâ miakmâ yakât kakjan girawu otmâ lohotjan menomaihât nângâm manop.

Yesu hon bawalipne orop sot newi.

(Mareko 14:12-21 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹⁷ Otmu Tihit tihit Homban ya kutne âlâmâ Natik Homban ya tâlâhumu nenje yuwu sâ m Yesu âikuwin. “Natik Homban tâlâhuap yakât hândâhân lohimbî dondâje menduhuakmâ sot um nenomai. Yakât otmâ emet wosan ari sot umunje orowâk nenom?”

¹⁸ Sâmunje sâop. “Yerusalem kapiân yâhâ lok âlâ mem tetem yuwu sâ m ekunomai. “Nengât bawapinenne yuwu yap. “Emelâk nâhât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ nâje hon bawalipne meyekmune gâhât emelan yâhâ menduhuakmâ sot um nenom.” Yawu yap.” Yawu sâ m ekunomai.” Yesu den yawu sâ m eknongop. ¹⁹ Otmu nenje Yesu sâop yawuâk menduhuakmâ sot newin.

²⁰ Emet omoŋ otmu menduhuakmâ sot nem tatmunŋe yuwu sâam eknongop. ²¹ “Yuwu sâamune nânŋânet. Yeŋgâlen gâtŋe lok âlâŋe betnehen kionmâ kasalipne yeŋgât bâtyeŋan mem katnekuap.” Yawu sâop.

²² Yawu sâamu nânŋâm biwinenŋaŋe umatŋe otmu yakât topŋe nânŋâne sâam nenŋe ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâam âikuwin. “Kutdâ, gâ nâhât me âlâhât yat?”

²³⁻²⁴ Yawu sâam âikumunŋe yuwu sâam eknongop. “Anitâŋe sâamu kulemgui yakât bonŋe nâhâlen tetemu nohoŋetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâŋe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkŋe betnehen kionmâ kasalipne meyekmâ takawuap. Yawu otmâniwuap yakât matŋe hâmbâi umatŋe dondâ membuap. Yakât otmâ mâmâŋaŋe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanŋan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâamu yanâk Yurasinŋe âikuop. “Lok pato, den yat yu nâhât mon yat?”

Sâamu sâop. “Nâ gâhât yan.”

Natik newi.

(Mareko 14:22-26 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²⁶ Otmu sot nem tatbin yan Yesuŋe banŋa mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâam eknongop. “Yu mem nenŋet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâop.

²⁷ Ningimu nemunŋe yanak wain to mem Anitâ yâhâpŋe mepaem gâim ningim yuwu sâam eknongop. “Yen to yu mem nenŋet. ²⁸ To yuâmâ nâhât hep yawu oap. Gârâmâ nohoŋetâ hepne gamu mumbom Anitâŋe nâhât nânŋâm den sâam kalop yakât bulâŋe tâŋ tâŋâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yeŋgât tosayeŋe Anitâŋe pilâyinŋiwuapgât mâtâp tetem heŋgeŋguwuap. ²⁹ Nâ sâp yiwereŋe wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunŋe ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâŋe âlâkuâk hânŋannohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ³⁰ Yawu sâam tin pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanŋim ya pilâm Oliwa pumŋan yâhâwin.

Petoroŋe betbanŋiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

³¹ Mâtâwân yâhâm tatmunŋe yuwu sâam eknongop. “Anitâŋe emet inânŋan poropete âlâ den ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Nâŋe sâamune lama yeŋgât amboyeŋe ya kuŋetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguoŋ tap.

Den yakât bonŋe yu tetewe sâam oap. Yakât otmâ kasalipnaŋe taka menekŋetâ yen kerekŋe kiŋgityeŋahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ³² Menekmâ ari nohoŋetâ mumbom yamâ benŋe mumuŋambâ yahatbom. Mumuŋambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyinŋim tatmune yen aksihâk arinŋetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâamu Petoroŋe yuwu sâam ekuop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkŋeâmâ kiŋgityeŋahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanŋan.” Yawu sâop.

³⁴ Sâamu sâop. “Nanŋat. Gâŋe omoŋ yukâlâk nâhât “Ki nânŋâwanŋian,” sâuwat. Yawu sârâ kalimbunŋe otbuap yanâmâ gokorok isewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Sâamu sâop. Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâŋe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kiŋgitnahât gurâ ki otbom. Nâŋe gâhât topgahât âinohoŋetâ ki kurihiwom. Me gohone sâam otnomai yan gurâ nâ orowâk tatmutŋe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâamu nenŋe gurâ yâkŋe sâop yawuâk sâwin.

Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mareko 14:32-42 Luka 22:39-46)

³⁶ Ari kapi âlâ, kutŋe Gesemane sâam, yan ariwin. Yan ari Yesuŋe yuwu sâam eknongop. “Yen yuân tatŋetâ nâŋe pererŋ pilâm ba awonŋ orop den tipinŋe alahure.” Yawu sâamu yan ge tatbin. ³⁷ Yan ge tatmunŋe Petoro, otmu Yeweri nanyâhâtŋe meyekmu yenjâk bawi.

Ba kinmâ umatne tetewangiwe sâam olop yakât nângâmu biwiñane umatne otmu yuwu sâam ekyongop. ³⁸ “Yen yuân galem tatnet. Hâkne biuk sâamu biwine umatne dondâ oap.”

³⁹ Yawu sâam ekyongom peren pilâm ge pare im Anitâ ulitgum yuwu sâop. “O awon, umatne tetenihiwe sâam oap yu nângârâ ki teteâkgât nanjan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâam yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmne injetâ mândiyekmâ Petoro yuwu sâam ekuop. “Yen wongât aman pâlâmne iai? Nâ yiwerene pilâyekboman. Yakât pâlâmne ki otnet. ⁴¹ Biwiyeñamâ hewewen oap. Yâhâ wâtyeñamâ houñ sâamu aman iai. Yen lohotne otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunet.” Yawu sâop.

⁴² Yawu sâam yâhâpne purik sâam ba Anitâ ulitgum sâop. “Awon, sâp yiwerene umatne yu tetenihiwomap. Yakât mâtâp âlâ menihiwuâtgât dop ki otbuap otmuâmâ nanjat yawuâk teteâk. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop. ⁴³ Yawu sâam yahatmâ âwurem ba houñ bawalipne yeksan mâne aman pâlâmne iwi.

⁴⁴ Yawu otnetâ kalimbuñe âwurem ba den sâop yawuâk sâam ulitguop. ⁴⁵ Âwâne orop den otmutâ pesuk sâamu âwurem ba houñ bawalipne mândiyekmâ sâop. “Bâe, yen nanjai me? Wongât aman pâlâmne im tai? Emelâk Anitâne yu otbomgât hângânnohomu gewan. Yakât topne teteâkgât kasalipnane menekmâ ari hilipnohonomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴⁶ Bâiñ, yen yahatmâ enda yeknet. Nâhât den halop alahum mansai. Gârâmâ yengâlen gâtne betnehen kionsapne taka kinsap. Yakât yahatnetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.

(Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâam eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât papatolipnennane lok sesengâlâk hângânyongonetâ bukunenñe Yurasine dâiyekmu Yesu mene sâam takawi. Takanetâ nen orop ahomaingâtbân nângâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁸ Lok takawi ya Yurasine kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâam ekyongop. “Yesu ya parahumune ekmâ yanâk ga menomai.” Yawu sâam ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁹ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinnetâ Yurasine Yesu gotnan tâñ tâñâk ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” Yawu sâam parahuop.

⁵⁰ Yawu otmu Yesune yuwu sâam ekuop. “O bukune, girawu nângâm takat ya âlepne ot.” Yawu sâamu kasalipnane in yawu ga mewî. ⁵¹ Menetâ kinmu yanâk nengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât houñ bawa ya ândâpne nombot topñambâek kârâm hâreop. ⁵² Kârâm hâremu Yesune ekmu bâlemu yuwu sâam ekuop. “Ya otdâ bâleap. Yu oat yukât matne hâmbâi tewet yuñahâk purik sâhîhimapgât ya pilâ.” ⁵³ Gâ nâhât topne ki nanjatgât yawu oat. Nâne âlepne awonñe ekumune anelolipne kiñgitne orowâkne tânohoñetgât hângânyongomu ge kasalipne yu yongom watyeknetâ arinomaihât dop tap. ⁵⁴ Yawu gârâmâ awonñe ekumune anelolipne hângânyongomu yawu otbâiâke yamâ iññak âi sâam nihiop yakât mâtâp manjunetâ bonne ki tetewuap. Yakât otmâ sâam nihiop ya ârândânñ olâkgât nanjan. Yawu sâop.

⁵⁵ Yawu sâam kasalipne yuwu sâam ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtne metne âlâlâ mem takai. Yene nâhât lok bâleñe sâam menekne sâam takai me? Me lok bâleñe âlâ kune sâam takai? Ya ekumune bâleap. Hilâm ârândânñ nâmâ Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ den kâsikum yingim gaman. ⁵⁶ Yan bân menekbâi yamâ emet inânñan Anitâne poropetelipne den ekyongomu kulemguwi yakât bulâne âun teteap.” Yawu sâamu ekmunne hâknenñe biuk sâamu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

Yesu muâkgât sâam den hakñan sâawi.

(Mareko 14:53-65 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵⁷⁻⁵⁸ Nenâmâ kerehâk kiñgitnennahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunne Petoroñe iññiâk betyenehen tihâk watyekmâ ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât

kunyeŋe, kutŋe Kaipa sâŋ, yâkâlen Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yanâmâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenŋe menduhuakmâ kinbi. Menduhuakmâ kinŋetâ Petoro yâhâmâ emet ginŋan tembe lâŋe emet yakât galem kinbi ya yeŋgât hohetyeŋan ari kinmâ den girawu hikunomai sâŋ yakât ândâp katmâ nâŋgâop.

⁵⁹ Ândâp katmâ nâŋgâmu âi pâi tuhuwi. Otmu girawu tuhumunŋe muâkgât den golâ topŋe topŋe gahaem hakŋan sâwi. ⁶⁰ Yawu otmâ lok dondâŋe den girawuân hâum sâŋetâ kunlipyeŋe nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap yakât pâpŋuwi. ⁶¹ Yawu gârâmâ hohetyeŋan gâtŋe lok yâhâp yaŋe yahatmâ emelâk Yesuŋe den sâop ya nâŋgâŋ hilipgum den imbiâk hakŋan sâowot. “Lok yuŋeâmâ yuwu sâmu nâŋgâwit. “Anitâhât opon kâmbukŋe emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpŋe hilâm kalimbu kâlehen tuhum maŋguwom. Lok âlâ me âlâŋe ki tânnohonomai.” Yawu sâop.” Yawu hakŋan sâmutâ Yesuŋe olotoŋâk kinop.

⁶² Olotoŋâk kinop yakât Kaipaŋe yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunŋe yakât matŋe ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunŋe ki ârândâŋ oap.” Yawu sâop. ⁶³ Yawu sâmu benŋe Yesuŋe yâhâpŋe olotoŋâk kinop. Olotoŋâk kinmu witgum sâop. “Bâiŋ witgumâk âihohowe. Anitâ manman ambonahât senŋan âihohowoman yukât matŋe sârâ nâŋgâne. Gâ Anitâŋe ikŋe nanŋe bulâŋe ya hâŋgâŋohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nâŋgâne.” Yawu sâop.

⁶⁴ Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâŋe hâŋgâŋnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe wâtŋe nihim âlâkuâk hâŋgâŋnohomu elem kulewoŋboŋ kakŋambâ âwurem ge yeŋgât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtŋe ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu sâmu Kaipaŋe nâŋgâmu bâlemu yahatmâ ikŋe sâŋgum mem duhatmâ bukulpŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Bâe, ikŋahât nâŋgâmu yahatmu Anitâhât kawenŋan kinbe sâŋ oap. Yuâmâ den kâmbukŋe hâliliŋe yap. Yakât girawu tuhunomgât nanŋai?” Yawu sâŋ âiyongop.

Sâmu sâwi. “Kunŋetâ muâk,” yawu sâwi.

⁶⁷ Yawu sâŋ kundennan tâpŋuwi. Tâpŋum gâtŋeŋe sâŋgum âlâ mem senŋe sâhâm kâtâpŋuŋetâ kinop. Senŋe sâhâm kâtâpŋum ândâpŋe huhuwi. Ândâpŋe huhum nombotŋeŋe yuwu sâŋ âikuwi. ⁶⁸ “Bâiŋ, ândâpŋe âlâŋe huhuap? Anitâŋe hâŋgâŋnohomu gewan sâmat. Ya bulâŋe sâmat otmuâmâ yiwerenŋe âlâŋe ândâpŋe huhumu eksat yakât sârâ nâŋgâne.” Yawu sâŋ kum senŋan gem mem âlâlâ mâŋgâewi.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop.

(Mareko 14:66-72 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Otmu Petoroŋe emet ya hawiŋanâk kinmu hotom uminiwi ya yeŋgât lok kunyeŋahât hoŋ bawa imbi âlâŋe ekmâ yuwu sâŋ âikuop. “Gâmâ Yesu Galilaia ambonŋe orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâmu lok dondâhâlâk kinbiŋe nekmâ nâŋgâmaiŋetâ Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Gâŋe den yat yakât ki nanŋan.” ⁷¹ Yawu sâŋ pilâyekmâ endunâken ba kinmu imbi âlâŋe ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Lok emet, lok yuâmâ Nasaret kapiân gâtŋe yâk orowâk manŋetâ yekman.”

⁷² Yawu sâŋ ekyongomu sârereakmâ yuwu sâop. “Anitâhât senŋan kinmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâ lok yakât ki nâŋgâwanŋiman.” Yawu sâop.

⁷³ Sâmu sâwi. “Yesuâmâ Galilaia hânân gâtŋe nanŋain. Yâhâ gâ gurâ yawuâk Galilaia yeŋgât enŋat ya sârâ nanŋain yukâ. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe gekŋain.” Yawu sâwi.

⁷⁴ Sâŋetâ sârereakmâ sâop. “Bâiŋ, âlepŋe Anitâhât senŋan den membom otbuawâmâ yâkŋe matŋe nihiwuap. Lok sâŋ tai yuâmâ bulâŋanâk ki nâŋgâwanŋian.” Yawu sâop. Yawu sâŋ oan mâne yanâk gokorok isiop. ⁷⁵ Gokorok isian mâne Yesuŋe emet inânŋan

den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâne nâhât “ki nângâwanġian” sârâ kalimbunġe otmu yan gokorok isewuap.” Den ya nângâmu tetemu biwinġe nġasinâk pato otmu pilâyekmâ iknġiâk ba kinmâ hik nġaik nġaihâk isiop.

27

Yesu mem Pilatoġâlen ariwi.

(Mareko 15:1 Luka 23:1-2 Yoane 18:28-32)

¹⁻² Otmu emet haġ sâmu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura nengât kunlipnennġane Yesu muâkgât sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâtnġan kum sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutne Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetġan ariwi.

Yurasi hiwawahop.

(Aposolo 1:18-19)

³ Otmu bukunenġe Yurasiġe Yesu mumbuapġât den sâmu hârewanġiwi yakât den pat nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu yâkne kât nanġe 30 wanġi ya mem sururuk sâmu ari yuwu sâmu ekyongop. ⁴ “Otmune dondâ bâleap. Yesu yamâ tosaġe bia yamâ nâġe otmâ tâpikguwan. Yawu otmâ tosa umatne mian.” Sâmu sâwi. “Tosa amboġe. Gikak heġġenġuwuat.”

⁵ Yawu sâġetâ nângâmu bâlemu pilâyekmâ tewetsenġe wanġi ya mem ari opon kâmbukġan yâhâ sorokenâk pilâmu ġiop. Pilâm gem sururuk sâmu ari hiwawahop.

⁶ Yâhâ hotom uminiwi yengât kunlipyeneġe tewetsenġe pilâop ya mem yuwu sâwi. “Tewetsenġe yuâmâ Yurasiġe Yesu betnehen kionop yakât hâmeġe. Yawu ġârâmâ yuġe opon kâmbukġahât pat sâmu katmunġe ki ârândân otbuap. Yawu ġârâmâ yuwu mon otnom? ⁷ Yu mem lok âlâġe amaġ tuhumap yâkâlen hân puluhunom. Puluhum lok kâlepneġembâ taka manmai ya yan hanyongombisâi.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu otmâ hân ya puluhuwi yakât kutne yuwu, “Heġġak puluhuwi,” yawu kunbi. Sum yakât kutne yawuâk tap.

⁹⁻¹⁰ Otbi yakât bonġe teteop yamâ emet inânġan Anitâġe sâmu poropete âlâ, kutne Yeremia sâmu, yâkne kulemuġop ya yuwu. “Isirae nengât kunlipnennġane lok âlâ muâkgât sâmu hârewanġim yakât kât nanġe 30 kasaġe wanġi. Tewetsenġe wanġi ya mem ari lok âlâ amaġ tuhuminiop yâkâlen hân puluhunomâi sâmu Anitâġe den eknohop.” Yawu sâmu kulemuġop tap.

Yesuġe olop miop yakât Pilatoġe âikuop.

(Mareko 15:2-5 Luka 23:3-5 Yoane 18:33-38)

¹¹ Yâhâ hotom uminiwi otmu Yura nengât kunlipnennġane Yesu mem Pilatoġe sâmu hâreâkgât yâkâlen ari den âiân katbi. Katġetâ tatmu Pilatoġe yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya ġâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “On, den bulâġe yat.” Yawu sâop.

¹² Otmu Yesu mem ariwi nombotġane yâkât hakġan sâwi. Hakġan sâġetâ den matne ki sâop. ¹³ Ki sâmu olotonâk kinmu Pilatoġe topne nângâwe sâmu Yesu yuwu sâmu âikuop. “ġirawu otmâ den sâmu tai yakât matne ki kâpekyinġiat?”

¹⁴ Yawu sâmu âikumu den biaek kinop. Yawu kinop yakât ekmu sâtnġe olop.

Yesuġe kuġetâ muâkgât Pilatoġe den sâmu hârewanġiop.

(Mareko 15:6-15 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

¹⁵⁻¹⁹ Otmu Pilatoġe yuwu nângâop. “Lohimbi dondâġe Yesuhât nângâġetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeneġe nângâġetâ bâlemu yanak muâkgât sâmu hârewanġim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâm enġat yâhâp otmâ kinmu yanâk imbiġane yuwu sâmu den katmu takaop. “Nâ amanân awun eksan yakât topne yuwu. Yesu yamâ tosaġe bia. ġârâmâ ġaġe ihilâk ki otbanġiwuat.” Den yawu sâmu katmu takaop.

Yâhâ Tihit tihit hombanj ârândânjâk Pilatoņe yuwu otminiop. Lok tosa otņetâ pâi emetņan katyekņetâ tatminiwi yapâ gâtņe âlâ me âlâhât lohimbijne nânġânġetâ dopņan otmu lok âlâ holaņbuat sâminiwi ya holaņyekmu geminiwi. Yakât otmâ Yesu me lok bâleņe, kutņe Yesu Barawa sâmi, âlâ me âlâ holaņmu gewuapgât nânġâm Pilatoņe lohimbij ya yuwu sâmi âiyongop. “Âlâ holaņmune gewuap? Barawa me Yesu holaņmune yeņġâlen ġiâġgât naņġai?”

²⁰ Yawu sâmi âiyongomu hotom uminiwi ya yeņġât kunlipyeņe otmu Yura nengât kunlipnennġe lohimbij biwiyenjan kionmâ yuwu sâmi. “Barawa holaņdâ gemu Yesu kuņġetâ muâk,” sâņġet sâmi eņġatyenjan gewi. ²¹ Yâhâ Pilatoņe yahatmâ kinmâ yuwu sâmi âiyongop. “Yenâmâ âlâ holaņmune ġiâġgât naņġai.”

Sâmi sâmi. “Barawa holaņdâ ġiâġgât naņġain.” Sâņġetâ sâop. ²² “Yesu yuâmâ Anitâņe hânġângumu ġiop sâmai yâkât ġirawu otbanġiwomġât naņġai?”

Sâmi ġerekņe berendenjâk sâmi. “Yâk howanân kum kânânġânġetâ muâk.”

²³ Sâņġetâ âiyongop. “Bâe, yuâmâ ki orotņe. Wuân otmu bâleopġât yawu yai?”

Yawu sâmi âlâkuâk yahatmâ sâmi. “Howanân kum kânânġânġetâ muâġgât naņġain.” Yawu sâmi.

²⁴ Yawu sâmi kunyeņe kârikņe otņġetâ kuk pato tetemap sâmi Pilatoņe yahatmâ kinmâ topyeņe teteâġgât to osom katmâ senyeņanâk bânġe piriakmâ ekyongop. “Yu otne sâmi oai yamâ yeņġât tosa. Yuņe nâhât wahap ki oap. Yawu ġârâmâ senyeņanâk kinmâ to yu piriakmune neksai.” ²⁵ Sâmi sâmi. “Sâmunġe kuņġetâ mumbuap yukât tosa yamâ nen otmu nengât sen tetem sambe otnomai ârândânġe menenekbuap.” Yawu sâmi hârewi.

²⁶ Yawu sâmi hâreņġetâ Pilatoņe sâmi Barawa ya holaņġetâ ġiop. Yawu otmâmâ tembe lâulipņe ekyongomu Yesu mem kândâtņe lawitņġetâ hepņak kiņ pisiliņ sâop. Yawu otņġetâ Pilatoņe hânġânġyongomu howanân kuņġetâ muâġgât mem ariwi.

Tembe lâulipņe Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mareko 15:16-20 Yoane 19:2-3)

²⁷ Tembe lâulipņe Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņġetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyeņe nombotņe meyekņġetâ gawi. ²⁸ Gam Yesuhât hâk katipņe tuhum pilâwanġim hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop yamâ lok kutdâņe mânunġakmâ manminiwi yawuya ya mem mânunġanġiwi. ²⁹ Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuyeņe mem ġonġonġum lok papato yeņġât ġerendenj ya dop kum kunņan kepeim âlihitanġiwi. Âlihitanġim kapam âlâ bânġe bonânġen waņġetâ memu ġotņan ba senņan gem ġiriņbanġim yuwu sâmi ekuwi. “Bâe, Yura yeņġât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naņġain.” Yawu sâmi senņan gewi. ³⁰ Senņan gem kundenņan tâpġuwi. Otmu kapam waņbi yaņak bânġan hindâm kunņan lawitbi. ³¹ Yawu otmâmâ hâk katipņe kuriņ ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mânunġanġim yaņak mem howanân kum kânânġânġe sâmi dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

³² Ariwi yamâ ikņahâk howanņe lâuakmu ariwi yakât otmâ wâtņe houņ sâmi lok âlâ, kutņe Simon sâmi, yamâ Kirene gâtņe ya mem tetem sâwanġinġetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ³³ Ari hân âlâengen, kutņe Golihata sâmi, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu. ³⁴ Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nânġâmapġât wain to otmu to ŋasin bâleņe ya orowâk menduhum ġâim waņġetâ nemu ŋasinbanġimu ukum pilâop.

³⁵ Otmu hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânânġânġetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâmi mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņġetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeņe ikņiâk ikņiâk kulemgum amanân mânunġetâ ġiop. Mânunġetâ gemu mem ġulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņġetâ kut

teteop yaŋe miahop. ³⁶ Yawu otmâ yakât kakŋan in ge tatmâ ekbi. ³⁷ Yawu otmâ howan yakât kunŋan yuwu kulemgum katbi. “Lok yu kutŋe Yesu. Yâhâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâŋ kulemgowi. ³⁸ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot.

³⁹ Otmu lohimbi nombotŋe mâtâp ya watmâ howan hâlâŋmâ arim takawiŋe Yesu ekmâ lauyeŋe butelim yuwu sâwi. ⁴⁰ “Gâŋe emelâk yuwu sârâ nâŋgâwin. “Opon kâmbukŋe yamâ nâŋe liakum hilâm kalimbu biwiŋan tuhum maŋguwom,” yawu sârâ nâŋgâwin. Yawu gârâmâ howanâmbâ pek sâŋ kâpehâkmâ ge. Gerâ yanâmâ nenŋe “O, Anitâhât nanŋe bulâŋe” sânom.” Yawu sâwi.

⁴¹ Yawu sâŋetâ benŋe hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiŋe senŋan gem lohimbi kinbi ya yuwu sâŋ ekyongowi. ⁴² “Lok yuâmâ Yura nengât lok kutdâ sâmai. Yuŋe lok nombotŋe tânyongomu ekmain. Yâhâ girawu otmuâmâ ikŋeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenŋe yâkâlen katmâ tem lâuwanŋinom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom. ⁴³ Yawu otmâmâ ikŋak yuwu sâop. “Nâmâ Anitâhât nanŋe bulâŋe. Biwine yâkâlenâk kinsap.” Ikŋahât yawu sâop. Gârâmâ bâiŋ Anitâŋe tângumu howanâmbâ kâpehâkmâ gemu ekne.” Yawu sâwi.

⁴⁴ Yawu sâŋ senŋan gem kinŋetâ yanâk lok bâleŋe yotgom kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot yâku yawuâk senŋan giowot.

Yesu muop.

(Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

⁴⁵ Otmu hilâm kârikŋan, 12 kilok olop yan Anitâŋe nâŋgâmu emetsenŋe bok sâmu omoŋ sahap. ⁴⁶ Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpŋe 3 kilok otmu emet laŋinŋe âlâkuâk pilâop. Yawu otmu Yesuŋe kândâtŋe kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâŋ halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani.” Yawu sâop. Sâop yamâ topŋe yuwu. “O, Awonŋ, wongât nâŋgâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

⁴⁷ Otmu lok nombotŋaŋe nâŋgâm tâpikgum yuwu sâwi. “Eliahât mon sâŋ ahom kuakmâ tap.” ⁴⁸ Yawu sâŋetâ hohetyenŋan gâtŋe âlâŋe sururuk sâŋ ari sâŋgum âlâ mem nak bâtbâtŋe potonŋan pâŋ pâŋ kepeim wain to bâleŋe yan katmâ mem yâhâ Yesuŋe niâkgât launŋan kalop. ⁴⁹ Yawu otmu bukulipŋaŋe yuwu sâŋ ekuwi. “Pilâ. Eliŋe himbimâmbâ ge tânguâkgât nâŋgâm kutŋe kunsap mon? Pilârâ in ekne.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋ kinŋetâ Yesuŋe kârikŋeâk halahum yaŋak bâiŋe kambiamŋe tok sâmu muop.

⁵¹ Otmu emelâk lohimbi inŋaŋe opon kâmbukŋe yakât biwiŋe ekmai sâŋ sâŋgum kâlep pato hikunŋetâ ya kâtâpguminiop. Sâŋgum yaŋe pâŋambâek tok sâŋ hâreakmâ nombot nombot otmu tetekŋan olop. Yawu otmu mososon pato miop. ⁵² Mososon pato memu yan hân orotok sâmu lohimbi nombotŋaŋe emelâk Anitâhât tem lâum manminiwi ya yengât sum aŋ sâŋ kinmu pindilakmâ yahatbi. ⁵³ Sumâmbâ pindilakmâ yahatmâ manbi yaŋe ari Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yanâmâ Yerusalem kapiân yâhâŋetâ yan kapi ambolipŋe orowâk eŋakbi.

⁵⁴ Yesu muop sâp yanâmâ tembe lâu hâlâŋmâ kinbiŋe mososon pato miowân kulem âlâlâ tetemu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuâmâ bulâŋanâk Anitâhât nanŋe.” Yawu sâwi.

⁵⁵ Otmu imbi nombotŋe yan kinbi yâhâmâ Galilaia ambolipŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât hoŋ baminiwi yamâ kutyeŋe yuwu. ⁵⁶ Âlâmâ Maria Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Mariahât nambeŋe Yakowo yet Yose mâmâyetŋe, yâhâ âlâmâ Yoane yet Yakowo yâk yetgât mâmâyetŋe.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mareko 15:42-47 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁵⁷ Emet ñij sâmu yan lok âlâ, kutñe Yosep sâmu, yâhâmâ Arimata kapi amboñe. Yâkât iri sikumñe pato tatbañgiop. Otmu yâkñe Yesuhâlen biwiñe kepeim manop. ⁵⁸ Lok yañe Yesu lâum ari hanguwe sâmu Pilatohâlen ari tetewañgiop. Tetewañgimu laujan mem tembe lâulipñe hângânyongomu ari howanâmbâ Yesu mem wañbi. ⁵⁹⁻⁶⁰ Mem wañetâ bukulpñe orop Yesu lâum ari kât mâtâpñe âlâ dikin yawuya emelâk Yosepñe yan hannohonomai sâmu nanlipñe kât mâtâpñe kusânâmâ mem tingâlonjetâ kinop ya lâum ariwi. Otmu sângum kaok âñe yañe katipgum kâlehen lâum ba katñetâ talop. Katñetâ tatmu kât âlâ lâum hâpunñetâ ba mâtâpñe ya mañguop. ⁶¹ Otmu imbi yâhâp, Maria Matala kapi amboñe otmu nambene Yakowo yet Yose mâmâyetñe yañe ge tatmâ we bâle nâñgâm talowot.

Tembe lâu katyekñetâ galem kinbi.

⁶² Otmu emet hañ sâmu, tatmâ nâñgâminiwin sâp yakât omoñânâk hotom uminiwi yengât kunlipyeñe otmu Parisaio yañe Pilatohâlen ariwi. ⁶³ Ari yuwu sâmu ekuwi. “Patonenñe, den tipine sâmunñe nâñgâ. Yesu lok perâk yañe emelâk den âlâ yuwu sâop ya nañgat. “Nâ nohoñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen im yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâop. ⁶⁴ Ya ki yahatbuap yawu nañgain. Yawu gârâmâ hoñ bawalipñe lâum ari âlâengen misingutñetâ tatmu den imbiâk yuwu sâmu lohimbî kâityongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumuñambâ yahatsap.” Yawu sâmu kâityongom añañ yakât nâñgâñetâ yahalop ya witgum torokatñetâ umatñe topñe topñe teteningiwuap. Yâhâ yawu otmaihât gâñe tembe lâu nombotñe katyekdâ ari sum yakât galemñe kinñetâ hilâm kalimbu pesuk sâekgât nañgain.” Yawu sâmu ekuwi.

⁶⁵ Sâñetâ sâop. “Bâñ nâhât tembe lâu meyekñetâ ari sum galemñe kinnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâmu tembe lâulipñe meyekmâ sumângen ariwi. Ari kât hâpunmu mâtâpñe mañguop ya ekmâ denñe kutakum mem ginñan katñetâ merakiop. Yawu otmâ Yesuhât bukulpñe tuhum gik beretek pilâm kâlehen yâhâmaihât Sisahât towat denñe gowân katbi. Denñe gowân katmâ tembe lâu galem katyekñetâ kinñetâ âwurewi.

28

Yesuñe mumuñambâ yahalop.

(Mareko 16:1-10 Luka 24:1-10 Yoane 20:1-18)

¹ Emet hañ sâmu yanâk Maria, Matala kapiân gâtñe otmu nambene orowâk sumângen ariowot. ² Arimutâ yanâk mososon pato memu añelo âlâ hâk katipñe kaok bolañ bolañ yañe himbimâmbâ pârâk sânsânâk giop. Ge kât pato âlâ Yosep bukulpñe lâum hâpunñetâ ba sum mâtâpñe mañguop ya yâkñe lâum hâpunmâ pilâm kakñan yâhâ talop. ³ Otmu añelo yakât kundennañe lañinñe dondâek pilâop. ⁴ Kât pat kakñan ge tatmu ekmâ tembe lâu yañe umutyenñe arimu kâi bâtyenñe sâñ sâñ sâmu derepyongop. ⁵ Yawu otmâ añelone imbi yâhâp yuwu sâmu ekyotgop. “Yet kinñityetñahât ki otset. Yetñe Yesu howanân kuwi ya ekde sâmu takawot ya nañgan. ⁶ Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumuñambâ yahatbom sâop yawuâk otmâ yahatmâ arap. ⁷ Yakât otmâ kâlehen yâhâ Yesuhât welâm ekmâ nâñgâm in yawu âwurem ari hoñ bawalipñe yuwu sâmu ekyongoromawot. “Kutdânenñe emelâk mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ariñetâ penañginomai.” Yawu sâmu ekyongoromawot.”

⁸ Yawu sâmu nâñgâm koahowot yamâ biwiyetñe herone pato nâñgâowot. Yawu otmâ ya pilâm sururuk sâmu hoñ bawalipñe yengâlen ariowot. ⁹ Arimutâ Yesuñe mâtâwân teteyitgim yuwu sâop. “Wa, imbi yâhâp.” Yawu sâmu koahowot yamâ ekmâ nâñgâm mepa sañgan otbañgiowot. ¹⁰ Yawu otbañgimutâ yuwu sâop. “Yet ki nâñgâm koakset. Yerâmâ sururuk sâmu hoñ bawalipne ari ekyongomutâmâ Galilaia hânân ari mambotnihinomai.” Yawu sâop.

Tembe lâu yaŋe den golâ gahaem sâŋ haok tuhuwi.

¹¹ Yawu sâŋ ekyotgomu mââtâwân arim tatmutâ tembe lâu sum galemŋe kinbiŋe sururuk sâŋ ari kapi patoen yâhâ hotom uminiwi yeŋgât kunlipyeŋe kulem teteop yakât ekyongowi. ¹² Yakât ekyongonjetâ opon kâmbukŋahât galemlipyeŋe orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ den hikum tembe lâu yaŋe Yesuhât sum galem kinbi ya tewetsenŋe hâmeŋe pato yinŋim “den golâ yuwu sânomai,” sâŋ enŋatyenŋan gewi. ¹³ “Nen omoŋ derep kâmbukŋan aman pâlâmŋe imunŋe Yesu hoŋ bawalipŋaŋe tihâk taka lâum âlâengen ari hanguai.” Yawu sânomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ Pilatoŋe den yu nâŋgâm hilipyongomapŋât nenŋe sârereyemâ topŋe yu kurihinom. Yakât ki nâŋgâm ketet otnomai.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yawu sâŋ hâmeŋe yinŋinjetâ miakmâ sâwi yawu otbi. Yâhâ den golâ yamâ sâŋ haok tuhum alahum ariwi. Yakât otmâ sâp yiwerenŋe yu Yura kapi ambolipŋaŋe den yukât yawuâk alahum manmai.

Yesuŋe den bâiŋe sâŋ ekyongop.

(Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)

¹⁶ Otmu yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe kâiân konok Galilaia hânân ariwin. Ari Yesuŋe pumŋe âlâ yan menduhuaknom sâop yan yâhâ menduhuakbin. ¹⁷ Menduhuakmâ kinmunŋe Yesu teteningimu ekmâ biwi hero pato nâŋgâm mepaewin. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe ekmâ enŋat yâhâp otbi. ¹⁸ Yâhâ Yesuŋe gotnenŋan ga kinmâ yuwu sâŋ eknongop. “Anitâ Awoŋnaŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ himbimân gâtŋe me hânân gâtŋe, ehekŋe ki ehekŋe kerek yeŋgât kunyeŋe tatmâ yâhâmbisâm. ¹⁹ Yawu gârâmâ den kâsikum yinŋim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbî kâsikum yinŋinjetâ nâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Awoŋne otmu nâ otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heak nenâmâ konohâk oain. Yawu tatmain yakât yeŋe nengât kulân lohimbî toen mem katyekŋetâ nenŋe tihityeŋe otmâ yâhânom. ²⁰ Otmu nâŋe yen orowâk manmâ den kâsikum yinŋim gan ya kerehâk kâsikum yinŋinjetâ biwiyeŋaŋe tinâk lâum mannomai. Otmu sâp ârândân mâmâŋe otyinŋimune nâ orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu sâp pesuk sâwuap yanâmâ âwurem gemune penanŋiaknom.” Yawu sâŋ den bâiŋe eknongop. Bâiŋ, den pesuk yap.

Mareko Yesuhât Den Pat Âlepņe Marekoņe kulemguop.

Yoaneņe âi topņe kalop.

(Mataio 3:1-12 Luka 3:1-9,15-17 Yoane 1:19-28)

¹ Anitâhât nanņe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepņe yakât topņe ya yuwu. ² Poropete âlâ, kutņe Yesaia sâam, Anitâņe yuwu sâam ekumu kulemguop.

“Anitâņe nanņe yuwu sâam ekuop. “Nine hoņ bawa âlâ ekum hângângumune kulet sâam ari mâtâp meņgihuwuap.” Yawu sâam nanņe ekuop.”

³ Yawu sâamâmâ torokatmâ mâtâp mewangiņuap yâkât yuwu sâop.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâam ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitijet. Otmu mâtâp mewangiņet. Otmu uk sâam huruņ sâam, pumņe lauņe yamâ kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhuņetâ ya talâk.”

Yawu sâam ekyongop.” Yesaiaņe den yawu kulemguop tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁴ Yoaneņe lohimbi toen katyekbe sâam yakât topņe katmâ yahatmâ lok ki manmaiângen ari manop. Yaken ari manmâ lohimbi dondâņe yâk ekne sâam ariņetâ yuwu sâam ekyongop. “Orotmemeyeņe kiņgoņ âlâlâ otmâ mansai ya kerek betbaņgiņetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâņe tosayeņe pilâyiņgiwuap.” Yawu sâam ekyongop.

⁵ Yawu sâamu ya nâņgâm hân pato âlâ, kutņe Yuraia sâam, ya ambolipņe otmu kapi âlâ, kutņe Yerusalem sâam, ya ambolipņe kiņgitņe orowâkņe yâkâlen ari orotmemeyeņe bâleņe ya kerehâk sâam tetetâ Yoran toen katyehop.

⁶ Yâhâ Yoaneņe hâk katipņe yamâ soņgo âlâ, kutņe kamele sâam, yakât somotņe mendenmâ ya kepeiakmâ manminiop. Otmu kamele hâkņe let yawu pâņan sâhâm kuratguahop. Otmu dopon, neņgopdâ, me goņgaraņ yawuya nem manminiop.

⁷ Yawu manmâ lohimbi yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap. Yâhâmâ lok kutdâ otmu wâtņe pato tatbaņgiap. Nâmâ lok tâņât, lok in yawuya. Yawu gârâmâ nâņe yâkât itâkat kâpekâmâ golewaņgiwomgât dop ki tap. Otmu tâņguwomgât dop gurâ ki tap. Nâņeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.

⁸ Otmu yeņe orotmemeyeņe bâleņe betbaņgiņetâmâ toen katyekbom. Yâhâ biwiyeņe yâkâlen katmâ mannomai yanâmâ Anitâņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângângumu ge mâmâņe otyiņgiwuap. Mâmâņe otyiņgimu manman bulâņe mannomai.” Yoaneņe Kutdâhât nâņgâm yawu sâam ekyongop.

Yoaneņe Yesu toen kalop.

(Mataio 3:13-4:11 Luka 3:21-22 Luka 4:1-13)

⁹ Otmu sâp yan Yesuņe kapi âlâ, kutņe Nasaret sâam, Galilaia hânân tap yan manop. Hilâm âlâen kapi ya pilâm Yoane ekbe sâam Yoran to giņnehen ariop. Yan arimu Yoaneņe mem toen kalop. ¹⁰ Toen mem kalop sâp yanâk himbim pâroņ sâamu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe kembâ hâtgum ge Yesu mâmâņe otbaņgiop. ¹¹ Giop yanâk himbimâmâ Anitâņe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaņe gâhâlâk nâņgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

¹² Otmu yakât kakņan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Yesu hângângumu hewukņe kârikņe lok ki manmaiângen ariop. ¹³ Yan ari manmu hilâm 40 pesuk sâop. Sâp yan weke bâleņe yeņgât kunyeņe, kutņe Satan sâam, yâkņe Yesuhât biwiņahât topņe ekmâ nâņgâwe

sâm olop. Yawu otmu yakât kakrjan Anitâne anjelolipne hângânyongomu ge Yesuhât tihitne otmâ tânguwi.

Yesuñe âi topne kalop.

(Mataio 4:12-17 Luka 4:14-15)

¹⁴ Yawu otmâ yakât kakrjan Yoane mem pâi emetnan katnetâ talop yakât den pat Yesuñe nângâop. Ya nângâmâmâ nep topne katbe sâm âwurem Galilaia hânângen ariop. Ari Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat yuwu sâm ekyongop. ¹⁵ “Anitâne tihitnenne otbe sâm oap. Yakât otmâmâ yeñe orotmemeyene bâlene betbangim den pat âlepne ekyongoan yukâlâk nângâm mem mete tuhumm manjet.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe honj bawalipne imbât meyehop.

(Mataio 4:18-22 Luka 5:1-11)

¹⁶ Den pat ya ekyongom yâhâm gem Galilaia dengân pato yakât ginñan ari imi ata yâhâp yelehopp. Kutyetne Anderea yet Simon. Yâhâmâ inñan mem dâire sâm dengân tânâmñan ba inñan itâne pilâm kinowot. Pilâm kinmutâ yelekmâ yuwu sâm ekyotgopp. ¹⁷ “Yerâmâ nâhâlen ga torokatset. Yiwerene inñan dâim mansawot. Gârâmâ nâne meyelek-mune nâhât wâtñan kinmâ lok dâiyekmutâ nine komolân torokatnomai.” Yawu sâm ekyotgopp. ¹⁸ Yawu sâmu yanâk senne âlâlâ yetne pilâm yâkâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

¹⁹ Yapâ ari lok âlâ, kutne Yeweraio sâm, yâkât nanyâhâtne, kutyetne Yakowo yet Yoane orowâk kinnetâ yehopp. Otmu Yeweraioñe âi lok meyekmu orowâk wanjaen tatmâ inñan itâne hâreahopp ya gârem tatbi. Gârem tatnetâ yekmâ yan nanyâhâtne yotgonopp. ²⁰ Yotgonmu nângâm âwâyetne otmu âi loklipne pilâyekmâ Yesuhâlen torokatmutâ orowâk ariwi.

Yesuñe weke bâlene watmu gaiakmâ ariopp.

(Luka 4:31-37)

²¹ Otmâ ya pilâm Kapanaum kapi yan ari manbi. Ari manjetâ Yura nengât tatmâ nângâ nângâ sâp yan Yesuñe miti emetnan kapi ambolipne orowâk menduhuaknetâ Anitâhât topne sâm ekyongopp. ²² Ekyongomu nângâñetâ bonne otmu biwiyenane herone otmâ yuwu sâwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainne den sâmai ya nângâmunnne porapp otmap. Yâhâ lok yuñeâmâ den eknongopp yu nângâmunnne âlâ kândâkdâ oapp.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sâm kinnetâ lok âlâ weke bâleneñe mem mângâemu manminiopp yan miti emetnan yâhâopp. Yâhâmu weke bâleneñe biwi nângân nângânne mem purik pilâmu kârikñan halahum yuwu sâopp. ²⁴ “Bâe, Yesu Nasaret ambonne. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnhowe sâm takat me? Gâhât topge nanñan. Gâmâ, Anitâhât nanne bulâne mansat. Otmu Anitâne hângângohomu bukulpne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâopp.

²⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwanjiopp. “Kâmbukne. Gâ gaiakmâ ba ari.”

²⁶ Sâmu weke bâlene yan gaiakmâ ba arimu lok ya senne gâwân gâwân sâmu laune barakñajak pato otmâ ge iopp. ²⁷ Yawu otmâ ge imu lohimbî miti emetnan tatbiñe eknetâ sâtne otmu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, girawu? Ki orotne oapp. Wâtne pato tatbangiap yakât otmâ weke bâlene sâwanjimu denne lâum gaiakmâ ba arapp.” Yawu sâwi. ²⁸ Yâkât den pat ya sâñetâ Galilaia hân nombot nombot huhum linjarakmâ ariopp.

Yesuñe sâmu Petoro hewunnne âlepne olop.

(Mataio 8:14-17 Luka 4:38-41)

²⁹ Yesuñe miti emetnambâ gem Yakowo yet Yoane meyelekmu Simon yet Anderea yetgât emelan yâhâwi. Otmu Simon hewunnne hâkne kâlâp otmu im talopp. ³⁰ Yesuñe kâlehen yâhâmu emelan tatbiñe mesek kuopp yakât topne ekuwi. ³¹ Ekuñetâ mândemu yahatmu yanâk hâkne sânduk sâopp. Hâkne sânduk sâmu emetsenne purik sâowân sot um yinjiopp.

32-33 Sot um yingimu nem tatnetâ omon olop. Omon otmu yan kapi ya ambolipnaje lohimbi kundat yongop otmu weke bâlenaje mângâeyekmu manminiwi ya meyemâ ari emet yakât gotnanâk menduhuakmâ kinbi. 34 Menduhuakmâ kinnetâ Yesune kundat topne topne teteyingiop ya sâmu âlepne otbi. Otmu weke bâlenaje mângâeyehop ya gurâ watyekmu gaiakmâ ariwi. Watyehop yanâmâ Yesuhât topne ekmâ nângâwi. Ya lohimbi sâmtetem ekyongonetâ nângâmai sâmteteyingiop. Otmu omon sâmu kapi yan iwi.

Yesune ikne den pat âlepne ekyongop.

(Luka 4:42-44)

35 Otmu emet engatne nângâm Yesune yahatmâ kapi ya pilâm lok biaengen ari Anitâ orop den alahuowot. 36 Alahum tatmutâ Simon bukulpne orop yahatmâ pâinnetâ biatmu yuwu sâwi. “Yu wosaken arap?” Yawu sâmteteyingiop kapi ya pilâm ari mem tetewi.

37 Ari ekmâ yuwu sâmteteyingiop. “Kapi ambolipnaje taka pâingeksai. Yakât âwurem bane.”

38 Yawu sâmteteyingiop. “Yu hâlânâ kapi tatmâ arai yâkne yawuâk Anitâhât topne nângânetâ keterahâkgât gewan. Yakât otmuâmâ pilâyekmâ kapi nombotne yengâlen arinehât nanngan.” Yawu ekyongom meyekmu ariwi. 39 Meyekmâ ari Galilaia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yakât ambolipnaje den pat âlepne nângânetgât miti emetne ârandân yâhâm gem ekyongop. Otmu weke bâlenaje lohimbi mângâeyekbi ya gurâ kerek watyehop.

Lok âlâ hâk bâle tetewangiop ya Yesune mem hengenjuop.

(Mataio 8:1-4 Luka 5:12-16)

40 Otmu sâp yan lok âlâ hâk bâle tetewangimu manopne Yesu ekmâ gotnan ba yuwu sâmteteyingiop. “Gâne sârâ kundat topne topne biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâmteteyingiop nanngan. Yakât otmâ âlepne otbomgât nângâwuât yamâ âlepne otbom.” Yawu sâp.

41 Yawu sâmteteyingiop weke nângâm ekuop. “Nângâhian. âlepne walipgohomune hâk bâle ya biatgihiâk.” 42 Yawu sâmteteyingiop walipgumu biatbangimu âlepne olop. 43 Yawu otmu yuwu sâmteteyingiop ekuop hângângiop. 44 “Gâ otgihian yukât den pat bukulpge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok arirâ hâkge eknomai. Yawu otmâ yan Mose ne hotom u uhât girem den kulemgop ya lâum Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbi hâk bâle biatgihiap yukât topne nângânomai.” 45 Yawu ekuop hângângumu ari iliwetmâ den pat ya sâmteteyingiop haok tuhuop. Sâmteteyingiop haok tuhumu lohimbi dondâne nângâwi. Yakât otmuâmâ lohimbi kinngitne orowâkne Yesune tânyongoâkgât pawarak guwarak otmai hât yanak Yesune kapi tete ki yâhâm giop. Otmu yanak kapi ya pilâm lok ki manmaiângen ari manop. Lok ki manmaiângen manop yakât patne nângâm lohimbi dondâne ari mem tetewi. Ari mem teteyingiop mem hengenjuop.

2

Yesune lok parene yâkât tosa pilâwangiop.

(Mataio 9:1-8 Luka 5:17-26)

1 Yesune tipne tatmâ âwurem Kapanaum kapiân ariop. Ari emetnan yâhâop. Emetnan yâhâop yakât den pat ya kapi ambolipnaje nângâm yâkât emelan ari titâkuwi. 2 Ari titâkuwetmâ kawe biatmu nombotne emet umbinan kinmâ ândâp katbi. Yawu otnetâ den pat âlepne ekyongop. 3 Ekyongom tatmu yanâk lok parene âlâ talop yâkât bukulpne imbât yan Yesune mem kuwihâk sâmteteyingiop mem gerelân katmâ yâkâlen lâum tohowi. 4 Lâum tohowi yamâ lohimbi dondâne emet umbinan kinmâ mâtâp manguyingiwu. Mâtâp manguyinginetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpgum “Girawu tuhune tuhune?” otmâ mâtâpgât pâinbi. Mâtâpgât pâinmâ emet gimbân getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâne mem kusatmâ mem katnetâ Yesuhât gotnan giop. 5 Otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât topne ekmâ lok parene ya yuwu sâmteteyingiop ekuop. Anitâne tosahe yiwerene pilâhihiap.” Yawu sâmteteyingiop ekuop.

⁶ Yawu sâmu ekumu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe den sâop ya nângânetâ bâlemu biwiyenjaŋe yuwu nângâwi. ⁷ Anitâ ikŋak otmapgât dop. Yâkŋe konok tosanenŋe pilâningimap. Gârâmâ lok yuŋeâmâ Anitâ mem ge katmâ wangiwe sâmu oap. Yamâ ekmunŋe bâleap. Yawu sâmu Yesuhât nângânetâ bâleap.

⁸ Nângânetâ bâlemu biwiyenjaŋe ekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâleŋe otmunje biwiyenjaŋe yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândâŋ oap. Yakât otmâ yuwu sâmunje nângânet. ⁹ Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâmu ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom? ¹⁰ Yakât nine topne yuwu sâmunje nângânet. Nâ Anitâŋe hângânnohomu gewangât tosayenjaŋe haonmâ pilâyinŋim mansan. Anitâŋe nep sâmu nihioŋ yukât topŋe ekmâ nângâm henŋenŋunjetgât yu otbe.” ¹¹ Yawu sâmu ekyongom yaŋak lok pareŋe ya yuwu sâmu ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmu senyenjanâk yahatmâ geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. Arimu lohimbî hâlânjâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuwuyaek âlâ ki ekmain. Yâhâ yiwerenjaŋe puwâk otmu eksain.” Yawu sâmu Anitâ mepaewi.

*Yesuŋe hoŋ bawajaŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi
(Mataio 9:9-13 Luka 5:27-32)*

¹³ Otmu hilâm âlâen Yesuŋe Kapanaum kapi ya pilâm Galilaia denŋan ginŋehen ariop. Arimu lohimbî dondâŋe denŋe nângâne sâmu kapiyenjaŋe pilâm watmâ ariwi. Watmâ ari penewanjinetâ Anitâhât topŋe ekyongop. ¹⁴ Ekyongom pesuk pilâmu iton galon otŋetâ kapiân âwurem ariop. Ari mâtâwânâk Alipaio nanja, kutŋe Lewi sâmu, yâkŋeâmâ takesi membe sâmu tewetsenjaŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” Yawu sâop.

¹⁵ Yawu sâmu Lewiŋe tewetsenjaŋe meminiop nep ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. Orowâk ari Lewihât emelan yâhamutâ Yesu hoŋ bawalipŋenjaŋe peneyitginjetâ orowâk tatmâ den alahuwi. Den alahum tatŋetâ Lewihât bukulpŋe otmu lok nombotŋe Mosehât girem den ki lâum manminiwiŋe Yesuhât den nângâne sâmu emelan yâhânetâ orowâk tatmâ sot um newi. ¹⁶ Nem tatŋetâ Parisaio nombotŋe Mosehât girem den sâmu kâsikum ningiminiwiŋe belângembâ kinmâ yekŋetâ ki ârândâŋ otmu hoŋ bawalipŋe yuwu sâmu âiyongowi. “Wongât Yesuŋe lok bâleŋe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?” Yawu sâmu âiyongowi.

¹⁷ Yawu sâmu âiyongonetâ Yesuŋe den ya nângâm Parisaio yuwu sâmu ekyongop. “Den âlâen hâum sâmunje nângânet. Lok mesekyenjaŋe bianja dokta yengâlen ki arimai. Lok kundatyenjaŋe orop me hâhiwin teteyinŋimap yaŋe konok dokta yengâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâmunje nângânetâ keterahâk. Yengâlen gâtŋe nombotŋenjaŋe yuwu sâmai. “Nen lok âlepŋe, nen orotmemenenjaŋe âilonŋo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmu pâlâmŋe manmai. Lok yawuya yengât sâmu ki gewan. Yeŋe lok bâleŋe sâmu kewilâyekŋetâ belângen manmai yawuyaŋe orotmemeyenjaŋe bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwiyenjaŋe kepeim denja lâum bulâŋe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋe sâp sâsâŋan sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Luka 5:33-39)*

¹⁸ Yoane bukulpŋe otmu Parisaio lok nombotŋenjaŋe Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenjaŋe hikum sâp sâsâŋanâk sot barak manminiwi. Yawu manminiwi yakât otmuâmâ yâk yengâlen gâtŋe nombotŋenjaŋe Yesuhâlen ari yuwu sâmu ekuwi. “Nen Anitâŋe nângâningimu ârândâŋ olâkgât sot barak mansain. Sot barak manmâ sâp kâlep Anitâ mepaem ulitgum gamain. Yâhâ gâhât hoŋ bawalipŋenjaŋeâmâ otmain yawu ki otmai. Wongât hilâm ârândâŋ sot kutakamai?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sânetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lok patonje imbi miakbe sâmbukulipne meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herone otnomai. Herone otnomaiân sot barak ki tatmai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenane taka bukuyene kunetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunen nângânet. Yiwereneâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohonetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

²¹ Otmu orotmeme embân otminiwi ya otmu ikne orotmeme âine kâsikum yingiop yane ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ya ki olop. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbukuyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmbukuyon yan hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekarjan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekarne ya sem huhumu sot yane golâ kinmap.” Yawu sâop. ²² Otmu den âlâen yuwu hâum sâop. “Imbi âlâne lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângine otbuap. Yâhâ yakât kakjan tâk âine orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osomâmâ senne âlâlâne mânunbuap yan dâimu tiririk sâmbukuyon tok sâmbukuyon. Yakât otmuâmâ nenne tâk âinanjak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senne âlâlâ umatne mânunnomân yamâ dâimu njirik njirik sâmbukuyon ki tok sâmbukuyon. Yâhâ hângine otmu âine menduhunom yamâ dâimu titâk sâmbukuyon. Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

*Yesu honj bawalipne orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.
(Mataio 12:1-8 Luka 6:1-5)*

²³ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune honj bawalipne nen kerek menenekmu âi kalam biwinjambâ ariwin. Ari mâtâp tânâmnan po ningiop. Yawu otmuâmâ buku nombotne yengât kalamân sot talop ya mem newin. Yawu otmunne Parisaione nenekmâ Yesu yuwu sâmbukuyon. ²⁴ “Gâ wongât ândâp bok oat? Mosenne girem den kulemguop ya lâumâun ya tatmâ nanjain. Yakât girawu otmuâmâ honj bawalipgane bukulipyene yengât kalamâmbâ sot mem golâ niai? Ya otjetâ yekmunne bâleap. Yakât otmâ gâne kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nanjain.” Yawu sâwi.

²⁵⁻²⁶ Yawu sânetâ purik pilâyingim sâop. “Emelâk embân Dawitine olop yakât den pat sâlikum ki nângâm hejengegumai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmunen nângânet. Dawitine olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunne âlâ manop, kutne Awiatâ sâmbukuyon. Sâp yan Anitâhât hotom um manbine bangsa tuhum Anitâhât pat sâmbukuyon katminiwi ya yâkne konok neminiwi. Lok inneâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikne tembe lâulipne sotgât bâlejetâ yan ikjak Anitâhât miti selepnan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatane sot kâmbukne sâmbukuyon kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotne talop ya mem tembe lâulipne ge kâsikum yingimu newi. ²⁷ Yawu otbi yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâp yukât topne sâmunen nângânetâ keterahâk. Emelâk embân Anitâne tatmâ nângâ nângâ sâp ya katningiop yamâ âlâlâ otmaingât ki sâmbukuyon kuningim kalop. Yamâ nenne Anitâ herone nângâwanjim mepaem biwi sânduk mannehât sâmbukuyon kalop. ²⁸ Yâhâ Anitâne hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât ambone. Otmu yakât bonjeâmâ nâne konok mem teteman.” Yawu sâmbukuyon ekyongop.

3

*Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune lok âlâ hejengeguop.
(Mataio 12:9-14 Luka 6:6-11)*

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesune miti emetnan yâhâop. Yâhâ lok âlâ bâte mumpâlâmne olop yanâk tatmu ehop. ² Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan Yesune lok parene ya mem hejengeguwuap me bia?” sâmbukuyon Parisaio nombotnane Yesu mem den âiân katne sâmbukuyon bamu bam watbine gotyetnan ba kinbi. ³ Gotyetnan ba kinjetâ Yesune lok parene ya yuwu sâmbukuyon ekuop. “Yahatmâ kin.” ⁴ Sâmbukuyon yahatmâ kinmu benne

Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Mosenje den kulemguop ya topnje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok heŋgemyongonom me hilipyongonom?” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu biwiyenje umatnje otmu olotoŋâk kinbi. ⁵ Olotoŋâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyenje kâriknje otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepnje nângâyinjio. Tepnje nângâyinjim lok parenje ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâte pilâmu kuwihakop. ⁶ Panmu kuwihakmu Parisaioje ya ekmâ yakât nângâm bâlewanjim pilâyekmâ gem ariwi. Gem ari bukulipyenje nombotnje lok pato âlâ, kutnje Herot Antipa sâm, yâkâlen torokatmâ manbi ya yeŋgâlen ari orowâk menduhuakbi. Menduhuakmâ Yesu kuŋetâ muâkgât alahu gulahu otmâ den hikuwi.

Yesuje iknje den pat âlepje kâsikum yinjio.

⁷ Otmu Yesuje hoŋ bawalipje nen menenekmu miti emetjambâ gem Galilaia dengân ginnehen ariwin. Arimunje kapi gotje tete ya ambolipje dondâje Yesuje mem heŋgemnongoâkgât nengâlen takanjetâ heŋgemyongop. Heŋgemyongop yakât den pat alahum sâm haok tuhuŋetâ lohimbi kinjitje orowâkne kapi âlâembâ âlâembâ taka menduhuakbi yamâ yu ambolipje. ⁸ Nombotjeâmâ Yuraia hân yakât kapi kunje, kutnje Yerusalem sâm, ya ambolipje. Otmu kapi pato ya hawamgum kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipje. Yâhâ nombotjeâmâ Irumaia ambolipje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi tipi tapi Yoran to nombotgen tap ya ambolipje. Yâhâ nombotjeâmâ kapi kutyetje Tiro otmu Siron ya ambolipje. ⁹⁻¹⁰ Lohimbi yawuyaje heŋgemnongoâk sâm taka hawamnongowi. Hawamnongonjetâ lohimbi dondâ heŋgemyongop. Heŋgemyongom tatmu mem hâmbinj gumbinj tuhunenekbi. Mem hâmbinj gumbinj tuhunenekbi yakât otmâ in yawu pilâyekmâ arinehât nângâm Yesuje eknongomu wanga âlâ dengân ginjan talop ya mem dâimunje gotnenjanâk gaop.

¹¹ Otmu lohimbi nombotje weke bâleŋaje mângâeyehop ya Yesuje watyekmu gaiakmâ den kâriknan halahum yuwu sâwi. “Nenje topge nanŋain. Gâmâ Anitâhât nanje bulâje.” Yawu sâwi. ¹² Yawu nângâwi yakât otmâ lohimbi ekyongonjetâ nângâmaihât sâm kuyinjio.

*Yesuhât hoŋ bawalipje yeŋgât kutyerje
(Mataio 10:1-4 Luka 6:12-16)*

¹³ Otmu yakât kaknan Yesuje hoŋ bawalipje kâiân yâhâp nengât âi sâm ningiwe sâm otmâ nongonmu lohimbi ya pilâyekmâ ari ekbin. ¹⁴ Arim ekmâ orowâk punjan yâhâmunje yuwu sâm eknongop. “Yen orowâk manmâ Anitâhât topje kâsikum yinjowomgât meyeksan. Den kâsikum yinjim hâŋgânyongomune ari nâhât den pat âlepje sâm ekyongonomai. ¹⁵ Ekyongom yan weke bâleŋaje lohimbi nombotje mângâeyekmap ya watyekjetâ gaiakmâ arinomial.” Yawu sâop.

¹⁶ Nen menenehop yamâ kutnenje yuwu. Simon, yamâ kutje âlâmâ Petoro sâm kunop. ¹⁷ Âlâmâ imi ata Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtje. Yâkne nep kârikne tuhuowot ya ekmâ yan Yesuje kutyetje âlâ yuwu sâm yotgonop. “Boanesi” sâm yotgonop. Yakât topjeâmâ yuwu. “Denyetje kou kâlâp.” ¹⁸ Âlâmâ Anderea yamâ Simon imiŋe. Otmu nombotjeâmâ Pilip, Batolomaio, Mataio, Toma, Alipaio nanje Yakowo, Taraio, Simon yâhâmâ komot âlâen gâtje ya yeŋgât topyerje yuwu. Kasalipnenje Roma lok ya yeŋgât hâkâŋ otmâ watyekne sâm otminiwi yan gâtje. ¹⁹ Otmu bânjeâmâ Yurasi yamâ Karioto yan gâtje. Yâkneâmâ Yesuhât betnehen kionjop ya. Yesuje âi ningim yawu sâm eknongomu orowâk punjambâ gewin.

*Yesuje Satan mem ge katbuap yakât sâop.
(Mataio 12:24-32 Luka 11:14-23 12:10)*

²⁰ Punjambâ gem ari emet âlâen yâhâ tatbin. Yâhâ tatmâ po ningimu sot um nene sâm ot tatmunje lohimbi dondâje Yesuje mem heŋgemnongoâk sâm nengâlen toho emet ya titâkuwi. Titâkum hawam mewam tuhunenekjetâ sot ki newin. Inâk tatmunje Yesuje

sot ki niop yakât otmâ lohotnje olop. Lohotnje olop yamâ lohimbi dondâne gânjak bamat nâjak baman otmâ hâmbin gumbin tuhujetâ hâpunakmâ hengemyongop. Nep tuhum tatmu wâtne houj sâop. Wâtne houj sâmu yan lok nombotjane ekmâ nângâm tâpikgum yuwu sâwi. “Yesuje kunne iton galan otmu ki galemahom mansap.” ²¹ Yawu sânetâ iknje hepne torehenlipjane den pat ya nângâm tângune sâm emetyene pilâm tohowi.

²² Mâtâwân tohojjetâ Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotje Yerusalem kapiângembâ toho tatbine ekmâ yuwu sâwi. “Weke bâlene ya yengât ambojene, kutjeâmâ Besewulu sâm, kutje âlâmâ Satan, yâkje Yesu mâmâne otbangimu yâkât wâtjan kinmâ weke bâlene watyeksap.” Yawu sâwi.

²³ Yawu sânetâ nângâm yuwu sâm purik pilâyinjio. “Satangât weke bâlene ki ahom hionjakmai. ²⁴ Yakât topnje teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Lok komot konohâk menduhuakmâ mansaije yahatmâ ahom hionjakmâ tiok taok otnomai yamâ kapiyene kâwurumjajak kinbuap. ²⁵ Yâhâ hep torehenje komot konohâk otmâ mansaije yahatmâ ahom hionjakmâ ihilâk mahilâk otmâ ariai mâne kutylene biatbâp. ²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Yiwerenje Satangât komotjak ahom hionjakmâ mansai otmuâmâ den yan yuwuâk hiliwahom kuriñ sânomai.”

²⁷ “Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok sâtne kârikje âlâ me âlâne iknje manmanje torokatmâ teteâkgât hâmbâne mem hanjalakmâ tembe talam lâuakmâ tengâen irik irihâk kinbuap. Kinmu yanâmâ kasañe taka kombo mewangiwe sâm otmu ahoromawot. Ahom yan kasañe kum itit kiom bâlene tuhuwangiwuap. Dop yawuâk nâne Satan mem ge katbom. Yamâ angoân yâkât weke bâlene watyekmune gaiakmâ arai.”

²⁸⁻³⁰ “Yakât otmâ âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Yene imbiâk nâhâitje senduk banearâ bâlene mâmâne otbangimu âi memap nângâmai. Yawu nângâm tâpikguai yakât topnje nângânetâ keterahâkgât yuwu sâwe. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâleap. Me Anitâne âi sâm nihim hângânohomu gewan nâhât nângânetâ tâñat oap. Me lohimbine nâhât nângânetâ giâkgât sâm biwiyenjan kionnomai. Lok yawuyane orotmemeyene bâlene bet pilânomai ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyinjiwuapgât dop tap. Torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje âi tuhuap ya ekmâmâ yuwu sâwuap. “Bâe, âi yukât amboje yamâ Satan.” Yawu sâm yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitnâ yâhâmbisâp. Lok yawuyane tosa pato dâiwuap yamâ Anitâne tosa ya pilâwangiwuapgât dop âlâ ki tap.”

Yesuhât hepne torehenlipje

(Mataio 12:46-50 Luka 8:19-21)

³¹ Yawu sâm ekyongom tatmu yanâk iknje hepne torehenlipje takawi. Taka tirek topñan kinmâ yuwu sâwi. “Atanenne gâ ge.” ³² Yawu sânetâ lok âlâ yan talopje yahatmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Wae, emba nângâ. Torehenlipjane taka tirek topñan kinmâ gâhât yai.” ³³⁻³⁴ Yawu sâmu Yesuje nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Hepne torehenlipne taka kinsai. Yawu gârâmâ yuwu sâwe. ³⁵ Anitâhât tem lâum mansai yenjeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.” Yawu sâm eknongop.

4

Hote alikñan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Luka 8:4-8)

¹ Hilâm âlâen Yesuje Galilaia dengân ginñan ari talop. Yan tatmâ den pat âlepne ekyongop. Ekyongom tatmâ lohimbi dondâne taka mem hawam mewam tuhuwi. Mem hawam mewam tuhujetâ yapâ pilâyekmâ wangaen yâhâop. Wangaen yâhâmu lohimbi takawi ya dengân ginñan ge tatjetâ wanga orotok sâm endâñan baop. ² Endâñan bam wangaen kinmâ iknje den pat yakât topnje nângânetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop.

3-8 “Den âlâen hâum sâmunne nângânet. Lok âlâne hote alikne mem hâilonjbe sâm newângen ariop. Ari hote alikne ya nombot nombot mem hâilonjmu giop. Nombotneâmâ mem hâilonjmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotneâmâ mem hâilonjmu hân toje biae ge talop. Yâhâ nombotneâmâ hele bâleje iowân giop. Yâhâ nombotneâmâ tep tep kum hân âilonjo lonjo tuhuwi yan mem hâilonjmu ge talop. Yawu gârâmâ hote alikne mem hâilonjmu âlâen âlâen giop yakât topneâmâ yuwu. Nombotne mâtâwân ge talop yamâ nâne in yawu taka kerek kârâm newi. Yâhâ nombotneâmâ hân toje biae giop yamâ gihitne kakneâk pilâop. Yakât otmâ sikop kârikne kumu yan in yawu mum hâlâlânj sâop. Yâhâ nombotneâmâ hewuknan me hele pato biwiñan giop yamâ âilonjo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewuknanje langumu derepgum gimbanjumu orok sâop. Yâhâ nombotne hân âlepnan giop yañeâmâ tetem pururuk sâm âilonjo yahalop. Yâhâ nombotneâmâ tetem papato kewereop. Kândikum teteop ya wangiop. Yâhâ nombotneâmâ hote pawut purik papato sâmain dop yawuya teteop.

⁹ Nâne den yan yu biwiyenan katmâ nângâm heñgenjunomai.” Yawu sâop.

Topne yuwuhât Yesune den âlâ me âlâen hâum sâop.
(Mataio 13:10-17 Luka 8:9-10)

¹⁰ Otmu lohimbî kerekne yahatmâ iton galanj otmâ gem ariwi. Arinetâ nombotne yamâ konok konok âwurem gawi. Âwurem ganjetâ nen honj bawalipne kâiân yâhâp orowâk Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwin. “Den âlâen hâum kinmâ yat ya nângâmunne ki keteraksap. Yamâ topne sârâ nângâmunne keterahâk.” Yawu sâwin. Yawu sâm âikumunne yuwu sâop.

¹¹ Anitâne tihitnenne otmâ gamap yakât topne yeje tipine nanjai. Yâhâ lok nombotne nâhâlen ki torokatmâ mansaineamâ biwiyene pâlâmne otmâ mansai. Biwiyene pâlâmne otmâ manjetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. ¹² Yakât otmâ

“yâkne nâhât hâkânj otmâ nekmâ kâkâsuk otmâ. Yawu otmâ biwiyene alitmai. Yakât otmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakmap. Yâhâ biwiyene pâlâmne otmâ nâhât den pat yu nângânetâ tânjât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nângâm heñgenjuai mâne biwiyene Anitâhâlen katmâ denne lâunjetâ tosayene emelâk pilâyinjimbâp.” ”

Hote mem hâilonjmu giop yakât topne
(Mataio 13:18-23 Luka 8:11-15)

¹³ Yawu sâm benje yuwu sâm eknongop. “Nâne den yan yu ki nângâm heñgenjuai. Yakât otmuâmâ wuân denân hâum sâmunne yeje nângânetâ keterakbuap? Aiop yuwu sâmunne nângânet. ¹⁴ Lok hote alikne mem hâilonjmu giop yamâ nenje Anitâhât den lohimbî sâm ekyongomunne nângâmai yakât dop. ¹⁵ Yâhâ alikne nombotne mem hâilonjmu mâtâwân giop yakât topne yuwu. Yamâ lohimbî nombotne Anitâhât den nângâmai yanâmâ Satanje den ya kum mem gulip tulumap.

¹⁶ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotne hân toje biae giop yakât topne yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepne ekyongomune nângâm herone otmâ manmai. Nângânetâ den ya kakneâk gem biwiyenan gihitne kârikne ki memap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât kasalipne takanjetâ yekmâ kinjityenahât otmâ in yawu bet pilâmai. Me bukulipyene nombotne senyenjan gemai yan lohotne otmâ pilâmai.

¹⁸ Yâhâ hote nombotne mem hâilonjmu hele biwiñan giop yakât topne yuwu. Lohimbî nombotne den ekyongomune nângânetâ bonje otmap. ¹⁹ Nângânetâ bonje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenne, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenane yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manjetâ manman âlepne ki teteyinjimap.

²⁰ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotne hân toje orowân giop yakât topne yuwu. Lok yawuyañeâmâ den pat âlepne nângâm heñgenjumai. Nângâm heñgenjum tijâk lâum

mannjetâ manman âilongo longo teteyingimap. Yâk yengât topyeŋe yawu. Nâŋe hoteân hâum yan yamâ topnenneâmâ yawu.” Yawu sâop.

Lok topnenŋe Lambeân hâum sâop.
(Luka 8:16-18)

²¹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunŋuŋan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ²² Yakât topŋe yuwu. Lok âlâ me âlâŋe otŋetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekŋan otmu eknom. Yâhâ omoŋ kâtâpŋan otŋetâ ki ekmain yamâ hâmbâi mâne haŋ sâmbâ tetekŋan eknom. ²³ Nâŋe den yan yu biwiyenânâk katmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.”

²⁴ Otmu den âlâ yuwu torokalop. “Den yan yukât topŋe teteâkgât sâmune nâŋgâŋet. Yen oap amboŋe ikŋiâk ikŋiâk mansai. Yakât otmuâmâ nâhât den nâŋgâm lâunomai me kum pilânomai yakât matŋe Anitâŋe yingimu âlâku amboŋan amboŋan menomai. ²⁵ Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâm biwiyenân katmâ mannomaine ya nâŋgâŋetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu bet pilânomaine biwiyene pâlâmŋe manmâ ki nâŋgâŋetâ keterakmâ heŋgeŋguwuap.” Yawu sâm eknongop.

Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât topŋe

²⁶ Yawu sâm Anitâŋe tihitnenŋe otmâ menenekbuap yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâm eknongop. “Lok âlâŋe newân ari yu me ya kehetŋe katmap. ²⁷ Katmu tatmâ mâne mâne pururuk sâm ga takamap. Pururuk sâm ga takamap yakât topŋe ki nâŋgâmain. ²⁸ Yamâ hân kâlehen tatmâ yapâ pururuk sâm ga takam yaŋak esenŋe huhumap. Esenŋe huhum yaŋak pato otmâ yan bonŋe otmap. Yamâ kehetŋe hânâmbâ pururuk sâmap yapâ gâtŋaŋe bonŋe otmawân osetŋe ya tatmain yakât ki nâŋgâm ketetmâ gulip malap otmain. ²⁹ Bonŋe otmâ nenehât dop otmuâmâ mem ari um nemain. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât den lok biwiyenân katmunŋe tatmu yâk yengâlen bonŋe tetewuap yakât ki gorâningimap.” Yawu sâop.

Bândup yakât topŋe
(Mataio 13:31-32,34 Luka 13:18-19)

³⁰ Yawu sâm den âlâ yuwu torokatmâ eknongop. “Yeŋe biwiyene Anitâhâlen kepeinjetâ tihityeŋe oap yakât topŋe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nâŋgâŋetâ keterakbuap? Yuân hâum sâmune nâŋgâŋet. ³¹ Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe tipine âlâ mem ari kalamŋan kalop. ³² Katmu tatmu kâmŋe ga takam yaŋak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotŋe wangiyekmap. Yawu otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

³³ Yesuŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongom yanâmâ den âlâen âlâen hâum sâm ekyongominiop. ³⁴ Sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ ârândân otmu yanâmâ pilâyekmâ âlâengen ariminiop. Pilâyekmâ nenŋeâk tatbin yan topŋe nâŋgâmunŋe keterahâkgât den kâsikum ningiminiop.

Yesuŋe sâmu to siru nâŋ nâŋ sâop.
(Mataio 8:23-27 Luka 8:22-25)

³⁵ Yesuŋe den yawu sâm tin pilâm emetsâpŋe otmu yuwu sâm eknongop. “Wanŋaen yâhâ dengân yu hâtikgum nombotgen arine,” sâmu nenŋe lohimbi ya pilâyekmâ wanŋaen yâhâ hâtikgum nombotgen ariwin. ³⁶ Arimunŋe nombotŋe gurâ betnenŋan watnenekmâ tohowi. ³⁷ Dengân ya tânâmgumunŋe yanâk siru puŋ puŋ sâm pilâop. Siru puŋ puŋ sâm pilâmu toŋe wanŋa kâlehen gemu guhutbe sâm olop. ³⁸ Guhutbe sâm olop yan Yesuŋeâmâ kum ihi ya katmâ ya kakŋambâ aman pâlâmŋe iop. Aman im tatmu nen hoŋ bawalipŋaŋe yahatmâ wanŋa hâmenŋehen yâhâ mândem ekuwin. “Wa, wanŋa yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Yakât otmâ gâ wongât aman pare pare ot tat?” Yawu sâwin.

³⁹ Yawu sâmunnje yahatmâ siru ya kuwangiop. Kuwangimu to yanje nâj nâj sâop.
⁴⁰ Nâj nâj sâmu yuwu sâm âinongop. “Yen wongât kingityenahât oai? Anitâje haonmâ ârândâj tihitnenje otmap yakât topje ki nanjai hâ? Wongât biwi yâhâp oai? Nâje tânyongowongât dop ki tap. Yawu mon sâm oai?” Yawu sâm eknongop.

⁴¹ Yawu sâm eknongomu yuwu sâm alahuwin. “Bâe, lok yukât topje girawu? Siru kuwangimu yanjak to yanje nâj nâj yap.” Yawu sâwin.

5

*Yesuje weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.
 (Mataio 8:28-34 Luka 8:26-39)*

¹ To nâj nâj sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutje Gerasene sâm, yan ariwin. ² Yan ari wangaembâ lâum kionmâ arimunnje lok âlâ weke bâlejanje mângâeminiop yamâ sumângembâ takamu ekbin. ³⁻⁵ Yâhâ yâkât topje yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmâ ihilâk mahilâk manminiop. Ihilâk mahilâk manmu yan weke bâlejanje mângâemu omoje hilâmne sumângen ari im yahatmâ isem hu halak tuhuminiop. Hu halak tuhum kâlân, me nak duwijan, me hân ten sâjan me âlâen âlâen yan ikje kun kândâtje ahom kuakminiop. Yawu otmâ sâtje kârikje otmu kapi ya ambolipjanje ari kâje bâteje mem sâhâm kuratguminiwi yamâ tâmbirin sâmu hâreakminiop. Yâkât otmuâmâ tâk kârikje, kutje sein sâm, yanje kâje bâteje mem menduhum sâhâminiwi. Yâhâ ya gurâ yawuâk tâmbirin sâmu hâreakminiop. Yawu otmu ekjetâ tepyenje hindâm pilâm kapiyan ariwi. Lok yakât topje yawu.

⁶ Lok yanje ewânân kinmâ Yesu ekmâmâ mem bâlenekmap sâm yakât ulitguwe sâm in yawu yâkâlen giop. ⁷⁻⁸ Yâkâlen ge kinmu Yesuje weke bâleje ya watbe sâm otmâ yuwu sâm ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâm ulitguop. “Yesu, topge nanjan. Gâ Anitâhât nanje. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanjan.” Yawu sâm ulitguop.

⁹ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nângâwe.”

Sâmu sâop. “Nâje weke bâleje nombotje meyekmune orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât nengât kutnenje “Komot Pato,” yawu. ¹⁰ Aiop, gâje nângâningirâ sumânâk manmâ yan kâlepnehen ki arinehât nanjan.” Yawu sâwi.

¹¹ Yâhâ talapjan bau sesengâlâkne tomot tuhum kinjetâ yekbi. ¹² Yekmâ yuwu sâm Yesu ekuwi. “Gâje watnenekbuat otmuâmâ, âlepne watnenekdâ bau enda yengâlen arinom.” Yawu sâwi. ¹³ Yawu sânetâ watyekmu yâkâlembâ gaiakmâ bau ya yengâlen ge mânunakbi. Bau yengâlen ge mânunakmâ mângâyekjetâ sururuk sâm ba hem patoembâ tâwoj sâm dengânân kionjetâ haranyongop. Otmu bau yamâ amon kitâ kinbi? Bau yamâ kingitje orowâk. Yakât dop yamâ 2000 ya wangiop.

¹⁴ Bau kingitje orowâkne dengânân kionjetâ haranyongop. Yakât otmâ galemyongom manbi je ekmâ sururuk sâm kapi ambolipje ya ekyongowi. Ekyongonetâ yakât topje nângâne sâm Yesuhâlen takawi. ¹⁵ Otmu emelâk weke bâlejanje lok mângâenjetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nângân nângânne keterakbangimu hâk katipje mânunakmâ tatmu ekbi. Ekjetâ sâtje otmu lohimbî Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ¹⁶ Âiyongonetâ Yesuje weke bâleje watyekmu gaiakmâ bau mem hilipyongowi yakât den pat ekyongowi. ¹⁷ Ekyongonetâ nângâm kuk otmâ Yesuje pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

¹⁸ Yakât otmâ Yesuje menenekmu wangaen yâhâmunne yan lok weke bâleje watbangiop yanje yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanjan.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yiwerenje Anitâje nângâhihimu nângân nângânge keterakgihiap. Yakât otmâ kapihehen ari gike hepge torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu kapi bâlâk ñerek tatmâ arap ya yengâlen ari yakât den pat ekyongomu nângâjetâ sâtje olop.

Imbi âlâ mesek umatje tetewangiope Yesuhât sângum walipgum âlepje olop.
(Mataio 9:18-26 Luka 8:40-56)

²¹ Yawu otmâ Yesuje menenekmu kapi ya pilâm wanga mem âwurem ariwin. Âwurem ari wangaembâ ge dengân ginjan kinmunje lohimbi dondâje Yesu ekne sâmu taka hawamnongom kinbi. ²² Yawu otmâ kinjetâ miti selepnahât galem ya yengât lok kunje, kutje Yairo sâmu, yâkne gotjan ga mepaem ekuop. ²³ “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâje ari wâirâ âlepje olâkgât nanjan.” Yawu sâop. ²⁴ Yâhâ nenje takawin yakât den pat ya lohimbi dondâje nângâm Yesu ekne sâmu taka mem hawam mewam tuhunenekjetâ orowâk ariwin.

²⁵ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwin yâkât topjeâmâ yuwu. Imbilipnenje emetsenje ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenje ekma yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. ²⁶ Yambu kâiân yâhâp yu biwîjan dokta yengâlen arimu hep ya sanj sâekgât âi pato menjetâ tewetsenje pato imbiâk pilâminiop. ²⁷ Yawu otminiop yakât otmâ Yesu takaop pat ya nângâm peneningimu orowâk ariwin. ²⁸ Orowâk arim yan biwîjane yuwu nângâop. “O, nâmâ Yesu wâiwomgât dop ki oap. Yawu gârâmâ sângum potonjan in walipguwom.” Biwîjane yawu nângâop.

²⁹ Yawu otmâ walipgumu yanâk hepje sanj sâmu hâkne nângâmu âilonjo olop. ³⁰ Yâhâ walipguop yanâk Yesuje hâkne katmâ nângâop. Hâkne katmâ nângâm yanjak engatje kakjambâ olelem yekmâ “Âlâje walipnohoap?” sâmu âiyongop.

³¹ Yawu sâmu âiyongomu yan kurihiakjetâ nenjan gâtje âlâje yuwu sâop. “Lohimbi dondâje hawam mewam tuhunenekjetâ wâiakmâ kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nângâm yat? Yan gâtjane mon walipgohoi.” ³² Yawu sâmu ekumu senje senje olop. ³³ Senje senje otmu imbi yane kâi bânje kârân kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât gotjan ba walipgum yan âlepje olop yakât topje kerek ekuop.

³⁴ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katdâ yakât Anitâje nângâhîhimu hepge sanj yap. Lohotjan ba ari.” Yawu sâmu ekuop.

³⁵ Yawu sâmu ekum kinmu yanâk Yairohât honj bawalipje nombotjane emelambâ taka yuwu sâmu ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

³⁶ Yawu sânetâ Yesuje nângâm ki nângâm yawu otmâ Yairo yuwu sâmu ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Biwihe nâhâlen katmâ engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâmu lohimbi nombotje katyekmu kinjetâ Petoro, Yakowo otmu imiye Yoane meyekmu ariwi. ³⁸ Ari Yairohât emet gotjan ba kinmâ gilâp nângâwi. Yâhâ emet kâlehen lohimbi dondâje kahân tatmâ isem we bâle pato nângâwi. ³⁹ Yawu otmâ isem tatjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Baratyetje ki bâleap, in aman pâlâmje iap. Yakât wongât otmâ olo gilâp bâleje oai?”

⁴⁰ Yawu sâmu ekyongomu nângâjetâ ki bonje otmu girinbangiwi. Girinbanginjetâ Yesuje hângânyongomu yaihen kionji. Yaihen kionjetâ âwâje mâmâje otmu honj bawalipje kalimbu ya meyekmu imbi sihan talowân yâhâwi. ⁴¹ Yâhâjetâ Yesuje imbi sihan ya bânjan mem denyenjan yuwu sâmu ekuop. “Talita, koum.” Yakât topjeâmâ yuwu. “Barat tipje, yahatmâ kin.”

⁴² Sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu âwâje mâmâjane ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴³ Yawu otmuâmâ Yesuje sâmu sot um wanjetâ niop. Yawu otmâ bukulipyetje ki ekyongoromawot sâmu kuyitgiop.

6

Yesuhât kapilipjane betbangiwi.
(Mataio 13:53-58 Luka 4:16-30)

¹ Yawu otmâ Yesuŋe ikŋe kapiân âwurem ariwe sâŋ otmâ menenekmu orowâk ya-hatmâ ariwin. ² Ari manmunŋe tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp âlâen Yesuŋe miti emetŋan yâhâ den kâsikum yinŋiop. Den kâsikum yinŋimu lohimbi dondâŋe nâŋgâŋetâ âlâ kândâkdâ otmu âiahom yuwu sâwi. “Bâe, lok yuâmâ nengâlen gâtŋe. Âlâŋe nâŋgân nâŋgân topŋe topŋe yu ekumu taka kâsikum ningiap? Me wosapâ ari kândiwahom taka kulem âlâlâ miap? Yu ekmunŋe sâtŋe oap. ³ Yamâ hep torehenlipŋe nâŋgâyinŋiain. Imilipŋe, kutyeŋe Yakop, Yose, Yurasi otmu Simon. Yâhâ garilipŋe ya gurâ nâŋgâyinŋiain. Yâhâ mâmâyeŋe Maria yâhâmâ nenŋan gâtŋe. Yakât otmâ oap miap yukât girawu nâŋgânom?” Yawu sâwi. Yâhâ hep torehenlipŋe nâŋgâyinŋiwi yakât otmâ den kâsikum yinŋim manop yamâ nâŋgâŋetâ nahat otmu betguwi.

⁴ Yawuhât Yesuŋe biwiyenahât topŋe ekmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Anitâhât poropetelipŋaŋe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yinŋiŋetâ nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yâhâ yâkŋe hep torehenlipyeŋe den kâsikum yinŋiŋetâ nâŋgâŋetâ nahat otmap.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Yesuŋe den kâsikum yinŋimu nâŋgâŋetâ nahat olop yakât otmâ lohimbi dondâŋe bi-wiyenŋe yâkâlen ki katbi. Lohimbi nombotŋaŋe biwiyenŋe yâkâlen katŋetâ hengenŋyongop yamâ getek âlâ. Yawu otŋetâ yekmâ nâŋgâmu sâtŋe otmu hohetyenŋan kulem amon âlâek miop. Yawuhât ikŋe kapi pilâm kapi âlâlâ yenŋâlen ari Anitâhât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkât den kâsikum yinŋiop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ âi sâŋ yinŋiop.

(Mataio 10:5-15 Luka 9:1-6)

⁷ Otmu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp nen menduhunenekmâ yuwu sâŋ eknongop. “Sâŋune nâŋgâŋet. Yen kapi âlâen âlâen ari Anitâhât topŋe sâŋ ekyongonomai yamâ nâŋe mâmâŋe otyinŋimune weke bâleŋe watyekŋetâ gaiakmâ arinomai. ⁸ Hâŋgânyongomune arinomai yanâmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ yuwu otmâ arinomai. Âi topŋe katne sâŋ sot me senŋe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Me natik ki miaknomai. Me itâkat ki golenomai. Me tewetsenŋe hakyenŋan ki tatbuap. ⁹ Me pet me hâk katipŋe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Yâhâ kâiyenahât katipŋe katmâ howan konok tinaŋgunomai. ¹⁰ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yanâk tatnomai. Kapi tatnomai ya ambolipŋaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlen katŋet sâŋ nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ¹¹ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋiwuap. Yakât otmuâmâ yeŋe yuwu otmâ kâi katnomai. Kâiyenŋan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meŋetâ gemu betyinŋim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariŋetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâŋ eknongomu ariwin. Yâhâp yâhâwâk ari lohimbiŋe orotmemeyenŋe bâleŋe betbaŋgim biwiyenŋe Anitâhâlenâk katnomaihât Yesuhât den pat âlepŋe ekyongowin.

¹³ Den pat âlepŋe ekyongom yan weke bâleŋaŋe mâŋgâeyekbi ya gurâ watyekmunŋe gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe mesek otbi me kundat topŋe topŋe teteyinŋiop yamâ meyekmâ nak âlâ, kutŋe oliwa sâŋ, yakât kehetŋahât toŋaŋe mem kunyenŋan lâwâleyekmâ Anitâ ulitgumunŋe âlepŋe otbi.

Yoane kuŋetâ muop.

(Mataio 14:1-12 Luka 3:19-20 9:7-9)

¹⁴ Nenŋe yawu otyinŋiwin yakât den patŋe pererenŋ sâŋ arimu lohimbi dondâŋe nâŋgâwi. Nâŋgâmâmâ nombotŋaŋe Yesuhât yuwu sâwi. “Lok âlâ, kutŋe Yoane sâŋ, yâkŋe embâŋâmbâek topŋe katmâ toen katyekmâ gaop. Yamâ emelâk nengât lok kutdâ, kutŋe Herot sâŋ, yâkŋe tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari kuŋetâ muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ kulem topŋe topŋe yu mem gap.” Yawu sâwi.

¹⁵ Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Poropete lok âlâ, kutņe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaņe mon purik sâm ge kulem âlâlâ yu me mansap.” Yawu sâwi.

Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Emelâk embâņân poropete lok nombotņaje Anitâhât tem lâum kulem topņe topņe mem âiyene tuhuwi. Yakât dopņeâk lok yuņe Anitâhât den eknongom kulem topņe topņe memap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâm alahunjetâ Herotņeâmâ denyene nâņgâm yuwu sâop. “Yoane yamâ sâmune enġatņe hârewi. Yâkņe mumuņambâ yahatmâ kulem topņe topņe yu miap.” Yawu sâop.
¹⁷⁻¹⁸ Otmu Herotņe sâmu Yoane kuņetâ muop yakât topņe yuwu. Herot yet Pilip yamâ imi ata. Anġoân Pilipņeâmâ imbi, kutņe Herotia sâm, ya miop. Memu manmâ manmâ imbi yaņe lokņe hâkâņ otmâ pilâmuâmâ kahaņe Herot ya orop miahowot. Yakât otmâ Yoaneņe nâņgâmu bâlemu yuwu sâop. “Nengât girem den kuawot ya ekmune dondâ bâleap.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâm kuyitgimu imbi yaņe Yoanehât dondâ nâņgâm bâlewanġiop. Nâņgâm bâlewanġim yan Yoane girawu otmâ kuņetâ muâk nâņgâm manminiop. Yâhâ Yoaneņe Anitâhât lauņe lâum uwawapņe bia manmâ gaop yakât Herotņe ekmâ nâņgâmu âlâ kândâkdâ otmu gorâwanġiop. Gorâwanġimu yan imbiņahât mâtâp maņguwe sâm otmâ tembe lâulipņe hâņġanyongomu ari Yoane mem sâhâm pâi emetņan katņetâ tatminiop. Yan tatmâ Herotġât sâtġât otmâ yâkâlen ari Anitâhât den kâsikum waņmu nâņgâm herone otminiop. Yawu ġârâmâ den sâop ya nâņgâmu biwiņan hâumu biwi yâhâp otminiop.

²¹ Yawu otminiop yamâ imbiņajeâmâ Yoane kuņetâ muâġġât nâņġâminiop. Mâne mâne mâne yakât bonņe teteop yamâ yuwu. Sâp âlâen Herotņe teteop yakât nâņġâm herone otne sâm bukulipņe nombotņe taka sot um nene sâm menduhuakbi. Menduhuakbi yamâ Roma lok nombotņe, otmu tembe lâulipņe ya yeņġât kunlipyeņe, otmu kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yeņġât papatolipyene kerehâk menduhuakmâ sot nem herone nâņġawanġiwi. ²²⁻²³ Sot nem herone otņetâ yanâmâ baratyetņaje yahatmâ kep ândeop. Kep ândemu ekmâ biwiyeņe âlepņe otmu herone nâņġâwi. Herone nâņġâņetâ Herotņe yuwu sâm ekuop. “Barat. Anitâhât senņan kinmâ sâmune nâņġâ. Iri sikum senņe âlâlâ tatnihiap yu me ya ekņâlemat ya âlepņe eknohorâ nombotņe kâsikum gihiwom.”

²⁴ Yawu sâm ekumu imbi yaņe ari mâmâņe yuwu sâm ekuop. “Awoņņaje ikņe iri sikumņe me senņe âlâlâ tatbaņġiap ya “nombotņe gihiwom,” yap. Yakât otmâ wuân membomġât naņġat?” Sâmu sâop. “Yoane yamâ kuņetâ muâġġât naņġan. Yakât otmâmâ “Yoane enġatņe hârem kunņe mem ga nihiņet,” yawu sâm ekuwuat.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu baratņaje tepņe yahatmu sururuk sâm âwurem ari yuwu sâm ekuop. “ġâņe tembe lâulipņe ekyongorâ in yawu ari Yoane enġatņe hârem kunņe kondoân katmâ mem ga nihiņetġât naņġan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu âwâņaje Anitâhât senņan sâm kârikņe tuhuop yakât nâņġâm biwiņaje umatņe dondâ olop. Yawu otmu bukulipņe yeņġât senyeņan kinmâ den ya ekuop yakât aņulakman sâm den ya lauņan miop. ²⁷ Yawu otmâ tembe lâu âlâ hâņġâņġumu sururtuk sâm pâi emetņan yâhâ Yoane enġatņe hâreop. ²⁸ Enġatņe hârem kunņe mem kondoân katmâ mem ge waņop. Waņmu lâum mâmâņahâlen ari tiripġumu ekmâ biwiņe herone olop. ²⁹ Yakât den pat ya Yoane hoņ bawalipņaje nâņġâm lâum ari kât ġiopņe âlâ, dikin yawuya yan katbi.

Lok 5000 ya sot mem yinġiwi.

(Mataio 14:13-21 Luka 9:10-17 Yoane 6:1-13)

³⁰ Yâhâ emelâk Yesuņe nen hoņ bawalipņe hâņġâņġongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepņe kâsikum yinġiwin. Kâsikum yinġim pesuk pilâm âwurem Yesuhâlen tohowin. Yâkâlen toho den kâsikum yinġiwin me otbin mewin yakât ekuwin. ³¹ Orowâk den alahum tatmunņe yan lohimbi dondâņe bam gam hâmbiņ ġumbiņ tuhunenekņetâ sot ki um newin. Inâk tatbin yakât otmâ Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Lohimbi dondâņe

nengâlen taka mem awawi guwawi tuhunenekrjetâ girawu otmâ sot nenom? Me girawu otmâ tatmâ nângâm den alahunom? Yakât otmâ pilâyekmâ ari nenñiâk tatmâ nângâm hâknenne menom.” Yawu sâop. ³² Yawu sâmu kapi ya pilâm ge wanga âlâ mem dengân ya hâtikgum lok ki manmaiângen ariwin.

³³ Kapi ya pilâmunne lohimbi nombotnaje nenekmâ ya pilâm dengân ginneâk watnenekmâ ariwi. Ariñetâ kapi âlâlâ dengân ginñan tatmâ arap ya ambolipnaje kapiyene pilâm peneyinjetâ ari ari dengân ginñan kinmâ mambotningiwi. ³⁴ Yawu otmâ kinjetâ wangaembâ gemunne Yesuñe yekmâ yuwu nângâop. “Lama amboyeñe bianje manmai yakât dopneâk lohimbi yuñe ihilâk mahilâk mansai.” Yekmâ wenje nângâm Anitâhât den topñambâek kâsikum yinñiop. ³⁵⁻³⁶ Kâsikum yinñimu emetsâpñe otmu yan yuwu sâmu ekuwin. “Emetsenne emelâk purik yap. Gârâmâ yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yinñimu wâtyene houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ ariñet. Hângânyongorâ ari yeñahâk sot puluhum um nenomai.”

³⁷ Yawu ekumunne yuwu sâmu eknongop. “Âlepñe yeñahâk sot kâsikum yinñiñet.”

Sâmu sâwin. “Lohimbi dondâ taka tai. Yakât otmuâmâ nen girawu otmuâmâ lohimbi dondâ yuâmâ sot um yinñimunne neñetâ dopyeñan otbuap? Nenne sot puluhum um yinñinom yuâmâ lok âlâñe emetsenne nombolân yâhâp yakât biwiñan âi tuhum pesuk pilâm hâmeñe memap yakât dop otbuap. Yawu gârâmâ girawu otmuâmâ yat yu watnom? Yu ki orotñe.” Yawu sâwin.

³⁸ Sâmunne sâop. “Yeñgâlen sot amon tap? Ba ekmâmâ ga sâñetâ nângâwe.”

Sâmu ba sâlikum ekmâ ga yuwu sâmu ekuwin. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu inñan yâhâp yawuâk tap.” Yawu sâwin.

³⁹ Sâmunne sâop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonjetâ kâsiwahom komot tipi tapi tatmâ ariñet.” Yawu sâop. ⁴⁰ Yawu sâmu komot tipi tapi tatñetâ komot 50 olop. ⁴¹ Ge tatñetâ sot ya mem himbimân pak sâmu ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum ningimu lohimbi ya kerehâk yinñimunne newi. ⁴² Yâhâ inñan gurâ yawuâk yinñimunne neñetâ dopyeñan olop. ⁴³ Neñetâ dopyeñan otmu sot nombotñe talop ya hâwurum mânunñunne saka saka kâiân yâhâp pik sâop. ⁴⁴ Otmu lok sot newi yamâ sâlipyongomunne 5000 yakât dop olop.

Yesuñe to kakñambâ tâlim takaop.

(Mataio 14:22-33 Yoane 6:15-21)

⁴⁵ Sot nem pesuk pilâñetâ Yesuñe hângânnongom yuwu sâop. “Yeñe wanga yu mem kulet sâmu Besaita kapiân ariñet Ariñetâ nâmâ lohimbi yu hângânyongomune ariñetâ yeñgât betyeñan watyekbom.” Yawu sâop. ⁴⁶ “Yawu sâmu hângânnongomu arimunne lohimbi ya gurâ hângânyongomu yahatmâ iton galan otmâ ariwi. Ariñetâ ikñiâk tatmâ Anitâ ekuwe sâmu pumñan yâhâop. ⁴⁷ Pumñan yâhâ âwâñe orop den otmutâ emet omon olop. Âwâñe orop den otmutâ pesuk sâmu gem dengân ginñehen kinmâ nenehop. Nenâmâ ari dengân tânâmgum nip nip otbin. ⁴⁸ Yawu arim tatmunne ariwinângembâ siru pato awawi guwawi pilâop. Awawi guwawi pilâmu arine sâmu ba hâum pâpgum tatmunne emet emelâk orotok sâop. Yawu otmu tânâmñan hâum pâpñu gupñu ot tatmunne Yesu ikñak to kakñambâ tâlim takamu ekin. ⁴⁹⁻⁵⁰ To kakñambâ takamu ekmâ tepnenne hindakmâ hu halak tuhum yuwu sâwin. O, yuâmâ weke mon takap.” Yawu sâmu kinñitnenñahât otmâ kâi bânñenne sâmu sâmu sâop.

Yawu otmunne yuwu sâmu eknongop. “Yen wongât otmâ kinñityeñahât otmâ kâi bâtyene sâmu sâmu yap? Nâ ninak takan yukâ.” ⁵¹ Yawu sâmu wangaen mem pitik pilâmu siru ya sânduk sâmu niniñ niniñ sâop. Sânduk sâmu niniñ niniñ sâop ya ekmunne âlâ kândâkdâ olop. ⁵² Yawu gârâmâ emelâk banja mome motokmâ kâsikum yinñimu lok 5000 yanje neñetâ dopyeñan olop ya ekmâ Yesuhât topñe nângâwin mâne saru kakñan takamu siru niniñ niniñ sâop ya ekmunne ki âlâ kândâkdâ otbâp. Yawu gârâmâ biwi nângân

nângânnenje pâlâmje olopgât Yesuje yu ya olop yakât topje ki ekmâ nângâmunje keterahop.

*Yesuhât sângumje wâim âlepje otbi.
(Mataio 14:34-36)*

⁵³ Dengân ya hâtikgum hân âlâ, kutje Genesaret sâm, yan ari kionmâ wanja hikumunje kinop. ⁵⁴ Hikumunje kinmu kapi ya ambolipje taka Yesu ekmâ nângâwi. ⁵⁵ Ekmâ nângâm kapi tipi tapi hân ya hawamgum tatmâ arap yan ari lohimbi kundat, me mesek, me umatje topje topje teteyingiop ya meyekbi. Ya mem gerelân katyekmâ Yesuje wosaken ariop yan lâuyekmâ ari hengemyongoâkgât yuwu sâm ulitguwi. ⁵⁶ “Lok pato, Nengâlen gâtje kundat me umatje topje topje teteyingimu tatmai yu meyekmâ tohoain. Yawu gârâmâ sombemân menduhum katyekmunje gotyenânâk arirâ gâhât sângum ya konok wâim yan âlepje otjetgât nanjain.” Sânetâ sâop. “Den yai ya âlepje otjet.” Yawu sâmu nombotjanje sângumje wâim yanjak âlepje otbi.

7

*Launenjanjak ki sâm mepaem mannom.
(Mataio 15:1-9)*

¹⁻⁴ Parisaio kerekje tâmbâlipnenje yengât den lâum kinmâ sot mem nene sâm bâtyeje piriakmâ sot mem neminiwi. Me wosapâ wosapâ ari sot puluhuminiwi ya yawuâk angoân pirim hejengeumâmâ um neminiwi. Inâk ki newi. Yâhâ tâmbâlipnenje yengât orotmeme otminiwi ya gurâ yawuâk mem manbi yamâ yuwu. Katmâ bero, kondo, hâhâp, osom bero, me âlâlâ ya tuhuwi ya gurâ yawuâk pirim salek salehâk tulum yan neminiwi. Otmu buku nombotjanje yawuâk otjet sâm kendâyinginetâ yanjak lok kinjitje orowâkje denyenje lâum yawuâk otminiwi. Parisaio ya yengât topyeje yawu.

Yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotjanje Yerusalem kapi pilâm Yesuhâlen taka âi pâi tuhuwi. Âi pâi tuhujetâ yan nenje tâmbâlipnenje yengât den kum bânneje ki pirim newin.

⁵ Yawu otmunje nenekmâ nângânetâ bâlemu Yesu yuwu sâm âikuwi. “Honj bawalipganje tâmbâlipnenje yengât den kum bâtyeje ki pirim niai. Yawu otmâ sot inâk nejetâ nângâmunje dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁶ Sânetâ purik pilâyingim yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ nimbilamyenje yâhâp. Yakât otmuâmâ embânân emet inânjan poropete lok âlâ, kutje Yesaia sâm, yâkne yengât topyeje teteâkgât den kulemguop ya yuwu.

“Lohimbi yuje lauyenjanjak nâ mepaenekmai. Yâhâ biwiyenaneâmâ ki hikunekmai.

⁷ Yâkne lok senyenjan kinmâ yeje engâtyeneâk otmâ den sâm nâhâlen gâitmai. Yâhâ lauyenjanjak perâk perâk sâm orotmemeyenje yakâlâk nângânetâ yahatmu nâhâlen gâitmai. Yawu.”

⁸ Den kulemguop yakât bulâje yengâlen teteap. Yeje Anitâhât den bulâje yamâ betbanjim tâmbâlipyeje yengât nângân nângânyenan teteop ya nângânetâ yahatmu ya konok lâum manmai. ⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yeje Anitâhât den bulâje ya katipgum yeje nângân nângânyenan tetemap ya sâm lohimbi biwiyenan kionjetâ nângânetâ bulâje otmap. ¹⁰ Yakât topje yuwu sâwe. Anitâje Mose ekumu girem den âlâ kulemguop ya yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje yengât nângâyingim denyenje lâum manjet.” Otmu âlâmâ yuwu tap. “Yen âwâ mâmâlipyeje den bâleje ki hâiyeknomai. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ me âlâje den yu kunomai yanâmâ mumuhât yongonomai.” Den yawu tap. ¹¹ Yawu gârâmâ yeje girem den ya kum mansai yakât sâwe. Yeje yuwu sâmai. “Lohimbi âlâ me âlâje âwâje mâmâje yuwu mon sâm ekyotgonomai. “Awoj, mej, sombo otdomawot yanâmâ nâje sot me senje âlâlâ âlepje tânyotgowom.” Yawu sâm ekyotgonomai.” Yawu gârâmâ sombo otdomawolân Yura nengât denân yuwu mon

sâm ekyotgonomai. “Koropan” Yawu ekyotgonomai yakât topņe yuwu, “Anitâhât pat kuwan.” Topņe yawu. Yâhâ torokatmâ yuwu mon sâmu ekyotgonomai. “Senņe âlâlâ yuâmâ Anitâhât pat kuwan yakât otmuâmâ mem miti emetņan ari katmune tatbuap yakât yaņe ki mem tânyotgowom. Inâk tatset.” ¹² Yawu sâmu betyotgoņetâ hâhiwin kakņan mandomawot. Yawu yâhâ sâp yiwerene nanlipyeņe âwâ mâmâlipyene betyongim tewetsenņe mem miti emetņanâk katņetgât yeņe kendâyiņginomai. ¹³ Yamâ Anitâņeâmâ yakât nâņgâmu dondâ gemap. Yeņe Anitâhât den nâņgâņetâ nahat otmu yawu otmai. Yâhâ yeņe orotmemeyene âlâlâ otmai yan Anitâhât den bulâņe betbaņgim yeņahâlâk nâņgâņetâ yahatmap.”

Orotmeme yu otmunņeâmâ yaņe mem bâlenenekbuap.

(Mataio 15:10-20)

¹⁴ Yesuņe Parisaio lok yawu sâmu ekyongomu ariņetâ lohimbî inņe manbi ya yâhâņe sâmu yâkâlen gaņetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yuwu sâmune nâņgâm biwiyeņan katņet. ¹⁵ Wuân me wuân neņetâ tepyeņan gemap yaņeâmâ ki mem bâleyekmap. Yâhâ nâņgân nâņgânyeņan tetemap ya sâņetâ lauyeņambâ ga takamap yaņeâmâ bulâņanâk mem bâleyekmap. ¹⁶ Den yan yu biwiyeņan katnomai yanâmâ topņe nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu sâmu ekyongomu pilâyekmâ emet kâlehen yâhâwin. Emet kâlehen yâhâ den ekyongop yakât topņe eknongomu nâņgâne sâmu âikuwin. ¹⁸⁻¹⁹ Âikumunņe sâop. “Bâe, hilâm ârândân den ekyongom gaman yamâ girawu otmuâmâ ki nâņgâņetâ keterakmap? Lohimbî inņe nâņgâm pâpgumai yakât dopņeâk yeņe nâņgâm pâpgumai. Yakât âlâkuâk sâmune nâņgâņet. Sot neņetâ tepyeņan gemap yaņak tetmâ pilâmai. Yawu gârâmâ sot nemai yaņe biwi nâņgân nâņgânyeņe ki mem bâleyekmap.” Yawu sâmu eknongop. Yakât yuwu nâņgâmain. Sot, me hân tete topņe topņe, me nâi soņgo topņe topņe kalop yamâ âlepņeâk hârok. Yaņe ki mem bâlenenekmap. Yawu nâņgâmain.

²⁰ Otmu Yesuņe torokatmâ yuwu sâop. “Yu me ya nâņgân nâņgânyeņambâ tetemap yamâ lauyeņambâ ga takamap. Yaņeâmâ dondâ mem bâleyekmap. ²¹ Orotmemeyene yuwu otmai yaņe umut biwiyeņe otmu nâņgân nâņgânyeņe mem bâlemap. Manman ihilâk mahilâk manmai. Me kombo mianņimai. Me ahomai. ²² Me buku âlâhât imbi ekmâ otmai. Me loklipyene yeņgât betyeņehen kioņmai. Me tepyeņe umatņe otmap, me nem ņatak, me wawî. Me kâirahomai, me nâņgâm bâleangimai, me den hakoa orangimai, me den guruk sahaņgimai, me den belângen sahaņgimai, me den imbiâk sâmai, me den golâ sâmai. Me karasuņa, me sait topņe topņe karaņgimai. Me kâut pilangimai. ²³ Yu sâmu aran yuņeâmâ lok nâņgân nâņgânyeņambâ tetemap. Yakât otmâ yuņe mem bâleyekmap.”

Imbi âlâņe Yesuhâlen biwiņe kalop.

(Mataio 15:21-28)

²⁴ Yawu sâmu menenekmu kapi ya pilâm Tiro kapi pato ya hâlâņmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwin. Yan arimunņe lohimbî dondâņe taka mem hâmbiņ gumbiņ tuhunenekmaihât Yesuņe sâmu emet âlâen yâhâwin. Yâhâmunņe lohimbî nombotņe Yesu ekmâ den katņetâ arimu lohimbî dondâņe nâņgâwi. ²⁵⁻²⁶ Yâhâ imbi âlâ, Poinikia kapi Siria hânân tap yapâ gâtņe âlâņe Yesu taka talop yakât den pat ya nâņgâm takaop. Yâhâ weke bâleņe baratņe mângâeminiop ya Yesuņe watmu gaiakmâ ariâkgât ulitguop.

²⁷ Ulitgumu yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ pâku imbi. Yawu gârâmâ Awarahamgât sen ya yeņgâlen sâmu ge âi membomgât hâņgânnohomu gewan. Yakât otmâ den âlâen hâmu sâmune nâņgârâ keterahâk. Nan baralipnenņe sot um yiņgimunņe nemai. Nem tatņetâ lauyeņambâ hindâm soso gotņan ki pilâmain.”

²⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, den yat yu nâņgâmunne bulâņe oap. Gârâmâ gâku yuwu sâmune nâņgâ. Nan baralipyene sot neņetâ lauyeņambâ wahapņe gemap ya gurâ sosone ihilâk nemai.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Imbi, biwihanje yawu nângâm den yat yu nângâmune ârândân oap. Yakât otmâ weke bâleje yiwereneâk gaiakmâ arap. Yakât otmâ lohotjan ari.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu yanâk emetjan âwurem ari baratje ya ehop. Emelâk weke bâleje gaiakmâ arimu hâkne sânduk sâmu talop.

Yesuje lok kopa hengenjuop.

³¹ Yesuje Galilaia dengân yan âwurem ariwe sâm otmâ menenekmu Tiro kapi pilâm ba Siron kapi wangim ari kapi bâlâk nerek tap, yapâ ari Galilaia dengân ginjan ga takawin.

³² Ga takamunje lok âlâ ândâpne bok sâsâje kopa kum den awawi guwawi sâminiop ya bukulipnaje mem Yesuhâlen takawi. Mem taka Yesuje wâimu ândâpne pâronj sâmu nimbilamje keterakmâ hewewen olâk sâm ulitguwi. ³³ Ulitgunjetâ lohimbi ya pilâyekmâ mem ba peren pilâm baowot. Ba ikne bâtnjan tâp tuhum lok yakât ândâpnan wâim yanjak nimbilamjan wâiop. ³⁴ Yawu otmâ himbimân pak sâm ekmâ “Epapata” sâop. Den sâop yakât topne yuwu. “Pâronj sâek.”

³⁵ Yawu sâmu ândâpne pâronj sâop. Yawu otmu lauje hewewen otmu den sâop. ³⁶ Yawu otmâ âwurem gamutâ Yesuje kulem miop yakât buku nombotje ki ekyongonomai sâm lohimbi ya kuyingjio. Kuyingjio yamâ denje ki nângâwi. Yawu otmâ den ya sâm haok tuhujetâ lohimbi dondâje nângâwi. Yakât otmâ kuyingim yâhâmu nângâwi yamâ iliwetmâ sâm haok tuhuwi. ³⁷ Sâm haok tuhujetâ nângâm yuwu sâwi. “Lok yuje lohimbi umatje topne topne teteyingimu mansai ya hengemyongom mansap yakât nângâmunje âilonjo dondâ oap. Lohimbi ândâpyeje bok sâmu mansai ya sâmu pâronj sâmu den nângâmai. Otmu kopa otmâ mansai ya sâmu lauyeje hewewen otmu den sâmai.” Yawu sâwi.

8

Lok 4000 ya sot kâsikum yingjiwi.

(Mataio 15:32-39)

¹ Yesuje lok kopa ya mem hengenjuop yakât den pat ya lohimbi kingitje orowâkne nângâm Yesuhât denje nângâne sâm taka menduhuakbi. Menduhuakmâ tatjetâ den kâsikum yingimu hilâm kalimbu pesuk sâmu sotyene nem tin pilâwi. Yakât otmuâmâ Yesuje sâmu yâkâlen bamunje yuwu sâm eknongop. ² “Lohimbi yu orowâk tatmâ gamunje hilâm kalimbu oap. Yawu gârâmâ sot miakmâ takawi ya nem tin pilai. Yakât tepne nângâyingian. ³ Yâhâ nombotje tai yuâmâ kâlepnehembâ tohowi. Sot barak âwurem ari mâtâwân sen biri yingimapgât inâk ki arinomial.”

⁴ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yuâmâ lok ki manmaiângen mansain. Yawuhât nen sot wosapâ mem yingimunje nejetâ dopyenjan otbuap?” Yawu sâwin. ⁵ Sâmunje sâop. “Yengâlen wuân sot tap?”

Sâmu sâwin. “Banja kândâkdâmâ nombolân yâhâp.”

⁶ Yawu sâmunje Yesuje lohimbi ekyongomu ge tatbi. Ekyongomu ge tatjetâ Anitâ mepaem banja ya mem motokmâ ningiop. Ningimu kâsikum yingimunje newi. ⁷ Otmu injan titipâ amon âlâek nengâlen talop ya mem Anitâ mepaem hionmâ ningimu kâsikum yingimunje newi. ⁸ Nejetâ dopyenjan otmu hânganyongomu ariwi. Sot nejetâ torehenje talop ya menduhum mânunmunje saka saka nombolân yâhâp pik sâop. ⁹ Yâhâ lohimbi ya sâlipyongomunje 4000 yakât dop wangiop. ¹⁰ Lohimbi yaje arinetâmâ menenekmu wangaen yâhâ kapi âlâ, kutje Dalimanuta, yaken ariwin.

Yesuje kulem âlâ tuhuâkgât Parisaioje ekuwi.

(Mataio 16:1-4 Luka 12:54-56)

¹¹ Dalimanuta kapi mem wangaembâ gemunje Parisaio nombotnaje Yesu ekmâ yuwu sâwi. “Gâ Anitâje hângângohomu gion ya perâk me bulâjanâk sâmai? Yakât sârâ Anitâje nângâhijimu himbimâmbâ kulem âlâ tetemu ekmâ topge nângâne.” Yawu sâwi.

¹² Yawu sânetâ biwiyenje ekmâ nângâm biwiñe umatñe otmu yuwu sâm ekyongop. “Bâe, yenjêamâ wongât kulem tetemu ekne sâm nanjai? Ya nângâmune ki ârândâñ oap yakât ya ki otbom.” ¹³ Yawu sâm pilâyekmu wanjaen yâhâm denjân nombot hâtikgum ariwin.

*Parisaio otmu Sarukaio yâk yengât matuk kelunje
(Mataio 16:5-12)*

¹⁴ Wanjaen ariwin yamâ sot getek âlâ miakmâ ariwin. ¹⁵ Yakât otmâ Yesunje yuwu sâm eknongop. “Parisaio otmu Herot yâk yengât matuk kelunje mem bâleyekmapgât galem oranjinomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu nenje yakât topñe nângâm pâpgum yuwu sâm alahuwin. “Sot getek âlâ miain. Yakât mon yap.”

¹⁷⁻¹⁸ Yawu sâm alahumunje biwinenñahât topñe ekmâ yuwu sâm eknongop. “Yen wongât sotgâlâk biwiyenje katmâ den yan yukât topñe ki nângâñetâ keteraksap? Me kulem topñe topñe mem gaman ya ekmâ topñe ki nângâmai? Wongât in yawu nelâm yongomap? Yakât sâwe. ¹⁹ Sot momeâk mem motokmâ lok 5000 ya yingimunje nenjetâ dopyenjan olop. Sot nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mânunjetâ pik sâop?”

Sâmu sâwin. “Kâiân yâhâp pik sâop,” sâwin.

²⁰ Sâmunje sâop. “Sâp âlâen lohimbî 4000 ya gurâ banja nombolân yâhâp yanahâk yingimunje newi. Nenjetâ torehenje talop ya saka saka amon mem mânunjetâ pik sâop?” Sâmu sâwin. “Nombolân yâhâp pik sâop yakâ,” sâwin.

²¹ Sâmunje sâop. “Yakât otmâ den yan yukât topñe emelâk nângâmbâiâyâ.” Yawu sâm eknongop.

Yesunje lok senje bok sâsâñe henjenjuop.

²² Yawu sâm eknongomu ari Besaita kapi mewin. Wanjaembâ gemunje yan kapi ambolipñaje Yesu ekmâ nângâm lok âlâ senje bok sâsâñe ya dâim toho Yesunje wâimu âlepñe olâkgât ulitguwi. ²³ Ulitgunjetâ lok ya dâim ari kapi betñehen kinmâ bâtnjan tâp tuhum senñan wâim yuwu sâm âikuop. “Senge hâreakmu âlâlâ ekdâ keteraksap me bia?”

²⁴ Yawu âikumu senje tipñe hâreakmu ekmâ sâop. “Âe, nâ lok yu yekmuneâmâ âwâlele otmâ nak yawuya uwawap guwawap otmâ tai.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu yâhâpñe bâtnjan tâp tuhum senñan wâiop. Wâimu senje hâreakmu pak sâm ekmâ keterahop yakât otmâ yuwu sâm ekuop. ²⁶ “Gâ kapiân ki yâhâwuât. Kapi betñehembâ hawangum ari emetgan yâhâwuât.” Yawu sâm ekum hângângumu ariop.

*Petoroñe Yesuhât topñe sâm teteop.
(Mataio 16:13-20 Luka 9:18-21)*

²⁷ Arimuâmâ nengu yapâ yahatmâ kapi pato âlâ, kutñe Kaisaria sâm, kutñe âlâmâ Pilipo, yakât kapi tipi tapi hâlânjâmâ tatmâ arap yan ariwin. Mâtâwân arim tatmunje yuwu sâm âinongop. “Lohimbîñe nâhât girawu nângâmai?”

²⁸ Sâmu sâwin. “Nombotñaje gâhât yuwu sâmai. “Yoanene lohimbî toen katyekminiop ya emelâk kunjetâ muop ya mumunjambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotñajeâmâ, “Poropete âlâ, kutñe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaje purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotñajeâmâ, “Poropete âlâ muop ya mumunjambâ yahatmâ mansap,” sâmai.” ²⁹ Sâmunje sâop. “Yawu gârâmâ yenjêamâ nâhât girawu nângâmai?”

Sâmu Petoroñe yuwu sâop. “Anitâñe hângângohomu ge mansat ya nângâmunje bulânje oap.” Yawu tetekñan sâop.

³⁰ Sâmu yuwu sâm kuningiop. “Yenje nâhât topñe ki sâm tetem lohimbî ekyongonomai.” Yawu sâop.

*Petoroñe Yesuhât mâtâp manguwangiwe sâm olop.
(Mataio 16:21-28 Luka 9:22-27)*

³¹ Otmu sâp yapâek âlâlâ otbanjinomai yakât teteknan eknongop. Yamâ yuwu sâm eknongop. “Nâ lok bulâne mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyene otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekne biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhum nohojetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benne yapâ mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop.

³² Yawu sâm eknongomu Petoroñe sâmu perenj pilâm yetñiâk ba kinmâ kuwanjiwe sâm olop. ³³ Kuwanjiwe sâm otmu yanâk Yesuñe nengât orowâk nângâñet sâm purik pilâm nenekmâ yuwu sâm den matñe kâpekbangiop. “Yawu yatgât Satanñe tepñe herone otbuap. Yâhâ Anitâñe den sâm nihiop ya den yat yuñe ki miap. Gâmâ lokgât nângân nângân yat. Ya nângâmune ki ârândân oap. Yakât otmâ pilânekâm ari.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâm ekumu peneningimutâ Yesuñe lohimbi dondâ mambotbangim kinbi ya ekyongomu gotnennan ganjetâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi âlâ me âlâne biwiyene nâhâlen katmâ orowâk manne sâm yehâhât ki nângâñetâ yahatbuap. Me iri sikum me âlâlâ tatyngiap yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai. ³⁵ Yawu gârâmâ benne lok âlâ me âlâne manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen biwiyene kepeim manmâ nâhât den pat âlepñe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongonjetâ munomai yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap. ³⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topñe topñe yan biwi nângân nângânyene hikum manmâ munomai yañe girawu otnomai. Yehâhâk mumuñambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. ³⁷ Yawu gârâmâ manman yawuyakât matñe umatñe Anitâñe yingiwuapgât. ³⁸ Lohimbi yu yengât topyene teteâkgât yuwuyaen hâum sâwe. Imbi nombotñane loklipyene betyenehen kionmai yakât dopñeâk yeñeâmâ Anitâhât betñehen kionmâ orotmemeyene otmai ya ekmune dondâ bâleap. Yawu gârâmâ nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtñe âlâ me âlâne nâhât den nângâñetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matñe yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoññane yâhâpñe hângânnohomu añelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtñe âlâ me âlâne nâhât den nângâñetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matñe umatñe menomai.” Yawu sâop.

9

¹ Yesuñe yawu sâm eknongomu lohimbi yañe iton galañ otmâ ariwi. Ariñetâmâ yuwu sâm eknongop. “Yakât topñe sâmune nângâñet. Yen ki mum metenjetâek Anitâñe tihityene otbe sâm lok bulâne nâ hângânnohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesu, Mose, Elea den sâm alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Luka 9:28-36)*

² Yâhâ hilâm nombolân konok pesuk sâmu yakât kakñan Yesuñe Petoro, Yakowo otmu imiñe Yoane meyekmu nen pilânenekmâ pumñe âlâen yâhâwi. ³ Yâhâ kinñetâ Yesuhât kun kundenñe âlâ otmu sângumñane lanñne pilâm kaok bolañ bolañ otmu sikopñe elemân hâumu kaok siliñ siliñ otmap yakât dopñe ki olop, ya wangiop. ⁴ Yawu otmu Elea otmu Mose emelâk Anitâñe meyelehop yañe tetem kinmutâ yâk orop den alahu gulahu otbi. ⁵⁻⁶ Mose yet Elea tetemutâ hoñ bawalipñane yelekmâ umutyene ariop. Umutyene arimu hâmbiñ gumbiñ otbi. Yakât otmâ Petorohât hanñe tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunñe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâñe sârâ selep kalimbu tuhnehât nanñan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu yanâk elem patoñe ge pumñe ya kâtâpgumu yakât biwiñambâ Anitâñe den âlâ yuwu sâop. “Bulâñanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Yakât otmuâmâ den sâwuap

ya yeŋe mem biwiyenjan katmâ tem lâuwangim mannomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâmu elem ya hâreakmu Yesu ikŋeâk kinmu ekbi.

⁹ Yanjak pumjambâ âwurem ge mâtâwân tatŋetâ Yesuŋe yuwu sâmu ekyongop. “Pumjan kulem âlâ tetemu eksai yakât lok ihilâk ki ekyongonomai. Hâmbâi nohoŋetâ mum yahatbom yakât kakŋanâmâ kulem eksai yukât topŋe ekyongonŋetâ nâŋgânomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu ki ekyongowi. Yâhâ ikŋak “mum yahatbom” sâop yakât nâŋgâm kiwilim yeŋiâk alahuwi. ¹¹ Yawu gârâmâ Elea tetemu ekbi yakât nâŋgâm Yesu yuwu sâmu âikuwi. “Mosehât girem den kâsikum ningimainŋeâmâ yuwu sâmai. “Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâmu hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Eleaŋe yâhâpŋe tetewuap yan kulet sâmu mâtâp mewangiwuap.” Yawu sâmai. Yamâ girawuhât sâmai?”

¹²⁻¹³ Sâŋetâ sâop. “Yamâ bulâŋanâk yai. Elea yâhâpŋe tetewuawân yai yakât mâtâp mewangiwuap. Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk Anitâŋe poropete den ekyongomu kulemguwi yakât topŋe yuwu tap. Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâmu hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu gewuap yamâ Yura ambolipŋaŋe mem âlâlâ tuhum betŋuŋetâ sâtŋum mumbuap. Den yawu tap yakât topŋe girawu tap? Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Elea yamâ emelâk manop. Yâhâ Elea manop yakât dopŋeâk lok âlâŋe tetem manmu ekbi yamâ yeŋgât papatolipyeŋaŋe nâŋgâm hilipŋum engatyeneâk otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Mem âlâlâ tuhuwi yan emelâk den kulemguwi yakât bonŋe teteop.” Yawu sâmu ekyongop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâmu hâmu pâpŋuwi.
(Mataio 17:14-21 Luka 9:37-43)*

¹⁴ Mâtâwân gem tatŋetâ yan lohimbi dondâŋe lok âlâhât nanŋe nengâlen dâim takanŋetâ tângune sâmu hâmu pâpŋum pilâwin. Hâmu pâpŋum pilâmunŋe yanâk Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi nombotŋaŋe sennennjan geŋetâ sahaŋim kinmunŋe bukulpnenŋe pumŋehembâ gem peneningiwi. ¹⁵ Peneningiŋetâmâ lohimbi yaŋe Yesu ekŋetâ tepyeŋe yahatmu yâkâlen ba heronŋe otbaŋgiwi. ¹⁶ Heronŋe otbaŋgiŋetâ Yesuŋe yuwu sâmu âinongop. “Yeŋe Mosehât girem den kâsikum ningimai ya orop girawuhât den sahaŋiai?”

¹⁷ Yawu sâmu âinongomu yanâk naom yakât âwâŋaŋe yuwu sâop. “Lok pato, hoŋ bawalipŋaŋe tânnotŋonŋet sâmu nanne yu dâim takan yakât topŋe yuwu. ¹⁸ Weke bâleŋaŋe nanne mângâemu kopa manmâ gamap. Yâhâ mângâemap yan senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu hânân ge imu nekamŋe kâtiŋ sâmu lauŋe barak barak otmap. Yawuhât hoŋ bawalipŋe yuŋe weke bâleŋe yu watŋet sâmu dâim taka ekyongomune hâmu pâpŋum pilai.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâmu Yesuŋe ya nâŋgâmu ki ârândâŋ otmu olelem nenekmâ yuwu eknongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gam. Yamâ wongât biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki tânngowuap nanŋai? Yawu nâŋgâm biwiyenŋaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâm biwine giap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yan girawu mannomai?” Yawu sâmu eknongom âwâŋe ekumu nanŋe dâim gaop.

²⁰ Naom ya dâim gamu weke bâleŋaŋe Yesu ekmâ mângâemu senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu hânân ge kârâŋ kârâŋ sâmu lauŋe barak barak otmu iop.

²¹ Yawu otmu Yesuŋe âwâŋe yuwu sâmu âikuop. “Umatŋe yu amâti tetewangioŋ?”

Sâmu sâop. Lepatjambâek tetewangimu yuwu otmâ gamap. ²² Weke bâleŋaŋe sâpŋanâk mem mângâemu toen ge hanahomap. Me senŋe gâwâŋ gâwâŋ sâmu kâlâwân kionmap. Yawu otmap yan bâsok hiliwahomap. Yawu gârâmâ tepge nâŋgânitŋim tânnotgowuatgât dop tap me bia?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Gâŋe wongât biwi yâhâp otmâ den yu âinohoat? Yakât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe kepeimainŋe yu me ya otnehât nâŋgâmai yamâ tânyongomune ârândâŋ otmap.” Yawu sâop.

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu nângâmune bulâne otmâ biwinane gâhâlen kepeiwe sâm oan. Yamâ gikak nângânihirâ den yat yukât bulâne tetenihiâkgât nanjan.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu lohimbi dondâne taka hawam mewam tuhuwihât Yesune weke bâlene yuwu sâm ekuop. “Weke bâlene, yuwu sâmune nângâ. Gâne naom yu mângâerâ kopa manmâ gap yâkâlembâ gaiakmâ ba âlâengen ari man. Yâhâne ki âwurem taka mângâewuat.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu weke bâlene mângâem hu halak tuhum kâronbanjim yâkâlembâ gaiakmâ arimu derep kum iop. Derep kum imu lohimbi gotnan kinbine yuwu sâwi. “Bâe, yu hiliwahoap yukâ.” ²⁷ Yawu sânetâ Yesune bâtnan memu yahatmâ kinop.

²⁸ Yahatmâ kinmu lohimbi ya pilâyekmâ emelan yâhâ tatbin yan yuwu sâm Yesu âikuwin. “Yu topne girawuhât nenne weke bâlene watne sâm hâum pâpguain?”

²⁹ Sâmunne sâop. “Yamâ weke bâlene watmune ariap yuâmâ kârikne bâlene. Yâhâ yene watne sâm hâum pâpguai. Yawu gârâmâ weke bâlene yuwuya âlâ ekmâmâ angoân biwiyene Anitâhâlen kepeim ulitgunomai yanâmâ watnetâ denyene nângâm gaiakmâ ariwuap.” Yawu sâop.

Yesune iknak mumbuap yakât sâop.

(Mataio 17:22-23 Luka 9:43-45)

³⁰⁻³¹ Yesune den kâsikum ningiwe sâm otmâ menenekmu yok pilâm kapi ya pilâm Kapanaum kapiân arine sâm Galilaia hân yapâ ariwin. Mâtâwân ari tatmunne Yesu Anitâne hângângumu giop kasalipnane sâp ki kâlep otmuâk kuñetâ mum hilâm kalimbu hân kâlehen tatmâ mumunambâ yahatbuap yakât eknongop. ³² Eknongomu nângâmunne ki keterahop. Yakât otmâ yâhâne âikune sâm otmunne umatne otmu pilâwin.

Huruñ huruñ manmâ yâhânom.

(Mataio 18:1-5 Luka 9:46-48)

³³⁻³⁴ Mâtâwân ari nengâlen gâtne âlâ me âlâne sâp patoen kunnenne pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbin. Yakât sahangim ari Kapanaum kapi mewin.

Yâhâ Petorohât emelan yâhâ tatmunne Yesune yuwu sâm âinongop. “Mâtâwân ya wongât sahangiai?” Yawu sâmu in den nângânâk tatbin. ³⁵ Yawu tatmunne yuwu sâm eknongop. “Yenambâ gâtne âlâ me âlâne kunyene pato otne sâm otnomai yane yenhât nângânetâ gemu huruñ huruñ manmâ hoñ bayingimomai. Hoñ bayingim manbuap lok yawuyakât nângâmune ârândân oap.” Yawu sâop.

³⁶ Yawu sâm naom tipine âlâ gotnenjan kinop ya mem yâkâlen hâum yuwu sâm eknongop. ³⁷ “Lohimbi âlâ me âlâne tem lâunihim naom tipine yuwuya buku otbanjinomai. Lohimbi yane otbanjiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâm awoñne hângânnohomu gewan yâk buku otbanjinomai.” Yawu sâop.

Lohimbine nengât ki nângânetâ gemap yane buku otningimai.

(Luka 9:49-50)

³⁸ Yawu sâmu Yoanene yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtne âlâne kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmu gaiakmâ ariwi ya ekmâ nenne nângâm bâlewanjim kuwanjiwin.”

³⁹ Sâmu sâop. “Lok âlâ me âlâne kutnan nohonmâ kulân kulem âlâ menomai yane yakât kaknan ki sâm bâlenihinomai? Yakât otmâ lok yawuya ki kuyingimomai.

⁴⁰ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotnane nengât ki nângânetâ gemap yane nengât buku manmai. Biwinane yawu nanjan. ⁴¹ Yene biwi nângân nângânyene nâ hikunekmâ nâhât den lâum mannomai. Yanâmâ mannetâ lohimbi âlâ me âlâne manmanyene ekmâ nâhât hoñ banihim mansai sâm, buku otyingim tânyongonomai yakât hâmene hâmbâi menomai. Yawu.”

Otjetâ bâleâk sâam ki kendâyînginom.
(Mataio 18:6-9 Luka 17:1-2)

⁴² “Yawu gârâmâ nimnaom titipâ yengâlen hâum sâamune nângânet. Lok âlâ me âlâne nimnaom titipâ nâhât pat manmai yu yengât mâtâp manguyînginomai. Yamâ hâmbâi matje umatje menomai.

⁴³⁻⁴⁴ Yakât torokatmâ sâawe. Bulâne hârenomaihât ki sâawe. Topje nângânetgât yakât den âlâen hâum sâawe. Lok âlâ me âlâ bâtyenaje otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ hilipgunetâ bâtyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaje ki bok sâuwap. Yâhâ lok mum tâtuk sâamu nane gorewane nembuap yakât dopjeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. Topje yuwuhât yan. Wuân me wuânje lok âlâ me âlâ dâiyekmu otjetâ bâlemu hem kâlâpgât pat otmaihât ya pilâm biwiyene Anitâhâlen katnomai. Yawu otmâ manman kârikje menomai.

⁴⁵⁻⁴⁶ Torokatmâ âlâen hâum sâawe. Lok âlâ me âlâne yu me ya ekjâlem kâiyenaje sururuk sâam ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan kâiyenahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâwân arimapgât ya hârem pilânomai. Hemgât kâlâp yaje ki bok sâuwap. Yâhâ lok mum tâtuk sâamu nane gorewane nembuap yakât dopjeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi.

⁴⁷ Otmu âlâen hâum sâawe. Yâhâ lok âlâ me âlâne senyene nombot me nombot yaje yu me ya ekjâlem otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgunomai yan senyegahât tosa yakât otmâ umut biwiyene hem kâlâpgât pat otmap sâam yakât âlâ gusahutmâ pilânomai. Gusuhutmâ pilâm biwiyene Anitâhâlen katmâ tem lâuwangim mannomai yamâ manman kârikje yîngiwuap. ⁴⁸ Yawu gârâmâ hemgât kâlâp yaje ki bok sâuwap. Yâhâ lok âlâ mum tâtuk sâamu nane gorewane nembuap yakât dopjeâk hâhiwin pato nângâm yâhâmbisâi. ⁴⁹ Yâhâ hâhiwin ya ki pesuk sâyîngiwuap.

⁵⁰ Yâhâ yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Nenâmâ kâtembe mem solân honmain yanâmâ sot ya nemunje launenjan memap. Dop yawuâk yenâmâ lohimbî yengât hohetyenjan mannomai yanâmâ manmanyene ekjetâ herone otbuap. Kâtembe yamâ ukenje. Yawu gârâmâ nenje helenân ki hikum ikaimunje yamâ pâlâmje otmap. Pâlâmje otbuap yamâ girawu otmunje yâhâpje ukenje otbuap. Yakât otmuâmâ yene tem lâunihim buku orangim mannomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap.” Yawu sâop.

10

Lokje imbiye ki pilaknomai.
(Mataio 19:1-12 Luka 16:18)

¹ Yesuje yawu sâam eknongomu yapâ yahatmâ ari Yoran to hâtikgum Yuraia hânângen ariwin. Arimunje lohimbî dondâne denje nângâne sâam takanjetâ emelâk den kâsikum yîngiminiop yawuâk kâsikum yîngiop. ² Den kâsikum yîngim tatmu Parisaio nombotjane taka “Den girawuyaen hâum sâamunje yan matje sâam tâpikgumu yajak den âiân katnom,” yawu nângâm yajak yuwu sâam âikuwi. “Mâtâp girawuya tap? Lok âlâ me âlâne imbilipylene pilâyeknomaihât mâtâp âlâ tap me bia?” Yawu sâawi.

³ Sânetâ sâop. “Âinohoai yakât matje nâku âiyongomune sânet. Den yai yakât emelâk Moseje girem den kulemgup ya sânetâ nângâwe.”

⁴ Sâmu sâawi. “Moseje girem den âlâ yuwu kulemgup. “Lok âlâ me âlâne imbiye pilâwe sâam âlepje pilakdomawot yakât topje kulemgum wanmu miakmu watmu ariwuap.” Moseje ya otnomgât âlepje sâop.” Yawu sâawi.

⁵ Yawu sânetâ Moseje den kulemgup yakât Yesuje yuwu ekyongop. “Tâmbâlipylene biwiyene kârikje otmu yegahâlâk nângâm manminiwi. Yakât otmâmâ Moseje kuyîngiwehât otmâ ki kulemgup. ⁶ Gârâmâ kândikum emelâk Anitâne hân himbim kândikyotgop yan lohimbî yâhâp ya katyelehop. ⁷⁻⁸ Katyelekmâ den yuwu sâam ekyotgop.

“Lok âlâ me âlâne âwâne mâmâne pilâyelekmâ imbiñait mandomawot.” Den yawu tap. Yawu gârâmâ orowâk manmâ biwi nângân nângânyetne konohâk otbuap. Yakât otmâ ki hionakmâ ikñiâk ikñiâk otdomawot. ⁹ Anitâne menduhuyelekmu konohâk olowot. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki hionyeleknomai.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu arinetâ emelan yâhâ den sâop yakât sâm âikuwin. ¹¹ Âikumunne yuwu sâop. Lok âlâ me âlâne imbiñe yakât hâkâñ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatne membuap. ¹² Otmu imbi âlâ me âlâne lokne pilâm lok ondop membuap ya gurâ yawuâk tosa umatne membuap.” Yawu sâop.

Yesune nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Luka 18:15-17)

¹³⁻¹⁴ Hilâm âlâen lohimbî nombotñane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesune kunyenan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otñetâ nenne yekmunne ki ârândân otmu kuyingiwîn. Kuyingimunne Yesune nenekmu ki ârândân otmu yuwu sâm eknongop. “Kâmbukne, ki kuyinginet. Anitâne nimnaom titipâ me gin mandu yengât tihityene otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen ganet. ¹⁵ Yakât sâmune nângâñet. Nimnaom titipâne Anitâhât den nângâm in yawu yâkâlen biwiyenane kepeimai. Yâhâ oai yakât dopñeâk âwâ mâmâlipyenane otnomai yamâ Anitâne meyekbuap.” ¹⁶ Yawu eknongom nimnaom titipâ ya âlâku ikñeâk ikñeâk lâuyekmâ kunyenan mem Anitâne lukuleyehâkgât ulitguop.

Lok iri sikumyene pato tatyngiop yâk yengât topyene.

(Mataio 19:16-30 Luka 18:18-30)

¹⁷ Otmu kâlâwahom arine sâm otmunne lok âlâ sururuk sâm taka yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboñe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâne girawu otmune ârândân otmu Anitâne manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

¹⁸ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboñe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboñe tatmap. ¹⁹ Yakât otmâ gâñe âinohoat yakât matne yuwu sâmune nângâ. Anitâne girem den Mose ekumu kulemguat ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Gâ lok nombotne ki yongorâ munomai. Otmu buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Kombo ki meyingiwuat. Hakyenan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityonguwat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetne lâum amutyetñan manbuat.”

²⁰ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ñañanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²¹ Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senne âlâlâ pato tatgihiap ya kâsikum buku nombotne umburuk mansai ya yingiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihiwuat.” Yawu sâop. ²² Yawu sâmu iri sikum me senne âlâlâ dondâ tatbangiop yakât nângâmu biwiñe umatne otmu hâmenne bâleop. Yawu otmâ yanak pilâm âlâengen ba ariop.

²³ Ba arimu nengu kapi ya pilâm mâtâwân ari tatmâ Yesune engatne kakñambâ olelem nenekmâ yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikum pato tatyngiapñeâmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeim tem lâuwangine sâm otñetâ hâi hâñe otmap.” Yawu sâop. ²⁴⁻²⁵ Yawu sâmu nângâmunne ki keterakmu yakât den âlâen torokatmâ yuwu sâm eknongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Pusine selon watmu pin pinñan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopñeâk lohimbî iri sikumyene pato tatyngiapne Anitâne tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otñetâ hâi hâñe otbuap. Lohimbî nombotne iri sikum pato tatyngimap yañe yenhâlâk nângâmai. Lohimbî yawuyane Anitâhâlen biwiyene katnomaihât nângâñetâ umatne otmap.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu nângâmunne sâtne otmu yuwu sâm âikuwin. “Lohimbî girawu yañe otñetâ ârândân otmu Anitâne manman kârikñahât pat kuyingiwuat?”

²⁷ Yawu sâmunje Yesuje sennenje topñanâk ekmâ yuwu sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nângân nângân watmâ arinomialhât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topje âlâ tap. Yakât otmâ yeje yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomialhât dop tap. Yâkje konok manman kârikje ya yingimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroje yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senje âlâlâ kerek betbangim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakñan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiñe nâhâlen biwiyenje katjetgât lok âlâ me âlâje nâhât den lohimbi ekyongomaine âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me nan baralipyene, me hep torehenlipyene, me senje âlâlâ siminne tatyngiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yan lohimbi bâlenaje yekjetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyekjetâ hâhiwin nângânomai. Yawu otmâ nâhât lohimbi orop biwi konohâk hikuakmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop herone otminiwi ya wangim herone pato kakñan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâje meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai. ³¹ Otmu lohimbi nombotñaje yenhâlâk nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâje ki meyekbuap. Yâhâ nombotñaje yenhât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai ya Anitâje meyekmâ ikñan torokatyekbuap.” Yawu sâop.

Yesu ikñak mumbuap yakât âlâkuâk ekyongop.

(Mataio 20:17-19 Luka 18:31-34)

³² Yesuje yawu sâm eknongomu yapâ yahatmâ Yerusalem kapiângen yâhâwin. Mâtâwân yâhâm tatmâ umatje âlâlâ yâkâlen tetewuap yakât topje yuwu sâm eknongop. ³³ “Yuwu sâmune nângâñet. Yiwerene Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunje lok âlâje nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeñan katnekbup. Bâtyeñan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. ³⁴ Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkje yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nângâwom. Otmu benje howanân nohoñetâ mumbom. Mumune hannohoñetâ yan hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakñan mumuñambâ yahatbom.” Yawu sâm eknongop. Yawu sâm eknongomu Yerusalem yâhânom yakât nângâmunje biwinenje umatje otmu nângâm ketet otbin.

Bukulipnenje yâk yengât hoñ bayinginom.

(Mataio 20:20-28)

³⁵ Otmu sâp yan Yewerihât nanyâhâtje, Yakowo yet Yoaneje, Yesuhâlen ba yuwu sâm âikuowot. “Bawapi, netje yu me yakât nangait ya sâmutje âlepje otnitgiuwatgât dop me bia?”

³⁶ Ekumutâ sâop. “Yetje biwiyetñaje girawu nangawot ya sâmutâ nângâwe.”

³⁷ Sâmu sâowot. “Sâp patoen gâje lohimbi kerek tihitnenje otdâ herone nângâhihim mepaeheknom. Yanâmâ nângânitgirâ orowâk tatmâ tângohomutje lohimbi kunlipyene mannomgât nangait.”

³⁸ Sâmutâ sâop. “Yakât topje ki nângâm denâk sâm yawot. Umatje âlâlâ tetenihimu hâhiwin nângâwom yawuâk nângâromawot me? Otmu hâhiwin kakñan katneketâ sât gum mumbom yakât dopñeâk sât gum mundomawot me?”

³⁹ Sâmu sâowot. “Ya âlepje yat. Umatje nângâwualân net gurâ yawuâk nângâromgât nangait.”

Sâmutâ sâop. “Bonñanâk yawot. Umatje âlâlâ tetenihiwuawân hâhiwin nângâm sât gum mumbom ya yet gurâ yawuâk nângâm mundomawot. ⁴⁰ Yakât sâwe. Lok âlâ me âlâje tânohoñetâ kunlipyene mannom yakât Anitâ ikñahâk nângâmu tap.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâm ekyotgomu yakât den pat nângâmunje bâlemu Yakowo yet Yoane yetgât nângâm bâleyitgiwin. ⁴² Nângâm bâleyitgiwin yakât Yesuje nângâmu bâlemu den âlâen

hâum yuwu sâam eknongop. “Lok papatolipyeŋaŋe nâŋgâmai dopŋan lohimbi galem-yongonjetâ yâk yeŋgât amutyenŋan manmâ hâhiwin kakŋan manmai. ⁴³⁻⁴⁵ Yeŋeâmâ papatolipyeŋaŋe otyiŋgimai yawu ki otnomai. Nâhât den lâum mansaiŋe nâhât hoŋ bam gam nâ tânohoŋetgât ki gewan. Nâŋeâmâ lohimbi hoŋ bayiŋgim sârereyekmâ kinmune nohoŋetâ mumbom. Mum yan tosayeŋe pilâyŋgiwom. Yawu otbomgât awoŋnaŋe âi sâam nihim hâŋgânohomu gewan. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyeŋaŋe nâŋgâyŋiŋjetâ yahalâkgât meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yeŋgât amutyenŋan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât nâŋgâm yawuâk bukulipyeŋe yeŋgât hoŋ bayiŋginomai. Yawu.” Yawu sâop.

Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.

(Mataio 20:29-34 Luka 18:35-43)

⁴⁶ Yawu sâam eknongomu Yeriko kapi mewin. Otmu kapi ya pilâm yâhâmunŋe lohimbi dondâŋe betnenŋan watnenekbi. Arimunŋe lok âlâ senŋe bok sâsâŋe, kutŋe Batimaio sâam, yamâ Timαιο nanŋe, mâtâp ginŋan talop. Tatmâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ yaŋak lohimbi mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatminiop. ⁴⁷ Ulityongom tatmu lohimbi yaŋe “Yesu takap,” sâŋetâ nâŋgâm yahatmâ halahuop. “Yesu, Dawitihât sen, gâŋe nâhât wehe nâŋgânihi.” Yawu sâop.

⁴⁸ Yawu sâamu lohimbi gotŋan kinbi yaŋe kuwaŋgiwi. Kuwaŋiŋjetâ witgum halahuop.

⁴⁹ Yesuŋe ya nâŋgâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâam lohimbi ya ekyongop. Ekyongomu senŋe bok sâsâŋe ya yuwu sâam ekuwi. “Gâhât yap. Yakât otmâ yahatmâ yâkâlen yâhâ.” ⁵⁰ Yawu sâŋetâ nâŋgâm in yawu yahatmu dâim yâkâlen bawi.

⁵¹ Dâim yâkâlen baŋetâ yuwu sâam âikuop. “Girawu otgihiwêhât nanŋat?”

Sâamu sâop. “Bawapi, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanŋan.”

⁵² Sâamu sâop. “Gâŋe nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâŋe tetehihiâk.” Yawu sâamu yan senŋe hâreakmu ekmâ Yesu betŋan sâop.

11

Yesuŋe Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Luka 19:28-40 Yoane 12:12-19)

¹ Otmu yapâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi yâhâp kutyetŋe Betepahe otmu Betani sâam, ya Oliwa pumŋan tap yan yâhâwin. Yan yâhâ Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp yuwu sâam hâŋgânyotgop. ² “Kapi tipiŋe ewapâ tap yan donŋi nanŋe âlâ hikum katŋetâ kinsap ya lok ki kakŋan tatmai ya holaŋmâ mem geromawot. ³ Holaŋmutâ lok âlâŋe yuwu mon sâam âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holaŋsawot?” Yawu sâamuâmâ yuwu sâam ekuromawot. “Yiwereŋe âi teteap. Yakât otmâ patonetŋaŋe yu mendehât hâŋgânotgomu takait. Mem arimutŋeâmâ âi ya tuhum pesuk pilâmuâmâ mem âwurem takarom.” Yawu sâam ekuromawot.”

⁴ Yesuŋe yawu sâam hâŋgânyotgomu yâhâ donŋi nanŋe ya emet âlâ hawiŋan hikum katbi ya holaŋowot. ⁵ Holaŋmâ kinmutâ lok yan kinbiŋe yelekmâ yuwu sâam âiyotgowi. “Bâe. Yet âlâŋe sâamu yu holaŋde sâam oawot?”

⁶ Yawu sâam âiyotgoŋetâ yâku Yesuŋe den ekyotgop yawuâk yawuâk sâam ekyongowot.

⁷ Ekyongomutâ nâŋgâyitŋiŋjetâ holaŋmâ mem giowot. Mem gemutâ nenŋe hâk katipŋe kâlep katbin ya holaŋmâ lotohom kakŋan katbin. Katmunŋe kakŋan yâhâ talop. Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ⁸ Yâhâmunŋe lohimbi dondâ hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe sâŋgum kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Yâhâ nombotŋaŋeâmâ âliwahap esenŋe hârem yaŋe liŋgatmâ ariwi. Liŋgatmâ ariŋetâ donŋi yaŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop. ⁹ Otmu lohimbi kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe yuwu sâam mepaewi. “Gâmâ tâmbânenŋe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. ¹⁰ Anitâŋe âi sâam ghiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Tâmbânenŋe Dawitiŋe olop yakât dopŋeâk

galemnongowe sâam otmâ takat. Yakât nângâm herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sânetâ yapâ Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesune opon kâmbuknan yâhâop. Opon kâmbuknan yâhâ senje âlâlâ mem anji gunji otbi ya in yekmâ purik sâam giop. Otmu emetsenje potok sâwe sâam otmu yakât otmâ menenekmu ya pilâm Betani kapiân âwurem ge iwin.

Lakop sâwanjimu hâlâlân sâam kinop.

(Mataio 21:18-19)

¹² Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâp arim tatmunje Yesu po wanjiop. ¹³ Po wanjimu senje pilâm lakop âlâ mâtâp ginjan kinop ya ehop. Ya ekmâ kehetje mem nembom sâam gotjan ariop. Ari eksan mâne esen yambuñajak pato otmu kehetje ki kinop. ¹⁴ Yawu kinop yakât yuwu sâop. “Âo, yu kehetje ki kinsap. Yakât otmâ lakop yukât kehetje âlâ ki menomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nângâwin.

Yesune opon kâmbuknan yâhâm watyehop.

(Mataio 21:12-17 Luka 19:45-48 Yoane 2:13-22)

¹⁵ Yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâwin. Yâhâmunje Yesune donji kakjambâ kionmu yanak opon kâmbuknan yâhâwin. Yâhâm yan opon kâmbukne kâlehen lohimbî senje âlâlâ anji gunji otmâ hâmeje hâukum kinbi ya yekbin. Yekmâ Yesune nângâm bâleyingim watyehop. Watyekmâ kakjan tat tat, tewo, kembâ emetje tuhûm ya kâlehen katjetâ talop, senje âlâlâyeje mem purik pilâyingimu tiok taok otmâ kinbi. ¹⁶ Watyekmu tiok taok otmâ kinjetâ yan lohimbîje senje âlâlâyeje ya lâuakmâ ba nombot ga nombot otmâ yaehen kionmai sâam mâtâp manguyingio. ¹⁷ Mâtâp manguyingim kinmâ yuwu sâam ekyongop. “Yu oai yukât emet inânjan Anitâje poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânjan kulemjan manmâ araije nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâamune nângânet. Yeje yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmeje mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetje yawuya oap.” Yawu sâam ekyongop.

¹⁸ Yakât otmuâm hotom uminiwi yengât lok kunlipeyeje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiye den sâop yakât nângânetâ bâlemu Yesu mem pâi emetjan katne sâam otbi. Yamâ benje yuwu nângâwi. “Lohimbî sesengâlâkne Yesuhâlen torokatmâ mansai. Otmu yâkne den sâamap ya nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâwanjetâ yahatmap.” Yawu nângâm mem pâi emetjan katne sâam nângânetâ umatje otmu pilâwi. ¹⁹ Yâhâ Yesune yawu sâam ekyongomu nenje yahatmâ pilâyekmâ gem Betani kapiân ari iwin.

Lakop âlâ kinop yakât Yesune sâmu hâlâlân sâop yakât topje

(Mataio 21:20-22)

²⁰ Yan im yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem yâhâwin. Mâtâwân yâhâmunje Yesune lakop yakât sâop yanje esenje mum hâlâlân sâam kinop. ²¹ Yawu otmâ kinmu Petoroje ekmâ Yesune lakop yakât sâop ya nângâmu tetemu yuwu sâam ekuop. “Bawapi, enda ek. Gâje oran lakop endakât sâon ya esenje mum hâlâlân sâam kinsap.”

²²⁻²³ Yawu sâmu enjatje kakjambâ olelem nenekmâ yuwu sâam eknongop. “Yeje yu me ya otne sâamâmâ angoân biwi nângân nângânyenaje Anitâhâlen kepeim ulitgunjetâ nângâyingimu yanâmâ yakât bulâje tetemu eknomai. Yakât den âlâen hâum sâamune nângânet. Yeje pumje yukât Anitâ yuwu mon sâam ulitgunomai. “Pumje yuje huhuakmâ orotok sâam giâk,” yawu sâam biwi yâhâp ki otmâek ulitgunomai otmuâmâ nângânomai yawuâk tetewuap. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Yeje yu me ya Anitâje sâmu teteâkgât nângâm ulitgunomai. Yanâmâ biwiyeñaje kepeim yuwu

nângânomai. “Nenŋe Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim ulitgumunŋe nâŋgâningimâp yakât dopŋan teteningiwuap. Yawu. ²⁵ Yakât torokatmâ sâmunne nâŋgânet. Anitâ ulitgunomai yanâmâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi ya yengât tosayeŋe pilâyinŋinomai. Yawu otnomai otmuâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yengât tosa ya gurâ yawuâk pilâyinŋiwuap. ²⁶ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe yen mem bâleyekbi yakât nâŋgâm matŋe kâpekyinŋinomai. Yawu otnomai yanâmâ Himbim Âwâyeŋaŋe yen gurâ otŋetâ bâlem gap yakât matŋe kâpekyinŋiwuap.” Yawu sâop.

Yesuŋe âlâhât sâtŋât âi miop yakât ki ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Luka 20:1-8)

²⁷ Yawu sâmu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ opon kâmbukŋan yâhâwin. Yan yâhâmunŋe hotom uminiwi ya yengât lok kunŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi, otmu Yura nengât papatolipnenŋaŋe Yesuhâlen bam yuwu sâmu âikuwi. ²⁸ “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?”

²⁹ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ³⁰ Yakât yuwu sâmunne nâŋgânet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâmu pâpgum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâmu waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgânetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâmu kâpekbaŋginom? Anulaknom yakâ.

³² Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtŋât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtŋât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmuâmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi. ³³ Yawu nâŋgâm yuwu sâmu ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtŋât âi meminiop ya nen ki nanŋain.”

Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

12

Wain kalam ambonahâlen hâum sâop.

(Mataio 21:33-46 Luka 20:9-19)

¹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâmu nep lok meyeŋop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamgum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapŋat waŋga hâwiwi. Otmu emetyeŋe tuhuwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemgunomai sâmu katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. ² Arim sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu ambonaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâmu hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋgângumu takaop. ³ Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. ⁴ Âwurem arimu yawuâk kalam ambonaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgângumu takaop. Hâŋgângumu takamu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. ⁵ Yakât otmâ yawuâk kalam ambonaŋe hoŋ bawaŋe kalimbunŋe hâŋgângumu takamu kuŋetâ muop. Kuŋetâ mumu kalam ambonaŋe hoŋ bawalipŋe dondâhâlâk hâŋgânyongomu ariwi ya gurâ kerehâk yongonŋetâ muwi. ⁶ Aiop, kalam ambonaŋe biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋgângumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgângumu ariop. ⁷ Hâŋgângumu arimu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ⁸ Yawu sâmu kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop. Yawu.

⁹ Yawu otjetâ kalam ambonaje taka girawu otbuap? Yâkne taka yongomu munjetâ lok ondop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.

¹⁰ Yakât topne yuwu sâmunen nângânet. Anitâne hângânnohomu gewan. Yakât poropete âlâne den yuwu kulemgup ya yeje ki mon sâlikum nângâmai?

“Nep lokne emet tuhum nak âlâ ekjetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap. ¹¹ Yâhâ emet tuhuwije ekmâ yuwu nângânomai. “Bâe, yuâmâ patone nângâmu teteap. Ekmunne sâtnje oap.” Yawu nângânomai.” Yawu kulemgup tap.

¹² Yesune den âlâen hâum sâop yune hotom uminiwi ya yengât lok kunne otmu bukulipyene yengât topyene miop. Yakât nângânetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiye Yesuhât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyinjimu pilâm gem ariwi.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunne tatmap ya wañnom.
(Mataio 22:15-22 Luka 20:20-26)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Parisaione Yesuhât nângânetâ gemu menduhuakmâ den yuwu sâm hikuwi. “Nenne den girawu yaen hâum Yesu âikumunne matne sâm tâpikguwuap? Matne sâm tâpikguwuap otmuâmâ Roma tembe lâu ekyongomunne mem pâi emetjan katjetâ tatbuap.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu otmâ bukulipyene nombotne otmu Herotgât âi lok nombotne Yesuhât topne ekjetgât hângânyongowi. ¹⁴ Hângânyongojetâ Yesuhâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Bawapi, gâhât topge nangain. Gâne den imbiâk ki sâmat. Den sâmat yamâ nângâmunne bonjeâk otmap. Otmu lohimbiye girawu nângâhihiyai yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâne lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunne Anitâne nenekmu ârândân otbuap yakât den tâj tâjâk eknongomat. Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâne kunnenne mansap, kutne Sisa sâm, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât gâne girawu nangat? Sârâ nângâne.”

¹⁵ Yawu sâm âikujetâ biwiyene ekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yeje nâhâitne sâm tâpikguwuap sâm âinohoi me? Yawu gârâmâ kât nanne âlâ mem nihinetâ ekbe.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu wañjetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanne yu ekjet. Âlâhât towat kât nanne yuân tap? Me âlâhât kutne tap?”

Sâmu sâwi. “Roma lok patonenne, kutne Sisa sâm, yakâ.”

¹⁷ Sânetâ sâop. “Sisahât pat sâm yu ya katjetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katjetâ tâtâm yâk wañnomai.” Yawu sâm ekyongomu nângânetâ sâtnje otmu yahatmâ ariwi.

Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap.
(Mataio 22:23-33 Luka 20:27-40)

¹⁸ Arinetâ bukulipyene, kutyene Sarukaio sâm, yane tohowi. Yâkne yuwu nângâmai. “Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunne pesuk sâmap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topne nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâm âikuwi. ¹⁹ “Bawapi, angoân Moseje den kulemgup ya yuwu tap.

“Lok âlâne imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yâkât kambut ya galemguum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseje yawu kulemgup tap. Yakât topne sâm eknongohât yuwu sâmunne nângâ.

²⁰ Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ angoân atayene kunjane imbi memu iminane naom ki mewangimu inâk manmâ muop. ²¹ Mumu iminane atajahât kambut ya mem manmâ yâku in muop. Otmu imiyetjane kambutyetne ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. ²² Otmu imi ata ya hârokne kambutyene yawuâk mem

manmâ inâk muwi. Aiop, kambutyenje yâku yawuâk muop. ²³ Imi ata nombolân yâhâp ya kerekne imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâne mumunambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâne membuap. Yawu sâwi.

²⁴ Sânetâ sâop. “Anitâne poropetelipne otmu lok nombotne den ekyongomu kulemguwu yakât topne ki nanjai. Otmu Anitâ ikne wâtne pato tatbangiap yakât topne gurâ ki nanjai. Yawu gârâmâ yenje nângâm hilipgum den yawu yai. ²⁵ Anitâne lohimbi mem yahatyekbuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipnane ki miakmai ya yengât dop otmâ ikniâk ikniâk mannomai. ²⁶ Yâhâ Anitâne mumunambâ mem yahatyekbuap yakât topne yuwu sâmunje nângânet. Nak topnan kâlâp semu lan lan sâop ya Mosenje ekbe sâm gotnan baop. Gotnan bamu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Nâne Awaraham, otmu nanne Isaka, otmu sesenje Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu sâm ekumu kulemguop.

²⁷ Anitâne Mose den ekumu kulemguop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganetâ ganetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenne yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yenje den ya nângânetâ keterakyiingimbâp.” Yawu sâop.

*Mosehât girem den ya girawu yane kun kunne oap?
(Mataio 22:34-40 Luka 10:25-28)*

²⁸ Yesuje Sarukaio yengât den yawu sâm purik pilâyingimu nângânetâ sâtnje dop. Otmu Mosehât girem den kâsikum ningiopne den ya nângâmâmâ yahatmâ yuwu sâm âikuop. “Anitâne girem den Mose ekumu kulemguop yapâ gâtne girawu ya yakât nângârâ yahatsap.”

²⁹ Sâmu sâop. “Anitâne girem den Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae yen ekyongomune nângânet. Anitâ ambonenne pato yâk ikne konok tap.

³⁰ Yakât otmâ nenje yâkâlen biwi nângân nângânnenne kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok lâum honj bawangim yâhânôm.”

³¹ Otmu den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjahât nanjangimunne yahatmap yakât dopneâk bukulpipnenne yengât nângâmunne yahatbuap.”

Den yâhâp yan yunjeâmâ Anitâne den âlâlâ sâop ya hârohâk mem menduhuap.” Yawu sâop.

³² Sâmu sâop. “Bawapi, den bulâne sârâ nângâmune ârândân oap. Anitâ ikne konok kunnenne pato tatmap. Âlâ ki tap. ³³ Yakât otmâ nen biwi nângân nângânnenne yâkâlen kepeim tem lâuwangim manmâ yâhânôm. Yâhâ nenjahât nanjangimunne yahatmap yakât dopneâk buku nombotne yengât nângâmunne yahatbuap. Yawu gârâmâ Anitâne nângâningiâkgât nonij bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom umain. Yawu otmâ den yâhâp yat yu longâem hotom umunne yakât Anitâne nângâmu dondâ bâlemap.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmu Yesuje nângâmu ârândân otmu yuwu sâm ekuop. “Gâne Anitâhât topne tipne nanjat. Yakât otmâ biwihane yâkâlen kepeim manbuat otmuâmâ tihitge otmâ manman kârikjahât pat kuhihuwuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu nângânetâ âlâ kândâkdâ dop. Otmu sâp yapâek Parisaio, Sarukaio otmu bukulpipnenne Yesuje den sâm tâpikuâkgât ki âikuwi.

*Anitâne hângângumu gewuap yakât Yesu âikuwi.
(Mataio 22:41-46 Luka 20:41-44)*

³⁵ Yesuje den matne yawu purik pilâuwangim yuwu sâm Parisaio âiyongop. “Yengâlen gâtne Mosehât girem den kâsikum yingim yuwu sâmai. “Anitâne hângângumu ge tihitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. Den yawu tap yamâ nângâmune bulâne oap. Yamâ yenje yakât topne pâpgum mansai. Yakât otmâ yuwu

sâmune nângânet. ³⁶ Emelâk Wâtgât mâmânahât Heakne tâmbânenne Dawiti biwiñan kionmu yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâm ekuop. “Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ³⁷ Den yakât yuwu sâwe. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeñeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmune keterahâkgât yeñe eknohonetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matne sâne sâm hâum pâpgum pilâwi.

Parisaionje orotmeme otbi yawu ki otnom.

(Mataio 23:1-36 Luka 11:37-54 Luka 20:45-47)

Hâum pâpgum pilâm arinetâ lohimbi nombotñane yâkât den nângânetâ âilongo olop. ³⁸ Yawu otmâ den kâsikum yingim yuwu sâop. “Lohimbi nombotñane nenekñetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum yingimainje sângumyene kâkâlep mânunakmai yane holun holun sâmu yâhâm gemai. ³⁹ Otmu yehâhât nângânetâ yahatmu miti emetñan me lohimbi senyeñan ewanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁰ Yawu otmâ imbi kambut emetyeñambâ watyekmâ senje âlâlâyeñe kombo meyingimai. Yawu otmâ topyeñe kurihiakmâ lohimbi senyeñan kinmâ oain sâm oain sâm Anitâ mepaem den kâlep huhumai. Yawu otmai yakât hâmbâi Anitâne matne amokñan yingimu menomai. Yâk yengât topyeñe yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyeñan kionmaihât biwiyeñe galemahom manomai.”

Imbi kambut âlâne nanje kuriñ kuriñ yâhâp kalop.

(Luka 21:1-4)

⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nenje perer pilâm ba tewetsenje kondoân katmai yakât gotñan kinbin. Kinmunje lok iri sikum pato tatyngiop dondâhâlâkne yâhâ tewetsenje mem kondoân katbi. ⁴² Yawu katñetâmâ imbi kambut âlâ senje âlâlâhât umburuk otmâ manopje nanje kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. ⁴³⁻⁴⁴ Yesune ya yekmâ eknongomu nenje gotñan bamunje yuwu sâm eknongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapne tewetsenje nombotñeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuneâmâ nanje kuriñ kuriñ yâhâp kârikne tatbañgimap ya bâine katsap. Yakât otmâ Anitâne imbi kambut yu ekmu âilongo oap. Yâhâ lok iri sikumyene oropje tewetsenje nombotñeâk katsai ya yekmu ki dopñan oap. Yawu.” Yawu sâop.

13

Kasalipyeñane taka opon kâmbukne huhum iton galan menomai yakât Yesune sâop.

(Mataio 24:1-2 Luka 21:5-6)

¹ Yawu sâm tin pilâmu opon kâmbukñambâ kionmâ yaehen gewin. Yaehen ge kambe-nenne kakñambâ olelem opon kâmbukne ekmunje âilongo olop. Yawu otmu bukunenje âlâne yuwu sâm Yesu ekuop. “Pato, yu nângâ. Opon kâmbukne pato nandorone yu ekmunje senje âlâlâ kârikñanak tuhuwi yane âilongo longo oap. Yakât gâne ekdâ girawu oap?” Yawu sâop.

² Sâmu sâop. “Opon kâmbukne yu ekñetâ âilongo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyeñane taka huhum iton galan mem senje âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatne topje topje teteyingiwuap yakât Yesune sâop.

(Mataio 24:3-14 Luka 21:7-19)

³ Yawu sâm eknongomu ya pilâm pumne âlâ, kutne Oliwa sâm, yan gem yâhâwin. Yan yâhâ tatmâ opon kâmbukne yamâ turembe nombotgen kinsap gârâmâ ya ekma yakât den alahuwin. ⁴ Den alahum pilâm Petoro, Yakowo, Yoane otmu Anderea yâkne Yesu orop perer pilâm ba kinmâ yuwu sâm âikuwi. “Gâne opon kâmbukñahât den eknongoat

yakât bonje sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunnje keterakningiwuap?” Yawu sâm âikuwi.

⁵⁻⁶ Sânetâ sâop. “Lok nombotnaje taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan.” Yawu sânetâ lohimbî dondâne denyene nângânetâ bulâne otmu yâk yengâlen torokatnomai. Yakât otmâ engatyeñan genetâ loholemaihât biwiyene galem gum mannomai. ⁷ Otmu sâp yan kapam gotyeñan me kâlepñehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyîngiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâne emelâk sâm kalop yakât bulâne teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topne topne tetemu yan yeñe nâhâitje “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ⁸ Anjoân lohimbî hânñan kulemñan mansai dondâhâlâkne kasa oranjim ahonomai. Otmu mososoj hânñan kulemñan mososoj awawi guwawi membuap. Otmu po pato tetewuap. Yawu tetemu umatne topne topne teteyîngiwuap yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Imbilipyeñane naom mene sâm otmai yan naomne hâliliakmâ tatmu hâhiwin kakñan kinmai. Yawu otmâ naom ya kioñmu yanâmâ hâkyene sânduk sâmap. Yakât dopñeak umatne topne topne teteyîngiwuap yakât kakñanâmâ âwurem gewom.

⁹ Yeñe galem tiñ tiñ oranjim mannomai. Mitihât kasañane nâhât den pat âlepñe nângânetâ gemu bet pilâm yen hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Otmu yeñe miti emetñan yâhâ nâhât den pat sâm ekyongonjetâ nângânetâ ki bulâne otmu yongom mem âlâlâ tuhuyeknomai. Mem âlâlâ tuhuyekmâ yan meyekmâ lok kunlipyeñane den sâm hâreyînginjetgât yâk yengât senyeñan katyeknetâ kinnomai. Yâk yengât senyeñan kinmâ nâhât den pat âlepñe sâm tetem ekyongonomai. ¹⁰ Nâhât den pat yu lohimbî hânñan kulemñan manmaine nângânetgât yeñe mem sâliwahom ari ekyongonomai ya Anitâne sâm kalop. ¹¹ Otmu ekyongonjetâ lok nombotnaje den ya nângânetâ ki bulâne otmu yen meyekmâ den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyînginjetâ “Den mâtâpñe girawu watmâ sâm ekyongomunnje nângânetâ keterakningiwuap,” yawu nângâm ki gorâyîngiwuap. Sâp yanâmâ Awonñenñane ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyeñan katmu nâhât den pat âlepñe sâm kusânâm ekyongonomai. ¹² Otmu sâp yan umatne topne topne teteyîngiwuap yakât yuwu sâmune nângânet. Imi ata yeñahâk ahom hionjaknomai. Yawu otmâ dâiakmâ lok kunlipyeñe yengâlen ari den âiân karaknomai. Yawu oranjinetâ kunlipyeñane mem âlâlâ tuhuyekmâ yongonjetâ munomai. Otmu âwâ nan yâkne gurâ yawuâk oranjinetâ yongonjetâ munomai. ¹³ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Yeñe nâ orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yakât otmâ nâ mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin nângâman yakât dopñeak yen gurâ hâhiwin yînginomai. Hâhiwin yînginjetâ yanâmâ hâkyene ki biuk sâwuap. Yeñe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

*Yerusalem kapi itit kiom tuhunjetâ kâwurumñanjak kinbuap.
(Mataio 24:15-28 Luka 21:20-24)*

¹⁴ Otmu torokatmâ yuwu sâop. “Emelâk emet inânñan poropete âlâne den yuwu kulemguop.

“Kasalipyeñane opon kâmbukñan yâhâm orotmeme bâleñe topne topne otnomai. Yawu otñetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipñane pilâm iton galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai.” Yawu kulemguop.

Den kulemguop yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai. Yawu mannomai gârâmâ kasalipyeñane otñetâ bâlewuap ya ekmâ yawuya otmâ yan hilipyongomaihât yahatmâ iton galañ otmâ hewukñehen ari misiñguraknomai. ¹⁵ Otmu Yerusalem kapi ambolipñane gurâ yawuâk sururuk sâm ari misiñguraknomai. Yawu otmâ emetyenjan âwurem ari itâ pareñe miakne sâm yakât ki nângânomai. ¹⁶ Otmu lohimbî nep tuhuakmâ mannomainje âwurem taka emetyenjan iri sikumyeñe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukñehen ari misiñguraknomai. ¹⁷ Sâp yanâmâ imbi tepdâ umat karat mannomai

otmu n̄aŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manjêtâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hiliwahomaihât yeŋe Anitâ ulitgunomai. ¹⁸Otmu kasalipyeŋe to yambu sâpŋan takamai sâm Anitâ yawuâk ulitgunomai.

¹⁹ Kasalipyen̄aŋe takanomai yanâmâ umatŋe pato nandorone kakyen̄an yâhâwuap. Kândikum Anitâŋe lohimbi katyelehop yapâek umatŋe yan yuwuya âlâ ki teteop. Yawu gârâmâ umatŋe kakyen̄an yâhâwuap yukât kakŋan yuwuya âlâ ki tetewuap. ²⁰ Anitâŋe ikŋe lohimbilipŋe kerek hiliwahom metemaihât sâp ya mem tâlâwâk tuhuwuapgât sâm kalop. Yâhâ ki sâm kalop mâne lohimbi hârok muŋetâ hâmeyeŋe ki kinbuapgât dop tetembâp.

²¹ Otmu lok nombotŋaŋe nâhât yuwu sâm yen kâityongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgângumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgângumu endaken ge mansap, me wosaken me wosaken ge mansap,” sâm ekyongonjêtâ yâk yeŋgât den ya ki nâŋgânomai. ²² Sâp yanâmâ lok perâkŋe nombotŋaŋe topyeŋe kurihiakmâ oain sâm oain sâm otmâ yuwu sâm ekyongonomai. “Nâ galemyeŋe manbehât Anitâŋe âi sâm nihim hâŋgânnohomu ge mansan.” Yawu sâm nâhât lohimbi bulâŋe yaŋe yâk yeŋgâlen torokatjêtgât kulem topŋe topŋe menomai. Yawu otjêtâ yekmâ betyŋgim mannomai. ²³ Yawu gârâmâ yâkŋe eŋgatyeŋan geŋetâ lohotŋe otmahât emet inânŋan den ekyongoan yu biwiyen̄an katmâ galem oranjinomai.

Yesuŋe âwurem gewuap yanâmâ anjelolipŋaŋe meneneknomai.
(Mataio 24:29-31 Luka 21:25-28)

²⁴ Umatŋe topŋe topŋe tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenŋe otmu omonjgât emetsenŋe yamâ bok sâmu omonj sahakbuap. ²⁵ Omonj sahakmu pitu yaŋe himbimâmbâ pek sâm genomai. ²⁶ Yawu otmu yanâmâ Anitâŋe yâhâpŋe hâŋgânnohomu elem kulewonjboŋ kakjambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekjêtâ ae seŋ seŋ otbuap. ²⁷ Sâp yanâmâ anjelolipne hâŋgânyongomune emetsenŋe gahanjehen gehenjehen hân ewun embun nâhât pat manmâ arai ya kerehâk mem menduhuyeknomai.

Bândup baiako yakât dop
(Mataio 24:32-35 Luka 21:29-33)

²⁸ Sâp yan âwurem gewom yakât nâŋgânjêtâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ²⁹ Yakât dopŋeâk hâmbâi den yan yukât bulâŋe tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuŋe emet inânŋan den eknongop yakât bulâŋe tetemu eksain.” Yawu sânomai. ³⁰ Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki muŋetâek bulâŋe tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâŋe bulâŋanâk tetewuap. ³¹ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâŋe kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.
(Mataio 24:36-44 Luka 17:26-30,34-36)

³² Sâp pato tetewuap yakât yuwu sâmune nâŋgânjêt. Sâp gewom lohimbi kerekŋe yakât ki nanŋai. Otmu anjelo himbimân tatmai yâkŋe gurâ yawuâk ki nanŋai. Otmu ninak gurâ ki nanŋan. Awoŋne himbim amboŋe ikŋahâk nanŋap. ³³ Sâp girawuân me girawuân âwurem gewom yakât ki nanŋai. Yakât otmâ biwi pâlâmŋe manmahât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgânjêt. ³⁴ Lok kutdâ âlâŋe emetŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari tipŋe manmâ âwurem tohowuap. Yawu gârâmâ ariwe sâm otmâ âi loklipŋe âi sâm yŋgim yuwu sâm ekyongowuap. “Âi sâm yŋgian yu tiŋâk mem menomai.” Yawu sâm lok âlâ mem “Hâŋgi yukât galem kin,” sâm katmâ ariwuap. ³⁵⁻³⁶ Katmâ arimu yâkŋe galem kinbuap gârâmâ lok kutdâŋe sâp girawuân âwurem takawuap ya ki nanŋap. Omonj derep kâmbukŋan, me emet eŋgatŋe nâŋgâmu yan, me emetsâpŋe, me sâp girawuân

me girawuân takawuap ya ki nanġap. Yakât otmâ yâkņe sen galemâk otmâ manbuap. Yâhâ yakât dopņeâk nâņe sâp girawuân taka yen meyekbom ya ki nanġai. Yakât otmâ biwi golâek manmâ âi sâm yingiwani ya tiņâk mem mannomai. ³⁷ Yâhâ den yan yuâmâ yengâlâk ki yan. Yen otmu hâmbâi lohimbî tetem mannomainę biwi nâņġân nâņġanyeņe nâhâlen kepeim mannomai kerek yengât yan.” Yawu sâop.

14

Yesu muâkġât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Luka 22:1-2 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Tihit tihit hombanġ ya tâlâhuop. Otmu hombanġ yakât kutņe âlâmâ “Natik Hombanġ” yawu sâmain. Hombanġ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uwi ya yengât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe menduhuakmâ Yesu kumunņe mumbuap sâm yakât den hikuwi. ² Yawu otmâ benņe yuwu sâm alahuwi. “Yuâmâ Tihit tihit Hombanġ otbuap. Yakât otmâ halihu lohimbî dondâņe taka menduhuaknomai. Yawu gârâmâ sâp yan nenņe Yesu mem pâi emetņan katmunņe tatmu lohimbîņe eknomai yanâmâ kuk pato tetewuap. Yawu otmunņe kuk pato tetemapġât yok pilâm in yawu mem kumunņe mumbuap. Yawu sâm den hikuwi.

Yesuhât kunġan imbi âlâņe to kukņe orop mem motelemu ġiop.

(Mataio 26:6-13 Yoane 12:1-8)

³ Otmu Yesuņe menenekmu Betani kapiân yan yâhâwin. Yan yâhâ lok âlâ, kutņe Simon sâm, hâk bâle tetewanġimu manminiop ya henġenġuop yâkât emelan yâhâ orowâk tatmâ sot newin. Sot nem tatmunņe imbi âlâņe to kukņe suk sukņe âlâ, hâmeņe yahat yahatņe ya mem emelan tatbinân gaop. Ga maņġuņe mem hindâm Yesuhât kunġan motelemu ġiop. ⁴ Motelemu ġemu lok nombotņane ekņetâ bâlemu yuwu sâwi. “Wongât to kukņe suk sukņe yu imbiâk mem motelemu kunġan ġiap. Ya ekmunņe ki ârândâņ oap. ⁵ Nenņe to yu âlepņe mem arimunņe lok nombotņane l000 kina yawu yane puluhunġetâ yakât hâmeņe mem ari lohimbî umburuk mansai yawu ya tânyongombâingât dop.” Yawu sâwi. Yawu sâm imbi ya ekmâ sâwi.

⁶ Ekmâ sâņetâ Yesuņe nâņġamu ki ârândâņ otmu yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukņe. Pilâņet. Imbi yuņeâmâ kulem oap yukât nâņe nâņġamune âilonġo oap. Yakât yuwu sâmune nâņġâņet. ⁷ Lok umburuk mansai yamâ sâp kâlep manņetâ tânyongonomaihât dop tap. Yâhâ nâmâ sâp kâlep ki otmuâk pilâyekbom. ⁸ Nâmâ mumune lâmân hannohonomai yakât mâtâp menihim imbi yuņe to kukņe suk sukņe ya motelemu kunnan ġiap. ⁹ Yakât yuwu sâmune nâņġâņet. Nâhât den pat âlepņe yu hânġan kulemņan ari ekyongonomai. Otmu imbi yuņe kulem otnihap yukât den pat ya gurâ yawuâk ekyongonġetâ nâņġanomai.” Yawu sâop.

Yurasîņe Yesu betņehen kionġbuapġât sâop.

(Mataio 26:14-16 Luka 22:3-6)

¹⁰ Otmu sâp yan Yesuhât hoņ bawalipņe kâiân yâhâp manbin. Gârâmâ bukunenņe âlâ kutņe Yurasi sâm, yâkņe hotom uminiwi yengât kunlipyeņe yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât hâmeņe membuap yakât ekyongop. ¹¹ Ekyongomu nâņġâm heronę otmâ hâmeņe waņnomai yakât ekuwi. Otmu girawu tuhum yok pilâm meņetâ lohimbîņe ki eknomai yakât nâņġâm manop.

Yesuņe hoņ bawalipņe orop sot newi.

(Mataio 26:17-25 Luka 22:7-14,21-23 Yoane 13:21-30)

¹² Otmu emet haņ sâmu nenņe yuwu sâm Yesu âikuwin. “Natik Hombanġ tâlâhuap. Yakât otmâ hândâhân lama nanņe âlâ ġaim katmunņe mem Anitâhât hotom unomai. Yawu gârâmâ emet wosan ari sot umunņe orowâk nenom?” Yawu sâwin.

¹³ Yawu sâam âikumunje Yesuje bukuyâhâtnenne yâhâp yuwu sâam hângânyotgop. “Yerusalem kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmu ekdomawot. ¹⁴ Lok ya ekmâ betnan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. Yâhâmâmâ emet yakât amboje yuwu sâam ekuromawot. “Nengât bawapinenne yuwu yap. “Nâje hoj bawalipne meyekmune emet yukât biwiñe âlâen tatmâ sot um nenom yakât otmâ emet biwiñe ya tiripnotgorâ ekde.” Yawu sâam ekuromawot. ¹⁵ Yawu sâam ekumutâ lok yaje dâiyelekmâ emet biwiñe âlâ mem heñgenjetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinñan tuhuromawot.” Yawu sâam hângânyotgomu yâhâowot. ¹⁶ Yâhâ Yesuje den ekyotgop ya watmâ senje âlâlâ mem dinñan tuhuowot.

¹⁷ Mem dinñan tuhumutâ emetsâpne otmu yan Yesuje menenekmu emelan yâhâ sot newin. ¹⁸ Nem tatmunje Yesuje yuwu sâop. “Sâmune nângâñet. Yeñe nâ orop manmâ lau konok nem buku orangim manmain. Yamâ yengâlebâ lok âlâñe betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenan mem katnekuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yawu sâamu nângâmunje biwinenne umatne otmu yakât topne nângâne sâam nenje ikñiâk ikñiâk yuwu sâam âikuwin. “Gâñe nâhât yat me âlâhât yat?”

²⁰⁻²¹ Yawu sâam âikumunje yuwu sâam eknongop. “Anitâñe sâamu kulemguwi yakât bonje nâhâlen tetemu nohoñetâ mumbom yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmuâmâ yengâlen gâtne âlâñe oto konohân nâ orop sot nendomait yâkñe yawu otnihiwuap. Yawu otnihiwuap yakât matne hâmbâi umatne dondâ membuap. Yakât otmuâmâ mâmâñe ki mem ga katbâp yamâ mem ga kalop yawu nanñan.” Yawu sâop.

Natik newi.

(Mataio 26:26-30 Luka 22:15-20 1 Korinti 11:23-25)

²² Otmu sot nem tatbin yan Yesuje banja mem Anitâ mepaem motokmâ ningim yuwu sâam eknongop. “Yu mem neñet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap.” Yawu sâam mem ningimu newin.

²³ Ningimu nemunje yanak wain to mem Anitâ yâhâpne mepaem gâim ningimu newin. ²⁴ Ya mem nemunje yuwu sâam eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoñetâ hepne gemu mumbom Anitâñe nâhât den sâam kalop yakât bulâñe tâñ tâñâk tetewuap. Yawu otmu lohimbî kerek yengât tosayeñe Anitâñe pilâyingiwuapgât mâtâp tetem heñgenjuwuap. ²⁵ Nâ sâp yiwerene wain to yu yen orowâk ki nem yâhâwom. Yawu gârâmâ yu nemunje ki pesuk yap. Hâmbâi Anitâñe âlâkuâk hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk nem yâhânom.” ²⁶ Yawu sâam tiñ pilâmu yapâ yahatmâ Anitâ mepaem kiki mewanñim ya pilâm Oliwa pumñan yâhâwin.

Petoroñe betbanjiwuap yakât Yesuje sâop.

(Mataio 26:31-35 Luka 22:31-34 Yoane 13:36-38)

²⁷ Mâtâwân yâhâm tatmunje yuwu sâam eknongop. “Anitâñe emet inânñan poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâje sâamune lama yengât amboyeñe ya kuñetâ mumbuap. Otmu yâk watmâ manmai ya hârok gem tiok taok otmâ arim kinnomai.” Yawu kulemguop tap.

Den yakât bonje yu tetewe sâam oap. Yakât otmâ kasalipnane taka menekñetâ yen kerekñe kiñgityenahât otmâ gem tiok taok otmâ arinomai. ²⁸ Menekmâ ari nohoñetâ mumbom yamâ benje mumuñambâ yahatbom. Mumuñambâ yahatmâ Galilaia hânân ari mambotyñgim tatmune yen aksihâk arinjetâ menduhuaknom.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâamu Petoroñe matne yuwu purik pilâwanjiop. “Gâhât kasa takanomai yan yâkñeâmâ kiñgityenahât otmâ arinomai. Yâhâ nâmâ bia, nâ ki pilâhekmâ ariwomgât nanñan.” Yawu sâop.

³⁰ Sâamu sâop. “Nanñat. Gâñe omoñ yukâlâk nâhât “Ki nângâwanñian,” sâuwat. Yawu sârâ kalimbunje otbuap yan gokorok yâhâpñe isewuap.” Yawu sâop.

³¹ Yawu sâmu kârikņe otmâ yuwu sâop. “Nâmâ gâ orowâk tatdom. Yawu tetehihimu nâņe gâ ki pilâhekmâ ariwom. Me kinņitnahât gurâ ki otbom. Nâņe gâhât topgahât âinoņetâ ki kurihiwom. Me gohone sâm otnomai yanâmâ nâ orowâk tatmutņe notgonomai.” Yawu sâop. Yawu sâmu nenņe gurâ yâkņe sâop yawuâk sâwin.

Yesuņe Oliwa pumņan yâhâ âwâņe ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Luka 22:39-46)

³² Ari kapi âlâ, kutņe Gesemane sâm, yan ariwin. Yan ari Yesuņe yuwu sâm eknongop. “Yen yuân tatņetâ nâņe awoņ orop ba den tipiņe alahure.” Yawu sâmu yan ge tatbin.

³³ Yan ge tatmunņe Petoro, Yakowo, Yoane meyekmu yenjâk bawi. Ba kinmâ umatņe tetewanņiwe sâm olop yakât nâņgâmu biwiņaņe umatņe otmu yuwu sâm ekyongop.

³⁴ “Yen yuân galem tatņet. Hâkne biuk sâmu biwine umatņe dondâ oap.” Yawu sâm ekyongop.

³⁵ Yawu sâm katyekmâ peren pilâm ge pare im Anitâņe nâņgâmu umatņe ya pesuk sâwanņiâkgât yuwu sâm ulitguop. ³⁶ “O Awon, gâmâ yu me ya otbe sâm ki hâum pâpgumat. Umatņe yu tetenihiwe sâm oap ya nâņgârâ ki teteâkgât nanņan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâm yahatmâ âwurem ba yekmu aman pâlâmņe injetâ mândeyekmâ Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, aman pâlâmņe im tat yukâ. Nâ yiwerenņe pilâyekboman. Yakât pâlâmņe ki ot.” ³⁸ Yawu sâm ekum benņe yuwu sâop. “Biwiyeņeâmâ hewewen oap. Yâhâ wâtyeņeâmâ houņ sâmu aman iai. Yen lohotņe otmâ pilânekmaihât golâek tatmâ Anitâ ulitgunet.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâm ekyongom benņe peren pilâm ba kinmâ angoân sâop yawuâk sâm Anitâ ulitguop. ⁴⁰ Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba hoņ bawalipņe yeksan mâne aman pâlâmņe iwi. Yawu injetâ mândeyehop. Mândeyekmu yahatmâ anulakmâ den biaek otbi.

⁴¹ Yawu otņetâ benņe kalimbuņe peren pilâm ba Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâm âwurem ba mândeyekmâ yawu sâm ekyongop. “Bâe, yen nanņai me? Wongât aman pâlâmņe im tai. Emelâk Anitâņe yu otbomgât hâņgânohomu gewan. Yakât topņe teteâkgât kasalipnaņe menekmâ ari hilipnohomomai yakât sâp tâlâhuap. ⁴² Bâiņ, yen yahatmâ enda yekņet. Nâhât den halop alahum kinsai. Gârâmâ yengâlen gâtņe betnehen kioņsapņe taka kinsap. Yakât yahatņetâ ba yekne.” Yawu sâop.

Yesu mewî.
(Mataio 26:47-56 Luka 22:47-53 Yoane 18:3-12)

⁴³ Yawu sâm eknongomu yanâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât papatolipnennâņe lok sesengâlâk hâņgânyongoņetâ bukunenņe Yurasinņe dâiyekmu Yesu mene sâm takawi. Takaņetâ nen orop ahomaingât nâņgâm kapamgât wahap miakmâek takawi. ⁴⁴ Lok takawi ya Yurasinņe kulem girawu otmu menomai yakât yuwu sâm ekyongop. “Yesu parahumune ekmâ yanâk ga mem arinomai.” Yawu sâm ekyongom dâiyekmu takawi.

⁴⁵ Gotnennan takamâmâ kasa ya kinņetâ Yurasinņe Yesu gotņan ga parahum yuwu sâop. “O, patone, mandâ manman.” ⁴⁶ Yawu sâm parahumu yanâk ga Yesu mewî. ⁴⁷ Meņetâ kinmu yanâk nengâlen gâtņe âlâņe yahatmâ tewetņe mem hotom uminiwi ya yengât kunyenahât hoņ bawaņe ya ândâpņe nombot ya topņambâek kârâm hâreop. ⁴⁸ Kârâm hâremu Yesuņe yuwu sâm âiyongop. “Yen unam tewet otmu kapamgât sâtņe metņe âlâlâ mem takai. Yeņe nâhât lok bâleņe sâm menekne sâm takai me? Me lok bâleņe âlâ kune sâm takai? Ya ekmune bâleap. ⁴⁹ Hilâm ârândâņ nâmâ Anitâhât opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yinņim gaman. Yan bân menekbâi yamâ emet inâņņan Anitâņe poropetelipņe den ekyongomu kulemgui yakât bulâņe yu teteap.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu ekmunņe hâknenņe biuk sâmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbin.

⁵¹ Tiok taok otmâ arim kinmunje yanâmâ lok sihan âlâ sângum kaok latmâ kinopje betyenehen ariop. ⁵² Betyenehen arimu ekmâ mem hilipgum sângumjeâk mem kon pilânetâ hâk barak yahatmâ sururuk sâam ariop.

Yesu muâkgât den haknan sâwi.

(Mataio 26:57-68 Luka 22:54-55,63-71 Yoane 18:13-14,19-24)

⁵³⁻⁵⁴ Nenâmâ kerehâk kinjitenjahât otmâ gem tiok taok otmâ arim kinmunje Petoroje ikniâk betyenehen tihâk ariop. Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyeje yâkât emelan Yesu mem ariwi. Mem ariwi sâp yan hotom uminiwi ya yengât lok kunlipyeje otmu Yura lok nengât kunlipnenje otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi ya kerekeje emet yan yâhâ menduhuakmâ kinbi. Yan yâhâ menduhuaknetâ tembe lâu emet yakât galem kinbi je kâlâp ujetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yawu otmâ tatjetâ Petoroje yâk yengât hohetyenan ba kâlâp nângâm ikaiakmâ talop.

⁵⁵⁻⁵⁶ Otmu emet yan yâhâ menduhuakbi je girawu tuhumunje muâkgât nângâm den golâ topje topje gahaem haknan sâwi. Yawu otmâ lok dondâje den girawuân hâum sânetâ kunlipyenaje nângânetâ ârândâj otbuap yakât pâpguwi. Den sâam ariwi yan je ki lâuahop.

⁵⁷ Yâhâ lok nombotnaje yahatmâ yuwu sâam haknan sâwi. ⁵⁸ “Lok yujeâmâ den âlâ yuwu sâamu nângâwin. “Opon kâmbukje emelâk tuhuwi yuâmâ nâ niniâk liakum yâhâpne hilâm kalimbu kâlehen tuhum manjuwom. Lok âlâ me âlâje ki tânnohowuap.” Yawu sâop.” Yawu nângâm tâpikgum haknan sâwi. ⁵⁹ Otmu den sâwi yan je gurâ ki lâuahop.

⁶⁰ Otmu hotom uminiwi ya yengât kunyenaje yahatmâ kinmâ Yesu yuwu sâam ekuop. “Gâ wongât otmâ den âlâlâ âihohomunje yakât matje ki kâpeksat? Yawu otdâ ekmunje ki ârândâj oap.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâamu benje Yesu je olotonâk kinop. Olotonâk kinmu witgum âikuop. “Bâin, witgumâk âihohowe. Gâ Anitâje ikje nanje bulâje ya hângângohomu ge yu mansat me bia? Sârâ nângâne.” Yawu sâop.

⁶² Sâamu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ Anitâje hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâje wâtje nihim âlâkuâk hângânnohomu elem kulewonjon kaknambâ âwurem ge yengât kunyeje tatmâ yâhâmbisâm. Sâp yan Anitâhât wâtje ya nâhâlen tetemu eknomai.” Yawu sâop.

⁶³ Yawu sâamu den ya nângâmu bâlemu yahatmâ ikje sângum mem duhatmâ bukulpje yuwu sâam ekyongop. “Bâin, den kâmbukje hâlilije sâamu nângâmunje pesuk yap. ⁶⁴ Iknjahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenan kinbe sâam oap. Yakât otmâ girawu tuhunomgât nanjai?” Yawu sâam âiyongop.

Âiyongomu den yakât alahu gulahu otjetâ biwiyenje konohâk otmu yuwu sâwi. “Bâin, yu otmu bâleapgât muâkgât nan gain.” Yawu sâam hârewanjiwi.

⁶⁵ Sâam hârewanjim nombotnaje yahatmâ tâpguwi. Tâpgum gâtnaje sângum âlâ mem senje sâhâm kâtpgunjetâ kinop. Senje sâhâm kâtpgum ândâpne huhuwi. Ândâpne huhum nombotnaje yuwu sâam âikuwi. “Bâin, ândâpge âlâje huhuap? Yakât sârâ nângâne.” Yawu otjetâ pesuk sâamu tembe lâu emet yakât galem kinbi je kum me âlâlâ tuhuwi.

Petoroje Yesu betbanjiop

(Mataio 26:69-75 Luka 22:56-62 Yoane 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Yawu otbanjinetâ Petoro yâhâmâ yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁶⁷ Tatmâ yanâk hotom uminiwi ya yengât lok kunyenjahât hon bawa imbi âlâje towatje ekmâ yuwu sâam ekuop. “Âe, gâmâ Yesu Nasaret ambone orop manjetâ yekman.” Yawu sâam ekuop.

⁶⁸ Yawu sâmu nângâm kurihiakmâ yuwu sâop. “Âe, gâne den yakât ki nanngan. Gâne den yat yakât topne ki nângâm hennguan.” Yawu sâmu yahatmâ pilâyekmâ endunâken ba kinmu yanâk gokorok isiop.

⁶⁹ Gokorok isemu imbi yanê yâhâpne ekmâ lok yan kinbi ya yuwu sâmu ekyongop. “Wâe, lok yuâmâ Yesu bukulpne orop manjetâ yekman.” ⁷⁰ Yawu sâmu Petoroñe yâhâpne kuriahop.

Kurihiakmu sâp kâlep ki otmuâk yan kinbiñe Petoro towatne ekmâ yuwu sâwi. “Wongât kurihiaksat? Gâhât towatge gekmâ nanngain. Bulânanâk gâmâ Galilaia amboñe.” Yawu sâmu ekuwi.

⁷¹ Yawu sâmu ekuñetâ kurihiakmâ yuwu sâop. “Bâin, yuwu sâmune nângâñet. Nâ Anitâhât sennan kinmâ den membom otmuâmâ yâkne matne nihiwuap. Lok yai yakât nâñe bulânanâk ki nângâwanngian.” Yawu sâop.

⁷² Yawu yan mâne yanâk gokorok yâhâpne isiop. Gokorok isian mâne Yesuñe emet inânñan den ekuop ya nângâmu teteop. “Gâne nâhât “ki nângâwanngian” sârâ kalimbuñe otbuap yan gokorok yâhâpne isewuap.” Yawu sâop ya nângâmu tetemu isiop.

15

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Luka 23:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Otmu emet han sâmu yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi otmu Yura nengât kunlipnenne hârokne in yawu menduhuakmâ Yesu muâk sâmu den hikuwi. Yawu otmâ Yesu bâñan sâhâm dâim Roma yengât kiap âlâ, kutne Pilato sâmu, yâkât den sâsâ emetñan ariwi. ² Dâim Pilatohâlen arinjetâ yâkne yuwu sâmu âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

³ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeneñe den golâ topne topne sâmu Yesu hakñan sâwi. ⁴ Yakât otmâ Pilatoñe Yesu yuwu sâmu âikuop. “Den topne topne gâhâlen kârâm pilai. Yakât otmâ girawuhât otmâ matne ki kâpekyingiat?” ⁵ Yawu sâmu den biaek kinop. Yawu kinop yakât Pilatoñe ekmu sâtne olop.

Pilatoñe Yesu muâkgât sâmu hârewanngiop.

(Mataio 27:15-26 Luka 23:13-25 Yoane 18:39-19:16)

⁶ Otmu Tihit tihit homban ârândânâk Pilatoñe yuwu otminiop. Lok tosa otñetâ pâi emetñan katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtne âlâ me âlâhât lohimbine nângâñetâ dopñan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi.

⁷ Yâhâ sâp yan lok bâlene âlâ, kutne Barawa sâmu, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetñan mem katñetâ tatmâ gaop. ⁸⁻¹⁰ Yawu gârâmâ Pilatoñe yuwu nângâop. “Lohimbi dondâñe Yesuhât nângâñetâ yahatmap. Yakât otmâ hotom umai ya yengât kunlipyeneñe nângâñetâ bâlemu yanak muâkgât sâmu hârewanngim nâhâlen mem takai.” Yawu nângâop. Yâhâ lohimbine kiñgitne orowâkne yâkâlen ari menduhuakmâ pâi emetñan tatbi yapâ gâtne âlâ holañmu giâkgât ekuwi. Ekuñetâ yuwu sâmu âiyongop. “Nâñe Yura yengât lok kutdâ yu holañmune giâkgât nanngai me bia?” Yawu sâmu âiyongop.

¹¹ Yawu sâmu âiyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeneñe lohimbine Pilato ekuñetâ Barawa holañmu giâkgât enngatyeñan gewi. Yakât otmâ lohimbine yanê Barawa holañmu giâkgât ekuwi. ¹² Yawu ekuñetâ Pilatoñe yuwu sâmu âiyongop. “Yawu gârâmâ yengât lok kutdâ yakât girawu otbanngiwomgât nanngai?” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu yahatmâ den yuwu halahum sâwi. “Yâk howanân kum kânângâñetâ muâk.”

¹⁴ Sâñetâ sâop. “Wuân otmu bâleopgât yawu yai?” Yawu sâmu âlâkuâk yahatmâ sâwi. “Howanân kum kânângâñetâ muâkgât nanngain.” Yawu sâmu sâmu hârewi.

¹⁵ Otmu Pilatonje lohimbi yaņe ikņahât nâņgâņetâ yahalâkgât lauyenjan mem tembe lâulipņe ekyongomu Barawa holaņetâ gem ariop. Otmu Yesu mem kândâtņe lawitņetâ hepņak kiņ pisiliņ sâop. Yawu otņetâ Pilatonje hâņgâņyongomu howanân kuņetâ muâkgât mem ariwi.

Tembe lâulipņe Yesu mem âlâlâ otbaņgiwi.

(Mataio 27:27-31 Yoane 19:2-3)

¹⁶ Tembe lâulipņe yahatmâ Yesu mem ya pilâm emet âlâen katņetâ talop. Yawu otmâ tembe lâu bukulipyene meyekņetâ ga menduhuakbi. ¹⁷ Menduhuakmâ hâk katipņe kâkâlep, kuriņ takop takop yamâ lok kutdâņe mânunakmâ manminiwi yawuya mem mânunbaņgiwi. Yawu otmâ tâk âlâ sâtņe metņe, hatman yawuyaņe mem goņgoņgum lok papato yeņgât ñerenden ya dop kum kunņan kepeim âlihitaņgiwi. ¹⁸ Yawu otbaņgim gotņan ba senņan gem giriņbaņgim yuwu sâm ekuwi. “Bâe, Yura yeņgât lok kutdâ pato. Yakât otmâ torokatmâ mangât naņgain.” Yawu sâm senņan gewi. ¹⁹ Senņan gem kundenņan tâpguwi. Tâp gum kapam âlâ mem kunņan lawitbi. ²⁰ Senņan geņetâ dopņan otmu hâk katipņe kuriņ ya mem tuhum pilâm ikņe hâk katipņe mem mânunbaņgim yaņak mem howanân kum kânâņgâne sâm dâim ariwi.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Luka 23:26-43 Yoane 19:17-27)

²¹ Dâim mâtâwân arim tatņetâ lok âlâ takamu ekbi, yamâ kutņe Simon sâm, Alesande yet Lupu yetgât âwâyetņe. Yâhâmâ Kirene hânân gâtņe. Mem tetem Yesu wâtņe houņ sâopgât sâwaņgiņetâ Yesuhât howan ya tângum mem lâumu orowâk ariwi. ²² Ari hân âlâ, kutņe Golihata sâm, yan ariwi. Kut yakât topņeâmâ “Lok Kunņe Hahitņe,” yawu.

²³ Yan ari Yesuņe hâhiwin dondâ nâņgâmapgât wain to otmu to ñasin bâleņe, kutņe Miri sâm, ya orop menduhum gâim waņetâ nemu ñasinbaņgimu ukum pilâop. ²⁴ Ukum pilâmu yâkât hâk katipņe tuhum pilâmâmâ ikņe howanân kum kânâņgâņetâ kinmu hâk katipņe ya mem “Âlâņe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katņetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeņe ikņiâk ikņiâk yan kulemgum amanân mânunetâ giop. Mânunetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meņetâ kut teteop yaņe miahop. Yawu otbi. ²⁵ Yâhâ omoņânâk 9 kilok otmu yan howanân kum lâum kânâņgâwi. ²⁶ Yawu otmâ howan yakât kunņan yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yeņgât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemgowi. ²⁷ Otmu sâp yanâk lok komborâ yâhâp yotgom lâum kânâņgâyelekņetâ nombot nombot kinowot. ²⁸ Yawu otbi yan Anitâņe emet inânņan den sâop yakât bonņe teteop. Den yamâ yuwu. “Nâņe nine hoņ bawa hâņgângumune gemu lohimbiņe ekņetâ lok bâleņe yawu olop.” Yakât bonņeâmâ lok bâleņe yâhâp orop yongom lâum kânâņgâyekņetâ kinbi.

²⁹ Otmu lohimbi nombotņe mâtâp ya watmâ howan hâlâņmâ arim takawiņe Yesu ekmâ lauyeņe butelim yuwu sâwi. “Bâe, gâņe emelâk yuwu sârâ nâņgâwin. “Opon kâmbukņe yamâ nâņe liakum hilâm kalimbu biwiņan tuhum maņguwom,” yawu sârâ nâņgâwin. ³⁰ Yawu gârâmâ howanâmbâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâwi.

³¹⁻³² Yawu sâņetâ benņe hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyeņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwiņe senņan gem yuwu sâm alahuwi. “Lok yuâmâ Anitâņe hâņgângumu ge Yura nengât tihitnenņe otmâ kutdânenņe mansap sâmai. Lok yuņe lohimbi nombotņe tânyongmu ekmain. Yâhâ girawu otmâmâ ikņeâmâ ki tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giap? Kâpehâkmâ gemu eknom otmuâmâ biwinenņe yâkâlen katmâ tem lâuwaņginom. Yâhâ ki kâpehâkmâ gewuawâmâ yuwu sânom. “Âo, lok yuâmâ imbiâk otmap.” Yawu sânom.” Yawu sâm senņan gewi. Senņan geņetâ lok bâleņe yotgom kânâņgâyelekņetâ nombot nombot kinowot yâkņe gurâ yawuâk senņan giowot.

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Luka 23:44-49 Yoane 19:28-30)

³³ Otmu hilâm kâriknan, 12 kilok olop yan, Anitâne nângâmu emetsenje ya omon sahapop. Omon sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjnje âlâkuâk pilâop. ³⁴ Yawu otmu Yesune kândâtne kuwihakmâ Yura nengât denân yuwu sâam halahuop. “Eli, Eli lama sapaktani,” yawu sâop. Sâop yamâ topne yuwu. “O, Awon, wongât nângâm kâkâsuk otmâ betnihiat?” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâamu lohimbi nombotnane nângâm tâpikgum yuwu sâawi. “Elihat mon sâam ahom kuakmâ tap.” ³⁶ Yawu sânetâ hohetyenjan gâtne âlâne sururuk sâam ari sângum âlâ mem nak bâtbâtne potonnan pân pân kepeim yane wain to bâlene yan katmâ mem yâhâ launan kalop. Yawu otmâ bukulipne yuwu sâam ekyongop. “Eliane himbimâmbâ ge tânguâkgât nângâm kutne kunsap mon?. In ekne.” Yawu sâop. ³⁷ Yawu sâamu Yesune den kârikne halahum yanjak muop.

³⁸ Otmu emelâk lohimbi innane opon kâmbukne yakât biwine ekmai sâam sângum kâlep pato hikunetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yane pânjambâek tok sâam hâreakmâ nombot nombot otmu teteknan olop.

³⁹ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlânjâ kinopne ekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâop. “Lok yuâmâ Anitâhât nanne bulâne.” Yawu sâop.

⁴⁰ Otmu imbi nombotne peren pilâm endânân ba kinbi ya yengât hohetyenjan kinbi ya yengât kutyene Salome, otmu âlâmâ Maria, Matala kapiân gâtne, otmu âlâmâ Mariahat kut nambene otmu yâkât nanyâhatne yâhâp, kutyetne Yose otmu imine Yakowo yâhâmâ lok sihan. ⁴¹ Imbi yongonsan yamâ Yesu orop Galilaia hânân manmâ hon bawanjim gawi. Yâhâ imbi nombotneâmâ Tihit tihit homban ya ekne sâam Yerusalem kapiân Yesu orowâk yâhâwi yane kinbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Luka 23:50-55 Yoane 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Otmu lok âlâ, kutne Yosep sâam, yâkât topneâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi yapâ gâtne. Emelâk Parisaio, Sarukaio otmu Yura nengât papatolipnennane yâk orop menduhuakmâ den otminiwi. Yakât otmâ lohimbi sesengâlâkne nângâwanjnetâ yahalop. Otmu Anitâne ikne hon bawa hângângumu ge Yura nengât lok kutdâ otmâ tihitnenne otmâ yâhâwuap yakât biwine mem mambotmâ manmâ gaop. Topne yawu. Yâhâ Yesune muop yan lohimbi kerekne Tihit tihit Homban emet han sâamu tetewuap yakât nângâm sot kâle otmu senne âlâlâ mem dinnan tuhuwi. Yakât nângâm Yosepne ikne hâknhât tihitne ki nângâm Yesu lâum ari hanguwe sâam Pilatohâlen ari tetewangiop. ⁴⁴ “Yesu muap,” sâam ekumu nângâm Pilatone engat yâhâp olop. Yakât otmâ tembe lâu âlâne ari ekma taka sâamu nângâwe sâam hon hângângumu ariop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ari ekma âwurem taka “Emelâk muap,” sâam Pilato ekuop. Ekumu Pilatone Yosep nângâwanjop. Nângâwanjimu yâkne sângum kaok âlâ puluhuop. Yawu otmâ bukulipne meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum yane katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânâ mem tinjâlonetâ kinop yan lâum ari katbi. Lâum ari katmâ kât âlâ lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manjuop. ⁴⁷ Manjumu arinetâ Maria Matala kapiân gâtne otmu nambene, Yose mâmâne, orop yan tatmâ ehowot.

16

Yesune mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Luka 24:1-12 Yoane 20:1-10)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp ya pesuk sâamu Maria Matala kapiân gâtne, nambene ya Yakowo mâmâne, otmu Salome yâkne Yesu pirinom sâam kendiân ari to kukne suk suk âlâ puluhuwi. ² Puluhum emet âlâen yâhâ iwi. Otmu han sâamu yahatmâ sumângen ariwi. Mâtâwân arim yenjiâk alahu gulahu otmâ yuwu sâawi. ³ “Yâhâlen kât pato nandorone hâpunjetâ mâtâpne ya manjuop. Yakât otmâ âlâne tânnongom kât ya hâpunjetâ kâlehen

banom?” Yawu sâwi. ⁴Yawu sâw alahum ariwi. Ari senyeŋe pilâm eksain mâne kât pato ya emelâk hâpunŋetâ mâtâpŋe ya tetekŋan kinmu ekbi. ⁵Ekmâ kâlehen yâhâwi. Kâlehen yâhâm lok sihan âlâ hâk katipŋe kaok kâlep mânunjahop yaŋe tatmu ekbi. Ekmâ umutyene ariop.

⁶Lok yaŋe yuwu sâw ekyongop. “Yen kiŋgityenahât ki otŋet. Yesu Nasaret ambone howanân kuwi ya ekne sâw takai ya nanŋan. Yâhâmâ yuân ki tap. Emelâk mumunŋambâ yahatmâ arap. Ga gewâkŋeâk ekŋet. ⁷Ekmâ arimâmâ Petoro otmu hoŋ bawalipŋe nombotŋe ya yuwu sâw ekyongonomai. “Yâhâmâ emelâk mumunŋambâ yahatmâ Galilaia hânângen ari tap. Yawu gârâmâ yen yawuâk ari yâk penewanŋinomai.” Yawu sâw ekyongonomai.” Yawu sâop.

⁸Yawu sâw ekyongomu kiŋgityenahât otmâ kâi bâtyeŋe sân sân sâw yapâ pilâm sururuk sâw ba ariwi. Ari lohimbi nombotŋe yakât ki ekyongowi.

Yesuhât den pat âlepŋe Marekoŋe kulemguop yakât den potonŋe âlâ lok âlâŋe yuwu kulemguop tap.

*Yesuŋe Maria Matala kapiân gâtŋe tetewanŋiop.
(Mataio 28:9-10 Yoane 20:11-18)*

⁹Tatmâ nânŋâ nânŋâ sâp ya pesuk sâop. Gârâmâ emet haŋ sâmu yanâmâ Yesuŋe mumunŋambâ yahalop. Otmu Maria Matala kapiân gâtŋe, ikŋak emelâk weke bâleŋe nombolân yâhâp watyekmu yâkâlebâ gahaeakmâ ariwi. Anŋoân yâkâlen tetewanŋiop. ¹⁰Tetewanŋimu yanâmâ yâkŋe ari Yesuhât hoŋ bawalipŋe menduhuakmâ yâkât we bâle nânŋâm tatbi ya yuwu sâw ekyongop. ¹¹“Yesuŋe mumunŋambâ yahatmâ tetenihiap,” sâw ekyongomu nânŋâŋetâ porap olop.

*Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp teteyitgiop.
(Luka 24:13-35)*

¹²Otmu yakât kakŋan Yesuŋe hoŋ bawayâhâtŋe yâhâp mâtâwân teteyitgiop. Teteyitgimu ekmutâ kun kundennŋe âlâ olop. ¹³Lok yaŋe ekmâ âwurem sururuk sâw ari bukulipyetŋe yakât ekyongomotâ nânŋâŋetâ yawuâk porap olop.

*Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongop.
(Mataio 28:16-20 Luka 24:36-49 Yoane 20:19-23)*

¹⁴Otmu sâp âlâenâmâ Yesu hoŋ bawalipŋe kâiân konok hârohâk menduhuakmâ sot nem tatbin. Nem tatmunŋe Yesuŋe teteningiop. Otmu mumunŋambâ yahatmu ekmâ taka bukulipnennŋe eknongonŋetâ nânŋâmunŋe porap olop yakât Yesuŋe den sâningiop.

¹⁵Otmu yuwu sâw eknongop. “Den kâsikum yinŋim gan yu mem hânŋan kulemŋan ari lohimbi kâsikum yinŋinomai. ¹⁶Kâsikum yinŋinŋetâ nânŋâŋetâ bonŋe otmu biwiyenŋe nâhâlen kepeinŋetâ toen katyeknomai. Lohimbi yamâ sâp pato tetemu âwurem ge meyekmune orowâk tatmâ yâhâmbisâin. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋeâmâ nâhât den pat ya nânŋâŋetâ ki bonŋe otmu biwiyenŋe alitmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yinŋimu menomai.

¹⁷Lohimbi nâhâlen biwiyenŋe kepeim mannomainŋeâmâ nâhât wâtnan kinmâ kulem topŋe topŋe yuwu menomai. Nâhât wâtnan kinmâ weke bâleŋe watyekŋetâ gahaeakmâ arinomai. Otmu nimbilamyenŋe purik sâmu den anŋo sânomai. ¹⁸Otmu sâtŋe metŋe topŋe topŋe otmu hambe gumbamŋe ki hilipyongonŋetâ munomai. Otmu lohimbi kundat umatŋe teteyinŋiwuap ya gurâ tânyongonŋetâ âlepŋe otnomai.” Yawu sâw eknongop.

*Yesu himbimân yâhâop.
(Luka 24:50-53 Aposolo 1:9-11)*

¹⁹Yawu sâw eknongomu pesuk sâmu Anitâhâlen âwurem yâhâop. Yâhâmu Anitâ âwâŋe orop dop konohâk tawot. ²⁰Otmu yakât kakŋan kutdânenŋe mâmâŋe otrinŋimu kapi

tipi tapi tatmâ arap ya hawamgum yâkât den pat âlepɛ lohimbi ekyongom manbin.
Yawu otmâ kulem topɛ topɛ memunɛ ekmâ den pat ya nâŋgâɛtâ bonɛ olop.

Luka Yesuhât Den Pat Âlepņe Lukaņe kulemguop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuņe hohetnenņan manmâ kulem topņe topņe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiņe den pat âlepņe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesengâlâkņe kulemguwi. ³⁻⁴ Otmu nâņe gurâ den pat ya topņambâek nâņgâm henņengum kulemgu katgihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ aņgoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâņgâm henņenguwuat. Den pat ya yuwu tap.

Aņelo âlâņe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Herot sâm, yâkņe Yuraia ambolipņe yengât kunyeņe otmâ galemyongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yengâlen gâtņe lok âlâ, kutņe Sakaria sâm. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ gâtņe. Yâkņe imbi âlâ, kutņe Elisapet sâm, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ gâtņe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuņe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwaņgim gamutâ Anitâņe yelekmu ârândâņ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiņe amboņan amboņan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katņetâ opon kâmbukņahât biwiņe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotņeņe opon kâmbukņe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinņetâ Anitâhât aņelo âlâ, kutņe Gawirie sâm, hotom uminiwi yakât alata bonâņgen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaņe ekmâ pârâk pilâop.

¹³ Yawu otmu aņelo yaņe yuwu sâm ekuop. “Sakaria, ki kinņitgahât ot. Imbihaņe naom miâk nâņgâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu imbihaņe naom membuap. Naom yakât kutņe Yoane sâm kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kinņitņe orowâkņe yet orop heroņe nâņgâwaņginomai. ¹⁵ Nanyetņe yaņe tem lâuwaņgim manmu Anitâņe nâņgâwaņgimu ârândâņ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikņe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņgimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyeņe kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embâņân Anitâhât poropete âlâ, kutņe Elia sâm, yaņe yâkât wâtņan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâņe ekmu ârândâņ otminiop. Yakât dopņeâk nanyetņe manmâ Kutdâhât mâtâp mewaņgiwuap. Yâhâ âwâlipyeņe nan baralipyeņe kuk otyiņgimai ya biwiyeņe mem huruņ tuhuyiņgimu kaok oraņginomai. Otmu lohimbi kunyeņe kârikņe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyeņe bâleņe pilâm tem lâuwaņgim mannomai. Nanyetņe yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewaņgiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâmu, Sakariaņe yuwu sâm âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nâņgâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâņgâmune bulâņe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. “Ahonakmune nâņgâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoņ bawaņgiman. Yâkņe hâņgânnohomu ge den yu ekgohoan. ²⁰ Yawu gârâmâ den ekgohomune nâņgâm biwi yâhâp oat yakât matņe den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâņe tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâm yanâk biatmu, lok sombo ya ikņiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbukņan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiņe “Girawu otmâ kâihumboņ ot tap?” sâm mambotbaņgiwi. ²² Yawu otņetâ yâk yengâlen ge den ekyongowe sâm otmu eņgatņe maņguakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu

ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbukñan yâhâmu Anitâñe biwiñe mem purik pilâwanjimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâñetâ den sâwe sâm bânñajak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpñe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kakñan imbiñe ya tepñe olop. Tepñe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâñe nâñgâñihimu tepne oan yakât otmâ ki anulakbom.” Yawu sâm emetñanâk tatmu emetsenñe mome pesuk sâop.

Anjelone Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenñe mome pesuk sâmu yan, Anitâñe anjelo, kutñe Gawirie, ya yâhâpñe hâñgâñgumu giop. Hâñgâñgumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutñe Maria sâm, ya tetewanjiop. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât otmâ lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâkât pat kuwanjiñetâ manop. ²⁸ Anjelo yañe tetewanjim yuwu sâop. “Anitâñe nâñgâñihim mâmâñe otgihiap yakât otmâ biwihane herone otbuat.”

²⁹ Yawu sâm ekumu nâñgâm kiwilim biwiñane yuwu nâñgâop. “Den eknohoap yakât topñe girawu?”

³⁰ Biwiñane yawu nâñgâmu yuwu sâm ekuop. “Anitâñe nâñgâñihim. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gâñe tepge otmâ naom membuat yâkât kutñe Yesu sâm kunbuat. ³² Lohimbiñe yâkât nâñgâwanjiñetâ yahatmu “Anitâ pato nandorone yâkât nanñe” sânomai. Otmu emelâk embânân Kutdânenñe Anitâñe tâmbânenñe Dawiti lok kutdâ sâm katmu bukulpñe galemyongom manop. Yakât dopñeâk Anitâñe nange âi sâm wanñmu ³³ Yakop sen nengât kunnennñe kinmâ tihitnenñe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâñe girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwihan gemu Anitâñe mâmâñe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbine ekmâ kutñe “Anitâhât nanñe” sâm kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nâñgâ. Anitâñe yu ya otbe sâm yakât ki hâum pâpgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nâñgâwanjimu tepñe otmâ manmâ gamu emetsenñe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewanjiap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoñ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâñe teteâkgât nanñan.” Yawu sâmu anjelone pilâm ariop.

Mariane Elisapet arim ehop.

³⁹ Sâp kâlep ki otmuâk Mariane Sakaria imbiñeit yetgâlen ariwe sâm kapiñe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. ⁴⁰ Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ herone otbanjiop. ⁴¹ Herone otbanjimu yanâk tepñe kâlehen naom talop yañe kâlâwahomu nâñgâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Elisapet mâmâñe otbanjimu bukune yuwu sâm ekuop. ⁴²⁻⁴³ “O bukune, Anitâñe gâ nâñgâñihim mâmâñe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekñe gâhât nâñgâñihinjetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâñe mâmâñe otbanjimu tihitnenñe otmu Kutdânenñe sâm tem lâuwanjim mannom. Nâmâ imbi inñe mansan. Yamâ gâñe nâhâlen takarâ nâñgâmune âlâ kândâkdâ oap. ⁴⁴ Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuñe kâlâwahomu nanñan. ⁴⁵ Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâñgâ. Anitâñe anjelo âlâ hâñgâñgumu ge den ekgohop yakât bulâñe tetewuap yakât nâñgâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi herone nanñat.” Yawu sâop.

Mariane Anitâ mepaem herone otbanjiop.

⁴⁶ Yawu sâmu Mariane yuwu sâm ekuop.

⁴⁷⁻⁴⁸ “Nâ Anitâhât hoñ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenñe otmapñe nâñgâñihim mâmâñe otnihiap. Yakât otmâ lohimbi komotñe komotñe tetem mannomaiñe nâhât nâñgâñetâ yahatmu “Anitâñe nâñgâwanjiap,” sânomai. ⁴⁹ Anitâ Manman koko salek Amboñane mâmâñe otnihim kulem miap yukât nâñgâmune ewe

membe otmu mepaem mansan. ⁵⁰ Otmu lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât nângâm tem lâuwanġimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtne pato nandoroġe tatbaġiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. ⁵² Lohimbi yeġe eġatyeneâk watmâ manmâ hâkyeġe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyeġe lohimbi mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheġe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyeġe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbi po manmai ya tihityeġe otmâ sot kâle yingimap. ⁵⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenne yeġât pat kuyingioġ ya mem mete tuhum Isirae lohimbi nengât tihitnenne otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenne Awaraham yâkât pat kuwanġioġ. Pat yakât bulâne nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariane yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenne kalimbu pesuk sâmu kapiġehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakġan Elisapetne nanne miop. Yâhâ Kutdâne nângâwanġimu nanne miop yakât nângâm hep torehenlipne otmu kapi ambolipne heroġe nângâwanġiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipne menduhuakmâ naom yakât hâkġahât undip tuhuwanġine sâm, âwâne Sakaria, yâkât kutne membuap sâwi. ⁶⁰ Yawu sâġetâ mâmânne kuyingim yuwu sâop. “Bia, kutne Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepne yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yeġât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶² Yawu sâm kuwanġiwi. Otmu “Âwânne girawu nanġap?” sâm bâtyeġe kai toka otmâ tape kiripi mem wanġbi.

⁶³ Tape kiripi mem wanġetâ yuwu kulemguoġ. “Kutne Yoane sâm kunom,” yawu kulemguoġ. Kulemgumu ekmâ nângâġetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁶⁴ Yawu otmâ Sakariahât laġe hâreakmu Anitâ mepaeop. ⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu otmâ Anitâne naom ya mâmânne otbaġim ikne den biwinan katmu lohimbi ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nângâġetâ sâtne otmu kapi ambolipne yakât den pat sâm haok tuhuġetâ lohimbi Yuraia halângen manmâ ariwinne nângâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nângâwi.

Sakariaġe Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷ Sakariaġe Anitâ mepaeop yan Wâtġât mâmânġahât Heakne biwinne mem hewewen tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenne Anitâne nen lohimbilipne manman bâleġambâ menenekmâ tihitnenne otbe sâm tâmbânenne Dawiti yâkât senâmbâ ġâtne âlâ kânângâwuap. Yawu otmâ mâmânne otbaġimu yâkne manman âlepġan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnenne nongom itit kiom tuhuningimaihât sâreerenekmâ tihitnenne otmu mannom. ⁷² Yakât nângâm emelâk embânân tâmbâlipnenne yeġât pat kuyingioġ yakât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhum poropetelipne ekyongomu kulemguwi. ⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkne kasalipnenne yeġât bâtyeġambâ menenekmu biwinenġe sânduk sâm tem lâuwanġim manmâ yâhânogât pat Awarahamġât kuwanġioġ. ⁷⁵ Yakât otmâ nen Isirae lohimbiġe tem lâuwanġim ki kiġitnenġahât otmâ manmâ yâhânog. Yawu otmâ uwawapne bia manmunne nenekmu ârândâġ otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokatmâ nanġahât yuwu sâm ekyongop.

“Nanne yuġe Kutdânenne kulet sâwanġim ari mâtâp mewanġiwuap. Otmu nenne orotmemenenne bâleġe bet pilâm Anitâhâlen biwinenġe kepeimunne tosanenġe pilâningiwuap yakât den eknongomu nângânog. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkne

yâkât nângâñetâ yahatmu “Anitâ yahat yahatñe yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Nen omoñ bâleñan dop yawu manmain. Yâhâ emet hañ sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmñe papato yañe tetemu tatmâ yanjak emet hañ sâmap. Emet hañ sâmu emetsenñe ga takamap. ⁷⁹ Yakât dopñeâk Anitâñe kaok nângâningim ikñe hoñ bawa himbimâmbâ hângângumu ge ikñe lañinñe biwinenñan pilâmu hañ sâningimu yâkât mâtâp watmâ yâhâmunñe manman kârikñan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariañe yawu sâm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiñe hâwimu lok otmâ nângân nângânñe keterakbañgiop. Yawu otmâ âwânñe mâmânñe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyenñan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetñe nanñe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutñe Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yengât kunyeñe pato manop. Otmu Roma lok yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Ahusto sâm. Yâkñe puwâk lohimbi amon mansai ya yengât dop nângâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yengât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yengât kutyenñe kulemgunomaihât den katyিংim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekñe kutyenñe katne sâm kapiyenñe tâmbâñan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâñan Isirae yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Dawiti sâm, yâkñe Yuraia hânân kapi âlâ, kutñe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustone den katyিংiop yan Dawitihât senâmbâ gâtñe, lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâku yawuâk kapiñe tâmbâñan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwañgiwi, yamâ kutñe Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetñe, kutñe Nasaret, Galilaia hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâñan ariowot. ⁶ Arimutâ omoñ otmu kapi yan lombañe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiñe gewâk meñetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetñan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk naom kâlâpgumu nanñe miop. Mem bulimakaonñe sot kondoân neminiwi yan sângumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotñan lok nombotñañe bau âlâ, kutñe lama sâm, ya galemyongom tatbi. ⁹ Tatñetâ yan Anitâhât anelo âlânñe yâk yengâlen tetemu, yâkât lañinñane siliñ siliñ sâmu ekmâ umutyenñe ariop.

¹⁰ Umutyenñe arimu yuwu sâm ekyongop. “Kiñgityenahât ki otñet. Nâñe den âilongo ekyongowe sâm teteyিংian. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ¹¹ Anitâñe ikñe hoñ bawa hângângumu ge sârereyekmâ tihityenñe otbuap sâmai ya yiwerenñe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutñe Kiristo. Yâkñe kutdâyene otmâ tihityenñe otbuap yakât nângâm lohimbi kiñgitñe orowâkñe heronñe otnomai. ¹² Otmu mâmânñane ñaña ya sângumân katipgum bulimakaonñe sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nângâñetâ bulânñe otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

¹³ Yawu sâm ekyongomu yanâk anelo kiñgitñe orowâkñe tetem bukuyenñe penewañgim yuwu sâm Anitâ kiki mewañgim mepaewi.

¹⁴ “Anitâñe lohimbi yekmu ârândân otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku orañginomai. Yakât otmâ yenñe heronñe otmâ Anitâ Himbim Ambonñe mepaenñet.”

¹⁵ Yawu sâm kiki mewañgim mepaem himbimân âwurem yâhâñetâ lama galemguwiñe yuwu sâwi. “Kutdânñe anelo hângângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâam lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâam yâhâ Maria, Yosep, nanyetne mem teteyekbi. Mem tetem yan Mariana nanne ya sângumân katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan aneloje teteyingim nana yakât den pat ekyongomu nângâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgonetâ nângâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Marianaemâ den ya nângâm biwiñan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât aneloje lama galemne den ekyongop ya eknetâ bulâne otmu yâkne âwurem ari Anitâ mepaem herone otbañgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakñan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâamu hâkñahât undip tuhuwañgim kutne Yesu sâam kunbi. Yâhâ Mariana tepne ki olop sâp yan aneloje tetewañgim kutne Yesu sâam kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesune Kutdâhât hoñ bawañgiwuapgât Yosep yet Mariana pat kuwañgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiñe naom meñetâ hepyene sañ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâne Mose den âlâ ekumu kulemgum katyñgiop yamâ yuwu tap. “Âwâne mâmâñane kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihiromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepne Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâne Mose den âlâ ekumu kulemgup yamâ yuwu. “Nanlipyene kunne tetenomai yamâ Kutdâhât hoñ bawañginomaihât pat kuwañginomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutne Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne mâmâne otbañgimu Anitâhât tem lâuwañgim uwawañne bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâne ikne hoñ bawa hângângumu ge Isirae lohimbi tihityene otmâ kasalipyene watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop. ²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiñan kionmu Anitâhât hoñ bawañe tetem Isirae lohimbi yengât tihityene otbuap ya ekbuap yakât nângâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Mariana Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâñahât Heakne Simion mem hewewen tuhumu yawuâk opon kâmbukñan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepne Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetne wañmutâ lâum yuwu sâam Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâne nângânihirâ yiwerene Isirae nengât tihitnenne otbuap yâk eksangât biwine huruñ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwinenñane kepeim mannom yan gâne nengât tihitnenne otmâ manman âlepñan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimbiñe manman âlepñahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât lañingane biwiyeñan pilâmu hañ sâyñgiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeñane kepeim Isirae nengât herone nângâninginomai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâam Anitâ mepaemu, âwâne mâmâñane nângâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâne yâk yetgât nângâyitgiâkgât Simionne ulitguop. Yawu otmâ mâmâne yuwu sâam ekuop.

“Sâmune nângâ. Nen Isirae lohimbiñe nangahât nângâmâmâ hionaknomgât Anitâne sâam kalop. Nombotne yâkâlen biwinenñane kepeim manmâ manman kârikñahât pat yakât bulâne menom. Yâhâ nombotneemâ yâk betbañgim hiliwahonomaihât pat mannomai. ³⁵ Yawu manñetâ Anitâne ikne kai toka sâam senyeñan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâam ge katnomai ya yengât topyene mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuñetâ mumbuap yan we bâle pato nângâuwat. Yawu.” Yawu sâam ekuop.

³⁶ Otmu Simionne den yawu sâam ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâam tetem lohimbi ekyongom manopne mem teteyehop. Imbi sombo yakât topne yuwu. Imbi yakât kutne Ana sâam, yâhâmâ Panue baratne, Asehât senâmbâ gâtne. Yâkne lokñeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâamu lokne muop. ³⁷ Lokne mumu ikne kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yane omonje hilâmne

opon kâmbukñan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsânjan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkñe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâñe ikñe honj bawa hânġângumu ge Isirae tihityeñe otmâ kasalipyene watyekbuapġât nânġâm biwiyenane mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepñe Anitâhât den tinâk lâum hotom uwanġimutâ pesuk sâmu opon kâmbukñambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitâñe mâmâñe otbanġimu kâñe hâwimu nânġân nânġânñe keterahop.

Maria yet Yosepñe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yengât Tihit tihit Homban ya tâlâhumu Yosep yet Mariane nanyetñe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambuñe kâiân yâhâp otbanġiop. ⁴³⁻⁴⁴ Homban ya ekñetâ pesuk sâmu lohimbî itonġ galanġ kapiyenehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepñe nanyetñe ki ekmâ lohimbî nombotñe orop arap nânġâowot. Yawu nânġâm yetñiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatñetâ ñiñ sâop. Emet ñiñ sâmu bukulipyetñe yengâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet han sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ han sâmu pâinmâ opon kâmbukñan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbî kâsikum yingiminiwi ya yengât denyene nânġâm Yesuñe topñahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesuñe yâk orop den huhuwi ya lohimbî yan tatñiñe nânġânñetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwânñe mâmâñane mem tetem pârâk pilâowot. Yawu otmâ mâmâñane yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutñe biatmu gorâ kakñan takait. Gâñe wongât otmâ mânġâeneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nâñe awoñnahât nep tuhuan ya emelâk nânġâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

⁵⁰ Yawu sâmu nânġâmutâ ki keterakyitġiop. ⁵¹ Yamâ mâmâñaneâmâ nanñahât den ya biwiñan katmâ nânġâm gaop.

Yawu otmâ âwânñe mâmâñe orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenñe sânduk sâop. ⁵² Otmu Anitâñe mâmâñe otbanġimu nânġân nânġânñe keterakmâ henġenġuop. Yawu gamu lohimbñe ekñetâ âilonġo olop.

3

Yoaneñe âi topñe kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

¹ Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutñe Tiwerio Sisa sâm, yâk kânânġânñetâ lohimbî kerek nengât kunnenñe pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutñe Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Taroniti ambolipñe galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutñe Lisania sâm, yâkñeâmâ Awilene kapi ambolipñe galemyongom manop. ² Yâhâ Anitâhât opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetñe Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanñe, kutñe Yoane sâm, yâkñe lok ki manmaiângen ari manmâ âi topñe kalop. ³ Yan manmu Anitâñe ikñe den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Orotmemeyene bâlene ya kerek betġuñetâmâ toen katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayene pilâyingiwuap.” Yawu sâm ekyongop. ⁴ Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâm, Anitâñe yuwu sâm ekumu kulemġuop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbî yâkâlen takanomai ya yuwu sâm ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewanġinjet.

⁵ Otmu uk sâm huruñ sâm, pumñe laune ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhujetâ ya talâk. Otmu mâtâp ġonġonġ mañonġ ya henġenġunomai. Otmu mâtâp

gâwikņe ya mem perereņ tuhunomai. ⁶ Yawu otmâ Anitâņe lohimbi kerek yengât tihityeņe otbe sâm oap yakât topņe nâņgânomai.” Yawu sâm ekyongowuap.”

Yesaianę den yawu kulemguoap tap yakât bulâņe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸ Yoaneņe den yawu ekyongop sâp yan lohimbi kiņgitņe orowâkņe yâkņe toen mem katnenehâk sâm yâkâlen ariwi. Ariņetâ yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yenâmâ lok perâkņe. Otņetâ bâlem gamap yakât matņe Anitâņe meņet sâm u yakât yeņeâmâ kiņgityeņahât otmâ bâleņe ya pilai mâne âlepņe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nâņgâņetâ ki ârândâņ oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nâņgânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâņe man-sain. Yakât otmâ Anitâņe nengât ki nâņgâm bâleningimap.” Yawu ki nâņgânomai. Yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe sâm u kât yuņe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk sâm u. Yakât matņe hâmbâi menomai.

⁹ Yakât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Emelâk unam sâtņe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonņe ki kinbuap yamâ kârâm panmu ge mum hâlâlâņ sâm u kâlâpņe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenņe wuân otmunņe ârândâņ otbuap?”

¹¹ Sâņetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipņe yâhâp tatyņgiwuapņe bukulipyeņe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepņe âlâ ya yinginomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinginomai.” ” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotņe yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenņe wuân otmunņe ârândâņ otbuap ya eknongorâ nâņgâne.”

¹³ Sâņetâ sâop. Kunlipyeņeņe “Takesihât dop yuwu meņet” sânomai yawuâk menomai. Yeņe andemņe ya waņgim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴ Yawu sâm ekyongomu Roma yengât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu naņgat? Nenņeâmâ wuân otmunņe ârândâņ otbuap?” Yawu sâwi.

Sâņetâ sâop. “Yeņe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyiņginomai. Otmu tewet-senņe yingijetgât ki hakyenjan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmeņahât kunlipyeņeņe puluhuyeknomai yakât nâņgâņetâ ârândâņ otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoaneņe lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

¹⁵ Yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu nâņgâm yuwu sâwi. “Anitâņe ikņe hoņ baweņe hâņgâņgumu ge tihitnenņe otbuap ya Yoane mon?”

¹⁶ Yawu sâņetâ nâņgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeņe orotmemeyeņe bâleņe bet-baņgiņetâmâ toen katyekbom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topņe katbuap yâhâmâ wâtņe pato tatbaņgiap. Yakât otmâ nâņe yâkât itâkat ya mem kâpekâmâ golewaņgiwomgât dop ki tap. Otmu tâņguwomgât dop gurâ ki tap. Nâņeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkņeâmâ Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu ge mem ketetyekbuap. Nombotņe manman âilonņoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotņeâmâ hâhiwin kakņan katyekmu mannomai. ¹⁷ Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeņeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikņiâk ikņiâk katmai. Neneņahât pat otmap ya konohân mem hâwuruņetâ tatmap. Yâhâ ki neneņahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopņeâk yâkņe taka biwinenņahât topņe ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topņe yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikņan mem torokatnenekbup. Yâhâ nombotņe yâkât hâkâņ otmâ betbaņgim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionņmâ hâhiwin nâņgâmbisâi.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Anitâņe tihityeņe otbe sâm oap yakât den pat âlepņe ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyeņe bâleņe betbaņgiņet sâm den âlâlâ ekyongom engatyenjan giop.

Herotņe otmâ hilipguop.

¹⁹ Sâp yan lok kutdâ, kutņe Herot sâm, yâkņe imiņahât betņehen kionņmâ kahaņe, kutņe Herotia sâm, ya miop. Otmu orotmeme bâleņe topņe topņe otmâ gaop. Yakât otmâ

Yoaneŋe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop. ²⁰ Girem den ekuop ya nângâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetŋan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

*Yoaneŋe Yesu mem toen kalop.
(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)*

²¹ Yoaneŋe toen mem katnenehâk sâŋ lohimbî kiŋgitŋe orowâkŋe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariŋetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. ²² Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroŋ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe kembâ hâtgum Yesu kakŋan ge mâmâŋe otbaŋgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâŋe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinaŋe gâhâlâk nângâm kepeihekman.” Yawu sâop.

*Yesuhât tâmbâliphâhât kutyeŋe
(Mataio 1:1-17)*

²³⁻³⁸ Topŋe katmâ Anitâŋe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanŋe, Set sâŋ, ya teteop. Setgât nanŋe, Enosi sâŋ, ya teteop. Enosihât nanŋe, Kenan sâŋ, ya teteop. Kenangât nanŋe, Mahalali sâŋ, ya teteop. Mahalalihât nanŋe, Yaret sâŋ, ya teteop. Yaretgât nanŋe, Enok sâŋ, ya teteop. Enokgât nanŋe, Metusela sâŋ, ya teteop. Metuselahât nanŋe, Lamek sâŋ, ya teteop. Lamekgât nanŋe, Noa sâŋ, ya teteop. Noahât nanŋe, Sem sâŋ, ya teteop. Semgât nanŋe, Arapasat sâŋ, ya teteop. Arapasatgât nanŋe, Kenan sâŋ, ya teteop. Kenangât nanŋe, Sela sâŋ, ya teteop. Selahât nanŋe, Ewe sâŋ, ya teteop. Ewehât nanŋe, Pelek sâŋ, ya teteop. Pelekgât nanŋe, Lahau sâŋ, ya teteop. Lahauhât nanŋe, Seruk sâŋ, ya teteop. Serukgât nanŋe, Neho sâŋ, ya teteop. Nehohât nanŋe, Tara sâŋ, ya teteop. Tarahât nanŋe, Awaraham sâŋ, ya teteop. Awarahamgât nanŋe, Isaka sâŋ, ya teteop. Isakahât nanŋe, Yakop sâŋ, ya teteop. Yakopgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Peresi sâŋ, ya teteop. Peresihât nanŋe, Hesoron sâŋ, ya teteop. Hesorongât nanŋe, Arani sâŋ, ya teteop. Aranihât nanŋe, Aramin sâŋ, ya teteop. Aramingât nanŋe, Aminarap sâŋ, ya teteop. Aminarapgât nanŋe, Nason sâŋ, ya teteop. Nasongât nanŋe, Salamon sâŋ, ya teteop. Salamongât nanŋe, Boasi sâŋ, ya teteop. Boasihât nanŋe, Owet sâŋ, ya teteop. Owetgât nanŋe, Yese sâŋ, ya teteop. Yesehât nanŋe, Dawiti sâŋ, ya teteop. Dawitihât nanŋe, Natan sâŋ, ya teteop. Natangât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Mena sâŋ, ya teteop. Menahât nanŋe, Melia sâŋ, ya teteop. Meliahât nanŋe, Eliakim sâŋ, ya teteop. Eliakingât nanŋe, Yonam sâŋ, ya teteop. Yonamgât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Simion sâŋ, ya teteop. Simiongât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ ya teteop. Matatgât nanŋe, Yorim sâŋ, ya teteop. Yoringât nanŋe, Eliese sâŋ, ya teteop. Eliesehât nanŋe, Yosua sâŋ, ya teteop. Yosuahât nanŋe, Ere sâŋ, ya teteop. Erehât nanŋe, Elimatam sâŋ, ya teteop. Elimatamgât nanŋe, Ati sâŋ, ya teteop. Atihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Neri sâŋ, ya teteop. Nerihât nanŋe, Salatie sâŋ, ya teteop. Salatiehât nanŋe, Seruwawe sâŋ, ya teteop. Seruwawehât nanŋe, Lesa sâŋ, ya teteop. Lesahât nanŋe, Yoanan sâŋ, ya teteop. Yoanangât nanŋe, Yota sâŋ, ya teteop. Yotahât nanŋe, Yosek sâŋ, ya teteop. Yosekgât nanŋe Semen sâŋ, ya teteop. Semengât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatihât nanŋe, Mata sâŋ, ya teteop. Matahât nanŋe, Nahai sâŋ, ya teteop. Nahaihât nanŋe, Esili sâŋ, ya teteop. Esilihât nanŋe, Nahum sâŋ, ya teteop. Nahumgât nanŋe, Amosi sâŋ, ya teteop. Amosihât nanŋe, Matatia sâŋ, ya teteop. Matatihât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yanai sâŋ, ya teteop. Yanaihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop. Melikihât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Eli sâŋ, ya teteop. Elihât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nângâm hilipguwi. “Yosepgât nanŋe, Yesu sâŋ, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâŋe himbimâmbâ hâŋgâŋgumu ge manop. Otmu Yesuŋe manmu yambu ³⁰ otbaŋgimu nep topŋe kalop.

4

Satanje Yesuhât biwiñahât topje ekbe sâm olop.

(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje Yesu mâmâñe otbañgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po wangimu wâtje houj sâop.

³ Yawu otmu Satanje biwiñahât topje nângâwe sâm yuwu sâm ekuop. “Gâ bonñanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonñanâk Anitâhât nanje bulâñe mansat sâwom.” Yawu sâm ekuop.

⁴ Sâmû sâop. “Âlepje yarâke yamâ benje Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe haonmâ ârândân tihitnenje otmap. Yawu gârâmâ sotjak konok wâtnenje mianjim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâñe den sâm ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunje ârândân otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya ki nângâwom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmû pumje gip gipñan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânje hânje lok kutyeje pato ya yengât senje âlâlâ dondâ tatyñgiop ya tiripgum yuwu sâm ekuop.

⁶ “Senje âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâñe yukât kunyeje manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe galemyeje katnek sâm eknohonomai yamâ âlepje galemyeje katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâñe nâ mepaenekbuat yanâmâ galemyeje katgekmune senje âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmû sâop. “Maiñ, Anitâñe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum hoj bawanjim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmû yanâk Satanje dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbanan yâhâowot. Yâhâm Satanje yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmû den âlâ kulemguiwi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan tenj sâmapgât Anitâñeâmâ anjelolipje hângânyongomu ge tihitge otjetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanje mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kionj. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nângâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanje mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmû purik pilâwangim sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenje otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nângâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmû Satanje pilâm sâp girawuân topje mem tetewom nângâm manop.

Yesuje topje katmâ den kâsikum yinjiop.

(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakje Yesu mâmâñe otbañgimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñane sâm haok tuhujetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekne nângâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetje ârândân ari den kâsikum yinjiomu herone otbañgiwi.

Nasaret kapi ambolipñane Yesuhât nângâñetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikje kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândânâk miti emetjan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâñe poropetelipne ekyongomu Miti pepaen kulemguiwi ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaiane pepa kulemguiop ya wajetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teteop.

18-19 “Kutdâhât Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otrihim âi yuwu sâam nihiop. Lohimbi biwiyene orotok sâamu mansai ya yengâlen ari den pat âlepne ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatne kaknan mansai yâk holanryekbom. Yâhâ lohimbi senyene bok sâsâne ya hengemyongomune senyene hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin nângâmai ya mem hewewen tuhuyekmune biwi herone nângânomai. Yâhâ Kutdâne lohimbi nângâyngim tihityene otmâ manman âlepnan katyekmu manmâ herone nângâwanjinomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

20 Den ya sâalikum pepa ya mem gonjongum hon bawa âlâ wanmâ ge talop. Ge tatmu miti emetnan tatbi kerekne denne nângâne sâam ândâp katbi. 21 Ândâp katnetâ yuwu sâam ekyongop. “Den sâalikum ekyongomune nanjai yukât bulâne yiwerepe teteap.”

22 Yawu sâam ekyongomu yâkât nângânetâ yahatmu den âilongo eknongoap sâam nângânetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotnane yâkât nângânetâ gemu yuwu sâawi. “O yu Yosep nanpe yukâ.”

23 Yawu sânetâ yuwu sâam ekyongop. “Hâmbâi yene yuwu sâam eknohonomai. “Lohimbi hengemyongomat gârâmâ gike tânaho.” Otmu den âlâmâ yuwu sâam eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sânetâ nângâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâam eknohonomai. 24 Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Anitâhât poropetelipnane kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yingnetâ nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yâk hep torehenlipyene den kâsikum yingnetâ nângânetâ tânat otmap.

25 Yakât den âlâ torokatmâ sâamune nângânet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutne Elia sâam, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenpe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekne poyenahât otmâ manbi. 26 Otmu sâp yan Isirae lohimbi yengâlen imbi kambut sesengâlâk manbiâke yamâ Anitâne Elia ekumu ikne kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâne kambut ya tângumu yâkne Elia sot um wanminiop.

27 Den âlâ torokatmâ sâamune nângânet. Anitâhât poropete âlâ, kutne Elisa sâam, manop, sâp yan Isirae kapi ambolipne sesengâlâkne hâk bâle otbi. Otmu yâk yengâlen gâtne ki âlepne otbi. Yâhâ lok âlâ, kutne Naman sâam, yâhâmâ Siria hânân gâtne, yâk konok âlepne olop.” Yawu sâam ekyongop.

28 Yawu sâam ekyongomu miti emetnan tatbine nângânetâ bâlemu kuk bâlene otbi. 29 Yawu otmâ yahatmâ kapi betnehen hem bâlene tap yapâ hâpujetâ giâkgât Yesu mem gewi. 30 Mem gewi yamâ Anitâne mâmâne otbanjimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

*Yesupe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yingiop.
(Mareko 1:21-28)*

31 Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutne Kapanaum sâam, yan ariop. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen miti emetnan yâhâ den kâsikum yingiop. 32 Den kâsikum yingimu nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâawi. “Lok yupe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nângâmunne yawu oap.” Yawu sâawi.

33-34 Yâhâ lok âlâ weke bâlenepe mem mângâemu manminiop yane miti emetnan tatmâ Yesuhât denne nângâop. Yawu otmâ weke bâlenepe biwi nângân nângânne mem purik pilâmu kâriknan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret ambope. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnhowe sâam takat me? Gâhât topge nanjan. Gâmâ Anitâhât nanpe bulâne mansat. Otmu Anitâne hângângohomu nâ bukulpne orowâk hilipnongowe sâam gion.” Yawu sâop.

35 Yawu sâamu yuwu sâam sâwanjiop. “Kâmbukne. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâamu weke bâlene yane gaiakmâ ba arimu lok ya senne gâwân gâwân sâamu laupe baraknanjak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâam alahuwi. “Bâe, wâtñe pato tatbangiap yakât otmâ weke bâleñe sâwanñimu tem lâuwannim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yakât den pat ya sâam haok tuhuñetâ kapi nombot nombot huhum linñarakmâ arimu lohimbî kinñitñe orowâkñe nânñgâwi.

Yesuñe sâamu Simon hewunñe âlepñe olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuñe yahatmâ miti emetñambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutñe Simon Petoro, yâkât hewunñe mesek pato kumu hâkñe kâlâp otmu im talop. Yakât ekuñetâ emelan yâhâop. ³⁹ Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwanñimu hâkñe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yanñe yahatmâ sot um yinñimu newi. ⁴⁰ Um yinñimu nem tatñetâ emetsenñe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipñe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otñetâ kunyeñan mem henñemyongop. ⁴¹ Otmu weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ari kârikñan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanñe.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topñe sâam tetem lohimbî ekyongomaihât kuyinñiop.

Yesuñe den pat âlepñe ya Yuraia lohimbî ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

⁴² Emet hanñ sâamu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipñanñe pâinñetâ biatmu kapi ya pilâm betñan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâam mem alitbi. ⁴³ Mem alitñetâ yuwu sâam ekyongop. “Nâ kapi ârândânñ ari Anitâhât den kâsikum yinñimune lâum mannomai yakât hânñgânnohomu gewan.” Yawu sâop.

⁴⁴ Yawu sâam Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetñe ârândânñ yâhâm gem den kâsikum yinñiop.

5

Yesuñe honñ bawalipñe nombotñe meyehop.

(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)

¹ Hilâm âlâen Yesuñe Genesaret denñan ginñan ari kinop. Ari kinmu lohimbî dondânñe Anitâhât den nânñgâne sâam yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. ² Yawu otñetâ wanña yâhâp talop yakât ambolipñanñe wanñaembâ gem inñan itânñe pirim kinbi. ³ Pirim kinñetâ Yesuñe lok âlâ, kutñe Simon sâam, yâkât wanñaen yâhâm yuwu sâam ekuop. “Ga puli kuñetâ endun bane.” Yawu sâamu puli kum endun banñetâ lohimbî yanñe denñan ginñan ge tatbi. Ge tatñetâ Yesuñe yahatmâ wanña hâmenñan yâhâ kinmâ den kâsikum yinñiop. ⁴ Den kâsikum yinñimu pesuk sâamu Simon yuwu sâam ekuop. “Denñan tânâmñan ba inñan itânñe pilânñetâ gemu inñan dondânñe yakât kâlêhen kutakulakñetâmâ mem dâinñetâ gawuap.”

⁵ Sâamu sâop. “Lok pato, nenñe omone inñan itânñe pilâmunñe giap yamâ inñan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpñe ba inñan itânñe ihilâk pilâmunñe gewuap.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâamu inñan itânñe pilânñetâ gemu inñan dondâhâlâk yakât kâlêhen kutakulakñetâ mem dâinñetâ tiririk sâam tok sâwe sâam olop. ⁷ Tok sâwe sâam otmu yanñak benñe bukulipyeñe wanña âlâen kinbi ya sâñetâ ga tânyongowi. Tânyongonñetâ inñan itânñe ya mem dâinñetâ wanña yâhâp pik sâamu guhulakde sâam olowot.

⁸⁻¹⁰ Yawu otmu Petoro otmu bukuyâhâtñe, imi ata, kutyetñe Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtñe, yâkñe inñan dondâ ya ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoronñe Yesu mepaem yuwu sâop. “Mainñ, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepñe. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâleñe. Yakât otmâ nânñe hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâamu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerenñe inñan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyeñanñe kepeim mannomai.” ¹¹ Yawu sâam ekumu puli kuñetâ wanña ya denñan ginñan yâhâmu yan âiyenñe pilâm Yesuhâlen torokatñetâ orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewangimu manop ya Yesuŋe heŋgeŋguop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

¹² Yesuŋe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikŋe tetewangimu manopŋe Yesu ekmâ yan gotŋan bam yuwu sâŋ âikuop. “Lok pato, gâŋe sârâ kundat topŋe topŋe biatningiwuapgât dop tap. Yawu sâŋetâ naŋgan. Yakât otmâ nâŋgânihirâ hâk bâle yuŋe pesuk sânihiâkgât naŋgan.” Yawu sâŋ âikuop.

¹³ Sâmu sâop. “Nâŋgâhian. Âlepŋe, walipgohomune hâk bâle biatgihiâk.” Yawu sâŋ walipgumu yanâk biatbangimu âlepŋe olop. ¹⁴ Yawu otmu Yesuŋe yuwu sâŋ ekuop. “Gâ otgihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai yengâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulemguop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbiŋe hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomai.” Yawu sâŋ ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâŋ haok tuhuop. Sâŋ haok tuhumu den pat ya lingarakmâ kapi ârândâŋ arimu lohimbi kiŋitŋe orowâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâŋ yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbi kundat otbi gurâ Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâŋ yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhuŋetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosaŋe pilâwangiop.

(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuŋe lohimbi den kâsikum yingŋiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotŋe kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbi yâk yengâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbangimu lohimbi heŋgemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum ariŋetâ lohimbi dondâŋe emet umbiŋan kinmâ mâtâp maŋguyingŋiwi. ¹⁹ Mâtâp maŋguyingŋetâ yakât otmâ yâk yengâlen hâum pâpŋuwi. Hâum pâpŋum mâtâpŋat pâinmâ emet gimbâŋan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbâŋe mem kusatmâ mem katŋetâ lohimbi hohetyeŋan Yesuhât gotŋan giop. ²⁰ Otmu Yesuhâlen biwiyenŋe kepeiwi yakât topŋe ekmâ lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Anitâŋe tosahe yiwerenŋe pilâhihiap.”

²¹ Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâkŋe nâŋgâŋetâ bâlemu biwiyenŋe ekmâ yuwu sâŋ ekyongop. ²² “Yeŋe nâ nekŋetâ lok bâlenŋe otmune biwiyenŋe yawu naŋgai. Yakât nâŋgâmune ki ârândâŋ oap. ²³ Wuân âi tuhumune ekŋetâ dopŋan otbuap? Yuwu mon sâŋ ekuwom. “Nâŋe tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. ²⁴ Yakât nine topne yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâ Anitâŋe hâŋgânnohomu gewangât tosaŋe pilâyingim mansan. Anitâŋe âi sâŋ nihiop yukât topŋe ekmâ nâŋgâŋetgât oan.” Yawu sâŋ ekyongop.

Yawu sâŋ ekyongom topŋe ekmâ keterakŋetgât lok pareŋe ya yuwu sâŋ ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretŋe lâuakmâ emetŋehen ariop. ²⁶ Arimu lohimbi hâlâŋmâ kinbiŋe Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ nep miop ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotŋe tetemu eksain.” Yawu sâwi.

Yesuŋe hoŋ bawaŋe âlâ miop ya kutŋe Lewi.

(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)

²⁷ Otmu Yesuŋe emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutŋe Lewi sâŋ, yâkŋe tewetsenŋe emetŋan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâŋ ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât naŋgan.” ²⁸ Yawu sâŋ ekumu Lewiŋe tewetsenŋe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewiŋe Yesuhât heronŋe

nângâwanjim dâimu emetjan yâhâowot. Emetjan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotje meyekmu ganjetâ sot pato uyinjimu newi. ³⁰ Nem tatjetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiñe belângen kinmâ yekmâ nângâñetâ bâlemu hoñ bawalipje yuwu sâmbâ âiyongowi. “Wongât Yesuñe takesi meme lok otmu lok bâleñe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâmbâ âiyongonjetâ Yesuñe den ya nângâm Parisaio yuwu sâmbâ ekyongop. “Den âlâen hâum sâmbâ nângâñet. Lok mesekyeñe bianje dokta yengâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyene orop me hâhiwin teteyingimap yañe konok dokta yengâlen arimai. Yakât topñe yuwu sâmbâ nângâñetâ keterahâk. Yengâlen gâtñe nombotjañe yuwu sâmbâ. “Nen lok âlepñe, nen orotmemeneneñe âilonjo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâmbâ pâlamñe manmai. Lok yawuya yengât sâmbâ ki gewan. Yeñe lok bâleñe sâmbâ kewilâyekñetâ belângen manmai yawuyañe orotmemeyeneñe bâleñe pilâm Anitâhâlen biwiyenjañe kepeim denje lâum bulâñe mem tetenjetgât gewan.” Yawu sâop.

Yesuhât hoñ bawalipje sot barak ki manminiwi.

(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)

³³ Yesuñe den yawu sâmbâ ekyongomu lok nombotjañe yuwu sâmbâ ekuwi. “Yoane bukulpñe otmu Parisaio lok nombotjañe Anitâhât âi menehât nângâm yâkâlen biwiyenjañe hikum sot barak manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hoñ bawalipganjeâmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sâñetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmbâ nângâñet. Lok patoñe imbi miakbe sâmbâ bukulpñe meyekmu orowâk tatmâ sot um nem herone otnomai. Herone otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenjañe taka bukuyeñe kuñetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmbâ nângâñet. Yiwereneâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohoñetâ mumbom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embânân otminiwi ya otmu ikñe orotmeme âiñe kâsikum yingiop yañe ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbâ ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâmbâ hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekanjan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekanje ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop. ³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângiñe otbuap. Yâhâ yakât kakñan tâk âiñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senñe âlâlâ mânunbuap yan dâimu tiririk sâmbâ tok sâmbâ. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenñe tâk âiñanjak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senñe âlâlâ umatñe mânunnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâmbâ ki tok sâmbâ. Yâhâ hângiñe otmu âiñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâmbâ. Yamâ ki orotñe. ³⁹ Otmu yuwu sâmbâ nângâñet. Imbilipnenñe senñe âlâlâ mem iri âiñan mânunmâ hikâm arimai ya lândem iri hângiñe bâleñan ki mânunmâ hikâm arimai. Iri âiñahâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu hoñ bawalipje orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu hoñ bawalipje âi kalam biwiñambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmñan po irik irik yingiop. Yawu otmuâmâ buku nombotje yengât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem nenjetâ Parisaioñe yekmâ Yesu yuwu sâmbâ âikuwi. “Moseñe girem den kulemgup ya lâum âun yu tatmâ nanjain. Yakât girawu otmuâmâ hoñ bawalipganje bukulpñeñe yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otñetâ yekmunñe bâleap. Yakât otmâ gâñe kuyingirâ âlâku ki otnomaihât nanjain.” Yawu sâwi.

3-4 Yawu sânetâ purik pilâyîngim sâop. “Emelâk embânân Dawitiņe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm henņengumai. Yakât topņe nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Dawitiņe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunņe âlâ manop, kutņe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiņe banġa tuhum Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkņe konok neminiwi. Lok inņeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikņe tembe lâulipņe sotġât bâlenetâ yan ikņak Anitâhât miti emetņan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiataņe sot kâmbukņe sâm kalop ya ihilâk mem niop. Mem nem nombotņe talop ya mem tembe lâulipņe ge kâsikum yîngimu newi. ⁵ Yâhâ Anitâņe hânġânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboņe. Otmu yakât bonņeâmâ nâņe konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe lok âlâ henņenguo.
(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuņe miti emetņan yâhâm den kâsikum yîngiop. Yâhâ lok âlâ bâteņe bonânġen mum pâlâmņe olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu ġârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpņan Yesuņe lok pareņe ya mem henņenguwuap me bia?” sâm Parisaio lok otmu Mosehât ġirem den kâsikum yîngiminiwi ya nombotņane Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiņe gotyetņan ba kinbi. ⁸ Gotyetņan ba kinnetâ Yesuņe biwiyenahât topņe nângâm lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benņe Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseņe den kulemguo ya topņe ġirawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpņan lok henņemyongonom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.” ¹⁰ Yawu sâm âiyongomu biwiyenematņe otmu olotoņâk kinbi. Olotoņâk kinnetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyeņe kârikņe otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepņe nângâyîngiop. Tepņe nângâyîngim lok pareņe ya yuwu sâm ekuop. “Bâtġe kuwihak.” Yawu sâmu bâteņe pilâmu kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât ġirem den kâsikum yîngiminiwiņe ya ekmâ biwiyenematņe kâlâp otmu ġem ariwi. ġem ari Yesu ġirawu otbânġine sâm den alahu ġulahu otbi.

Yesuņe aposololipņe meyehop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

¹² Emet ñiņ sâmu Anitâ orop den otbe sâm Yesuņe pumņan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haņ sâop. ¹³ Emet haņ sâmu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen ġâtņe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâm yîngiop. Yawu otmâ kutyeņe pato Aposolo sâm yîngiop. Lok yamâ kutyeņe yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutņe âlâ Petoro sâm imiņe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Alipaio nanņe Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen ġâtņe ya yengât topyeņe yuwu. Kasalipyenematņe Roma lok ya yengât hâkâņ otmâ watyekne sâm otminiwi yan ġâtņe. Âlâmâ Yakowo nanņe Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiņeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân ġâtņe. Yâkņeâmâ Yesuhât betņehen kionop ya.

Yesuņe lohimbi mem henņemyongop.
(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumņehembâ ġalikņan ġemu lok nombotņe denņe nângâm watbiņe peneyîngiwi. Peneyînginetâmâ lohimbi kiņġitņe orowâkņe denņe nângâne sâm yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotņe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipņe. Yâhâ nombotņe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru ġinņan tap ya ambolipņe. Lohimbi yaņe yâkâlen arineta den kâsikum yîngiop. Yâhâ lohimbi nombotņe weke bâlenane mânġâeyehop ya ekyongomu ġaiakmâ arineta âlepņe otbi. Otmu kundat otbi ya henņemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâteņe pato tatbânġiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiņe âlepņe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambenġe wâim âlepņe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

*Yesuŋe lohimbi den ekyongop.
(Mataio 5:1-12)*

²⁰ Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Den bonŋe sâŋune nâŋgâŋet. Yen senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ tihityene otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeŋe herone otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâŋe sot kâle yinŋimu nenŋetâ ârândân otyinŋiwuap. Yakât otmâ tepyeŋe herone otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâŋgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe herone otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋe hakyenŋan sâŋ mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânmai. “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk tâmbâlipnenŋe Anitâhât poropete yawuâk otyinŋinŋetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otninŋimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe mem herone kakŋan mannom.” Yawu nâŋgâm tepyeŋe herone otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâŋ ekyongom lohimbi manman sânduhân manŋetâ tepyeŋe umatŋe otmap ya yenŋât yuwu sâŋ ekyongop. “Lohimbi senŋe âlâlâ tatyinŋiapŋe hop sambe kakŋan manmai. Yae, hâmbâi manman bâleŋan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakŋan kinmai yaŋe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi herone kakŋan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokŋan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâŋune nâŋgâŋet. Emelâk embânân poropete perâkŋe Anitâhât den kelanŋatmâ papatolipyenŋe kâityongominiwi. Kâityonŋetâ ki nâŋgâmâk papatolipyenŋe herone otyinŋiwi. Herone otyinŋiwiâke yamâ den perâkŋe sâwi yakât matŋe Anitâŋe yinŋimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbiŋe yenŋât nâŋgâm herone otyinŋinomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ herone otyinŋinomai yan lohimbiŋe herone otninŋiai yakât otmâ Anitâŋe gurâ yawuâk nenekmu ârândân oap yawu ki nâŋgânmai.”

*Kasalipnenŋe buku otyinŋinom.
(Mataio 5:38-48)*

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Sâŋune nâŋgâŋet. Yeŋe kasalipyenŋe buku otyinŋinomai. Otmu lohimbiŋe yenŋât hâkân otmai yâk gurâ yawuâk buku otyinŋinomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâŋe Anitâŋe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenŋan pilânmai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yenŋât umam sâyinŋinomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâŋe mânŋâeyeknomai yan yakât matŋe ki kâpekyinŋinomai. Lok âlâ me âlâŋe ambonahât bâleŋe hân meyinŋim yaŋak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinŋetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yinŋinŋetâ pesuk sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâŋe yu me ya ninŋinŋet sâŋ ulityongonomai yamâ in yawu yinŋinomai. Me lok âlâ me âlâŋe senŋe âlâlâ ekmâ kandi meyinŋinomai yakât purik sâŋ ninŋinŋet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenŋe tânyonŋetgât nâŋgâmai yeŋe gurâ nâŋgâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotŋe yen buku otyinŋinŋetâ yengu yâk konok buku otyinŋinomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ki ârândân otbuap. Yâhâ lok nombotŋe ki buku otyinŋinŋetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinŋinomai yakât Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotŋe yen orop buku konok manne sâŋ tânyonŋetâ yengu yakât matŋe yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yaŋe lok bâleŋe bukulipyenŋe orop tânahomai orotmeme ya ki wangiŋuwap. Yakât otmâ Anitâŋe yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yeŋe kasalipyenŋe buku otyinŋinomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yinŋim yakât matŋe ninŋinŋetgât ki nâŋgânmai. Yawu otyinŋinomai yanâmâ Anitâ yahat yahatŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋ tihityenŋe otmu mannomai. ³⁶ Anitâŋe yen lok bâleŋe umam sâyinŋimu yakât matŋe ki miai. Yakât otmâ lohimbi nombotŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yengu yakât matŋe ki kâpekyinŋinomai.

*Lohimbi yengât den ki sâmb hâreyinginom.
(Mataio 7:1-5)*

³⁷ Otmu yeje lohimbi yengât den ki sâmb hâreyinginomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât ki sâmb hâreyingiwuap. Otmu yeje lohimbi yekmâ ki sâmb ge katyeknomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâmb ge katyekbuap. Yâhâ yeje lohimbi yengât tosayeje pilâyinginomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât tosayeje pilâyingiwuap. ³⁸ Yeje lohimbi tânyongom senje âlâlâ yinginomai otmuâmâ Anitâne ya wangim hop sambe yingiwuap. Iri mânunmâ tâtâkumunje pik pato otmap yakât dopneâk Anitâne yingiwuap. Yakât otmâ Anitâne yingimap yakât dopneâk yengu yinginomai.”

Yesuje den âlâen hâum sâmb ekyongop.

³⁹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok senyeje bok sâsânanjak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kionomai. Kionmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâne bawapilipyene ki wangiyeenomai. Naom âlâ me âlâne yu me yakât topne nângâm henjenjunomai yanâmâ bawapilipyenane nângâmai yakât dopneâk nângânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Gâne bukuhahât senjan wahap tipine tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enakmâ nanngimâk bukuhahât yuwu mon sâuwat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâluhum pangihiwe.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkne. Gike sengan wahap pato tap ya hâluhum pilakmâ yanâmâ bukuhahât senjan wahap tatbuap ya hâluhum pilawangiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâne gike orotmemehe bâlene yakât nângârâ tânât otmap. Yawu gârâmâ bukuhane otmu kingon otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândân otbuap.” Yawu sâop.”

*Nak topne topne
(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)*

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbiye yeje topyene nannginginetgât Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. Nak esenje omon omon pilâmap yanâmâ bonne bâlene ki kinmap. Yâhâ nak esenje gimbanngumap yanâmâ bulâne âlepne âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manamne kiat ki otmap. Otmu gin gârârân yane ham ki otmap. Otmu hamne gin gârârân ki otmap. Yamâ topyene ikniâk ikniâk. ⁴⁵ Lok âlâhât biwijan nângân nângân âlepne me bâlene tatmap ya yawuâk lauambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyen nângân nângân âlepneâk tatmapne orotmemeyene âlepne otmâ uwawapne bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyen nângân nângân bâleneâk tatmapne orotmemeyene bâlene otmâ bukulipyene mângâyekmai. Yawu.”

*Lok nângân nângânne orop otmu lok kopa
(Mataio 7:24-27)*

⁴⁶ Yesuje lohimbi kinbi ya yuwu sâmb ekyongop. “Yeje “Kutdânenne Kutdânenne,” sâmb nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai. ⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmbune nângânet. Lok âlâ me âlâne nâhâlen ganjetâ den ekyongomune nângâm henjenngum lâumai yane dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nângân nângânyene orop yaneâmâ emet tuhune sâmb hân kendâm saran kâkâlep yane kânângâm emet tuhunjetâ tinj tinjâk kinbuap. Yawu gârâmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya njiwin njiwin sâmb ki putuk sâuwuap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betbangim manmai, lok ya yengât topyeneâmâ yuwu. Lok kopa nombotnane emetyene tuhune sâmb hân kendâm saran kakneâk kânângânomai. Yawu tuhunjetâ emet ya saranne kandi kinbuap. Yakât otmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâmb ge imbuap. Yawu.” Yawu sâmb ekyongop.

7

Yesuṅe hoṅ bawa âlâ heṅṅṅuop.

(Mataio 8:5-13)

¹ Yesuṅe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yengât kunyeṅe âlâhât hoṅ bawaṅe mesek sâtṅan kinop. Yâhâ tembe lâu yaṅe ikṅe nanṅahât nâṅgâwaṅgimâp yakât dopṅeâk hoṅ bawaṅe yakât nâṅgâwaṅgiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâṅetâ nâṅgâm tembe lâu yaṅe Yesuṅe ga hoṅ bawaṅe heṅṅṅuâkgât Yura yengât papatolipyene nombotṅe hâṅgânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴⁻⁵ Ari yuwu sâṅe ekuwi. “Roma tembe lâu yengât kunyeṅe âlâ nengâlen biwiṅaṅe kepeimu nen orop mansain. Lok yuṅe ikṅe tewetsenṅaṅe lok puluhuyekmu nengât miti emetṅe ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denṅe nâṅgâm ari tâṅguuatgât nanṅain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâṅe ekuṅetâ nâṅgâyiṅgimu orowâk ariwi. Ariṅetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulipṅe hâṅgânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâṅe ekuwi. “O lok pato, bukunenṅe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepṅe bia. Yakât gâṅe nâhât emelan gawuatgât ki nanṅan. mâtâwânâk kinmâ denâk sârâ hoṅ bawane yu âlepṅe otbuapṅât nanṅan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwaṅgim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaṅe nâ gurâ buku nombotṅe yengât kunyeṅe sâṅe nihimu manman. Yakât otmâ nâṅe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariṅet sâṅe âlepṅe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhunṅet sâṅe âi yiṅgiman ya gurâ âilonṅo tuhumi. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepṅe otbuapṅât nanṅan.” Yawu sâṅe den kalop ya bukulipṅaṅe Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuṅetâ Yesuṅe nâṅgâmu ewe membe olop. Nâṅgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbî betṅan sâwi ya yuwu sâṅe ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâṅgâm Roma lok yuṅe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu nanṅan. Isirae yengâlen gâtṅe âlâ me âlâṅe lok yuṅe oap yuwu âlâ ki otṅetâ yekman. Lok yuṅe nâhâlen biwiṅaṅe kepeim den katnihiap yu ekmune âilonṅo oap.” Yawu sâṅe ekyongop. ¹⁰ Yawu sâṅe ekyongomu tembe lâu bukulipṅaṅe purik sâṅe yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoṅ bawa âlepṅe olop ya ekbi.

Yesuṅe lok âlâ mumuṅambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuṅe hoṅ bawalipṅe meyekmâ kapi âlâ, kutṅe Nain sâṅe yan ariṅetâ lohimbî dondâhâlâkṅe betyeṅan sâṅetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otṅetâ imbi kambut âlâhât nanṅe sihanâk muop ya hangune sâṅe bukulipṅaṅe gerelân katmâ lâum gewi. Yawu otmâ lohimbî tem pato betyeṅan sâṅetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâṅe kambut ya ekmâ tepṅe nâṅgâm “Ki ise,” sâṅe ekuop. ¹⁴ Yawu sâṅe ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinṅetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâṅe ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâṅe ekumu mumuṅambâ yahatmâ dendât otmu ekṅetâ sâtṅe bâleṅe olop. Otmu imbi kambut ya nanṅeit yetgât Yesuṅe “lohotṅan manset” sâṅe ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbî yan kinbiṅe ya ekṅetâ sâtṅe otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâṅe ikṅe poropete âlâ hâṅgâṅumu taka hohetnennṅan mansap.” Yâhâ nombotṅaṅe yuwu sâwi. “Lok yuṅe tihitnenṅe otmâ manman âlepṅan katnenekmu mannongât Anitâṅe hâṅgâṅumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesuṅe lok sihan ya mumuṅambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbîṅe sâṅe haok tuhunṅetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipṅe kerekṅe nâṅgâwi.

Yesuṅe Yoanehât sâop.

(Mataio 11:2-19)

¹⁸ Yoane pâi emetṅan katṅetâ talop yâkâlen ari hoṅ bawalipṅaṅe Yesuṅe lohimbî heṅṅemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekuṅetâ nâṅgâm hoṅ bawayâhâtṅe yâhâp den yuwu sâṅe ekyotgom Kutdâhâlen hâṅgânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâṅe âikuromawot.

“Anitâne ikne honj bawa hângângumu ge tihitnenne otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Yoaneje lohimbi toen mem katyekmapne yuwu sâm hângânotgomu takait. “Anitâne ikne honj bawa hângângumu ge tihitnenne otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuje lohimbi kundat otbi ya dondâhâlâk hêngemyongop. Otmu weke bâleñaje lohimbi mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbi senyeje bok sâsâne ya senyenjan walipyongomu senyeje suk sâmû ekbi. ²² Yawuhât Yesuje Yoanehât honj bawayâhâtne ya yuwu sâm ekyotgom. “Yerâmâ ari kulem topne topne memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâne senyeje bok sâsâne ya walipyongomune senyeje suk sâmû eksai. Otmu lok pareje manmai ya hêngemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ hêngemyongomune âlepne otmâ mansai. Otmu ândâpyeje bok sâsâne ya gurâ hêngemyongomune ândâpyeje pâronj sâmû den nangai. Otmu nombotje bâlewi ya mumunambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekjetâ mansai ya nine den pat âlepne ekyongomune nângâm biwiyene herone otmâ mansai.” Yawu sâm Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyingim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâne nâhât biwi nângâm yâhâp ki otmai ya yengât nângâmune tepne herone oap.” Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuje Yoanehât topne lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiñe ekne sâm yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâm ariwi me bia? Me lok âlâne hâk katipne sekne âlepne mânunjakmâ manop ya ekne sâm ariwi me? Lok hâk katipne sekne âlepne mânunjakmaiñeâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâm yaken ariwi? Yakât yuwu sâmune nângânet. Yoaneje Anitâhât den pat sâm tetem gaop ya nângâne sâm ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipñaje yâkât den tâmbâlipyene ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap. ²⁷ Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâne nine topne sâm tetem ekyongorâ nângânetgât nine honj bawane hângângumune kulet sâhihim mâtâp menjihiwuap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâmune nângânet. Anitâne Yoane nep wañmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoaneje kulet sânihim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hengenjum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyeje katnomai yañeâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi sesengâlâk, lohimbi inje, takesi meme lok, yawuyane nângânetâ bulâne olop. Yâhâmâ emelâk Yoaneje Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkñeâmâ Anitâhât mâtâp Yoaneje ekyongop yakât hâkâñ otmâ denne nângânetâ tâñât olop. Yakât otmâ toen ki katyehop.

³¹ Otmu Yesuje den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângânetâ keterakyingîâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângânetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâne sombem patoen hârum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenne yahatmâ kep tuhumi âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunne ki tânnongoai. Yakât otmâ nângâmunne bâleap.” Yawu otnomai yakât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Yakât dopñeâk Yoaneje herone olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneje ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâñ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo,

nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeje ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunje bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopneâk yeje otmâ mansai. Gârâmâ yeje oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkân oai. Yakât yuwu sâmunne nângânet. Emelâk Yoaneje to kârikne me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkne ki neminiop. Yakât yeje yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâne hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeje nâhât yuwu mon nângâmâi. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oranjim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâne den sâop ya tinjâk lâum manmai ya yengât orotmemeyene ekmâ nângânetâ bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâne Yesuhât kâine piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutne Simon sâm, yâkne Yesu memu emetjan yâhâ bukulpne orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâne nângâmâmâ to kukne suk sukne âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betnehen kinmâ isemu gilâpne târân sâm kâinjan giop. Kâinjan gemu somotne kâlep pato yanje mem gowasiñmâ kereñ mewangiop. Yawu otmâ to kukne ya moselemu kâinjan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonne ekmâ biwiñane yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yuñe ki orotne oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topne nângâm heñgenjum kuwanjimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesune biwiñahât topne nângâm yuwu sâm ekuop. “Simon, den sâmunne nângâ.” Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Den âlâen hâum sâmunne nângâ. Lok âlâne bukuyâhâtne tewetsenje yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenje yitgimu mem ari yanje senje âlâlâ puluhuahowot. Otmu yakât kakñan “matne nihiromawot” sâm ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Tewetsenje ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matne kâpekmutne pesuk sâwuap?” Yawu sâm ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepne ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetñane tosayetne pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtne lok girawu yanje herone pato nângâwanjiop, 50 kina wanop yanje me 5 kina wanop yanje?

⁴³ Sâmu sâop. 50 kina wanop yanje herone pato nângâwanjiop.”

Sâmu sâop. “Âlepne yat.” ⁴⁴ Yawu sâm imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâm ekuop. Nâne emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuñeâmâ isemu gilâpñane kâinan gemu pirim somotñane gowasiñmâ kereñ menihiap. ⁴⁵ Gâne ki parahuneksat. Yamâ imbi yuñeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâne nak toñe ki katnihiat. Yamâ imbi yuñeâmâ to kukne suk sukne, hâmeñe yahat yahatne ya moselemu kâinan gemu pirineksap. ⁴⁷ Imbi yuñeâmâ nângânihiap. Yakât topne nângâm heñgenjuwatgât yuwu sâmunne nângâ. Lok âlâne bukuyahât tosa umatne pilâwanjimu yakât herone pato nângâwanjiuwap. Yâhâ lok âlâneâmâ bukuyahât tosa hewewen pilâwanjimu yakât herone kakñeâk nângâwanjiuwap. Yakât yuwu sâmunne nângâ. Anitâne imbi yukât tosa umatne emelâk pilâwanjiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâm imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tosahe pilâhihian.”

⁴⁹ Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newiñe den ya nângâm biwiyeñane yuwu nângâwi. “Lok yukât topne girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhihian” yawu yap.” Biwiyeñane yawu nângâwi.

⁵⁰ Yesune imbi ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwiñane kepeiat. Yakât otmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuhihap. Yakât nângâm lohottjan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotnje Yesu orowâk ariwi ya yengât topyene

¹ Sâp yakât kakņan Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândân yâhâm gewi. Otmu lohimbijne Anitâhâlen biwiyenane kepeinetâ tihityene otyingiwuap yakât den pat âlepņe Yesuņe ekyongop. ² Otmu imbi nombotnje orowâk ariwi ya yengât topyene yuwu. Imbi nombotnje emelâk kundat otbi ya hengemyongop. Yâhâ nombotnje âlâmâ weke bâlenane mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtņe âlâ, kutņe Maria, Matala kapiân gâtņe, ya weke bâlene nombolân yâhâpņe mângâenjetâ watbangiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutņe Yoana sâp. Yâhâmâ Herotgât hoņ bawa âlâ, kutņe Kusa sâp, yâkât imbiņe. Yâhâ âlâmâ, kutņe Susana sâp. Otmu imbi nombotnje iri sikumyene orop yâkņe Yesu otmu hoņ bawalipņe tânyongowi. Imbi topyene sâp aran yu orowâk ariwi.

*Hote alikņan hâum sâop.**(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)*

⁴ Lohimbi dondâne kapiyene pilâm Yesuhâlen ari menduhuakņetâ den âlâen hâum yuwu sâp ekyongop. ⁵⁻⁸ “Lok âlâne hote alikņe mem hâilonņe sâp newângen ariop. Ari hote alikņe ya nombot nombot mem hâilonņmu giop. Nombotņeâmâ mem hâilonņmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ mem hâilonņmu hân toņe biaen ge talop. Yâhâ nombotņeâmâ hele bâlene iowân giop. Yâhâ nombotņeâmâ tep tep kum hân âilonņo lonņo tuhuwi yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikņe mem hâilonņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ lohimbijne bam gam tâlim lan tuhunjetâ nâņe kârâm newi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlân sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âilonņo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukņane langumu derepgum gimbanņumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âlepņan giop yaņeâmâ tetem pururuk sâp âilonņo yahalop. Nâņe den yan yu biwiyenjan katmâ nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâp ekyongop.

*Topņe yuwuhât Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.**(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)*

⁹ Yawu sâp ekyongomu hoņ bawalipņane den ya topņahât nâņgâne sâp âikuwi. Âikuņetâ sâop. ¹⁰ “Anitâne tihitnenņe otmâ gamap yakât topņe yene tipņe nanņai. Yâhâ lok nombotņe nâhâlen ki torokatmâ mansaiņeâmâ biwiyene pâlâmņe otmâ mansai. Biwiyene pâlâmņe otmâ manņetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkņe nâhât nâņgâm hâkân otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyene alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâņgâņetâ tâņât oapgât hiliwahonomai. Yamâ nâņgâm heņgeņguai mâne biwiyene Anitâhâlen katmâ denņe lâunjetâ tosayene emelâk pilâyingimbâp.”

*Hote mem hâilonņmu giop yakât topņe**(Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)*

¹¹ Hote alikņan hâum ekyongoan yakât topņe sâpune nâņgâņet. Anitâhât den yamâ hote alikņahât dop oap. ¹² Yâhâ lok hote alikņe mem hâilonņmu giop yamâ nenņe Anitâhât den lohimbi ekyongomunne nâņgâmai yakât dop. Hote alikņe nombotņe mem hâilonņmu mâtâwân giop yakât topņe yuwu. Yamâ lohimbi nombotņane Anitâhât den nâņgâņetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenane kepeimaihât Satanņe den ya kum mem gulip tuhumap. ¹³ Yâhâ hote mem hâilonņmu nombotņe hân toņe biaen giop yakât topņe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepņe ekyongomune nâņgâm herone otmâ manmai. Nâņgâņetâ den ya kakņeâk gem biwiyenjan gihitņe kârikņe ki memap. Yawu gârâmâ umatņe âlâ kakyenjan yâhâmap yan lohotņe otmâ pilâmai. ¹⁴ Yâhâ hote mem hâilonņmu

nombotnje hele biwiñan giop yakât topnje yuwu. Lohimbi nombotnje den ekyongomune nângâñetâ bonnje otmap. Nângâñetâ bonnje otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenje, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenaje yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manñetâ manman âlepje ki teteyiñgimap. ¹⁵ Yâhâ hote mem hâilonjmu nombotnje hân toje orowân giop yakât topnje yuwu. Lok yawuyajeâmâ den pat âlepje nângâm heñgenjgumai. Nângâm heñgenjgum tiñâk lâum manmâ yâhâñetâ manman âilonjo lonjo teteyiñgimap. Yâk yeñgât topyeje yawu. Nâñe hoteân hâum yan yamâ topnenjeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenje lambeân hâum sâop.

(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenje emet kâlehen tatmâ lambe saum tunjñan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunje kinmâ sem lañinje pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topnje yuwu. Lok âlâ me âlâñe otñetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekñan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyenjan katmâ nângâm heñgenjunomai. Lok âlâ me âlâñe nâhât den nângâm biwiyenjan katmâ manno-mainje ya nângâñetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe nâhât den nângâñetâ nahat otmu bet pilânomainje biwiyenje pâlâmñe manmâ ki nângâñetâ keterakmâ heñgenjgumuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepñe torehenlipñe

(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbi kinñitje orowâkñe denje nângâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinñetâ ikñe hepñe torehenlipñaje taka gotñan bane sâm otñetâ lohimbiñe mâtâp mañguyiñginjetâ betyenehen kinbi. ²⁰ Betyenehen kinñetâ lok âlâ Yesu gotñan talopñe yuwu sâm ekuop. “Torehenlipñaje taka betnenñehen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesuje yuwu sâm ekyongop. “Anitâhât tem lâum mansai yajeâmâ nâhât hepñe torehenlipñe bulâñe oai.”

Yesuje sâmu to siru nâñ nâñ sâop.

(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia denjân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm wanjaen yâhâwi. Wanjaen yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatñetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmñe iop. Aman im tatmu denjân ya tânâmgunjetâ yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu toje wanja kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekñetâ sâtñe otmu hoñ bawalipñaje mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, wanja yu denjân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannongomap.”

Yawu sâm ekuñetâ yahatmâ siru kuwanjiop. Kuwanjimu to yaje nâñ nâñ sâop. Nâñ nâñ sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâñe tihityenje otbomgât dop ki tap,” yawu mon nañgai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topnje girawu? Siru kuwanjimu yanjak to yaje nâñ nâñ yap.” Yawu sâwi.

Yesuje weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau yeñgâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâñ nâñ sâmu denjân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutñe Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari wanjaembâ lâum kionmâ ariñetâ kapi amboñe, lok âlâ weke bâleñaje mângâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yakât topnje yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleñaje mângâemu hâk katipñe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikñe kapi ambolipñaje ari tâk kârikñe, kutñe sein sâm, yaje kâñe bâtñe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbirin sâmu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleñaje mângâemu lok ki manmaiânjen ari ihilâk mahilâk manminiop. Lok yakât topnje yawu.

Lok yaŋe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotŋan ge kinop. Gotŋan ge kinmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watbe sâmu yuwu sâmu ekuop. “Lok yukâlembâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge nanŋan. Gâ Anitâhât nanŋe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât nanŋan.” Yawu sâmu ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâŋgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâŋe weke bâleŋe nombotŋe orowâk tatmâ lok yu mem mângâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnenŋe “Komot Pato,” yawu. ³¹ Aiop, gâŋe nâŋgâningirâ sumânâk mannom. Hem topŋan ki hâŋgânnongorâ arinom.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ talapŋan bau sesenŋâlâkŋe tomot tuhum kinŋetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâŋe watnenekbuat otmuâmâ, âlepŋe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yenŋâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu sâŋetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yenŋâlen ge mânunjakbi. ³³ Bau yenŋâlen ge mânunjakmâ mângâeyekŋetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoŋ sâmu denŋânân kionŋetâ haranyongop.

³⁴ Denŋânân kionŋetâ haranyongomu galemyongom manbiŋe ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipŋe ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonŋetâ yakât topŋe nâŋgâne sâmu Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleŋeŋe lok mângâenŋetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgimu hâk katipŋe mânunjahop ya ekbi. Ekŋetâ sâtŋe otmu lohimbî Yesu orop kinbi ya âiyongowi. ³⁶ Âiyongonŋetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ arinŋetâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonŋetâ nâŋgânŋetâ sâtŋe otmu Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu waŋgaen yâhâwi. ³⁸ Waŋgaen yâhâŋetâ yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât nanŋan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuŋe henŋenŋuop yakât den pat kapilipŋe ekyongop.

Yesuŋe Yairo baratŋe mumunambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwi. Âwurem ari waŋgaembâ geŋetâ denŋân ginŋan lohimbî dondâŋe Yesu ekne sâmu taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinŋetâ miti emetŋahât galemlipyenŋe yenŋât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâmu, yâkŋe gotŋan ba mepaem yuwu sâmu ekuop. ⁴² “Baratne, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâmu oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari henŋenŋuhât nanŋan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbî dondâŋe nâŋgâm ekne sâmu yâkâlen arinŋetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topŋeâmâ yuwu. Imbilipnenŋaŋe emetsenŋe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenŋe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiŋan dokta yenŋâlen arimu hep ya saŋ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop. ⁴⁴ Yâhâ imbi yaŋe Yesuhât betŋan bam yâkât sâŋgum potonŋan in walipgumu yanâk hepŋe saŋ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuŋe enŋatŋe kakŋambâ olelem yekmâ “Âlâŋe walipnohoap?” sâmu âiyongop.

Yawu sâmu âiyongomu yan kurihiakŋetâ Petoroŋe yuwu sâop. “Lohimbî dondâŋe mem hawam mewam tuhunenekŋetâ pân sâmu kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâŋgâm yat? Yan gâtŋaŋe mon walipgohoai.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ nanŋan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yaŋe kâi bânŋe kârân kârân sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sâŋgum potonŋan walipgumu hepŋe

sâñ sâop yakât topñe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâñe nâñgâhîhimu hepge sañ yap. Lohotñan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoñ bawalipñe nombotñe emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâñetâ Yesuñe nâñgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihane kepeim engat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâm Yairohât emet gotñan ba kinmâ lohimbi nombotñe katyekmu yaehen kinbi. Yaehen kinñetâ Petoro, Yakowo, otmu imiñe Yoane, Yairo, imbiñeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâñe kahân tatmâ isem we bâle pato nâñgâm tatbi. Yawu ot tatñetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetñe ki bâleap, in aman pâlâmñe iap. Yakât otmâ ki isenjet.” ⁵³ Yawu sâm ekyongomu nâñgâñetâ nahat otmu giriñbangiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâñgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuñe imbi sihan ya bânñan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipñe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuñe sâmu sot um wañetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâñe mâmâñe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetñe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

Yesuñe hoñ bawalipñe meyekmâ âi sâm yinggiop.
(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)

¹ Yesuñe hoñ bawalipñe kâiân yâhâp menduhuyekmâ âi sâm yingim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleñe lohimbi mângâeyekñetâ mansai ya watyññetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya hengemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. ² Otmu lohimbiñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeñetâ tihityeñe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya hengemyongonomaihât mâmâñe otyinggiop. ³ Mâmâñe otyingim yuwu sâm ekyongom hângânyongop. “Âi topñe katne sâm sot me senñe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenñe hâkyenñan ki tatbuap. Me pet me hâk katipñe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinangum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekñetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipñe orotmemeyeñe bâleñe betbangim biwiyeñe Anitâhâlen katñet sâm nâhât den pat âlepñe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nâñgâñetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâñe matñe umatñe yingiwuap. Yakât otmâ kâiyeñan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meñetâ gewuap. Ya gemu betyñingim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Arinjetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâñgânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe ekyongowi. Den pat âlepñe ekyongom yan lohimbi mesek otbi ya mem hengemyongowi.

Herotñe Yesuhât den pat nâñgâop.
(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yengât lok kutdâ âlâ manop, kutñe Herot Antipa sâm, yâkñeâmâ Yesuñe olop miop yakât den pat nâñgâop. Lohimbi nombotñe yuwu sâñetâ nâñgâop. “Herotñe tembe lâulipñe ekyongomu Yoane kuñetâ muop yamâ mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotñeâmâ yuwu sâñetâ nâñgâop. “Poropete lok âlâ, kutñe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yañe mon purik sâm ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotñeâmâ yuwu sâñetâ nâñgâop. “Anitâhât poropetelipñe emelâk muwi yâk yengâlen gâtñe âlâ yañe mumuñambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sâñetâ Herotñe nâñgâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane engatñe hârewi. Yakât otmâ lok girawu yañe yu ya otmâ mansap yakât den pat sâñetâ nanñan?” Yawu sâm Yesu ekbehât nâñgâm manop.

Lok 5000 ya sot yinginetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesuñe hoñ bawalipñe hângânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewî yakât ekuwi. Ekuñetâ meyekmu yenjâk tatmâ nângâne sâm Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbi kingitñe orowâkñe nângâm betyenehen watyekmâ ariwi. Arinetâ yan Yesuñe tepñe nângâyîngim Anitâhâlen biwiyenane kepeinetâ tihityene otbuap yakât den pat âlepñe ekyongop. Otmu bukulipyene mesek topñe topñe otbi ya meyekmâ takanetâ mem hengemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topñambâek kâsikum yîngimu emetsâpñe otmu yan hoñ bawalipñane yuwu sâm ekuwi. “Yu tain yu hâlânñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yîngimu wâtyene houñ sâmapgât gâñe hângânyongorâ arinet. Hângânyongorâ ari yenahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sâñetâ sâop. “Âlepñe yene sot kâsikum yînginet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu inan yâhâp yawuâk tap. Lohimbi dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenñe katgekmâ ari sot puluhuyîngim lâum takanomgât nanjat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesuñe yuwu sâm ekyongop. “Yene lohimbi yu ekyongonetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbi ekyongonetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesuñe sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banja ya motokmâ tipi tapi tuhum hoñ bawalipñe yîngimu lohimbi ya kerehâk yînginetâ newi. Yâhâ inan gurâ yawuâk yînginetâ nenjetâ dopyenan olop. ¹⁷ Nenjetâ dopyenan otmu sot nombotñe talop ya hoñ bawalipñane hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

Petoroñe Yesuhât topñe sâm teteop.

(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesuñe hoñ bawalipñe katyekmu tatñetâ ikñiâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hoñ bawalipñe yâkâlen arinetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbine nâhât girawu nângâmai?”

¹⁹ Sâmu sâwi. “Nombotñane gâhât yuwu sâmai. “Yoaneñe lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kuñetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotñaneâmâ, “Poropete âlâ, kutñe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yane purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotñaneâmâ, “Anitâhât poropetelipñe emelâk muwi ya yengâlen gâtñe âlâne mumunambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰ Sâñetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeneâmâ nâhât girawu nângâmai?” Sâmu Petoroñe yuwu sâop. “Anitâne hângângohomu ge mansat ya nângâmunñe bulâne oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topñe sâm tetem lohimbi ekyongomaihât sâm kuyîngiop.

Yesu kuñetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâne mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yengât kunlipyene otmu Isirae nengât papatolipnenne otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekñe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoñetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benje yapâ mumunambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenñe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesuñe lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâne biwiyene nâhâlen katmaiñe nâhâlen torokatne sâm yan yenahât ki nângâñetâ yahatbuap. Me senñe âlâlâ tatyîngiap ya biatningimap sâm yakât ki nângâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonñmâ ârândân nângâm tem lâunihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ

benje lok âlâ me âlâne manmanyene alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen biwiyenane kepeim manmâ nâhât den pat âlepne yu lohimbî ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoneta munomai yamâ Anitane mumunambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâne iri sikum me manman topne topne yan biwi nângân nângânyene hikum manmâ munomai yane girawu otnomai. Yenjâk mumunambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâne den kâsikum yingim mansan. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matne yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonane yâhâpne hângânohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Sâp yan yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den nângânetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matne umatne menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awonane yâhâpne hângânohomu aŋelolipne meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekma yingiwom. ²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nângâm biwiyenan katmâ mannomai. Yen ki mum metenetaek Anitane tihityene otbe sâm lok bulâne nâ hângânohomu âwurem ge tihityene otbisâm.” Yawu sâop.

Yesune Mose yet Elea orop den alahuwi.

(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)

²⁸ Den yawu ekyongop yakât kaknan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesune Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imine Yoane, meyekmu hoŋ bawalipne nombotne âlâmâ katyeknetâ tatnetâ yenjâk pumne âlâen yâhâwi. ²⁹ Yâhâ kinnetâ Yesune Anitâ ulitgum kun kundenne âlâ otmu sângumne laŋinne pilâm kaok bolan bolan olop. ³⁰ Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitane meyelehop yane in yawu tetem kinmutâ ³¹ himbimâmbâ laŋinne siliŋ siliŋ sâm hâuyeekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesune Yerusalem kapiân ari Anitane yâkât mâtâp sâm kalop ya lâumu Yura papatolipyene kuŋetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hoŋ bawalipne aman pâlâmne iwi. Yâhâ Mose yet Eleane Yesu pilâm arire sâm otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yeknetâ Petorohât hanne tâlâhumu yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunne âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâne sârâ selep kalimbu tuhenehât nanŋan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâm otmutâ Petorone kulem yakât topne ki nângâmâk Yesu yawu sâm ekuop.

³⁴ Yawu sâmu yanâk elem patone ge pumne ya mem kâtâpgumu kinŋityenahât otbi. ³⁵ Kinŋityenahât otnetâ elem yakât biwiŋambâ Anitane den âlâ yuwu sâop. “Bulânanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâne âi sâm waŋmâ hângângumune giop. Yakât otmâ den sâwuap ya yene mem biwiyenan katmâ tem lâuwaŋgim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâm tiŋ pilâmu Yesu ikneâk kinmu ekbi. Yâhâ hoŋ bawalipne kulem ya ekbi yakât ki sâm tetem bukulipyene ekyongowi.

Yesuhât hoŋ bawalipne weke bâlene watne sâm pâpguwi.

(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)

³⁷ Emet haŋ sâmu pumnehembâ geŋetâ lohimbî kinŋitne orowâkne ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyeknetâ hohetyenambâ lok âlâne halahum yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topne yuwu. Weke bâlene pârâk sânsânâk mângâemu senne gâwâŋ gâwâŋ sâm hânân ge imu nekamne kâtiŋ sâm laune barak barak otmu halahumap. Weke bâlene yane haonmâ ârândân yawu mângâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoŋ bawalipne watnet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesune olelem hoŋ bawalipne yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâitne ki tânngowuap yawu nanŋai? Yawu nângâm

biwiyenaje nâhâlen tinjak ki kepeiai yakat nangamune ki arandân oap. Yawu garâmâ hambâi naje pilayekmâ yahawom yan yene girawu mannomai?" Yawu sâm ekyongom awane ekumu nanje ya daim Yesuhâlen baop.

⁴² Daim bamu weke balenaje mangamu senje gawân gawân sâm hanân ge kârân kârân sâm lauje barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuje weke balene ya watmu gaiakmâ arimu âlepne otmâ awâjahâlen ba kinop. ⁴³ Yâhâ Yesuje kulem miop yan Anitâhât wâtne tetemu ekjetâ ewe membe olop.

Yesu kujetâ mumbuap yakat âlâkuâk sâop.

(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekjetâ ewe membe olop sâp yan honj bawalipne yuwu sâm ekyongop.

⁴⁴ "Den yuwu sâm ekyongomune nangâm biwiyenan katmâ mannomai. Anitâne nâ lok bulâne hangânohomu ge mansan. Nâhât kasalipnaje sâp ki kâlep otmuâk meneknomai." Yawu sâop. ⁴⁵ Yawu sâm ekyongowake yamâ Anitâne nangân nanganyene mem kopa tuhuyekmu nangâjetâ ki keterahop. Yakat otmâ âikune sâm otjetâ umatne otmu pilâwi.

Hurun hurun manmâ yahânom.

(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât honj bawalipnaje osetyenjan gâtne âlâ me âlâne kunyene pato otbuap yakat sâm pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otmâ sahanginetâ Yesuje biwiyenahât topne nangâm yan naom tipine âlâ lâum gotyenjan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâm ekyongop. "Lok âlâ me âlâne tem lâunihim naom tipine yuwuya buku otbânginomai. Lohimbi yane naom tipine otbângiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâm Anitâne hangânohomu ge mansan yâk buku otbânginomai. Yengâlen gâtne âlâ me âlâne yenhât nangâjetâ gemu hurun hurun manmai ya yengât Anitâne nangâyinjimu yahatmap." Yawu sâop.

Lohimbi nengât ki nangâjetâ gemap yane buku otningimai.

(Mareko 9:38-40)

⁴⁹ Yawu sâm ekyongomu Yoanene yuwu sâm ekuop. "Lok pato, lok ondowân gâtne âlâne kutgan gohonmâ weke balene watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenje ekmâ nangâm bâlwanjim kuwangiwin." Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. "Lohimbi nombotnaje yengât ki nangâjetâ gemap yane yengât buku manmai. Yakat otmâ lok yawuya ki kuyinginomai." Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipnaje Yesu ekmâ ki buku otbângiwi.

⁵¹ Yesuje himbimân awurem yahawuap yakat sâp tâlâhuop. Yakat otmâ Samaria han tânâmpambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwinaje nangâop. ⁵² Yawu otmâ Samaria ya yengât kapi âlâen ari inomaihat honj bawalipne nombotnaje kulet sâm ari emet âlâ mem hengenget sâm hangânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipne ya ekyongonetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nangâmâmâ emetyene alitbi. ⁵⁴ Emetyene alitjetâ honj bawayâhâtne yahâp, Yakowo yet Yoane, yakat nangâmutâ bâlemu yetne engatyetneâk otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot. "Lok pato, nangânitgirâ sâmutne himbimâmbâ kâlâp pundun sâm ge seyehâk."

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyane Yesuhât tem lâuwangim mannomai.

(Mataio 8:19-22)

⁵⁷ Mâtâwân arim tatjetâ lok âlâne mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. "Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk."

⁵⁸ Sâmu sâop. "Nine topne hâum pâpkuatgât yuwu sâmune nangârâ keterahâk. Songâmâ nak duwijan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakjan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâne

hângânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gê orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?" Yawu sâmu ekuop.

⁵⁹ Yesuŋe lok âlâ mem tetem yuwu sâmu ekuop. "Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanŋan."

Sâmu sâop. "Lok pato, awoŋ âun bâleap. Yakât otmâ nânŋânihirâ ari awoŋne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom."

⁶⁰ Sâmu sâop. "Lohimbi biwi pâlamŋe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaine hangunet. Gânjeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowuat." Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlânŋe Yesu yuwu sâmu ekuop. "Lok pato, gê orowâk arirehât nanŋan. Yawu gârâmâ nânŋânihirâ hep torehenlipne yengâlen âwurem arimune iseangim katyekmâ âwurem gamune arirom."

⁶² Sâmu sâop. "Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâ. Lok âlâ me âlânŋe nâhâlen torokatne sâmu hep torehenlipyene katyekŋetâ kinŋetâ wanŋaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyene nânŋâyinŋim purik sâmu âwurem ari yekne sâmu otnomaiŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâmu yinŋiwomgât dop ki tap." Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonet sâmu Yesuŋe lok 72 hânŋânyongop.

¹ Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânennane lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwanŋim mâtâp mewanŋinomaihât âi sâmu yinŋim hânŋânyongop. ² Den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongom hânŋânyongop. "Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitânŋe nep lok katyekmu mem hâwurum kinsaiâkâ yamâ ki dopŋan oap. Yakât otmâ Anitânŋe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai." Yawu sâmu ekyongop.

³ Otmu hoŋ awalipŋane topyene nanŋanŋinŋetgât den âlâen hâum yuwu sâmu ekyongop. "Lama yamâ pâlamŋe kinmai. Yâhâ sosoŋeâmâ sâtŋe bâleŋe tatmai. Yawu gârâmâ lama yane dâiakmâ arinomai yamâ sosoŋe yinŋim neyekbuap. Dop yawuâk nânŋe hânŋânyongomune sâtŋe metŋe kâlehen arinomai.

⁴ Hânŋânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipŋe katnomai yakât houŋe âlâ ki menomai. Me tewetsenŋe hâkyenŋan ki tatbuap.

⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâmu otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâŋ tâŋâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipŋe âlâ me âlânŋe emelan dâim yâhâ katyekŋetâ yan yuwu sânomai. "Anitânŋe tihityene otmu yâkât wâtŋan kinmâ yâhâm herone kakŋan mannomai."

⁶⁻⁷ Yawu sâmu ekyongonetâ herone otyinŋinomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepŋe kâsikum yinŋinŋetâ nânŋâm yanâmâ bulânŋe yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipŋane buku otyinŋinomai yakât nânŋânŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋânŋet. Lok âlâ me âlâ nep sâmu yinŋinŋetâ tuhumai yakât hâmene meŋetâ ârândânŋ otmap. Yakât otmâ kapi ambolipŋane yen buku otyinŋim sot um yinŋinomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotŋane denyene nânŋânŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinŋinomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nânŋânŋetâ bulânŋe otmu buku otyinŋinomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbi kundat otnomai ya mem heŋgemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeinŋetâ tihityene otbuapgât den pat âlepŋe ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonetâ nânŋânŋetâ nahat otmu betyinŋinomai otmuâmâ hâmbâi Anitânŋe matŋe umatŋeâk yinŋiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbi senyenŋan kinmâ yuwu sâmu ekyongonomai. ¹¹ "Anitânŋe tihityene otbe sâmu oap. Yamâ yene yâkât hâkânŋ otmâ betbanŋiai. Yakât otmâ kâinenŋan wahap me bokosok me yu ya horatsap

yamâ tâlim gik beretek memunje gemu betyngim arinom.” Yawu sâmb ekyongom pilâyekmâ arinjetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânômai.

¹² Kapi ambolipnaje orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai ya yengât yuwu sâmbune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnaje orotmemeyene bâlene otminiwi yakât matje menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâlene torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yenêâmâ Sotom ambolipnaje matje menomai ya wangim matje umatje pato hâliiije menomai.” Yawu sâmb ekyongop.

*Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesuje sârekyongop.
(Mataio 11:20-24)*

¹³ Lohimbiije orotmemeyene bâlene ki pilâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim manbi. Yakât otmâ Yesuje sârekyongom yuwu sâmb ekyongop. “Main, Korasin otmu Besaita kapi ambolipne yengât sâwe. Yengâlen kulem topne topne mem gamune ekjetâ tângât otmap. Yamâ emelâk embângân Tiro Siron kapi ambolipnaje kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâlene otmâ gawi ya betbangim Anitâhâlen biwiyenaje kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yene orotmeme bâlene otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipnaje matje umatje menomai ya wangim yene umatje amoknan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipne yengât sâwe. Yen gurâ yengâhâlak nângânetâ yahatmu hâkyene mepaeakmâ yuwu sâmbi. “Nenâmâ emelâk Anitâne himbingât pat kuningimu mansain’” Yawu sâmbiâke yamâ yuwu sâmbune nângânet. Yene orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâne yakât matje umatje pato hâliiije yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yengât yawu sâmb hoj bawalipne yuwu sâmb ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâne sâmb nihioy ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbiije denyene nângânômai yan yengât den nangain sâmb nâhât den nângânômai. Yâhâ lohimbiije denyene nângânetâ nahat otbuap yan yengât den nângâmunnje nahat oap sâmb nâhât den nângânetâ nahat otbuap. Otmu lohimbiije nâhât den nângânetâ nahat otbuap yamâ Anitâne hângânnohomu gewan yâkât den nângânetâ nahat otbuap.” Yawu sâmb ekyongop.

Lok 72 hângânyongomu ariwi yaje âwurem takawi.

¹⁷ Lok 72 âi sâmb yingim hângânyongomu ariwi yaje âwurem taka otbi mewi yakât herone nângâwangim Yesu yuwu sâmb ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmunje gaiakmâ ariwi yakât nângâmunnje âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâmbi.

¹⁸ Sânetâ sâop. “Yene ari weke bâlene watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmbu ekmain yakât dopneâk Satanje himbimâmbâ ge kumu ekban.

¹⁹ Yakât otmâ yuwu sâmbune nângânet. Soron hambene me sâtnje metje kaknan tâlijetâ yan hilipyongomap sâmb mâmâne otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtgât otmâ weke bâlene me yu ya lohimbi mângâeyekmai ya sâyinginetâ yengât tem lâuyinginomai. ²⁰ Yawu gârâmâ weke bâlenaje yengât tem lâuyinginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâne himbimân tatmâ kutylene nângâm manman kârikjahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm herone pato otbanginomai.” Yawu sâmb ekyongop.

*Yesuje tep hero nângâm Anitâ mepaeop.
(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)*

²¹ Yawu sâmb ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwian gemu biwi hero pato nângâm Anitâ yuwu sâmb mepaeop. “Awon, hân himbim kândikyotgon ambone, gâhât tep âlep pato nângâhian. Otmu lok nombotnaje gâhât topge nângâne sâmb nângân nângân emetnan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu gârâmâ nâne gâhât den lâum manmâ gan yakât dopneâk yâkne lâum manmâ gai mâne ârândâj otbâp. Yakât topne nângâmâhât gâne nângân nângânyene ki mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotne, kutylene bia, belângen manmai yanêâmâ topne nângânetgât gâne

nângân nângânyene mem hewewen tuhuyingimat. Gâne nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâam âwâne ekuop.

²² Âwâne yawu sâam ekum tin pilâm benne lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâam ekyongop. “Himbim amboje tatmap yâhâmâ awone. Yâkne mâmâne otnihimu wuân me wuân otbongât dop tap. Otmu nâne awonahât topne nângâwangim hejenguan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotne awonahât topne nângânet sâam ekyongowom yane nângâwangim hejengunomai.” Yawu sâam ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâam ekyongom katyekmu arinetâ hon bawalipne kâiân yâhâp yuwu sâam ekyongop. “Emelâk embânân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotne yâkât tem lâum manbi yane kulem nâne mem mansan yu ekne sâam yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopneâk yâkne himbingât den pat nâne ekyongom mansan yu nângâne sâam mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâamune nângânet. Yeneâmâ sâp yiwerene yu nâ orowâk manmâ gam kulem topne topne memune ekmâ nâhât den nângâm herone kaknan mansai.” Yawu sâam ekyongop.

Lok âlâne kasane ekmâ buku otbangiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yingiminiopne Yesuhâlen ariop. Ari Yesune den sâam hilipgumu pâi emetnan katnetâ talâkgât yuwu sâam âikuop. “Lok pato, sârâ nângâwe. Nâne girawu otmune ârândân otmu yanâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kunihiwuap?”

²⁶ Sâmu sâop. “Moseje girem den kulemguop ya sârâ nângâwe.”

²⁷ Sâmu sâop. “Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipne yen ekyongomune nângânet. Nengât Kutdânenne yamâ Anitâ ikne konok tatmap. Nenne yâkâlen biwi nângân nângânnenne kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm tem lâuwangim mannom. Otmu mâtâp sâam ningiop ya tâj tâjâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenjâhât nângangimunne yahatmap yakât dopneâk buku nombotne yengât nângâmunne yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepne yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lok yane irelakmâ yuwu sâam ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâmu Yesune den âlâen hâum yuwu sâam ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiângen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipne mem tetem kum panjetâ ge iop. Ge imu senne âlâlâne ya kombo mewangim pilâm ariwi. Pilâm arinetâmâ mumbe sâam olop. ³¹ Mumbe sâam otmu Anitâhât hotom umai ya yengâlen gâtne âlâne mâtâp yawuâk ari ekmâ laune butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukjahât hon bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtne mâtâp yawuâk ari mem tetem gotnan bam ekmâ biwi pâlâmne otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbine Samaria lohimbi ya yengât nângânetâ gemu betyngimai. Yawu otyngimaiâkâ yamâ Samaria gâtne lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepne nângâm gotnan bam hepne piriwangim, marasin mem lâwâlem sâhâwangiop. Otmu lok ya lâum ikne dongi kaknan katmâ mem kapiân ari lombane emet iminiwi yan katmu tatmu omon konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet han sâmu ariwe sâam otmâ emet yakât amboje tewetsenne wanmâ yuwu sâam ekuop. “Tihitne otmâ mandâ tewetsenne gihian yu ekdâ ki ârândân otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâam ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtne girawu yane buku otbangiop nanjat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtne lok yane tepne nângâwangim tihitne olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâam ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâ m ekum Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu lohimbi katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutŋe Mata sâ m, garinjeit manowot. Yâkŋe Yesu otmu hoŋ bawalipŋe dâiyekmu emetyetŋan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatŋetâ garinje, kutŋe Maria sâ m, yâkŋe Kutdâhât gotŋan ba tatmu den kâsikum waŋop. ⁴⁰ Yâhâ Mataŋe ikŋiâk sot uyiŋgimu garinje ki tânguop. Yakât nâŋgâm bâlewaŋim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nâŋgâmune bâleap. Ekurâ tânnohoâkgât nanŋan.”

⁴¹ Sâmu sâop. “Mata, gâ wahap tâŋât yakât nâŋgârâ yahatsap. ⁴² Garihaŋeâmâ nâhât den nâŋgâwe sâ m otmu yakât nâŋgâmune âlepŋe oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

Anitâ orop den otnom yakât topŋe yuwu tap.

(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)

¹ Sâp âlâen Yesuŋe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiŋ pilâmu hoŋ bawaŋe âlâŋe gotŋan ba yuwu sâ m ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoŋ bawalipŋe wuân me wuângât sâ m Anitâ ulitgunomai yakât topŋe ekyongop yawuâk eknongorâ nâŋgâne.”

² Yawu sâmu yuwu sâ m ekyongop. “Anitâ yuwu sâ m ulitgunomai. “Himbim awoŋnenŋe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâŋgâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ anjelolipŋe haonmâ ârândâŋ hoŋ bahihimai yawuâk nenŋe gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâŋe hilâm ârândâŋ tihitnenŋe otmâ dopnenŋanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbi nombotŋe mem bâlenenekmâ tai ya yengât nâŋgâm umam sâyiŋgim tosayeŋe pilâyiŋgimain yakât dopŋeâk gâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâningiwuat. Otmu Sattanŋe kendâningimu otmunŋe bâlemap sâ m ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeŋe yawu sâ m Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâ m ekyongop. “Omoŋ derep kâmbukŋan yengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukuyenahât emet hawiŋan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâ m ekunomai. “O bukune, sâ mune nâŋgâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum nihirâ mem ari um waŋmune niâk.” ⁷ Yawu sâmu emetŋanâk tatmâ yuwu sâwuap. “Girawu otmâ omoŋ derep kâmbukŋan mândeneneksat? Emet gahatŋe emelâk maŋguain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâ m ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukuaŋe emelanâk tatmâ sot ki waŋbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk waŋbuap. ⁹ Yakât yuwu sâ mune nâŋgâŋet. “Yeŋe wuân me wuângât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitgunetâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâwe. Yeŋe buku âlâhât emelan yâhâne sâ m, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitgunetâ nâŋgâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepŋe ikŋak mâmâŋe otyiŋgimu biwiyenŋe sânduk sâwuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâ mune nâŋgâŋet. Yengâlen gâtŋe âlâ me âlâhât nanŋe po waŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋe ki nenenŋe ya waŋbuapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâm heŋgenŋumainŋe nan baralipyenŋe yawu otyiŋgimai. Anitâ awoŋnenŋe himbimân tatmapŋe nen ikŋiâk ikŋiâk topnenŋe ekmâ nâŋgâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeŋe nan baralipyenŋe otyiŋgimai ya wangim tâŋ tâŋâk yiŋgiwuap. Yawu sâ m ekyongop.

Yesuŋe Anitâhât wâtŋan kinmâ weke bâleŋe watyehop.

(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleŋe lok âlâ mângâemu launŋe maŋguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesuŋe weke bâleŋe ya watmu gaiakmâ arimu launŋe hâreakmu den olop. Yawu otmu

lohimbi yan kinbiņe ekņetâ sâtņe olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotņe ekmâ Yesu nâņgâm bâlewaņgim yuwu sâwi. “Yâkât topņeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleņe mâmâņe otbaņgiap. Yakât otmâ ya yengât patoyeņe, kutņe Besewulu sâm, kutņe âlâmâ Satan yâkât wâtņan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesuņe otmâ hilipgumu mem pâi emetņan katņetâ talâkgât nombotņeâmâ topyeņe kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâņe nâņgâhihimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nâņgânom.”

¹⁷ Yawu sâņetâ Yesuņe biwiyenahât topņe ekmâ nâņgâm yuwu sâm ekyongop. “Yeņe nâņgâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok komot konohâk mansaiņe yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ kutyeņe biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tatmaiņe yeņahâk yahatmâ ahom hionaknomai yamâ kâwurumyeņeâk kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewuluņe mâmâņe otnihimu weke bâleņe watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenahâk ahom hionaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutņe biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyekmâ yan amboyeņe Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yeņe imbiâk nâhâitņe Satangât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyeksap yawu nâņgâmai. Yakât nâņe yuwu sâm purik pilâmunne nâņgâņet. Yeņe âlâhât wâtņan kinmâ weke bâleņe watyek sai? Yeņe “Anitâhât wâtņan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nâņgâmai? Yeņe nâhât nâņgâm tâpikgumai, yawu naņgan. Yawu gârâmâ Anitâņe tihityeņe otmâ wawaeyekmâ nâ hâņgânohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok âlâņe hâmbâņe mem haņgalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senņe âlâlâņe galemgumu âilonņo tatbaņgimap.

²² Yawu gârâmâ kasaņe lok sâtņe kârikņe taka kum itit kiom bâleņe tuhuwaņgiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapangât senņe âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewawņgim ariwuap. Yakât dopņeâk nâņe weke bâleņe amboyeņe, Satan, mem ge katbom.

²³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Lok buku ki otnihimaiņeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe ki tânohomaiņeâmâ mâtâp maņgunihimai dop yawu otmap. Yawu.”

Weke bâleņe weke bâleņe nombotņe dâiyekmu lok mâņgâeyekmai.

(Mataio 12:43-45)

²⁴ Yesuņe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâņe yengât topyeņe yu sâm pitiņgum henņeņgumune nâņgâņet. Yeņe yuwu nâņgâm tâpikgumai. “Nenņahâk kuwihakmâ manman âilonņo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâņgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleņe lok âlâ mâņgâemap ya gaiakmâ emet sondaņangen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nâņgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mâņgâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” ²⁵ Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ henņemahom mansap. Nâhât wâtne tipņe. Yakât otmâ weke bâleņe nombotņe wâtyeņe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mâņgâenom.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâm ari weke bâleņe bāt nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aņgoân hâhiwin kakņan manop yamâ witgum mâņgâeņetâ umatņe dondâ tetewawņgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâņet. Yeņe yeņahâk henņemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷ Yesuņe den yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ lohimbi hohetyeņan imbi âlâ kinop yaņe yuwu sâm ekuop. “Den eknongoat ya nâņgâmunne ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaņe ekmâ gâhât tepņe heroņe nâņgâhihim mepaehekmâ mansap yawu naņgan.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepne yat yamâ Anitâhât den nângânetâ bulâne otmu lâum manmai yañeâmâ herone kaknan mannomai.” Yawu sâop.

Yesune kulem âlâ tuhuâkgât Parisaione ekuwi.

(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)

²⁹ Yesune kulem âlâ tuhumu eknehât nângâm lohimbî kinjitne orowâkne Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yeñe yuwu otñetâ ekmune bâlemap. Yeñe biwi yâhâp otmâ kulem witgumâk memune eknehât nângâmai. Yâhâ nâmâ kulem konohâk memune eknomai. Yuwu sâmune nângânet. ³⁰⁻³² Anjoân poropete âlâ, kutne Yona sâmu, yâkâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipñane ekbi. Yakât dopñeâk nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Anjoânâmâ lok âlâ, kutne Solomon sâmu, Dawiti nanne, ya nângân nângânne pato tatbañgiop. Otmu yâkât kut patne ya emelâk sâmu hañ tuhuñetâ arimu imbi pato âlâ kapi kâlepñehen manopne nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâmu tohop. Yakât sâmune nângânet. Solomongât nângân nângân pato tatbañgiop. Yawu gârâmâ nâmâ Solomongât kunne mansan. Otmu nâne kapi kâlepñehen ki mansan. Hohetyeñan manmâ den kâsikum yinçim mansan. Yamâ yeñeâmâ nâhât den nângânetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ge katnekne sâmu oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yañeâmâ lok senyeñan yahatmâ kinmâ yeñe nâhât den kum mansai yeñgât topyeñe sâmu tetemu anulaknomai. Yawu otñetâ Anitâne yakât matne âlâku ikñeâk ikñeâk yinçiwuap.

Senneñe yamâ lambehât lañinne yakât dop oap.

(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)

³³ Yesune den âlâen hâmu yuwu sâmu ekyongop. “Nenne emet kâlehen tatmâ lambe saum tuñgunan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunne kinmâ sem lañinne pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyeñe yamâ lambe lañinne yakât dop oap. Senyeñe âlepne tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeñe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewuknan kionnomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Biwiyeñan Anitâhât lañinne pilâmap ya bok sâmapgât biwi nângân nângânyeñe galemahom manman âlepñeâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeñe sem lañinne pilâmu emet biwiñe hañ sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaione otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâmu tin pilâmu Parisaio âlâne Yesu dâim emetnan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yinçiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ anjoân Yesune bâtne ki piriâhop. Sot ya inâk mem nemu ekñetâ sâtnne otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilânetâ Yesune yuwu sâmu ekyongop. “Parisaio yeñgât topyeñe teteâkgât den âlâen hâmu yuwu sâmune nângânet. Imbi âlâne aman mem hâkñeâk pirimu biwiñan sot wahapne yawuâk tatbuap. Yakât dopñeâk yeñe bukulipyeñane yekñetâ yahalâkgât hâkyeñeâk piriakmai. Yawu gârâmâ manman bâleñe, me orotmemeyene kinçon ya biwiyeñane nângâmai. Yawu nângânetâ yañe mem bâleñe tuhuyekmap. ⁴⁰ Yeñgât topyeñe yawu tap yamâ ki enâkmâ nançançimai. Anitâne lohimbî kândikyotgop yan hâkyetne biwiyetne yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ anjoân yeñe biwi nângân nângânyeñe ya sâmu pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuângât nângânetâ tâñât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerene umatne teteyinçim gap yu wangim umatne pato teteyinçiwuap.

⁴² Parisaio yeñeâmâ nângâm tâpikgumai. Yeñeâmâ wahap tâñât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ñerek osetyeñan konok ya mem Anitâhât pat kuwañçimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemguwi yamâ lonçâemai. Lonçâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbî yeñgât den sâmu hâreyinçimai yan Anitâne nângâmu ârândân olâkgât ki

nângâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâŋ hâreyiŋimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nângâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap.

⁴³Yeŋe miti emetŋan yâhâ lohimbi senyeŋan ewanâk tatnehât nângâmai. Otmu lohimbi hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nângâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muŋetâ hanyongowi ya yeŋgât sum kakŋambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâŋ ekyongop.

⁴⁵Yawu sâŋ ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwi hohetyeŋan gâtŋe lok âlâŋe yuwu sâŋ ekuop. “Bawapi, gâŋe Parisaio lok den sâyiŋgiat yaŋe nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶Sâmu sâop. “Nenŋe yeŋgât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipŋe topŋe topŋe sâŋ ningimai. Yamâ yeŋeâmâ denyeŋe ya ki lâum watmai. Den sâŋ ningiŋetâ umatŋe kakŋan manmain. Yawu manmunŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâninginehât ki tânngomai. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

⁴⁷Yeŋeâmâ yuwu sâmai. “Poropete lok mum gawi ya yeŋgât sumân awu tawu kâmetmunŋe baŋbaŋ sâŋ sekŋe âlepŋe otmâ imap.” Yawu sâmai. Yamâ yeŋgât tâmbâlipyenŋe poropete lok ya yongonŋetâ muwi. ⁴⁸Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Tâmbâlipyenŋe poropete yongonŋetâ muwi ya yeŋgât sumân yeŋe awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângâŋetâ ârândâŋ oap yawu yeksan. ⁴⁹Otmu pepa âlâ, kutŋe “Anitâhât nângân nângânŋe” sâŋ, yan den âlâ yuwu kulemguwi tap. “Hoŋ bawalipne nombotŋe âi sâŋ yiŋgimune yeŋgâlen taka Anitâhât topŋe kâsikum yiŋgim mannomai. Yamâ yeŋe nâhât den pat bialâkgât nombotŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ yongonŋetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰Yakât yuwu sâwe. Emelâk Anitâŋe ikŋe poropete hângânyongomu denŋe lâum manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenŋe nângâm bâleyiŋim yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopŋe ya yeŋe menomai. Yakât topŋe nângâŋetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹Embâŋân topŋe katmâ tâmbâyeŋe lok âlâ, kutŋe Awe sâŋ, ya atanaŋe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutŋe Sekaraia, yamâ opon kâmbukŋan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuŋetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonŋetâ muwi yakât huhopŋe ya yeŋe menomaiâk.

⁵²Mosehât girem den kâsikum ningimai yeŋeâmâ Anitâhât den kurihiŋetâ tap. Yeŋeâmâ Anitâhât hâkâŋ otmâ yâkât den nângâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotŋe yâkât den nângâm tem lâuwangine sâŋ otmai ya yeŋgât mâtâp maŋguyiŋimai. Yawu otmai yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâ umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

⁵³Yawu sâŋ ekyongom emelambâ gem ariop. Sâp yakât kakŋan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe Yesuhât nângâm bâlewangim sâŋ ge katbi.

⁵⁴Otmu den sâŋ hilipgumu nângâm den âiân katne sâŋ yu yakât âi pâi tuhumm gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom. (Mataio 10:26-27)

¹Otmu lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den nângâne sâŋ taka pâŋ sâwi. Taka pâŋ sâŋ Yesu hoŋ bawalipŋe mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinŋetâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Parisaio yâk yeŋgât matuk keluŋe mem bâleyekmapgât galem oraŋgim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyenŋe yâhâp otmâ topyeŋe kurihiakmâ manmai. ²Yakât otmâ ya yeŋgât den âlâ yuwu sâmune nângâŋet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi tetekŋan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ tetekŋan tetemu eknom. ³Yakât otmâ yuwu

sâmune nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yeje lohimbi ekyongonetâ nângânomai.

*Anitâne wawaeneneksap.
(Mataio 10:28-31)*

⁴ Yesune torokatmâ yuwu sâmb ekyongop. “Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kingityenahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yeje yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân yâkne tihitnenne otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbune nângânet. Giron giron ekmain yamâ nâi tângât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giron giron âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonane emet inânjan nângâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giron giron yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk nangap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nângâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenne ki kurihakmâ Yesu betbanjinom.
(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)*

⁸ Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâmb lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulâne himbim awonahât anelolipne yengât senyenjan kinmâ topyene sâmb tetemune Anitâne manman kârikjan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne “Nâ Yesu ki nângâwangian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâne himbim awonahât anelolipne yengât senyenjan kinmâ “Nâ ki nângâyngian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yane matne umatne menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâne âi sâmb nihim hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nângânetâ tângât otbuap. Me nâhât nângânetâ giâkgât lohimbi kendâynginomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyngiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambone yamâ Satan.” Yawu sâmb yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât Anitâne pilâyngiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyane tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âlâ sâmbune nângânet. Yeje galem tinâk orangim mannomai. Kasalipnyane nâhât den pat âlepne nângânetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetjan me kiap yengâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyinginetâ “Den mâtâpne girawu watmâ sâmb ekyongomunne nângânetâ keterakyngiwuap,” yawu nângâm ki gorâyngiwuap. ¹² Sâp yanâmâ Awonnyane ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenan katmu nâhât den pat âlepne sâmb kusânâ ekyongonomai.

Senje âlâlâ yakât nângâmunne yahatbuap.

¹³ Lohimbi kinbi ya yengât hohetyenambâ lok âlâne Yesu yuwu sâmb ekuop. “Lok pato, sâmbune nângâ. Awonnetnahât bâtnje bâine ya atanane ikniâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâne ekurâ nombotne hionmâ nihiâkgât nanggan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâne yet galem yotgom manbehât lok kunnnyane ki sâmb nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâmbune nângânet. Senje âlâlâ me iri sikum ya Anitâne biwinenahât ki sâmb katningiop. Yamâ hâknnyahât sâmb kalop. Yawuhât bukulpnenne iri sikumyene orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâynginom.”

¹⁶ Yawu sâam den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetje pato teteop. ¹⁷ Yawu otmu biwiñaje yuwu nângâop. “Siwit kehetje pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yuwu otbom mon? Emet tipine siwit kehetje katman ya kândonmâ pato tuhum yan siwit kehetje katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ herone marone nângâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâamu Anitâñe yuwu sâam ekuop. “Gâ kopa. Omoñdâñe mumbuat. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tatgihimap ya lok âlâñe membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topñe yuwu tap. Lohimbiñe iri sikumyenahât tepyeñe umatñe otmâ mansai ya yengât Anitâñe nângâmu bâlemap. Yakât otmâ munetâ pesuk sâamap.” Yawu sâop.

*Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.
(Mataio 6:25-34)*

²²⁻²³ Yawu sâam lohimbi ekyongom benñe hon bawalipñe yuwu sâam ekyongop. Senñe âlâlâ me iri sikumyeñe yakât ki nângâñetâ yahatbuap. Manmanyenahât bulâñe yamâ umut biwiyeñe. Yâhâ yengât manman yamâ Anitâñe emelâk senñe âlâlâ lâtakuyingimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Nenñe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâam biwi yâhâp otmâ gorâ kakñan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâamune nângâñet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nângâmai. Yamâ himbim ambonaje haonmâ ârândân sot yingimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâñe haonmâ ârândân tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yenahât girawu mannom sâam yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai. Yeñe wâtyenjan torokatmâ manmâ yâhânomaihât dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpgunomai.

Yakât topñe yuwu sâamune nângâñet. ²⁷ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunñe âilongo longo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutñe Solomon sâam, yâkñe hâk katipñe kulem melem mânunjakmâ manop. Yañe hahop suriñe sekñe âlepñe tetemap yakât dopñe ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop suriñe ekmunñe âilongo otmap. Yawu gârâmâ ikñahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririñ sâam kinmap. Anitâñe nângâopgât yawu kinmap. Yiwerenñeâmâ tetem âilongo kinbuap. Yâhâ pek sâuwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâuwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeñe yuwu ki nângânomai. “Anitâñe pâlâmñe otmâ ki tihitnenñe otmap.” Yawu ki nângâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâamune nângâñet. Bulâñanâk Anitâñe haonmâ ârândân tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotñe Anitâhât topñe ki nângâmaiñe sângum me iri sikum me senñe âlâlâ yakât nângâñetâ yahatmap. Yawu otñetâ ki ârândân otmap. Yakât otmâ otmaiân yeñe ki torokatnomai. ³¹ Yeñeâmâ lohimbi nombotñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeñet sâam yâkât den ekyongoñetâ nângânomai. Yawu otmâ manñetâ himbim awonñenñe topyeñe nângâmapñe dopyenjan yingimu ki umburuk mannomai.

*Bukulipnenñe tânyongonom.
(Mataio 6:19-21)*

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyeñe kepeim ki gorâyingimu mannomai. Awoñnenñe Anitâñe herone nângâyingim tihityeñe otmâ yâhâmbisâp. Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikñan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senñe âlâlâ tatyngiap yamâ mem buku nombotñe ki tatyngiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otñetâmâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyingiop yakât bulâñe yingimu menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talane ki kumbuap, me selone ki hârewuap, me ki bumbumguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenñe kepeim manñetâ ârândân otbuap.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuŋe âwurem gewuap sâp ya ki nanŋain.

³⁵⁻³⁶ Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawalipŋe yengât lok kutdâyeŋe kapi kâlepŋehembâ âwurem taka emet hawiŋan kinmâ kotok kunmu nâŋgâm in yawu gahatŋe mewanŋinomai. Yakât otmâ lambeyeŋe saum katŋetâ sem tatmu mambotbanŋinomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbanŋim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ heronŋe nâŋgâyiŋgiwuap. Heronŋe nâŋgâyiŋgim itâŋe kâpekmâ katmu tatmu sot um yiŋgiwuap. ³⁸ Yâhâ omoŋ derepŋan kapi ambolipŋe kerekŋe aman pâlâmŋe inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoŋ bawalipŋe sen golâ otmâ mambotbanŋim tatŋetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyiŋgiwuap. Buku otyiŋgimu yâkŋe heronŋe nâŋgâwanŋinomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyeŋe sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyiŋginomai yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipŋe sen galem manmâ emet kapiyeŋe galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopŋeâk Anitâŋe hâŋgânnohomu âwurem gewom yakât sâp yeŋe ki nanŋai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomai. Yawu otnomai otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronŋe nâŋgânomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Hoŋ bawa âlepŋe bâleŋe yâk yetgât topyetŋe
(Mataio 24:45-51)*

⁴¹ Yesuŋe yawu sâm ekyongomu Petoronŋe yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesuŋe purik pilâwanŋim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâŋe kapiŋe pilâm kapi kâlepŋehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoŋ bawaŋe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ gâŋe nep lok nombotŋe galemyongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yaŋe âi ya biwiŋeŋe mem galemyongomu âilonŋo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galemyongowuap otmuâmâ patonŋe âwurem taka heronŋe otbanŋiwuap. ⁴⁴ Yawu otbanŋim galem pato katmu ikŋe senŋe âlâlâŋe yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâmune nâŋgâŋet. Hoŋ bawa yaŋe biwiŋeŋe yuwu nâŋgâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nâŋe âi yu membom?” Yawu sâm biwiŋeŋe pâlâmŋe otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâleŋe yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋeŋe pâlâmŋe otmu manbuap yan patonŋe pârâk sân sânâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋeŋe nâhât den nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu betbanŋinomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nâŋgâm pâpgumai yaŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋe matŋe kakŋeâk yiŋgimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimune ya tuhum heŋgeŋgunomai ya yengât nâŋgâmune ârândân otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâm yiŋgimune ya biwiyeŋeŋe tiŋâk lâum tuhunomai ya yengât gurâ yawuâk nâŋgâmune ârândân otbuap.” Yawu sâm ekuop.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Mataio 10:34-36)*

⁴⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yengât biwiyeŋehât topŋe nâŋgâm kâsipyongom matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yiŋgimu menomai yakât hâŋgânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yiŋgimu meŋetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatŋe âlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom ya tetenihim pesuk sâekgât nanŋan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nâhât yuwu ki sânomai. “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ

giop.” Yawu ki sânomai. Nâñe hânân gewan yakât yen hionjaknomai. Hionjakmâ yuwu orañginomai. ⁵² Lohimbi nanñe baratñe mome manmaine hionjakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk orañjim hionjaknomai. Otmu iranñe iranñe ya gurâ yawuâk kuk orañjim hionjaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuñe kulem âlâlâ tuhuop yakât topñe hâum pâpñuwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuñe hoñ bawalipñe yawu sâm ekyongomâmâ benñe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâm oap”. Sâñetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâm oap.” Sâñetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkñe. Yeñe elem kulewoñboñ yakât topñe ekmâ nâñgâm henñenñuoi. Yâhâ nâñe kulem âlâlâ memune eksai yakât topñeâmâ girawuhât ki ekmâ nâñgâm henñenñuoi?

⁵⁷ Wongât enñatyeñeâk otmâ orotmeme âlepñe me bâleñe ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkñe yakâ.”

Den sâm tetem kaok nañganñinom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyene âlâ me âlâne kuk otyiñjim den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem kaok nañganñinomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm tetenjetâ yâkñe mem pâi emetñan katyekbuap. Pâi emetñan katyekmu tatmâ yeñe ombeyeneâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapñe pâi emetñan tatnomai sâm sâp katyiñgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâm ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenñe kepeim mannom.

¹ Yawu sâm ekyongop sâp yanâk lok nombotñe Yesuhâlen ari den pat yuwu sâm ekuwi. “Galilaia ambolipñe noniñ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutñe Pilato sâm, yâkñe tembe lâulipñe hânñanyongomu Galilaia ambolipñe yongonjetâ hepyene gemu noniñ bulimakao hepñe orop oset guset olop.” ² Yawu sâm ekuñetâ yuwu sâm ekyongop. “Pilatoñe tembe lâulipñe hânñanyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yengât tosa bâleñe yañeâmâ Galilaia lok ondop yengât tosa ya wangim amokñan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeñe orotmemeyene bâleñe ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matñe yingimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nânñgâñet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipñe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topñan kinñetâ kândun kum ge kurihyehop ya yengât yuwu ki sânomai. “Tosayeñe bâleñe yañeâmâ Yerusalem kapi ambolipñe nombotñe yengât tosayene wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihyekomu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku sâmune nânñgâñet. Yeñe orotmemeyene bâleñe ki pilâm Anitâhâlen biwiyeñe kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâm tiñ pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâne koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâne kinbuapgât sâpñe tetemu taka amboñe bulâne hâuwe sâm ekmu bia olop. ⁷ Yakât otmâ kalam galemñe yuwu sâm ekuop. “Bulâne hâuwe sâm ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topñe lawitmâ pitimunñe yanâmâ bulâne kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nânñgâ nânñgâ sâpñan Yesuñe imbi âlâ henñenñuop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâm den kâsikum yinŋiop.
¹¹ Den kâsikum yinŋiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâleŋaŋe mângâemu kun kândâtŋe konok otmâ pareŋe manmâ gamu yambuŋe kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuŋe imbi ya ekmâ kunŋan mem yuwu sâm ekuop. “Imbi, yiwerenŋeâk âlepŋe otbuat.” ¹³ Yawu sâm kunŋan mem kuwihakmâ tâŋ tâŋâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuŋe tatmâ nângâ nângâ sâpŋan imbi ya heŋgenŋuop gârâmâ miti emetŋahât galemŋaŋe galemŋaŋe nângâmu bâlemu lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpŋe yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanŋetâ heŋgemyongombâpŋat dop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpŋan imbi heŋgenŋuap yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotŋe.”

¹⁵ Yawu sâmu Yesuŋe purik pilâwanŋim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkŋe. Tatmâ nângâ nângâ sâpŋe ârândânŋe yeŋe donŋi bulimakaoyeŋe pekeâmbâ holanŋyekmâ dâim ari to yinŋinomaihât dop tap. Yawu gârâmâ donŋi me bulimakao umutyenŋe bia yakât nângâmune tâŋât otmap. ¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamŋat senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâleŋaŋe mângâemu pareŋe otmâ manmâ gap. Nâŋe tatmâ nângâ nângâ sâpŋan heŋgenŋumune ki bâleap.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiŋe nângâm anulakbi. Yâhâ lohimbi inŋaŋe Yesuŋe olop miop ya ekmâ heronŋe otbanŋiminiwi.

Bândup yakât topŋe

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

¹⁸ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim manŋetâ tihityeŋe otmap yakât topŋe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângâŋetâ keterakbuap? ¹⁹ Yuân hâum sâmune nângâŋet. “Nak âlâ kutŋe bândup yamâ lok âlâŋe kehetŋe âlâ mem ari kalamŋan kalop. Katmu tatmu kâmŋe ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatŋe kun kunŋan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluŋe yakât topŋe

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotŋe komotŋe wosapâ wosapâ mansaiŋe biwiyeŋe nâhâlen katmâ tem lâunihinŋetgât yeŋe ari nâhât den pat âlepŋe ekyongonomai. ²¹ Yakât topŋe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâŋet. Imbi âlâŋe dâmbia golanŋuwuap. Golanŋumâmâ matuk mendâremu keluŋe gemu dâmbia orop menduhumu ukenŋe bâleŋe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

Himbimŋat mâtâpŋe yamâ gâwik gâwikŋe

(Mataio 7:13-14,21-23)

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlânŋmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuŋe Anitâhât den lohimbi kâsikum yinŋiop. ²³ Yawu otmu lok âlâŋe yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimŋat mâtâp yamâ gâwik gâwikŋe. Yakât otmâ yapâ lohimbi sambeŋe arine sâmâmâ hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hâum pâpŋunomai. Yakât otmâ yeŋe mâtâp ya tâŋ tâŋâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nângâŋet. ²⁵ Nâ mâtâp ambonŋe. Yakât otmâ mâtâp manŋuyinŋimune lok dondâhâlâkŋe arine sâm hâum pâpŋum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nângâningirâ gane.”

Sâŋetâ sâwom. “Nâ ki nângâyingian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâŋe kapinenŋan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâŋetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nângâyingian. Yeŋe orotmeme bâleŋe otmai. Yakât otmâ arinŋet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâŋe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropeteliŋaŋe tatmâ sot nem heronŋe otbanŋinomai ya yekmâ yeŋe tep bâle nângânomai. Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi. ²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Sâp yanâmâ lok topŋe topŋe, emetsenŋe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen

torehen kingitne orowâkne taka menduhuakmâ nem herone otjetâ Anitâne tihityene otbuap. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotnane yenjahâlâk nângânetâ yahatmap yane Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotnane yenjahât nângânetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ Anitâne meyekmu ikñan torokatnomai.

*Yesune Herotgât sâop.
(Mataio 23:37-39)*

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotnane ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotne gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sânetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâlene watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya heñgemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihioy ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoman yu Herot, lok perâkne ya, ekunomai. ³³ Nâne yuwu sâmune nângânet. Anitâhât poropetelipnane ikñahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipnane yongonetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesune Yerusalem kapi ambolipne yengât topne nângâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolipne yengât tepne nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolipne yengât topyene yuwu tap. Yengâlen âi menetgât Anitâne ikne hon bawalipne hângânyongomu takanetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânane kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinman mannetgât sâman. Yamâ yene nâhât hâkân otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyene taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumñanak kinbuap. Yakât otmâ nane pilâyekmâ ariwom. Benne sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenne tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenne herone pato nanngain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesune yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok âlâ bitâp tetewangiop ya Yesune walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyene bukulpne nombotne Yesu orop dâiyekmu emetñan yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesune otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaione ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatnetâ lok âlâ bitâp pato tetewangiopne Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhamu Yesune ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan âi ki tuhunomgât Moseñe girem den âlâ kulemgup. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lohimbi heñgemyongowomgât dop tap me bia? Sânetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatne otmu olotoñak tatbi. Olotoñak tatnetâ Yesune lok ya bitâpñan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesune yuwu sâm ekyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpñan naom âlâ me bulimakao âlâ lâmân kionmu ya pilânetâmâ lâmânâk tatbuap me mem dâinetâ gawuap?”

⁶ Yawu sâm âiyongomu yawuâk olotoñak tatbi.

Hâknene ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwiñan Parisaio nombotnane yenjahât nângânetâ yahatmu kou senñan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁸ “Bukuyene âlâne yen orowâk tatmâ sot um nenom sâm dâiyekmu emetñan yâhâ kou senñanâk tatne yawu ki nângânomai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotne yen orowâk dâiyekbuap yâkne kou senñanâk tatnomaihât nângâwuap. Yawu gârâmâ yene kulet sâyingim kou senñan tatnomai yan lok papato takanetâmâ emet ambonane yen yuwu mon sâm ekyongowuap. “Wa, bukulpne, yuâmâ yengât kawé bia, keteraknet.” Yawu sâm ekyongomu anjakmahât angoân

yâhâmâmâ kou topņan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatņetâ emet ambonaņe kundup mem kou senņan lingatbuap. Lingatmâ “gam yâhâ tatņet” sâm ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otņetâ yanâmâ bukulipyenane nângâyinņetâ âilonngo otbuap. ¹¹ Yakât topņe yuwu sâmune nângâņet. Lok âlâ me âlâņe yenahât nângâņetâ gewuap ya yenğât Anitâņe nângâmu yahatbuap.”

¹² Yawu sâm ekyongom emet ambonaņe ya yuwu sâm ekuop. “Kapi ambolipņe orop herone otmâ sot um nenom sâm imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyene orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matņe sâm dâihekeņetâ yâk orop sot neņetâ pesuk sâwuap. ¹³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâ. Gâņe herone otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tâņât, kopa, pareņe, senyene bok sâsâņe yawuya dâiyekbuat. ¹⁴ Lok yawuya dâiyekmâ bôt belaiâk sot um yinğirâ nem herone otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe lohimbî mumuņambâ mem yahatnenekbuap yan ikņak yakât matņe gihiwuap. Yakât otmâ biwihane herone nângâwuap.” Yawu sâop.

Himbimân herone otnomğât sâop.

(Mataio 22:1-10)

¹⁵ Yawu sâm ekumu nem tatbi ya yenğâlen gâtņe âlâņe den ya nângâmâmâ yuwu sâm ekuop. “Anitâņe himbimân mannomğât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem herone otnom yakât nângâmune tepne herone oap.”

¹⁶ Yawu sâm ekumu den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlâņe bukulipņe orowâk herone otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. ¹⁷ Yâhâ sâpņe otmu yan soņgo bau me sot kâle topņe topņe um hâwurumu eņ âtâmun kinop. Ya ekmu ârândân otmu hoņ bawa âlâ hângângumu ari yâkât bukulipņe yuwu sâm ekyongop. “Soņgo bau sot kâle yamâ emelâk umunņe siap. Yakât otmâ gaņetâ herone otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkâņ otbi.

¹⁸ Lok aņgoân ekuop yaņe yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâņeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ñerek puluhumune kapi kâlepņehen tap ya ari meyekmâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nângânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâņeâmâ yuwu sâop. “Yiwereņeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâņetâ hoņ bawa yaņe âwurem ari lok kutdâņe den sâwi ya ekumu nângâmu bâleop. Nângâmu bâlemu hoņ bawaņe ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunņan kinmâ lok umburuk, me lok pareņe, me ândâpyeņe bok sâsâņe, me senyene bok sâsâņe, lok yawuya yuken yaken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu neņet.” Yawu sâm ekum hângângumu ari mem teteyekmâ ekyongomu taka emetņan yâhâ tatbi. Yâhâ tatņetâ hoņ bawaņe yaņe yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu naņgat?”

²³ Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbî kewilâyekņetâ mansai ya mem teteyekmâ ekyongorâ takanomai. Takaņetâ yanâmâ emetne pik sâwuap. ²⁴ Yâhâ bukulipne aņgoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesuņe yawu sâm ekuop.

Manmannenņe ki alitmâ manmâ yâhânom.

(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbî kiņgitņe orowâkņe Yesu betņan ariņetâ purik sâm yuwu sâm ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâņe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nângânomai otmuâmâ âwâ mâmalipyene, me imbi naomlipyene, me imi atalipyene, me wârâ toulipyene be-tyinğinomai. Otmu yeņe manmanyene ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâņe nâhât den lâum âi tuhuņetâ bukulipyenane nângâm bâleyinğim hilipyongone sâm otnomai yanâmâ hâkyene alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nângâņetâ

keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nângâjet. Lok âlâ me âlâne emet tuhune sâm angoân tewetsenjen amon yanjen senjen âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nângânomai. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânângâjetâ tewetsenjen biatmu pânjan pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ lohimbijene emet ya torehenjenek kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senjenan gem girinyingim yuwu sânomai. ³⁰ “Lok yujeâmâ saran kânângâjetâ giop yamâ tewetsenjen biatmu pânjan pilânetâ inâk tap.” Yawu sânomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâmunen nângâjet. Lok kutdâ âlâ me âlâne kasalipyenjen orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yengâlen ki surutuk sâm arinomai. Yamâ angoân biwiyenjen yuwu nângânomai. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenjen endaken lok kinjitjen orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenjen yongonomgât dop ki otbuap.” ³² Yenjâhât yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Angoân kasalipyenjen orop buku konok manne sâm honj bawalipyenjen hângânyongonjetâ ari mem lohotjen tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâjet. Yengâlen gâtjen âlâ me âlâne senjen âlâlâjenjen me iri sikumyenjen kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyingimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyenjen teteâkgât den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Kâtembe ihm solân honjmâ sot ya nemunjen launenjenan memap. Yakât dopjenek yenâmâ lohimbijehohetyenjen manmâ manman âilonjo manjetâ yekmâ Anitâ heronen nângâwangim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmjenjen otbuap. Yawu otmu girawu tuhmunjen âlâkuâk ukenjen otbuap? Yamâ ki orotjen. Pâlâmjenjen sâm lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenjanâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbangimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokjen yenjâhât nângâjetâ yahatmu lohimbijekâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotjen ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkjen Yesuhât den nângâne sâm yâkâlen ariwi.

² Arinetâ yan Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio lok yâkjen nângâjetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesujenjen takesi meme lok otmu lok nombotjen Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sânetâ nângâm Yesujenjen den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbangiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyenjenambâ konok âlâne misingurakbuap. Yawu otmu ambonjen nombotjen ya katyekmu kinjetâ konok misingurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotjen katyekmu kinnomai ya yengât ki nângâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misingurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepjen welâmjen gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulpjen yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misingurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem heronen otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmunen nângâjet. Lok 99, yâkjen yuwu nângâmai. “Nen lok âlepjen, orotmemenenjen âilonjo otmâ mansain.” Yawu nângâm biwi pâlâmjenjen mansai. Lok yawuya yengât Anitâjen heronen pato ki nângâyingimap. Gârâmâ, lok konohâkjen orotmemenjen bâlenjen bet pilâm Anitâhâlen biwijenjen kepeim tem lâuwangiwuap yanâmâ Anitâjen heronen pato nângâwangiwuap. Yawu.”

Tewetsenjen kionbangimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâjen lohimbijekâityenjen otmap yakât topjen nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunen nângâjet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbangiwuap. Yâhâ 20

toea kionbanjimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulipne yongonmâ yuwu sâmb ekyongowuap. “Wâe, tewetsenje kionnihioy ya mem tetean. Yakât otmâ heronje otne.” Yawu sâmbuwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmbune nângânet. Lok konohâkne orotmemeje bâleje bet pilâm Anitâhâlen biwiñaje kepeim tem lâuwangiwiuap yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipñaje lok yakât heronje nângâwanjinomai.”

Lok âlâ nanñaje iri sikum mem gulip tuhuop yan hâum sâop.

¹¹ Yesuje den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtne yâhâp manbi. ¹² Manñetâ nanñe betñan gâtñaje âwâñe yuwu sâmb ekuop. “Awoñ, senje âlâlâ nâhât sâsâñe ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmbu senje âlâlâ yâkât sâsâñe ya kâsikum wañmu miop. ¹³ Yawu otmu nanñe ya nep tuhum getek manmâ, senje âlâlâ ya puluhum yakât hâmeñe tewetsenje miakmâ mâtâp kâlewângen ariop. Ari heñ otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenje miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yaje sotgât pâinmâ kapi amboñe âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâmb âi wañop. Bau galem gum kinop yan po dondâ wañgimu bau yakât sot wahapñe mem nembe sâmb otmu kuwañgiwi. ¹⁷ Yawu otbaññetâ nângân nângânñe tetemu yuwu nângâop. “Awoñnahât nep loklipñaje sot pato nem mansai. Nâ nanñe tâñ tâñ yamâ yuân manmâ sotgât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awoñnahâlen âwurem ari yuwu sâmb ekuwom. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatñe oap. ¹⁹ Yakât otmâ anulaksan. Yawu gârâmâ nângânihim nep lok sâmb menekdâmâ hoñ bahihim manbom.” Yawu sâmb ekuwom.” Yawu nângâop.

²⁰ Yawu nângâm yahatmâ kapi ya pilâm akñangen takamu âwâñaje senje pilâm ehop. Ekmâ tepñe nângâm sururuk sâmb ari nanñe lâum hâmeñe hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanñaje yuwu sâmb ekuop. “Awoñ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatñe oap. Yawu otmâ anun pato gihiwan. Otmu nâhurâ anulaksan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâmb ekumu âwâñaje hoñ bawalipñe yuwu sâmb ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmñan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipñe âñe mem ga mânunbaññet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanñan katñet. Otmu kâi katipñe katbaññet. Nenñe heronje otbaññinomgât bulimakao nanñe gâim unjetâ siâk.” Yawu sâmb ekyongomu bulimakao nanñe gâim unjetâ semu nem heronje otbaññiwi.

²⁵⁻²⁶ Heronje otbaññetâ yan nanñe kunñe yaje newângembâ taka kapi ginñan kinmâ heronje maronje giriñ get get otmâ kinbi ya nângâm hoñ bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâmb âikuop. “Wongât heronje otmâ tai?”

²⁷ Sâmbu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetñaje eknongomu bulimakao nanñe ya kum gâim umunñe siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmb ekumu nângâm âwâñahât nângâm bâlewañgim kapi betñehen kinop. Yâhâ hoñ bawa yaje âwâñe ekumu âwâñaje ba kinmâ “Nan, ga,” sâmb ekuop.

²⁹ Ekumu hâkâñ otmâ yuwu sâop. “Nañgat. Nâñe tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâñe ki heronje otnihimat. Otmu noniñ nanñe âlâ ki nihirâ bukulipne orop um nem heronje otmain. ³⁰ Yawu gârâmâ nangañe senje âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewetsenje pilâm meteop. Yâkñe âun âwurem takamu hoñ bawalipge ekyongorâ bulimakao nanñe kum gâim unjetâ semu nem heronje otbaññiai. Yakât nângâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâmbu âwâñaje yuwu sâmb ekuop. “Nanne, gâñe nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senje âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâmb kuhihimune tap. ³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nângâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ heronje otbaññimunñe ârândâñ oap.” Yawu sâop.

16

Galemne senje âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuje hoj bawalipne den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumne tewetsenje otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbanjiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihîâkgât sâm âi wanjop. Yawu gârâmâ lok yanje lok kutdânahât tewetsenje mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoj bawalipne nombotjanje yakât den pat yuwu sâm ekuwi. “Lok âlâ galem sâm âi wanjon yâkne senje âlâlâ mem ihilâk tuhuhîhiap.”

² Yawu sâm ekunetâ lok kutdâyeje yanje lok ya yuwu sâm ekuop. “Gâje nâhât tewetsenje mem gulip tuhunihiat” yawu sânetâ nanjan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senje âlâlâ tatnihiap yakât topne mem tetewom.”

³ “Yawu sâm hângângumu ari biwijanje yuwu nângâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatne tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senje âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bât kandi bero manbom sâm yakât anjulasan. ⁴ Yiwerenje nângâmune teteap. Bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune herone nângânihinomai. Yawu nângânihim lok kutdânanje watnekbup yanâmâ menekjetâ orowâk mannom.” Biwijanje yawu nângâop.

⁵ Yawu nângâm bukulipne yengât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikniâk ikniâk mem dâiyehop. Yâhâ angoân gaop ya yuwu sâm âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmu sâop. “Nak bulânahât tonje ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepne toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgû.”

⁷ Yawu sâm ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâm âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetne ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahâhât pepa yu mem 800 ya kulemgû.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdânanje galemne yakât nângân nângânne pato tatbanjiap nângâm herone pato nângâwanjiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotjanje iri sikumyene galemgum manman sânduhân manmai yakât nângân nângânyene pato tap. Yawu otmâ Anitâhât den lâumai ya yengât nângân nângânyene ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Yene Anitâhât tem lâuwanjim iri sikum, me tewetsenje, senje âlâlâ ya galemgum heñgenyum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yingim tânyongonomai. Buku otyingim manmâ yâhânetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâne manman kârikjan katyekmâ yakât hâmenje yingimu menomai. Yawu.”

Âi tânât me âi pato yakât topne.

¹⁰ Yesuje den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâne âi tânât biwiyanje tinâk lâum tuhum manmaineâmâ âi pato yawuâk biwiyanje lâum tuhum heñgenyumomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne âi tânât tuhum hilipgumaineâmâ yakât dopneâk âi pato tuhum hilipgunomai. ¹¹ Yakât otmâ yene tewetsenje me hângât wahap topne topne yawuya ki galemgum heñgenyumomai otmuâmâ hâmbâi Anitâne manman bulâne ki yingiwuap. ¹² Yâhâ bukulipyene yengât senje âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâne yengât pat kuyingiop ya hâmbâi ki yingimu menomai.

¹³ Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. “Lok konokne lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiyanje kepeim herone kakjan tuhuwanjiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakjan nep ya ki tuhum heñgenyuwuap. Yakât topne yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyanje arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwanjim mannomai? Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

Yesuŋe Parisaio den ekyongop.

¹⁴ Yesuŋe yawu sâŋ ekyongomu Parisaio nombotŋe iri sikumyeŋe alilakmâ manbiŋe nâŋgâŋetâ gemu senŋan gewi. ¹⁵ Senŋan geŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Lohimbiŋe yekŋetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sâŋetgât yeŋe lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâhât den lâuain sâŋ otmai. Yamâ Anitâŋeâmâ yeŋgât biwiyenahât topŋe naŋgap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbiŋe ekŋetâ âlepŋe otmap yamâ Anitâŋe ekmu bâlemap.”

¹⁶ “Den âlâ sâŋmune nâŋgâŋet. Moseŋe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropeteliŋaŋe den kulemgui ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemŋe oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenâŋe kepeineta tihityeŋe otbuap yakât den pat âlepŋe ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yakât bulâŋe mene sâŋ oai. ¹⁷ Hân himbim gulip otbuapgât Anitâŋe sâŋ kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

¹⁸ “Den âlâ sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe imbiŋahât hâkâŋ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yaŋe tosa umatŋe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe imbi pilâ pilâŋe ya membuap ya yawuâk tosa umatŋe membuap. Otmu imbi âlâŋe lok pilâ pilâŋe ya membuap ya yawuâk tosa umatŋe membuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

Lok iri sukumŋe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

¹⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenŋe pato tatbaŋgiopŋe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipŋe âilonŋo lonŋo haŋgalakmâ hilâmŋe hilâmŋe sot topŋe topŋe nem hop sambe kakŋan manminiop. ²⁰ Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yakât kutŋe Lasaro sâŋ. Yâhâmâ use kârikŋe tetewangimu hâhiwin kakŋan manminiop. ²¹ Yawu otmâ lok kutdâ yaŋe emetŋan tatmâ sot nemu wahapŋe gowelan kionŋop ya mem nembe sâŋ Lasaro emet gowetŋan iminiop. Emet gowetŋan im tatmu sosoŋe taka useŋe ya nimbilakuminiwi. ²² Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât aŋelolipŋaŋe lâum yâhâ Awaraham gotŋan katŋetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hangui. ²³ Yâhâ mumu umutŋaŋe hem topŋan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nâŋgâop. Yawu otmâ senŋe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

²⁴ Yelekmâ den kârikŋan halahum yuwu sâŋ Awaraham ekuop. “Awoŋ, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Kâlâp kâlehen tatmâ hâhiwin bâleŋe naŋgan. Yakât otmâ Lasaro ekurâ hâlipŋaŋe to wâimâmâ nimbilamnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâmu Awarahamŋe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Emelâk heroŋe otmâ hop sambe kakŋan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakŋan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakŋan tap. Gâmâ hâhiwin pato nâŋgâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnenŋan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtŋe âlâ me âlâŋe gâhâlen gene sâŋ hâum pâpŋunomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe yuân gane sâŋ yawuâk hâum pâpŋunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâmu sâop. “Awoŋ, den âlâ sâŋmune nâŋgâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkŋe yuân ge hâhiwin nâŋgâmai hât Lasaro hâŋgângurâ ari girem den ekyongomu nâŋgân nâŋgânyeŋe pâroŋ sâekgât naŋgan.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yawu bia. Moseŋe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropeteliŋaŋe den kulemgui ya sâlikum nâŋgânomai. Nâŋe ki hâŋgângumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awoŋ, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Moseŋe den kulemgup otmu Anitâhât poropeteliŋaŋe den kulemgui ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâ tem lâuwaŋginomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâŋmune nâŋgâ. Moseŋe girem den âlâlâ kulemgup otmu Anitâhât poropeteliŋaŋe den kulemgui ya sâlikum nâŋgâŋetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeŋgâlen gâtŋaŋe mumuŋambâ yahatmâ ari ekyongonomai

otmuâmâ yakât dopņeâk yâkât den nângâņetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hângângumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesuņe den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topņe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesuņe hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekņe lohotņe otmâ yuwu yawu otņetâ bâlemu tosa meņetgât Satanņe kendâyiņgimap. Otmu lohimbi âlâ me âlâņe bukulipyenâņe otņetâ bâleâkgât kendâyiņgimai yamâ Anitâņe matņe umatņe yiņgimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâņe bukulipyenâ kendâyiņgiņetâ otņetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyenâņe ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyeņe galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâņe bâleņe topņe topņe mângâehekmu ekurâ yetņiâk tatmâ den henņeņguromawot. Yawu otmutâ ârândâņ otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiņan bukuhanâ orotmeme kiņgoņ mângâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpņe otbuap. Yawu gârâmâ mângâehekbuap ya sâm tetem tosaņe pilâwanņgiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepņe tosaņe pilâwanņgiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenņane kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâmu hoņ bawalipņane yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek nângâmunņe yakât bulâņe tetewuapgât nanņain. Yakât otmâ mem hewewen tuhunenekdâ gâhâlen biwinenņane tiņâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâņetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nângâņet. Nak âlâ, kutņe bândup, yamâ lok âlâņe kehetņe tipņe âlâ mem ari kalamņan kalop. Katmu tatmu kâmņe ga takamu yaņak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotņe wangim kinmap. Yakât dopņeâk nâhâlen biwiyeņane kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuņetâ denyene nângâm hindakmâ saruân kioņbuap.” Yawu sâop.

Nenņe Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yenņâlen gâtņe âlâ me âlâhât hoņ bawalipyenâņe noniņ bulimakao galemgum nep tuhum emetsâpņan kapiân âwurem gaņetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenâ yâhâ tatņetâ sot um yiņgiwe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um nihiņetâ nemune ârândâņ otmu yeņe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâņet. Lok kutdâlipyenâņe hoņ bawalipyenâ nep sâm yiņgimai ya tuhuņetâ ki mepaeyekmai. In nângâyiņgiņetâ ârândâņ otmap. ¹⁰ Yenņât topyeņe yawu tap. Nep sâm yiņgimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoņ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyiņgiop ya Yesuņe henņemyongop.

¹¹ Yesuņe Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilâia hân tânâmņambâ arim yaņak Samaria hân hâlânmâ kapi bâiņehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipņe lok nombolân imbât hâk bâle teteyiņgimu manminiwi. Otmu Samaria gâtņe lok âlâ hâk bâle tetewanņgimu manminiopņe yâk yenņâlen torokatmu lok bôt nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkņe Yesu ekmâ kâlepņehembâ kinmâ ¹³ den kârikņan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâņe nângâningihât nanņain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâņetâ sâop. “Hotom umai yenņâlen ariņetâ hâkyeņe eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatņetâ hâkyeņe âlepņe olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyeņe âlepņe otmu enâkmâ Samaria gâtņe ya ikņiâk âwurem ari Yesuhât gotņan ba kinmâ heroņe otbaņgim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesuŋe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Lok bâŋ nombot nombot hârok henŋemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtŋe yuŋak Anitâ mepaewe sâŋ âwurem takap?” Yawu sâŋ ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâŋ ekuop. “Nâhâlen biwihanŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe nâŋgâhîhimu âlepŋe oat. Yakât otmâ lohotŋan bam ari.”

*Yesu âwurem gewuap yakât sâop.
(Mataio 24:23-28,37-41)*

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotŋanŋe Yesu yuwu sâŋ âikuwi. “Sâp girawuân Anitâŋe tihitnenŋe otmu manman sânduhân mannom?” Sâŋetâ sâop. “Anitâŋe topŋe katmâ tihityeŋe otbuap sâp yan kulem topŋe topŋe ki tetemu ekmâ kiwilinomial. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topŋe katmâ tihitnenŋe otbuap. Me endaken topŋe katmâ tihitnenŋe otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe emelâk tihityeŋe otbe sâŋ hâŋgâŋnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâŋ ekyongomu arinŋetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâŋe âwurem ge tihityeŋe otmune biwiyenŋe sânduk sâekgât biwiyenŋe ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomial. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotŋanŋe yuwu sâŋ ekyongonomai. “Anitâŋe Yesu hâŋgâŋgumu âwurem ge tihitnenŋe otbuap sâop yamâ emelâk hâŋgâŋgumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâŋ ekyongonŋetâ yâk yengât den ya ki nâŋgâŋomial. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomial. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu laŋinŋanŋe siliŋ siliŋ sâŋ nombotgembâ nombot otmâ haŋ sâmap yakât dopŋeâk Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgâŋnohomu âwurem gewom. âwurem gemune lohimbi hânŋan kulemŋan mansai kerekŋe nâhât laŋinŋe ekmâ topŋe nâŋgâŋomial. ²⁵ Yâhâ aŋgoânâmâ Yura nengât papatolipnenŋanŋe nâhât hâkâŋ otmâ hâhiwin nihinŋetâ sât gum mumbom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sâŋ sâŋâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpŋe tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet.

Emelâk embâŋân lok âlâ, kutŋe Noa sâŋ, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noaŋe manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yeŋe âi yeŋahâlâk nâŋgâŋ manbi. Yawu manŋetâ Noaŋeâmâ waŋga kâlehen yâhâop. Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâŋ gulip malap manmâ gaŋetâ yan Anitâŋe nâŋgâŋmu tonŋelâk pato gemu to niŋ niŋ sâŋ lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

²⁸ Yâhâ yakât dopŋeâk lok âlâ, kutŋe Lot sâŋ, yâkŋe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotŋe manop yanâmâ lohimbi gulip malap otmâ sonŋo bau sot kâle nem yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahalop. Imbi aŋgi guŋgi otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topŋe topŋe tuhuŋetâ Lotŋe Sotom kapi ya pilâm ariop. ²⁹ Yawu otmâ nen âlepŋe mansainâk sâŋ gulip malap manŋetâ Anitâŋe nâŋgâŋmu himbimâmbâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge kapi ambolipŋe kerek sem gulip tuhuyehop. ³⁰ Yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋanŋe âlepŋe mansainâk sâŋ otŋetâ yan Anitâŋe yâhâpŋe nâ hâŋgâŋnohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otnomial. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâŋmâ mannomaiŋe kasalipyenŋe takaŋetâ yekmâ emetyenŋan ki âwurem ari itâ pareŋe menomial. Otmu lohimbi newân kinnomaiŋe kasalipyenŋe takaŋetâ yekmâ âwurem ari emetyenŋan iri sikumyenŋe miaknehât ki nâŋgâŋomial. ³² Emelâk embâŋân himbimâmbâ kâlâpŋe punduŋ sâŋ ge Sotom kapi ambolipŋe sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiŋanŋe kambeŋe kakŋambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeŋe nâŋgâŋ hâkyenŋe miangim mannomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Lok âlâ me âlâŋe manmanyenŋe alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋanŋe kepeim tem lâunihinŋetâ yan lohimbi belâŋgen mansaiŋe yekŋetâ bâlemu yongonŋetâ munomial yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomial yamâ Anitâŋe nombotŋe

ya meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhum gulip malap mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotņe meyekmâ nombotņe pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâam ekyongomu yuwu sâam âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâņetâ sâop. “Yâhâ umatņe âlâlâ tetewuap yakât emet inânņan ekyongom gaman. Yukât bulâņe hâmbâi tetewuawân ekmâ topņe nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutņe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoņ bawalipņane hilâm ârândâņ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotņe otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbi yeņgât den sâam hâreyiņgim yan Anitâhât nâņgâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi amboņe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâam guhuņmâ yuwu sâam ekuminiop. “Âlepņe den sâam hârerâ imbi âlâņe mâņgâenehop yakât matņe kâpekbaņgiwom.”

⁴ Yawu sâam ekuminiop yamâ denņe ki nâņgâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiņane yuwu nâņgâop. “Anitâhât nâņgâmune gemap. Otmu lohimbi ki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuņe haonņmâ ârândâņ kâi kâi liņnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nâņgâwaņgiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yaņe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwaņgim manmainņe haonņmâ ârândâņ ulitgum yâhânom otmuâmâ nâņgâningiwuap. Yâkņe biwi pâlâmņe otmâ dennenņe ki nâņgâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunņe in yawu nâņgâningiwuap. Yawu nâņgânomai. Yawu gârâmâ Anitâņe nâ lok bulâņe hâņgânohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbi kiņgitņe orowâkņe nâhâlen biwiyeņane tiņâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotņane yeņahât nâņgâņetâ yahatmu “nen lok âlepņe, uwawapņe bia man-sain” sâam bukulipyene yeņgât nâņgâņetâ gemap. Lok yawuya yeņgât nâņgâm Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukņan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yaņeâmâ ikņahât nâņgâmu yahatmu senņe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâamune nâņgâ. Lok nombotņane kapam kumai, kombo otmai, otņetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiņan hilâm yâhâp sot barak manmâ nâņgâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenņe senņe âlâlâ tatnihiap yakât sâsâņambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yaņeâmâ gulujan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ, tepge nâņgânihi. Nâ lok bâleņe mansanâke yamâ ki pilânekbuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Anitâņe takesi meme lok yâkât nâņgâwaņgim tosaņe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosaņe yawuâk tatbaņgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâņe hâkyeņe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâņe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâņe yeņahât nâņgâņetâ gemu huruņ huruņ manmai ya yeņgât Anitâņe nâņgâmu yahatbuap.” Yawu sâam ekyongop.

Yesuņe nan baralipyene lukuleyehop.

(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimbi nombotņane nan baralipyene meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuņe kunyeņan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otņetâ hoņ bawalipņane yekņetâ ki ârândâņ otmu kuyiņgiwi. ¹⁶ Kuyiņgiņetâ Yesuņe nimnaom ekyongomu gaņetâ hoņ bawalipņe yuwu sâam ekyongop. “Kâmbukņe, ki kuyiņgiņet. Anitâņe nimnaom titipâ yu yeņgât tihityeņe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaņet. Yeņe kuyiņgiņetâ ekmune ki ârândâņ oap. ¹⁷ Yakât yuwu sâamune nâņgâņet. Nimnaom

titipâne Anitâhât den nângâm in yawu lâuwanġim manġetâ tihityeġe otmap. Yakât dopġeâk yeġe tem lâuwanġinomai yanâmâ Anitâġe tihityeġe otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâġe betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Lok iri sikumyeġe pato tatyinġiap yâk yeġgât topyeġe
(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)*

¹⁸ Yawu sâm ekyongomu Yura yeġgât papatolipyeġe âlâġe Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboġe mansat. Yakât otmâ sârâ nângâwe. Nâġe girawu otmune ârândânġ otmu Anitâġe manman kârikġahât pat kunihiwuap?”

¹⁹ Sâmu sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboġe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboġe tatmap. ²⁰ Yakât otmâ gâġe âinohoat yakât matġe yuwu sâmune nângâ. Anitâġe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nângâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotġe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyinġiwuat. Hakyenġan ki sâwuat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetġgât lauyetġe lâum amutyetġan manbuat.”

²¹ Sâmu sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²² Sâmu sâop. “Yuwu otbuat. Senġe âlâlâ pato tatġihiap ya kâsikum buku nombotġe umburuk mansai ya yinġiwuat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâġe manman kârikġahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmu iri sikum me senġe âlâlâ dondâ tatbanġiop yakât nângâmu biwiġe umatġe otmu hâmeġe bâleop.

²⁴ Hâmeġe bâlemu ekmâ Yesuġe yuwu sâm hoġ bawalipġe ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyinġiapġeâmâ Anitâhâlen biwiyenġe kepeim tem lâuwanġine sâm otġetâ hâi hâiġe otmap. ²⁵ Yakât topġe nângâġetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâġet. Pusiġe seloġ watmu pin pinġan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpġumap. Yakât dopġeâk lohimbi iri sikumyeġe pato tatyinġiapġe Anitâġe tihityeġe olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otġetâ hâi hâiġe otbuap.

²⁶ Yawu sâmu nângâġetâ sâtġe otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimbi girawuyane otġetâ ârândânġ otmu Anitâġe manman kârikġahât pat kuyinġiwuap?”

²⁷ Sâġetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm loġgât nângân nângân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topġe âlâ tap. Yakât otmâ yeġe yu me ya otne sâm yâkât nângân nângân watmâ otnomaihât dop tap. Yâġe konok manman kârikġe ya yinġimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu Petoroġe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senġe âlâlâ kerek betbanġim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakġan manmâ gain.” Yawu sâop.

²⁹ Sâmu sâop. “Lohimbiġe nâhâlen biwiyenġe katġetġât lok âlâ me âlâġe nâhât den ekyongonomaiġe âwâ mâmâlipyeġe, me imi garilipyenġe, me imbi naomlipyenġe, me hep torehenlipyenġe, me senġe âlâlâ siminġe tatyinġiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyenġe orop heroġe otminiwi ya wangim heroġe pato kakġan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâġe meyekmâ manman kârikġan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuġe mumbuap yakât kalimbuġe sâop.
(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)*

³¹ Yesuġe hoġ bawalipġe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nângâġet. Yiwerenġe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunġe emelâk emet inânġan Anitâhât poropetelipġane lok bulâġe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâġe tetewuap.

³² Yâhâ lok âlâġe nângâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yeġgât bâtyenġan katnekbuaġ. Bâtyenġan katnekmu den âiân katnekmâ

mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneketâ yâkne yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin pato nângâwom. ³³ Otmu benje howanân nohojetâ mumbom. Mumunje hannohojetâ hilâm kalimbu pesuk sâmû yakât kakjan mumunambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nângâjetâ biwiyene umatne otmu nângâm ketet otbi.

Yesune lok senje bok sâsâne henjenjuop.

(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)

³⁵ Mâtâwân arim tatjetâ lohimbî kinjetne orowâkne betyenjan watyekbi. Yawu otmâ arijetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginjan lok âlâ, senje bok sâsâne talop. Tatmâ senje âlâhât umburuk otmâ yanak lohimbî mâtâwân bam ganjetâ ulityongom tatmin-iop. ³⁶ Yawu otmâ lohimbî kinjetne orowâkne mâtâp yawuâk arijetâ kâiyene munje nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi. ³⁷ “Yesu Nasaret kapiân gâtne takap.” Yawu sâwi.

³⁸ Yawu sâjetâ nângâm den kârikjan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâne nâhât wehe nângânihi.”

³⁹ Yawu sâmû lohimbî gotjan kinbinje kuwanjiwi. Kuwanjetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹ Witgum halahumu Yesune nângâm mâtâwân kinmâ “Ekujetâ gaek,” sâm lohimbî ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâne ya lok nombotjanje dâim yâkâlen banjetâ yuwu sâm âikuop. “Girawu otgihiwehât nanjat?”

Sâmû sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât nanjan.”

⁴² Sâmû sâop. “Gâne nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâne tetehihiâk.”

⁴³ Yawu sâmû yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâm Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbîne ya ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutje Sakaio sâm, yâkât den pat

¹⁻² Yesune Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumne pato tatbanjiop, kutje Sakaio sâm, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyene manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbî hohetyenjan kinmâ tik sâm Yesu ekbe sâm otmu ki ihio. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâm ari nak âlâ mâtâp ginjan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakjan tatmâ biwinjanje yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu nângâm tatmu Yesune nak amutgen ga kinmâ senje pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâm ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nângâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâm ekumu pilâm ge herone otmâ dâimu emetjan ariowot. ⁷ Emetjan ari yâhâmutâ lok kerekne ekjetâ bâlemu sâm guhunmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesune lok bâlenjahât emelan yahap? Ya ki orotne.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaione Yesu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sâmunne nângâ. Tewetsenje me senje âlâlâ tatnihiap ya mem hionmâ lohimbî umburuk mansai ya kâsikum yinjiwom. Otmu lohimbî kâityongom yengât tewetsenje konok meyinjiwan gârâmâ yakât matjeâmâ nâne imbât yinjiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmû sâop. “Lohimbî bâlene hem nâpumân ge hiliwahomaihât nângâm Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbîne nâhâlen biwiyenjanje kepeinetâ yanâmâ manman kârikjahât pat kuyinjiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâne nâhâlen biwihanje kepeiat. Yakât otmâ Anitâne manman kârikjahât pat kuhihap.

Lok hilâm ihi, konam yakât den

(Mataio 25:14-30)

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotjan ariwi. Yesuhât den nângâm lohimbî orowâk ariwi yanje biwiyenjanje yuwu nângâwi. “Anitâne Yesu mâmâne otbanjimu

kasalipnenne watyekmu arinomai. Yâkne yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpne tâlâhuap.”

¹² Biwiyenane yawu nângâwi yakât otmâ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâne lok âlâ mem kânângâmu yâkne lohimbi galemyongowuapgât sâpne tâlâhuap. ¹³ Yawu otmâ lok yane lok kutdânahâlen ariwe sâm âi loklipne bâlâk nereke yongonmu ganjetâ tewetsenene kina bâlâk nereke ya ârândânjak yingim yuwu sâm ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepnehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenene yingian yune mem âi tuhunjetâ tewetsenene tetewuap yakât dopne âwurem takamune tiripnohonjetâ ekbom.” ¹⁴ Yawu sâm pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotnane lok yakât hâkân otmâ galemyene ki olâkgât nângâm lok hon hângânyongonjetâ lok kutdâyenahâlen ari yakât denne sâwi.

¹⁵ Denne sânetâ lok kutdâyenane ki nângâyingiop. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâm kânângâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepnehen ariop yane âwurem taka âi loklipne tewetsenene yingiop ya yongonmu ganjetâ âlâku ikniâk ikniâk yuwu sâm âiyongop. “Tewetsenene yingiwon yane mem âi tuhunjet amon teteap?” Yawu sâm âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok angoân gaopne yuwu sâop. “Lok pato. Gâne kina bâlâk nereke nihion yane mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk nereke teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepne, tewetsenene tipine gihiwan yane mem âi tuhurâ âilongo teteap. Yakât otmâ nâne galem katgekmune kapi bâlâk nereke ya ambolipne galemyongowuat.”

¹⁸ Yawu sâmu hon bawa âlâne gam sâop. “Lok pato. Gâne kina bâlâk nereke nihion yane mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Âlepne, nâne galem sâm katgekmune kapi bâtnombot ya galemyongowuat.”

²⁰⁻²¹ Yawu sâm ekumu arimu hon bawa âlâneâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nângâm hejengeuan. Gâ lok sâtnene. Lok âlâ me âlâne gâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sânetâ nângâman. Yakât otmâmâ gâhât kinjitnahât otmâ tewetsenene nihion ya biatgihimap sâm sângumnanene kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk nereke ya ambonjahât bâtnan kalop.

²² Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâne nâhât nep kâmetnetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sânetâ nanjat. ²³ Yakât otmâ tewetsenene gihiwan yu mem kâmetnetan katdâ tatmu tewetsenene âlâkuâk teteop mâne nângâmune ârândân otbâp.”

²⁴ Yawu sâm ekum lohimbi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukunane kina bâlâk nereke mem kinsapne nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtnambâ kina bâlâk nereke ya mem bukune wanjet.”

²⁵ Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk nereke miap.”

²⁶ Sânetâ sâop. “Yuwu sâmune nângânet. Anitane lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu biwiyenane kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmâne otyingimu âilongoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yingimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. ²⁷ Yâhâ nâne galemyene ki manbehât yene lok kutdânenjahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok ya ekyongonjetâ yuân ga sennennanâk yongonjetâ munjet.” Yawu sâm ekyongop.” Yesune den yan hâum ekyongop.

Yesune Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesune hon bawalipne meyekmâ yapâ arinetâ lohimbi kinjitne orowâkne betyenan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotnan kapi yâhâp, kutyetne Betepahe otmu Betani sâmu, ya Oliwa pumnan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesune hon bawayâhâtnene yâhâp yuwu sâm hângânyotgop. “Kapi tipine ewapâ tap yan dongi nanne âlâ hikum katnetâ kinsap ya lok ki kaknan tatmai. Ya holanmâ mem geromawot. ³¹ Holanmutâ lok âlâne yuwu mon sâmu âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holanjâwot?” Yawu sâmuâmâ

yuwu sâmu ekuromawot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ patonetñe yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâmu ekuromawot.

Yesuñe yawu sâmu hângânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. ³² Donji nanñe emet âlâ hawiñan hikum katbi ya holañowot. Holañmutâ ambonañe yelemâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlâñe sâmu yu holañde sâmu oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmu sâowot. “Yiwereñe âi teteap. Yakât otmâ patonetñe yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâmu ekumutâ nângâyitgimu holañmâ mem giowot. Mem ge yetñe hâk katipñe kâlep kalowot ya holañmâ lotohom kakñan kalowot. Katmutâ kakñan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâñetâ lohimbî kiñgitñe orowâk hâruhuakbiñe Yesuhât nângâñetâ yahatmu yeñe hâk katipñe kâkâlep ya holañmâ mâtâp tete liñgatmâ ariwi. Liñgatmâ arinjetâ donji yañe ya kakñan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumñe yakât talapñan gewi. Geñetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawiñe yakât nângâm herone otbângim Anitâ mepaem den kârikñan halahum yuwu sâwi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenñe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâñe âi sâmu gihîop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ herone otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâmu mepaenjetâ Parisaione yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Lok pato, mepahekmâ mansai ya kuyiñgirâ hutuk sâñet.”

⁴⁰ Sâñetâ sâop. “Nâñe kuyiñgimune hutuk sânomaiâmâ kât yuñe âlepñe herone otnihim den sâmu mepaeneknomai.”

Yesuñe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginñan ari tatmâ ekmâ tepñe nângâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipñe. Biwi sânduhân manne sâmu yakât mâtâpñe yiwereñe teteap yamâ ekñetâ ki keterakiñgiap. ⁴³⁻⁴⁴ Yiwereñe Anitâñe wawaeyekmâ tihityeñe otbe sâmu hângânnohomu takanâke yamâ nâhât nângâniñjetâ tâñat oap. Yakât matñe sâp âlâen kasalipyenañe taka hawamyongom mâtâp mañguyiñginomai. Mâtâp mañguyiñgim pañ kârikñe tap enda limbâronñum ge emetyeñe huhum gahaem itit kiom tuhuyiñgim yongonjetâ munomai. Yawu otyiñgiñetâ kapi yuñe kâwurumñañak kinbuap.” Yawu sâop.

Yesu opon kâmbukñan yâhâ watyehop.

(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)

⁴⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâñetâ Yesuñe donji kakñambâ kionñmu yañak yapâ opon kâmbukñan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukñe kâlehen lohimbîñe senñe âlâlâ anji gunji otmâ kinbi ya yekmâ Yesuñe nângâm bâleyiñgim yuwu sâmu ekyongop. ⁴⁶ “Yu oai yukât emet inânñan Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbî hânñan kulemñan manmâ arainje nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nângâñet. Yeñe yukât kâlehen tatmâ lohimbî kâityongom hâmeñe mem yahatmâ anji gunji otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anjim bero emetñe yawuya oap. Opon kâmbukñe yu kâlehen ki orotñe otñetâ ekmune bâleap.” Yawu sâmu watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândâñ Yesuñe opon kâmbukñan yâhâ lohimbî den kâsikum yinjiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyeñe otmu Mosehât girem den kâsikum yinjiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenañe Yesu kune sâmu otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbî kiñgitñe orowâkñe Yesuhât denñe nângâñetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhumu kinbi. Yakât otmâ kune sâmu hâum pâpgum pilâwi.

20

Yesuñe âlâhât sâtgât âi miop ya ki sâmu tetem ekyongop.
(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

¹ Sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ kinmâ ikŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yinŋiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyeŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum yinŋiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyenaye yâkâlen ba yuwu sâm âikuwi. ² “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoai gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâm pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâm kâpekbaŋginom? Anulaknom yakâ.

⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtŋât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtŋât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm nongonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi. ⁷ Yawu nâŋgâm yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtŋât âi meminiop ya nen ki nanŋain.” ⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

*Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)*

⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâm nep lok meyeŋop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamŋum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapŋât waŋga hâwiwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemŋunomai sâm katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululunŋ sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋgâŋumu takaop. Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋgâŋumu takaop. Hâŋgâŋumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbunŋe hâŋgâŋumu takamu yawuâk mâŋgâeŋetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam amboŋaŋe “Giratbe” sâm nâŋgâop. Nâŋgâmu tetemu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋgâŋumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâm ikŋe nanŋe hâŋgâŋumu takaop. ¹⁴ Hâŋgâŋumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe nanŋaŋe takap. Âwâŋe mumu yan kalam yuâmâ yâkŋe ambokuwuap. Yakât otmâ kumunŋe muâk. Kumunŋe mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâm kum kekae topŋehen pilâŋetâ iop.

“Yawu otŋetâ kalam amboŋaŋe taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkŋe taka yongomu muŋetâ lok ondop meyekmâ kaweyenŋan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekyongomu nâŋgâŋetâ porap otmu “Yawu ki otyinŋiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sâŋetâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâhât poropete âlâŋe den kulemguop yukât topŋe eknohoŋetâ nâŋgâwe.

“Nep lokŋe emet tuhum nak âlâ ekŋetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâŋe lâum kânâŋgâmu kuhupin kârikŋe otmâ kinsap.” Yawu kulemguop tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe kuhupin yu ekmâ betbaŋginomai yamâ hâhiwin nâŋgânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yuŋe putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

*Anitâhât pat sâm yu ya katmunŋe tatmap ya waŋnom.
(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)*

19 Yesuŋe den âlâen hâum sâop yuŋe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyene miop. Yakât nângânetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâam otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbiŋe Yesuhât nângânetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyŋgimu pilâm Yesuŋe den sâam tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. 20 Yâhâ Yesuŋe sâam tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyenjan katnetâ yâkneâmâ mem pâi emetjan katnetâ talâkgât nângâm lok perâkne nombotne meyekmâ tewetsenŋe yingim enŋatyenjan gewi. Enŋatyenjan geŋetâ yâkne Yesuŋe den sâam tâpikguâkgât yâkâlen ari topyene kurihiakmâ yuwu sâam âikuwi. 21 “Bawapi, gâhât topge nanŋain. Gâŋe den imbiâk ki sâamat. Den sâamat yamâ nângâmunŋe bonŋeâk otmap. Otmu lohimbiŋe gâhât girawu nângâhihai yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâŋe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândân otbuap yakât den tâŋ tâŋâk eknongomat. 22 Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâŋe kunnenŋe mansap, kutŋe Sisa sâam, yâhâmâ haonmâ ârândân takesi waŋmain. Yawu gârâmâ yawuâk waŋmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

23 Yawu sâam âikuŋetâ biwiyenahât topŋe nângâm yuwu sâam ekyongop. 24 “Kât nanŋe âlâ mem nihiŋetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâamu waŋetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanŋe yu ekŋet. Âlâhât towat kât nanŋe yuân tap? Me âlâhât kutŋe tap?” Sâamu sâawi. “Roma lok patonenŋe, kutŋe Sisa, yakâ.”

25 Sâŋetâ sâop. “Sisahât pat sâam sâsâŋe sâam yu ya katnetâ tap otmuâmâ yâk waŋnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâam katnetâ tatmap yâk waŋnomai.” 26 Yawu sâam ekyongomu nângânetâ sâtŋe otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesuŋe lohimbi senyenjan kinmâ sâam tâpikgumu mem Roma lok yengât bâtyenjan katne sâam otbi yamâ pâpgum pilâm ariwi.

Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap.

(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)

27 Sarukaio lok yuwu nângâmai. “Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ mumunŋe pesuk sâamap.” Yawu nângâmai. Yâkne yakât topŋe nângânehât Yesuhâlen ari yuwu sâam âikuwi. 28 “Bawapi, anŋoân Moseŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok âlâŋe imbi âlâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu imiŋaŋe yâkât kambut ya galemŋum yâkât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Moseŋe yawu kulemguop tap. Yakât topŋe sâam eknongohât yuwu sâamunŋe nângâ. 29 Imi ata nombolân yâhâp manbi. Manmâ anŋoân atayeŋe kunŋaŋe imbi memu imbiŋaŋe naom ki mewangimu inâk manmâ muop. 30 Mumu imiŋaŋe atañahât kambut ya mem manmâ yâku inâk muop. 31 Otmu imiyetŋaŋe kambutyetŋe ya mem manmâ yâku yawuâk naom barahâk muop. Otmu imi ata ya hârokŋe kambutyenŋe yawuâk mem manmâ inâk muwi. 32 Aiop, kambutyenŋe yâku yawuâk muop. 33 Imi ata nombolân yâhâp ya kerekŋe imbi ya mewi. Gârâmâ sâp pato tetemu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap yanâmâ imbi yamâ âlâŋe membuap.” Yawu sâawi.

34 Sâŋetâ sâop. “Hânân yuân imbi anŋi guŋgi otmâ miakmâ manmai. 35 Yâhâ Anitâŋe lohimbi mumuŋambâ mem yahatyekmu manman kârikŋan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipŋaŋe ki miakmai ya yengât dop otmâ yeŋe ikŋiâk ikŋiâk mannomai. 36 Anitâŋe nine nanne baratne sâam lohimbi meyekmu anelolipŋe yengât dop otmâ manman kârikŋan mannomai. 37 Yâhâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap yakât topŋe yuwu sâamune nângânet. Nak topŋan kâlâp semu laŋ laŋ sâop yakât den pat Moseŋe kulemguop. Den kulemguop yan Kutdâhât yuwu kulemguop. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanŋe Isaka, otmu sesenŋe Yakop yâk yengât kunyenŋe tatmâ gamap.”

Yawu kulemguop tap. ³⁸ Den kulemguop yakât topneâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâlipnenne manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ ganjetâ ganjetâ benne nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenne yamâ Anitâ. Topne yawu tap. Yamâ yeje den ya nângânetâ keterakiyngimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâmu den âlâhât ekune sâmu otjetâ umatne otmu pilâm Mosehât den kâsikum yingiminiwi nombotneje yuwu sâmu ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nângâmunne ârândân oap.” Yawu sâmu ekuwi.

*Anitâne hângângumu gewuap sâminiwi yakât Yesune âiyongop.
(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)*

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesune yuwu sâmu âiyongop. “Anitâne hângângumu ge tihitnenne otbuap yamâ Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai. ⁴² Yawu gârâmâ Dawiti iknjak yuwu sâop.

“Anitâne nâhât patone yuwu sâmu ekuop.

⁴³ Gâne nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyek-buat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitine den yawu sâop yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâne hângângumu gewuap yakât Dawitine yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yejeâmâ “Yâkne hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitine den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nângâmunne keterahâkgât yeje eknohojetâ nângâwe.” Yawu sâop. Yawu sâmu âiyongomu matne sâne sâmu hâmu pâpgum pilâwi.

*Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesune sâmu ge katyehop.
(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)*

⁴⁵ Yâhâ lohimbi yan kinbine denne nângâm biwi golâek manjetgât den kâriknan yuwu sâmu hoj bawalipne ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbi nombotneje neneknetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimaine sângumyene kâkâlep mânunakmâ yaje holun holun sâmu yâhâm gemai. Otmu yehâhât nângânetâ yahatmu miti emetnan yâhâ sennanâk tatnehât nângâmai. ⁴⁷ Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyenambâ watyekmâ senne âlâlâyeje kombo meyingimai. Yawu otmâ topyene kurihiakmâ lohimbi senyenan kinmâ Anitâ hâkyenanak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâne matne amoknan yingimu menomai. Yâk yengât topyene yawu tap yakât otmâ yâkne biwiyenan kionmai hât biwiyene galemahom mannomai.” Yawu sâmu ekyongop.

21

*Imbi kambut âlâne nanne kuriñ kuriñ yâhâp kalop.
(Mareko 12:41-44)*

¹ Yawu sâmu ekyongomâmâ Yesune senne pilâm lohimbi iri sikumyene pato tatyngiopne tewetsenne mem kondoân katmâ arinetâ yehop. ² Katmâ arinetâmâ imbi kambut âlâ senne âlâlâhât umburuk otmâ manopne tewetsenne nanne kuriñ kuriñ yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesune ekmâ hoj bawalipne yuwu sâmu ekyongop. “Lok iri sikumyene pato tatyngiapne tewetsenne nombotneâk katsai. Yâhâ imbi kambut yujeâmâ nanne kuriñ kuriñ yâhâp kârikne tatbangimap ya bânje katsap. Yakât otmâ Anitâne imbi kambut yu ekmâ âilongo oap.” Yawu sâop.

*Kasalipyeneje taka opon kâmbukne huhum iton galan menomai.
(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)*

⁵ Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotneje opon kâmbukne eknetâ âilongo otmu yuwu sâwi. “Anitâhât opon kâmbukne yu senne âlâlâ kâriknanak tuhuwi yu ekmunne âilongo longo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sânetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Opon kâmbukne yu eknetâ âilongo longo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenane taka huhum iton galan mem senne âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatne topne topne teteyingiwuap yakât Yesune sâop.

(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâne opon kâmbuknahât den eknongoat yakât bonne sâp girawân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nângâmunne keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. “Lok nombotnane taka den perâkne yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâne hângânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihinjetâ nep menom,” yawu sânomai.

⁹ Otmu sâp yan kapam gotyen me kâlepnehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nângâm ki gorâyingiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâne emelâk sâm kalop yakât bulâne teteap,” yawu nângânomai. Otmu kapam topne topne tetemu yan yeje nâhâitne “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nângânomai. ¹⁰ Angoân lohimbi hânjan kulemnan mansai dondâhâlâkne kasa orangim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topne topne tetemu yan umatne âlâlâ yuwu teteyingiwuap. Hânjan kulemnan mososon awawi guwawi membuap. Po pato teteyingiwuap. Mesek topne topne teteyingimu lohimbi dondâhâlâkne munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatne âlâlâ sâm aran yu ki tetewuap yan mitihât kasane nâhât den pat âlepne nângânetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai. Otmu yeje miti emetjan yâhâ nâhât den pat âlepne ya ekyongonetâ yâkne nângânetâ ki bulâne otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyenane den sâm hâreyinginetgât yâk yengât senyenjan katyeknetâ kinnomai. ¹³ Yâk yengât senyenjan kinmâ yeje nâhât den pat âlepne sâm tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpne girawu watmâ ekyongomunne nângânetâ keterakyingiwuap” yakât ki nângâm gorâyingiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nâne den âlâlâ nângân nângânyenjan katmune lauyeje hewewen otmu den pat âlepne sâm kusânmâ ekyongonomai. Sâm kusânmâ ekyongonetâ kasalipyenane denyene ya kuyingine sâm hâum pâpgunomai. Yakât ki nângâm kiwiliñ otnomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeje nâ orop biwinenjan kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyeje, imi atalipyene, wârâ toulipyene, hep torehenlipyene, bukulipyene, otmu lohimbi kerekne nângâyinginetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotne yongonetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyinginetâ yanâmâ hâkyene ki biuk sâwuap. Yeje kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhunetâ kâwurumnanak kinbuap.

(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)

²⁰ Yesune torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyene yengât hep bero kingitne orowâkne taka Yerusalem kapi hawamgum kinnetâ kapi ambolipnane yekmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâm takai mon?” Yawu nângânomai.

²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinnetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipnane pilâm iton galan otmâ hewuknehen ari misinguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipnane gurâ yawuâk sururuk sâm ari misinguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomainje âwurem taka kapiân iri sikumyene miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewuknehen ari misinguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbine otjetâ bâlemap yakât matne menomai yakât nângâm emelâk emet inânjan miti pepaen kulemguwi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu nana hewâk hewâhâk mem hikakmâ mannetâ wâtyene ki tin tin sâwuap yane hewuknehen arine sâm otjetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatne pato nandorone kakyenjan yâhâwuap. ²⁴ Nombotne yongonetâ munomai.

Yâhâ nombotnje âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen arinetâ hon bayingim mannomai. Yawu otyingim Yerusalem kapi itit kiom tuhujeta kâwurumņajak kinbisap yakât Anitâne sâm kalop. Yâhâ Anitâne nângâyingimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyene watyeknetâ arinetâ kapiyene ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesune âwurem gewe sâm otbuap yan kulem topne topne tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

²⁵⁻²⁶ “Umatne topne topne tetewuap yanâmâ hilâmgât emetsenje, omongât emetsenje, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm geneta kulem topne topne tetemu ekmâ kingityenahât otmâ “Wosapâ ari misinguraknom,” sâm tepyene hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâne âwurem ge meyekmâ manman kârikņan katyekmune mannomaihât sâpne tâlâhuap sâm senyene ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâne yâhâpne hângânohomu elem kulewoņboņ kakņambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu eknetâ ae seņ seņ otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmmain. ³¹ Yakât dopneâk hâmbâi den yan yukât bulâne tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesune emet inânņan den eknongop yakât bulâne tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbî âun yu mansai ki muņetâek bulâne tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâne bulâņanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâne kalop ya biatmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikne tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesune torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katnetâ selone ga goka nem gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopneâk nâne pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbî kerekne otmai memai yakât matne Anitâne yingimu menomai. Yakât otmâ yeņe to kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâlê, soņgo bau, me senje âlâlâ topne topne miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyene ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatne topne topne teteyingimu biwiyene orotok sâmu loholemai hât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyenâne kepeim ulitgum mannomai. Yawu mannetâ nâne âwurem ge lohimbî biwiyenahât topne ekmâ nângâm den sâm hâreyingiwom yanâmâ yeņe ki aņulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omonânâk ârândâņ lohimbî kingitne orowâkne Yesuhât denje nângâne sâm opon kâmbukņan yâhâ tatnetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet niņ sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumņan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkgât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natic Hombaņ ya tâlâhuop. Otmu hombaņ yakât kutne âlâmâ “Tihit tihit Hombaņ” yawu sâmai. ² Hombaņ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiņe menduhuakmâ Yesu kumunne mumbuap sâm yakât den hikuwi. Yawu gârâmâ Yesu mem kuņeta mumu lohimbine ekmâ kuk otmai hât yok pilâm lohotņan mem kuņeta mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasine Yesu betnehen kionbuapgât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hon bawalipne kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtne âlâ, kutne Yurasi sâm, yâkât biwiņan Satanne kionop. Satanne biwiņan kionmu hotom uminiwi

yengât kunlipyeje otmu opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunlipyeje yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nângâm herone otmâ hâmeje wanomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhumm yok pilâm mejetâ lohimbije ki eknomai yakât nângâm manop.

Yesu hoj bawayâhâtne sot um mem dinjan tuhuowot.
(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natic Homban ârândan lama nanje gâim katmâ Anitâhât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesu Petoro yet Yoane yuwu sâmm ekyotgom hângânyotgom. “Yetje kulet sâmm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunje orowâk nenom.”

⁹ Sâmmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutje semu ganetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâhâmutâ hoj bawa lok âlâ âsâpne lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betjan watmâ ari emet âlâen yâhâmu ekmâ yan yâhâromawot. ¹¹ Yâhâmmâ emet yakât amboje yuwu sâmm ekuromawot. “Nengât bawapinenneje yuwu yap. “Nâne hoj bawalipne meyekmune emet yukât biwine âlâen tatmâ sot um nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwine ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâmm ekuromawot. ¹² Yawu sâmm ekumutâ lok yane dâiyelekmâ emet biwine âlâ mem hengengetâ tap ya tiripyotgowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâmm hângânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesu den ekyotgom watmâ senje âlâlâ mem dinjan tuhuowot.

Yesu hoj bawalipne orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinjan tuhummâ emetsâpne otmu yan Yesu hoj bawalipne nombotje meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatjetâ Yesu yuwu sâmm ekyongop. “Sâmmune nângânet. Anitâhât den ki lâum manmaine menekmâ Roma yengât bâtyenjan katnekjetâ yâkne mem âlâlâ tuhunekjetâ sâtgum mumbom. Yakât otmâ angoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku orangim manngât nângâm biwinane mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâne hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâne bâne tetewuap. Sâp yanâmâ nenje menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâmm wain to mem Anitâ mepaem yingim yuwu sâmm ekyongop. “Wain to yu mem gâim anjim nejet. ¹⁸ Nâne sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benje nenomain yunak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâne hângânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

¹⁹ Otmu banja mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâmm ekyongop. “Yu mem anjim nejet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâne yengât matyeje membom. Yakât otmâ sâp sâsânan banja nem yâhânomai yan nâ nângânihim mannomai. Yawu sâmm mem yingimu newi.

²⁰ Sot nem tij pilânetâ Yesu wain to ya yâhâpne mem yingim yuwu sâmm eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohonetâ hepne gemu mumbom yan Anitâne nâhât den sâmm kalop yakât bulâne tâj tânjâk tetewuap. Yawu otmâ Anitâne lohimbiji kerek yengât tosayeje pilâyingiwuapgât mâtâp tetem hengengetâ. ²¹ Yawu gârâmâ yengâlebâ lok âlâne betnehen kionmâ kasalipne yengât bâtyenjan mem katnekb-uap. ²² Nâ lok bulâne nohonetâ mumbom ya Anitâne sâmm kalowâke yamâ lok yane yawu otnihiwuap yakât matje Anitâne matje umatje wanmu membuap.” Yawu sâop.

²³ Yawu sâmm ekyongomu topne nângâne sâmm “âlâhât yap” sâmm âiahowi.

Yesu hoj bawalipne sâmm kuanjiwi.

²⁴ Yesu hoj bawalipne yengâlen gâne âlâ me âlâne sâp patoen kunyeje pato otbuap yakât sâmm kuanjiwi. ²⁵ Sâmm kuanjinetâ Yesu den âlâen hâum yuwu sâmm ekyongop. “Lok papatolipeneje nângâmai dopnan lohimbiji galemyongomai. Galemyongonetâ lohimbiji yâk yengât amutyenjan manmâ “Kutdâlipenne” sâmm herone nângâyingimai.

²⁶ Papatolipyenane otyingimai yawu yenêamâ ki otnomai. Yengâlen gâtne âlâ me âlâ bukulipyenane yengât nângâyîngîjetâ yahalâkgât yene menetâ huruñ huruñ otmu yâk yengât amutyenan mannomai. Otmu yengâlen gâtne âlâ me âlâne bukulipyene yengât kunyene pato tatne nângâmaine bukulipyene yengât hon bayînginomai. ²⁷ Sânetâ nângâwe. Lok girawuya yengât lohimbine nângâyîngîjetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngîjetâ yahatmap me sot, sot um hon kakolon otyingimai ya yengât nângânetâ yahatmap? Bulânânâk in tatmâ sot nemai ya yengât nângâyîngîjetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâneâmâ hon bayîngiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kaknan manmâ gamune yene ki pilânekmâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâne tihityene otmâ galemyongowomgât pat awonnanne kunihiop. Yakât dopneâk yene Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâne nep sâm yîngian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yene Isirae lohimbî komot kâiân yâhâp ya yengât den sâm hâreyînginomai ya sâm yîngian.” Yawu sâop.

Petoroñe betbangiwuap yakât Yesuñe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâm ekyongom benne Simon Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Matuk mendâremunne tone gemu helekne mem pilâmunne arimap yakât dopneâk Satanne topyene mem tetewe sâm hâhiwin yîngiwuapgât Anitâ ekuop.

³² Ekumu Anitâne nângâwanjim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyene houñ sâmapgât Anitâ ulitguwan. Ulitgumune yakât otmâ gâ gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihane tinjâk kepeim bukulipge mem hewewen tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gâ pâi emetnan katgeknetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatomgât nanjan. Me gâ gohonetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât nanjan. Nâne gâ ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâmune nângâ. Gâ betnohom ki nângâwanjian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbune otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâm ekum benne hon bawalipne kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hângânyongomune tewetsenne, itâkat, kâi katipne, senne âlâlâ barahâk ari den kâsikum yîngiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sânetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerene yuâmâ tewetsenne, itâkat senne âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânjan nâhât nângâm den âlâ yuwu kulemgowi yakât bulâne nâhâlen tetewuap. “Yâkât nângânetâ lok bâlene yawu oap.” Den yakât bulâne nâhâlen tetewuap yakât otmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâ kapam ki tatyîngiap yâkneâmâ yengât hâk katipne tuhûm pilâm yanne mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sânetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denne âlâ ki sâwe.”

Yesuñe Oliwa pumnan yâhâ Anitâ ulitguop.

(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)

³⁹ Yâhâ Yesuñe omon ârândânâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumnan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hon bawalipne meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumnan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatnetâ hon bawalipne katyekbe sâm yuwu sâm ekyongop. “Biwiyene houñ sâmu lohotne otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitgunet.”

⁴¹ Yawu sâm ekyongom peren pilâm bam gâtñane ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. ⁴² “O awon, umatne tetenihiwe sâm oap yu nângârâ ki teteâkgât nanjan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁴³ Yawu sâm ekumu biwine houñ sâmapgât anelo âlâne himbimâmbâ ge mâmâne otbangiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkne biuk sâmu nângâm Anitâhâlen biwinane tinjâk kepeim

ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtnje papato tirin târân sâ m gemu ekmain yakât dopne tirin târân sâ m hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tin pilâm yahatmâ honj bawalipne yengâlen ba yekmu biwiyene umatne otmu yanjak aman pâlâmne iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmne injetâ mândeyekmâ yuwu sâ m ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmne iai? Lohotne otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitgunjet.” Yawu sâop.

Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)

⁴⁷ Yawu sâ m ekyongomu bukuyene âlâ, kutne Yurasi, yâkne lok sesengâlâk dâiyekmu takawi. Takanjetâ Yurasi kulet sâyingim Yesuhâlen ba parahuop. ⁴⁸ Parahumu Yesune yuwu sâ m ekuop. “Meneknetgât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâ m ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâ m honj bawalipne yuwu sâ m âikuwi. “O kutdâ, nângâningirâ tewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sânetâ yâk yengâlen gâtne âlâne yahatmâ tewetne mem hotom uminiwi ya yengât kunyehâhât honj bawa ne ya ândâpne bonângen ya topnambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesune “Pilânet,” sâ m kuyingiop. Yawu sâ m kuyingim honj bawa yakât ândâpne ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu opon kâmbukjahât tembe lâu yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene yekmâ Yesune yuwu sâ m ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapangât sâtnje metne âlâlâ lâum takai. Yene nâhât lok bâlene sâ m menekne sâ m takai me? Me lok bâlene âlâ kune sâ m takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâne hilâm ârândân Anitâhât opon kâmbukjan yâhâ lohimbi den kâsikum yingim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwerene yu Omongât Ambonane biwiyene mem hâlingumu meneknomaihât Anitâne sâ m kalop.” Yawu sâop.

Petoro ne Yesu betbangiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesune yawu sâ m ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyene pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi arinetâ Petoro ne yok pilâm betyenan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhânetâ tembe lâu yanjeâmâ emet hawinan ba kâlâp unjetâ semu nângâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nângâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatnetâ honj bawa imbi âlâne Petoro ekmâ yuwu sâ m tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop mannetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmu Petoro ne kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nângâwan gian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmu tatnetâ benne lok âlâne ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmu sâp ki kâlep otmuâk benne lok âlâne ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia ambonje. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtne. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtne geksan. Nângâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lok sâ m tai endamâ bulânânâk ki nângâwan gian.” Yawu sâ m oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâne purik sâ m Petoro ehop. Ekmu yan Yesune emet inânjan den yuwu sâ m ekuop ya nângâmu teteop. “Gâne nâhât “ki nângâwan gian” sârâ kalimbu ne otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nângâmu tetemu biwine nâsinâk pato otmu pilâyekmâ iknjiâk ba kinmâ hik nâik nâihâk isiop.

Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)

⁶³ Otmu tembe lâu nombotne Yesu galem gum kinbinje senne sâhâm kâtpgum ândâpne huhuwi. ⁶⁴ Ândâpne huhum nombotnane yuwu sâwi. “Bâin, ândâpge âlâne huhuap?”

⁶⁵ Yawu sâ m senjan gem hâim hilitbi.

Yesu je ikne topne sâm tetem ekyongop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶ Yawu otjetâmâ emet han sâmu yanâk Yura yengât papatolipyene, otmâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye menduhuaknetâ tembe lâulipyenane Yesu mem yâhâ katnetâ kinmu yuwu sâm âikuwi.

⁶⁷ “Anitâne tihitnenne otbe sâm hângângohomu ge mansat me bia?”

Sânetâ sâop. “Nine topne sâm tetem ekyongomuneâmâ nângânetâ ki bulâne otbuap. ⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeje matje ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulânane pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatje, Wâtgât Amboje, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰ Yawu sâmu nângâm pârâk pilâm yuwu sâm ekuwi. “Kutne “Lok Bulâne” sâm gikak ahonakmat. Yakât nângâmunje “Anitâhât Nanje” yawu oap. Yakât sârâ nângâne. “Nâ Anitâhât nanje mansan,” yawu sâmat me.”

Sânetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâne hângânnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmu sâwi. “Bâin, den kâmbukje hâlilije sâmu nângâmunje pesuk yap. Iknahât nângâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâm yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâim ari katnetâ kinmu yuwu sâm haknan sâwi. “Roma lok yengât kunyene pato yâk takesi ki wanjet” sâm lohimbî engatyenan gemap. Otmu iknahât nângâmu yahatmu yuwu sâm ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemyongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâm haknan sâwi.

³ Yawu sâm Pilato ekujetâ yâkne purik sâm Yesu yuwu sâm âikuop. “Yura lohimbî yengât lok kutdâ sâmâi ya gâ me?”

Sâmu sâop. “On, den bulâne yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu hotom uminiwi otmu lohimbîne denje nângâne sâm ga kinbi ya Pilatone yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâmu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuje yâhâm gem kapi ambolipje den kâsikum yingim engatyenan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâm Pilato ekujetâ yuwu sâm âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtje me?”

⁷ Sâmu sâwi. “On, yan gâtje.”

Sânetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotje Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatone ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸ Yâhâ Yesu olop miop yakât den pat ya Herotje emelâk nângâop. Yakât otmâ Yesu kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nângâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen arinetâ ekmâ tep âlep nângâop. ⁹ Otmu den haknan sâwi yakât âikum den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiye yahatmâ kinmâ den topne topne haknan sâwi. ¹¹ Yawu otjetâ Herotje otmu tembe lâulipje orowâk senjan gem hâim hilitbi. Yawu otjetâ Herotje tembe lâulipje ekyongomu hâk katipje kâkâlep, kurin takop takop lok kutdâne mânunjakminiwi yawuya mem katbangiwi. Yawu otbangim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem arinetâ ekmâ “Herotje nângânihiap,” sâm Pilatone Herotgât nângâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânjan kasa orangim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâm hârewanjiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureñetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura papatolipyene ya yengât den Pilatone katmu ikne den sâsâ emetjan ari menduhuakbi. Menduhuakñetâ yan lohimbi inñe dondâhâlâkne yekmâ denyene nângâne sâm ba hawamgum kinbi. ¹⁴ Pilatone yuwu sâm ekyongop. “Lok yuñe lohimbi yengât engatyenan gemu kuk kapam otmai,” yawu sâm yeñe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takañetâ senyenânâk âi pâi tuhum sâm hârewanjim ekmune tosañe bia oap. ¹⁵ Yakât otmâ Herotñe sâm hârewanjiâkgât yâkâlen hângânyongomune dâim arai. Otmu yâkne gurâ âi pâi tuhumu biatmu benñe nâhâlen yâhâpñe mem takai. Bulânjanâk yuwu sâmune nângâñet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

¹⁶⁻¹⁷ Tihit tihit Hombañ ârândânâk Pilatone yuwu otminiop. Lok tosa otñetâ pâi emetjan katyekñetâ tatminiwi yapâ gâtñe âlâ me âlâhât lohimbiñe nângâñetâ dopjan otmu lok âlâ holañbuat sâminiwi ya holañyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok yu kumunñe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nângânihiñetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ holañmune gewuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ sâp yan lok bâleñe âlâ, kutñe Barawa sâm, yâkne kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetjan mem katñetâ tatmâ gaop yakât lohimbi kerekne den kârikjan halahum yuwu sâwi. “Barawa holañdâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuñetâ muâk.”

²⁰ Yawu sâwiâke yamâ Pilatone Yesu holañmu giâkgât nângâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holañbom.”

²¹ Yawu sâmu lohimbi yañe iliwetmâ den kârikjan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânângâñetâ muâk, Howanân kum kânângâñetâ muâk.”

²² Yawu sâñetâ Pilatone âlâkuâk yuwu sâm ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâñe âi pâi tuhum tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin wañetâ yanâmâ holañmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyeñe kârikne otmâ sâwi. “Howanân kum kânângâñetâ muâk.” Yawu sâñetâ Pilatone loholem lauyeñan miop. ²⁴ Lauyeñan mem Yesu kuñetâ muâk sâm sâm hârewanjiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nângâñetâ yahalop gârâmâ yâk holañmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatone tembe lâulipne ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatñetâ lok âlâ, kutñe Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtñe, newângembâ takamu mewî. Mem Yesuhât howan ya kambañan katñetâ lâum Yesu betjan sâop. Otmu lohibi dondâhâlâkne betyeñan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotñe Yesuhât we bâle nângâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseñetâ Yesuñe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki iseñet, yeñe otmu nimnaomlipyene yeñahât iseañiñet. ²⁹ Hâmbâi umatñe topñe topñe teteyiñgimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yengât nângâmunñe âlepñe oap. Nenneâmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotñañe pumñe yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuñe yakât dop oai. Nak golâ uñetâ semu kâlîngumap yamâ nak mumuñe uñetâ sem lañ lañ sâmap. Nâ nohoñetâ mumbom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yeñahât iseañiñet.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyenane pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi.

³³ Arim hân âlâ, kutñe, Lok Kunñe Hahitñe sâm, yan ari Yesuhât hâk katipne tuhum pilâm ikne howanân kum kânângâñetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom

lâum kânângâyelekñetâ nombot nombot kinowot. ³⁴Yawu otyingñetâ Yesuñe yuwu sâm Anitâ ulitguop. “Awoñ, otnihiai yukât topñe ki nanñgai. Yakât otmâ tosayeñe pilâyingñihât nanñgan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyenñe yâkât hâk katipñe mem “Âlâñe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katñetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyenñe ikñiâk ikñiâk yan kulemgum amanñan mânunñetâ giop. Mânunñetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ menñetâ kut teteop yanñe miahop. Yawu otbi.

³⁵Otmu Yura yengât papatolipyenñe Yesu giringñangim lohimbi ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuñe lohimbi nombotñe tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâñe hângângumu ge Yura nengât tihitnenñe otmâ kutdânenñe mansap otmuâmâ ikñe tânahom howanâmbâ kâpehâkmâ giâk.” Yawu sâm senñan gewi.

³⁶Otmu tembe lâulipyenñe gurâ yawuâk senñan gem giringñangiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtñe âlâñe ari sângum âlâ mem nak bâtbâtñe potonñan pân pân kepeim yanñe wain to bâleñe yan walipgum mem yâhâ launñan kalop. ³⁷Launñan katmâ yuwu sâm senñan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehâkmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸Yâhâ howan yakât kunñan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâm kulemgowi.

³⁹Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânângâyelekñetâ kinowot ya âlâñe yawuâk senñan gem yuwu sâm sâwanñgiop. “Bâe, lok kopa. Anitâñe tihitnenñe otbe sâm hângângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehâkmâ gem net orowâk tânnotgorâ gene.”

⁴⁰Yawu sâmu bukunñe nekamñan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenñe dop konohâk sâm hâreningñiai. ⁴¹Yâhâ netñeâmâ otmutñe bâleop. Yakât otmâ sâm hârenitgim notgonñetâ mundom yanñe ârândân oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴²Yawu sâm bukunñe ekuop. Denñe purik sâm Yesu yuwu sâm ekuop. “Yesu, yuwu sâmune nânñgâ. Anitâñe hângângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nânñgânihiwuat.”

⁴³Sâmu sâop. “Emet ki ñiñ sâmuâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴Yawu sâm ekumu hilâm kârikñan, 12 kilok olop yan Anitâñe nânñgâmu emetsenñe bok sâmu omoñ sahapop. Omoñ sahakmâ yapâ ari emetsâpñe 3 kilok otmu emet lañinñe âlâkuâk pilâop. ⁴⁵Otmu emelâk lohimbi inñe opon kâmbukñe yakât biwiñe ekmai sâm sângum kâlep pato hikunñetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yanñe pânambâek tok sâm hâreakmâ nombot nombot otmu tetekñan olop. ⁴⁶Sâp yanâk Yesuñe den kârikñan halahum yuwu sâm Anitâ ekuop. “Awoñ, mumbe sâm oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlânñmâ kinopñe ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepñe.” Yawu sâop. ⁴⁸Otmu lohimbi kinbiñe kulem âlâlâ tetemu ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nânñgâm biwiyeñe umatñe otmu emetyenñehen âwurem ariwi.

⁴⁹Otmu imbi nombotñe Galilaia hân pilâm Yesu betñan takawi yâkñe bukulipyenñe orowâk kâlepñan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwu.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Otmu lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâkât topñeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtñe. Otmu Anitâñe Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ ikñe hoñ bawañe hângângumu gewuap sâminiwi yâkât mambotmâ lohotñan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyenñe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenñe Yesu muâkgât den sâm hârewañgiwiâke yamâ yâkñe nânñgâmu ki ârândân otmu sâyingñiop. Lok yanñe Yesu lâum ari hanguwe sâm

Pilatohâlen ari tetewanjiop. ⁵²⁻⁵³ Tetewanjimu laujan memu bukulipne meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum kaokne katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânma mem tingâlonjetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ momeje emetsâpne sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emet njn sâwe sâam otmu yan imbi nombotne Galilaia hân pilâm Yesu betnan takawine Yosep orowâk ari sângum kaokne Yesu katipgum kât mâtâpnan katjetâ talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekmâ to kukne suk suk âilonjo mem ga Yesu pirine sâam otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embânân Moseje girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Tatmâ nânghâ nânghâ sâpnan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiân in tatmâ nânghâwi.

24

Yesune mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet hanj sâamu imbi yane yahatmâ to kukne suk suk mem sumângen ariwi. ² Ari senyeje pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manjuop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpne ya teteknan kinmu ekbi. ³ Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pâinbi. ⁴ Yesuhât pâinjetâ biatmu kinjetâ yanâk anelo yâhâp yâk yetgât hâk katipne kaok bolanj bolanj yane pârâk sânsânâk teteyingim kinowot. ⁵ Teteyingim kinmutâ yelemâ pârâk pilâm umutyene ariop.

Umutyene arimu yuwu sâam imbi ya ekyongowot. “Yenâmâ wongât lok senje golâ ya pâinmâ sumân takai? ⁶ Emelâk yahatmâ arap. Emelâk yeje Galilaia hânân yâk orop manjetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷ Emelâk yuwu sâam ekyongop. “Lok âlâne nâ lok bulâne nânghâm bâlenihim Roma yengât bâtyenan mem katnekmu nohojetâ mumbom. Mumune hannohojetâ hilâm kalimbu pesuk sâamu yan yahatbom.” Yesune yawu sâam ekyongop.” Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâam ekyongomutâ nânghân nânghanyene pâronj sâamu nânghânetâ teteop. ⁹ Nânghânetâ tetemu pilâyelemâ âwurem ari yakât den pat Yesu honj bawalipne kâiân konok otmu bukulipyene nombotne ¹⁰ ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yengât kutyeneâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtne, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâne. Yâkneâmâ bukulipyene orowâk ari den pat ya Yesu honj bawalipne ekyongowi. ¹¹ Ekyongonetâ nânghânetâ porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petorone yahatmâ sumângen sururuk sâam ari lâm sâtnanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sângum kâlep mem Yesu katipgum katbi yanahâk tatmu ehop. Ekmâ “wuân kulem eksan” sâam nânghâm kiwilim emetnan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiângen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtne lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotnanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatolipnyene Yesu kujetâ muop yakât alahum weyetne nânghâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesune teteyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenje ehoworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nânghâowot. ¹⁷ Yawu nânghâmutâ Yesune yuwu sâam âiyotgop. “Wuân denje alahuawot?” Sâamu hâmeyetne bâlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmâ bukuje âlâ, kutne Keleopa sâam, yâkne yuwu sâop. “Yâhâlen papatolipnenneje otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipne kerekne nânghain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpkuat?”

¹⁹ Sâamu sâop. “Wuân otbihât yat?”

Sâamu sâop. “Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret amboje otbângiwi yakât alahum gait. Anitâne Yesu mâmâne otbângimu yâkât den kâsikum ningim kulem topne topne tukum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimi kerekne nânghâwanjinetâ yahatminiop. Yamâ

hotom umai otmu papatolipnennjaŋe yâkât den nângâŋetâ nahat otmu “Kunjetâ muâk” sâŋ sâŋ hârewaŋgiwi. Yawu sâŋ hârewaŋgim Roma lok galemlipnenne ekyongonjetâ yâkŋe lauyenan mem howanân kunjetâ muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkŋe Isirae nengât kasalipnenne yongom watyekmu arinamai yawu nângâm biwinennjaŋe mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kunjetâ muop. ²²⁻²³ Âun emet haŋ sâmu imbi nombotŋaŋe sumângen ari kulem âlâ tetemu eksai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâŋ eknongoai. “Aŋelo yâhâp teteningim “Yesu mumuŋambâ yahatsap” yawu sâŋ eknongoawot.” ²⁴ Imbi yaŋe yawu sâŋ eknongonjetâ bukulpnetŋe nombotŋaŋe sumângen ari imbi yaŋe den yai ya yeŋe senyenjan Yesu eknetâ ki tap.”

²⁵ Yawu sâŋ ekumutâ Yesuŋe yuwu sâop. “Nângân nângânyetŋe umatŋe. Emelâk Anitâŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi ya nângâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu sâŋmune nângâyet. ²⁶ Anitâŋe tihitnenne otbe sâŋ ikŋe hoŋ bawaŋe hângângumu ge manmu kunjetâ hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumuŋambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâŋe sâŋ kalop.” ²⁷ Yawu sâŋ topŋe katmâ Mose otmu Anitâhât poropetelipŋaŋe miti pepaen den kulemguwi ya sâŋ kusânâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginŋan ariwi. Yan arimâmâ Yesuŋe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâŋ olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet ŋiŋ yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâŋ emetyetŋan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatŋetâ Yesuŋe baŋga mem Anitâ mepaem motokmâ torehenŋe yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nângân nângânyetŋe pâron sâmu kundenŋe ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukuŋe âlâ yaŋe bukuŋe yuwu sâŋ ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropetelipŋe nombotŋe otmu Moseŋe miti pepaen den kulemguwi yakât topŋe sâŋ kusânâ eknotgomu nângâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikŋe hoŋ bawalipŋe kâiân konok otmu bukulpnyeŋe nombotŋe orowâk menduhuakmâ tatbi yâk yeŋgâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâŋ ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumuŋambâ yahatmâ Simon Petoro tetewaŋgimu eksap.”

³⁵ Yawu sâŋ ekyotgonjetâ benŋe kutdâŋe mâtâwân yâk teteyitgim emetyetŋan ari baŋga mem motokmâ yitgimu yan kundenŋe ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân konok teteyiŋgimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuŋe pâràk sânsânâk teteyiŋgiop. ³⁷ Teteyiŋgimu ekmâ “weke takap,” sâŋ pâràk pilâm kiŋgityenahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Wongât biwiyenŋe ahom niaksap? Nâŋe teteyiŋgian yuwu weke ki teteyiŋgimap. Yakât otmâ kâine bâtne yu walipnohom nângâm heŋgenŋuŋet. Weke bia. Nâ ninak gamune enaksain. Yakât otmâ biwiyenŋe sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâŋ ekyongomu nângâŋetâ porap olop yamâ kâiŋe bâtŋe kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ heronŋe nângâwaŋgiwi. Yawu otŋetâ yuwu sâŋ ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu sâŋ ekyongomu iŋan âlâ hot um katbi ya waŋetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâŋ tepyeŋe hâlâlâk nângâwi.

⁴⁴ Yesuŋe iŋan ya nem tiŋ pilâm yuwu sâŋ ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topŋe topŋe kâsikum yinŋim gawan yan den âlâ yuwu sâŋ ekyongowan. “Emelâk emet inânŋan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropetelipŋe nombotŋaŋe nâhât nângâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâŋe tetem heŋgenŋuwuapgât Anitâŋe sâŋ kalop.” Yawu sâŋ ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu sâŋ ekyongom den kulemguwi ya kâsikum yinŋimu nângâŋetâ.

⁴⁶ Den ya nângâŋetâ keterakyiŋgimu den bâiŋe yuwu sâŋ ekyongop. Emelâk emet inânŋan miti pepaen den âlâlâ kulemguwi yakât topŋeâm yuwu tap. Anitâŋe lohimbi

kerek yengât tihityeŋe otbe sâŋ ikŋe hoŋ bawa hângângumu ge manbuap. Manmu lok bâleŋeŋe mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin nâŋgâm mumbuap. Mumu hanguŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbiŋe orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm nâhâlen biwiyenŋe kepeinomai otmuâmâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgim meyekbuap. Otmu yeŋe ari nahat den pat âlepŋe sâŋ haok tuhuŋetâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgânomai. ⁴⁹ Otmu nâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumune ge âi sâŋ yŋgian yukât mâmâŋe otyŋgimu menomai ya awoŋŋe sâŋ kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

Yesuŋe himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotŋan kapi âlâ, kutŋe Betani sâŋ, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâŋe mâmâŋe otyŋgiâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. ⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyeŋe herone otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yoane Yesuhât Den Pat Âlepņe Yoaneņe kulemguop.

Yesuhât topņe

¹ Anitâhât Kai Toka yaņeâmâ embâņâmbâek Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop dopyetņe konohâk tatmâ gaowotņak tatmâ gawot. ²⁻³ Kândik mindikum topņambâek Kai Toka yaņe Anitâ orop tatmâ gaowot yan Anitâhâlen kândiwahom himbimân dewutâ, emetsenņe, pitu topņe topņe ekmain ya otmu hânân âliwahap topņe topņe ehekņe, ki ehekņe kerehâk kândikyongop. Yamâ ya yengâlen gâtņe âlâņe ikņahâk ki teteop, bia kârikņe. ⁴ Kai Toka yaņe manman kârikņahât amboņe oap. Yakât otmâmâ laņinņe ikņambâ gâtņe yaņe lohimbi biwinenņan pilâmu haņ sâningim gamap. ⁵ Yawu otmâ omoņ bâleņan pilâmu omoņ kâlehen manmainņe kâtâpgune sâm hâum pâpgum gamai.

⁶⁻⁷ Otmu Kai Toka yakât laņinņe lohimbi biwinenņan pilâmu ya ekmâ nâņgâmunņe bulâņe otmu yâkâlen biwinenņe katnehât Anitâņe lok âlâ, kutņe Yoane, ya âi sâm waņmu takaop. ⁸ Taka laņinņe amboņahât amutgen manmâ kulet sâm mâtâp mewangim yâkât den pat âlepņe sâm tetem eknongom manminiop. ⁹ Yâhâ laņinņahât amboņe yakât topņe yuwu tap. Yâkņe lohimbi kerek nengât biwinenņan laņinņe pilâmu ekmâ nâņgâmunņe keterakningiâkgât ge hohetnenņan manop.

¹⁰ Kai Toka yaņe ge hohetnenņan manop yan lohimbi kiņgitņe orowâkņe topņe nâņgâm hâum pâpgum ki ekņetâ keterahop. Ikņak Anitâhâlen kândiwahom lohimbi katyelekmu yapâ tetem gawiņe amboņe ekmâ topņe hâum pâpguwi. ¹¹ Yâhâ dop yawuâk ikņe torehenlipņe yengât hohetyeņan takamu ekņetâ ki keterakyingiopgât betbaņgiwi. ¹² Yawu gârâmâ nen lok nombotņe yâkâlen biwinenņe katbin yamâ mâmâņe otningimu Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain. ¹³ Anitâhât nan baralipņe otmâ mansain yakât topņe yuwu tap. Lohimbi katyelekmu yapâ tetem gamunņe gamunņe sambe sambe oain yakât otmâ Anitâhât nan baralipņe ki otbin. Me lok nombotņe nengât sen yaņe tetem sambe otņet sâm imbi miakmâ manbi yaņe gurâ bia. Anitâ ikņak mâmâņe otningimu yakât nan baralipņe otmâ gain.

¹⁴ Bâiņ, Kai Toka yaņe ge imbi tepņambâ tetem lok otmâ hohetnenņan manmâ tep âlep nâņgâningiop. Nâņgâningimu manmanņe ekmunņe bulâņe otmu Anitâhât nanņe ombe bisije dopyetņe konohâk yawu otmutâ yelekbin. ¹⁵ Yâhâ lok otmâ manmu Yoaneņe ekmâ lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Emelâk lok yukât nâņgâm yuwu sâm ekyongowan. “Nâņe embâņâmbâek meņnahât tepņambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâmâ nâņe kulet sâm mâtâp mewangim yâkât amutgen mansan.” Yawu sâm ekyongowan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu gârâmâ manman kârikņe yakât amboņe tep âlep nâņgâningim ya pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yamâ witgum nâņgâningim yâhâwuap. ¹⁷ Emelâk Anitâņe Mose ekumu girem den topņe topņe kulemguop ya ekmunņe manman tawi tawi oap. Yâhâ sâp yiwerenņeâmâ Anitâņe Yesu Kiristo hâņgângumu ge wawaeneneksap ya ekmunņe bulâņe dondâ oap. ¹⁸ Nenņe Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ yâkņe ikņe nanņe ombe bisije hâņgângumu ge manop. Yâkņe yawu olop yan nenņe Anitâhât topņe nâņgâm heņgeņgunehât yâkņe sâm tetekņan tuhumu nâņgâm heņgeņguwin.

Yoaneņe lohimbi toen katyehop.

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Luka 3:2-18)

¹⁹ Kândikum lohimbiņe orotmemeyeņe bâleņe ya betbaņgiņetâ Yoaneņe âi topņe katmâ toen katyehop. Toen katyekmu yakât topņe nâņgâne sâm hotom uminiwi yeņgât kunlipyeņe bukulpieņe nombotņe hâņgânyongowi. Hâņgânyongonjetâ hoņ bawalipyeņe meyekņetâ orowâk Yerusalem kapi pato pilâm ge Yoanehâlen ari âikuwi. “Gâ topgahât sârâ nâņgâne.”

²⁰ Âikuņetâ sâop. “Anitâņe hoņ bawa âlâ hâņgâņgumu ge tihitnenņe otmâ galemnon-gowuap sâmai ya nâ bia.”

²¹ Sâmu sâwi. “Yawu yatgât âlâkuâk sârâ nâņgâne. Emelâk embâņân poropete âlâ, kutņe Elia sâm, manop. Yâkņe yâhâpņe tetem hohetnenņan manmâ Anitâņe hoņ bawa âlâ hâņgâņgumu ge tihitnenņe otmâ galemnongowuap yakât mâtâp mewaņgiwuap yamâ gâ me âlâhât mambotmain.”

Sâņetâ sâop. “Bia, yai yamâ nâ bia.”

Sâmu sâwi. “Anitâņe poropete âlâ hâņgâņgumu ge mâtâp meningiwuap nâņgâmain ya gâ me âlâhât mambotmain.

Sâņetâ sâop. “Lok ya nâ bia.”

²² Sâmu sâwi. “Topge ki eknongoat. Yakât otmâ yiwerene âwurem ari papatolipnenņe girawu sâm ekyongomunņe nâņgâņetâ ârândâņ otbuap? Bâiņ, gike topge tâņ tâņâk sârâ nâņgâneâyâ.”

²³ Sâņetâ sâop. “Nâņe lok ki manmaiâņgen manmune lohimbiņe nâhâlen takaņetâ yuwu sâm ekyongom mansan.

“Pumņe launę uk sâm huruņ sâm ya kum kilikmâ mem ârândâņ merândâņ tuhuņetâ tatbuap. Yawu otmâ lok kutdâhât mâtâp mewaņgiņet.”

Den yu poropete âlâ, kutņe Yesaia sâm, yâkņe kulenguop.”

²⁴ Yawu sâmu Parisaio lok orowâk takawiņe yuwu sâm âikuwi. ²⁵ “Anitâņe hoņ bawa âlâ hâņgâņgumu ge tihitnenņe otmâ galemnongowuap sâmain ya “nâ bia” yawu yat. Me Eliaņe yâhâpņe tetewuap ya gurâ bia. Me poropete lok âlâ me âlâ gurâ bia. Yawu yat gârâmâ topņe girawuhât otmâ lohimbi toen katyekmâ mansat?”

²⁶ Sâņetâ sâop “Nâmâ toen mem katyekman. Yâhâ lok kutdâ âlâ hohetyeņan mansap yâkât wâtņe âlâ tatbaņgiap ya ekņetâ ki keteraksap. ²⁷ Hâmbâi lok yaņe âi topņe katmâ tuhumu eknomai. Nâmâ lok inņe mansan. Yakât otmâ nep tuhuwuap yawuya tuhuwomgât dop bia. Me yâkât itâkat gurâ kâpekmâ golewaņgiwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâm ikņahât nâņgâmu giop.

²⁸ Yâhâ Yoaneņe kapi âlâ, kutņe Betani sâm, ya Yoran to nombotgen tap yan manmâ toen katyekminiop. Den matņe yawu ekyongomu purik sâm Yerusalem kapiân âwurem ariwi.

Yoaneņe Yesu toen kalop.

²⁹ Otmu emet haņ sâmu Yesuņe Yoanehâlen ariop. Arimu akņangembâek ekmâ yuwu sâm lohimbi mem toen katyehop ya ekyongop. “Lok enda ekņet. Endamâ Anitâņe hâņgâņgumu ge lamahât dop otbuap. Yakât otmâ dop kum sâmune nâņgâņet. Nengât tosa pesuk sâningiâkgât opon kâmbukņahât galem mansaiņe hotom une sâm yan lama nanņe kum gâim uņetâ semu hotomņe yâhâmu Anitâņe nâņgâningimap. Yakât dopņeâk lok endane tosanenņahât otmâ kawenenņan kinmu kuņetâ mumbuap yakât otmâ Anitâņe hâņgâņgumu ge mansap. ³⁰ Otmu emelâk lok yukât topņe yuwu sâm ekyongowan. “Hâmbâi yâkņeâmâ âi topņe katmâ tuhumu eknomai. Nâņe embâņâmbâek meņnahât tepņambâ ki tetewan yapâek tatmâ gaop. Yakât otmâ nâņe kulet sâm mâtâp mewaņgim yâkât amutgen mansan.” ³¹ Emelâk ki nâņgâwaņgiwan. Yâhâlen puwâk takamu ekban. Otmu yen Isirae lohimbiņe yâkât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât nâņe mâtâp mewaņgim toen mem katyeksan.

³²⁻³³ Nâhâlen takamu toen katban yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Emelâk nâņe yâkât topņe ki nâņgâm manban yan Anitâņe nâņe toen katyekbom yakât yuwu âi sâm

nihim hângânnohop. “Gâje lohimbi toen katyekbuat yanâmâ nine Wâtgât mâmânjahât Heak hângângumune ge lok âlâhât kunjan tatbuap lok yañe lohimbi manman âilonjoân katyekmu Wâtgât mâmânjahât Heakñe mâmânje otyingiwuap.” Yawu sâmu eknohop. Yawu sâmu eknohomu laune lâum lohimbi toen katyekmâ yanak lok eksai yu toen katban. Toen katmune yanak himbim pâron sâmu Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakñe kembâ hâtgum ge mâmânje otbañgiop. ³⁴ Mâmânje otbañgimu yakât topñe nâñgâm henñengan. Yâhâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yoaneñe Yesu takamu ekmâ yawu sâop.

Yesuñe nâ otmu Anderea menelehop.

³⁵ Emet hañ sâmu Yoaneñe ikñe hoñ bawayâhâtñe, nâ otmu lok âlâ, kutñe Anderea, Simon Petorohât imiñe, menelekmu dengân âlâ, kutñe Galilaia sâmu, yakât ginñehen ariwin. ³⁶ Arimunñe Yesuñe gam wanginenekmâ bamu Yoaneñe ekmâ yuwu sâmu eknotgop. “Lok yu wanginenekmâ bap enda ekset. Yâhâmâ Anitânje hângângumu ge lamahât dop otmâ nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ mumbuap yakât otmâ Anitânje hângângumu giop.” Yawu sâop.

³⁷ Yawu sâmu, nâñgâmutñe bonñe otmu Yoane pilâm Yesu betñan sâmutñe orowâk ariwin. ³⁸ Yesuñe purik sâmu yuwu sâmu eknotgop. “Yet wongât betnan watneksawot?” Sâmu sâwit. “Kutdâ, gâ emet girawuân imat?” ³⁹ Sâmutñe sâop. “Orowâk ari emet ya tiripyotgowom.” Yawu sâmu orowâk ari emetñan yâhâ tadmâ den huhuwin. Den huhum tatmunñe emetsenñe emelâk purik sâmu giop.

⁴⁰⁻⁴¹ Otmu bukune Andereañe, pilânelekmâ yahatmâ, ari atañe, kutñe Simon, mem tetem yuwu sâmu ekuop. “Anitânje lok âlâ hângângumu Yura nengât tihitnenñe otmâ galemnongowe sâmu ge mansap ya eksait.” Yawu sâop. Lok yakât kutñeâmâ Kiristo. ⁴² Yawu sâmu netgâlen dâim takamu Yesuñe Simon ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Simon, Yoane nanñe, gâmâ yiwerenñe kutge âiñe, Kepa sâmu gohonsan.” Yawu sâop. Kut yamâ Girik yengât denân Petoro. Yakât topñeâmâ benben me kon yawu.

Yesuñe Pilip yet Natanae meyelehop.

⁴³ Otmu emet hañ sâmu Yesuñe Galilaia hânângen ariwe sâmu olop. Yawu otmâ yanak lok âlâ, kutñe Pilip sâmu, ya ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Garâ, orowâk arire.” ⁴⁴ Otmu Pilip yamâ Anderea yet Petoro, orop kapiyene kutñe Besaita, ya ambolipñe. ⁴⁵ Yesuñe Pilip memu yâkñe in yawu ari bukune âlâ, kutñe Natanae sâmu, ya yuwu sâmu ekuop. “Emelâk Anitânje hoñ bawa âlâ hângângumu ge tihitnenñe otmâ galemnongom manbuap yakât Mose otmu Anitâhât poropetelipñane kulemguwî ya eksain. Yâhâmâ Yosep nanñe, Nasaret kapi amboñe,” yawu sâop. ⁴⁶ Yawu sâmu sâop. “Yakât nâñgâmunne gemap. Nasaret kapi ambolipñe âlâ me âlânje tânnongonomaihât dop âlâ ki tap.” Sâmu sâop. “Bâiñ. Gam ek.”

⁴⁷ Yawu sâmu Natanaenñe Yesuhâlen takamu yan, yuwu sâmu eknongop. “Yu ekñet. Lok yuâmâ Isirae amboñe otmu tâñ tâñak mansap.” Yawu sâop. ⁴⁸ Yawu sâmu Natanaenñe âikum sâop. “Gâ wonângen manmune nehongât yawu yat? Sâmu sâop. “Gâ Pilipñe ki gohonsap yan lakop kuriñ amutgen Anitâ mepaem tadmâ geksan.” ⁴⁹ Sâmu sâop. “Kutdâ gâ Anitâhât nanñe. Isirae nengât kunnennñe mansat.” ⁵⁰ Sâmu sâop. “Lakop kuriñ amutgen geksan yakât otmâ topge nanñan. Yu sâmu tetem ekgohoan yakât otmâ yat. Yawu gârâmâ hambâi kulem topñe topñe memune ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap.” ⁵¹ Yawu sâmu ekum benñe yuwu sâmu eknongop. “Bulânjanâk yuwu sâmunne nâñgânjet. Anitânje bulânjanâk hângânnohomu gewan yakât topñe teteâkgât ewapâ himbim pâron sâmu yâkât añelolipñane mâmânje otnihim yâhâm gem otñetâ yekmâ nâhât topne ekmâ nâñgânomai.” Yawu sâmu eknongop.

2

Kana kapiân Yesuñe kulem miop.

¹ Yawu sâmu eknongomu hilâm yâhâp pesuk sâmu yan kapi âlâ, kutnje Kana sâmu ya Galilaia hânân tap yan gâtne âlâne imbi membe sâmu otmu bukulpnane herone nângâyitgim menduhuakbi. ² Menduhuyehop ya ambonane Yesu ikne otmu mâmâne otmu nen hon bawalipne dâinenekmu orowâk emetyetnan yâhâwin. ³ Yâhâ menduhuakmâ nem tatmunne wain to ya biatmu Yesu mâmâne yakât sâmu ekuop.

⁴ Ekumu sâop. “Meñ, yakât ki nângârâ gorâhihiâk. Anitâ iknjak nângâmu âi topne katbehât nanjan.”

⁵ Sâmu mâmâne emet ambone yakât hon bawa âlâ yuwu sâmu ekuop. “Nannane yu me ya otjet sâwuap yawuâk otnomai.”

⁶ Otmu emet ya kâlehen aman papato bân nombolân konok ya tatyngiop yakât topne yuwu. Yura lohimi Anitâne nângâningimu ârândân olâkgât to yan mem sot nenehât senne âlâlâ ya piriminiwin. Otmu yapâ gâtne to osom neminiwin. Otmu kâi bânne piriakminiwin.

⁷ Yakât otmâ Yesune emet ambonahât hon bawalipne yuwu sâmu ekyongop. “Ba to osom mem ga amân gâinetâ pik sâek.” Yawu sâmu to osom ga gâinetâ pik sâop. ⁸ Yawu otjetâ yuwu sâmu ekyongop. “Aiop, yupâ to osom ba galemene ya wanjetâ niâk.” Yawu sâmu osom mem ba wanjetâ niop.

⁹ Yawu gârâmâ to yan emelâk purik sâmu wain olop. Yawu otmu galemene nemu ukene otmu biwine yuwu nângâop. “Wain to emelâk biatningiap. Yu nemu ukene oap yu wosapâ mem gai?” Yawu nângâm yakât topne hâum pâpguop. Yawu gârâmâ to osom mem wanbine yakât topne nângâwi. Yâhâ wain to ya nemu ukene otmu yanjak lok imbi miop ya yuwu sâmu ekuop. ¹⁰ “Anjânâmâ wain ukene sâmu bukulpne gâim yinginetâ nem biwine hâlim otjetâ yakât kakjanâmâ wain pâlâmne gâim yingimai. Yâhâ gâneâmâ wain to yu kuratgum tatgât bet mem ga ningirâ nem nângâmune âlâ oap.” Yawu sâop.

¹¹ Yesune Kana kapi yan âi topne katmâ kulem mem ekmunne âlâ kândâkdâ otmu yâkâlen biwinene kepeiwin.

¹² Otmu ya pesuk sâmu Yesune imilipne otmu mâmâne meyekmu Kana kapi ya pilâm Kapanaum kapi yan orowâk gem ariwin. Gem ari yan tatmunne hilâm mome pesuk sâop.

Yesune opon kâmbuknan yâhâ lok watyehop.

(Mataio 21:12-13 Mareko 11:15-19 Luka 19:45-46)

¹³ Otmu sâp yanâmâ Yura nengât Tihit tihit Homban ya tâlâhumu Yesune menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ¹⁴⁻¹⁶ Otmu opon kâmbuknan yâhâmunne yan lok nombotnane kembâ puluhum tatbi otmu lama bulimakao me senne âlâlâ anji gunji otmâ hâme hâukum kinbi ya Yesune yahatmâ yuwu sâmu sâyngiop. “Awanahât opon yu kâlehen ki orotne otjetâ anjim bero emetnahât dop oap.” Den yawu sâmu tewetsenne hâukum kinbi ya yengât kaknan tat tat, tewo, me senne âlâlâyene mem purik pilâyngiop. Yawu otmâ lama bulimakao ya yongom watyekmu tiok taok otmâ arim kinbi. Yawu olop. ¹⁷ Otmu tâmbânenne, kutnje Dawiti sâmu, yâkne den kulemgup ya nângâmunne teteop ya yuwu tap.

“O Anitâ, lohimi nombotnane gâhât opon kâlehen yâhâ tatmâ ki orotne otmai sâmu biwinane kou kâlâp siap.”

Den yawu tatmap ya nângâmunne teteop.

¹⁸ Yawu otmâ watyekmu arinetâ Yura papatolipnenne eknetâ bâlemu yuwu sâmu ekuwi. “Gâne oat yu nângâmunne dondâ bâleap. Âlâne mâmâne otgihimu yu oat? Gâne wuân kulem mendâ nenne gekmâ Anitâne nângâhahimu oat yawu nângâmunne ârândân otbuap?” Yawu sâwi.

¹⁹ Sânetâ sâop. “Yene Anitâhât opon yu liakunomai. Otmâmâ nâneâmâ sâp kâlep bia, hilâm kalimbu yakât biwine tuhun manjuwom.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmu ekyongomu

sâwi. “Main, papatolipnennaje opon kâmbukje yu yambu 46 biwiñan tuhuwi. Gârâmâ gâñeâmâ girawu otmâmâ “hilâm kalimbu biwiñan tuhum manguwom” yat. Den yat yakât nângâmunje ki ârândâñ oap.” Yawu sâwi.

²¹⁻²² Yesuje den sâop yakât topje yamâ âlâ miop. Yuwuhât sâop. Yâhâmâ kuñetâ mumu hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbuap yakât topje sâop. Yakât otmâ mumuñambâ yahalop sâp yanâmâ den sâop ya nângâmunje bulâñe olop.

²³ Yesujeâmâ Tihit tihit Hombañ yan Yerusalem kapiân tatmâ kulem topje topje memu lohimbî kiñgitje orowâkñe ekñetâ bonñe otmu yâkâlen biwiyenje katbi. ²⁴⁻²⁵ Yawu otñetâ lohimbî nengât biwinenñe ekmapñe topyenje ekmâ nângâop. Topyenje nângâm yanak yâk yengâlen ki torokalop.

3

Nikotemoñe manman kârikñahât Yesu âikuop.

¹ Otmu Parisaio yengâlen gâtñe âlâ, kutje Nikotemo sâmu, yâkñe Yura nengât lok kunje manop. ² Omoñ âlâen lok yanje Yesuhâlen ari yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, gâhât topge nanñain. Gâñe kulem topje topje mema yu lok nombotñe Anitâ orop ki mansainje kulem yuwuya menomaihât dop âlâ ki tap.”

³ Sâmu sâop. “Âinohowe sâmu oat ya emelâk nanñan. Yakât yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâ Anitâñe tihityenje olâk sâmu mâmâlipyenje yengât tepyenyambâ tetewi yakât dopñeâk yâhâpñe tetenyetgât nanñan.”

⁴ Sâmu sâop. “Bâe, nâ emelâk lok oan. Yakât girawu otmâmâ âlâkuâk meñnahât tepje kâlehen yâhâ tatmune yâhâpñe menekbuap. Ya ki orotñe.” Yawu sâop.

⁵ Sâmu sâop. “Yuwu sâmune nângâ. Lok âlâ me âlâñe orotmemene bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwiyenje katnomai yamâ toen katyeknomai. Toen katyekñetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu Anitâñe tihityenje otbuap. ⁶ Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Nen kerekñe mâmâlipnenñe yengât tepyenyambâ tetem towat konohâk oain. Yâhâ umut biwinenñe yamâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningim mem hewewenñe tuhunenekmu manman kârikñahât mâtâp teteningimap. ⁷ Yawu gârâmâ “mâmâhâhât tepñambâ teteon yakât dopñeâk yâhâpñe tetewuat,” sâmu ekgohoan yakât ki nângârâ sâtñe otbuap. ⁸ Yakât den âlâen hâum sâmune den ya nângârâ keterakgihiâk. Siru ya wosapâ topje katmâ takamap? Otmu wosaken bâñe arimap? Yakât topje ki nângâmain. Siru pilâmap ya munñeâk nângâmain. Yakât dopñeâk Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu biwiyenje hewewenñe otmâ Anitâhâlen katmai. Biwiyenje âlâhâlen kinmap yakât ki enakmâ nanñangimai.” Yawu sâop.

⁹ Sâmu sâop. “Bâe, den yat ya nângâm pâpguan. Âlâkuâk sârâ nângâwe.” ¹⁰ Sâmu sâop. “Gâñeâmâ Anitâhât den Isirae lohimbî kâsikum yingirâ yakât nângâhiñetâ yahatmap. Yakât girawuhât otmâ den yan yukât topje ki nanñat? ¹¹ Yakât yuwu sâmune nângâ. Nenñe sennenñaje ekmain otmu biwinenñan tetemu nângâmain ya sâmu tetem Parisaio yen ekyongom mansain. Yawu gârâmâ yeñeâmâ dennenñe nângâñetâ gemu bet pilâmai. ¹² Yâhâ nâñe manman topje topje yakât ekyongomuneâmâ nângâñetâ ki bulâñe otmap. Yakât otmâmâ girawu otmâ himbingât topje ekyongomune nângâñetâ bulâñe otbuap? ¹³ Lok âlâñe himbimân ki yâhâm purik sâmu ge yakât topje lohimbî ekyongomap. Nâ konok Anitâñe himbimâmbâ hângânnohomu ge yakât topje ekyongom mansan.

¹⁴ Emelâk Moseñe yuwu otbomgât dop olop. Isirae lohimbîñe lok ki manmaiângen manmâ otñetâ bâleop yakât matñe hambe sâtñe metñe yanje yingimu muwi. Yakât otmâ Moseñe hambe umutñe hâwim nahân kepeim kânângâmu ekmâ yan âlepñe otbi. Yakât dopñeâk lohimbî kerekñe otñetâ bâlemap ya yengât tosayenje biatyingâkgât Anitâñe sâmu nâ howanân nohom kânângânekñetâ kinbom. ¹⁵ Howanân kinmune yapâ gâtñaje lok

âlâ me âlâne biwi nângân nângânyeraje nâhâlen kepeim mannomai yamâ tosayerje biatyinjimu manman kârikjan mannomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Anitâne ikne engatjeâk otmâ lohimbi kerek wawaenenekmâ ikne nanje ombe bisije hângângumu ge nengât kawenennjan kinmu howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenje kepeim manmâ yâhânom yanâmâ manman kârikje ya menom.

¹⁷ Anitâne nanje hângângumu ge manman kârikjan torokatnenehop. Yakât otmâ nenje yâkâlen biwinenja kepeim manmâ yâhânom yanâmâ sâp patoen den âiân ki katnenekbuap. ¹⁸ Otmu nen Yesuhâlen biwinenja kepeim manmain nenâmâ emelâk manman kârikjahât pat kuningimu tap. Yakât den âiân katnenekbuapgât dop ki tap. Yâhâ lohimbi nombotja kepeim Anitâ nanjahât biwiyenja pâlâmne otmu betbangim mansai yamâ emelâk kâlâwân seyekbuapgât pat kuyingio. ¹⁹⁻²¹ Yâhâ Anitâne nen lohimbi kerek mem kiwilinenekmâ matje ningimu menom yakât topne yuwu tap. Nen lohimbi kerekje orotmeme bâlene otne sâm yan bukulpennja nenekmâ nângâm bâleningimai sâm kurihiakmâ tihân otmâ gamain. Yâhâ nenâmâ Yesuhâlen biwinenja kepeim tem lâuwanjim mansainje topnenje ki kurihiakmain. Nenje lok senyenjan kinmunje manmannenja tetekjan ekmai. Yâhâ lohimbi nombotja orotmemeyenje bâlene ya witgumâk otmâ mansainje topyene kurihiakmâ Yesu, lajinje ambonjahât hâkâj otmâ betbangimai.

Yoaneje ikne topne sâm tetem ekyongop.

²² Otmu Nikotemone pilâm arimu yakât kakjan Yesuje nen hoj bawalipne menenekmu Yerusalem kapi pilâm Yuraia hânân ari manbin. Yan manmunje Yesuhât sâtgât otmâ lohimbi nombotje toen mem katyekbin. ²³⁻²⁴ Otmu sâp yan Herotje ki sâmu Yoane mem pâi emetjan katjetâ talop. Sâp yan Yoane kapi âlâ, kutje Ainon sâm, ya Salim kapi gotjan tap yan ariop. Yan arimu to senje sambe yan tap yakât ambolipne kingitje orowâkne yâkâlen arinetâ toen katyehop.

²⁵ Toen mem katyehop yan Yura lok âlâne Yoanehât hoj bawalipne yengâlen arimu Yura ambolipne Anitâne yekmu ârândân olâk sâm to piriakbi orotmeme yakât den sahanjiwi. ²⁶ Den sahanjinetâ Yoanehât hoj bawalipja ari yuwu sâm ekuwi. “Lok pato. Emelâk gâ orowâk Yorân to nombotgen manmunje lok âlâne gâhâlen takamu yakât nângârâ yahalop. Lohimbi sesengâlâkne nângâninginetâ gemu lok yakâlenâk arinetâ toen mem katyeksap. Yakât nângâmunnje dondâ bâleap,” yawu sâwi.

²⁷ Yawu sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâne lohimbi biwiyenje mem hewewen tuhumu yâkât nângâwanjinetâ yahatmu yâkâlen ariai. Lohimbinje nengâlen torokatnetgât engatyenjan ki kionjom. Yamâ wongât? Anitâ ikjak yakât ambone oap. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yakât yai ya emelâk yâkât topne yuwu sâm ekyongowan. “Anitâne hoj bawa âlâ hângângumu ge tihitnenje otmâ galemngowuap ya nâ bia. Nâmâ kulet sâm mâtâp mewangian.” Yawu sâwan.

²⁹ Yakât otmâmâ den âlâen hâum sâmune topne nângânetâ keterahâk. Lok âlâ yayalipja imbi yâkât pat kuwanjinomai. Pat kuwanjinetâ manbuap. Manmâ yâhâm miakdomawot yan herone otnomai. Yakât dopjeâk lohimbi sesengâlâkne Yesuhâlen torokatnetâ herone oan. ³⁰ Sâp yiwerene yupâek lohimbi kingitje orowâkne nângâwanjinetâ yahatmu yâkâlen torokatnomai. Yâhâ nâmâ nângâninginetâ gemu âi tuhûm tin pilâm gulip otbom.” Yawu sâop.

Yoaneje Yesuhât topne sâm ekyongop.

³¹⁻³² Yoane den yawu sâm ekyongop yakât topneâmâ yuwu. Nenje menlipnenje yengât tepyenambâ tetewin. Gârâmâ manmannenjahâlâk nângâm alahu gulahu otmain. Yâhâ Anitâne Yesu hângângumu giop. Yakât otmâ kunnenje pato otmâ âwanjahât topne eknongom mansap. Yawu gârâmâ lohimbi getek âlâne denje nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenja tinjak kepeim mansai. ³³⁻³⁵ Anitâne nanje wawaemu biwiyetne

kepeiakmâ konohâk otmu tatmawot. Yawu tatmawot yamâ âwânaje âi sâam waŋmâ hânġângumu giop. Gem yan kunnenje manmâ Wâtġât Mâmânahât Heakje mâmânje otbaŋgimu âwânahât den ya tâŋ tâŋâk eknongom mansap. Yâkje den eknongop ya nânġâmunje bulâje otmu yâkâlen biwinenjaŋe kepeimain. ³⁶ Yawu ġârâmâ lok âlâ me âlâje Anitâ nannahâlen biwiyenjaŋe kepeim mannomai yamâ manman kârikjahât pat kuyiŋgiop ya menomai. Yâhâ lok âlâ me âlâje yâkât den betbaŋgim mannomai yamâ Anitâje kuk otmâ hâhiwin yiŋgimu nânġâm tatbisâi.

4

Yesuje Samaria yengâlen ariop.

¹⁻² Lohimbi dondâje Yoanehâlen ariŋetâ toen katyehop. Yawu ġârâmâ lohimbi kingitje orowâkje Yesuhât nânġânetâ yahatmu yâkâlen takanetâ yâkât sâtġât nen hon bawalipjaŋe toen katyekbin. Toen katyekbin yakât Parisaione nânġânetâ bâleop. ³ Nânġânetâ bâlemu yaŋak Yesuje Yuraia hân pilâm Galilaia hânângen âwurem ariwe sâam otmu orowâk ariwin. ⁴ Ari Samaria yengât hân tânâmġambâ hârem ariwin. ⁵ Ari kapi âlâ, kutje Sika sâam, ya mewin. Otmu emelâk embânânâk kapi yakât gotŋan tâmbânenje âlâ, kutje Yakop sâam, yâkje tohât lâm kâlep pato kendâop. Kendâmu yapâek to hindakmâ tumuŋan tatmu osom nemai. Otmu lâm kendâop ya nanje Yosep pilâwaŋgiop. ⁶ Nen mâtâwân arim tatmunje sikopje dondâ nongop. Yakât otmâ to ya ginŋan ge tatmâ hâknenje mewin.

Manman kârikjahât to yakât amboŋe yamâ Yesu.

⁷⁻⁸ Yesuâmâ yan tatmu nenâmâ pilâm sot puluhune sâam kapiân yâhâwin. Katmâ yâhâmunje yan ikŋiâk tatmu imbi âlâje to osowe sâam kapiângembâ giop. Gemu Yesuje yuwu sâam ekuop. “To osom niŋdâ nembêhât nanġan.” Yawu sâop.

⁹ Yawu sâmu yan biwiŋjaŋe nânġâop. “Yen Yura lohimbiŋe nenekmâ nânġâm bâleningim nengât tera me osom bero yaŋe ki katmâ nemai.” Biwiŋjaŋe yawu nânġâm yakât otmâ pârâk pilâm yuwu sâop. “ġâmâ Yura lok. Yawu ġârâmâ girawuhât otmâ tohât ulitnohoat? Ya kâmbukje yakâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Sâmu sâop. “Anitâje hewewenâk otmâ lâtâpnongomap yakât topje ġâje ki nanġat. Otmu nine topne ġurâ ki nanġat. Nanġat mâne emelâk manman kârikjahât to yakât ulitnohombât.” Yawu sâam ekuop.

¹¹ Sâmu sâop. “Lok pato, to yuâmâ lâm kâlep pato. Yawu ġârâmâ to osowuatġât wahap barahâk tat yukâ. Wuânje mem manman kârikjahât to yat ya osowuat? ¹² Yâhâ tâmbânenje Yakopjeâmâ lâm yu kendâm yupâ to osom neminiop. Otmu nanlipje otmu lama bulimakao osom yiŋgimu neminiwi. Yâhâmâ to yupâek nem manminiwi. Yakopje otmâ manminiop ya wangim otbuatġât nânġâm yu yat me?”

¹³ Sâmu sâop. “To yuâmâ lok âlâ me âlâje neŋetâ yâhâpje tohât kân kânâk katyekbuap. ¹⁴ Yawu ġârâmâ nine manman kârikjahât to osom yiŋgimune nenomai. Ya nenomai yakât otmâ yengâlembâ to yaŋe punduŋ punduŋ sâam ga takamu ya nem manman kârikje manmâ yâhânomai. Yakât otmâ tohât kân kânâk katyekbuapġât dop âlâ ki tap.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Main, lok pato. Nâje hilâm ârândân to yupâ osowe sâam kapi pilâm gem yâhâm tatman. Yawuâk otmâ manmangât gike to osom niŋdâ nemune yâhâpje tohât ki katnekbupġât nanġan.”

¹⁶ Sâmu sâop. “Yawu ġârâmâ ġâ ari lokge dâirâ orowâk takayet.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâmâ lokne bia.”

Yawu sâmu yuwu sâam purik pilâwaŋgiop. ¹⁸ “ġâ lok imbât yaŋe mem pilâhekbi. Yamâ yiwereŋe menġekmu mansawot yamâ lokge bulâje bia. Yamâ kombo mansawot. Yakât den yat yuâmâ bonje.”

¹⁹ Sâmu sâop. “Mainj, lok pato. Gâmâ Anitâhât poropete geksan. ²⁰ Yawu gârâmâ ekgohomune nângâ. Emelâk tâmbâlipnennâje pumje yuân yâhâ kinmâ Anitâ mepaeminiwi. Yâhâ Yura lok yejeâmâ Yerusalem kapiân yâhâ Anitâ mepaemai. Yamâ lohimbi wosanje bonje otmai?” Yawu sâm âikuop.

²¹⁻²⁴ Sâmu sâop. “Wâe. Imbi, sâmune nângâ. Hâmbâi mâne yen Samaria lohimbi pumje yuân Anitâ ki mepaenomai. Otmu nengu yawuâk Yerusalem kapiân Anitâ ki mepaenom. Anitâmâ nen yuwuya bia. Yâkât topjeâmâ iknjiâk tap. Yâhâmâ pumje me kapi âlâen ki tatmap. Yakât otmâmâ sâp yupâek kapi me pumje âlâen me âlâen yâhâ kinmâ Anitâ mepaenom yamâ hâlije bia. Yakât otmâ Anitâ awonjennâje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otningimu awonjennâhâlen biwinennâje kepeim mepaemunje nângâmu ârândâj otbuap. Yen Samaria ambolipjeâmâ Anitâhât topje ki nângâmâk imbiâk mepaemai. Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawa je âlâ hângângumu ge Yura hohetnennâ tetem yen me nen kerek tihitnenje otbuap yakât sâop. Yakât otmâ nenjeâmâ Anitâhât topje nângâm hengenjuain.” Yawu sâop.

²⁵ Sâmu sâop. “Yawu gârâmâ Anitâje hoj bawa je âlâ hângângumu ge tihitnenje otbuap ya emelâk sâjetâ nângâwan. Gem yan wuân me wuân teteningiwuap ya bunewâk eknongowuap.” Yawu sâop. Hoj bawa yakât kutjeâmâ Kiristo.

²⁶ Sâmu sâop. “Hoj bawa yakât yat yamâ nâ. Anitâje hângânnohomu ge mansan.” Yawu sâop. ²⁷ Sâm tan mâne nenje sot puluhum takam Yesuje imbi ya orop den alahuowot ya ekmâ pârâk pilâm imbi ya je wuân den âikuop yakât ki âikum topje nângâwin. Me Yesuje wongât imbi ya orop den alahuowot yakât gurâ yawuâk.

²⁸ Yawu otmu imbi ya je âsâpje pilâm kapiângen sururuk sâm ariop. Sururuk sâm ari kapi ambolipje yuwu sâm ekyongop. ²⁹ “Wâe. Lok âlâje to lâmje ginjan taka tatmâ biwine ekmâ otman meman ya hârohâk sâm tetem eknohoap. Anitâje hoj bawa âlâ hângângumu gewuap sâmai ya je takap mon.” ³⁰ Yawu sâmu nângâm ekne sâm kapi pilâm takawi.

³¹ Mâtâwân gem tatjetâ nenje sot ne sâm Yesu ekuwin.

³² Ekumunje sâop. “Tatnihiap ya nem mansan. Yeje yakât topje ki nangai.”

³³ Yawu sâmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwin. “Nenje yu pilâm kapiân yahain yan lok âlâje sot wanmu niap mon?” Yawu sâm âlâhuwin.

³⁴ Yawu sâmunje sâop. “Nâmâ Awojnâje hângânnohomu ge tem lâuwangim nepje tuhum mansan ya je nâhât sot kâle oap.

³⁵ Otmu nengât nep topjahât nângâjetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nângâjet. Emetsenje imbât pesuk sâmu yan kalamân gâtje âlemu mem nemain. Yawu gârâmâ lohimbi jeâmâ kalamân sot âlem tap yakât dopjeâk biwiyenje hewewerj otmâ manman kârikjan arine sâm otmâ tai. Yejeâmâ lohimbi dondâje mansai ya yengât nângâm âi mejet. ³⁶⁻³⁷ Yakât torokatmâ sâmune nângâjet. Lok nombotjâje nep tuhumai. Yâhâ nombotjâjeâmâ âlemu mem konok tuhumai. Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât nep tuhumai me yakât bonje menomai ya yâhâp yâhâp heroje kakjan mannomai. Yâhâ bonje âlemu mem katjetâ tatbuap ya jeâmâ lohimbi je hewewerj otmâ Anitâhâlen biwiyenje kepeim manmâ manman kârikje menomai yakât dopjeâk oap. ³⁸ Otmu emelâk lok nombotjâje nâhât nep tuhuwi ya bonje âlem kinsaije manman kârikje mejetgât yen hângânyongomune ari meyekjet.” Yawu sâop.

³⁹ Otmu Yesuje Samaria gâtje imbi yakât biwi je ekmâ olop miop ya tâj tâjâk sâm tetem ekuop yakât kapi ambolipje ekyongomu nângâjetâ bulâje otmu Yesuhâlen takawi. ⁴⁰ Taka “Nen orowâk torokatmâ manbuat,” yawu sâm ekujetâ nângâyinjgiop. Nângâyinjgimu kapiyenjan yâhâ hilâm yâhâp tatbin. ⁴¹ Tatmunje den pat âlepje ekyongomu lohimbi dondâje nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenâje kepeiwi.

⁴² Biwiyenâje kepeim imbi ya yuwu sâm ekuwi. “Anjoân gâje den sârâ nângâmunje bulâje olop. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ yâkje sârereneekmâ manman kârikje ningiwe

sâm ge mansap ya ikne launambâ eknongomu nângâmunje bulânanâk oap. Yakât otmâ yâkâlen biwinenja kepeiain.” Yawu sâwi.

Yesuje kiap âlâhât nanje nângâwanjimu âlepje olop.

⁴³ Yesuje hilâm yâhâp tatmâ den ekyongomu pesuk sâmu orowâk Galilaia hânângen ariwin. ⁴⁴ Mâtâwân arim tatmunje Yesuje Yerusalem kapi ambolipje den ekyongomu nângâjetâ gemu bet pilâwi yakât yuwu sâm eknogop. “Anitâhât poropetelipja yeje kapi me hep torehenlipyeje orowâk tatmâ den kâsikum yingjetâ nângâjetâ nahat otmap.” Yawu sâop. ⁴⁵ Galilaia hânân arimunje kapi tatmâ arap ya ambolipje emelâk tihit tihit homban ekne sâm Yerusalem kapiân yâhâ Yesuje kulem topje topje mem ikne den pat âlepje ekyongomu nângâjetâ bonje olop ya je nenekmâ buku otningiwi.

⁴⁶ Yawu otningjetâ ya pilâm âwurem Yesuje angoân Kana kapiân kulem âlâ memu to ya purik sâm wain olop yan ariwin. Arimunje Kapanaum amboje, kiap âlâhât nanje ya mesek sâtjan kinop. ⁴⁷ Mesek sâtjan kinmu yan âwâja je Yesuje Kana kapiân âwurem taka tap nângâm kapije pilâm Yesuhâlen taka ekuop. “Nanne mesek sâtjan tatmâ pilânenekbe sâm oap. Yakât otmâ ari hejengeguhât nanjan.”

⁴⁸ Sâmu sâop. “Bâe, Galilaia ambolipja je kulem topje topje memune ekneâk nanjai. Ekjetâ sâtje otmu yanâk nâhâlen biwiyene katmai.”

⁴⁹ Sâmu sâop. “O, lok pato, nanne pilânenekmapgât in yawu ari hejengeguhât nanjan.”

⁵⁰ Sâmu sâop. “Nângâwanjiangât âlepje hâmeje kinbuap. Yakât otmâ gikiâk emetgan âwurem ari.” Yawu sâop ya nângâmu bulâje otmu âwurem ariop. ⁵¹ Mâtâwân arim tatmu hoj bawalipja je nanje talop yakembâ taka yuwu sâm ekuwi. “Nange yamâ emelâk âlepje oap.” ⁵² Yawu sâjetâ yuwu sâm âiyongop. “Sâp girawuân âlepje oap?” Sâmu sâwi. “Oran hilâm tânâmjan kundatje sânduk sâop,” sâwi. ⁵³ Yawu sâjetâ kapije yuwu nângâop. “O, bulânanâk. Yesuje eknohop sâp yanâk nanne âlepje olop.” Yawu nângâm Yesuhâlen biwije kalop. Yawu otmâ ari hep torehenlipje yakât ekyongomu kerekje Yesuhâlen biwiyene katbi.

⁵⁴ Kândikum Yesuje Yuraia hân pilâm Kana kapiân ari kulem memu to ya purik sâm wain olop. Yâhâ kulem yâhâpje miop yamâ naom tipje ya âlepje olop.

5

Yesuje lok pareje mem hejengegumu geretje lâuakmâ ariop.

¹ Yakât kakjan Yura nengât homban âlâ tetemu Anitâ mepaene sâm lohimbi kinjetje orowâk je Yerusalem kapi patoen menduhuakbi. Otmu sâp yan Yesuje menenekmu Yerusalem kapiân yâhâwin. ² Yerusalem kapi ya hawangum pan sâhâwi yakât hângi âlâ, kutje Lama sâm, yakât ginjan bomba âlâ tap, kutje Betesira sâm. Otmu bomba yakât ginjan selep bâtnombot tuhuwi. ³ Otmu selep yan lohimbi tatbi yamâ topyeje yuwu. Nombotje pareje otbi, nombotjeâmâ kâiyene gonjone, nombotje âlâmâ senyeje bok sâ sâje. ⁴ Tatbi ya je yuwu otminiwi. Sâp âlâen âlâen Anitâhât anelo âlâje himbimângembâ ge bomba kâlehen gemu luk luk sâminiop. Luk luk sâmu yanâmâ tatbi ya yengâlen gâtja je angoân toen geminiop yamâ wuân me wuân hâhiwin ya in yawu biatbangiminiop. Yawu otminiwi.

⁵ Otmu tatbi ya yengâlen gâtje âlâje pareje otmâ tatmâ gamu yambu 38 pesuk sâop. ⁶ Yâhâmâ selep âlâen tatmâ anelo bomba kâlehen gemu luk luk sâmu gewe sâm yakât mambotminiop. Yâhâ Yesuje lok ya sâp kâlep yawu otmâ gamap ya ekmâ nângâm âikuop. “Gâ âlepje otbehât nangat me bia?”

⁷ Sâmu sâop. “On, yawu nanjan yukâ. Yawu gârâmâ to yu luk luk sâmu gewe sâm ok bititik ki otmuneâk lok dondâje in yawu gemai. Yakât âlâje tânohomu nâje sâm gembâm.”

⁸ Sâmu sâop. “Bâinj gâ yahatmâ geretge lâuakmâ lohotņan ari.” ⁹ Yawu sâmu yanâk yahatmâ geretņe lâuakmâ ariop.

¹⁰ Geretņe lâuakmâ arimu lohimbi yan kinbinje ekmâ nângâm bâlewanņim yuwu sâwi. “In tatmâ nanņain. Yawu gârâmâ gâņe geretge lâuakdâ gekmunņe ki ârândâņ oap. Papatolipnenņane tatmâ nângâmain sâwân âi tuhunomgât samut katbi yakât otmâmâ pilâ.” Yawu sâwi.

¹¹ Sâņetâ sâop. “Yiwereņe lok âlâ henņemnohoapņe yuwu yap. “Yahatmâ geretge lâuakmâ ari.” Yawu sâmu âlepņe otmâ yanahâmâ yu oan.”

¹² Sâmu sâwi. “Lok henņenņogohoap ya kutņe kundâ nângâne.” Yawu sâwi. ¹³ Yâhâ Yesuņe emelâk yok pilâm lohimbi dondâ kinbi ya hohetyenambâ gem ba ariop. Yakât otmâmâ lok yaņe Yesu ekmâ tiripyongowe sâm senņe senņe otmâ yâhâm giop yamâ ki ehop.

¹⁴ Otmu yapâ pilâm ge opon kâmbukņan yâhâ Yesu mem teteop. Mem tetemu Yesuņe yuwu sâm ekuop. “Nanņat. Nâņe henņenņoghoan. Yakât otmâ yâhâņe otmâ hilipguwuat yamâ hiliwahowuat.”

¹⁵ Yawu sâmu lok yaņe Yura papatolipnenņe yenņâlen ari “Yesuņe henņemnohoap” sâm ekyongop. ¹⁶ Yâhâ Yesuņe tatmâ nângâminiwin sâņņan lok ya henņenņuop. Yakât otmâmâ Yura papatolipnenņane Yesu mem ge katne sâm den hikuwi.

Yesuhâlen biwinenņane kepeim manman bulâņe menom.

¹⁷ Den hikunetâ benņe Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Awoņņane hilâm ârândâņ âi memap. Yakât otmâ nâku yawuâk âi membomgât sâm nihiop.” Yawu sâop. ¹⁸ Yâhâ tatmâ nângâ nângâ sâņņan lok ya henņenņuop yakât nângâņetâ bâleop. Yawu otmâ Yesuņe Anitâhât “Awoņņe” sâmu yakât otmâ Yura papatolipnenņane yuwu nângâwi. “Yâhâmâ Anitâ orop dopnetņe konohâk oap sâm ikņahât nângâmu yahatsap,” yawu sâm yakât kune sâm otbi.

¹⁹⁻²⁰ Yawu otņetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Nine topne ekyongomune nângâņet. Nâņe nine enņatneâk âi ki meman. Âi meman yamâ awoņņane wawaenekmâ tiripnohomu ikņahâk âi memap yawuâk nâ gurâ meman. Yakât otmâ hâmbâi âi âlâ tiripnohom mâmâņe otnihimu memune ekņetâ âlâ kândâkdâ otbuap. ²¹ Awoņņane lok âlâ me âlâhât manmanyenņe torokatbuapgât dop tap. Otmu nâku yawuâk manman kârikņe yinņiwomgât dop tap. ²² Otmu lohimbinje otņetâ bâlem gamap ya awoņņane bâiņe ki sâm hâreyinņiwuap. Âi ya nâņak bâiņe sâm hâreyinņiwomgât sâm nihiop. ²³ Yâhâ lohimbinje Awoņņe ewe katmai yakât dopņeâk nâ gurâ ewe katnekņet sâm âi ya nihiop. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe betnihimai yaņe nâ betnihaiin sâm Awoņņe hânņânnohomu gewan ya betbaņgimai. ²⁴ Lok âlâ me âlâņe nâhât den pat âlepņe nângâņetâ bulâņe otmu biwiyenņe awoņnahâlen katmâ denņe lâum mannomai ya awoņņane emelâk manman kârikņahât pat kuyinņiop. Yakât otmâ manman kârikņahât mâtâwân manņetâ den âiân ki katyekbuap.

²⁵ Den âlâ yuwu ekyongomune nângâņet. Awoņņe Anitâņe hânņânnohomu ge nine den pat âlepņe ekyongom mansan. Ekyongomune lohimbi biwi pâlâmņe mansai ya yenņâlen gâtņe nombotņane nângâņetâ bulâņe otmu nâhâlen biwiyenņane kepeim mannomai yaņeâmâ manman kârikņahât bulâņe menomai. ²⁶ Yakât topņeâmâ yuwu. Awoņņe yamâ manman amboņe. Yawu gârâmâ manman yakât galemņe sâm nihimu yan dopnetņe konok oap. ²⁷ Otmu hânņânnohomu ge lohimbinje otbi mewi yakât bâiņe sâm hâreyinņiwomgât sâm nihiop. ²⁸ Yakât otmâ sâp patoen lohimbi muwi yamâ kerek mândeyekmune mumuņambâ yahatmâ otbi mewi yakât matņe menomai. ²⁹ Yâhâ lohimbi nombotņane Anitâ betbaņgim otņetâ bâlem gaop yamâ den âiân katyekmune yakât matņe umatņe menomai. Yâhâ nombotņane Anitâhât tem lâuwanņim âlepņe manbi yaņeâmâ manman kârikņe mannomai. ³⁰ Nine enņatneâk âi ki tuhuman. Anitâņe biwinan katmu tem lâuwanņim den sâm hâreyinņiman yamâ nângâmu ârândâņ otmap.

Yesuñe kulem âlâlâ miop yan ikñe topñe tetem henñeñguop.

³¹ Topne teteâkgât ninak sâman mâne nânğâñetâ nahat otbâp. ³² Awoñne manman ambonañe nâhât topne ekmâ nânğâñetgât kulem mem gamap yamâ nânğâwanğimune bulânñanâk otmap. ³³ Anğoân hoñ bawalipñe nânğânyongonñetâ Yoanehâlen arinñetâ nâhât topne bulânñanâk ekyongop. ³⁴ Yâhâ Yoane me lok âlânñe nâhât topne ki sâm tetewi mâne mâtâp âlâ tetenihimbâpgât dop otbâp. Yawu gârâmâ yâkñe nâhât topne ekyongop ya yiwereñe nânğâñetâ bulânñe otmu manman kârikñan manñetgât yan. ³⁵ Yoanehât nânğâñetâ keterahâkgât âlâen hâum sâmune nânğâñet. Yâkñeâmâ balamgât dop olop. Balam sem lanñne pilâmu ekmain yakât dopñeâk yâkñe den ekyongomu biwiyeñan hâumu hañ sâyinğiop. Hañ sâyinğimu anğoân hewewenñâk nânğâwi. Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk betbañgiwi. ³⁶ Nâhât topne yamâ yâkñe bulânñanâk ekyongop. Yawu gârâmâ awoñnane âi sâm nihim nânğânnohomu kulem topñe topñe memune yan nâhât topne tâñ tâñâk tetemu ekmai. ³⁷ Yawu gârâmâ awoñne ki ekmâ denñeâk nânğâm gamai. ³⁸ Otmu yâkâlen biwiyeñane gurâ ki kepeim manmai. Yakât otmâ awoñnane poropetelipñe ekyongomu kulemguwi ya nânğâñetâ ki keterakiñgimap. Otmu nâhât gurâ nânğâñetâ nahat otmu yawuâk nâhâlen biwiyeñane ki kepeimai. ³⁹ Yeñeâmâ manman kârikñe mene sâm poropetelipñe den kulemguwi ya haonñmâ ârândânñ sâlikum ekmâ tatmai. Yawu gârâmâ yeñe nâhât topne ekñetâ keterahâkgât den yu poropetelipñane kulemguwi. Yu sâlikum henñeñgumai mâne âlepñe nâhât topne nânğâm henñeñgumbâi. ⁴⁰ Yamâ yeñe manman kârikñe mene sâm yan nâhât hâkânñ otmâ biwiyeñe nâhâlen ki katmai.

⁴¹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânñe nâhât nânğâñetâ yahalâkgât ki gewan. ⁴² Yawu gârâmâ biwiyeñe Anitâhâlen ki ari kinmap ya emelâk nanñan. ⁴³ Yakât otmâ awoñnane âi sâm nihim nânğânnohomu gewan yakât nânğâñetâ ki bulânñe otmu betnihim mansai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlânñe enğatyeneâk otmâ yengâlen taka den ekyongomai lok yawuya yengât nânğâñetâ yahatmu buku otyinğimai. ⁴⁴ Yeñe yeñahâlâk nanñanñetâ yahatmap. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak yekmu ârândânñ olâkgât ki nânğâm. Ya otmai yakât nânğâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nânğâñetâ bulânñe otbuap? ⁴⁵⁻⁴⁷ Yeñeâmâ nâhât den nânğâñetâ gemu bet pilâm nâhâlen biwiyeñe ki katmai. Yamâ nânñe awoñnahât senñan kinmâ den âiân ki katyekbom. Yakât yuwu sâmune nânğâñet. Moseñe Anitâhât girem den kulemguop yamâ “lâum manmunñe Anitâñe tihitnenñe otbuap.” yawu sâmai. Yawu gârâmâ nâhât topne nânğâñetâ keterahâkgât Moseñe den ya kulemguop. Yakât otmâmâ Moseñe den kulemguop ya yeñe nânğâñetâ bulânñe otmap mâne emelâk biwiyeñe nâhâlen katbâi. Yawu gârâmâ den ya nânğâñetâ porap otmap. Gârâmâ nâhât den pat yamâ girawu nânğâñetâ bulânñe otbuap?” Yawu sâm ekyongomu pilâyekmâ opon kâmbukñambâ gem ariwin.

6

Lok 5000 ya Yesuñe sot kâsikum yinğimu newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Luka 9:10-17)

¹ Otmu yakât kakñan Galilaia denğân, kutñe âlâmâ Tiweria denğân, Yesuñe yakât nombotgen ariwe sâm hoñ bawalipñe menenekmu orowâk ariwin. ² Yâhâ emelâk Yesuñe mesek topñe topñe henğemyongop ya ekbi yakât otmâ arimunñe lohimbi kinğitñe orowâkñe betnenñan watnenekbi. ³ Watnenekñetâ ari lohimbi ya pilâyekmâ Yesu orop pumñe âlâen yâhâ tatbin. ⁴ Tatmâ Tihit tihit hombañ ya tâlâhuop yakât alahuwin.

⁵ Alahum tatmunñe lohimbi dondânñe watnenekmâ takawi ya Yesuñe yekmâ yuwu sâm Pilip âikuop. “Lohimbi dondâ takai yu wosapâ sot puluhum yinğimunñe neñetâ dopyeñan otbuap?” sâm âikuop. ⁶ Yâhâ sot kâsikum yinğimu neñetâ dopyeñan otbuap ya nânğâop. Yawu gârâmâ Pilipgât biwiñe girawu talop ya sâm tetemu nânğânehât Pilip âikum yuwu sâop. ⁷ “Âo, lohimbi dondânñe taka tai. Yakât otmâ sot tipinñe ikñak ikñiâk

nenomai yamâ tewetsenñe pato pilâm sot puluhunom. Lok âlânje emetsenñe nombolân yâhâp biwiñan âi tuhum hâmeñe membuap yakât dop otbuap. Yakât otmâ gâñe den yat yu lauhan menomgât dop bia.”

⁸ Yawu sâmu nengâlen gâtñe âlâ, Simon Petoro imiñe, kutñe Anderea sâmu, yâkñe yuwu sâmu ekuop. ⁹ “Naom tipiñe âlâ taka tapñe banja mome otmu iñan yâhâp mem tap. Yawu gârâmâ girawu otne? Sot yuñe dopyeñan ki otbuap yukâ.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Yesuñe yuwu sâmu eknongop. “Yeñe lohimbi yu ekyongonjetâ ge tatñet.” Yawu sâmu laujan mem lok yengât dowâmâ 5000 yawuya ekyongomunñe ge tatbi. ¹¹ Ge tatñetâ Yesuñe banja ya mem Anitâ mepaem motokmâ tipi tapi tuhum mem ningimu ârândânjâk kâsikum yingimunñe newi. Yâhâ iñan gurâ yawuâk mem ningimu kâsikum yingimunñe neñetâ dopyeñan olop. ¹² Neñetâ dopyeñan otmu yuwu sâmu eknongop. “Sot nombotñe tap ya bâlemapgât hâwurum saka sakaen mânunjetâ giâk.” ¹³ Yawu sâmu hâwurum mânunmunñe saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

¹⁴ Yesuñe kulem ya mem eknjetâ sâtñe otmu yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Poropete âlâ hohetnenñan tetewuap sâñetâ nângâm mambotmain ya yu mon?” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâñetâ Yesuñe biwiyeñe ekmâ yâkñe kutdâyeñe mem kânângânekmaihât nângâm pilâyekmâ gem ba pumñe âlâen yâhâop.

Yesuñe to kakñambâ takaop.

(Mataio 14:22-33 Mareko 6:45-52)

¹⁶⁻¹⁷ Emet omoñ otmu Yesuñe in yawu ki âwurem takaopgât nenñe yapâ pilâm Kapanaum kapiân arine sâmu denjân ginñan gewin. ¹⁸ Ge wañga mem arim tatmunñe siru pato pilâmu to dondâ bâleop. ¹⁹ Yawu otmu puli kum tânâmgum arim tatmunñe kilomita bânombot me nombolân konok dop yawu olop. Yawu otmu arimunñe Yesuñe to kakñambâ takaop. Takamu ekmâ “wuânñe takap?” sâmu ekmâ umutnenñe ariop. ²⁰ Umotnenñe arimu Yesuñe nenekmâ yuwu sâop. “Nâ ninak takan. Yawu gârâmâ kingityeñahât ki otrjet.” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâmu tepnenñe welâmñan gemu in yawu memunñe wañgaen yâhâop. Wañgaen yâhâmu nenñe in yawu ari kapi ya mewin.

²² Kapi pilâm tohowin yakât ambolipñe emet hañ sâmu Yesuhât pâinmâ yuwu sâwi. “Oran wañga konohâk ekbin yamâ Yesu hoñ bawalipñe yeñiâk mem ariwi.”

²³ Yawu sâmu pâinbi. Otmu Tiweria kapi ambolipñe Yesuhât pat nângâm wañga âlâlâ mem kapiyeñehembâ taka emelâk Kutdânennñe sot mem yan Anitâ mepaem yingimu newi yanâk taka tatbi. ²⁴ Taka Yesuhât pâinñetâ biatmu yanak wañga ya yâhâpñe mem Kapanaum kapiân ari pâinbi.

Manman kârikñahât sot yakât amboñe yamâ Yesu.

²⁵ Wañgayeñe Kapanaum kapiân karakmâ ge Yesu mem tetem yuwu sâmu âikuwi. “Wa, lok pato gâ amâti takaon.”

²⁶ Yawu sâmu âikuñetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yaihât sâmune nângâñet. Nâñe kulem topñe topñe memune ekmâ topñe ki nângâm henjenñumai. Yâhâ sot yingimune neñetâ tepyeñe pik sâop yakât nângâm pâinnekmâ takai. ²⁷ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Sot nemain yañe kâlep ki tatmâ yâhâwuap. Yamâ tatmâ getek nâsukñe pilâmap. Yakât otmâ sot nemain yakâlâk ki nângânomai. Yawu gârâmâ sot topñe âlâ ikñiâk tap ya nem manman kârikñe manmâ yâhânomai yakâlâk nângânomai. Yawu gârâmâ Awoñne Anitâñe nângânihimu ârândân otmu âi sâmu nihim hângânnohomu ge yâkât sâtgât manman kârikñahât sot yingiwom.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu yuwu sâmu âikuwi. “Anitâhât den lâune sâmu girawu tuhunomgât nañgat?”

²⁹ Sâñetâ sâop. “Anitâñe nâ hângânnohomu gewan. Yakât otmâ nâhâlen biwiyeñe katmâ mannomaihât nañgap.”

³⁰⁻³¹ Sâmu sâwi. “Emelâk tâmbâlipnenñe lok ki manmaiângen manñetâ Anitâñe himbimâmbâ sot âlâ, kutñe mana sâmu, yingimu nem manbi yakât topñe miti pepaen yuwu

tap. “Himbimâmbâ sot yingimu nem manbi.” Yawu tap. Yawu gârâmâ gâñe kulem âlâ mendâ ekmunñe âlâ kândâkdâ otmu den yat yu nângâmunñe bulâñe otbuap. Wuân mendâ topge tetemu ekmunñe bulâñe otbuap?” Yawu sâwi.

³² Sâñetâ sâop. “Anitâñe himbimâmbâ sot bulâñe yingimap yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmunne nângâñet. Mosenñe himbimâmbâ sot bulâñe ya ki mem tetem yingiop. Bia. Himbimâmbâ sot bulâñe yamâ yiwereñe Awoññe yingimu mansai. ³³ Sot bulâñe yamâ Anitâñe nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikñe yingim mansan.”

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe. Lok pato, gâ den yat, yuâmâ sot ya haonmâ ârândâñ ningirâ nem yâhânom.”

³⁵ Sâñetâ sâop. “Manman kârikñahât sot yan yuâmâ ninahât yan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe biwi nângân nângânyenñe nâ kepeinekmâ mannomai. Yâhâmâ nâñe mâmâñe otyingimune manman kârikñahât sot yakât yâhâpñe ki po yingiwuap. Me manman kârikñahât to yakât yâhâpñe ki yekbuap.

³⁶ Yawu gârâmâ kulem topñe topñe memune yeñe ekmâ topñahât hâum pâpgum nâhâlen biwiyeñeñe ki kepeim mansai. ³⁷ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manñetgât Awoññe meyekmu mansai. Meyekmu nâhâlen torokatmâ biwiyeñeñe kepeinetâ ki betyongowom. ³⁸⁻⁴⁰ Awoññe ãi sâm nihim himbimâmbâ hângânnohomu gewan. Gem yâkât tem lâum manmune lohimbi âlâ me âlâñe nekmâ topne nângâm heñgengum nâhâlen biwiyeñeñe kepeimai. Lohimbi yawu otmai yamâ nâñe sâp patoen mumuñambâ mem yahatyekmune manman kârikñahât pat emelâk Anitâñe kuyingimu tap yakât bulâñe yingimu menomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu gârâmâ “sot bulâñe yamâ Anitâñe nâ hângânnohomu himbimâmbâ ge manman kârikñe yingim mansan,” ya sâop yakât papatolipnenñeñe nângâñetâ bâlemu yuwu sâm alahu gulahu otbi. ⁴² “Nenâmâ yâkât topñe nanñain. Yâhâmâ Yosep nanñe yakâ. Âwâñe mâmâñe yetgât topyetñe nanñain. Gârâmâ wongât “Nâ himbimâmbâ gem mansan,” yap? Yakât nângâmunñe bâleap.” Yawu sâwi.

⁴³ Sâñetâ sâop. “Kâmbukñe. Nângâm bâlenihinetâ ki ârândâñ oap. ⁴⁴ Awoññe hângânnohomu gewan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ meyekbuap yâkñak nâhâlen torokatnoma. Nâhâlen torokatmâ mannomai yamâ sâp patoen nâñe mumuñambâ mem yahatyekmune nâ orowâk tatmâ yâhânom. ⁴⁵ Emelâk emet inânñan poropete âlâñe den kulenguop ya yuwu tap. “Anitâ ikñak denñe lohimbi biwiyeñan katmu nângâñetâ keterakbuap.” Yawu kulenguop. Den yakât bonñe teteâkgât awoññe denñe lohimbi biwiyeñan katmu nângâñetâ hâumu nâhâlen torokatmai. ⁴⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe Awoñnahâlen ki yâhâñetâ den kâsikum yingimap. Yawu ki tap. Nâñe konok Anitâ Awoñne orop tatmâ yâkât sâtgât otmâ gewan.

⁴⁷ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manmai yamâ manman kârikñan mannomaihât pat kuyingimune tap. ⁴⁸ Yâhâmâ manman kârikñahât sot yingimune nem manmâ yâhânomai. ⁴⁹ Manman kârikñahât sot yakât yâhâpñe torokatmâ sâwe. Tâmbâlipnenñeñe lok ki manmaiângen manminiwi yan Anitâñe himbimâmbâ sot âlâ, kutñe mana sâm, ya yingimu nem gawi. Otmu ya gurâ emelâk mum metewi. ⁵⁰ Gârâmâ himbimâmbâ manman kârikñahât sot yamâ nâ. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe nine hepne sunumne nemaiñeâmâ ki hiliwahonomai. ⁵¹ Yâhâ manman kârikñahât bulâñe teteyingâkgât nâñe konok himbimâmbâ ge nine hepne sunumne yu yeñgât pat kuyingiwuap yu yingimune nem manman kârikñan mannomai.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâmu Yura nengât papatolipnenñeñe nângâm alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Lok yuñeâmâ ki orotñe yap. Girawu otmâmâ ikñe sunumñe ya gahaeakmâ ningimu nenomgât yap? Ki orotñe yukâ.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâam alahujetâ Yesuje yuwu sâam ekyongop. “Ninahât sâamune nângânetâ ki keterakyinjiap yakât âlâku sâamune nângânet. Nâmâ lok bulâne mansan. Yakât otmâ nine hepne sunumne yu ki nenomai yamâ manman kârikjan ki mannomai. ⁵⁴⁻⁵⁶ Yawu gârâmâ nine hepne sunumne yujeâmâ manman kârikje yakât bulâne oap. Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâne nine hepne sunumne nem mannomai yamâ sâp patoen mumujambâ mem yahatyekmune biwinenne kepeiakmâ konohâk otmâ orowâk manmâ yâhânom. ⁵⁷ Awojne manman ambojane hângânohomu gewan. Yakât otmâ yâkât wâtjanâk kinmâ yâkne tatmap yakât dopjeâk nâ gurâ mansan. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne nine hepne sunumne yu nemai yen gurâ nâne manmâ yâhâwom yakât dopjeâk manmâ yâhânomai. ⁵⁸ Yawu gârâmâ emelâk tâmbâlipnenne sot âlâ, kutne mana sâam, newi yan manman kârikje ki ekbi. Yawu otmâ mum gawi. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ nine hepne sunumne nenomai yamâ manman kârikjan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. ⁵⁹ Yesuje Kapanaum yengât miti emetjan yâhâ den yu ekyongop.

Yesuje manman kârikje yakât topje ekyongop.

⁶⁰ Yesuje nengât papatolipnenne yawu sâam ekyongomu yan lohimbi denne nângâne sâam yâkâlen torokatmâ manbi nombotjane alahu gulahu otmâ yuwu sâawi. “Den yap yuâmâ nângâmunne umatje oap yakât otmâ yâkât den yu âlâne nângâwuap?” Yawu sâawi.

⁶¹ Yawu sâam hâkâj otjetâ Yesuje biwiyene ekmâ yuwu sâop. “Den yan yukât âlâne ki ekyongop? Girawuhât otmâ nângânetâ umatje oap? ⁶² Gârâmâ nâne hâmbâi himbimân âwurem yâhâmune nekmâ yanâmâ girawu nângânomai? Nângânetâ bulâne otmu nâhâlen biwiyene katnomai me bia? ⁶³ Yakât otmâ yuwu sâamune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne yene enjatyenajak otmâ manman kârikjan mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heak yâkjak mâmâne otyingimu manman kârikjan mannomaihât dop tap. Yakât otmâmâ den yan yu nângânetâ bulâne otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingimu biwiyene nâhâlen katmâ manman kârikje mannomai. ⁶⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotjane ki nângânetâ bulâne otmap.” Yawu sâop. Yâhâ lohimbi nombotjane biwiyene Yesuhâlen ki katbi yâhâmâ emelâk topyene nângâop. Yâhâ lok âlâne Yesuhât betnehen kionbuap ya gurâ yawuâk emelâk topje nângâop. ⁶⁵ Yakât nângâm yuwu torokatmâ ekyongop. “Emelâk ekyongoan ya âlâkuâk sâamune nângânet. Awojne lohimbi âlâ me âlâ mem hewewen tuhuyekbuap yâkjak nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

⁶⁶ Yawu sâopgât lohimbi nombotjane nângânetâ umatje otmu pilâm âlâengen ariwi. ⁶⁷ Arinetâ Yesuje hoj bawalipne kâiân yâhâp yuwu sâam eknongop. “Yen gurâ yawuâk pilânekmâ arine sâam oai me bia?”

⁶⁸⁻⁶⁹ Sâamu Petoroje sâop. “Kutdâ, gâne konok Anitâhât nanje bulâne manmâ manman kârikjahât topje eknongorâ nângâmunne bulâne otmap. Gâhât topge emelâk nângâwin yakât otmâ pilâhekmâ lok âlâhâlen ari denne lâum manman kârikjan mannomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁷⁰ Yawu sâamu yuwu sâam eknongop. “Bulâjanâk nâne konok meyekban. Yawu gârâmâ weke bâlene ya yengât ambojene kutne Satan sâam yâkne yengâlen gâtne âlâhât biwinjan kionmu yâkât tem lâum mansap.” Yawu sâop. ⁷¹ Yâhâ Yesuje den sâop yaje bukunenne Yurasi, Simon nanje, yamâ Karioto kapi amboje ya miop. Yâkne gâmâlâk Yesuhât betnehen kionbuap yakât.

7

Anitâhât sâtgât otmâ Yesuje den kâsikum yingiminiop.

¹ Otmu yakât kakjan Yura nengât papatolipnenne Yesu kune sâam otbi. Yawu otjetâ yanjak Yuraia hân panmâ kapi tipi tapi Galilaia hânân tatmâ arap ya yengâlen ari den

kâsikum yingim manop. ² Yan ari manmu tâmbâlipnennane selep tuhuminiwi yakât homban ya tâlâhuop.

³⁻⁵ Otmu Yesu imilipnane denje nângânetâ nahat otmu yuwu sâm ekuwi. “Selep tuhuminiwi yakât homban tâlâhuap. Yakât otmâ lohimbi kinjitne orowâkne Yerusalem kapi patoen menduhuakmâ herone otnomai. Gâne yan kulem mendâ lohimbine eknomaihât kapi yu pilâm Yuraia hânân ari. Yan ari lohimbi nombotnane gâhât den nângâne sâm otmâ mansai ya senyenjan kulem âlâlâ mendâ ekmâ gâhât den pat sâm haok tuhunomai. Lohimbi kerekne gâhât nângânetâ yahalâkgât gâ teteknan kinmâ kulem mendâ eknomaihât nangain. Gârâmâ kapi tipi tapi yuânâk manbuat yamâ girawu otmâ kutge pato otbuap?” Yawu sâwi.

⁶⁻⁸ Sânetâ yuwu sâm ekyongop. “Yeje engatyenajak otmâ yu me ya âlepne otmai. Yakât otmâ Yerusalem kapi patoen yâhâ homban ekne sâm âlepne ekmâ herone otnomai. Herone otjetâ yanâmâ nengât papatolipnennane yekmâ ki kuk otyinginomai. Yâhâ nâmâ engatneâk ki otman. Awonane sâm nihiop ya watmâ otman. Yakât otmâ lohimbine orotmemeyene bâlene otmai yakât kuk otnihimai. Yawu gârâmâ nine topne tetemu eknomaihât sâp ki tâlâhuap. Yakât otmâmâ ki yâhâwom. Gârâmâ yejeâmâ âlepne homban ari ekjet.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu imilipnane pilâm yenjâk ba ariwi.

¹⁰ Pilâm arinetâ Yesune hon bawalipne menenekmu belângen watyekmâ yâhâwin. ¹¹ Yâhâmunne lohimbine menduhuakmâ sot um nem herone otbi yan Yura nengât papatolipnennane Yesuhât pâinbi. Pâinmâ “Yesu wosapâ tap?” sâm âiyongom yâhâm gewi. ¹²⁻¹³ Âiyongom yâhâm genetâ lohimbi dondâne kinjityenahât otmâ Yesuhât den lohotnan alahu gulahu otbi. Alahum hionakmâ nombotnane yuwu sâwi. “Yesune âilongo tânnongom mansap,” sâwi. Yâhâ nombotnaneâmâ sâwi. “Bia. Yâkneâmâ lohimbi kâityongomu mâtâp tâpikgum otmâ hilipgumai,” sâwi.

¹⁴ Otmu homban ya tânâmgumu Yesune opon kâmbuknan yâhâ lohimbi kinbi ya den kâsikum yingiop. ¹⁵ Den kâsikum yingimu papatolipnennane ekmâ pârâk pilâm yuwu sâwi. “Yâhâmâ ekap emetnan ki yâhâop. Yawu gârâmâ miti yap yuâmâ girawu nângâmapgât yap?” Yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sânetâ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Den yan yuâmâ nine den bia. Anitâne hângânnohomu ge yâkât sâtgât otmâ denje ekyongonan. ¹⁷ Yakât otmâ nine engatnajak ki otman ya lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât tem lâumaineâmâ nângâm hengenngumai. ¹⁸ Lok âlâ me âlâne yenahâk den ekyongomai yanjeâmâ lohimbine nângâyingingetâ yahalâkgât den ekyongomai. Yâhâ nâmâ Anitâ orop biwinetne konohâk otmu âi sâm nihim hângânnohop. Hângânnohomu gewan yâkâlâk nângânetâ yahalâk nângâm uwawapne bia tuhum manmâ den imbiâk ki sâman. ¹⁹ Yawu gârâmâ yeje gurâ Moseje girem den kulemguop ya kerek ki lâumai. Yakât otmâ topne girawuhât otmâmâ nâ nohone sâm oai?” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kinbine yuwu sâwi. “Main, wonânne gohone sâm oai? Gâmâ weke bâlene mângâehekmu biwihe hâlim milim otmu yat.”

²¹ Sânetâ sâop. “Nâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok parene âlâ hengennguan. Hengenngumune kulem ya ekjetâ sâtnje olop yakât nângânetâ bâleap. ²²⁻²³ Nâne otmune ki bâleop. Yakât yuwu sâmune nângâm hengenngujet. Tâmbâlipnennane hâkyenahât torehennan undip tuhuangiminiwi ya yeje torokatmâ otmâ yâhânomaihât Moseje girem den kulemguop. Yakât otmâmâ girem den lâuain sâmai yamâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan nanlipyene ihilâk hâkyenahât torehennan undip tuhuyingimai. Yawu gârâmâ nâne gurâ tatmâ nângâ nângâ sâpnan lok parene hengennguan yakât topne girawuhât nângânetâ bâleap. ²⁴ Lok âlâ me âlâne otmai memai ya yejeâmâ kakneâk kakneâk ekmâ yakât sâmai. Wongât otmai memai ya ki ekmâ nângâm hengenngum sâmai. Yakât nângâmune ki ârândân oap.” Yawu sâop.

Kapi ambolipņaje Yesuhât nâņgâm biwi yâhâp otbi.

²⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi ambolipņaje nombotņaje yuwu sâwi. “Lok yuâmâ papatolipnennaje kune sâm oai. ²⁶ Lok yuâmâ tetekņanâk kinmâ den kâsikum yingim mansap. Yakât otmâmâ wongât papatolipnennaje ki kuwaņgim mansai? Anitâņe hâņgâņgumu giop yawu nâņgâm yakât ki kuwaņgimai mon? ²⁷ Yâhâ Anitâņe hâņgâņgumu gewuap yâkât hep torehenlipņe ki nâņgânom. Otmu topņe yamâ hâum pâpņunom. Yâhâ Yesuhât hep torehenlipņe yeņgât hârok nâņgâyiņgiain. Yakât otmâ Anitâņe ki hâņgâņgumu giop yawu oap.” Yawu sâwi.

²⁸ Yawu sâņetâ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ den kâsikum yingim yuwu sâm ekyongop. “Bulâņanâk yeņe hep torehenlipne yeņgât naņgai. Yamâ benņe nâhât topne nâņgâm hâum pâpņuai. Nâmâ nine eņgatneâk otmâ ki gewan. Manman bulâņahât amboņaje hâņgâņnohomu gewan. Yamâ benņe yâkât topņeâmâ yeņe ki naņgai. ²⁹ Nâmâ yâkņe hâņgâņnohomu gewan yakât otmâ yâkât topņe nâņgâm heņgeņguan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâmu papatolipnennaje nâņgâņetâ bâlemu mem pâi emetņan katne sâm otbi. Yawu gârâmâ mumbuapņat sâp kalop ya ki tâlâhuop yakât membâihât dop ki olop. Yakât otmâ pilâwi. ³¹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotņaje denņe nâņgâņetâ bulâņe otmu alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Yesuņe kulem topņe topņe mem gap ya Anitâhât hoņ bawaje âlâ hâņgâņgumu ge tihitnenņe otbuap sâmai yaņe wangim âlâlâ ki membuap.” Yawu gârâmâ lok sâmai ya bulâņanâk Yesu sâm yâkâlen biwiyene katbi.

³² Otmu lohimbi nombotņaje yawu sâm alahu gulahu otņetâ Parisaione nâņgâņetâ bâlemu yakât hotom uminiwi yeņgâlen arineta den hikum Yesu mem pâi emetņan katne sâm tembe lâulipyene hâņgânyongowi. ³³ Hâņgânyongonetâ Yesuhâlen arineta yuwu sâm ekyongop. “Nâ yen orop sâp tâlâwâk manmâmâ hâņgâņnohomu takan yâkâlen âwurem ariwom. ³⁴ Âwurem arimune pâinneknomai. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeņe arinomaihât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâņe ki neknomai.” Yawu sâop.

³⁵⁻³⁶ Yawu sâmu yâkņe yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Pâinneknomai yan ki neknomai. Otmu ariwom yan gurâ arinomaihât mâtâp ki tap,” yap. Yakât otmâ wosaken arimu yan pâinmâ ki mem tetenom? Anitâhât dengât pâpņumai yeņgâlen emelâk bukulipnennaje den kâsikum yingim mansai. Ya orop ari mannomaihât yap me wosaken ariwuapņat yap?” Yawu sâwi.

³⁷ Otmu selep tuhuminiwi yakât hombaņ ya bia otbe sâm otmu yan lohimbi kerekņe menduhuakmâ kai toka pato otminiwi. Yâhâ menduhuakbiân Yesuņe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâ manman kârikņahât to yakât yeksap yamâ nâhâlen ga neņet. ³⁸ Emet inâņņan poropete nombotņaje den âlâen hâum kulemguwi yakât topņe yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyene kepeim mannomai yamâ biwiyenambâ manman kârikņahât to ya hindakmâ hirik hirik sâm imbuap.” Kulemguwi yakât topņe yawu tap.” Yawu sâop.

³⁹ Yesuņe den yu sâop yamâ tohât ki sâop. Yâhâ Yesu himbimân ki âwurem yâhâopņat otmâ Anitâņe Wâtņat mâmâņahât Heak ki hâņgâņgumu giop. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ nenņe biwi nâņgân nâņgânnenņe Yesuhâlen katmunņe yanâmâ Wâtņat mâmâņahât Heakņe nengâlen ge mâmâņe otningimap yakât sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu nâņgâm lohimbi nombotņaje yuwu sâwi. “Yamâ poropete pato takawuap sâmain ya mat takamu eksain” ⁴¹ Yâhâ nombotņajeâmâ yuwu sâwi. “Bulâņanâk Anitâņe lok yuņe tihitnenņe olâkņat hâņgâņgumu ge mansap.” Yawu sâwi. Yawu gârâmâ nombotņajeâmâ nâņgâm hilipņum yuwu sâwi. “Bâe, Yesu yuâmâ Galilaia amboņe. ⁴² Yamâ Anitâņe lok âlâņe tihitnenņe otbuapņat hâņgâņgumu gewuap yamâ Dawitihât senân gâtņe. Otmu Betelem kapiân tetewuap. Yâkât topņe yawu miti pepaen kulemguwi tap. Yakât otmâ Yesu yuâmâ Anitâņe ki hâņgâņgumu giop, yawu eksain.” Yawu sâwi. ⁴³ Yesuhât topņahât yawu sâm alahum hionakbi. ⁴⁴ Yâhâ nombotņajeâmâ pâi emetņan mem katne sâm otņetâ umatņe otmu pilâwi.

Parisaioŋe Yesuhât nâŋgâm betbaŋgiwi.

⁴⁵ Yawu otŋetâ Parisaio otmu hotom uminiwi yengât tembe lâulipyenjaŋe purik sâm kunlipyenje yengâlen arinjetâ yuwu sâm âiyongowi. “Yen wongât Yesu ki mem takai?”

⁴⁶ Sâŋetâ sâwi. “Yâkŋe den sâm nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâek otmu yaŋak inâk takain. Yâhâmâ topŋe ikŋiâk.” Yawu sâwi.

⁴⁷ Yawu sâŋetâ Parisaioŋeâmâ yuwu sâwi. “Bâe, Yenâmâ denŋe nâŋgâŋetâ biwiyenje gulip oap. ⁴⁸ Nenŋeâmâ denŋe nâŋgâmunŋe porap otmap. Otmu kunlipnenŋenjaŋe nâŋgâŋetâ nahat otmap. Yakât otmâ nenâmâ biwinenŋe alitmâ mansain. ⁴⁹ Yamâ lohimbi inŋe mansai yaŋe Mosehât girem den ki nâŋgâm heŋgenŋumai. Yakât otmâ Anitâŋe hem nâpumân pilâyekmu ge matŋe umatŋe menomai.” Yawu sâwi.

⁵⁰ Yawu sâŋetâ yâk yengâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Nikotemo sâm, yâhâmâ emelâk Yesuhâlen arimu den huhuowot. Yâkŋe yuwu sâm ekyongop. ⁵¹ “Mosehât girem den âlâ yuwu tap. “Lok âlâŋe ikŋe topŋe ki sâm tetem sârereakmuâk yâkât tosa yakât sâm hârewaŋginomgât dop âlâ ki tap.” Den yawu tap yakât nenŋe Yesuhât in yawu sâm hârewaŋgimunŋe ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.

⁵² Yawu sâm bukulpnjaŋe nâŋgâm bâlewaŋgim yuwu sâwi. “Bâe, gâmâ Galilaia ambolipŋe yengât nâŋgârâ yahatmap yukâ. Emelâk miti pepaen kulemgowi ya sâlikum yuwu ekbuat. Anitâŋe Galilaia ambonje âlâ poropete âi ki sâm waŋmap.” Yawu sâwi.

⁵³ Yawu sâm gem itoŋ galon otmâ emetyenŋehen ariwi.

8

Yesuhâlen biwinenŋenjaŋe kepeinom yanâmâ den âiân ki katnenekbuap.

¹ Otmu Yesuŋe Yerusalem kapi pilâm gem Oliwa pumŋan yâhâop. ² Emet haŋ sâmû kapiân âwurem ari opon kâmbukŋan yâhâmû lohimbi kinŋitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâm menduhuakbi. Menduhuakŋetâ den kâsikum yinŋiop. ³ Den kâsikum yinŋimu yanâmâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum ningiminiwi yaŋe imbi âlâŋe lokŋe betŋehen kioŋmu mem tetewi. Imbi ya dâim Yesuhâlen den âiân katne sâm ariwi. Otmu Yesuŋe den sâm hilipgumu topŋe mem tetenom nâŋgâwi. ⁴ Ari yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, imbi yuâmâ lokŋe betŋehen kioŋmu mem teteain. ⁵ Yawu gârâmâ imbi âlâ me âlâŋe loklipyenje betyenŋehen kioŋnomai yamâ kâŋjak yongomunŋe munomaihât Moseŋe girem den âlâ kulemguop. Bâiŋ, gâŋeâmâ girawu naŋgat?” ⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe den nâŋgânâk tatmâ bâŋŋenjaŋe hânân kulemguop. ⁷ Kulemgum tatmu witgum âikuŋetâ kuwihakmâ yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtŋe âlâ tosaŋe bia yaŋe topŋe katmâ imbi yu kumu yan yen hârokŋe kunomai.” Yawu sâop. ⁸ Yawu sâm yâhâpŋe yawuâk den nâŋgânâk tatmâ hânân kulemguop. ⁹ Yawu sâm nâŋgâŋetâ umatŋe otmu aŋgoân kunlipyenjaŋe sâm yahatmâ kulet sâm arinjetâ arinjetâ lok ya hârok arim tiŋ pilâwi. Arim tiŋ pilâŋetâ imbi yamâ Yesu orop yetŋiâk kinowot. ¹⁰ Kinmutâ Yesuŋe kuwihakmâ yuwu sâm ekuop. “Wa tou. Den âiân katgekne sâm oai ya wosapâ arai?”

¹¹ Sâmû sâop. “Lok pato, lok ya hârok arai.”

Sâmû sâop. “Yawu gârâmâ nâŋe gurâ otdâ bâleap yakât den âiân ki katgekbomgât naŋgan. Yawu gârâmâ gâŋe otdâ bâleap yamâ yâhâpŋe ki otbuat.” Yawu sâop.

Yesuŋe laŋinŋan katnenekmu tatmain.

¹² Yesuŋe ekumu arimu lohimbi kinbi ya ikŋan hâum yuwu sâm ekyongop. “Nâ hânŋan kulemŋan lohimbi mansai yengât laŋinŋe otmâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenjaŋe kepeinomai yamâ sâmune laŋinŋe biwiyenjan pilâmu omoŋ bâleŋambâ ga manman kârikjahât pat otmai.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâm Parisaioŋe yuwu sâm ekuwi. “Gâ gikgahâlâk mepaeakmâ sâm tat. Yamâ nâŋgâmunŋe bonŋe ki oap.” Yawu sâwi.

14 Sânetâ sâop. “Nâmâ wosakembâ gewan yakât topne nanġan. Me wosaken âwurem ariwom yakât topne gurâ nângâm henġenġuan. Yawu otmâ nâ ninahât topne sâm tetemune bonġe otmap. Yawu ġârâmâ yeġeâmâ nâhât topne ki nângâm henġenġuai. Yakât otmâ den yai yu nângâmune ki dopġan oap. 15 Yen gurâ lokġât nângân nângân watmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyiġine sâm otmaiân topyene kakġeâk kakġeâk nângâm sâm hâreyiġimai. Yâhâ nâmâ lok âlâ me âlâhât ki sâm hâreyiġiman. 16 Yawu ġârâmâ sâm hâreyiġim mansan mâne Awoġnaġe âi sâm nihim hângânnohomu gewan yakât sâtġât sâm hâreyiġimune bonġe otbâp.

17 Yakât topne nângâġetâ keterahâġġât yuwu sâmune nângâġet. Moseġe ġirem den âlâ kulemġuop ya yuwu tap. “Lok âlâ me âlâne iġġiâk bukulipġe yeġġât topyene teteâġġât sâm hâreyiġiwuapġât dop ki tap. Lok yâhâp me amon yaġe denyeġe hikunomai ya lâuakmâ konok otmap yamâ nângâġetâ bonġe otbuap.” Yawu tap. 18 Yakât ninahât topne yuwu sâmune nângâġet. Awoġnaġe hângânnohomu gewan yâku yawuâk nâhât topne teteâġġât mâmâne otnihimu kulem topne topne memune ekmâ ġamai ya.” Yawu sâop.

19 Sâmu sâwi. “Âwâhe wosaken mansap? Ya sârâ nângâne.” Sânetâ sâop. “Yeġe nâhât topne ki nanġai. ġârâmâ Awoġnahât topne gurâ ki nanġai. Yawu ġârâmâ nâhât topne nanġai mâne Awoġnahât topne nângâwaġġimbâi.” Yawu sâop.

20 Otmu opon kâmbukġe kâlehen tewetsenġe katġetâ ġeminiop yan lohimbi men-duhuakġetâ Yesuġe den kâsikum yiġġiop. Sâp yan Parisaiô yawu sâm ekyongop. Yawu ġârâmâ Yesu pâi emetġan mem katnehât nângâwi yamâ mumbuapġât sâp ki tâlâhuop yaġak ki mewî.

Yesuġe Himbim Âwâġahât sâmu ki nângâġetâ keterahop.

21 Yesuġe yâhâpġe yuwu sâm ekyongop. “Nâ pilâyekmâ ariwom. Arimune yen munomaiân yanâmâ nâ ki neknomai. Ki nekmâ yan orotmemeyenġe bâleġe tâtâem otġetâ yakât matġe umatġe kâpekyiġimu hiliwahonomai. Yâhâ nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

22 Yawu sâmu yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Nâ ari manbom yan yen gurâ watnekmâ ari mannomaihât dop âlâ ki tap,” yawu yap. Yamâ girawuhât yap? “Hiwawakbom” sâm nângâm yap mon?” Yawu sâwi.

23 Sânetâ sâop. “Nâmâ himbimâmbâ gewan. Yenâmâ hân yuân tetem manmâ ġai. Yawu ġârâmâ nine topne âlâ, iġġiâk tap. Yenâmâ hân lok bâleġe. 24 Yeġe orotmemeyenġe bâleġe tâtâem otġetâ yakât otmâ matġe umatġe kâpekyiġimu hiliwahonomai. Yawu ġârâmâ awoġnaġe hângânnohomu ġe manman amboġe mansan. Yakât nâhâlen biwiyeġe katmâ orotmemeyenġe kiġoġ bet pilânomai yamâ ki hiliwahonomai.” Yawu sâop.

25 Sâmu lauyeġe butelim yuwu sâwi. “ġâ wuân lok kinmâ yu yat?”

Sânetâ sâop. “Emelâk ekyongoan ya. 26 Yakât otmâ nâ yeġġât topyene sâm tetem den âiân katyekbomġât dop tap. Yawu ġârâmâ hângânnohopġe yu me ya otmap yamâ bulâġanâk. Yakât otmâ yakât den yawuâk ekyongoman.” Yawu sâop.

27 Yawu ġârâmâ Yesuġe Himbim Âwâġahât ekyongop yamâ ki nângâġetâ keterahop. 28 Yakât den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yeġeâmâ nâ lok bulâġe howanân nohom kânângâneknomai ya ekmâ nâ manman amboġe mansan yakât topne nângâġetâ bulâġe otmu keterakyiġiwuap. Otmu Awoġnaġe den sâm nihiop yawuâk ekyongom gan ya nine enġatneâk ki otman ya gurâ nângâm henġenġunomai. 29 Hângânnohomu gewan yâk orop biwinetġe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwawġimune nekmu ârânâdâġ otmap. Yakât otmâ ki betnohomap.” Yawu sâop. 30 Yawu sâmu lohimbi dondâġe den sâop ya nângâġetâ bonġe olop.

Parisaioġe Awarahamġât sen manbi.

³¹⁻³² Nângânetâ bonje otmu benje yuwu sâmb ekyongop. “Yiwereje biwiyene hewewen otmu nâhât den nângânetâ bulâje oap. Yawu nângâm yâhânomai yanâmâ meyekmune nâhât honj bawalipne bulâje otnomai. Yawu otmâ Anitâhât topje nângânetâ bulâje otmu holanyekbom.” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Bâe, nenâmâ Awarahamgât sen mansain. Gârâmâ lok âlâ me âlâje ki menenekjetâ honj bayingim mansain. Yakât otmâ topje girawuhât otmâ “holanyekbom,” yat? Den yat yakât nângâm hâum pâpguain.” Yawu sâwi.

³⁴ Sânetâ sâop. “Nâje den bulâje ekyongomune nângânet. Lok âlâ me âlâje orotmemeyene bâleje otmaine yeje wâtyenânâk kinmâ ya bet pilâm manman âilonjoân torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Orotmeme bâleje ya tâtâemâk otmâ manmâ manman bâlenjahât amboje ya honj bawanjinomai.

³⁵ Yakât topje teteâkgât den âlâen hâum sâmbune nângânet. Lok âlâhât nanjane âwâje orop haonmâ ârândâj manmâ yâhâromawot. Yawu gârâmâ âwâjahât honj bawalipjane gurâ hâmbâi pilâyelekmâ ondop yengâlen ari honj bayingim mannomai. ³⁶ Yawu gârâmâ nâjeâmâ Anitâhât nanje mansan. Gârâmâ nâje holanyekbom yamâ manman bâlenjahât amboje honj ki bawanjinomai.

³⁷ Yen nombotjane Awarahamgât sen mansain sânetâ ya nanjan. Yawu gârâmâ nâhât den nângânetâ gemu bet pilâm nâhâitje kumunje muâk sâmai. ³⁸ Nâmâ Awojne orop biwinetjan den tatmap yamâ tâj tânjâk ekyongom gaman. Yâhâ yejeâmâ ambojenjahât sât lâum yu ya otmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁹ Yawu sâmu yuwu sâmb ekuwi. “Nenâmâ Awarahamgât sen.” Sânetâ sâop. “Yenâmâ Awarahamgât sen bulâje mansai mâne yâkje olop miop yawuâk watmâ manbâi. ⁴⁰ Anitâje den bulâje eknohomu nângâm gewan yawuâk ekyongoman. Yâhâ yejeâmâ ya nângâmâk tatmâ tatmâ nâ nohoneâk nângâm manmai. Yeje oai yu Awarahamje olop ya lâuap. ⁴¹ Yamâ yejeâmâ ambojenjane olop yawuâk otmâ manmai.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Imbi kondarâje ki menenekjetâ san mansain. Awojnennjeâmâ Anitâ ikje konok tap.”

Parisaioje manman bâleje ambojenjahât tem lâuminiwi.

⁴² Sânetâ sâop. “Nine engatneâk otmâ ki gewan. Anitâje hângânnohomu ge mansan. Yakât otmâmâ âwâje Anitâ mâneâmâ nâhât den nângâm buku otnihimbâi. ⁴³ Yawu gârâmâ nâje den ekyongomune nângânetâ umatje otmu pilâmai. Yakât otmâ den sâmbune nângânetâ biwiyenan ki hâuyekmap. ⁴⁴ Âwâje Satan manman bâlenjahât amboje, yâkât tem lâunehât nângâmai. Otmu kândikum emelâk orotmeme kinjon otmâ gawijeâmâ yâkâlen kândiwahom otjetâ bâlem gamap. Yâhâmâ manman âlepjan ki manmâ gaopjak manmâ gamap. Yâhâmâ perâk yakât mâmâje pato oapgât ikje engatneâk watmâ kâityongomap. Yawu gârâmâ orotmeme âlepje otbuapgât dop âlâ ki tap.

⁴⁵ Yawu gârâmâ yenâmâ yâkât tem lâum mansaihât nâje den bulâje yan yuâmâ nângânetâ nahat otmap. ⁴⁶ Yâhâ yengâlen gâtje âlâje den âiân katnekmâ tosa orop mansap sâmb nâhâlen gâitbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ nâje den bulâje ekyongoman yamâ topje girawuhât otmâ nângânetâ paha den otmap? ⁴⁷ Lok âlâ me âlâje Anitâhât pat manmai yaje yâkât denje haonmâ ârândâj lâumai. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat ki manmai. Yakât otmâ nâhât den hâkâj otmâ pilâmai.” Yawu sâop.

Awaraham ki manop yapâek Yesuje tatmâ gamap.

⁴⁸ Yawu sâmu yuwu sâmb bâlewanjiwi. “Bâe, Gâmâ Samaria kapi amboje. Yakât otmâ weke bâlejane nângân nângâje mem hâlim tuhumu den yu yat.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Sânetâ sâop. “Nâ weke bâlejane ki mângâenekmu den sâman. Nâmâ Awojne ewe katmâ tem lâuwangiman. Yâhâ yejeâmâ nâ ki ewe katnekmâ tem lâunihim mansai. ⁵⁰ Yawu gârâmâ lohimbije ewe katneketgât ki nanjan. Awojne Anitâ ikrijâk nângânihim

lohimbiñe ewe katnekmâ tem lâunihijetgât nângâmap. ⁵¹ Yakât otmâ den bulâñe ekyongomune nângâñet. Lok âlâ me âlâñe nâhât tem lâunihim manmai yañeâmâ manman kârikñan mannomai.” Yawu sâop.

⁵²⁻⁵³ Sâmu sâwi. “Bâe, Awarahamâmâ emelâk muop. Otmu poropete ya gurâ emelâk muwi. Yâhâ gâñeâmâ “nâhât tem lâum mannomaiñeâmâ manman kârikñan mannomai,” yawu yat. Yawu sâmu muwi ya yengât kunyeñe mansan yawu nângâmat. Ya ki orotñe. Yakât otmâ bulâñanâk weke bâleñeñe mângâhehoku biwi hâlim oat yawu nañgain. Gâ yawu sâmu mepaeaksat yakât nângâmunñe dondâ bâleap.” Yawu sâwi.

⁵⁴ Sâñetâ sâop. Nâñe nine mepaeaksan mâne nângâñetâ porap otbâp. Yawu gârâmâ Awonñe hângânnohomu gewan yâkñeâmâ mâmâñe otñihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ yahatmap. Yâhâ yeñeâmâ Awonñahât topñe ki nângâm “Anitâ Amboneneñe” sâmu imbiâk kunmai.

⁵⁵ Nâñeâmâ yâkât topñe nângâm henñenguan. Yawu gârâmâ “ki nângâwanñian,” sâmu mâne lok perâkñe otmâ den membâm. Yeñe den mem lohimbi kâityongomai yakât dopñeâk otbâm. Yawu gârâmâ nâmâ yâkât topñe nângâm henñengum tem lâuwanñimune ârândâñ otmap. ⁵⁶ Tâmbâyeñe Awarahamñe nâ tetem âi tuhumune bulâñe tetemu ekbehâlâk nângâm nâhâlen biwiñeñe kepeim heronñe otmâ manop.” Yawu sâop.

⁵⁷ Sâmu sâwi. “Bâe, Awaraham ya emelâhâk manop. Yâhâ gâmâ sihan mansat. Yawu gârâmâ girawu otmâ Awarahamgât topñe nângâm yu yat?” yawu sâwi.

⁵⁸ Sâñetâ sâop. “Nâ ninahât topne sâmu tetemune nângâñet. Embânñan Awaraham ki manop yapâek tatbanñak tatmâ gawanñak tatmâ gaman.” Yawu sâop.

⁵⁹ Yawu sâmu nângâñetâ bâlemu “O, Anitâ konok embânñan talopñak tatmâ gamap.” Yawu nângâm kât lâum kune sâmu otñetâ misiñgurakmâ opon kâmbukñambâ yok pilâm gem ariop.

9

Lok âlâ senñe bok sâsâñe Yesuñe henñenguop.

¹⁻² Otmu hilâm âlâen tatmâ nângâ nângâ sâp yan nen Yesuhât hon bawalipñe mâtâwân ariwin. Ari lok âlâ senñe bok sâsâñe ekbin. Lok yamâ mâmâñahât tepñambâ yawuâk teteop. Ekmâ yuwu sâmu Yesu âikuwin. “Kutdâ, lok yuâmâ âlâhât toсахât otmâ mâmâñahât tepñambâ senñe bok sâsâñe yuwuâk teteop. Iknje orotmeme bâleñe yakât me âwâñe mâmâñe yetgât tosa yakât yu olop?”

³ Yawu sâmu âikumunñe yuwu sâop. “Ya bia. Iknje orotmemeñe bâleñe me âwâñe mâmâñe yetgât toсахât bia. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ henñengumune ekñetâ âlâ kândâkdâ olâkgât mâmâñahât tepñambâ yuwuâk teteop. ⁴⁻⁵ Yakât nângâñetâ teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Nâñe kulem topñe topñe mem den ekyongomune yan lañinñe biwiyeñan pilâmu hanñe sâyiñgimap. Yakât otmâmâ nâ hângânnohomu gewan yâkñe mâmâñe otñingimu tem lâuwanñim manmunñe yan lohimbiñe yâkât wâtñahât bulâñe ya eknomai. Yawu gârâmâ hâmbâi katyekmâ arimune yan omonñe sahakmu âi tuhunomaiñe dop ki otbuap.”

⁶ Yawu sâmu hân mem tâpgum golangumu toâk toâk otmu lok yakât senñan lâwâlem yuwu sâmu hângânguop. ⁷ “Gâ arimâmâ Siloam dengânñan senge hâmehe piriakbuat.” Yawu sâop. Otmu kut Siloam yakât topñeâmâ yuwu, “hângânnohop” yawu. Yawu sâmu hângângumu ari to piriakmu senñe suk sâmu ehop.

⁸ Yawu otmâ âwurem arimu bukulpñe otmu lohimbi emelâk topñe nângâminiwiñe ekmâ yuwu sâwi. “O, lok senñe bok sâsâñe mâtâp ginñan tatmâ ulitnongomap ya yu mon?” Yawu sâmu alahuwi. ⁹ Nombotñeñe sâwi. “Lok ya yukâ,” sâwi. Yâhâ nombotñeñeâmâ sâwi. “Bia, lok yuâmâ lok yai yawuya,” sâwi.

Yawu sâñetâ lok ya ikñahâk yahatmâ sâop. “Yai, yamâ nâ yukâ.” Yawu sâop. ¹⁰ Yawu ekyongomu yuwu sâmu âikuwi. “Gâ girawu otmâ senge hâreakmu eksat?”

¹¹ Sânetâ sâop. “Lok âlâ, kutņe Yesu sâm, yâkņe hân mem tâpgum golaņgum sennan lâwâlem yuwu sâm eknohoap. “Gâ Siloam dengânân ari senge hâmehe piriak.” Yap yawuâk watmâ ari piriakmune senne hâreakmu eksan.”

¹² Yawu sâmu âikum sâwi. “Lok ya wosapâ tap?” sâwi. Sânetâ “Nâ ki naņgan,” sâop.

Parisaioņe âi pâi tuhuwi.

¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ Yesuņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan lok ya heņgeņguop. Yakât otmâ lok nombotņe ekmâ kinbiņe lok ya mem den âiân katne sâm Parisaio yeņgâlen dâim ariwi.

¹⁵ Dâim ariņetâ Parisaioņe girawu otmâ senņe hâreakmu ehop yakât âikuwi. Âikuņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yesuņe hân mem tâpgum golaņgum sennan lâwâlemu yaņak ari Siloam dengânân piriakmune senne hâreakmu eksan.” Yawu sâop.

¹⁶ Yawu sâmu Parisaio nombotņe yuwu sâwi. “Yesuņe tatmâ nâņgâ nâņgâ sâpņan hân mem tâpgum golaņguop yamâ âi miop yawuhât dop oap. Yakât otmâ ekmunņe Anitâņe ki hâņgâņgumu giop oap.” Yawu sâwi. Yâhâ nombotņeâmâ yuwu sâwi. “Orotmeme bâleņe otmâ manmap mâne kulem yuwuya ki membâp.” Yawu sâm hioņakbi.

¹⁷ Hioņakmâ yaņak witgum lok ya yuwu sâm âikuwi. “Mem sennan lâwâlemu hâreakmu eksan,” yat. Yakât otmâ topņe tipiņe nâņgâwaņgiat ya sârâ nâņgâne.” Yawu sâwi.

Sânetâ sâop. “Yâhâmâ Anitâhât sâtgât heņgemnohop yakât ekmune poropete oap.” Yawu sâop.

¹⁸ Yâhâ Parisaio nombotņe senņe hâreakmu ehop yakât den pat nâņgâņetâ ki bulâņe olop. Yakât otmâ topņe yâhâpņe sânetâ nâņgâne sâm âwâņe mâmâņe yuwu sâm âiyotgowi.

¹⁹ “Nanyetņe senņe bok sâsâņe yawuâk teteop sâmawot. Yamâ yiwerenĕâmâ girawu otmâ eksap? Yakât sâmutâ nâņgâne,” sâm âiyotgowi.

²⁰⁻²³ Yâhâ emelâk Yesuņe lok ya ki heņgeņguop yan Parisaioņe den yuwu hikuwi. Anitâņe tihitnenņe otbe sâm Yesu hâņgâņgumu giop yakât “lohimbi âlâ me âlâņe yawu sânomai yamâ kewilâyekmunņe miti emetņan ki yâhâm yaehen mannomai.” Yawu sâwi. Yawuhât âwâņe mâmâņe kewilânelekņetâ yaehen manmait sâm kiņgityetņahât otmâ yuwu sâowot. “Netgât nannetņe yu bulâņanâk senņe bok sâsâņe yawuâk mem ga katbit ya naņgait. Yawu gârâmâ topņe girawuhât otmâ senņe hâreakmu eksap ya ki naņgait. Yamâ yâkņe ņaņa tap mâne yâkât topņe ekyongombâit. Gârâmâ ikņe âikuņetâ topņe ekyongoâk.” Yawu sâowot.

²⁴ Yawu sâmutâ nanyetņe yâhâpņe yuwu sâm âikuwi. “Anitâhât senņan kinsat yakât otmâ den bulâņanâk sârâ nâņgâne. Nenâmâ Yesuhât topņe naņgain. Yâhâmâ lok bâleņe. Gâņe yâkât girawu naņgat?”

²⁵ Yawu sâm âikuņetâ sâop. “Bâe, yeņe lok bâleņe yai yamâ ki naņgan. Nâmâ senne bok sâmu manminiwan yamâ sâp yiwerenĕ lok yaņe senne lâwâlemu hâreakmu eksan yamâ naņgan.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâmu kunyeņe kârikņe otmâ sâwi. “Sârâ nâņgâne. Gâ girawu otgihimu yan senge yu hâreahop?” Yawu sâwi.

²⁷ Sânetâ sâop. “Âo, nâmâ emelâk ekyongoan. Wongât yeņe usut usulâk âi pâi tuhuneksai? Yeņe yâkât hoņ bawaņgine sâm âinohom tai me?” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu sârekguwi. “Wae, gâņeâmâ yâkât den lâuon. Yâhâ nenĕeâmâ Mosehât girem den lâumain. ²⁹ Anĕoân Anitâņe girem den Mose ekuop yamâ naņgain. Yâhâ lok yuâmâ âlâhât sâtgât otmâ âi memap? Topņe ki naņgain.” Yawu sâwi.

³⁰ Sânetâ sâop. “Bâe, yai ya nâņgâmune nahat oap. Lok yaņe sennan lâwâlemu hâreakmu ekban yamâ yeņe girawuhât otmâ âlâhât sâtgât otnihop yakât nâņgâm pâpĕuai? ³¹ Yawu gârâmâ nenâmâ yuwu naņgain. Orotmeme bâleņe otmâ manmaiņe âi tuhune sâm Anitâ ulitĕuņetâ ki nâņgâyĕņgimap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe ewe katmâ tem lâuwaņgimaiņe ulitĕuņetâ âlepņe nâņgâyĕņgimap. ³² Yawu gârâmâ kândikum emelâk Anitâņe lohimbi katyelekmu yapâek tetem gawiân kulem yuwu yakât pat âlâ ki nâņgâman. Yakât otmâmâ

yuwu nanġan. ³³ Lok yuâmâ Anitâne ki hânġângumu ġiop mâne ki henġemnohombâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâwi. “Bâe, Gâmâ mâmâhane menġehop yapâek manman bâlene manmâ gamat. Yakât ġâne ġirawu otmâ den kâsikum ningiwe sâm oat? Pilâm ânâ ari,” sâm watġetâ ba ariop.

Senġe bok sâsâne henġenġuop yane Yesuhâlen biwiġe kalop.

³⁵ Watġetâ ariop yakât den pat Yesuġe nânġâop. Lok ya mem tetem yuwu sâm ekuop. “Ġâne lok bulânġahâlen biwiġane kepeim mansat me bia?”

³⁶ Sâmu sâop. “Lok pato, ġâ âlâhât yat? Yiwerene tiripnohorâ ekmâ biwinaġe yâkâlen kepeim manbehât nanġan.” Yawu sâop. ³⁷ Sâmu sâop. “Nâ ninahât yan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Kutdâ, biwine ġâhâlen katsan,” sâm mepaeop.

³⁹ Yawu sâm mepaemu yuwu sâop. “Nâ lohimbî topyene ekmâ kâsipyongowehât gewan. Lok nombotġeâmâ “emelâk nânġâmain” sâm mepaeakmai yamâ hâum pâpġunomai. Yâhâ nombotġaneâmâ “ki nânġâmain” sâmai yamâ sâmune nânġânġetâ haġ sâyġiġiwuap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâmu Parisaio yan kinbiġe nânġâm yuwu sâm âikuwi. “Mainġ, nenġe mepaeakmaingât hâum pâpġum ki nanġaingât yat me?”

⁴¹ Sârġetâ sâop. “Nâhât topne nânġâm biwiyeġe nâhâlen kepeimai mâne emelâk tosayene biatyġiġimbâp. Yâhâ yeġeâmâ “emelâk nânġâm pesuk pilain” sâm biwiyeġe nâhâlen ki kepeimai yakât otmâ tosayene ya yawuâk tatmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

10

Yesuġe tihit otniġimap.

¹ Yesuġe ikġan hâum yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nânġânġet. Lama amboyenġe peke tuhum lama ya kâlehen katyekmu kinmai. Yâhâ lok âlâ me âlâne lama kombo mene sâm lama galemġe tirek topġan kinmap yakât otmâ peke betġehembâ mem pitik pilâm yâhâm kâlehen kioġmâ kombo membuap. ² Yâhâ lama amboyenġe dâiyeġmâ nak sândukġehen katyekmu kinġet sâm peke betġehembâ ki kioġmap. ³ Yâkġeâmâ tirek tâġ tâġâk yakât galemġe ekumu nânġâwanġimu kâlehen ba lama kutyene ikġiâk ikġiâk yongomap. ⁴ Yongonmu ga peke hindâmu denġe nânġâm amboyene watmâ arimai. ⁵ Yâhâ lok ondopġe pup taka dâiyeġmâ ariwe sâm yongonbuap yamâ enġat towatġe anġo nânġâm ki betġan watnomai.” Yawu sâop.

⁶ Yesuġe den yu ikġan hâum sâmu nânġânġetâ ki keterahop.

⁷ Nânġânġetâ ki keterahopġat yuwu sâop. “Nâmâ lama yenġât amboyene bonġe.

⁸ Anġoân nâ hânân ki gewan yanâmâ lok komborâ nombotġane Anitâhât lama taka dâiyeġmâ âlâengen arine sâm yongonġetâ denyene ki nânġâyġiġiwi. ⁹ Nâmâ tirek galemġe kinman. Lohimbî âlâ me âlâne manman sânduhân manne sâm otmai yamâ nâhâlembâ gam ba peke kâlehen kinġetâ tihityene otmune kilik milik mannomai. ¹⁰ Otmu lok komborâ yâhâmâ lohimbî mem bâleyeġmâ itit kiom tuhuyġiġimai. Yâhâ nâmâ manman kârikġe yġiġimune yan manmâ yâhânġetġat gewan. Yawu.

¹¹ Otmu âlâkuâk ninahât sâwe. Nâmâ lama galemġe âlepġe mansan. Yakât otmâmâ lok bâlene âlâ me âlâne nâhât lama hilipyongone sâm takanomai yamâ in yawu sârereyemune nohonomai. ¹²⁻¹³ Yâhâ lama amboyenġe nep lok meyeġmu yâkât lama galemġyongom yan hâmenġahâlâk nânġâmai. Yawu ġârâmâ soso hulin âlâne lama neyekbe sâm takawuap yamâ kiġityenġahât otmâ pilâyeġmâ arinomai. Ariġetâ soso yane nombotġe neyekmu nombotġe tiok taok otmâ arim kinnomai. Yawu.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Anitâ orop biwinetġe hikuakmâ konohâk otmu nanġanġiait. Yakât dopġeâk nine lama orop biwinenġane kepeiakmâ konohâk otmu nanġanġiaain. Yakât otmâmâ nâne tihityene otmâ sârereyemune nohoġetâ mumune yâkġe

manman sânduhân mannomai. ¹⁶ Nohojetâ mumbom yakât kakñan nine lama nombotñe emelâk Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu wosapâ me wosapâ mansai, ya gurâ yongonmune denne nâñgâm yengâlen torokatmâ komot konohâk otñetâ nâ ninak amboyeñe otmâ yâhâwom.

¹⁷⁻¹⁸ Yâhâ tihityeñe otmâ sârereyekmâ mumbomgât awoññañe hângânnohomu gewan. Gem biwinetñe konok oap yakât otmâ laune lâum hewewenâk otmâ kaweyenjan kinmune nohojetâ mumbom. Yakât otmâmâ awoñne orop biwinetñe kepeiakmâ konohâk otmait.

Otmu nine manmannahât topne nanngañian yakât otmâ lok âlâ me âlâñe yenahât otmâ hilipnohomaihât dop bia. Yawu gârâmâ hâmene ki kinbuap sâwangât nohojetâ mumbom. Yanak benñe mumuñambâ yahatbom yangât yawuâk otbom.” Yawu sâop.

¹⁹ Yesuñe den yawu sâmu Parisaioñe nâñgâm hionakmâ nombotñañe yuwu sâwi. ²⁰ “Weke bâleñañe mângâemu biwi hâlim otmâ den yu yap. Yakât otmâ wongât ki kuwanngiai? “ ²¹ Yâhâ nombotñañeâmâ yuwu sâwi. “Weke bâleñañe lok senyeñe bok sâsâñe henngemyongonomaihât dop ki tap. Yâkñe den sâmu nâñgâmunñe sâtñe otmap. Gârâmâ weke bâleñañe lok mângâeyekmu den ihilâk mahilâk sâmai yakât dop ki oap.” Yawu sâwi.

Parisaioñe Yesu kâtñak kune sâm otbi.

²² Otmu emelâk hâkulipnenñañe yâhâpñe opon kâmbukñe mem miwirikum yanak hotom um Anitâ mepaewi yakât hombanj tâlâhuop. Otmu hombanj ya gelâk sâpñan teteop. ²³ Gârâmâ emelâk opon ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutñeâmâ Solomongât selep yan Yesuñe yâhâop. ²⁴ Yan yâhâmu Parisaioñe mem hawam mewam tuhum âi pâi tuhum yuwu sâm âikuwi. “Wongât topge kurihiakdâ nenñe enngat yâhâp oain? Anitâñe hângângumu gewuap sâminiwi ya gâ me? Me âlâhât mambotnom? Topge tâñ tâñâk eknongorâ nâñgâne.” Yawu sâwi.

²⁵ Sâñetâ sâop. “Nâ yakât emelâk ekyongom gaman. Yamâ yeñe nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Yâhâ Awoññañe mâmâñe otnihimu kulem topñe topñe memune ekñetâ yan topne tetemap. ²⁶ Yawu gârâmâ yenâmâ nâhât lama bulâñe ki manmai. Nâhât lama bulâñe manmai mâne kulem memune ekñetâ bulâñe otmu biwiyenñe nâhâlen katbâi. ²⁷ Yawu gârâmâ nâhât lama bulâñe ya yengât topyeñe nâñgâm yongonmune betnan watnekmai. ²⁸ Yawu otmai yamâ nâhât wâtñan kinmâ manman kârikñan mannomai. Yamâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe nâhâlebâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. ²⁹⁻³⁰ Yâhâ Awoñne kunnenñe pato tatmapñe nâhât lama yañe nâ orowâk mannomgât pat kuyiñgim wawaeyekmap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâ, me wahap yu me yañe yâkâlebâ mem dâiyekñetâ hiliwahonomaihât dop gurâ ki tap. Yâhâ Awoñ orop dopnetñe konohâk oap.” Yawu sâop.

³¹ Yesuñe yawu sâmu nâñgâñetâ bâlemu kâtñe mem kune sâm otbi. ³² Kune sâm otñetâ sâop. “Awoññañe âi sâm nihiop ya âilonngo mem gamune ekmai. Yakât otmâmâ wuân otmune bâleapgât kâtñe mem nohone sâm oai?” Yawu sâop.

³³ Sâmu sâwi. “Âi âilonngo mem gaman yat yakât bia. Gâñe “Anitâ orop dopnetñe konok oap,” sâmat yakât nâñgâmunñe bâlemu gohone sâm oain. Gâmâ lok bâleñe.” Yawu sâwi.

³⁴ Sâñetâ sâop. “Bâe, Anitâñe den sâop ya yengât miti pepaen lok âlâñe kulemguop ya yuwu tap. “Yenâmâ nâhât dowâk mansai.” Anitâñe den yawu sâop ya kulemguop.

³⁵ Yâhâ miti pepaen den hârok kulemguwi tap ya bulâñe. Yawu gârâmâ Anitâñe tâmbâlipyenñe yengât galemlipyenñe âi sâm yingim yan “Yenâmâ nâhât dowâk mansai,” sâm ekyongop. ³⁶ Otmu yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâm âi nihim hângânnohomu gewan. Yakât otmâ “Nâ Anitâhât nanñe mansan,” yawu sâm ekyongomune ya nâñgâmâk tatmâ nâhâitñe Anitâhât kawenjan kinbe sâm oap sâmai ya nâñgâmunne ki ârândâñ oap. Anitâñe emelâk yâk yengât sâop yawuâk nâhât sâop. ³⁷ Yâhâ nâñe kulem topñe topñe

mem gaman ya ekñetâ Awonñahât dop ki otmap otmuâmâ âlepñe denne nâñgâñetâ tâñât otbuap. Yawu gârâmâ kunyeñe kârikñe otmâ denne nâñgâñetâ gemu betnihim mansai. ³⁸Yakât otmâ kulem meman ya ekmâ nâñgâm Awonñ orop dopnetñe konohâk oap yakât nâñgâñetâ keterakiñgiâk.” Yawu sâop.

³⁹Yawu sâmu nâñgâñetâ bâlemu mem pâi emetñan katne sâm otñetâ hohetyenambâ gem ba ariop.

⁴⁰Ari Yoran to nombotgen emelâk Yoaneñe lohimbi mem toen katyekmu manbi yan ari manop. ⁴¹⁻⁴²Yan manmu lohimbi kiñgitñe orowâkñe arim ekmâ yâkâlen biwiyenñe kepeim yuwu sâm alahu gulahu otbi. “Yoaneñe kulem âlâ ki miop. Yawu gârâmâ yâkñe Yesuhât topñe eknongop yamâ bulâñanâk sâop.” Yawu sâwi.

11

Lasaro bâleop.

¹⁻²Otmu sâp yakât kakñan lok âlâ, Betani kapi amboñe mesek sâtñan kinop, kutñe Lasaro sâmu, touyâhâtñe Maria yet Mata. Yâhâ mesek ki kuop yan Mariañeâmâ to kukñe suk suk âlâ mem Yesuhât kâinñan moselemu gemu pirim somotñane keren mewañgiop.

³Yâhâ mesek sâtñan kinmâ pilâyelekbe sâmu otmu touyâhâtñane Yesuhât yuwu sâmu den katmutâ ariop. “Lok pato, gâ nâñgâ. Bukuhe yamâ mesek sâtñan kinsap.” Yawu sâowot.

⁴Den yawu katmutâ Yesuñe nâñgâm matñe yuwu sâmu katmu âwureop. “Imiyetñane ki pilânenekbuap. Mesek sâtñan kinsap yakât huhopñe yamâ lohimbi dondâñe Awonñe netgât nâñgâñetâ yahatbuap.” Yawu sâop. ⁵Yâhâ Yesuñe Mata Maria, Lasaro yâk yengât tepñe dondâ nâñgâop. ⁶Yawu gârâmâ den pat ya nâñgâm hilâm kalimbu pesuk sâmu yanak nen hoñ bawalipñe yuwu sâmu eknongop. ⁷“Yahatñetâ Yuraia hânân âwurem arine.”

⁸Yawu sâmu nenñe yuwu sâmu ekuwin. “Lok pato, nengât papatolipnenñane yâhâlenâk gâ gohone sâmu otbi. Yakât yiwerenñe âwurem arinom yamâ gohonomai yakâ.”

⁹Yawu sâmunñe Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâmu eknongop. “Anitâñe emet hanğât me omonğât dop yawu katmu tetemap. Yawu gârâmâ hilâmân nenñe mâtâp ekmâ kilik milik arim gamain. Yawu otmâ kâinenñan ki teñ sâmap. ¹⁰Yâhâ omonğâñe ki ekmâ henğengum arim gamain. Yawu otmâ kâinenñan teñ sâmap. ¹¹Yiwerenñeâmâ hilâmğât dop otmu mansain. Yakât otmâ bukunenñe Lasaro in aman pâlâmñe iap gârâmâ ari mândemune yahatbuap.” Yawu sâop.

¹²⁻¹³Otmu Lasaro yamâ emelâk bâleop. Yâkñe den kelanğatmâ eknongomu nâñgâmunñe ki keterakmu yuwu sâmu ekuwin. “Kutdâ, yamâ aman in iapğât yahatbuap. Yakât otmâ ki arinehât nanğain.”

¹⁴Yawu sâmunñe Yesuñe den tâñ tâñâk yuwu sâmu eknongop. “Lasaronñe emelâk bâleop. Gârâmâ orowâk tatbit mâne ki bâlembâp. ¹⁵Emelâk bâleop. Gârâmâ kulem memune ekmâ topne nâñgâm henğengum biwiyenñane nâhâlenâk kepeinomai. Yakât otmâ tepne heronñe oap. Bâin, yahatñetâ arine,” yawu sâop.

¹⁶Yawu sâmu bukunenñe âlâ, kutñe Toma sâmu, kutñe âlâmâ Boho boho, yuwu sâmu eknongop. “Kutdânenñane arinom nanğap. Yakât âlepñe nen hârok arimunñe nongonñetâ muneâyâ.” Yawu sâop.

Yesuñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁷Yawu sâmu yahatmâ Betani kapiân ariwin. Yâhâ “Lasaro ya emelâk bâlemu kurihiñetâ hilâm imbât oap” yawu sâmu eknongowi. ¹⁸⁻¹⁹Yâhâ Betani kapi yamâ Yerusalem kapi pato ya hâlânğmâek tap yakât otmâ bukulipyeñe dondâñe kapi pilâm kahân takawi.

²⁰Yâhâ Matane “Yesu mâtâwân takam tap,” sâñetâ nâñgâm garinñe pilâm penewañgiwe sâmu giop. ²¹Gem ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ gâ nen orowâk tatbin mâne iminetñane

ki pilânenekbâp. ²² Yawu gârâmâ gâje wuân me wongât Anitâ ulitguwuat ya âlepje nângâhihiwuap.” Yawu sâmu ekuop.

²³ Sâmu sâop. “Imihe âlepje mumuñambâ yahatbuap.”

²⁴ Sâmu sâop. “Hâmbâi sâp patoen yahatbuap yamâ nanğan.”

²⁵ Sâmu sâop. “Manman amboje yamâ nâ. Otmu mumuñambâ yahatmâ mannomai ya gurâ amboje nâek. ²⁶ Yakât otmâmâ lohimbi âlâ me âlâje biwiyenje nâhâlen katmâ manmainje munomai yakât kakñan mumuñambâ yahatmâ mannomai. Manmâ yâhâpje munomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu nângârâ bonje oap me bia?” Yawu sâop.

²⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, yat yamâ nângâmune bonje oap. Otmu Anitâje tihitnenje olâk sâmu nanje hângângumu gewuap sâmain yamâ gâ ya nanğan.” Yawu sâop.

Yesuje weje nângâop.

²⁸ Yawu sâmu âwurem ari garije den halowâk ekuop. “Kutdânenje mâtâwân taka kinmâ gâhât yap.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu Mariane Yesu penewañgiwe sâmu yahatmâ sururuk sâmu ariop.

³¹ Yahatmâ arimu bukulpje kak takawi yaje “Mariane weje nângâm sumângen ari isewe sâmu oap,” sâmu yahatmâ betñan watbi.

³² Mariane sururuk sâmu ari Yesu penewañgim isem kinmâ yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, gâ nen orowâk tatbin mâne iminetñaje ki pilânenekbâp,” Yawu sâop. ³³ Yawu sâmu isemu bukulpje watbine orowâk isewi. Iseñetâ yekmâ Yesuje tepje nângâyinjim yuwu sâmu âiyongop. ³⁴ “Yâk wosapâ kurihiwi?”

Sâmu sâwi. “Pato, yuân ga ek,” sâwi.

³⁵ Yawu sânetâ Yesuje yekmâ tepje nângâyinjim isem kinop. ³⁶ Yakât otmâ lohimbi kinbine ekmâ yuwu sâwi. “Ekñet. Nângân nângânje yâkâlen kepeim manmapgât yawu oap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yâhâ nombotñajeâmâ yuwu sâwi. “Lok senje bok sâsâje ya emelâk senje lâwâlemu hâreakmu ehop. Yawu gârâmâ Lasaro henjenjuop mâne ki mumbâp. Ki henjenjuop yakât nângâmunje bâleap.” Yawu sâwi.

Yesuje Lasaro mumuñambâ mem yahalop.

³⁸ Yawu sânetâ Yesuje nângâmu ki ârândâñ otmu sumângen ariop. Lasaro yamâ kârikin kâlehen katñetâ tatmu kât pato âlâje mâtâpje manjuwi. ³⁹ Ya ekmâ “Kât ya hâpunñetâ ariâk,” sâmu ekyongop.

Ekyongomu Mataje sâop. “Kutdâ, kurihimunje hilâm imbât pesuk yap. Yakât emelâk tâtuk sâmu korokje pilap.” Yawu sâop.

⁴⁰ Sâmu sâop. “Yamâ nâhâlen biwihaje kepeim manbuat yanâmâ nâje Anitâhât wâtñan kinmâ kulem membom ya ekdâ âlâ kândâkdâ otbuap yakât emelâk ekgohowan.” Yawu sâop.

⁴¹ Yesuhât sâtgât otmâ kât pato ya hâpunñetâ arimu yâkñe himbimân pak sâmu ekmâ yuwu sâmu ulitguop. “Awoñ, gâ ulitgohomune nângânihimat ya nanğan. ⁴² Yawu gârâmâ lohimbi kinsai yuje gurâ gâje hângânnohorâ gewan ya ekmâ nângâñetâ bulâje olâkgât senyeñan kinmâ ulitgohoan.” ⁴³ Yawu sâmu purik pilâm Lasaro kunop. “Lasaro, yahatmâ ge.” ⁴⁴ Sâmu uk sâmu yahalop. Yâhâ kâñe bâte yamâ mem sângum kaok yaje sâhâm kuratguwi. Otmu kun kundenje ya gurâ sângumñak sâhâm kurihiwi. Yakât otmâ Yesuje yuwu sâmu ekyongop. “Sângum ya holañmâ pilâñet.” Yawu sâop.

Kaipa otmu Parisaioje Yesu mumbuap sâmu den hikuwi.

(Mataio 26:1-5 Mareko 14:1-2 Luka 22:1-2)

⁴⁵ Yesuje kulem miop yan lohimbi dondâje kak taka kinbine ekmâ biwiyenje yâkâlen katbi. ⁴⁶ Yâhâ nombotñajeâmâ kulem miop yakât den pat Parisaio ekyongowi.

⁴⁷ Ekyongonñetâ yañak Parisaioje hotom uminiwi ya yengât kunlipyenje ari yuwu sâmu ekyongowi. “Lok yuje kulem topñe topñe memap yakât girawu otne? ⁴⁸ Mâtâp ki

manġuwanġinom yamâ lohimbi kerekne yâkâlen torokatnomai. Yâkâlen torokatnetâ Roma kunlipnenġane nângânetâ bâlemu tembe lâulipyenġe hângânyongonġetâ taka nengât opon kâmbukne kândonmâ itit kiom tuhuneneknomai.” Yawu sâwi.

⁴⁹ Yawu sânetâ hotom uminiwi ya yengâlen gâtne lok âlâ, kutne Kaipa sâam, yamâ yambu yan hotom uwi ya yengât kunyenġe pato manop. Yâkneâmâ yahatmâ yuwu sâam ekyongop. “Yenâmâ nângâm hâum pâpgumai. ⁵⁰ Yakât otmâmâ yuwu sâam ekyongomune nângânet. Nen Yura lohimbi kerekne hiliwahomaignât lok yunġahâk muâk sânom.” Yawu sâop. ⁵¹ Yawu gârâmâ den sâop ya ikġahâk ki sâam teteop. Yâhâmâ yambu yakât hotom uwi ya yengât kunyenġe manop. Yawuhât den ya sâop yakât bulâne yamâ Yesuġe kawenennġan kinmu kuġetâ muop. ⁵² Yâhâ Yura nengâlâk ki muop. Lohimbi wosapâ me wosapâ mansainġe Anitâhâlen biwiyenġe katnomai kerek menduhunenekmu komot konohâk otnom. Otmâ emelâk manman kârikġahât pat kuningiop ya menomgât kawenennġan kinmu kuġetâ muop. ⁵³ Otmu Kaipane sâop yapâek topne katmâ Yesu muâkgât den hikum mâtâpgât pâinmâ gawi. ⁵⁴ Yakât otmâ Yesuġe hoġ bawalipne menenekmu Yuraia hân pilâm, kapi âlâ, kutne Eparaim sâam ya lok ki manmai yakât horatġehen ariwin. ⁵⁵ Yakât kakġanâmâ nengât Tihit tihit hombanġ tâlâhumu yan lohimbi dondâne Anitâne nângâyiġimu ârândâġ olâkgât toen piriakne sâam Yerusalem kapi patoen yâhâwi. ⁵⁶⁻⁵⁷ Sâp yanâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenġe otmu Parisaionġe lohimbi yuwu sâam ekyongowi. “Yesu takawuap otmâmâ lok âlâ me âlâne ekmâ ga eknongomu nenġe pâi emetġan mem katnom,” sâwi. Yakât otmâmâ Yesu ekġetâ biatmu opon kâmbukġan yâhâm yuwu sâam alahu gulahu otbi. “Yen girawu nanġai. Yesu hombanġ yu kakġe ki mon ekbuap.” Yawu sâwi.

12

Marianġe to kukne âlonġo moselemu Yesu kâinġan ġiop.

(Mataio 26:6-13 Mareko 14:3-9)

¹ Yâhâ Yura lohimbiġe menduhuakmâ Yesuhât mambotġetâ bialop. Otmu yakât kakġan hilâm nombolân konok pesuk sâamu Tihit tihit hombanġ tetewuap ya utâpgumu Yesuġe menenekmu Eparaim kapi pilâm Betani kapiân ariwin. Yâhâ Betani kapi yamâ Yesuġe Lasaro mumuġambâ mem yahalop. ² Yan arimunġe kapi ambolipne nombotġane Yesuhât heronġe otmâ orowâk menduhuakmâ sot unġetâ newin. Nem tatmunġe Lasaronġe Yesu hâlânġmâ talop. Otmâ Matane sot um hâum ningimu newin. ³ Nem tatmunġe gariġane nak âlâ tonġe kukne suk suk, hâmenġe yahat yahatġe, moselemu Yesuhât kâinġan ġemu somotġe kâlep pato yanġe mem gowasiġmâ kereġ mewanġiop. Otmu kukne yanġe pindindiġ sâam hâmenenġan yâhâop. ⁴ Kukne nângâm nengâlen gâtne âlâ, kutne Yurasi, Karioto kapi ambonġe yamâ ġâmâlâk Yesuhât betġehen kionġbuap yanġe sâop. ⁵ “Bâe. To kukne suk suk yu mem ari lok nombotġe yiġimunġe yakât hâmenġe, wan tausen kina yawuya ningiġetâ lohimbi umburuk mansai kâsikum tânyongombâingât dop.” Yawu sâop. ⁶ Otmu yâhâmâ den yu sâop yuâmâ lok umburuk manbi ya tânyongonehât ki sâop. Yâhâmâ nengât tewetsenġe katipne galemġum kinmâ yapâ kombo meningiminiop. Yakât otmâ ikġahât nângâm sâop. ⁷⁻⁸ Yawu sâamu Yesuġe yuwu sâam ekuop. “Kâmbukne, ki sâam guhunmâ tatġet. Kulem miap yu ekmune ârândâġ oap. Yawu gârâmâ nâ getek nohoġetâ mumbom yan to torehenġe tap yuġe mem yâhâpne pirinekbuap. Yawu gârâmâ yu ki mem hângâġum tewetsenġe mem lohimbi umburuk tânyongomai. Yamâ wongât? Yâhâmâ yen orop sâp kâlep manġetâ tânyongonomai.” Yawu sâop.

⁹ Otmu Yesuġe Betani kapiân yâhâ talop yan lohimbi dondâne nângâm ekne sâam takawi. Otmu yakâlâk bia. Emelâk Yesuġe Lasaro mumuġambâ mem yahalop ya nângâwihât ekne sâam takawi. ¹⁰⁻¹¹ Taka Lasaronġe mumuġambâ yahalop yakât ekġetâ âlâ kândâkdâ otmu biwiyenġe Yesuhâlen katbi. Yakât otmâmâ hotom uminiwi yengât kunlipyenġane nângânetâ bâlemu den yuwu sâam hikuwi. “Lohimbi kiġitġe orowâkne

Yesu je Lasaro mumuñambâ mem yahalop ya nângâm yâkâlen torokatmaihât yâhâp yâhâp yotgomunje mundomawot,” sâwi.

*Yesu je Yerusalem kapiân yâhâmu heronje otbañgiwi.
(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Luka 19:28-40)*

¹² Emet hanj sâmu nenje yahatmâ Betani kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâwin. Betani kapi pilâmunje lohimbî dondâne Tihit tihit hombanj ekne sâmu Yerusalem kapiân taka tatbiñe Yesu kapiân takawuap ya nângâwi. ¹³ Ya nângâm kapi pilâm gem matuk yawuyaeak yakât esenje hârem mâtâwân kinjetâ gamunje heronje otbañgim sâwi. “Anitâne Isirae nengât tihitnenje otbuat sâmu kunnene katgekmâ âi sâmu gihim hângângohomu mat takat. Yakât otmâ Anitâ mepaeain,” sâmu heronje otbi. ¹⁴ Heronje otñetâ Yesu je donji nanje âlâ mem kakñan yâhâ tatmâ kapiân yâhâop. Otmu yâhâop yakât emet inânñan poropete âlâne den kulemgup ya yuwu tap.

¹⁵ “Yen Yerusalem kapi ambolipne nângânet. Yengât kutdâyeñe donji nanje kakñan tatmâ yengâlen takamu ekmâ heronje nângâwanjinomai. Yakât otmâ âlâkuâk ki gorâyinjiwuap.”

Den kulemgup ya yawu tap. ¹⁶ Otmu sâp yanâmâ honj bawalipne nenje donji ya dâim ge wanmunje kakñan tatmâ kapiân yâhâop. Kapiân yâhâop yan den yakât bulâne teteop yakât hâum pâpguwin. Yâhâ Yesu je himbimân âwurem yâhâop yakât kakñan yukât nângâmunje keterahop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu emelâk Yesu je Lasaro mumuñambâ mem yahalop yakât lohimbî dondâne ekbi. Otmu yâkne bukulipyene ki ekbi ya ekyongonjetâ nângâwihât Yesu ekne sâmu mâtâwân ge penewanjim heronje otmâ orowâk kapiân yâhâwi. ¹⁹ Heronje otbañginjetâ Parisaio nombotñane ekmâ nângâm bâlewanjim yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Bâe, nenje lohotne ot tatmunje lohimbî kinjitne orowâkne Yesuhâlen torokatnomosai yukâ. Yakât otmâ girawu otmunje yan Yesu watmâ tai yu pilânet?” Yawu sâwi.

Yesu je mumbuap yakât Pilip yet Anderea ekyotgop.

²⁰ Otmu sâp yanâmâ Girik kapi ambolipne nombotñane Anitâ mepaene sâmu Yerusalem kapiân yâhâwi. ²¹ Kapiân yâhâ Yesu ekne sâmu bukunenje âlâ, Pilip sâmu, yamâ Besaita kapi yamâ Galilaia hânân tap yan gâtne, yâkâlen toho Yesuhât âikuwi. ²² Yesuhât âikuñetâ Pilipne bukune Anderea ekumu orowâk Yesuhâlen ari den ya ekuowot. ²³ Ekumutâ nângâm matne yuwu sâmu ekyotgop. “Bâin, Anitâne nâ lok bulâne hângânnohomu gewan. Nâhât topne tetemu nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomaihât sâpne tâlâhuap. ²⁴ Yakât den âlâen hâum sâmune nângâmutâ keterahâk. Senjo alikne ki mondotmâ hân kâlehen katmain yamâ kâmpne ki gamu bonje ki otmap. Yâhâ senjo alikne hân kâlehen katmunje tatmâ kâmpne pururuk sâmu yahatmâ esenje huhumap. Yawu otmâ surine pilâm yanjak bonje otmap. Yawu gârâmâ senjo alikne konok yapâek bonje pato tetemap. Yakât dopneâk nohonjetâ mumune hânân katneketâ gemune yapâ gâtñane lohimbî dondâne manman bulâne mem tetenomai. ²⁵ Yakât yuwu sâmune nângâyet. Lohimbî âlâ me âlâne yeñe manmanyenahâlâk mem mete tuhum mannomai yamâ hâmbâi hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâne manmanyenahât ki mem mete tuhum nâhâlâk biwiyene katmâ mannomai yanjeâmâ manman kârikñan mannomai. ²⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhâlen torokatmâ honj banihinomai yanjeâmâ tem lâunihim mannomai. Yawu manñetâ Awonñane meyekmâ nâhâlen torokatyekmu biwinenñane hikuakmâ konohâk otmâ orowâk manbisâin.

²⁷ Yawu gârâmâ sâp yiwerene yu biwine umatne oap. Biwine umatne otmu yakât girawu sâwom. Yuwu mon sâwom? Awon, umatne bâlene yu kakñan yâhâmapgât nângânihirâ pilâm ariwehât nanjan. Yamâ benje yawu bia. Umatne yu kakñan yâhâmu sâtgum mumbehât hângânnohorâ gewan. ²⁸ Yakât otmâ sârâ umatne yu me ya kakñan yâhâwuap yu ekmâ lohimbî dondâne mepaheketgât nanjan.” Yawu sâop.

Yawu sâmu himbimâmbâ âwâñaŋe yuwu sâop. “Emelâk kulem topŋe topŋe mem garâ ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaenekmâ gamai. Yawu gârâmâ âlâkuâk kulem mendâ ya ekmâ mepaeneknomai.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lohimbi yan kinbiŋe denŋe nâŋgâm sâwi. “Âo, himbim guŋguruŋ sâmu nanŋain.” Yâhâ nombotŋaŋe sâwi. “Bia, anjelo âlâŋe den ekumu ombenŋe munŋaŋe ŋawaŋ ŋawaŋ sâmu arimu nanŋain,” yawu sâwi.

³⁰ Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâmu ekyongop. Anitâŋe den yiwerenŋe eknohomu nanŋai yuâmâ biwine houŋ sâmapgât ki yap. Yeŋe nâhât nâŋgânihiŋetâ keterahâkgât yap. ³¹ Sâp yiwerenŋe yupâek Anitâŋe lohimbi yengât biwiyeŋe ekmâ mem kiwiliyekmâ sâmu hâreyiŋgiwuap. Yâhâ lohimbi bâlenŋe yengât amboyeŋe, kutŋe Satan sâmu, ya mem ge katmune yâkât wâtŋe pesuk sâwuap. ³² Yakât topŋeâmâ yuwu. Nâ howanân nohom kânâŋgânekŋetâ kinbom. Yawu otbom yan lohimbi kerek dâiyekmune nâhâlen torokat-nomaihât nanŋan.” Yawu sâop. ³³ Mem âlâlâ tuhuŋetâ mumbuap yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterakiŋgiâkgât Yesuŋe yawu sâmu ekyongop.

³⁴ Yawu sâmu ekyongomu lohimbi yan kinbiŋe nâŋgâŋetâ ki ârândâŋ otmu yuwu sâmu âikuwi. “Bâiŋ, yat yawu bia. Mosenŋe den âlâ kulemguop ya yuwu tap. Anitâŋe hâŋgângumu gewuap yamâ manman kârikŋan manmâ yâhâwuap. Yawu gârâmâ gâŋeâmâ yuwu sâmat. “Anitâŋe lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan,” ya sâmat. Yamâ girawuhât otmâ “Howanân nohom kânâŋgâneknomai” yat. Yakât otmâ Anitâŋe lok bulâŋe hâŋgângumu gewuap yakât topŋe yamâ nâŋgâm hilipgumat. Yakât otmâ lok âlâhât yat?” Yawu sâwi.

³⁵⁻³⁶ Sâŋetâ sâop. “Sâp yiwerenŋe yuâmâ sâmune laŋinŋaŋe biwiyeŋan pilâmu haŋ sâyiŋgimap. Yawu gârâmâ laŋinŋe bok sâmu omoŋ bâlenŋe sahakmapgât yeŋe laŋinŋahât amboŋahâlen biwiyeŋe kepeim laŋinŋanâk mannomai. Yâhâ sâp ki kâlep otmâek laŋinŋe bok sâmu yan omoŋ sahakbuap. Yawu otmu omoŋan mannomaiŋe bam gane sâmu mâtâp ki ekmâ awawi guwawi otmâ ari hiliwahonomai.” Yawu sâop. Yesuŋe den sâmu tiŋ pilâm pilâyekmâ ge misiŋgurahop.

Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe biwiyeŋe Yesuhâlen ki katbi.

³⁷ Yesuŋe hânân manop yan kulem topŋe topŋe mem Yura lohimbiŋe yakât topŋe ekŋetâ ki keterakmu yaŋak yâkâlen biwiyeŋe ki katbi. ³⁸ Yâkâlen biwiyeŋe ki katbi yakât emet inânŋan poropete âlâ, kutŋe Yesaia sâmu, kulemguop yakât bulâŋe teteop.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepŋe ekyongomunŋe kapi ambolipŋaŋe nâŋgâŋetâ ki bonŋe otmâp. Otmu gâŋe mâmâŋe otŋingirâ kulem topŋe topŋe memunŋe ekŋetâ ki keterakmap. Yakât otmâ gâhâlen biwiyeŋaŋeâmâ ki kepeimai.” Yawu kulemguop.

³⁹ Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeiwi yakât topŋe teteâkgât Yesaiaŋe den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

⁴⁰ “Lohimbi nombotŋaŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ nâŋgâm kâkâsuk mansai. Yakât otmâ biwiyeŋe alitmâ hiliwahonŋetgât yâkŋe nâŋgân nâŋgânyenŋe mem gulip tuhuyiŋgimu ki nâŋgâŋetâ hâmap. Otmu senyeŋe mem kâtâpgumu ki ekŋetâ keterakmap.” Yawu kulemguop.

⁴¹ Yâhâ Yesu âwâñaŋe âi sâmu waŋop ya tuhum tiŋ pilâm mumuŋambâ yahatmu ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap ya Yesaiaŋe emet inânŋan ekmâ nâŋgâm kulemguop.

Miti emetŋahât galem nombotŋaŋe biwiyeŋe Yesuhâlen katbi.

⁴²⁻⁴³ Yawu gârâmâ Yura nengât miti emetŋahât galem nombotŋaŋeâmâ biwiyeŋe Yesuhâlen katbi. Yawu gârâmâ bukulipyeŋaŋe nâŋgâyiŋgiŋetâ yahalâkgât lohotŋanâk manbi. Yawu manbi yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ oap me bia yakât ki nâŋgâwi. Yawu nâŋgâm Parisaiaŋe nâŋgâm bâleyiŋgim miti emetŋambâ kewilâyekŋetâ yaehen manmaiŋetâ Yesuhâlen biwiyeŋaŋe kepeiwi yakât ki sâwi.

44-45 Yesuŋe torokatmâ yuwu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeimai yamâ biwiyenŋe nâhâlen kepeiain sâm awoŋne hânġânnohomu gewan yâkâlen kepeimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlâk nânġâmâi yamâ nânġânihiain sâm awoŋne hânġânnohomu gewan yâk nânġâwanġimai. 46 Yâhâ balam sem laŋinŋe pilâmu lohimbiŋe ekmâ heŋgeŋgumai yakât dopŋeâk nâŋe hohetyenŋan ge manmune nâhât manmannahât laŋinŋane biwiyenŋan pilâmu haŋ sâyinġimap. Yawu otmâ lohimbi âlâ me âlâŋe omoŋân torokatmâ manmaihât biwiyenŋe nâhâlen kepeim manŋetâ haŋ sâyinġiâkgât gewan.

47 Nâŋe lohimbi den âiân katyekmâ matŋe yinġiwehât ki gewan. Nâmâ sârereyekmâ manman kârikŋan mem torokatyekbe sâm gewan. Yakât otmâ lohimbi nombotŋane nâhât den nânġâŋetâ gemu bet pilâm manmai yamâ den âiân ki katyekmâ matŋe yinġiwom yakât topŋe yuwu. 48 Den ekyongomune nânġâŋetâ gemu bet pilâmai den yuŋahâk sâp patoen topyene mem tetemu Anitâŋe matŋe yinġiwuap. 49 Nâŋe den ekyongom gaman yuâmâ nine enġatneâk ki ekyongoman. Awoŋnane den yu ekyongowuat sâm hânġânnohomu gewan. 50 Yakât topŋe yuwu tap. Awoŋnahât den ekyongom gaman yu lâum mannomai yanâmâ manman kârikŋan manmâ yâhânomai ya nânġâmune bulâŋe otmap. Yakât otmâmâ awoŋnane den yu ekyongowuat sâm nihiop. Yawuâk ekyongoman.” Yesuŋe yawu sâop.

13

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe yenġât kâiyenŋe piriop.

1 Emet omoŋ otmu haŋ sâwuap yan Tihit tihit hombaŋ tetemu Yesuŋe pilânenekmâ âwâŋahâlen âwurem yâhâwuap yakât nânġâop. Yakât otmâ nen wawaenenekmâ manmâ gaop yawuâk torokatmâ manbuap yakât nânġâmunŋe keterahâkgât menenekmu emet âlâen menduhuakmâ sot um newin. 2 Otmu bukunenŋe âlâ orowâk um nem tatbin yamâ Simon nanŋe, kutŋe Yurasi sâm, Karioto yan gâtŋe. Yamâ Satanŋe emelâk yâkât biwiŋan kionŋmu Yesu betŋehen kionbuap yakât biwiŋe kalop. 3 Yawu gârâmâ Yesu âwâŋane wâtŋe wanŋmâ hânġângumu ge wuân me wuân otbuapgât dop tatbaŋgiop yakât nânġâop. Yawu gârâmâ umatŋe tetewaŋgimu yakât kakŋan âwâŋahâlen âwurem yâhâwuap yakât gurâ nânġâm manmanŋe ki alilop. 4 Yawu otmâ nenŋe bukulipnenŋe yenġât nânġâm hoŋ bayinġinehât Yesuŋe nem tatbin yapâ uk sâm yahatmâ sâŋgum kâlep mânunahop ya tuhum pilâm kereŋ âlâ mem pâŋan kepeiop. 5 Yawu otmâ yahatmâ to mem kondoân gâiop. To gâim katmâ nen hoŋ bawalipŋe konok konok kâinenŋe piringiŋiop. Pirimâmâ kereŋ meningiŋiop. 6 Yawu otmâ, Simon Petoro yâkât kâiŋe piriwanġiwe sâm otmu yakât Petoroŋe nânġâmumu umatŋe otmu yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, girawuhât otmâ kâine piriwe sâm oat? Pilâhât nanġan.”

7 Sâmu sâop. “Wongât kâihe pirihihian yakât ki nanġat. Hâmbâi mâne gâmâ topŋe nânġârâ keterakbuap.”

8 Sâmu sâop. “Gâmâ kâine ki piri. Kâmbukŋe, pilâ.”

Sâmu sâop. “Nâŋe kâihe ki piriwom yamâ gâ nâ pilânekâm gikiâk manbuatgât nanġan.”

9 Sâmu sâop. “Bâiŋ, âlepŋe gâŋe pirinekbe sâm oat gârâmâ kâine konohâk ki piriwuat. Gâŋe bâtne otmu senne hâmene ya orowâk pirinekbuatgât nanġan.”

10 Sâmu sâop. “Yen kerekŋe omoŋânâk piriaksaihât salehâk tai. Yawu gârâmâ mâtâp tâlim takai yakât otmâmâ kâiyenŋe konok pirian. Yawu gârâmâ yen tai yu osetyenŋan gâtŋe âlâmâ salehâk ki mansap.” Yawu sâop. 11 Yurasiŋe ikŋe betŋehen kionbuap yakât nânġâm sâop.

12 Otmu kâiyenŋe ya kerehâk pirim pesuk pilâm sâŋgumŋe holaŋmâ kalop ya yâhâpŋe mem mânunahop. Mânunakmâ gewâkŋan ge tatmâ yuwu sâm eknongop. “Yiwereŋe kâiyenŋe piriyeksan yukât topŋe nânġâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nânġâŋet. 13 Yenġeâmâ “Patonenŋe” me “Kutdânenŋe” sâm nohonmai. Nâŋe yenġât kunyene manman yakât nohonmai ya nânġâmune ârândâŋ oap. 14-15 Yawu gârâmâ nâŋe kunyene

oan yakât otmâmâ yeje hoj bawanjiakmâ mannomaihât dop kum kâiyenje pirian. Yakât otmâ yengu towat tiripyongoan yuwuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât yuwu sâmunen nângânet. Yeje hoj banihim mansai. Yakât otmâ kutdâlipne mannomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ nâje hoj hângânyongomune nâhât tem lâum mannomai. Yawu otjetâ amutyenjan manbongât dop bia. ¹⁷ Yakât nângâm sâp yiwerenje yu hoj bayingian yakât dopjeâk hoj bawanjiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâje nângâmu ârândân otmu biwi herenje mannomai.

Yesuje ikje betnehen Yurasije kionbuap yakât sâop.

¹⁸ Nâmâ biwiyenahât topje nângâm tem lâunihim manjetgât meyekmune mansain. Yawu gârâmâ kerek yengât ki yan. Miti pepaen den âlâ yuwu tap. “Bukune lau konok niait yanjeâmâ mem purik pilânehop.” Den yawu tap yakât bonje teteâkgât yen tai yu osetyenjan gâtje âlâje mem bâlenekbuap. ¹⁹ Nâje sâp yiwerenje yu den ekyongoan yukât bonje tetewe sâm oap. Tetemu ekmâ yan Anitâ orop dopnetje konohâk oap yakât topje ekmâ nângâm henjenjunomai. ²⁰ Yakât yuwu sâmunen nângânet. Lohimbi âlâ me âlâje buku otnihimai yanje nâ otnihiain sâm yan awonje hângânnohomu gewan yâk otbajimai. Yawu gârâmâ nâje yawuâk hângânyongomune arinetâ buku otyinginomai. Yawu otyinginomai yanje yen otyingian sâm yan nâ otnihinomai” Yawu sâop.

Yurasije Yesu betnehen kionbuapgât sâop

(Mataio 26:20-25 Mareko 14:17-21 Luka 22:21-23)

²¹ Yesuje yawu sâm biwine umatje otmu yuwu sâop. “Bulâjanâk ekyongomune nângânet. Yen tai yu osetyenjan gâtje âlâje betnehen kionbuap.” ²² Den sâop yamâ âlâhât sâop ya ki nângâmunje teteop. ²³⁻²⁴ Yâhâ nâ otmu Yesu biwinetje hikuakmâ konohâk ologpât nâmâ yâk hâlânjâmâ tatban. Yakât otmâmâ Petoroje senjarjak otmu ândâp katmune halowângen eknohom sâop. “Ya ekum ehâ. Yu âlâhât yap?” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâm eknohomu nângâm nâje Yesu yuwu sâm âikuwan. “Bâe, gâ yat yamâ âlâhât yat? Ya sârâ nângâwe.” ²⁶ Âikumune sâop. “Sot mem motokmâ wajmune nembuap yakât yan.” Yawu sâm sot mem motokmâ Yurasi wajmu miop. ²⁷ Miop yanâk Satanje biwinan kionop. Biwinan kionmu yanjak Yesuje nângâm yuwu sâm ekuop. “Gâ yiwerenje yu me ya otbehât nanjat. Ya âlepje otbuat.” Yawu sâop. ²⁸ Yesuje Yurasi yawu sâm ekuop yakât topje bukulpnaje ki nângâwi. ²⁹ Yâhâ Yurasije nengât tewetsenje galem gum manminiop. Yakât otmâ bukulpnje nombotnaje yuwu nângâwi. “Yurasije tewetsenje mem ari sot puluhuâkgât Yesuje ekuap,” yawu nângâwi. Yâhâ nombotnajeâmâ “Yurasije tewetsenje sâlikum nombotje hârem lok umburuk mansai ya yingâkgât ekuap,” yawu nângâwi. ³⁰ Yesuje sot mem motokmâ wajmu miop yanâk Yurasije yahatmâ pilânenekmâ ariop.

Biwinenjanje kepeiakmâ buku oranjim mannom.

³¹⁻³² Yurasi gem arimu Yesuje yuwu sâm ekongop. “Anitâje nâ lok bulâje hângânnohomu gewan yakât topje lohimbi kerekje nângâm henjenjunjetgât kulem âlâ nâhâlen tetewuap. Tetemu lohimbi dondâje ekmâ nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu mepaeneknomai. Yâhâ nâje Anitâhât tem lâumune kulem tetemu ekjetâ ewe membe otmu yanjak Anitâ mepaenomai.

³³ Bukulpne, emelâk Parisaio ekyongowan ya yawuâk ekyongomune nângânet. Sâp kâlep ki otmuâk pilâyekmâ ariwom. Yawu gârâmâ ariwom yan gurâ yeje arinomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ pâinneknomai yamâ ki neknomai. ³⁴ Yawuhât den âlâ yuwu ekyongomune lâum mannomai. Nâje biwinanje kepeiyekmâ mansan yakât dopjeâk yengu biwiyenjanje kepeiakmâ buku oranjim mannomai. ³⁵ Yawu oranjim mannomai yanâmâ yeje nâhât hoj banihim mansai yakât yen yekmâ nângâyingim henjenjunomai.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betguwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Luka 22:31-34)

³⁶ Yesuŋe yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat?”

Sâmu sâop. “Yen pilâyekmâ arimune watneknomaihât dop ki tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ nâhâlen torokatnomai.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Kutdâ, wongât gâ orop ki arinom yat? Yâhâ kasalipganje gohoŋetâ mumbuat yamâ nâ orowâk notgonomaihât nanŋan.”

³⁸ Sâmu sâop. “Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâŋe nâ betnohom topne kurihiuwat. Betnohorâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

14

Yesuŋe himbimân kawenenŋe heŋgeŋguwuap yakât sâop.

¹ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâmu eknongop. “Nâŋe pilâyekmâ ariwom yakât ki nâŋgâm ketet otnomai. Yeŋe Anitâ tihit tihit amboŋahâlen biwiyenŋe kepeim manmai yakât dopŋeâk nâhâlen gurâ biwiyenŋe kepeim mannomai. ² Awonŋe tatmap yan emet biwiŋe dondâ tap. Yawu ki tap mâne, nâŋe emelâk yakât sâmu tetem ekyongombâm. Nâ in ki ariwom. Yeŋgât kawememune yan ari tatnomaihât ariwom. ³ Ari kaweyenŋe heŋgeŋgum yanâmâ âwurem taka meyekmune nâ orowâk ari mannom. ⁴ Yâhâ nâŋe Anitâhât tem lâum âi sâmu nihiop ya tuhum metem âwurem yâhâwongât mâtâp ya emelâk ekyongowan.”

Yesuhâlen biwinenŋe kepeinom otmuâmâ Anitâhâlen yâhânom.

⁵ Yawu sâmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâmu, yâkŋe yuwu sâmu âikuop. “Kutdâ, gâ wosaken ariuwat ya ki nanŋain. Yakât otmâmâ nengu mâtâp girawu ya watmâ gâhâlen takanom?”

⁶ Sâmu sâop. “Nâ ninak Anitâhâlen arinomai yakât mâtâp oan. Otmu Bulâŋe Amboŋeâmâ nâ mansan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ Anitâhât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu nâhâlen torokatmâ mannomai yan manman kârikŋan mannomai. ⁷ Yeŋe nâhât topne nâŋgâm metewi mâne Awonŋehât topŋe emelâk nâŋgâmbâi. Yawu gârâmâ sâp yupâek nâ nekmâ nâŋgânomai yamâ Awonŋehât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu Pilipŋe sâop. “Kutdâ, awonŋenenŋe tiripnongorâ eknehât nanŋain. Ekmunŋe biwinenŋe huruŋ sâwuap.”

⁹ Sâmu sâop. “Pilip, yenâmâ nâ orop sâp kâlep manmâ gain. Yakât otmâ girawuhât otmâ nâhât topne ki nanŋat? Anitâ orop dopnetŋe konohâk oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâhât topne nanŋap yamâ Awonŋehât topŋe gurâ nanŋap. Topnetŋe yawu tapgât wongât “awonŋenenŋe tiripnongorâ ekne” sâmu eknohoat? ¹⁰ Nâmâ Awonŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânetŋe hikuakmâ dop konohâk otmu tatmait yakât topŋe nanŋat.” Yawu sâmu ekum yuwu sâmu eknongop. “Nâŋe den ekyongoman yuâmâ nine enŋatneâk me ninahâlâk otmâ ki sâman. Awonŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânetŋe konohâk otmâ tatmait. Yakât otmâ yâkŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ kulem topŋe topŋe mem gaman. ¹¹ Yawu gârâmâ Awonŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânetŋe hikuakmâ konohâk tatmait ya nâŋgâŋetâ bulâŋe olâkgât nanŋan. Ya nâŋgâŋetâ ki bulâŋe otbuap otmuâmâ kulem topŋe topŋe mem gamune ekmai yakât nâŋgânomai yanâmâ netgât nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuapgât nanŋan. ¹² Bulâŋanâk ekyongomune nâŋgâŋet. Awonŋenŋe mâmâŋe otnihimu yâkât wâtŋan kinmâ âi memune bulâŋe tetemap. Yakât otmâ Awonŋehâlen âwurem yâhâwom yanâmâ âi bulâŋe pato tetemu eknomai. Dop yawuâk lohimbi âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ mâmâŋe otyiŋgiwom. Yawu otyiŋgimune nâhât wâtŋan kinmâ âi meŋetâ bulâŋe tetewuap. ¹³ Awonŋehâlen arimune yan yeŋe biwiyenŋe nâhâlen kepeim yu me yakât ulitnohomai yamâ âlepŋe nâŋgâyiŋgiwom. Nâŋgâyiŋgimune

bulâñe tetemu lohimbiñe ekmâ Awoñne mepaenomai. ¹⁴ Yakât yâhâpñe sâmunenânğâm henğenğunet. Yeñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim yu me yakât ulitnohonomai yamâ âlepñe nânğâyinğiwom.

Wâtğât mâmâñahât Heak gewuap yakât Yesuñe sâop.

¹⁵ Yeñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mannomai yakât bonñe yamâ nâhât tem lâum mannomai. ¹⁶ Yawu manñetâ nâñe Awoñne ulitgumune yâkñe ikñe Wâtğât mâmâñahât Heak hânğângumu ge mâmâñe otyinğimu yâkât wâtñan mannomai. ¹⁷ Yâhâ yeñe yâkât wâtñan mansai. Yakât otmâ yeñe yâkât topñe nanğai. Yâhâ hâmbâi yâkñe biwiyeñan ge mâmâñe otyinğiwuap. Lohimbi biwiyeñe pâlâmñe otmâ belângen mansainje yâkât topñe ki nanğai. Yakât otmâmâ ya yeñğâlen ki ge mâmâñe otyinğiwuap.

¹⁸ Nâ yiwerene pilâyekmâ ariwomai. Yâhâ yen mandu yawu otmâ manmaihât nâñe âwurem gewom. ¹⁹ Yâhâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakñan lohimbi biwiyeñe pâlâmñe otmâ belângen manmainje âlâkuâk ki neknomai. Yawu gârâmâ yenâmâ âlâkuâk neknomai. Otmu nâñe mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan manmâ yâhâwom. Yakât otmâ yeñe gurâ mumuñambâ yahatmâ nâhâlen torokatñetâ orowâk manmâ yâhânom. ²⁰ Yâhâ mumuñambâ yahatbom yanâmâ nâ Awoñ orop biwi nânğân nânğânnetñe hikuakmâ konohâk tatmait yakât topñe yeñe nânğâm henğenğunomai. Otmu yen orop biwi nânğân nânğânnetñe hikuakmâ konohâk mansain ya gurâ nânğânñetâ keterakbuap.

²¹ Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim manmai yamâ nâhât den nânğâm tem lâunihimai. Otmu nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mannomai yamâ Awoññe wawaeyekmâ tihityeñe otbuap. Otmu yeñe nâ orop konohâk otñetâ yanâmâ nâñe biwiyeñan gemune topne nânğâm henğenğunomai.” Yawu sâop.

²² Yawu sâmu Yurasi Simon nanñe yâkât nambenñe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, sârâ nânğâwe. Biwinenñe gâ orop kepeiakmâ konohâk otmu yan biwinenñan gerâ topge nânğâm henğenğunom. Yâhâ wongât otmâ lohimbi belângen mansai ya yeñğât biwiyeñan ki gerâ topge nânğânomai?” Yawu sâop.

²³ Sâmu sâop. “Lohimbi âlâ me âlâñe nâhâlen biwi nânğân nânğânñeñe kepeim manmainje nâhât denne nânğâm lâumai. Lohimbi yawuya Awoññe wawaeyekmâ tihityeñe otmu net orowâk manmâ yâhânomai. ²⁴ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe biwi nânğân nânğânñeñe nâhâlen ki kepeim manmainje nâhât den ki lâumai. Yâhâ nâñe den kâsikum yinğim gaman yuâmâ nine enğatneâk otmâ ki kâsikum yinğiman. Awoññe sâm nihiop ya kâsikum yinğiman. ²⁵ Yâhâ sâp yiwerene yu pilâyekmâ yâhâwom yakât topñambâek ekyongoan. ²⁶ Yawu gârâmâ pilâyekmâ yâhâwom yakât kakñan Awoññe ikñe Wâtğât mâmâñahât Heak hânğângumu ge nâhât âi torokatmâ tâtâem mâmâñe otyinğimu nâñe den kâsikum yinğiminiwan ya bunewâk nânğânñetâ keterak yinğiwuap.

²⁷ Nâ pilâyekmâ yâhâwomai. Biwiyeñe iton galan otmapğât biwi sânduhân katyeksan. Otmu lohimbi belângen manmainje yen biwi sânduhân katyekne sâm otnomai yamâ imbiâk otnomai. Yâkñe otnomai yawu ki otbom. Nâñeâmâ yen orowâk manmâ biwi sânduhân katyekmune yanâk manmâ yâhânomai. Yakât nânğâm ki gorâyinğiâk. ²⁸ Emelâk yuwu sâm ekyongoan. “Nâ pilâyekmâ yâhâwom. Hâmbâi mâne âwurem gewom.” Ya nanğai. Yâhâ yeñe nâhâlen biwiyeñeñe kepeim mansai mâne nâñe Awoññahât sâtğât âi tuhum pesuk pilâm yâkâlen âwurem yâhâwom yakât nânğâm heronje nânğâmbâi. ²⁹ Nâñe yiwerene den ekyongoan yukât bulâñe tetemu eknomai. Tetemu ekmâ yan topñe nânğâm henğenğunomai. ³⁰ Yiwerene manman bâlenjahât ambonñe hon bawalipñe hânğânyongomu taka meneknomai. Yakât otmâ nâñe yen orop den kâlep huhunomğât sâp bia. Yamâ benñe manman bâlenjahât ambonñe yakât amutgen ki mansan. ³¹ Yawu gârâmâ nâñe Awoñnahâlen biwinanñe kepeim yâkât amutgen manman ya lohimbi kerekñe nânğânñetğât Awoñnahât tem lâuwanğiman. Lâuwanğim umatñe tetenihiwuap yu ki tetenihiâk sâm ki ulitguwom. Yakât otmâmâ yahatñetâ arine.” Yawu sâop.

15

Yesuje wain tâkñan hâum ikñahât topñe sâop.

¹ Yesu ikñan hâum yuwu sâm eknongop. “Nâ wain tâkñe yan hâum ninahât topne sâm ekyongomune nâñgâñet. Nâmâ wain topñe yawuya. Yâhâ yenâmâ wain kele awatñe yawuya. Yâhâ Awoñneâmâ wain kalam yakât amboñe yawuya. Ikñahâk wain bulâñe kiñgitñe orowâk kinâkgât hârâtñe kum heñgenñumap. ² Yâhâ awatñe âlâhât bonñe ki kinmap yamâ Awoñnañe hârem panmu hâlâlânñ sâmap. Yâhâ awatñahât bonñe kinmap yamâ bonñe kiñgitñe orowâk kinâkgât hârâtñe kum heñgenñumap.

³ Yakât dopñeâk nâñe den kâsikum yingim gaman ya nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyenñe nâhâlen torokatmai. ⁴ Nâhâlen torokatñetâ biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu nâhât wâtñan manmâ yâhânomaï. Yakât torokatmâ hâum sâwe. Wain awatñe pak sâm gewuap otmuâmâ yan bonñe âlâ ki kinbuap. Yakât dopñeâk yeñe nâhâlebâ dâiakmâ mannomaï yanâmâ bonñe yeñgâlen ki tetewuap.

⁵ Nâñeâmâ wain topñe yakât dop oan. Yâhâ yeñeâmâ wain kele awatñe yakât dop oai. Gârâmâ yeñe nâhâlen torokatñetâ orowâk mannom yamâ yeñgâlen bonñe âilongo tetewuap. Yâhâ yeñe nâ pilâneknomaï yamâ yeñgâlen bonñe âlâ ki tetewuap. ⁶ Yâhâ wain awatñe âlâñe bonñe ki tetewuap yamâ hârem panmu hâlâlânñ sâwuap. Hâlâlânñ sâmu kâlâwân ñetâ sewuap. Yakât dopñeâk lohimbî âlâ me âlâñe pilâneknomaï yamâ Awoñnañe panyekmu hem nâpumân ge kionñetâ kâlâpñe seyekbuap. ⁷ Yâhâ yeñe nâhât den lâum manñetâ biwinenñe hikuakmâ konohâk otbuap yan yeñe yu me yakât ulitnohonomaï yamâ âlepñe nâñgâyñgiwom. ⁸ Yeñe nâ orop manmâ tem lâunihinomaï yanâmâ yakât bonñe manman âilongo yeñgâlen tetewuap. Yeñgât manman tetemu lohimbîñe yekmâ nâhât hoñ bawalipne sâm Awoñne mepaenomaï. ⁹ Yâhâ Awoñnañe wawaenekmâ tihitne otmâ gap yakât dopñeâk nâku yawuâk wawaeyekmâ tihityeñe otmâ gan. Yakât otmâmâ ki betnohonomaïhât nanñan. ¹⁰ Nâñe Awoñnahât tem lâum manmune yanak yâkñe biwiñe kepeinekmâ gamap. Yakât dopñeâk yeñe nâhât tem lâum mannomaï yanâmâ nâku yawuâk biwinañe kepeiyekmâ yâhâwom.

¹¹ Yeñe nâhât den nâñgâm biwiyenñan katmâ heronñe kakñan manñetgât nâñe ninan hâum ekyongoan. Yakât otmâ tem lâunihim mannomaï. Yanâmâ yeñgât nâñgâm nâku yawuâk biwi hero nâñgâyñgiwom. ¹² Yâhâ den âlâ yuwu sâm ekyongomune lâum manñetgât nanñan. Nâ orop biwinenñe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranñiain yakât dopñeâk yengu yawuâk biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranñim mannomaï. ¹³ Yâhâ lok âlâ me âlâñe buku âlâhât tep âlep nâñgâwanñim sârerenñetâ yakât yongonñetâ munomaï yuñe buku orotgât mâtâp âlâlâ kerek wangiap. ¹⁴ Otmu yeñe nâhât tem lâum mannomaï yamâ nâhât bukulpne yawu mannomaï.

¹⁵ Yâhâ lok kunñe âlâñe ikñe biwiñan den tatmap ya hoñ bawalipñe ki ekyongomap. Yawu gârâmâ Awoñnañe den eknohomap yamâ nâñe kerehâk ekyongom gan. Yawu otman yakât nâñgâm hoñ bawalipne ki sâyñgiwom. Yamâ bukulpneâk sâmune ârândânñ otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ yeñe ki menekbi. Nâñe yen meyekmâ âi sâm yingim hâñgânyongomune arinomaï. Ari lohimbî nâhât den pat âlepñe ekyongonñetâ nâñgâñetâ bulâñe otmu manman kârîkñan mannomaï. Yakât otmâ yeñe wuân me wongât nâñgâm nâhât wâtñan kinmâ Awoñne ulitgunomaï yamâ âlepñe nâñgâyñgiwuap. ¹⁷ Yakât den emelâk yan ya yâhâpñe sâmune nâñgâñet. Yeñe biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmâ buku oranñim mannomaï.

Lohimbî belângen manmainñe Yesuhât komot yeñgât hâkân otmai.

¹⁸ Lohimbî belângen manmainñe kasa otyinginomai yanâmâ ki pârâk pilânomaï. Kândikum emelâk nâ kasa otnihiwi yawuâk yeñgât kasa otyinginomai. ¹⁹ Yâhâ orotmeme bâleñe otmâ mansai ya yeñgâlen torokatmâ yawuâk otmai mâne buku otyingimbâi. Yawu

gârâmâ yenâmâ emelâk nâñe nine pat kuyiñgim meyekmune nâhâlen torokatbi. Yawu torokatbi yakât otmâ lohimbi yañe yengât hâkâñ otmâ mem ge katyekne sâm otmâ.

²⁰ Nâñe emelâk den yuwu ekyongowan ya biwiyenjan katmâ nâñgânômai. Lohimbiñe lok kunñe otmu yakât hoñ bawalipñe yamâ kapam dop konohâk yongom hâhiwin yiñginômai. Yawu gârâmâ nâ mem âlâlâ tuhunekmâ hâhiwin nihim mansai yakât dopñeâk yen yawuâk mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ lohimbi nombotñeñe nâ buku otnihim denne nâñgâmai mâne yen gurâ yawuâk lohimbi nombotñeñe buku otyiñgim denyene nâñgâmbâi. ²¹ Lohimbi belângen mansaiñe Awoññeñe hâñgânnohomu gewan yâkât topñe ki nanñgai. Topñe ki nanñgai yakât otmâ yen gurâ kasa otyiñgim mem âlâlâ tuhuyeknomai. ²² Yawu gârâmâ nâñe hânân yu ki ge Awoñnahât topñe ekyongowan mâne yâkñe betnihimbâi yakât tosa ki membâi. Yamâ tosa mîai yakât âlâ me âlâhâlen gâitmâ tâwâeyeknomaihât dop âlâ ki otbuap. ²³ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe nâhât hâkâñ otmâ betnihim manmai yañe nâ otnihîain sâm Awoñne otbañgimai. ²⁴ Yakât torokatmâ sâwe. Nâñe hohetyenjan manmâ kulem topñe topñe ki orotñe ya mewan mâne ki ekñetâ tâñât otmu tosa membâi. Yawu gârâmâ kulem meman ya ekmai yamâ Awoñnâit betnitgim mansai. ²⁵ Yawu gârâmâ yengât miti pepaen den âlâ tap yakât bonñe teteâkgât yawu oai. Den ya yuwu tap. “Lokñe imbiâk kasa otnihîai.” Den yawu tap.

²⁶ Nâmâ hâmbâi Awoñne ekumune ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu gewuap. Ge lohimbi biwiyenjan kioñmu nâhât den pat âlepñe nâñgâñetâ bulâñe otbuap. ²⁷ Otmu yenâmâ nâ orowâk manmâ âi topñe katmâ gain yakât mem hewewenñe tuhuyekmu nâhât den pat âlepñe sâm hañ tuhunomai.”

16

¹ Yesuñe den âlâ yuwu sâm eknongop. “Lohimbi belângen manmaiñe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yiñginomai yanâmâ ekmâ ki pârâk pilâm betnihim biwiyeneñe âlâhâlen katmaiñe den yu ekyongoan. ² Yakât torokatmâ sâwe. Lohimbiñe yengât hâkâñ otmâ miti emetñambâ kewilâyekñetâ ge yaehen mannomai. Yâhâ hâmbâi mâne belângen mannomai yañe Anitâhât sâtgât oain sâm yongonjetâ munomai. ³ Yamâ Awoñ orop netgât topnetñe ki nâñgâm henñeñgum mem âlâlâ tuhuyeknomai. ⁴ Yâhâ emelâk yakât ki ekyongowan. Yawu gârâmâ pilâyekmâ ariwoman yakât emet inânñan den yu ekyongoan. Arimune yenjiâk tatñetâ mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ den ekyongoan yu nâñgâm mannomai.

Wâtgât mâmâñahât Heakgât nep

⁵ Nâmâ hâñgânnohomu gewan yâkâlen purik sâm âwurem yâhâwom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe nâhât topñe girawuhât yâhâwuat sâm ki âinohomai. ⁶ Nâñe katyekmâ yâhâwom sâmune nâñgâñetâ biwiyeneñe umatñe oap.

⁷ Bukulipne, bulâñanâk sâmune nâñgâñet. Nâñe ki pilâyekmâ âwurem yâhâwom mâneâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ki ge mâmâñe otyiñgiwuap. Yawu gârâmâ pilâyekmâ âwurem yâhâwom yanâmâ hâñgângumune ge mâmâñe otyiñgim biwi sânduhân katyekbuap. ⁸⁻⁹ Gem yan lohimbiñe nâhâlen biwiyenñeñe ki kepeim tosa otmâ ya enñatyenjan gemu nâñgâñetâ keterakiñgiwuap. ¹⁰ Otmu Anitâñe lohimbi yekmu ârândâñ olâkgât âi sâm nihîop ya tuhûm tij pilâm katyekmâ âwurem yâhâwom yakât topñe gurâ nâñgâm henñeñgunomai. ¹¹ Otmu Anitâñe manman bâlenahât ambonñe sâm hârewañgim mem ge kalop yakât nâñgâñetâ keterakbuap. Yawu nâñgâm henñeñgum nâhâlen biwiyenñeñe kepeim mannomai.

¹² Nâñe sâp yiwereneñe den umatñe topñe topñe tap ya kâsikum yiñgimbâm. Yamâ yiwereneñe yakât topñe nâñgânômaiñeñe dop bia. ¹³ Hâmbâi mâne Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hâñgângumu ge den bulâñe ekyongomu nâñgânômai. Yawu otmu yâkât topñe nâñgâm henñeñgunomai. Yâkñeâmâ ikñe enñatñeâk ki watmâ ekyongowuap. Anitâhât den ya konohâk ekyongom mâmâñe otyiñgimu yu me ya tetewuap ya ekmâ topñe

nângâm heñgenunomai. ¹⁴ Yâhâ lohimbi nine pat mannomai ya yengât biwi nângân nângânyeñe mem kusânyingimu nâhât topne nângâñetâ keterakyiñgiwuap. Nângâñetâ keterakyiñgimu nâhât nângâñetâ yahatmu mepaeneknomai. ¹⁵ Otmu den bulâñe Awoñnahât nângân nângânñan tap ya eknohomap. Yawu eknohomu yañak nâku yawuâk Wâtgât mâmâñahât Heak ekumune topñe sâm tetem ekyongowuap.

Yesuhât hoñ bawalipñaje engat hako sâp kâlep ki nângâwi.

¹⁶ Nâ yen orop sâp kâlep ki mannom. Pilâyekmâ yâhâwom. Manmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom.” ¹⁷ Yesuñe yawu sâm eknongomu nângâm pâpguwin. Nângâm pâpgum nenñahâk yuwu sâm alahu gulahu otbin. “Yamâ girawuhât yawu yap. “Nâ pilâyekmâ Awoñnahâlen yâhâmune ki neknomai.” Otmu “pilâyekbom ya kâlep ki otmuâk âwurem gemune neknomai.” yawu yap. ¹⁸ Yawu yap yamâ topñe girawuhât otmâ yap?” sâm yakât topñe pâpgum alahu gulahu otbin.

¹⁹ Yawu sâm alahu gulahu otmâ yakât Yesu âikune sâm otbin. Yawu nângâmunñe biwinenñe ekmâmâ yuwu sâm eknongop. “Nâñe pilâyekmâ yâhâwom gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk âwurem gewom,” yawu ekyongomune nângâm biwi yâhâp otmâ topñahât âinohone sâm oai. ²⁰ Yakât yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Nâñe pilâyekmâ ariwom yan nâhât isem engat hako nângânomai. Engat hako nângânomai yanâmâ lohimbi belângen mansaiñe kândâtyeñe kuwiknomai. Otmu yengât biwi nângân nângânyeñe umatñe otbuap yamâ sâp kâlep ki otbuap. Yakât kakñanâmâ âlâkuâk heronje pato nângânomai. ²¹ Den yukât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbilipnenñaje naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ memai. Otmu naom ya kionñmu yan hâkyeñe sânduk sâmu heronje pato nângâm yakât kakñan hâhiwin nângâmai ya nelâmyongomap. ²² Yakât dopñeâk nâñe pilâyekmâ arimune engat hako nângâñihinomai. Otmu sâp kâlep ki otmuâk âwurem gemune nekmâ tepyeñe sânduk sâmu heronje pato nângânomai. Heronje nângâñetâ lok âlâ me âlâñe yâhâpñe engat hakoân ki katyeknomai. ²³ Yâhâ sâp yan nine topne ki nângâm pâpgunomai. Yakât otmâ âi pâi ki tuhuneknomai. Den bulâñanâk sâmune nângâñet. Yeñe biwiyenñe nâhâlen kepeim wuân me wongât nângâm awoñne ulitgunomai yamâ âlepñe nângâyïñgiwuap. ²⁴ Yamâ emelâk âi topñe katbin yapâek yeñe wuân me wuângât awoñne ki ulitgum ganjetâ yu oap. Yâhâ sâp yiwerenñe yupâek âlepñe nâhâlen biwiyenñe kepeim awoñne ulitgum manñetâ nângâyïñgimu heronje kakñan manmâ yâhânomai.

²⁵ Nâñe yu me yakât den âlâen hâum ekyongoman. Gâmâlâhâmâ awoñnahât topñe ya nângâñetâ keterakbuapgât tâñ tâñâk ekyongowom. ²⁶ Sâp yanâmâ nâhâlen biwiyenñe kepeim awoñne tâñ tâñâk ulitgunomai. Yakât otmâmâ nâñe yengât kaweyenñan kinmâ hilâm ârândâñ ki ulitguwom. ²⁷ Nâmâ âi topñe ki katmâek awoñne orop embâñgâmbâek tatmâ gam yañak pilâm hânân yuân gewan ya nângâñetâ bulâñe otmu biwiyenñe nâhâlen kepeim mansai. Yawu mansai yakât Awoññaje wawaeyekmâ tihityeñe otmap. ²⁸ Bulâñanâk nâ Awoñnahâlembâ gewan. Yakât otmâ âi tuhum pesuk pilâm âwurem yâhâwe sâm oan.” Yawu sâop.

²⁹ Yesuñe yawu sâmu yuwu sâm ekuwin. “Yiwerenñeâk eksain. Gâñe den tâñ tâñâk eknongorâ yakât topñe tetemu nângâmunñe âlepñe oap. ³⁰ Gâñe biwinenñe kerek ekmâ nângâmat. Yawu gârâmâ biwinenñan tap yakât ki hâum pâpgumat. Yakât otmâ Anitâñe hângângohomu ge mansat yakât nângâmunñe bulâñe oap.” Yawu sâwin.

³¹ Sâmunñe sâop. “Âlepñe nâhât topne yiwerenñe nângâm biwiyenñe nâhâlen tiñâk kepeim mansai. ³² Yawu gârâmâ sâp kâlep ki otmuâk kiñgityenñahât otmâ pilânekâmâ tiok taok otmâ âlâhu kapiñan kapiñan arinomai. Arinjetâ nâmâ niniâk ki tatbom. Awoñne orowâk tatdom. ³³ Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâñet. Yeñe nâhâlen torokatñetâ biwi nângân nângânñenñaje kepeiakmâ konohâk otmu biwi sânduhân mannomaihât den yu ekyongoan. Yeñe yawu manñetâ lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai

yanâmâ ki lohotņe otnomai. Yamâ nâņe emelâk manman bâleņahât amboņe mem ge katmâ kunyeņe pato mansan ya nâņgâm mannomai.”

17

Yesuņe hoņ bawalipņe yeņgât nâņgâm Anitâ ulitguop.

¹ Yesuņe den yawu sâam eknongom senņe pak sâam himbimân ekmâ âwâņe yuwu sâam ekuop. “Awoņ, lohimbiņe nekņetâ yahatmu mepaeneknomaihât sâp tâlâhuap. Yawu gârâmâ gâņe mâmâņe otnihirâ tem lâuhihim mansan. Yakât otmâ lohimbi kerek wawaeyekmâ tihityeņe otbe sâam oat yakât bulâņe ekmâ mepaehekmâ mannomai. ² Emelâk “Lohimbi kerek yeņgât kunyeņe otmâ manbuat” sâam âi nihion. Yakât otmâ emelâk lohimbi yeņgât manman kârikņahât pat kuyiņgion yamâ biwiyeņe mem heweweņ tukurâ nâhâlen torokatnomai yamâ yakât bulâņe yingiwom. ³ Yâhâ manman kârikņahât topņe yuwu. Gâ konok Anitâ bulâņe tatmâ gamat. Otmu gâņe tihityeņe otbe sâam nâ hâņgânnohorâ gewan. Ya lohimbiņe nâņgâņetâ bulâņe otmu netgâlen biwiyeņe kepeim mannomai yamâ manman kârikņe yingimune menomai. ⁴ Gâņe âi sâam nihim hâņgânnohorâ gewan ya tuhum pesuk pilâwom yanâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe ekmâ mepaeheknomai. ⁵ Awoņ, embâņân hân himbim ki kândikyotgon yan biwinetņe konohâk otmâ orowâk tatmâ gawit. Yawu gârâmâ himbim pilâm hân yuân ge mansan. Yakât otmâ sâp yiwereņe yuâmâ gâhâlen âwurem gamune emelâk orowâk tatmâ gawit yawuâk orowâk tatmâ yâhârom.

⁶ Awoņ, aņgoân lok kâiân konok yu lok bâleņe yeņgâlembâ meyehon. Meyekdâ nâhâlen torokatņetâ gâhât topge sâam tetem ekyongoman. Ekyongom gamune yan nâhât tem lâum manmai. ⁷⁻⁸ Gâņe den eknohon yamâ kerehâk sâam tetem ekyongomune nâņgâņetâ bulâņe otmap. Otmu gâņe hâņgânnohorâ gewan ya gurâ yawuâk nâņgâņetâ bulâņe otmap.

⁹⁻¹⁰ Yawu nâņgâm nâhât âi torokatmâ tuhum tiņ pilâm net orop mannongât mâmâņe otyiņgihât naņgan. Mâmâņe otyiņgirâ nâhât wâtnan kinmâ den pat âlepņe ekyongonetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe nâņgâm mepaenekmâ mannomai. Yawu otmâ ya yeņgât nâņgâm ekgohoan. Yâhâ lohimbi belângen manmai ya yeņgât ki ekgohoan. ¹¹ O, Anitâ Awoņne. Topge ikņiâk tap. Tat tatge âlâ kândâkdâ tatmâ gaonņak tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâwuat. Yiwereņeâmâ hoņ bawalipne pilâyekmâ gâhâlen âwurem gawom. Yawu gârâmâ nâhât hoņ bawalipne yuņe yuân torokatmâ lok bâleņe yeņgât hohetyeņan mannomai yamâ gâņe mâmâņe otyiņgim tihityeņe otbuat. Mâmâņe otyiņgirâ netņe biwinetņe konohâk otmap yakât dopņeâk lok yuņe biwi konok otmâ mannomai. ¹² Yawu gârâmâ hoņ bawalipne yu orowâk manmâ gain yuņe pilânekâm ari hiliwahomaihât mâmâņe otyiņgim gaman. Yâhâ gâņe mâmâņe otnihimat yawuâk mâmâņe otyiņgiman. Otmu miti pepaen den âlâ tap yakât bulâņe teteâkgât bukuyeņe âlâ osetyeņan gâtņe âlâņe pilânenekmâ arap. Yâhâmâ hem nâpumân ge hiliwahowuapgât pat mansap.

¹³ Yâhâ nâ gâhâlen gawoman. Yakât otmâ âi sâam nihion ya memune heroņe nâņgânihimat yakât dopņeâk hoņ bawalipne nâhât âi torokatmâ tuhunomai yan heroņe nâņgâyiņgiwom. Yakât topņe nâņgâm heroņe kakņan mannomaihât nâņe senyeņan kinmâ den ekgohoan yu naņgai. ¹⁴ Yâhâ emelâk nâmâ himbimâmbâ ge gâhât den kâsikum yingimune nâņgâņetâ bulâņe otmu orotmemeyeņe bâleņe bet pilâm nâhâlen torokatmâ himbimgât pat oai. Yakât otmâ lok bâleņe ya yeņgât nâņgâm hâkâņ otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nâhâlen torokatmâ himbimgât pat mansai. Yakât otmâ gâņe mem dâiyekdâ pilâm gâhâlen yâhâņetgât ki naņgan. Yawu gârâmâ Bâleņahât Amboņe mem hilipyongomapgât mâmâņe otyiņgihât naņgan. ¹⁷ Mâmâņe otyiņgirâ orotmeme bâleņambâ keterakmâ gâhât den bulâņe lâum manmâ yâhânomai. ¹⁸⁻¹⁹ Gâņe aņgoânâk âi sâam nihim hâņgânnohorâ ge tem lâuhihim gâhât den pat âlepņe ekyongom gan. Yakât dopņeâk nâku âi sâam yingim hâņgânyongomune ari lohimbi den pat âlepņe yakât ekyongonomai.

Yesu je ikje komolipje nengât nângâm Anitâ ulitguop.

²⁰ Awon, sâp yiwereje yuâmâ nâhâlen torokatmâ mansai ya yengâlâk ki sâp ulitgohooan. Hâmbâi lohimbi dondâje nâhât den pat âlepje nângâjetâ bulâje otmu biwiyeye nâhâlen katnomai ya yengât ulitgohomune nângâ. ²¹ Awon, gâ orop biwi nângân nângânnetje kepeiakmâ konohâk oait. Yakât dopjeâk lohimbi ya je netgâlen biwiyeye kepeim konohâk otmâ mannomaihât nanjan. Yâhâ biwi konohâk otmâ mannomai yanâmâ lohimbi belângen mansaije manmanyeye ekmâ yuwu nângânomai. “Anitâje Yesu hângângumu ge mâmâje otyingimu yanjak biwi konok otmâ buku oranjimai.”

²²⁻²³ Otmu gâje hângânnohom mâmâje otnihirâ ge hohetyejan manmune biwinetje konohâk otmait yakât topje nângâm henjenjuai. Yakât dopjeâk nâje hângânyongom mâmâje otyingimune nâ orop biwiyeye konohâk otmâ mannomai. Yawu mannomai yanâmâ lohimbi hânjan kulemjan mansaije gâje wawaenekmat yawuâk wawaeyekmâ tihityeye otbe sâp nâ hângânnohorâ gewan yakât topje nângâm henjenjunomaihât ulitgohooan.

²⁴ Awon, lohimbi je biwiyeye nâhâlen katmai yamâ nâ orowâk himbimân tatnom yakât emelâk pat kuyingion. Otmu gâje embânân hân himbim ki kândikyotgon yan biwihaje kepeinekma gâ orowâk himbimân tatbisâit yakât sâp nihion. Yakât otmâ pat kuyingion yakât bulâje tetemu himbimân net orowâk tatmâ mepaeneleknomaihât ulitgohooan.

²⁵⁻²⁶ Awon, lohimbi belângen mansaije gâhât topge ki nanjai. Yawu gârâmâ nâjeâmâ gâhât topge nângâm lok yuje nâhâlen biwiyeye katmâ mansai ya ekyongomune tipje nângâjetâ keteraksap. Yakât otmâ gâje wawaenekmâ hângânnohorâ gewan ya nângâm henjenjuai. Yâhâ nâje kulem membom yan gâje wawaeyekmat yakât topje nângâm henjenjunomai.” Yawu sâop.

18

Parisaio yengât tembe lâulipyeye je Yesu mewi.

(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Luka 22:47-53)

¹ Yesu je yawu sâp âwâje ekumu pesuk sâmu hon bawalipje nen menenekmu ba to tipje âlâ, kutje Kitoron sâp, ya hâtikguwin. Ya hâtikum nak âlâ, kutje Oliwa, ya kambatje kâmetbi yan yâhâwin. ² Yâhâ emelâk manmâ gawin yan Yesu je menenekmu yan yâhâ tatmâ nângâminiwin. Yakât otmâ Yurasi kapi ya nângâop. ³ Yakât otmâ Yurasi je betjehen kionmâ Parisaio otmu hotom uminiwi ya yengât sâtgât otmâ tembe lâulipyeye dâiyekmu unam, tewet, kapamgât senje âlâlâ miakmâ balam saum nengâlen tohowi. ⁴ Toho mem tetenekjejetâ umatje yu Yesu kakjan yâhâwuap ya emelâk nângâop yakât otmâ katnenekmâ gotyejan ba yuwu sâp âiyongop. “Yen âlâhât pâinsai?” sâop.

⁵⁻⁶ Sâmu sâwi. “Nenâmâ lok âlâ, kutje Yesu, yamâ Nasaret kapi amboje yâkât pâinsain,” sâwi.

Sânetâ sâop. “Lok yamâ nâ yu.”

Sâmu Yurasi otmu orowâk takawije denje nângâm pârâk pilâm umutyeye arimu hânân ge pare iwi.

⁷ Yawu otmâ yâhâpje âiyongom sâop. “Yen âlâhât pâinsai?”

Sâmu yahatmâ kinmâ sâwi. “Lok âlâ, kutje Yesu, yamâ Nasaret kapi amboje,” sâwi.

⁸ Sânetâ sâop. “Nâ emelâk ekyongoan. Lok yamâ nâ yu. Nâ pâinneksai yakât otmâ hon bawalipne yu pilâyekjejetâ yahatmâ arinetgât nanjan.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâp yan den emelâk yuwu sâop yakât bulâje teteop. “Awon, gâje lok yu mâmâje otyingirâ nâhâlen biwiyeye kepeim mansai yu yengât tihityeye otmune âlâ ki hiliwahoap.” ¹⁰ Yawu sâmu Petoroje tewetje mem yahatmâ hotom um manbi ya yengât kunyeje manop yâkât hon bawaje, kutje Maiko sâp, yamâ ândâpje nombot ya topjambâek kârâm hâreop. ¹¹ Kârâm hâremu Yesu je ekmu bâlemu yuwu sâp ekuop. “Yawu otdâ bâleap. Umatje yu

tetenihimu sât gum mumbomgât Awonjanje mâtâp sâ m nihiop ya ki watbomgât nangat hâ? Âlâne yakât ki ekgohop?” Yawu sâop.

Yesu mem Anasihâlen ariwi.

¹²⁻¹³ Yesu je yawu sâ m ekumu Roma tembe lâ u ya yengât kunyenaje sâ mu tembe lâ ulipne otmu Parisaio yengât tembe lâ ulipyenaje Yesu mem bâte je sâ hâ m menduhuwi. Yawu tuhum mem lok sombo â lâ, kutje Anasi sâ m, yâ kât emelan yâ hâ wi. Anasi yamâ lok â lâ, kutje Kaipa sâ m, yâ kât lamatje. Yâ hâ Kaipa yamâ homban yakât hotom uminiwi ya yengât kunyenje pato manop. ¹⁴ Yawu gârâmâ Kaipaneâmâ nen Yura lohimbi kerekne hiliwahomaingât Yesu konok mumbuapgât nâ ngâ m papatolipnenne ekyongop.

Petoro je Yesu betguop.

(Mataio 26:69-70 Mareko 14:66-68 Luka 22:55-57)

¹⁵ Yâ hâ Yesu mem Anasihât emelan yâ hâ netâ Petoro otmu bukunen je â lâneâmâ Yesu watmâ ariowot. Yâ hâ Anasineâmâ bukunen je ya nâ ngâ wan gimap. Yakât otmâmâ Yesu mem emelan yâ hâ netâ yawuâ k watyekmâ betyen an yâ hâ op. ¹⁶ Yawu otmâmâ Petoro neâmâ emet hawinan peke yakât hâ ngi hâlâ ngmâ kinop. Yawu gârâmâ bukune Anasihât emelambâ ge hoj bawa imbi â lâne hâ ngi galem gum kinop ya ekumu hâ ngi hindâ mu yanâ k Petoro gurâ kâ lehen yâ hâ op. ¹⁷ Kâ lehen yâ hâ mu imbi yan je ekmâ sâ op. “Â o gâmâ Yesu hoj bawan gim manmat. Yawu geksan.”

Sâ mu sâ op. “Yu yat yamâ imbiâ k yat,” sâ op.

¹⁸ Otmu sâ p yanâmâ bâ lâ p ne bâ le je olop. Yakât otmâ tembe lâ u nombotjan je kâlâ p ujetâ semu hoj bawa nombotje orowâ k menduhuakmâ kâlâ p nâ ngâ m kinbi. Kâlâ p nâ ngâ m kinjetâ Petoro je hohetyenan ga kinmâ kâlâ p nâ ngâ op.

Kaipane Yesu â i pâ i tuhuop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Luka 22:66-71)

¹⁹ Yesu je nen hoj bawalipne menenekmâ den kâ sikum ningiminiop. Otmu otbin mewin yakât topne hotom uminiwi ya yengât kunyenaje nâ ngâ we sâ m â ikuop.

²⁰⁻²¹ Â ikumu sâ op. “Wongât â inohoat? Kapi ambolipne orop miti emetjan me opon kâ mbukjan yâ hâ menduhuaknetâ den kâ sikum yingim gaman. Otmu kapi tipi tapi tatmâ arap, me wosapâ me wosapâ kapi ambolipjan je menduhuakmai yan lok senyen anâ k kinmâ den ekyongom gaman. Nâ mâ tik tik ki ekyongoman. Yakât otmâ nâ ekyongomune nâ ngâ mai ya â iyongorâ yâ k ne sâ nomai.” Yawu sâ op.

²² Yawu sâ mu tembe lâ u â lâne yahatmâ Yesu â ndâ p ne huhum yuwu sâ m ekuop. “Gâmâ girawu otmâ hotom umai yengât kunyen je ya nekamjan yat?” Yawu sâ op.

²³ Sâ mu sâ op. “Nâ den bâ le je yan otmuâmâ yakât topne sâ râ nâ ngâ we. Nâ mâ den â lepne yan. Yamâ girawuhât â ndâ p ne huhuat?” Yawu sâ op.

²⁴ Ben je, Anasine sâ mu Yesu bâte je sâ hâ m menduhuwi ya ki hola ngmâ ek mem lamatje, kutje Kaipa sâ m, yâ kâ len dâ im ariwi.

Petoro je Yesu â lâ kuâ k betguop.

(Mataio 26:71-75 Mareko 14:69-72 Luka 22:58-62)

²⁵ Yâ hâ Petoro yamâ yawuâ k kâlâ p nâ ngâ m kinop. Nâ ngâ m kinmu lohimbi orowâ k kinbi je towat je ekmâ nâ ngâ mâmâ yuwu sâ m ekuwi. “Gâ gurâ Yesu orowâ k manmat, yawu geksain.” Yawu sâ netâ topne kurihikmâ “Nâ bia,” sâ m irelahop.

²⁶ Sâ mu hotom umai ya yengât kunyenahât hoj bawa â lâ hâ t â ndâ p ne Petoro je kârâm hâ reop yakât hep torehen je â lâ orowâ k kinbi je Petoro ekmâ yuwu sâ op. “Bulâ janâ k Yesu miai yan gâ orowâ k kinjetâ yeksan.” Yawu sâ m ekuop.

²⁷ Yawu sâ mu “nâ bia” sâ m irelahop. Ire lakmu yanâ k gokorok isiop.

Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Luka 23:1-5)

²⁸ Otmu Yesu mem Kaipahât emelan arinetâ yan mumbuapgât den sâm hârewanjiwi. Otmu emet hanj sâm emelambâ mem ge Roma lok yengât kiap âlâ, kutje Pilato sâm, yâkât emelan ariwi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombanj yan lama gâim um neminiwi sâp yan lohimbine angoân pâku lohimbine yengât emetyenjan yâhâmai sâm samut katbi. Yakât otmâ Yesu mem ari Pilatohât emet umbinjan kinbi. ²⁹ Emet umbinjan kinjetâ Pilatoje emelambâ ge yuwu sâm âiyongop. “Lok yuâmâ wongât nâhâlen mem takai?”

³⁰ Âiyongomu sâwi. “Lok yuje otmu bâleap. Yâhâ ki otmu bâleap mâne wongât yuwu mem takambâin.” Yawu sâwi.

³¹ Sânetâ sâop. “Yeje girawu otbanjinom nanjai ya âlepje yeje girem den watmâ otbanjinjet.” Yawu sâop.

Sâmu sâwi. “Emelâk mumbuapgât den sâm hârewanjiain. Yawu gârâmâ nenje lok âlâ kumunje mumbuapgât mâtâp manjuningiwi. Yawuhât otmâ gâje konok sâm hârewanjiain mumbuapgât gâhâlen mem takain.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ angoânâmâ Yesuje “Nohom howanân kânângâneknomai,” sâop yakât bonje teteâkgât Yura nengât kunlipnennaje Yesu mem Pilatohâlen ariwi.

³³ Bâin, yawu sânetâ Pilatoje purik sâm emetjan yâhâ Yesuhât sâm mem ganjetâ yuwu sâm âikuop. “Yura yengât lok kutdâ sâm mai ya gâ me?”

³⁴ Sâmu sâop. “Gike engatgeâk otmâ yat me lok âlâje ekgohomu nângâm yat?”

³⁵ Sâmu sâop. “Nâmâ Roma gâtje. Nâje Yura yengât topyeje ki nângâman. Gâje girawu olongât papatolipgaje menjekmâ nâhâlen takai?”

³⁶ Sâmu sâop. “Nâmâ lohimbine yu yengât lok kutdâ ki manbe sâm oan. Yâhâ nâje yâk yengât lok kutdâ manbe sâm oan mâne papatolipnennaje menekmai sâm nine honj bawalipnaje yahatmâ tânnohom kapam kumbâi. Nâmâ yuân mansai yengât kutdâyeje mansan.” Yawu sâop.

³⁷ Sâmu sâop. “Gâ bulânanâk lok kutdâ mansat?”

Sâmu sâop. “Yu yat yakâ. Nâmâ den bulâje yakât topje ekyongowehât hân yuân gewan. Yakât otmâ lohimbine den bulâje nângâne sâm otmai yaje nâhâlen torokatmâ mansai.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Wuân den bonje ondop âlâ tap yakât yat? Yamâ ki tap.”

Pilatoje Yesu muâkgât sâm hârewanjiop.

(Mataio 27:15-31 Mareko 15:6-20 Luka 23:13-25)

Yawu sâm benje emet umbinjan gem Yura nengât papatolipnennaje yuwu sâm ekyongop. “Lok yukât tosa ki eksan. ³⁹ Yawu gârâmâ Tihit tihit hombanj ârândânj pâi emetjan lok tatminiwi yapâ gâtje âlâ kapi ambolipnaje sânetâ holanyekmune geminiwi. Yakât otmâ Tihit tihit hombanj yuân lok kutdâ yu sâmune holañetâ ge manâkgât nanjai me bia? Me lok âlâ sâmune holañetâ gewuap?” Yawu sâop.

⁴⁰ Yawu sâm yahatmâ halahum yuwu sâwi. “Yawu bia. Barawa ya pâi emetjambâ holañdâ giâk.” Yawu sâwi.

Yawu gârâmâ Barawahât topjeâmâ yuwu. Yâhâmâ lok yongomu yakât otmâmâ pâi emetjan katjetâ talop.

19

Pilatohât tembe lâulipnaje Yesu mem âlâlâ tuhuwi.

¹ Yawu sânetâ Pilatoje ikje tembe lâulipne ekyongomu Yesu mem tâk âlâ sâtje metje yaje kândâtjan lawitmâ hâkne orowâk mem gahaewi. ² Lawitmâ tâk âlâ, sâtje metje, kon pan pan me hatman yawuya yaje mem kunjan pan pan kepeiwanjiwi. Yawu otmâ sângum kurinj pâwâwânj yamâ lok kutdâje katmâ manminiwi yawuya ya mem latbanjiwi. ³ Yawu otmâ sennjan gem yuwu sâm ekuwi. “Bâe. Yura yengât lok kutdâ pato. Gâje torokatmâ kinmâ yâhâwuatgât nanjain.” Yawu sâm ândâpne huhuwi. ⁴ Yawu otbanjinjetâ

sât gum kinmu benne Pilatoŋe emet umbiŋan ge yuwu sâm lohimbî ya ekyongop. “Yengât lok kutdâ yukâlen tosa âlâ ki eksan. Yakât otmâ sâmune mem geŋetâ yeŋe senyeŋe ekŋet.” Yawu sâop. ⁵ Yawu sâmû Yesu tâk sâtŋe metŋe ya kunŋan kepeiwanŋiwi otmu sâŋ gum kuriŋ latbanŋiwi ya yawuâk tatmu mem geŋetâ yuwu sâm ekyongop. “Yengât lok kutdâ yu holaŋmune giâkgât nanŋan.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe otmu tembe lâulipyenŋe Yesu ekmâ kârikŋan halahuwi. “Howanân kuŋetâ muâk,” sâm yawuâk yawuâk sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Ki otmu bâleap yakât tosa âlâ yâkâlen ki eksan. Yawu gârâmâ nanŋai ya yeŋahâk mem ari howanân kunomai.”

⁷ Sâmû sâwi. “Lok yuŋe “Nâ Anitâhât nanŋe mansan,” sâop. Yawu sâop yaŋe nengât girem den loŋgâeop. Yakât matŋe muâkgât sâm hârewanŋiain.” Yawu sâwi.

⁸ Yawu sâŋetâ nâŋgâm kiŋgitŋahât dondâ otmâ purik sâm Yesu mem emet kâlehen yâhâop. ⁹ Yâhâ yuwu sâm âikuop. “Gâ wonân gâtŋe?” Sâmû den olotoŋâk kinop. ¹⁰ Yawu kinmu sâop. “Wongât olotoŋâk kinsat? Holaŋgekŋetâ ge manbuat me howanân gohoŋetâ mumbuat yamâ nâhât sâlâk watnomai.” Yawu sâop.

¹¹ Sâmû sâop. “Anitâŋe papatolipge ya biwiyenŋan kioŋmu galem sâm katgekbi. Yakât otmâ lok kasa otnihim gâhâlen hâŋgânnohomu takan yaŋeâmâ tosa miat ya wangim tosa amokŋan miap.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâmû Pilatoŋe holaŋmune ariâk sâm nâŋgâm ketet olop. Nâŋgâm ketet otmu hotom uminiwi yengât kunlipyenŋe tâtâemâk yuwu sâm ekuwi. Lok âlâ me âlâŋe “Nâ lok kutdâ pato mansan,” sâmapŋe gâhât patohe, kutŋe Sisa sâm, ya mem ge katbe sâm oap. Yesuŋe yawu oap ya eksain. Yakât otmâ gâŋe Yesu yu holaŋdâ ariwuap yanâmâ Sisa ki buku otbanŋiwuat. Yakât otmâ umatŋe teteap yukât Sisa ekumunŋe sâm hârehihiwuap.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâŋetâ Yesu mem yaehen katmu kinmu ikŋeâmâ sâm hâre hâre kawenŋan yan ge talop. Yâhâ kawe yakât kutŋe yamâ Yura nengât denân “Gawata” yawu. Yâhâ yakât topŋeâmâ yuwu tap. “kawe konŋak tuhuwi” yawu. ¹⁴ Yâhâ emetsenŋe purik sâwe sâm otmu yan Pilatoŋe kawe yan ge talop. Yâhâ emet omoŋ otmu yan Tihit tihit hombanŋ ya tetemu âi ki menomaihât sâwi. Yakât otmâ Pilatoŋe yuwu sâm ekyongop. “Ekŋet. Lok yuâmâ yengât lok kutdâ.”

¹⁵ Sâmû sâwi. “Lok yuŋe muâkgât nanŋain. Yakât otmâ howanân kuŋetâ muâk,” yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Lok kutdâyeŋe yu howanân kuŋetâ muâkgât nanŋai hâ?”

Sâmû hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe yuwu sâwi. “Nengât lok kutdâ âlâ ki tap. Sisa konohâk mansap,” yawu sâwi.

¹⁶ Yawu sâŋetâ Pilatoŋe Yesu ya howanân kuŋetâ muâkgât sâm hâreop. Sâm hâremu dâim ariwi.

Yesu dâim ari howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Luka 23:26-43)

¹⁷ Yesu ikŋahâk howanŋe ya lâuakmu ariwi. Otmu kapi pato ya pilâm gem hân âlâ, kutŋe yamâ Yura nengât denân Golihata sâm, yan gewi. Yâhâ kut yakât topŋeâmâ yuwu tap. “Lok Kunŋe Hahitŋe,” yawu. ¹⁸⁻¹⁹ Yan mem ge howanân kuwi. Kuŋetâ Pilatoŋe den âlâ yuwu sâm howan kunŋan kulemgup. “Yesu, Nasaret kapi amboŋe, Yura yengât lok kutdâ.” Yawu kulemgup. Yâhâ den kulemgup yamâ Yura nengât denân, Roma yengât denân, Girik yengât denân kulemgup. Yawu kulemgumu lâum kânâŋgâwi. Otmu sâp yanâk lok yâhâp yotgom lâum kânâŋgâyelekŋetâ nombot nombot kinowot. ²⁰ Yâhâ Yesu yamâ Yerusalem kapi pato yakât nombotgen kuwi. Yakât otmâ Yura lohimbî dondâ bam gawiŋe ekmâ sâlîkuwi. ²¹ Yâhâ hotom umai ya yengât kunlipyenŋe ya nâŋgâm Pilatoŋen ari yuwu sâm ekuwi. “Yura yengât lok kutdâ,” yawu kulemgum katsat

ya ekmunje ki ârândâŋ oap. Yawu gârâmâ ya gulipgum yuwu kulemgum. “Lok yunjeâmâ “Nâmâ Yura yengât lok kutdâ,” yawu sâmap.” Yawu kulemgum.” Yawu sâwi.

²² Sâŋetâ sâop. “Kulemgum ya pilâŋetâ yawuâk talâk.” Yawu sâop.

²³ Otmu tembe lâu Yesu mem howanân kuwiŋe yâkât senje âlâlâ mem kâsikunjetâ komot imbât olop. Otmu âlâku konok konok anjim miakbi. Yâhâ sâŋgumje âlâ yamâ kâlep pato ya ewakembâ giop yamâ ki gâre gâreŋe. ²⁴ Yakât otmâmâ ekmâ yuwu sâwi. “Yu nenjan gâtŋe konokŋe hâlulâek miakbuap yamâ âlepŋe,” sâwi. Yawu sâmap pepa tipi tapi mem duhatmâ kutyeŋe ikŋiâk ikŋiâk kulemgum amanân mânunjetâ ge talop. Mânunjetâ tatmu mem gulip malap tuhuwi. Gulip malap tuhum pepa âlâ mewi yan lok kutŋe teteop yaŋe sâŋgum ya hâlulâek miop. Yawu otbi. Otbi yakât emelâk lok âlâŋe miti pepaen kulemgumop yakât bulâŋe teteop yamâ yuwu.

“Nâhât senje âlâlâ yamâ mem kâsikum anjim miaksai. Otmu sâŋgumne kâlep pato ya âlâhât kutŋe teteop yaŋe hâlulâek miaksap.”

Yawu kulemgumop yakât bulâŋe teteâkgât orotmeme yu otbi.

²⁵⁻²⁶ Yesu howanân kunjetâ kinop yakât gotŋan imbi imbât kinbi yamâ yuwu. Âlâmâ ikŋe mâmâŋe, âlâmâ mâmâŋahât garinje, âlâmâ Maria ya Kelopa apetŋe, otmu bâiŋeâmâ Maria, Matala kapiân gâtŋe yâk orowâk kinbi. Yâhâ nâmâ Yesu mâmâŋahât gotŋan kinban. Yawu kinmunje Yesuŋe mâmâŋe ekmâ tepŋe nâŋgâm yuwu sâmap ekuop. “Meŋ, pilâyekboman. Gâmâ Yoane orop mandâ galemge otbuap.” ²⁷ Yawu sâmap ekum yuwu sâmap eknohop. “Buku, meŋnetŋe yuâmâ gâŋe galemguwat,” sâmap eknohop. Yawu sâmap yapâek nâhâlen torokatmu orowâk manmâ galemguwan.

Yesu bâleop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Luka 23:44-49)

²⁸ Otmu sâmap yan âwâŋaŋe Yesu âi sâmap waŋop ya tuhum pesuk pilâop ya nâŋgâop. Nâŋgâm yan miti pepaen den âlâlâ kulemgumi yakât bulâŋe bunewâk teteâkgât kândâtŋe kuwihakmâ den kârikŋe halahum yuwu sâmap. “Nâ tohât neksap.” Yawu sâmap.

²⁹ Yawu sâmap kondo âlâ talop yan wain to yakât ukenŋe biatmu pâlâmŋe olop ya gâiŋetâ yan giop. Otmu yan kinbiŋe kereŋ wahapŋe mem keleân sâhâm menduhum wain kâlehen katŋetâ ge bârâtguop. Bârâtgumu mem yâhâ Yesu launjan katŋetâ niop.

³⁰ Nem yan “Âi sâmap nihiop ya dopŋan oap.” sâmap. Yawu sâmap goselek sâmap bâleop.

³¹ Yâhâ emetsâpŋan bâlemu omoŋ otmu yan Tihit tihit homban pato ya tetewuawân howanân yawuâk kinmaiŋetâ hotom uminiwi yengât kunlipyeŋe ari Pilato yuwu sâmap ekuwi. “Yura nengât Tihit tihit homban tetemu yan lok bâleŋe ya howanân kinŋetâ yekmunje bâlewuap. Yawu gârâmâ gâŋe tembe lâulipge ekyongorâ ari in yawu kâiyeŋe kum lotohoyekŋetâ munomai. Munjetâ yanâmâ howanâmbâ mem kâpekyeknomai.” Yawu sâwi.

³² Yawu sâŋetâ tembe lâulipŋe hâŋgânyongomu ari lok yâhâp yawuâk kâiyetŋe kum lotohoyelekŋetâ muowot. ³³ Kâiyetŋe kum lotohoyelekmâ Yesuhâlen ba eksain mâne emelâk muop yakât otmâ kâiŋe ki kum lotohowi. ³⁴ Yawu gârâmâ tembe lâu âlâŋe inŋepŋe mem Yesuhât gasumŋan hâumu yapâ hep otmu toto gam giop. ³⁵ Yâhâ nâmâ gotyeŋanâk kinmâ yekban. Yakât otmâ den kulemgum yu sâlikum nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manŋetgât yu tâŋ tâŋâk kulemgum. ³⁶ Yâhâ miti pepaen den âlâ tap yamâ otbaŋgiwi yan yakât bulâŋe teteop ya yuwu.

“Yakât hahitŋe konok âlâ ki kum lotohonomai.”

³⁷ Yâhâ den bulâŋe âlâ yawuâk teteop ya yuwu.

“Lok âlâ hâunjetâ kinmâ mumbuap ya eknomai.” Yawu tap.

Yesu howanâmbâ membe sâmap Yosepŋe Pilato hâlen ariop.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Luka 23:50-56)

³⁸ Yawu otmâ lok âlâ, kutņe Yosep, yâhâmâ Arimata kapi amboņe. Yâkņe biwiņe Yesuhâlen katmâ manmap. Yawu gârâmâ emelâk Yura nengât papatolipnenņe yengât kiņgitņahât otmâ topņe kurihiakmâ manop. Yakât otmâ Yesu howanâmbâ membe sâm yok pilâm ari Pilato ekuop. Ekumu nâņgâwaņgimu ari bukulpņe meyekmu ari Yesu mewî.

Yesu lâum ari hanguwi.

³⁹ Yâhâ Nikotemo yamâ aņgoân omoņ âlâen Yesuhâlen arimu den huhuowot yâkņeâmâ Yesu piriwe sâm otmâ to kukņe suk suk âlâ miop. Yawu gârâmâ to yamâ umatņe pato yakât lok âlâ memu Yosepgâlen lâum ariowot. ⁴⁰ Yâhâ Yosep yet Nikotemoņe hangure sâm Yura nengât orotmeme watmâ yuwu olowot. Yesu mem to kukņe yaņe piriowot. Pirim sâņgum kâkâlep yaņak katipguowot. ⁴¹ Yâhâ Yesu howanân kuwi yaken ya kalam âlâ talop. Kalam yan kât giopņe âlâ emelâk kusânâmâ mem tiņgâlonețâ in kamen kinminiop. ⁴² Yawu gârâmâ Yura nengât Tihit tihit hombaņân yu me ya tuhumain sâm samut katbi. Yawu gârâmâ Tihit tihit hombaņ ya tâlâhuop. Yakât otmâ lâum kâlepņehen arinomaihât sâp biatmu lâm ya kâlehen lâum ba katbi.

20

Yesu mumuņambâ yahalop.

(Mataio 28:1-8 Mareko 16:1-8 Luka 24:1-12)

¹ Emet eņgatņe nâņgâm Maria, Matala kapi amboņe, sumângen ariop. Ari kât pato âlâ hâpunņetâ ge lâm mâțpņe kum bâp maņguop ya hindakmu mâțpņe kinop ya ehop. ² Ekmâ pârâk pilâm purik sâm Petoro orop netgâlen taka yuwu sâm eknotgop. “Papatolipnenņe Kutdâ sumâmbâ lâum ari wosaken âlâ misiņgutsai?” Yawu sâop.

³⁻⁴ Yawu sâmu net gurâ sumângen ariwit. Nâņe sururuk sâm Petoro wangim kulet sâwan. ⁵ Kulet sâm ariwan yamâ lâm kâlehen ki bawan. Yâhâmâmâ lâm sâțņanâk kinmâ olelem eksan mâne sâņgum kâkâlep mem Yesu katipgum katbi yaņahâk tatmu ekban. ⁶ In ekmâ kinmune Petoroņe belângen takaop yaņak burunduņâk gam kâlehen baop. Kâlehen ba sâņgum kâkâlep yawuâk ehop. ⁷ Otmu sâņgum tipņe mem Yesu kunņe katipguwi ya âlâņe kitâ mem ketetmâ heņgeņgum katmu talop ya ehop. ⁸ Yawu otmuâmâ nâku yawuâk kâlehen bawan. Yâhâ kunņe katipguwi yawuâk ekmâmâ Yesu mumuņambâ yahalop nâņgâwan. ⁹ Yawu gârâmâ sum kamen kinmu ekbit yakât poropete nombotņe emet inâņņan Yesu mumuņambâ yahatbuap yakât topņe kulemuwi ya ki nâņgâmutņe keterahop. ¹⁰ Yawu otmâ benņe purik sâm âwurem ariwit.

Yesuņe Maria, Matala kapi amboņe, tetewaņgiop.

(Mareko 16:9-11)

¹¹ Otmu Mariane betnetņan taka lâm sâțņan isem kinop. Isem kinmâ kâlehen ehop. ¹² Ekmu aņelo yâhâp yaņe Yesu katņetâ iop ya hâlâņmâ nombot nombot talowot. Konokņeâmâ kunņehen talop. Yâhâ âlâ yaņeâmâ kâiņehen ge talop. ¹³ Yawu tatmâ yuwu sâm âikuowot. “Wongât isem kinsat?”

Sâmutâ sâop. “Kutdâne yupâ lâum ari wosaken âlâ misiņgutsai?” yawu sâop.

¹⁴⁻¹⁵ Yawu sâm kambeņe kakņambâ olelem Yesu ehop. Ekmâ yan “Yuâmâ kalam yukât amboņe mon?” nâņgâop. Yawu nâņgâmu Yesuņe âikuop. “Imbi, gâmâ âlâhât pâinmâ isem tat.” Yawu sâop.

Sâmu sâop. “Lok pato, gâņe sârâ Yesu lâum ari âlâengen misiņgutsai otmuâmâ âlepņe eknohorâ bukulpņe ari ekyongomune taka menehât naņgan.”

¹⁶ Yawu sâmu kunop. Kunmu purik sâm Yesu towatņe ekmâ nâņgâm Yura nengât denân “Kutdâ” sâop. Den yukât topņe yamâ “Kutdâne.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Nâ Awonņahâlen irak yâhâwoman yakât otmâ ki wâinek. Gâņe âwurem ari bukulpne ekyongowuat. Ekyongom nâhâitņe yamâ “Anitâ awonņennahâlen ewun

âwurem yahap” sâmu ekyongowuat.” Yawu sâop. ¹⁸ Yawu sâmu Mariaŋe taka den ya nen hoŋ bawalipŋe eknongop.

Yesuŋe hoŋ bawalipŋe teteyiŋgiop.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Luka 24:36-49)

¹⁹ Otmu emet omoŋ otmu yanâmâ nen hoŋ bawalipŋe papatolipnenne yengât kingitnenŋahât otmâ emet âlâen yâhâ menduhuakmâ gahatŋe kârikŋe maŋgum tatbin. Menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe hohetnenŋan pârâk sânsânâk teteningiop. Teteningim eknongop. “Biwiyeŋe huruŋ sâek.” Yawu sâop. ²⁰ Yawu sâmmâmâ biriŋe bâtŋe kuwi otmu iŋgepŋe gasumŋan hâuop yakât gut tiripnongomu ekbîn. Tiripnongomu ekmâ biwinenŋe heronŋe olop. ²¹ Yawu otmâ kinmunŋe yâhâpŋe sâop. “Yen biwiyeŋe huruŋ sâek. Awoŋnaŋe nâ hâŋgânnohomu gewan yakât dopŋeâk nâku yen hâŋgânyongomune arinomai,” sâop. ²² Yawu sâmu kahapumŋaŋe hâŋgutnenekmâ yuwu sâmu eknongop. “Yenâmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgimu yâkât wâtŋan kinno-mai. ²³ Wâtŋan kinmâ yâkât sâtŋât lok âlâ me âlâhât tosa pilâyŋiŋinomai yamâ Anitâŋe buku otyiŋgiuwap. Yâhâ lok âlâ me âlâhât tosa ki pilâyŋiŋinomai yamâ matŋe umatŋe yiŋgiuwap.” Yawu sâop.

Yesuŋe gutŋe Toma tiripgumu ehop.

²⁴ Yâhâ Yesuŋe teteningimu gutŋe ekbîn sâp yan bukunenŋe âlâ, kutŋe Toma sâmu, kutŋe âlâmâ Boho boho, yâhâmâ nen orowâk ki tatbin.

²⁵ Yakât otmâ belâŋgen Toma ekmâ yuwu sâmu ekuwin. “Kutdânenŋe nengâlen tetemu den huhuwin.” Sâmunŋe sâop. “Âo, yenâmâ den miami. Yawu gârâmâ biriŋe bâtŋe kuwi otmu iŋgepŋe gasumŋan hâuop yakât gutŋe nine sennan ekmâ mem walipguwom yanâmâ nâŋgâmune bulâŋe otbuap.” Yawu sâop.

²⁶ Yâhâ Sande âlâ otmu yan emelan âlâkuâk yâhâ menduhuakmâ gahatŋe kârikŋe maŋgum tatbin. Sâp yanâmâ Toma orowâk tatbin. Menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningim sâop. “Yen biwiyeŋe huruŋ sâek,” sâop. ²⁷ Yawu sâmu purik pilâm Toma yuwu sâmu ekuop. “Bâtŋan gut yu wâim ekmâ yaŋak gasumŋan ya yawuâk mem nâŋgâ. Nâ bulâŋanâk Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otbuat.”

²⁸ Sâmu sâop. “O, Kutdâne, bulâŋanâk gâ Anitâ orop dopyetŋe konohâk mansat.” ²⁹ Sâmu sâop. “Gâŋe yiwerenŋe gut yu mem eksat yakât otmâ biwihaŋe nâhâlen kepeiat. Yâhâ lohimbî nombotŋaŋe ki nekmâ biwiyeŋaŋak nâhâlen kepeim mannomai yamâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe huruŋ sâmu heronŋe otmâ mannomai.” Yawu sâop.

³⁰ Yesuŋe kulem topŋe topŋe miop yamâ kerehâk ki kulemguan. ³¹ Yâhâ olop miop ya ekbîn yakât den pat kulemguan yu sâlikum eknomai. Yu sâlikum ekmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ nanŋe Yesu hâŋgângumu giop yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim denŋe lâum mannomai yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop ya menomai.

21

Yesuhât sâtŋât otmâ hoŋ bawalipŋaŋe iŋan dondâ mewî.

¹ Sâp yakât kakŋan nen hoŋ bawalipŋe nombotŋe Tiweria dengân yakât ginŋan menduhuakmâ tatmunŋe Yesuŋe teteningiop yamâ yuwu. ² Nâ otmu atane, kutŋe Yakowo, otmu âlâmâ Simon Petoro, âlâmâ Toma, yâkâlâk kutŋe âlâ Boho boho, âlâmâ Natanae Galilaia hânân kapi âlâ Kana sâmu yan gâtŋe, otmu lok yâhâp biwiyetŋe Yesuhâlen kepeim manowot ya orowâk menduhuakbîn. ³ Menduhuakmâ tatmunŋe emet ŋiŋ sâwe sâmu otmu Petoronŋe yuwu sâmu eknongop. “Nâmâ ge iŋan dâiwehât nanŋan.”

Sâmu sâwin. “Nen orowâk arinom,” sâmu gemunŋe wanŋaen orowâk yâhâwin. Ari omoŋe pâlâmŋe manbîn.

⁴ Emet han sâmu yan Yesuŋe dengân ginŋan kinop. Yâhâ nenâmâ kâlewângen ki tatbin. 100 mita, dop yawuyaen tatbin yamâ towatŋe ekmunŋe ki keterahop. ⁵ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâmu âinongop. “Bukulipne, yen inŋan miai, me bia?”

Sâmu “Bia,” sâwin.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâmu eknongop. “Inŋan itâŋe ya wanŋa nombotgembâ panŋetâ gewuap yanâmâ inŋan mem dâinomai.” Yawu sâmu yanŋak benŋe wanŋa nombotgembâ pilâmunŋe gemu inŋan dondâhâlâk ge kutakulakbi. Ge kutakulakŋetâ mem dâim wanŋaen katne sâmu otmunŋe umatŋe dondâ olop.

⁷ Yawu otmu nâŋe Petoro ekuwan. “Lok endamâ Kutdânenŋe yakâ.” Ekumune uk sâmu petŋe tuhum katmâ âi tuhuop yakât otmâ tinŋinŋe yawuâk mem kepeiakmâ saruân kionŋmâ Kutdâhâlen yoloŋ otmâ ariop. ⁸ Yawu otmuâmâ nenâmâ wanŋaenâk tatmâ puli kum inŋan itâŋe dâim dengân ginŋan yâhâ kionŋbin. ⁹ Yesuŋe banŋa âlâ mem katmu talop. Katmu tatmu inŋan mem hot umu siop. ¹⁰ Yawu otmâ Yesuŋe yuwu sâmu eknongop. “Yiwereŋe inŋan miai ya nombotŋe mem katŋetâ siâk.”

¹¹ Yawu sâmu Petoroŋe wanŋa hâmenŋan yâhâ inŋan itârâek mem dâim ginŋan gaop. Yâhâ inŋan 153 ya itâ kâlehen kutakulakbi. Yawu gârâmâ inŋan yamâ papatoek yamâ benŋe inŋan itâŋe ya ki berendenŋ sâop. ¹²⁻¹³ Inŋan nombotŋe katmunŋe semu orowâk newin. Orowâk nem tatbin yamâ âi pâi tuhunomgât nâŋgâmunŋe umatŋe otmu pilâwin.

¹⁴ Yâhâ Yesuŋe mumunŋambâ yahalop yakât kakŋan dengân ginŋan menduhuakmâ tatbin yan teteningiop yanŋe kalimbunŋe olop.

Yesuŋe Petoro den bâiŋe ekuop.

¹⁵ Nem pesuk pilâmunŋe Yesuŋe Simon Petoro yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋeâmâ bukulipŋaŋe biwiyenŋaŋe hikunekmâ mansai ya wangiyekmâ biwihanŋe tinŋâk hikunekmâ mansat me girawu?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâmâ buku otgihiman ya nanŋat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen yiwereŋeâk torokatmâ mansai ya yengât tihityeŋe otbuat.” ¹⁶ Yawu sâmu yanŋak yâhâpŋe yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋe biwihanŋe tinŋâk hikunekmâ mansat me bia?” Sâmu sâop. “Kutdâ, yat ya bulâŋe. Nâŋe buku otgihiman ya nanŋat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen emelâk torokatmâ mansai ya galemyongowuat.” ¹⁷ Yawu sâmu kalimbunŋe yuwu sâmu âikuop. “Simon, Yoane nanŋe, gâŋe buku otnihimat me bia?” Yawu sâop.

Yâhâ Yesuŋe kalimbunŋe âikuop. “Gâŋe buku otnihimat me bia?” yawu sâop yakât Petoroŋe nâŋgâmu biwiŋan hâumu yuwu sâop. “Kutdâ, gâhât sengan senŋe âlâlâ ki tik tatmap. Yakât otmâ nâŋe buku otgihiman ya nanŋat.”

Sâmu sâop. “Yakât otmâ lohimbi nâhâlen torokatmâ mansai ya galemyongom wawaeyekmâ manbuat.

¹⁸ Yâhâ hâmbâi yu me ya tetehihiwuap yakât topŋe sâwe. Gâŋe anŋoân sihan manon yanâmâ petge mem lalakmâ kapi wosapâ wosapâ ariwehât nâŋgâminion yanâmâ âlepŋe arim tohominion. Yâhâ gâŋe sombo otbuat yanâmâ bâte pilârâ lok bâlenŋaŋe sâhâm menduhum ki ariwe nâŋgâwualângen dâihekmâ arinomai.” Yawu sâmu ekuop. ¹⁹ Yâhâ Yesuŋe topŋe yuwuhât ekuop. Hâmbâi Petoroŋe Yesuhât tem lâuwangim manmu umatŋe yawu tetewanŋiwuap. Umatŋe tetewanŋiwuap yan ki lohotŋe otmu kuŋetâ mumbuap. Yâhâ ki lohotŋe otbuat ya lohimbiŋe ekŋetâ sâtŋe otmu Anitâ mepaenomai. Yakât otmâ yuwu sâmu ekuop. “Gâmâ biwihanŋe nâhâlen tinŋâk kepeim tem lâunihim manbuat.” Yawu sâop.

²⁰ Yawu sâmu Petoroŋe kamberŋe kakŋambâ olelem nâ nehôp. Yâhâ nâ Yesu orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk olopgât menduhuakmâ sot bâiŋe newin yan yâk orop

hâlâṅakmâ tatbit. Yawu tatbit yakât otmâ âlâṅe betṅehen kionṅbuap yakât âikuwan. ²¹ Yâhâ Petoroṅe nekmâmâ yuwu sâṁ Yesu âikuop. “Kutdâ, lok yuâmâ girawu?”

²² Sâṁu sâop. “Yâk tatmuâk âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nâṅgâm ketet otbuat.” Yawu sâṁ ekuop.

²³ Den yawu sâop yamâ bukulipnane nâṅgâm hilipgum kelangatbi. Kelangatmâ nâhâtṅe “ki bâlewuap” sâwi. Yawu gârâmâ Yesuṅe ya ki sâop. Yâhâ yuwu sâop. “Gârâmâ yâk tatmuâk nâ âwurem takawom me girawu yamâ nâhât wahap. Yawu gârâmâ yâkât manman yakât ki nâṅgâm ketet otbuat,” yawu sâṁ Petoro ekuop.

²⁴ Den sâop yuâmâ nine orowâk tatmâ nâṅgâminiwan. Yakât otmâ den kulemguan yu bulâṅe dondâ.

²⁵ Otmu Yesuṅe olop miop yakât pâṅe konok kulemguan. Yawu gârâmâ âlâlâ olop ya kerek kulemgum metewomgât dop ki oap.

Aposolo yengât den pat

Yesuŋe aposololipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân yâhâop.

O bukune Teopilo,

¹⁻² Emelâk Anitâŋe Yesu hângângumu ge lok nombotŋe meyekmâ Anitâhât den kâsikum yingim âi sâŋ yingiop. Âi yawu tuhum manmâ gam benŋe âwurem himbimân yâhâwe sâŋ olop yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwiŋan kionŋu hoŋ bawalipŋe den bâiŋe ekyongom himbimân âwurem yâhâop. Yakât den pat ya emelâk kulemgum katgihiwan. ³ Roma yengât tembe lâuŋe Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Mem yahatmu hoŋ bawalipŋe teteyingim Anitâŋe tihityeŋe otbuap yakât topŋe ekyongom manmâ gamu hilâm lok yâhâp ŋerek pesuk sâop. Yawu otmu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu manmu ekbi yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁴ Otmu sâp âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop, “Yerusalem kapi in yawu ki pilâm arinomai. Awoŋŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingiwuap yakât emelâk ekyongomune nâŋgâwi ya. Yakât otmâ tipŋe tatmâ mambotnomai. ⁵ Yoaneŋe lohimbi mem toen katyehop. Yawu gârâmâ sâp ki kâlep otmuâk Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu manmâ yâhânomai.”

Yesuŋe himbimân yâhâop.

⁶ Yesuŋe den bâiŋe aposololipŋe ekyongop yan yuwu sâŋ âikuwi. “Kutdâ, gâŋe sâp yiwereŋe yu Isirae lok menenekdâ Roma lok watyekmunŋe arineta nennahâk galemahom mannom me?”

⁷ Sâŋetâ sâop. “Sâp girawuân me girawuân yakât bulâŋe tetewuap ya Awoŋŋe Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu tap. Otmu sâp ya tâlâhumu kulem girawuya tetemu ekmâ nâŋgânomai ya gurâ ikŋahâk nâŋgâmu tap. Yeŋe yakât topŋe nâŋgânomaihât dop âlâ ki tap. ⁸ Konohâk tap yamâ yuwu. Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mâmâŋe otyingimu nâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongonomai. Anŋoân topŋe katmâ Yerusalem kapi ambolipŋe ekyongonomai. Yawu otmâ benŋe lohimbi Yuraia, Samaria otmu kâlepŋehen manmâ arai ya yengâlen ari den pat ya ekyongonomai.”

⁹ Yawu sâŋ ekyongom yan katyekmu kinŋetâ elem kakŋambâ yâhâop. Yawu otmu elem yaŋe kâtâpŋumu ki ekbi.

¹⁰ Yawu otmâ himbimâŋenâk ekmâ kinŋetâ anelo yâhâp, yâk yetgât hâk katipŋe kaok bolan bolan, yaŋe pâràk sânsânâk teteyingiwot. ¹¹ Teteyingim yuwu sâŋ ekyongowot. “Galilaia ambolipŋe yeŋe wongât himbimâŋenâk senyeŋe pilâm ekmâ kinsai? Yesu ekmâ kinŋetâek pilâyekmâ himbimân yahap yawuâk himbimâŋembâ âwurem gemu eknomai.

Yesuhât aposololipŋe yengât kutyeŋe

¹² Yawu sâŋ ekyongom arimutâ benŋe aposolo yaŋe Oliwa pumŋambâ ge Yerusalem kapiân bawi. ¹³ Yerusalem kapiân ba emelâk Yesu ki kuwi yan emet biwiŋe âlâen yâk orowâk tatmâ sot newi yan yâhâwi. Otmu aposololipŋe yengât kutyeŋe yuwu. Petoro, imiŋe Anderea, Yakowo, imiŋe Yoane, Pilip, Toma, Batolomaio, Mataio, Alipaio nanŋe Yakowo, otmu Yakowo nanŋe Yurasi. Âlâmâ Simon, yâhâmâ komot âlâen gâtŋe topyeŋe yuwu. Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâŋ otminiwi yan gâtŋe.

Yurasihât gewâkŋan lok âlâ kinâk sâŋ Anitâ ulitguwi.

¹⁴ Yesuhât aposololipŋe ikŋe mâmâŋe imilipŋe otmu imbi nombotŋe menduhuyekŋetâ orowâk tatmâ biwi konohâk otmâ Anitâ ulitguwi.

¹⁵ Sâp yan lohimbi nombotņane Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbi, lohimbi 120, yawuyane menduhuakmâ tatņetâ Petoroņe yahatmâ kinmâ yuwu sâm ekyongop. ¹⁶⁻²⁰ “Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâņet. Yesuņe lok âlâ, kutņe Yurasî sâm, yâk orowâk menenekmâ nep sâm ningimu hoņ bawanņim gamain. Yâhâ Yurasîne betņehen kionņmâ lok bâlene dâiyekmu taka Yesu mewî.” Yawu sâop.

Otmu Yurasîne Yesu mem bâtyenān kalop yakât hâmeņe sâm hotom uminiwi yengât kunlipyene tewetsenņe wanņbi. Tewetsenņe wanņetâ yane mem ari hân âlâ puluhop. Yawu gârâmâ Yesu betņehen kionņop yakât Yurasîne nâņgâm otmâ hilipguan sâm anulahop. Yawu nâņgâm yanak ari hiwawahop. Hiwawakmu tok sâmu ge kum tepņe bâok pilâop. Tepņe bâok pilâmu tepņe komņe kerek hindakmâ giop. Yawu olop yakât den pat nâņgâm Yerusalem kapi ambolipņane hân yakât kutņe “Akerama” sâm kunbi. Yâhâ kut yakât topņeâmâ yuwu tap. “Heņņak puluhuwî” yawu.

Otmu Yurasî hiwawahop yakât nâņgâm Petoroņe yuwu sâop. “Emelâk emet inânņan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe tâmbânenņe Dawiti yâkât biwinān den âlâ katmu Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguop yakât bulāne teteap.

“Lok âlâ emetņan ki tatmu emetņe kamen kinbuap.”

Otmu kep âlâ yuwu kulemguop.

“Nepņe pilâop ya lok âlāne mem galemguwuap.” Yawu kulemguop tap.

²¹ Yakât otmâ nenņe bukunenņe âlâ mem Yurasîhât gewâkņan katmunņe kinbuap. ²² Kândikum emelâk Yoaneņe âi topņe katmâ lohimbi mem toen katyehop sâp yapâek nenņe Yesuhâlen torokatmâ biwinenņe hikuakmâ konohâk otmâ manmâ gain. Nengâlen gâtņe âlâ mem tetem orowâk tânahom Kutdânenņe Yesu mumuņambâ yahalop yakât den pat âlepņe lohimbi ekyongonom.” Yawu sâop.

²³ Petoroņe yawu sâm ekyongomu lok yâhâp mem teteyelekbi. Lok âlâ kutņe Yosep Yusito, kutņe âlâmâ Basawa sâm, otmu âlâmâ Matia. ²⁴ Mem teteyelekâmâ yuwu sâm Anitâ ulitguwi. “O Kutdâ, gâņe biwinenņahât topņe kerehâk nâņgâmat. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât nâņgârâ ârândāņ oap yâkât kutņe biwinenņan katdâ ekmâ nâņgânom. ²⁵ Yâhâ Yurasîne nepņe pilâm ikņe mâtâwân ariop yakât gewâkņan lok ya katmunņe kinmâ yâhâwuap.” Yawu sâm ulitguwi. ²⁶ Yawu sâm ulitgum pepa duwatmâ yan kutyetņe ikņiâk ikņiâk kulemgum aman kâlehen katbi. Yawu otmâ bukuyene âlāne yapâ kutņe Matia kulemguop ya mem teteop. Mem tetemu benņe aposolo kâiân konok yâk yengâlen torokalop.

2

Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe ge aposolo mâmâņe otyiņgiop.

¹ Yesu mumuņambâ yahalop yakât kakņan Sande nombolân yâhâp pesuk sâop. Ya pesuk sâmu Sande tatbi yakât kutņe “Pentikosi hombaņ” yawu kunbi. Pentikosi hombaņ otmu yan lohimbi Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbiņe Anitâ mepa sanņan otbāņine sâm emet âlāen menduhuakmâ tatbi. ² Menduhuakmâ tatņetâ mun pato âlâ, siru pato memap, mun yawuya himbimâmbâ pilâmu nâņgâwi. ³ Yawu otmâ wahap âlâ, balam nimbilamņe yawuyane kunyene kakņan teteop. ⁴ Yawu otmu Wâtgât mâmâņahât Heakņe ge mâmâņe otyiņgim lauyeņe mem hewewenņe tuhumu denņe denņe sâm ariwi.

⁵⁻⁶ Sâp yan Yura lohimbi Anitâhât den lâum manminiwiņe Pentikosi hombaņ ya ekne sâm kapiyene pilâm âlâengembâ âlâengembâ takawi. Taka Yerusalem kapiân yâhâ tatbi. Yawu otmâ mun pato ya himbimâmbâ pilâmu nâņgâm lohimbi sesengâlâkņe emet yanâk menduhuakmâ Yesuhât lohimbi yengât denyene nâņgâwi. Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenane kepeim manbiņe Yura yengât denânâk sâwiâke yamâ benņe lohimbi takawi yane den ya nâņgâņetâ denyene âlâku ikņiâk ikņiâk olop. ⁷ Yawu olop yanak benņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm alahuwi. “Yesuhât lohimbi den oai yu Galilaia ambolipņe kerek. Nenņan gâtņe bia. ⁸ Yakât otmu girawu otmâ nenņe

den sânetâ nanġain? ⁹ Nengât topnenneâmâ yuwu. Nen kapi kâlepnehembâ takain. Nen nombotne Pata ambolipne, nombotne âlâmâ Meria ambolipne, nombotne âlâmâ Elam ambolipne, nombotne Mesopotamia ambolipne, nombotne Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne, nombotne Kaparokia ambolipne, nombotne Ponto ambolipne, nombotne Asia ambolipne, ¹⁰ nombotne Piriha ambolipne, nombotne Pampilia ambolipne, nombotne Aihita ambolipne, nombotne Apirika ambolipne, nombotne Kirene kapi nombotne Liwia hân nombot nombot tatmâ arap ya ambolipne. ¹¹ Nombotne Kereta ambolipne, nombotne Arawia ambolipne, otmu nombotne Roma ambolipne. Nen yawuġe tain. Nen nombotne Yura lohimbi bulâġe. Yâhâ nombotne âlâġeâmâ Yura nengâlen torokatġetâ orowâk mansain. Nen lok topġe topġe. Yawu ġârâmâ Anitâġe kulem yu ya otmâ gaop yakât den pat Galilaia kapi ambolipġane nenġe denânâk sânetâ nanġain.” Yawu sâwi. ¹² Yâhâ den ya nâġġetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât topġe nâġġane sâġ pâpġuwi. Yawu otmâ “Kulem yukât topġe ġirawu?” sâġ alahuwi.

¹³ Yawu ġârâmâ lohimbi nombotġane Yesuhât lohimbi yekmâ senyenġan ġem yuwu sâwi. “Yeġe wain to dondâ nenġetâ biwiyeġe hâlim oap.” Yawu sâwi.

Petoroġe yahatmâ kulem ekbi yakât topġe ekyongop.

¹⁴ Yawu sânetâ Yesuhât aposololipġane yahatmâ kinmâ Petoroġe lohimbi takawi ya yuwu ekyongop. “Bukulipne otmu lomba taka tai yen kulem tetemu eksai yukât topġe ekyongomune nâġġet. ¹⁵ Omoġânâk wain to ki nemain. Yakât otmâ lok yeksai yuġe wain to ki niai. ¹⁶ Emelâk emet inânġan poropete âlâ, kutġe Yoele sâġ, yâkġe den kulemġuop yakât bulâġe yiwerenġe tetemu eksai yu. Emelâk den kulemġuop ya yuwu.

¹⁷ “Anitâġe yuwu sâġ eknohop. Hâmbâi sâp pato tâlâhuwuap yan nâġe nine Wâtġât mâmâġahât Heak hâġġangumune ġe lohimbi mâmâġe otyiġġiwuap. Mâmâġe otyiġġimu lohimbiġe nâhâlen biwiyeġane kepeim mannomai yaġe nâhât den sâġ tetem lohimbi ekyongonomai. Otmu biwiyeġe mem purik pilâmu kulem âlâlâ tetemu eknomai. Otmu amanân awun eknomai. ¹⁸ Bulâġanâk sâp yan Wâtġât mâmâġahât Heakġe hoġ bawalipne mâmâġe otyiġġimu nâhât den sâġ tetem ekyongonomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lohimbi kerek matġe yingimune menomai yakât sâp tâlâhumu yan nâġġamune himbimân kulem âlâlâ yuwu tetemu eknomai. Hilâmġât emetsenġe bok sâmu omoġ bâleġe sahakbuap. Yâhâ omoġġât emetsenġe yaġeâmâ kuriġ hep barak barak yawuya otbuap. Otmu umatġe topġe topġe yuwu tetewuap. Kapam tetewuap. Otmu emet kapi kâlâp sewuap. Yawu tetemu ekġetâ sâtġe otmu hu halak tuhonomai. ²¹ Sâp yan lohimbi âlâ me âlâġe nâhâlen biwiyeġane kepeim mannomai yamâ meyekmune ki hiliwahonomai.” Anitâġe yawu sâġ eknohop.” Den yawu kulemġuop tap.

Petoroġe Yesuhât topġe ekyongop.

²² Petoroġe torokatmâ yuwu sâġ ekyongop. “Bukulipne, den âlâ torokatmâ yuwu sâġmune nâġġet. Anitâġe Yesu Nasaret amboġe ya mâmâġe otbaġġimu hohetnenġan manmâ kulem topġe topġe mem ekmunġe âlâ kândâkdâ otmu Anitâġe hâġġangumu ġiop yawu nâġġamain. ²³ Yawu ġârâmâ yeġe Yesuhât hâkâġ otmâ lok bâleġe yengât bâtyenġan katġetâ yâkġe mem howanân kuġetâ muop. Yawu otbaġġiwi yakât Anitâġe emelâk emet inânġan nâġġamu ârândâġ otmu mâtâp ya sâġ waġop. Mâtâp ya sâġ waġmu yaġak benġe howanân kuġetâ sâtġum muop. ²⁴ Kuġetâ muop yamâ sumânâk tatbuapġât dop âlâ ki olop. Yakât otmâ Anitâġe mumuġambâ mem yahalop. ²⁵ Emelâk emet inânġan tâmbânenġe Dawitiġe Yesuġe mumuġambâ yahatbuap yakât nâġġam yuwu kulemġuop tap.

“Kutdâ ġâ orowâk manmâ ġan. Yakât otmâ ki pilânekbuat yawu nanġan. Biwi yâhâp otmangât mâmâġe otnihim ġamat. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ biwine âlepġe otmu tem lâuhihim heroġe nâġġahihian. Otmu mumbom yan umutne membuat. Otmu mumuġambâ

mem yahatnekuat. Yawu otnihiwuwat nângâm biwine ki houŋ sâwuap. ²⁸ Gâŋe nângân nângânne mem pâron pilânihirâ manmangât mâtâp yakât topŋe nângâm ba takaman. Otmu gâ orop manmâ yâhâwom yakât nângâm biwine heronje otmâ manmâ yâhâwom.” Yawu kulempuop tap.

²⁹ Tâmbânenŋe Dawiti yâkât yuwu ekyongomune nângâŋet. Yâkât sumŋe ekmain.

³⁰ Anitâŋe poropete âi sâm waŋmu yâkât den lohimbi ekyongom manmâ gaop. Yawu otmâ Anitâŋe pat kuwaŋgim yuwu sâop. “Gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap ya mem kânângâmune kawehan kinmâ nine lohimbi galemyongowuap.” ³¹ Anitâŋe yawu sâm pat kuwaŋgiop. Otmu Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatbuap yakât nângâm Dawitiŋe emet inânŋan den yuwu kulempuop.

“Mumu yan Anitâŋe umutŋe miop. Otmu hâkŋe tâtuk sâmapgât mumuŋambâ mem yahalop.” Yawu kulempuop.

³² Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu nen kerekŋe ekbin. ³³ Anitâŋe Yesu mumuŋambâ mem yahatmu ikŋe orop tawot. Otmu emet inânŋan âwâŋe Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu gewuap yakât pat kuop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otningimu denŋe denŋe sâmunŋe naŋgai.

³⁴ Otmu Dawiti ikŋak himbimân ki yâhâop. Yuwu gârâmâ emelâk emet inânŋan den yuwu kulempuop.

“Anitâŋe nâhât Kutdâne yuwu sâm ekuop.

“Gâ gotnan ga kindâ mâmâŋe otgihimune ³⁵ kasalipge yongom mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop.” Yawu kulempuop tap.

³⁶ Yakât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângâm biwi yâhâp ki otnomai. Yesu mem howanân kuŋetâ muop ya yeŋe ambonje oai. Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu kunnenŋe tap. Yakât otmâ Kutdânenŋe sâmain. Yawu.”

Lohimbi dondâhâlâkŋe Yesuhâlen biwiyeŋe katbi.

³⁷ Petoroŋe yawu sâm lohimbi ekyongomu nângâŋetâ biwiyeŋan hâumu aposolo nombotŋe ya orop yuwu sâm âiyongowi. “Wâe, nenŋe girawu otmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yakât sâŋetâ nângâne.”

³⁸⁻³⁹ Sâŋetâ sâop. “Anitâ Kutdânenŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋumu ge yen otmu lohimbi kâlepŋehen mansai mâmâŋe otyiŋgimu Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim mannomai yakât pat emelâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ orotmemeyenje bâleŋe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenje pilâyŋgiuwuap. Yawu otŋetâ benŋe nenŋe Yesu Kiristohât kulân toen mem katyekmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgimu mannomai.” Yawu sâop.

⁴⁰ Petoroŋe biwiyeŋan kioŋmâ den kâlep torokatmâ girem den yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi perâkŋe ihilâk mahilâk manmai ya Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai. Yawu gârâmâ yeŋe orotmemeyenje bâleŋe bet pilâm Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe kepeinetâ yâkŋe tihityenje otbuap.” ⁴¹ Yawu sâm ekyongomu lohimbi kiŋgitŋe orowâk, dopyenje 3,000 yawuyenje Petorohât denŋe nângâŋetâ bulâŋe otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katbi. Yawu otŋetâ aposololipŋe toen mem katyekŋetâ Yesuhât komolân torokatbi.

Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manbiŋe biwi konok otmâ manbi.

⁴² Yesuhât komolân torokatŋetâ aposololipŋe yâkât den kâsikum yiŋgiwi. Kâsikum yiŋgiŋetâ nângâm biwiyeŋe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepa saŋgan otbaŋgim manbi. Otmu sâp sâsâŋan menduhuakmâ buku oraŋgim sot newi. ⁴³ Otmu aposololipŋe kulem topŋe topŋe meŋetâ lohimbi belâŋen manbiŋe kulem ya ekŋetâ sâtŋe olop. ⁴⁴ Yâhâ lohimbi Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwiŋe biwi konok otmâ sot kâle senŋe âlâlâ mem menduhum konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi. ⁴⁵ Otmu lohimbi nombotŋe iri sikumyenje puluhum yakât hâmenje mewi ya mem bukulipyenje nombotŋe yu me yakât umburuk manbi ya kâsikum yiŋgiwi. ⁴⁶ Yawu otmâ hilâm

ârândân Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ menduhuakmâ biwi konohâk otmâ Kiristohât den alahuminiwi. Yawu otmâ emetsâpñe ârândân emetyeñan yâhâ menduhuakmâ sot um neminiwi. Yawu otmâ tep herone nângâm Anitâ mepaem manbi. ⁴⁷ Yawu otñetâ lohimbi belângen manbi nombotñane orotmemeyene ya ekñetâ yahalop. Yawu otmâ Yesuhâlen biwiyeñe katmâ yâkât komolân torokatmâ sambe otbi.

3

Petoroñe lok pareñe mem heñgeñguop.

¹ Isirae lohimbi orotmeme âlâ yuwu otmai. Emetsâpñe ârândânâk opon kâmbukñan yâhâ Anitâ ulitgumai. Emetsâpñe âlâen Petoro yet Yoaneñe Anitâ ulitgure sâm opon kâmbukñan yâhâowot. ² Otmu lok âlâ mâmâñahât tepñambâek pareñe teteopñe bukulpñe ekyongomu hilâm ârândân opon kâmbukñahât gahatñe âlâ, kutñe “Mâtâp âilongo lonjo” sâm yan lâum ari katñetâ tatminiop. Yan tatmâ lok opon kâmbukñan yâhâm geminiwi yañe tewetsenñe nihiñet sâm ulityongominiop. ³ Otmu sâp yan Petoro yet Yoane opon kâmbukñan yâhâmutâ yelekmâ ulityotgop. ⁴ Ulityotgomu Petoroñe nângâm “Wa, buku” sâm in ekmâ sâop. ⁵ In ekmâ sâmu lok pareñe yañe tewetsenñe nihiwomap sâm tepñe kilik kilik sâmu talop. ⁶ Yawu otmu Petoroñe yuwu sâm ekuop. “Senje âlâlâ ki tatnihiap yakât yuwu sâmune nângâ. Yesu Kiristo Nasaret amboñane gâ heñgeñgohowuapgât dop tap. Yakât otmâ yahatmâ bam ga.” ⁷ Yawu sâm ekum bânñe bonângen memu yahalop. Memu yanâk kâñe sâsilipñe tâñ tâñ otmu hewewenâk yahatmâ kinop. ⁸ Yahatmâ kinmâ yâk orowâk opon kâmbukñan yâhâwi. Yâhâ lok yañe herone otmâ soñ pilâm bam gam Anitâ mepaeop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ mepaemu lohimbi kâlehen tatbiñe ekmâ yuwu sâwi. “Lok pareñe yuñe opon kâmbukñahât mâtâp âilongo lonjo yan tatmâ senje âlâlâhât ulitnongomap. Âlepñe oap yakât nângâmune ki orotñe oap,” yawu sâm nângâñetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹¹ Otmu emelâk opon kâmbukñe ya tuhuwi yan gelâk ningimap sâm selep bârârâhâk kâlep tuhuwi yakât kutñe “Solomongât selep” sâwi. Lok yañe Petoro yet Yoane yetgâlen torokatmu selep yan yâhâñetâ lohimbi dondâhâlâkñe betyeñan yâhâm mem hawam mewam tuhuyekmâ kulem yakât alahu gulahu otbi.

Petoroñe Yesuhât topñe ekyongop.

¹² Yawu otñetâ Petoroñe yekmâ yuwu sâm âiyongop. “Wongât mem hawam mewam tuhuneneksai? Kulem yu netgât wahap bia. Netñe wâtnetñambâek lohimbi heñgemyongorongât dop âlâ ki tap. Net uwawapñe bia ki mansait. Yakât otmâ ki nângâñitgiñetâ yahalâk. ¹³ Topñe yuwu tap. Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yeñgât Anitâ, tâmbâlipnennje yeñgât Anitâ, yâkñe ikñe nanñe Yesu hânngângumu ge hohetnenñan manop. Yâkât kulân lok yu memutñe Anitâñe heñgeñgumu bam gamu eksai. Yâhâ yeñeâmâ Yesuhât nângâñetâ gemu pâku lohimbi yeñgât bâtyeñan katbi. Yawu otñetâ Pilatoñe holañbe sâmu yan yeñeâmâ kunyeñe kârikñe otmâ Yesu ya sâm ge katbi. ¹⁴ Yâkñe uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ yeñe hâkâñ otmâ betbanjim lok bâleñe, kutñe Barawa sâm, yâkât nângâñetâ yahatmu Pilato ekuñetâ lauyeñan mem Barawa holañmu arimu Yesu kuñetâ muop. ¹⁵ Kuñetâ muop yamâ lok inñe ki kuñetâ muop. Manman kârikñahât amboñe ya kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manmâ teteningimu ekbin. ¹⁶ Lok pareñe yuñe âlepñe oap yukât topñe sâmune nângâñet. Yesuhât kulân lok pareñe yu memutñe Yesuhâlen biwiñe katsapgât Anitâñe heñgeñgumu bam gamu eksai.

¹⁷ Bukulpne, yuwu sâmune nângâñet. Yeñe papatolipyeñane orop Yesuhât topñe pâpgum gamai. Yakât otmâ kuñetâ muop. ¹⁸ Emelâk emet inânñan Anitâñe Yesuhât nângâm poropetelipñe yeñgât biwiyeñan den katmu yuwu kulemguwi. “Tihitnenñe otbuap yâkñe angoân hâhiwin nângâm mumbuap.” Yawu kulemguwi tap. ¹⁹ Anitâñe tosayeñe pilâyinñiâkgât yeñe orotmemeyene bâleñe bet pilâm Yesuhâlen biwiyeñane

kepeim manñet. ²⁰ Yawu otmâ manñetâ Anitâñe mâmâñe otyingimu biwiyene sânduk sâmu mannomai. Sâp yuâmâ Yesu Kutdânenñe himbimân tap. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp pato tetewuawân Yesuñe tihitnenñe olâk sâm Anitâñe hângângumu âwurem gewuap yakât pat kuningimu tap. ²¹ Anitâñe embânâmbâek emet inânñan poropetelipñe yengât biwiyen den katmu kulemgui yakât topñe yuwu tap. Manmannenñe kuwikningiwuap yakât Anitâñe nâñgâmu ârândân otmu Yesu hângângumu âwurem gewuap. ²² Yakât torehenñe Mosenñe yuwu kulemgui.

“Kutdânenñe Anitâñe nâ menekmâ âi sâm nihimu taka ikñe den kâsikum yingim mansan yakât dopñeâk Anitâñe nengât komolân gâtñe lok âlâ mem poropete âi sâm wañmu ikñe den kâsikum yingimu lohimbine tem lâuwañginomai. ²³ Yâhâ lohimbibombotñeâmâ denñe nâñgâm hâkân otmâ kunomai ya mem ketetyekmâ hilipyongowuap.” Den yawu kulemgui tap.

²⁴ Otmu emelâk emet inânñan lok âlâ, kutñe Samue, yâk otmu Anitâhât poropetelipñe Yesu Kiristonñe tetem manmâ kulem topñe topñe membuap yakât den yawuâk kulemgui. ²⁵ Emelâk embânân Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgim yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi gâhât tepgan gâtñe lok âlâñe tetem lohimbibombotñe hânñan kulemñan mannomai ya menduhuyekmâ manman âilonçoân katyekmu heronñe nâñgâwañgim mannomai.” Yawu sâm ekuop. Yâhâ Anitâhât poropetelipñe den ya torokatmâ lohimbibombotñe sâm tetem ekyongom manmâ gawi. Otmu Anitâñe tâmbâlipyenñe yengât pat kuyingop ya yen gurâ pat yañe meyeksap. Gârâmâ yakât bulâñe yen gurâ yawuâk menomai. ²⁶ Yâhâ nen Isirae lohimbibombotñe orotmemenenñe bâlenñe bet pilâm Anitânanñahâlen biwinenñe kepeim manman âilonçoân manmâ heronñe nâñgânomgât ançoân Anitâñe yâk hângângumu nengâlen giop.

4

Petoro yet Yoane meyelekmâ pâi emetñan katyelekñetâ talowot.

¹⁻³ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe ya Petoro yet Yoanenñe lohimbibombotñe ekyongowot. Ekyongom tatmutâ opon kâmbukñahât tembe lâu yengât kunyene otmu Sarukaio otmu Anitâhât hotom uminiwiñe den pat ya nâñgâñetâ ki bulâñe olop. “Yesu mumuñambâ ki yahalop. Ya ki orotñe,” yawu nâñgâm den hâreyitgim meyelekmâ ari pâi emetñan katyelekñetâ talowot. Pâi emetñan tatmutâ emet hañ sâop. ⁴ Yâhâ Petoronñe lohimbibombotñe kiñgitñe orowâk Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu nâñgâñetâ bulâñe otmu Yesuhât komolân torokatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawu.

Petoronñe Yesuhât den pat âlepñe Yura yengât papatolipyenñe ekyongop.

⁵ Emet hañ sâmu Yura yengât papatolipyenñe otmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyenñe otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi yâkñe Yerusalem kapiân menduhuakbi. ⁶ Sâp yan opon kâmbukñahât lok kunñe âlâ, kutñe Anasi, otmu lamatñe, kutñe Kaipa, otmu bukuyâhâtñe Yoane yet Alesanda otmu hep torehenlipyenñe orowâk menduhuakbi. ⁷ Otmu Anasiñe tembe lâu ekyongomu Petoro yet Yoane otmu lok pareñe âlâ mem henñenñe guowot ya meyekmâ ari den âiân katyekbi. Otmu Anasiñe yuwu sâm âiyotgop. “Âlâhât sâtgât otmâ lok pareñe yu henñenñe guowot?”

⁸ Yawu sâm âiyotgomu Anitâhât Wâtgât mâmânñahât Heakñe Petoro mâmâñe otbañgimu yahatmâ kinmâ yuwu sâop. “Yura papatolipnenñe otmu Anitâhât hotom umai yengât kunlipyenñe yen yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet. ⁹ Netñe lok pareñe yu ekmâ tepnetñe nâñgâwañgim memutñe âlepñe olop yakât otmâ yenñe menenekmâ den âiân katnenekñetâ kinsain. ¹⁰ Yakât otmâ lok âlepñe olop yukât topñe ekyongomune nâñgâñet. Topñe yuwu. Yesu Kiristo, Nasaret ambonñe, yâhâmâ howanân kuñetâ muop. Kuñetâ muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât wâtñan kinmâ lok yu memutñe âlepñe otmâ mansap. Yawu gârâmâ yenñe lok yukâlen kulem teteop yakât den pat Yura

lohimbi kerek ekyongonjetâ nângânomai. ¹¹ Emelâk embâñân Miti pepaen den âlâ yuwu kulemgowi yakât bulâñe Yesuhâlen teteap.

“Emet tuhum nep lokñe nak âlâ ekñetâ bâlemu mem ketetbi. Nak mem ketetbi ya Anitâñe lâum kânângâmu kuhupin kârikñe oap.” Den yawu kulemgowi tap.

Yenêâmâ emet tuhuwi ya yengât dop otmâ Yesu betbangim kuñetâ muop. ¹² Yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe Yesu hângângumu ge manman kârikñe yakât mâtâp meningiop. Yakât otmâ yâkât wâtñanâk kinmâ manman kârikñan mannomgât dop tap. Lok ondopñe mâmâñe otningimu manman kârikñan mannomgât dop âlâ ki tap.”

Yura yengât papatolipyeñe Petoro yet Yoane sâm hâreyitgiwi.

¹³ Petoro yet Yoane, yâhâmâ nângân nângân emetñan ki yâhâowot. Yawu gârâmâ Yura papatolipyeñe yengât senyeñan kinmâ den ya kâlâpñe orowâk ekyongowot. Yawu ekyongomutâ yâkñe denyetñe ya nângâñetâ ewe membe olop. Yawu otmu nângân nângânyeñe pâronj sâmu yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ kândikum Yesu orop manmâ gawi. Yakât otmâ den kâlâpñe orowâk eknongomutâ nanñain.” yawu sâwi. ¹⁴ Otmu Petoro yet Yoaneñe lok henñeñuowot yâk orowâk kinbi yakât otmâ den purik pilâyitgine sâm hâum pâpgum pilâwi. ¹⁵ Yakât otmâ hângânyongonjetâ emet betñehen ge kinñetâ Petoro yet Yoane yetgât alahum yuwu sâwi. ¹⁶ “Nenñe lok yâhâp yu girawu otyitgine? Yâkñe Yesuhât wâtñan kinmâ lok pareñe emba memutâ âlepñe olop yakât den pat Yerusalem kapi ambolipñeñe emelâk nângâm meteai. ¹⁷ Yawu gârâmâ den yuñe kapi ârândâñ perereñ sâm arimu nângâmaiñetâ nenñe kuyitgimunñe yâkñe ki âlâkuâk Yesuhât wâtñan kinmâ lohimbi yâkât den kâsikum yinñinomai.” Yawu sâwi.

¹⁸ Otmu tembe lâu ekyongonjetâ meyekmâ âwurem ganjetâ yuwu sâm Petoro yet Yoane ekyotgowi. “Yetñe ki âlâkuâk Yesuhât den ya lohimbi kâsikum yinñiromawot.”

¹⁹ Yawu sâñetâ Petoro yet Yoaneñe yuwu sâowot. “Yenjak nângâm ekñet. Yengât den lâum Anitâhât den pilâmutñe yâkñe nângâmu ki ârândâñ otbuap. ²⁰ Yesu Kiristone den âlâlâ eknongom kulem topñe topñe mem gaop yakât den pat ya netñe mem kurihiromgât dop ki tap. Ya sâm haok tuhurom yakâ.”

²¹ Yawu sâmutâ yâhâpñe kuyitgim holanyeñetâ gem ariowot. Lohimbi inñe kinñitñe orowâkñe kulem ya ekmâ Anitâ mepaem aposololipñe yengât nângâñetâ yahalop. Yakât otmâ Yura papatolipyeñeñe wahap âlâ ki otyitgiwi. ²² Lok âlepñe olop yâkñe pareñe otmâ manmu yambu lok yâhâp ñerek olop.

Anitâñe Yesuhât aposololipñe mâmâñe otyinñiâkgât yakât lohimbiñe ulitguwi.

²³ Yura papatolipyeñeñe Petoro yet Yoane holanyeñetâ gem bukulipyetñe yengâlen âwurem ariowot. Ari papatolipyeñeñe kuyitgiwi yakât den ya ekyongowot. ²⁴ Ekyongomutâ nângâm biwiyeñeñe kepeiakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Ambonenñe Anitâ. Gâñe hân himbim kândikyotgom wahap topñe topñe kalon. ²⁵⁻²⁶ Otmu emelâk emet inânñan gâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe tâmbânenñe Dawiti yakât biwiñan den âlâ katmu yuwu kulemgouwot.

“Wongât Anitâhât ki nângâmaiñe yenahât nanñanñinjetâ yahatmu biwiyeñe kâlâp siap?

Wongât biwi nângân nângânyeñe hâlim milim otmu Anitâ yet honj bawañe mem ge katyelekne sâm oai? Anitâñe tihityeñe otbe sâm ikñe honj bawa hângângumu gewuap.

Yawu gârâmâ Anitâhât ki nângâmai ya yengât papatolipyeñeñe biwi konok otmâ mem ge katyeleknomaiñetâ dop âlâ ki tap.” Dawitiñe den yawu kulemgouwot tap.

²⁷ Otmu torokatmâ yuwu sâm ulitguwi. “Ambonenñe Anitâ, den âlâ sâmunñe nângâ. Dawitiñe den kulemgouwot yakât bulâñe teteop yakât topñe yuwu. Gâñe tihitnenñe otbe sâm Yesu hângângurâ ge tem lâuhihim uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu gârâmâ Herot yet Pilatone Roma lok otmu Yura nengât papatolipnenñe menduhuyekmutâ orowâk tatmâ Yesu mem ge katne sâm den hikuwi. ²⁸ Yawu otbi yan yeñe engatyeneñe ki watbi. Emelâk emet inânñan gâñe gike engatgeak otmâ yu ya tetewuap ya sâm kalon. ²⁹ Yakât

otmâ yâkne kuniŋiŋetâ lohotne otmaingât gâne mâtâp manŋuyiŋim nen hon bawalipge mâmâne otingirâ Yesu Kiristohât den pat âlepne sâm haok tuhonom. ³⁰ Yawu otmâ Yesuhât wâtŋan kinmâ lohimbi mesekyene orop ya hengemyongonom. Otmu kulem topne topne memunne ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât otmâ mâmâne otingihât nâŋgâm ulitgohoain.” Yawu sâm ulitguwi.

³¹ Yawu sâm ulitguŋetâ emet menduhuakmâ tatbi ya gâsuk gâsuk sâop. Otmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâne otyiŋgimu yapâ ari Yesuhât den pat âlepne ya sâm haok tuhonom lohimbi ekyongowi.

Yesuhât lohimbiŋe biwiyene hikuakmâ konohâk otmâ buku oranjim manbi.

³² Yesuhât lohimbiŋe biwiyene hikuakmâ konohâk otmu senne âlâlâ tatyŋgiop ya menduhom konohân katŋetâ tatmu yaŋe mem tânahom manbi. ³³ Yawu manmâ Yesuŋe mumuŋambâ yahalop yakât den pat ya aposololipŋane lohimbi belângen manbi ya ekyongonetâ nâŋgâŋetâ bulâne olop. Otmu Anitâne mâmâne otyiŋgimu kulem topne topne meŋetâ lohimbi kerekne yekmâ herone nâŋgâyiŋgiwi. ³⁴ Otmu senne âlâlâyeŋe kâsikum aŋgim tânahom manbi. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne ki umburuk manbi. Lohimbi nombotŋane senne âlâlâyeŋe puluhunetâ yapâ tewetsenne mem aposolo yŋiŋetâ galemguwi. ³⁵ Otmu tewetsenne menduhuminiwi yapâ aposolone mem lohimbi umburuk manbi ya tânyongonetâ manbi.

³⁶ Otmu sâp yan Kipiro kapi ambone, lok âlâ, kutne Yosep sâm, yâkât yuwu sâmune nâŋgâ. Lok yakât kutne âlâmâ Banawa yawu sâm aposolone kunminiwi. Kut yakât topneâmâ yuwu, “Biwi sânduk”. Yosep yâhâmâ Lewi senâmbâ gâtne yakât otmâ opon kâmbukŋahât âi mem manop. ³⁷ Yâkne ikne hân puluhunetâ yapâ tewetsenne mem aposolo yŋiŋiop.

5

Anania imbiŋaitne otmutâ bâleop.

¹ Lok âlâ, kutne Anania sâm, yâkât imbiŋe, kutne Sapira, biwi konohâk otmâ yuwu olowot. Hânyetne puluhunetâ yapâ tewetsenne miowot. ² Yawu gârâmâ tewetsenne nombotne ya mem mesambutmutâ tatyitgiop. Yâhâ nombotne âlâmâ Ananiaŋe mem ari aposolo yŋiŋiop. ³ Otmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Anania, yuwu sâmune nâŋgâ. Girawu otmâ Bâleŋahât Ambone Satane biwihan kionbe sâm otmu ki kârikne otmâ kinsat. Yetne Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kâitgum hânyetne puluhuwi yakât tewetsenne nombotne mem mesambutmutâ tap. ⁴ Hân ya ki puluhuwi yan yetne Anitâhât pat ki otbuap yawu nâŋgâm den hikuowot mâne tewetsenne alitsawot yuŋe âlepne otbâp. Yâhâ tewetsenne yuŋe Anitâhât pat otbuap yawu sâm kâitnongom nombotneâk katsawot. Yawu otmâ nen ki kâitnongoawot. Anitâ kâitguawot.” ⁵⁻⁶ Yawu sâmu Ananiaŋe den ya nâŋgâm yanâk mum iop. Mum imu lok nombotŋane emet kâlehen yâhâm sâŋgum âlâ mem kurihim lâum ge hanguwi. Yâhâ Anitâ kâitguop yakât matne mum imu lohimbi yan kinbiŋe ekŋetâ sâtne olop.

⁷ Otmu ki kâlep otmuâk imbiŋane lokŋahât den pat ki nâŋgâmâk Petorohâlen takaop. ⁸ Takamu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Hânyetne puluhunetâ yapâ tewetsenne miowot ya lokŋane kerehâk ningiap me?”

Sâmu sâop. “Wae, wonângen, kerehâk yŋiŋiap yakâ.”

⁹ Sâmu Petoroŋe yuwu sâm âikuop. “Wongât yetne biwi konohâk otmâ Kutdâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak kâitguawot? Yakât otmâ yuwu sâmune nâŋgâ. Lokge emelâk mumu lâum ari hangum pilâm ga gâhât mambotgihiai. Yiwerene gâhurâ mundâ lâuhekmâ ari hangohonomai.” ¹⁰ Yawu sâm ekumu yâku yanâk kâiŋe topŋan purik sâm ge muop. Mumu lok ya emet kâlehen yâhâ Sapira lâum ge lokne lâum ge hanguwi yanâk lâum ge hanguwi. ¹¹ Otmu muowot yakât den pat Yesuhât komotne nâŋgâŋetâ sâtne olop. Yawu.

Yesuhât aposololipņaje kulem topņe topņe mewi.

¹² Aposolo yâkņe kulem topņe topņe meņetâ lohimbņe ekņetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu Yesuhât komotņe biwiyenę kepeiakmâ konohâk otmu hilâm ârândâņ Solomongât selep yan yâhâ menduhuakmâ Anitâ mepaeminiwi. ¹³ Yawu otminiwi yan lohimbî dondâhâlâkņe nâņgâyiņņetâ yahalop yamâ Yura papatolipyenę hilipnongomai sâam yâk yenęâlen ki torokatbi. ¹⁴ Yawu gârâmâ lohimbî nombotņaje Yesu Kutdânenņahâlen biwiyenę kepeim yâkât komolân torokatmâ manbi. ¹⁵ Otmu kapi ambolipņaje bukulipyenę pareņe otmâ manminiwi otmu tisi mesek otbi ya Yesuhât aposololipņaje henęemyongonęet sâam gerelân katyekmâ lâuyekmâ ari mâtâwân katyekņetâ tatbi. Otmu yuwu nâņgâwi. “Petoronę mâtâp watmâ gam ariwuap yan umutņaje longâyekmu âlepņe otnomai.” ¹⁶ Otmu Yerusalem hâlâņmâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipņaje bukulipyenę tisi mesek otbi otmu weke bâlenęe mâņgâyekmu manminiwi ya meyekmâ aposolo yenęâlen takanęetâ henęemyongowi.

Anitâhât aņelo âlâņe aposolo pâi emetņambâ mem holanęekmu gem ariwi.

¹⁷ Aposolonę yawu otbi yakât den pat ya hotom uminiwi ya yenęât kunyenęe otmu ikņe bukulipņe Sarukaio komolân gâtņaje nâņgâņetâ bâleop. ¹⁸ Nâņgâņetâ bâlemu aposolo meyekmâ pâi emetņan katyekņetâ tatbi. ¹⁹ Katyekņetâ tatņetâ emet ñiņ sâamu iwi. Otmu omonę tânâmņan Kutdâhât aņelo âlâņe mândeyekmu yahatņetâ meyekmâ ge yaehen yuwu sâam ekyongop. ²⁰ “Yeņe opon kâmbukņan yâhâ manman kârikņahât den pat âlepņe ya topņambâek lohimbî kâsikum yiņņinomai.” ²¹ Yawu sâamu emet haņ sâamu den ya lâum opon kâmbukņan yâhâ Yesuhât den lohimbî kâsikum yiņņiwi.

Otmu hotom uminiwi yenęât kunyenęe bukulipņe meyekmu Yura yenęât papatolipyenę yenęâlen ariņetâ orowâk menduhuakmâ den emetņan yâhâwi. Yâhâ tatmâ aposolo meyekmâ takanęet sâam opon kâmbukņahât tembe lâu nombotņe hâņgânyongonęetâ pâi emetņan yâhâwi. ²² Yâhâm pâinyekņetâ biatmu âwurem taka yuwu sâam ekyongowi. ²³ “Nen pâi emetņan arim takain. Yâhâ pâi emetņahât galem yaņe gahatņe kârikņe maņgum galem kinņetâ yeksain. Yawu gârâmâ aposolo meyekne sâam takain,” sâam ekyongomunęe gahatņe mem pilâņetâ kâlehen yâhâ pâinyekmunęe biatsap.”

²⁴ Yawu sâņetâ hotom uminiwi ya yenęât kunlipyenęe otmu tembe lâu yenęât kunyenęe den ya nâņgâm “Girawu otmâ gulip oai,” sâawi. ²⁵ Yawu otmâ tatņetâ yanâk lok âlâņe taka yuwu sâam ekyongop. “Wâe, lok pâi emetņan mem katyekbi ya opon kâmbukņan yâhâ lohimbî den kâsikum yiņņim kinņetâ yeksain.”

²⁶ Yawu sâam ekyongomu yâkņe opon kâmbukņahât tembe lâu hâņgânyongonęetâ ari lohimbî kiņgitņe orowâkņe denyenęe nâņgâm kinbi ya yekmâ “Yâkņe kât mem nongomai” sâam aposolo ya lohotņan meyekmâ den emetņan ariwi.

Aposolonę Yesuhât topņe Yura yenęât papatolipyenęe ekyongowi.

²⁷ Aposolo meyekmâ yâhâ Yura yenęât papatolipyenęe yenęât senyenęan katyekņetâ kinņetâ hotom uminiwi ya yenęât kunyenęe yuwu sâam ekyongop. ²⁸ “Oran Yesuhât den lohimbî ki kâsikum yiņņiņet sâam kuyiņņiwin. Yamâ yeņe nengât den ya kum Yesuhât den lohimbî kâsikum yiņņiņetâ yâkņe sâam haok tuhuņetâ lohimbî kapiân tai ya kerekņe naņgai. Otmu Roma tembe lâuņe Yesu kuņetâ muop yakât tosa ya nengâlen gâitsai.” Yawu sâawi.

²⁹ Yawu sâņetâ Petoronę purik pilâyiņņim yuwu sâam ekyongop. “Yenęât den ya lâum Anitâhât den kunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yenęât sâtgât otmâ Roma lokņe Yesu mem howanân kuņetâ muop. Mumu hanguwi yamâ topņe yuwuhât otmâ tâmbâlipnenęe yenęât Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. ³¹ Isirae lok nenęe Yesuhâlen biwinenęe kepeimunęe Anitâņe tosanenęe pilâningiwuapgât yâkņe Kutdânenęe Yesu mumuņambâ mem yahatmu himbimân orowâk tawot. ³² Yâhâ lohimbî âlâ me âlâņe Yesuhâlen biwiyenęe kepeim Anitâhât denęe lâum manmai ya yenęât nâņgâm Anitâņe ikņe Wâtgât

mâmâñahât Heak hângângumu ge mâmâñe otyiñgimap. Nenñe yawu otmâ mansain yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñe mem sânduk tuhuningimap. Yawu otmâ mâmâñe otningimu kulem topñe topñe mem mansain.”³³ Yawu sâñ ekyongomu nâñgâñetâ bâlemu aposolo yongone sâñ otbi.

Parisaio âlâñe yahatmâ bukulipñe sâñ sânduk menduk tuhuyehop.

³⁴ Aposolo yongone sâñ otñetâ yan Parisaio lok kutdâ âlâñe Mosehât girem den kâsikum yingim manop, ya kutñe Gamalie, yâkñe yahatmâ kinmâ tembe lâulipyenñe ekyongomu aposolo meyekmâ emet betñehen ge kinñetâ bukulipñe yuwu sâñ ekyongop. ³⁵ “Bukulipne, yenñe lok yu in yawu mem bâleyekmahât yuwu sâñmune nâñgâñet. Yenñe nâñgâm henñengumâmâ girawu otyiñginomai yakât topñe tetemu ekmâ nâñgâñomai. ³⁶ Emelâk lok âlâ, kutñe Teuta, ikñahât nâñgâñu yahatmu, “Roma lok kasalipnenñe watyekmunñe arinñet” sâñ lok 400 ekyongomu yâkâlen torokatbi. Yawu otñetâ ikñe kuñetâ mumu loklipñe iton galan otmâ kinbi. Yawu otmâ otñetâ ki ihio. ³⁷ Yakât betñan Roma lok kunyenñe Yura nengât dopnenñe nâñgâñe sâñ otmu sâlipnongowi sâp yan lok âlâ, Galilaia gâtñe, kutñe Yurasi, yâkñe lohimbi meyekmu Roma lok watyekne sâñ otbi. Yawu otmu yâkurâ yawuâk kuñetâ mumu loklipñe kerek yongom watyekñetâ tiok taok otmâ arinñetâ kutyenñe bialop. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâñmune nâñgâñet. Yenñe aposolo yu ki yekmâ sâñet. Yâkñe yenñe engatyenñeâk watmâ den ya lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu gulip otbuap. ³⁹ Yâhâ lok yuñe Anitâhât sâtgât otmâ den yu lohimbi kâsikum yingim gai otmuâmâ nep yu mem ge katyekne sâñ otmunñe hâi hâiñe otmu pilânom. Otmu nep yukât ambonñe Anitâ mem ge katne sâñ otnom. Biwinenñe yawu nanñan. Yawu.” ⁴⁰ Yawu sâñ ekyongomu nâñgâñetâ ârândân otmu tembe lâulipyenñe ekyongonñetâ aposolo yongowi. Yongom Yesuhât den pat âlepñe ya lohimbi ki kâsikum yingimomai sâñ kuyingim pilâyekñetâ ariwi.

⁴¹ Otmu aposolonñe Yesuhât den pat âlepñe lohimbi kâsikum yingiwu yakât matñe papatolipyenñe yongowi yakât nâñgâñetâ biwiyenñe âlepñe olop. ⁴² Yawu otmâ hilâm ârândân opon kâmbukñan otmu emet tete yâhâm gem Yesu Kiristohât den pat âlepñe ya kâsikum yingim manbi.

6

Lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâñ yingiwu.

¹ Sâp yan lohimbi kinñitñe orowâkñe Yesuhâlen biwiyenñe katmâ yâkât komolân torokatmâ manbi. Manmâ senñe âlâlâñe konohân menduhunñetâ tatmu yapâ mem tânahom manbi. Yawu gârâmâ Girik kapi ambolipñe Yerusalem kapiân kandi taka tatbiñe Yerusalem kapi ambolipñe orop senñe âlâlâ menduhum katminiwi yakât nekamân otbi. Nekamân otmâ Girik kapi ambolipñenñe yuwu sâwi. “Senñe âlâlâ menduhum katmunñe tap yapâ nep lokñe mem nengât kambut ki dopñan tânyongoai. Ya ekmunñe dondâ bâleap.”

² Yawu sâñetâ Yesuhât aposololipñenñe lohimbi ya menduhuyekmâ yuwu sâñ ekyongowi. “Nenñe senñe âlâlâ menduhum katñetâ tap yuâk galemgum mannom otmuâmâ Anitâhât den yu lohimbi kâsikum yingimomgât mâtâp ki tetewuap. ³ Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyiñgimu mansai komot yapâ gâtñe lok nombolân yâhâp mem teteyekñetâ nep yingimunñe senñe âlâlâ yu galemgum kambulipyenñe kâsikum yingimomai. ⁴ Yawu otñetâ benñe nenñeâmâ Yesuhât den lohimbi kâsikum yingim Anitâ ulitgum mannom.” Yawu sâwi.

⁵ Den yawu sâñetâ nâñgâñetâ ârândân olop. Yakât otmâ lok mem katyekbi ya yengât kutyenñe yamâ yuwu. Setepano yâkñe Yesuhâlen biwinenñe tinñak kepeim Anitâhât den lâum manop. Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbanñim gaop. Otmu nombotñe âlâmâ kutyenñe yuwu. Pilip, Porokoro, Nikano, Timon, Pamena,

otmu bâineâmâ Nikolao. Nikolao yamâ Antiok kapi pilâm Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manmâ gaop. ⁶ Lok yu meyekmâ aposolo yengâlen ganjetâ yâkne kunyenjan mem Anitâ ulitguwi.

⁷ Otmu Yesuhât komotje yâkât den pat âlepne sâam haok tuhujetâ lohimbi kinjitje orowâkne Yesuhâlen biwiyenje katmâ yâk yengâlen torokatjetâ sambe sambe otbi. Yawu otmâ hotom uminiwi yengâlen gâtne dondâne denyenje ya nângâjetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenje katbi.

Setepano mewi.

⁸ Anitâje Setepano nângâwanjim mâmâne otbangimu kulem topne topne memu lohimbi bîne ekjetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁹ Yawu gârâmâ lok nombotje Kirene, Alesandiria, Liwia, Kilikia, Asia, kapi yu ambolipjane opon kâmbukjan yâhâ Setepanohât den kakjan sâwi. ¹⁰ Den kakjan sâjetâ Wâtgât mâmânahât Heakne Setepano mâmâne otbangimu den sâmu denyenje ya kum ge kalop.

¹¹ Yawu otyingimu ari lok yane lok nombotje mem teteyekmâ engatyejan genjetâ yâkne yuwu sâam Setepano hakjan sâam lohimbi ekyongowi. “Setepanoje Mosehât girem den kelangatmâ den ango lohimbi kâsikum yingimap. Otmu Anitâhât opon kâmbukjahât nângâmu gemu Anitâ sâam bâlewanjim nângain.” ¹² Yawu sâjetâ Yura yengât papatolipyenje otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu lohimbi nombotjane nângâjetâ biwiyenje kou kâlâp semu Setepano mem den emetjan yâhâ den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ angoân lok engatyejan gewi ya ekyongonetâ ga Setepano hakjan yuwu sâwi. “Lok yune haonmâ ârândâj Anitâhât opon kâmbukjahât nângâmu gemu Mosehât girem den sâam ge katmap. ¹⁴ Yuwu sâamu nângain. “Yesu Nasaret kapi ambonaje opon kâmbukne huhum iton galañ tuhuwuap. Otmu Moseje girem den otmu opon kâmbukjahât orotmeme sâam ningiop ya kum orotmeme ango ningiwuap.” Yawu sâamu nângain.” Yawu sâam Setepano hakjan sâwi. ¹⁵ Hakjan sâjetâ menduhuakbine Setepano ekjetâ yâkât kundenjane anjelo kundenje yawuya teteop.

7

Setepanoje Yura tâmbâlipyene yengât topyene sâop.

¹ Hotom uminiwi ya yengât kunyenjane Setepano yuwu sâam âikuop. “Den yai yu bulâne yai me?”

² Sâamu Setepanoje yahatmâ yuwu sâop. “Papatolipne otmu bukulpne den sâamune nângâjet.

Awarahangât sâop.

Tâmbânenne Awaraham yâkne Mesopotamia kapi ki pilâm Haran kapiân ariop sâp yan Anitâ yahat yahatne, Lanjinne Ambonaje tetewanjim yuwu sâam ekuop. ³ “Gâne kapihe tâmbâne, hep torehenlipge, bukulpge pilâyekmâ nâne kapi âlâ tiripgohowom yan ari manbuat.”

⁴ Yawu sâamu tem lâuwanjim Kairia hân pilâm Haran kapiân ari manop. Yan manmâ âwâne bâleop. Âwâne bâleop yakât kakjan Anitâne yâhâpne tetewanjim yuwu sâam ekuop. “Hân âlâen ari in kandi manbuat.” Yawu sâam ekumu yahatmâ Haran kapi pilâm nenne mansainân yuân emelâk takaop. ⁵ Yuân taka kandi manop. Yâhâ Awarahamne imbinâit kâsi manoworâke yamâ benne yâkât tepjan gâtjane hân yu ambokunomaihât Anitâne pat kuwanjiop. ⁶ Yawu otmâ den âlâ yuwu sâam ekuop. “Gâhât senje hân yu pilâm kapi âlâen ari manmâ kapi ambolipne hon bayingim manmâ yâhâjetâ yambu 400 pesuk sâwuap. ⁷ Hon bayingim manjetâ hâhiwin yinginomai. Yakât otmâ nâne lohimbi ya matje umatje yingimune pilâyekjetâ âwurem hân yuân taka manmâ nâhât tem lâunihim mepaenekmâ mannomai.” ⁸ Yawu sâam ekum pat kuwanjiop. Pat kuwanjiop ya nângâm mannomaihât hâkyenjahât torehenjan undip tuhanjim manmâ yâhânomai ya

sâm kalop. Otmu yakât kakñan Awaraham nanñe Isaka tetemu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu hâkñahât torehenñan undip tuhuwañgiop. Otmu Isaka nanñe Yakop tetemu yâk gurâ yawuâk hâkñahât torehenñan undip tuhuwañgiop. Otmu Yakop nanlipñe kâiân yâhâp tetenjetâ yâk gurâ yawuâk hâkyenahât torehenñan undip tuhuyiñgiop.

Yosepgât sâop.

⁹ Otmu Yosep atalipñe yâkât hâkân otmâ mem âlâlâ tuhuwi. Yawu tuhum lok nombotñe taka Yosep puluhum dâim Aihita hânân ariwi. Atalipñe yawu otbañgiwiâke yamâ Anitâñe tihitñe olop. ¹⁰ Otmu nângân nângânñe pato tetewañgimu Aihita lok nombotñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu kunyeñe, kutñe Parao sâmu, yâkâlen dâim ariwi. Dâim arinjetâ Anitâñe mâmânñe otbañgimu Paraonñe yâkât orotmemeñe ekmu ikñan gâtñe otmu ikñe emet otmu Aihita kapi ambolipñe ya galemýongom manâkgât âi sâmu wañop.

¹¹ Otmu sâp yan Aihita otmu Kanan hân yuân po pato teteop. Yawu tetemu tâmbâlipnenñe sotgât umburuk otbi. ¹² Yawu manmâ Aihita hânân sot tap yawu sâñetâ nângâm Yakopñe nanlipñe yan hângânyongomu ariwi. ¹³ Aihita arim âwurem taka yakât den pat âwâyeñe ekñetâ manmâ manmâ benñe âlâkuâk hângânyongomu ariwi. Arinjetâ Yosepñe atalipñe teteyiñgim ikñahâk topñe sâmu tetem ekyongop. Teteyiñgim atalipñe dâiyekmâ Parahâlen arinjetâ topyeñe sâmu tetemu nângâop. ¹⁴ Yakât kakñan Yosepñe âwâñahât den katmu âwânñe ikñe senñe âlâlânñe otmu hep torehenlipñe lohimbî 75 meyekmu Aihita hânân ariwi. ¹⁵ Yan ari manmâ Yakop ya muop. Otmu nanlipñe gurâ yawuâk muwi. ¹⁶ Otmu emet inânñan Awarahamñe Sikem kapiân Hemohât nanlipñe yengâlen hân âlâ puluhuop yan hahityeñe lâum ari kurihiyekbi.

Mosehât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Tâmbâlipnenñe Aihita hânân tetem sambe sambe otbi. Yawu otmâ manñetâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop yakât bulânñe menomaihât sâp ya tâlâhuop. Sâp yan Aihita yengât kunyeñe âlâ belângen tetem manopñe Yosepgât topñe ki nângâop. ¹⁹ Lok yañe tâmbâlipnenñe mem ge katyekmâ hâhiwin yiñgiop. Otmu nimnaomlipyeñe tetem sambe sambe otmai sâmu nanlipyeñe tetewi ya lâum kapi betñehen pilâyekñetâ muwi. ²⁰ Yawu gârâmâ tâmbânñe Mose tetemu âwânñe mâmânñe emetyetñan tihâk mesambutmutâ tatmu emetsenñe kalimbu pesuk sâop. ²¹ Emetsenñe kalimbu pesuk sâmu hahitñe tiñ tiñ sâmu ekmutâ iwit nanñe olop. Yawu otmu saka saka kum kâlêhen katmâ toen kalowot. Toen katmutâ to kakñan yolon yolon otmâ bam gam tatmu Parao baratñe ekmu mem taka ikñahâk galemguop. ²² Lok otmâ Parao loklipñe yengât nângân nângân emetñan yâhâmu den kâsikum wañetâ nângân nângân pato miop. Nângân nângân pato mem Aihita ambolipñe ekñetâ sâtñe otmu ewe katminiwi.

²³ Manmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu Isirae bukulipñe girawu mansai sâmu yâk yengâlen ari yehop. ²⁴ Arim yekmu Aihita lok âlânñe Isirae lok âlâ kumu ekmu Isirae lok ya tângum Aihita lok ya kumu muop. ²⁵ Kumu mumu biwiñe yuwu nângâop. “Anitâñe mâmânñe otnihimu bukulipne tânyongom Parahât bâñambâ dâiyekmune hân âlâengen ari nenñahâk galemahom mannom ya nângâm henñenguai,” biwiñe yawu nângâop. Yawu gârâmâ Isirae lohimbîñe ya ki nângâwi. ²⁶ Aiop, emet hañ sâmu Mosenñe âlâkuâk ari Isirae lok yâhâp ahom tatmutâ mem teteyelehó. Yawu otmutâ mem hâreyelekmâ yuwu sâmu ekyotgop, “Wongât yetñe ahoawot?”

²⁷ Yawu sâmu kapam kândikuopñe yuwu sâmu denñe kakñan sâop. “Gâ ki nângâhihiain. Âlânñe galem sâmu katgekmu takat? ²⁸ Oran Aihita lok âlâ kundâ muop yawuâk nohowe sâmu oat hâ?” ²⁹ Yawu sâmu nângâm Mosenñe Aihita hân pilâm Mirian hânânñe ari manop. Yan manmâ imbi âlâ yaken gâtñe mem yâkñe nanyâhâtñe yâhâp meyelehó.

³⁰ Manmâ gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu hân ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. Yan ari Sinai pumñe topñan kinmu añelo âlânñe nak topñan kâlâp semu yan tetem kinmu ehó. ³¹ Ekmu sâtñe otmu “Enda wonñe oap?” sâmu ya ekmu henñenguwe sâmu

gotñan bamu Kutdâñe yuwu sâm ekuop. ³² “Nâmâ Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gaman.” Yawu sâm Mosenje kâñe bânñe sâñ sâñ sâm senñe kâtâpgum kâmgum kinop. ³³ Yawu otmâ kinmu Anitâñe yuwu sâm ekuop. “Hân kinsat yu kâmbukñe. Yakât otmâ kâihe katipñe tuhum pilâ. ³⁴ Yuwu sâmune nâñgâ. Komolipne Aihita hânân manñetâ kapi ambolipñane yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ manmâ gai. Yawu manmâ gañetâ yekmâ umatñe yapâ holanyekbe sâm gâ tetehihian. Yakât otmâ mâmâñe otgihim hâñgâñgohomune Aihita hânân âwurem ari tânyongowuat.” Anitâñe yawu sâm ekuop.

³⁵ Yâhâ Mosenje Aihita hânân talop yan Isirae lok âlâñe yâkât nâñgâmu gemu yuwu sâm ekuop. “Âlâñe galem sâm katgekmu takat?” yawu sâop. Yawu gârâmâ Mosenje bukulpñe tânyongom kasalipyene yengât bâtyeñambâ dâiyekmu hân âlâengen ari mannomai sâm nak topñan kâlâp siop yan anelo âlâñe tetewañgim kinmâ mâmâñe otbañgiop.

³⁶ Anitâñe Mose hâñgâñgumu Aihita hânân âwurem ari kulem âlâlâ memu ekñetâ sâtñe kârikñe olop. Yawu otmâ bukulpñe dâiyekmu Aihita hân pilâm taka saru âlâ, kutñe saru kuriñ sâm, yan kulem âlâ memu ekbi yamâ yuwu. Anitâñe nâñgâmu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân liñmâ nombotgen takawi. Taka lok ki manmaiângen manñetâ Mosenje kulem topñe topñe mem gamu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ³⁷ Otmu Mosenje tâmbâlipnenñe yuwu sâm ekyongop. “Anitâñe hâñgâñnohomu taka tânyongomune âlepñe mansai yuwuâk nengât komolân gâtñe âlâ hâñgâñgumu yâkât den kâsikum yingim tihityene otbuap.” ³⁸ Yawu sâm ekyongop. Otmu Mosenje tâmbâlipnenñe orop lok ki manmaiângen manmâ Anitâhât den kâsikum yingim gaop. Otmu ikñe Sinai pumñan yâhâmu anelo âlâñe Anitâhât girem den kârikñe sâm ekumu âwurem ge ekyongop.

³⁹ Anitâhât den ya ekyongop yamâ benñe papatolipnenñane biwiyene kârikñe otmâ den ya hâkâñ otmâ Mose betbañgim Aihita hânângen âwurem arine sâm otbi. ⁴⁰ Yawu otñetâ Mosenje âlâkuâk katyekmâ Sinai pumñan yâhâop. Pumñan yâhâ Anitâ orop den alahumutâ lohimbi yan Mose imiñe, kutñe Aron sâm, yuwu sâm ekuwi. “Mosenje Aihita hânângembâ dâim taka katnenekmâ nengât ki nâñgâm gulip oap. Yakât otmâ gâñe nak âlâ mem hâwim kânâñgârâ kinmu mepaene. Yawu otmâ lâum âwurem Aihita hânân arinom.” ⁴¹ Yawu sâm ekuñetâ bulimakao umutñe hâwim kânâñgâmu kinmu sot um gotñan katmâ herone otbañgim mepaewi. ⁴² Yawu otñetâ Anitâñe yekmu bâlemu betyingimu biwiyene gulip otmu pitu mepaewi. Yawu otbi yakât poropete âlâñe den yuwu kulemguop.

“Anitâñe yuwu yap. Isirae ambolipñe yuwu sâmune nâñgâñet. Yen lok ki manmaiângen manmâ bulimakao ki gâim nâhât hotom um gawi. Yawu otmâ kasalipyene yengât Porom Lâpiohât hotom um manmâ gañetâ yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ⁴³ Otmu pitu mepaem yan kasalipyene yengât Porom Lâpioyene, kutyetñe Molok yet Lapan, ya yetgât umutyetñe hâwim selep tuhum yakât kâlehen lâum kânâñgâyelekñetâ kinmutâ mepaeyelekbi. Mepaeyelekbi yakât matñe sâmune Bawilon kapi ambolipñane taka meyekmâ kapiyenan arinjetâ yene yâk hoñ bayingim mannomai.” Anitâñe yawu yap.” Den yawu kulemguop tap.

Tâmbâlipnenñane Anitâhât selep tuhuwi.

⁴⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenñane Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manñetâ Anitâñe ikñe selep tuhuñet sâm yakât topñe Mose ekuop. Topñe ekuop yawuâk watmâ tuhuwi. ⁴⁵ Tâmbâlipnenñane yakât kâlehen yâhâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manmâ gañetâ benñe Yosuanje galemnye olop sâp yan Anitâñe mâmâñe otyingimu kasalipyene yongom watyekñetâ arinjetâ selep ya yan lâum taka katmâ mepaem manbi. Yawu otmâ manmâ gañetâ lok kutdâ âlâ, kutñe Dawiti sâm, yâkñe galemnyeongop. ⁴⁶ Dawitiñe galem yongom manmu Anitâñe ekmu ârândâñ olop. Yakât otmâ opon kâmbukñe pato tuhuwanñiwe sâm Anitâ ekuop. ⁴⁷ Ekumu ki nâñgâwanñiop. Yakât

otmâ Dawiti nanŋe, kutŋe Solomon sâŋ, yâkŋe opon ya tuhuwaŋgiop. ⁴⁸ Yakât otmâ yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Anitâ ambonenŋe yahat yahatŋe nenŋe emet me opon mem kânâŋgâmain yan ki tatmap. Yakât otmâ Anitâŋe poropete âlâ yuwu ekumu kulemguop.

⁴⁹⁻⁵⁰ “Nâ ninahâk hân himbim kândikyotgowan. Otmu senŋe âlâlâ saruân hikiân tatmap ya ninahâk katyekban. Nâ himbimân otmu hânân ârândânŋ otmâ tan. Yawuhât opon kâmbukŋan yâhâ tat sâŋ tuhuniŋetâ ârândânŋ otbuapgât dop âlâ ki tap. Nâŋe oponân ki tatman.” Den yawu kulemguop tap.

Setepanoŋe sâyinŋgiop.

⁵¹ Yen biwiyenŋe kârikŋe. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe ki pâronŋ yap. Tâmbâlipyenŋe Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heak betgum manbi yen gurâ yawuâk otmâ manmâ gai.

⁵² Emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋenŋe ikŋe hoŋ bawa âlâ tetem koko salek manbuap yakât den pat kulemguwi ya kerehâk tâmbâlipyenŋe hilipyongowi. Otmu yakât bulâŋeâmâ Yesu teteop ya yenŋe betbaŋgim howanân kuŋetâ muop. ⁵³ Otmu Anitâŋe ikŋe aŋelolipŋe hâŋgânyongomu ge girem den poropete ekyongonŋetâ yâkŋe kulemguwi ya yenŋe ki lâum mansai. Yawu.”

Setepano kuŋetâ muop.

⁵⁴ Setepanoŋe den yawu sâŋ ekyongomu biwiyenŋan hâumu kuk nâŋgâwaŋgiwi. ⁵⁵ Yawu otŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otbaŋgimu himbimân senŋe pilâm eksan mâne Yesu Anitâ orop tatmutâ yelekmu âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâŋ ekyongop.

⁵⁶ “Himbim pâronŋ sâmu Yesu, lok bulâŋe, Anitâ orop tatmutâ yeleksan.” Yawu sâop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Yawu sâmu “Den kâmbukŋe hâlilipŋe yap” sâŋ lâum dâim kapi betŋehen gewi. Kapi betŋehen gem kunlipyenŋe yenŋe hâk katipŋe kâkâlep katbi ya tuhumi pilâm lok pato âlâ, kutŋe Saulo sâŋ, yâkât kâiŋe topŋan katŋetâ tatmu kât mem kuwi. ⁵⁹ Setepano ya kâtŋe kuŋetâ Yesu ulitgum yuwu sâop. “O Kutdâ Yesu, umutne me.” ⁶⁰ Yawu sâŋ pilakbe sâŋ otmâ yuwu sâop. “Kutdâ, tosa pilâyinŋihât nanŋan.” Yawu sâŋ pilahop.

Kuŋetâ mumu Sauloŋe nâŋgâmu ârândânŋ olop.

8

Sauloŋe Yesuhât komot mem bâleyehop.

¹⁻³ Setepano kuŋetâ muop yan lok nombotŋe Anitâhât tem lâum manbiŋe isem lâum sumyenŋan ari hanguwi. Otmu Sauloŋeâmâ Yesuhât komot hilipyongowe sâŋ emet ârândânŋ yâhâm gem pâinyehop. Otmu nombotŋe mem teteyekmâ tembe lâulipŋe ekyongomu meyekmâ ari pâi emetŋan katyekbi. Yawu otyinŋinŋetâ lohimbi nombotŋenŋe Yerusalem kapi pilâm itonŋ galaŋ otmâ kapi tipi tapi Yuraia Samaria hânân tatmâ arap yan arim kinbi. Yâhâ Yesuhât aposololipŋeâmâ Yerusalem kapiânâk tatbi.

Pilipŋe Samaria ambolipŋe den pat âlepŋe ekyongop.

⁴ Yesuhât komot Yerusalem kapi pilâm itonŋ galaŋ otmâ ariwi yanŋe Yesuhât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe ekyongowi. ⁵⁻⁶ Yawu otbi yan yâk yenŋâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Pilip sâŋ, yâkŋe Samaria yenŋâlen ari Yesuŋe tihitnenŋe olâkgât Anitâŋe hâŋgângumu giop yakât den pat ekyongop. Den pat ya ekyongom kulem topŋe topŋe memu lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu denŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe olop. ⁷ Otmu lohimbi nombotŋe weke bâlenŋenŋe mâŋgâeyekmu manminiwi ya watyŋgimu gaiakmâ ariwi. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâmâ senyenŋe bok sâsâŋe otmu parenŋe otmâ tatminiwi ya mem hengemyongop. ⁸ Yawu otyŋgimu kapi ambolipŋenŋe biwiyenŋe heronŋe olop.

⁹ Yâhâ kapi yan lok kâmbukŋe âlâ manop, kutŋe Simon sâŋ, yâkŋe ikŋe mepaeakmâ hawat topŋe topŋe tuhuyŋgimu ekŋetâ sâtŋe otminiop. ¹⁰⁻¹¹ Yakât otmâ kapi ambolipŋe, lok geheŋe yahat yahatŋe, lok kutyenŋe orop, kutyenŋe bia, kerehâkŋe yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yuwu sâŋ mepaeminiwi. “Wâtge kârikŋe tatgihiap. Yakât otmâ gekmunŋe

Anitâhât dop oap.” Yawu sâmu yâkât kutnje “Wâtgât Amboŋe,” sâmu yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu manminiwi. ¹² Aiop, Anitâŋe tihitnenŋe otbe sâmu Yesu hâŋgâŋgumu giop yakât den pat âlepŋe Pilipŋe ekyongomu nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe kepeŋetâ toen katyehop. ¹³ Yâhâ Simon lok kâmbukŋe ya gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiŋe katmu toen kalop. Toen katmu yâkŋe Pilip orop manmâ kulem topŋe topŋe memu ekmu âlâ kândâkdâ otmu yakâlâk nâŋgâm manop.

Petoro yet Yoaneŋe Samaria kapiân ariowot.

¹⁴ Samaria kapi ambolipŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyeŋe Yesuhâlen katbi yakât den pat sâmu haok tuhuŋetâ Yerusalem kapiân arimu aposoloŋe nâŋgâwi. Pat ya nâŋgâm lohimbî yaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋe tiŋâk kepeim manŋetgât Petoro yet Yoane hâŋgânyotgoŋetâ ariowot. ¹⁵⁻¹⁷ Arimutâ topyeŋe yuwu sâmu ekyotgowi. “Emelâk biwinenŋe Kutdânenŋe Yesuhâlen katmunŋe yâkât kulân toen katnenekbi. Toen katnenekbi yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ki ge mâmâŋe otniŋgiop.” Yawu sâmu ekyotgoŋetâ nâŋgâm Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgiâkgât kunyeŋan meyekmâ Anitâ ulitguowot. Kunyeŋan meyekmâ Anitâ ulitgumutâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otyiŋgiop.

¹⁸⁻¹⁹ Mâmâŋe otyiŋgimu Simonŋe ya ekmu âlâ kândâkdâ otmu yawuâk otbehât nâŋgâm tewetsenŋe mem ari yuwu sâmu âiyotgop. “Nâŋe lohimbî kunyeŋan meyekmune yawuâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe ge mâmâŋe otyiŋgiâkgât tewetsenŋe yu yitgimune nâŋgânihimutâ nâku yawuâk otbom.” Yawu sâop.

²⁰⁻²¹ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâmu ekuop. “Anitâŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge mâmâŋe otyiŋgimap ya gâŋe tewetsenŋe puluhuwatgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe biwihe ekmu ki ârândâŋ otmu kâlâpŋat pat mansat. Yakât otmâ netgâlen ki torokatbuat. Tewetsenŋe ya miakmâ ari.

²²⁻²³ Biwihahât topŋe yuwu nanŋan. Netŋe kunyeŋan meyekmutŋe kulem tetemu ekdâ biwihe bâleap. Yâhâ yawuâk biwi bâle otmâ mandâ Anitâŋe yakât matŋe gihimu mem hiliwahomatgât nâŋgân nâŋgâŋe bâleŋe ya pilâm biwihe Yesuhâlen kepeim ulitgu. Yawu.”

²⁴ Sâmu sâop. “Den yat yu tetenihimapgât yetŋak nâŋgânihim Anitâ ulitguyet.” Yawu sâop.

²⁵ Aiop, Petoro yet Yoaneŋe Yesuhât den pat âlepŋe kâsikum yŋgim Yerusalem kapiân âwurem ariowot. Otmu mâtâwân ariowot yan kapi tipi tapi mâtâp hâlâŋmâ tatmâ arap ya ambolipŋe Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomutâ nâŋgâwi.

Pilipŋe Yesuhât den pat âlepŋe Itiopia lok ekuop.

²⁶ Otmu yakât kakŋan kulem âlâ Pilipgâlen teteop yakât sâmune nâŋgâ. Aiop, Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân geminiwi mâtâp ya ki arim takam tatŋetâ aŋgom kâtiŋ sâop. Yâhâ ki kâtiŋ sâop sâp yan Anitâhât aŋelo âlâŋe Pilip tetewangim yuwu sâmu ekuop. “Gâŋe yahatmâ emet kakŋe ari Yerusalem kapi pilâm Gasa kapiân gemai mâtâp yawuâk watmâ ariuwat.” Yawu sâmu ekuop.

²⁷⁻²⁸ Yawu sâmu ekum hâŋgâŋgumu ariop. Aiop, Itiopia kapi ambolipŋe yengât imbi kutdâ âlâ manop, kutŋe Kandake. Otmu Kandakeŋe ikŋe tewetsenŋahât galem pato âlâ hâŋgâŋgumu Yerusalem kapiân ari opon kâmbukŋan yâhâ Anitâ mepaem hotom uwangio. Hotom uwangim pesuk pilâm ikŋe hân wangane beâsi betŋehen hikum pilâŋetâ dâio. Yan yâhâ tatmu dâimu kapiŋan âwurem ariwe sâmu olop. Mâtâwân arim tatmâ emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ, kutŋe Yesaia, den ekumu kulemguop ya mem mewalakum sâlikuop. Tatmâ sâlikum gemu Pilipŋe ehop. ²⁹ Ekmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe yuwu sâmu Pilip ekuop. “We, beâsiŋe hân wangane dâim arap endan bam ek.” ³⁰ Yawu sâmu ekumu Pilipŋe sururuk sâmu ari lok yaŋe den sâlikuop ya ekmu yuwu sâmu âikuop. “Den sâlikuat yakât topŋe nanŋat me?”

³¹ Sâmu sâop. “Wâe, lok âlâne yukât topne sâam kusânma eknohomu nângâmbâm. Yakât otmâ gâne hân wanğanan garâ orowâk tatmâ topne eknohoâyâ.” Yawu sâmu Pilipne yâhâ hâlânbanjim tatmu orowâk ariowot.

³²⁻³³ Otmu emelâk embânân Anitâne Yesaia den yuwu sâam ekumu kulempuop.

“Lama kum gâine sâam yan lohotnan tatmu lâum arimai yakât dopneâk lok âlâ kune sâam otrjetâ lohotnan kinop. Yawu otmu ki den nepne pato otmâ in yawu lâum ari kuwi. Otmu lama kune sâam otmâ angoân somotne hârejetâ pâlâmne tatmap. Yakât dopneâk yâkne pâlâmne otmâ denyene kaknan ki sâop. Yâhâ kujetâ muowâke yamâ benne lohimbi kinjitne orowâkne yâkâlen biwiyejanje kepeim mannomai ya sâlipyongonomaihât dop âlâ ki tap.” Den yawu kulempuop.

³⁴ Den ya sâalikum lok kutdâ yanje yuwu sâam Pilip âikuop. “Anitâne âlâhât nângâm poropete ekumu den yu kulempuop? Poropete ikjahât me lok âlâhât sâop?” ³⁵ Yawu sâam âikum den ya sâam kusânma Yesuhât den pat âlepne ya ekumu nângâm ariowot. ³⁶ Ari to âlâ mâtâp ginjan giop yan arimutâ lok kutdâ yanje ekmâ yuwu sâam ekuop. “E, nâ toen katnekgât nanjan. Ya nângârâ girawu oap?”

³⁷ Sâmu sâop. “Biwihe Yesuhâlen katsat otmuâmâ, âlepne kionmâ toen katgekbom.”

Sâmu sâop. “Yesu yamâ Anitâ nanje. Yakât otmâ emelâk biwine yâkâlen katsan.”

³⁸ Yawu sâam beâsi mem sânduk pilâmu kinmu hân wanğanambâ kionmâ toen giowot. Ge Pilipne mem toen kalop. ³⁹ Otmu toembâ gamutâ yan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne Pilip lâum âlâengen arimu lok yanje ekmâ bialop. Ekmâ biatmu biwi herone pato nângâm ariop. ⁴⁰ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne Pilip lâum Asito kapiân ari katmu kinop. Otmu Pilipne kapi ya ambolipne otmu kapi tipi tapi ya hâlânma tatmâ arap ya ambolipne Yesuhât den pat âlepne ekyongop. Yawu otmâ benne Kaisaria kapiân ariop.

9

Kutdâne Saulo tetewanjiop.

¹ Sâp yan Saulone biwine kâlâp semu Kutdâhât komot hilipyongowe sâam otmâ manop. ² Yawu gârâmâ Damasiko kapiân ari Yesuhât komot pâinyekbe sâam otmâ hotom uminiwi ya yengât kunyene yâkâlen ari yakât ekuop. Ekumu launan mem pepa âlâ kulemgum Saulo wanop yakât topne yuwu. Saulone pepa ya mem ari Yura yengât papatolipyene Damasiko kapiân manbi ya yingimu yâkne nângâwanjinjetâ yanâmâ Yesuhât komot Damasiko kapiân manbi ya meyekmâ Yerusalem kapiân âwurem taka pâi emetnan katyekmu tatnomai. Topne yawu.

³ Pepa ya mem Yerusalem kapi pilâm ariop. Mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumuâk otmu yanâk himbimâmbâ laninne âlâ kândâkdâ yanje siliñ siliñ sâam hâuop. ⁴ Siliñ siliñ sâam hâumu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare iop. Hânân ge pare imu yan Yesu Kutdâne yuwu sâam ekuop. “Saulo, Saulo, gâne wongât iliwetsat?”

⁵ Sâmu sâop. “Gâ âlâ?”

Kâpekbanjim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ⁶ Gâne yahatmâ kapiân yâhâwuat yan lok âlâne yu ya otbuat yakât sâam tetem ekgohowuap.” Yawu sâop.

⁷ Yawu sâmu orowâk ariwine den sâop yawuâk nângâwi yamâ Yesu ikne ki ekbi. Yakât otmâ den biaek kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinjetâ Saulone yahatmâ senne omongumu ki ehop. ⁹ Yakât otmâ bukulpnane dâim Damasiko kapiân yâhâwi. Kapiân yâhâ tatmâ sot me to barahâk tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop.

Ananiaje Saulo mem toen kalop.

¹⁰ Aiop, Damasiko kapi ambone âlâne Yesuhâlen biwine kepeim manop, kutne Anania. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwine mem purik pilâmu Yesune tetewanjim kutnan kunmu ehop. Ekmâ sâop. “Kutdâ, nâ yu tan.”

¹¹ Yawu sâmu Kutdâne yuwu sâmu ekuop. “Yahatmâ mâtâp âlâ, kutne “mâtâp tâŋ tâŋâk” sâmu, yan lok âlâ kutne Yurasi, yâkât emelan yâhâwu. Yan yâhâ lok âlâ, kutne Saulo, Taso kapi amboŋe emelan yan tap ya mem tetewuat. ¹² Oran ulitnohomu nâne biwiŋe mem purik pilâmune yuwu ehop. Gâne yâkâlen ari kunŋan mendâ senne suk sâmu ekbuap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu ekumu sâop. “Kutdâ. Saulohât topne emelâk sânetâ nâŋgâman. Yerusalem kapi ambolipne nombotne gâhâlen biwiyeŋe kepeim mansai ya hilipyongom hâhiwin yingim mansap. ¹⁴ Otmu Damasiko kapi ambolipne nenne gâhâlen biwinenŋe kepeim mansain nen menenemâ Yerusalem kapiân âwurem ari pâi emetŋan katnenekbe sâmu hotom umai ya yengât kunyeŋe hâŋgâŋuŋetâ takaop.”

¹⁵ Sâmu sâop. “Yuwu ekgohomune nâŋgâ. Isirae lohimbi, pâku lohimbi otmu papatolipyeŋe nâhât topne nâŋgâŋetgât Saulo âi sâmu waŋmâ hâŋgâŋumune yâk yengâlen ari nine den pat âlepne ekyongowuap. ¹⁶ Ekyongomu nombotŋe nâŋgâŋetâ bulâne otbuap. Yâhâ nombotne âlâneâmâ nâŋgâŋetâ tâŋât otmu mem âlâlâ tuhuŋetâ hâhiwin kakŋan manbuap yakât topne ekuwom. Yakât otmâ yahatmâ arim ek.”

¹⁷ Yawu sâmu Ananiaŋe yahatmâ emet sâpne kuwaŋgiop yan yâhâ Saulohât kunŋan mem yuwu sâop. “Bukune Saulo. Yuwu sâmunne nâŋgâ. Yesu Kutdânenŋe mâtâwân tetehihimu ehonne nâ hâŋgânohomu taka kungan memune Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâne otgihimu senge suk sâmu ekbuat.” ¹⁸ Yawu sâmu ekumu senne gara gara gemu suk sâmu ekmâ yahatmu toen mem kalop. Yawu otmâ sot um waŋetâ nemu wâtne tiŋ tiŋ sâmu ¹⁹ Damasiko ambolipŋe Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manbi yâk orowâk manbi.

Sauloŋe Yesuhât topne Damasiko kapi ambolipne ekyongop.

²⁰ Sâp ki kâlep otmuâk Sauloŋe Yura yengât miti emetne tatmâ arap yan yâhâ Yesuhât topne ekyongom sâop. “Yesu kuŋetâ muop yamâ Anitâhât nanne bulâne.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu ekyongomu nâŋgâŋetâ sâpne otmu yâkât yuwu sâmu alahu gulahu otbi. “Emelâk bukulpnenŋe Yerusalem kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyeŋe kepeiwi yâk hilipyongowe sâmu otmâ hâhiwin yingim watyekmu nengâlen taka tai. Yakât otmâ meyekmâ âwurem ari den âiân katyekmu kinŋetgât hotom umai ya yengât kunyeŋe hâŋgâŋuŋetâ takaop. Yawu gârâmâ girawu otmâ Yesuhât den nâŋgâmu bulâne otmu yakât eknongoap. Ya ekmunne sâpne oap.” Den yawu sâmu alahu gulahu otbi.

²² Yesune tihitnenne olâkgât Anitâne hâŋgâŋumu giop yakât topne Sauloŋe Yura lohimbi ekyongomu dondâhâlâkne nâŋgâŋetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyeŋe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yawu otbi yakât otmâ Yura lok nombotŋe nâŋgâŋetâ bâlemu yâkât den kakŋan sâne sâmu hâum pâpguwi. ²³ Hâum pâpŋum yaŋak benne kune sâmu yakât den hikuwi. ²⁴ Yawu otmâ Saulo kune sâmu mâtâp sâpne sip galem otmâ kinbi. ²⁵ Sip galem otbi yakât den pat nâŋgâmu omondâne Saulo bukulpŋe saka saka pato yakât kâlehen Saulo katŋetâ talop. Tatmu ip yaŋe saka saka yan sâhâm ip potonŋan mem tatŋetâ paŋ kârikne kâlep pato yakât manu launambâ yaehen kionmâ ba ariop.

Sauloŋe Yerusalem kapiân âwurem ariop.

²⁶ Yerusalem kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyeŋe kepeim manbi ya yengâlen Sauloŋe torokatbe sâmu otmâ Damasiko kapi pilâm âwurem Yerusalem ariop. âwurem ari biwiŋe Yesuhâlen kalop yakât topne ekyongop. Yamâ emelâk Yesuhât komot hilipyongom hâhiwin yingiminiop yakât otmâ denne nâŋgâŋetâ ki bulâne otmu betbaŋgiwi. ²⁷ Betbaŋŋetâ aposolo âlâ, kutne Banawa sâmu, yâkne Saulo dâim aposolo yengâlen ari sâreŋe. Sâreŋe yuwu sâop. “Sauloŋe arimu Damasiko mâtâwân Kutdâne tetewaŋgiop. Tetewaŋgimu yâkâlen biwiŋe kepeim Damasiko kapiân yâhâ yâkât den pat âlepne Damasiko ambolipne pahâk ekyongop.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâmu ekyongomu nâŋgâmu Saulo buku otbaŋŋetâ orowâk manmâ Yerusalem kapi yâhâm gem Kutdâhât den pat âlepne pahâk ekyongop. ²⁹ Otmu Yura lohimbi

nombotņe Girik kapiân tetewiņe nâņgâm denņe kakņan sâwi. Yawu otmâ kune sâm den hikuwi. ³⁰ Otmu Den hikuņetâ Yesuhât komotņe ya nâņgâm Saulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. Yan ari katņetâ waņgaen yâhâmu mem ikņe kapi, kutņe Taso sâm, yan ari katmu manop.

³¹ Sauloņe Yesuhâlen biwiņaņe kepeim manop. Yakât otmâ emet hok imu Yesuhât komotņe lohotņan manmâ biwiyeņaņe hikuakmâ konohâk otmâ Anitâ mepaeminiwi. Yawu otmâ manņetâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu Yesuhât den pat âlepņe pahâk ekyongonņetâ nâņgâm lohimbî kiņgitņe orowâkņe yâk yeņgâlen torokatņetâ sambe sambe otbi.

Petoroņe Yesuhât wâtņan kinmâ lok pareņe heņgeņguop.

³² Petoroņe Yesuhât komot Lita kapiân manbi ya yeņgâlen ariop. ³³ Otmu kapi ya amboņe, kutņe Ainea sâm, yâhâmâ pareņe otmâ manmu yambu nombolân kalimbu pesuk sâop. Petoroņe lok ya ekmâ yuwu sâm ekuop. ³⁴ “Ainea. yuwu sâmunne nâņgâ. Yesu Kiristoņe heņgeņgohoapgât yahatmâ gikak kundupge mem lotohom siwitgu.” Yawu sâmu âlepņe otmâ yahalop. ³⁵ Yakât den pat Lita otmu Seron kapi ambolipņaņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu lohimbî kiņgitņe orowâkņe Yesuhâlen biwiyeņe katbi.

Petoroņe Tapita mumuņambâ mem yahalop.

³⁶ Kapi âlâ, kutņe Yopa sâm, yamâ Lita kapi hâlâņmâ tap yakât den pat yuwu. Yopa kapi ambolipņe nombotņaņe Yesuhâlen biwiyeņaņe kepeim manbi ya yeņgâlen gâtņe, imbi âlâ, kutņe Tapita sâm, kutņe âlâmâ Dokasi, yamâ nenņe denân kutņe “maņgen”. Imbi yaņe lohimbî umburuk manminiwi ya tânyongom manminiop. ³⁷ Tapita ya mesek umatņe tetewaiņgimu muop. Yakât otmâ lohimbî tânyongominiop yaņe to kukņe suk sukņe yaņe hâkņe pirim lâum emet biwiņe âlâen katņetâ talop. ³⁸ Yâhâ Yopa kapi yamâ Lita kapi giņņanâk tap. Otmu sâp yan Petoroņe Lita kapiân ari talop yakât den pat Yesuhât komot Yopa kapiân manbiņe nâņgâm lok yâhâp hâņgânyotgoņetâ ari yuwu sâm Petoro ekuowot. “Imbi âlâ bâlemu miakmâ kinsain yakât otmâ dâihekmutņe orowâk arine.”

³⁹ Yawu sâmutâ Petoroņe kâlâwahom yahatmâ orowâk ariwi. Ari imbi ya katņetâ talop yan dâim yâhâwi. Dâim yâhâņetâ imbi kambut yaņe mem hawamgum isewaiņgim tatņetâ yehop. Yâhâ Tapitaņe ki muop yan sâņgumyeņe gâreyiņgiminiop ya mem tiripguņetâ ehop. ⁴⁰ Petoroņe ya ekmâ ekyongomu yaehen ge kinņetâ Tapita gotņan ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum imbi ya yuwu sâm ekuop. “Tapita yahat.” Sâmu yanâk senņe suk sâm Petoro ehop. ⁴¹ Petoroņe bâtņan memu yahatmâ kinop. Yawu otmâ Petoroņe den sâmu lohimbî yaņe emet kâlehen yâhâ Tapita ekbi. ⁴² Petoroņe Tapita mumuņambâ mem yahalop yakât den pat sâm haok tuhunņetâ Yopa kapi ambolipņe dondâhâlâkņe Yesuhâlen biwiyeņe katbi. ⁴³ Otmu kapi yan lok âlâ, kutņe Simon sâm, yâkņe bulimakao hâkņe gahaem yu ya gârem katmu puluhunņetâ tewetsenņe meminiop. Petoroņe yâk orop yan im manop.

10

Aņelo âlâņe Konelio tetewaiņgiop.

¹ Kaisaria kapiân lok âlâ manop, kutņe Konelio, yâhâmâ Roma yeņgât hep bero ya yeņgât kunņe. ² Yâkņe hep torehenlipņe orowâk Anitâ mepaem tem lâuwaiņgim manminiwi. Otmu yâkņe Yura lohimbî umburuk manminiwi ya yeņgât tepņe nâņgâiņgim Anitâ ulitgum tânyongominiop. ³ Yawu otmâ manminiop gârâmâ hilâm âlâen emetsâpņe otmu yan Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņe mem purik pilâmu aņelo âlâņe tetewaiņgim kutņan kunop. ⁴ Kunmu pârâk pilâm ekmâ sâop. “Kutdâ girawu?”

Sâmu sâop. “Gâņe Anitâ tem lâuwaiņgim lohimbî umburuk manmai ya tânyongom gat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu âlepņe otmap. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņgâ. Lok âlâ, kutņe Simon Petoro sâm, yâkņe Yopa kapiân nambene orop im mansawot. Otmu

nambenahât emet ya saru ginñan tap yan lok hângânyongorâ ari Simon Petoro dâim takanomai.” ⁷ Yawu sâam ekum pilâm ba ariop. Arimu Konelionje honj bawayâhâtne lok yâhâp otmu hep bero âlâne Anitâhât denje lâum manminiop ya ekyongomu gawi. ⁸ Ganjetâ anjeloje tetewangim den ekuop ya ekyongom hângânyongomu Yopa kapiân ariwi.

Wâtgât mâmânahât Heakne Petoro biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁹ Ari mâtâwân im yahatmâ yapâ sâwi yanjak hilâm kârikñan Yopa kapiân ba takawi. Aiop, sâp yan Petoroje Anitâ ulitguwe sâam emet biwine âlâen yâhâop. ¹⁰ Anitâ ulitgum tatmu po wangiop. Yakât otmâ imbi tatbi ya ekyongomu sot unjetâ siop. Yawu otjetâ Wâtgât mâmânahât Heakne biwine mem purik pilâmu yuwu ehop. ¹¹ Himbim pâronj sâamu anjelo âlâne wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunje mem menduhum katmu hânân giop. ¹² Yakât biwinan songo, hambe, nâi topne topne, neneje ki neneje katyehop ya tatmu ehop. ¹³ Gemu yan Kutdâne Petoro kunmâ yuwu sâam ekuop. “Wa, Petoro. Yu kum ne.”

¹⁴ Sâamu sâop. “Kutdâ yu ki nembom. Ki neneje bâlene sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

¹⁵ Sâamu sâop. “Yu kum ne sâam ekgohoan yukât ki hâkânj otmâ pilâwuat.” Yawu sâop.

¹⁶ Den ya kalimbuje ekum yakât kakñan anjelo yanje mem himbimân yâhâop.

¹⁷⁻¹⁸ Wâtgât mâmânahât Heakne Petoro biwine mem purik pilâmu kulem tetemu ehop yakât topne nângâm koahop. Nângâm koakmâ tatmu Konelihât honj bawalipñane Yopa kapiân taka Simongât emet mem tetem gahatñan kinmâ den sâwi.

¹⁹ Yâhâ Petoroje kulem tetemu ehop yakât nângâm koakmâ tatmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne yuwu sâam ekuop. “Nanjat. Lok kalimbu gâ pâingekmâ takai. ²⁰ Yakât otmâ orowâk arine sâam ekgohojetâ gâne ki nângâm kiwiliñ otbuat. Yahatmâ gem yek.”

²¹ Yawu sâamu Petoroje yahatmâ gem yekmâ “Wongât takai?” sâam âiyongop.

²² Sâamu sâwi. “Topne yuwuhât takain. Hep bero kunneneje, kutne Konelio, yâkne Anitâ mepaem manmu nângâwangimu ârândânj otmap. Otmu Yura ambolipñane yâkât nângânetâ yahatmap. Aiop, yâhâlen Anitâhât anjelo âlâne tetewangim yuwu sâam ekuop. “Lok âlâ, kutne Simon Petoro sâam, yâkne taka den âlâ ekgohoâkgât nanjan. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanjetâ den ekgohowuap.” Yawu sâam ekuop yakât otmâ hângânnongomu takain.” ²³ Yawu sâanjetâ Petoroje dâiyekmu emelan yâhâ iwi.

Petoroje Konelio ari ehop.

Emet hanj sâamu yahatmâ Yopa kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyeñane kepeim manbi yâk orowâk ariwi. ²⁴ Mâtâwân ari im yahatmâ yapâ sâwi yanjak Kaisaria kapiân ba takawi. Otmu Konelionje bukulipne otmu hep torehenlipne meyekmu ya yengât mambotmâ tatjetâ takawi. ²⁵ Takanjetâ Konelionje Petoroje ekmâ gem lâum parahum herone nângâwangim mepaeop. ²⁶ Yawu otmu Petoroje yuwu sâam ekuop. “Anitâ konok mepaenongât dop tap. Yakât otmâ nâ wongât mepaeneksat? Nâ lok gâ yuwuya.

²⁷ Yawu sâam ekumu emelan yâhâ menduhuakmâ tatbi ya yuwu sâam ekyongop.

²⁸ “Yene Yura nengât topnenne nanjai. Nenne yen pâku lohimbî yekmâ betyinjimain. Otmu nenne yen orop tatnongât dop âlâ ki tap. Yakât samut kârikne tap. Yakât otmâ nâne pâku lok yekmâ bâlene sâam nângâyinjimune gemap. Yawu nângâyinjim gaman yamâ yâhâlen Anitâne “Yawu ki nângâwuat” sâam yakât topne eknohop. ²⁹ Yakât otmâ Konelionje lok hângânyongomu nâhâlen ariwi yan yekmâ ki pâpguwan.” Yawu sâam Konelio yuwu sâam âikuop. Wongât dâineketâ takain yukât sârâ nângâwe.” Yawu sâam Konelio âikuop.

³⁰ Yawu sâam âikumu Konelionje yuwu sâam ekuop. “Wâtgât mâmânahât Heakne biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban yapâek manmâ gamunne hilâm imbât pesuk yap. Ya ekgohomune nângâ. Hilâm âlâen emetsâpne Anitâ mepaem tatmune lok âlâ, hâk katipne lajinne orowâk, yâkne tetenihim yuwu sâam eknohop. ³¹ “Anitâ mepaem mandâ nângâhîhimu ârândânj otmap. Otmu lohimbî umburuk mansai ya tânyongomat

yakât nângâmu âilongo otmap. ³² Lok âlâ, kutje Simon Petoro sâmb, yâkne Yopa kapiân nambene orop im mansawot. Nambene bulimakao hâkne gahaem yu ya gârem katmu puluhumai yâkât emet saru ginjan tap. Yakât otmâ lok hângânyongorâ ari Simon Petoro yan tap ya dâim takanomai.” ³³ Yawu eknohomu sâmb nâne lok yu hângânyongomune gâhâlen ari dâihékjetâ orowâk takai. Gâne takarâ biwine herone oap. Yakât otmâ gâne Kutdâhât den sârâ nângâne.” Yawu sâop.

³⁴ Yawu sâmbu Petoroje yuwu sâop. “Anitâne lok nengât orotmemenenjahât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap ya yiwerene nângâm hengenjan. ³⁵ Otmu lohimbî komotje komotje hânjan kulemjan manmâ arai ya yengât nângâmu yâhâwe gewe ki otmap. Lohimbî âlâ me âlâne Anitâ ewe katmâ tem lâuwangim manmai yâhâmâ meyekbuap. ³⁶ Yâkne nanje Yesu Kiristo hângângumu ge Yura lok nengâlen teteop. Yawu gârâmâ Yesuje Yura lohimbî nengâlâk ki giop. Nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî kerek nengât kunnene tatmâ tihitnene otbisâp yakât den pat âlepne kâsikum ningim manmâ gaop ya nanjai. ³⁷⁻³⁸ Otmu nenje orotmeme bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenjan kepeim manjet sâmb Yoanene den ekngom toen katnenekmâ manop. Sâp yapâek Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne Yesu Nasaret kapi ambone mâmâne otbangimu Galilaia otmu Yuraia hân nombot nombot yâhâm gem kulem topne topne memunje ekmunje âlâ kândâkdâ otminiop. Satangât weke bâlene lohimbî mem mangâeyekbi ya Yesuje watmâ hengemyongom manop. ³⁹ Yâkne Yerusalem kapi pato otmu kapi tipî tapi Yuraia hânân tatmâ arap yan yâhâm gem yu ya olop miop ya ekbin. Yawu gârâmâ Yura papatlipnene yengât sâtgât otmâ Yesu howanân kujetâ muop. ⁴⁰ Mumu hangunetâ hilâm kalimbu pesuk sâmbu Anitâne mumunambâ mem yahalop. ⁴¹ Mumunambâ mem yahatmu lok ihilâk ki teteyingiop. Mumunambâ yahatmâ nenâk teteningimu eknom ya emet inânjan Anitâne sâmb kalop. Yakât otmâ nengâlen tetemu orowâk tatmâ sot nem den alahu gulahu otbin. ⁴² Yâhâ lohimbî emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain, me hâmbâi tetem mannomai nen kerek den âiân katnenekmâ den sâmb hâreningiwuap ya Anitâne Yesu Kiristo sâmb wanop. Yawu gârâmâ sâmb hâreningiwuap yakât topne otmu ikne den pat âlepne ya lohimbî hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongomune nângânetgât Yesuje nep sâmb ningiop. ⁴³ Emelâk embâhâmbâek Anitâhât poropetelipjanje Yesuhât nângâm den yuwu kulemguwi.

Lohimbî âlâ me âlâne Anitâhât nanjahâlen biwiyenjan kepeim mannomai ya yengât tosa pilâyingiwuap.” Yawu kulemguwi tap.”

Petoroje den yawu sâmb ekyongop.

Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne pâku lohimbî mâmâne otyingiop.

⁴⁴ Petoroje yawu sâmb ekyongomu nângânetâ Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu yâk yengâlen giop. ⁴⁵⁻⁴⁶ Ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâmb Anitâ mepaewi. Aiop, Yura lohimbî, Yopa kapiân manmâ Yesuhâlen biwiyene katbi yanje Petoro betjan sânetâ Kaisaria takawi. Yâhâ pâku lohimbîne den sâsâne ki sâsâne sâmb Anitâ mepaewi ya lohimbî takawi yanje yeknetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Anitâne ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge pâku lohimbî yu mâmâne otyingimu ekmunje âlâ kândâkdâ oap.”

⁴⁷ Yawu sânetâ Petoroje sâop. “Emelâk Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nen mâmâne otningiop yakât dopneâk pâku lohimbî yu yengâlen hângângumu ge mâmâne otyingimu yeksain. Yakât otmâ toen mem katyeknomgât dop tap.” ⁴⁸ Yawu sâmb ekyongomu yâkne Yesuhât kulân pâku lohimbî ya toen mem katyekbi. Yakât otmâ Petoro alitnetâ yâk orowâk tipine tatmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingiop.

11

Petoroje pâku lohimbî yengât den pat aposolo ekyongop.

¹ Pâku lohimbiñe Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeiwi yakât den pat sâm haok tuhunetâ aposolo otmu Yura lohimbi nombotñe Yesuhâlen biwiyenñe kepeim manbiñe yakât den pat nângâwi. Yawu gârâmâ nombotñeâmâ nângâñetâ bâleop. Yâkñe yuwu nângâmai. Pâku lok âlâ me âlâñe Yesuhâlen biwiyenñe katmâ yâkât komolân torokatne sâm otnomai yamâ angoân hâkyenahât torehenñan undip tuhuyinjom. Yawu nângâwi. ² Yawu gârâmâ Petoroñe Yerusalem kapiân yâhâmu lok yañe yuwu sâm ekuwi. ³ “Gâñe wongât pâku lohimbi yengât emelan ari bâtyenambâ sot mem nion? Lok yañe hâkyenahât torehenñan undip ki tuhuangim mansai yakât nângâmunñe dondâ bâleap.” ⁴ Yawu sâñetâ Petoroñe yu ya teteop ya topñambâek yuwu sâm ekyongop.

⁵ “Nâñe Yopa kapiân ari Kiristohât den pat kâsikum yingim manban. Otmu hilâm kârikñan Anitâ ulitgum tatmune Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine mem purik pilâmu yuwu ekban. Himbim pâroñ sâmu anelo âlâñe wahap âlâ kundupdâek pato yawuya kunñe mem menduhum katmu gotnan giop. ⁶ Gemu yuwu ekban. Yakât biwiñan songo, hambe, nâi topñe topñe, neneñe ki neneñe katyehop ya tatmu ekban. ⁷ Tatmu ekban yan Anitâñe nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Petoro, yu kum ne.”

⁸ Sâmu sâwan. “Kutdâ, yu ki nembom. Ki neneñe bâleñe sâmain yuwuya âlâ ki neman.”

⁹ Yawu sâmune yan himbimâmbâ Kutdâñe yuwu sâm eknohop. “Yu kum ne sâm ekgohoan yukât ki hâkâñ otmâ pilâwuat.” Yawu sâop. ¹⁰ Kutdâñe den ya kalimbunje eknohomu yakât kakñan anelo yañe mem himbimân yâhâop.

¹¹ Himbimân mem yâhâmu yanâk lok kalimbu Kaisaria kapi pilâm emet tatbanân taka yaehen kinbi. ¹² Taka yaehen kinñetâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yuwu sâm eknohop. “Orowâk arine sâm ekgohoñetâ gâñe ki nângâm kiwiliñ otbuat.” Yawu sâop. Otmu Yesuhât komot ya yengâlen gâtñe lok nombolân konok yañe betnan sâñetâ Kaisaria kapiân orowâk ariwin.

Ari hep bero kunyeñe yâkât emelan yâhâmunñe den yuwu sâm eknohop. ¹³ “Nâ emetnan tatmune anelo âlâñe tetenihim yuwu sâm eknohop. “Lok âlâ, kutñe Simon Petoro sâm, yâkñe Yopa kapiân tap yakât otmâ lok hângânyongorâ ari dâim takanomai. ¹⁴ Dâim takanetâ yâkñe gâ otmu hep torehenlipge den ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu Anitâñe tosayenñe pilâm manman kârikñahât pat kuyingimu mannomai.” Anelone yawu sâm eknohop.” ¹⁵ Konelionje yawu sâm eknohomu nâñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongowan. Den ekyongomune emelâk Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak nengâlen ge mâmâñe otingiop yakât dopñeâk yâk yengâlen ge mâmâñe otyingiop. ¹⁶ Yâk yengâlen ge mâmâñe otyingiop ya ekmâ emet inânñan Kutdâñe den âlâ yuwu sâm eknongop ya nângâmune teteop. Den eknongop yamâ yuwu. “Yoaneñe lohimbi toen mem katyehop. Yawu gârâmâ lohimbiñe nâhâlen biwiyenñe katnomai yanâmâ Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumune ge mâmâñe otyingiwuap.” Kutdâñe yawu sâm eknongop. ¹⁷ Otmu nenñe Yesuhâlen biwinenñe katmunñe Anitâñe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak nengâlen hângângumu ge mâmâñe otingiop yakât dopñeâk pâku lohimbi yengâlen hângângumu ge mâmâñe otyingiop. Yawu gârâmâ Anitâñe nângân nângân âlâ katbuap ya nâñe kuwanñiwomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ nângâmune ârândâñ oap.” Yawu sâm ekyongop.

¹⁸ Petoroñe yawu sâm ekyongomu nângâñetâ bulâñe otmu ki denñe kakñan sâwi. Yawu otmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Nângâmunñe âilonjo lonjo oap. Nen Yura lohimbiñe Yesu Kiristohâlen biwinenñe kepeim manmunñe Anitâñe manman kârikñahât pat kuningimu tap. Yâhâ yakât dopñeâk pâku lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manñetâ manman kârikñahât pat kuyingimu tap.” Yawu sâm Anitâ mepaewi.

Banawanje Antiok kapiân ari ya ambolipñe Yesuhât den kâsikum yingiop.

¹⁹ Setepano kunjetâ muop yan Yura yengât papatolipyenaje Yesuhât komot yongom watyeknetâ iton galañ otmâ ariwi. Nombotnje Poinike otmu Antiok kapiân ariwi. Yâhâ nombotnje âlâmâ mâtuja âlâ, kutnje Kipiro sâmb, yan ariwi. Anjoân ariwi yaje Yesuhât den pat âlepne yamâ Yura lok imbi yawuâk ekyongowi. ²⁰ Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kipiro otmu Kirene kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manbi. Nombotnaje kapiyene pilâm Antiok kapiân ari Kutdâ Yesuhât den pat âlepne ya kapi ambolipne ekyongowi. ²¹ Ekyongowi yan Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingimu pâku lohimbi kingitne orowâkne Yesuhât den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenaje kepeiwi.

²² Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât den pat ya sâmb haok tuhunetâ Yerusalem kapiân arimu Yesuhât komotne nângâm Banawa hângângunetâ Antiok kapiân ariop. ²³⁻²⁴ Ari Anitâne tihityene otmu lohottjan manbi ya ekmâ herone nângâyngiop. Otmu Banawane Yesuhâlen biwinaje tinjak kepeim tem lâuwangim manminiop. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otbangimu pâku lohimbi yaje Kutdâhâlenâk biwiyenaje tinjak kepeim mannomaihât Yesuhât den kâsikum yingim biwiyene mem hewewen tuhuyehop. Yawu otmu lohimbi sesengâlâkne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi.

²⁵ Otmu Saulone tânnohoâk sâmb Banawane Antiok kapi pilâm Taso kapiân ari pâinop. ²⁶ Ari Saulo mem tetem Antiok kapiân âwurem ariowot. Âwurem ari orowâk manmâ Yesuhât den kâsikum yingim manmutâ yambu konok pesuk sâop. Otmu Antiok kapi yan anjoân Yesuhât komot ya yengât kutylene pato, “Kiristohât lohimbi”, sâmb yongonbi.

²⁷ Sâp yan lok nombotnje Anitâhât den sâmb tetewine Yerusalem kapi pilâm Antiok kapiân ariwi. ²⁸ Yâhâ yâk yengâlen gâtne âlâ, kutnje Ahawo sâmb, emet inânjan Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne po pato tetewuap yakât den biwinjan katmu sâmb teteop. Yawu gârâmâ yakât kakjan Roma yengât kunyene âlâ, kutnje Kalaurio manop sâp yan po pato ya teteop. ²⁹ Emet inânjan Ahawone den yawu sâmb tetem Yesuhât komot ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya tânyongone sâmb tewetsenne dopyenanâk menduhuwi. ³⁰ Tewetsenne menduhum Banawa yet Saulo yitginetâ mem ari Yesuhât komot Yuraia hânân manbi ya yengât galemlipyene yingiwot.

12

Herotne sâmu Petoro mem pâi emetjan katnetâ talop.

¹⁻³ Tihit tihit Homban ya kutnje âlâmâ Natic Homban ya tâlâhumu sâp yan lok kutdâ âlâ, kutnje Herot sâmb, yâkne tembe lâulipne ekyongomu Yesuhât komot yongom mem âlâlâ tuhuyekmâ nombotnje mem pâi emetjan katyekbi. Yawu otmâ tembe laulipne ekyongomu Yoane atane, Yakowo ya mem engatne hârenetâ muop.

Yawu otmu Yura yengât papatolipyenaje yakât nângânetâ âlepne olop. ⁴ Otmu tembe lâulipne ekyongomu Petoro gurâ yawuâk mem pâi emetjan katnetâ tatmu tembe lâu kâi nombotgen konok yaje galemgum kinbi. Galemgum kinbi yan komot imbât imbât yawu galemgum kinbi. Yawu otmâ Yura lohimbine natic ya nem pesuk pilânomai yan Herotne Petoro mem dâim den âiân katmu kinbuap yakât mambolop. ⁵ Yawu otmâ Petoro mem pâi emetjan katnetâ talop yakât den pat nângâm Yesuhât komotne menduhuakmâ Petorohât nângâwangim Anitâ ulitguwi.

Anjelo âlâne Petoro pâi emetjambâ holarjmu gem ariop.

⁶ Otmu emet hanj sâmu yanâmâ Herotne Petoro mem den âiân katmu kinbuap. Yâhâ omoje yan Petoro tembe lâu yâhâp hohetyetjan tatmu ip kâriknaje mem bâtyene menduhum sâhâm iwi. Otmu tembe lâu nombotnje âlâneâmâ pâi emetne yakât gahatjan galemgum kinbi. ⁷ Yawu galemgum kinnetâ Kutdâhât anjelo âlâne Petoro tetewangim kinmu, yâkât lajinjane siliñ siliñ sâmb pâi emetne kâlehen hâuop. Yawu otmu anjelo yaje

Petoro mândem yuwu sâmu ekuop. “Getek, yahat.” Sâmu ip kârikne ya holaņakmâ gemu Petoro yahalop. ⁸ Yahatmu aneloņe yuwu sâmu ekuop. “Petge mem latmâ kâi katipne karak. Otmu hâk katipne kâlep pato ya mânunakmâ betnan sârâ kionde.” ⁹ Yawu otmâ pâi emetņambâ gemutâ Petoroņe biwi yâhâp otmâ yuwu nâņgâop. “Oait yu bulâņe me amanân eksan.” ¹⁰ Yawu nâņgâm gahatņan tembe lâu galem kinbi ya wangiyekmâ, gahatņe âlâen ge yawuâk wangiyekmâ ge paņ sâhâwi yan bamutâ gahatņe paņ sâmu yaehen giowot. Yaehen ge mâtâwân bam tatmutâ anelo yaņe yapâek gulip olop.

¹¹ Gulip otmu Petoro nâņgân nâņgânne tetemu yuwu nâņgâop. “Yiwereņe nâņgâmune teteap. Kutdâ ikņahâk anelo âlâ hâņgângumu ge Herot otmu Yura papatolipnenne yengât bâtyeņambâ holaņneksap.”

¹² Yawu nâņgâm yapâ ari Yoane Mareko mâmâņe, kutņe Maria sâmu, yâkât emelan yâhâop. Yâhâ hetahân kinmâ lohimbi dondâņe menduhuakmâ yâkât nâņgâwanjim Anitâ ulitgum tatņetâ nâņgâop. ¹³ Yawu nâņgâm emet gahatņan kinmâ den tuhuop. ¹⁴ Den tuhumu honbawa imbi âlâ, kutņe Lota sâmu, yâkne gahatņan ba ombene towatņe nâņgâop. Yawu nâņgâm tepņe yahatmu inâk âwurem ba “Petoro gahatņan taka kinsap,” sâmu ekyongop. ¹⁵ Yawu sâmu ekyongomu nâņgâm “Ândâpge maņgumu sâmat,” yawu sâmu ekuwi.

Yawu sâmu ekuņetâ kârikne otmâ sâop. “Bulâņanâk, gahatņan taka kinsap.”

Sâmu sâwi. “Yaehen gâtņe otmâ umutņane taka teteningimap.”

¹⁶ Yawu sâmu alahuwi. Otmu belângen gahatņe mem pilâm Petoro kinmu ekmâ biwiyeņe huruņ sâop. ¹⁷ Yâhâ Petoroņe emet kâlehen yâhâ ekyongomu den hutuk tatņetâ Kutdâņe anelo âlâ hâņgângumu ge pâi emetņambâ holaņmu yaehen giop yakât den pat ekyongop. Ya sâmu tiņ pilâm yuwu sâmu ekyongop. “Den pat yu Yakowo otmu bukulipnenne nombotņe ari ekyongonomai.” Yawu sâmu ekyongom âlâengen ariop.

¹⁸ Emet haņ sâmu tembe lâu yaņe Petoro ekņetâ biatmu “Girawu oap?” sâmu pâinmâ yâhâm gewi. ¹⁹ Pâinņetâ biatmu Herotņe kuk otmâ tembe lâulipne nombotņe hâņgânyongomu omoņe Petoro galemguwi ya yongonjetâ muwi. Yakât kakņan Herotņe Yuraia hân pilâm, ikne kapi, kutņe Kaisaria sâmu, yan ari manop.

Herot bâleop.

²⁰ Herotņe Kaisaria kapiân manop sâp yan Tiro otmu Siron kapi ambolipņane otmâ hilipņetâ yakât nâņgâm kuk olop. Yâhâ kapi yâhâp ya ambolipņane Kaisaria yapâ sot puluhum nem manminiwi. Yakât otmâ Herotņe sâmu hâreyiņgimu sot ki memaihât nâņgâm Herot orop den heņgenņune sâmu yâkâlen ariwi. Ari lok âlâ, kutņe Bilasto, yâhâmâ Herotgât honbawalipne yengât kunne manop ya tetewanjim tewetsenņe wanbi. Tewetsenņe wanjetâ yâkne Herot ekumu den heņgenņunomaihât sâp kalop. ²¹ Sâp kalop ya tetemu Herotņe lok kutdâhât senne âlâlâņe ya memu hakņan yâhâmu ikne kakņan tat talân yâhâ tatmâ den ekyongop. ²² Den ekyongomu lohimbi nâņgâņetâ ewe membe otmu lok kerekne den kârikņan yuwu sâmu ekuwi. “Den eknongoat yu lok denne bia. Yu Anitâhât den yawuya.” Yawu sâmu mepaewi. ²³ Yawu sâmu mepaenjetâ Herotņe ikņahât nâņgâmu yahalop. Yakât otmâ Kutdâhât aneloņe ge kumu hom papato bâleņane tepņe ihim lândemu muop. ²⁴ Herot muop yakât den pat nâņgâm lohimbi kiņgitņe orowâkne Anitâ ewe katmâ Yesu Kiristohât den pat âlepne nâņgâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņane kepeiwi.

²⁵ Otmu Yesuhât komot Antiok kapiân manbiņe tewetsenņe menduhum katbi ya Banawa yet Sauloņe mem toka Yesuhât komot Yerusalem kapiân manbi ya yengât galemlipyeņe yiņgiwi. Yawu otmâ Yerusalem kapi pilâm Yoane Mareko ekumutâ orowâk Antiok kapiân âwurem ariwi.

13

Banawa yet Saulo âi sâm yitgim hângânyotgowi.

¹ Yesuhât komot Antiok kapiân manbi ya yengâlen gâtne nombotņane Anitâhât den sâm tetem lohimbi ekyongominiwi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ yâkât den kâsikum yingim manminiwi. Lok ya yengât kutyeņe yuwu. Banawa, Simion, kutņe âlâ Helen, lok âlâmâ Lukio Kirene kapi amboņe, âlâmâ Manaen, yâkņe lok kutdâ Herot lepatņambâek yâk orop manmâ gam lok olop. Otmu âlâmâ Saulo. ² Anitâ ulitguņetâ nâņgâyingiwuapgât lok yaņe sot barak tatmâ Anitâ ulitguwi. Yawu otņetâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe yuwu sâm ekyongop. “Banawa yet Saulo nep sâm yitgimune tuhuromawot yakât yeņe kunyetņan mem hângânyotgoņetâ ariromawot.” ³ Yawu sâm ekyongomu yâkņe âi memutâ bulâņe tetewuapgât kunyetņan mem Anitâ ulitguwi. Ulitgum hângânyotgoņetâ lok âlâ, kutņe Yoane Mareko sâm, betyetņan sâmu orowâk ariwi.

Pauloņe Elima ekumu senņe omoņ olop.

⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Saulo, Banawa otmu Yoane Mareko mâmâņe otyingimu Selukia kapiân ariwi. Yan ari yapâ waņga pato âlâen yâhâņetâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât mâtuņa âlâ, kutņe Kipiro sâm, yan ari katyekmu gewi. ⁵ Waņgaembâ ge pâku lohimbi yengât kapi pato âlâ, kutņe Salami, yan yâhâ Saulo yet Banawaņe Yura yengât miti emetņe tatmâ arap ârândâņ yâhâ lohimbi Yesu Kiristohât den pat âlepņe ekyongowot.

⁶ Kapi yapâ ari kapi tipi tapi mâtâp pato hâlâņmâ tatmâ arap ya ambolipņe Yesuhât den pat âlepņe ekyongowot. Yawu otmâ Papo kapi patoen ariwi. Yan ari Yura gâtņe, lok kâmbukņe yan manmap yâkât kutņe Barayesu, yâhâ Girik denân kutņe Elima sâm kumai. Yâkņe ikņe topņe kurihiakmâ “Anitâņe hângâņnohomu yâkât den ekyongoman,” yawu sâm kapi ambolipņe kâityongominiop. ⁷ Otmu kiap âlâ, kutņe Serehio Polasi, yâk orop buku oraņgim manowot. Yâhâ Serehio Polasi yâhâmâ nâņgân nâņgânņe pato. Yâkņe Anitâhât den nâņgâwe sâm Banawa yet Saulo ekyotgop. ⁸ Ekyotgomu yâkâlen ari den ekumutâ Serehio Polasiņe Yesuhât den nâņgâm yâkâlen biwiņe katmapgât Elimane denyetņe kakņan sâm kuyitgiop. ⁹ Kuyitgimu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Saulo, kutņe ango Paulo, mâmâņe otbaņgimu Elima ekmâ yuwu sâm ekuop. ¹⁰ “Gâ Satangât lok. Orotmeme kiņgoņ otmat. Gâņe Kutdâhât den bulâņe kelangatmâ lohimbi kâityongomat. Gâ biwihe bâp sâsâņe. ¹¹ Yawu otmat yakât Kutdâņe matņe gihimu senge omoņ otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâmu senņe omoņ otmu lok âlâņe bātņan memu ariromawot yakât nâņgâm lok yengât pâinyehop. ¹² Yawu otmu Serehio Polasiņe ekmu sâtņe bâleņe olop. Yawu otmâ Yesu Kutdânenņahât den pat nâņgâmu bulâņe otmu yâkâlen biwiņe kepeio.

Pauloņe Pisia hânân ari den pat âlepņe lohimbi ekyongop.

¹³ Pauloņe bukuyâhâtņe orowâk Papo kapi ya pilâm waņgaen yâhâņetâ yapâ meyekmâ ari pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutņe Pampilia sâm, Perehe kapi tap yan ari katyehop. Katyekmu Yoane Marekoņe pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. ¹⁴ Pilâyelekmâ arimu yetņeâk Perehe kapi ya pilâm pâku lohimbi yengât hân âlâ, kutņe Pisia sâm, yan kapi âlâ, kutņe Antiok sâm, yan ariowot. Yan ari tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen Yura yengât miti emetņan yâhâ kapi ambolipņe orop menduhuakbi. ¹⁵ Menduhuakmâ yâk yengât galem âlâņe yahatmâ Mosehât girem den otmu Anitâņe poropete ekyongomu den kulemgowi ya kâsikum yingio. Kâsikum yingim tiņ pilâmu galemlipyeņe Paulo yet Banawa heroņe otyitgim yuwu sâm ekyotgowi. “Den eknongomutâ nâņgâm biwinenņe hewewen olâk.” ¹⁶ Yawu sâņetâ Pauloņe yahatmâ “Den nâņgânâk tatņet,” sâm ekyongomu ândâp katņetâ yuwu sâm ekyongop. “Yura bukulipnetņe, otmu yen pâku lohimbiņe Anitâhâlen biwiyeņe kepeim mansai yen kerek yuwu sâm ekyongomune nâņgâņet. ¹⁷ Yura lok nengât ambonenņe Anitâ yâkņe tâmbâlipnenņe wawaeyekmâ

manman kârikjahât pat kuyingiop. Otmu yakât kakñan yâkñe Aihita hânân ari kandi manñetâ Anitâñe lukuleyekmu tetem sambe sambe otbi. Anitâ wâtñe pato tatbañgiapñe Aihita bâtyeñambâ holañyekmu taka lok ki manmaiângen manbi. ¹⁸ Lok ki manmaiângen manbi sâp yan tihityeñe otmu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ¹⁹ Otmu Kanan hânân takawi yan Anitâñe mâmâñe otyingimu lohimbî komot nombolân yâhâp ya mem ge katyekmâ hânýeñe ya mem ambokum manbi. ²⁰ Yawu manñetâ yambu 450 pesuk sâmu Anitâñe kunlipyenýe mem kânâñgâyekmu yâkñe lohimbî galemyongom manbi. Galemyongom manmâ ganetâ poropete âlâ, kutñe Samue sâm, ya teteop. ²¹ Sâp yan Isirae tâmbâlipnenñeñe lok kutdâ âlâñe galemnongomu manne sâm Samue ekuwi. Yakât otmâ Samueñe lauyenñan mem Anitâ ulitgumu Benyamingât senâmbâ gâtñe lok âlâ, kutñe Kisi sâm, yâkât nanñe, kutñe Saulo, yâk kânâñgâmu kunyene manmâ galemyongomu yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâop. ²² Yambu lok yâhâp ñerek pesuk sâmu yâkât gewâkñan Anitâñe Yese nanñe, kutñe Dawiti sâm, ya kânâñgâm yuwu sâm lohimbî ekyongop. “Yese nanñe, kutñe Dawiti, yâkñe tem lâunihim mansap. Yakât otmâ wuân me wuângât ekumune denne lâum hoñ banihiwuap. Yakât otmâ nâñgâwanñian,” yawu sâop. ²³⁻²⁴ Dawitihât senâmbâ gâtñe âlâ, kutñe Yesu, Yura lohimbî nengâlen tetem tihitnenñe otbuapñat pat Anitâñe emelâk embânân kuningiop. Pat yakât bulâñe tetewuap nâñgâm Anitâñe angoân Yoane Yura nengâlen hânñangumu takaop. Otmu nenñe orotmemenenñe bâleñe bet pilâm Anitâhâlen biwinenñeñe kepeimunñe toen mem katnenekbuap yakât den eknongop. ²⁵ Otmu Anitâñe Yoane âi sâm wanop ya tuhûm pesuk pilâwe sâm otmâ yan lohimbî yuwu sâm âiyongop. “Yeñe nâhât girawu nâñgâmai? Anitâñe lok âlâ hânñangumu ge tihitnenñe otbuap nâñgâmai yamâ nâ bia. Nâmâ lok inñe. Lok ya nâhât betnehen taka mansap. Nâñe yâkât itâkat kâpekñe golewañgiwomñat dop ki tap. Otmu tânguwomñat dop gurâ bia. Nâñeâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom.” Yawu sâop.

²⁶ Bukulipne, Awarahamñat sen, yen otmu pâku lohimbîñe Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manmai yen yuwu sâm ekyongomune nâñgâñet. “Nen kerekñe Yesu Kiris-tohâlen biwinenñeñe kepeimunñe manman kârikjahât pat kuningiwom nâñgâm Anitâñe Yesu hânñangumu giop. ²⁷ Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipñe otmu Yura papatolipnenñeñe Yesuhât topñe ki nâñgâm henñenguwî. Yawu otmâ tatmâ nâñgâ nâñgâ sâpñe ârândânñe miti selepñan yâhâ poropete yengât den sâlikum nâñgâñetâ ki keterakuyingimu manminiwi. Yakât otmâ yâkñe sâm hârewañgiñetâ kuñetâ muop yan poropete yengât den yakât bulâñe tetem henñenguo. ²⁸ Yesu hakñan tosa âlâ ki mem tetewi yamâ imbiâk “Howanân kuñetâ muâk” sâm Pilato ekuñetâ nâñgâyingimu kuñetâ muop. ²⁹ Otmu yuwu yawu yu ya otbañgim howanân kuñetâ muop sâp yan emet inânñan Anitâhât poropetelipñeñe Yesuhât den kulemguwî yakât bulâñe teteop. Yawu otmu Yesu howanâmbâ meñetâ gemu lâum ari kât mâtâpñe âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânñe mem tinñgâlonñetâ kinop yan lâum ba katñetâ talop. ³⁰ Muop yamâ Anitâñe mumuñambâ mem yahalop. ³¹ Mumuñambâ mem yahatmu lohimbîñe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân orowâk ariwi ya teteyingimu orowâk den huhum ariwi. Yakât otmâ lohimbî yan itoñ galañ otmâ ari yâkât den pat âlepñe Yura kapi ambolipñe ekyongowî. ³²⁻³³ Anitâñe tâmbâlipnenñe yengât pat kuyingiop yakât bulâñe tetemu menomñat Yesu mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongom mansait. Yâhâ Yesu mumuñambâ mem yahatbuap yakât nâñgâm Anitâñe emet inânñan Dawiti ekumu kep kulemguo yakât boñ yâhâp yan den yuwu tap.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenýe yu yakât topñe sâm teterâ lohimbî kerekñe ekmâ nâñgâñet sâm katgeksan.” Yawu tap.

³⁴ Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahatmu âlâku ki mumbuap, yakât den âlâ emet inânñan yuwu sâop.

“Nâñe Dawitihât pat kuwanñiwan yakât bulâñe kerek gâhâlen tetewuap.” Yawu sâop.

³⁵ Otmu Dawitîñe Yura nengât kep âlâ yuwu kulemguo.

“Anitâ pato, gâñe lok bulâñe nâ ki pilânekâ mum tâtuk sâwom.” Yawu tap.

³⁶ Anitâñe Dawiti âi sâw wañop ya tuhum lohimbî tihityeñe otmâ manmâ gam muop. Mumu seselipñe yengât sumân hangunetâ tâtuk sâop. ³⁷ Yâhâ Anitâñe Yesu mumunambâ mem yahatmu ki tâtuk sâop. Yâkñe tihitnenñe otmap. ³⁸⁻³⁹ Nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî nenñe Mosehât girem den ya watmâ tem lâuwangine sâw pâpgumain. Yakât otmâ nenñe Anitâhât senñan kinmâ sârereaknomgât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ lohimbî âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yengât tosa pilâyingimap. Otmu yeñe gurâ yawuâk Yesuhâlen biwiyenñe kepeinetâ Anitâñe bulâñanâk tosayeñe pilâyingiwuap. Yakât otmâ den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ bulâñe olâkgât tâmbâlipnenñe yengâlen hâum sâwumune nângâñet. ⁴⁰ Emelâk embâñân tâmbâlipnenñe yengât kasalipyenñe taka yongom itit kiom tuhuyekbi yakât den emet inânñan Anitâhât poropete âlâñe ekyongomu ya nângâñetâ tâñât olop. Poropeteñe den kulemgup ya yuwu tap.

⁴¹ “Nâhât den nângâñetâ gemap ya yengâlen kulem âlâ memune ya ekñetâ tâñât otbuap. Otmu poropetelipnâñe kulem yakât topñe sâw tetem ekyongonetâ gurâ yawuâk nângâñetâ tâñât otmu munomai.” Anitâñe den yawu sâw poropete ekumu kulemgup.

Yâhâ tâmbâlipnenñe Anitâhât den nângâñetâ tâñât otmu muwi yakât dopñeâk yeñe Yesu Kiristohât den pat âlepñe yu nângâñetâ tâñât otmu hiliwahomaihât den yu ekyongoan.” Pauloñe yawu sâw ekyongop.

⁴² Yawu sâw ekyongomu Paulo yet Banawa miti emetñambâ giowot. Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen den eknongoromawot sâw galemlipyenñe ekyotgonetâ ariowot. ⁴³ Miti emetñambâ gem arimutâ Yura lohimbî otmu pâku lohimbî Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manbi yâkñe betyetñan sâwi. Otmu yâkñe Anitâhâlen biwiyenñe tiñâk kepeim manñetâ tihityeñe otbuapgât Paulo yet Banawañe den kâsikum yingim biwiyenñe mem hewewenñe tuhuyehowot. ⁴⁴ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen pâku lohimbî kiñgitñe orowâkñe Kutdâhât den nângâne sâw miti emetñan yâhâwi. ⁴⁵ Miti emetñan yâhâñetâ pik sâwu Yura lohimbîñe yekmâ nângâm bâleyingim Paulo ekmâ sâwi. ⁴⁶ Yawu otñetâ Paulo yet Banawañe kârikñe otmâ yuwu sâw ekyongowot. “Netñe Anitâhât den yen ekyongorongât sâw nitgimu taka ekyongom mansait. Yamâ yeñe yâkât den nângâñetâ ki bulâñe otmu manman kârikñahât pat ki menehât nangai. Yakât otmâ netñe yen pilâyekmâ pâku lohimbî yengâlen ari den pat âlepñe yu ekyongorom. ⁴⁷ Emelâk embâñân Anitâñe poropete âlâ ekumu kulemgup den yakât bulâñe netgâlen teteap. Den ya yuwu tap.

“Omoñe balam saumunñe lañinñe pilâmu mâtâp ekmâ arim takamain yakât dopñeâk yen hângânyongomune pâku lohimbî yengâlen ari manman kârikñahât den pat ekyongonetâ nângâm biwiyenñan hañ sâyingimu Kutdâhât mâtâp ekmâ watnomai.”

Den yawu kulemgup yakât bulâñe netgâlen teteap yu.”

⁴⁸ Yawu sâw ekyongomutâ den ya pâku lohimbîñe nângâm tep hero otmâ Yesuhâlen biwiyenñe kepeiwi. Yawu otmâ manman kârikñahât pat yakât bulâñe menomaihât Anitâñe emet inânñan sâw kalop.

⁴⁹ Otmu Kutdâhât den pat âlepñe ya sâw haok tuhunetâ lohimbî kiñgitñe orowâkñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenñe kepeiwi.

Paulo yet Banawa watyelekñetâ ariowot.

⁵⁰ Yesuhât den pat âlepñe sâw haok tuhuwi. Yakât otmâ Yura papatolipyenñe yakât nângâñetâ bâlemu kapi ya ambolipñe yengât kunlipyenñe otmu imbi kunñe Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiwi ya kendâyinginetâ Paulo yet Banawa watyelekñetâ ariowot. ⁵¹ Kapi yapâ ariowot yan hâmbâi Anitâñe matñe umatñeâk yingiwuap yakât otmâ yuwu otmâ kâi kalowot. Kâiyetñan wahap âlâ horalop ya tâlim gik beretek memutâ gemu betyingim Antiok kapi ya pilâm Ikonion kapiân ariowot.

⁵² Arimutâ benne kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi ya Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingimu herone kaknan manbi.

14

Paulo yet Banawane Ikonion kapiân ariowot.

¹ Ikonion kapiân ari Yura yengât miti emetjan yâhâm Yesuhât den pat âlepne ekyongomutâ nângânetâ bulâne otmu Yura lohimbî otmu kapi ambolipne kinjitne orowâkne biwiyene Yesuhâlen katbi. ² Yâhâ Yura lok nombotnane biwiyene kârikne otmâ Yesuhât den nângâm hâkân otbi. Yawu otmâ kapi ambolipne nombotne biwiyenan kionetâ Paulo yet Banawa yetgât nângâm bâleyitgiwi. ³ Yawu gârâmâ yâkne kapi yanâk tatmâ Kutdâhât den pahâk ekyongomutâ emetsenne yâhâp mon pesuk sâop. Otmu Anitâne lohimbî tihityene otbe sâm oap yakât topne ekyongomutâ nângânetâ bulâne olâk sâm Anitâne mâmâne otyitgimu kulem topne topne miowot. ⁴ Yâhâ kapi ambolipnane hionakmâ nombotne Yura galemlipylene yengât den hohewi. Yâhâ nombotne âlâneâmâ aposolo yetgât den hohewi.

⁵ Yawu otmâ hionakbi yakât otmâ Yura galemlipylene kapi ambolipne otmu Yura lok nombotne yane alahunetâ biwiyene kâlâp semu aposolo ya mem âlâlâ tuhuyelekmâ kâtnene yotgonom nângâm yakât den hikuwi. ⁶ Den hikuwi yakât pat nângâm aposolone kapi ya pilâm Likaonia hânân kapi yâhâp tap kutyetne Lisitera otmu Derewe yan ariowot. ⁷ Yan ari manmâ Yesuhât den pat âlepne kapi ya ambolipne ekyongom manowot.

Paulo yet Banawa Lisitera kapiân ariowot.

⁸ Lisitera kapiân lok âlâ mâmâjahât tepnambâek kâine parene tetem manmâ gaop. ⁹ Yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepne lohimbî ekyongop ya ândâp katmâ nângâm tatmu Paulone ekmâ yuwu nângâop. “Lok yune biwine Yesuhâlen katmu Anitâne henjenguwuapgât dop tap.” ¹⁰ Yawu nângâm yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” Yawu sâmu lok yane uk sâm yahatmâ kinmâ bam gaop. ¹¹ Yawu otmu lohimbî yan kinbine kulem ya ekmâ Likanio yene denyen an den sâwi. Den sâwi yakât topne yuwu. “Hewukne lok yâkne lok hâtgum hohetnenjan taka tetem kinsawot.” ¹² Yawu sâm Banawa ekmâ hewukne lok âlâ, kutne Yusi sâm, ya kunbi. Yâhâ Pauloneâmâ den ekyongop yakât otmâ hewukne lok âlâ, kutne Hemesi sâm, ya kunbi. ¹³ Yawu sâm yotgonmâ Paulo yet Banawa yetgât hotom uyitgine sâm otbi. Otmu hewukne lok Yusi yakât lok kâmbuknane lohimbî sâyngimu birâm topne topne lotohom bulimakao engatjan sâhâm pilânetâ gemu engatne hârene sâm dâim opon kâmbukne kapi betnehen kinsawân ariwi.

¹⁴ Hotom uyitgine sâm otjetâ Paulo yet Banawane ya nângâm pârâk pilâm sururuk sâm hohetyenan ari kinmâ yetgât hâk katipne kâkâlep mânunahowot ya mem duwalowot. ¹⁵ Mem duwatmâ yuwu sâm kuyingiwot. “Bâe, yene girawu otne sâm oai? Nerâmâ lok, yen yuwuyaek. Wongât hotom unitgine sâm oai? Yeneâmâ hewukne lok tâjât ya betyngim Anitâ Manman Ambonane hân himbim kândikyotgom yu ya kerek kalop yâkâlen biwiyenane kepeim mannet sâm yâkât den pat ekyongore sâm takawit. ¹⁶ Otmu emelâk embânâmbâek pâku lohimbî hânjan kulemnan mansai ya yengât tâmbâlipylene yene engatyleneâk watmâ orotmeme bâlene topne topne otmâ gawi yan undip ki katyngiop. ¹⁷ Yawu gârâmâ ikne topne tetekjan ekjetgât hop sambe lâtâpyongomap. Yâkne sâpjanâk gelâk hângângumu gemu kalamyen an hop sambe tetemap. Yawu tetemu herone kaknan manmai.” ¹⁸ Den yawu sâm ekyongomutâ lok nombotnane kunylene kârikne otmâ bâsok hotom uyitgiwi.

Paulo kâtnene kuwi.

¹⁹ Otmu sâp yanâmâ Yura lok nombotnane Antiok kapi Pisia hânân tap ya otmu Ikonion kapi ya pilâm Paulo yet Banawa talowolân taka kapi ambolipne yengât engatyen an

geñetâ Paulo dâim kapi betñehen ari kâtñe kuwi. Otmu yâkñe Paulohât muap sâmbilâm arinjetâ derepgum talop. ²⁰ Yawu otmâ kapi ambolipñe nombotñe Yesuhâlen biwiyenje kepeiwiñe kapiângembâ ge ekñetâmâ yahatmâ kapiân yâhâop. Otmu yan imutâ emet han sâmbu Banawa orowâk kapi ya pilâm Derewe kapiân ariowot.

²¹ Derewe kapiân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongomutâ kapi ambolipñe lok kinjitñe orowâkñe nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi. Otmu mâtâp ariowot ya yawuâk watmâ Lisitera, Ikonion, Antiok kapiân âwurem ariowot. ²² Âwureowot yan kapi ârândân Yesuhât komot tatbi ya yengât biwiyenje orotok sâmapgât mem kârikñe tuhuyekmâ yuwu sâmb ekyongowot. “Nenñe yen orop biwinenjanje Yesu Kiristohâlen kepeimain. Yawu otmâ manmunñe lohimbî belângen manmainje mem âlâlâ tuhuneneknomai. Yawu otninginjetâ ki lohotñe otmâ mannom otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe ningimu menom.” Yawu sâmb ekyongowot.

²³ Otmu Anitâhât nângân nângânñan tatmap ya Wâtgât mâmânñahât Heakñe mem biwi nângân nângânyetñan katmu nângâmutâ keterakytigâkgât sot barak tatmâ ulitguowot. Yawu otmutâ nângâyitgimu yâkñe Yesuhât komotñe komotñe ya yengâlen ari galem-lipyenje mem katyehowot. Otmu Anitâñe mâmânñe otyingimu Kutdâhâlen biwiyenjanje tinjâk kepeim manñetgât ulitgum pilâyehowot.

²⁴ Kapi ya pilâm Pisitia hân ya inâk wangim Pampilia hânân takaowot. ²⁵ Yan taka Yesuhât den pat âlepñe Perehe kapi ambolipñe ekyongom yapâ pilâyekmâ Atalia kapi saru ginñan tap yan giowot. ²⁶ Otmu yapâ wanja patoen yâhâmutâ meyelekmâ ari Antiok kapi patoen katyelekmu giowot. Yâhâ kândikum pâku lohimbî yengâlen ki ariowot sâp yan Anitâñe mâmânñe otyitgimu nepñe memutâ bulâñe tetewuap nângâm Yesuhât komotñe Anitâ ulitgum hânñanyotgoñetâ yapâ ariowot.

²⁷ Otmu Paulo yet Banawanje Antiok kapiân âwurem taka Yesuhât komot menduhuyehowot. Menduhuyekmâ Anitâñe mâmânñe otyitgim mâtâp meytgimu Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimbî ekyongomutâ yâkñe nângâñetâ bulâñe otmu Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwi yakât den pat kerek ekyongowot. ²⁸ Otmu yan yâkñe Yesuhât komot orop sâp kâlêwâk manbi.

15

Paulo yet Banawa Yerusalem kapiân ariowot.

¹ Lok nombotñenje Yuraia hân pilâm Antiok kapiân ari yuwu sâmb Yesuhât komot ekyongowi. “Nanlipnenñe tetenjetâ hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmbu yanâmâ hâkyenñahât torehenñan undip tuhuyinginomgât Mosenje girem den âlâ kulemguop.” Den yawu tap ya yen pâku lohimbîñe ki lâum mannomai otmuâmâ Anitâñe ki meyekmâ manman kârikñan katyekbuap.”

² Yawu sâmb ekyongonjetâ benje Paulo yet Banawanje denyenje kakñan sâmutâ kuk pato otbi. Yawu otbi yakât otmâ yuwu sâmb den hikuwi. “Paulo yet Banawa lok nombotñe orowâk hânñanyongomunñe Yerusalem kapiân ari aposolo otmu Yesuhât komot yengât galemlipyenje ekyongonjetâ umatñe teteap yu sâmb henñenñunomai.” Yawu sâwi.

³ Yawu sâmb hânñanyongonjetâ ariwi. Yapâ ari Poinike otmu Samaria hânân ariwi. Yan ari kândikum Yesuhât den pat âlepñe pâku lohimbî ekyongomutâ nângâñetâ bulâñe otmu Kutdâhâlen biwiyenjanje kepeiwi yakât den pat Yesuhât komot tatmâ arai ya ekyongonjetâ nângâm tepyenje heronje pato olop. ⁴ Otmu Yerusalem kapiân arinjetâ aposolo, Yesuhât komot, otmu yâk yengât galemlipyenjanje yekmâ heronje otyingiwî. Heronje otyingim Anitâñe mâmânñe otyitgimu pâku lohimbî yengâlen nep miowot yakât topñe ekyongowot. ⁵ Ekyongomutâ Parisaio lok nombotñe Yesuhâlen biwiyenjanje kepeiwiñe yahatmâ yuwu sâmb ekyongowi. “Pâku lokñe Mosehât girem den watmâ hâkyenñahât torehenñan undip tuhanñinjetâ âilongo otbuap.” Yawu sâwi.

Petoroŋe den ekyongop.

⁶ Den ya heŋgeŋgune sâŋ aposolo otmu galemlipyenaje yenjâk menduhuakbi. ⁷ Menduhuakmâ den sahangim tatŋetâ Petoroŋe yahatmâ yuwu sâŋ ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâŋe pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋ Yesuhâlen biwiyenaje kepeinomaihât Anitâŋe mem sâlipnohom âi sâŋ nihiop ya nanjai. ⁸ Anitâŋe nen lok kerek biwinenŋahât topŋe nâŋgâmapŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu Yura nengâlen giop. Otmu yakât dopŋeâk Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge pâku lohimbi biwiyenaje mem hewewenjuhumu Yesuhâlen biwiyenaje katbi. Yakât otmâ Anitâŋe pâku lohimbi nâŋgâŋingimaj. ⁹ Nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Pâku lohimbiŋe biwiyenaje Yesuhâlen katbi yan yâk yengât tosa pilâyŋgiop. ¹⁰ Yakât otmâ yene wongât Anitâ wangim umatŋe âlâ pâku lohimbi kakyeŋan katne sâŋ oai? Emelâk embâŋâmbâek tâmbâlipnenŋaje girem den lâum hâum pâpguminiwi. Otmu nen gurâ yawuâk lâum hâum pâpgumain. ¹¹ Yakât otmâ girem den lâunet sâŋ nenŋe ki sâyŋginom. Yesu Kutdâŋe pâku lohimbi mâmâŋe otyŋgimu yâkâlen biwiyenaje kepeimai. Yakât otmâ yâkŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe yŋgimu menomai. Otmu nen gurâ yawuâk.” Yawu sâop.

¹² Otmu Anitâŋe Paulo yet Banawa mâmâŋe otyitgimu pâku lohimbi yengâlen ari kulem topŋe topŋe memutâ ekŋetâ ewe membe olop yakât den pat ekyongomutâ nâŋgâwi.

Yakowoŋe den ekyongop.

¹³ Paulo yet Banawaŋe den sâŋ tiŋ pilâmutâmâ Yakowoŋe yahatmâ den yuwu sâŋ ekyongop. “Bukulipne, den sâŋmune nâŋgâŋet. ¹⁴ Anitâŋe pâku lohimbi tihityenaje otmu nombotŋaje ikŋan biwiyenaje kepeim mansai ya manman kârikŋahât pat kuyŋgiop yakât den pat Simonŋe eknongomu nanjain. ¹⁵ Emelâk emet inânŋan Anitâŋe poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâŋe tetemu eksain. Den ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdâŋe yuwu yap. “Hâmbâi Dawitiŋe Isirae lohimbi galemyongoap ya yengât kasalipyenaje taka yongom itit kiom tuhuyŋgiŋetâ kapi kâwurumŋeâk kinbuap. Otmu nâŋgâŋmune ârândâŋ otmu sese hâkulipyenaje âwurem taka kâwurum ya pitim kapi âiŋe tuhumi yan mannomai. Sâp yan Dawitihât senâmbâ gâtŋe mem kânâŋgâŋmune lohimbi tihityenaje otmu âilonŋo lonŋo mannomai. ¹⁷ Yawu otmâ pâku lohimbi hânŋan kulemŋan mannomai ya nine pat kuyŋgiwan yâkŋe Kutdâhâlen ari hoŋ bawangim mannomai.

¹⁸ Emelâk emet inânŋan Kutdâŋe den yawu sâŋ teteop.”

Poropete den yawu kulemguop.

¹⁹ Yakât otmâ biwinaŋe yuwu nanjan. Pâku lohimbiŋe Anitâhât den lâum Yesuhâlen biwiyenaje kepeine sâŋ otmai ya yengât ki undip katyŋginom. ²⁰⁻²¹ Emelâk embâŋâmbâek Yura nengât papatolipnenŋaje tatmâ nâŋgâ nâŋgâ sâp ârândâŋ miti emetyenjan yâhâ Mosehât girem den sâlikum manmâ gawi. Otmu âun yu nen gurâ yawuâk sâlikum nâŋgâŋ manmain. Yakât otmâ girem den yuwu kulemgum katyŋginom. “Pâku lohimbiŋe Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenjan katnomai yapâ gâtŋe ki mem nenomai. Otmu noniŋ bulimakao engatŋe sâhâm maŋŋetâ mumbuap ya otmu yakât hepŋe ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Den yawu kulemgum katyŋginom. Yawu.” Yakowoŋe den yawu sâop.

Pâku lohimbiŋe Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi ya yengât pepa kulemgum katyŋgiwi.

²² Yawu sâmu aposolo otmu galemlipyenaje Yesuhât komot orop menduhuakmâ biwiyenaje hikuakmâ konohâk otmu lok yâhâp mem teteyelekŋetâ Paulo yet Banawa orop Antiok kapiân arinomaihât pâinyelekbi. Yawu otmâ lok yâhâp, kutyetŋe Yurasi Basawa yet Sila sâŋ, yâk mem katyelekbi. ²³ Lok yâhâp yuŋe Paulo yet Banawa

orop Antiok kapiân arinomai sâmbâku lohimbi yengât pepa yuwu kulemgum yingim hângânyongowi.

“O Bukulipnenne,

Yen pâku lohimbi, Antiok, Siria, Kirikia kapi ambolipne Yesus Kiristohâlen biwiyenne kepeim mansai yen Anitâne meyekmu nen orop komot konohâk oain. Yakât otmâ nen aposolo otmu Yesuhât komot Yerusalem kapiân mansai ya yengât galem-lipyenne herone nângâyingim pepa yu kulemgum katyngiain. ²⁴ Umatne âlâ yengâlen teteop ya nengâlebâ lok nombotne yene engatyeneâk otmâ yengâlen taka den topne topne ekyongonetâ nângâwi. Nenne lok ya ki âi sâmbâ yingim hângânyongowin. ²⁵⁻²⁷ Yakât otmâ nenne menduhuakmâ lok yâhâp, kutyetne Yurasi yet Sila sâmbâ mem katyelekmâ hângânyotgomunne taka den ekyongomotâ nângânomai. Yâkne Banawa yet Paulo yâk orop yengâlen takanomai. Paulo yet Banawane Kutdâ Yesus Kiristo honj bawangim hâhiwin kaknan manmawot. ²⁸ Anitâne biwi nângân nângânnenjan katmu nângâmunne tetemu undip ki katynginom yawu nangain. Yâhâ girem den pâne tâlâwâk ekyongoain yu lâunjetâ ârândân otbuap. ²⁹ Pâku lohimbine Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenan katnomai yapâ gâtne ki mem nenomai. Otmu nonij bulimakao engatne sâhâm mangunjetâ mumbuap ya otmu yakât hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai. Girem den yu lâum manjetâ ârândân otbuap. Yawu. Nen bukulipyene Yerusalem kapiân mansain.”

³⁰ Pepa yawu kulemgum yingim hângânyongonetâ mem Antiok kapiân ariwi. Antiok kapiân ari Yesuhât komotne mem menduhuyekmâ pepa ya yingwi. ³¹ Pepa ya yingnetâ sâlikum nângâwi. Otmu biwiyene orotok sâmapgât lohotjan mannomai sâmbâ kulemguwi ya sâlikum nângânetâ tepyene herone olop.

³² Anitâne Yurasi yet Sila mâmâne otyitgimu yâkne lohimbi ya den kâlewâk ekyongom biwiyene mem hewewenj tuhuyehowot. ³³⁻³⁴ Yawu otmâ Yesuhât komot Yerusalem kapiân âwurem ariyet sâmbâ hângânyotgowi. Yawu sâmbâ hângonyotgowi yamâ Silaneâmâ pilâm yan manmu Yurasi ne ikniâk âwurem Yerusalem ariop.

Paulo yet Banawa pilahowot.

³⁵ Paulo yet Banawane Antiok kapiân manmâ Yesuhât komolân gâtne lok nombotne orop Kutdâhât den lohimbi kâsikum yingwi. ³⁶ Sâp âlâen Paulone Banawa yuwu sâmbâ ekuop. “Netne angoân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari Kutdâhât den kapi ambolipne ekyongomotne nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenne kepeiwi. Yâkne girawu mansai yakât nângâm ari yekdom.”

³⁷ Yawu sâmbâ Banawaneâmâ Yoane Mareko orowâk arinom sâop. ³⁸ Emelâk Yoane Marekone âi pânjan pilâm Pampilia hân yan pilâyelekmâ Yerusalem kapiân âwurem ariop. Yakât otmâ Banawane Yoane Mareko orowâk arinom sâop ya Paulone nângâmu ki ârândân olop. ³⁹ Yakât otmâ Paulo yet Banawa sâmbâ kuangim pilahowot. Pilakmâ Banawane Yoane Mareko memu orowâk wanga pato âlâen yâhâmutâ meyelekmâ Kipiro mâtuja yan ari kionowot. ⁴⁰ Yâhâ Pauloneâmâ Sila memu Kutdâne tihityetne olâk sâmbâ Yesuhât komotne hângânyotgonetâ ariowot. ⁴¹ Ari Siria, Kirikia hân ya hâtikgum Yesuhât komolipne kapi tipi tapi yan manmâ arai yâk yengât biwiyene orotok sâmapgât mem kârikne tuhuyehowot.

16

Paulone Timoteo memu orowâk ariwi.

¹ Paulo yet Silane Kirikia hân ya pilâm Derewe otmu Lisitera kapiân ariowot. Lisitera kapi yan lok âlâ manop, kutne Timoteo, yâkât topneâmâ yuwu. Âwâne yamâ Girik lok. Yawu gârâmâ âwâne Yura imbi miop. Yawu gârâmâ Timoteo mâmânâitne Yesuhâlen biwiyenne kepeim manminiowot. ² Lisitera otmu Ikonion kapi ambolipne Yesuhâlen biwiyenne kepeim manminiwine Timoteohât nângânetâ yahalop yakât otmâ

yâkât topnje Paulo ekuwi. ³ Paulo ekujetâ nângâm Timoteo orowâk arirom sâam yakât ekyongop. Yawu gârâmâ Yura lohimbî yan manbiñe Timoteo âwâñe ya Girik amboñe ya nângâm metewi. Yakât otmâ Paulone Mosehât girem den lâum Timoteo hâknahât torehennan undip tuhuwanjiop. ⁴ Yawu otmâ kapi ârândân ari aposolo otmu Yesuhât komotñe Yerusalem kapiân manbi yâk yengât galemlipyeñeñe girem den kulemgum katyngiwi ya lâum mannomai sâam Yesuhât komolipñe ekyongowi. ⁵ Yawu otñetâ Yesuhât komotñe Kutdâhâlen biwiyeñeñe tiñâk kepeim Anitâhât den lâum manbi. Otmu yawu manñetâ hilâm ârândân pâku lohimbî nombotñe âlâñe Yesuhâlen biwiyeñeñe kepeim yâk yengâlen torokatñetâ sambe sambe otbi.

Wâtgât mâmâñahât Heakñe Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ehop.

⁶ Paulo yet Silane kapi tipi tapi Asia hânân tatmâ arap yan ari Yesuhât den pat âlepñe lohimbî ekyongore sâam otmutâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe undip katyitgiop. Yakât otmâ kapi tipi tapi Pirihiya otmu Galatia hânân tatmâ arap ya ambolipñe Yesuhât den pat âlepñe ekyongom ariowot. ⁷ Yawu otmâ Misia hân bânñehembâ ari Bitinia hânân arire sâam otmutâ Yesuhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yawuâk undip katyitgiop. ⁸ Undip katyitgimu Misia hân ya hâtikgum ari saru ginñan Toroa kapi tawân gemutâ nâñe mem teteyelekmâ yâk yetgâlen torokatban. ⁹ Yawu otmâ emet nññ sâamu orowâk iwin. Otmu omonñeñe Yesuhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Paulo biwiñe mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ehop. Makeronia gâtñe lok âlâñe tetem kinmâ Paulo ulitgum yuwu sâop. “Gâñe Makeronia nengâlen ga tânnongowuat.” ¹⁰ Kulem tetemu ehop ya Paulone eknotgomu nângâm yuwu sâwin. “Makeronia hânân ari Yesuhât den pat âlepñe ekyongonomgât Anitâñe sâam ningiap.” Yawu sâam Makeronia hânânge arine sâam mitiwahom tatbin.

¹¹ Otmu emet hañ sâamu wânja patoen yâhâmunñe menenekmâ Toroa kapi ya pilâm ari emet nññ sâowân Samotarake mâtuña yan ari katnenekmu gewin. Emet hañ sâamu yapâ menenekmâ ari Niapoli kapiân katnenekmu gewin. ¹² Otmu kapi ya pilâm Pilipi kapiân ariwin. Pilipi kapi yamâ Makeronia hân yakât kapi kunñe. Roma lohimbî kinñitñe orowâkñe yan manbi. Pilipi kapi yan tatmunñe hilâm mome mon pesuk sâop. ¹³ Otmu kapi betñehen to âlâ tap yan Yura lohimbîñe Anitâ ulitguminiwi yakât kawê âlâ tap. Yakât otmâ tatmâ nângâ nângâ sâpñan lok pâinyekmâ yan gewin. Yan ge imbi nombotñe mem teteyekmâ yâk orop ge tatmâ Yesuhât den pat âlepñe ekyongowin. ¹⁴ Otmu Tiatira kapi amboñe, imbi âlâ, kutñe Litia sâam, yâkñeamâ sângum gârem katmu puluhunjetâ yapâ tewetsenñe miakmâ manminiop. Imbi yañe Anitâ mepaem manminiop yakât otmâ Kutdâñe biwiñe mem hewewenñe tuhumu ândâp katmâ Paulohât den nângâmu bulâñe otmu Yesuhâlen biwiñeñe kepeio. ¹⁵ Yakât otmâ imbi ya otmu ikñe sen ya kerehâk toen mem katyekbi. Toen mem katyekñetâ imbi yañe yuwu sâam eknongop. “Kutdâhâlen biwinane kepeimune manman kârikñahât pat kunihiap yakât otmâ nâhât emelan takañetâ yan orowâk tatnom.” Yawu sâamu nenñe yâkât emelan yâhâwin.

Roma yengât tembe lâñe Paulo yet Sila meyelekmâ pâi emetñan katyelekbî.

¹⁶ Sâp âlâen Anitâ ulitgum manminiwi yakât kawenñan gemunñe, honjbawa imbi âlâñe mem tetenenehop. Otmu weke bâleñeñe kakñan memu lohimbî yengâlen ari yu ya teteyingiwuap yakât topñe sâam tetem ekyongominiop. Yawu otmu tewetsenñe me senñe âlâlâ yakât hâmeñe sâam wanñiniwi ya mem ari galemlipñe yingiminiop. ¹⁷ Aiop, imbi yañe Paulo ekmâ betnenñan gam den kârikñan yuwu sâop. “Lok yunñe Anitâ yahat yahatñe honj bawanñim manman kârikñan manmâ yâhânomgât topñe eknongone sâam takai.” ¹⁸ Hilâm ârândân betnenñan gam yawu otningiminiop. Yakât otmâ Paulone nângâmu ki ârândân otmu purik sâam weke bâleñe ya yuwu sâam ekuop. “Nâñe Yesu Kiristohât sâtgât ekgohomune gaiakmâ ba ari.” Yawu sâamu yanâk weke bâleñe yañe yâkâlembâ gaiakmâ ba ariop. ¹⁹ Yâhâ imbi yakât galemlipñeñe tewetsenñe me senñe âlâlâ yâkâlembâ âlâku

ki menomai ya nângâwi. ²⁰ Yakât otmâ Paulo yet Sila mem dâiyelekmâ sombemân yâhâ Roma yengât kiaplipyeñe yengât senyenjan katyelekñetâ kinmutâ yuwu sâhâkyetñan sâwi. “Yura lok yuñe kapinenñan taka ki orotñe otñet sâhâ meme sâsâ tuhunenekmutâ nângâmunnje dondâ bâleap. ²¹ Yâkñe orotmeme âñe, nen Roma lohimbiñe ki otmain ya otñet sâhâ kâsikum ningim tawot.” ²² Yawu sâñetâ lohimbi sombemân kinbiñe nângâm bâleyitginetâ Roma yengât kiaplipyeñe yetgât hâk katipñe mem duwatmâ tuhumm pilâm tembe lâulipyenje ekyongonjetâ kapamñe dondâ yotgowi. ²³ Yotgonjetâ hâkyetñe bân bâlângum hewâk pato otmu pâi emetñan mem yâhâ katyelekñetâ tatmutâ gahatñe ya kârikñeâk mañgum hengeñgum katyelekñetâ tatset sâhâ galem ya ekuwi. ²⁴ Ekuñetâ pâi emetñe yakât biwiñe âlâ tânâmñan tap yan dâim ari katyelekmâ nak âlâ hionmâ nombot nombot tuhuwi yapâ kâiyetñe pilâmutâ arimu nak ya mem menduhum sâhâñetâ yan talowot.

²⁵ Otmu omonj tânâmñan Paulo yet Silañe kep mem Anitâ mepaem tatmutâ lok nombotñe pâi emetñan katyelekñetâ tatbi yañe nângâyitgiwi. ²⁶ Yawu otmâ mososonj pato mem pâi emetñe ya gâsuk gâsuk sâmu yakât gahatñe kerek hindakmâ anj sâhâ kinop. Otmu pâi emetñan ip kârikñeñe sâhâyekñetâ tatbi ya yengât ip kârikñe ñerek holañakmâ kisik pâsok sâop. ²⁷ Yawu otmu galem yañe amanâmbâ yahatmâ gahatñe ya anj sâhâ kinmu ya ehop. Ya ekmâ lok bâleñe kerek yaehen kionmâ arai sâhâ tewetñe mem dâim ikñe engatñe kârâm hâreakbe sâhâ olop. ²⁸ Yawu otmu ekmâ Paulonje yuwu sâop. “Nen hârok tain yakât otmâ gike engatje ki hâreak.”

²⁹⁻³⁰ Yawu sâmu galem yañe balamgât sâmu bukulipñe balam saum wañetâ pâi emetñan yâhâm gem yehop. Tatñetâ yekmâ kâi bânñe kârâñ kârâñ sâmu, Paulo yet Sila dâiyelekmâ gemâmâ yuwu sâhâ âiyotgop. “Nâñe girawu otmune Anitâñe manman kârikñahât pat kunihiwuap?”

³¹ Sâmu yuwu sâhâ ekuowot. “Kutdâ Yesu Kiristohâlen biwihañe kepeim manbuat otmuâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuhihiwuap. Otmu imbihe naomge yâku yawuâk.” ³² Yawu sâhâ Yesu Kutdâhât den pat âlepñe yâk otmu hep torehenlipñe yawuâk ekyongowot. ³³ Ekyongomutâ galem yañe hepyetñe piriyyitgiop. Piriyyitgimu ikñe otmu imbiñe naomñe hârok mem toen katyehowot. ³⁴ Yawu otmâ Paulo yet Sila dâiyelekmâ ikñe emelan yâhâ sot um yitginetâ niowot. Otmu Anitâhâlen biwiyeñe kepeiwi yakât biwi hero pato otbi.

³⁵ Emet hañ sâmu Paulo yet Sila holañyelekñetâ ariromawotgât Roma yengât kiaplipyeñe tembe lâu hângânyongonjetâ pâi emetñan ariwi.

³⁶ Pâi emetñan ari “holañyelekdâ kionmâ ariyet” sâhâ galem ya ekuwi. Ekuñetâ pâi emetñan yâhâ Paulo yuwu sâhâ ekuop. “Kiaplipnenñe den katñetâ takap. Yakât otmâ holañyelekmune kionmâ ariromawot.”

³⁷ Yawu sâmu Paulonje tembe lâu ya yuwu sâhâ ekyongop. “Nerâmâ “Roma lok”. Yakât otmâ wongât angoân kiaplipyeñe ki ânotgom topnetñe nângâwi? Yawu otmâ lok senyenjan kapamñe imbiâk notgom pâi emetñan mem katnelekñetâ tait. Yamâ yene netgât yohân kionmâ ariyet sâhâ hângânyongonjetâ taka eknotgonjetâ nângâmune ki dopñan oap. Kiaplipyeñe yeñak taka eknotgonjetâ yanâmâ kionmâ arirom.” Yawu sâhâ ekyongop.

³⁸ Yawu sâhâ ekyongomu tembe lâu yañe purik sâhâ ari kiaplipyeñe teteyiñgiwi. “Paulo yet Sila yamâ Roma lok.” Yawu sâhâ kiaplipyeñe ekyongonjetâ yâkñe nângâm pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâm yâk yetgâlen ari den lohottñan ekyotgom pâi emetñambâ dâiyelekmâ ge hângânyotgonjetâ kionowot. ⁴⁰ Yapâ kionmâ Tiatira kapiân ari Litiahât emelan yâhâowot. Yan yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ biwiyeñe orotok sâhâmapgât den ekyongom biwiyeñe mem hewewenj tuhumm yapâ pilâyekmâ ariowot.

17

Paulo yet Sila Tesalonike kapiân ariowot.

¹ Paulo yet Silane kapi ya pilâm kapi yâhâp, kutyetne Ampipoli otmu Apolonia, yan ariowot. Yan ari yan Yura yengât miti emetne ki tap yakât otmâ kapi yâhâp ya wangim Tesalonike kapiân ariowot. ² Yan ari Yura yengât miti emetnan yâhâ Yura lok orop Anitâhât den emelâk miti pepaen kulemgowi yakât alahunetâ tatmâ nângâ nângâ sâp kalimbu pesuk sâop. ³ Yawu otmâ Yesuhât topne yuwu sâm ekyongowot. “Yesune tihitnenne olâk” sâm Anitâne hângângumu giop. Gemu lok bâlenane kum mem âlâlâ tuhunetâ sât gum muowâke yamâ benne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Yakât topne emet inân nan Anitâhât poropetelipnane miti pepaen kulemgowi tap.” Yawu sâm ekyongowot. ⁴ Yawu sâm ekyongomutâ Yura lohimbî getek âlâ otmu kapi yakât lok papatolipne yengât imbilipyne nombotne otmu Girik lohimbî Yura yengâlen torokatnetâ Anitâ mepaeminiwi. Lohimbî yune Paulo yet Banawane den sâowot ya nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

⁵ Yawu gârâmâ Yura lohimbî sesengâlâkne den ya nângânetâ ki bulâne otmu lok hilâm ihi nombotne mâtâwân in yâhâm gewi ya ekyongonetâ menduhuakbi. Menduhuaknetâ Yura lok yane lok menduhuyekbi ya tepyenân kânângânetâ dâiakmâ Paulo yet Sila pâinyelekmâ Yasongât emelan ariwi. ⁶ Emelan ari pâinyeleknetâ biatmu Yason otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotne meyekmâ papatolipyne yengâlen ari den âiân katyekmâ yuwu sâwi. “Yasonne lok yâhâp dâim emetnan katyelekmu tawot. ⁷ Yâkne lohimbî kendâyingimutâ kuk kapam otmai. Yâkne nengât kapiân taka tatmâ Roma kunnennahât den bet pilâm lok kutdâ âine, kutne Yesu sâm, “yâkne tihitnenne otmap” yawu sâm yâkât den lohimbî eknongom tawot.” ⁸ Yawu sânetâ kapi ambolipne otmu papatolipnenane den ya nângâm biwiyenân tâlimu kuk pato otbi. ⁹ Yawu otmâ papatolipnenane Yason otmu bukulpne ekyongonetâ tewetsenne katmâ pâi emetne puluhum kionbi.

Paulone Yesuhât topne Berea kapi ambolipne ekyongop.

¹⁰ Emet omon otmu Yesuhât komotne Paulo yet Sila yohân hângânyotgonetâ Berea kapiân ariowot. Yan ari Yura lohimbî yengât miti emetnan yâhâ Paulone Yesuhât den pat âlepne ekyongop. ¹¹ Yâhâ Tesalonike kapiân Yura lohimbîne biwi kârikne otmâ denyetne nângânetâ giop. Yâhâ Berea kapiânâmâ lohimbî yane biwi hewewen otmâ ândâp katmâ Paulohât den nângâneak otbi. Yawu otmâ “Den eknongoap ya bulâne me bia” sâm hilâm ârândân yakât alahu gulahu otmâ Anitâhât den miti pepaen kulemgowi ya sâlikuwi. ¹² Yawu otmâ yâk yengâlen gâtne kinjitne orowâkne Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Otmu Girik lohimbî yahat yahatne nombotnane yawuâk.

¹³ Yawu gârâmâ Paulone Berea kapiân ari Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne olop yakât den pat sâm haok tuhunetâ Tesalonike kapiân arimu Yura lohimbîne nângânetâ bâleop. Nângânetâ bâlemu Berea kapiân ari kapi ambolipne biwiyenân kuin kuin kendâyingiwî. ¹⁴ Yawu otnetâ Sila yet Timoteo yamâ Berea kapiân talowot. Yâhâ Paulo yamâ Yesuhât komotne ekujetâ kapi ya pilâm saru ginjan ariop. ¹⁵ Otmu Yesuhât komolân gâtne lok nombotnane Paulo dâim ari Aten kapiân katmâ âwurene sâm otnetâ yuwu sâm ekyongop. “Yene Sila yet Timoteo ekyotgonetâ in yawu takaromawot.” Yawu sâm ekyongomu âwurem Berea ariwi.

¹⁶ Paulone Sila yet Timoteo yetgât mambotyitgim Aten kapiân talop. Yan tatmâ Porom Lâpio topne topne hâwim kânângânetâ talop ya ekmâ biwinne kâlâp siop. ¹⁷ Yawu otmâ Yura lohimbî yengât miti emetnan yâhâ Yura lok nombotne otmu Girik lok nombotnane Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaeminiwi yâk orop tatmâ den sahanjiwi. ¹⁸⁻²¹ Aten kapi ambolipne otmu lok nombotne kâlepnehembâ taka yan kandi manbîne den ango teteminiop yakât topne nângâm henjengune sâm alahu gulahu otmâ manminiwi. Yawu

gârâmâ Paulone hilâm ârândâñ sombemân ari lohimbi ya Yesuhât den pat âlepñe ekyongomu den sahangiminiwi. Otmu kapi yan lok nângân nângânyene orop komot yâhâp manbi, kutyene Epikue, otmu âlâmâ Sitoik. Komot yapâ gâtñane Paulo orop tatmâ den sahangiwî. Nombotñane Paulohât yuwu sâwi. “Lok yuñe den ihilâk sâmap. Nângân nângânñe bia.” Yawu sâwi. Otmu Anitâñe Yesu mumuñambâ mem yahalop yakât den pat âlepñe Paulone ekyongomu nombotñane yuwu sâwi. “Lok yuñe lohimbi ondowângen mansai ya yengât Porom Lâpio yakât yap.” Yawu sâw den âiân katne sâw den sâsâ emetñe âlâ, kutñe Aripako sâw, yan dâim yâhâ katñetâ kinmu yuwu sâw âikuwi. “Gâñe den ango eknongom gat ya nângâmunnene ki keterakningimap. Yakât otmâ topñe sâw henñenñurâ nângâne.” Yawu sâwi.

Paulone Anitâhât den ekyongop.

²² Yawu sâñetâ Paulone yahatmâ kinmâ yuwu sâw ekyongop. “Aten kapi ambolipñe yengât orotmemeyene âlâlâ ekmâ yuwu nanñan. ²³ Yene Porom Lâpioyene topñe topñe mepaem manmai. Nâñe kapiyenan bam gam Porom Lâpioyene dondâ hâwim kânângâñetâ kinsap ya eksan. Yawu gârâmâ lâpio âlâhât kawene inâk tap yan den yuwu kulemgum katñetâ tap ya sâlikuan. “Lâpio âlâhât topñe ki nângâmâin yâkât kawene.” Ki nângâmâi ya imbiâk mepaemâi yâkât topñe âun yuân ekyongomune nângânomâi. ²⁴ Kutñeâmâ Anitâ. Anitâñe hân himbim amboñe oap. Yâkñe hân himbim kândikyotgom wahap topñe topñe katmâ meteop. Opon kâmbukñe tuhumain yan ki tatmap. ²⁵ Anitâñe tihitnenñe otmâ galemnongomu manman âilongo manmain. Yakât otmâ nenñe wuân me wuângât Anitâñe umburuk otmu tângunomgât dop âlâ ki tap. ²⁶ Kândikum emelâk yâkñe topñe katmâ lok, kutñe Aram sâw, ya tuhuop. Yawu gârâmâ yâkâlebâ gâtñane lok topñe topñe tetem ganjetâ ganjetâ sambe sambe otmâ hânñan kulemñan manmâ arain. ²⁷ Biwi nângân nângânnenñe pâron sâmu Anitâhât towatñe mem tetenomgât tetem manmâ mumain yakât dop yâkñe katningimap. Otmu yupâ yapâ ari tatnom sâmunñeâmâ yakât andemñe yâkñak sâw ningiop. Yâkñe kâlepñehen ki ya tap. ²⁸ Yakât otmâ lok âlâñe den yuwu kulemguop tap.

“Yâkñe kurihinenekmû mansain.”

Otmu yengâlebâ gâtñe lok nombotñane yuwu sâmai,

“Nen yâkât sen mansain.” Yawu sâmai.

²⁹ Anitâñe umut biwinenñe katningimu yâkât sen mansain. Yakât otmâ nenñe enñatnenñeâk otmâ kât, goli, me siliwa, yane mem Anitâhât kundenñe tuhunomgât dop âlâ ki tap. ³⁰ Anitâhât topñe hâum pâpgum manmâ gamai yakât nângâm ki hilipyongop. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ya pesuk yap. Âun yukârâmâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ arain nen kerekñe orotmeme bâlene bet pilâm yâkâlen biwinenñane kepeim tem lâuwanginomgât sâop. ³¹ Otmu ikñe hoñ bawañane nen lohimbi kerek den âiân katnenekmâ topnenñe mem tetem matñe ningimu ârândâñ otbuap yakât sâpñe kalop. Otmu nen kerekñe lok yakât topñe nângâm henñenñunomgât Anitâñe mumuñambâ mem yahalop.” Yawu sâw ekyongop.

³² Yâhâ “mumuñambâ mem yahalop” yawu sâw ekyongomu lok nombotñane nângâñetâ tânyene hutuk sâmu senñan gem girinñangiwi. Yâhâ nombotñaneâmâ yuwu sâw ekuwi. “Den yat yu sâp âlâen âwurem ga âlâkuâk sârâ nângânom.” ³³ Yawu sâñetâ Paulone pilâyekmâ kionop. ³⁴ Otmu lok nombotñane Yesuhâlen biwiyenñane kepeim Paulohâlen torokatbi. Yâk yengâlen gâtñe lok âlâ, kutñe Dionisio sâw, yâhâmâ nângân nângânñe pato. Yâkñe Aripako emelan yâhâ lok nombotñe orop den otminiwi. Otmu imbi âlâ, kutñe Damari sâw, otmu lohimbi nombotñe ki yongonsan.

1-2 Paulone Aten kapi pilâm Korinti kapiân ariop. Yura gâtne lok âlâ, kutne Akuila sâm, yâhâmâ Ponto hânân teteop. Otmu imbiñe, kutne Pisisila sâm, miakmâ Roma kapiân manowot. Kapi yan manmutâ Roma yengât kunyene, kutne Kalaurio sâm, yâkne Yura lohimbi kerek yapâ watyekmu kapi ya pilâm iton galañ otmâ ariwi. Yawu otmâ yâkneâmâ Korinti kapiân taka manowot. Otmu Paulone âi yuwu mem manminiop. Yâkne sângum kârikne gârem kândâkdâek pato yañe mem selep tuhumu lohimbiñe puluhujetâ yapâ tewetsenñe mem manminiop. ³ Otmu Akuila imbiñaitne nep yawuâk mem manminiowot. Paulone Akuila imbiñait mem teteyelekmu emetyekñan dâimutâ ari nep mem orowâk manbi. ⁴ Manmâ Paulone tatmâ nângâ nângâ sâp ârândâñâk Yura lohimbi yengât miti emetñan yâhâ Yura otmu Girik lohimbi Yesuhâlen biwiyeñe kepeñetgât engatyenñan gem yâkât den pat âlepne ekyongominiop.

⁵ Otmu Sila yet Timoteone Makeronia hânângembâ takamutâ penañgiakbi. Yapâek Paulone âi ya pilâm Anitâne Yesu hângangumu ge tihitnenñe otmap yakât den pat haonmâ ârândâñ ekyongom manop. ⁶ Ya ekyongomu nângâñetâ tâñât otmu bet pilâm sâm ge katbi. Yakât otmâ Paulone yâk yengât nângâmu giop yakât dop kum hâk katipne kâlep ya mem pâñ pâñgumu wahap gemu yuwu sâm ekyongop. “Hiliwahonomai yakât tosa nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ yeñe wahap. Sâp yupâek yen betyñgim pâku lohimbi yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongowom.” ⁷ Yawu sâm ekyongom miti emetñambâ pilâyekmâ kapi amboñe lok âlâ, kutne Titio Yasto sâm, yâkne Yura yengâlen torokatmâ Anitâ mepaem manminiop. Yâkât emet miti emetne gotñan tuhumu talop. Yawu gârâmâ Paulone yan arimu yâk orop manowot. ⁸ Yan manmâ Paulone Yesuhât den pat âlepne lohimbi ekyongomu miti emetne yakât galemne, kutne Kirisipo sâm, yâk otmu hep torehenlipne orowâk nângâñetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyeñe kepeiwi. Otmu Korinti kapi ambolipne kiñgitne orowâkne Yesuhât den pat ya nângâñetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyeñe kepeñetâ toen mem katyekbi.

⁹⁻¹⁰ Otmu omoñ âlâen Wâtgât mâmâñahât Heakne Paulo biwiñe mem purik pilâmu Kutdâne tetewañgim yuwu sâm ekuop. “Biwihe orotok sâmu lohotne otmatgât ninâk mâmâñe otgihimune den pat âlepne pahâk ekyongom yâhâwuat. Kapi yukât ambolipne dondâne nâhâlen biwiyeñe kepeim mansai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuheknomaihât dop âlâ ki tap.” ¹¹ Yawu sâm tetewañgim ekumu kapi yanâk manmâ Yesuhât den pat âlepne kâsikum yñgim manmu yambu konok otmu kakñan emetsenñe nombolân konok pesuk sâop.

Paulo hakñan sâm den âiân katbi.

¹² Sâp yan Roma kunyeneñe kiap âiñe âlâ, kutne Galio sâm, ya mem Akaia kapi ambolipne yengât kiap pato sâm katmu galemnyongom manop. Yawu gârâmâ Yura lok nombotñe den hikujetâ biwiyeñe konohâk otmu Paulo mem kiapgâlen ari den âiân katbi. ¹³ Den âiân katmâ yuwu sâm hakñan sâwi. “Nen Yura lohimbiñe Mosehât girem lâum manmain ya lok yuñe kelañgatmâ den anjo kâsikum ningim yu lâunjet sâm meme sâsâ tuhunenekmâ mansap.” Yawu sâwi.

¹⁴ Yawu sâñetâ Paulone den matne kâpekyñgiwe sâm otmu yanâk Galione den hârewañgim Yura lok yuwu sâm ekyongop. “Yen Yura lok, yeñe meme sâsâ tuhunekñetâ nângâmune bâleap. Lok yuñe yu me ya otmu bâleap mâne denyeneñe nângâyñgimbâm. Yawu ki oap yakât otmâ yuâmâ yengât wahap. ¹⁵ Lok kutne me girem denyeneñe yuwu yawu tap yakât sâm tai. Yakât otmâ yekak sâm henñgunomai. Yu nâhât wahap bia.” ¹⁶ Yawu sâm watyekmu gewi.

¹⁷ Ge kapi ambolipñe nângâm bâlem miti emetñahât galemne pato, kutne Sostene sâm, ya kuwi. Yawu otbaññetâ kiapñe yekmâ ki yekmâ yawu olop.

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹⁸ Paulone Korinti kapi yan Yesuhât komolipne orop sâp kâlep manbi. Yâhâ sâp yan Kengeria kapiân ari “wahap âlâ gâmâlâk otbom,” sâm yakât dop kum bukulpne ekyongomu somotne korotok hârewangiwi. Somotne korotok hârewangiwetâ Korinti kapiân âwurem ariop. Âwurem ari Akuila yet Pisisila meyelekmu Yesuhât komot pilâyekmâ Siria hânângen arine sâm wanngaen yâhâwi. ¹⁹ Wanngaen yâhânetâ meyekmâ ari Epeso kapiân katyekmu pilakbi. Pilakmâ Paulone Yura yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pat âlepne ekyongomu yakât alahu gulahu otbi. ²⁰ Otmu Paulone yâk orop yan sâp kâlewâk manâkgât ekunetâ kuyingim yuwu sâm ekyongop. ²¹ “Anitâne nângânihiwuap otmuâmâ yengâlen yâhâpne âwurem takam yekbom.” Yawu sâm pilâyekmâ wanngaen yâhâop.

Wanngaen yâhâmu yapâ mem Kaisaria kapiân ari katmu giop. ²² Yapâ ari Yesuhât komolipne Yerusalem kapiân manbi yâk orop tipine tatmâ benne yapâ pilâyekmâ Antiok kapiân ariop. ²³ Otmu Antiok kapi ya pilâm ari Yesuhât komolipne Galatia otmu Piriha hânân manmâ ariwi yan biwiyene Yesuhâlenâk katmâ manjetgât mem hewewen tuhuyehop.

Apolone Epeso otmu Korinti kapiân ari den pat âlepne ekyongop.

²⁴ Yura lok âlâ nângân nângânne pato manop, kutne Apolo sâm, yâhâmâ Alesandiria kapi amboje. Yâkneâmâ Anitâhât den kulemgumi ya sâlikum nângâm pesuk pilâm hewewen otmâ den ya lohimbî kâsikum yingim manminiop. ²⁵ Otmu Yoaneje emelâk toen mem kalop yakât otmâ Yesuhât den yamâ tipine nângâop. Yawu tipine nângâowâke yamâ biwine hewewen otmu den ya lohimbî kâsikum yingim manminiop. ²⁶ Yawu otmâ Yura lohimbî yengât miti emetjan yâhâ Yesuhât den pahâk ekyongomu Akuila yet Pisisilane denne nângâm emetyetjan dâim ari orowâk manmâ Anitâhât den mâtâpne sâm henjengum ekumutâ nângâop. ²⁷⁻²⁸ Otmu Apolone Epeso kapi pilâm Akaia hânân ariwe sâm olop. Yakât otmâ Akaia arimu buku otbanjinomaihât nângâm Yesuhât komotne pepa âlâ kulemgum wanjetâ ikjak miakmâ ariop. Mem ari Yesuhât komot Korinti kapiân manbi pepa ya tiripyongomu sâlikum ekmâ buku otbanjinetâ orowâk manbi. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otbanjimu emelâk Anitâhât poropetelipnane yâkât den kulemgumi ya topnambâek kâsikum yingiop. Otmu Anitâne tihitnenne otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât topne sâm kusânâ ekyongomu nângânetâ bulâne olop. Otmu Yura lok nombotne orop den sahangiwî ya den amokjan ekyongomu nângâm pâpgumi. Yawu otmâ Yesuhât komot mem hewewen tuhuyekmu biwiyene Yesuhâlenâk kinop.

19

Paulone Epeso kapiân ariop.

¹ Apolone Korinti kapiân ari manop sâp yan Paulone pumne âlâ hâtikgum nombot ari Epeso kapiân gem Yesuhât komot âlâ mem teteyekmâ yuwu sâm âiyongop. ² “Kândikum biwiyene Yesuhâlen katbi yan Anitâne ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingiop me bia?”

Yawu sâm âiyongomu sâwi. “Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heak yakât ki nângâmain.”

³ Sânetâ sâop. “Yen toen mem katyekbi yakât topne sânetâ nângâwe.”

Sâmu sâwi. “Yoaneje lohimbî den ekyongom toen mem katyehop yawu otmâ toen mem katnenekbi.”

⁴ Sânetâ sâop. “Lohimbine orotmemeyene bâlene bet pilânomaihât Yoaneje toen mem katyehop. Yawu gârâmâ den âlâ yuwu torokatmâ sâop. “Lok âlâ nâhât betnehen taka mansap yâkât nângânetâ yahatmu yâkâlen biwiyenane kepeinomai.” Den sâop ya Yesuhât sâop.

⁵ Yawu sâm ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhât kulân toen mem katyekbi.

⁶ Toen mem katyekbi yan Paulone kunyenjan memu Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge mâmâne otyingim nimbilamyene mem purik pilâyingimu den sâsâne ki

sâsâne sâwi. Yawu otmâ ari Anitâhât den lohimbi ekyongowi. ⁷ Lok kâiân yâhâp yaņe yawu otbi.

⁸ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâp ârândân Paulone Yura yengât miti emetņan yâhâ Anitâne tihityeņe otbe sâm Yesu hângângumu giop yakât den pat âlepņe ekyongomu nângâņetâ bulâņe otmu biwiyeņe yâkâlen katņetgât engatyenjan giop. Yawu otmu emetsenņe kalimbu pesuk sâop.

⁹ Lohimbi nombotņane den pat ya nângâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ ândâpyeņe kârikņe otmâ biwiyenane alitbi. Yawu otmâ lohimbi senyenjan kinmâ Yesuhât den ya sâm bâlewi. Yakât otmâ Paulone pilâyekmâ ari Tirano den emetņan hilâm ârândân Yesuhât komot orop menduhuakmâ yâkât den alahuwi. ¹⁰ Yawu otmâ manņetâ yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhuņetâ Asia hânân arimu yan Yura lohimbi otmu kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe Kutdâhât den pat ya nângâwi.

Siwa nanlipņane otmâ tâpikguwi.

¹¹ Anitâne Paulo mâmâne otbaņgimu kulem topņe topņe memu lohimbiņe ekņetâ âlâ kândâkdâ olop. ¹² Lohimbi nombotņane Paulohât sângum otmu sângum tipine ârit piriakmap ya mem bukulipyeņe kundat otbi yâk yengâlen ari yaņe wâiyekņetâ âlepņe otbi. Yâhâ nombotņe âlâmâ wâiyekņetâ weke bâleņane gaiakmâ pilâyekmâ ariwi. ¹³⁻¹⁴ Yura yengât miti emetņe âlâhât lok kunņe, kutņe Siwa sâm, nanlipņe nombolân yâhâpņe kapi tatmâ arap ya hawamgum ari weke bâleņe watyekmâ manminiwi. Yawu otmâ Paulohât nep sângumņe wâiyekņetâ weke bâleņane gaiakmâ ariwi yakât den pat nângâņetâ yahatmu Yesu Kutdâ kutņe kunmâ weke bâleņe âlâ watne sâm yuwu sâm ekuwi. “Yesu Kutdâhât den Paulone lohimbi ekyongomap yâkât sâtgât otmâ gaiakmâ ari.”

¹⁵ Yawu sâņetâ yuwu sâm purik pilâyingiop. “Yesu nângâwanņian, otmu Paulo gurâ nângâwanņian. Yâhâ yenâmâ âlâlâ? Yenâmâ ki nângâyingian.”

¹⁶ Yawu sâm lok weke bâleņane mângâeminiop yaņe naom ya yongom hâk katipņe otmu petyeņe lâum duwatyingim mem âlâlâ tuhuyehop. Yongom mem âlâlâ tuhuyekmu hâkyeņe hewâk hewâk papato yaņe emelambâ gem hâk barahâk ariwi. ¹⁷ Otmu yakât den pat kapi ambolipņe nombotņane sâm haok tuhuņetâ Yura lohimbi otmu kapi ambolipņe kerekņe nângâņetâ sâtņe otmu Kutdâ Yesuhât nângâņetâ yahalop. ¹⁸ Yawu otmâ lohimbi Yesuhâlen biwiyenane katbi kiņgitņe orowâkņe Yesuhât komot yengâlen ari yu ya otņetâ bâleminiop ya sâm tetewi. ¹⁹ Otmu hawat topņe topņe, kara suņa mem manbiņe yakât pepa kerehâk mem ga lohimbi senyenjan kinmâ kâlâwân pilâņetâ sem gulip olop. Pepa uņetâ siop yakât hâmeņe emelâk tewetsenņe âlâhât tipine yaņe puluhuwi. ²⁰ Yawu otmâ Kutdâhât den lâum manņetâ manmanyenane kilihahop. Otmu Kutdâhât den ya sâm haok tuhuņetâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe nângâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenane kepeiwi.

²¹ Otmu yakât kakņan Paulone Yesuhât komot Epeso kapiân manbi yuwu sâm ekyongop. “Yesuhât komot Makeronia otmu Akaia hânân manmâ arai ya yengâlen ari biwiyenane mem hewewen tuhuyekmâmâ yapâ Yerusalem kapiân ariwom. Yan ari tipine tatmâ pilâyekmâ yapâ ari Roma kapiân ariwom.” ²² Yawu sâm ekyongom lok yâhâp, orowâk nep tânâhom manbi, kutyetņe Timoteo yet Erasto, yâk hângânyotgomu Makeronia hânângen kulet sâm ariowot. Otmu ikņeâmâ Asia hânânâk tipine manop.

Epeso kapiân umatņe âlâ Yesuhât komot teteyingiop.

²³ Yâhâ sâp yan Epeso kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe Porom Lâpioyeņe bet pilâm Kutdâhâlen biwiyenane kepeim manbi. Yakât otmâ umatņe âlâ teteop yakât topņe yuwu. ²⁴ Lok âlâ, kutņe Demetirio, yâkņe ikņe bisinisi yuwu tuhumi manminiop. Kât âilonņo lonņo âlâ, kutņe siliwa, yaņe mem Lâpioyeņe âlâ, kutņe Atemi sâm, yâkât opon

kâmbukņe yakât umutņe tuhum manminiop. Umutņe tuhumu kapi ambolipņe otmu kandi taka yan manminiwiņe ya puluhujetâ yapâ tewetsenņe pato mem nombotņe ikņe nep loklipņe puluhuyekminiop.

²⁵ Yâhâ kapi ambolipņe kiņgitņe orowâkņe Porom Lâpioyeņe bet pilâwi yakât otmâ Demetirioņe nep loklipņe otmu bukulipyene nombotņe menduhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, Atemi opon kâmbukņahât umutņe tuhum yapâ tewetsenņe pato memain ya nanğai. ²⁶ Yawu gârâmâ lok âlâ, kutņe Paulo, yâkņe Epeso nengâlen taka kapi yu ambolipņe otmu Asia ambolipņe lohimbi kiņgitņe orowâk yuwu sâm ekyongomap. “Lok âlâlâņe enğatyenajak nâņgâm Porom Lâpio me yu yakât umutņe tuhumai yamâ bulâņe bia.” ²⁷ Yawu sâm ekyongom mem biwi hâlim tuhuyekmap. Yakât otmâ topņe yuwuhât nâņgâm ketet oan. Nen Epeso kapi ambolipņe, kapi nombotņe Asia hânân tatmâ arap ya ambolipņe otmu lohimbi hânņan kulemņan mansai, nen kerekņe Atemi yâkât nâņgâmunņe yahatmu mepaem manmâ gain. Yawu gârâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Atemi bet pilâm âlâhâlen biwiyeņe kepeim mannomai otmuâmâ yâkât opon kâmbukņe yu gaho gaho membuap. Otmu nengât âi yu biatningiwuap.”

²⁸ Yawu sâm ekyongomu biwiyeņe kum den kârikņan yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâņgâmunņe yahât yahatņe otmap.” ²⁹ Yawu sâm den kârikņan sâņetâ kapi ambolipņe kerekņe nâņgâņetâ bâleop. Nâņgâņetâ bâlemu menduhuakmâ Makeronia hânân gâtņe, lok yâhâp, kutyetņe Gaio yet Arisatako, Paulo orop takawi yâk yetgâlen pârâk sânsânâk ari yotgone sâm mem dâiyelekmâ sombemân ariwi. ³⁰ Yawu otbi yakât den pat Paulone nâņgâm yâk yetgâlen ariwe sâm otmu yan Yesuhât komotņe mem alitbi. ³¹ Otmu Paulo bukulipņe lok papato nombotņe yâk ki arim yelekbuap sâm den katņetâ arimu Paulone nâņgâm ki arim yelehop.

³² Yâhâ lok nombotņe topņe ki nâņgâmâk imbiâhâk ari lok menduhuakbi ya torokatyekmâ kuk otmâ den ihilâk mahilâk otbi. ³³ Yawu otņetâ umatņe yu nengâlen gâitmai sâm Yura lok nombotņe bukuyene âlâ, yâkņe yahatmâ kapi ambolipņe kuyiņgimu pilâņet sâm mem katņetâ senyeņan yâhâ kinop. ³⁴ Yâhâ kinmâ bâtņe pilâm kum kuratyongom den ekyongowe sâm otmu kundenņe ekņetâ Yura gâtņe otmu den emelâk sâwi ya witgum den bereseņak yuwu sâwi. “Epeso nengât Lâpio, Atemi, yâkât nâņgâmunņe yahat yahatņe otmap” yawu sâwi.

³⁵ Yawu sâņetâ sâp kâlewâk otmu Epeso yengât kaunsoli kuskus yâkņe sâm lohotņe tuhuyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Epeso kapi ambolipņe, yuwu sâmune nâņgâņet. Nenjak Atemihât opon galemğumain. Otmu himbimângembâ kât pato âlâ giop ya mem manmain. Yakât topņe lohimbi hânņan kulemņan mansai kerekņe nanğai. ³⁶ Yakât otmâ lok girawu yaņe ya sâm ge katnomai? Yakât otmâ mete pirik otmai hât biwiyeņe giâk. ³⁷ Lok meyelekmâ gai yuņe Lâpionenņahât oponân ki yâhâ kombo meningiawot. Otmu Atemi ki mem bâleawot. Yeņeâmâ imbiâk lok yâhâp yu mem dâiyelekmâ takai. ³⁸ Yâhâ Demetirio otmu nep loklipņe lok âlâhât nâņgâņetâ bâlemu den âiân katne sâm oai otmuâmâ kiap yengâlen mem ari sâp sâsâņan sâm tetenomai. ³⁹ Gârâmâ den âlâ tap ya sâm heņgeņgune sâm oai otmuâmâ papatolipnenņe yâk yengâlen ari sâm heņgeņgunomai. ⁴⁰ Yamâ âun yu den ekyongonjetâ tepyeņe yahatmu kuk otmâ kapam tetewe sâm oap. Yakât otmâ lok kutdânenņe nâņgâm yukât âinongowuap otmuâmâ sârereaknongât dop âlâ ki otbuap. Yakât otmâ pilâņet.” Yawu sâop. ⁴¹ Yawu sâmu nâņgâņetâ ârândâņ otmu itoņ galaņ otmâ ariwi. Umatņe bâleņe Yesuhât komot teteyiņgiop yakât topņe yawu.

20

Paulone Makeronia otmu Akaia hânân arim takaop.

¹ Kapi ambolipņe tepyeņe welâmņan gemu itoņgalon otbi yakât kakņan Paulone Yesuhât komolipņe menduhuyekmâ den bâiņe ekyongom biwiyeņe mem hewewen tuhuyekmâ Makeronia hânân ariop. ² Hân yan Yesuhât komot manmâ ariwi yâk

yengâlen ari Yesu Kiristohât den kâsikum yingim biwiyenê mem hewewenê tuhum yapâ pilâyekmâ Akaia hân, nengâlingen âwurem takaop. ³ Nengâlen takamu orowâk manbin. Yâkne Yesuhât komot den kâsikum ningimu emetsenê kalimbu pesuk sâop. Otmu pilânenekmâ Siria hânângen ariwe sâam saru sâtjan ge wanngaen yâhâwe sâam otmu Yura lok nombotjanê kune sâam den hikuwi yakât den pat nângâm lok nombotjanê orowâk Makeronia hân yapâ ariwi. ⁴ Otmu lok orowâk ariwi ya yengât kutyenê yuwu. Piro nanne, kutne Sopata sâam, yâhâmâ Berea kapi amboñe. Âlâmâ Tesalonike kapi amboyâhâtne, kutyetne Aristako yet Sekundo. Yâhâ âlâmâ Derewe kapi amboñe, kutne Gaio. Âlâmâ Timoteo, otmu Asia hân yapâ gâtne lok yâhâp, kutyetne Tikiko yet Toropimo. ⁵ Lok yamâ pilânenekmâ kulet sâam ari Toroa kapi Asia hânân tap yan ari mambotningim manbi. ⁶ Yâhâ nenne Pilipi kapiân tatmunne Natik Homban ya pesuk sâamu kapi ya pilâm wannga patoen yâhâmunne menenekmâ ariop. Ari hilâm mome pesuk sâamu Toroa kapiân ari katnenekmu ge yâhâm peneyingiwîn. Peneyingim yan yâk orop tatmunne hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop.

Pauloñe lok âlâ mumunambâ mem yahalop.

⁷ Otmu tatmâ nângâ nângâ sâpne pesuk sâamu natik nene sâam emet âlâen yâhâ men-duhuakbin. Otmu emet han sâamu kapi ya pilâm arinom gârâmâ yakât otmâ Pauloñe den kâlep pato eknongomu tatmunne omoñ kâmbukne olop. ⁸ Otmu emet biwiñan tatbin yan balam saum katnetâ sem han sâamu tatbin. ⁹ Yâhâ Pauloñe den kâlep eknongomu, lok âlâ, kutne Yutiko sâam, yan Pauloñe den nângâm senne aman aman otmu siru meme kuwi yan iop. Yan im tatmu yapâ kum kioñop. Yâhâ emet yakât biwiñe kalimbu kakñan amokñan tuhuwi yapâ kioñmâ kumu muop. Yawu gârâmâ lok nombotjanê in yawu ge mem ekmâ “bâleap”, yawu sâam eknongowi. ¹⁰ Yawu otmâ Pauloñe ge lok ya mem yuwu sâam ekyongop. “Ki isenjet. Yu tepne yawuâk mândim tap.” ¹¹ Yawu sâamu lok ya yahatmu emelan yâhânetâ sot um nem tatmunne Pauloñe Yesuhât den kâsikum ningimu den alahu gulahu otmunne emet han sâop. Emet han sâamu pilâyekmâ ariwin. ¹² Otmu lok mumunambâ mem yahalop yakât tepyene welâmñan gemu emetyenñan ariwi.

Pauloñe Toroa kapi pilâm Milete kapiân ariop.

¹³ Pauloñe saru hâlâñmâ Aso kapiân ariwe sâam katnenekmâ arimu nenne wanngaen yâhâmunne menenekmu Aso kapiân ariwin. ¹⁴ Yan arimunne penanngiakmâ orowâk ariwin. Yawu otmâ Mitilene kapiân ariwin. ¹⁵ Yapâ ari emet han sâamu yâhâpñan Kio mâtuña wangim ari kalimbuñan Samo mâtuña yan ariwin. Yapâ ari imbâtñan Milete kapi mewin. ¹⁶ Yâhâ Pentikosi homban tâlâhuop. Yakât otmâ Pauloñe Yerusalem kapiân in yawu ariwe sâam olop. Otmu yapâ ari Yesuhât komot Epeso kapiân mansainê alitneneknetâ yan tatmunne sâp kâlep otmapgât kapi ya wangim Milete kapiân tâñâk ariwin.

Pauloñe Epeso yengât galemlipyenê den ekyongop.

¹⁷ Milete kapi ari wanngaembâ gemunne Pauloñe lok âlâ hoñ hângângumu Epeso kapiân ari Yesuhât komot yengât galemlipyenê ekyongom dâiyekmu takawi. ¹⁸ Takanetâ Pauloñe den yuwu sâam ekyongop. “Angoân nâne Asia hân pato yuân taka yen orop manban. Taka manmâ âi topne katmâ Yesu Kiristohât den kâsikum yingim gawan ya nangai. ¹⁹ Kutdâhât tem lâuwangim huruñ huruñ manmâ hoñ bayingim manban. Otmu Yura lohimbî nombotjanê nohom mem âlâlâ tuhuneknetâ hâhiwin kakñan manban. ²⁰ Yawu gârâmâ ki lohotne otmâ Yesuhât den kurihawan. Yen manman âlepñan mannomaihât lohimbî senyenñan kinmâ Yesuhât den pat âlepne pahâk ekyongowan. Otmu emetyenñan gurâ ari Yesuhât den topñambâek kâsikum yingim manban. ²¹ Yawu otmâ Yura lohimbî otmu kapi ambolipñanê orotmemeyenê bâlene bet pilâm Kutdâ Yesuhâlen biwiyenñanê kepeim manñet sâam girem den ekyongom engatyenñan gewan. ²² Otmu Anitâhât Wâtgât

mâmânahât Heakne biwinan kionmu tem lâuwangim pilâyekmâ Yerusalem kapiân ariwe sâm oan. Yawu gârâmâ arimune girawu otnihinomai ya ki nângâm henjennguan. ²³ Yawu gârâmâ kapi ârândân arim takamune yan Wâtgât Mâmânahât Heakne Anitâhât biwinan tap ya mem biwinan katmu Yerusalem ariwom yan pâi emetjan katnekmâ mem âlâlâ tuhuneknomai ya nanngan. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâne lok kerek tihitnenne otbe sâm oap yakât den pat âlepne lohimbi ekyongowomgât Kutdâ Yesune âi sâm nihiop. Nep yu tuhum pesuk pilâwom sâm yakât biwinane mem nine manmannahât nângâmune ki yahatsap.

²⁵ Anitâne tihitnenne otmap yakât den pat âlepne kâsikum yingim gan. Otmu arimune yen orop âlâku ki enjaknom. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yiwerene den yuwu sâm ekyongomune nângânet. Anitâne lok kerek nengât tihitnenne otbe sâm nanne Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenjan kinmu howanân kujetâ muop. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyenane kepeim mannomai ya Anitâne meyekmâ manman kârikjan katyekmu herone kakjan mannomai. Yakât otmâ den topnambâek kâsikum yingim gan. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne den yakât nângânetâ gemu Yesu betgunomai otmuâmâ tosa ya nâhâlen ki gâitnomai. Yamâ ambone ikne. ²⁸ Anitâhât nanne kawenenjan kinmu kujetâ muop yâkâlen biwinenane kepeim manmain otmuâmâ ikne pat kuningiop yakât bulâne ya menom. Yâkât komotne lohotne otmaihât Wâtgât mâmânahât Heakne yen meyekmâ galem yongomap. Yawu otmu yene biwi golâek manmâ yâkât wâtjan kinmâ Yesuhât komot galemyongonomai.

²⁹ Pilâyekmâ ariwom yan wuân teteyingiwuap yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lama yamâ pâlâmne kinmai. Yawu kinnetâ yan soso hulinne taka nombotne yingim neyekmai. ³⁰ Yakât dopneak yengâlen gâtne lok nombotnane Yesu Kiristohât lohimbi den pat âlepne kelangatmâ ekyongonomai. ³¹ Yakât otmâ biwiyenane golâek mannomai. Otmu nâne omohe hilâmne Anitâhât den topnambâek yen kerek otmu ikniâk ikniâk kâsikum yingim hâhiwin kakjan manmâ gamune yambu kalimbu pesuk yap. Den kâsikum yingim gaman ya mem mete tuhum mannomai.

³² Otmu yukârâmâ katyekmâ arimune Anitâne tihityene otbuap. Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepne nângâm manmâ yâhânetâ biwiyene ki houng sâuwuap. Yâkât den tinâk lâum yâkât amutgen mannomaine otmuâmâ manman kârikjahât pat kuyingiop yakât bulâne menomai.

³³⁻³⁵ Yesune den âlâ yuwu sâop. “Sot me iri sikum me senne âlâlâ bukulpnenne yengât tatyngiap yapâ mem kâsikum ninginetâ herone nângâmain. Yawu gârâmâ sot me iri sikum senne âlâlâ tatngiap yapâ mem kâsikum yingimâmâ herone pato nângâmain.” Yawu sâop. Den sâop ya watmâ yene tânnohom tewetsenne me hâk katipne me senne âlâlâ kâsikum nihinet sâm ki ulityongominiwan. Yamâ nâ ninâk nep mem yapâ tewetsenne mem dâim sot me senne âlâlâ puluhum nine otmu bukulpne orowâk Anitâ hon bawangimain ya tânahom manmain. Otmu lohimbi mesek otbi me wâtyene gemu manbi ya tânyongom gan ya gurâ yene nanngai. Yakât otmâ nâne kâi towat otmâ gan yawuâk watmâ mannetgât nanngan.” Yawu sâm ekyongop.

Den yawu sâm ekyongomu kâmungetâ ulitguop. ³⁶⁻³⁸ Otmu Paulone “Arimune âlâku ki enjaknom” sâop yakât nângânetâ tepyene dondâ hako otmu iseangim lâum parahuakmâ katjetâ wanngaen yâhâop.

21

Paulone Yerusalem kapiân âwurem ariop.

¹ Katyekmâ wanngaen yâhâmunne menenekmâ mâtuja âlâ, kutne Kosi sâm, yan tân tânjâk ariop. Emet hanj sâmu yapâ pilâm ari Loto mâtuja wangim Patara kapiân ariwin. ² Yan ari wannga pato âlâ Poinike kapiân ariwe sâm olop ya mem tetewin. Otmu yapâ wannga yan yâhâmunne menenekmâ ariop. ³ Ari sennenne pilâm Kipiro mâtuja ekmunne

gâwu gâwu olop. Ya wangim ari Siria hânân kapi âlâ, kutje Tiro sâam, ya saru ginjan tap yan ariwin. Otmu wanngaembâ gemunje nep lokje wanngaen yâhâ senje âlâlâ yapâ lâum ba kending emetjan katjetâ talop. ⁴ Yawu otjetâ nenjeâmâ kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk manmunje hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Sâp yan Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje lohimbî ya yengât biwiyenjan kionmu Paulone Yerusalem kapiân ki ariwuapgât nângâm yakât ekuwi. ⁵ Otmu wannga yanje kapi ya pilâm ariwe sâam otmu yan lohimbî yanje nimnaomlipyenje meyekmâ saru sâatjan ge kinjetâ orowâk tatmâ Anitâ mepaewin. ⁶ Yawu otmâ parahuakmâ wanngaen yâhâmunje yâhâmâ kapiân âwurem takawi.

Lok âlâ, kutje Ahawo sâam, yâkne Paulo den ekuop.

⁷ Wanngaen yâhâmunje menenekmâ Tiro kapi ya pilâm Tolemai kapiân ari katnenekmu ge kapiân yâhâwin. Kapiân yâhâ Yesuhât komot mem teteyekmâ orowâk tatmâ den huhuwin. ⁸ Otmu emet hanj sâamu pilâyekmâ Kaisaria kapiân ari lok âlâ, kutje Pilip sâam, yâkât emelan yâhâ tatbin. Pilip ya emelâk Yerusalem kapiân Yesuhât komotje lok nombolân yâhâp meyekmâ nep sâam yingwiwi ya yengâlen gâtje. ⁹ Otmu baralipje imbât, imbi tat tatje manbiye Anitâhât den lohimbî kâsikum yingim manbi. ¹⁰ Nenje yâk orowâk tatmunje lok âlâ, kutje Ahawo sâam, yâkne Anitâhât den sâam tetem manminiop. ¹¹ Yakât otmâ yâkne Yuraia hân pilâm nengâlen taka Paulohât letje mem holañbangimâmâ ikne kâine bâteje menduhum sâhâm yuwu sâam eknongop. “Anitâhât Wâtgât mâmânjahât Heakje yuwu yap. “Let yukât amboje Yerusalem kapiân ariwuap yan Yura nengât papatolipnenjanje yuwu sâhâm pâku lok yengât bâteyan katnomai.” Yawu yap.”

¹² Ahawone yawu sâam eknongomu, nângâm nen otmu kapi ambolipjanje “Paulone Yerusalem kapiân arimap,” sâam kuwanjiwin. ¹³ Kuwanjimunje sâop. “Wongât tepyeje bâlemu kunihai? Nâne Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât den pat âlepne lohimbî ekyongowom. Yawu gârâmâ Yura nengât papatolipnenjanje pâi emetjan mem katneknomai yakât ki nângâm gorânihiwuap. Otmu yâkne nohonomai yanâmâ hâkne ki biuk sâuwap.” Yawu sâop.

¹⁴ Yawu sâamu witgum ekuwin yamâ nângâmu ki ârândân otmu iliwelop. Yakât otmâ pilâm yuwu sâwin. “Wuân me wuân Kutdâhât biwinjan tap ya tetewangiwuap. Ya Anitâhât wahap.” Yawu sâwin.

¹⁵ Otmu nenje Pilip orop tipje tatmunje Paulone eknongomu kapi ya pilâm Yerusalem kapiângen ariwin. ¹⁶ Yâhâ Kaisaria kapi ambolipjanje Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manbi ya nombotje orowâk ariwin. Otmu lok âlâ, Kipro mâtunja yan gâtje, kutje Neson sâam, yâhâmâ embânjâmbâek Yesuhâlen biwinjanje kepeim manmâ gaop yâkât emetje mâtâp pato ya hâlânjâ tap yan yâhâ iwin.

¹⁷ Otmu emet hanj sâamu yapâ ari Yerusalem kapiân yâhâ Yesuhât komotje orowâk manbin. ¹⁸ Emet hanj sâamu yahatmâ Yakowohât emelan yâhâwin. Yan yâhâ tatmunje Yesuhât komot ya yengât galemlipyenje kerekje taka peneninginetâ orowâk tatmâ den huhuwin. ¹⁹ Yawu otmâ Anitâne Paulo mâmâne otbanjimu pâku lohimbî yengâlen ari Yesuhât den pat âlepne ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Yesuhâlen biwiyenjanje katbi yakât den pat ekyongop.

Paulone Mosehât girem den lâuop.

²⁰ Paulone den pat ya ekyongomu nângânetâ Anitâ mepaem yuwu sâam Paulo ekuwi. “Bukunenje, yuwu sâam ekgohomunje nângâ. Yura lohimbî kinjitje orowâkne Yesuhâlen biwiyenjanje kepeim manmâ Mosehât girem den lâumai. ²¹ Yâkne gâhât yuwu sânetâ nanjan. “Yura lohimbî nombotje pâku lohimbî yâk yengâlen ari mansainje Mosehât girem den pilânet sâam gâne engatyan gemat. Otmu nanlipyenje yengât hâkyenjahât torehenjan undip ki tuhuyinginet sâam kuyingimat. Yawu otmâ Yura lohimbî nengât orotmemenenje pilânet sâam kuyingimat. Yawu sânetâ nanjan. ²² Otmu gâ

Yerusalem kapiân taka tat yakât den pat getek nângânomai. ²³ Yâhâ yâkne nângâm bâlehihimaghat yuwu otbuatgât nangain. Nengâlen gâtne, lok imbât yâkne yuwu sâm den hikuwi. “Nenne Mosehât girem den lâum wahap âlâ otmunne pesuk sâwuap yan Anitâhât hotom uwangim somotnenne korotok hâreanginom.” Yawu sâm den hikuwi. Yawu gârâmâ tewetsenne ki tatyngiap. Yakât otmâ opon kâmbuknan ki yâhâm Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreangiai. Inâk manjetâ sâp emelâk katbi ya tâlâhuap. ²⁴ Yakât otmâ hândâhân gâne opon kâmbuknan yâhâ tânyongom tewetsenne katyngiwuat. Yawu otdâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu Anitâhât hotom uwangim somotyene korotok hâreanginetâ pesuk sâwuap. Yawu otdâ lohimbine gekmâ yuwu nângânomai. “Paulo haknan sânetâ nangain ya imbiâk sânetâ nangain. Yâkneâmâ Mosehât girem den lâumu eksain.” Yawu sânomai. ²⁵ Yawu gârâmâ pâku lohimbine Yesuhâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât pepa yuwu kulemgum katyngiwin. “Pâku lohimbine belângen manmaine Porom Lâpio mepaem sotbân gotyenan katnomai yapâ gâtne ki mem nenomai. Otmu noniñ bulimakao engatne sâhâm mangunetâ mumbuap ya otmu yakât hepne ki nenomai. Otmu kâwâ konda ki otnomai.” Yawu sâm den katmunne ariop.” Yawu sâm Paulo ekuwi.

²⁶ Yawu sânetâ Paulone lauyenan mem lok imbât ya yengâlen torokalop. Emet han sâmu yâk orowâk opon kâmbuknan yâhâwi. Opon kâmbuknan yâhâ Anitâne yekmu ârândâñ olâkgât hotom umai ya ekyongomu piriyekebi. Otmu lok imbât yanje “Mosehât girem den lâum wahap âlâ otnom,” sâm den hikuwi ya sâp girawuân lama gâim hotom unjetâ pesuk sâwuap yakât sâp Paulone sâm kalop.

Yura lohimbi nombotnane Paulo mem kune sâm otbi.

²⁷ Hilâm nombolân yâhâp pesuk sâmu, Paulone opon kâmbuknan yâhâmu Yura lok nombotne Asia hânângembâ kandi taka tatbine ekmâ nângâm bâlewangiwi. ²⁸ Yawu otmâ Paulohât yuwu sâm lohimbi yan kinbi ya den kâlâp ekyongowi. “Wâe, Isirae lok, yuwu sâmunne nângânet. Pâku lohimbine nengât nângâm bâleninginetgât lok yune ya yengâlen ari sâm ge katnenekmâ engatyanan gemap. Otmu Mosehât girem den otmu nengât opon kâmbuknahât orotmeme ya gurâ yawuâk sâm ge katmap. Otmu âun yukârâmâ pâku lok âlâ dâim nengât opon kâmbuknan orowâk yâhâm giawot. Yawu otmâ nenne yan yâhâ Anitâ mepaem yuwu yawu otnom yakât undip katningiap.” Yawu sâwi yamâ topne yuwuhât imbiâk sâwi. ²⁹ Emelâk Paulone Epeso kapi ambone âlâ, kutne Toropimo sâm, yâk orop kapi tânâmnan bam gam otmutâ yelekmâ “Imbiâk yâku opon kâmbuknan yâhâm giawot,” yawu sâm hilipguwi.

³⁰ Paulohât yawu sâm ekyongonetâ nângâm yapâ Yura lohimbi kingitne orowâkne tepyene kâlâp punduñ sâmu nombotnane in yawu sururuk sâm opon kâmbuknan yâhâm Paulo mem gewi. Mem genetâ yan opon kâmbuknahât tembe lâu âlâne yekmâ “opon kâlehen yâhâ otjetâ bâlemap,” sâm gahatne manguo. ³¹ Gahatne mangumu Paulo mem kune sâm otjetâ yan lok âlâne yekmâ sâop. “Yerusalem kapi ambolipne kerekne kapam kune sâm otmâ menduhuaksai,” yawu sâm den katmu Roma tembe lâu yengât kunyene pato yâkâlen arimu nângâop. ³² Nângâm pârâk pilâm tembe lâu yengât kunlipyene ekyongomu tembe lâu kingitne orowâk meyekmâ opon kâmbuknan ariwi. Yan arinetâ Yura lok nombotne Paulo kum kinbine yekmâ kingityenahât otmâ pilânetâ talop. ³³ Pilânetâ tatmu tembe lâu yengât kunyene patone tembe lâu nombotne ekyongomu Paulo mem ip kârikne yâhâp mem yanje bâte sâhâwi. Yawu otjetâ kunyene lohimbi kinbi ya yuwu sâm âiyongop. “Lok yu wonân gâtne. Wuân otmu bâleap yakât kune sâm oai?”

³⁴ Yawu sâm âiyongomu den ihilâk mahilâk nâku sâwe gâku sâwe otjetâ gulip malip olop. Yawu otmu topne nângâm hengenye sâm tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim kiap yengât emetyenehen ariwi. ³⁵⁻³⁶ Emetyenehen ari tirehân yâhâne sâm otjetâ yan lohimbi kingitne orowâkne kuk bâlene otmâ “Paulo mem kumunne muâk,” sâm mem hawam

mewam tuhuyekmâ mâtâp manꝓuyiꝓgiwi. Mâtâp manꝓuyiꝓgiñetâ tembe lâu yañe Paulo dâim limbârõyekmâ emet gahatñan yâhâ kinbi.

³⁷ Emet gahatñan yâhâ kinñetâ Paulõñe Girik yengât denân yuwu sâam tembe lâu yengât kunyene âikuop. “Den âlâ ekgohowe sâam oan.”

Sâmu sâop. “Ae, gâ Girik den nângâmat. ³⁸ Nâñe nângâm tâpikguan. Emelâk Aihita kapi amboñe âlâñe Roma lok watnenekbe sâam lok 4,000 meyekmu lok ki manmaiângen ari menduhuakbi. Gâhât lok ya sâam oan. Yawu gârâmâ Girik denân yat. Yakât otmâ nâñe nângâm tâpikguan yawu nanñan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Nâmâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi pato tap ya amboñe. Âlepñe, gâñe nângânihirâ lohimbî yu den âlâ ekyongowe.”

⁴⁰ Yawu sâmu nângâwanñimu Paulõñe tirek kunñan kinmâ bânñe pilâm kum kuratyongomu den hutuk sâñetâ Yura yene denân yuwu sâam ekyongop.

22

Paulõñe ikñe topñe sâam tetem ekyongop.

¹ “Bukulipne otmu papatolipne, yuwu sâamune nângâñet. Lok nombotñane den haknan sâñetâ nanñai yakât matñe yuwu sâam ekyongomune nângâñet.” Yawu sâop. ² Yura yene denyenñan yawu sâam ekyongomu nângâm den biaek tatmâ ariwi. ³ Yawu otñetâ yâkñe torokatmâ yuwu sâop. “Nâ Yura lok, Kilikia hânân Taso kapi tap ya amboñe. Yawu gârâmâ awonñane menekmâ Taso kapi pilâm taka opon kâmbukñahât nângân nângân emetñan katnekmu manmâ pato otban. Otmu bawapi yengât kunlipyene pato âlâ, kutñe Gamalie sâam, yâkñeâmâ Anitâhât den kâsikum nihimu mem mete tuhum manmâ gan. Yakât otmâ Moseñe girem den topñe topñe kulemguop ya kerek nângâm ba takaman. Otmu papatolipnenñane den âlâlâ torokatmâ kulemgum manmâ gawi ya tâñ tâñâk watmâ âlâ ki wangian. Otmu yene Anitâhât tem lâune sâam otmai, nâ gurâ yawuâk otman. ⁴ Yawu otmâ lohimbîñe Yesuhâlen biwiyeñane kepeim manbi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ tembe lâu ekyongomune lohimbî ya kinñitñe orowâk hikum pâi emetñan katyekñetâ tatbi. Otmu nombotñe yongonñetâ muwi. Yawu otyiñgim manban. ⁵ Yâhâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunyene pato otmu Yura nengât papatolipnenñane otban mewan ya kerek nanñai. Yâkñeâmâ Yura nengât papatolipnenñe Damasiko kapiân manbi ya yengât pepa âlâ nihim yuwu sâam hângânnohoñetâ mem ariwan. “Pepa yu papatolipnenñe yingirâ nângâhihiñetâmâ lohimbî Yesuhâlen biwiyeñane kepeim mansai ya mem teteyekmâ bânñenñan hikuyekmâ meyekmâ âwurem takarâ matñe yinginom.” Yawu sâam pepa ya nihinñetâ mem Damasiko kapiân ariwan.

Paulõñe Yesuhâlen biwiñane kepeiop yakât den pat

⁶ Otmu hilâm kârikñan mâtâwân ari Damasiko kapi ya tâlâhumâk otmu yanâk himbimâmbâ lanñine âlâ kândâkdâ yañe siliñ siliñ sâam hâunehop. ⁷ Siliñ siliñ sâam hâunekmu hâmbiñ gumbiñ otmâ hânân ge pare imune Yesu Kutdâñe yuwu sâam eknohop. “Saulo, Saulo, gâñe wongât iliwetsat?”

⁸ Sâmu sâwan. Gâ âlâ?”

Sâmune sâop. “Nâ hilipnohom gat ya. Nâ Yesu, Nasaret kapi amboñe.”

⁹ Yawu sâmu bukulipne nâ orop ariwiñe lanñine ya ekbiâke yamâ benñe den eknohop yamâ ki nângâwi. ¹⁰ Yawu otmu nâku Yesu yuwu sâam âikuwan. “Kutdâ, yanak nâ girawu otbomgât nanñat?”

Sâmune sâop. “Yahatmâ Damasiko kapiân yâhârâ yan yu ya otbuat yakât emelâk Anitâñe lok âlâ sâam kalop yâkñe ekgohomu nângâwuat.” ¹¹ Yawu sâop. Yawu otmu lanñine siliñ siliñ sâam senne hâum omonñumu ki ekban. Yakât otmâ bukulipnanñe dâinekñetâ Damasiko kapiân yâhâwin.

¹² Damasiko kapiân lok âlâ manop, kutnje Anania. Yâkne Anitâ mepaem Mosehât girem den tinjâk lâum manmu Yura lohimbine yâkât nângânetâ yahalop. ¹³ Yâkne nâhâlen ga sâop. “Bukune Saulo, senge suk sâmu ek.” Yawu sâm eknohomu yanâk senne suk sâmu ekban. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Anitâne emelâk embânâmbâek Yura tâmbâlipnenne yengât tihityene otmâ gaop. Otmu nen gurâ yawuâk tihitnenne otmap. Otmu ikne biwiñan tap ya gâne nângâm tem lâuwanjiwuatgât yâkne nângâhihim ikne nanne koko salek Amboñe ya hânngangumu ge tetehihim den ekgohomu nângâon. Yesune den ekgohomu nangat otmu wuân me wuân ekmâ manmâ gat ya lohimbiekyongorâ nângânomaihât Anitâne mengekma âi sâm gihiop. ¹⁶ Yakât otmâ Yesuhâlen biwihañe kepeirâ yâkât kulân toen mem katgekmmune tosahe pilâhihiwuap.” Yawu sâm eknohop. Otmu Ananiañe den eknohop ya otban.

¹⁷ Yawu otmâ Damasiko kapi pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka opon kâmbukñan yâhâ Anitâ mepaewan. ¹⁸ Anitâ mepaem tatban yan yâkne biwine mem purik pilâmu Kutdâne tetenihim yuwu sâm eknohop. “Gâne nâhât den pat âlepñe kapi yu ambolipñe ekyongorâ nângânetâ tâñat otmu bet pilânomai. Yakât otmâ in yawu yahatmâ kapiâmbâ gem ari.”

¹⁹ Yawu sâm eknohomu yuwu sâm purik pilâwanjiwan. “Yesu Kutdâ, âlepñe yat. Yawu gârâmâ nâne opon kâmbukñahât tembe lâu meyekmâ miti emetñe ârândân ari lohimbie gâhâlen biwiyeñe kepeim manbi ya mem teteyekban. Mem teteyekmâ tembe lâu ekyongomune kapamñe yongom pâi emetñan mem katyekñetâ tatbi. ²⁰ Otmu Setepañe gâhât den pat âlepñe Yura nengât papatolipnenne ekyongop yan yâkne mânunjak mânunjakyene kâlep ya menduhum nâhâlen katñetâ galem gum kinmune kuñetâ muop. Kuñetâ muop yakât nângâmune ârândân olop. Yawu otyingiwani yakât den pat sâm haok tuhuñetâ Yura lohimbie kerekñe nanñai.”

²¹ Yawu sâm ekumune Kutdâne yuwu sâm eknohop. “Gâne kapi yu pilâm pâku lohimbie yengâlen ari nâhât den pat âlepñe ekyongowuatgât nanñan. Yakât otmâ kapiâmbâ gem ari.” Yawu sâop.

Paulo kune sâm otbi.

²² Lok nombotñane hewewen otmâ ândâpyene katmâ denne nângâwi. Yamâ benne Paulone “pilâyekmâ pâku lohimbie yengâlen ariwom” yawu sâm ekyongomu nângânetâ bâlemu in yawu kuk otmâ yahatmâ yuwu sâm halahuwi. “Lok bâlene yuwuya emelâk kuñetâ mumbâwâ. Yakât otmâ dâim ari kuñetâ muâk.” ²³ Yawu sâm kuk bâlene otmâ yakât dop kum mânunjak mânunjakyene kâlep ya tuhum pilâm nukum alatmâ kuñetâ yahalop. ²⁴ Yawu otñetâ tembe lâu yengât kunyene patone tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim emet biwiñan yâhâwi. Otmu Yura lohimbine topñe girawuhât kuk otmâ Paulo kuñetâ muâkgât sâwi ya Paulone sâm tetemu nângâwehât tembe lâu kunyeneñe “kum âlâlâ tuhuñet” sâm yingio.

²⁵ Yawu otmâ bâteñe kâine sâhâm kune sâm otñetâ yan Paulone tembe lâu yengât kunlipyene âlâ gotñan kinop ya yuwu sâm âikuop. “Nâmâ Roma amboñe. Yakât otmâ wongât angoân den âiân ki katneksai. Ihilâk kapamñe nohone sâm otñetâ nângâmune ki ârândân oap.”

²⁶ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyene pato yâkâlen ari yuwu sâm ekuop. “Lok kune sâm oain ya Roma amboñe. Yakât otmâ wuân otbanjinomgât nangat?”

²⁷ Yawu sâm ekumu Paulohâlen ari yuwu sâm âikuop. “Gâmâ Roma amboñe me bia?” Sâmu Paulone “on” sâop.

²⁸ Yawu sâm ekumu tembe lâu yengât kunyeneñe ikñahât yuwu sâm ekuop. “Nâne kut “Roma amboñe” mewani yamâ tewetsenñe pato yingimune kut ya sâm ninginjetâ mewani.” Sâmu sâop. “Nâmâ Roma amboñe tetewan.”

²⁹ Yawu sâmu Yura lohimbiņe topņe girawuhât kuk otbi ya tembe lâulipņe âikune sâm otbiņe pârâk pilâm dâiakmâ kinbi. Otmu kunyeņe patoņe tembe lâulipņe ekyongomu Roma amboņe mem kâiņe bātņe sâhâm bâsok kuwi yakât nâņgâm pârâk pilâm gorâwanņiop. Yakât otmâ Paulo dâim ari pâi emetņan mem katņetâ talop.

³⁰ Emet haņ sâmu Yura lohimbiņe topņe girawuhât kuk otmâ Paulo kune sâm otbi yakât topņe nâņgâwe sâm otmâ tembe lâu yengât kunyeņe patoņe hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyene ekyongomu den sâsâ emetņan yâhâ menduhuakbi. Menduhuakņetâ tembe lâulipņe ekyongomu Paulo holaņmâ dâim yâhâ senyeņan katņetâ kinop.

23

Pauloņe Yura yengât papatolipyene den ekyongomu den kakņan sahaņgim hionakbi.

¹ Pauloņe Yura yengât papatolipyene yengât senyeņan kinmâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâņet. Nâņe Mosehât girem den otmu poropete yengât den ya kerehâk lâum manmâ gamune Anitâņe nekmu ârândâņ otmap. Biwinaņe yawu naņgan.”

² Yawu sâmu hotom uminiwi ya yengât kunyeņe, kutņe Anania sâm, yâkņe lok nombotņe Paulohât gotņan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeņe ândâpņe huhuņet.”

³ Yawu sâm ekyongomu Pauloņe yuwu sâm purik pilâwanņiop. “Nimbilamge yâhâp. Yakât otmâ Anitâņe gohowuap. Mose otmu papatolipnennâņe den kulemguwi ya gâņe lâum lohimbi sâm hâreningiwuatgât papatolipnennâņe âi sâm gihim katgekeņetâ kinsat. Yawu gârâmâ gâņe nâhât “Ândâpņe huhuņet” sâm ekyongoat yan girem den ya loņgâeat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâmu gotņan kinbiņe yuwu sâm ekuwi. “Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeņe ya hâim hilitsat.”

⁵ Sâņetâ sâop. “Bâe, otmâ tâpikguan. Moseņe den âlâ yuwu kulemguop. “Papatolipyene âlâ me âlâhât ki sâm bâleyiņgiuwat.” Den yawu kulemguop tap. Yawu gârâmâ lok yu Anitâhât hotom umai ya yengât kunyeņe otmâ mansap ya ki nâņgâmâk den oan.” Yawu sâop.

⁶ Yâhâ lok menduhuakmâ tatbi ya nombotņe Sarukaio. Yâhâ nombotņeâmâ Parisaio. Yakât otmâ Pauloņe yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, yuwu sâmune nâņgâņet. Nâmâ Parisaio komolân gâtņe. Otmu awoņe sesene yawuâk Parisaio lok manowot. Yawu otmâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenedbuap yawu nâņgâm biwinaņe memâk mansan. Topņe yakât otmâ den âiân katnekeņetâ kinsan.”

⁷ Yawu sâm ekyongomu Parisaio otmu Sarukaioņe den kakņan sahaņgim hionakbi. ⁸ Topņe yuwuhât den kakņan sahaņgim hionakbi. Parisaioņe den kalimbu yu nâņgâņetâ bulâņe otmap. “Anitâņe mumuņambâ mem yahatnenedbuap.” Otmu âlâmâ yuwu “aņelo katyekmu tai”. Otmu bâiņeâmâ yuwu, “Weke bâleņe lohimbi nombotņe mângâeyekmu umatņe kakņan manmai.” Yâhâ Sarukaioņeâmâ den kalimbu yu nâņgâņetâ ki bulâņe otmap. ⁹ Yakât otmâ Paulohât den ya nâņgâm denyeņe kakņan sahaņgiwi. Yawu otmâ ariņetâ Parisaio nombotņe Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkņe yahatmâ yuwu sâm Sarukaio ekyongowi. “Nen Parisaio lok yukât nâņgâmunņe tosa âlâ ki tatbaņgiap oap. Yâhâ aņelo me weke bâleņe den ya biwiņan katmu lohimbi ekyongomap mâne yakât gurâ den âlâ ki sâmbâin. Pesuk yap.

¹⁰ Yawu sâm Sarukaio ekyongonņetâ tepyeņe yahatmu kuk orangiņetâ tembe lâu yengât kunyeņe yekmâ tepņe kalihumu Paulo mem kuņetâ mumap sâm tembe lâulipne ekyongomu hohetyeņan ge Paulo dâim emetyeņehen âwurem ari katņetâ talop.

¹¹ Otmu emet omoņ otmu yan Kutdâņe Paulo tetewangim yuwu sâm ekuop. “Biwihe ki orotok sâmu manbuat. Nâhât den pat âlepņe Yerusalem kapi ambolipņe ekyongorâ naņgai yakât dopņeâk ari Roma kapi ambolipņe ekyongorâ nâņgânomai.” Yawu sâop.

Yura lok nombotņaje Paulo kune sām den hikuwi.

¹²⁻¹³ Emet haņ sām Yura lok nombotņe, lok yâhâp ñerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ den yuwu sām hâreaņgim hikuwi. “Sot barak manmâ yâhâ hâmbâi Paulo kumunņe mumbuap yanâmâ sot nenom.” Yawu sām samut kuangiwi. ¹⁴ Yawu otmâ hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyenē otmu Yura yeņgât papatolipyenē yeņgâlen ari den hikuwi ya ekyongowi. ¹⁵ Otmu den torokatmâ yuwu sām ekyongowi. “Yeņe den mem Roma tembe lâu yeņgât kunyenē yuwu sām kâitgunomai. “Gâņe tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim nengâlen ga katņetâ kinmu denņe yâhâpņe sām heņgeņgunom.” Yawu sām kâitgunetâ Paulo dâim genomai yan nenņe mâtâwân teņgâ tatmâ kunom.” Yawu sâwi.

Den hikuwi ya Paulo behâtņaje nâņgâm taka yayaņe ekuop.

¹⁶ Den sām hikuwi ya Paulo behâtņaje nâņgâop. Nâņgâm tembe lâu yeņgât oponyenjan yâhâ yayaņe ekuop. ¹⁷ Ekumu Paulonē tembe lâu yeņgât kunlipyenē âlâ yuwu sām ekuop. “Yeņgât kunyenē pato yâkâlen naom yu dâim arirâ den umatņe âlâ ekuwuap.”

¹⁸ Yawu sām ekumu dâim kunyenē yâkâlen ari yuwu sām ekuop. “Naom yu gâhâlen dâim takamune den umatņe âlâ ekgohoâk sām Paulonē eknohomu dâim gâhâlen takan.”

¹⁹ Yawu sām ekumu kunyenē yaņe lok sihan ya dâim endâņân ba kinmâ halowân yuwu sām âikuop. “Wuân den eknohowe sām takat?”

²⁰ Sâmu sâop. “Hândâhân Yura lok nombotņaje den perâkņe yuwu sām katņetâ takawuap. “Hotom umai ya yeņgât kunlipyenē otmu Yura yeņgât papatolipyenē nen orowâk menduhuakmâ Paulohât den yâhâpņe sām heņgeņgunom. Yakât otmâ tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim genomai.” Den perâkņe yawu sām katņetâ takawuap.

²¹ Yawu gârâmâ lok dondâņe, lok yâhâp ñerek mon, yawuyaje biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sot barak mansai. Yawu manmâ Paulo kuņetâ mumbuap yanâmâ sot nenomai yakât sām hâreaņgim den hikuwai. Yawu otmâ hândâhân tembe lâulipge ekyongorâ Paulo dâim mâtâwân genomai yan lok yaņe teņgâen tatmâ kunomai. Yakât otmâ den matņe katyiņgiwuat yakât mambotsai.”

²² Sâmu sâop. “Bâiņ, den eknohoat yu lok âlâ kiâk kârikņe ekuwuat.” Yawu sām hârewaņgim hâņgângumu gem ariop.

Tembe lâu yaņe Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi.

²³⁻²⁴ Tembe lâu yeņgât kunyenē patoņe tembe lâu yeņgât kunlipyenē yâhâp yuwu sām ekyotgop. “Tembe lâulipne 200 meyekmutâ kâiyeņe hân tâlim arinomai. Otmu lok 70 meyekmutâ yâkņeâmâ beâsi kakņan arinomai. Otmu lok 200 meyekmutâ yâkņeâmâ iņgep lâuakmâ arinomai. Paulo ikņeâmâ beâsi kakņan ariwuapgât naņgan. Yawu otmâ Paulo galemgum heņgeņgum kiap pato âlâ, kutņe Peliki, Kaisaria kapiân tap yâkâlen dâim arinomai.” ²⁵ Yawu sām ekyotgom Pelikihât pepa yuwu kulemgum katbaņgiop.

²⁶ “O bukune Peliki.

Âlepņe nanņe gâ kiap pato mansat. Nâņe tep âlep nâņgâhihim topņe yuwuhât ekap yu kulemgum katgihian. ²⁷ Tembe lâulipnaņe lok mem gâhâlen takai yukât kutņe Paulo sām. Yâkât topņe yuwu. Yura lok nombotņaje mem kune sām otbi. Yuwu gârâmâ lok yu Roma amboņe. Yakât otmâ nâņe tembe lâulipne meyekmune ari Yura bâtyenambâ mem kâpekbîn. ²⁸ Otmu yâkņe topņe girawuhât kune sām otbi ya nâņgâwe sām yâhâlen hotom umai ya yeņgât kunlipyenē otmu Yura yeņgât papatolipyenē ekyongomune menduhuakmâ den âiân katbi. ²⁹ Den âiân katmâ mem âi pâi tuhuwi yamâ denyenē nâņgâmune kumunņe mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetņan katmunņe tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap. Yura yeņgât papatolipyenē lok yu orop girem denyenē yakât sām den kakņan sahaņgiņetâ nâņgâwan. ³⁰ Otmu oran lok nombotņaje Paulo kune sām otmâ den hikuwi yakât den pat nâņgâm gâhâlen hâņgângumune takap. Yakât otmâ Yura

lok nombotņane Paulo hakņan sâwi ya ekyongomune gâhâlen taka sâw tetem ekgohoņetâ nâņgâm den âiân katbuat. Den yawuâk.

Nâ bukuhe,
Kalaurio Lisia.”

³¹ Pelikihât ekap yawu kulemguop ya yitgimu tem lâuwanġim tembe lâulipņe meyekmutâ Paulo mem Antipatiri kapiân ariwi. ³² Otmu emet haņ sâmu tembe lâu nombotņe kâiyeņe hân tâlim ariwiņe purik sâw âwurem ariwi. Yâhâ beâsi kakņan ariwiņeâmâ Paulo dâim Kaisaria kapiân ariwi. ³³ Kaisaria kapiân yâhâ pelikihât emelan ari pepa ya mem wanġetâ sâlikuop. ³⁴ Sâlikum yuwu sâw Paulo âikuop. “Gâ wonân gâtņe?”

Sâmu sâop. “Nâ Kilikia hânân gâtņe.”

³⁵ Sâmu sâop. “Den âiân katgekne sâw oaiņe takanġetâ gâhât den sâw hârehihinom.” Yawu sâw tembe lâu ekyongomu Paulo dâim lok kutdâ âlâ, kutņe Herot, yâkât emelan yâhâ katņetâ tatmu mem galemġum tatbi.

24

Yura lok yaņe Kaisaria kapiân ari Paulo hakņan sâwi.

¹ Hilâm mome pesuk sâmu hotom uminiwi ya yeņġât kunyeņe pato âlâ, kutņe Anania sâw, ya otmu Yura papatolipyene nombotņe otmu den tângu tângu lok âlâ, kutņe Tetulo sâw, yâk kerekņe Kaisaria kapiân ge kiap Peliki yâkâlen ba Paulohât hakņan sâwi. ² Den hakņan sâņetâ, kiapņe tembe lâu ekyongomu Paulo dâim den âiân katņetâ kinmu Tetuloņe yahatmâ kiap yuwu sâw ekuop.

“O Kiapnenņe Peliki. Âlepņe nanņe galemnongorâ buku konok manmain. ³ Otmu kuwiknenekdâ orotmemenenņe âlepņeâk otmâ manmain. Yakât otmâ nen kerekņe heroņe nâņġâhilihim mepaeheksain. ⁴ Yawu ġârâmâ den sâmune kâlep otmapġât ġâņe ġârâmâ nâņġânihirâ den tâlâwâk âlâ sâwe. ⁵ Lok den âiân kinsap yukât nâņġâmunņe dondâ bâleap. Komot âlâ, kutyene Nasaret sâw, yâk yeņġât kunyeņe otmâ manmâ lok yuņe Anitâhât den kelanġatmâ lohimbî biwiyeņan ġemap. Yawu otmâ hânņan kulemņan ari Yura lohimbî kuk otņetâ kapam teteâġġât kendâyiņġim meme sâsâ tuhuyekmâ mansap. ⁶ Otmu nenņe Anitâ mepaem nengât opon kâmbukņan yâhâ orotmeme âlâlâ otmain yakât mâtâp maņġuningiwe sâw otmâ pâku lok âlâ dâimu opon kâmbukņan yâhâre sâw otmutâ yan mewin. Yawu otmâ Mosenġe ġirem den âlâlâ kulemguop ya lâum den sâw hârewaņġine sâw otbin. ⁷ Yawu otmunņe kiap pato Lisiane taka nengât bâtnenņambâ miop. ⁸ Yawu otmâ gâhâlen taka den âiân katņet sâw hânġânngomou takain. Yakât otmâ topņe ġirawuhât den âiân katmunņe kinsap ya ġikak âikurâ sâw tetewuap.” ⁹ Tetuloņe yawu sâw ekumu Yura lok orowâk takawiņe tâņġum denņe hohewi.

Pauloņe sârereakmâ kiap Peliki den ekuop.

¹⁰ Tetuloņe yawu sâw ekumu Pelikiņe Paulo ekmâ hâmeņaņak otmu yahatmâ yuwu sâw ekuop. “Gâ nengât kiap pato mandâ yambu sambe pesuk yap. Yawu otmâ nengât orotmeme kerehâk nâņġâm meteat. Yakât otmâ ki nâņġâm kiwiliņmâ den ekgohowe. ¹¹ Emelâk nâņe Anitâ mepaewe sâw Yerusalem kapiân yâhâwan. Yawu otmune hilâm kâiân yâhâp pesuk yap. Sâp ki kâlep oap yakât otmâ yu ya otmâ ġan ya ekgohomune nâņġârâ biwihe yâhâp otbuap otmuâmâ lohimbîne nekbi ya âiyongorâ sâw tetem ekgohomomai.

¹² Aiop, opon kâmbukņan yâhâwan yan lohotņan tatmâ lok âlâ me âlâhât den kakņan âlâ ki sâwan. Me miti emetņe tatmâ arap yan yâhâm ġem me kapi sombemân bam ġam otban yan ġurâ lohotņanâk manmâ lohimbîne kapam kuņetġât âlâ ki kendâyiņġiwan. Yâku lohotņanâk manmune nekbi. ¹³ Yakât otmâ lok yuņe imbiâk hakņan sâw den ekgohoai yakât bulâņe âlâ tiripgohomomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâwune nâņġâ. Mâtâp âiņe teteop yakât Yura papatolipnenņane nâņġaņetâ ki bulâņe

oawâke yamâ benje nâñeâmâ nâñgâmune bulâñe otmap. Yawu gârâmâ, emelâk Moseñe den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipñane den kulemguwi ya nâñe tiñâk lâuman. ¹⁵ Otmu Anitâñe lohimbi âlepñe otmu lohimbi bâleñe ya kerehâk mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât lok yuñe nâñgâñetâ bulâñe otmap. Otmu nâhurâ yawuâk nâñgâmune bulâñe otmap. ¹⁶ Otmu lohimbi âlâ me âlâñe nâñgâm bâlenihimai sâm uwawapñe bia otmâ manmâ gan. Yawu otmâ manmune Anitâñe biwine ekmu ârândân otmap biwinane yawu nanñan.

¹⁷ Yâhâ emelâk embânân nâñe Yerusalem kapi pilâm kâlepñehen ari manmune yambu nombolân yâhâp mon pesuk sâop. Yawu gârâmâ kapi ya ambolipñane bukulpne Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tewetsenñe menduhum nihinjetâ hoñ bayiñgim mem âwurem takawan. Âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâ bukulpne yinñgimune mewi. ¹⁸ Otmu sâp yan Yura nengât orotmeme âlâ tap ya watmâ Anitâhât hotom umbe sâm opon kâmbukñan yâhâwan. Opon kâmbukñan yahan mâne lok haknan sâm taiñe mem tetenekbi. Mem tetenekbi sâp yan lohimbi yan kinbiñe kuk otmâ kapam âlâ ki kuwi. ¹⁹ Yawu gârâmâ Yura lok nombotñane Asia hânângembâ kandi taka tatbiñe den haknan sâwi. Otmu girawu otmâ hilipguwan yakât âlepñe gâhâlen den sânomai. ²⁰ Yâhâ tembe lâu yengât kunyeñe patoñe hotom umai ya yengât kunlipyeñe otmu Yura nengât papatolipnenñe ekyongomu menduhuakmâ den âiân mem katneknjetâ kinban. Yawu otmâ âi pâi tuhunekmâ wuân tosa otmune mem tetewi ya lok kinsai yuñe sâm ekgohoñetgât nanñan.

²¹ Yâhâ den âiân katneknjetâ kinmâ den konohâk ekyongomune nombotñane nâñgâñetâ bâleop yamâ yuwu. “Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap biwinane yuwu nanñan. Yakât otmâ den âiân katneknjetâ kinsan.” Yawu sâm ekyongowan.

²² Yawu sâm ekuop. Yâhâ Pelikiñe Yesuhât den pat âlepñe nâñgâm hengenñuop. Yakât otmâ kuyinñgim yuwu sâm ekyongop. “Tembe lâu yengât kunyeñe pato, kutñe Lisia sâm, yâkñe Yerusalem kapiângembâ takawuap yan denyenñe sâm hârewom.” ²³ Yawu sâm tembe lâu âlâñe Paulo galemñum kinop ya yuwu sâm ekuop. “Paulo mem lohotñan galemñum kinbuat. Otmu bukulpipñane ga tângune sâm otnomai yanâmâ ki kuyinñgiwuat.” Yawu sâop.

Paulo mem pâi emetñan katñetâ tatmu yambu yâhâp pesuk sâop.

²⁴ Pelikiñe Yura imbi miop, kutñe Durusila sâm. Yakât otmâ imbiñâit den sâsâ emetñan yâhâ tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim gawi. Dâim gañetâ kinmâ lohimbiñe Yesu Kiristohâlen biwiyeñane kepeim biwi sânduhân manmai yakât topñe ekyotgop. ²⁵ Yawu gârâmâ den topñe topñe torokatmâ yuwu ekyotgop. Nenñe buku orañgim uwawapñe bia manmain yakât topñe ekyotgop. Otmu âlâmâ biwinenñe galemahom lohotñan manmain yakât topñe ekyongop. Otmu âlâmâ sâp patoen lohimbi kerekñe otmai memai yakât topñe Anitâñe ekma âlâku ikñiâk ikñiâk den âiân mem katyekmâ matñe yinñgiwuap yakât topñe ekyotgop. Yawu ekyotgomu nâñgâm Pelikiñe gorâwanñimu yuwu sâm ekuop. “Yiwerenñe sâp pesuk yap. Yakât otmâ hâmbâi tembe lâulipne âlâkuâk ekyongomune mengekma gañetâ den huhurom.” ²⁶ Yawu sâop. Yawu sâm tembe lâulipñe ekyongomu Paulo dâim ariwi. Yâhâ Pauloñe pâi emetñe puluhum tewetsenñe nihimu membom sâm Pelikiñe yâk orop den kâlep huhum manmâ gaowot.

²⁷ Otmu Yura yengât papatolipyeñane heronñe nâñgâwanñinjetgât Pelikiñe Paulo ki holarop. Yakât otmâ pâi emetñanâk tatmâ gamu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu Peliki arimu yâkât gewâkñan kiap âlâ, kutñe Porokio Pesto sâm, ya Roma yengât kunyeñane hâñgâñgumu taka galemñeñe otmâ manop.

25

Roma yengât kunyeñane den sâm hârewanñiâkgât Pauloñe sâop.

¹ Roma yengât kunyenane kiap Pesto ai sâm wanmâ hângângumu Kaisaria kapiân takaop. Takamu hilâm kalimbu pesuk sâmu Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân yâhâop. ² Yan yâhâmu hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenane yâkâlen menduhuakmâ Paulohât haknan sâwi. Otmu “Paulone Kaisaria kapi pilâm Yerusalem kapiân takamu tengâen tatmâ kunom,” sâm den hikuwi. Yakât otmâ ³“Paulo Yerusalem kapi yuân hângângugetâ takaek,” yawu sâm Pestone den katmu tembe lâulipne yengâlen ariâkgât ulitguwi.

⁴Ulitgugetâ Pestone yuwu sâm ekyongop. “Paulo Kaisaria kapi yakât pâi emetjan tap. Nâne kapi yuân tipine tatmâ âwurem gewom. ⁵Yakât otmâ yengât kunlipyene nâ orowâk Kaisaria kapiân arimunne Paulo den aiân mem katmune kinmu haknan sânomai.”

⁶Yawu sâm ekyongomu hilâm bâlâk nerek mon pesuk sâmu, Yerusalem kapi pilâm Kaisaria kapiân gewi. Yâhâ emet hanj sâmu Pestone den sâsâ emetjan yâhâ tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katjetâ kinop. ⁷Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenane Yerusalem kapiângembâ gewine hawamgum kinmâ den umatne âlâlâ haknan sâwi yamâ bulâneâmâ ki teteop. ⁸Yawu otjetâ Paulone sârereakmâ denyene kaknan yuwu sâop. “Nâne Yura nengât girem den âlâ ki lonngâem manmâ gan. Me opon kâmbuknan ki yâhâm otmâ hilipguman. Me Roma yengât kunyene ki sâm ge katman. Me yâkât ki nângâm bâlewanjiman.”

⁹Yawu sâmu Yura yengât papatolipyenane herone nângâwanjinetgât nângâm Pestone yuwu sâm Paulo âikuop. “Tembe lâulipne ekyongomune menjekmâ Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâm hârehihiwongât nangat me bia?”

¹⁰Sâmu sâop. “Roma yengât den sâsâ emetne yuân katneketâ kinsan. Yakât otmâ gâne yuân tatmâ nâhât den sâm hârenihiwuat. Gikahâmâ nâhât topne nangat. Nâne Yura lohimi âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ manmâ gan. ¹¹Yawu gârâmâ girem den âlâ kum kâpekban mâne âlepne nohombâi. Yâhâ gâne den aiân katnekdâ kinsan. Otmu yâkne den haknan sânomai yakât bulâne ki tetewuap otmuâmâ lok âlâ me âlâne menekmâ yâk yengât bâtyenan katneknomaihât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Roma yengât kunyene iknak denne sâm hârenihiwuapgât nangat.” Yawu sâm ekuop.

¹²Yawu sâm ekumu Pestone yakât topne nângâwe sâm ikne bukulpne nângân nângânyene orop yakât âiyongop. Âiyongomu alahu gulahu otmâ matne ekuwi. Matne ekugetâ lauyenan mem Paulo yuwu sâm ekuop. “Roma nengât kunnene iknak den sâm hârehihiwupgât nangat. Yakât otmâ yâkâlen hângângohomune ariuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Lok kutdâ ala, kutne Akiripa sâm, yâkne Pestohâlen ariop.

¹³Hilâm âlâen lok kutdâ âlâ, kutne Akiripa sâm, garinâit Pesto herone otbangire sâm Kaisaria kapiân giowot. Yâhâ Akiripa garine yâkât kutne Beanike. ¹⁴Hilâm âlâen Pestone Paulohât den pat ya Akiripa yuwu sâm ekuop. “Kiap hângine, kutne Peliki sâm, yâkne lok âlâ, kutne Paulo sâm, pâi emetjan katmu tatmu ai pilâm ariop. ¹⁵Otmu Yerusalem kapiân yâhâwan sâp yan Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyene otmu Yura yengât papatolipyenane nâhâlen ga menduhuakbi. Yawu otmâ nâne Paulohât den sâm hârewanjimune kugetâ mumbuapgât nângâm den âlâlâ haknan sâwi. ¹⁶Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok âlâhât haknan sâmai yanâmâ nâne Roma nengât orotmeme âlâ watmâ angoân lok ya mem den aiân katman. Yawu otmune den ambonane lok yakât senjan kinmâ haknan sânetâ yan sârereakmâ ya sâm purik pilâyinjimap. Yawu otmâ den sâm hâreyinjiman yakât topne Yura papatolipne ekyongowan. ¹⁷Otmu sâp ki kâlep otmuâk Paulo haknan sâne sâm otmâ nâhâlen takawi. Otmu emet hanj sâmu ekyongomune ganetâ den sâsâ emetjan yâhâ menduhuakbin. Yawu otmâ tembe lâulipne ekyongomune Paulo dâim ga katjetâ kinop. ¹⁸Yawu otmâ Yura yengât papatolipyenane den haknan sânetâ nângâmune tângât olop. Yâkne Paulo orop yengât girem den âlâhât sâm

kuanjim tatbi. ¹⁹ Otmu lok âlâ, kutje Yesu sâmb, emelâk muowâke yamâ benje “Anitâne mumuñambâ mem yahatmu mansap,” yawu nângâm Paulone lohimbi ekyongomap. Yakât otmâ Paulone den yawu ekyongomap ya gurâ yawuâk den kakñan sahangiwî. ²⁰ Yawu orangim kinbi yakât otmâ girawu otmâ den bulâne mem tetewom sâmb kopa otban. Yawu otmâ Paulo yuwu sâmb ekuwan. “Tembe lâulipne ekyongomune mengekma Yerusalem kapiân yâhânetâ yan denge sâmb hârehihiwomgât nangat me bia?”

²¹ Sâmbune sâop. “Roma yengât kunyeje ikñak denne sâmb hârenihiwuapgât nanjan. Yakât otmâ pâi emetjan katnekdâ tatmâ yâkât mambotmâ manbom.” Yawu sâop. Yakât otmâ tembe lâulipne ekyongomune pâi emetjan mem katnetâ tatmâ gap.”

²² Pestone yawu sâmb ekumu Akiripane yuwu sâop. “Lok ya ikne launambâ den gemu nângâwehât nanjan.”

Sâmbu sâop. “Hândâhân ekgohomu nângâwuat.”

²³ Emet hanj sâmbu Akiripa yet Beanike yâkne menjâleakmâ den sâsâ emetjan yâhâmutâ tembe lâu yengât kunyeje pato otmu kapi ambolipne yahat yahatje betyetjan yâhâwi. Otmu Pestone tembe lâulipne ekyongomu Paulo dâim ga katnetâ kinop. ²⁴ Sâp yan Pestone yuwu sâmb ekyongop. “Lok kutdâ Akiripa otmu bukulpne, yuwu sâmbune nângânet. Yura lohimbi Kaisaria otmu Yerusalem kapiân mansainje nâhâlen taka lok kinsap yu kumunje mumbuapgât den hakoek eknohomai. ²⁵ Yawu gârâmâ nâne den âiân katmune kinmu âi pâi tuhum tosa âlâ ki mem tetewan. Yawu gârâmâ ikne nângân nângânñaneâmâ Roma kunnennane denne sâmb hârewañgiwuapgât nangap. Yakât otmâ yâkâlen hângângumune ariwuap. ²⁶⁻²⁷ Yâhâ yâkne wuân otmu bâleop yakât pâi emetjan katmune kinsap yakât topne nângâm pâpguan. Yakât otmâ den imbiâkbân kulemgum kunnennahâlen hângângumune arimap sâmb pilâwan. Yawu otmâ lok kutdâne Akiripa otmu bukulpne yeje âi pâi tuhunetgât tembe lâulipne ekyongomune dâim ga katnetâ kinsap. Wuân otmu bâleop yakât topne yeje mem tetenomai otmuâmâ yakât den pat kulemgum katmune ariwuap.” Yawu sâmb Akiripa ekuop.

26

Paulone ikne topne sâmb Akiripa ekuop.

¹ Yawu otmâ Akiripane Paulo yuwu sâmb ekuop. “Gâku sârereakdâ nângâwe.” Yawu sâmb ekumu yahatmâ kinmâ yuwu sâmb ekuop.

² “Yura lokne den haknan sâmbu. Yakât otmâ âun yukârâmâ lok kutdâne Akiripa gâne nângânihirâ sârereakmâ nine topne ekgohowe. Yakât otmâ herone nângâhian. ³ Gâne Yura nengât orotmemenenne nângâm meteat. Otmu Mosenje girem den âlâlâ kulemguop yakât nângâm sâmb kuanjiain ya gurâ yawuâk nangat. Yakât otmâ nângânihirâ nine topne ekgohowe.

⁴ Nâ naom tipine tâñâlâmbâek Yerusalem kapiân manmâ gan. Yakât otmâ Yerusalem kapi ambolipne otmu kapi âlâlâ Kilikia hânân tatmâ arap ya ambolipñane nângânihai. ⁵ Parisaio lokne Yura nengât girem den âlâlâ tiñâk lâum orotmemenenne tâñ tâñâk watmâ Anitâ mepaem manmai. Otmu nâne angoân opon kâmbukñan yâhâwan sâp yan embânâmbâek yâk yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yâhâ lok haknan sâmb kinsainje yakât topne nangai. Yakât otmâ den yukât âiyongorâ ekgohonomaihât dop tap. ⁶⁻⁷ Nâ pâi emetjan mem katneketâ mansan yakât topne ya âlâhât bia. Anitâne tâmbâlipnenne yengât nângâm manman kârikñahât kuningiop yakât bulâne mene sâmb nen Isirae komot kâiân yâhâp mansain nen kerekne omonje hilâmne Anitâ mepaem biwinenñane hukum mansain. O, lok kutdâne Akiripa yuwu sâmb ekgohomune nângâ. Anitâne manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâne membomgât nanjan. Yakât otmâ Yura lok yune den âiân katneketâ kinsan. ⁸ Yâhâ Anitâne Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tihitnenne otmâ tap. Yawu gârâmâ Anitâne lohimbi mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât Yura lohimbi nombotñane nângânetâ ki bulâne otmap.

⁹ Emelâk Yesu Nasaret kapi ambonje yâkât nângâmune giop. Yakât otmâ yâkât den pat âlepne ki sâam haok tuhujet sâam lohimbi yâkâlen biwiyenaje kepeim manminiwi ya mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiminiwan. ¹⁰ Yerusalem kapiân manban yan topne katmâ Anitâhât hotom umai ya yengât kunlipyeje yengâlen ari ekyongomune pepa kulemgum nihiwi. Pepa ya mem sâtyeje lâum tembe lâu ekyongomune lohimbiye Yesuhâlen biwiyenaje kepeim manminiwi ya kiŋgitne orowâk meyekmâ pâi emetjan katyeknetâ tatbi. Otmu nombotne den âiân mem katyekmâ yongonetâ munomaihât sâam hâreyinginetâ nângâmune ârândân olop. ¹¹ Otmu nâne Yura nengât miti emetne tatmâ arap yan yâhâ mem teteyekmâ Yesu betgunet sâam mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yingiwani. Yawu otmâ tepne kâlâp sem pâku lohimbi yengâlen ari nengât miti emetne kapiyenjan tatmâ arap yan yâhâm gem yongom watyekmâ gawan.

¹² Yawu otyingiwongât hotom umai ya yengât kunlipyenaje pepa kulemgum nihim hângânnohetâ bukulpne nombotne meyekmune Damasiko kapiân ariwin.”

Paulone Yesuhâlen biwiyenaje kepeiop yakât den pat

¹³ O, lok kutdâne Akiripa, gâne nângânihirâ den torokatmâ yuwu sâamune nângâ. Damasikohât mâtâwân ari hilâm kârikjan himbimâmbâ laninjanje siliŋ siliŋ sâam hâunenehop. Siliŋ siliŋ sâam hâunenehop ya ekmune sikopne kârikne pilâm irik irik sâamap ya wangim âlâ kândâkdâ olop. ¹⁴ Siliŋ siliŋ sâam hâunenekmu hâmbiŋ gumbiŋ otmâ hânân ge pare imunje yan Yesu Kutdâne Yura nengât denân yuwu sâam eknohop. “Saulo Saulo, gâ wongât iliwetsat? Sosoje yu me ya hilipyongomap sâam yeje ipne mem engatjan hikujetâ dâiakmâ hâhiwin nângâmap. Yakât dopneâk nâne menjekmâ hekuhekmune dâiakmâ hâhiwin nangat.”

¹⁵ Sâamu sâawan. “Gâ âlâ?”

Sâamune kâpeknihim sâop. “Nâ hilipnohom gat. Nâ Yesu. ¹⁶ Nâne âi sâam gihimune hoŋ banihim manmâ yâhâwuat yakât tetehihian. Yakât otmâ yahatmâ kin. Wuân me wuân otbuat ya ekgohomune nângâ. Nâne sâp yiwerene yu tetehihim den ekgohowan yu otmu hâmbâi sâp âlâen tetehihim den ekgohowom ya lohimbi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari ekyongowuat. ¹⁷ Ekyongom ariwuat yan Yura lok otmu pâku lok nombotjanje den ya nângânetâ tâŋât otmu mem âlâlâ tuhuheknomai. Mem âlâlâ tuhuheknetâ yan nâne tihitge otmâ bâtyenambâ mengekbon. ¹⁸ Otmu mâmâne otgihimune lohimbi omoŋ bâlenjan manmâ Satangât tem lâuwanŋimai ya yengâlen ari nine den pat âlepne ekyongorâ nângânetâ Anitâhât laninjanje biwiyenjan pilâmu haŋ sâyingiwuap. Haŋ sâyingimu omoŋât manman bâlenambâ keterakmâ nâhâlen biwiyenaje kepeinetâ Anitâne tosajene pilâyingiwuap. Tosajene pilâyingim nine nanne baratne sâam ikne lohimbi yengât nângâm manman kârikjahât pat kuyingioŋ ya yengât gurâ yawuâk kuyingiwuap.” Yesune yawu sâam eknohop.

Paulone olop miop yakât ekyongop.

¹⁹ Lok kutdâ Akiripa, torokatmâ yuwu sâamune nângâ. Yesune himbimâmbâ ge tetehihim den eknohop ya lâum manmâ gan. ²⁰ Lohimbiye orotmemeyene bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanŋim lohotjan mannomaihât nâne topne katmâ den pat âlepne ya Damasiko kapi ambolipne ekyongowan. Otmu kapi ya pilâm Yerusalem kapiân âwurem taka yawuâk ekyongowan. Otmu yapâ ari kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipne ekyongowan. Otmu bâineâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den pat âlepne ya ekyongowan. ²¹ Yawu otmâ âwurem taka Yerusalem kapiân yâhâwan. Otmu Anitâ mepaewe sâam opon kâmbukjan yâhâmune yan menekmâ nohone sâam otbi. ²²⁻²³ Yamâ Anitâne tihitne otmâ gap. Yakât otmâ âun yukârâmâ senyenjan kinmâ, lok yahat yahatne otmu geheje, yen kerek Yesuhât den pat âlepne ekyongoan. Den ekyongoan yu den âine bia. Anitâne tihitnenne otbe sâam ikne hoŋ bawa hângângumu ge lohimbi lok otmâ manop. Yawu gârâmâ lok nombotjanje yâkât

hâkâj otmâ mem bâleje âlâlâ mângâenjetâ sât gum muop. Muowâke yamâ benje Anitâje mumuñambâ mem yahatmu tap. Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbîje yâkâlen biwinenñaje kepei manmâ yâhâm munom otmuâmâ nen gurâ yawuâk Anitâje mumuñambâ mem yahatnenekbuap. Yesuhât den ekyongoan yu emelâk emet inânñan Mose otmu Anitâhât poropetelipñaje kulemgowi.” Yawu sâm ekyongop.

²⁴ Pauloje yawu sâm ekyongomu Pestone uk sâm yahatmâ den kârikñan yuwu sâop. “Paulo, gâ biwihe gulip oap. Nângân nângân emetñan sâp kâlep manmâ gaon yanjak mon biwihe gulip oap.” Yawu sâop.

²⁵ Yawu sâmu Pauloje yuwu sâm purik pilâwanjiop. “O lok kutdâne Pesto, biwine ki gulip oap. Den ekgohoan yu bulâje. Gârâmâ gâneâmâ pup takat. Yakât otmâ Yura nengât topnenje ki nanjat. ²⁶ Yawu gârâmâ bukuhe Akiripañeâmâ topnenje nângâm meteap. Emelâk embâñambâek Anitâhât poropetelipñaje den kulemgowi yakât bulâje tetekñan tetemu ekmâ yakât topje ki hâum pâpgumap.”

²⁷ Pauloje Pesto yawu sâm ekum benje purik sâm Akiripa yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâne Akiripa, yuwu âihohowe. Anitâje emelâk poropetelipñaje den ekyongomu kulemgowi ya nângârâ bulâje oap me bia? Nângâmune biwihañe nângârâ bulâje oap yakâ.”

²⁸ Sâmu Akiripañe sâop. “Gâje Yesuhât topje eknohorâ yâkâlen biwine in yawu ki katbom.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yesuhâlen biwihe in yawu katbuat, me biwihe alitmâ manmâ yâhâwuat yakât ki nanjan. Yawu gârâmâ Yesuhâlen biwinañe kepeim yâkât den pat âlepñe ekgohoan yu gâ otmu lok kinsai yuñe nângâñetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyañe kepeinomañet Anitâ ulitgum mansan. Nâje yu ya otmâ mansan yawuâk otmâ mannomaiñet nanjan. Yamâ ipñe hikunekmâ pâi emetñan katnekñetâ kinsan yakât ki yan.” Yawu sâop.

³⁰ Yawu sâm tij pilâmu yahatmâ den emetñambâ ge iton galañ otmâ ariwi. ³¹ Otmu Akiripa, Pesto, Beanikeñe yuwu sâm alahuwi. “Lok yu den âiân katmâ âi pâi tuhuainake yamâ benje kuñetâ mumbuapgât dop ki oap. Me pâi emetñan katñetâ tatbuapgât dop gurâ yawuâk ki oap.” ³² Yakât topje sâm alahu gulahu otñetâ Akiripañe Pesto yuwu sâm ekuop. Roma kunneneñe ikñak den sâm hârewañgiwuapgât Pauloje ki sâop mâne gâje holañdâ ge ari manbuap.” Yawu sâop.

27

Wañga patone Paulo mem Roma kapiânge ariop.

¹ Pestone Paulo hângângumu Roma kapi Italia hânân tap yan ariwuapgât sâpñe kalop. Yâhâ sâp ya tâlâhumu tembe lâulipñe ekyongomu Paulo pâi emetñambâ mem saru ginñan geñetâ peneyiñgiwin. Yâhâ Roma yengât tembe lâu komot âlâ, kutyene “Roma lok kutdâhât komot,” ya yengât kunyene âlâ, kutñe Yulio sâm, yâkñe Paulo otmu pet kulem lok nombotñe âlâ galemyongoâk sâm Pestone bâtñan katyekbi. ² Otmu sâp yan wañga pato âlâ Aramitem kapi yakembâ taka talop. Wañga ya Asia saru ginñan kapi tipi tapi tatmâ arap yan ariwe sâm olop. Yawu otmâ lok âlâ, kutñe Aristako sâm, yâk Tesalonike kapi Makeronia hânân tap ya amboñe, yâk orowâk wañgaen yâhâwin. ³ Wañgaen yâhâmunñe yapâ pilâm menenekmâ ariop. Emet hañ sâmu wañga ya Siron kapiân arimu Yulione Paulo nângâwanjimu wañgaembâ ge bukulipñe yengâlen ariwin. Bukulipñe yengâlen arimunñe sot um ningiñetâ nemunñe mâtâpñetâ senñe âlâlâ menduhum ningiwi. ⁴ Ya mem pilâyekmâ âwurem ge wañgaen yâhâmunñe menenekmâ ariop. Otmu ariwinângembâ siru pato pilâmu yakât otmâ Kipiro mâtunja otmu Asia hân pato ya hohetyetñan ariwin. ⁵ Otmu Kilikia Pampilia hân hâlâñmâ ari saru gulunje hâtikgum ba Mira kapi Likia hânân tap yan ariwin. ⁶ Yan ari wañgaembâ gewin. Otmu wañga âlâ Alesandiria kapiângeñembâ taka talop yanje Italia hânângeñe ariwe sâm olop ya Yulione mem teteop.

7-8 Yakât otmâ wanğa yan yâhâmunņe menenekmâ ari siru pato pilâmu yanğak lo-hotņanâk Kiniro kapiân ariop. Yan ari sirunę wi sâm wanğa mem purik pilâwe sâm otmu kapi ya wangim Kirit mâtuņa yakât hân potonņe, kutņe Salomoni sâm, ya waratgum ariwin. Otmu saru gulunę âlâ, kutņe Saru Gulunę Âilonęo sâm, ya Lasia kapi gotņan tap yan arine sâm hâi hâiņe otmu ariwin.

Wanğa ya guhulakbuap yakât den Paulonę ekyongop.

9 Saru gulunę yan tatmunņe sikop sâpņe tâlâhuop. Yakât otmâ Paulonę girem den yuwu sâm Yulio, wanğa ambonę otmu nep lok yengât kunyene ekyongop. 10 “Sâmunę nâņęâņet. Kapi yu pilâm arinomgât dop âlâ ki oap. Yâhâ pilâm arinom otmuâmâ siru pato bâlene pilâmu wanğa guhulakmu senņe âlâlâ biatmu sarunę nen kerek harannongowuap yakât nâņęâm kiwiliņ oan.” 11 Yawu sâm ekyongomu nep lok yengât kunyene otmu wanğa ambonaņe denņe kuwanğimutâ Yulionę yâk yetgât denâk nâņęâop. 12 Yâhâ saru gulunęan tatbin ya ekņetâ sikop sâpņan wanğaņe yan tatbuapgât dop ki olop. Yawu gârâmâ Kirit mâtuņa yan saru gulunę âlâ tap, kutņe Poiniki sâm. Poiniki saru gulunę yakât hân hâmeņaņe siru kâtâpgumap. Yakât otmâ Yulionę yuwu sâm eknongop. “Poiniki saru gulunęan ari tatnom. Otmu gelâk sâpņe tetemu yapâ pilâm Roma kapiâņgen arinom.” Yawu sâm ekyongomu yapâ pilâm ariwin.

Siru pato pilâop.

13 Otmu betnenņehembâ siru inin kumu ip sâhâte wi ya mem dâiņetâ gamu wanğaņe menenekmu Kirit ginņe hâlâņmâ ariwin. 14 Arimunņe pumņehembâ siru pato bâlene pilâop, yakât kutņe Kahu sâm, 15 yaņe kum wanğa lâum purik pilâwe sâm olop. Yawu otmu hâhiwin pato nâņęâmâmâ pilâm in tatmunņe ihilâk mahilâk otmâ ariop. 16 Arim arim arim mâtuņa tipinę, kutņe Kauta sâm, yakât nombotgen arimunņe tipinę âlepņe olop. 17 Yâhâ wanğa yakât diņgi saruân gemap sâm nep lok yaņe mem dâiņetâ wanğa kakņan yâhâmu sâhâwi. Otmu neņ kârikņe âlâ, yakât kutņe Siriki sâm, yan wanğa ya yâhâmap sâm yâkņe sâņgum pato ya dâiņetâ gemu betnenņehembâ siru pato bâlene pilâmu ariwin. 18 Emet haņ sâmu siru pato bâlene kumu wanğa gemap sâm senņe âlâlâ nombotņe saru kâlehen lâum pilâmunņe gemu ariwin. 19 Otmu emet haņ sâmu siru yawuâk kumu yakât otmâ senņe âlâlâ bâiņe lâum panmunņe giop. 20 Otmu omoņe hilâmņe siru kârikņeâk kum imu yan elem patonę kâtâpnongomu omoņ saha hop. Yawu otmâ hiliwahonom sâm biwinenņe orotok sâop.

Paulonę den ekyongom mem hewewenę tuhuyehop.

21 Siru kârikņeâk kumu yan lok nombotņe sot ki nemâk tatbi. Yawu tatņetâ Paulonę yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongowan ya nâņęâņetâ bulâņe olop mâne Kirit mâtuņan tep sânduk tatbâin. Yawu otmâ senņe âlâlâ kiņgitņe orowâk ki gulip otbâp. 22-26 Yawu gârâmâ ambone Anitâņe aņelo âlâ hâņgâņgumu ge omoņe teteni him nohonmâ yuwu sâm eknohop. “Gâņe Roma yengât kunyene yâkâlen ari den ekuwuatgât Anitâņe sâm kalop. Anitâņe nâņęâhihimu lok gâ orop wanğaen taiņe ki hiliwahonomai. Yakât otmâ ki kiņgitgahât otbuat.” Yawu sâm eknohop.

Bukulipne, yuwu sâmunę nâņęâm biwiyenę huruņ sâek. Wanğa yunę bulâņanâk huhuakmâ gulip otbuawâke yamâ benņe nenâmâ ki hilipnongowuap. Siru pato bâlene pilâm wanğa lâum putuk pilâmu mâtuņa âlâhât sâtņan kumu huhuakbuap. Yawu otmu nenņe âlepņe hikinņan yâhânom. Anitâhât aņelonę den yawu eknohomu nâņęâm biwi yâhâp ki oan. Den eknohoap yukât bulâņe bulâņanâk tetewuap.” Paulonę yawu sâm ekyongom biwiyenę mem hewewenę tuhuop.

27 Siru pato bâlene pilâmu wanğa ya bam gam purik gurik otmu tatmunņe Sande yâhâp pesuk sâop. Otmu omoņ tânâmņan wanğa nep lokņe “hân utâpğuin mon” sâwi. 28 Yawu sâm “yakât dopņe pilâm ekne,” sâm ip pilâņetâ amokņan ge kumu yan yakât dopņe

mita lok konok nerek lok âlâhât bâlâk nerek yawu olop. Otmu yapâ tipinje ari âlâku ya pilânetâ ge kumu yan yakât dopnje mita lok konok nerek lok âlâhât bâtnombot yawu olop. ²⁹ Otmu neŋ kârikŋan yâhâmain sâm kinŋityenjahât otmâ, waŋga betŋan aŋga imbât talop ya pilânetâ giop. Yawu otmâ “emet haŋ sâek,” sâm ulitgum tatbi. ³⁰ Tatmâ nep lokŋe pilânenekmâ arine sâm otmâ diŋgi âlâen yâhâ den mem yuwu sâwi. “Nenŋe diŋgi yu mem waŋga hâmenjan yâhâ waŋgahât aŋga âlâ pilâmunŋe gewuap.”

³¹ Yawu sânetâ nâŋgâm Paulonje Yulio otmu tembe lâulipŋe yuwu sâm ekyongop. “Nep lok yuŋe pilânenekmâ arinetâmâ, nen saruân gemunŋe harannongowuap.”

³² Yawu sâm ekyongomu ipŋe mem diŋgi sâhâwi ya hârem pilânetâ diŋgi ya saru kakŋan ihilâk mahilâk bam ariop.

³³ Emet enŋatŋe nâŋgâmu yan Paulonje lok kerehâk yuwu sâm eknongop. “Nen sot ki nem tatmunŋe Sande yâhâp pesuk yap. ³⁴ Yâhâ wâtnenŋe houŋ sâmapgât sot nene. Sot nemunŋe wâtnenŋe tiŋ tiŋ sâmu waŋgaŋe neŋ kârikŋan yâhâm huhuakbuap yan âlepŋe hikiâŋgen yâhânom.” ³⁵ Yawu sâm eknongom Anitâ mepaem sot âlâ mem niop. ³⁶ Otmu nenŋe ekmâ biwinenŋaŋe holaŋakmu sot mem newin. ³⁷ Yâhâ waŋgaen tatbin nen lok 276 sot ya mem nemunŋe tepnenŋe ârândâŋ olop. ³⁸ Yawu otmâ nep lokŋe waŋga biwiŋambâ sot lâum saruân pilânetâ gemu waŋga yaŋe hewewen otmâ ariop.

Waŋga ya huhuahop.

³⁹⁻⁴⁰ Emet haŋ sâmu hân ya ekmunŋe ki keterahop. Yawu otmâ saru atenŋe âlâen yâhâmunŋe neŋ biaen ekmâ, nep lokŋe “waŋgaŋe yan ari ginŋan yâhâek,” sâm waŋgahât aŋga yakât ip hârenjetâ gemu sâŋgum pato ya dâinetâ yâhâmu siruŋe memu saru ginŋan yâhâwe sâm olop. ⁴¹ Yawu gârâmâ ya wangim neŋ kârikŋan yâhâop. Neŋ kârikŋan yâhâmu hâmenŋe kârikŋe otmâ tatmu saru pato pilâm waŋga betŋe ya kumu huhuahop.

⁴² Kumu huhuakmu “pet kulem lokŋe saru kakŋambâ yolon otmâ arimai,” sâm tembe lâunŋe yongone sâm otbi. ⁴³ Yongone sâm otŋetâ yan kunyenŋe Paulo ya kumai sâm kuyinŋiop. Kuyinŋim “yolon otmâ manmainŋe soŋ pilâm gem arinet,” sâm ekyongomu lok nombotŋaŋe soŋ pilâm ge yolon otmâ ba hikiâŋgen yâhâwi. ⁴⁴ Otmu yolon ki otmâ manbiŋe wahap âlâ, nak papaŋe pato yawuya mem kakŋan yâhânetâ lokoyekmu yâhâwi. Yawu otmâ nen kerekŋe hikiâŋgen yâhâwin.

28

Melite mâtuŋan ariwi.

¹ Hikiâŋgen yâhâ mâtuŋa yakât kutŋe nâŋgâne sâm ambolipŋe âiyongomunŋe kutŋe “Melite” sâm eknongowi. ² Yâhâ gelâk ningimu bâlâpŋahât otmunŋe yâkŋe buku otningim kâlâp hâwurum uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbin. ³ Kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ tatmunŋe yan Paulonje launŋaŋe kârâŋ kârâŋ sâm kâlâp âlâ hâwurum katmu siop. Yawu otmu hâmiwuk âlâ kâlâp biwiŋambâ ga yolondoŋ sâm bâtnan ihim kepeim kinop. ⁴ Yawu otmu kapi ambolipŋaŋe ekmâ yuwu sâm alahuwi. “Lok âlâ kumu muop yakât matŋe. Saruŋe ki harangumu muap. Yawu gârâmâ saru ginŋan yâhâmu matŋe yu tetewaŋgiap.” ⁵ Yawu sânetâ Paulonje hâmiwuk ya bâtnambâ kum pilâmu gemu kâlâpŋe siop. Kâlâpŋe semu Paulo hâmiwukŋe ki ihioŋ yawuyaek otmâ bâtnaŋ welâm welâm olop. ⁶ Yawu otmu ekmâ yuwu sâwi. “Hâmiwukŋe ihimu yakât hâkŋe suk sâmu in yawu gem mumbuap mon?” Yawu sâm dâŋâk ekmâ kinbi. Ekmâ kinmâ yu ya ki tetewaŋgiop yakât otmâ ekmâ sâwi. “Lok yu hewukŋe lok. Hâkŋe yâhâp.”

Lok âlâ mesek olop ya Paulonje heŋgeŋguop.

⁷ Lok kutdâ âlâ, kutŋe Popilio sâm, yâkŋe kapi tatbin ya hâlâŋmâ manop. Yâhâ lok yaŋe buku otningim emetŋan dâinenekmu yâhâ orowâk im tatmunŋe hilâm kalimbu pesuk sâop. ⁸ Otmu Popilio âwâŋaŋe tepŋan arimu mesek olop. Mesek otmâ tatmu Paulonje yâkâlen ba Anitâ ulitgum kunŋan mem heŋgeŋguop. ⁹ Mem heŋgeŋguop yakât

den pat ya sâm haok tuhujetâ nângâm lohimbî mesek topnje topnje teteyingiojne takanjetâ mem hengemyongop. ¹⁰ Mem hengemyongomu yakât matnje lohimbî nombotnje tep âlep nângâwanjim senje âlâlâ yahat yahatnje mem taka ningiwi. Yawu otmâ mâtunja yan manmunje emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yâhâ gelâk sâpne tâlâhumu kapi ya pilâm arine sâm otmunje kapi ambolipnje herone nângâningim mâtâpgât natik lâum wanjaen katjetâ talop.

Melite ya pilâm Roma kapi patoen ariwi.

¹¹ Otmu emelâk sikop sâpne tâlâhuop sâp yan wanja pato âlâ Alesandiria kapiângembâ taka talop. Yâhâ Alesandiria kapi ambolipnje lâpioyene yâhâp, boho boho, ya ulityotgom manmai. Yakât otmâ wanja ambojane lâpio yakât umutnje hâwim wanja hâmenjan lâum kânângâmu kinop. Yakât otmâ wanja yakât kutnje “Lâpionenne boho boho” sâm kunbi. ¹² Wanjaen yâhâmunje yapâ menenemâ ari Sirakusi kapiân ariop. ¹³ Yan ari tatmunje hilâm kalimbu pesuk sâmu yapâ ari siru pato pilâm mem awawi guwawi tuhunenekmu Lehiom kapiân ariwin. Emet hanj sâmu, betnennehembâ siru pato pilâmu ari hilâm yâhâp pesuk sâmu yan Puteoli kapi Italia hânân tap yan ariwin. ¹⁴ Yan ari wanjaembâ gemunje kapi ambolipnje Yesuhâlen biwiyenje kepeim manbiije taka mem buku otningijetâ orowâk manmunje sande konok pesuk sâop. Otmu yapâ pilâm Roma kapiângen ariwin. ¹⁵ Mâtâwân arim tatmunje Yesuhât komotnje Roma kapiân manbiije nengât den pat nângâwi. Yawu otmâ nombotnje taka Apio kapiân tatmâ mambotningiwi. Nenje yan arimunje penangiakbin. Yâhâ nombotnje âlâneâmâ taka kapi âlâ, kutnje Anjim Bero Emet Kalimbu sâm, yan mambotningijetâ arimunje penangiakbin. Yan Paulone yekmu biwiije holañakmu Anitâ mepaem tep herone nângâop.

Paulone Yesuhât den pat âlepne Yura yengât papatolipyene ekyongop.

¹⁶ Roma kapiân arimunje tembe lâu yengât kunyene Paulo nângâwanjimu pâi emetjan ki katbi. Yawu otmâ emet tâñâlân katjetâ tembe lâu konoknje galemgumu orowâk manowot.

¹⁷ Hilâm kalimbu pesuk sâmu Yura yengât papatolipyene ganjetâ den otnom sâm Paulone den katmu yâk yengâlen ariop. Yawu otmâ yâkne nângâwanjim ganjetâ yuwu sâm ekyongop. “Bukulipne, nine topne ekyongomune nângânet. Yura bukulpnenne Yuraia hânân manmai me pâku lohimbî yengâlen ari manmai yâk ki mem bâleyekmâ manmâ gan. Me emelâk embânâmbâek tâmbâlipnenne Mosehât girem den âlâlâ lâum orotmemenenne topnje topnje katningiwi ya ki lonğâem manmâ gan. Yawu otmâ uwawapne bia manmâ gawanâke yamâ benje bukulpnenne nombotnje Roma lok yengâlen ari den imbiâk haknan sâwi. Yakât otmâ Roma yengât tembe lâulipnje Yerusalem kapi yakât pâi emetjan mem katneketâ tatban. ¹⁸ Pâi emetjan mem katneketâ tatmune Roma yengât kunlipyenne topnje girawuhât den âiân katneki ya nângâne sâm âi pâi tuhunekbi. Âi pâi tuhunekjetâ mumbomgât dop ki olop. Yanak holañekne sâm otbi. ¹⁹ Yawu otbiâke yamâ benje Yura papatolipnenne kârikne otmâ kuyingijetâ yapâ gâtneje Roma lok kutdâne denne nângâm hârenihuwapgât sâwan. Yâhâ nâne papatolipne den âiân katyekbe sâm ki otman. ²⁰ Anitâne Yura nengât tihitnenne otmâ ikne honj bawane hângângumu gewuapgât nângâm biwinenne memâk manmain. Yawu gârâmâ Anitâne emelâk hângângumu giop biwinane yawu nanjan. Yakât otmâ pâi emetjan katneki. Yâhâ Anitâhât honj bawane yâkât topnje ekyongowe sâm dâiyekmune takai.”

²¹⁻²² Sâmu sâwi. “Bukulipnenne Yuraia hânân manmaine gâhât den ki kulemgum katjetâ takap. Me lok âlâ ki hângângunjetâ nengâlen taka sâm bâlehihimu nângâwin. Yawu gârâmâ lohimbî hânjan kulemjan manmâ araine Yesuhât komot yengât sâm bâleyingimai. Yakât otmâ gâhât nângân nângânân tap ya eknongorâ nângâne sâm oain. Yawu gârâmâ âun yukârâmâ ki alahunom. Hâmbâi bukulpnenne nombotnje ki takai yâk orowâk taka tatmunje den huhunom.” Yawu sâm ekuwi.

²³ Yawu sâp den huhunomgât sâp katbi. Otmu sâp sâwi ya otmu omonânâk Yura lok dondâhâlâkne Paulohât emelan yâhâ menduhuakbi. Menduhuaknetâ Anitâne tihityene otmap yakât den pat âlepne Paulone ekyongomu emet nîj sâop. Otmu emelâk embânâmbâek Mose otmu Anitâhât poropetelipne den kulemgawi yakât bulâne Yesuhâlen teteop yakât topne kâsikum yîngînetâ nângâwi. Yawu otmâ biwiyene Yesuhâlen katnetgât nângâm engatyejan giop. ²⁴ Yâhâ nombotne denne nângânetâ bulâne olowâke yamâ benne nombotne âlâneâmâ nângânetâ nahat otmu bet pilâwi. ²⁵ Yawu otmâ den kakjan sahangînetâ Paulone yuwu sâp ekyongop. “Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne poropete lok âlâ, kutne Yesaia sâp, den yuwu sâp ekumu kulemguop yakât bulâne yengâlen teteap.

²⁶ “Gâne Isirae lohimbi yengâlen ari yuwu sâp ekyongo. “Anitâne yuwu yap. Yene biwi pâlâmne otmâ nâhât den nângânetâ tâjât otmap. Otmu nâhât hâkâj otmâ nângâm kâkâsuk otmâ kâhâeneksai. ²⁷ Yakât otmâ biwiyene alitmâ nâhât topne ki nângânetâ keterakyîngiwuap. Yawu otmâ hiliwahonomai.” Den yawu tap.

²⁸ Yakât otmâ yuwu sâp nângânet. Anitâne lohimbi kerek nengât tihitnenne otbe sâp oap yakât den pat pâku lohimbi yengâlen ari ekyongonomgât sâp ningiop. Ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene kepeinomai.” ²⁹ Paulone yawu sâp ekyongomu den kakjan sahangim pilâm emelambâ gem ariwi.

Paulo Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop.

³⁰⁻³¹ Paulone Roma kapiân manmu yambu yâhâp pesuk sâop. Otmu sâp yan lohimbi kingitne orowâkne yâkâlen arînetâ Anitâne tihityene otbe sâp nanne Yesu hângângumu giop yakât den pat ya pahâk ekyongop. Otmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katnet sâp engatyejan giop. Yawu. Anitâ gâ orop manbuap.

Nâ bukuhe,
Luka

Roma Pauloŋe Roma yengât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹⁻⁵ Yen Roma kapi ambolipne Anitâŋe Yesu Kiristohât pat kuyiŋgim yâkât komolân torokatyeŋhop. Nâ Paulo, nâŋe pepa yu kulemgum katyiŋgian.

Yesu Kiristo, Anitâhât nanŋe, Dawitihât senâmbâ gâtŋe

Bukulpne, Anitâŋe Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu giop yâkât hoŋ bawa manmâ gaman. Lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât Anitâŋe menekmâ aposolo âi sâŋ nihiŋmu den pat âlepŋe ekyongom manman. Den pat yakât topŋeâmâ emet inânŋan Anitâŋe poropeteliŋne ekyongomu Miti pepaen kulemguwi ya yuwu tap. Anitâhât nanŋe, Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe Yura nengât tâmbânenŋe, lok pato âlâ, kutŋe Dawiti sâŋ, yâkât senâmbâ gâtŋe. Yawu gârâmâ Anitâŋe kulem âlâ kândâkdâ miop yamâ Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yâkât nâŋgâmunŋe Anitâhât nanŋe tâŋ tâŋâk otmap. Otmu Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgânihiŋ nanŋe hâŋgâŋgumu ge nâhâlen tetem aposolo âi sâŋ nihiop. Âi sâŋ nihiŋmu yanâk benŋe pâku lohimbine biwiyenŋe yâkâlen katmâ denŋe lâuŋetgât ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongom manman. ⁶⁻⁷ Yen Roma kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohât tem lâuwaŋgim manŋetgât Anitâŋe wawaeyekmâ yâkât komolân torokatyeŋhop. Yakât otmâ Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enŋatyetŋeâk otmâ nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋaŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyiŋgim ulitgum gaman.

Pauloŋe Roma kapi ariwom nâŋgâm biwiŋaŋe mem manop.

⁸ Topŋe katmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk yenŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe katmâ tem lâuwaŋgim gai yakât den pat yu lohimbine hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe nâŋgâŋetâ âilonŋo otmap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtŋan kinmâ yengât nâŋgâm Anitâ Awoŋne mepaem mansan. ⁹ Yawu otmâ manmâ Anitâŋe âi sâŋ nihiop ya biwinaŋe tiŋâk kepeim pâku lohimbine yâkâlen biwiyenŋe kepeim manŋetgât ya yengâlen ari nanŋahât den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâm biwiyenŋan katŋetâ bulâŋe yâk yengâlen tetem gap. ¹⁰⁻¹² Otmu dop yawuâk Roma kapi ambolipŋaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manŋetâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyiŋgiâkgât nanŋan. Yawu nâŋgâm haonmâ ârândân “girawu otmâ takam yekbe” sâŋ Anitâ ulitguman. Yawu gârâmâ Anitâŋe nâŋgânihiŋmu yengâlen takawom yanâmâ biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yan tânahom yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânnenŋaŋe tiŋâk kepeimunŋe kârihem tatbuap. Yawu nâŋgâm Anitâ ulitgum manmâ gan ya yâkŋe nanŋan.

¹³ Yawu otmâ pâku lohimbine kapi wosapâ me wosapâ mansai yâk yengâlen ari den kâsikum yingimune biwiyenŋe Kiristohâlen katbi. Yakât dopŋeâk yengât bukulpnyenŋe nombotŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâmaiŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetgât yengâlen taka yâkât den pat âlepŋe ekyongowom. Yakât biwinaŋe hikuman yamâ mâtâpgât hâum pâpguman. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbine kerek ya yengâlen ari den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetgât Anitâŋe âi sâŋ nihiop. Yakât nâŋgâm lohimbine nombotŋe pepa emetŋan yâhâm nâŋgân nâŋgânyenŋe orop mansai otmu nombotŋe pepa emetŋan ki yâhâwi, otmu Girik lohimbine kapi tete manmâ nep âlâlâ tuhumai, otmu pâku lohimbine kâlepŋehen me bârâ betŋehen manmai, ya hârokŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetgât nâŋgâyiŋgim mansan. Yakât otmâ Roma yengâlen taka den pat âlepŋe ekyongowe sâŋ biwine hewewenŋ otmu mansan.

16-17 Bukulipne, Yesuhât den pat âlepñahât topñe yuwu sâmunne nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâ, nen Yura lohimbi angoânâk den pat âlepñe nângâm Kiristohâlen torokatbin, me yen pâku lohimbi den ekyongomunñe yawuâk yâkâlen torokatbi, nen hârokñe yâkâlen biwinenñe kepeim mannom yamâ Anitâñe tosanenñe pilâningim manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom. Anitâ Wâtgât Amboñe yâkâlen biwinenñe kepeim mannom yamâ ki hâum pâpñunom. Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwanñinomial yamâ manman kârikñan mannomai.”

Pâku lohimbi yengât topyene

18 Bukulipne, pâku lohimbi yengât nângâm den âlâ yuwu sâmunne nângâñet. Pâku lohimbi yengât topyeneâmâ yuwu. Yâkñe bukulipyene otmu lohimbi wosaken me wosaken mansaiñe Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmap sâm den ya kurihim Anitâ betbangim orotmeme kiñgoñ otmâ mansai. Yakât otmâ Anitâñe pâku lohimbi betyongomu mansai yakât topñe ekyongomune nângâñet. 19-20 Kândik mindikum, Anitâñe ikñe wâtñan kinmâ hân himbim kândikyotgom wahap topñe topñe kalop yapâ gâtñeñe yâkât topñe ikñiâk tap ya kerek ekmâ nângâmai. Wahap topñe topñe kalop yan ikñe wâtñahât towatñe tetemu ekmai. Ekmâ tat tat memene kârikñe tatbangiap yawu nângâmai. Yawu nângâm Anitâ ki ekmain yamâ yâkñe wahap âlâlâ kalop yan ikñe topñe tetemu ekmai. Yakât otmâ Anitâhât topñe ki nanñain sâm irelaknomaihât dop âlâ ki tap. 21 Yawu gârâmâ Anitâñe wahap topñe topñe kalop yamâ lohimbi nombotñeñe yâkât bôt towatñe ekmai yan ki ewe katmâ mepaemai. Yawu otmâ yanak nângân nângânyene gulip malap otmu wahap tâñât me hâliñe bia yawuyakât nângâñetâ yahatmap. Yawu nângâm biwi nângân nângânyene manguakmu nângâñetâ ki keterakmap. 22 Yawu gârâmâ nângân nângânnenñe orop mansain yawu sâm nângâm tâpikgumai. 23 Yawu nângâm tâpikgum Manman amboñe Anitâ yahat yahatñe yâk betbangimâmâ senñe âlâlâ topñe topñe, nâi selon, me soñgo bau, me hambe gumbam, umutyene hâwiñetâ kundenyene tetemu ya mepaemai. Me Porom Lâpio yawuya yengât umutyene hâwim kânângâñetâ kinmu yakât nângâñetâ bulâñe otmu mepaemai.

24 Yawu otñetâ yakât Anitâñe betyongomu yene nângân nângânyeneâk watmâ yuwu otñetâ kiñgoñ otmap. Emet huhumai, me kâwâ konda otmai, me wahap ki orotñe otmai.

25 Yâhâ Anitâhât den bulâñe hâkân otmâ bet pilâm den perâkñe nângâñetâ bulâñe otmu Anitâ Hân Himbim Amboñe betbangimai. Betbangim ikñak wahap topñe topñe kalop yakât nângâñetâ yahatmu yanâk biwiyeñe kepeim manmai. Yamâ nenâmâ yawu ki otnom. Nenâmâ Anitâ konok mepaem manmâ yâhânom. Ya bonñanâk.

26-27 Yâhâ pâku lohimbiñe manman kiñgoñ manñetâ Anitâñe yekmu bâlemu betyongomu yanak yene engatyeneâk otmâ orotmeme kiñgoñ ya witgum yuwu otmâ manmai. Lohimbi miakmâ orowâk manmai orotmeme ya pilâmai. Yawu otmâ imbilipyeneñe loklipyene pilâyekmâ imbi bukulipyene orop ekñâleangim otmâ hilipgumai. Otmu loklipyene gurâ yawuâk imbilipyene pilâyekmâ bukulipyene orop ekñâleangim orotmeme kiñgoñ otmai. Yawu tâpik gupik otmâ manmai yakât huhopñe mesek topñe topñe teteyingimap.

28 Otmu Anitâhât den bulâñe nângâñetâ nahat otmu betbangim nângâm gulip manmai. Yakât otmâ Anitâñe betyongomu biwi nângân nângânyene gulip malap otmu orotmeme kiñgoñ me âlepñe ya ki ekmai ketetmai. Yawu otmâ yan orotmeme kiñgoñ otmâ manmai.

29 Orotmeme kiñgoñ otneâk nângâmai yamâ yuwu. Kâwâ konda otmai. Me sen buhu buhu orangimai. Me bukulipyene yengât iri sikum me senñe âlâlâ tatyngimap ya ekñâlem mene sâm biwiyeñe nângâmai. Me dewaeak dewaeak manmai. Me wawi, me misiñem nemai, me kâirahomai, me nângâm bâleangimai. Me ahom hionakmai. Me bukulipyene

yongonjetâ mumai. ³⁰ Me bukuhât den belângen sâsâ. Me sâmbâleanjimai. Me âwâ mâmâlipyene yengât lauyene ki lâumai. Yawu otmai yan yenhât nângânetâ yahatmu Anitâhât nângânetâ gemap. Otmu bukulipyene yengât yawuâk nângânetâ gemu mem ge karakmai. Otmu wuân me wuân kândikum otjetâ dondâ bâlewup yakât nângânetâ biwiyenânâk kinmap. ³¹ Yawu otmâ hep torehenlipyene, me imi ata, me wârâ tou ya orop we âlep ki nanngimai. Me bukulipyene orop den hikumai yamâ ki watmai. Me tepyene kou kâlâp semu kuk oranjimai yan kaok ki oranjimai. Kuk yawuâk tatmâ yâhâekgât den hâmeân hâlulu sâmai. Me lohimbi âlâ me âlâne umatne kaknan manmai ya ki yekmâ nângâyinjimai. ³² Lohimbi âlâ me âlâne orotmeme bâlene topne topne yawuya otmai yamâ hem kâlâwân ge hiliwahonomai yakât Anitâne den sâmbâ kalop. Lohimbi den ya nângâm henngumai konyene kârikne otmâ orotmeme bâlene ya tâtâemâk otmâ mansai. Yawu gârâmâ buku nombotnane orotmeme bâlene yawu otmai yamâ yekmâ herone nângâyinjimai. Pâku lohimbi yengât topyeneâmâ yawu.

2

Yura lohimbi yengât topyene

¹⁻² Yawu gârâmâ Yura lohimbi yengât nângâm yuwu ekyongomune nângânet. Pâku lohimbine orotmeme kinjon otmâ manmai ya yengât manmanyene ya yene eknetâ bâlemu nângâm bâleyinjimai me sâmbâ hâreyinjimai. Yawu gârâmâ yâkne otmai yakât dopneâk yene gurâ yawuâk otmai. Yakât otmâ yene sâmbâ hâreyinjimai yakât dopneâk Anitâne yen gurâ sâmbâ hâreyingiwup. Yanâmâ yâkât sennan sâmbâ buiaknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³ Pâku lohimbi nombotnane orotmeme kinjon otmâ manmai yamâ Anitâne sâmbâ hâreyingim yakât matne yingimap yane ârândâne otmap, yene yawu nângâmai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât manmanyene ekmâ nângâm bâleyingim sâmbâ hâreyingimap yamâ bukulipyenane manman bâlene otmai yawuâk torokatmâ otmai. Yawu gârâmâ sâp patoen Anitâne orotmeme kinjon wuân me wuângât matne umatne yingiwup yanâmâ lohimbi yawuya ki wangiyekbuap. Yamâ yingimu menomai yakâ. ⁴ Yakât otmâ yuwu ki nângânomai. “Anitâne wawaenenekmâ kuk in yawu ki otmap. Me ki tepne kou kâlâp semap. Yakât otmâ yâkne ki den âiân katnenekmâ matne umatne ningiwup,” yawu ki nângânomai. Yawu nângânomai yamâ nângâm hilipgunomai. Yakât topne yuwu sâmbâ nângânet. Yene orotmemeyene kinjon ya bet pilâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim mannetgât yâkne wawaeyekmâ tihityene otbe sâmbâ mambotyningimap. Yene yakât nângânetâ porap otmap.

⁵⁻⁶ Nângânetâ porap otmu konyene kârikne otmâ betbanjimai. Yawu otmâ orotmeme kinjon yawuya torokatmâ otmâ mannomai yamâ sâp patoen Anitâne lohimbi kerek nengât manmannenahât matne âlâku ikniâk ikniâk kâpekningiwup. Sâp yanâmâ matne âlâhât tipine yingimu menomai.

⁷⁻¹¹ Anitâne Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenne ekmâ konohâk menduhunenekmâ matne dopnenan tâne tânâk kâpekningiwup. Otmu sâp patoen Anitâne nângâningimu yahatmu ikne sennan koko salehâk kinmâ manman kâriknan mannom sâmbâ lohimbi nombotnane yâkâlen biwiyenane kepeim orotmeme âlonngo lonngo otmâ manmai. Yawu otmai yamâ Anitâne nângâyinjimu yahatmu nan baralipne koko salek sâmbâ manman kâriknahât bulâne yingimu biwiyene hurun sâwuap. Yâhâ lohimbi nombotnane yenhât nângânetâ yahatmu tepyene umatne otmu Anitâhât den kum manman kinjon manmai. Lok yawuyamâ Anitâne kuk otyingim matne umatne yingimu mem hâhiwin dondâ nângâmbisâi.

¹²⁻¹⁵ Anitâne Yura lohimbi me pâku lohimbi kerek nengât biwinenne ekmâ otbin mewin yakât matne tâne tânâk kâpekningiwup yakât topne sâmbâ nângânet.

Anitâne ikne nângân nângânnan tatmap ya Mose ekumu girem den âlâlâ kulemguop. Yakât otmâ Yura lohimbi âlâ me âlâne girem den ya nângâm ki watmai yâhâmâ Anitâne

yekmu ki ârândân otmap. Lohimbi âlâ me âlâne girem den âlâlâ kerek lâum mansai yâhâmâ yekmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ Yura lohimbi kerekne girem den ya lâum hâum pâpgum tosa miai. Yakât otmâ Anitâne den âiân katyekmâ matne umatne yingiwuap.

Yâhâ pâku lohimbi yâhâmâ Anitâne girem den ya ki ekyongop. Yawu gârâmâ ki nângâm yejahâk otmâ hilipgum tosa memai. Ya âlâkuâk torokatmâ otnomai yamâ yawuâk matne umatne yingimu menomai.

Yawu gârâmâ Anitâne ikne nângân nângân ya biwi nângân nângânyenjan katmu orotmeme âlepne me orotmeme bâlene yâhâp yâhâp ya ekmâ kiwilimai. Yawu otmâ Anitâhât nângân nângân ya pâku lohimbi âlâ me âlâne engatyenjanak otmâ watmai yan girem den ekyongomu watmai yawu oap. Yâhâ yawu otjetâ ârândân otmap yan biwiyene sânduk sâmap. Yâhâ otjetâ bâlemap yan biwi nângân nângânyenjan hâumu otmâ hilipguain sâm biwiyenjan nannganimai. ¹⁶ Yakât otmâ den pat âlepne yakât pâne konok yuwu sâmune nângânet. Hâmbâi mâne sâp pato tetewuawân Anitâne sâmu Yesu Kiristone nen hârok biwinenjahât topne ekmâ sâm hâreningim tihân otmain memain me biwinenjanâk nângâmain yakât matne ya âlâku ambojan ambojan ningiwuap.

Yura lohimbine yejahât nângânetâ yahalop.

¹⁷ Yâhâ Yura lohimbine yejahât nângânetâ yahatmu yuwu sâmai. “Nenâmâ Yura lohimbi. Emelâk Anitâne nângâningimu yahatmu ikne pat kuningiop. Yakât kakjan Mose ekumu girem den âlâlâ kulenguop yakât topne nenjahâk nângâmain. Yakât otmâ Anitâne tihitnenne otmu ikne komot bulâne mansain.” Yawu nângâm yejahât nângânetâ yahatmap. ¹⁸ Yâhâ yeje yuwu me yawu otjetgât Anitâne sâm kalop yakât topne yuwu nângâmai. “Nenneâmâ girem den yakât topne nângâm heנגengum yanak benne orotmeme bâlene ya ekmâ ketetmâ orotmeme âlepneâk otmain. ¹⁹⁻²⁰ Yawu otmâ girem den ya nângâmunne biwinenjan hâumu manman bulânjahât mâtâp ya teteningimu tâj tâjâk watmain. Yakât otmâ pâku lohimbine mâtâp ya ki nanngai yâhâmâ Anitâhât den kâsikum yingimunne nângânomaihât dop tap. Me nombotjane girem den ya ki lâum manmâ mâtâp tâpikgumai yamâ tiripyongomunne mâtâp ya tâj tâjâk watnomai. Me nombotjane ihilâk mahilâk manmai yamâ kuwikyekmunne âilongo mannomai. Me nombotjane nângânetâ ki keterakyingimap yamâ ekyongomunne han sâyingiwuap.” ²¹ Yeje nângâm tâpikgum mâtâp ya tâj tâjâk ki watmai. Yamâ topne girawuhât otmâ bukulipyene mâtâp ya watjet sâm den kâsikum yingine sâm oai? Yâhâ lohimbine senne âlâlâ kombo ki mianginet sâm ekyongomai. Yamâ wongât otmâ yeje gurâ kombo miangimai? ²² Me loklipyene me imbilipyene betyenehen ki kionet sâm ekyongomai. Yamâ benne yeje gurâ buku nombotje yengât imbilipyene orop ihilâk ekjâleangimai. Otmu kasalipyenane Porom Lâpio mepaemai ya ekjetâ dondâ bâlemap. Yamâ wongât yeje gurâ yâk yengât opon kâmbukjan yâhâ Porom Lâpio tatmawân senne âlâlâ kâmbukne sâm katmai ya kombo meyingimai? ²³ Anitâne Yura lohimbi nengât nângâm girem den Mose ekumu kulenguop. Yeje yakât yawu nângâm yejahât nângânetâ yahatmap. Yamâ benne girem den ya lonngânetâ pâku lohimbine yekmai yan Anitâhât nângânetâ gemap. ²⁴ Den yan yuje emelâk propete âlâne den kulenguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yura kapi ambolipjane orotmeme bâlene otmâ mansai. Yakât otmâ pâku lohimbine Anitâhât nângânetâ dondâ gemap.”

²⁵ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne Yura lohimbi nângâyingim manman âlepjahât pat kuyingiop yakât otmâ hâkyene torehenjan undip tuhuangimai. Yawu tuhuangim girem den tâj tâjâk watmai yanâmâ Anitâne nângâyingimap. Yawu gârâmâ girem den ya kumai yanâmâ hâkyenjan undip tap yakât nângâm undip ki tuhuangiwi yawu yekmu otmap. ²⁶ Yawu gârâmâ pâku lohimbi yengât sâm manman âlepjahât pat ki kuyingiop yakât otmâ hâkyene torehenjan undip ki tuhuangimai. Yamâ Anitâne ikne nângân nângânjambâ girem den ya Mose ekumu kulenguop. Yâhâ pâku

lohimbiŋe girem den ya pâpgumai ya yeŋgât biwiyenŋan Anitâhât nâŋgân nâŋgân tatmap ya tâŋ tâŋâk watmai. Yanâmâ Anitâŋe yekmâ nâŋgâyŋgimu hâkyeŋe torehenŋan undip tap yawu otmap. ²⁷ Yura lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip tap yeŋe girem den sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgumai yamâ ki lâumai. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeŋe torehenŋan undip ki tap yaŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmaiŋe sâp patoen yen mem den âiân katyekmâ sâm hâreyiŋginomai. ²⁸ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi yeŋgât nâŋgâm manman âlepŋahât pat kuyiŋgiop ya girawu yaŋe yakât bulâŋe menomai? Lok yaŋe imbiâk hâkyeŋe torehenŋan undip tuhuangim topyeŋe kurihiakmâ lohimbi senyeŋan kinmâ Anitâ mepaemai yâkŋe bulâŋe ya ki menomai. ²⁹ Yâhâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe lohimbi mem hewewenŋe tuhuyekmu Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim mansai yâkŋe bulâŋe ya menomai. Lohimbiŋe Anitâhâlen biwiyenŋe kepeimai ya yeŋgât nâŋgâyŋgimu ârândâŋ otmap. Yaŋeâmâ bukulipyeŋeŋe nâŋgâyŋgijetâ ya-halâkgât ki nâŋgâmai.

3

Anitâŋe Yura lohimbi kerek ki betyongop.

¹ Kândikum emelâk Anitâŋe Yura nengât tâmbâlipnenŋe yeŋgât nâŋgâyŋgimu yahatmu ikŋe pat kuyiŋgiop. Yakât otmâ hâknenŋe torehenŋan undip tuhuangim gamain. Anitâŋe nâŋgâningimap yakât topŋe yuwu tap. ² Anitâŋe ikŋe den bulâŋe ya tâmbâlipnenŋe ekyongomu yakât amboŋe otbi. Yawu otmâ pâku lohimbi yeŋgâlen ari yakât topŋe ekyongonŋet sâm yiŋgiop. Sâm yiŋgiop yaŋak sâp yiwerenŋe nen meneneksap.

³ Yawu gârâmâ nengâlen gâtŋe kiŋgitŋe orowâkŋe Anitâhâlen biwiyenŋe ki kepeim manmâ gai. Yawu otmâ gai yakât matŋe Anitâŋe nen Yura lohimbi kerek betnongowuap me bia? ⁴ Yamâ bia kârikŋe. Yakât otmâ lohimbiŋe Anitâ orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwi. Den ya kelaŋgatmâ âlâ sâmai, otmu nombotŋe hârem pilâmai. Yawu gârâmâ yâkŋe otmai yawu Anitâŋe ki otmap. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulempuap ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“O, Anitâ, nenŋe otmunŋe bâlemap yan den sâm hâreningirâ ekmunŋe ârândâŋ merândâŋ otmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bâlehihiŋetâ ki bonŋe otmap.”

⁵ Yawu gârâmâ loggât nâŋgân nâŋgân watmâ den yuwu ekyongomune ekŋet. Nenŋe otmunŋe bâlewuap yan Anitâŋe den sâm hâreningimu lohimbiŋe nâŋgâŋetâ sâtŋe otmu mepaenomai. Mepaenomai yakât kakŋan matŋe umatŋe ningiwuap yakât otmâ nâŋgâm bâlewangim imbiâk umatŋe ningiap yawu sâmunŋe ki ârândâŋ otbuap. ⁶ Yawu gârâmâ nenŋe otmunŋe bâlemap yan Anitâŋe imbiâk matŋe umatŋe ningimap otmuâmâ sâp patoen biwinenŋahât topŋe nâŋgâm den sâm hâreningimu ki ârândâŋ otbuap. Yawu gârâmâ Anitâŋe imbiâk mambiâk otningimap yawu ki nâŋgânom.

⁷ Yâhâ nâŋgân nâŋgân âlâ yuwu ki nâŋgânom. Nenŋe Anitâ orop biwinenŋe hikuakmâ konohâk otmu den hikuwin. Den yamâ nombotŋe hârem pilânom. Yawu gârâmâ nenŋe otmain yawu Anitâŋe ki otmap. Yâhâ nenŋe den nombotŋe hârem pilânom yanâmâ Anitâŋe ki betnongowuap yakât nâŋgâm lohimbiŋe mepaenomai. Anitâ mepaenomai yan topŋe girawuhât otmâ den sâm hâreningim matŋe ningiwuap? ⁸ Yâhâ lohimbiŋe witgum mepaenŋetgât nenŋe ihilâk otneâk nâŋgânom yamâ dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋeŋe imbiâk nâhât ihilâk otmunŋe bâleâkgât nâŋgâmap sâmai. Yawu sâm den haknan sâmai. Lohimbi nombotŋeŋe yawu nâŋgâmai yamâ hâmbâi sâp patoen Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgimu menomai.

Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain.

⁹ Bukulipne, Anitâŋe Yura lohimbi nengât nâŋgâmu yahatmu pâku lohimbi yeŋgât nâŋgâmu gemap me bia? Yamâ bia kârikŋe. Nen Yura lohimbiŋe pâku lohimbi yeŋgât

amutyenjan katnenekmu mansain. Yawu ki tap. Nenŋe yen pâku lohimbi orop orot-memenenŋe bâleŋe me manman kinŋoŋ otmâ gain. Yakât otmâ nen kerekŋe matŋe menomgât pat mansain. ¹⁰ Den yan yuŋe emelâk poropete nombotŋaŋe den kulemguiwi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi kerekŋe koko salek me uwawapŋe bia ki mansain. ¹¹ Nengâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâhât nâŋgân nâŋgânŋe girawu tap ya ki nâŋgâm manmain. Me lok âlâ me âlâŋe Anitâ ki ewe katmâ mepaemain. ¹² Otmu Anitâŋe mâtâp yuwuâk watmâ manŋet sâŋ katningiop yamâ lok kerekŋe tâpikgum mâtâp bâleŋan manmâ gain. Yawu gârâmâ lok hârokŋe buku oraŋgim uwawapŋe bia manomgât dop âlâ ki tap. ¹³⁻¹⁴ Otmu lok muŋetâ hanyongomunŋe tâtuk sâŋ hâkyeŋe korokŋe bâleŋe pilâmap yakât dopŋeâk lohimbi nombotŋaŋe den perâkŋe sâŋ bukulipyenŋe kâityongomai. Otmu hâmewuk me soron hambenŋe yawuyaŋe ningimu mumain yakât dopŋeâk lohimbi yawuyaŋe bukulipyenŋe orop sâŋ bâleŋgimai. Me den bâleŋe hâiakmai. ¹⁵ Otmu lokŋe kapam kune sâŋ in yawu tepyeŋe kâlâp semu yahatmâ kapam kumai. ¹⁶ Otmu haonmâ ârândânŋe bukulipyenŋe yengât nâŋgâm bâleyiŋgim mem âlâlâ tuhuyekmâ manmanyenŋe hilipgumai. ¹⁷ Yawu otmâ bukulipyenŋe orop biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki hikuakmâ konohâk otmâp. ¹⁸ Lohimbi yawuyaŋe Anitâhât nâŋgâm ki ewe katmai.” Topnenŋeâmâ yawu.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâhât den yakât topŋe yamâ yuwu. Yura lohimbi kerekŋe yâkât den tem lâuwaŋgim mannehât girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguiop. Yawu gârâmâ nenŋe yâkât girem den ya watmâ tem lâuwaŋgimain yamâ hâum pâpgumain. Yakât otmâ nenŋe pâku lohimbi orop yâkât senŋan kinmâ sârereakmunŋe nenekmu ârândânŋe otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ yâkât girem den nâŋgâmain yan biwinenŋan hâumu tosa orop mansain sâŋ nanŋaŋgim anjakmain.

Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop.

²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe tosanenŋe pilâningim tihitnenŋe otmâp yakât mâtâp âiŋe teteop. Yakât topŋe nâŋgâmunŋe keterakningiâkgât emet inânŋan Mose otmu poropete lok nombotŋaŋe den kulemguiwi. Yawu gârâmâ mâtâp âiŋe yaŋe girem den hânŋiŋe orop ki lâuaksawot. Mâtâp âiŋe yakât topŋeâmâ yuwu. ²²⁻²⁴ Nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi dop konohâk mansain. Topnenŋe kâsiwahomunŋe ikŋiâk ikŋiâk otbuapgât dop ki tap. Nen kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ki ârândânŋe otmâp yawu nâŋgâmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hânŋângumu ge sârerenekmâ kawenenŋan kinmâ howanân kuŋetâ muop. Yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋe otmu Kiristoŋe manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop.

²⁵⁻²⁶ Otmu yakât torokatmâ sâŋmune nâŋgâŋet. Emelâk embânân tâmbâlipnenŋaŋe orotmeme bâleŋe otmâ manbi yakât matŋe Anitâŋe in yawu ki yinŋiop. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otminiwi yakât nâŋgâmu dondâ bâleop yakât topŋe tetekŋan eknehât ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hânŋângumu ge nengât tosaŋet otmâ muop. Yawu otmu biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe nengât kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiop.

²⁷⁻²⁸ Den ekyongoan yukât topŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nenŋahâk otmâ Anitâhât girem den tâŋ tâŋâk lâum manmâ gamunŋe nenekmu ârândânŋe otbuapgât dop tap me bia? Yawu bia. Yawu tap mâne nenŋe hâknenŋe mepaembâin. Yakât otmâ mâtâp konok tap yamâ yuwu. Yesu Kiristohâlenâk biwinenŋaŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋe otmâp.

²⁹ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâ Tihit tihit ambonaŋe engat yâhâp ki otmâp. Yawu otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi mâtâp ikŋiâk ikŋiâk ki sâŋ ninŋiop. Yâhâmâ tihitnenŋe otbe sâŋ menduhunenekmâ mâtâp konohâk sâŋ ningiop tap.

³⁰ Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe

kepeim manmain yanâmâ Anitâñe nenekmu ârândân otmap. ³¹ Yawu gârâmâ Moseñe girem den âlâlâ kulemguop ya ki gulip olop. Yakât otmâ nenñe biwinenñe yâkâlen kepeim denñe tem lâuwanñim manmain yan girem den ya lâumunñe nengâlen bulâñe tefemap yawu oap.

4

Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe kepeim manop.

¹ Nengât tâmbânenñe âlâ, kutñe Awaraham sâñ, yâkñe manman girawu manmu Anitâñe ekmu ârândân olop ya ekma nâñgâne. ² Awarahamñe ikñahâk otmâ manman âilonño manmu yakât Anitâñe ekmu ârândân olop mâne ikñahâlâk nâñgâmu yahatbâp. Yawu gârâmâ ikñahât ki nâñgâmu yahalop. ³ Yakât topñe Moseñe kulemguop ya yuwu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat sâñ kuwanñiop ya Awarahamñe nâñgâm yâkâlen biwi nâñgân nâñgânñe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe biwiñe ekmu ârândân olop.”

⁴ Yakât yuwu sâñmune nâñgâñet. Nenñe âi tuhum manmain yakât hâmeñe sâñ tewetsenñe ningimai. Yâhâ tewetsenñe ningimai yan “Âo, tewetsenñe yinñiain yuâmâ tep âlep nâñgâm in kâsikum yinñiain,” yawu ki sâñmai. Âi tuhumain yakât hâmeñe sâñ tewetsenñe ningimai. ⁵ Yâhâ Anitâñe yeñe otmai yawu ki otmap. Lok âlâ me âlâñe nengât tosa pilâningiâk sâñ Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manmai ya yengât biwiyeñahât topñe nâñgâm tosayeñe pilâyinñimap. Yâhâ lok nombotñe nenñahâk yu ya tuhunom yakât matñe tosanenñe pilâningiwuap yawu sâñmai yamâ ki nâñgâyinñimap. Topñe yawu tap.

⁶ Otmu tâmbânenñe Dawitiñe yakât topñe nâñgâop yamâ yuwu. Anitâñe nengât orotmeme bâleñe me âlepñe ya ki ekma ketetmâ yakât dopñan matñe kâpekningimap. Yawu otmâ lok âlâ me âlâñe biwiyeñe yâkâlen katñetâ tatmap ya yengât nâñgâyinñimu ârândân otmap. Lohimbi yawuñe heronñe kakñan manmâ otbi mewi yakât ki gorâyinñiwuap. Dawitiñe yawu nâñgâm yan den kulemguop yamâ yuwu tap.

⁷ “Lok âlâ me âlâñe orotmeme bâleñe otminiwi ya yengât tosa Anitâñe pilâyinñim yakât ki nâñgâwuap. Lohimbi yawu yañeâmâ biwi heronñe nâñgâmai. ⁸ Yawu manmunñe Anitâñe matñe umatñe ki ningiwuap nâñgâm heronñe kakñan mannomai.”

⁹ Yâhâ heronñe kakñan manmâ yâhâñomai yakât Dawitiñe kulemguop yamâ Yura lohimbi nen konok meneneksap me bia? Yamâ bia. Yen pâku lohimbi orop heronñe kakñan mannomgât kulemguop. Yakât otmâ Awarahamñe olop yakât den pat Moseñe kulemguop ya yâhâñe ekne. Yamâ yuwu tap.

“Anitâñe Awarahamgât pat kuwanñiop ya nâñgâm biwi nâñgân nâñgânñe Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâñe ekmu ârândân olop.”

¹⁰ Yâhâ Awarahamñe girawu olop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop? Ikñak hâkñe torehenñan undip tuhuahop yakât otmâ Anitâñe ki ekmu ârândân olop. ¹¹ Anñoân hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe pat kuwanñiop yakât nâñgâm biwi nâñgân nâñgânñe yâkâlen kepeim biwi yâhâp ki olop. Yawu otmu Anitâñe ekmu ârândân olop. Ekmu ârândân olop yakât kakñan yakât nelâmnohomap sâñ hâkñe torehenñan undip tuhuahop. Yakât topñe yuwu sâñmune nâñgâñet. Awarahamñe hâkñe torehenñan undip ki tuhuahop yan Anitâñe biwiñe ekmu ârândân otmu pat kuwanñiop. Yakât otmâ pâku lohimbi hâkyeñe torehenñan undip ki tuhanñim mansaiñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeim manñetâ yekmu ârândân otmap. Yakât otmâ emelâk Awarahamgât pat kuwanñiop ya yawuâk kuyinñimu yâkât sen mansai. ¹² Otmu Yura lohimbi hâknenñe torehenñan undip tuhanñimain nengu Awarahamñe olop yawuâk otnom otmuâmâ Anitâñe nengât nâñgâmu Awarahamgât sen bulâñe otbuap.

¹³ Yâhâ Anitâñe girem den Mose ki ekumu kulempuop yan Awarahamñe biwiñe yâkâlen kepeim manop. Yawu manmu Anitâñe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ hân himbim kândikyotgowân wahap topñe topñe katmu yapâ tetem sambe sambe oap ya galem gum yâhâmbisâi sâmbi Awaraham otmu yâkât sen orowâk kuningiop. ¹⁴ Yakât topñe yuwu sâmbi nâñgâñet. Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgiop yakât bulâñe mene sâmbi nennahâk yu ya otmâ menomgât dop talop mâne Anitâñe pat kuwañgiop ya hârem pilâmbâp. Yakât otmâ Anitâhâlen biwi nâñgân nâñgânnenñe kepeim tem lâuwañgim manbâingât mâtâp biatbâp.

¹⁵ Yâhâ lohimbi kerekñe nennahâk Anitâhât den lâum pâpgumain. Yawu torokatmâ mannom yakât matñe Anitâñe kuk otningim matñe ningimu menom. Yawu gârâmâ Anitâñe girem den ki sâmbi kalop mâne, ki tatbâpgât otmâ ki kumbâin. Yawu gârâmâ lohimbi kerekñe lâum pâpgum gamunñe bâleop.

¹⁶ Awarahamñe Anitâhâlen biwiñe kepeim manmu ekmu ârândân otmu pat kuwañgiop. Yawu gârâmâ nenñe yawuâk Anitâhâlen biwinenñe kepeim mannom yakât emet inânñan ikñe engatñeâk otmâ nengât sâmbi pat ya torokatmâ kuningiop. Pat yakât bulâñe biatningimâgât nenñe biwinenñe Anitâhâlen kinmap me bia ya ikñak ekma nâñgâmap. Otmu girem den lâumain me ki lâumain yakât ki nâñgâmap. Topñe yuwuhât nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop biwinenñe yâkâlen kepeim Awarahamgât sen bulâñe mansain. Yakât otmâ pat kuwañgiop yakât bulâñe hâmbâi menom. ¹⁷ Yakât otmâ Anitâñe Awarahamgât pat kuwañgim yuwu sâmbi ekuop.

“Nâñe lohimbi komotñe komotñe gâhât sen sâmbi katyekmune nâñgâhinhêtâ yahatbuap.” Den yawu tap.

Awarahamñe biwiñe Anitâhâlen tinâk kepeim manmu ekmu ârândân olop yakât otmâ pat kuwañgiop ya ki hârewañgiuwap. Pat ya tetewuap yakât emet inânñan nâñgâm kuwañgiop. Yakât otmâ ikñak nâñgâop ya yawuâk tetem henñeñguop. Otmu Awarahamgât pat kuwañgiop ya nengât torokatmâ kuningiop ya menomgât lohimbi kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ¹⁸ Yakât Anitâñe Awaraham ekuop ya yuwu tap.

“Gâhât biwihambâ kâu pato kândâkdâñe hurunduñ sânomai.”

Yawu sâmbi ekumu nâñgâmbi bulâñe otmu ya tetenihiâk sâmbi biwiñe kepeim biwi yâhâp ki otmâ manminiop. Yawu manop yakât otmâ Yura lohimbi me pâku lohimbi nen kerekñe yâkât sen bulâñe mansain. ¹⁹ Yâhâ Awarahamgât yambu 100 otbomâk otmu yan Anitâñe pat kuwañgim den hikuop. Yawu otmâ naom membâwâtgât dop yamâ emelâk wangimu kâsi manmâ gaowot. Yawu manoworâke yamâ Awarahamgât biwiñe ki giop. ²⁰⁻²¹ Yawu manmâ Anitâhât den yakât nâñgâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gaop. Anitâñe pat kuwañgiop yakât bulâñe mem tetenihiuwap sâmbi biwiñe yâkâlen kepeim kârikñe otmâ manminiop. ²² Yawu nâñgâm manminiop yakât Anitâñe ekmu ârândân olop. ²³ Anitâñe den Awaraham ekuop yamâ yâkât konok nâñgâm ki sâop. Nen Awarahamgât sen bulâñe mansain nen kerek nengât sâop. ²⁴⁻²⁵ Anitâñe Kutdânenñe Yesu âi sâmbi wañmâ hâñgângumu ge tosanenñahât otmâ sârenerenekmâ kawenenñan kinmu kasalipnenñe kuñetâ muop. Yakât nâñgâm nenñe Anitâhâlen biwinenñe kepeim manmunñe nenekmu ârândân otbuap nâñgâm Kutdânenñe Yesu mumuñambâ mem yahalop.

5

Anitâñe kaok nâñgâningimâp yakât nâñgâm heronñe otbisâin.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristonñe tosanenñahât otmâ muop yâkâlen biwinenñe kepeim manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmu kaok nâñgâningimâp yamâ topñe yuwu. ² Anitâñe ikñe engatñeâk otmâ tihitnenñe otbe sâmbi Yesu Kiristo hâñgângumu ge muop. Mum yahatmâ nenñe Anitâ orop mannomgât mâtâp âñe mem teteningim yâkâlen yâhâop. Yawu olop gârâmâ nenñe biwinenñe yâkâlen kepeimnenñe Anitâñe tihitnenñe

otmu manmain. Yâhâ yâk orop himbimân mannom yakât nângâm herone otmâ biwinenjahe kepeim manmâ yâhânom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ biwinenjahe Kiristohâlen kepeim manmunje lok nombotjahe nângâm bâleningim mem âlâlâ tuhunenekmai. Yawu tuhunenekmaiâke yamâ benje biwinenjahe ki orotok sâmap. Yakât otmâ Anitâje nenekmu ârândâj otmu orowâk himbimân mannomgât pat kuningiop yakât bulâje menom nângâm mannom. ⁵ Yawu manmunje Anitâje wawaenenekmâ ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenje mem hewewej tuhumu yâkât wâtjan manmâ yâhâm bulâje menom.

⁶ Yâhâ nen lok bâleje nennahâk tânahom pat yakât bulâje menomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ bulâjahât pâpgumaingât Anitâje Kiristo kawenennan kinmâ mumbuap sâp sâp kalop ya ekmu ârândâj otmu hângângumu ge nengât sâp muop. ⁷ Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât nennan hâum yuwu sâmune nângâjet. Bukunenje âlâje tânnongom uwawapje bia manmap ya kasalipjahe taka kune sâp otnomai yanâmâ nennan gâtje lok âlâje bukunenjahâlângen otmâ nângâmu herone otmu sârerem kinmu kujetâ mumbuap. Yâhâ bukunenje âlâje girem den ya tâj tâjâk watmap yamâ kalemje orop ki manmap. Yâhâ kasalipjahe taka kune sâp otnomai yanâmâ nen kerekje yâkâlenge otmâ ki sârerenom. “Otmâ amboje ikjahâk sâreahâk,” sânom. ⁸ Yawu gârâmâ nenje bukulpnenje otyingimain yawu Anitâje ki otningimap. Nenne otmunje bâlem gaop yan tosa orop manminiwin yan Anitâje wawaenenekmâ ikje nanje Kiristo hângângumu ge sâreerenehop. Sâreerenekmâ kinmu kujetâ muop yan Anitâhât biwine ekmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenje embâjân manmâ gawin yan Anitâ betbanjimunje nângâm bâleningimu manbin. Yawu gârâmâ nanje hângângumu ge kawenennan kinmu kujetâ muop. Kujetâ muop yâkâlen torokatmunje Anitâje nenekmu ârândâj otmu kaok nângâningiop. Yawu otmâ buku otningim Kutdânenje mumujambâ mem yahalop. Yakât otmâ manman kârikjan katnenekmu orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmmune uruk uruhâk otmâ. ¹¹ Otmu Kutdânenje Yesu Kiristohâlen biwinenjahe kepeimunje Anitâje buku otningiop yawu nângâm mepa sanjan otbanjim herone kakjan mannom.

Aramje Anitâhât den kuop yakât huhopje mumu teteop.

¹² Yawu gârâmâ embâjâmbâek orotmeme bâleje otminiwi yakât matje mum gaminiwi. Yakât topje yuwu sâmune nângâjet. Tâmbânenje Aramje Anitâhât den kum otmâ hilipguop yakât matje Anitâje mumuhât pat kuwanjiop. Yawu otmu yapâek orotmeme bâleje torokatmâ otmâ ganjetâ ganjetâ sâp yiwereje yuâmâ nen kerekje yawuâk otmâ gain. Yakât otmâ mumuhât pat mansain. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ embâjân Aramje Anitâhât den ya longâem otmâ tâpikguop. Otmu yapâek Anitâhât nelâm yongomu engatyeâk watmâ otjetâ bâleminiop yakât huhopje mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâje girem den âlâlâ Mose ki ekumu kulemgauop yan yawu otbi. Yawu otbi otmu Aramje kândikum Anitâhât den kum otmu bâleop ya orop ki lâuahowot, yawu nângâmain.

Yâhâ den sâp aran yukât topje nângâjetâ keterahâkgât Aram yet Yesu Kiristo yetgât sâwe. ¹⁵ Yâk yetgât topyetje ikjiâk ikjiâk yakât otmâ manmangât mâtâp yâhâp tiripnon-gowot. Âlâ yuwu. Aramje otmâ tâpikguop yapâek lohimbî kerekje orotmeme bâleje otmâin. Yawu otmâ mumuhât pat manmâ gain. Otmu benje âlâmâ yuwu. Anitâje ikje engatyeâk otmâ tihitnenje otmâ manman kârikjahât pat kuningiop yakât topje ikjiâk tap. Yakât bulâje mejet sâp Yesu Kiristone nângâningim ge lohimbî kerek nengât sâp muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenjahe kepeim manmunje menenekmu ikje orowâk manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâmmune uruk uruhâk otmâ.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu Aram yet Yesu Kiristo yetgât manman bulâje yamâ ikjiâk ikjiâk oap. Aramgât yan yakâlâk sâwe. Aramje Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yanâk yakât matje “mumbuap” sâp hârewanjiop yapâek mumu yu teteop. Yâhâ Yesu Kiristone âwâjahât denje tem lâuwangim nengât tosanennahât otmâ kawenennan kinmu kujetâ

mum yahalop. Yâkâlen biwinennañe kepeimunñe Anitâ Awonñennañe nângâningim lok kingitñe orowâk tosanennañe pilâningiop. Pilâningim ikñahâk tihitnenñe otmu orowâk manman kârikñan mannom.

Kiristone manman kârikñahât mâtâp meningiop.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât otmâ yuwu nângânom. Anjoân Aramñe Anitâhât den longâem otmâ tâpikguop yapâek lohimbi kerekñe orotmeme bâleñe otmâ gawi. Yakât otmâ Anitâñe Aramgât “mumbuap” sâm hârewañoop. Yakât dopñeâk munomai sâm den sâm hâreyiñoop. Topñe yawuhât nen mumuhât pat manmâ gain. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone âwâñahât denñe tem lâuwañoim kawenennañ kinmu kuñetâ mum yahalop. Yâkâlen biwinennañe kepeimunñe manman bâleñahât pañoñoñâmbâ menenekmâ manman kârikñahât pat kuningiop.

²⁰⁻²¹ Anitâñe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop yakât yuwu sâmune nângâñet. Anjoân Anitâñe ikñe nângân nângân lohimbi biwiyennañ kalop ya ki watmai. Lohimbiñe yeñe enjatyeneâk watmâ otñetâ bâlem gaop. Yawu gârâmâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya otmâ hilipguminiwin yakât sâlikum nângâmunñe topnenñe tetemu añulakbin. Añulakmâ yan mumuhât pat otbin yakât nângâmunñe biwinennañe giop. Yakât otmâ biwinennañe dondâ gemu bâlemain sâm Anitâñe ikñe enjatñeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu ge manman kârikñahât mâtâp meningiop. Yakât otmâ nenñe yâkâlen biwinennañe kepeimunñe âwâñañe nenekmu ârândâñ otmap. Yawu otmâ manman kârikñahât kapiân yâhâmunñe orowâk manbisâin.

6

Manman bâleñe bet pilâwin ya âlâkuâk ki miwirikum mannom.

¹ Den ekyongoan yakât topñe yuwu ki nângânom. “Yesu Kiristone sâreerenekmâ kawenennañ kinmu kuñetâ muop. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu haonmâ ârândâñ tosanennañe pilâningimap. Tosanennañe yawu pilâningim yâhâwuap nângâm orotmeme bâleñe ya witgum otmâ yâhânom.” Yawu nângâmain yamâ nângâm hilipgumain. ² Mâtâp yawuya âlâ ki tap. Emelâk Kiristohâlen biwinennañe katmâ manman bâleñe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotñe. ³ Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Kiristo kuñetâ mumu hangawi. Yâhâ yâkâlen biwinennañe tiñâk kepeiwin yan manmannennañe hângiñe ya biatningimu Kiristone muop yakât dopñeâk toen katnenekbi. ⁴ Anitâ Wâtgât Amboñe ikñe wâtñambâ Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât nângâmunñe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu yakât dopñeâk mâmâñe otningimu manman âiñe mem denñe tem lâuwañoim mannehât nângâmap. Yakât otmâ Kiristohâlen torokatmâ manmannennañe bâleñe bet pilâwin ya girawuhât otmâ miwirikum witgum otmâ mannom. Ya ki orotñe.

⁵ Nenñe Kiristohâlen biwinennañe hikuakmâ konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Kiristone manmanñe ki alitmâ muop yakât dopñeâk manmannennañe hângiñe ya pilâwin. Yawu gârâmâ Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât dopñeâk sâp pato tetewuawân mumuñambâ mem yahatnenekmu Kiristo orowâk biwinennañe hikuakmâ konohâk otmu mannom. ⁶⁻⁷ Yawu gârâmâ nenñe otmâ hilipgumunñe Anitâñe nângâm bâleningiâkgât Bâleñahât Amboñe, Satanñe mem lohotñe tuhunenekmap. Yawu gârâmâ nen munom yan yâkñe mem lohotñe tuhunenekmu otmunñe bâlewuapgât mâtâp ki tetewuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Sâp yiwereneñe yu Satanñe mem lohotñe tuhunenekmu hoñ bawañoim otmunñe bâlemap yakât mâtâp ya biatningiâk sâm Kiristone manmanñe pilâm howanân kuñetâ muop. Yakât dopñeâk manmannennañe hângiñe pilâwin. ⁸ Yawu otbin yañak Kiristone mumuñambâ yahatmâ manman âiñe mem tatmap yâkâlen biwinennañe kepeim mansain. Yakât otmâ manman yawuya hañgalakmâ orowâk manbisâin, yawu nângâmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ Yesu Kiristone muowân lohimbi kerek

nengât orotmeme bâleŋe yakât matŋe mem tosanenŋe pilâningiop. Yawu otmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahalop. Yahatmâ tap gârâmâ Mumuhât Amboŋe Satangât amutgen ki manmâ yâhâpŋe mumbuap. Ya bia kârikŋe. ¹¹ Otmu yakât dopŋeâk nenŋe Mumuhât Amboŋe Satan betbaŋgim Anitâ konok mepaem denŋe tem lâuwaŋgim mannehât Yesu Kiristoŋe âwâŋahâlen yâhâmu orowâk tawot.

¹² Nenŋe Yesu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansain. Yakât otmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetewuap ya bet pilâm Manman Bâleŋahât Amboŋe ki hoŋ bawaŋginom. ¹³ Yawu otmâ yan nâŋgân nâŋgân ya ki watmâ otmâ hilipgunom. Yawu gârâmâ emelâk hiliwahonomgât pat otbin ya Anitâŋe hârem manman kârikŋahât pat kuningiop. Yakât otmâ yâkât wâtŋan kinmâ hoŋ bawaŋgim tâŋ tâŋâk mannom. ¹⁴ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ girem den âlâlâ papatolipnenŋaŋe yeŋe engatyeneâk watmâ kulemguŋetâ ya lâuminiwin yapâek holaŋnenehop. Holaŋnenekmâ mâmâŋe otningimu tem lâuwaŋgim orotmeme bâleŋe ki miwirikum Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginom.

Manman Âlepŋahât Amboŋe Anitâ hoŋ bawaŋginom.

¹⁵ Girem den âlâlâ ya tâŋ tâŋâk watnomgât dop ki olop. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk otmâ wawaenenekmâ yapâ holaŋnenehop. Yawu otningiopgât otmâ nenŋe ihilâk mahilâk manmâ ki gorâningiwuap nâŋgânom me? Yamâ bia. ¹⁶ Nenŋe lok âlâ me âlâhât amutgen manmain yamâ hoŋ bayinŋimain. Yakât otmâ yeŋe orotmeme bâleŋe tâtâemâk otnomai yanâmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋginomai. Yakât matŋe Anitâŋe betyongomu ge hiliwahonomai. Yawu gârâmâ yeŋe Anitâhât den tem lâuwaŋgim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai yanâmâ yekmu ârândâŋ otbuap. ¹⁷⁻¹⁸ Topŋe yuwuhât Anitâ mepaeman. Kândikum emelâk yeŋe orotmemeyeŋe bâleŋe otmâ manmâ Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgiminiwi. Yawu gârâmâ Yesu Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu tiŋâk kepeim tâŋ tâŋâk lâuwi. Yâhâ Bâleŋe Amboŋahât paŋŋoŋâmbâ Anitâŋe holaŋyekmu yapâek hoŋ bawaŋgim gamai. Yakât nâŋgâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yâhâ den umatŋe sâm aran yu topŋambâek ekyongoan mâne in yawu ki nâŋgâm heŋgeŋgumbâi. Yakât otmâ topŋe tipŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât lok nenŋe orotmemenenŋan hâum ekyongoan. Yakât ki nâŋgânihiŋetâ bâlewuap. Kândikum emelâk orotmeme bâleŋe otne sâm kendaŋgim girem den hârohâk loŋgâeminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋe yuâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomai.

²⁰ Kândikum emelâk Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otminiwi yan orotmeme âlepŋe yakât ki nâŋgâminiwi. ²¹ Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ otbi mewi yakât nâŋgâm aŋulakmâ mansai. Emelâk otbi yamâ bulâŋe wuân menom nâŋgâm ya otbi? Orotmeme bâleŋe ya witgum otmâ mansainŋe hiliwahonomai. ²² Yawu gârâmâ Yesu Kiristoŋe bâleŋahât paŋŋoŋâmbâ holaŋyekmu Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim hoŋ bawaŋgimai. Yakât bulâŋe yamâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmap. Otmu hâmbâi manman kârikŋan mannomai. ²³ Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi âlâ me âlâŋe Bâleŋahât Amboŋe hoŋ bawaŋgim orotmeme bâleŋe otmai yakât matŋe ikŋe orowâk hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Anitâŋe ikŋe engatŋeâk wawaenenekmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge mum yahalop. Yawu olop gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim mannomai yamâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

7

Lohimbiŋe miakmai yan hâum sâop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmu nâŋgâŋet. Papatolipnenŋaŋe yeŋe engatyeneâk watmâ girem den topŋe topŋe ekyongominiwi ya lâum manmunŋe nenekŋetâ ârândâŋ otmap. Yawu gârâmâ munomân mâtâp yaŋe biatbuap. Yakât topŋe yeŋe emelâk nâŋgâm heŋgeŋguwi.

2-3 Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunen nângânet. Lohimbi miakmai yan papatolipnennaje girem den âlâ yuwu ekyongomai. Imbi yaje ikne engatneak otmâ lokne pilâm ari lok ondop ki membuap. Yawu gârâmâ imbi yaje lokne tatbuap ya pilâm lok ondop orop ari manbuap yanâmâ lokne betnehen kionmâ girem den ya longâeap sânomai. Yâhâ loknaje bâlemu manmâ imbi kambut yaje lok âlâ ari membuap yanâmâ girem den ya ki longâewuap. ⁴Den hâum yan yukât topne yuwu tap. Yesu Kiristone nengât sâmuop yan papatolipnennaje yaje engatyeneak watmâ girem den ekyongonetâ kulemguiwi ya pesuk sâop. Yakât otmâ yâkâlen biwinennaje kepeiwin yanâmâ girem den âlâlâ yaje yawuak pesuk sâningiop. Yakât otmâ Kiristone mumunambâ yahalop yâk orop biwinennaje hikuakmâ konohâk otmu yâkât wâtnehan kinmâ Anitâ hon bawangim main. ⁵⁻⁶Otmu torokatmâ sâmunen nângânet. Angoân papatolipnennaje yaje engatyeneak watmâ girem den topne topne ya tân tânjâk lâunomai sâmu ningiwi. Yamâ benje girem den lâum pâpguminiwin. Lâum pâpguminiwin yan biwinennambâ nângân nângân bâlene âlâlâ teteminiop. Yakât otmâ girem den ya nângâmunne biwinennan hâunenekminiop. Biwinennan hâunenekmu tepnenne yahatmu otneak nângâm Mumuhât Amboje hon bawangiminiwin. Yâhâ Kiristone yapâ holañnenekmu Anitâhât Wâtngât mâmânjahât Heakne mem hewewen tuhunenekmu Anitâ hon bawangimain.

Girem den nângâmunne biwinennan hâumap.

⁷Papatolipnennaje yaje engatyeneak watmâ girem den âlâlâ ekyongominiwi yapâ Kiristone holañnenehop yan biwinenne hewewenâk otmu Anitâ hon bawangimain. Yakât otmâ Anitâne girem den Mose ekumu kulemguiop yakât bâlene sânom me? Yawu ki sânom. Mosehât girem dengât topne nângâmain yan orotmemenenne bâlene yakât topne keterakningimap. Yâhâ “Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yeknâlem ihilâk otnomai,” girem den ya ki nângâwan mâne otmâ hilipgumbâm yakât biwinan ki hâunekmu keteraknihimbâp. ⁸Yawu gârâmâ girem den ya nângâmunne biwinan hâuop yan yu ya topne topne ihilâk otmune bâleminiop. Yâhâ girem den ya ki nângâwan mâne orotmemene bâlenjahât topne ki tetem henjengumu ekbâm. ⁹Angoân girem den ki kâsikum nihiwi yan biwine sânduk sâmu lohotnehan manban. Yawu gârâmâ bukulipyene yengât imbilipyene me iri sikumyene ki eknâlem ihilâk otne sâmu eknohowi. Girem den yawu tap yakât nângâwan yan biwinambâ nângân nângân bâlene topne topne tetemu tepne yahatmu otbeak nângâminiwan. ¹⁰Yakât otmuâmâ nenne orotmemenenne bâlene bet pilânehât Anitâne girem den kalop yaje biwinan hâunekmu ihilâk otbehât nângâm yan hiliwahowomgât pat otban. ¹¹Girem den ya nângâmunne biwinan hâunehop yan Kâitgu kâitgu Amboje, Satanne orotmemene bâlene otminiwan yaje mem mete tuhunihimu biwine dondâ giop. ¹²Yawu gârâmâ Anitâne ikne biwi nângân nângânambâ girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguiop yaje ki bâleop. Otmu yakât torehenne âlâ ki tâpihahop. Anitâne ya kerek ekmu ârândâñ olop. Yawu nanjan.

¹³Yakât topne nângânetâ keterahâkgât ninan hâum sâmunen nângânet. Yuwu mon sâmunen yan ki ârândâñ otbuap. “Girem den yamâ âlepne. Yawu gârâmâ ya nângâmunne biwinan hâunekmu biwine dondâ giop.” Yawu ki nângâwom. Wuânne mem bâlenekmu biwine giop yakât yâhâpne sâmunen nângânet. Girem den ya nângâmunne biwinan hâunehop yan orotmeme bâlene otminiwan yakât nângâmunne han sânihimu biwine giâkgât Kâitgu kâitgu Amboje Satanne ya mem mete tuhunihiminiop. Yawu otmâ girem den yaje orotmemenenjahât topne mem teteknehan tuhumu ekmain.

¹⁴Girem den yamâ Anitâne ikne biwi nângân nângânambâ Mose ekumu kulemguiop ya nângâmain. Yawu gârâmâ lok topnenneâmâ yawu bia. Nenâmâ biwi nângân nângânnenambâ manman bâlene topne topne tetemu otmâ Bâlenjahât Amboje Satan hon bawangimain. ¹⁵Yâhâ nâne otman meman yakât nângâmunne ki dopnehan otmap. Orotmeme bâlene ki otbom yawu sâman yamâ benje ihilâk ihilâk witgumâk otman.

Yâhâ orotmeme âlepne otbeâk nângâman yamâ otbe sâm pâpguman. ¹⁶ Yawu gârâmâ orotmeme bâleje bet pilâwan ya âlâkuâk ki otbom yawu sâman yamâ benje otman. Yawu otman yanâmâ girem den ya je biwinan hâunekmap. Yakât otmâ girem den yakât nângâmune âlepne otmap. ¹⁷ Yâhâ otmune bâlemap yan nine engatneâk ki otman. Nângân nângân bâleja je biwinan tatmâ tetemap ya watmâ otman. ¹⁸ Yakât otmâ wuân âlepne biwinan tatmap? Yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ nâne âlepne otbeâk nângâman yamâ hâum pâpguman. ¹⁹ Hâum pâpgum yan ki otbom sâman ya otmune bâlemap. ²⁰ Yâhâ ki otbom sâman ya otmune bâlemap yanâmâ biwinambâ nângân nângân bâleje tetemap ya otman. Yamâ nine engatneâk ki otmâ tâpikguman. ²¹ Yakât otmâ yuwu nângâman. Lok topnenneâmâ bâleje dondâ. Yawu tap yakât otmâ orotmeme âlepne otbe sâm otman yanâk biwinambâ nângân nângân bâleje tetemu otmune bâlemap. ²² Yâhâ Anitâhât den biwinane kepeim lâuwe sâm otmâ manman. ²³ Yawu gârâmâ lok biwinenja mbâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap yakât otmâ Anitâhât den lâuwe sâm otmune hâi hâi je otmu otmâ tâpikguman. ²⁴ Yakât nângâmune biwine dondâ gemap. Yawu gârâmâ lok nenje biwi nângân nângânne ne ya watmâ hiliwahomaingât âlâ je yapâ menenekbuap? ²⁵ Yamâ Yesu Kiristo. Yâkne hiliwahombâingât mâtâwâmbâ menenehop. Yakât otmâ Anitâ mepaembisâin.

Yâhâ den sâm aran yukât topne yuwu nângân om. Lok topnenne yamâ bâleje. Yakât otmâ biwinenja mbâ nângân nângân bâleje topne topne tatmâ tetemu yan Bâlejahât Ambonja je otjet sâm biwinenjan kionjmap. Biwinenjan kionjmap yanâmâ nenje wâtnenjanâk kinmâ Anitâhât den lâum hoj bawaŋ gim hâum pâpgumain. Yawu gârâmâ Kiristohât wâtnan konok kinmâ hoj bawaŋ ginomgât dop tap.

8

Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâje otningimu manmain.

¹⁻² Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Nenje Yesu Kiristohâlen biwinenje kepeimain yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâje otningimu yaŋak Bâleje Ambonjahât amutgen ki manmain. Yawu manmâ ari hiliwahonomgât mâtâp ya pilâm manman kârikjahât mâtâp ya watmain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenja ne hikuakmâ konohâk otmu manmain nenâmâ Anitâje den âiân ki katnenekmâ sâm hâreningiwuap. ³⁻⁴ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok biwinenjeâmâ bâleje. Yakât otmâ biwinenja mbâ nângân nângân bâleje topne topne tetemu yan girem den ya lâune sâm hâum pâpgum tosa orowâk manminiwin.

Yawu otminiwin yakât Anitâje ikne nanje hângângumu ge girem den yakât bulâne nengâlen teteâk sâm lok otmâ sârerenenekmâ nengât kawenenjan kinmu kuŋetâ muop yan tosanenjahât matje miop. ⁵⁻⁸ Yamâ yuwu sâmune nângânet. Anitâ orop biwinenja ne hikuakmâ konohâk otmu manman kârikjahât pat kuningiop. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenjan kionmâ mâmâje otningimu yapâ biwi sânduhân manmâ hoj bawaŋ gimain. Yâhâ lok nombotja ne biwiyenja mbâ nângân nângân bâleje tetemap ya otne sâm biwiyenje kilik kilik sâmu mansai. Lok yawuya je Anitâhât hâkâŋ otmâ betbaŋ gim biwiyenje kârikne otmâ manmai. Yawu otmâ mannomai yamâ Anitâje yekmu ki ârândâŋ otmu hiliwahonomai.

⁹⁻¹⁰ Lok yawuya Kiristohât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan ki kionmâ mâmâje otyingimu yaŋak Kiristohât pat ki mansai. Yawu gârâmâ yenâmâ yawu bia. Yâhâ biwiyenja mbâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap ya nângâm bet pilâmai. Yakât otmâ Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyenjan kionmâ mâmâje otyingimu Kiristohâlen biwiyenja ne tiŋak kepeim manjetâ Anitâje yekmu ârândâŋ otmap. Yâhâ hâmbâi munomai yanâmâ tosayenjahât matje umut biwiyenje ki hiliwahowuap. ¹¹ Yawu otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâje otyingimu manmâ yâhânomai yan Anitâje yekmâ Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yakât dopneâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekbuap.

¹² Bukulipne, Anitâje yuwu otmâ mannom sâ m ningiop. Wâtgât mâmâjahât Heak yâkât wâtjan kinmâ Anitâhât tem lâuwanginom. ¹³ Yawu manmunne biwinenñambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap ya bet pilâm tem lâuwangim mannom yanâmâ manman kârikjan katnenekbuap. Yawu gârâmâ biwinenñambâ nângân nângân bâleje âlâlâ tetemap yakâlâk nângâm otmâ hilipgum yâhânom yakât huhopje yamâ hiliwahonomgât pat mannom.

¹⁴ Yakât yuwu sâ mune nângânet. Nenne Anitâhât denje tem lâuwangim yâkât Wâtgât mâmâjahât Heakje biwi nângân nângânnenje mem pâron pilâningiâk nângâmain yamâ Anitâje nenekmu ârândân otmu nanne baratne bulâje sâ m menenekbuap. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu nenje Kiristohâlen biwinenje katbin yan Anitâje ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjan kionmu ki kiñgitnenñahât otmâ manmain. Yâhâmâ mâmâje otingimu Anitâhâlen torokatmunne nanne baratne sâ m menenehop. Yakât nângâm “Awoñnenje, sâ m nângâwangimain. ¹⁷ Anitâje ikje nanje Kiristo hângângumu gemu lohimbil belângen manbiñe mem âlâlâ tuhunetâ sât gum muop. Yâhâ nenje yâkât tem lâuwangim manmunne yâk otbângiwi yakât dopñeâk mem âlâlâ tuhunenekñetâ mannom. Yawu mannom yanâmâ Anitâje himbimân nanje orowâk tatdomawotgât pat kuwangiop yakât bulâje nen gurâ menom. ¹⁸ Hâmbâi sâ patoen bulâje menom yanâmâ hânân yuân umatje topje topje teteningimu manmain ya biatmu yakât nelâm nongowuap.

Sâ patoen Anitâje manman âlonçoân katnenekbuap.

¹⁹⁻²¹ Embâñan Aram yet Ewane otmutâ bâleop yakât matje Anitâje hâhiwin kakjan mandomawot sâ m yitgiop. Otmu hânân âli wahap topje topje tap ya hârohâk sait kakyejan pilâop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâ patoen Kiristone âwurem gewuawân Anitâje nanne baratne sâ m menenemâ manman âlonçoân katnenekbuap. Yanâmâ emelâk sait kakyejan pilâop ya biatmu âli wahap topje topje tap yuje âlonçoâk tatmâ yâhâwuap ya emelâk sâ m kalop. ²²⁻²³ Yakât topje nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenñaje naom mene sâ m naomje hâliiakmu hâhiwin nângâm tatmâ belângen memai. Yakât dopñeâk hânân âli wahap topje topje tatmâ arap otmu nen orowâk hâhiwin kakjan mansain. Yakât otmâ sâ patoen Anitâje nanne baratne sâ m menenemâ hâknenne âije ningimu manman kârikjahât pat yakât bulâje menehât nângâm mansain. Yâhâ manman kârikjahât pat yakât bulâje ya ki menom sâ m biwi yâhâp otmaingât Anitâje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge mâmâje otingimapat yakât bulâje nombotje nengâlen teteap yamâ yuwu. Buku orangim biwi sânduhân manmain, me Anitâhât denje tem lâuwangimain, bulâje yawuya.

²⁴ Yâhâ emelâk biwinenje Kiristohâlen katbin yan manman kârikjahât pat yakât bulâje hâmbâi menom yakât biwinenñaje mem manmain. Yawu gârâmâ bulâje ya kerehâk teteop mâne ya mene sâ m biwinenñaje ki mem manbâin. ²⁵ Yawu gârâmâ bulâje hâmbâi menomai sâ m eknongowi ya mene sâ m biwinenñaje tiñâk mem manmâ yâhânom.

²⁶⁻²⁷ Yâhâ lohotje otmunje biwinenje gemapgât Wâtgât mâmâjahât Heakje mâmâje otingimu biwinenje ârândân otmap. Yakât yuwu sâ mune nângânet. Nenne Anitâ ulitgunom sâ m kalop. Yawu gârâmâ wuân me wuân teteningiwuap yan ulitgumunje nângâmu ârândân otbuap yakât topje ki nângâm henñengumain. Yawu gârâmâ Anitâje biwinenñahât topje nângâmap. Yawu gârâmâ yâkât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikje Wâtgât mâmâjahât Heakje nângâm biwinenjan mem katmu ya sâ m tetem Anitâ ulitgumain.

Anitâje tihitnenje otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap.

²⁸⁻³⁰ Lohimbil âlâ me âlâje Anitâhâlen biwiyenñaje kepeim tem lâuwangimai yâhâmâ hân himbim ki kândikyotgop yapâek manmanyenñahât topje nângâop. Manmanyenñahât topje

nângâm ikne nanñahât dop otñet sâ m ikñan torokatyekmâ nanñaje ya yengât kunyene tatbuapgât sâ m kalop. Ya yengât nângâm sâ m kalop yamâ meyekmap. Meyekmâ yan nângâyinçimu ârândân otmu himbimgât pat kuyinçimap ya kârikne tatmâ yâhâwuap. Ya ki biatbuap. Yakât otmâ Anitâhâlen biwinenñaje kepeimain nengât tihitnenñe otmâ mâmâñe otningimap. Yakât otmâ umatñe topñe topñe teteningimawâke yamâ biwi sânduhân manmain.

³¹ Den sâ m aran yukât topñe yuwu nângânôm. Anitâñe mâmâñe otningimu manman âlepñan manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe mem ge katneneknomaihât dop âlâ ki tap. ³² Anitâñe wawaenenekmâ ikne nanñe hângângumu ge kawenenñan kinmâ mumbuap yakât nângâm ki alilop. Yawu otmâ wawaenenehop yakât nângâm tihitnenñe otmâ yâhâwuap yakât ki gorâningiwuap. ³³ Nenñe yâkâlen biwinenñe katmunñe nenekmu ârândân otmu nanne baratne sâ m menenekmu manmain. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe den âiân katneneknomaihât dop âlâ ki otbuap. ³⁴ Yâhâ Yesu Kiristoñe nengât kawenenñan kinmâ muop. Mumu Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu âwâñe orop tatmâ nengât sâ m ulitgumap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe ki mem ge katneneknomai. ³⁵ Yesu Kiristoñe wawaenenekmâ tihitnenñe otmap. Yakât otmâ umatñe topñe topñe teteningimu hâmbiñ gumbiñ manmain sâ p yan biwi sânduhân katnenekmâ ki pâpgumap. Me po teteningimap yan gurâ tihitnenñe otmâ ki pâpgumap. Me Kiristohât den pat âlepñe nângâñetâ gemu bet pilâmaiñe mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ sâreerenekmâ ki pâpgumap. Me kapam tetemu nongone sâ m otmai yan biwinenñe gemap sâ m mâmâñe otningim ki pâpgumap. ³⁶ Yâhâ umatñe topñe topñe teteningimap yuwuyaje emelâk Anitâhât lohimbi ya yengâlen teteop yakât lok âlâñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât tem lâuhihim manmunñe kasalipnenñaje hilipnongone sâ m watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekñetâ sâtgum mansain.” ³⁷ Den yawu tap yakât yuwu nângânôm. Umatñe topñe topñe teteningiwuap yan Kiristohât wâtñan kinmâ kârikñeâk manmâ yâhânôm. ³⁸⁻³⁹ Anitâñe wawaenenekmap. Yakât otmâ Kutdânenñe Yesu Kiristo yâkâlen biwinenñaje tiñâk kepeim mannom yanâmâ umatñe topñe topñe teteningiwuap ya yawuâk wawaenenekbisâp. Yakât yuwu sâwe. Umatñe kakñan manmâ yâhâm munom yan menenekbuap. Me weke bâleñaje mângâenenekne sâ m otnomai yan watyekbuap. Me ajele âlâ me âlâñe mem ge katnenekne sâ m otnomai yan nenekmâ tihitnenñe otbuap. Me lok kutdâlipnenñaje mem bâlenenekne sâ m otnomai yan sâreerenekbuap. Me umatñe âlâlâ yiwerene teteningiwomap me gâmâlâk teteningiwuap yan gurâ mem âlepñan katnenekbuap. Me hân kâlehen tai me ewan himbimân tai me wosapâ wosapâ taiñe mem ge katnenekne sâ m otnomai yan gurâ Anitâñe yawuâk tihitnenñe otmâ yâhâwuap. Yawu nângâm biwi yâhâp ki otman.

9

Anitâñe Awarahamgât pat kuwançgiop ya ki biatbuap.

¹ Bukulipne, nâmâ Kiristo orop biwinetñe hikuakmâ konohâk oap. Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwine ekmu ârândân oap yawu biwinaje nanñan. Yakât otmâ den sâman yuâmâ bulâñanâk ekyongoman. ²⁻⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbi topnenñe sâ m tetem ekyongomune nângâñet. Kândikum emelâk Anitâñe lok komotñe komotñe ya yengât biwiyene ekmâ mem sâlipyongop. Mem sâlipyongop yamâ Awaraham, nanñe Isaka, sesene Yakop, hâkuñe Yura, yu yengât senâmbâ tetem sambe sambe otñetâ ikne lohimbi bulâñe sâ m tihityene otminiop. Yawu otmâ hoñ bawane hângângumu ge manman âlepñan katyekbuap yakât pat kuyinçgiop. Pat kuyinçim yâk orop den hikum girem den âlâlâ ekyongop. Yawu otmâ ikñahâk hohetyenñan ge manbuap yakât selep tuhuwançim mepaenñetâ nângâmu ârândân olâkgât orotmeme topñe topñe sâ m yinçgiop. Yawu manmâ

ganjetâ ganjetâ yâk yengât senâmbâ gâtne, imbi âlâ, kutne Maria, yâkâlen Anitâne Yesu Kiristo hângangumu gemu miop. Yakât otmâ Anitâ Hân Himbim Ambone mepaem yâhâmbisâin yamâ bulânanâk. Yawu gârâmâ kapilipne kingitne orowâkne Kiristohât hâkân otmâ mansai. Yakât otmâ kâlâpgât pat mansai. Yawu otmâ manjetâ nâne biwinane ki orotne nângâyngiman. Anitâne betnohomu hiliwahomune yâk meyekmâ nâhât welâmnan mem katyekbuapgât mâtâp tap mâne âlepne sâmbâm. Den ekyongoan yuâmâ bulânanâk. Nâne tosayanahât otmâ kaweyenjan kinmâ mumbomgât mâtâp tap mâne yawu otbâm.

⁶ Yawu gârâmâ embânân Anitâne Awarahamgât pat kuwangiop ya ki biatbuap. Yawu gârâmâ Isirae lohimbi nombotnanjak Anitâhât lohimbilipne bulâne manmâ gai. Yakât topne yuwu sâmune nângânet. ⁷ Anitâne yuwu sâm Awaraham ekuop.

“Gâhât sen yamâ nange Isaka yâkâlebâ tetem sambe sambe otmâ pat kuhihwan yakât bulâne menomai.” Yawu sâm ekuop.

⁸⁻⁹ Yâhâ kândikum den ya ki ekuop yan Awaraham yet Sara yuwu sâm teteyitgiop.

“Homban kaknan âwurem takawom yan imbihe Sarane naom membuap.”

Yawu sâm pat kuyitgiop yakât bonne yuwu. Sara ikjak naom miop yâkât sen yamâ Anitâhât lohimbi bulâne otmâ pat kuwangiop yakât bulâne menomai. Yâhâ Sara potne Hahane naom miop yâkât sen yanêâmâ pat yakât bulâne ya ki menomai.

¹⁰ Otmu torokatmâ sâwe. Isakane imbi miop yamâ kutne Leweka. Yâhâ Lewekane naom boho yâhâp meyelehop, kutyetne Esau yet Yakop. ¹¹⁻¹² Yâhâ Anitâne ikne engatneâk watmâ otmap yakât topne teteâkgât yuwu sâmune nângânet. Lewekane irak meyelekbe sâm otmu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Atananeâmâ imine hon bawangiwap.” Yawu sâop.

Yakât otmâ yuwu nângânom. Olowot miowot ya Anitâne ki nângâm ikne engatneâk otmâ imine, kutne Yakop, yâkât senâmbâ gâtne ikne lohimbi bulâne otmâ Awarahamgât pat kuwangiop yakât bulâne menomai sâm kalop. ¹³ Sâop yawuâk teteyingiopgât Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemgup ya yuwu tap.

“Yakop sen ya yengât nângâmune yahatsap. Gârâmâ Esau sen yamâ hâkân otmâ betyongowan.” Yawu ekuop.

¹⁴ Anitâne yawu otyingiop yakât yâkne otmâ hilipguop yawu ki nângânom. ¹⁵ Yakât yuwu sâmune nângânet. Emelâk Isirae lohimbine otjetâ dondâ bâleop yakât Anitâne nângâm bâleyngim yuwu sâm Mose ekumu kulemgup.

“Lohimbi otjetâ dondâ bâleap. Yakât otmâ nine engatneâk otmâ kâsipyongom nombotne hilipyongowom. Yâhâ nombotne âlâmâ yekmâ tepne nângâyngim umam sâyngiwom. Yamâ nâhât wahap.” Yawu sâm ekumu kulemgup.

¹⁶ Yakât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne otjetâ bâlemap yan Anitâne matne yingawe sâm otmap yan lohimbi ya yengât biwiyene ki watmâ otyingimap. Me wuân me wuân otningi sâm ulitgumai ya yengât lau ki watmâ otyingimap. Yâku ikne nângân nângân ya konok watmu ârândân otmap. ¹⁷ Yakât topne yuwu tap. Embânân Anitâne Aihita lohimbi yengât kunyene pato, kutne Parao sâm, den ekumu Mose kulemgup ya yuwu tap.

“Gâne kunge kârikne otmâ betnohowuat. Yawu otnihirâ sâmune umatne topne topne lohimbilipge yengâlen teteyngimu hâhiwin nângânomai. Yanâmâ nâhât wâtne ekjetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Ekjetâ yawu otbuap yakât den pat sâm han tuhujetâ hânjan kulemnan arimu nângâm mepaeneknomai. Yakât otmâ yâk yengât kunyene sâm katgeksan.” Mose den yawu kulemgup tap.

¹⁸ Yakât topneâmâ yuwu. Lok âlâ me âlâne otjetâ bâlemap yan Anitâne kâsipyongom ikne engatneâk otmâ nombotne yekmâ mem lohotne tuhuyekmap. Yâhâ nombotne âlâmâ betyongomu yejahâk hiliwahonomai.

Anitâje den eknongop ya ki kakñan sânom.

¹⁹ Den yawu tap yakât otmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Anitâje ikñe engatjeâk otmâ lohimbî nombotje betyongomap. Betyongomu yanâmâ otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ hiliwahonomai yan Anitâje otmai ambolipje sâm yâk yengâlen gâitbuap yamâ bâlewuap. Yamâ wongât? Ikñak betyongomu hiliwahonomai yakâ.” ²⁰⁻²¹ Yawu mon sâm âinohonomai yakât yuwu sâmune nângâjet. Nen kerekje otmunje bâlemu tosa kakñan manmain. Yakât otmâ Anitâje den eknongop ya ki kakñan sânom. Yakât topje nângâjetâ keterahâkgât amanñ tuhumai yan hâum sâmune nângâjet. Imbi âlâje ikñe engatjeâk dengop kutakum amanñ yâhâp tuhuwuap. Tuhum pesuk pilâm âlâ mem bukuñe wañbuap. Wañmu yâkñe mem ari bukulipje orop yan sot um nem heronje otnomai. Yawu otmâ amanñ âlâmâ bau me pâi sot um yingiwom sâm mem kalop. Mem katmu amanñ yañe ambonje yuwu sâm ekuwuap. “Men, gâje nâ tuhunekmâ bau me pâi yengât sot umbom sâm mem ketetmâ katneksat yakât nângâmune bâleap.” Yawu sâm ambonje ekuwuap. Yakât otmâ ambonjañe tuhuwe sâm nângâwuap dopñan tuhuwuap gârâmâ wuân me wuân otbuap yamâ nângâwuap dopñan otbuap. Yawu.

²² Yakât topjeâmâ yuwu. Nen lohimbî kerek nenñahâk otmunje bâlemu hiliwahonomgât pat manmâ gain. Otmu Anitâhât wâtje pato tetemu ekmâ sâm alahunehât kuk in yawu ki otmâ hilipnongop. Yawu otmâ orotmemenenje bâleje pilâm ikñan biwinenje katnehât lohottñan tuhunenehop. ²³⁻²⁴ Lohottñan tuhunenehop yakât otmâ nen Yura lohimbî nombotje otmu pâku lohimbî nombotje mem menduhunenekmu yâkâlen biwinenjañe kepeim mansain. Yâhâ ikñe biwinjahât topje tetemu ekmâ mepaenehât ikñahâk wawaenenekmâ umam sâningim nenekmu ârândân olop. Yawu gârâmâ hâmbâi sâp patoen yâk orop himbimân tatmâ heronje kakñan manmâ yâhânomgât emelâk sâm kalop. ²⁵ Yakât otmâ nen Yura lohimbî otmu pâku lohimbî Anitâje menenekmu biwi konohâk otmâ mansain. Den yan yuñe emet inânñan poropete âlâ, kutje Hosea sâm, yâk ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbî hâkân otmâ betyongomune nâhât pat ki mansai yamâ wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyebom. ²⁶ Otmu emelâk hân tâmbâen manbi yan yekmâ yeñe nine pat ki mannomai sâm betyongowan. Yamâ hâmbâi meyebom yan “Anitâ Manman Ambonjahât nanñe baratñe bulâje,” sânomai.” Den yawu tap.

²⁷⁻²⁸ Otmu poropete âlâ, kutje Yesaia, yâkñe emet inânñan Isirae lohimbî yengât yuwu kulemgup.

“Isirae lohimbî dopnenjeâmâ saru sâtñan sak ekmain dop yawu mansain. Yawu gârâmâ nengâlebâ lohimbî kiñgitje orowâkñe Anitâ kutdânenñahât hâkân otmâ denñe ki tem lâuwangimai. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk yâk yengât sâm hâreyingim hilipyongowuap. Hilipyongowuawân lohimbî getek âlâjeâmâ hâmenenñe kinbuap.”

²⁹ Otmu yakât den nombotje âlâ yuwu kulemgup.

“Nengât sen âlâkuâk tetem sambe sambe otnomaihât Anitâ Hân Himbim Ambonjañe itit kiom tuhuningim nen kerek ki mem gulip tuhunenehop. Yâhâ nen kerek mem gulip tuhunenehop mâne emelâk Sotom Gomora ambolipje kerek hilipyongomu kapi kâwurumñajak kinop yakât dopñeâk teteningimbâp.” Yawu kulemgup.

Yura lohimbîje Anitâhâlen biwiyeñe ki kepeiminiwi.

³⁰ Den sâm aran yukât topje yuwu nângânom. Pâku lohimbîje Anitâje yekmu ârândân olâkgât ki nângâminiwi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepñe nângâm yâkâlen biwiyeñe kepeim manñetâ yekmu ârândân otmap. ³¹ Yawu gârâmâ nen Isirae lohimbî Anitâje nenekmu ârândân olâkgât nângâm girem den lâune sâm pâpguminiwin. Yakât otmâ nenekmu bâleop. ³²⁻³³ Nenñeâmâ anjoân girem den lâum pâpgum Anitâhâlen biwinenjañe ki kepeiminiwin. Nenñahâk girem den lâum pâpguminiwin. Yakât otmâ

Anitâñe otningiop yakât nâñgâm Kiristohât dop kum kâlân hâum sâwe. Anitâñe mâtâwân kât kârikñe katmu tatmap yan nengâlebâ lohimbi kiñgitñe orowâk yongomap. Yawu otmâ gai yan poropete âlâñe den kulemguop yakât bulâñe tetem gap. Den yamâ yuwu tap.

“Yuwu nâñgâñet. Yerusalem kapi Sion pumñan tap yan kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipñe yengât kâiyenñan teñ sâwuap. Kâiyenñan teñ sâm yongomu ki ekmâ nâñgâm inâk arinomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâñe ya ekmâ yâkâlen biwiyeñe kepeim mannomai ya yengâlen bulâñe tetemu biwiyeñe dopñan otbuap.”

10

Yura lohimbi otmu pâku lohimbi kutdâyeñe Yesu konohâk

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâñgâñet. Biwinanñe yawu nâñgâman. Nine kapilipnane Kiristohâlen biwiyeñe kepeim manñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât nâñgâm ulitgum manman. ² Yawu gârâmâ kapilipnane Anitâhât mâtâp girawu tap yakât pâinmâ tem lâuwanñine sâm biwiyeñe hikum mansai yakât topñe emelâk nâñgâwan. ³ Yâhâ Anitâñe nenekmu ârândânñ olâkgât mâtâp ya ekñetâ ki keterakyiñgimap. Yakât otmâ yeñe engatyeneâk otmâ mâtâpgât hâum pâpgumai. ⁴ Yâhâ girem den lâum manmâ gawi yakât bulâñe yamâ Kiristo. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñe kepeimai yamâ Anitâñe yekmu ârândânñ otmap.

⁵ Yawu gârâmâ Anitâñe Yura lohimbi nenekmu ârândânñ otbuap yakât emelâk Moseñe den âlâ kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe girem den ya tâñ tâñâk watnomainñeâmâ manman kârikñan mannomai.”

Yawu gârâmâ lohimbi yawuya âlâ ki tap. ⁶⁻⁷ Yâhâ lohimbiñe Kiristohâlen biwiyeñe kepeinñetâ Anitâñe yekmu ârândânñ otbuap yakât Moseñe den âlâ yuwu kulemguop tap.

“Biwiyeñe yuwu ki nâñgânomai. “Anitâñe nenekmu ârândânñ olâkgât bulâñe himbimân ewan tatmap. Yawu gârâmâ lok âlâñe himbimân yâhâ mem gewuapgât dop âlâ ki tap.” Otmu âlâ yuwu ki nâñgânomai. “Âo, bulâñe yamâ hân amutgen tatmap. Lok âlâñe yaken ge mem gawuapgât dop gurâ ki tap.” Yawu ki nâñgânomai.”

Gârâmâ Kiristoñe ge tihitnenñe olâk sâm âlâñe himbimân yâhâm mem geromawot. Me âlâñe ge embun lok mumuñe tatmaiângen Kiristo mem awurem garomawot. Yawu ki tap. Emelâk Kiristoñe himbimâmbâ ge hoñetnenñan manmâ muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ tatmap. ⁸ Yakât otmâ Moseñe den nombotñe torokatmâ kulemguop yamâ yuwu tap.

“Anitâñe nenekmu ârândânñ otbuapgât emelâk den kalop yamâ nâñgâm alahumunñe biwinenñan tatmap.” Yawu tap.

⁹ Yâhâ Anitâñe Yesu Kiristo mumuñambâ mem yahatmu tatmap yakât den pat lohimbi âlâ me âlâñe nâñgâñetâ bulâñe otmu biwiyeñe Kiristohâlen kepeim tem lâuwanñim manmai. Yawu manmâ yakât topñe sâm tetem bukulipyenñe ekyongonomai yamâ Anitâñe tosayenñe pilâyinñim meyekmu manman kârikñan mannomai. ¹⁰ Yawu tap gârâmâ nenñe Kiristohâlen biwinenñe kepeimain yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândânñ otmap. Yakât topñe lohimbi ekyongomunñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe menom. ¹¹ Yâhâ pat yakât bulâñe yamâ teteningimu menom yakât Moseñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñe kepeim mannomai ya yengâlen bulâñe tetemu biwiyeñe dopñan otbuap.” Yawu tap.

¹² Yâhâ Kutdânenñe yamâ Yesu Kiristo konok. Yakât otmâ nen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi orop dop konohâk mansain. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe “Biwinenñe gemapgât tihitnenñe ot” sâm ulitgunomai yamâ in yawu nâñgâyinñiwuap. ¹³ Den yan yuñe emelâk poropete âlâñe den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâ kutdâne tihityene olâkgât biwiyene yâkâlen katmâ ulitgunomai yamâ meyekmâ manman kârikjan katyekbuap.” Yawu tap.

14-15 Yawu gârâmâ Kiristone ikne den pat âlepne ari pâku lohimbi kâsikum yinginehât ki hângânnongop mâne ki ari kâsikum yingimbâin. Otmu den ya ki ari kâsikum yingiwîn mâne ki nângâm hengenjumbâi. Otmu ki nângâm hengenjuwi mâne yâkâlen biwiyene ki katbâi. Otmu angoân yâkâlen biwiyene ki katbi mâne “Biwinenne gemapgât tihitnenne ot” sâm ki ulitgumbâi. Yakât otmâ ari den pat âlepne pâku lohimbi kâsikum yinginom. Emelâk poropete âlâ, kutne Yesaia, yâkne den kulemguop ya yuwu tap.

“Den pat âlepne ya mat taka eknongoai.”

16 Den yawu kulemguop gârâmâ Yura kapi ambolipne dondâhâlâkne den pat âlepne nângânetâ helekne otmu bet pilâm mansai. Yakât otmâ Yesaiane den yakâlâk torokatmâ kulemguop ya yuwu tap.

“Kutdâ, gâhât den pat âlepne ya lohimbi ekyongomunne nângânetâ bonne bia otmap.” Yawu tap.

17 Den sâm aran yukât topne yuwu sâmune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât den pat âlepne ya buku nombotne ekyongonetâ nângânetâ keterakyingimu yanâmâ yâkâlen biwiyene kepeim mansai.

18 Yâhâ Yura kapi ambolipnane den pat âlepne ya emelâk nângâwi. Yakât otmâ embânân lok âlâne den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemjan mansane Anitâhât topne nângânetâ keterakyingiâkgât ikjak wahap topne topne kalop yan ekmâ ikne topne nângâmai.”

19 Yakât otmâ Isirae lohimbine emelâk nângânetâ keterahop. Kândikum emelâk Anitâne Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Yene pâku lohimbi yengât nângânetâ gemap yamâ mem buku tuhuyekbom. Yawu otyingimune yene eweakmâ nângâm bâlenomai. Otmu yâkne nâhât topne ki nângâm hâlim milim mansai. Yamâ biwi sânduhân katyekmune yene yekmâ tepyene kâlâp sewuap.”

20 Yâhâ Anitâne Yesaia den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbine nine manman âlepnhât mâtâp yakât topne ki nângâm manminiwi yane nângânetâ han sâyingimu nâhâlen torokatsai.”

21 Yawu gârâmâ Anitâne Isirae lohimbi yengât nângâm yuwu sâm ekumu kulemguop.

“Isirae lohimbine nâhâlen torokatnetâ wawaeyekbehât nângâm lohotjan ekyongom gan. Yawu gârâmâ den nângâmai yamâ ândâpyene kârikne otmâ den ya betgumai.”

11

Anitâne Yura lohimbi biwiyene ekmâ kiwiliyekmâ nombotneâk meyehop.

1-2 Emelâk Anitâne Isirae lohimbi ikne pat kuyingiop yamâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwanjim gai. Yawu otbi yamâ Anitâne kerehâk ki betyongop. Kândikum emelâk Anitâne hân himbim ki kândikyotgowâmbâek Isirae ambolipne yengât topyene nângâm hengenjuop. Yakât otmâ ândâpyene kârikne otmâ ki tem lâuwanjim mansai yakât ki pârâk pilâm kerehâk betyongop. Yâkne kerehâk betyongop mâne nâ gurâ orowâk betnongomu yâkâlen biwinane ki kepeim tem lâuwanjim gambâm. Yâhâ nâmâ Isirae amboje, Benyamingât senâmbâ gâtne. Yakât otmâ emelâk Anitâne tâmbâne Awaraham yâkât pat kuwanjiop ya nâku yawuâk membom. Nâmâ ki betnohop. Yâhâ nen yu mansain nengât dowâk otmâ manminiwi yan poropete âlâ, kutne Elia sâm, yâkne Anitâ ekum tâmbâlipnenne yengât yuwu sâop.

3 “O Anitâ, hotom uhihimain yakât kawek kum gahaem poropete loklipge watyekmâ nombotne yongonetâ muwi. Nâ niniâk tem lâuhim mansan. Yawu gârâmâ hilipnohone sâm pâinneksai.”

4 Yawu sâmu Anitâne yuwu sâm ekuop.

“Nâñe nine poropete lok 7000 yawuya mâmâñe otyiñgimune kasalipyenñe yengât Lâpio âlâ, kutñe Bali sâñ, ya ki mepaem gai. Yawu otmâ tem lâunihim mansai.”

⁵ Yâhâ emelâk Anitâñe Isirae lohimbi biwiyenñe ekmâ kiwiliyekmâ nombotñeâk mem buku tuhuyehop. Yakât dopñeâk sâp yiwerenñe yuâmâ Yura lohimbi biwinenñe ekmâ kiwilinenekmâ ikñe engatñeâk otmâ nombotñe betnongop. Otmu nombotñe menenekmu biwinenñanñe yâkâlen kepeim tem lâuwangim yâkât pat mansain. ⁶ Yâhâ Anitâñe otbin mewin ya ekmâ yakât dopñan kiwilinenekmâ nombotñeâk umam sâningiop mâne ikñe engatñeâk otmâ menenekmap ya ki sâmbâin.

⁷ Den sâñ aran yukât topñe yuwu nâñgânom. Anitâñe nenekmu ârândân olâk sâñ Isirae lohimbi dondâñe mâtâp katyiñgiop ya ki watmâ gawi. Yakât otmâ bulâñe ki mem mansai. Yawu gârâmâ nen nombotñe Anitâ ikñahâk menenekmu mansainñe yâkâlen biwinenñanñe kepeim manmunñe nenekmu ârândân otmap. Yâhâ bukulpnenñe kiñgitñe orowâkñe kunyenñe kârikñe otmâ manbi yakât huhopñe Anitâñe betyongomu biwi pâlâmñe manminiwi. ⁸ Den yan yunñe emelâk den nombotñe kulemgui ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kunyenñe kârikñe otbi yakât huhopñe Anitâñe betyongomu biwi pâlâmñe manmâ denñe nâñgâñetâ ki keterakiñgimap. Otmu mâtâp watmâ pâpgumai.” Topñe yawu tap.

⁹⁻¹⁰ Yawu otminiwi yakât matñe Anitâñe yinñgiâkgât Dawitiñe den âlâen hâum yuwu sâñ ulitguop.

“Kasalipnanñe sot me âlâlâ ekmâ biwiyenñe kilik kilik sâmu mene sâñ yan ki ekmâek pañgonân genetâ meyhâkgât nanñan. Me ki nâñgâm nâñgâm otmâ ari tupaen kionetâ yongowuapgât sâñ ekgohoan. Me umatñe kakyenñan yâhâmu tânyenñe houñ sâmu hâhiwin nâñgâmbisâihât nanñan.” Yawu sâñ ulitguop.

Anitâñe pâku lohimbi mem buku tuhuyehop.

¹¹ Aiop, den ekyongoan yukât topñe âlâen hâum sâwe. Yura lohimbiñe ki nâñgâm nâñgâm otmâ ari kâlân kâiyenñan teñ sâmu yan tupaen kionetâ ki yongop. Yakât topñe yuwu sâmunen nâñgâñet. Yura lohimbiñe otmâ tâpikguminiwi. Yâhâ pâku lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenñanñe kepeimai ya yengât tosayenñe pilâm manman kârikñahât pat kuyiñgimap. Yâhâ yâk yengâlen bulâñe teteap yakât Yura lohimbiñe eweakmâ nâñgâm bâleyiñgim bulâñe orowâk membâinâ sânomai. ¹² Yâhâ Yura lohimbiñe biwiyenñe alitmâ Kiristohât hâkân otbi yakât huhopñe Anitâñe pâku lohimbi mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiop. Yakât otmâ hâmbâi Yura lohimbi yengât nâñgân nâñgânyenñe keterakiñgimu Kiristohâlen biwiyenñanñe kepeinomai. Yawu otmâ pâku lohimbi orop biwiyenñanñe hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Sâp yanâmâ Anitâñe lukulenekmu hop sambe kakñan mannom.

¹³ Yura lohimbi nengât topnenñe yawu tap. Yâhâ pâku lohimbi yengât yuwu sâmunen nâñgâñet. Pâku lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongowehât yâkñe menekmâ aposolo âi sâñ nihiop ya biwinanñe tiñâk kepeim manman. ¹⁴ Yâhâ den pat âlepñe ekyongomune Kiristohâlen biwiyenñe katñetâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yawu manñetâ Anitâñe Yura bukulpne betyongomu mansai yan eweakmâ nâñgâm bâleyiñgim âlâkuâk manman kârikñahât pat kuyiñgiâkgât Kiristohâlen biwiyenñe katnomaihât nanñan. Yakât otmâ âi sâñ nihiop ya tiñâk mem manman. ¹⁵ Yura lohimbi kiñgitñe orowâkñe biwiyenñe alitmâ Kiristohât hâkân otbi yamâ betyongop. Yâhâ pâku lohimbi sesenñgâlâkñe yâkâlen biwiyenñanñe kepeiwi ya yengât kaok nâñgâm mem buku tuhuyehop. Yâhâ hâmbâi mâne Yura lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenñe katnomai ya mem buku tuhuyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgiuwap.

¹⁶ Tâmbânenñe Awarahamñe Anitâhâlen biwiñanñe kepeim ki biwi yâhâp otmâ manminiop. Yakât otmâ Anitâñe manman kârikñahât pat sâñ yâk otmu yâkât sen kuyiñgiop

ya ki biatbuap. Yakât topņe den âlâen hâum sâmunen nângâņetâ keterakyiņgiâk. Sot um yan torehenņe yamâ Anitâhât pat sâm mem ketetmunņe ekmu ârândân olop. Yakât otmâ nombotņe âlâ yâkât ki mem ketetbin ya gurâ yawuâk ekmu ârândân olop.

Yâhâ nen Yura lohimbiņe yen pâku lohimbi orop Anitâhâlen biwinenņe kepeim manmâ konohâk oain. Yakât nângâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Koset gihit kândârâņe ya Anitâņe ekmu ârândân otmap yakât dopņeâk kele awatņe ekmu ârândân otmap. ¹⁷ Koset alikņe memain yakât dop yamâ nen Yura lohimbiņe mansain. Yâhâ pâku lohimbi yenâmâ himan ikņak in tetemap yakât dop mansai. Yâhâ koset awatņan bulâņe ki kinbuap yamâ amboņe kârâm pilâwuap. Yakât dopņeâk Anitâņe Yura lohimbi nombotņe betyongop. Yâhâ amboņe ari himan awatņe kârâm mem taka koset awatņe kârâm pilâwuap yan mem katatgumu âi omoņ omoņ otmâ kinbuap. Yakât dopņeâk pâku lohimbiņe Kiristohâlen biwiyenņe kepeimai yen meyekmâ Yura lohimbi bulâņe ya yengâlen torokatyekmâ tâmbâlipyenņe yengât pat kuyiņgiop ya yawuâk yengât kuyiņgimu mansai. ¹⁸ Yakât otmâ awatņe kârâm pilâwuap yakât dopņeâk Anitâņe Yura lohimbi nombotņe betyongom ya yengât kaweyenān yen katyehop. Yakât otmâ yenahât nângâņetâ yahatmapgât yuwu sâmunen nângâņet.

Koset amboņe topņe lawitmâ pitim henņengumu yanâmâ awatņe lingarakmu bulâņe kinbuap. Yakât dopņeâk Anitâņe angoân manman kârikņahât pat sâm Awaraham otmu yâkât sen ya yengât kuyiņgiop. Yakât otmâ pat kuyiņgiop ya torokatmâ yawuâk pâku lohimbi yengât sâm kuyiņgiop.

¹⁹ Bulâņanâk pâku lohimbi yengât kawē teteyiņgiâkgât Anitâņe Yura lohimbi biwiyenē kârikņe otmâ manbi ya betyongop. ²⁰⁻²¹ Yawu gârâmâ biwiyenē kârikņe otmu Kiristohât hâkâņ otmâ yâkâlen biwiyenē ki katbihât Anitâņe betyongop. Yâhâ yen pâku lohimbiņe yâkâlen biwiyenē tiņâk kepeim mansai. Yawuâk torokatmâ mannomai yanâmâ Anitâņe ki betyongowuap. Yakât nângâm hâkyenē mepaemaihât yuwu sâmunen nângâņet. Emelâk Yura lohimbiņe kosetgât dop otmâ manbi. Yawu gârâmâ Kiristohât hâkâņ otņetâ yanak Anitâņe betyongop. Yâhâ yenâmâ himangât dop oai. Yawu gârâmâ himan otmu koset topyētņe ikņiâk ikņiâk. Otmu yakât dopņeâk yen pâku lohimbi otmu nen Yura lohimbi topnenņe ikņiâk ikņiâk. Yawuâke yamâ Anitâņe yen meyekmâ nengâlen torokatyekmu orowâk mansain. Yâhâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe Kiristo betgunomai otmuâmâ Anitâņe biwiyenahât topņe nângâm amboņan amboņan betyongowuap. Yakât nângâm yenē Anitâ ewe katmâ manņet.

²² Den sâm aran yukât topņe yuwu nângânom. Yura lohimbiņe biwiyenē kârikņe otmu Kiristohât hâkâņ otbi yamâ Anitâņe betyongom matņe tâņ tâņâk yingiop. Yawu gârâmâ yenâmâ Kiristohâlen biwiyenē katbi yan umam sâyiņgim buku tuhuyehop. Otmu biwiyenē tiņâk kepeim mannomai otmuâmâ yâku yawuâk buku otyiņgiuwuap. Yâhâ yenē Kiristo betgum mannomai yamâ yen yawuâk betyongowuap. ²³ Anitâņe Yura lohimbi betyongop ya yengât nângân nângânyenē keterakyiņgimu Kiristohâlen biwiyenē katnomai yanâmâ Anitâņe nângâyiņgim himan awatņe mem katatgumu âi omoņ omoņ otmâ kinsap yakât dopņeâk ikņe komolân torokatyekmu manman âlepņanâk mannomai. Yawu otbuapgât wâtņe pato tap. ²⁴ Yâhâ Yura lohimbi nen otmu pâku lohimbi topnenņe ikņiâk ikņiâk tap yakât torokatmâ sâwe. Nen Yura lohimbiņe kosetgât dop mansain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ himangât dop mansai. Yakât otmâ Anitâņe yen meyekmâ koset bāt bātņan torokatyehop. Yawu gârâmâ topyē ikņiâk tapgât otmâ kârikņeâk ki tai. Yawu gârâmâ Yura lohimbi betyongop ya yengât topyēâmâ koset topņe yawuâk tapgât otmâ Anitâņe âlâkuâk koset bāt bātņan torokatyekmu kârikņeâk kinnomai.

Hâmbâi Anitâņe Yura lohimbi âlâkuâk mem buku tuhuyekbuap.

²⁵ Bukulipne, yuwu sâmunen nângâņet. Anitâņe Yura lohimbi betyongom yen meyekmu mansai. Yakât otmâ yenahât nângâņetâ yahatmapgât yuwu sâm ekyongomunē nângâņet. Wâtgât mâmâņahât Heakņe nângân nângâņne mem pâroņ pilâmu Yura lohimbi topnenņe

nângâm henjengan. Isirae lohimbi kingitne orowâkne biwiyene kârikne otmâ mansai ya nanjai. Yawu gârâmâ pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyene katmâ yâkâlen torokatnomai ya yekmâ nângâmu dopnan otbuap. Yanâmâ Isirae lohimbi nângân nângânyene keterakyingimu biwiyene yâkâlen katnomai. ²⁶⁻²⁷ Biwiyene yâkâlen katnetâ tosayene pilâyingiwuap sâp yan emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop yakât bulâne tetewuap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâhât sâtgât Sion pumjan Yerusalem kapi tap yakât ambolipne yengâlebâ lok âlâ tetem Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ mem kuwikyekbuap. Yanâmâ orotmemeyene bâlene bet pilâm nâhâlen torokatnetâ tosayene pilâyingiwom. Pilâyingim orowâk mannomgât pat kuyingiwom.” Den yawu tap.

²⁸ Yawu gârâmâ Yura lohimbine ândâpyene kârikne otmu Yesu Kiristohât den pat âlepne nângânetâ gemu bet pilânetâ yanak Anitâne betyongop. Yakât huhopne yen pâku lohimbine den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene katnetâ manman kârikjahât pat kuyingiop. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop, yâkneâmâ Anitâhâlen biwiyenane tinjak kepeim tem lâuwangim gawi. Yakât otmâ emelâk yâk yengât nângâop yakât dopneak yâk sen nângâyngim. ²⁹ Yâhâ Anitâne tâmbâlipyene nângâyngimu ârândân otmu meyehop. Yakât otmâ bunewâk ki betyongop. ³⁰ Yenâmâ embânân yene engatyeneak otmâ Anitâhât ki nângâwangim manminiwi. Yawu gârâmâ sâp yiwereye yuâmâ Isirae lohimbine den pat âlepne nângâm hâkân otmâ betbangim mansai. Yakât huhopne yen pâku lohimbine den pat âlepne ya nângânetâ bulâne otmu Kiristohâlen biwiyenane kepeim mannetâ Anitâne umam sâyngim tosayene pilâyingiop.

³¹ Yakât dopneak Yura lohimbine biwiyene kârikne otmâ Kiristohât hâkân otmâ mansai yane hâmbâi yâkâlen biwiyene katnomai. Yawu otnomai yan yâk yengât nângâm umam sâyngim tosa pilâyingiwuap. ³² Yâhâ nen Yura lohimbi me yen pâku lohimbi kerekne otmunne bâlem gap yakât topne nângâmunne keterakningiâkgât Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwinenjan gemap. Biwinenjan gemu keterakningimu orotmemenenne bâlene bet pilâm Anitâhâlen biwinenjan kepeimunne umam sâningim tosanenne pilâningim.

³³ Anitâne wawaenenekmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yawuak tihitnenne otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ mepaeen. Yâkne yu ya otningim gamap yakât nenjahâk topne nângâne sâmpâpgumain. Yâhâ biwinan den girawu tatmap ya nenjahâk nângânomgât dop âlâ ki tap. ³⁴⁻³⁵ Den yan yuene emelâk poropete lok nombotjan den kulemgowi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwinan den tatmap ya lok âlâ me âlâne yenhâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboje. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne Anitâ den kâsikum wanbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

³⁶ Anitâ manman ambojane hân himbim kândikyotgom hânân âliwahap topne topne kalop. Yâhâ ikjak kalowâmbâek hohem tatmâ gap, otmu hohem tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ miti den âlâ tap ya yuwu sâm ekyongomune nângânet.

“Lok âlâ me âlâne Anitâ tosa katbanginomialhât dop âlâ ki tap.”

Den yawu kulemgunetâ tap yakât nângâm Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

12

Nenne Kiristohât kâine bâte yawu manmain.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Anitâne ikjahâk wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningimu mansain. Yakât dop kum sâwe. Emelâk embânân Anitâne papatolipnenne yengât orotmeme topne topne sâm katyingiop. Yakât otmâ miti lok kunlipyenane mâtâp katyingiop ya watmâ nonin bulimakao gâim yakât pat sâm hotom

uwanġinġetâ hâmenjan yâhâmu nângâmu ârândân otminiop. Yakât topġe nângâm yuwu otnomġât nanġan. Anitâġe mâtâp ningiop yu tâġ tâġâk watmâ tem lâuwânġim manmâ yâhânom. ² Nenġe girawu otmâ Anitâhât tem lâuwânġimunġe nenekmu ârândân otbuap? Yamâ yuwu otnom. Lohimbi belânġen manmainġe yeġe nângân nângânġenġambâ tetemap ya watmâ orotmeme âlâlâ otmai yawu ki otnom. Yâhâ nenâmâ Wâtġât mâmânġahât Heakġe Anitâhât biwiġambâ den mem biwinenġan katmu ya lâum manmâ yâhânom.

³ Otmu Anitâġe ikġahâk buku otnihim aposolo âi sâm nihiop. Yâkât sâtġât otmâ yuwu sâm ekyongomune nângânġet. Anitâhâlen biwinenġaġe kepeim mansain. Yakât otmâ yâkġe ikġe âi tuhunomġât bulâġe dopnenġan mem teteningimâp. Yakât otmâ nenġe âlâku amboġan amboġan biwinenġahât topġe nanġanġinom. Yawu ġârâmâ nenġahât nângâmunġe ki yahatbuap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânġetâ keterahâk. Kiristoġe kunnenġe oap. Yakât otmâ nenġeâmâ yâkât kâiġe bâtġe otmâ mansain. Yâhâ kâiġe otmâ yan yâkât hoġ bam gamain. Otmu bâtġe otmâ yan lohimbiġe yâkâlen biwiyeġe katġetġât âi memain. Âi sâm ikġiâk ikġiâk ningiop ya mem tânahom manmâ yâhânom yakât yuwu sâmune nângânġet. ⁶ Nenġe yâkâlen biwinenġaġe kepeim manmain yakât dopġanâk bulâġe ikġiâk ikġiâk teteningimâp ya yawuâk otnom. Anitâhât den sâm ekyongonomġât biwinenġe mem hewewenġe tuhuop yakât dopġan ekyongonom. ⁷ Otmu den kâsikum yinġinomġât biwinenġan kalop otmuâmâ yawuâk den kâsikum yinġinom. Yâhâ Kiristohât komot tânyongonomġât biwinenġan kalop otmuâmâ yawuâk tânyongonom. ⁸ Otmu bukulpnenġe yeġġât biwiyeġe ġemap sâm mem hewewenġe tuhuyeknomġât biwinenġan kalop. Otmuâmâ yawuâk otyinġinom. Yâhâ iri sikum me senġe âlâlâ tatningiap ya nombotġe mem kâsikum lohimbi nombotġe yinġinomġât biwinenġan kalop yamâ hewewenġâk nembe kalem otyinġinom. Otmu Kiristohât komot yeġġât kunlipyeġe manġet sâm katneneknomai otmuâmâ biwinenġaġe kepeim tâġ tâġâk tihityeġe otnom. Otmu lohimbi yeġġâlen umatġe âlâlâ teteyinġiwuap yan tânyongonomġât biwinenġan kalop otmuâmâ heroġe kakġan tânyongonom.

Biwinenġaġe kepeiakmâ ewe karânġim mannom.

⁹ Otmu buku oranġine sâm yan hâkġak hâkġak ki oranġinomai. Orotmeme bâleġe pilâm orotmeme âilonġoâk watmâ buku oranġinomai. ¹⁰ Otmu bukulpnyeġe orop ewe karânġim biwiyeġaġe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ¹¹ Otmu âi tuhune sâm Anitâhâlen biwiyeġe hikum hewewenġâk otmâ tuhunomai. ¹² Otmu lohimbi belânġen manmainġe mem âlâlâ tuhuyeknomai yan Anitâġe manman kârikġahât bulâġe hâmbâi ningiwuap nângâm yakâlâk biwiyeġaġe mem heroġe kakġan mannomai. Otmu biwiyeġe ġemapġât haoġmâ ârândân Anitâ ulitġuġetâ mâmânġe otyinġiwuap. ¹³ Otmu bukulpnyeġe yeġġâlen umatġe âlâlâ teteyinġiwuap yanâmâ in yawu tânyongonomai. Otmu lomba me lok pupġe yeġġâlen takanomai ya nembe kalem otyinġinomai.

¹⁴ Otmu lok âlâ me âlâġe mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yakât matġe Anitâġe mem bâleyehâġġât sait kakyenġan ki pilânomai. Yâhâ yâkġe lukuleyehâġġât ulitġunomai. ¹⁵ Otmu lohimbi kahân ari we bâle nângâmai yamâ biwiyeġe sânduk sâekġât orowâk tatmâ biwiyeġe mem sânduk tuhuyeknomai. Otmu bukulpnyeġaġe buku âlâhât nângânġetâ yahatmu heroġe kakġan mansap ya yeġe yawuâk heroġe otbanġinomai. ¹⁶ Otmu yenâmâ Kiristohât komot konohâk mansai. Yakât otmâ biwi nângân nângânġenġaġe hikuakmâ konohâk otmu tep âlep nanġanġinomai. Otmu âi sâm yinġinomai ya ekmâ tâġât sâm ki bet pilânomai. Otmu ninahâk otmune ârândân otbuap sâm yeġahât ki nângânġetâ yahatbuap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâġe yen mem bâleyeknomai yakât matġe ki kâpekyinġinomai. Yeġe umam sâyinġim buku otyinġinomai yanâmâ lohimbiġe yeġġetâ ârândân otbuap. ¹⁸ Otmu lok âlâ me âlâġe tepyeġe kâu kâlâp semu yahatmâ yen yongone sâm otnomai yan mem lohotġe tuhuyeknomai. ¹⁹ Otmu lok âlâ me âlâġe

yen mem bâleyeknomai yanâmâ Anitâ ikñak matje kêpekyiŋgiwuap nâŋgâm ki matje kêpekyiŋginomai. Yakât emelâk Anitâne den âlâ Mose ekumu kulempuop ya yuwu tap.

“Ninak matje yinŋimune umatje kakñan manmâ yâhânomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Kasalipyenje po yinŋiwuap yanâmâ sot mem yinŋinetâ nenomai. Otmu tohât yekbuap yan gurâ to osom ga yinŋinetâ nenomai. Yawu otyiŋginomai yan yâkne anjun pato otnomai.”

Den yawu tap. ²¹ Yâhâ yen mem bâleyeknomai yan matje kêpekyiŋgimaihât biwiyenje galemahom buku otyiŋginomai. Yawu otyiŋginetâ kasalipyenjanje kaok nâŋgânomai.

13

Gawamangât galemlipnenne yengât amutgen mannom.

¹ Bukulipne, gawaman me kiap kunlipyenje mansai ya yengât sâwoman. Lok âlâ me âlâne yenjahâk gawamangât lok kunje ki otmai. Anitâ ikñahâk gawaman âi sâm yinŋim katyekmu kinmai. Yakât otmâ gawaman patonje galemlipnenne katyeknetâ mansai ya yengât amutgen manmunne ârândâŋ otbuap. ² Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne ândâpyenje kârikne otmâ gawaman yengât den kumai yan Anitâhât nâŋgânetâ gemap. Yakât otmâ Anitâne den sâm hâreyiŋgimu matje umatje menomai. ³⁻⁴ Yâhâ gawamangât lok yanêâmâ Anitâhât sâtgât otmâ tihitnenne otmai. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne orotmeme âlepne otmai yanje gawamangât lok yengât kiŋgityenjahât ki otmai. Lok yawuya yengât gawamangât lokne nâŋgânetâ yahatmap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne orotmeme bâleŋe otnomai yakât Anitâne nâŋgâmu bâlewuap. Nâŋgâmu bâlemu gawamangât lok kunlipyenje mâmâne otyiŋgimu tem lâuwangim matje yinŋinomai. Yakât otmâ lok yawuyenje gawamangât lok yengât kiŋgityenjahât otjet. ⁵ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne kilikmâ manne sâm otmaiŋe gawamangât den lâum manjetâ yeknetâ ârândâŋ otbuap. Yâhâ otjetâ bâlemu nâŋgânetâ biwiyenjan hâuyekmapgât tem lâuyiŋgim mannomai. Yawu mannomai yanâmâ gawamangât lok yanje Anitâhât sâtgât otmâ hâhiwin ki yinŋinomai.

⁶ Anitâne lohimbi tihityenje otjet sâm gawamangât lok âi sâm yinŋimap. Yakât otmâ âiyenje tuhune sâm yan takesihât nanje katjet sâm ekyongonomai yan im in yawu katjetâ ârândâŋ otbuap. ⁷ Yâhâ takesi topne topne ya yengâlen tap yakât mene sâm otjetâ ewe katyekmâ takesihât tewetsenje katnomai.

Manman kârikñahât bulâne menomgât sâp utâpquap.

⁸ Yâhâ yenje lok âlâ me âlâhâlen ari wahap wuân me wuân kandi mene sânetâ tepyenje hewewen otmu yinŋinomai. Yâhâ ambonjanje yakât umburuk otbuawân in yawu yinŋinetâ pesuk sâwuap. Yawu otmâ bukulipyenje yengât nâŋgânetâ yahatmu yenjahât nâŋgânetâ gewuap. Yawu otmâ manmai yanâmâ Anitâne girem den Mose ekumu kulempuop ya kerek lâumai yakât dop otmap. ⁹ Yâhâ girem den yamâ yukât yan.

“Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Me lok nombotje ki yongorâ munomai. Me kombo ki meyiŋgiwuat. Me buku âlâhât senje âlâlâ ki ekñâlem membe sâm biwihe pârâk pilâwuat.”

Girem den yu otmu nombotje ki ekyongoan yakât den kunje yuwu tap.

“Nenjahât nâŋgâmunne yahatmap yawuâk buku nombotje yengât nâŋgâyiŋgimunne yahatbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne den yu lâum buku âlâhât nâŋgânetâ yahatmap, lok yawuyenje buku âlâ me âlâhât ki nâŋgâm bâleyiŋgim mem ge katyekmai. Yawu otmâ buku konok otyiŋgim girem den kerek lâumai yakât dopne otmap.

¹¹ Yawu torokatmâ otmâ mannomgât yuwu sâmunne nâŋgânet. Emelâk Yesu Kiristohât den pat nâŋgâmunne bulâne otmu yâkâlen biwinenje katbin yan Anitâne manman

kârikjahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ pat kuningiop yakât bulâne menomgât sâp ya utâpguap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ Kiristohât âi tuhune. ¹²⁻¹³ Nen kerekne âi kârikneâk tuhnehât biwinane nanjan. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nângânet. Sâp yiwerene yuâmâ emet hanj sâwe sâm emet topne palalanj yap. Yakât otmâ kâlâwahom yahatmâ manman hângine pilâm pesuk pilânomai. Orotmeme bâlene âlâlâ ki otnomai. To kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Me ki hionjakmâ tep bâle nanjanjinomai. Orotmeme yawuya bet pilâm yan lohimbi nombotnane lok senyenjan kinmâ orotmeme âlepne nanne otjetâ yekmai yakât dopneâk otmâ mannomai. ¹⁴ Yawu manmâ lohimbine Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manjetgât yâkne olop miop yawu otmâ tem lâuwanjim mannomai. Yawu manmâ yâkât den pat âlepne sâm haok tuhunomai. Tem lâuwanjim mannomai yan emelâk orotmeme bâlene ekjâlem otmâ tâpikguminiwi ya witgum otmain sâm biwiyene galemahom mannomai.

14

Nenne orotmeme tânjât âlâlâ otmain yakât Anitâne ki nângâmu yahatmap.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotnane Yesu Kiristohâlen biwiyenane tinjâk ki kepeim manmai yamâ yâkât den ki nângâm henjengumai. Yakât otmâ lok yawuya orop den ki sahanjinomai. Lok yawu yamâ buku otyingim yâk orop biwiyene hikuakmâ konohâk otbuap. ² Yakât yuwu sâmune nângânet. Lok nombotnane Kiristohât den nângâm henjengum songo bau ki ekmâ kiwilim nemai. Yâhâ lok nombotnaneâmâ gorâyngimu yuwu sâmai. “Mainj, songo bau yukât topne girawu? Porom Lâpio mepaem hotom uyingim yan nejetâ torehene in tap ya yu mon?” Yawu sâm songo bau ya bet pilâm salup konok nemai. ³ Yâhâ songo bau nemane buku âlâhât ki nângânetâ gewuap. Otmu Anitâne songo bau nemai ya yekmu ârândânj otmap. Yakât otmâ songo bau ki nemane ya yengât ki nângâm bâleyingim sâm ge katyeknomai. ⁴ Lok âlâ me âlâne buku âlâhât nângâm bâleyingimai me sâm ge katyekmai yamâ Anitâ Ambonenane yekmu bâlemap. Kutdânenne Kiristo iknjak lok kerek nengât biwinenne ekmap. Yakât otmâ hâmbâi nenne otmain memain ya ekmâ sâm hâreningiwuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne Kiristohât tem lâuwanjimai yamâ mâmâne otyingimu hâmbâi sâp patoen yâkât senjan kinjetâ yekmu ârândânj otbuap.

⁵ Yâhâ Yura lohimbi nengât tatmâ nângâ nângâ hilâm me hombanj yamâ topne topne tap yakât sâwe. Anitâne nenekmu ârândânj olâk sâm lok nombotnane hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ yahatmu yan tatmâ nângâmai. Otmu lok nombotnaneâmâ hilâm âlâ me âlâhât nângânetâ dop konohâk otmu yan haonmâ ârândânj Anitâ mepaemai. Yakât yuwu sâmune nângânet. Hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatnomai yamâ yen iknjiâk iknjiâk engatyeâk otmâ yan biwi yâhâp ki otnomai. ⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne engatyeâk otmâ hilâm âlâen me âlâen Anitâ mepaem tatmai yamâ yekmu ki bâlemap. Yâhâ lok âlâ me âlâ songo bau nemane Anitâ mepaem nejetâ ya gurâ yekmu ki bâlemap. Otmu lok nombotne âlâ salup konok nemane yawuâk Anitâ mepaem nejetâ yekmu ki bâlemap. Yakât otmâ enjakmâ ki sâm ge karaknomai.

⁷⁻¹⁰ Den sâm aran yukât topne yuwu nângânom. Kiristohât lohimbi emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât Kutdânenne otmâ galemnongoâk sâm Anitâne hângângumu ge muop. Otmu mumunambâ mem yahatmu tatmap. Otmu yâkne konok kunnene tatmâ yâhâmbisâp. Yakât otmâ nenjahâlâk nângâm mannomgât dop âlâ ki tap. Otmu sâp patoen Anitâne biwinenne ekmâ den sâm hâreningimu Kiristone sârerenenekmâ manman kâriknan mem katnenekmu orowâk manmâ yâhânom. Yakât otmâ ki sâm bâleanginom. ¹¹ Den yan yune emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâmâ Manman Amboje. Yakât otmâ lohimbi kerekne ewe katnekmâ metenan kinmâ “Ambonenne, gâhât herone nângâhihiain” sâm mepaeneknomai.” Yawu tap.

¹² Yakât otmâ nen kerekñe Anitâhât senñan kinmâ otmain memain yakât ekumunñe nângâwuap.

Bukulipnennañe manman âlâ manmai ya yekmâ ki nângâm bâleyinginom.

¹³ Yakât otmâ ki nângâm bâleanjinom. Yâhâ bukulipnennañe otrjetâ bâlemap sâm nennahâlâk ki nângâmunñe yahatmu ihilâk mannom. Yâk orop biwinennañe hikuakmâ konohâk otmu mannom. ¹⁴ Nâñe Kiristo orop biwinetñe hikuakmâ konohâk oap. Yakât yuwu nângâmune bulâñe oap. Anitâñe wahap topñe topñe, sot kâle, sonjo bau, me âlâlâ, yuâmâ ki neneñe sâm samut ki kalop. Wahap topñe topñe kalop yamâ neneñeâk hârok. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe sonjo bau me sot kâle ekmâ ki neneñe sâm samut katmai yamâ yeñe engatyeneâk watmâ katmai. Yawu sâmai yakât kakñan ihilâk neñetâ biwiyenñan hâumu anulaknomai yamâ yeñe wahap. Anitâñe orotmeme yawu otrjet sâm ki kalop. ¹⁵ Yawu gârâmâ bukulipnennañe sonjo bau ki nemai ya yeñgât senyenñan sonjo bau ihilâk nenom yamâ dondâ bâlewup. Kiristonje bukulipnennje yawuya orowâk nengât sâreerenekmâ ge muop. Yakât otmâ nenñe lok sen senân tatmâ sonjo bau nemunñe bukulipnennje yawuyañe nenekmâ nengâlen torokatñetâ orowâk nenom yanâmâ samut katbi ya lonğâem ihilâk neñetâ biwiyenñe orotok sâwuap. Biwiyenñe orotok sâmu Kiristo betbanjim orotmemeyenñe bâleñe pilâwi ya miwirikum otmâ hiliwahomai sâm nenñe lok sen senân kinmâ sonjo bau ki nenom. ¹⁶ Nenñeâmâ sonjo bau nemain yan biwinennañe nângâmunñe ki hâunenekmap. Yawu gârâmâ bukulipnennje nombotñañe nenekmâ sâm bâleningimaihât lok sen senân tatmâ sonjo bau ki nenom. ¹⁷ Yawu gârâmâ nenñe sot kâle me sonjo bau kiwilim nombotñe nemain otmu nombotñe ketetmain yakât Anitâñe ki nângâmap. Yâhâ biwinennañe hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwangim heronje kakñan mannehât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimap. ¹⁸ Yawu manmunñe lohimbî belângen manmainñe nângâninginjetâ yahatmu Anitâñe nenekmu ârândân otmap.

¹⁹⁻²¹ Yawu gârâmâ yâhâpñe sâmune nângâñet. Anitâñe sot kâle me sonjo bau katningiop yamâ neneñe hârok. Yawu gârâmâ bukulipnennañe nenekmâ nengâlen torokatñetâ orowâk nemunñe yan yeñak samut katbi ya lonğâemai sâm lok sen senân tatmâ sonjo bau me to kârikñe ki nenom. Yâhâ bukulipnennañe wuân me wuângât samut katmai yañe nângâm bâleningimaihât ya yeñgât senyenñan kinmâ ya ki otnom.

Nen Anitâhât komot konok mansain yuñe hionakmain sâm sot kâle me sonjo bauhâlâk ki nângânom. Yawu gârâmâ biwinennañe hikuakmâ konohâk otmu tihit oranjinom yakâlâk nângâm mannom. ²²⁻²³ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe sonjo bau me senñe âlâlâhât samut ki kalop ya nângâmain. Yakât otmâ sonjo bau me âlâlâ nemain yan biwinennañe nângâmunñe ki hâunenekmap yan heronje nângâmain. Yawu gârâmâ bukulipnennje nombotñañe sonjo bau me to kârikñe me âlâlâ yakât samut katmai ya senyenñan kinmâ ya ki otnom. Yâhâ Anitâñe konok biwinennahât topñe nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâñe biwi yâhâp kakñan yu ya otmai me nemai yanâmâ biwiyenñe ekmu ki ârândân otmap.

15

Kiristonje ikñahâlâk ki nângâm manminiop yawu mannom.

¹⁻³ Bukulipne, yeñahâlâk nângâmahât yuwu sâm ekyongomune nângâñet. Kutdânenñe Kiristonje ikñahâlâk ki nângâm manminiop. Yakât emet inânñan lok âlâñe den kulemguop yakât bulâñe Kiristohâlen teteop yamâ yuwu tap.

“Anitâ, lohimbî gâhât sâm bâlehihimainñe nâñe tem lâuhihiman yakât mem ge katneksai.”

Yawu tap.

Yâhâ Kiristonje olop yakât dopñeâk nenâmâ yuwu otnom. Bukulipnennañe Anitâhât den topñambâek ki nângâmainñe sonjo bau nenehât samut katmai ya yeñgât ki nângâm

bâleyingim nennahâlâk nângânom. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm hejengejnet sâm lohotjan den kâsikum yinginom. ⁴Emelâk Anitâne den ekyongomu kulemgawi ya nângâm mannom. Yawu manmunne umatne topne topne teteningiwuap yan ki pârâk pilâmunne biwinenne orotok sâwuap. Emelâk manman kârikjan mannomgât pat kuningiop yakât biwinenne mem mannom. ⁵⁻⁶Yâhâ Anitâhâlen biwiene kepeim mannetâ umatne âlâlâ teteyingiwuap yan mâmâne otyingimu ki lohotne otjetâ biwiene orotok sâwuap. Otmu biwi nângân nângânyenne hikuakmâ konohâk otmu lauyene menduhum Kutdânenne Yesu Kiristo âwâne mepaenjetgât nângâm ulitgum manman.

Yura lohimbiye pâku lohimbi orop manman kârikjahât bulâne menomai.

⁷Kiristone buku otingimap yan orotmemenenne yuwu yawu otmain yakât ki nângâmap. Yakât otmâ bukulipenne orop biwiene hikuakmâ konohâk otmu ki sâm bâleanjinomai. ⁸Yawu otmâ Anitâ mepaem yâhânomai. Otmu emelâk Anitâne Awaraham, Isaka, otmu Yakop ikne pat kuyingim den ekyongop. Yâhâ sâp yiwerene yuâmâ nenne pat yakât nelânguop nângâmaingât nanne Kiristo hângângumu Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetem yan nenne Anitâhâlen biwinenne kepeim pat yakât bulâne menomgât kulem topne topne mem ikne den pat âlepne eknongop. ⁹Yâhâ yen pâku lohimbiye yawuâk yâkâlen biwiene kepeinetâ Anitâne umam sâyingim tosayene pilâmu orowâk mepaem mannomgât giop. Den yan yuene emet inânjan poropete nombotjane den kulemgawi ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yakât otmâ nâne pâku lohimbi orop manmâ kiki menjihim mepaeheknom.”

¹⁰Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Emelâk Anitâne Isirae lohimbi meyekmâ pat kuyingiop ya orop pâku lohimbiye menduhuakmâ herone otbanjinomai.”

¹¹Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lohimbi hânjan kulemjan me wosapâ wosapâ mansai ya orop Kutdânenne Anitâ mepaene.”

¹²Otmu âlâmâ Yesiane kulemgup ya yuwu tap.

“Dawitihât senâmbâ gâtne âlâne tetem pâku lohimbi yengât kunyene manmâ tihityene otbuap. Tihityene otmu lohimbiye yâkâlen biwiene kepeim mannomai.” Den yawu tap.

¹³Anitâne manman kârikjahât pat kuningiop yakât bulâne orowâk menomgât mâmâne otingimu yâkâlen biwinenne kepeim manmain. Yene yawu torokatmâ mannomai yan biwiene hikuakmâ konohâk otmu herone kakjan mannomai. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingimu pat kuyingiop yakât bulâne menomai sâm Anitâ ulitguman.

Anitâne Kiristohât aposolo sâm Paulo âi wanop.

¹⁴Bukulipne, yene biwiene hikuakmâ buku orangim Anitâhât den yakât ki hâum pâpgum mansai. Yakât otmâ yenhâk den kâsikum anjim tânahonomaihât dop tap. Biwinane yawu nanjan. ¹⁵⁻¹⁷Otmu yen pâku lohimbiye Kiristohâlen biwiene kepeim mannetgât Anitâne ikjahâk nângânihim Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihiop. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingim gan. Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otyingimu Anitâhât tem lâuwanginetâ yekmu ârândâj olâkgât nâne biwinane tijâk kepeim hon bawangiman. Hon bawangim yan Kiristo orop biwinetjane kepeiakmu mâmâne otnihimu âi memune bulâne pâku lohimbi yengâlen tetemap. Yakât nângâmune yahatsap. Yakât otmâ den kulemgum katyngian yukât pâne konok konok nângâm hejengejnetgât pahâk ekyongoan. ¹⁸⁻²¹Kiristone mâmâne otnihimu âi memune bulâne teteap yakât sâwe. Emelâk bukulipnane Kiristohât den pat ya Yerusalem kapi ambolipne ekyongowi. Yakât otmâ yâkne âi tuhuwi ya torokatmâ tuhuwomgât ki nângâwan. Yawu gârâmâ nâmâ lohimbi Kiristohât den pat ki nângâwi ya yengâlen nâne sâm ari

ekyongowehât nângâwan. Yawu nângâm Yerusalem kapi pilâm yapâ kapi nombotje ya yengâlen nep tuhum yanak Ilurikon mewan. Yan ari den pat âlepje ekyongowan. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakje mâmâne otnihimu kulem topje topje memune ekjetâ âlâ kândâkdâ otmu Kiristohâlen biwiyenje katbi. Den yan yuje emelâk poropete âlâne den kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Yâhâ lohimbi hânjan kulemjan manmâ yâkât den pat ki nanjai ya yengâlen ari puwâk ekyongonetâ nângânetâ keterakyinjiwuap.” Yawu tap.

Pauloje Roma kapi ariwom nângâm yakât ekyongop.

²² Otmu nâne kapi ârândân yâhâm gem den pat âlepje ekyongowan yan yengâlen takawom sâm yambuje berumje biwinaje hikum gaminiwan. ²³ Den ekyongom gamune ârândân oap gârâmâ kapi yu pilâm yengâlen takawom. ²⁴ Taka tipi je tatmâ nângâwom yanâmâ yen orop Kiristohât den alahum tep âlep nanjanjom. Yen orop yan manmâ yapâ yeje mâtâp menihjetâ Sipein hânân ari Kiristohât den pat puwâk ekyongowom. ²⁵⁻²⁷ Otmu Yerusalem kapi ambolipjane Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai ya nombotje senje âlâlâhât umburuk otmâ mansai. Den pat ya Makeronia otmu Akaia ambolipje Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai ya ekyongomune nângâm tânyongone sâm nanje mem menduhum nihiai. Yakât otmâ biwinaje yuwu nanjan. Anjoân nen Yura lohimbi je kapinene pilâm pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat ekyongowin. Ekyongomunje nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyenje katjetâ Anitâne tosa pilâyinjim manman kârikjahât pat kuyinjio. Yakât matjeâmâ pâku lohimbi je Yura lohimbi senje âlâlâhât umburuk mansai ya yengât nanje menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipje yinjowom. ²⁸ Otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai je tep âlep nângâyinjim nanje yu menduhum katyingiai yukât den pat ekyongowom. Ekyongom yanâmâ yâk pilâyekmâ yengâlen takawom. Taka yen orop yan tipi je tatmâ nângâm benje yen pilâyekmâ Sipein hânân ariwom. ²⁹ Yengâlen takawom yan Kiristone mâmâne otningimu biwinenane kepeiakmâ konohâk otmu herone nanjanjom mannom. Biwinaje yawu nanjan.

³⁰ Bukulipne, Kutdânenne Yesu Kiristone sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât yeje nâhât sâm Anitâ ulitgunetâ mâmâne otnihimu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepje ekyongomune nângâm Kiristohâlen biwiyenje katnomai. Otmu Wâtgât mâmânahât Heakje mem hewewen tuhunenekmu biwinenane kepeiakmâ mansain. Yakât yuwuhât otmâ nâhât biwiyenane tinjak kepeim ulitgunomai. ³¹ Pâku lohimbi je nanje mem menduhum nihiai yu mem ari Yerusalem kapi ambolipje yinjowom. Yinjimune nângânetâ ârândân otbuapgât ulitgunomai. Otmu Yuraia ambolipje Kiristohât den pat nângânetâ gemu bet pilâmai je mem bâlenekmai hât ulitgunomai. ³² Yawu ulitgunomai yanâmâ Anitâne nângânihimu yengâlen takamune orowâk tatmâ biwinenane sânduk sâmu herone nanjanjom. ³³ Otmu Anitâ biwi sânduhân katnenekmapje yen orowâk tatmâ tihityenje olâkgât ulitguman. Ya bonjanâk.

16

Pauloje Roma yengât nângâyinjio.

¹⁻² Bukulipne, nâ yengât tep hero nângâyinjian. Yakât otmâ den bânje yu sâm hârewe. Tounenne âlâ, kutje Piwi sâm, yâkne Kenjeria ambolipje Kiristohâlen biwiyenane kepeim mansai ya yengât hon bawa manmâ tânyongomap. Otmu nâ gurâ yawuâk tânohomap. Yakât otmâ pepa yu bânje kulemguan gârâmâ Piwi wajmune mem Roma yengâlen takawuap. Takawuap yanâmâ Kutdânenne Kiristone buku otningio je yakât dopneâk yengu buku otbanjinomai. Otmu wahap wuân me wuângât umburuk otmâ âiyongowuap ya in yawu wajnomaihât nanjan.

³ Otmu yengâlen gâtne lohimbi yâhâp, kutyetne Akuila yet Pirisila, yâk orop biwinenjahe hikuakmu Kiristohât âi meminiwin. ⁴ Âi orowâk meminiwin yan lohimbi belângen mansaije mem bâlenekmai sâm hâkyetne ki biuk sâop. Yawu otmâ tânnohomutâ orowâk nep tuhum gawin. Yakât otmâ nâ otmu pâku lohimbi Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim mansaije yâk yetgât nângâyitgiain. ⁵ Otmu lohimbi nombotjahe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den ya alahum kiki mewangim mepaemai yengât nângâyingian.

Otmu Asia hânân gâtne, lok âlâ, kutne Epaineto sâm, angoân Kiristohâlen biwine kalop yâkât nângâwanngian. ⁶ Otmu imbi âlâ, kutne Maria, yâkne yengât nângâmu yahatmu hon bayingim mansap yâkât nângâwanngian. ⁷ Otmu bukuyâhâtne âlâmâ, kutyetne Andoroniko yet Yunia. Nâne Kiristohâlen biwine ki katban yan biwiyetne yâkâlen katmâ aposolo âi mem gaowot. Yakât otmâ mem pâi emetjan katyelekjetâ orowâk manbin. Yâk yetgât nângâyitgian.

⁸ Otmu bukune âlâmâ, kutne Ambiliato, yâkât nângâwanngian. ⁹ Otmu lok âlâ, kutne Uruwano, orowâk manmâ Kiristohât âi mewit yâkât nângâwanngian. Otmu bukune, Sitaki yakât nângâwanngian. ¹⁰ Otmu bukune âlâmâ, kutne Apele sâm, emelâk yâkâlen umatne âlâ teteop. Yawu tetewangiop yamâ Kiristohâlen biwine tinâk kepeim kârikneâk kinop, yakât nângâwanngian. Otmu Aristowolohât hep torehenlipne yengât nângâyingian. ¹¹ Otmu bukune âlâmâ, kutne Herorion, yâkât nângâwanngian. Otmu Narikisohât hep torehenlipjahe Kiristohâlen biwiyenjahe kepeim mansai ya yengât nângâyingian.

¹² Otmu ata gari Tiripaina yet Tiriposahe Kutdâhât tem lâuwangim yâkât âi tuhum mansawot ya yetgât nângâyitgian. Otmu imbi âlâ, kutne Peasi, Kutdâhât âi yakât biwine tinâk kepeim tuhum mansap yâkât nângâwanngian. ¹³ Otmu lok âlâ, kutne Lupo, yâhâmâ Kutdâhât tem lâuwangimu ekmunne yahatsap. Otmu mâmâjahe yâk wawaeop yakât dopneâk nâ wawaenekmâ gaop yâk yetgât nângâyitgian. ¹⁴ Otmu lok kinjitne orowâkne menduhuakmâ Kutdâ mepaem manmai ya yengâlen gâtne nombotneâk kutyene yongonbe. Asingirito, Pilehon, Herema, Patorowa, Hereme, yâk yengât nângâyingian. ¹⁵ Otmu lohimbi yâhâp, Piloloho yet Yulia, emetyetjan bukulipyetne, Nereo otmu garine, âlâmâ Olimpa, lohimbi nombotne kutyene ki nângâyingian ya orowâk menduhuakmâ Kiristo mepaemai yâk yengât nângâyingian.

¹⁶ Yakât otmâ yu sâlikum nângânomai. Yawu otnomai yan Anitâhâlen biwiyenjahe kepeim buku orangim mansai yakât herone nângâm parahuaknomai. Otmu kapije kapije Akaia otmu Asia hânân tatmâ arap yakât ambolipne biwiyenjahe Kiristohâlen kepeim mansaije yengât nângâyingiai.

¹⁷⁻¹⁸ Bukulipne, den tâlâwâk ekyongomune nângâm heנגengum biwiyenjan katnet. Angoân topne katmâ Kiristohât komolâmbâ nombotjahe yengâlen toho yâkât den pat âlepne kâsikum yingwi. Den kâsikum yingwi yamâ yengambâ gâtne lok nombotjahe yengâhât nângânetâ yahatmu kutdânenne Kiristohât ki tem lâuwangimai. Yâkne den bulâne ya nângâm kelangatmâ bukulipyene lohottjan mansai ya kâityongom biwiyenjan kionjetâ mâtâp tâpikgum hionakmai hât galemahom heנגengum mannomai. Yawu otmâ lok yawuya betyongonomai. ¹⁹ Yâhâ angoân den pat âlepne ekyongonjetâ nângâwi yapâek yene biwiyene galemahom den ya tân tânâk lâum gawi yakât sâm han tuhnetâ nângâm herone otban. Yene yawuâk torokatmâ mannetâ den topne topne ekyongonjetâ nângânetâ Kiristohât den orop ki lâuakbuap ya pilânomai. Yâhâ yâkât den orop lâuakbuap yamâ nângâm biwiyenjan katmâ mannomai. ²⁰ Yawu otmâ Anitâne yengât biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu hikuakmâ konohâk otmu ki hionaknomai. Yanâmâ yâkne mâmâne otyingimu biwiyene galemahom lok nombotjahe Satangât tem lâuwangim Kiristohât den pat kelangatmai yamâ watyeknetâ arinomai.

Yâhâ Kutdânenne Yesu tihitnenne otmapne biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannetgât Anitâ ulitguman.

²¹ Timoteo orowâk manmâ âi tânahomait yâkne nângâyîngiap. Otmu bukulpne, Lukio, Yason, Sosipata yâkne yawuâk nângâyîngiai.

²² Otmu nâmâ kutne Tetio, Pauloŋe den yu eknohomu kulemgum katyîngian. Nâŋe yawuâk nângâyîngian.

²³ Otmu, lok âlâ, kutne Gaio, yâkât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekmain. Yâkne nângâyîngiap. Otmu lok âlâ kutne Erasto yâhâmâ kapi ambolipŋaŋe takesi katmai ya galemgumap, yâkne yawuâk nângâyîngiap. Otmu miti lok âlâ, kutne Kuato, yâkne yawuâk nângâyîngiap. ²⁴ Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe yen kerek biwi nângân nângânyeŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe ekyongop.

²⁵⁻²⁷ Bukulpne, den yu bâiŋe sâmune pesuk sâek. Emelâk embânŋan Yesu Kiristohât den yukât topŋe amokŋan talop. Yakât otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yeŋe nângân nângân watmâ yakât topŋe pâpguminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât poropetelipŋaŋeâmâ yakât topŋe nângâm heŋgeŋgum emet inânŋan den kulemguwî yu Yesu Kiristoŋe nen aposololipŋe kâsikum ningiminiop. Yawu gârâmâ lohimbi hânŋan kulemŋan manmâ araiŋe den yu nângâm Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwangim manŋetgât nen gurâ ikŋe sâtgât den kâsikum yîngim mansain. Yâhâ Kiristohât den kâsikum yîngian yu nângâm biwiyeŋan katmâ mannomai yanâmâ Anitâŋe mâmâŋe otyîngimu yâkâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otnomai.

Otmu Anitâ nângân nângânŋe yahat yahatŋe yâkne ikŋahâk nanŋe Yesu Kiristo hângângumu ge kawenenŋan kinmâ muop. Mumuŋambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu âwânâit tawot. Yawu nângâm nenŋeâmâ Anitâ Awonŋenŋe sâm heronŋe otbaŋgim mepaem manbisâin. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

1 Korinti

Pauloꝛe Korinti yengât ekap anꝛgoân kulemgum katyĩngiop.

O bukulpine,

¹⁻² Yen Korinti kapi ambolipnane Yesu Kiristo orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu tem lâuwanꝛgim manꝛetgât Anitâne meyehop. Nâ Paulo. Emelâk Awoꝛnenne Anitâne Yesu Kiristohât aposolo sâꝛ katnekmâ âi nihiop ya mem mansan. Otmu bukunenne âlâ, kutne Sostene, yâkne nâ orop nep tânahom mansait. Yawuhât netne herone nângâyĩngim ekap yu kulemgum katyĩngiain. Yâhâ lohimbĩ hânꝛan kulemꝛan manmâ araiꝛe Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya Anitâne meyekmu komot konohâk otmâ tem lâuwanꝛgim Kutdânenne Kiristo mepaem manmain.

³ Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâꝛ ulitguman. “O, Awoꝛ, gâne Kutdânenne Yesu Kiristo orop Korinti kapi ambolipne Kiristohâlen biwiyene katmâ mansai ya yengât nângâm tihityene otmu tã biwi nângân nângânyenane kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohan.” Yawu sâꝛ ulitguman.

Pauloꝛe Korinti kapi ambolipne yengât nângâm Anitâ mepaeop.

⁴⁻⁵ Anitâne ikne engatneâk otmâ meyekbe sâꝛ Yesu Kiristo hânꝛgângumu giop. Gârâmâ yâkâlen biwiyene katnetâ Anitâne yekmu ârândân otmap. Otmu Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ manꝛetâ mâmâne otyĩngimu mansai. Yawu otyĩngimu nângân nângânyene holaꝛakmu yâkât den pat âlepne hewewenâk ekyongonetâ bukulpnyenane nângânnetâ âilonꝛo oap. Yengât den pat ya nângâm Anitâ mepaeman. ⁶⁻⁷ Yâhâ yen emelâk biwiyene Yesuhâlen katbi yakât nâne Kiristohât den kâsikum yĩngiminiwan. Ya nângâm yâkâlen biwiyenane kepeinetâ mâmâne otyĩngimu tem lâuwanꝛgim orotmeme bâlene pilâwi yan ki torokatmâ manmâ gai. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyĩngimu manman âlepñahât bulâne topne topne yengâlen tetemu mansai. Otmu Kutdânenne Yesu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât biwi nângân nângânyene kilik kilik sâmu mambotbanꝛgim mansai. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâ nanne Yesu Kiristo Kutdânenne orop biwi nângân nângânyenane hikuakmâ mannomaihât Anitâne meyehop. Meyehop yakât otmâ ikñahâk ki betyongowuap. Yakât otmâ Yesu Kiristohât wâtꝛan manmâ yâhânnetâ sâp patoen âwurem ge meyekbuap yan yâkât senꝛan koko salehâk kinnomai.

Korinti lohimbĩne yehâhâlâk nanꝛanꝛinetâ yahalop.

¹⁰⁻¹² Bukulpine, den umatne âlâ yengâlen tap yakât sâꝛmune nângânnet. Yengâlen gâtne imbi âlâ, kutne Koloe sâꝛ, yâkât hon bawalipnane taka yuwu sâꝛ eknohowi. “Bukulpine Korinti kapiân mansaiꝛe yehâhâlâk nanꝛanꝛinetâ yahatmu yuwu sâꝛ den kakꝛan sahanꝛgim hionakmâ mansai. “Âo, Paulo yamâ nengât kunnenne. Yâkât den nângâmunne bulâne otmap,” sâmai. Yâhâ buku nombotñaneâmâ hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nângâmunne bulâne otmu tem lâuwanꝛgimain,” sâmai. Yâhâ nombotñaneâmâ yuwu sâmai. “Bâe, wonângen, nenâmâ Petorohât komot. Yâkne kunnenne manmâ den bulâne sâmap ya konok nângâmmain,” sâmai. Yâhâ nombotñaneâmâ yuwu sâmai. “On, nenâmâ Yesu Kiristohât den nângâm lâumain. Âlâlâ yengât den nângâmunne helekne otmap,” sâmai.” Den pat yawu eknohoꝛetâ nângâmune ki ârândân oap. Bukulpine, Kutdânenne Yesu Kiristone sârereyekmâ kaweyenã kinmu kuꝛetâ muop. Yakât nângâm ki hionakmâ ikñiâk ikñiâk otnomai. Yawu otmâ kaok oraꝛgim biwi nângân nângânyenane hikuakmâ konohâk otmu den kakꝛan ki sahanꝛginomaihât nanꝛan. ¹³ Yawu gârâmâ yengât den pat ya nanꝛan. Yawu gârâmâ yakât yuwu sâꝛmune nângânnet. Yene hionakmâ nombotñanãk Kiristohât komot bulâne mannomaihât dop ki tap. Yesu

Kiristone yen komot konohâk manjetgât menduhuyehop. Yawu gârâmâ yenjahâk ki hionjaknomai. Yawu gârâmâ nâje yengât tosehât otmâ howanân ki nohojetâ muwan. Me manman kârikjahât pat yakât bulâje menomaihât nâhât kulân toen ki katyekbi. Yakât otmâ girawuhât otmâ imbiâk nâhâitje kunnenje oap sâam den sahangimai? ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtje lok yâhâp, kutyetjeâmâ Kirisipo yet Gaio yâhâk toen katyelekban. Yakât nângâmune âilonjo oap. Yamâ wongât? Nâje lok sambe toen mem katyekban mâne dondâek hionjakjetâ umatje kakyejan yâhâmbâp. ¹⁵⁻¹⁶ Âo, nelâmnohoap, ya nângâmune teteap. Nâmâ Setepanas imbije naomje hârohâk toen katyekban. Yâhâ yengâlen gâtje âlâ toen katban me ki katban ya ki nângâmune teteap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtje sambeje nâhâitje toen katnenehop ya ki sâanomai. ¹⁷ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menekmâ âi sâam nihiowân yan lohimbî toen katyebongât ki eknohop. Yâhâ ikjak sâreerenekmu howanân kujetâ muop yakât den pat ya kâsikum yingiwongât âi sâam nihiop. Yâhâ den kâsikum yingiman yan nâhât nângâjetâ yahatmu Kiristohât den pat yakât nângâjetâ gemap sâam den pat ya tâj tâjak ekyongoman. Den ya nine nângân nângân watmâ ki kâsikum yingiman.

Kiristone sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop.

¹⁸ Yâhâ Kiristone sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop yakât den pat âlepje ya lohimbî hiliwahonomaihât pat mansaije nângâjetâ tâjât otmap. Yamâ benje nenâmâ manman kârikjahât pat mansainje den pat ya nângâmunje keterakningimu yâkât wâtjan kinmâ tem lâuwangimain. ¹⁹ Den yan yuje emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nombotjanje yeje nângân nângân watmâ bukulipyenje den kâsikum yingimai yâhâmâ biwiyenje mem gulip tuhumune nângâjetâ ki keterakbuap. Me lok nombotje nângân nângânyenje oropje yeje engatyenjeâk otmâ bukulipyenje den ekyongomai yamâ mem kopa tuhuyekmune pâpgunomai.” Den yawu tap.

²⁰⁻²¹ Yâhâ lok âlâ me âlâje yeje nângân nângân watmâ Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât mâtâp yamâ ikje engatjeâk manguyingio. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ lok nângân nângânyenje oropje yenjahâk Anitâhât den nângâm pesuk pilânomaihât dop âlâ ki tap. Me lok nombotje pepa emetjan yâhâmaiye den girawuya Anitâhât biwiñan tap yakât nângâne sâam hâum pâp gumai. Me lok nombotjanje menduhuakmâ yu yakât topje nângâne sâam den alahumai yanje gurâ Anitâhât den ki nângâm heñgen gumai. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepje nângâjetâ tâjât otmap. Yâhâ nenjeâmâ yâkât den nângânongât mâtâp ki manguningimap. Yakât otmâ denje nângâmunje bulâje otmu Anitâje nine nanne baratne sâam wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningio. Yakât otmâ logât nângân nângânâmbâ tetem gap yakât nângâmunje gemap. ²²⁻²³ Yâhâ Yura lohimbije kulem topje topje tetemu ekjetâ âlâ kândâkdâ otmap yanâk Anitâhâlen biwiyenje katmai. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yan kulem teteop yakât ekyongomunje nângâjetâ gemu bet pilâmai. Yâhâ Girik lohimbijeâmâ manmanyenjahât topje lok âlâ me âlâje sâam kusânâ ekyongonjetgât nângâmai. Yawu nângâmai yamâ nenje Kiristohât den pat âlepje ekyongomunje nângâjetâ tâjât otmap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ Yesu Kiristone Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap yakât topje sâam teteop ya lohimbî nombotjanje nângâjetâ tâjât otmap. Den yakât topjeâmâ lok âlâ me âlâje yenjahâk nângâm heñgenunomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ benje nen Yura lohimbî nombotje otmu yen Girik me pâku lohimbî nombotje Anitâje dâinenekmâ mâmâje otningimu den pat âlepje ya nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otmâ yâkâlen biwinenjanje kepeimunje nine nanne baratne sâam menenehop. Yâhâ manman kârikjahât pat kuningio yakât bulâje nenjahâk menongât dop âlâ ki tap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristo howanân kujetâ muop yamâ Anitâje mumuñambâ mem yahatmu yâkâlen

kândiwahom manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. Mâtâp ya watmâ yâhânôm yan bulâñe ningimu menom.

²⁶⁻²⁸ Bukulipne, den sâam aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât yuwu sâamune nâñgâñet. Emelâk Anitâñe yen dâiyekmâ Kiristohât komolân torokatyehop yan lohimbi belângen manminiwiñe nâñgâyiññetâ girawu teteop yakât sâawe. Yen yekmâ nâñgân nâñgânyene geheñe sâam nâñgâyiññetâ geminiop. Yakât otmâ lohimbi belângen manmâ nâñgân nâñgânyene orop mansaiñe yen yekmâ anulaknomai sâam Anitâñe meye-hop. Yâhâ yakât dopñeâk lohimbi belângen manminiwiñe yekmâ lok tâñât me lok inñe sâam nâñgâyiññetâ geminiop. Yawu gârâmâ Anitâñe meyekmâ biwi sânduhân katyekmu mansai. Yakât otmâ lok papato me lok kutyeñe orop belângen manmai yañe yekmâ yuwu sâanomai. “Biwi sânduhân manñetâ nenñe hâmbiñ gumbiñ mansain sâam anulaknomai. ²⁹ Topñe yawuhât lohimbi âlâ me âlâñe yenjahât nâñgâñetâ yahatmu “Nenñahâk manmunñe ârândâñ oapgât manman kârikñan mannom” sâam Anitâ ekunomaihât dop âlâ ki tap. ³⁰ Yawu gârâmâ Anitâ iññahâk menenekmâ mâmâñe otningimu Yesu Kiristo orop biwinenñe hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yawu otmâ yâkât biwiñan den girawu tap ya biwi nâñgân nâñgânnenñan katmu nâñgâmunñe keterakningimap. Keterakningimu tem lâuwawñimunñe nenekmu ârândâñ otmap. Yawu torokatmâ manmâ yâhânôm gât manman bâleñahât pañgoñâmbâ holañnenekmu mansain. Yakât otmâ mâtâp katningiop ya watmâ Kiristohât wâtñan kinmâ manmâ yâhânôm yanâmâ nine nanne baratne koko salek sâam menenekbuap. ³¹ Den yan yuñe Anitâñe emelâk poropete âlâ den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe bukulipnenñe nâñgâñingñetâ yahalâk sâam ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeñe mâmâñe otyiñgmû manman âlepñahât bulâñe yenğâlen teteap yakât Kutdâyeñahât nâñgâñetâ yahatmu bukulipyene ekyongonomai.” Yawu tap.

2

Kiristohât den pat nâñgâñetâ hâi hâiñe otmap sâam den hewewenâk kâsikum yiñgiminiop.

¹ Bukulipne, den sâam aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât ninan hâum sâamune nâñgâñet. Nâñe yenğâlen puwâk takawan yan Anitâñe tihitnenñe otmâ Yesu Kiristo hâñgângumu giop yakât den pat ekyongowan. Ekyongowan yan nâñgâñetâ hâi hâiñe otmap sâam hewewenâk kâsikum yiñgiminiwan. Me emelâk pepa emetñan yâhâmunne nâñgân nâñgân topñe topñe kâsikum nihiminiwi ya ki watmâ ekyongomune nâñgâñetâ hâi hâiñe otminiop. ² Yawu otmâ Yesu Kiristone kawenenñan kinmu howanân kuñetâ muop yakât nâñgâm henğenğunetgât biwinane kepeim den pat âlepñe ya konohâk sâam holañmâ ekyongominiwan. ³ Sâp yan den ya girawu sâam ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe yenğâlen teteâk sâam nâñgâm biwine ahom niahop. Yawu otmâ lohotñan ekyongominiwan. ⁴⁻⁵ Ekyongominiwan yan den topñe topñe ki sâam biwiyeñan kionñiniwan. Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewen tuhuyekmu biwiyeñe Kiristohâlen kepeiwi. Yakât otmâ yenğât manmanyene ekmune Anitâhât wâtñan kinmâ loggât nâñgân nâñgân ya ki watmai yawu oap.

Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionñi Kiristohât den pat nâñgâmunñe bulâñe otmap.

⁶⁻⁸ Nâñe nâñgân nâñgân girawuya watmâ den ekyongomune lohimbi nombotñe nâñgâñetâ keterakmu Kiristohât nâñgâm tem lâuwawñim mansai. Yakât yuwu sâamune nâñgâñet. Nâñgân nâñgân watman yuâmâ lok papatolipnenñe yenğât nâñgân nâñgânyenambâ ki tetemap. Otmu yakât topñe gurâ nâñgâm pâpgum gai. Yâhâ nâñgâm henğenğuwu mâne Kutdânenñe Kiristone Anitâ orop dopyetñe konok oap yakât nâñgâm ki hâkâñ otmâ howanân kuñetâ mumbâp. Lok yawuya gulip otnomai yakât otmâ yâk yenğâlen den nâñgawe sâam ki ariman. Me lok nâñgân nâñgânyene oropñe menduhuakmâ

yu yakât topņe nângâne sâam alahu gulahu otmai ya yeņgâlen gurâ ari nângân nângân ya ki meman. Yawu gârâmâ nângân nângân kâsikum yingim gan yukât topņe yuwu tap. Anitâņe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nângân nângân yu ikņe biwiņan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotņane yeņe nângân nângân watmâ yakât topņe nângâne sâam hâum pâpgum gawi. Yawu gârâmâ nenņe Anitâ orop laņinņan tatmâ manman kârikņan mannomgât nângâm ikņe nângân nângân watmâ Kiristo hângângumu ge yakât topņe eknongop. ⁹ Yâhâ Anitâ biwiņan nângân nângân talop yakât nângâm poropete âlâņe den kulemgup ya yuwu tap.

“Lohimbiņe Anitâhâlen biwiyeņane tiņâk kepeim manmai ya yeņgât nângâm manman âlepņahât pat kuyiņgimu tap. Manman yakât lok âlâ me âlâ biwiyeņane nângâm pâpgumai. Me senyeņan ki tetemu ekmai. Me yakât den pat ki sâņetâ nângâmai.” Den yawu tap.

¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât biwiņan den tatmap yakât topņeâmâ ikņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe naņgap. Otmu lok biwinenņahât topņe yawuâk naņgap. Yakât otmâ Anitâņe yâk hângângumu ge biwinenņan kioņmu Kiristohât den pat nângâmunņe bulâņe olop. ¹¹ Yakât topņe nângâņetâ keterahâkgât lok manmannenņan hâum sâamune nângâņet. Lok âlâ me âlâņe bukulipyene yeņgât biwiyeņan den girawu tatmap ya ki nângâmai. Yâhâ lok girawuya yeņgât biwiyeņan tatmap ya yeņahâk nângâmai. Otmu yakât dopņeâk lok âlâ me âlâņe Anitâhât biwiņan den tatmap ya ki nângâmai. Yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe konohâk nângâmap. ¹² Yâhâ nenņeâmâ lok âlâ me âlâhât biwiyeņambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya nângâm biwinenņan ki katmain. Anitâhâlen biwinenņane kepeim manmâ gain. Yakât otmâ yâkņe ikņe eņgatņeâk otmâ manman âlepņahât bulâņe topņe topņe ningimu mansain. Yakât topņe nângâm heņgeņgunehât ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hângângumu biwinenņan kioņmap. ¹³ Biwinenņan kioņmap yan lokgât nângân nângân ki watmain. Yâhâ yâkât nângân nângân watmâ Anitâhât den bukulpnenņe kâsikum yingimain. Kâsikum yingimunņe Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyeņe mem pâroņ pilâmu nângâņetâ keterakyiņgimap. ¹⁴ Yâhâ Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe lok nombotņe biwiyeņan ki kioņmâ mâmâņe otyiņgimap yaņeâmâ manman âlepņe yakât bulâņe âlâlâ ekņetâ tâņât otmu hâkâņ otmai. ¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ nenâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņan kioņmâ mâmâņe otningimu Kiristohât biwiņan nângân nângân âlâlâ tap yakât ki hâum pâpgumain. Yakât otmâ yu yakât topņe nângâm heņgeņgumain. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manmaiņe topnenņe hâum pâpgumai. Otmu Anitâhât biwiņan nângân nângân âlâlâ tap yakât gurâ hâum pâpgumai. Den yan yuņe emelâk Anitâņe poropete âlâ den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Kutdâhât biwiņan den tatmap ya lok âlâ me âlâņe yeņahâk nângânomaihât dop âlâ ki tap. Otmu Anitâmâ nângân nângân amboņe. Yakât otmâ wuân me wuângât ki âlâ pâpgumap. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe den kâsikum waņbuapgât gurâ dop ki tap.” Den yawu tap.

3

Biwinenņane hikuakmâ konohâk otmu tânahom Anitâ hoņ bawaņgimain.

¹⁻² Bukulipne, yeņgât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâamune nângâņet. Lepat namân gâtņe yamâ sot kândâkdâek ki yingimunņe nemai. Yeņeâmâ Kiristohât komolân torokatbi yamâ ņaņa yeņgât dop oai. Yâhâ lohimbi belângen mansai yâhâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiyeņan ki kioņmu yaņak Kiristohât pâpgumai. Yen dop yawu manmâ Kiristohât topņe ki nângâm heņgeņguai. Yakât otmâ sot kândâkdâek yingimune neņetâ ombeyeņan tatbuap. ³⁻⁴ Yâhâ lohimbi belângen mansaiņe Kiristohât den pâpgumai ya yeņgât dop otmâ mansai yamâ yuwu. Yeņeâmâ nângâm bâleañgim den kakņan sahaņgim yuwu sâamai. “O, Paulo yamâ nengât kunneneņe.” Yâhâ buku nombotņaneâmâ

hionakmâ yuwu sâmai. “A, a, yawu bia. Nenâmâ Apolohât den nângâmunje bulâne otmap.” Yawu sâm yan lohimbî belângen manmainje otmai yawuâk yeje otmai.

⁵ Yâhâ nâmâ Apolo orop Anitâ hoj bawanjim Kiristohât den pat âlepje ekyongomutje yâkâlen biwiyeje katbi. Yâhâ Anitâje âi ikñiâk ikñiâk sâm nitgimu mem manmâ gait yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. ⁶ Lok âlâne nep tuhum sot âlâhât alikje kâmetmap yakât dopjeâk nâne yejgâlen taka topje katmâ Kiristohât den pat ekyongowan. Aiop lok yañe sot âlâhât alikje kâmetbuap yakât kakñan bukuje âlâne newân ari buruj tetemu hele tuhuwuap yakât dopjeâk Apolone nâhât betnehembâ taka âi yu torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingjio. Aiop lok yañe hele tuhum arimu Anitâje konok lukulemu yan bulâne tetewuap yakât dopjeâk mâmâne otyingimu yâkâlen biwiyeñe kepeinetâ yejgâlen bulâne tetemap. ⁷ Nâne topje katmâ den ekyongowan. Yâhâ Apoloneâmâ den kâsikum yingjio. Yawu gârâmâ Anitâ ikñak mâmâne otyingimu bulâne yejgâlen tetemu Kiristohâlen biwiyeñe kepeim gai. Bulâne yejgâlen tetemap yamâ netgât âi bia. Anitâ ikñak nângâyingimu tetemap. Yakât otmâ yâkât nângâmunje yahalâk. ⁸ Yâhâ Apolo orop Anitâ hoj bawanjim mansait. Yakât otmâ nângânitgimu dop konohâk mansait. Yâhâ yâkât sâtgât otmâ tem lâuwanjim mansait yakât hâmeje ikñiâk ikñiâk nitgiwuap. ⁹ Yenâmâ Anitâhât kalam yakât dop mansai. Nerâmâ biwinetñe hikuakmâ konohâk otmu tânahom yâkât sâtgât otmâ kalamñan ari âi tuhuwanjimait.

Kiristone manmannenjahât topje mem tetewuap.

Bukulipne, yakât topje nângâm hejgenjnetgât den âlâen hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât emetgât dop mansai. ¹⁰ Nenje topje katmâ emet tuhune sâm yan saran lâum kânângâmunje gemu yakât kakñan hohem katmâ kokore pilâm gâremain. Emet yapâ torokatmâ tuhumunje âilonjo lonjo otmap. Yâhâ yakât dopjeâk Anitâje âi sâm nihim mâmâne otnihimu biwinane tinjâk kepeim pâku lohimbî yejgâlen ari topje katmâ Kiristohât den pat âlepje ekyongowan.

Otmu yakât kakñan lok nombotje yejgâlen taka den ya kelangatmaihât nângâm nângâm kâsikum yingjnetgât nanjan.

¹¹ Yâhâ emetgât kuhupin lâum kânângâmunje ñiwiñ ñiwiñ sâm kinmap yakât dopjeâk Anitâje kuhupin sâm Kiristo kânângâmu kinmap. Yawu gârâmâ yâk pilâm âlâ kânângânomgât dop âlâ ki tap. ¹² Otmu emet ya torokatmâ tâñe tuhum yan lok nombotñe âwihiop, me bon, me kât kârikje, me simen, me ain yañe mem emet kârikje tuhunomai. Yâhâ lok nombotje âlâneâmâ hombot, me hâpu, me nak lohotñe mem tuhuñetâ kandi kandi otbuap. ¹³ Yâhâ emet ya torokatmâ tuhumunje kârikje kinbuap me bâlewuap yakât topje Kiristone âwurem gewuawân mem tetewuap. Sâp yan nenje ambonan ambonan emet ya torokatmâ tuhum mansain yakât topje teteâkgât yâkñe sâmu kâlâpñe punduj sâm emet ya semu topnenje tetewuap. ¹⁴ Yâhâ emet ya tâñe ki sem biatbuap otmuâmâ Anitâje hâmeje âlepje ningiwuap. ¹⁵ Yawu gârâmâ emet ya sem biatbuap otmuâmâ hâmeje ki ningiwuap. Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emetnenñan iri sikum me senje âlâlâ tatningiap ya aksihâk sem gulip tuhum bâsok senenekbuap yakât dopjeâk Anitâhât senñan manmannenjahât bulâne bia kinmâ anjalaknom.

¹⁶⁻¹⁷ Yakât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâhât opon kâmbukje ya kâlehen ikñe kawene tap sâmai yan hâum sâwe. Yenâmâ Anitâhât opon kâmbukje yakât dop otmâ mansai. Yeñe Kiristohâlen biwiyeje katbi yapâek Wâtgât mâmâjahât Heakñe ge hohetyenñan tatmâ mâmâne otyingim gap. Yakât otmâ yejgâlen gâtñe âlâ me âlâne yeñahât nângânetâ yahatmu tat tat memeyene mem bâleaknomai yamâ Anitâje hilipyongowuap.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ emelâk den yan ya yâhâpñe sâmune nângânet. Yeñe biwiyeñe kâityongomu yeñahât nângânetâ yahatmapgât biwiyeñe galemahom mannomai. Yâhâ lohimbî belângen manmainje nângân nângân wuân me wuângât nângânetâ yahatmap yamâ

Anitâne nângâmu tânjât otmap. Yâhâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne lohimbi belângen mansai yengât nângân nângân watmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ nângân nângânnenje orop mansain,” sâmai ya yengârâmâ Anitâne nângâyîngimu gemap. Yâhâ Anitâne yengât yawu nângâyîngimu gemapgât nângân nângân ya pilâm yengahât nângânetâ giâkgât nangan. Yawu nângâm mannomai yan lohimbi belângen manmainje yengât nângânetâ gemu “lok kopa” sânomai yakât ki gorâyîngiwuap. Den yan yuñe emelâk lok âlâne den kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyene oropne menduhuakmâ den hikuwi yakât bulâne mem tetene sâm nângân nângânyene menduhum buku nombotne kâityongonomai. Kâityongone sâm otnomai yan Anitâne nângân nângânyene mem gulip tuhumu yengahâk kâirahom hiliwahonomai.”

²⁰ Yâhâ âlâmâ yuwu tap.

“Lok nângân nângânyene oropne yengahâk nângân nângânyene menduhum den hikumai yakât Anitâne nângâmu helekne otmap.” Den yawu tap.

²¹⁻²² Yakât otmâ lok âlâ me âlâne yengâlen taka yene den kâsikum yînginimai ya yengât ki nângânetâ yahatbuap. Yâhâ emelâk Anitâne wahap topne topne hânân kalop yapâek tetem gap. Otmu tetem yâhâwuap. Ya kerek yengât sâm pat kuyîngiop. Yakât otmâ nâ Apolo yet Petoro orop yengât amutyenjan manmâ hoñ bayiñgim mansain. ²³ Otmu kunnene yamâ Kiristo. Otmu Kiristohât kunne yamâ Anitâ konok.

4

Kiristone biwinenjahât topne ekmâ sâm hâreningiwuap.

¹ Yakât otmâ nengât yuwu nângânomai. Anitâne ikne den bulâne ya sâm tetem ekyongonehât menenekmâ âi sâm ningimu Kiristo hoñ bawañgim mansain. Yene yawu nângâninginetâ dopñan otbuap. ² Yâhâ Anitâne nen kerek âi sâm ningimap ya biwinenñane tiñâk kepeim manmâ yâhânomgât sâm ningiop. Yawu ki otnom yanâmâ nenekmu dondâ bâlewuap. ³ Yakât otmâ tem lâuwawñgiman me bia yakât topne eknehât yene nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân watmâ den âiân katnekmâ sâm hârenihinomai yakât ki gorânihiap. Otmu nine biwinahât topne girawu tap yakât nângâm nine nângân nângân me lok âlâhât nângân nângân ki watman. ⁴ Yâhâ nine biwinahât topne girawu tap ya nângâman yan Kutdâhât den bulâne nângâmune biwinan hâumu tosa biaek mansan yawu biwinane nângâman. Yawu gârâmâ Kutdâhât senñan koko salehâk mansan yawu ki sâwom. Kutdâ ikñak biwinahât topne ekmâ sâm hârenihiwuap. ⁵ Yâhâ nenñe âlâlâ otnehât nângâmain me tihân otmain memain ya Kutdânenñane âwurem ge mem tetekñan tuhûm sâm hâreningiwuap yakât sâpne Anitâne kalop. Sâp yan nenñe Anitâhât den kâsikum yîngim mansain nengât biwinenjahât topne ekmâ nângâningim hâmeñe âlâku ikñiâk ikñiâk ningiwuap. Yakât otmâ yeneâmâ sâp yiwerene sâm bâleninginetâ ki ârândâñ otmap.

⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Lok âlâ me âlâne Anitâhât nângân nângânñe miti denân tap yukât andemne wangim torokatnomaihât dop âlâ ki tap. Yakât topne yene nângâm henñegunetgât den sâm aran yu Apolo orop netñan hâum ekyongomune nangai. Yakât otmâ yene buku âlâhât nângânetâ yahatmu âlâhât nângânetâ gemu sâm bâleawñgimai yañe dondâ bâleap. ⁷ Yen âlâne sâm yîngimu yengahât nângânetâ yahatmap? Yawu otñetâ dondâ bâlemap. Yâhâ nângân nângânyene âilongo tetemap yamâ in ki tetemap. Anitâ ikñak biwiyenjan kionmu yanâmâ ya tetemap. Otmu yâkne wahap âlâlâ kerek bāt belaiâk ningimap. Yawu otningimap yakât otmâ nenñahât nângâmune yahatbuapgât dop âlâ ki tap.

Anitâne Paulo aposolo âi sâm wañmu hoñ bayiñgim manop.

⁸ Bâe, yene “Emelâk nângân nângânnenñe keterakningimu Anitâhât den topñambâek nangain,” sâmai. Me “Nenñahâk manman âilongoân mansain,” sâmai. Otmu emelâk

kunyetje manmunje amutnennan mansawot netgât yawu sâmai. Yawu sâmai yanje ki ârândân oap. Gârâmâ yanje Anitâhât den topjambâek nângâm kunlipnenje otmâ manman âilonjoân manbâi. Yawu mansai mâne orowâk manbâin. ⁹ Yawu gârâmâ manmannenjahât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Tembe lâuje lok bâleje meyekmâ den âiân katyekmâ mumuhât pat kuyingimai. Yawu otyingim yanâmâ meyekmâ lohimbi senyenjan kânângâyekjetâ kinjetâ mem âlâlâ tuhuyekmai. Yakât dopjeâk Anitâje menenekmâ aposolo âi sâm ningim lok kerek yengât amutyenjan katnenekmu lok bâleje yekmâ nângâm bâleyingim mem âlâlâ tuhuyekmai yakât dopjeâk nenekmâ nângâm bâleningimai. Nenekmâ nângâm bâleningimai yakât topje aneloje nanjai. ¹⁰ Nenâmâ Kiristohât den pat âlepje lohimbi belângen mansai ya ekyongomunje nângâjetâ nahat otmu nengât lok senduk sâmai. Yâhâ yenhât nângâjetâ yahatmu “Nângân nângânnenje orop manmâ biwinenje galemahom mansain,” sâmai. Yâhâ nengât nângâjetâ gemu Anitâje ki mâmâje otyingimu bulâje tetemap nengât yawu sâmai. Yawu sâm yan yenhât nângâjetâ yahatmu “Anitâje mâmâje otningimu âi topje topje memunje bulâje tetemap,” sâmai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmainje yengât nângâjetâ yahatmu ewe katyekmai. Yâhâ nengârâmâ nângâninginjetâ gemu lok tawi tawi sâmai. ¹¹⁻¹² Bulâjanâk hop sambe kakjan ki mansain. Nen bât kandiânâk nemain sâm âihât hâhiwin nângâmain. Yawu otmâ emet kandiân im yahatmâ kapi hawamgum den ekyongomain. Yawu manmunje lohimbi belângen manmainje nenekmâ hâim hilitnenekmai yan Anitâje lukuleyehâkgât ulitgumain. Yâhâ mem âlâlâ tuhunenekmai yan gurâ den biaek manmâ ki lohottje otmâin. ¹³ Otmu nengât huñ bero sâm hâinenekmai yan gurâ iliwetmâ den lohottjan sâm ekyongomain.

¹⁴⁻¹⁵ Nâ den sâm aran yu nângâm anjakjetgât ki ekyongoan. Anjoân nâ niniâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepje ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyenje katbi. Yapâek yen orop biwinenjanje kepeiakmâ âwâ nan yawu manmâ gain. Yâhâ yengât galemlipyenjeâmâ sesengâlâk. Gârâmâ âwâyenjeâmâ nâ konohâk. Yakât otmâ yengât nângân nângân ya pâronj sâekgât wawaeyekmâ girem den yu ekyongoan. ¹⁶ Yenje nanlipne yawu mansai. Yakât otmâ Kiristone mâtâp yu wat sâm nihiop ya tâñ tâñâk watman. Nâje kâi towat otman yawuâk watmâ manjetgât nanjan. ¹⁷ Yakât otmâ bukune Timoteo hângângumune yengâlen taka den kâsikum yingiwuap. Den kâsikum yingimu nângânomai yan nâje Kiristohât komot den kâsikum yingimune lâum mansai yakât topje nângâm henjenjunomai. Otmu Timoteo orop biwinetjanje Kutdâhâlen kepeim nanje âwâjanje tânahomawot yakât dopjeâk tânahom Kutdâhât âi memait.

¹⁸ Yâhâ yen nombotjanje nâhâitje ki takawuap sâm yenhât nângâjetâ yahatmu hâmeyeje bitmâ bitmâ oai. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kutdâje sâmu mâtâp tetenihiwuap yan yengâlen in yawu takawom. Taka lok yan yu âlâje mâmâje otyingimu yenhât nângâjetâ yahatmu sâm bâlenihim mansai yakât topje nângâwom. ²⁰ Yâhâ yenhâk den topje topje alahum biwiyenje ki galemahom henjengumai. Yakât otmâ Anitâje tihitnenje otmap yan ikje Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu biwi nângân nângânnenjan ge mâmâje otningimu galemahom manmain. ²¹ Yakât otmâ yengâlen taka girawu otyingiwomgât nanjai? Nâje taka den kâwâ kârihân kuwikyebomgât nanjai me lohottjan taka buku otyingiwomgât nanjai?

5

Lok âlâje otmu dondâ bâleop ya ketetjetâ manâkgât sâop.

¹ Yengât den pat bâleje yuwu sânetâ nângâwan. Yengâlen gâtje lok âlâ mâmâhâit yanje ki orotje otmâ mansawot. Orotmeme otmâ mansawot yawu yakât pâku lohimbinje samut kârikje katjetâ tap. Yâhâ yeneâmâ yelekmâ ki sâyitgimai. Yamâ yuwuhât yan. Yengâlen gâtje lok âlâje imbi memu nanyetje teteop. Yawu gârâmâ manmâ manmâ nanyetje lok otmu mâmâje ya bâleop. Mâmâje bâlemu âwâjanje imbi âlâ miop. Yawu gârâmâ nanje

yaŋe māmāne orop manmawot. Yawu manmā lok âwâyetne senne buhum betnehen kionmawot. ²Yawu otmawot yakât ki sâyitgim gai yakât anjolaknet. Otmu lok ya ketetnetâ manbâp. Yawu otbâi yamâ yeŋe yelemâ ki yelemâ yawu otmâ yenhât nāngānetâ yahatmap. Yakât nāngāmune dondâ bâleap. ³Nāneâmâ kâlepnehen mansan. Yawu gârâmâ emelâk yen orop tatmâ biwinenŋaŋe sipawahom konohâk otmu den alahuwin. Yakât dopneâk yuwu ekyongomune nāngānet. Yesu Kutdānenne biwinaŋe yâk hikum mansan. Otmu yâkne girawu sâm hāreyiŋgiop yawuâk lok bâlene yukât sâm hārewaŋgian. ⁴Yâhâ nâ orowâk tain mâne girawu sâm hārewaŋgimbâm yakât nāngām menduhuakmâ Yesu Kutdānenne yâkât wâtŋan kinmâ yuwu otbaŋgiŋet. ⁵Hâmbâi Kutdānenŋaŋe âwurem ge lohimbi biwinenŋahât topne ekmâ nāngām sâm hāreningiwuap. Sâp yan Anitāne lok yu membuapgât yeŋe ketetnetâ ari belāngen manmu Satanne hâhiwin waŋbuap. Hâhiwin waŋmu orotmeme bâlene otmâ mansap ya bet pilâm Kiristo tem lâuwaŋgiwuapgât den ekyongoan yuwu otnomai.

⁶Lok yaŋe māmāne orop mansawot ya yetgât den ki sâyitgim gai. Girawuhât otmâ yenhât nāngānetâ yahatmap? Yakât anjolaknet. Yâhâ biwinan girawu tap yakât nāngānetgât matuk keluŋan hâum sâmune nāngānet. Imbilipnenŋaŋe dâmbia golaŋgumai. Golaŋgumâmâ matuk mendārenetâ keluŋe gemu dâmbia orop menduhunetâ matuk keluŋaŋe sânduk sâm ârândāŋ otmap. ⁷Yâhâ yakât dopneâk lohimbi yâhâp yaŋe hohetyeŋan manmutâ orotmeme bâlene yuŋe mem bâleyekbuap. Yawu tetemapgât ketetyeleknetâ belāngen ari manset. Yawu otnomai yanâmâ Anitâhât senŋan koko salehâk mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ dâmbiaen matuk keluŋe ki mendārenetâ tatmap yakât dopneâk mannomai.

Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nāngānet. Emelâk Tihit tihit Hombaŋ ârândāŋâk Yura lohimbi nengât tosa biatningiâk sâm hotom uminiwiŋe lama nanne gâim hepne tuanguminiwi. Hepne tuangum yan sot um neminiwi. Emelâk lama nanne gâim hepne tuanguminiwi yakât dopneâk Kiristohât hepne moseleakmu mum yan nengât tosanenne bunewâk pilāningiop. ⁸Yakât otmâ herone nāngāwaŋgim um nenom yan matuk keluŋe yaŋe manman bâleŋahât dop oapgât ya orop ki menduhum nenom. Yawu otmâ manman koko salek yawuâk mannom sâm sot inâk nenom.

⁹Yâhâ lohimbiŋe kâwâ konda otmâ mansai ya orop buku ki oraŋgiŋet sâm pepa kulemgum katyiŋgiwan ya eknetâ ki keterahop. ¹⁰Yakât otmâ den yakâlâk sâm heŋeŋgumune nāngānet. Pâku lohimbi nombotŋaŋe kâwâ konda otmai, me senne âlâlâ ekŋâlem kombo meyiŋgimai, me Porom Lâpio mepaemai, yâk betyongom yeŋeâk mannomaihât ki sâwan. Yen lohimbi bâlene orop oset guset mansai. Yakât otmâ betyongom yeŋeâk mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹¹Yawu gârâmâ topne yuwuhât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Bukulipyene nombotŋe “Emelâk biwinenne Kiristohâlen katbin” sâmaiŋe kâwâ konda otmai, me senne âlâlâ ekŋâlem sen buhu buhu otmai, me Porom Lâpio otmu Anitâ orowâk mepaeyelekmai, me den belāngen sâmai, me to kârikne neŋetâ biwiyeŋe gulip otmap, me kombo meyiŋgimai. Bukulipyenŋaŋe yawu otmai yamâ kewilâyeknetâ belāngen ge manŋetgât den ya kulemgum katyiŋgiwan. Otmu yâk orop lau konok ki nenomaihât nanŋan.

¹²⁻¹³Yâhâ nāne lohimbi belāngen mansai yeŋgât sâm hāreyiŋgiwomgât Anitāne ki sâm nihiop. Anitâ ikŋak biwiyeŋahât topne nāngām sâm hāreyiŋgiwuap. Yawu gârâmâ bukulipyene orowâk biwiyeŋaŋe hikuakmâ konohâk otmu menduhuakmâ Kiristo mepaemai ya yeŋgâlen gâtne âlâ me âlâne otŋetâ bâlemap ya sâm hāreyiŋgiŋet. Sâm hāreyiŋgiŋetâ ki nāngānomai ya kewilâyeknetâ belāngen ari mannomai. Yawu otnomai sâm Moseŋe girem den âlâ kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Lok orotmeme bâlene otmai ya hohetyeŋambâ ketetyeknetâ arinomai.”

6

Lohimbiñe hionakmâ den âiân karakminiwi.

¹ Bukulipne, den umatñe âlâ nângâwan yakât yuwu sâmunne nângâñet. Yengâlen gâtñe nombotñeñe kuk otmâ hionakmaiân angoân papatolipnenñeñe umatñe yu kuwikningiñetâ kaok oranjine sâmyâk yengâlen ki mem ari tiripyongomai. Bukulipyene hionakmai ya meyekmâ ari pâku lok yengâlen den âiân katyekñetâ yâkñe sâmhâreyiñgimai. Den pat yu eknohoñetâ nângâmune dondâ bâleop. ² Yâhâ nen Kiristohâlen biwinenñeñe kepeim manmainñe lohimbi belângen mansai ya sâmhâreyiñginom yakât emelâk Anitâñe sâmkalop. Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâ ekyongowan yakâ. Yâhâ lohimbi belângen mansaiñe orotmeme bâleñe otmai ya yengât sâmhâreyiñginomai. Yakât otmâ den tâñât yuwuya yamâ yehâhâk in yawu kuwikmâ kaok oranjimbâi? ³ Otmu hâmbâi sâp patoen añelo yengât gurâ sâmhâreyiñginom yakât sâmkalop. Yawu gârâmâ girawuhât otmâ bukulipyene orop den ki kuwikmâ kaok oranjimai? ⁴ Yawu gârâmâ yene kuk otmâ hionakmaiân girawuhât otmâ lohimbi Kiristohât hâkâñ otmai yengâlen ari den âiân karakmai? ⁵ Yen añunyeñe bia. Yengâlen gâtñe lok âlâ nângân nângânñe oropñe sâmhâreyiñgimu ârândâñ otbuapgât dop tap ya nañan. ⁶ Yene hionakmaiân lohimbiñe Kiristohât den nângâñetâ helekñe otmu pilâmai ya yengâlen ari den âiân karakñetâ sâmhâreyiñgimai ya nângâmune dondâ bâleap.

⁷ Yâhâ yene hionakmâ den âiân karakmai yan Anitâhât den lâum pâpñuñetâ yanjak manman âlepñahât bulâñe yengâlen ki tetem hengenñuap. Yakât otmâ buku âlâ me âlâñe mem bâleyekne sâmotñetâ yan ki iliwetmâ matñe kâpekyiñgimbâi. Me kombo meyiñgine sâmotñetâ nembe kalem otyiñgimbâi. ⁸ Yawu gârâmâ yehâhât nângâñetâ yahatmu bukulipyene orop sâmbâleañgimai. Me kâirahom kombo meañgimai. ⁹ Lohimbi yawu otmaiñe manman kârikñan ki mannomai. Yakât âlâñe ki ekyongop? Yakât emelâk ekyongowan yakâ. Yenâmâ imbiâk engatyeneñe kâityongomapgât yuwu sâmunne biwiyeñan mem mannomai. Lok yuwuyane manman kârikñan mannomaihât dop âlâ ki tap. Sen buhu buhu otmâ kâwâ konda otmai, me emet huhumai, me imbilipyene pilâyekmâ lok bukulipyene orop manmâ ekñâleakmâ otñetâ bâlemap, me Porom Lâpio kum kâlâpñum mepaemai. ¹⁰ Me bukulipyene yengât senñe âlâlâ ekñâlem miakne sâmotmai, me kombo mianñgimai, me den bâleñe hâiakmai, me kâirahomai, me to kârikñe nem biwi hâlim otmai. Lok yawuyane Anitâhât kapi himbimân tap ya ki ambokunomai. ¹¹ Yâhâ embâñân Kiristohâlen biwiyeñe ki katbi yan yen nombotñeñe orotmeme bâleñe yawu otmâ manminiwi. Yawu gârâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñe mem hewewenñe tuhumu Kutdânenñe Kiristohâlen biwiyeñe katñetâ Anitâñe tosayene pilâyingiop. Tosayene pilâyingiñimu Kiristo orop biwiyeñeñe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwañgim manñetâ Anitâñe yekmu ârândâñ otmap.

Kâwâ konda ki otnom.

¹² Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe “Ninahâk yu me ya otbom yakât Anitâñe nekmu ki bâlewuap,” yawu mon sânomai. Yakât otmâ nâñe yuwu sâmunne nângâñet. Bulâñanâk yu me ya otnomai yakât Anitâñe yekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ otnomai ya kerekñe yen otmu bukulipyene ki tânyongowuap. Yâhâ ninan hâum sâmunne nângâñet. Nâñe yu me ya otbom yakât Anitâñe nekmu ki bâlewuap. Yawu gârâmâ ya witgumâk otmâ yâhâwomgât biwinane yahatmapgât yawu ki otbom. Biwine galemguakmâ manbom. ¹³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuwu mon sânomai. “Nenñe sot nemunne wâtnenñe tiñ tiñ sâekgât Anitâñe sot topñe topñe kalop. Otmu sot nem kârikñe mannomgât Anitâñe tepnenñe orowâk katnenehop. Yakât otmâ sot nemunne tepnenñan gemap.” Den yawu mon sânomai yakât yuwu sâmunne nângâñet. Sâp pesuk sâuwawân Anitâñe sâmu manman topñe topñe biatmâ metewuap. Otmu lohimbi nengât hâknenñe yu kon sâm âiñe menom yakât Anitâñe sâmkalop. Anitâhât tem lâuwañgim mannomgât

wâtnenne ningimap. Yakât otmâ lohimbi miakmâ biwiyetne hikuakmâ konohân mandomawot ya ki hârem kâwâ konda otnom. ¹⁴ Yâhâ yâkne ikne wâtñambâek Kutdânenne mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopneâk nen mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹⁵ Yâhâ Kiristohâlen biwiyeñe katbi yan yâk orop biwiyeñe hikuakmâ konohâk olop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyeñe tiñâk kepeim manmâ yâkât laune me kâine bâtne otmâ hoñ bawanjim gamai. Yakât girawuhât otmâ kâwâ konda otmai yeñgâlen torokatmâ yâk orop buku oranjine sâm oai? Kâmbukne, pilâñetgât nanjan. ¹⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi kondarâ orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap. Âlâne yakât ki ekyongop? Den yan yuñe emelâk Moseñe den âlâ kulemgup ya miap. Den ya yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâne imbiñahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetne konohâk otbuap.” Den yawu tap.

¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne biwiyeñe Kutdâhâlen kepeim mansaiñe yâk orop biwiyeñe hikuakmâ konohâk otmap.

¹⁸⁻²⁰ Yâk orop biwiyeñe hikuakmâ konohâk olop yan Anitâne ikne Wâtgât mâmâñahât Heak hânñgângumu biwiyeñan ge tatmap. Biwiyeñan ge tatmap yakât otmâ yeñe eñgatyeneâk watmâ yu me ya otnomaihât dop âlâ ki tap. Kutdânenne Kiristone kawenennan kinmu kuñetâ muop yan manman bâleñahât pañgoñambâ holañnenekmâ Anitâ orop manman kârikñan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ biwiyeñe yâkâlen kepeim tem lâuwanjinomai. Tem lâuwanjim manñetâ lohimbi belângen mansaiñe yekmâ Anitâ ewe katmâ mepaenomai. Yakât otmâ kâwâ konda ki otñet. Yawu otmain sâm haonmâ ârândânñ biwiyeñe galemahom manñet. Yâhâ lok âlâ me âlâne kâwâ konda otmai yan yeñe hâkyeñe mem bâleakmai. Yâhâ orotmeme bâleñe nombotne âlâ otmai yañe hâkyeñe ki mem bâleakmai.

7

Lohimbi miakmâ mansai yakât den

¹ Otmu yeñe manman girawu mannom sâm yakât âinohom pepa kulemgum katniñetâ ekban. Yakât yuwu sâmune nânñgâñet. Lok âlâ me âlâne imbi barak manmâ Kiristohâlen biwiyeñe kepeim yâkât tem lâuwanjimainne imbi ki menom sânomai yañe ârândânñ otbuap. ² Yawu gârâmâ yeñgât kapilipyene kiñgitne orowâkne imbi yekñâlem otmâ tâpikgum mansai. Yakât otmâ yen lohimbiñe miakmâ biwiyeñe hikuakmâ konohân manñetâ ârândânñ otbuap. ³⁻⁴ Otmu Anitâne lokne imbiñe miakmâ mandomawot sâop. Yakât otmâ imbiñe lokñahât pat mansap. Otmu lokñe gurâ imbiñahât pat mansap. Yakât otmâ hâkyetne ki alirakdomawot. ⁵ Yawu gârâmâ lokñe me imbiñe Anitâ ulitgumu sâp kâlep otbuap yakât hewewenñ otbe sâm yan angoân den alahuromawot. Den alahumutâ biwiyetne hikuakmâ konohâk otmu yan hâkyetne alirakdomawot yañe ki bâlewuap. Yâhâ ulitguromawot yakât kakñan Manman bâleñahât Amboñe Satan yâkne kâityotgomu lohotne otmâ tâpikgumawotgât âlâkuâk menduhuakmâ mandomawot.

⁶ Yâhâ lok âlâ me âlâne imbi barak manbom sâmu ârândânñ otbuap yawu yan. Yawu gârâmâ yeñe yawu manñetgâlâk ki yan. Nine biwinan tap ya ekyongoan. ⁷ Yakât ninan hâum sâmune nânñgâñet. Nâmâ imbi barak manmâ hâkne tihitne otmâ biwine galemahom mansan. Yakât otmâ imbi ki miai yañe nâñe mansan yuwu manñetgât nanjan. Yawu gârâmâ nenñe Anitâhâlen biwinennane kepeim manmunne ikñak dopnennan mâmâñe otningimu manman ikñiâk ikñiâk manmain. Yawu otmâ mâmâñe otnihimu imbi barak manmâ gan. Gârâmâ lohimbi nombotne âlâmâ manmanyene âlâ manmai yamâ Anitâne dopyeñan mâmâñe otyiñgimu manmai.

⁸ Otmu lohimbi sihan me kambut mansai yeñgât yuwu sâmune nânñgâñet. Nâñe imbi barak mansan yakât dopneâk yeñe lok me imbi barak mannomai yamâ ârândânñ otbuap. ⁹ Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe hâkyeñe tihitne otnomaihât dop ki tap. Yañe lok me imbi ekñâleañgim otmâ tâpikgumaihât âlepne miakmâ mannomai.

10-11 Otmu lokne imbiñe miakmâ biwiyene Kiristohâlen kepeim mansai ya yengât Kutdânenñane sâop ya ekyongomune nângâñet. Yeñe ki pilaknomai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne imbilipyene pilâyeknomai otmuâmâ imbi yañe lok ondop yengâlen ari ki kinnomai. Gâmâlâk loklipyene yengât tepyene huruñ sâmu kaok nângânomai yanâmâ âlâkuâk miakmâ mannomai.

12 Otmu lohimbi nombotñane emelâk Kiristohât den pat ki nângâwi yan miakbi ya yengât nine biwinambâ teteap ya ekyongowe. Lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengât imbilipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ imbilipyene loklipyene orowâk manne sânomai yamâ ki watyeknomai.

13 Otmu imbilipyene gurâ yawuâk. Imbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengât loklipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmai. Yawu gârâmâ loklipyene orowâk manne sânomai yamâ ki pilâyekmâ âlâengen ari mannomai. 14 Lohimbi yañe ki pilakmâ mansawot yakât Anitâne nan baralipyetne orowâk nângâyîngimap. Yawu gârâmâ ki nângâyîngimap mâne nan baralipyetne betyongombâp.

15 Yâhâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim mansainje loklipyene me imbilipyene Kiristohâlen biwiyene ki kepeim mansai yâk orop kaok orañgetgât Anitâne sâm yîngiop. Yakât otmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene ki kepeim manmainje loklipyene me imbilipyene pilâyekmâ âlâengen arine sâm otnomai yanâmâ ki alityeknomai. Yawu otnomai yamâ ârândân otbuap. Pilakdomawot yakât tosa yamâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim manmai ya yengâlen ki tatbuap. 16 Yawu gârâmâ ki pilakdomawot otmuâmâ orowâk manmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyene kepeim manmainje tem lâuwañgim loklipyene me imbilipyene Kiristohâlen biwiyene kepeinetgât lohotñan otyînginomai. Yawu manñetâ manmanyene ya ekmâ Kiristohâlen biwiyene kepeinomaihât mâtâp ki mañguyînginomai.

Anitâne menekmu âi girawu mewin ya yawuâk mem yâhânom.

17 Yâhâ den sâm aran yukât topne nângâñetâ keterahâkgât Kiristohât lohimbi komotne komotne den kâsikum yîngim mansan yakât sâmune nângâñet. Manman amboñe Anitâne manmannenñe ikñiâk ikñiâk katningimu manmâ gain. Yawu gârâmâ yeñe Kiristohât den pat âlepne nângâñetâ bulâne otmu biwiyene yâkâlen katñetâ Anitâne meyehop. Yakât otmâ meyehop sâp yan âi girawuya mewi ya yawuâk mem mannomai. 18 Yakât topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Anitâne nen Yura lohimbi manman âlepñahât pat kuningiop. Yakât dop yamâ hâknenñe torehenñan undip tuhuwañgim gamain. Yâhâ nengâlen gâtne âlâ me âlâ Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansainñe hâknenñe torehenñan undip tap yakât nângâm topnenñe ki kurihinom. Yawu gârâmâ yen pâku lohimbiñe biwiyene Kiristohâlen katmâ mansainje hâkyene torehenñan undip ki tuhuwañginomai. 19 Yâhâ hâknenñe torehenñan undip tuhuwañgimain me ki tuhuwañgimain yamâ bulâne bia. Yamâ orotmeme tâñât. Yâhâ Anitâhât nângân nângân watmâ tem lâuwañgim mansain yañe bulâne oap. 20 Yakât yâhâpne sâmune nângâñet. Anitâne meyekmâ manman kârikñahât pat kuyîngiop sâp yan girawu manbi yawuâk torokatmâ manñetâ ârândân otbuap.

21-22 Otmu hoñ bayîngimai ya yengât yuwu sâmune nângâñet. Lok Kutdâ âlâ me âlâne hoñ baninginet sâm meyekñetâ mansai. Yawu gârâmâ Kiristone manman bâlenahât pañgoñambâ holanyekmu yâkâlen yeñe biwiyene kepeinetâ Anitâne meyekmu biwi sânduhân mansai. Yakât otmâ lok kutdâlipyene yengât amutgen manmâ hoñ bayîngim mansai yakât ki gorâyîngiâk. Yâhâ lok kutdâlipyene hângânyongonomai yanâmâ wosaken me wosaken arine sâm otnomai yaken arinomai. Otmu Kutdâ hoñ bawañgim gai yawuâk hoñ bawañgim mannomai.

Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne lok kutdâhât amutgen ki mansai yengârâmâ yuwu sâmune nângâñet. Yeñeâmâ Kiristohâlen biwiyene katñetâ Anitâne meyehop. Yakât otmâ Kiristo amutgen manmâ hoñ bawañginomai yakât Anitâne sâm yîngiop.

²³ Kutdânenne Kiristone kawenenjan kinmu kujetâ muop yan Anitâne manman bâlenjahât pançonâmbâ holañnenekmâ manman kârikjan mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne biwiyenjan kionmâ mem gulip tuhuyekmahât Kiristohât tem lâuwanjim manmâ biwiyene galemahom mannomai. ²⁴ Anitâne meyhöp yan manman girawuya manbi yawuâk torokatmâ yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu.

Lohimbi sihan ya yengât den sâop

²⁵ Yâhâ lohimbi sihan yengât âinohowi yakât yuwu sâmune nângânet. Yâhâ den sâwe sâm oan yu Kutdânenne ki eknohop. Yawu gârâmâ Kiristone yâkât den pat kâsikum yingiwomgât tepne nângânihim âi sâm nihiop. Ya biwinane tinâk kepeim manbehât mâmâne otnihim gamap. Yawuhât otmâ den yuwu sâmune nângânet.

²⁶⁻²⁷ Umatne topne topne kaknenjan yâhâwuap. Yakât nângâm sihan mansaine yawuâk torokatmâ mannomai yamâ âilongo. Yâhâ lok imbilipylene orowâk mansaine imbilipylene ki pilâyeknomai. ²⁸ Otmu sihan mansai yane miaknomai yan tosa ki menomai. Yawu gârâmâ lohimbi miakmâ mannomai ya yengât kakyenjan umatne âlâlâ yâhâwuap. Umatne âlâlâ yawuya kakyenjan yâhâmapgât otmâ den yu ekyongoan.

²⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât topne yuwu sâmune nângânet. Kutdânenne âwurem gewuap yakât sâp utâpguap. Yakât otmâ sâp yupâek lok imbilipylene orop mansaine umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap yakât ki gorâyingingiwuap. ³⁰ Otmu weylene nângâm isenomaine sâp utâpguap yakât nângâm ki isem we bâle pato otnomai. Otmu tepylene herone otbuapneâmâ herone kakjanâk manmâ yâhânehât ki nângânomai. Otmu senne âlâlâ puluhum ambokunomaine ya eknâlem yenanâk talâkgât biwiyene ki kinbuap. ³¹ Yâhâ hânân senne âlâlâ mem mansain yu kerek gulip otbuapgât Anitâne sâm kalop. Yakât otmâ lohimbine senne âlâlâ puluhum анги gunji otmai yane manman yawuâk torokatmâ mannomaihât biwiyene ki hikunomai.

³² Yene manman sânduhân manmâ yâhânomai yakât ki gorâyingingiâkgât nanjan. Yâhâ lok sihan me lok tat tatne yamâ Anitâne yekmu ârândân olâkgât yâkâlen biwiyene hikum tem lâuwanjimai. ³³ Yâhâ lok imbi naomlipylene orowâk mansaine umatne teteyingimu hâhiwin kakjan manmahât gorâyingingimap. Me imbilipylene herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai. ³⁴ Imbi naomlipylene yengâlen biwiyene tatmap yan Kutdâhâlen biwiyenane tinâk kepeim tem lâuwanjinomaihât biwi yâhâp otmai. Otmu imbi sihan me imbi tat tatneâmâ senne âlâlâ yene yakâlâk ki nângâmai. Yâkneâmâ Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm biwiyene hewewen otmu Kutdâ hon bawanjinehât nângâm manmai. Yâhâ imbi loklipylene orowâk mansaineâmâ loklipylene herone otyinginetgât yâk yengât nângâm ketet otmai.

³⁵ Yene girawu me girawu mannomai yakât undip ki katyngian. Yene umatne kakjan manmahât mâtâp yu watmâ mannomaihât ekyongoan. Yenâmâ târârâhâk manmâ Kutdâhât tem lâuwanjim biwiyenane yâkâlenâk hikum mannomaihât nanjan. Yawu manmâ biwi yâhâp ki otnomai yamâ ârândân otbuap.

³⁶ Otmu imbi sihan lok memehât dop oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângânet. Imbi yamâ hâkne katahemu lok nombotne ketetmai sâm âwânane ikne engatneâk lok katbanjiwe sâm otmâ mansap yakât nângâmune ârândân oap. Otmu lok yane baratne ya membuap yamâ ki bâlewuap. ³⁷ Otmu âwânane baratne alitbom sâm biwinane nângâmu ârândân otbuap ya gurâ ki bâlewuap. ³⁸ Yakât otmâ yuwu sâwe. Lok yane baratne lok katbanjiwuap yamâ ki bâlewuap. Yâhâ baratne alitbuap otmuâmâ yakât gurâ nângâmune âilongo oap.

³⁹ Otmu imbi âlâne lokne pilâm lok ondowângen ariwe sâm oap yakât âinohowi yakât yuwu sâmune nângânet. Lokne tap yakât otmâ pilâm lok âlâ membuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâ hâmbâi lokne mumbuap yakât kakjan lok âlâ membuap yane ârândân

otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotņaje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai ya yengâlen gâtņe membuap. ⁴⁰ Yâhâ biwinaje yuwu nanġan. Imbi kambut âlâ me âlâņe lok barak mannomai yaņe heronje nâņġâm Kutdâhât tem lâuwangim mannomai. Otmu den ekyongoan yu Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwinan katmu ekyongoan. Yawu.

8

Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katminiwi.

¹ Otmu lohimbi nombotņaje Kiristohât den pat âlepņe nâņġâņetâ gemu bet pilâm Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmâ mansai. Yamâ yâk orowâk menduhuakmâ sot yakât torehenņe neņetâ bâlewup me bia yakât âinohowi yakât yuwu sâmunne nâņġâņet. Bulâņanâk nâņġân nâņġâņeņe pâronġ sâmu Porom Lâpiohât nâņġâņetâ tâņât otmu biwiyenje Kiristohâlen katbi. Yakât otmâ lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenņe yeņe neņetâ ki bâlewup yakât topņe nâņġâm heņġenġuai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe nombotņaje Porom Lâpio yakât topņe emelâk nâņġâwin sâmaiņe hâkyeņe mepaemai. Hâkyeņe mepaem bukulipyenaje Porom Lâpiohât nâņġâm biwi yâhâp otmai ya yengât ki nâņġâmai. Yâhâ nombotņe âlâņeâmâ bukulipyenje yengât biwiyenje gemap sâm nâņġâyinġim lohotņan otyinġimai. ² Lok âlâ me âlâņe Anitâhât biwiņan nâņġân nâņġân tatmap yakât topņambâek nâņġânomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yu yakât topņambâek nanġain sâmai imbiâk sâmai. ³ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâņe Anitâhâlen biwiyenaje kepeimai yâhâmâ nâņġâyinġimap.

⁴⁻⁵ Yâhâ bukulipyenaje Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenņe yeņak nemai yakât yuwu sâmunne nâņġâņet. Pâku lohimbiņe nak me kât tâņât me himbimân gâtņe me hânân gâtņe wuân me wuâņġât towatņe hâwim kânâņġâm “kutdânenņe, kutdânenņe” sâm ulitġuņetâ ki nâņġâyinġimap. Nenņeâmâ Porom Lâpiohât nâņġâmunņe tâņât otmu Anitâ konok “Awoņnenņe,” sâm mepaemain. ⁶ Kutdânenņe Kiristone awoņnenņe Anitâhâlen kândiwahom âliwahap topņe topņe katmâ meteop. Yakât otmâ Kiristohâlenâk biwinenņaje kepeim wâtņan kinmâ Anitâhât tem lâuwangim manmâ yâhânom.

⁷ Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât den yan yukât topņe bukulipyenje nombotņaje ki nâņġâm heņġenġuai. Emelâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katminiwi yakât nâņġâm manmai. Yakât otmâ sâp yiwerenje yuâmâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenņe nene sâm biwi yâhâp otmai. Biwi yâhâp otmâ neņetâ yaņe biwiyenje mem gulip tuhumap. ⁸ Bulâņanâk Porom Lâpio mepaem sot gotyenjan katmai yakât torehenņe nenom me ki nenom yakât Anitâņe nâņġâmu tâņât otmap. Yakât otmâ Anitâņe nenekmu bâlemap sâm ki nemain yamâ imbiâk otmain. Me Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm nemain ya gurâ yawuâk imbiâk otmain.

⁹ Yeņe Porom Lâpiohât topņe nâņġâm heņġenġuai. Yawu gârâmâ bukulipyenaje yekmâ biwi yâhâp otmâ tosa memai sâm Porom Lâpiohât sot torehenņe ya ki nenomai. ¹⁰ Yakât yuwu sâmunne nâņġâņet. Yeņe nâņġân nâņġâņeņe pâronġ sâmu Porom Lâpiohât nâņġâņetâ tâņât otmap. Yawu gârâmâ yengâlen gâtņe âlâ me âlâņe pâku lohimbi yengât opon kâmbukņan yâhâ orowâk tatmâ sot nenomai. Orowâk tatmâ sot neņetâ yan bukulipyenje âlâ me âlâņe yekmâ “Porom Lâpiohât sot torehenņe neņetâ ki bâleap,” sâm biwi yâhâp otmâ yengâlen torokatņetâ orowâk nenomai. ¹¹ Yawu otmâ manņetâ biwiyenje orotok sâmu Kiristo betgum tosa mem yaņak hiliwahonomai. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâņġâņet. Kiristone yen otmu bukulipyenje yengât tosehât otmâ muop. Yawu gârâmâ yeņe Porom Lâpiohât sot torehenņe neņetâ yekmâ bukulipyenaje biwi yâhâp kakņan nem hiliwahonomai. ¹² Yawu gârâmâ hiliwahonomai yakât matņe yeņe tosa pato menomai. ¹³ Yakât otmâ biwinaje yawu nâņġâman. Bukulipne nombotņaje Porom Lâpiohât nâņġâm biwi yâhâp otmâ manmai. Yakât otmâ pâku lohimbiņe Porom Lâpio

mepaem sot gotyenjan katmai ya yengât senyenjan nemune nekmâ yawuâk nem yan tosa memai sâam ya ki nembom.

9

Pauloŋe aposolo âi yuwu mem manminiop.

¹ Yawu gârâmâ nâŋe yu me ya otmangât lok âlâ me âlâŋe kunihinomaihât dop âlâ ki tap. Yesu Kutdânenŋaŋe mâtâwân tetenihim aposolo nep sâam nihiop. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai. ² Yâhâ nâŋe aposolo nep mem mansangât bulâŋe yamâ yeŋe orotmeme bâleŋe betbaŋgim Kutdânenŋe Kiristo tem lâuwangim gai. Yawu gârâmâ lohimbî nombotŋaŋe nâhât nâŋgâŋetâ gemap. Yâhâ yenâmâ nâhât ki nâŋgâŋetâ gemap.

³ Gârâmâ lok yaŋe nâŋgâm bâlenihim sâam ge katnekmai sâap yan den matŋe yuwu sâaman. ⁴ Nâŋe yen Kiristohât komot mansai yengâlen ari den kâsikum yingim mansan. Yakât matŋe yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâmbâmgât dop tap yamâ ki sâaman. ⁵⁻⁶ Yesu imilipŋe, Petoro, otmu aposolo lok nombotŋe, yâhâmâ imbi orowâk ari Kiristohât komot kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yengâlen nep tuhumai. Nep tuhumai yakât matŋe sot me âlâlâ tânyongomai. Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋaŋe Banawa orop netgât “ki tânyotgomunŋe yetŋak kapi ambolipŋe yengâlen ari âi tuhumutâ hâmeŋe yitginomai” sâŋetâ ki ârândân oap. Yâhâ nâŋe imbi memune orowâk mansait mâne tânotgombâihât dop tap. ⁷ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâamune nâŋgâŋet. Hep bero yaŋeâmâ gawaman yengât nep tuhumai yan yeŋe tewetsenŋaŋe sotyenŋe me kapangât senŋe âlâlâ ki puluhumai. Otmu kalam amboŋaŋe yeŋe kalamân gâtŋe mem nem manmai. Otmu noniŋ bulimakao ambolipŋaŋe yeŋahâk gâim um nemai. ⁸⁻⁹ Den ekyongoan yu lokgât nâŋgân nâŋgân ki watmâ yan. Emelâk Anitâŋe Mose girem den âlâ ekumu kulemguoŋ ya yuwu tap.

“Bulimakaŋe nep tuhuyingimu yan bulâŋe nemap sâam launŋe ki sâhâm maŋgunomai.”

Yawu tap.

Girem den yu Anitâŋe bulimakaohâlâk nâŋgâm ki ekuop. ¹⁰ Nenŋe otmunŋe bulâŋe tetemap yakât nâŋgâm bulimakaohâlen hâum sâop. Nenŋe bonŋe tetemu nenomgât nâŋgâm nep kâmetmain. Otmu imbilipnenŋaŋe bonŋe âlemu orowâk nenomgât hele tuhumai. ¹¹ Yakât dopŋeâk nenŋe âi topŋe katmâ Anitâhât den ekyongowin. Ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bonŋe otmu yaŋak manman kârikŋahât pat kuyingimu mansai. Yawu gârâmâ yakât matŋe sot me âlâlâ tânnongombâihât dop. ¹² Yâhâ lok nombotŋaŋe belângen taka den kâsikum yingimai yâhâmâ tânyongomai. Yamâ benŋe aŋgoân nenŋe Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwihât yeŋe lok belângen tohoŋetâ tânyongomai wangim tânnongombâihât dop.

Yawu gârâmâ Kiristohât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâwi. Sâap yan nenŋe tewetsenŋahâlâk nâŋgâm den ekyongowin yawu nâŋgâmahât sot me âlâlâ ya tânnongoŋet sâam ki ulityongowin. Yawu otmâ manman kârikŋahât mâtâwân undip katyingimain sâam hâhiwin kakŋan manmâ gamain. ¹³ Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe nâŋgâm heŋenŋuŋetgât nen Yura lohimbîŋe Anitâhât hotom uwangim mepaenehât orotmeme-nenŋe ningiop yan hâum yuwu sâawe. Yakât emelâk nâŋgâmai. Nen Yura lohimbîŋe nengât kalamân gâtŋe mem Anitâhât pat sâam opon kâmbukŋan yâhâ katmain. Yakât torehenŋe Lewihât komolân gâtŋe Anitâhât hoŋ bawaŋgimainŋe miakmai. Otmu noniŋ bulimakao gâim Anitâhât hotom umaiŋe yakât torehenŋe ya gurâ nemaiâk. ¹⁴ Yakât dopŋeâk nenŋe Kiristo Kutdânenŋe hoŋ bawaŋgim komolipŋe den kâsikum yingimunŋe benŋe yâku sot me âlâlâ tânnongonomai sâam kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ yeŋe mâtâp ya watmâ tânnohoŋet sâam ki kendâyingim gaman. Otmu pepa kulemgum katyingian yu gurâ sâlikum ekmâ tatŋetâ yengâlen takamune yan tânnohonomaihât ki katyingian. Nâŋe hâmeŋe barak hoŋ bayiŋgim gaman. Otmu yawuâk

hoŋ bayinŋim yâhâwom. Yawu otmâ manbom yanâmâ lok âlâ me âlâŋe nâŋgâm bâlenihim nâhâitŋe “Tewetsenŋahâlâk nâŋgâm âi memap,” sâŋ aŋun nihinomaihât dop ki otbuap. Yâhâ den yan yu nâŋgâm nâhâitŋe “Imbiâk sâmap” sâŋaihât yeŋe sot me âlâlâ ki tânnohoŋetâ manmâ mumbomgât ki gorânihimap. ¹⁶ Nâmâ Kiristohât den pat âlepŋe yu kâsikum yinŋiwomgât sâŋ nihiop. Yakât otmâ âi yu pilâwan mâne umatŋe topŋe topŋe tetenihimbâp. Yamâ benŋe ikŋe sâtŋât otmâ nep mem gan yukât nâŋgâm nine hâkne mepaewomgât dop ki tap. ¹⁷ Yâhâ nine enŋatneâk watmâ nep yu meman mâne yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâŋ ekyongombâm. Yawu gârâmâ Anitâŋe âi yu tuhuwehât menenehop. Yakât otmâ tem lâuwaŋŋim manmâ gan. Yawu gârâmâ yeŋe sot me âlâlâ tânnohoŋet sâŋ ulityongomune bâlewuap. ¹⁸ Yawu gârâmâ hâmeŋe wuân membom yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâŋe Kiristohât den pat âlepŋe yu pâku lohimbî kâsikum yinŋimune nâŋgâm biwiyeŋeŋe yâkâlen kepeim mansai. Yakât matŋe yu ya tânnohoŋet sâŋ ki ulityongoman. Ya yeŋgât nâŋgâmune tepne herone otmap yamâ nâhât hâmeŋahât dop oap.

¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâhât sâtŋât âi ki meman. Me yuwu yawu ki sâŋetâ tem lâuyinŋiman. Yawu gârâmâ lohimbî topŋe topŋe kiŋitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetgât yuwu hoŋ bayinŋiman.

²⁰ Emelâk Mose otmu Yura lohimbî nengât papatolipnennŋeŋe girem den topŋe topŋe kulemgawi yakât ki nâŋgâm manman. Yawu gârâmâ kapilipnŋe Kiristohât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm papatolipyenŋe yeŋgât girem den yakâlâk nâŋgâm mansai. Yâhâ ya yeŋgât nâŋgân nâŋgânyeŋe pâron sâmu yâkâlen biwiyeŋe katŋetgât nâŋe girem den âlâlâ ya otmu orotmemeyenŋe âlâlâ mem mansai yakât dopŋeâk mem mansan. Yâhâ yâkŋe nâŋgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâŋgâŋetâ gemu betpilâmaihât yâk orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman.

²¹ Yâhâ Mose otmu papatolipyenŋeŋe girem den âlâlâ kulemgawi yakât topŋahât yen pâku lohimbîŋe pâpŋumai. Yakât otmâ yen orowâk manmâ yan yeŋgât orotmeme âlepŋe mem mansai ya yawuâk mem manmâ Yura yeŋgât girem dengât ki nâŋgâmâk mansan. Yen gurâ nâŋgâm bâlenihim yan Kiristohât den pat yawuâk nâŋgâŋetâ gemu betpilâmaihât yen orowâk lohotŋan manmâ orotmemeyenŋe watman. Yawu manmâ yan Anitâhât tem lâuwaŋŋim Kiristone den eknongop ya tâŋ tâŋâk watman.

²² Yâhâ pâku lohimbîŋe Porom Lâpio betbangim biwiyeŋe Kiristohâlen katbi. Ya yeŋgât bukulipyenŋe nombotŋeŋe Porom Lâpio mepaem sot gotyeŋan katmai yakât torehenŋe nene sâŋ otmâ biwi yâhâp otmai. Yawu otmâ sot ya ihilâk neŋetâ yeŋe biwiyeŋe mem gulip tuhumap. Yawu otmu Kiristo betŋumai sâŋ ya yeŋgât dop manmâ sot ya ki neman. Yâhâ lohimbî kiŋitŋe orowâkŋe Kiristohâlen biwiyeŋe katŋetâ tosayenŋe pilâyinŋiâkgât nâŋe lok topŋe topŋe mansai yeŋgâlen ari yeŋe orotmemeyenŋe mem manmai yawuâk mem manman. ²³ Otmu Kiristohâlen biwiyeŋeŋe kepeinŋetâ manman kârikŋahât pat kuningiop yakât bulâŋe orowâk menomgât nâŋgâm lohotŋan manman.

²⁴ Otmu nenŋe manman kârikŋahât bulâŋe menomgât nâŋgâm manmannenŋe girawu manmunŋe ârândâŋ otbuap? Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmemenenŋe âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Senŋe âlâlâ âilonŋo katŋetâ tatbuap ya mene sâŋ lok kiŋitŋe orowâkŋe sururuk sâmai. Yawu gârâmâ lok konokŋe kârikŋe otmâ senŋan ariwuap yeŋe miakbuap. Yâhâ ya membe sâŋ biwiŋeŋe yakâlâk nâŋgâm ariwuap. Yakât dopŋeâk nenŋe manman kârikŋahât bulâŋe mene sâŋ yakâlâk nâŋgâm mannom. ²⁵ Yakât torokatmâ sâwe. Senŋe âlâlâ âilonŋo ya mene sâŋ sururuk sânomaihât sâp katmai yakât nâŋgâm inânŋan dop miakmâ yâhâmai. Yâhâ hâmbâi senŋan ariwuapŋe senŋe âlâlâ âilonŋo membuap yamâ gulip otbuap, me tâtuk sâwuap. Yawu gârâmâ manman kârikŋahât bulâŋe menom yamâ tat tat kârikŋe tatmâ yâhâmbisâp. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ bulâŋe ya membe sâŋ nâŋe manman kârikŋahât topŋe lohimbî kiŋitŋe orowâk kâsikum yinŋim

gan. Yawu gârâmâ otmâ tâpikgumune Anitâñe nekmu bâlemap sâñm mâtâp katnihiop yu tâñ tâñâk watmâ manmanne galemahoman.

10

Emelâk Isirae lohimbiñe otñetâ bâleminiop yawu ki otnom.

¹ Bukulipne, yeñe mâtâp yu tâñ tâñâk watmâ mannomaihât yuwu sâñmune nâñgâñet. Emelâk tâmbâlipnenñane Aihita hân pilâm takawi. Sâp yan Moseñe galempongom dâiyekmu saru gulunehen takawi. Takanetâ Aihita yengât hep berolipyenñane watyekmâ yongomaihât Anitâñe sâñmu kulewonñboñ âlâñe tetem ge kâtâpyongop. Kâtâpyongomu yan saru hâreakmâ nombot nombot otmu lohimbi kerekñe hân kakñan liñmâ nombot ariwi. ² Yâhâ nenñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan toen katnenekbi yakât dopñeâk tâmbâlipnenñane Anitâhâlen biwiyeñe katbi. Anitâhâlen biwiyeñe katñetâ Moseñe dâiyekmu kulewonñboñe kâtâpyongomu saru hâreakmu nombot nombot otmu hân kakñambâ nombot ariwi. ³ Yâhâ nenñe Kutdâhât tem lâuwangim sâp sâsâñan nâñgâwangim natik nemain yakât dopñeâk Anitâhât tem lâuwangim sâp sâsâñan sot âlâ, kutñe mana sâñm, ya himbimâmbâ gemu neminiwi. ⁴ Otmu Kutdânenñe Kiristohât nâñgâm wain to nemain yakât dopñeâk emelâk Anitâñe sâñmu kât âlâ bâok sâñm yapâ to senñe hindakmâ gemu tâmbâlipnenñane newi. Yâhâ sâp yan Kiristo ikñak tihityeñe otmu lok ki manmaiângen ari manbi. ⁵ Yawu gârâmâ lok ki manmaiângen ari manbi yan Anitâhât den kuwi. Yakât otmâ Anitâñe lohimbi kiñitñe orowâk hilipyongop.

⁶⁻⁷ Anitâhât den kum bulimakao umutñe tuhunm kânâñgâñetâ kinmu mepaem orotmeme bâleñe topñe topñe otbi. Yakât matñe hilipyongomu muwi. Yakât nâñgâm nengu Anitâñe yawuâk hilipnongomap sâñm otbi yawu ki otnom. Yâhâ Mose imiñane Anitâhât hotom uwanñinom sâop. Yawu gârâmâ emet hañ sâñmu bulimakao umutñe yakât hotom uwanñim orotmeme bâleñe otmâ mepaewi. Yakât Moseñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuñe noniñ bulimakao gâim hotom uwanñiwi yakât torehenñe nem herone otbi. Herone otmâ kâwâ konda dondâ otñetâ bâleop.” Yawu tap.

⁸ Otmu yakât kakñan yâk yengâlen gâtñe lok kiñitñe orowâkñe kasalipyeñe yengât baralipyeñe orop kâwâ konda otbi. Yakât otmâ Anitâñe matñe yingimu lok 23,000 ya hilâm konohânâk muwi. Yakât nâñgâm nenñe otbi yawu ki otnom. ⁹ Otmu yakât kakñan po yingimu Anitâhât sâñm guhuñbi. Yawu otbi yakât matñe Anitâñe sâñmu hambe sâtñe bâleñane yingimu muwi. Yakât otmâ umatñe teteningimu Anitâhât ki sâñm guhuñnom. ¹⁰ Otmu sâp âlâen Mose yet Aron yetgât sâñm bâleyitgiwi yan yakât matñe Anitâñe anelo âlâ hânñangumu ge lohimbi kiñitñe orowâk hilipyongop. Yakât nâñgâm yeñe otbi yawu ki otnomai.

¹¹ Tâmbâlipnenñane orotmeme bâleñe topñe topñe otñetâ Anitâñe sâñmu umatñe topñe topñe teteyiñgiop yakât den pat Moseñe kulemguop. Yakât otmâ nenñe den pat ya nâñgâm biwinenñan katmâ umatñe yawuâk teteningimap sâñm Anitâhât tem lâuwangim mannom. Otmu sâp pato utâpñuap yakât otmâ den yu nâñgâm mannom.

¹² Yeñe Kiristohât mâtâp tâñ tâñâk watmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmap sâmaiñe mâtâp ya pilâm mâtâp bâleñan kionñmaiñe biwiyeñe galemahom manñetgât nanñan. ¹³ Umatñe âlâlâ teteyiñgimu mansai yamâ lok ârândâñ yawuâk teteningimap. Otmu umatñe topñe topñe teteyiñgiuap yan lohotñe otmai sâñm Anitâñe bulâñanâk mâmâñe otyiñgiuap. Mâmâñe otyiñgmu yâkât wâtñan kinmâ manman âlepñan mannomaihât mâtâp tetewuap.

Kiristo konok mepaenom.

¹⁴ Bukulipne, yakât topñe yuwu sâñmune nâñgâñet. Pâku lohimbiñe Porom Lâpiohât opon kâmbukñan yâhâ sot nene sâñetâ yâk orop ki yâhâ sot nenomai. ¹⁵ Yenâmâ yukât topñahât ki pâpñuai. Yakât otmâ den ekyongoan yu nâñgâñetâ ârândâñ oap me bia?

¹⁶ Kiristone kawenenñan kinmu kuñetâ hepñe gemu muop. Yakât otmâ ya dop kum wain to gaimunñe hâhâwân gemu yapâ lau konok nem Anitâ mepaemain. Yawu otmâ Kiristo orop biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu mansain yakât dop kum wain to ya nemain. Otmu Kiristo howanân kinmâ sât gum muop yakât dop kum banja mem motokmâ anjim nemain. ¹⁷ Yâhâ menduhunenekmu biwinenñane yâkâlen kepeim komot konok mansain. Yakât dop kum banja kândâkdâek mem motokmâ anjim nemain.

¹⁸ Otmu torokatmâ Yura nengât orotmemenenñe âlâen hâum sâmunne nângâñet. Yura lohimbiñe tosayañahât nângâm noniñ bulimakao hikum Anitâhât pat sâm opon kâmbukñan yâhâ katmai. Katñetâ tatmu hotom umaiñe ya mem Anitâhât hotom uñetâ semap. Hotom uñetâ semu yakât torehenñe noniñ bulimakao hikumai otmu hotom umai ya orowâk nemai. Nemai yan Anitâ orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu nângâyinñimap. ¹⁹ Otmu yakât dopñeâk pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmâ yakât torehenñe nemai. Yawu gârâmâ Porom Lâpiohât yawu otmai yamâ bulâñe bia. Yakât otmâ sot gotyeñan katñetâ tatmap yakât nângâmune tâñtâ otmap. ²⁰ Yawu gârâmâ sot yamâ mem gotyeñan katmai. Den ekyongoan yukât topñe yuwu sâmunne nângâñet. Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yanâmâ weke bâleñe mepaem sot mem katyînñimai. Yakât otmâ yeñe pâku lohimbi orop sot yakât torehenñe nenomai yan weke bâleñe orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otbuap. Yawu otmaiñet sot yakât torehenñe ki nenomaiñet nanñan. ²¹ Yâhâ Kutdânenñahât sât gât otmâ wain to otmu natik nemain yan yâk orop biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu mepaemain. Yawu gârâmâ pâku lohimbiñe weke bâleñe orop biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe nemai. Topñe yawuhât yeñe Kiristo otmu weke bâleñe orowâk biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu mepaeyeleknomaiñet dop âlâ ki tap. ²² Ya kâmbukñe. Pilâñetgât nanñan. Yawu gârâmâ sot torehenñe nenomai yakât Kutdânenñane nângâm bâleyinñiwuap. Yeñe sârereakmâ Kutdânenñe mem ge katnomaiñet dop ki tap. Yakât otmâ yeñe pilâñetgât nanñan.

²³ Yeñe yu me ya otñetâ ki bâlemap sâmai. Yamâ benñe yu ya otmai ya kerekñe ki tânyongomu biwi konohâk otmâ manmai. ²⁴ Yeñe manmanyenñahâlâk ki nângânomai. Bukulipyenñane manman âilongoân manñetgât nângâm tihityeñe otnomai.

²⁵⁻²⁶ Yâhâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe mem ari anjim bero emetñan katmai. Orotmeme yawu otmai yakât yuwu sâmunne nângâñet. Lok âlâñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Hân Himbim Amboñe yamâ Anitâ. Yakât otmâ wahap topñe topñe tatmâ arap yamâ ikñe pat.”

Den yawu kulemguop. Yakât otmâ anjim bero emetñan yâhâm sot torehenñe ya puluhunomai yanâmâ den ya nângâm sot yakât ki nângâm ketet otmâ puluhunomai.

²⁷ Me pâku lohimbi âlâ me âlâñe sâñetâ emetyenñan yâhâ tatnomai. Yâhâ tatñetâ sot um yînñinomai yan sot yakât ki nângâm ketet otmâ nenomai. ²⁸⁻³⁰ Yawu gârâmâ bukulipyenñane Porom Lâpio betbanjim Kiristohâlen biwiyeñane kepeimai. Yawu gârâmâ pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe nene sâm biwi yâhâp otmai. Lok ya yeñgâlebâ gâtñe âlâ me âlâñe yekmâ yuwu mon sânomai. “Bâe, sot yuâmâ Porom Lâpio mepaem gotyeñan katsai yakât torehenñe yukâ. Yawu sâm ekyongonomai. Yakât otmâ bukulipyenñe yeñgât biwiyeñe bâlemap sâm sot ya ki nenomai. Yawu otnomai yakât otmâ yâkñe yekmâ biwi yâhâp ki otnomai.

Yawu gârâmâ yuwu mon sâm âinohonomai. “Pâku lohimbiñe Porom Lâpio mepaem sot gotyeñan katmai yakât torehenñe nenñe mem nene sâm yan angoân Anitâ mepaenom. Yawu otnom yakât nenñe wongât otmâ bukulipnenñe yeñgât nângân nângân watmâ sot ya ki nenom? Yâhâ yâkñe nenekmâ nângâm bâleninginomai yamâ ki ârândân otbuap.” Yawu sâm âinohonomai.

31-32 Den ekyongoan yukât topņe yuwu nângânomai. Yeņe wuân me wuân otnomai me nenomai yan Yura lohimbi, me pâku lohimbi, me Kiristohât komolipņe kerekņe Anitâ mepaem heroņe nângâwaņņet sâġm âilonņoâk mannomai. Yawu mannomai yanâmâ manmanyeņe ekņetâ ârândâņ otbuap. ³³ Otmu lohimbi kerekņe nekņetâ ârândâņ otmu Kutdâhâlen biwiyeņe katņetâ tosayeņe pilâyinņiâkgât nângâman. Yawu nângâm ninahât ki nângâman.

11

Korinti yeņgât imbilipyeņe somotyeņe katipņeņet sâop.

¹ Kiristone ikņahât nângâmu gemu lohimbi yeņgât nângâmu yahatmu hoņ bayinņiminiop yakât dopņeâk otbehât nângâman. Yâhâ yen gurâ yawuâk otmâ manņetgât nanņan.

² Yâhâ yeņe mâtâp girawuya watmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâġm yakât nângâne sâġm âinohowi. Âinohoņetâ den kâsikum yinņim gan ya watmâ gai. Yakât nângâmune biwine ârândâņ otmap. ³ Otmu Anitâ yet Kiristo mepaeyelekne sâġm menduakmaiân yan imbilipyeņe sâġm gumnak somotyeņe katipņeņetâ ârândâņ otmap me bia? yakât âinohowi. Yakât den yuwu sâġm ekyongomune nângâņet. Anitâņe Kiristohât kunņe tatmap. Yâhâ Kiristone nengât kunnenņe tatmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwaņgimain. Yâhâ lok nenņe gurâ imbilipnenņe yeņgât kunlipyeņe manmâ tihityeņe otmain. Yakât dop kum imbilipyeņe lohimbi senyeņan kinmaiân loklipyeņe ewe katyekmâ somotyeņe katipgumai. ⁴ Orotmemeyeņe yawu tapgât lok âlâ me âlâne lohimbi senyeņan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyeņe katipņeņetâ ki ârândâņ otmap. Yakât yuwu sâwe. Lok yaņe somotyeņe katipgumai yan imbilipnenņe lok nengât kunnenņe tai yawu otmai. Yawu otmâ Kiristo kunnenņe tatmap yâk mem ge katmai. ⁵ Yâhâ imbilipyeņe lohimbi senyeņan kinmâ Anitâ mepaemai, me den ekyongomai yan somotyeņe ki katipgumai yaņe loklipnenņe yeņgât kunyeņe tain sâġm yakât dop otmâ loklipyeņe mem ge katyekmâ aņun yinņimai. Yawu otmâ mâtâp pato imbiņe aņunyeņe bia manmai ya yeņgât dop otmai. ⁶ Yakât otmâ yuwu sâġmune nângâņet. Mâtâp pato imbi ihilâk otmai yaņe aņulakņet sâġm somotyeņe korotok hâreyinņimai. Yâhâ imbilipyeņe somotyeņe ki katipgum lohimbi senyeņan kinmâ Anitâ mepaemai ya aņulakņet sâġm loklipyeņe somotyeņe korotok hâreyinņimbâihât dop. Yakât otmâ somotyeņe katipņeņetgât nanņan.

⁷⁻⁹ Otmu Anitâņe ikņe nângân nângân watmâ hânņe mem lok tuhuop. Yakât otmâ lok nenņeâmâ Anitâ Kunnenņe sâġm mepaem somotnenņe ki katipgumain. Yâhâ lok tuhuop yakât kakņan “Âlâne lok yu tânguwuap?” nângâm lok yakât gasumņe tâņe mem imbi tuhuop. Yakât otmâ imbilipyeņe loklipyeņe ewe katyekmâ somotyeņe katipņeņetgât nanņan. ¹⁰ Yawu otnomai yan Anitâhât aņelolipņe ikņe mepaem tatmaine ki nângâm bâleyinņinomai. ¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ yeņe imbilipyeņe yeņgât nângâņetâ gemapgât yuwu sâġmune nângâņet. Bulânanâk Anitâņe lokgât gasumņe tâņe mem imbi tuhuop. Yawu gârâmâ lok nenâmâ menjlipnenņe menenekbi. Anitâ Manman amboņe yâkņe konok kunnenņe tatmap. Otmu nenņe lokņe imbiņe miakmâ biwinenņe hikuakmâ tânahonomgât Kutdânenņe sâġm kalop. Yakât otmâ biwinenņe hionakmu ikņiâk ikņiâk mannomgât dop âlâ ki tap.

¹³ Den ekyongoan yu nângâņetâ ârândâņ oap me bia? Yakât yuwu sâġmune nângâņet. Imbilipyeņe somotyeņe ki katipgum lohimbi senyeņan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu oai yamâ yeņe orotmeme târârâhâk ki watmai. ¹⁴⁻¹⁵ Yeņe biwiyen tap ya ekmâ nângâņet. Imbilipyeņe yeņgât ilanyeņe ya imbi bukulipyeņe ekņetâ âilonņo otmap. Yâhâ loklipyeņe yeņgât ilanyeņe ya lok bukulipyeņe ekmâ “Yu ki orotņe” sâġm nângâm bâleyinņinomai. Yawu otmai sâġm somotyeņe hâreanņim yanâmâ eņakņetâ ârândâņ otmap. ¹⁶ Otmu den ekyongoan yu nângâm bukulipyeņe kakņan sânomai yanâmâ yeņe sâġm

hâreyingim yuwu ekyongonjetgât nanġan. “Kiristohât komot kapiġe kapiġe tatmâ arai yengât imbilipyenaje somotyene katipgum lohimbî senyenjan kinmâ Anitâ mepaemai. Yawu otjetgât Kiristohât aposololipnaje sâmb katbi.” Yawu ekyongonomai.

Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik yuwu nenom.

¹⁷ Gârâmâ emelâk den kâsikum yingiminiwan yapâ konok longâenjetâ nângâmune dondâ bâleap. Yakât otmâ girem den yuwu ekyongomune nângânet. Yeġe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai yan biwinenġe kelihahâk sâmb ki galemahomai. ¹⁸ Yeġe yenhâlâk nanġanġenjetâ yahatmu nângâm bâleanġimai. Yâhâ bukulipyenġe nombotnaje den pat yu eknohoġetâ nângâmune tipġe bulâġe oap. ¹⁹ Yâhâ yengâlen gâtġe nombotnaje Kiristohât den kelanġatġetâ hionġakmai yan den kelanġatmai ya yengât topyene mem tetemai yamâ nângâmune âilonġo oap. Kiristohât komot kapiġe kapiġe tatmâ araine yawu otmâ lok yawuya yengât topyene mem tetemai.

²⁰ Otmu yeġe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nemai yan yuwu otmâ hilipgu-mai. ²¹ Lohimbî nombotġe sot pato tatyġngiapġe yenhât nângânetâ yahatmap. Yenhât nângânetâ yahatmu bukulipyenġe sot tipġe tatyġngiap ya ki kâsikum yingimai. Yeġe yeġeâk nemai. Otmu lok nombotnaje to kârikġe dondâ nem biwi hâlim otmai. Yawu gârâmâ bukulipyenġe sot tipġe tatyġngimapġe neġetâ ki dopġan otyġngimap. ²² Yen sot pato nemaine bukulipyenġe yengât nângânetâ gemap. Yawu otmai yan biwiyenġe ki kepeiakmu Anitâhât komot konohâk oai. Yeġe sot pato nene sâmb anġoân yeġe emetyenjan tatmâ nembâi. Yakât yen âilonġo oai sâmb nâġe heronġe nângâyġngiwom me? Yamâ bia.

²³ Yâhâ Kutdânenġenġe natik yukât topġe aposololipġe ekyongop yakât emelâk ekyongowan ya âlâkuâk sâmbune nângânet. Emet omoġ otmu yan Kutdânenġe aposololipġe orowâk sot bâġe newi yan Yurasġe Kutdâhât betġehen kionġop. ²⁴ Otmu omoġ yan Kutdânenġe Yesuġe baġga mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâmb ekyongop. “Yuâmâ sinumne yawu oap. Nâġe yengât kaweyenjan kinmune nohonomai yakât dop kum baġga yu motoksan. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ mannomai.” ²⁵ Yawu sâmb yingimu neġetâ yaġak wain to gâim yingim yuwu sâmb ekyongop. “Wain to yu gâim yingimune niai yuâmâ hepne yawu oap. Hâmbâi nohoġetâ hepne gemu mumbomân Anitâġe nâhât nângâm mâtâp âġe kalop yakât bulâġe tetewuap. Yakât otmâ nângânihim yuwu otmâ wain to nem mannomai.” Yawu sâmb ekyongop. ²⁶ Yakât otmâ baġga otmu wain to yu nenomai yanâmâ Kutdânenġenġe kawenennjan muop yakât nângâm nenomai. Yawu nem manġetâ Kutdâġe âwurem gewuap sâp yan pesuk sâwuap.

²⁷⁻²⁹ Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâġe yenhât nângânetâ yahatmu Kutdânenġenġe kawenennjan kinmu kuġetâ muop yakât nângânetâ kakġe otmu baġga otmu wain to yu nemai yan tosa umatġe memai. Yakât otmâ tosa memain sâmb yeġe biwiyenġe ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândânġ otbuap yanâmâ baġga otmu wain to yu neġetâ umatġe yengâlen ki tetewuap. Yawu ki otnomai yamâ Anitâġe matġe yingimu umatġe topġe topġe kakyeġen yâhâwuap. ³⁰ Topġe yukât otmâ kundat me mesek âlâlâ teteyġngimu manmâ gai. Otmu bukulipyenġe nombotnaje gurâ hiliwahowi. ³¹ Yâhâ yeġe biwiyenġe ekmâ otmai memai yakât nângânetâ ârândânġ otmu yaġak baġga otmu wain to yu nem gawi mâne Anitâġe yakât matġe ki yingimbâp. ³² Yawu gârâmâ lohimbî belângen mansai yâhâmâ Anitâġe den âiân katyekmâ matġe umatġe yingimu menomai. Yâhâ yeġe yâk yengâlen torokatmâ yâk orop matġe memai sâmb Anitâġe umatġe kakyeġen katmâ kuwikyeksap.

³³ Bukulipne, den sâmb aran yukât bâġe sâmbune nângânet. Yeġe Kutdâhât nângâm menduhuakmâ natik nene sâmb otnomai yan bukulipyenġe hârok takanġet sâmb mamboranġinomai. Mamboranġim tatġetâ hârok takanġetâ yan topġe katmâ nenomai. ³⁴ Yâhâ lok nombotġe po yingimu sot pato nene sâmb otmâ emetyenġehen tatmâ sot neġetâ ârândânġ

otmu yanâmâ taka natic nenomai. Yawu otjetâ Anitâne nângâmu ki bâlewuap. Yâhâ yakât den âlâ âinohowi yakât matje yengâlen takawom yan yakât alahunom.

12

Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otningimu âi topne topne mem mansain.

¹ Bukulipne, Anitâhât Wâtgât mâmâjahât Heakne mâmâne otningimu âi topne topne mem mansain yakât nângâm pâpgumaihât yuwu ekyongomune nângânet. ² Emelâk Kiristohâlen biwiyeje ki katbi yan Kâitgu Kâitgu Amboñaje biwiyejan kionmu yanak Porom Lâpio me wahap tâñât, umut biwiñe bia yawuya hâwim kânângâyekmâ yakât nângânetâ bulâne otminiop. ³ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne lok âlâ me âlâhât biwiyejan kionmap lok yañe Yesu ki sâmbâlewanjimai. Otmu biwiyejan ki kionmap yañe Kutdânenne sâmbâlewanjimai dop ki tap.

⁴ Otmu Wâtgât mâmâjahât Heak konohâk tatmap. Iknjahâk biwinenjan kionmâ mâmâne otningimu manmannenjahât bulâne ikñiâk ikñiâk teteningimap. ⁵ Manmannenjahât bulâne ikñiâk ikñiâk teteningimap yakât dopñanâk âi topne topne mem Kutdânenne Yesu hoñ bawanjimai. ⁶ Yesu hoñ bawanjimai yan Anitâ ikñak mâmâne otningimu kulem âlâlâ memain. ⁷ Yâhâ nenñe tânahom mannehât Wâtgât mâmâjahât Heakne biwinenñe mem hewewenñe tuhumu manmannenjan tetemap yamâ yuwu. ⁸ Nângân nângân âlâlâ Anitâhât biwiñan tap ya Wâtgât mâmâjahât Heakne mem lok nombotñe yengât biwiyejan katmâ mem hewewenñe tuhuyekmu Anitâhât den topñambâek sâmbâlewanjimai bukulipyenñe ekyongomai. Otmu lok nombotñe âlâmâ ya yengât biwiyeje mem hewewenñe tuhumu Anitâne yuwu me yawu otmâ tihitnenñe otmap yakât topne bukulipyenñe kâsikum yingimai. ⁹ Otmu lok nombotñe âlâmâ biwiyeje mem hewewenñe tuhumu Anitâhâlen biwiyejanñe tijâk kepeim wâtñan kinñetâ yengâlen bulâne yuwu tetemap. Lohimbi mesek topne topne teteyingimu mansai ya heñgemyongomai. ¹⁰ Me lok nombotñe âlânemâ Anitâhât wâtñan kinmâ kulem topne topne meñetâ lohimbine ekñetâ âlâ kândâkdâ otmap. Me lok nombotñe âlâmâ lauyenñe mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den bukulipyenñe kâsikum yingimai yan nângânetâ bulâne otmap. Me lok âlâ me âlânne den âine ekyongomai yamâ Anitâhâlen mem sâmai me weke bâleñahâlen mem sâmai yakât topne nângâm heñgenñetgât lok nombotñe yengât biwiyeje mem hewewenñe tuhomap. Me lok nombotñe âlâmâ nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâsâne ki sâsâne sâmai. Me nombotñemâ biwi nângân nângânyenñe mem pâronñe pilâyingimu bukulipyenñe den sâmai ya nângânetâ keterakmu purik gurik sâmbâlewanjimai. ¹¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâjahât Heakne ikñe enñatñeâk otmâ biwinenñe mem hewewenñe tuhumu bulâne ikñiâk ikñiâk teteningimu tânahom mansain.

Nen lok topne topne mansainñe Kiristohât komot konohâk oain.

¹²⁻¹³ Yawu otmâ lok topne topne, nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutdâ, me lok inñe lok kutdâlipyenñe yengât hoñ bayingimai. Nen kerekñe Kiristohâlen biwinenñe katbin yan toen katnenekñetâ Wâtgât mâmâjahât Heak yâknjak mâmâne otningimu komot konohâk manmâ tânahomain. Nengât biwinenñe mem hewewenñe tuhumu âi ikñiâk ikñiâk teteningimu memain. Yawu gârâmâ yâkât wâtñan kinmâ Kunnennñe Kiristo tem lâuwangim biwinenñe kepeiakmu tânahom yâhânom. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet.

¹⁴ Hâknennemâ konohâk. Aiop hâknennjahât torehenñe âlâ âlâ yañe âi amboñan amboñan tuhumi. ¹⁵ Yakât otmâ kâinenñe yuwu mon sâwuap. “Amboñane bam gamu nâne hân tâlim tatmâ hâkân oan. Yâhâ bâtnane âi memap yawuâk ki katnihimu meman. Yakât otmâ hâreakmâ pilâwehât nanjan.” Yawu sâmbâlewanjimai pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Me ândâpnenñe yuwu mon sâwuap. “Âo, mun pato pilâmu ñin ñin sâmu

hâhiwin nângâman. Yawu gârâmâ ambonahât senñaje senñe âlâlâ onom âlepñe ya ekmap yawuâk ekbeâk nângâman. Yawu gârâmâ senñaje âi memap yawu ki katnihimu meman. Yakât otmâ hindakmâ pilâwehât nanñan.” Yawu sârn hindakmâ pilâwuapgât dop âlâ ki tap. ¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâñe sennennjeâk katningiop mâne girawu otmâ sennennñe den nângâmbâin? Me ândâpnennjeâk katningiop mâne girawu otmâ ândâpnennñe kuñ korok nângâmbâin? ¹⁸ Anitâñe ikñe enñatñeâk otmâ lok tuhum hâkgât torehennje âlâlâ kalop. ¹⁹⁻²⁰ Yawu gârâmâ hâknennje torehennje âlâ me âlâ ki kalop mâne manmannennje ki tetemu âlepñe manbâin. Hâknennjeâmâ konohâk. Hâknennjahât torehennje yañeâmâ nep ikñiâk ikñiâk memai.

²¹ Yakât otmâ sennennñe bâtnennje yuwu sârn ki ekuwuap. “Âo, gâñe âi mendâ gekmune bâleap. Yakât otmâ hindakmâ pilânenekmâ âlâengen ari tat.” Me kunnennñe kâinenñe yuwu sârn ki ekuwuap. “Bâe, hân tâlim arim takamat yakât gekmune bâleap. Yakât gâ hindakmâ gikiâk ari kindâ pâññajak bam gawom.” Yawu sârn ki ekuwuap. ²² Yakât otmâ yuwu nângânom. Hâknennjahât torehennje âlâ me âlâ enñakmunñe tâñât otmap ya hârem pilâm âlepñe mannongât dop ki tap. ²³ Otmu hâknennjahât torehennje nombotñe âi ki tuhumai yamâ benñe menñaleakmain yan bukulpennñe nenekñetâ âilonño otmap. Otmu hâknennjahât torehennje tetekñan tatmu ekñetâ anñulakmain sârn hâknennje tihitñe otmâ pet sâri latmâ kâtâpgumain. ²⁴ Yâhâ hâknennjahât torehennje nombotñe âlâmâ tetekñan tatmai yamâ ki nângâm ketet otmâ kâtâpgumain. Anitâ ikñak lok tuhum hâkgât torehennje âlâlâ katmu ârândân olop. Otmu biwi nângân nângânnennñan kionmu keterakningimu hâknennjahât torehennje âlâhât nângâm anñulakmain sârn hâknennje tihitñe otmain. ²⁵ Otmu Anitâñe lok tuhum hâkgât torehennje âlâlâ kalop yakât otmâ hionakmâ ikñiâk ikñiâk tatnomaihât dop âlâ ki tap. Yañeâmâ tânahomai yan hâknennñe sânduk sârn kilik milik manmain. ²⁶ Yawu gârâmâ hâknennjahât torehennje âlâ me âlâ hiwinñe otmap yan hâknennje kerek hâhiwin nângâmain. Yamâ benñe hiwinñe ya biatmu yanâmâ hâknennje kerek sânduk sârn arimap.

²⁷ Aiop, hâknennñan hâum yan yuñe Kiristohât komot konok mansain nen meneneksap. ²⁸ Komot konohâk mansain yamâ Anitâñe âi ikñiâk ikñiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Anñoân nen lok nombotñe lohimbî belângen manmai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângânomaihât Anitâñe kut aposolo sârn âi ningiop. Yâhâ lohimbîñe Kiristohâlen biwiyenñe emelâk katbi ya yengâlen ari Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sârn holanmâ ekyongonjetgât lok nombotñe kut poropete sârn âi yingimap. Yâhâ den kâsikum yinginetgât lok nombotñe âlâmâ kut papasu sârn âi yingimap. Yâhâ âlâmâ kulem menñetâ lohimbîñe ekñetâ âlâ kândâkdâ otbuap sârn lok nombotñe âi sârn yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbî mesekyenñe orop hengemyongonjet sârn âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lohimbîñe wahap wuân me wuângât umburuk otmai ya tânyongonjet sârn âi yingimap. Yâhâ âlâmâ Kiristohât komot ya yengât kunlipyenñe manñet sârn âi yingimap. Yâhâ âlâmâ lok nombotñe yengât nimbilamyenñe mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sârnmai. ²⁹ Yawu otmâ âi topñe topñe yingimap. Yakât otmâ yen kerekñe aposolo âi yu ki menomai. Me yen kerekñe poropete âi ya ki menomai. Me yen kerekñe papasu âi ya ki menomai. Me yen kerekñe kulem topñe topñe ki menomai. ³⁰ Me yen kerekñe lok ki hengemyongonomai. Me kerek yengât nimbilamyenñe ki mem purik pilâyingimu den sâsâñe ki sâsâñe sârnmai. Me bukulpennñe den sâsâñe ki sâsâñe sârnmai ya nângâm purik gurik sârn lohimbî ekyongonomaihât âi ya yen kerek ki yingimap. ³¹ Yawu gârâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otyingimu bukulpyenñe tânyongonjetgât nângâm biwiyenñe hewewenñe otmu Anitâ ulitgum mannomai. Yawu otmâ bukulpyenñe orop biwiyenñe kepeiakmâ tânahom manñetâ ârândân otbuap.

Bukulipnenje orop biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Nimbilammenje mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmain, me anelo yengât den sâmain yan biwinenjahe bukulipnenje yengâlen ki kepeimain. Yawu otmâ den sâmain ya nângânetâ hâpu umunje pâonj sâmu munje pato pilâmap, me himbim guŋguruŋ sâmap, yakât dopne otmap.

² Yâhâ Anitâne ikne biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya nângâm heŋgenŋum bukulipnenje den kâsikum yingim yâk yengâlen biwinenjahe ki kepeimain. Yawu otmain ya Anitâne ekmu tâŋât otmap. Otmu Anitâhâlen biwinenjahe tiŋâk kepeim yan lokne ki otmai ya otmunje bukulipnenjahe eknetâ âlâ kândâk otmap. Yawu gârâmâ biwinenjahe bukulipnenje yengâlen ki kepeim manmain yan Anitâne nenekmu gemap.

³ Otmu senje âlâlâ tatningimap ya kerek kâsikum lohimbî senje âlâlâhât umburuk manmai ya yinginom. Me Kiristohât tem lâuwanginom yakât huhopne kasalipnenjahe menenekmâ kâlâwân uneneknomai. Yawu otnom yamâ biwinenjahe bukulipnenje yengâlen ki kepeinom. Yawu otnom yakât Anitâne nângâningimu ki yahatbuap.

⁴ Yâhâ biwinenjahe yengâlen kepeim yuwu otmâ mannom. Buku nombotjahe mem bâleneneknetâ yakât matje ki kâpekyinginom. Me sâmbâleninginetâ yakât nângâm mem lohotne tuhuyeknom. Me nenjahâlâk ki nângâmunje yahatmu hâknenne mepaenom. Otmu buku nombotje yengât nângâmunje ki gewuap. Otmu buku nombotje yengât ki nângâm bâleyinginom. ⁵ Yâhâ up bia bia ki mannom. Otmu nembe kalem oraŋgim mannom. Otmu buku nombotjahe hâmeân hâluhu otninginetâ yan tepnenje ki yahatbuap. Me mem âlâlâ tuhuneneknetâ yakâlâk nângâm matje yingine sâmbiwinenjahe ki mem mannom. ⁶ Yâhâ lohimbî nombotjahe otjetâ bâlewup ya ekma herone ki nângâyinginom. Yamâ benje uwawapne bia manmâ otjetâ âilonŋo otbuap ya yengât herone nângâyinginom. ⁷ Otmu buku nombotjahe mem ge katneneknomai yan matje ki otyinginom. Me tep bâle nângâninginomai yan biwinenjahe kepeiyekmâ mem tepyene sândukne tuhuyeknom. Yawu otmunje yâk orop lohotjan manmâ yâhânomgât biwinenjahe mem mannom.

⁸⁻¹⁰ Otmu sâp yiwereŋe yuâmâ kandi mansain. Yâhâ Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ikne Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwinenjahe katmu bukulipnenje sâmbiwinenjahe ekyongomain. Yawu gârâmâ Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya topŋambâek ki nângâmain. Yakât otmâ nângân nângânnenje holaŋakmu yan den kakneâk kakneâk kâsikum yingimain. Otmu nimbilammenje mem purik pilâningimu den sâsâne ki sâsâne sâmain ya torokatmâ ki sâmbiwinenjahe. Hâmbâi mâne Kiristone âwurem ge manman bulâne ningiwuap yan âi topne topne mem mansain yu biatbuap. Âi topne topne hârok biatbuap yamâ biwinenjahe kepeiakmâ manmain yuwuâk torokatmâ manbisâin.

¹¹ Emelâk nimnaom titipâ tatbinân yanâmâ mete pirik pirik otminiwin. Otmu biwinenjahe nângân nângân âlâlâ tetemu âwâ mâmâlipnenje ekyongomunje nângânetâ tâŋât otminiop. Yawu gârâmâ papato otmâ nimnaom yengât nângân nângân ya pilâwin.

¹² Otmu nenjeâmâ toen umutnenje enjakmunje âwâlele otmap. Yakât dopneâk Anitâhât biwiŋan nângân nângân âlâlâ tatmap ya ki nângâm heŋgengumain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem gewuap yan Anitâhât biwiŋan nângân nângân topne topne tatmap ya topne nângâm pesuk pilânom. Anitâne biwinenjahe topne nângâmap yakât dopneâk nenje gurâ yâkât topne nângânom. ¹³ Yâhâ den sâmbiwinenjahe aran yukât topne yuwu tap. Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâne otningimu Kiristo hoŋ bawaŋgim âi topne topne memain yuâmâ âwurem gewuawân pesuk sâwuap. Yakât otmâ yuwuâmâ otmâ mannom. Anŋoân biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim manmâ yâhânom. Buku oraŋgim Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwinenjahe kepeim manmâ yâhânom. Otmu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât nângâm biwinenjahe mem mannom. Yawu gârâmâ anŋoân biwinenjahe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomgât Anitâne nângâmap.

14

Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâwi.

¹ Yakât otmâ biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomaihât nângâm manñet. Yawu manmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâne otyîngimu Kiristo hoñ bawanñetâ bulâne teteâkgât biwiyene Anitâhâlen kepeim mannomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den kâsikum bukulipyene yîngînetâ nângâm heñgenñetgât âi ya biwiyenane mem manñetgât nanñan. ²⁻⁴ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Lok nombotñane Anitâhât den kâsikum ningimai ya nângâmunnje keterakningimu manmannenñe kelihakmu manmain. Lok yawuyane mem hewewenñe tuhunenekñetâ biwi sânduhân manmain. Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem lok nombotñe âlâ yengât biwiyenan katmâ nimbilamyene mem purik pilâyîngimap. Nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sâñetâ nângâmunnje ki keterakningimu yanak Anitâhât nângân nângân yakât pâpgumain. Yâhâ Anitâ ikñak lok yawuya yengât den nângâmap. Yakât otmâ den sâsâne ki sâsâne sâmai yan yene biwiyenêak ârândân otmap.

⁵ Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe yen kerek nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sânomai yakât nângâmune ârândân oap. Yawu gârâmâ nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sâmai ya lok âlâ me âlâne nângâm bukulipyene purik gurik sâm ekyongonjetâ nângâm heñgenñumai yakât gurâ nângâmune âilongo otmap. Yâhâ lok nombotñeâmâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lauyene mem hewewenñe tuhumu lohimi belângen manmai ya Anitâhât den ekyongomai. Ekyongonjetâ nângâm Kiristohâlen biwiyene katñetgâlâk biwinane nângâm manman. Lok yawuya yengât nângâmune yahatmap.

⁶ Bukulipne, nane yengâlen takawom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâne ki sâsâne sâmune nângâñetâ ki keterakbuap. Yawu otbom yane ki tânyongowom. Yâhâ yengâlen taka tânyongowom yan Wâtgât māmâñahât Heakñe Anitâhât den biwinan katbuap ya ekyongowom. Otmu Anitâhât topñe nângâm heñgenñetgât Wâtgât māmâñahât Heakñe māmâne otnihimu den kâsikum yîngiwom.

⁷ Den sâm aran yukât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Aionñe tuhomainân lok âlâne kep topñe katmâ membuapñe ombe kârikñeak mem wanñam kumbuap ya bukulipñane nângâm yawuak watnomai. Yâhâ ombe lohotñan mem wanñam kârikñe ki kumbuap yan bukulipñe nombotñe atene âlâengen kinnomaine ombe ki mem heñgenñum wanñam gurâ hârem hilipgunomai. ⁸ Otmu âlâen hâum sâmune nângâñet. Kapi âlâ yongone sâm arinomai. Yâhâ kapi âlâ yamâ emelâk taka mâtâwân tenñgâ tuhumi mambotyînginomai. Mambotyîngînetâ lok tem pato yan gâtñe kulet sâwuapñe tenñgâ tuhuai ya yekmâ bukulipñe ekyongomu alahunomai. Alahum yekmâ kewewetyeknomai. Yâhâ bukuyene âlâ yakât ki nângâwuap mon yane tenñgâ tuhonomai ya yengât lauyenanâk kionñu kuñetâ mumbuap. Yawu. ⁹ Yâhâ yakât dopñeak yengâlen gâtñe âlâ me âlâhât nimbilamyene Wâtgât māmâñahât Heakñe mem purik pilâyîngimu den ki nângân nângânñe sânomai ya bukulipñane nângâñetâ ki keterakbuap. Yakât nângâñetâ siru den yawu otbuap. ¹⁰⁻¹¹ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Nen lok topñe topñe manmâ dennenne ikñiak ikñiak sâmain. Yakât otmâ lok pupñe âlâne hân âlâengembâ taka denyenânâk eknongonomai ya ki nângânom. Otmu nen gurâ dennennanâk ekyongomunnje ki nângânomai. Yawu gârâmâ den nângâmain ya bukulipñenñane sânomai yanâmâ yâk orop hewewenñak alahunom. ¹² Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Wâtgât māmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu âi âlâlâ menehâlâk nângâmai. Yawu nângâm yan wuân âi meñetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai.

¹³ Yâhâ Wâtgât māmâñahât Heakñe lok âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den ki nângân nângânñe sâmaine den yakât topñe nângâm purik gurik sâm

bukulipyenye ekyongonjetâ nângânomaihât Anitâ ulitgunjet. ¹⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe nimbilamne mem purik pilânihimu den sâm Anitâ mepaeman ya nângâmu ârândân otmap. Yawu gârâmâ den sâmman ya biwinanje nângâm ki sâmman. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu otbom. Nimbilamne mem purik pilânihimu den ki sâsâñanje sâm mepaewom, me kiki mewañgiwom ya purik gurik sâmune lohimbi orop kinnom yanje nângânomai. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den ki sâsâñanje sâm Anitâ mepaenomai yanâmâ bukulipyenye den yakât topñe ki nângâmainje yen orop biwi nângân nângân yenjanje ki hikuakmâ konohâk otbuap. Yâhâ Anitâ mepaenjetâ nângâmu ârândân otbuap. Yamâ bukulipyenjanje nângâñetâ ki keterakyîngiwuap. Yakât nângâmunne ki dopñan oap.

¹⁸ Yâhâ nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmman yamâ nâku yawuâk nimbilamne mem purik pilânihimu wangiyekmâ sâmman. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁹ Yawu gârâmâ Kiristohât komot menduhuakmâ kinmain yan senyenjan kinmune nimbilamne mem purik pilânihimu den sâsâñe ki sâsâñe sâm ariwomgât ki nângâman. Yâhâ senyenjan kinmâ biwinambâ nângân nângân âlepñe tetemap ya pânje tâlâwâk ekyongomune nângâm henjenñetgât nângâman. ²⁰ Bukulipne, nimnaom titipânje yu me ya otnehâlâk nângâmai. Yâhâ yenje yawu ki nângânomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den sâsâñe ki sâsâñe sâne sâm yakâlâk ki nângânomai. Wuân âi meñetâ Kiristohât komot tânyongowuap yakâlâk nângânomai. Yawu gârâmâ lepatñe wuân âlâ ombe tatmâ ki nângâm bâleanjimai yakât dopñeâk otmâ biwi nângân nângânyenye galemahonomai. ²¹ Otmu emelâk Anitâhât poropete nombotñanje yakât den sâm Isirae lohimbi denyenjanâk ekyongonjetâ nângâñetâ gemu bet pilâwi. Yakât otmâ Anitâñe poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi yuñe nâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm tem ki lâunihim mansai. Yakât otmâ kasalipyenye hânñanyongomune hân kâlepñehembâ taka yenje denânâk ekyongonomai. Yawu gârâmâ den ekyongonjetâ yawuâk nângâm hâkân otnomai.”

²² Den yawu tap yakât topñe yuwu nângânom. Wâtgât mâmâñahât Heakñe launenñe mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den kâsikum Kiristohât lohimbi yîngimunñe nângâñetâ bonñe otmap. Yâhâ lohimbi belângen manmainjeâmâ nângâñetâ ki bonñe otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe nimbilammenñe mem purik pilâningimu den sâsâñe ki sâsâñe sâmunnje nângâñetâ biwiyenjan hâumu “Kulem yu ki orotñe eksain,” sânomai.

²³ Yakât otmâ yenje menduhuakmâ Kiristo mepaenomai yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe yen kerek nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu lauyenye menduhum den ki sâsâñe sânomai yanâmâ bukulipyenjanje den yakât topñe ki nângâmai me lohimbi belângen manmai yanje yekmâ, “Bâe, lok yu ondop otmâ biwiyenye gulip oap,” sânomai. Yawu sâm nângâyînginjetâ gewuap. ²⁴ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyenye mem hewewenñe tuhumu Anitâhât den alahumai. Den alahumai yan bukulipyenye nombotñanje Anitâhât den ki nângâm henjenñumai me lohimbi belângen manmai yanje denyenye nângâñetâ biwiyenjan hâumu orotmemeyenye bâlenje yakât nângâñetâ hañ sâyîngiwuap. ²⁵ Yakât nângâñetâ hañ sâyîngimu, “Anitâñe yen orowâk manmâ mâmâñe otyîngimap,” yawu sâm yak mepaenomai.

Nenñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknom yan ewe karañginom.

²⁶ Yakât otmâ yenje menduhuakmâ Kiristo yet Anitâ mepaeyelekne sâm yuwu otnomai. Lok nombotñanje kep me kiki mewañginomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ biwiyenambâ nângân nângân âlâlâ tetewuap ya sâm tetem ekyongonomai. Yâhâ nombotñe âlâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe den âlâ biwiyenjan katmap ya ekyongonomai. Me nombotñe âlâ yengât nimbilamyenye mem purik pilâyîngimu den ki sâsâñe sânomai. Me nombotñe âlâ yengât biwi nângân nângânyenye mem pâroñ pilâmu den ki sâsâñe sânomai ya purik

gurik sânetâ bukulipyenane nângânômai. Menduhuakmâ yawu otmâ tânahom manno-
mai. ²⁷ Yâhâ Wâtgât mâmâñahât Heakne lohimbi nombotne yengât nimbilamyene mem
purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sânomai yan lok konok me yâhâp me kalimbu yane
yahatmâ âlâku ikñiâk ikñiâk sânomai. Yawu otnomai yan lok âlâne den ki sâsâne sânomai
ya purik gurik sâm lohimbi ekyongomu topne nângânômai. ²⁸ Yawu gârâmâ lok yawuya
âlâ orop ki menduhuaknomai yanâmâ yuwu otnomai. Wâtgât mâmâñahât Heakne lok
âlâ me âlâhât nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne ya lohimbi
senyenjan ki sânomai. Yâhâ biwiyenânâk nângâm Anitâ herone nângâwanjinomai.

²⁹ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne lauyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den
ekyongonomai ya gurâ yawuâk lok konok me yâhâp me kalimbu yane yahatmâ den
ekyongonomai. Den ekyongonomai yamâ târârâk yai me sâm tâpikguai yakât lok
nombotñane tatmâ nângâyînginomai. ³⁰ Otmu bukuyene âlâne yahatmâ kinmâ den
ekyongowuawân Wâtgât mâmâñahât Heakne lok âlâhât biwine mem hewewen tuhumu
yanâk ki yahatmâ yâku den sâwuap. Anjoân bâte pilâmu kândikum sâwuap yane ekmâ
sâm tij pilâm ge tatmu benne yâku yahatmâ ekyongowuap.

³¹⁻³³ Lohimbiñe menduhuakmâ den kakñan ki sahanjinomai. Yawu otmâ ewe
karañinomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândân otbuap. Yâhâ menduhuakmâ Anitâhât
den alahumaiân yene ki ewe karañimai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakne lauyene
mem hewewen tuhuwuap yan ewe karañim den ya âlâku ikñiâk ikñiâk yahatmâ
ekyongonomai. Yawu otnomai yan lohimbi kerekne den ya nângâñetâ keterakmu
yanâmâ biwiyene hewewen otbuap.

Otmu Kiristohât komot kapiñe kapiñe manmâ araiñe orotmeme yuwu otmai.
³⁴ Lohimbi menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiân imbilipyenane lok-
lipyene yengât amutgen otmâ den nângânâk tatnomaihât emelâk Anitâne Mose ekumu
kulemgup. ³⁵ Yakât otmâ imbilipyenane wuân me wuân topñahât pâpğumai yane
lohimbi senyenjan yahatmâ kinmâ topne nângâne sâm âikumai yakât den pat nângâmune
bâleop. Yawu otmai yamâ anjun topne. Yawu gârâmâ emetyenjan ari tatnomai yan
loklipyene me âwâlipyene âiyongonetâ ekyongonomai. ³⁶ Yawu gârâmâ yene wuân
nângân nângân mem Kiristohât komot kapiñe kapiñe tatmâ arai ya yengât orotmeme
ki watmai? Yene kunlipyene manne sâm oai hâ? ³⁷ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet.
Den yan yuâmâ Kutdâhât den ekyongoan. Yakât otmâ lok âlâ me âlâhât biwiyenambâ
nângân nângân âlâ tetewuap yakât “Yuâmâ Anitâne biwinenjan katmu ekyongoain,”
sânomai. Yawu sânomai yan kuyînginetâ ya pilâm nâ tem lâunihinomai. Otmu lok
nombotñane Wâtgât mâmâñahât Heakne biwinenñe mem hewewen tuhumu Kiristohât
hoñ bawanjiain sâm ekyongonomai ya gurâ ekyongonetâ tem lâunihinomai. ³⁸ Yawu
gârâmâ den yan yu lok ya ekyongonetâ ki nângâyînginomai yamâ yene betyongonomai.

³⁹ Bukulipne, den ekyongoan yukât bâiñe sâmune nângâñet. Wâtgât mâmâñahât
Heakne lauyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den bukulipyene kâsikum
yînginomaihât nângâñet. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne bukulipyene yengât
nimbilamyene mem purik pilâyîngimu den sâsâne ki sâsâne sânomai ya ki kuyînginomai.
⁴⁰ Yakât otmâ den sâsâne ki sâsâne sânomaiân orotmeme ekyongoan yu watmâ otñetâ
dopñan otbuap.

15

Anitâne Kiristo mumuñambâ mem yahalop.

¹⁻² Bukulipne, emelâk Kiristohât den pat âlepne kâsikum yîngimune nângâm yâkâlen
biwiyenane kepeim manmâ gai. Yawuâk torokatmâ mannomai otmuâmâ Kiristone
âwurem ge meyekmu manman kârikñahât bulâne menomai. Yâhâ den pat âlepne yakât
nângâñetâ porap otmu Kiristo betgunomai yanâmâ bulâne ya ki menomai. Bulâne ya ki
memaihât den pat âlepne yakât pâne tâlâwâk yuwu sâm henjenğumune nângâñet.

³⁻⁴ Emelâk Kiristohât aposololipnje yenğâlebâ den kunje mewan ya ekyongomune ki nângâm heñgenjuwi. Yakât yuwu sâmunne nângâñet. Kiristone nengât tosehât huhopnje mem muop. Mum hân kâlehen katñetâ tatmu hilâm kalimbu pesuk sâop. Yawu otmu yan Anitâñe mumuñambâ mem yahalop yakât den emet inânñan poropete otmu lok nombotñane kulemguwu.

⁵ Yâhâ mumuñambâ yahalop yakât kakñan Petoro orop enakmâ den olowot. Yakât kakñan ikñe aposololipnje mem teteyekmu yâk orop den otbi. ⁶ Yakât kakñanâmâ lohimbiñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manbi ya kingitñe orowâk, dopyeñe 500 ya wangiop, ya teteyiñgimu enakbi. Yawu gârâmâ lohimbi ekbi yamâ nombotñe muñetâ nombotñe yawuâk mansai. ⁷ Otmu yakât kakñan imiñe Yakowo yâkâlen tetewañgimu enakmâ den olowot. Otmu yakât kakñan aposololipnje âlâkuâk teteyiñgimu den otbi. ⁸ Otmu bâiñeâmâ nâhâlen tetenihim aposolo âi sâm nihiop yakât yuwu sâmunne nângâñet. Wuân me wuân bilakñe kâpekmai yakât dopñeâk manmune Kiristone menehop. ⁹ Yâhâ ki menehop yan ikñe komot ya mem bâleyekminiwan. Yawu otyiñgiminiwan yapâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmap. Yawu otminiwan yakât ninahât nângâmune gemap. Otmu aposolo yenğât kunyeñe manbehât ki nângâman. ¹⁰ Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe enğatñeâk otmâ nângâñihim Kiristo hângângumu ge tetenihim aposolo âi sâm nihiop. Âi sâm nihimu yâkât wâtñan kinmâ aposolo nombotñane âi memai ya hârohâk wangiyekmâ âi kârikñeâk meman. Âi meman yukât amboñe Anitâ. Ikñe Wâtğât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otnihimu âi memune bulâñe tetemap. ¹¹ Yakât otmâ aposolo nombotñe orop, nenñe Kiristohât den pat konok yakâlâk lohimbi ekyongomunne nângâmai. Otmu emelâk den pat yuwuâk ekyongomune nângâm Kutdâhâlen biwiyenñe katbi.

Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap.

¹² Otmu Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop yakât den pat ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ topñe girawuhât otmâ yen nombotñane sâm hilipgum “Hâmbâi mumuñambâ ki yahatnom,” sâmai? ¹³ Den yawu sâmai ya bulâñe mâneâmâ Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop sâm ekyongomain ya bulâñe ki otbâp. ¹⁴ Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâne nenñe imbiâk ekyongomunne biwiyenñe yâkâlen katbâi. ¹⁵ Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapğât dop ki tap mâne Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop sâm den golâ ekyongombâin. ¹⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapğât dop ki tap mâne Kiristo mumuñambâ ki mem yahatbâp. ¹⁷ Otmu Kiristo mumuñambâ ki mem yahalop mâne yâkñe tosanenñe ki pilâm manman kârikñahât pat kuningimbâp. Otmu nenñe biwinenñane yâkâlen imbiâk kepeimbâin. ¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulâñe mene sâm Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansain. Yawu gârâmâ munom yakât kakñan mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannomğât dop ki tap mâne nenñe den perâkñe nângâmunne bulâñe otbâp. Otmu lok belângen manmaiñe nengât imbiâk otmâ hâhiwin kakñan manmâ gai sâm nângâningimbâi. Otmu emelâk lohimbi nombotñe biwiyenñane Kiristohâlen kepeim mum gawiñe orotmeme bâleñe otminiwi yakât tosa ki pilâyîngimbâp. Yakât otmâ matñe umatñe yîngimu hâhiwin nângâmbisâihât dop yawuâk tatbâp.

²⁰ Bulâñanâk Anitâñe Kiristo mumuñambâ mem yahalop. Yakât dopñeâk lohimbiñe Kiristohâlen biwiyenñane kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñane kepeim mansain, me gâmâlâk yâkâlen biwiyenñane kepeinomei nen kerek mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ²¹⁻²² Lok topnenñeâmâ konok. Tâmbânenñe, kutñe Aram sâm, ikñahâk otmâ tâpikgum tosa miop. Yakât huhopñe Anitâñe mumuhât pat kuwangiop. Yawu otmâ lohimbi yâkâlebâ tetemain nen kerekñe enğatnenñeâk watmâ otmunne bâlemu mum gara gara otmâ gamain. Yawu gârâmâ Kiristone mumuñambâ yahalop yan

mumuñambâ yahatmâ manman kârikñan mannomgât mâtâp mem kusânningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñane kepeim manmâ munom yanâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekmu manman kârikñan mannom. ²³ Anjoân Kiristone mumuñambâ yahalop. Mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâmu Anitâ orop tawot. Otmu âwurem gewuap yan lohimbiñe yâkâlen biwiyeñane kepeim manmâ gam muwi, me nen yâkâlen biwinenñane kepeim mansain, me gâmâlâk yawuâk mannomai nen kerek Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap. ²⁴⁻²⁵ Yawu gârâmâ sâp yupâek Kiristone kunnene tatmâ tihitnenne otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristohât kasalipñe yu Anitâñe mem ge katyekmu yâkât amutgen tatnomai. Lok, âi weke, emet amboñe, senduk banearâ, susun, me sâtñe metñe topñe topñe ya kerek mem ge katyekbuap. Ya kerek mem ge katyekmu sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâmu nen Kiristohât komot kerek mumuñambâ mem yahatnenekmu yu ya topñe topñe kerehâk yâkât amutgen tatnom. Yakât otmâ menduhunenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekmu mannom. ²⁶ Otmu sâp yan Mumuhât Amboñe bunewâk mem ge katbuap. Yakât kakñan nenñe yâhâpñe ki munom.

²⁷⁻²⁸ Yakât topñe teteâkgât emelâk Anitâñe lok âlâ den ekumu kulemguoap ya yuwu tap. “Anitâñe wahap topñe topñe ya nanñahât amutgen katyekmu tatnomai.” Yawu tap.

Yâhâ “wahap topñe topñe” den yuñe nen hânân gâtñe, me himbimân gâtñe, me hân kâlehen gâtñe nen kerehâk meneneksap. Yâhâ Anitâ ikñahâk menenekmâ nanñahât amutgen katnenekbuap. Yakât otmâ den yuñe Anitâ ikñahât ki miap. Otmu nanñahât gurâ ki miap. Anitâñe nen kerehâk menenekmâ Kiristohât amutgen katnenekmu tatnom yanâmâ sâp pesuk sâwuap. Sâp pesuk sâwuap yan Kiristone âi tuhum tiñ pilâm nen kerehâk menenekmâ âwâñe Anitâ yâkât amutgen katnenekbuap. Otmu ikñe gurâ yawuâk âwâñahât amutgen tatbuap. Yawu otmâ Anitâñe kunneneñe pato tatbisâp.

²⁹ Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuap yakât torokatmâ sâwe. Bukulipyene nombotñane “Mumuñambâ ki yahatnom,” sâmai. Yawu gârâmâ den sâmai ya bulâñe oap otmuâmâ girawuhât otmâ bukulipyene emelâk muwi ya yengât nâñgâm kutyene mem kinñetâ toen katyekmai? Yâhâ Anitâñe bukulipyene mumuñambâ mem yahatyekbuapgât dop ki tap otmuâmâ kutyene mem kinñetâ toen mem katyekmai yamâ imbiâk otmai.

³⁰ Bukulipne, torokatmâ sâmune nâñgâñet. Nenñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe lohimbi nombotñane topñe âlâlâ mângâenenekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gamain. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne âi yu pilâmbâin. ³¹ Lohimbi âlâ me âlâ belângen manmaine sâp girawuân me girawuân nohoñetâ mumbom? Yawu nâñgâm manman. Den ekyongoan yu biwinane nâñgâmune bulâñe oap. Otmu yakât dopñeâk yengât yuwu nâñgâmune bulâñe oap. Emelâk Kiristohât den pat âlepñe ekyongomune nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katbi. Yapâek biwiyeñane yâkâlen kepeim manmâ gai yakât nâñgâm mepaeyeksan. ³² Emelâk nâñe Epeso kapi yuân taka Kiristohât den pat âlepñe ekyongowan. Sâp yan kapi ambolipñe nombotñane kuk otmâ bâsok hâmene mem gulip tuhuwi. Yawu gârâmâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne Epeso kapiân yu âwurem taka nep yuwu ki tuhumbâm.

Otmu torokatmâ sâwe. Lohimbi belângen manmaine yuwu sâmai. “Mumunñe pesuk sâwuap. Yakât otmâ engatnenñeâk watmâ sot kâle songo bau nem herone kakñan manne.” Den yawu sâmai. Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatnenekbuapgât dop ki tap mâne songo bau sot kâle nem herone kakñan manbâm. ³³ Otmu lok yawuyane taka yen orop yawuâk otñetâ dondâ bâleap. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Lok âlepñane lok bâleñe orop hero karangim yâhâm genomai yanâmâ lok bâleñane lok âlepñe ya yengât engatyeñan kionñetâ otbuap. ³⁴ Yeñe nâñgân nâñgânyeñe keterakyingimu bukulipyeneñe Anitâhât den kelangatmai ya yengât nâñgân nâñgân ki watñetgât nanñan. Ya kâmbukñe. Den ekyongoan yu nâñgâm anjolakñet.

Mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe âlâ tetewuap.

³⁵ Yawu gârâmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâñe yuwu mon sâmbâ ãinohonomai. “Nenñe girawu otmâ mumuñambâ yahatnom? Me mumuñambâ yahatnom yan towatnenñe girawuya tetewuap?” ³⁶ Yawu sâmbâ ãinohonomai yakât matñe yuwu sâmbâ ãinohonomai nãngãñet. Nowo alikñe mem hân kâlehen katmain ya mumu kãmñe ga takamap. Ga takam hãlihith kãnãngãmunnñe ya watmâ yãhãmap. Yãhã alikñe mem hân kâlehen katmain yamã mumap. Mumu yanãk kãmñe ga takamu bonñe ango tetemap. Yen yukât topñe nãngãñet yamã girawu otmã manmannenñahãt topñe pãpãgumai? Yawu gârâmã alikñe mem hân kâlehen katmain yakât dopñeãk mum hân kâlehen mem ba karakmain. Otmu kãmñe ga takamap yakât dopñeãk mumuñambâ yahatnom. ³⁷ Otmu torokatmã yuwu sâmbâ ãinohonomai nãngãñet. Årok kehetñeãk mem hân kâlehen katmain. Yawu gârãmã kãmñe ga takam bonñe kinmap yamã towatñe âlã ãlã. ³⁸ Anitãñe ikñe engatñeãk otmã sot ãlãlãhãt bonñe otmu kehetñe yakât towatñe ikñiãk ikñiãk kalop. ³⁹ Otmu sonjo bau, hambe gumbam, nã luap, me soki kalapat topñe topñe yamã towatyenñe ikñiãk ikñiãk katyehop. Otmu lok manmannenñe gurã yawuãk ikñiãk katningiop. ⁴⁰ Yakât otmã hãnãnã ãliwahap topñe topñe kalop ya towatñe ekmã “Yuãmã hãnãnã gâtñe,” sãmain. Me himbimã emetsenñe pitu ãlãlã kalop ya gurã ekmã “Ewãmã himbimã gâtñe,” sãmain. ⁴¹ Hilãngãt emetsenñe yakât lañinñe ya ikñiãk. Otmu omongãt emetsenñe yakât lañinñe ya gurã ikñiãk. Otmu pituhãt lañinñe ya gurã ikñiãk tap. Yawu.

⁴²⁻⁴³ Otmu dop kum den ekyongoan yukât topñe yuwu nãngãñet. Menlipnenñe menenekbi yan wãtnenñe ki teteop. Yãhã wãtnenñe tin tin sãmap yapãek mesek topñe teteningimu mum gamain. Yakât otmã mumunnñe hannongonãtã tãtuk sãmain. Yãhã Anitãñe mumuñambã mem yahatnenekbuap yan hãknennñe ãñe ningimu manman kãrikñan mannom. Otmu hãknennñe ãñe ya ningimu enãkmunnñe ãlepñe nandoronñe otbuap. ⁴⁴⁻⁴⁹ Kãndikum emelãk Anitãñe topñe katmã hãn mem tãmbãnenñe, kutñe Aram sãmbã, yãk tuhãm yan umutñe biwinñe katbangiop. Yãhã lok tuhuop yakât Mosenñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Anitãñe lok tuhãm umut biwinñe katbangimu manop.” Den yawu tap.

Yakât otmã lohimbã Aramãt towat tetewiñe muop yawuãk mum gara gara otbi. Otmu nen gurã dop yawuãk otmã mum tãtuk sãnom. Yawu gârãmã lok ãlã himbimãmbã ge manop yamã Kutdãnenñe Yesu Kiristo. Yãkñeãmã umut biwinenñe mem hewewenñe tuhãmu yãkãlen biwinenñe kepeimunnñe manman kãrikñahãt pat kuningiop. Yakât otmã ãwurem ge menenekbuawãn Anitãñe mumuñambã mem yahatnenekmã hãknennñe ãñe ningiwuap. Yãhã emelãk Kiristonñe mumuñambã yahatmã hãkñe ãñe miop yawuya ningiwuap.

⁵⁰ Bukulipne, den ekyongoan yukât topñe yuwu nãngãñet. Emelãk tosanenñahãt huhopñe hãnãnã yu manmã yãhãm munongãt Anitãñe sãmbã kalop. Yakât otmã hãnãnã manman manmain yu torokatmã himbimã yuwuãk mannomãt dop ki tap. ⁵¹⁻⁵² Yãhã mumuñambã yahatnomãt Anitãñe den biwinan kalop yamã yuwu. Sãp pesuk sãwuawãn anjo ãlãñe lãmun bãnñe kunbuap. Lãmun kunmu Anitãñe in yawu, sennennñe pelep bok otmap yakât dopñeãk mumuñambã mem yahatnenekbuap. Mem yahatnenekmu lohimbã mannomai ya orop menduhunenekbuap. Menduhunenekmã manmannenñe ãñe ningiwuap yakât dop kum sãwe. ⁵³ Soki ãlã sãmbãlãkñe tatmã kon sãmap. Kon sãmbã bumbulele otmap. Yakât dopñeãk nenñe hãknennñe hãngiñe pilãnom. ⁵⁴⁻⁵⁵ Pilãmunñe hãknennñe ãñe ningimu hanãlakmã manman kãrikñan manbisãin. Yãhã sãp yiwerenñe yuãmã hãhiwin kakñan manmã mum gamain. Yãhã hãmbã hãknennñe ãñe ningimu menom yan hãhiwin barak manmã yãhãmbisãin. Emelãk Anitãñe ya sãmbã kalopãt otmã yakât bulãñe tetewuap. Yãkãt poropete ãlãñe den kulemguop ya yuwu tap.

“Anitãñe Mumuhãt Ambonñe mem ge katbuap yapãek lohimbã ki munomai.”

Otmu Anitãñe poropete ãlã den yuwu ekumu kulemguop.

“Bâe, Mumuhât Amboŋe, lohimbi hilipyongowuatgât dop biatsap. Otmu hâhiwin yingim yâhâwuatgât dop gurâ ki tap.” Den yawu tap.

⁵⁶ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângâŋet. Biwinenŋambâ nângân nângân bâleŋe topŋe topŋe tetemu ya watmâ otmunŋe bâlemap. Otmunŋe bâlemap yan Anitâhât girem den nângâmunŋe biwinenŋan hâumu girem den ya loŋgâem tosa miain sâm nanŋanŋimain. Yawu manmain yakât huhopŋe Manman bâleŋahât Amboŋe hâhiwin topŋe topŋe ningimu manmâ mum gamain. ⁵⁷ Yawu gârâmâ Anitâŋe tihitnenŋe otmâ Kutdânenŋe Yesu Kiristo hâŋgângumu ge kawenenŋan kinmâ tosanenŋahât matŋe miop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋe kepeim yâkât wâtŋan kinmunŋe Manman Bâleŋahât Amboŋe ki mem ge katnenekbuap. Yawuâk manmâ munom otmuâmâ sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâ mepaenom.

⁵⁸ Bukulipne, biwiyeŋe Kutdâhâlen tiŋâk hikum mannomai. Yawu otmâ âi sâm yingiop yakât biwiyeŋe tiŋâk kepeim tuhuŋetâ bulâŋe topŋe topŋe tetewuap.

16

Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tewetsenŋe menduhuwi.

¹ Otmu Yerusalem kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyeŋe kepeim mansai ya nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk mansai ya yeŋgât den pat ekyongomune nângâwi. Yâhâ yeŋe girawu tânyongonom sâm âinohowi yakât yuwu sâmunne nângâŋet. Galatia kapi ambolipŋe tewetsenŋe menduhunomai sâm mâtâp tiripyongowan yawuâk yen tiripyongomune otnomai. ² Nâŋe yeŋgâlen takawom yan nanŋe menduhum katne sâm pâinŋetâ biatmapgât nângâm Sande ârândâŋ menduhuaknomai yan nepyeŋahât hâmeŋe memai yakât torehenŋe mem Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât pat sâm menduhum konohân katŋetâ tatbuap. ³ Otmu takawom yan yeŋe bukulipyeŋe nombotŋe nanŋe mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe yinginomai sâm lok katyekbi ya pepa kulemgum yingiwom. Kulemgum yingimune mem ari Yerusalem kapi ambolipŋe tiripyongonŋetâ buku otyinginomai. ⁴ Yawu gârâmâ nine orowâk arinomgât mâtâp tetewuap otmuâmâ orowâk arinom.

Pauloŋe nep tuhuwom sâm nângân nângân kalop.

⁵ Yâhâ nâmâ Epeso kapi yu pilâm yeŋgâlen takawom. Anŋoân Makeronia hânân kapi tatmâ arap ya yeŋgâlen ari Kiristohât komolipŋe girawu mansai ya kapi ârândâŋ hawangum yekmâ yaŋak yeŋgâlen takawom. ⁶⁻⁷ Yeŋgâlen takamune yen orop tipŋe mannom. Yawu gârâmâ Kutdânenŋe nângânihimu yen orop sâp kâlep manmâ to yambu pesuk sâek sâm mambotbom. Otmu to yambu pesuk sâwuap yan mâtâp meniŋetâ wosapâ me wosapâ ariwom yakât ki nanŋan.

⁸⁻⁹ Sâp yuâmâ Epeso kapi yuân manmâ Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yingimune lohimbi dondâŋe yâkâlen biwiyeŋe katnomaihât mâtâp teteap. Otmâ lok dondâŋe gurâ mâtâp yu maŋgunihine sâm oai. Yakât otmâ tipŋe tatmâ âi tuhumune Pentikos hombaŋ otbuawân kapi yu pilâm Makeronia ariwom.

¹⁰⁻¹¹ Timoteoŋe yeŋgâlen takawuap yan ki ekmâ mete kârâ otnomai. Nâŋe Kutdâhât hoŋ bawanŋim âi meman yukât dopŋeâk hoŋ bawanŋim âi memap. Yakât otmâ takamu buku otbaŋŋim mâtâp mewanŋiŋetâ lohotŋan takamu eŋaknom. Yâhâ nâmâ bukulipyeŋe orop manmâ yakât mambotbaŋŋiain.

¹² Otmu bukunenŋe Apolo yâkât yuwu sâmunne nângâŋet. Bukulipyeŋe pilânenekmâ yeŋgâlen âwurenomai yan gâ orowâk arinomai sâm ekum meme sâsâ tuhum gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerenŋeâmâ orowâk takanomaihât hâkâŋ oap. Yâhâ sâp âlâen mâtâp tetewanŋiwuap yanâmâ âlepŋe hâŋgângumune yeŋgâlen takawuap.

Den bâiŋe sâop.

¹³ Otmu yeŋe Kiristohât wâtŋan kinmâ yuwu otmâ mannomai. Biwiyenambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ tetemu ya watmâ otmain sâŋ biwiyenŋe galemahom mannomai. Me bukulipyenŋe nombotŋe Kiristohât den kelanŋatmaiŋe enŋatyenŋan kionmaiŋe biwiyenŋe ki pâlâmŋe otbuap. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mâtâp manŋuyiŋgimaiŋe kârihem kinmâ manmanyenŋe galemahom mannomai. ¹⁴ Otmu Kiristo orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tep âlep nanŋanŋim hoŋ bawaŋginomai.

¹⁵⁻¹⁶ Bukulipne, anŋoân yenŋâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Setepanas sâŋ, hep torehenlipŋe orowâk Kiristohâlen biwiyenŋe kepeiwi. Yawu otbi yapâek manmâ gai ya topyenŋe nâŋgâm heŋenŋuai. Otmu Akaia hânân kapi tatmâ arap yakât ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmai ya yenŋât nâŋgâm yâkŋe hoŋ bayiŋgim mansai. Yakât otmâ yeŋe lohimbi yawuya yenŋât nâŋgâŋetâ yahatmu amutyenŋan manŋetgât nanŋan. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu yen orop ki enakmâ mansainŋe tepne dondâ nâŋgânyinŋian. Yawu gârâmâ Setepanas bukuyâhâtŋe, kutyetŋe Potunato yet Akaiko sâŋ, yâkŋe yeŋe tepyeŋe nâŋgânihiyai yakât eknohoŋetâ biwine huruŋ sâop. Yakât otmâ tep hero nâŋgânyinŋian. Otmu hânŋanyongomune âwurenomai yan nâŋe heronŋe nâŋgânyinŋim mansan yakât den pat ekyonŋoŋetâ yen gurâ yawuâk biwiyenŋe huruŋ sâwuap. Yakât otmâ yenŋâlen takanomai yan ewe katyeknomaiŋe nanŋan.

¹⁹ Den bâiŋe sâwoman. Asia hânân yu kapi tatmâ arap yakât ambolipŋe biwiyenŋe Kiristohâlen kepeim mansainŋe yenŋât nâŋgânyinŋiai. Otmu lohimbi yâhâp, kutyetŋe Akuila yet Pisisila, lohimbi nombotŋe yâk yetgât emelan yâhâ menduhuakmâ Kiristohât den alahum kiki mewanŋim mepaemai yaŋe orowâk yenŋât nâŋgânyinŋiai. ²⁰ Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansainŋe yawuâk nâŋgânyinŋiai. Otmu Anitâ yet Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanŋanŋinomai.

²¹ Otmu lok ekap yu kulemguap yu ekumune kiripi nihimu nine bâtnaŋe bâiŋehen kutne kulemguan yu ekmâ nâŋe heronŋe nâŋgânyinŋian yawu nâŋgânomai.

²² Yawu gârâmâ yenŋâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Kutdânenŋe ki ewe katmâ yâkâlen biwiyenŋe kepeim mansai yamâ Anitâŋe hilipyongowuapgât nanŋan. Yakât Kutdânenŋe âwurem gewuap.

²³ Kutdânenŋe Yesu tihitnenŋe otmapŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manŋetgât Anitâ ulitguman.

²⁴ Yen orop biwinenŋe Kiristohâlen kepeim mansain. Yawu manmâ biwinenŋe kepeiyekmâ nâŋgânyinŋim mansan. Yawuâk.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

2 Korinti

Pauloŋe Korinti yengât ekap betŋan kulemgum katyŋgiop.

O bukulpne,

¹ Yen Korinti kapi ambolipne otmu Akaia hânân kapi nombotŋe tatmâ arap ya ambolipne orop Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanġim manŋetgât Anitâŋe meyhop. Nâ Paulo. Emelâk Awoŋnenŋe Anitâŋe Yesu Kiristohât aposolo sâm âi nihop ya mem mansan. Otmu bukunenŋe âlâ, kutŋe Timoteo, yâkŋe nâ orop tânahom mansait. Netŋe heronŋe nâŋgâyŋim ekap yu kulemgum katyŋgiat.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe enġatyetŋeâk otmâ nâŋgâyŋim tihityeŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenaje kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât nâŋgâyŋim ulitgum gaman.

Anitâŋe biwi sânduhân katnenekmap.

³⁻⁴ Umatŋe topŋe topŋe teteningimawân Awoŋnenŋe Anitâ, Tihit tihit otmu Biwi Sânduk Amboŋenaje mem hewewen tuhunenekmâ biwi sânduhân katnenekmap. Yakât nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋe mepaem mannom. Otmu bukulpnenŋe yengâlen umatŋe topŋe topŋe teteyŋgiwuap nenŋe gurâ yâkât wâtŋan kinmâ yan mem sânduk tuhuyeknom. ⁵ Emelâk Kiristonŋe ikŋe den pat âlepŋe ekyongominiop ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhuŋetâ sâtġum muop. Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋenaje kepeim tem lâuwanġim den pat âlepŋe lohimbi ekyongomunŋe nombotŋenaje nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm emelâk Kiristo mem âlâlâ tuhuwi yakât dopŋeâk mem âlâlâ tuhuneksai. Yawu gârâmâ biwinenŋenaje Kiristo orop hikuakmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ mem âlâlâ tuhunenekmaiân yâkŋe mem hewewen tuhunenekmu biwi sânduhân manmain. ⁶ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenaje tiŋâk kepeim manŋetâ manman kârikŋan katyekbuapġât nâŋgâm netŋe tem lâuwanġim manmutŋe umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap. Yâhâ umatŋe âlâlâ kaknetŋan yâhâmap yan ikŋe wâtŋan kinmâ biwinetŋenaje yâkâlenâk kepeim manmutŋe biwinetŋe ki orotok sâmmap. Otmu yen gurâ yawu manŋetâ umatŋe âlâlâ teteyŋgiwuawân biwiyenaje ki orotok sâwuap. ⁷ Yeŋe yawu manmâ ki lohotŋe otnomai yakât nâŋgâm enġat yâhâp ki otmait.

⁸ Bukulpne, emelâk Asia hânân manbit yan umatŋe dondâhâlâk kaknetŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâwit yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe ya kaknetŋan yâhâmu biwinetŋe orotok sâop yan mumutŋe hâknetŋe sânduk sâwuapġât nâŋgâwit. ⁹ Otmu emelâk Anitâŋe mundomġât sâpŋe kalop ya tetenitġiwomap sâm biwinetŋe memâk manbit. Yawu gârâmâ netŋe wâtnetŋanâk torokatmâ mandomġât dop ki tap. Yakât nâŋgâmutŋe haŋ sânitġiâkġât Anitâŋe nâŋgâmu umatŋe yu kaknetŋan yâhâop. Umatŋe yu kaknetŋan yâhâmu yan biwinetŋenaje yâkâlen kepeim wâtŋan kindehât mem hewewen tuhunelehop. Yawu tuhunelekmâ yan lok mumuŋe mumuŋambâ mem yahatyekmu mannomai yakât dopŋeâk mâmâŋe otnitġimu biwinetŋe huruŋ sâm manman âlepŋan manbit. ¹⁰ Yawu otmâ umatŋe kaknetŋan yâhâop yapâ menelehop. Otmu sâp âlâen umatŋe âlâ kaknetŋan yâhâwuawân yawuâk yapâ menelekmâ manman âlepŋan katnelekbe sâm ki pâpġuwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Umatŋe kaknetŋan yâhâwuap yan yen lok kiŋitŋe orowâkŋe biwiyenaje hikum netġât nâŋgâm Anitâ ulitġunomai. Anitâ ulitġuŋetâ yawuâk tepŋe nâŋgânitġimu hâmenetŋe kinbuap. Yakât otmâ netġât sâm heronŋe otbaŋim mepaenomai.

¹² Yeŋe nâŋgâm bâlenihimaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâhât Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu yen otmu lohimbi belâŋgen manmai den perâkŋe âlâ ki

ekyongom gaman. Otmu yu me ya otyingiman ya gurâ uwawapne bia otyingiman. Yawu otyingiman yan lohimbi belângen manmai ya yengât orotmeme me nângân nângân ki watmâ otyingiman. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne biwine ekmu ârândân oap yawu biwinañe nanñan. Yakât otmâ ki anulakmâ mansan. ¹³ Emelâk den kulemgumune sâlikum topne nângâm heñgengetgât den ya topñambâek kulemgum katyngiwan. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne nombotñane den ya sâlikum nâhât biwinaan girawu tap yakât nângâñetâ ki keterakyingimu nângâm bâlenihim gai. Yawu gârâmâ biwinaan tap yu nângâm heñgenyum ewe katneketgât biwine mem mansan. Ewe katneketâ biwinenñane hikuakmâ konohâk otmu Kutdânenne Yesu Kiristo âwurem gewuawân yâkât senñan kinmâ herone nanñanjinom.

Paulone Korinti kapi ariwuapgât nângâmu umatne otmu pilâop.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ yeñe herone nângâñihim mansai yakât ki nângâm ketet otman. Emelâk Epeso kapiânâk tatmâ den yuwu katyngiwan.

“Kapi yu pilâm Makeronia hânân ariwom yan angoân saru hâtikum yengâlen takamune tipine tatnom. Tipine tatmâ mâtâp menihinetâ Makeronia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne yekmâ benne âlâkuâk yengâlen âwurem takamune tatnom. Otmu yapâ yawuâk mâtâp menihinetâ Yuraia hânân ariwom.” ¹⁷ Biwinañe yawu nângâm den ya yengâlen katmune takamu ekbi. Sâp yan mâtâp biatmu yengâlen ki takawan. Yakât otmâ nâhâitne “Taka nenekbom sâop yamâ imbiâk sâop,” yawu mon nângâwi. Nâñe yu me ya otbom sâm ekyongoman yakât kakñan ninahâlâk nângâmune yahatmu nângân nângân âlâ ki hâukuman. Me biwi yâhâp ki otman.

¹⁸⁻¹⁹ Yâhâ Anitâmâ bulâne Amboñe. Yakât otmâ yâkne den imbiâk ki eknongomap. Yakât otmâ nâñe Sila yet Timoteo orop Anitâhât nanñe Yesu Kiristo yâkât den pat âlepne ya kâsikum yingiminiwin yan Kiristone den imbiâk eknongominiop yawu sâm ki ekyongominiwin. Yâkne Anitâhât den bulâne eknongominiop ya nenñe gurâ tâñ tâñâk ekyongominiwin. ²⁰ Otmu emet inânñan Anitâne nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi tihitnenne otmâ ikne hon bawane hângângumu ge manman âlepñan katnenekbuap sâm den hikuop. Yâhâ Yesu Kiristone hohetnenñan tetem manop yâkâlen den yakât bulâne aksisihâk tetem heñgenyuop. Yakât otmâ nenñe bulâne yakât nângâm “ya bonñanâk” sâm Anitâ mepaemain. Anitâ ikñak mâmâne otingimu Kiristohâlen biwinenñane tiñâk kepeim kârihem manmain. ²¹⁻²² Yawu manmâ yâhânehât Anitâne menenekmâ nine nanne baratne sâm pat kuningiop. Pat yakât bulâne ki biatningiâkgât Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinenñe mem hewewenñe tuhunenekmap. Yakât otmâ hâmbâi Anitâne menenekmâ ikñan torokatnenekmu manman kârikñahât bulâne menom yakât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³⁻²⁴ Yengâlen ki takawan yakât yuwu sâmune nângâñet. Yengâlen taka kuwikyekmâ den sâyngiwomgât nângâmune umatne olop. Yawuhât otmâ Epeso kapi pilâm Makeronia hânân tâñ tâñâk takawan. Yeñe Kiristohâlen biwiyenñane kepeim mansai. Yakât otmâ den wuân me wuângât nângâñetâ bulâne otmu lâum manñetgât nen Kiristohât aposololipñane ki meme sâsâ tuhuyekmain. Yawu otmâ yeñe biwiyenñane kepeiakmâ konohâk otmu herone nanñanjinet sâm yen orop buku oranñim tânahom mansain. Den yan yu Anitâne nângâmu bulâne oap.

2

¹ Yâhâ emelâk yengâlen taka den sâyngiwan yan yengâlen gâtne nombotñane nângâm bâlenihiwi. Yakât otmâ âlâkuâk taka den sâyngimune tepyeñe bâlemap sâm pilâm yuân tohowan. ² Yawu gârâmâ yengâlen taka den sâyngimune tepyeñe bâleop mâne yengu yawuâk otmâ tep hero kakñan ki katnekbâi. ³ Yâhâ nâñe topne katmâ Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiminiwan. Yakât otmâ yeñe otbi mewi yakât nângâmune biwine herone otminiop yakât nângâm yeñe yawuâk otmâ manñomai, yawu biwinañe nângâwan. Yakât

otmâ yengâlen takawan mâne tep herone kakņan katnekbâihât dopņe otbâp. Yamâ taka den sâyingimune nângâm bâlenihinomai nângâm pepa kulemgum katyিংimune ekbi. ⁴Yawu gârâmâ biwinaņe kepeiyekmâ mansan. Yakât otmâ pepa kulemguwan ya sâlikum nângâņetâ tepyeņe bâlewuap nângâm tepne nângâyingim dondâ isewan. Yawu otmâ ya sâlikum nângâm nâhâitņe “Nângâningimap yanak pepa yu kulemgum katningimu takap,” sâm nângânomaihât yawu kulemguwan.

Lok âlâņe otmâ tâpikguop yâkât tosa pilâwanņiwi.

⁵⁻⁶Yengâlen gâtņe lok âlâņe otmâ tâpikguminiop. Yakât otmâ lohimbi dondâņe tep bâle pato nângâwanņim den âiân katbi. Den âiân katmâ sâm hârewanņim kewilâņetâ ari biwiņe gemu manmâ gap. Lok yaņe yen orowâk manmâ otmu bâleop yakât otmâ yeņe kewilâņetâ manmâ gap yakât nângâmune ârândâņ oap. Den sâm hârewanņiwi yamâ pesuk sâwanņimu yengâlen torokalakmu manņetgât naņgan. ⁷Yâkņe yawuâk tâtâem otmâ manmâ yâhâmu biwiņe mumu yanak Kiristo betgumapgât yeņak tosaņe pilâm biwiņe mem hewewen tuhunetâ orowâk mannomai. ⁸Otmu tepyeņe nângâwanņim mansai yakât nângâmu keterakbanņiâkgât buku otbanņinomai. ⁹Otmu yeņe nâhât sât watmâ lok ya den âiân katmâ sâm hârewanņinomai me bia yawu biwinaņe nângâm pepa kulemgum katyিংiwan. ¹⁰Yâhâ otmâ tâpikguop yakât tosa ninahâk ki pilâwanņiwom. Anġoân yeņe tosaņe pilâwanņinomai yan yengât nângâmune ârândâņ otbuap. Yeņe yawu otņetâ nâku yawuâk tosaņe pilâwanņiwom yan Kiristoņe yakât nângâmu ârândâņ otbuap. ¹¹Otmu Satan Manman bâleņahât Amboņaņe nen kerek hiliwahonehât kâitnongomap yakât topņe nângâm heņgenņuain. Yakât otmâ lok yakât tosa pilâwanņinom yanâmâ Satangât mâtâp manņuwannom.

Pauloņe Epeso kapi pilâm Makeronia hânân ariop.

¹²Otmu bukune Titone yengâlembâ takamu Toroa kapiân penanņiakmâ yengât den pat eknohomu nângâwom sâm Epeso kapi pilâm Toroa kapiân ari mambotbanņiwan. Mambotbanņiwan yan Kiristo hoņ bawanņim yâkât den pat âlepņe kapi ambolipņe kâsikum yিংiwan. Kâsikum yিংimune lohimbi dondâņe yâkâlen biwiyene katbi. ¹³Yawu gârâmâ mambotbanņimune biatmu yanak yengât nângâm dondâ gorânihiop. Yakât otmâ kapi ambolipņe pilâyekmâ wanņa mem Makeronia hânân takawan. Takamune penanņiakmâ yengât den pat ya eknohop.

Kiristohât den pat ekyongonņetâ nângâņetâ âilonņo olop.

¹⁴Yengât den pat eknohomu nângâm biwine sânduk sâmu Anitâ mepaewan. Nenne Kiristo orop biwinenņaņe kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Anitâņe mâmâņe otningimu yâkât âi memunņe bulâņe tetemap. Mâmâņe otningimu Kiristohât den pat âlepņe sâm haok tuhumunņe hânņan kulemņan arimap. Otmu nenņe hotomņe nângâmunņe âilonņo otmap yakât dopņeâk lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe den pat âlepņe ya nângâņetâ âilonņo otmap. ¹⁵⁻¹⁶Nângâņetâ âilonņo otmu Manman Amboņaņe mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyene katņetâ manman kârikņahât pat kuyিংimap. Lohimbi yaņeâmâ den pat ya nângâņetâ hotomņe âilonņo pilâmap yakât dop otmap. Yâhâ lohimbi nombotņe hiliwahonomaihât pat mansaiņe ya nângâņetâ korokņe pilâmap yakât dop otmap. Yakât otmâ nângâņetâ gemu bet pilâm hiliwahonomai. Lok girawuyane âi yu meņetâ dopņan otbuap? Yakât yuwu sâmune nângâņet. Kiristoņe menenekmâ aposolo âi sâm ningiop. Yakât otmâ hoņ bawanņim yâkât den pat âlepņe ekyongomain. Ekyongomain yan hotomņe pilâmu nângâmunņe âilonņo otmap yakât dopņeâk Anitâņe nângâningimu âilonņo otmap. ¹⁷Yâhâ lok perâkņe dondâhâlâkņe biwiyene kurihiakmâ tewetsenņahâlâk nângâm yengâlen taka Kiristohât den pat kelanņatmâ kâsikum yিংimai. Yâkņe otmai yawu ki otmain. Anitâ ikņak den âlâlâ biwinenņan katmap ya ekyongomain. Yâkņe nenekmu ârândâņ olâk sâm Kiristo hoņ bawanņim den tâņ tâņâk ekyongomain.

3

Nenne wâtnennenâk kinmâ Kiristo hoj bawanjinomgât dop ki tap.

¹ Den ekyongoan yu nângâm nâhâitje “Ikñahât nângâmu yahatsap” sâmai me bia? Den âlâ yuwu sâmune nângânet. Emelâk lok nombotje yengât bukulipyenaje herone nângâyinjim pepa mem kulemgum yingwi ya mem taka tiripyongoñetâ sâlikum buku otyinjinetâ orowâk tatmâ den kâsikum yingim gai. Otmu âiyenje tuhum pesuk pilâm Kiristohât komot âlâhâlen ari nep tuhunomai yan “Pepa kulemgum ninginetâ mem ari tiripyongonom,” sâm ulityongonomai. Yawu otmai yamâ nâje yawu ki otman. ² Yâhâ lok âlâ me âlâje nâhât âi yukât topje nângâne sâm otñetâ pepa âlâ ki tiripyongomune eknomai. Yengât manmanyenje ekmai yan nâhât pepa ekmai yakât dop oap. Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. ³ Kiristone hângânnohomu ikje den pat âlepje ekyongowan. Ekyongomune nângânetâ Anitâ Manman Amboñaje ikje Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge mem hewewen tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenje katbi. Yakât otmâ yengâlen bulâje teteap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâje manmanyenje eknomai yan nâje Kiristo hoj bawanjiman yakât topje nângâm henjenunomai. Yakât otmâ yeje pepa kulemgum nihinomaihât ki nângâman. Otmu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ Anitâje girem den Mose ekumu tape mem kulemgup ya Isirae lohimbiñe sâlikum Anitâhât topje tipje nângâwi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ Wâtgât mâmâñahât Heakje Anitâhât biwinan den âlâlâ tatmap ya mem biwinenjan katmap. ⁴⁻⁵ Yakât otmâ nenne wâtnennenâk kinmâ âi memunje bulâje tetemap sânomgât dop âlâ ki tap. Kiristohâlen biwinenjanje tijâk kepeim Anitâhât wâtñan kinmâ âi memunje nenekmu dopñan otmap.

⁶ Kiristone manman kârikñahât mâtâp âije mem teteningiop. Yakât otmâ hoj bawanjiwehât Anitâje menekmâ âi sâm nihiop. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâje otnihimu mâtâp âije ya watmâ yâhâm yan manman kârikñahât bulâje membom. Yâhâ lohimbiñe girem den nângâmai yan biwiyenambâ nângân nângân bâleje tetemu otñetâ bâlemap. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ otnomai yan matje umatje yingimu mem hiliwahonomai.

Kiristone mâtâp âije meningiop yakât nângâmunje yahatmap.

⁷⁻¹¹ Emelâk Anitâje girem den Mose ekumu tape mem kulemgup. Yakât kakñan girem den ya Isirae lohimbi ekyongomu nângânetâ biwi nângân nângânyenjan hâumu yan otmâ tâpikguminiwi yakât nângâm anjalakbi. Otmu yapâek girem den lâum pâpgum yanjak hiliwahonomgât pat mansain yawu nângâm manmâ gai.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepje nângâmunje Wâtgât mâmâñahât Heakje mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenjanje kepeim mansain. Yawu manmunje Anitâje tosa pilâm manman kârikñahât pat kuningimu mansain yawu nângâmunje biwinenje huruj sâmap. Biwinenje huruj sâmu Wâtgât mâmâñahât Heakje mâmâje otningimu Kiristo hoj bawanjim mansain.

Kândikum emelâk Anitâje girem den ya Mose ekumu kulemgup yan ikje lanjinñaje siliñ siliñ sâm Mosehât kundenñan hâumu kaok bolañ bolañ olop. Yawu otmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenje kâiâkñe olop. Kundenje kâiâkñe olop yamâ Isirae lohimbiñe ekñetâ irik irik sâmu dâñâk ki ekbi.

Yâhâ sâp yuâmâ Kiristohât den pat âlepje nângâmain yan Anitâhât lanjinñaje biwi nângân nângânnenñan pilâmu hanj sâningimay yamâ bok sâwuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk lanjinñaje Mosehât kundenñan hâuop yamâ bialop. Yâhâ sâp yuâmâ lanjinñaje lok biwinenñan pilâmap yanjeâmâ emelâk gâtje ya wangim biwinenñan pilâm yâhâwuap. Yakât otmâ nângâmunje âlâ kândâkdâ otmap.

¹² Otmu nenne Kiristohât den pat âlepje lohimbi kâsikum yingimunje nângâmai. Nângâmai yan Anitâhât lanjinñaje biwiyenjan pilâmu hanj sâyinjiguap yakât nângâm den tâñ tâñâk kâsikum yingimain. ¹³ Yâhâ emelâk Moseje olop yan hâum sâmune nângânet.

Emelâk Moseje Sinai pumñan yâhâmu Anitâ orop den olowot. Den otmutâ yan yâkât lajinñane Mosehât kundenñan hâumu kaok bolan bolan olop. Yâhâ den otmutâ pesuk sâmu pumñambâ âwurem gemu mâtâwânâk kundenñe kâiakñe olop. Otmu Anitâhât den Isirae lohimbi ekyongop yan lajinñe biatmu kundenñe ekmai sâm sângum potonñe mem kundenñe kâtâpgum den ekyongop. Yawu ekyongom benñe âlâkuâk Anitâ orop den otde sâm pumñan âwurem yâhâop yan sângum potonñane kundenñe kâtâpguop ya mem gahaemu den olowot. Den otmutâ lajinñane kundenñan hâumu âlâkuâk kaok bolan bolan olop. Yawu gârâmâ emelâk Mose otmu Isirae lohimbiñe otminiwi ya watmâ ki otmâ mansain. Yakât yuwu sâmune nângâñet. ¹⁴⁻¹⁶ Moseje kundenñe kâtâpgumu Isirae lohimbiñe ki ekbi yakât dopñeâk biwi nângân nângânyene manguakmu Anitâhât den ekyongop ya nângâñetâ ki keterakyinñgiop. Sâp yapâek Isirae lohimbi tetem manmâ gai ya yengât biwi nângân nângânyene yawuâk manguakmu miti den kândikum kulemguiwi ya sâlikum nângâñetâ ki keterakyinñgimap. Yawu gârâmâ Moseje âwurem Anitâhâlen yâhâop yakât den kulemguiop ya yuwu tap.

“Kutdâhâlen âwurem yâhâwe sâm sângum potonñane kundenñe kâtâpguop ya mem gahaem ehop.” Den yawu tap.

Otmu yakât dopñeâk Isirae lohimbi otmu lohimbi wosapâ wosapâ manmai yanñe Kutdânenñe Kiristohâlen biwiyeñe katmai yan ikñak biwi nângân nângânyene mem pâron pilâyinñgimu miti den ya sâlikum nângâñetâ keterakyinñgimap. ¹⁷ Otmu lok âlâ me âlâne Kutdâhâlen biwiyeñe katmai yan girem den topñe topñe kulemguiwi yapâ holanyekmap. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhuyekmu Anitâhât den nângâñetâ keterakyinñgimap. ¹⁸ Otmu Moseje Kutdâ orop den olowot yan yâkât lajinñane Mosehât kundenñan hâumu kaok bolan bolan olop yan Isirae lohimbiñe Kutdâhât towatñe ekbi. Yâhâ nen gurâ yakât dopñeâk mansain yakât yuwu sâmune nângâñet. Nenñeâmâ angoân Kutdâhâlen biwinenñane kepeim tem lâuwanñgim manbin. Yawu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñe tuhunenekmu Kutdâne olop miop yawu otneâk nângâwin. Yawu otneâk nângâwin yan mâmâñe otningimu olop miop yawu otmâ manne sâm otmunñe nenekmu tipinñe âlepñe olop. Otmu yakât kakñan otbin mewin ya wangim tem lâuwanñgim manmunñe nenekmu ârândân oap. Otmu yawuâk mâmâñe otningimu manmâ yâhânom yanâmâ Kutdâne olop miop yawu otmunñe nenekmu dopñan otbuap. Yakât nângâm yawuâk otmâ mannom yan lohimbiñe manmannenñan Kutdâhât towatñe eknomai.

4

Pauloñe Kiristohât den pat âlepñe ki kelanğatmâ ekyongop.

¹ Nâne Kiristohât den pat âlepñe pâku lohimbi kâsikum yinñgiwehât Anitâne tepñe nângânihim aposolo âi sâm nihiop. Yakât otmâ âi yu memune umatñe âlâlâ tetenihimu biwine ki orotok sâmap. ² Kiristohât den pat yamâ bulâne. Yakât otmâ Anitâhât senñan manmâ den ya ki kelanğatmâ kâityongoman. Lohimbi kerekñe den pat yu nângâñetâ bulâne otmu nâhâitñe “Den bulâne eknongomap” sâñetgât uwawapñe bia manmâ den tâñ tâñâk ekyongoman. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ den pat yu lohimbi belângen manmai ya ekyongomune nângâñetâ helekñe otmap. Ya yengât topyene yuwu sâmune nângâñet. Anitâhât lajinñane biwiyeñan pilâmu Kiristohât den pat nângâñetâ hañ sâyinñgimap sâm Manman bâlenahât Amboñane biwi nângân nângânyene kâtâpguyinñgimu omoñ bâlenan tatmai. Yakât otmâ den pat âlepñe ekyongomune nângâñetâ ki keterakyinñgimap. Nângâñetâ ki keterakyinñgimap yakât otmâ Kiristo yet Anitâ topyetñe dop konohâk oap yakât gurâ ki nângâñetâ keterakyinñgimap.

⁵ Yeñe nâhât nângâñetâ yahalâkgât ki nângâman. Kutdânenñe Kiristo yâkât tem lâuwanñgim mepaenñetgât yâkât den pat âlepñe kâsikum yinñgim hon bayinñgiman. ⁶ Kândikum emelâk Anitâne hân himbim ki kândikyotgowân omoñ pato sâhâm iop. Omoñ sâhâop

ya Anitâne sâmu lajinne pilâop. Yakât dopneak lohimbi kerek nenne omon bâlejan manminiwin yan yâkne sâmu lajinne biwinenne pilâop. Biwinenne pilâmu han sâningimu ikne biwinan girawu tap yamâ Kiristone olop miop yan tetemu ekbin.

Anitâhât wâtjan kinmain yan biwinenne ki gemap.

⁷Yawu gârâmâ Anitâhât lajinne biwinenne pilâmu han sâningimu ikne biwinan tap ya nângâmain. Umatne topne topne teteningimu hâhiwin kakjan manmunne wâtne ne orotok sâmap. Wâtne ne orotok sâmu Anitâhât wâtjanâk kinmâ Kiristohât den kâsikum yingimunne nângânetâ manman âlepne hât bulâne teteyingimu ekmai. Ya ekmâ yan Anitâhât wâtne ekmai. ⁸Yâhâ lok belângen manmaine hâhiwin ninginetâ biwinenne orotok sâmap. Yawu gârâmâ Anitâhât wâtjan kinmunne yanâmâ biwinenne ki gemap. Yawu manmunne mâtâp manguningine sâm pâpgumai. ⁹Otmu mem âlâlâ tuhunenekmaiân bâsok mumain. Yawu otmai tuhunenekmaiâke yamâ benne Anitâne nângâningimu hâmenenne kinmap. ¹⁰⁻¹¹Emelâk Yura nengât papatolipenne Yesu mem ge katne sâm mem âlâlâ tuhum ganetâ hâhiwin kakjan manmâ muop. Yakât dopneak lohimbi belângen manmaine nen mem ge katnenekne sâm mem âlâlâ tuhuneneknetâ hâhiwin kakjan manmâ bâsok bâsohâk mumain. Yawu gârâmâ Yesuhât wâtjan kinmâ yâkât âi ya main yan lohimbi yan nenekmâ Yesune mumunambâ yahatmâ mâmâne otyingimu âi memai nengât yawu nângâmai. ¹²Nenne yengât nângâm âi mem hâhiwin kakjan manmain. Yawu manmain yakât huhopne yene yâkâlen biwiyenne kepeinetâ manman kârikne hât pat kuyingimu mansai.

¹³Emelâk lok âlâ umatne tetewangimu den kulemguop ya yuwu tap.

“Yâkâlen biwinne kepeim manban yakât nângâm ekuwan.” Den yawu tap.

Lok yan Kutdâhâlen biwinne kepeioy yakât den ekuop. Yakât dopneak Kutdâhâlen biwinenne kepeim ikne den pat âlepne lohimbi ekyongomain. ¹⁴Otmu yâkâlen biwinenne kepeim manmâ yâhânom otmuâmâ Anitâne Kiristo mumunambâ mem yahalop yakât dopneak yen orowâk mumunambâ mem yahatnenekmu yâkât senjan kinnom. ¹⁵Yakât nângâm manman âlepne hât bulâne yengâlen teteyingiangât nenne hâhiwin kakjan Kutdâ hon bawangim ikne den pat âlepne kâsikum yingim gain. Otmu yene gurâ yawuâk den pat âlepne ya sâm haok tuhunomai. Sâm haok tuhujetâ Anitâne ikne engatneak otmâ lohimbi tihityene otmâ Kiristo hângângumu ge kawenenne kinmu kujetâ muop yakât nângânomai. Yakât nângâm lohimbi kingitne orowâkne tâtâemâk yâkâlen biwiyenne kepeim Anitâ herone nângâwangim mepaenomai.

¹⁶Yakât nângâm umatne topne topne teteningimawân biwinenne ki gemap. Bulâjanâk nenne hâhiwin kakjan manmâ yâhâm munom. Yawu gârâmâ hilâm ârândânâk Anitâhât Wâtgât mâmânehât Heakne biwi nângân nângânnenne mem hewewen tuhumap. ¹⁷⁻¹⁸Sâp yiwerene yuâmâ Kiristo hon bawangim hâhiwin kakjan mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen Anitâne manman kârikne mem katnenekmu herone kakjan manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm manman kârikne mannom sâm biwinenne galemahom manmâ yâhânom. Yâhâ umatne topne topne teteningimu hâhiwin kakjan manmain yuâmâ sâp ki kâlep otmuâk pesuk sâwuap. Yakât nângâm umatne girawuyenne kaknenne yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain.

5

Anitâne hâknenne âine ningimu han galakmâ manman kârikne mannom.

¹Umatne girawuyenne kaknenne yâhâwuap yakât ki nângâm ketet otmain yakât topne yuwu. Nenne hânân yuân kandi manmain. Anitâne selep kandi tuhum katnenekmu yan mansain yawu oap. Yawu gârâmâ manmâ yâhâm munom yanâmâ himbimân yâhâmunne hâknenne âine ningimu menom yamâ emet kârikne tuhum katnenekmu yan manmâ yâhâmbisâingât dop. ²⁻⁴Yâhâ hânân yu umatne topne topne teteningimu

hâhiwin nângâmainân mumuhât hâknennje ihiwe ihiwe otmap. Yawu gârâmâ mumunne kurihineneknomaihât nângâm ketet otmain. Yâhâ Kiristone âwurem gemu Anitâne hâknennje âne mem ningimu hanjalakmâ manman kâriknan mannomgât nângâmain.
⁵ Otmu Anitâne ikne orop manman kâriknan manmâ yâhâmbisâin yakât nângâm pat kuningiop. Yâhâ pat yakât bulâne ya ki menom sâmbiwi yâhâp otmaingât iknak Wâtgât mâmânahât Heak hângangumu ge mem hewewen tuhunenekmap. Yakât otmâ bulânanâk manman kâriknan manmâ yâhânom nângâmain.

⁶⁻⁸ Yakât nângâmunne biwinenne ki orotok sâmap. Bulânanâk hânân yu manmâ Kutdâhât kapi himbimân tap ya ki ekmain. Yawu gârâmâ hân yu pilâm himbimân yâhâm Kutdâ orop mannomgât nângâm biwinenne hikum manmain. Yawu manmâ umatne topne topne kaknenjan yâhâmwân biwinenne ki orotok sâmap.

⁹⁻¹⁰ Hâmbâi sâp patoen nen kerekne Kiristohât senjan kinmunne otmain memain ya ekbuap. Ekmu ârândân otbuap me ki ârândân otbuap yakât dopnan den sâmbâreningim ambojan ambojan matne kâpekningiwuap. Yakât otmâ yuwu nângâmain. Hânân yu torokatmâ mannom me mum himbimân yâhânom yakât ki nângâmain. Yâhâ biwinenne Kutdâhâlen kepeim hon bawangim manmunne nenekmu ârândân olâkgât nângâmain.

Lok yengât kut patyengahâlâk ki nângâmunne yahatbuap.

¹¹ Yawu otmâ Kutdâ ewe katmâ mansan. Yakât otmâ lohimbine den pat âlepne nângânetâ bulâne olâkgât den tân tânâk ekyongom engatyenan geman. Anitâhâlen biwinane tinâk kepeim tem lâuwangim gan yakât nângânihimu ârândân otmap. Otmu yen gurâ yawuâk nângânihiyetâ ârândân oap yakât nângâm biwinane mem mansan. ¹² Yamâ benje nângânihiyetâ yahalâkgât ki nângâman. Yâhâ lok nombotjane gurâ lok âlâ me âlâhât kut patyene nângânetâ yahatmap yâhâk buku otyingimai. Yawu otmai yan buku ya yengât biwiyenan girawu tap yakât ki nângâmai. Lok yawuyane yengâlen taka nâhât sâmbâlenomai. Yawu otnomai yan nâne Kiristo hon bawangimune umatne âlâlâ tetenihipu Anitâne tihitne otmap yakât ekyongonomai. ¹³ Otmu umatne topne topne tetenihipu hâhiwin kaknan manman yan kârihem kinmâ Kiristohâlen biwinane tinâk kepeim âi tuhun hon bayingiman. Sâp yan lok nombotjane nekmâ nâhâitne “Biwine hâlim otmu yu oap,” yawu sâmai. ¹⁴⁻¹⁵ Kiristone lohimbi kerek wawaenenekmâ nengât tosa mem kawenenjan kinmu Anitâne betgumu kujetâ muop. Yakât otmâ betgumu kujetâ muop yan nen gurâ tosanengahât matne sâmbâ Anitâne betnongomu nongonetâ muwin yawu olop. Otmu Kiristo mumunambâ mem yahatmu manman kâriknahât mâtâp mem teteningiop. Yawuhât otmâ tihitnennje otmap. Yakât nângâmunne bulâne otmu nenjahât nângâmunne gemu yâkât tem lâum hon bawangim mannom. ¹⁶ Emelâk Kiristohâlen biwinenne ki katbin yan nângân nângânnenjeâk watmâ lok yengât kut patyengahâlâk nângâmunne yahatminiop. Yawu otmâ Kiristohât nângâmunne tânât otminiop. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenne katbin yapâek yâkât biwian girawu tap ya nângâmain. ¹⁷ Yâhâ lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katmai yan mem hewewen tuhuyekmu biwiyenambâ nângân nângân bâlene tetemap ya bet pilâmai. Bet pilânetâ biwi nângân nângânyene mem pâron pilâyingimu nângân nângân âlepne biwiyenambâ tetemu watmai.

Anitâne kaok nângâningim tosanenne pilâningimap.

¹⁸⁻¹⁹ Anjoân nen kerekne Anitâhât nângâmunne gemu betbangim gamunne nângâm bâleningiminiop. Yawu gârâmâ ikne engatjeâk otmâ wawaenenekmâ Kiristo hângangumu ge sâreerenekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenne katmunne nengât kaok nângâningimap. Kaok nângâningim yan Kiristone nengât otmâ muop yakât nângâm tosanenne pilâningimap. Otmu lohimbi belângen manmai ya den pat âlepne yu ekyongonehât sâmbâningiop. Yawu gârâmâ yâk yengâlen ari ekyongomunne Kiristohâlen biwiyenane kepeinetâ yâk gurâ yawuâk kaok nângâyingiwuap.

20-21 Anitâne Kiristo hânġângumu ge koko salehâk manop. Yamâ benje nengât toсахât otmâ kawenennan kinmu kuġetâ muop. Yakât otmâ nenje Kiristo orop biwinenġane kepeiakmâ konohâk otmu manmain yan Kiristoġe nengât toсахât otmâ muop yakât nânġâm kaok nânġâningimap. Kaok nânġâningim nenekmu ikġe nanġe baratġe bulâġe otmâ koko salehâk mansain. Otmu yeġe yawuâk Kiristo orop biwiyeġane kepeiakmâ konohâk otmu manġet sâġ ikġe sâtġât otmâ ekyongoain.

6

¹ Anitâne ikġe enġatġeâk otmâ yen orop wawaenenekmâ mâġânġe otningimu manman âlepġahât bulâġe teteningimu manmâ gain. Bulâġe yawuâk teteyiġimu manmâ yâhâġetġât nânġâġain. ² Yâhâ emelâk Anitâne poropete âlâ den ekumu kuleġguop ya yuwu tap.

“Emelâk nâġe manman bâlepġahât paġġoġâmbâ meyekmâ tihityeġe otbomġât sâp katban ya yiwerenġe teteap. Yakât otmâ ulitnohoġetâ tânyongowom.”

Den yawu tap yakât yuwu sâġmune nânġâġet. Sâp kalop ya yu teteap. Yakât otmâ ulitġuġetâ manman bâlepġahât paġġoġâmbâ meyekmâ tihityeġe otbuap.

Kiristohât tem lâuwanġim biwinenġe galemahom mannom.

³ Nenġe Kiristohât den pat âlepġe lohimbi kâsikum yiġġimain yan nengât nep ekġetâ bâlemu den ya betbaġġimai sâġ biwinenġe galemahomain. ⁴ Otmu yeġe nengât “Bulâġanâk Anitâhât hoġ bawaġġim târârâk manmai,” yawu sâġġetġât nenġe yuwu otmâ hoġ bawaġġim nep memain. Lohimbi belâġgen mansainġe mâtâp maġġuningim mem âlâlâ tuhunenekġetâ mâtâpġât pâpġum hâhiwin kakġan manmâ Anitâhâlen biwinenġane kepeim manmâ gain. ⁵ Kiristohât den pat âlepġe ekyongominiwin yan lohimbi nombotġane nânġâm kuk otmâ mem âlâlâ tuhunenekmâ nongom pâi emetġan katnenekġetâ tatbin. Otmu yapâ holaġnenekġetâ ge âi meminiwinân sâp âlâen omone ki iminiwin, me sâp sâsâġan sot ki neminiwin. Yawu otmâ âi hâhiwin kakġan tuhum gain. ⁶ Otmu Wâtġât mâġânġahât Heakġe mâġânġe otningimu yuwu otmâġin. Manman girawu manmunġe Anitâne nenekmu ârândâġ otbuap yakât topġe nânġâm heġġeġum biwinenġe galemahom uwawaġġe bia manmain. Lohimbi nombotġane mem bâlenenekġetâ yakât matġe ki kâpekuiġimain. Yawu otmâ lohotġan otyiġim mem buku tuhuyekġain. ⁷ Otmu Anitâhât wâtġan kinmâ den kâsikum yiġġimunġe nânġâġetâ bulâġe otmap. Yawu otyiġimunġe nengât nânġâm Anitâhât tem lâum hoġ bawaġġim mansai nânġâġmai. Hoġ bawaġġim manmain yan Anitâne nenekmu ârândâġ otmap. Yawu otmâ Wâtġât mâġânġahât Heakġe mâġânġe otningimu lohimbi ekyongomunġe orotmeme bâleġe betbaġġim yâkâlen biwiyeġe katmai. Otmu lohimbi belâġgen manmainġe mâtâp maġġuningine sâġ otmai yan ki lohotġe otmain. ⁸ Lohimbi nombotġane nânġâningiġetâ yahatmap. Yâhâ nombotġaneâġmâ nânġâningiġetâ ġemap. Nombotġane mepaenenekmai. Yâhâ nombotġaneâġmâ den belâġgen sâġ bâleningimai. Nenġe den bulâġe ekyongomain yan nengât lok perâkġe sâġmai. ⁹ Lohimbi nombotġane nengât lok kutdâ sâġmai. Yâhâ nombotġaneâġmâ lok inġe sâġmai. Meseġ sâtġan kinmain yan lok nombotġane nenekmâ ġetek munomai sâġmai yamâ benġe belâġgen wâtġenġe tiġ tiġ sâġmu manmunġe nenekmâ pârâk pilâmai. Otmu umatġe âlâlâ teteningimap yan Anitâne kuwiknenekmu hâmenenġe kinmap. ¹⁰ We bâle nânġâġain yamâ biwinenġe herone otmap. Lohimbi nombotġane nenekmâ lok umburuk sâġmai. Yawu ġârâmâ lohimbi kiġitġe orowâk den kâsikum yiġġimunġe manman âlepġahât bulâġe topġe topġe yeġġâlen tetemap. Bonġanâk senġe âlâlâ ki tatġingiap. Yawu ġârâmâ Anitâne himbimân yâhâ mannomġât pat kuningiop.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâġmune nânġâġet. Nânġân nânġân âlâlâ biwinan tatmap ya âlâ ki kurihian. Nânġân nânġân ya kerek sâġ tetem ekyongoan. ¹² Yeġe nine nanne baratne

yawu mansai yakât otmâ biwinaņe kepeiyekmâ mansan. Yâhâ yeņeâmâ biwiyenāņe ki kepeinekmâ mansai. ¹³ Yakât nāņgām biwinenņe kepeiakmâ mannehât nanġan.

Lohimbi belāngen manmai ya orop biwinenņe ki hikuakmâ nāņġân nāņġānyeņe wat-nom.

¹⁴⁻¹⁵ Yeņe lohimbi belāngen mansai ya orop biwiyenāņe hikuakmâ nanġanġim tânahonomaihât dop âlâ ki tap. Anitāņe yen yekmu ârândāņ olâkgât târârâk manmai. Yâhâ belāngen mansaiņeâmâ kiņġoņ maņġoņ manmai. Yeņeâmâ Laņinņe Amboņe, Kiristo, yâkâlen biwiyenāņe kepeim tem lâuwāņġim manmai. Yâhâ lohimbi belāngen manmai yâkņeâmâ Omoņ Amboņe, Satan, yâkât tem lâuwāņġim manmai. Yawu ġârâmâ topyeņeâmâ ikņiâk ikņiâk tap. Yakât otmâ yâk orop biwiyenāņe ki hikuakmâ tânahonomaihât den yu ekyongoan. ¹⁶ Nenâmâ yen orop Anitâ Manman Amboņahât opon kâmbukņe yawu mansain. Yakât Anitāņe den âlâ yuwu sâop.

“Nāņe nine lohimbi orop tatmâ tihityeņe otmâ yâhâwom. Tihityeņe otmune nâhât komot otmâ Anitâ Awoņnenņe sâm mepaenekmâ yâhâmbisâi.”

Den yawu sâop. Ambonenņe Anitāņe hohetnenņan tatmâ tihitnenņe otmap. Yakât otmâ pâku lohimbi hohetyenān tatmâ yâk orop biwiyenāņe hikuakmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁷⁻¹⁸ Anitāņe den âlâ yuwu sâm ikņe lohimbi ekyongop.

“Pâku lohimbiņe orotmeme kiņġoņ manmai. Yakât otmâ yeņe yâk yeņġât orotmeme kiņġoņ ya pilâm ga yeņeâk manņet. Yeņeâk mannomai yanâmâ nine nanne baratne sâm meyebom. Meyekmune yeņe ġurâ Awoņnenņe sâm nâhâlen torokatņetâ orowâk tatnom. Anitâ Wâtġât Amboņaņe den yawu sâop.”

7

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nāņġāņet. Anitāņe nine nanne baratne sâm menenekmu orowâk tatmunņe tihitnenņe otbuap yakât pat kuningiop. Yakât nāņġâm ewewāņġim yâkât senņan koko salehâk manne sâm orotmeme bâleņe pilânom. Otmu nāņġân nāņġân âlâ me âlâņe biwinenņe mem bâleningimap ya ġurâ pilânom.

Pauloņe Korinti yeņġât biwi hero nāņġāyiņġiminiop.

² Nāņe yeņġâlen puwâk takawan yapâek ki kâityongom manmâ gan. Me yeņġâlen ġâtņe âlâ me âlâ ki mem bâleyekmâ gan. Me den kâsikum yiņġim gan ya nāņġâm lok âlâ me âlâņe Kiristo ki betguwi. Embâņâmbâek yawu manmâ gan. Yakât otmâ yeņe biwiyenāņe nâ orop kepeiakmâ kaok nanġanġim mannehât nanġan. ³ Yâhâ yeņġâlen ġâtņe nombotņe nâhâitņe “Mem bâlenenekmâ mansap,” nāņġâmai. Yawu nāņġâmai yamâ den ekyongoan yu nāņġāņetâ biwiyenān hâuâkgât ki yan. Bulâņanâk biwinaņe kepeiyekmâ manmâ gan. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk mumbom, me torokatmâ manmâ yâhâwom yamâ biwinaņe yuwuâk kepeiyekmâ manmâ yâhâm mumbom. ⁴ Emelâk den ekyongomune nāņġâwi ya watmâ gai yakât Titoņe eknohomu nāņġâmune biwine huruņ sâop. Yakât otmâ nāņġân nāņġân âlâlâ biwinaņe yeņġât nāņġâman ya pahâk ekyongoan. Yakât otmâ sâp yiwerenņe umatņe âlâlâ kaknan yâhâmu mansan yuân yeņġât nāņġâm biwi hero otmâ mepaeyekmâ mansan. Mepaeyekmâ yeņġât den pat buku nombotņe ekyongoman.

⁵ Yawu ġârâmâ Toroa kapi pilâm Makeronia hân yuân takawin sâp yapâek lohimbi belāngen manmaiņe mâtâp maņġuningine sâm mem âlâlâ tuhunenekņetâ umatņe kakņan manmâ gain. Otmu Titoņe yeņġât ki eknohop yan yeņġât ġorânihimu biwine orotok sâmu manban. ⁶ Yawu ġârâmâ biwinenņe orotok sâmu manmain yan Anitāņe mem hewewen tuhunenekmâ mem biwi sânduhân katnenekmap. Yawu otmâ Titohât mâtâp mewāņġimu nâhâlen taka yeņġât den pat eknohom yan biwine mem hewewen tuhuop.

⁷ Otmu emelâk den ekyongowan ya nāņġāņetâ biwiyenān hâumu tepyeņe nāņġâm kaok nāņġânihihi. Yakât otmâ lok nombotņe sâm bâlenihiwi ya kâpekyiņġim sârerenekbi yakât den pat Tito ekuņetâ biwiņe huruņ sâop. Otmu yâkņe taka den pat ya eknohomu biwine huruņ sâmu heroņe dondâ nāņġāyiņġian.

8-9 Pepa kulemgum katyĩngiwan ya sâlikuñetâ biwiyenjan hâumu tepyeñe bâleop. Yakât den pat eknohomu nãngâmune umatñe olop. Yawu gârâmâ tepyeñe bâleop yapâek kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gai. Yawu otmâ sâp yuâmâ tep bâle kakñan ki mansai. Yakât nãngâm tepne herone nãngâyĩngim emelâk pepa kulemgum katyĩngiwan yakât nãngâmune ki umatñe oap. Bulãñanâk añgoân tep bâle kakñan katyekban. Yawu gârâmâ Anitãñe nãngâyĩngimu kuwihakmâ tâñ tâñâk manmâ gam manman bâleñahât mâtâwân ki kionñi. ¹⁰ Yeñe tep bâle nãngâwi yamâ kuwihakmâ manman kârikñahât mâtâp ya watmâ gai. Yakât nãngâmune ki umatñe oap. Yâhâ lohimbi belãngen manmaine tep bâle nãngãmai yan biwiyenñe ñasin otmu hiliwahonomaihât mâtâp watmai. ¹¹ Añgoân tep bâle kakñan katyekban. Yakât otmâ yeñe añulakmâ yañak eweakbi. Yawu gârâmâ Anitãñe wawaeyekmâ umam sãyingiãkgât nãhât den tem lâum in yawu lok ya den sãm hãrewañgim matñe wañbi. Yakât otmâ lok yañe otmu bâleop yãkât tosañe yen ki meyeksap. Yakât otmâ Anitãñe nãngãmu ârãndãñ oap. Otmu nãku yawuãk nãngâyĩngian.

¹² Anitã biwinenñe ekmapñe nekmu ârãndãñ olãk sãm den kulemgum katyĩngiwan. Lok âlãñe bukuñe âlã mem bâlemu kuk olowot yãk yetgãlãk nãngãm ki kulemgum katyĩngiwan. Añgoân yeñe biwiyenãñe nãhât nãngãm manminiwi yakât gulipyongomap sãm den yawu kulemgum katyĩngiwan. Den katyĩngiwan ya sãlikum nãngãwi yan biwiyenñe nãhât nãngãm gaminiwi ya keterakyĩngiop. ¹³ Yakât den pat Titone taka eknohomu nãngãmune biwine huruñ sãmu mansan.

Otmu yeñe buku otbaññetã herone nañgañgiwi yakât den pat gurã eknohomu nãngãm tepne herone oap. ¹⁴ Emelãk yengãlen ki takaop yan yeñe Kiristohãlen biwiyenãñe kepeim manbi yakât nãngâyĩngimune yahatmu ekuwan. Otmu yengãlen takaop yan yengãt den ekuwan ya yawuãk manmâ buku otbañgiwi. Yakât nãngãmune biwine ârãndãñ oap. Embãñãmbãek den bulãñe kãsikum yĩngim gan. Otmu nãngâyĩngimune yahatmu Tito ekuwan ya yawuãk bulãñe ekuwan. ¹⁵ Otmu pepa kulemgum katyĩngiwan ya mem taka tiripyongomu sãlikum nãngãm buku otbañgiwi. Yawu otmâ Anitã ewe katmã nãhât den ya tem lâuwi. Emelãk yengãlen takamu nañgañgiwi. Yawu gârâmã yen pilãyekmã taka penenihiop ya wangim yapãek yengãt dondãhãlãk nãngâyĩngim mansap. ¹⁶ Nãhât den nãngãm tem lâuwi yakât otmã yeñe kãrihem kinnomai yakât biwi yãhãp ki oan. Yakât otmã nãngãmune tepne herone oap.

8

Tepyeñe hewewen otmu tewetsenñe menduhuwi.

1-2 Kiristohât komot Makeronia hãnãn manmã arai ya yengãt den pat sãmune nãngãñet. Yãk yengãlen umatñe topñe topñe teteyĩngimu yapã gãtñãñe senñe âlãlãhãt pãinmã manmã gai. Yawu manmã gaiãke yamã benñe Anitã ikñahãk nãngâyĩngim tihityenñe otmã biwi herone kakñan katyekmu manmã gai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñe yengãlen umatñe teteap yakât den pat ekyongomune tepyeñe hewewen otmu biwi konohãk otmã tewetsenñe menduhuwi. ³ Tewetsenñe menduhuwi yan yeñe engatyenãk otmã tipñe tatyĩngiop yapã gãtñe ewetãek katbi. Nãngãmune yawu olop. ⁴ Otmu nãñe mâtãp meyingimune Kiristohât komot tãnyongonomaihãt ãinohowi. ⁵ ãinohonjetã nãngâyĩngimune menduhuwi. Yawu otbi yamã Kutdãhãlen biwiyenãñe kepeim Anitã tem lâuwañgim gamai yakât otmã tewetsenñe ya menduhum katyĩngiwi.

⁶ Yakât otmã kãndikum emelãk Titone yengãlen taka Yerusalem kapi ambolipñe yengãt den pat ekyongomu tepyeñe nãngâyĩngim tãnyongone sãm tewetsenñe menduhuwi. Yãhã âlãkuãk yengãlen taka mem hewewen tuhuyekmu tewetsenñe bunewãk menduhum katñetã mem ariwuap. Yakât otmã ãi yu sãm wañsan. ⁷ Yeñe Kiristohãlen biwiyenãñe tiñãk kepeim manmã gamai. Yakât otmã mãmãñe otyĩngimu manman ãlepñahãt bulãñe teteyĩngimu hewewen otmã hon bawãñinehãlãk nãngãm manmai. Yawu otmã nãngãn nãngãnyenñe holañakmu yãkât den pat ãlepñe hewewenãk ekyongonjetã bukulipyenãñe

nângânetâ âilongo otmap. Otmu nen orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu nanjanjimin. Yakât otmâ yeje tewetsenje bunewâk menduhunomaihât nanjan.

⁸⁻⁹ Kiristohât komot Makeronia hânân manmâ araije Yerusalem kapi ambolipje yengât den pat nângâm tepyeje nângâyingim emelâk tewetsenje menduhum katyinginetâ tap. Yâhâ yeje Yerusalem kapi ambolipje yengât tepyeje yawuâk nângâyingim mansai me bia sâmbâ yakât nângâm tan. Yawuâk nângâyingim mansai otmuâmâ tewetsenje âlâkuâk menduhunjetgât nanjan. Yakât yuwu sâmbune nângânet. Anjoân Kiristone âwâne orop himbimân âilongo tatminiowot. Yawu gârâmâ ikjahâk lohimbi kerek wawaenenekmâ hânân ge lok otmâ manmâ kawenennen kinmu howanân kujetâ muop. Yawu manmu kujetâ muop yakât huhopje nenjeâmâ himbimân yâhâ manman âilongoân manmâ yâhâmbisâin. Yeje emelâk Kiristohât topje nângâm henjenjuwi. Yakât nângâm tewetsenje in yawu menduhunjet sâmbâ ki kendâyingiwom.

¹⁰ Yawu gârâmâ âi yukât biwinambâ teteap ya ekyongomune nângânet. Kândikum emelâk Kiristohât komot kapi nombotje tatmâ araije tewetsenje ki menduhuwi yan yeje sâmbâ tepyeje hewewen otmâ in yawu tewetsenje menduhuwi. Tewetsenje menduhuwi yamâ ki dopjan oap. Yakât otmâ yâhâpneâk menduhunomai yanâmâ âilongo otbuap. ¹¹ Kândikum topje katmâ tepyeje hewewen otmu tewetsenje menduhuwi. Emelâk otbi yakât dopneâk otmâ tewetsenje menduhunjetgât nanjan. ¹² Yawu otne sâmbâ yan tewetsenje tatingiap yakât dopjanâk menduhum katjetâ Anitâje nângâyingimu ârândâj otbuap. Yâhâ pato ki tatingiap yaje âlâhât pâinmâ tâtâemâk katne sâmbâ otnomai yakât ki nângâmap. ¹³⁻¹⁴ Otmu Yerusalem kapi ambolipnaje hâk sânduhân manjetgât iri sikumyeje pato kâsikum yingim yeje umatje kakjan manjetgât ki yan. Sâp yiwerejeâmâ yâkne senje âlâlâhât umburuk manjetâ yeje hop sambe kakjan mansai. Yakât otmâ senje âlâlâ tânyongonjetgât nanjan. Yâhâ gâmâlâk umatje âlâ yengâlen tetewuap yanâmâ yâku tânyongonomai. ¹⁵ Yakât yuwu sâmbune nângânet. Emelâk Yura nengât tâmbâlipnaje lok ki manmaiângen ari manminiwi. Sâp yan Anitâje sâmbâ sot âlâ, kutje mana sâmbâ, omonânâk ârândâj himbimâmbâ geminiop. Ge hânân tatmu hâwurum yan kâsikum dop konohâk angiminiwi. Yakât den pat Mosenje kulempuop ya yuwu tap.

“Lohimbi nombotnaje mana dondâhâlâk hâwurum katbi ya bukulipyenje kâsikum yingiwu. Kâsikum yingiwu yakât otmâ bukulipyenje nombotnaje mana getek hâwurum katbi ya gurâ dopyenjan olop.” Den yawu tap.

Titonje Korinti yengâlen ariwuap.

¹⁶ Anitâje biwinenje mem hewewen tuhumu yengât nângâyingim gamain yakât dopneâk Titohât biwinenje mem hewewen tuhumu yengât nângâyingim. ¹⁷ Yakât otmâ ki ekuwan yan ikne engatneâk otmâ yengâlen tohowom sâmbâ biwinenje hikuop. Yakât nângâm Anitâ mepaeman. ¹⁸⁻¹⁹ Otmu bukunenje âlâje Kiristo hoj bawanjim yâkât lohimbi kapi tete manmâ arai yengâlen ari den kâsikum yingim manmu nângâwanjiai. Yawu gârâmâ Yerusalem kapi ambolipje yengât tewetsenje menduhum katjetâ tap ya yâk orop mem ari yinginomgât sâmbâ. Yakât otmâ nâje hewewen otmâ bukunenje ya Tito orop hângânyotgomune yengâlen taka tewetsenje mendomawot. Otmu yakât kakjan nâ orop penanjikmâ tewetsenje ya mem ari Yerusalem kapi ambolipje yinginom. Yingimunje lohimbi kingitje orowâkne Kutdâ herone otbanjim mepaenomai. ²⁰⁻²¹ Nâje uwawapje bia manmune Anitâje nekmu ârândâj olâkgâlâk nângâman. Yawu manmune bukulipnaje gurâ ki nângâm bâlenihinomai. Lohimbi nombotnaje nâhâitje “Tewetsenje gulipguap,” sâmbâ nângâm bâlenihimaihât tewetsenje pato menduhunomai ya âlepne galemgum henjenjuwom.

²² Yakât otmâ lok kalimbu hângânyongomune takanomai. Yâhâ lok bukunenje kalimbunje yâkât yuwu sâmbune nângânet. Yâhâmâ biwinenje hewewen otmu âi topje topje

mem Kiristohât komot hoŋ bayiŋgimu ekŋetâ ârândân otmu mansap. Otmu yeŋe tewetsenŋe yu menduhunomai yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmap. Yakât otmâ tânnongoweâk nâŋgâmap. ²³ Otmu nâmâ Tito orop tânahom yen hoŋ bayiŋgim manmait. Yâhâ bukuyâhâtŋe yuŋe Kiristohât komot ya yeŋgât sâtŋât otmâ tânnongom mansawot. Yawu tânnongomawot yakât nâŋgâm lohimbi dondâhâlâkŋe Kiristo mepaemai. ²⁴ Yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe yahatmap. Yawu otmâ yeŋgât den pat ya Kiristo komot yuân mansai ekyongoman. Yawu gârâmâ bukulipne yu hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanetâ mem buku tuhuyeknomai. Mem buku tuhuyeknomai yakât kakŋan âwurem ari bukulipyenŋe yakât ekyongonŋetâ nâŋgânomai. Nâŋgâm nâhâtŋe “Korinti yeŋgât bulânjanâk sâmap,” sânomai.

9

Pauloŋe Korinti yeŋgât nâŋgâmu yahalop.

¹ Kiristohât komot Yerusalem kapiân mansai ya tânyongone sâm tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhum katŋetâ tap. Yakât otmâ in yawu katmâ metenŋet sâm ki sâyinŋian. ² Emelâk tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe menduhuwi yakât nâŋgâm Makeronia hânân Kiristohât komot tai ya yeŋgât senyeŋan mepaeyekmâ yuwu sâm ekyongowan. “Kândikum emelâk Kiristohât komot Korinti kapiân mansaiŋe Yerusalem kapi ambolipŋe yeŋgât tepyeŋe nâŋgâm tewetsenŋe nombotŋe menduhum katŋetâ tap. Yâhâ sâp yuâmâ bâiŋe menduhum katnomosai. Yakât otmâ yeŋe gurâ tewetsenŋe menduhum katŋetâ takaek sâm mambotyinŋim tai.” ³⁻⁴ Den yawu ekyongowangât yeŋe tewetsenŋe ki menduhum katŋetâek Makeronia ambolipŋe orop yeŋgâlen pârâk sânsânâk takanom yan aŋulaknomai. Otmu nâhâtŋe “Imbiâk kâitnongop,” sânetâ nâ gurâ yawuâk aŋulakbom. Yâhâ yuwu aŋulakmaingât bukulipnenŋe yu aŋoân hâŋgânyongomune yeŋgâlen takanomai. ⁵ Emelâk yeŋe tewetsenŋe katmunŋe ariwuap sâm den hukum katbi. Yakât otmâ yeŋgâlen taka mem hewewen tuhuyekŋetâ menduhum katŋetâ dopŋan otbuap yakât kakŋan ninak takawom. Takawom yan tewetsenŋe menduhum katŋetâ tatbuap ya ekmâ yeŋe tepyeŋe hewewen otmu menduhuwi nâŋgâwom.

Topŋe yuwuhât Anitâŋe lâtpyongomap.

⁶ Yeŋe tepyeŋe hewewen otmu tewetsenŋe tânyongonomai yanâmâ Anitâŋe senŋe âlâlâ lâtpyongowuap yakât nâŋgâm den âlâen hâum sâmunne nâŋgânet. Lok âlâŋe nep tipŋe tuhum sot kâmetbuap yakât yakât bulâŋe getek membuap. Yâhâ lok âlâŋe nep pato tuhum sot kâmetbuap otmuâmâ bulâŋe kiŋgitŋe orowâk membuap. ⁷ Yâhâ lohimbiŋe tep hero kakŋan manmâ nembe kalem otyinŋimai yamâ Anitâŋe nâŋgâyinŋimap. Yakât nâŋgâm yeŋe biwiyeŋahât topŋe ikŋeâk ikŋeâk nanŋanŋimai yakât dopŋan tewetsenŋe katnomai. Otmu tewetsenŋe katnomai yan hâkân kakŋan ki katnomai. Me bukulipyenŋe yeŋgât senyeŋan kinmâ tewetsenŋe tipŋe katŋetâ yâkŋe yekŋetâ aŋulakmai nâŋgâm “Tewetsenŋe ombetâek katnom,” yawu ki nâŋgânomai. ⁸ Anitâŋe wawaeyekmâ lâtpyongowuapgât dop tap. Yakât nâŋgâm buku nombotŋe yekmâ tepyeŋe hewewen otmu nembe kalem otyinŋim tânyongone sâm ki pâpŋunomai. Tânyongonŋetâ nombotŋe yeŋan tatbuap yaŋe âlepŋe dopyeŋan otbuap. ⁹ Emelâk lok âlâŋe lohimbi nembe kalem otmai ya yeŋgât nâŋgâm den yuwu kulemuop.

“Lohimbiŋe senŋe âlâlâhât umburuk manmai yekmâ tepyeŋe hewewen otmu tânyongomai. Yakât nâŋgâm Anitâŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyinŋim tihityeŋe otbuap.” Den yawu tap.

¹⁰ Otmu yeŋe tepyeŋe hewewen otmu lohimbi senŋe âlâlâhât umburuk manmai ya tânyongonŋetgât Anitâŋe lâtpyongomap. Yakât otmâ den âlâen hâum sâmunne nâŋgânet. Âi nep mem kâmet tuhumain ya Anitâŋe lukulemu bulâŋe kiŋgitŋe orowâk tetemap. Yakât dopŋeâk yeŋe lohimbi nombotŋe nembe kalem otyinŋinomai yan lâtpyongomu

lohimbi sesengâ tânyongonomaihât dop. ¹¹⁻¹² Otmu Kiristohât komot nombotņane senņe âlâlâhât umburuk mannomai yakât den pat ekyongomune nângâņetâ tepyeņe hewewen otmu tânyongonomai yan Anitâ mepaenomai. ¹³ Otmu yeņe Kiristohât den pat âlepņe ya nângâm biwiyeņan katmâ yâkâlen biwiyeņane tiņâk kepeim manmâ gai. Yawu manmâ tepyeņe hewewen otmâ tânyongonomai yan yeņgât nângâm “lohimbi kalemyeņe orop,” sâm yakât Anitâ mepaenomai. ¹⁴ Anitâņe ikņahâk lâttâpyongom mem hewewen tuhuyekmu tânyongonomai yakât otmâ yâkņe yeņgât nângâm Anitâ ulitgunomai. ¹⁵ Anitâņe nanņe Yesu Kiristo hângângumu giop. Nanņahât nângâm hop sambe lâttâpņongomap. Yawu otmap yakât otmâ orowâk mepaem mannom.

10

Pauloņe sârereakmâ ekyongop.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmune nângâm nâ ewe katneknomai. Kiristoņe hânân yu huruņ huruņ manmâ lohimbi lohotņan otyiņgiminiop. Lohotņan otyiņgiminiop yawuâk nâņe yen otyiņgiman. Yawu gârâmâ yeņgâlen gâtņe lok nombotņane nâhât yuwu otmap sâmai. “Yâkņeâmâ lokgât nângân nângân perâkņe ya watmâ den eknongomap. Kâlepņehen ari manmap yan den kâlâpņe orowâk katningimu takamap. Yâhâ orowâk tatmain yanâmâ den lohotņan eknongomap.” Yawu sâmai. Wongât otmâ nâhât den belângen sâmai? Nâņe yeņgâlen taka lohimbi senyeņan kinmâ den kâlâpņe orowâk sâyiņgiwomgât nanņai me? Ya otbomgât dop tap. Yamâ yeņe ewe katneknomaihât nângâm lohotņan ekyongoman. ³ Bulâņanâk lohimbi hârok yeņgât biwiyeņambâ nângân nângân âlâlâ tetemap ya yawuâk biwinambâ tetemap. Yamâ benņe nâņe lohimbi eņgatyenjan geman yan lokgât nângân nângân ki watmâ eņgatyenjan geman. ⁴⁻⁵ Nâņeâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ Kiristohât den pat âlepņe lohimbi belângen mansai ya ekyongoman. Otmu Anitâhât biwiņan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem biwinan katmu lohimbi nombotņane den kakņan sahaņgimai ya kâsikum yiņgimune nângâņetâ keterakyiņgimap. Otmu lohimbi nombotņane yeņahât nângâņetâ yahatmu nângân nângân âlâlâ biwiyeņambâ tetemap ya watmai. Yawu otmâ Anitâhât den yakât nângâņetâ gemap. Yâk gurâ yawuâk Kiristohât den pat ekyongomune nângâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe katmâ tem lâuwangimai. Yawu otmâ lokgât nângân nângân yakât nângâņetâ tâņât otmap. ⁶ Otmu yeņe yâkâlen biwiyeņane tiņâk kepeim tem lâuwangim manņetâ taka yekbom. Sâp yan lohimbi nombotņane ândâpyeņe kârikņe otmâ nâhât den pilâmai yamâ sâm hâreyiņgimune matņe yiņginomai.

⁷ Yeņe lok âlâ me âlâhât kut patyeņe nângâņetâ yahatmap. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândâņ oap. Yeņgâlen gâtņe lok nombotņane nenņe Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yiņgim mansain nângâm yeņahât nângâņetâ yahatmap. Otmu nâ gurâ yawuâk Kiristohât sâtgât otmâ den kâsikum yiņgim mansan nângâman. Yakât otmâ yâkņe yeņahât nanņangimai yawuâk nâhât nângâņihimbâi. ⁸ Kutdâņe ikņe sâtgât aposolo katnekmu âi meman. Âi mem ikņe komot hânņan kulemņan manmâ arai ya yeņgâlen ari den kâsikum yiņgiman. Den kâsikum yiņgimune nângâņetâ keterakyiņgimu manman âlepņahât bulâņe teteyiņgimu mansai. Yakât nângâmune yahatmu yeņgât den pat lohimbi ekyongoman. Yâhâ biwi nângân nângân yeņe mem hâlim tuhuyiņgiman sâm Kiristohât den ya tâņ tâņâk kâsikum yiņgiman. Âi yawu meman yakât otmâ takawom yan lok nombotņe sâm bâlenihimaiņe aņun nihinomaihât dop ki otbuap. ⁹ Yâhâ den kulemgum katyiņgian yu sâlikum nângâm ki gorâyiņgiwuap. ¹⁰ Otmu yeņgâlen gâtņe lok nombotņane nâhât yuwu otmap sâmai. “Kâlepņehen ari manmâ den kâlâpņe orowâk kulemgum katningimu takamap ya sâlikum nângâmune sâtņe kârikņe otmap. Yâhâ takamu orowâk tatmain yan den lohotņan eknongomu nângâmune tâņât otmap.” yawu sâmai. ¹¹ Nâņe kapi kâlepņehen manmâ den kâlâpņe orowâk kulemgum katyiņgiman.

Yâhâ yengâlen takawom yan yawuâk otyingiwom. Lok sâmbâlenihimai ya den yu ekyongonjetâ nângânomai.

¹² Yengâlen gâtje lok nombotņane bukulipyene yengât nângânetâ gemap. Yawu otmâ yenhât nângânetâ yahatmu yeņe nângân nângân watmâ manmanyene ekņetâ ârândân otmu lok kunlipyene manne sâmbâ otmai. Yawu otmai yan otmâ tâpikgumai. Yakât otmâ yâkņe otmai yawu otbomgât ki nângâman. ¹³ Nâmâ Anitâņe âi sâmbâ nihiop yamâ yuwu. Kiristohât aposololipņe otmu hoņ bawalipņe nombotņane âi topņe katmâ den pat âlepņe lohimbî ekyongom gai. Lohimbî ya yengâlenâk âi torokatmâ tuhuwomgât ki sâmbâ nihiop. Nâmâ pâku lohimbîņe Kiristohât den pat âlepņe ki nângâmai ya yengâlen ari ekyongomune nângânomaihât âi sâmbâ nihiop. Yakât otmâ yengâlen taka topņe katmâ den pat âlepņe ya ekyongowan. Ekyongomune nângâm yâkâlen biwiyeņe kepeim manmâ gai. Yakât otmâ yengât nângâmune yahatmu yengât den pat ya lohimbî ekyongoman.

¹⁴ Yâhâ nâņe yengâlen taka den pat âlepņe puwâk ekyongowan yan Anitâņe nâhât âi lukulemu bulâņe yengâlen teteop. ¹⁵ Yâhâ yengâlen ki takawan yan bukulipne nombotņane yengâlen taka Kiristohât den pat âlepņe puwâk ekyongonjetâ nângânetâ bulâņe olop mâne Anitâņe nine âi lukulemu bulâņe Korinti yengâlen teteyingim gap yawu sâmbâ lohimbî ekyongombâmgât dop ki otbâp. Nâņe Anitâhât tem lâum Kiristohât den kâsikum yingimune nângâm yâkâlen biwiyeņe kepeim biwi nângân nângânyene galemahom heņgeņgunomaihât biwinane meyekmâ mansan. ¹⁶ Yawu otnomai yanâmâ pilâyekmâ pâku lohimbî bârâ betņehen mansai yengâlen ari Kiristohât den pat âlepņe ekyongowom. Yâhâ pâku lohimbî yengâlen ari den kâsikum yingimune nângânetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe kepeinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâņe nâhât âi lukulemu bulâņe teteap sâmbâ heroņe nângâwanjim bukulipne yakât ekyongowom.

¹⁷ Den yan yuņe emelâk poropete âlâņe den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap. “Lohimbî âlâ me âlâņe bukulipnennane nângâningiņetâ yahalâk sâmbâ ki mepaeaknomai. Yâhâ Kutdâyeņeņe mâmâņe otyingimu manman âlepņahât bulâņe yengâlen teteap yakât Kutdâyeņahât nângânetâ yahatmu bukulipyene ekyongonomai.” Yawu tap. ¹⁸ Lohimbî âlâ me âlâņe yenhât nângânetâ yahatmap yamâ Anitâņe nângâyingimu gemap. Yâhâ Anitâņe lohimbî âlâ me âlâhât biwiyeņe ekmu ârândân otmap yamâ nângâyingimap.

11

Pauloņe aposolo perâkņe yengât topyene sâmbâ teteop.

¹ Lok nombotņane yengâlen taka yenhât nângânetâ yahatmu mepaeakmai ya ki kuyingimai. Yawu gârâmâ nâku yawuâk mepaeakmune ki kunihinomai. ² Kiristone âwurem ge meyekmu himbimân yâhâ manman kârikņan mannomai. Yakât Anitâņe pat kuyingiop. Pat yakât bulâņe biatyingimapgât Kiristohâlenâk biwiyeņe tiņâk kepeim târârâhâk manņetgât nanņan. Anitâņe mem hewewen tuhunekmu tepne nângâyingim mansan yakât topņe nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmbâmune nângânet. Lok âlâņe baratņe, imbi sihan, lok sihan âlâhâlân pat kuwanģiwuap. Pat kuwanģiwuap yakât kakņan lok ondop yengâlen arimap sâmbâ âwâņe galemum manbuap. Yakât dopņeâk nâņe Kiristohât den pat âlepņe kâsikum yingimune nângâm biwiyeņan katmâ yâkât pat manmâ gai. Yâhâ yeņe Kiristo betgumai sâmbâ biwinane nângâyingim mansan. ³ Sâp yiwerene yuâmâ Kiristohâlen biwiyeņe tiņâk kepeim târârâhâk mansai. Emelâk Satanņe hambe hâtgum Aram imbiņe, kutņe Ewa sâmbâ, yâkâlen tetem yuwu sâmbâ kâitguop. “Nâhât nângân nângân watmâ otbuat yanâmâ nângân nângâņe pâroņ sâmbâ yu me ya topņambâek nângâwuap.” Yawu sâmbâ kâitgumu yaņak hiliwahop. Yakât dopņeâk lok nombotņane yengâlen taka engatyenān gem kâityongonjetâ Kiristo betgumaihât nângâm ketet otman. Yakât otmâ yuwu sâmbâmune nângânet. ⁴ Anitâņe Yesu hângângumu ge olop miop yakât den pat ekyongomune Wâtgât mâmâņahât Heakņe mem hewewen tuhuyekmu

nângânetâ bulâne olop. Yâhâ sâp yuâmâ lok nombotnaje yengâlen taka Yesuhât den kelangatmâ ekyongomai. Den ya nângânetâ bulâne olâkgât Wâtgât mâmâjahât Heakne ki mem hewewen tuhuyeksap. Yakât otmâ wuânne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne otmap?

⁵⁻⁶ Lok yaje den âilongo lonjo ekyongonetâ nângânetâ ewe membe otmap. Yakât otmâ nângâyinjinetâ yahatmu kut “aposolo” yongonmai. Yâhâ nâneâmâ den sâmune nângânetâ kâiakne otmap. Yamâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetne nângâm hengenjuan. Yakât otmâ yâk yetgât den bulâne kâsikum yingimune nângânetâ keterakyinjimap. Yakât otmâ lok ondop yu “lok aposolo” sâm yongonsai yune den ekyongomai yaje nâhât den ki wangiap. Yawu nanjan.

⁷ Anjoân yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne kâsikum yingiwani yan tânnohojet sâmi ki ulityongominiwan. Yen umatne yingiman sâmi nep mem yapâ tewetsenne mem dâim sot me senne âlâlâ puluhuakmâ manban. Yawu otmune âilongo manbi yakât wongât nângânihinetâ bâleap? ⁸ Otmu yen orowâk manmâ den kâsikum yingiminiwan yan Kiristohât komot kapi nombotnajeâmâ yene engatyeneâk otmâ senne âlâlâ tânnohominiwi. Yawu tânnohojetâ Kiristohât den yen kâsikum yingiminiwan yan yâk yengât iri sikum mem gulip tuhuwan yakât dopne oap. ⁹ Otmu senne âlâlâhât umburuk otmâ manban sâp yan Kiristohât komot Makeronia ambolipne nombotnaje senne âlâlâ mem taka tânnohowi. Yakât otmâ yene tânnohojetgât ki sâwan. Topne yawuhât yen orop manmâ gawin yan yene ki tânnohom hâhiwin nângâwi. Otmu sâp yupâek tânnohojet sâmi ki ulityongowom. ¹⁰⁻¹¹ Bulânanâk biwinane kepeiyekmâ mansan. Otmu Kiristohât den bulâne biwinan tatmap ya sâmi tetem ekyongoman yakât Anitâne nanjan. Yakât otmâ den kâsikum yingimani gan yan umatne ki yingimune hâhiwin nângâm gai yukât den pat lohimbine sâmi haok tuhujetâ Akaiâ hân ambolipne kerekne nângânomai.

¹² Lok nombotnaje yengâlen taka den kâsikum yingiai ya yengât nângânetâ yahatmu aposolo sâmi yongonsai. Yâkneâmâ nâhâitne “Âi tuhum hon bayinjimap yakât dopneâk nengu hon bayinjimain,” sâmi hâkyene mepaemai. Nâneâmâ hâmeje barahâk Kiristohât den kâsikum yingimani gan yawuâk kâsikum yingimani yâhâwom. Yawu otmune lok hâkyene mepaemai ya yengât topyene teteknan yuwu tetemu eknomai. Kiristone âi ki sâmi yingio ¹³ Yâhâmâ aposolo perâkne. Kiristone âi sâmi nihiop ya mem gaman. Yakât dopneâk oain sâmi oain sâmi otmâ topyene kurihiakmai. ¹⁴⁻¹⁵ Amboyejeâmâ Satan. Yâkne kâitnongomawân Anitâhât anelo hâtgumap. Amboyeje otmap yakât nângâm hon bawalipnane gurâ topyene kurihiakmâ yengâlen taka kâityongowi. Taka kâityongom orotmeme otmain yuwu otmâ manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap sâmi meme sâsâ tuhuyeknetâ lohotne otbi. Yawu otmâ nângâyinjinetâ yahatmu kut “aposolo” sâmi yongonsai. Yamâ benne amboyeje otmap yawuâk oai yakât otmâ nângâmune ki sâtnne oap. Otmâi memai yakât matne umatne Anitâne dopyenan yingimu menomai.

Paulo mem âlâlâ tuhujetâ umatne kaknan manop.

¹⁶ Emelâk den yan ya torokatmâ sâmune nângânet. Den sâmi aran yu nângâm nâhâitne “Nângân nângânne gulip otmu mepaeaksap.” Yawu sânetâ ki ârândân otbuap. Yawu nângâmâi yamâ ihilâk nine topne ekyongomune nângânet. ¹⁷ Hâkne mepaem den sâwoman yuâmâ Kutdânenneje biwinan ki katsap. Yuâmâ lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmai yawu sâwoman. ¹⁸ Yawu gârâmâ anjoân yuwu sâmune nângânet. Lohimbi kingitne orowâkne bukulipylene nângâyinjinetâ yahalâkgât yene engatyene watmâ hâkyene mepaemai. Yâkne otmâi yawuâk otbom. ¹⁹ Yenâmâ nângân nângânyene orop manmâ yu me yakât topnambâek nângâm mansai. Yawu gârâmâ lok nombotne nângân nângânyene gulip otmu den ekyongom meme sâsâ tuhuyeksai ya ki watyeknetâ ariai. ²⁰ Lok yawuyane yengâlen taka yuwu yawu otnet sâmi meme sâsâ tuhuyeknetâ nângâm tem lâuyingimai. Otmu den kâsikum yingimai

yan senje âlâlâ bât kandiân nemai. Bât kandiân nem watyeknetâ iri sikumyene biatyinjiwuap. Otmu yengahâk galem karakmâ yengât nângâyinjetâ gemu sâyinjim mem bâleyekmai. ²¹ Yâkne yawu otyinjetâ nângâyinjetâ yahatmap. Yâhâ nâneâmâ yen orop biwinenjae kepeiakmâ mannomgât nângâm lohottan otyinjan. Yawu otmune nâhât nângânihetâ gemap.

Yawu gârâmâ lok yañe yengahât nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemai yakât dopneâk hâkne mepaewom. Lok nângân nângânyene bia yengât biwiyenambâ den tetemu ihilâk sâmâi yakât dopneâk yuwu sâmunne nângânet. ²² Yâkne yengahât nângânetâ yahatmu “Nenâmâ Yura ambolipne,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâne Isirae lohimbi buku otningim gap,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Me “Anitâne tâmbânenne Awarahamgât pat kuwanjiop yakât bulâne menom,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. ²³ Me “Kiristo hon bawanjim mansain,” sâmâi, nâ gurâ yawuâk. Yamâ benje nâneâmâ Kiristo hon bawanjim otman meman yune yâkne otmai memai ya wangiap. Den yan yu nângâm nâhâitne “Biwine hâlim milim otmu mepaeakmap,” ya âlepne sânomai. Nâneâmâ Kiristohât den pat âlepne lohimbi kâsikum yinjim hâhiwin bâlene nângâm gan. Otmu sâp dondâhâlâk mem pâi emetjan katneketâ manban. Otmu dondâhâlâk nohojetâ bâsok muminiwan yakât topne yuwu. ²⁴ Yura nengât papatolipnenne sâp hârenihietâ yan tâk âlâ sâtnje metne yañe kândâtnan dondâhâlâk lawitnekmâ hâkne orowâk mem gahaewi. Yawu otnihim ganetâ mome olop. ²⁵ Otmu Roma yengât tembe lâulipnenne kapamne nohojetâ kalimbu olop. Otmu sâp âlâen Anitâhât hotom umai yengât kunlipnenne sânetâ kâtnak nohowi. Otmu pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongowe sâp wanga meminiwan. Gârâmâ wanga kalimbuneâmâ bâlewi. Yâhâ sâp âlâen wanga saruân guhulop yapâ wahap târâpne mem yolon yolon otmâ bam gam tatmune hilâm konok pesuk sâmu mem tetenekbi. ²⁶ Otmu lohimbi hânjan kulemjan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongominiwan yan to papato hâtikumune uwurup patone bâsok dâinekmâ ariminiop. Otmu kapiyenjan yâhâm geminiwan yan kapilipne Kiristohât den nângânetâ gemu bet pilâmaine pâku lohimbi biwiyenjan kionjetâ nohone sâp otminiwi. Otmu kapi pilâm mâtâwân ariminiwan yan lok komborâne bâsok hilipnohominiwi. Otmu mâtâp kâlep arim takaminiwan yan hewukjahât sâtnje metne wangekminiop. Otmu wangaen manminiwan yan saru bâlemu umatne âlâlâ tetenihiminiop. Otmu lok perâkne topyene kurihiakmâ Kiristohât komolân torokatmâ nângân nângânyene mem gulip tuhuyinjetâ hiliwahomai sâp yâk yengât nângâm ketet otminiwan. ²⁷ Otmu Kiristohât den kâsikum yinjiminiwan yan hâhiwin pato nângâminiwan. Otmu sâp âlâen omoñe aman âlepne ki iminiwan, me sâp âlâen sot ki neminiwan, me sâp âlâen hâk katipjahât umburuk otmâ omoñe bâlâpjahât otminiwan. ²⁸ Otmu umatne topne topne kaknan yâhâmu hâhiwin nângâm gawan ya pâne tâlâwâk ekyongoan. Otmu Kiristohât komot yengâlen umatne âlâlâ kakyenjan yâhâmap yan mem hewewen tuhuyekbehât nângâm biwine ki huruñ sâmap. ²⁹ Lohimbi âlâ me âlâhâlen umatne âlâ teteyinjan ya nâne lâuyinjim mem sânduk tuhuyekman. Otmu lohimbi âlâ me âlâne bâlenjahât panjonân kionmai yan tepne dondâek nângâyinjan.

³⁰ Nâne ninahât nângâmunne yahatmu mepaeakbehât yene nanjai me? Yâhâ nâmâ lohottne manmâ gamune Anitâne mâmâne otnihimu âi tuhumune bulâne tetem gap yakât nângâm mepaem den ya ekyongoan. ³¹ Kutdânenne Yesu ikne âwâne, Anitâ, yâk konok mepaeman. Yakât otmâ den ekyongoan yu bulânanâk ekyongoan ya ikjak nanjan.

³² Umatne âlâ tetenihioy yakât bâne sâmunne nângânet. Anjoân topne katmâ Yesuhât den pat âlepne ya Damasiko kapi ambolipne ekyongowe sâp yan ariwan. Yâhâ Yura papatolipnenne Kutdâhât den nângânetâ gemu bet pilâmaine kapi yakât lok kutdâ kutne Arita, yâkât amutgen kiap âlâ manop yañe pâi emetjan mem katnehâk sâp ekuwi. Ekuñetâ tembe lâulipne mem katyekmu mâtâp sâtnjan nâhât sip galem otmâ kinbi.

³³ Sip galem otmâ kinbi yakât den pat nângâm saka saka pato yakât kâlehen tatmune

bukulipnaje pan kârikje kâlep pato yakât manu launjabâ katnekrjetâ yaehen gewan. Yapâ gem yok pilâm kewewetyekmâ ariwan.

12

Pauloje himbimân yâhâ kulem âlâ tetemu ehop.

¹ Lok nombotnaje yengâlen taka hâkyeje mepaeakmai. Yawu otjetâ yeje nângâyinjjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ nâje ninahât nângâmune yahatmu hâkne mepaeakbom yamâ yeje ki nângânihijetâ yahatbuap nângâman. Yamâ ihilâk sâmunen nângâjet. ² Emelâk Kutdâje nângânihimu Wâtgât mâmâjahât Heakje biwine mem purik pilâmu kulem âlâ tetemu ekban, me umutnaje ari kulem âlâ ehop yakât topje ki nângâm hejengeguan. Anitâ ikjak nanjap. Sâp yapâek manmâ gamune yambu 14 pesuk yap. Yakât nângâmune yahatmu topjahât sâmunen nângâjet. Nâje Kiristo orop biwinetje kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmâjahât Heakje menekmu himbimân yâhâwit. ³ Yakât âlâkuâk sâmunen nângâjet. Menehop yan biwine mem purik pilâmu kulem âlâ ekban, me umutnaje ari ehop, yakât topje ki nângâm hejengeguan. Anitâ ikjak nanjap. Yawu gârâmâ menekmu Anitâhât kalam, kutje Paratise, himbimân tap yan yâhâwit. ⁴ Yâhâwit yan Kutdâje den eknohop ya ki sâm tetem ekyongowuat sâm kunihiop. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ ninahât nângâmune yahatmu ki mepaeakmâ yakât topje sâm tetem ekyongowom. Yawu gârâmâ sâm tetem ekyongowom otmuâmâ den bulânanâk ekyongowom. Yakât otmâ den ya ekyongomune nângâm nâhâitje “Nângân nângânje gulip otmu mepaeaksap,” yawu sânomai yamâ nângâm hilipgum sânomai. Yâhâ otman meman yakât lohimbije nângâjetâ yahatmap. Yâhâ ya wangim nângânihijetâ dondâ yahatmu mepaenekmai hât emelâk himbimân yâhâ kulem ekmâ den nângâwan yakât topje ki sâm tetem ekyongowom. Gârâmâ umatje âlâlâ kaknan yâhâmu lohote otman yan Anitâje mâmâje otnihimap. Yakât ekyongomune Anitâhât nângâjetâ yahatmu mepaenomai.

⁷ Satanje mâtâp manjuningim hâhiwin kakjan katnenekmap. Yâhâ nâje himbimân yâhâ kulem ekmune âlâ kândâkdâ olop yakâlâk nângâm hâkne mepaemangât Anitâje Satan nângâwanjimu hâhiwin pato nihimu wâtne orotok sâmu manman. Yakât otmâ ninahât ki nângâmune yahatmap. ⁸ Hâhiwin nihimu wâtne orotok sâop ya âlâkuâk wâtne tij tij sâek sâm Kutdâ ulitguwan. Otmu yakât kakjan yâhâpje kalimbuje ulitgumune yuwu sâm eknohop. ⁹ “Wâtge ki tij tij sâmu manbuat. Yawu gârâmâ biwihe gemapgât Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumune ge mem hewewen tuhuekbuap. Yawu gârâmâ hâhiwin pato nângâm wâtge orotok sâwuap yan nâhât wâtnan kinbuat. Wâtnan kinmâ nâ Wâtgât Amboje yakât topje nângâm hejengeguwat.” Yawu sâm eknohop. Yakât otmâ hâhiwin nângâwom yan ya sânduk sâekgât ki ulitguwom. Kiristohât wâtjan kinmâ hoj bawanjimine lohimbije yengâlen bulâje teteap yakât den pat lohimbije ekyongowom. ¹⁰ Kiristohât den pat lohimbije ekyongomune nângâjetâ bulâje otmu yâkâlen biwiyene katjetgât hoj bawanjiman. Yawu otmune lohimbije nombotnaje nângâm hâkân otmâ hâim hilitnekmai. Otmu lohimbije nombotnaje mem âlâlâ tuhunekjetâ hâhiwin kakjan manmune wâtne orotok sâmap. Wâtne orotok sâmap yan Kiristohât wâtjan kinmâ biwine ki gemap.

Pauloje Korinti ambolipje buku otyingjioj.

¹¹ Lok nângân nângânyeneje bia yengât biwiyenjabâ den tetemu ihilâk sâmai yakât dopjeâk den ekyongoan. Yakât otmâ nângâmune ki ârândân oap. Yawu gârâmâ yeje lok perâk yengât nângâjetâ yahatmu kut “aposolo” sâm yongonsai yakât nângâm den yu ekyongoan. Yeje nâhât lok inje mansap sâmai. Yawu gârâmâ âi memune bulâje tetem gap yaje lok perâkaje âi mejetâ bulâje teteap ya wangiap. Yakât yuwu sâmunen nângâjet. ¹² Kiristohât aposololipnaje yâkât wâtjan kinmâ kulem topje topje mejetâ

lohimbiŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ olop. Otmu nâŋeâmâ yeŋgâlen taka kulem topŋe topŋe memune ekbi. Ya ekŋetâ keterakiŋgimu “aposolo” sâŋ nohonbâi. ¹³ Nâŋe yeŋgâlen taka Kiristohât den kâsikum yeŋgimune manman âlepŋahât bulâŋe âlâlâ teteyiŋgiop. Yaŋe Kiristohât komot nombotŋe yeŋgâlen ari den kâsikum yeŋgimune bulâŋe teteyiŋgim gap ya wangiap. Yawu gârâmâ yâkŋeâmâ senŋe âlâlâ tânnohom gai. Yâhâ yeŋeâmâ senŋe âlâlâ ki tânnohowi. Otmu nâŋe gurâ yen den kâsikum yeŋgiwan yakât hâmeŋe nihiŋet sâŋ ki ulityongowan. Yakât otmâ wongât nâŋgâm bâlenihiai?

¹⁴ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunŋe yeŋgâlen takawom. Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwangiŋetgât nanŋan. Yakât otmâ umatŋe yeŋgimune hâhiwin nâŋgâmaiŋet tewetsenŋe me senŋe âlâlâhât ki ulityongowom. Emelâk nâ niniâk yeŋgâlen taka Kiristohât den pat âlepŋe puwâk ekyongomune yâkâlen biwiyenŋe katbi. Yawu otyiŋgiwan yapâek âwâyeŋe yawu otmâ mansan. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nimnaom titipâŋe âwâ mâmâlipyeŋe ki galemyongomai. Âwâ mâmâlipyeŋeâmâ galemyongomai yakât dopŋeâk nâŋe yen galemyongom mansan. ¹⁵ Yakât otmâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ manman kârikŋahât bulâŋe menomaiŋet nâŋgâm hoŋ bayiŋgiman. Otmu nâŋe hâkne siwiraŋom in tatbomgât ki nâŋgâman. Yawu hoŋ bayiŋgim manmâ yâhâwom yan nâhât nâŋgânihiŋetâ gewuap me?

¹⁶ Emelâk yeŋgâlen takawan yan umatŋe yeŋgimune hâhiwin nâŋgâmaiŋet tewetsenŋe me senŋe âlâlâhât ki ulityongowan ya nanŋai. Yawu gârâmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋe nâhât yuwu nâŋgâmai. “Pauloŋe bukuyâhâtŋe yâhâp hâŋgânyotgomu takaowot. Taka Yerusalem yeŋgât tewetsenŋe menduhum yeŋgiwin ya mem âwurem ari waŋowot. Mem ari waŋmutâ tewetsenŋe nombotŋe mem gulip tuhuop,” nâhât yawu sâmai. ¹⁷ Yawu sâmai yamâ girawu otmâ kâityongowan? Yâhâ hâŋgânyotgomune yeŋgâlen takamutâ tewetsenŋe menduhum yitgiwi ya ki newan. ¹⁸ Otmu bukuyâhâtne hâŋgânyotgomune yeŋgâlen takaowot. Sâp yan Titoŋe pilâm tatbe sâŋ otmu meme sâsâ tuhum hâŋgânyotgowan. Yâhâ Tito orop dopnetŋe konohâk. Yakât otmâ nâŋe biwinŋe nâŋgâm otman meman yawuâk otmap. Yâkŋe yawu manmap yakât otmâ yeŋgâlen taka tewetsenŋe miowot ya ki mem gulip tuhuowot. Yawu nanŋan.

¹⁹ Bukulipne, yeŋe den sâŋ aran yu nâŋgâm nâhâitŋe “Eweakmâ den yu eknongoap,” nanŋai mon? Nâmâ Anitâhât senŋan yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâ ki eweaksan. Kiristo orop biwinetŋe hikuakmâ konohâk otmap. Yakât otmâ den ekyongom yu me ya otyiŋgiman yamâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim tânahonŋetâ manmanyenŋe keli-hahâkgât nâŋgâm otman. ²⁰ Nâŋe yeŋgâlen taka girawu manŋetâ mem teteyekbom? Emelâhâmâ yeŋahâlâk nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgâm bâleŋgim den belâŋen sâminiwi. Yawu otmâ kuk oraŋgim hâiakminiwi. Otmu hionakmâ ihilâk mahilâk manminiwi. Yawu gârâmâ takawom yuân emelâk manbi yawuâk manŋetâ mem teteyekbom me âilonŋo mannomai yakât nâŋgâm mansan. Yakât otmâ manmanyenŋahât topŋe yeŋahâk nâŋgâm hâkyenŋe miŋŋiai. Gârâmâ nâŋe taka girawu otyiŋgiwom yakât yeŋak nanŋŋiai. Yakât nâŋgâmâk mansan. ²¹ Yen nombotŋe emelâk ekŋâleŋgim imbilipyenŋe me loklipyeŋe betyeŋehen kionminiwi. Manman kiŋŋon yawuya manŋetâ taka mem teteyekbom otmuâmâ biwine dondâ bâlewuap. Yawu manŋetâ lohimbi belâŋen manmaiŋe nenekŋetâ bâlewuap. Yawu otmu “Anitâŋe Kiristohât lohimbi ki mâmâŋe otyiŋgimap,” sâŋ sennenŋan geŋetâ aŋulaknom.

13

Kiristohât wâtŋe pato.

¹ Nâmâ sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm kalimbunŋe yeŋgâlen takawom. Takamune lohimbiŋe otmâ hilipgumai ya sâŋ hâreyiŋgiwom. Otmu emelâk Mosenŋe den yuwu kulemguop ya lâum sâŋ hâreyiŋgiwom.

“Lok âlâne iknjiâk bukulpne âlâ me âlâne otmâ hilipgunomai ya ki sâam hâreyingiwuap. Lok yâhâp me amon kitâ yaŋe menduhuakmâ sâŋetâ denyene konok otbuap yamâ nâŋgânetâ bonje otbuap.” Yawu kulenguop.

Yakât otmâ takamune buku nombotne meyeknetâ lohimbi âlâ me âlâne otmâ hilipgunomai ya sâam tetekjan tuhuŋetâ sâam hâreyingiwom.

²⁻³ Emelâk yengâlen yâhâpne takawan yan girem den ekyongowan. Ya nelâmyongomappgât ya âlâkuâk sâamune nâŋgâm biwiyeŋan katnet. Emelâk taka den ekyongom pilâyekmâ âlâengen ariwan sâp yapâek lohimbi nombotne ândâpyene kârikne otmu orotmeme bâlene otbi ya tâtâem otmâ gai. Otmu lohimbi nombotne âlâneâmâ sâp yakât kakŋan otmâ hilipgunomai. Yawu otmâ gai yakât matne hâhiwin topne topne teteyingimu umatne kakŋan manmâ gai. Umatne yawu teteyingimawân Kiristohât wâtne tetemu ekmai. Yâhâ nâne Kiristohât sâtgât otmâ âi mem gan ya eknetâ tâŋat otmu yakât engat yâhâp otmâ. Yakât otmâ nâne yengâlen taka lohimbi ya sâam hâreyingimune matne menomai yan Kiristohât wâtne pato ya âlâkuâk tetemu eknomai. Sâp yan nâne yâkât sâtgât otmâ âi meman yakât topne nâŋgâm hengenunomai. ⁴ Bulâŋanâk emelâk Kiristo mem howanân kuŋetâ muop. Yamâ Anitâ Wâtgât Ambone ikne wâtŋan mumuŋambâ mem yahatmu tatmâ tihit otningimap. Nâne yâk orop biwinetne hikuakmâ konohâk otmu mansan. Yakât otmâ emelâk yâkne lohimbi hoŋ bayingim lohotŋan otyingiminiop yakât dopneâk nâne lohimbi hoŋ bayingim lohotŋan otyingim gan. Anitâne ikne wâtŋan Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Yakât otmâ Kiristone mâmâne otnihimu yâk orop biwinetne kepeiakmâ konohâk otmu yengâlen taka topyene mem tetewom.

⁵ Yene Kiristohâlen biwiyeŋne kepeim mansai me bia yakât yepak nanjai. ⁶ Otmu nâne yâkâlen biwinane kepeim wâtŋan kinmâ âi meman yakât yene nâŋgânetâ bulâne otbuapgât biwinane mem mansan. ⁷ Yene orotmeme âlepneâk otmâ mannetgât Anitâ ulitguman. Yawu mannetâ takawom yan ki sâam hâreyingiwom. Yawu otmâ nâne Kiristohât sâtgât otmâ âi meman yakât topne ki tetemu lohimbi nâhât nâŋgânetâ gemapne eknomai. Yawu gârâmâ yakât ki nâŋgâm ketet otman. ⁸ Lohimbi âlâ me âlâne Anitâhât den nâŋgânetâ bulâne otmu tem lâuwangimai ya yengât herone nâŋgâyingim den âiân ki katyekman. ⁹ Yakât otmâ yene Kiristohât tem lâum orotmeme âlepneâk otmâ mannetgât Anitâ ulitguman. Yawu otmâ tem lâuwangim târârâhâk mannomai yan taka herone nâŋgâyingim lohotŋan otyingiwom. ¹⁰ Nâne mem hewewen tuhuyekmune Kiristohâlen biwiyeŋne tiŋâk kepeim mannomaihât aposolo sâam katnekmâ âi nihiop. Yâhâ mem ge katyebongât ki sâam nihiop. Yawu gârâmâ yengâlen takawom yan den kâlâp ki sâayingim hâhiwin yingiwomgât nâŋgâm inânŋan girem den yu kulengum katyingian.

Paulone den bâne sâop.

¹¹ Bukulpne, den bâne yuwu sâamune nâŋgâm hengenunet. Yene manmanyene kingon ya pilâm kuwihakmâ herone nanŋangim biwi konohâk otmâ mannetgât nanjan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ Tihit tihit Amboŋne wawaeyekmu biwiyeŋne huruŋ sâuwap.

¹² Anitâ yet Kiristo yâk yetgâlen biwiyeŋne kepeim mansai yene herone nanŋanginomai. ¹³ Kiristohât komot yâk orowâk mansain yaŋe nâŋgâyingiai.

¹⁴ Kutdânenne Yesu Kiristone tihityene otmu biwi nâŋgân nâŋgânyene kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Otmu Awonnenne Anitâne mem hewewen tuhuyekmu buku oraŋim tânahom mannomai. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heakne mâmâne otyingimu ewe karaŋim mannomai. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

Galatia **Pauloŋe Galatia yeŋgât ekap** **kulemgum katiŋgiop.**

O bukulpne,

¹⁻² Yen Galatia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipne emelâk biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yeŋgât nâŋgâm nâŋe ekap yu kulemgum katiŋgian. Otmu bukulpne nâ orowâk manmâ Yesu Kiristo hoŋ bawaŋgim mansainne yawuâk nâŋgâyiŋgiai. Nâ Paulo, nâ Kiristo hoŋ bawaŋgim mansan. Otmu âi mem mansan yu lokne ki sâŋ nihiwi. Me Yesu Kiristoŋe aposololipne âi sâŋ yiŋgiop yaŋe ki torokatmâ sâŋ nihiwi. Anitâŋe nanŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yâkât otmâ yetŋak nâŋgânihim âi yu sâŋ nihimutâ mem mansan.

Kiristo kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop.

³⁻⁵ Nâ yeŋgât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋ ulitguman. “O Awoŋnenne, gike eŋgatgeâk otmâ Kiristo hâŋgâŋgurâ giop. Giop yamâ nenne lok bâleŋahât orotmeme kiŋgoŋ ya watmâ ari bâlemaingât lauhe lâum kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Mum yahalop yapâ bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋnenehop. Yakât otmâmâ Anitâ herone nâŋgâwaŋgim mepaem yâhânôm. Otmu Awoŋ, gâ otmu Kutdânenne Yesu Kiristo yetŋe Galatia ambolipne yeŋgât nâŋgâyiŋgim tihityene otmutâ yanâmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeneŋe konohâk otmâ sânduk sâŋ gaekgât ulitgohoan.” Yawu sâŋ yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepaem gaman.

Kiristohât den pat konok tap.

⁶ Otmu den umatŋe âlâ tap ya sâwoman. Anitâŋe ikŋe eŋgatŋeâk otmâ yen mem dâiyehop. Yawu gârâmâ Kiristo hâŋgâŋgumu gemu yâkâlen biwiyene katbi. Yakât girawu otmâmâ yâk yetgât hâkâŋ otmâ in yawu pilâyelekmâ biwiyene âlâhâlen katnomosai? Den pat âlepŋe tap yamâ Kiristohât den pat konohâk. Âlâ ki tap, bia kârikŋe. ⁷ Yakât otmâmâ lok ondowân gâtŋaŋe taka nâŋgân nâŋgânyene mem gulipgunehât Kiristohât den pat âlepŋe kelaŋgâtmâ biwiyenân kionŋsai. ⁸ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Nâŋe emelâk den sâŋ ekyongowan ya lok âlâ me âlâŋe kelaŋgatnomai, me torokatmâ âlâ ekyongonomai, yamâ Anitâŋe yakât matŋe hilipyongoâkgât nanŋan. Yakât otmâmâ lok wosapâ gâtŋe âlâ me âlâŋe, me aŋelo âlâŋe taka den pat âiŋe sâŋ ekyongonjetâ nâŋgâm kâkâsuk otnomai. ⁹ Nâ den yu emelâk ekyongowan. Girawu otmâ nelâm yongoap. Yakât yâhâpŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Kândikum ninak Kiristohât den pat âlepŋe sâŋ ekyongowan. Ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu mem biwiyenân katbi. Yamâ benne lok ondowân gâtŋaŋe taka den yu kelaŋgâtmâ biwiyenân kionbi. Yakât otmâ Anitâŋe matŋe yiŋgimu hemgât kâlâwân seyehâkgât nanŋan.

¹⁰ Den yan yu topŋe girawuhât yan? Lohimbiŋe herone nâŋgânihiŋetgât yan? Me nekŋetâ yahalâkgât yan me? Yawu bia. Yawuhât nâŋgâm oan mâne Kiristohât ki tem lâum hoŋ bawaŋgimbâm. Yawu gârâmâ topŋe yuwuhât yan. Anitâŋe nekmu ârândâŋ olâkgât yan.

Yesu Kiristoŋe Paulo âi sâŋ waŋmu miop.

¹¹ Nine topne sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. Emelâk den pat âlepŋe ya ekyongomune nâŋgâwi. Den yamâ lok nombotŋe yeŋgât lauyeŋambâ ki mewan. ¹² Me lok âlâ me âlâŋe ki kâsikum nihiwi. Ya bia kârikŋe. Yesu Kiristoŋe nâhât topŋambâek nâŋgâek sâŋ biwi nâŋgân nâŋgânne mem pâroŋ pilâmu nâŋgâmune keterahop. ¹³⁻¹⁴ Yâhâ biwi nâŋgân nâŋgânne ki mem pâroŋ pilâop sâp yan wuân me wuân otmune bâleminiop yakât emelâk ekyongonjetâ nâŋgâwi. Yuwu otminiwan. Lohimbi kerekŋe Anitâhât nâŋgâŋetâ

yahalâkgât Yura nenŋe tâmbâlipnenŋe yenŋât orotmeme ya watmâ manminiwan. Yawu otmâ bukulpne lok sihan orowâk manbinân nâŋe kârikŋe otmâ dondâ wangiyekban. Yakât otmâmâ lohimbiŋe nekŋetâ yahalop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe Yura nengât miti pilâm yapâ hionakmâ biwiyenŋe Kiristohâlen katmâ yâkât komolân torokatbi. Yâkât komolân torokatŋetâ ya yenŋât mâtâp manguyiŋgiwe sâŋ dondâ mem bâleyekmâ hilipyongominiwan.

¹⁵ Yawu gârâmâ angoân meŋnahât tepŋambâ ki tetewan sâp yan nâŋe Kiristohâlen biwinanŋe kepeim hoŋ bawaŋgiwomgât Anitânŋe sâŋ katnihiop. ¹⁶ Yâhâ yâkŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmu nâŋe Kiristohât den pat pâku lohimbi yenŋâlen ari sâŋ tetem ekyongowomgât ikŋe nanŋaŋe mâtâwân tetenihiop. Mâtâwân tetenihiop yakât kakŋan nep topŋe katbe sâŋ lok âlâhâlen ari ki âikum nâŋgâwan. ¹⁷ Me Kiristohât aposololipŋe Yerusalem kapiân manbi ya yenŋâlen gurâ ki ari âiyongom nâŋgâwan. Kiristo ikŋak aposolo nep sâŋ nihiop yanâk pilâm yahatmâ Arawia hânân ari manban. Manmâ manmâ yapâ âwurem Damasiko kapiân ari manban. ¹⁸ Yan ari manmune yambu kalimbu pesuk sâop. Yakât kakŋan Petoro in ekbe sâŋ Yerusalem kapiân yâhâwan yanâk yâk orowâk manmutŋe sande yâhâp olop. ¹⁹ Sâp yan yâk otmu Kutdânennahât imiŋe Yakowo ya yetŋiâk yelekban. Yâhâ aposolo âlâlâ ya ki yekban. ²⁰ Den yan yu Anitâhât senŋan kinmâ yan. Yakât otmâmâ den mian otbuawâmâ matŋe nihiwuap.

²¹ Nâŋe nine kapi Kilikia hânân tap yan ari âi topŋe katmâ Kiristohât den pat ekyongom manban. Otmu yapâ pilâyekmâ Siria hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari den kâsikum yinŋim manban. Yakât otmâmâ Yesuhât komot Yuraia hânân manbi yenŋâlen ki arimune enâkbin. ²² Yawu gârâmâ nine topne nâŋgâwi yanŋe ari lohimbi yuwu sâŋ ekyongowi. ²³ Emelâk nâhâitŋe “hilipnongominiop. Yâhâ sâp yiwerenŋeâmâ lohimbi kerekŋe Kiristohât nâŋgâŋetâ bulânŋe otmu biwiyenŋe yâkâlen katŋetgât yâkât den pat ekyongom mansap.” ²⁴ Nâhât topŋe yawu ekyongonŋetâ nâŋgâm Anitâ mepaewi.

2

Pauloŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe yenŋâlen torokalop.

¹⁻² Otmu yapâ nâŋe kapi âlâen âlâen ari den kâsikum yinŋim manmune yambu 14 pesuk sâop. Yakât kakŋan Anitânŋe biwi nâŋgân nâŋgânne mem hewewenŋe tuhumu Banawa yet Tito meyelekmune Yerusalem kapiân yâhâwin. Yan yâhâmunŋe Kiristohât komot ya yenŋât kunlipyenŋe orop tihâk menduhuakbin. Menduhuakmâ nâŋe emelâk pâku lohimbi yenŋâlen ari Kiristohât den ekyongowan yakât topŋe nâŋgâne sâŋ âinohowi. Otmu mâtâp mangunihimai sâŋ den ya topŋambâek sâŋ tetem ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahop. ³ Topŋe yuwuhât yan. Nenŋe Kiristohâlen torokatmâ yan Mosehât girem den nâŋgâmunŋe porap otmu ki lâum manbin. Yawu manbin yan bukunenŋe Tito, Girik gâtŋe, yâhâmâ emelâk nengâlen torokalop yamâ hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuwin yakât den pat ekyongomune nâŋgâwi. ⁴ Yawu gârâmâ lok perâkŋaŋe topnenŋe mem tetene sâŋ nengât osetnenŋan taka manbi. Taka Mosehât girem den ya yâhâpŋe mem miwirikum hâkŋe torehenŋan undip tuhuwangine sâŋ kendâningiwi.

⁵ Kendâningim Kiristohât den pat âlepŋe ya kelanŋatne sâŋ otŋetâ denyenŋe ki nâŋgâwin. Denyenŋe ki nâŋgâwin yakât otmâ hâkŋe torehenŋan undip ki tuhuwi. Yakât otmâmâ yengu yawuâk Mosehât girem den ki watmâ mannomai. ⁶ Otmu Yesuhât komotŋe papatolipyenŋe yenŋât nâŋgâŋetâ yahatsap. Yamâ Anitâ lok biwinenŋe ekmapŋe nâŋgâningimu ki gewe yâhâwe otmap. Otmu nâŋe gurâ yawuâk lok âlâ me âlâhât ki nâŋgâmunne yahatmap, me ki nâŋgâmunne gemap. Otbi yamâ yâk yenŋât wahap. Anitânŋe konok biwinenŋe ekmap. Yawu gârâmâ papatolipyenŋaŋe nâhât den yu ki kum meme sâsâ tuhunekbi.

⁷⁻⁸ Otmu nine topne yuwu sâŋ ekyongomune ekbi. Emelâk Anitânŋe Petoro mâmânŋe otbanŋim âi sâŋ wanŋmu Yuraia hânânâk tatmâ Yesuhât den pat âlepŋe ya kapi ambolipŋe

kâsikum yin̄giop. Yâhâ nân̄jeâmâ pâku lohimbi yengâlen ari den yu ekyongowehât mâmân̄je otnihim âi sâm nihiop. ⁹ Otmu den ya sâm ekyongomune nân̄gân̄jetâ keterahopgât Yakowo, Petoro, Yoane, yâk yengât lok kunyene manbiñe nâ otmu bukune Banawa buku otnitgim yuwu sâm hân̄gân̄notgowi. “Nenâmâ yuânâk tatmâ kapi tipi tapi tatmâ arap yu ambolipñe yengâlen âi mem mannom. Yâhâ yerâmâ pâku lohimbi yengâlen ari âiyetñe tuhuromawot. ¹⁰ Otmu konohâk tap yamâ yuwu nân̄gâyeyet. Bukulipnenñe nombotñe umburuk mansai ya yengât nelâm yotgomap.” Sâñetâ sâwan. “Yâk tânyongoromgât nan̄gait.” Yawu sâm den hikum karakbin.

Pauloñe Petoro hâme hârewañgiop.

¹¹⁻¹³ Otmu ya pesuk sâmu nân̄je Banawa mem Yerusalem kapi pilâm orowâk Antiok kapiân ariwit. Yan ari manmâ manmâ âlâengen ari den ekyongowe sâm pilâyekmâ ariwan. Otmu hilâm âlâen Petoroñe Antiok kapi ari pâku lohimbi nombotñe biwiyene Kiristohâlen katbi yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Yawu manñetâ Yakowohât bukulipñe Yerusalem kapiângembâ gem Antiok kapiân ari Petoro yuwu sâm hâme hârewañgiwi. “Bâe, otdâ bâleap yakâ. Girawu otmâ pâku lohimbi orowâk sot nem mansai. Ya ki orotñe.” Yawu sâm hâme hârewañgiñetâ bukulipñe nombotñane pâku lok yengât hâkyene torehennan undip tuhuyekbiñe nân̄gâm bâlewan̄gimaihât pâku lohimbi ya pilâyekmâ Yakowohât bukulipñe yengâlen torokalop. Petoroñe yawu olop yakât Yura lohimbi nombotñane ya ekmâ pilâyekbi. Pilâyekñetâ Banawane yekmâ pârâk pilâm yawuâk otmâ yâk yengâlen torokalop.

¹⁴ Yawu otñetâ nâmâ âwurem ari topyene mem tetem nân̄gâmune dondâ bâleop. Yâkñe Kiristohât denñe tâñ tâñâk ki watmâ manbi. Petoroñe otmu bâleop yakât topñe teteâkgât Yesuhât komot ya yengât senyenan kinmâ yuwu sâm ekuwan. “Petoro, gâ wuân mendâ bâleap? Gâ Yura lok. Yawu gârâmâ Yura nengât orotmeme hân̄giñe ya pilâm, pâku lohimbi yengâlen torokatmâ mansat. Yawu gârâmâ wongât pâku lohimbiñe Yura nengât orotmeme hân̄giñe otñetgât meme sâsâ tuhuyeksat? Ekmune dondâ bâleap.

Himbim yâhân̄omgât mâtâp konohâk tap.

¹⁵ Nenâmâ Yura lohimbi. Anitân̄je girem den âlâlâ Mose ekumu kulemgup ya biwinennan katmâ nân̄gâmain. Yawu otmâ pâku lohimbiñe Anitâhât den ki lâum mansai yawu ki otmain. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâhât girem den yan papatolipnenñane yene engatyeneâk watmâ den âlâlâ torokatmâ kulemgowi. Yamâ lok âlâ me âlâne papatolipnenñane girem den âlâlâ kulemgowi ya lâun̄jetâ Anitân̄je yekmu ârândân̄ otbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkñe Kiristohâlen biwiyene katnomai yamâ Anitân̄je yekmu ârândân̄ otbuap. Mâtâp âlâ ki tap, bia kârikñe. Nenâmâ emelâk Kiristohâlen biwinenñe katbin. Yâkât otmâ papatolipnenñe yengât girem den yakât nân̄gâmunñe tâñât otmap.

¹⁷ Kiristohâlen biwinenñe katbin yapâek bukulipnenñe Yura lok pilâyekmâ pâku lohimbi, tosayene orop sâminiwin, yengâlen torokatbin. Ya yengâlen torokatmâ papatolipnenñe yengât girem den ki lâuaingât Yura lok nombotñane nengât “tosa lok” sâmai. Tosa lok mâne âlâ girawu sâmbâin. Yuwu sâmbâin me? “Âo, Kiristone orotmeme bâlenjan dâim ari katnenekmu otmunñe bâleap. Yakât otmâ tosa ya Kiristohâlen tap.” Yawu sâm tosa ya Kiristohâlen kârâm pilâwin mâne ki ârândân̄ otbâp. Yawu ki tap. Yawu gârâmâ Yura lok yengât orotmemeyene hân̄giñe ya watmâ ki otnomai.

¹⁸⁻¹⁹ Yakât nân̄gân̄jetâ keterahâkgât yuwu sâmune nân̄gân̄jet. Nâmâ papatolipnenñe yengât girem den bet pilâwan ya âlâkuâk miwirikum lâuwom yanâmâ nâhât yuwu sâñetâ bonñe otbuap. “An̄goân Pauloñe papatolipnenñe yengât girem den bet pilâop yanâmâ tosa miop.” Nâhâitñe yawu olop sâñetâ yanâmâ bonñe otbuap. Yawu gârâmâ topñe yawu ki tap yakâ. An̄goân girem den âlâlâ ya lâuwe sâm tâpik gupik otminiwan. Tâpik gupik otmâ manmâ gamune yane ki tânnohop. Yakât otmâ pilâmune pesuk yap. ²⁰ Pilâmune pesuk sâmu yan̄jahâmâ Anitân̄je nanñe hân̄gângumu ge nâhât kawean kinmâ muop yâkâlen

biwine katban. Biwine katmune yâkņe tânohom manman kârikņahât pat kunihiop. ²¹ Yakât otmâ yuwu nanġan. Kiristo muop yan manman hânġiņe ya betbaņġim muop. Yâhâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatmu manman âiņe miop. Yakât dopņeâk otmâ biwine yâkâlen katban yan papatolipnenņe yeņġât girem den hânġiņe lâuminiwan ya bet pilâwan. Yakât otmâ Kiristoņe mâmâņe otnihimu yâk orop biwinetņe kepeiakmâ konohâk oap. Yakât otmâmâ yâkâlen biwinaņe kepeim hoņ bawaņġim mansan. Kiristoņe wawaenenekmâ ge kawenenņan kinmâ muop yakât ki nânġâmune tâņât otmap. Yamâ yuwu nanġan. Papatolipnenņe yeņġât girem den lâumunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap mâne Kiristoņe ge imbiâk muop sâmbâin. Yawu.

3

Yesu Kiristohât mâtâp me girem dengât mâtâp

¹ Bukulipne, Galatia ambolipņe yuwu sâmune nânġâņet. Emelâk Anitâņe Yesu Kiristo hânġângumu ge nengât otmâ howanân kuņetâ muop yâkât den pat âlepņe ekyongomune nânġâm biwiyenġan katbi. Yanġak benņe girawu otmâ sâp yiwerenņe yuâmâ lohotņe otņetâ Yura kapi ambolipņe yeņġâlen taka biwiyenġan kionmâ nânġân nânġânyenņe mem gulip malap tuhuai? Bâe, topņe wongât Kiristohât mâtâp bulâņe ya pilâm Yura nengât orotmeme hânġiņe ya watmâ mansai? Ya ki orotņe. ² Yakât yiwerenņe âiyongomune sâņetâ nânġâwe. Yeņe papatolipnenņe yeņġât girem den âlâlâ ya lâuņetâ yanâmâ Anitâņe Wâtġât mâmâņahât Heak hânġângumu ge mâmâņe otyiņġiop me bia? Bia yakâ. Yâhâ nâņeâmâ Kiristohât den pat âlepņe ekyongomune nânġâņetâ bulâņe olop. Yawu nânġâņetâ bulâņe otmu Yesuhâlen biwiyenņe katbi yanâk Anitâņe Wâtġât mâmâņahât Heak hânġângumu yeņġâlen ġiop. ³ Yakât otmâ girawu otmâmâ kopa oai? Ya ekmâ pârâk pilan. Yakât torokatmâ yuwu sâwe. Kândikum emelâk Kiristohâlen biwiyenņe katmâ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heak yâkât wâtņan kinņetâ nânġân nânġânyenņe mem pâroņ pilâyiņġimu Kiristohât mâtâp yawuâk watmâ manbi. Yakât otmâ yeņe yiwerenņe wâtnenņanâk kinmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ olâk sâm oai ya ekmune ki dopņan oap. ⁴ Yâhâ aņġoân Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņġimu biwiyenġe heronņe otbi. Otmu Kiristohâlen biwiyenņe katbi ya imbiâk otmaiġât Yura nengât orotmeme hânġiņe ya pilâņet. ⁵ Yakât âlâku sâwe. Papatolipnenņe yeņġât girem den âlâlâ lâuai yakât otmâ Anitâņe ki mâmâņe otyiņġimu kulem topņe topņe miai. Yuâmâ Kiristohâlen biwiyenņe kepeiġai yakât otmâ Anitâņe Wâtġât mâmâņahât Heak hânġângumu ge mâmâņe otyiņġimu kulem topņe topņe miai.

Awarahamņe olop yakât topņe

⁶ Yakât topņe teteâġġât Awarahamņe olop ya sâlikum ekņet. Yakât Moseņe kulemġuop ya yuwu tap. “Anitâņe Awarahamġât pat kuwaņġiop ya nânġâm yâkâlen biwiņe katmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manop yakât Anitâņe ekmu ârândâņ olop.” Yawu kulemġuop. ⁷ Yakât otmâ Yura nengâlen ġâtņe me pâku lohimbi yeņġâlen ġâtņe âlâ me âlâņe biwiyenņe yawu katmai yamâ Awarahamġât sen bulâņe mansai sâm Anitâņe nânġâyġiņġimâp. Yakât otmâmâ Anitâņe Awarahamġât pat kuwaņġiop yakât bulâņe yen orowâk menomai. ⁸ Yawu ġârâmâ yakât torokatmâ sâwe. Anitâņe pâku lohimbi nombotņe biwiyenņe yâkâlen katmâ tem lâuwaņġiņetâ tosayenņe pilâyġiņġiwuap yakât emelâk inânņan nânġâop. Ya nânġâm Kiristo ki hânġângumu ġiop yan ya nânġâm Awaraham yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi ġâhât tepġan ġâtņe âlâņe tetem lohimbi hânņan kulemņan mansai ya menduhuyekmu manman âiloņġoân manmâ heronņe nânġânomai.” ⁹ Moseņe yawu kulemġuop yakât topņeâmâ yuwu. Awarahamņe Anitâhâlen biwiņe katmâ biwi yâhâp ki olopġât Anitâņe nânġâwaņġiop. Yakât dopņeâk otnom yamâ Anitâņe Awarahamġât pat kuwaņġiop ya ambokunom.

Girem dengât topņe

10-12 Otmu yakât torokatmâ sâwe. Moseŋe yuwu kulemguoop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den yu tâŋ tâŋâk ki watnomai yamâ Anitâŋe matŋe umatŋe yingimu mem hiliwahonomai.” Yawu tap. Yâhâ sâp âlâen Anitâŋe sâmu Moseŋe den yuwu kulemguoop. “Lohimbi âlâ me âlâŋe biwiyenŋe Anitâhâlen katmâ denŋe lâuwaŋginomai yamâ manman kârikŋan katyekmu mannomai.” Yawu kulemguoop. Girem den tap ya âlâku sâmune nâŋgâŋet. Ya yuwu tap. “Lohimbi âlâ me âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmâ mannomaiŋeâmâ manman kârikŋan mannomai.” Yawu tap.

13 Yawu gârâmâ âlâŋe girem den ya tâŋ tâŋâk watmu ârândâŋ otbuap? Lok yawuya âlâ ki tap, bia kârikŋe. Yakât nen kerekŋe girem den ya lâumain yamâ târârâhâk ki watmain. Yakât nâŋgâm Anitâŋe Kiristo hâŋgâŋumu ge sârerenenekmu howanân kuŋetâ muop. Yakât Moseŋe den âlâ yuwu kulemguoop. “Lok âlâ me âlâ nahân yongonŋetâ kinnomai ya yeŋgât yuwu sânomai. “Lok yuâmâ Anitâŋe matŋe waŋmu miap,” yawu sânomai.” Yawu sâm kulemguoop. 14 Yakât otmâmâ Yesu Kiristoŋe nengât tosaŋet otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop. Yakât otmâmâ Anitâŋe Awaraham pat kuwaŋgiop yakât bulâŋeâmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak ya hâŋgâŋumu ge mâmâŋe otningimu manman kârikŋan manmâ yâhânom.

Anitâŋe sâmu kârikŋe olop.

15 Nenŋe orotmeme âlâ otmain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Lok yâhâp den hikumutâ kârikŋe otbuap. Ya bukuŋe âlâŋe kelangatbuap, me den âlâ torokatmâ sâwuap, me nombotŋe hârewuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yuwu ekne. Anitâŋe den hikuop ya ki hâukum âlâ sâwuap. Bia kârikŋe. 16 Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yuwu tap. “Nâŋe gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe âlâ tetewuap yet den yukât bulâŋe yitgiwom.” Yawu sâm ekuop. Yakât otmâmâ yuwu ki sâop. “Gâ otmu gâhât tepgan gâtŋe tetem mannomai yen kerek yitgiwom.” Yawu ki sâop. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe konok, Kiristo teteop yanâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop yakât bulâŋe yâkâlen teteop. 17 Yawu gârâmâ Anitâŋe Awaraham den ekuop ya yambu 430 pesuk sâmu yanâmâ girem den Mose waŋop. Otmu Awaraham den ekuop yakât kakŋan Mose ki ekuop. Yawu gârâmâ Mose girem den waŋop yaŋe mem ge katbuap, me Awaraham den ekuop ya hâukum âlâ sâwuapgât dop âlâ ki tap. 18 Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâŋe Awarahamgât manman kârikŋahât pat kuwaŋgim den ekuop ya girem denân torokatmâ ki sâop. Awarahamâk ekuop. Yawu gârâmâ manman kârikŋe ya mene sâm Anitâŋe Awaraham den ekuop ya otmu girem den yâhâp yâhâp ki menom.

19 Yawu tap. Yakât otmâmâ topŋe girawuhât Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguoop? Topŋe yuwuhât. Girem den yaŋe lok topnenŋe mem teteningimap. Emelâk tâmbâlipnenŋaŋe manmâ otŋetâ bâlem gaop. Otmu nen gurâ yawuâk otmunŋe bâlem gamap. Yawu gârâmâ Awarahamgât tepŋan gâtŋe Yesu Kiristoŋe teteop. Tetem yan Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe mem teteningiop. Mem teteningiop yakât otmâ girem den kandi sâop ya pesuk sâop.

Otmu âlâ torokatmâ sâwe. Anitâŋe aŋeloŋe hâŋgâŋumu ge girem den Mose ekumu kulemguoop. 20 Yawu gârâmâ Anitâ ikŋak ge Awaraham ekuop.

Lohimbi kerekŋe Anitâhât girem den târârâhâk ki watmain.

21 Yakât otmâmâ girem den otmu Anitâŋe Awaraham den ekuop yaŋe lâuahowot me bia? Lâuahowot yamâ benŋe topyetŋe ikŋiâk ikŋiâk. Yawu gârâmâ Anitâŋe girem den sâm kalop yaŋe manman kârikŋahât mâtâp mem teteningiop mâne yaŋak benŋe girem den ya lâumunŋe ârândâŋ otbâp. 22 Yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Miti den kândikum kulemguwî yan den âlâ tap yakât topŋe yuwu. Yesu Kiristo ki giop yan nen kerekŋe girem den lâuminiwin yamâ târârâhâk ki watbin. Yakât otmâ Anitâŋe mumuhât pat kuningiop. Yakât kakŋan Anitâŋe manman kârikŋahât pat sâm Awaraham kuwaŋgiop yakât bulâŋe mene sâm Kiristohâlen biwinenŋe katnomgât mâtâp teteop.

23-24 Mâtâp teteop yamâ Yesu Kiristohâlen biwinenñe katnehât Anitâñe hângângumu giop. Yâhâ ki giop sâp yan girem den yañe manmannenñe bâleñe ya mem tetekñan tuhumu mumuhât pat otbin. Mumuhât pat otmâ gamunñe Yesu Kiristone gem yapâ holañnenekbe sâm nengât sâm muop. 25 Mumu yâkâlen biwinenñe katmunñe Anitâñe nenekmu ârândâñ otmu yakât otmâmâ girem den ya torokatmâ lâunomgât mâtâp bialop.

Kiristohât manman hanjalakmâ manmâ yâhânom.

26 Otmu yeñe yawu otmâ yâkâlen torokatñetâ yanak Anitâñe nanne baratne sâm meyehop. 27 Yawu otmâ toen mem katyekñetâ yanâmâ manmanyenñe bâleñe ya kon sâm pilâm Kiristohât manman ya hanjalakmâ yâkâlen torokatbi. 28 Yâkâlen torokatmâ nen hârok Anitâhât komot otmâ mansain. Yawu mansain yakât ki mem kâsipnongomap. Nen Yura lohimbi, me yen pâku lohimbi, me lok kutyenñe orop, me kutyenñe bia, me âwâ nan me mâmâ barat, nen kerek komot konohâk oain. Yesu Kiristone kunnenñe oap yakât otmâ Anitâñe nenekmu dop konohâk oain. 29 Emelâk Anitâñe Awarahamgât pat sâm kuwañgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiñgiop yakât bulâñe menomai. Yawu gârâmâ yenâmâ topñe yawuhât otmâ Awarahamgât sen sâm katyehop.

4

1 Emelâk den yan yakât âlâkuâk sâwe. Nenâmâ Anitâhât nanñe baratñe mansain. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Nengât orotmeme yamâ yuwu tap. Nenñe munomân nan baralipnenñe nengât bât tosa ya yâkñe galemgunomai. 2 Gârâmâ nenñe ñañayenânâk mum pilâyeknomân mandu otnomai yan hep torehenlipnenñe wawaeyekmâ tihityenñe otmai. Tihityenñe otñetâ papato otmâ yanâmâ âwâ mâmâlipyenñe yengât bât tosa ya yehâk galemguaknomai. Orotmeme-nenñe yawu tap. 3 Otmu yakât dopñeâk nen Yura lohimbiñe lepat nângân nângânân manmâ gawin yan Mosehât girem den otmu papaptolipnenñe yengât girem den yakât amutgen manmâ gawin. 4-5 Otmu embânân Anitâñe hân himbim ki kândikyotgowân ikñe nanñe hângângumu gewuap yakât sâpñe kalop. Sâpñe kalop ya ekmu ârândâñ otmu nanñe hângângumu giop. Hângângumu gemu nen kerekñe Anitâhâlen ari torokatmunñe ikñe nanñe baratñe sâm menenehâkgât Yura imbi âlâhât tepñan ge tetem girem den ya tâñâk lâum manop. Yawu manmâ nenñe girem den târârâhâk ki watmâ gawin yakât otmâ sâreñenekmâ girem den yapâ holañnenehop.

6 Anitâ nanñe holañnenehop yakât otmâ nenñe Anitâhât nanñe baratñe otmâ mansain. Yawu nângânehât Anitâñe nanñahât Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenñe mem hewewenñe tuhumu Anitâ heronñe nângâwanjim “Awoñnenñe, kâwiâk nanñe olon,” sâm mepaemain. 7 Bukulipne, yengu yawuâk Anitâ heronñe nângâwanjim mepaem mansai. Yawu gârâmâ yeñe emelâk Anitâhât topñe ki nângâm orotmeme kiñgoñ otmâ manminiwi ya pilâm Anitâhâlen biwiyenñe katmâ yâkât komolân torokatbi. Yakât otmâmâ nanne baratne sâm meyekmâ Awarahamgât pat kuwañgiop ya yen gurâ yawuâk kuyiñgiop.”

Pauloñe Galatia ambolipñe yengât nângâm gorâwanjiop.

8 Emelâk embânân Anitâhât topñe ki nângâm manminiwi sâp yanâmâ Porom Lâpio me wahap tâñâtñe yawuya mepaem yakât amutgen manminiwi. 9 Yawu gârâmâ emelâk Anitâñe tep âlep nângâyinjim meyekmu yâkât topñe ekmâ nângâñetâ bulâñe olop. Yakât otmâ yiwerenñeâmâ topñe girawuhât otmâ Anitâ betgum Porom Lâpio ya hoñ bawangine sâm oai? Yañe manman kârikñan mem katyekbuapgât dop âlâ ki tap yakâ. 10 Otmu Anitâñe yengât nângâyinjim ârândâñ olâkgât Yura nengât orotmeme hângiñe yuwuya watne sâm oai? Yeñe tatmâ nângâ nângâ sâp, me sotgât hâi sapa manmai yakât sâp, me hilâm kâmbukñe topñe topñe ya watmâ mansai ya ekmune dondâ bâleap. 11 Nâñe

yengâlen puwâk taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne olop ya bet pilâm orotmeme nê hânge ya miwirikum watmaihât nângâm gorânihiap.

¹² Nâne Yura nengât orotmeme hânge ya pilâm yen pâku lohimbi mansai yengâlen torokatmâ manmâ gan. Yakât otmâ yeje topne girawuhât otmâ sâp yiwerene pilânekâmâ Yura nengât orotmeme hânge miai. Yengâlen puwâk takawan yan yeje nâ buku otnihim laune lâuwi. Yakât otmâmâ yu oai yu pilânetgât nangan.

¹³ Otmu yengâlen tohowan yan kundat pato tetenihiop. Yawu tetenihiop yamâ nâne yen orop sâp kâlewâk manmâ Yesuhât den pat âlepne ekyongowan. ¹⁴ Otmu yeje tânohom yan ki nângâm bâlenihim hâkâj kakjan otbi. Yâhâ anelo âlâne yengâlen takaop, me Yesu Kiristo ikjak yengâlen takamu buku otbângimbâi dop yawuâk buku otnihiwi. ¹⁵ Otmu wuân me wuângât ulityongowan mâne in yawu nihimbâi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ girawuhât otmâ nâ pilâneksai? ¹⁶ Nâne yengât tepne nângâm den bulâne ekyongowan. Yamâ yeje yiwerene nâhâtne “nângâm bâleningim mem ge katnenekbe sâm oap” nangei? Yakât nângâmune tepne bâleap.

¹⁷ Otmu nen Kiristohâlen biwi konohâk hikum mansainne hionaknehât lok ondowân gâtne taka biwiyen kionbi. Yâhâ yeje pilânenekmâ yâk yengâlen torokatnetâ yâk orop mepaeneneknetgât yengâlen takawi. ¹⁸ Nâne tânyongowongât dop âlâ ki talop. Yâhâ lok yan biwi konohâk otmâ tânahone sâm yengâlen takawi mâne herone nângâyngimbâm. Yawu gârâmâ emelâk nâne yen orop manmâ biwinenne kepeim manbin ya girawuhât otmâ biwinenne holanakmu mansain?

¹⁹⁻²⁰ Yengât den pat ya nângâmune umatne olop. Gârâmâ den umatne yu ekyongowe sâm otmune umatne oap. Yen orop hâme konok mansain mâne umatne ya kuwikbâin. Yakât yiwerene mâtâp tetenihimu yengâlen takawongât nangan. Yakât nângâm den âlâen hâum sâwe. Imbilipnenne naom mene sâm hâliliakmâ tatmâ naom memai, yakât dopneak yeje Kiristohâlen biwiyenne kepeim tem lâuwangetgât emelâk yengâlen taka Kiristohât den pat âlepne ekyongomune nângânetâ bulâne olop. Yawuâk torokatmâ mannetgât biwine yengâlâk nângâm tan. Yakât otmâ yiwereneâmâ Yura nengât orotmeme hânge ya laune sâm otjetâ yakât otmâ yâhâpne witgum biwiyene Yesuhâlenâk kinâkgât den umatne yu ekyongowe sâm biwine umatne oap. Yeje Kiristo betgumaihât otmâ gorâ bâlene nihimu mansan.

Sara yet Haha yâk yetgâlen hâum sâop.

²¹ Yengâlen gâtne nombotne Mosehât girem den ya laune sâm otmâne yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângânet. Moseje den âlâ torokatmâ kulenguop yakât mâtâp yuwu tap. ²² Awarahangât nanyâhâtnê yâhâp teteowot. Nanne kunne yâkât kutneâmâ Ismae. Yakât topne yuwu tap. Awarahamne imbiye Sara memu yâkâlen nanyetne membuap yakât Anitâne bunewâk pat kuyitgiop. Yawu yamâ inâk kâsi manowot. Yâhâ Anitâne Awarahangât den hikuop ya nelângumu ikne hon bawa imbi, kutne Haha sâm ya miop. Ya memu yâkâlen nanne kunne miop, yamâ kutne Ismae.

Yâhâ nanne âlâ, kutne Isaka sâm, yâkât topneâmâ yuwu. Anitâne Awaraham imbiâit yetgât pat kuyitgiop yakât ki nelânguop. Otmu Sarane naom membuap sâop yakât otmâ manmâ gam gam nanne miop. ²³ Yâhâ nanyâhâtnê topyetne yamâ ikniâk ikniâk oawot. Âlâmâ, Ismae sâm, yâhâmâ Awarahangâlen Hahane imbiâk miop. Yâhâ âlâmâ, Isaka sâm, Anitâne den hikuop yakât bulâne Awarahangâlen Sarane miop.

²⁴ Otmu Anitâne imbi yâhâp yu yetgât mâtâp ikniâk ikniâk sâm yitgiop. Yakât otmâ yâk yetgât sen ya gurâ yawuâk komot ikniâk ikniâk mansai. Yakât topne yuwu nangan. Imbi kutne Haha yanêâmâ hon bawa giminiop. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ yawuâk hon bawa manmai. ²⁵⁻²⁶ Otmu Haha yâhâmâ Arawia hânân pumne âlâ tap, kutne Sinai, yan Anitâne girem den Mose wanop yakât dop olop. Hahahât sen yan

hoŋ bawa otmai dop yawuâk Yura kapi ambolipŋaŋe Anitâŋe girem den kalop ya lâum manmai. Hahahât dopŋe yawu.

Otmu Sarahât dop yuwu. Yâhâmâ Awarahamgât imbiŋe. Yakât otmâmâ yâkât sen tetem sambe sambe otmâ hoŋ bawa ki mansai. Otmu Saraŋeâmâ Yerusalem kapi âiŋe himbimân tap yakât dop olop. Sarahât sen yamâ nen mansain yu. Gârâmâ kapinenŋe himbimân tap yan yâhâ ambokunom. Yakât otmâ girem den hânŋiŋe lâunomgât dop ki tap. ²⁷ Yakât otmâ Anitâŋe sâmu poropete âlâŋe den kulemguop ya yuwu tap.

“Imbi kâsi, yuwu sâmune nânŋâ. Gâŋeâmâ naom âlâ ki mion. Otmu naom membe sâm ki hâliliakmâ tatmâ hâhiwin nânŋâon. Yakât otmuâmâ gâhât lokŋe imbi ondop memu nanŋe miop. Yakât otmuâmâ nânŋârâ gorâhahimapgât yuwu sâmune nânŋâ. Hâmbâi mâne gâhât sen yaŋe tetem sambe sambe otmâ potgahât sen ya wangiyeknomai. Yakât nânŋâm biwihe gemu heronŋe kakŋan man. Yawu.”

²⁸ Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Anitâŋe Awarahamgât sen tetem sambe sambe otnomaihât pat kuwaŋgiop ya yawuâk nanŋe Isaka kuwaŋgiop. Otmu pat kuwaŋgiop yakât bulâŋe tetemu nen Yura lohimbî otmu yen pâku lohimbî dop konohâk otmâ Awarahamgât sen mansain. Yakât otmâ imi ata me wârâ tou yawu mansain.

²⁹ Haha yet Sara yetgât topyetŋahât torokatmâ sâmune nânŋâŋet. Awarahamŋe Anitâhât den ya nelâmgumu imbi hoŋ bawaŋgiminiop ya memu naom âlâ miop. Naom yaŋe pato olop. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe Sara mâmâŋe otbaŋgimu nanŋe miop. Saraŋe naom memu Haha nanŋaŋe yâkât nânŋâm mem ge katbe sâm olop. Yakât dopŋeâk yiwerenŋe lohimbî girem den lâum mansainŋe nen ki lâum mansain yu nenekŋetâ bâlemu mem ge katnenekne sâm otmai. ³⁰ Otmu Saraŋe Awaraham yuwu sâm ekumu launŋan miop.

“Potne Hahahât nanŋe Ismaenŋe gâhât bât tosa ki galemguwuapgât nanŋan. Nannetŋe Isaka yâkŋak gâhât bât tosa galemgum manbuapgât nanŋan. Yakât otmâ watyelekdâ ariyet.”

Yawu sâm ekuop. Awarahamŋe Sara launŋan miop yakât dopŋeâk yeŋe otŋetgât nanŋan.

³¹ Otmu yakât torokatmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim mansainŋeâmâ Sarahât sen oain. Nânŋâmune yawu oap. Yakât girawuhât otmâ yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe girem den lâum yan Haha sen otne sâm oai? Kâmbukŋe, yawu ki otŋet.

5

Kiristonŋe manman âlepŋan katnenekmu mansain.

¹ Otmu nenŋe girem den lâum pâpŋumunŋe tosa teteningimapgât Kiristonŋe nengât sâm gem yapâek holaŋnenedop. Yapâ menenekmâ manman âlepŋan katnenekmu mansain. Otmu yengu yawuâk holaŋyekmâ nengâlen torokatyekmu komot konohâk oain. Yakât otmâmâ yeŋe ki pilânenekmâ girem den hânŋiŋe ya mem miwirikum lâunomai.

² Bukulipne yakât âlâku ekyongomune nânŋâŋet. Yeŋe Anitâŋe yekmu ârândânŋ olâkgât hâkyeŋahât torehenŋan undip tuhuaŋginomai yamâ dop yuwu otbuap. Yawu otnomai yanâmâ Kiristonŋe manman kârikŋahât mâtâp âiŋe meyiŋgiop yamâ nânŋâŋetâ tâŋât oap yakât dop otbuap. Yakât otmâ Kiristonŋe mâmâŋe otyiŋgiuapgât dop ya biatbuap.

³ Bukulipne, yawu otmaihât âlâku sâwe. Yeŋe girem den pâŋe konohâk lâum hâkyeŋahât torehenŋan undip tuhuaŋginomaihât dop bia. Yawu otnomai yan Anitâŋe girem den sâm kalop ya hârok lâunomai sâm kalop. Yakât otmâmâ yeŋgâlen umatŋe dondâ teteyiŋgiuap.

⁴ Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe Anitâŋe yekmu ârândânŋ olâkgât girem den ya miwirikum lâunomai yanâmâ Kiristo pilânomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe anŋoân tepŋe nânŋâm manman kârikŋahât mâtâp meyiŋgiop ya maŋguyiŋgiuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenâmâ biwinenŋe Yesu Kiristohâlen katmâ mansainŋe komot konohâk otbin. Nen hâknenŋahât torehenŋan undip tuhuaŋgiwin me yen ki tuhuaŋgiwi nenâmâ komot konok otmâ

biwinenŋe Yesuhâlenâk kinmu haonmâ ârândân tep âlep nanŋanŋim honŋ bawanŋimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe âwurem ge sâreerenekmu Anitâŋe umam sâningim mem manman kârikŋan torokatnenekbuap. Yakât otmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim mansain. Kepeim manmâ Kiristoŋe in yawu ge menenekmu yâhâne sâm yakât mitiwahom mambot gumbot otmâ mansain.

⁷⁻⁸ Bukulipne, yen aŋgoân den pat âlepŋe ya nâŋgâm Kiristohât tem lâum honŋ bawanŋinjetâ yekmune âilonŋo nandoroŋe olop. Otmuâmâ Kiristohât mâtâp watne sâm otŋetâ yan Anitâŋe undip ki katyŋiŋiop. Yakât otmâ sâp yiwerenêâmâ âlâŋe undip maŋguyŋinjetâ âlâengen arine sâm oai? Me âlâŋe biwiyeŋan kionŋetâ denyenŋe in yawu nâŋgâwi? ⁹ Bukulipne lok amonŋe yengâlen takawi? Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nâŋgâŋet. Bau ŋasiŋe yamâ tipŋe âlâ. Yawu gârâmâ yaŋe hâreakmâ sânduk sâm ârândân otmâ bau mem bâlemapŋât ya hârem pilâmain. Yakât dopŋeâk yeŋe yâk yengât den ya pilâm kâkâsuk otmâ manŋetŋât nanŋan. ¹⁰ Yâhâ yengât nâŋgâm ki enŋat yâhâp oan. Yeŋe ekap kulemgum katyŋiŋian yu sâlikum nâŋgâm denne tem lâunomai. Otmu Yura lok nombotŋe biwiyeŋan kionŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe itonŋ galonŋ oap yakât matŋe hâmbâi Anitâŋe Yura lok ya yŋiŋiwuap.

¹¹ Bukulipne, hâkyenahât torehenŋan undip tuhuangŋinjet sâm Yura lok nombotŋe yengâlen takawi ya yengât topyeŋe âlâ sâmunne nâŋgâŋet. Yaŋeâmâ imbiâk nâhâitŋe “Girem den lâunŋet sâm hâkyenahât torehenŋan undip tuhuyŋim mansap,” sâmai. Yamâ den memai. Yâkŋe sâmai yawu otyŋiŋim mansan mâne, Kiristoŋe nengât sâm muop yakât Yura lokŋe den pat ya nâŋgâm ki mem ge katnekne sâm otbâi. ¹² Bukulipne, Yura lok yaŋe mem biwi hâlim tuhuyeksai yeŋahât nâŋgâm hâkyenahât torehenŋan undip tuhuangŋiwi ya hârem pilakŋetŋât nanŋan. ¹³⁻¹⁴ Bukulipne, yengât manmanyenêâmâ âlâ. Yeŋe girem den lâunŋetŋât Anitâŋe ki meyehop. Yawu gârâmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu enŋatyenêak otnomai. Girem den yakât topŋe yuwu tap. “Nenŋahât nâŋgâmunŋe yahatmap yawuâk buku nombotŋe yengât nâŋgâmunŋe yahatbuap.” Yawu tap. Otmu den ya lâum kinmâ yeŋe tep âlep nanŋanŋim tânahonomai. ¹⁵ Yamâ yeŋe ki hionŋakmâ tep bâle nanŋanŋim hiliwahonomai.

Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu mannom.

¹⁶⁻¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nenŋe biwinenŋe kâitnongomu orotmeme bâleŋe ekmâ otneâk nâŋgâmain. Yawu otmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heak betbanŋimain. Yawu otmâin yanâmâ Heakŋe biwinenŋan kionŋmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe otneâk nâŋgâmain ya âlâku nâŋgâmunŋe biwinenŋan hâumu pilâmain. Yakât otmâ Anitâhât Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkât wâtŋan kinmâ tem lâuwanŋim gain. ¹⁸ Yen yawu otnomai yanâmâ papatolipnenŋe yengât girem den ya yâhâpŋe ki lâunomai. Otmu Wâtŋât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otyŋiŋimu manmâ yâhânomai.

¹⁹ Emelâk enŋatnenŋeâk watmâ otmunŋe bâlem gaop yakât ekyongowan ya âlâku ekyongomune nâŋgâŋet. Yeŋe enŋatyenêak watmâ yuwu otŋetâ manmanyenŋe bâleminiop. Kâwâ konda, orotmeme kiŋonŋ mem manminiwi. ²⁰ Otmu emet huhuminiwi. Porom Lâpio hâwim kânâŋgâŋetâ kinmu ulitguminiwi. Otmu âli hawat bâleŋe topŋe topŋe mem manminiwi, me sait bâleŋe karangiminiwi, me karasuŋa tuhuangiminiwi, me weke mem yan sonŋo bau kombo neanŋiminiwi, me bundâŋe yerakminiwi. Ya otŋetâ bâleyŋiminiop. Nâŋgâm bâleangiminiwi, otmu tepyeŋan tatmu tatmu kuk kâŋguruk oranŋiminiwi. Otmu yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hionŋakmâ kasa oranŋiminiwi. ²¹ To kârikŋe nem biwi hâlim otmâ wahap ki orotŋe topŋe topŋe otminiwi. Orotmeme yawuya otmâ mansai yâhâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat ki kuyŋiŋiop. Yakât otmâ Kiristoŋe yâhâpŋe âwurem gewuawân ikŋe komolân ki torokatnomai.

²² Yawu gârâmâ lohimbi nombotņe Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu yuwu otmâ manmai. Anitâņe buku otyiņgiop yakât nâņġâm biwiyenęe sânduk sâmu heronęe nâņġawaņġimai. Otmu biwi nâņġân nâņġânyenęe kepeiakmâ konohâk otmu kaok naņġaņġimai. Bukulipyenęe senęe âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai ya yekmâ nembe kalem otyiņġimai. Yenġahât nâņġâņetâ ki yahatmap. Otmu buku nombotņe mem bâleyekņetâ yakât matņe ki kâpekyiņġimai. Me sâmbâleyiņġiņetâ yakât nâņġâņetâ ki sâtņe otmap. ²³ Lohimbi yawu otmaiņeâmâ girem den kerek lâuņetâ ârândâņ otmap yakât dop oap. ²⁴ Bukulipne, yakât torokatmâ yuwu sâmunęe nâņġâņet. Nenęe Yesu Kiristohâlen biwinenęe tiņâk kepeimunęe Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otniņġiwuap. Yawu otniņġiwuap yanâmâ nenęe enġatnenęeâk ki watmâ ihilâk mahilâk otmunęe bâlewuap. ²⁵ Yâhâ yaņeâmâ biwinenęe mem hewewenęe tuhunenęehopġât yâkât wâtņan kinmâ mâtâp sâmbâningiop ya tâņ tâņâk watmâ manmâ yâhânom. ²⁶ Otmu yenġahâlâk ki nâņġâņetâ yahatmu hâkyenęe mepaenomai. Otmu yenġahât ki nâņġâņetâ yahatmu hionġakmâ bukulipyenęe mem ge katyeknomai.

6

Bukulipnenęe lohotņan otyiņġinom.

¹⁻² Bukulipne, yuwu sâmunęe nâņġâņet. Yenęe otņetâ bâleâkġât Satanęe mem dâiyekmap. Yawu gârâmâ yenġâlen ġâtņe âlâ me âlâņe otņetâ bâlewuap yanâmâ yen nombotņe Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņgimu mansaiņe yuwu otyiņġinomai. Yesu Kiristonęe hânân gem lohotņan manmâ kuwiknenekmâ mâtâp meniņġiop. Yakât nâņġâm bukulipyenęe lohotņan otyiņġinomai. Otmu yengu yawuâk otņetâ bâlemapġât biwiyenęe galem oraņġinomai. ³ Nen lok bâleņeâk kerek mansain. Yawu gârâmâ yenġâlen ġâtņe âlâ me âlâņe yenęe orotmemeyenġahât nâņġâņetâ yahatmap yamâ ombeyenęe kâityongomap. ⁴⁻⁵ Naņġai. Âlâku amboņan amboņan mannomai. Yakât otmâmâ yenęe buku âlâhât topņe ki ekmâ kiwilinomai. Yenęe biwiyenġahât topņe âlâku ikņiâk ikņiâk ekmâ nâņġâņetâ ârândâņ otmu heronęe otnomai.

⁶ Otmu papatolipyenęe Anitâhât den kâsikum yiņġim mansai ya in yawu tânyongonomai.

⁷ Bukulipne, ombeyenęe kâityongomapġât yuwu sâmunęe nâņġâņet. Anitâņe topnenęe ekmâ nâņġâmap. Yakât otmuâmâ kâitġunomġât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ lohimbiņe wahap âlâlâ otnomai yakât matņe tâņ tâņâk kâpekyiņġiwuap. ⁸ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe yenġahâlâk nâņġâm senęe âlâlâ ekmâ biwiyenęe yan arimu ihilâk otnomai yamâ sâp patoen Anitâņe pilâyekmu hemân kionġnomai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâņe Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heak yâkât nâņġâm tem lâuwaņġim mannomai yamâ mâmâņe otyiņgimu manman kâriķņan mannomai. ⁹ Bukulipne, lohimbi hewewenġak tânyongonom. Yawu otmâ mannom yamâ Anitâņe nâņġâmu ârândâņ otmu sâp patoen yakât matņe niņġiwuap. ¹⁰ Topņe yakât nâņġâm yuwu otnom. Bukulipnenęe Kiristohâlen biwiyenęe kepeim mansai ya umatņe topņe topņe teteyiņġiwuap yanâmâ in yawu tânyongonom. Otmu nombotņe belângen pâlâmņe mansai ya yawuâk tânyongonom.

Den bâiņe sâmbâreop.

¹¹ Bukulipne, yenġât pepa yu lok âlâ ekumunęe kulemguap. Yu kulemgum yaņak kiripi mem nihimu ninak pâņe tâlâwâk kulemguan bâtnęe towatņe yu ekmâ nâhâitņe “Den yu kulemguop,” nâņġânomai.

¹² Otmu den âlâ emelâk yan yakâlâk torokatmâ sâwe. Yura lohimbi biwiyenęe Kiristohâlen katmâ girem den lâum mansaiņe bukulipyenęe nâņġâyiņġiņetâ yahalâkġât yenġât hâkyenęe torehenęan undip tuhuyiņġine sâmbâ yenġâlen takawi. Otmu yawuâk bia. Kiristonęe nenġât sâmbâ gemu howanân kuņetâ muop. Yakât buku nombotņe nâņġâņetâ tâņât otmu nâņġâm bâleniņġimai sâmbâ Yura lok yâkņe yenęe hâkyenġahât torehenęan undip

tuhuanġiġet sâm meme sâsâ tuhuyeksai. ¹³ Yawu ġârâmâ lok yaġe Mosehât ġirem den lâum hâkyenġahât torehenġan undip tuhanġiwiġe den kerehâk ki lâum mansai. Yawu ġârâmâ yeġe yawu tuhanġiġetâ bukulipyenġe heroġe nânġâyinġiġetġât meme sâsâ tuhuyeksai. ¹⁴ Nâmâ lok yawuya bia. Yawu ġârâmâ nânġâniġiġetâ yahalâġġât ki nanġan. Nâmâ yuwu nanġan. Kutdânenne Yesu Kiristo nengât sâm ġemu howanân kuwi. Kuġetâ muop yapâek yahatmâ mâtâp âiġe mem teteningiop. Nâġe yakâlâk nânġâm hânġât wahap topġe topġe yakât nânġâmune tâġât otmap. ¹⁵ Yakât yâhâpġe sâwe. Nen Yura lok hâknennġahât torehenġan undip tuhanġiwin me yen pâku lok ya ki otbi nen kerekġe biwinenne Kiristohâlen katmâ komot konohâk otmâ mansain. Yawu katmâ manmunġe manman âiġe mem teteningimu himbingât pat mansain yakât nânġâmune bulâġe oap. ¹⁶ Otmu lohimbi biwiyeġe yawu nânġâm Yesuhât den lâum manmai yamâ Anitâġe we âlep nânġâyinġim biwi sânduhân katyekmu manmâ yâhânomai. Yawu otmâmâ Anitâġe Isirae sen bulâġe nengât pat kuningiop ya menomai.

¹⁷ Nâġe Kiristo hoġ bawanġim manmâ ġan. Yakât otmâ mâtâp manġunihine sâm mem âlâlâ tuhunekġetâ hâhiwin kakġan mansan. Otmu hâknan ġut emelâk ekbi. Yakât otmuâmâ lok âlâ me âlâġe hâhiwin ya witġum nihimaihât yeġe lok yaġe yeġġâlen takam meme sâsâ tuhuyeksai ya yeġġât den nânġâm kâkâsuk otnomai. ¹⁸ Kutdânenne, Yesu Kiristo tihitnenġe otmapġe biwi nânġân nânġânnenġe mem konohân tuhumu kepeiakmâ manmâ yâhânom. Yawuâk.

Nâ bukuyeġe,
Paulo

Epeso

Pauloŋe Epeso yenġât ekap kulemgum katyĩngiop.

O bukulipne,

¹ Yen Epeso kapi ambolipñaŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenñaŋe kepeim Anitâhât tem lâuwanġim mansai. Nâ Paulo. Emelâk Anitâŋe nâŋġânihimu Yesu Kiristoŋe aposolo sâŋm âi nihiop ya mem mansan. Nâŋe heronje nâŋġâyingim ekap yu kulemgum katyĩngian.

² Awoŋnenne Anitâ yet Kutdânenne Yesu Kiristo yâkŋe enġatyetŋeâk otmâ nâŋġâyingim tihityenje otmutâ biwi nâŋġân nâŋġânyenñaŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekġât nâŋġâyingim ulitguman.

Wâtġât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningimap.

³ Anitâŋe ikŋe nanŋe, Kutdânenne Yesu Kiristo, hâŋġâŋumu ge nengât tosaġât otmâ muop. Yawu olop yakât otmâ nenŋe yâk orop biwinenñaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gain. Yakât otmâ Anitâŋe ikŋe Wâtġât mâmâŋahât Heak hâŋġâŋumu ge mâmâŋe otningimu manman âlepŋahât bulâŋe teteningim gap. Yakât nâŋġâm Anitâ mepaem mannom. ⁴⁻⁵ Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmap. Otmu nenŋe yâkât senŋan tosa barahâk kinnomġât nâŋġâm ikŋe nanŋe Yesu Kiristo hâŋġâŋumu ge nengât tosaġât otmâ mumbuap yakât emet inânŋan sâŋm kalop. Yakât otmâ nenŋe Kiristohâlen biwinenñaŋe kepeimunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningim nine nanne baratne sâŋm menenekmu mansain. Yakât nâŋġâm yâkŋe emet inânŋan hân himbim ki kândikyotgowân yawu tetewuap ya sâŋm kalop. ⁶ Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ nengât sâŋm nanŋe hâŋġâŋumu giop yakât nâŋġâmunŋe hâu sâsâ otmap. Yakât otmâ heronje nâŋġâwanġim mepaem mannom.

⁷⁻⁸ Kiristoŋe kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yâkâlen biwinenŋe katmunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiop. Otmu ikŋahâk wawaenenekmâ otningiop yakât nâŋġâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Yakât dop sâŋmune nâŋġâŋet. Nenŋe saru osomunŋe sililiŋ sâmap. Yakât dopŋeâk Anitâŋe wawaenenekmap ya ki pesuk sâwuap. ⁹⁻¹⁰ Anitâŋe âliwahaŋ topŋe topŋe, ehekŋe ki ehekŋe, himbimân ewan tap me hânân yu tap ya kerehâk kalop. Otmu sâp patoen Yura lohimbi otmu pâku lohimbi hârok menduhunenekbuap. Yawu otmâ âliwahaŋ topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe otmâ tatbuapġât sâŋm kalop. Yawu gârâmâ emelâk embâŋâmbâek yakât topŋe amokŋan tatmâ gaop. Yakât otmâ lohimbi nombotŋaŋe yeŋe nâŋġân nâŋġân watmâ yakât topŋe nâŋġâne sâŋm pâpġum gawi. Yâhâ nenâmâ Anitâŋe nâŋġân nâŋġânenŋe mem pâroŋ pilâningimu yakât topŋe nâŋġâmain. Anitâŋe sâp kalop ya ikŋak ekmu ârândâŋ otmu den yakât bulâŋe tetem henġenġuwuap.

¹¹ Otmu Yura lohimbi nengât hohetnenŋan lok âlâ tetem kunnenŋe manmâ tihitnenŋe otbuapġât nâŋġâm Anitâŋe yakât pat kuningiop. Yakât otmâ pat kuningiop yapâek nenŋe lok ya tetem tihitnenŋe otbuapġât nâŋġâm biwinenñaŋe mem mambotbaŋġim gawin. ¹² Otmu pat kuningiop yakât bulâŋeâmâ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tihitnenŋe otbe sâŋm Yura lohimbi nengâlen teteop. Nengâlen tetemu nenŋe yâk orop biwinenñaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâhât nâŋġâmunŋe âlâ kândâkdâ otmu heronje nâŋġâwanġim mepaem mannom.

Manman kârikŋan mannomġât nâŋġâm enġat yâhâp ki otmâin.

¹³ Kiristoŋe lohimbi kerek nengât tosanenŋahât otmâ ge kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yâkât den pat âlepŋe ya nenŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nâŋġâŋetâ bulâŋe olop. Den pat ya nâŋġâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenñaŋe kepeiwi. Yawu otbi yan Anitâŋe meyekmâ nine nanne baratne sâŋm manman kârikŋahât pat nen Yura

lohimbi kuningiop ya yen gurâ yawuâk kuyiŋgiop. Yakât otmâ ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge lohimbi kerek mâmâŋe otniŋgiwuapgât sâŋ kalop. Yakât otmâ ya hâŋgângumu yeŋgâlen ge mâmâŋe otyiŋgiop. ¹⁴ Otmu pat kuningiop yakât bulâŋe sâp patoen menom nâŋgâm Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim mannom. Yawu manmunŋe Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kionŋmu pat yakât bulâŋe menom nâŋgâm eŋgat yâhâp ki otmâ mannom. Yawu manmunŋe sâp patoen Anitâŋe menenekmâ ikŋan torokatnenekmu manman kârikŋan manmâ heronŋe otbaŋgim mepaem yâhâmbisâin.

Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe mâmâŋe otniŋgimu kârihem kinmain.

¹⁵ Yeŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yawu manmâ Anitâhât lohimbi orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai. Otmu yeŋgât den pat ya bukulpnâŋe eknohoŋetâ nâŋgâm tep hero nâŋgâyiŋgian. ¹⁶ Yawu nâŋgâm Kutdânenŋe Yesu Kiristo âwâŋhât mepaeyelekman. Otmu Anitâŋe yuwu otyiŋgiâkgât ulitguman. ¹⁷ Awoŋnenŋe Anitâ laŋinŋe Amboŋaŋe ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge yeŋgât biwiyeŋan kionŋmu nâŋgân nâŋgânyeŋe keterakyiŋgiwuap. Yawu otmu Anitâŋe tihityeŋe otmap yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgum yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mannomaihât yâk ulitguman. ¹⁸ Otmu Anitâŋe yen orop menenekmâ ikŋan torokatnenekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop. Pat yakât bulâŋe menomgât nâŋgâm biwinenŋe mem mansain. ¹⁹⁻²⁰ Otmu Anitâ Wâtgât Amboŋaŋe ikŋe wâtŋambâek Kiristo mumuŋambâ mem yahalop. Otmu nen gurâ yawuâk mâmâŋe otniŋgimu wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋaŋe tiŋâk kepeim manmain. Yeŋe yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu ikŋe orowâk tawot. ²¹ Himbimân orowâk tatmâ Kiristoŋe Anitâhât hahit mem kinmâ aŋelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboŋe, senduk banearâ, susun me sâtŋe metŋe topŋe topŋe hânân yu tai kerek yeŋgât kunyeŋe tatmap. Otmu emelâk embâŋân Anitâŋe hân himbim kândikyotgom âliwahap topŋe topŋe kalop ya orowâk Kiristohât amutgen tatmunŋe kunnenŋe tatmap. Otmu yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâwiop. Otmu sâp pesuk sâwuap yan hân himbim yu biatmu Anitâŋe hân himbim aŋgo kândikuwuap. Otmu sâp yan gurâ yawuâk kunnenŋe tatmâ yâhâmbisâp. ²² Yakât otmâmâ âliwahap kerehâkŋe yâkât amutgen tatbuapgât Anitâŋe sâŋ kalop. Otmu Kiristohât komot mansain nen gurâ yawuâk yâkât amutgenâk tatmunŋe kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmâ yâhâmbisâpgât sâŋ kalop. ²³ Yakât otmâ Anitâŋe mâmâŋe otniŋgimu Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmap. Otmu nenŋe hoŋ bawâŋgimain yan yâkât launŋe otmu kâinŋe bâtŋe yawu otmâ nep mewâŋgim manmunŋe ârândânŋ merândânŋ otmap.

2

Anitâŋe mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain.

¹ Emelâk Anitâŋe ki mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeŋe katbi sâp yan yeŋe orotmeme bâleŋe topŋe topŋe otmâ tosa mem manminiwi. Yawu otbi yakât otmâ hiliwahonomaihât pat manbi. ² Sâp yan yeŋe eŋgatyeneâk otmâ manman bâleŋahât mâtâp watbi. Yawu otmâ weke bâleŋe amboyeŋaŋe biwiyeŋan kionŋmu yâkât amutgen manmâ tem lâuwâŋgim manminiwi. Otmu sâp yuâmâ yâkŋe lohimbi belâŋen mansai ya yeŋgât biwiyeŋan gurâ yawuâk kionŋmu Anitâhât den kumai. ³ Otmu yâkŋe Anitâhât den kum orotmeme bâleŋe otmai ya nenŋe gurâ yawuâk otbin. Yawu gârâmâ emelâk nen kerekŋe nenŋe eŋgatnenŋeâk watmâ biwinenŋambâ nâŋgân nâŋgân bâleŋe âlâlâ teteminiop ya watmâ otminiwin. Yakât otmâ Anitâŋe lohimbi kerek nenekmu ki ârândânŋ otmu hiliwahonomgât pat otbin.

⁴⁻⁶ Yawu otmâ manbin yamâ ikŋahâk tepŋe nâŋgâningim tihitnenŋe otmâ Kiristo hâŋgângumu ge nengât tosaŋhât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Nenŋe yâkâlen

biwinenŋe katbin yan Anitâŋe tosanenŋe pilâningim manman âiŋe ningimu yakât topŋe nâŋgâm biwinenŋe huruŋ sâop. Otmu Anitâŋe yen gurâ yawuâk wawaeyekmâ tosayeŋe pilâm manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât otmâ yen me nen hârok Kiristo orop biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu sâp pato tetewuap yan Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatnenekmu Kiristo orop himbimân yâhâ tatbisâin. Yakât pat kuningimu tap. Yakât nâŋgâm enŋat yâhâp ki otmain. ⁷ Nenŋe Kiristohâlen biwinenŋe kepeimunŋe Anitâŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâmu biwinenŋe huruŋ sâmu lohotŋan manmain. Otmu sâp yupâek lohimbiŋe yakât nâŋgâŋetâ hâu sâsâ otbuap. ⁸⁻⁹ Yeŋe himbimân yâhâ manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu mansai. Yakât nâŋgâm yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyeŋe mepaemaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Anitâ ikŋahâk wawaeyekmâ tihityeŋe otmâ Kiristo hâŋgâŋumu ge yeŋgât tosaŋhât otmâ muop. Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayeŋe pilâyŋgim manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu mansai. Yeŋe wâtyeŋan ya ki mem tetewi. Yakât otmâ yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu mepaeaknomai. ¹⁰ Otmu yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katbi sâp yan Ambonenŋe Anitâŋe manman âiŋe yiŋgimu mem mansai. Yawu manmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ tânahom mannomaihât sâm kalop.

Kiristoŋe nen lohimbi topŋe topŋe menduhunenekmu manmain.

¹¹⁻¹² Kiristoŋe nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi mem menduhunenekmu komot konohâk otmunŋe ikŋak kunneneŋe tatmap. Yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Emelâk yen pâku lohimbiŋe Anitâhât topŋe ki nâŋgâwi. Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya Yura lohimbi nengât gurâ yawuâk kuningiop. Yakât otmâ nenŋe yeŋgât nâŋgâmunŋe gemu yuwu nâŋgâminiwin. “Nen Awarahamgât sen mansain yakât otmâ hâkneneŋahât torehenŋan undip tuhuaŋgimain. Yâhâ yen pâku lohimbiâmâ Awarahamgât sen ki oai. Yakât otmâ ketetyekmunŋe belâŋen manmâ hâkyeŋahât torehenŋan undip ki tuhuaŋgimai. Yakât otmâ Anitâŋe hiliwahonomaihât pat kuyiŋgimu mansai.” Yeŋgât yawu nâŋgâminiwin. Otmu hâkneneŋahât torehenŋan undip tuhuaŋgiminiwin orotmeme yaŋe ki tânnongomap. Yakât otmâ orotmeme yakât nâŋgâmunne tâŋât otmap. ¹³⁻¹⁵ Otmu emelâk yeŋe Kiristohât topŋe ki nâŋgâm belâŋen manbi. Yâhâ sâp yuâmâ yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawu gârâmâ Kiristo Biwi kepeiak kepeiak Amboŋe ikŋak nen Yura lohimbi otmu yen pâku lohimbi kerek nengât tosaneneŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Muop yan yeŋe Anitâhât komolân torokatnomaihât mâtâp meyiŋgiop. Yawu olop yakât otmâ Anitâŋe yen orop kaok nâŋgâningimu biwinenŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgimain.

Yâhâ emelâk embâŋân Anitâŋe girem den âlâlâ Mose ekumu kulemuop. Otmu Yura papatolipnenŋe yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ girem den yan den âlâlâ torokatbi. Otmu nenŋe den ya lâum yen ketetyekmunŋe yaehen manŋetâ yen orop kasa kârikŋe manminiwin. Otmu den âlâlâ torokatminiwi yaŋe undip kârikŋe olop. Yawu gârâmâ Kiristoŋe tosaneneŋahât otmâ muop yan undip ya mem gahaem yen orop menduhunenekmu komot konohâk otmâ manmain. ¹⁶ Otmu Kiristoŋe tosaneneŋahât otmâ kawenenŋan kinmu howanân kuŋetâ muop yan mem menduhunenekmu Anitâŋe kerek nengât kaok nâŋgâningimap. Otmu nenŋe biwinenŋe sânduk sâmu buku oraŋgim manmain. ¹⁷ Kiristoŋe yawu otningiop yakât den pat aŋgoân nen Yura lohimbi eknongop. Otmu nenŋe yâkât den ya torokatmâ yen kâsikum yiŋgim gain. ¹⁸ Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe biwinenŋan kionmâ yen orop mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeimain. Yawu otmunŋe Kiristoŋe mâtâp mem teteningimu âwâŋe Anitâhâlen biwinenŋe kepeim mepaem mannom.

Nen Anitâhât sen otmâ mansain.

¹⁹ Emelâk nen Yura lohimbiŋe yen pâku lohimbi yekmunŋe kasa kârikŋe otmu keterakmâ ikŋiâk ikŋiâk manminiwin. Yâhâ sâp yuâmâ nenŋe yen orop manman bâlenjambâ keterakmâ orotmeme bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwinenŋaŋe kepeim komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ Anitâŋe menenekmu ikŋe sen otmâ mansain. ²⁰ Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât emet tuhumain yan hâum sâmune nâŋgâŋet. Hân aim saran lâum kânâŋgâmunŋe kinmap yaŋe Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât dop oap. Otmu saran yakât kakŋan hohem katmâ kokore pilâm gârem kâwi huhum pilâmain yaŋeâmâ lohimbi menduhuakmâ Anitâ mepaemai yakât dop oap. Otmu kuhupin lâum kânâŋgâmunŋe ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâm kinmap yaŋeâmâ Kiristo ikŋahât dop oap. ²¹ Otmu kuhupin kakŋan gimbâ katmâ geri kum pilâm losohomunŋe emet ya âilonŋo kinmap yakât dopŋeâk nenŋe Kiristohât komot konohâk otmâ yâkât wâtŋan manmain. Yawu manmâ Anitâhât opon kâmbukŋe yakât dop otmâ manmain. ²² Otmu emelâk Anitâŋe ikŋe opon kâmbukŋan ge tatminiop yakât dopŋeâk ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge biwinenŋan tatmâ mâmâŋe otningimu manmain. Yawu otningimu biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu buku konok oraŋgim manmâ yâhânom.

3

Anitâŋe Paulohât nâŋgân nâŋgânŋe mem pâronŋ pilâwaŋgiop.

¹⁻² Yen pâku lohimbiŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim Anitâhât komolân torokatŋetgât Anitâŋe ikŋahâk nâŋgânihim aposolo âi nihimu mem mansan. Âi ya mem Kiristo hoŋ bawaŋgim yâkât den pat âlepŋe ekyongoman. Den pat âlepŋe ekyongomune lok nombotŋaŋe den ya nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm pâi emetŋan mem katnekŋetâ manmâ gan. ³ Emelâk Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâ nâŋgâm gaop ya nâŋgâmune keterahâkgât nâŋgân nâŋgânne mem pâronŋ pilânihimu nâŋgâwan. ⁴ Otmu den yakât nâŋgâmune biwinambâ nâŋgân nâŋgân âlâlâ tetemap ya pâŋe tâlâwâk kulemgum katyiŋgian yu ekmâ nâŋgânomai. ⁵ Emelâk embâŋâmbâek Anitâŋe lohimbi âlâ me âlâhât nâŋgân nâŋgânŋe ki mem pâronŋ pilâyiŋgiop. Yakât otmâ den yakât pâpŋuwi. Yawu gârâmâ sâp yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe den ya mem Kiristohât aposololipŋe otmu poropetelipŋe nengât biwinenŋan katmu nâŋgâmain. ⁶ Den yakât topŋe yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe yen pâku lohimbi ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Anitâŋe nen Yura lohimbi orop mem menduhunenekmu komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunŋe sâp pato tetewuawân Anitâŋe manman kârikŋahât pat yakât bulâŋe ningimu mem Yesu Kiristo orop heronŋe kakŋan tatbisâin.

⁷ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk otmâ menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Âi ya mem yâkât wâtŋan kinmâ Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgim yâkât den lohimbi kâsikum yiŋgiman. ⁸ Yâhâ emelâk yâkât lohimbi dondâ mem bâleyekminiwan. Yakât otmâ ninahât nâŋgâmune gemu Anitâhât lohimbi yengât amutyenŋan mansan yawu nâŋgâmune otmap. Yamâ nâŋe mem bâleyekminiwan yapâek Anitâŋe menekmâ âi sâm nihimu Kiristohât den pat ya yen pâku lohimbi ekyongom gan. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristone wawaenenekmâ tihitnenŋe otmu manmannenŋahât bulâŋe teteningimu biwinenŋe huruŋ sâmu manmain. Otmu yawuâk otningim yâhâwuap. Yakât topŋe nenŋahâk nâŋgâm ba takanomgât dop ki tap. ⁹⁻¹⁰ Otmu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândânŋ otmu manman kârikŋahât pat kuningiwuap yakât den sâm holaŋmâ pâku lohimbi ekyongomune nâŋgâmai. Otmu Anitâ Hân Himbim Amboŋaŋe nen Kiristohât lohimbi kerek mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohât den pat sâm haok tuhunom. Yawu otnom yan Anitâhât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât bulâŋe topŋe topŋe tetemu aŋelolipŋaŋe ekŋetâ âlâ kândâkdâ otbuap. Yakât nâŋgâm emelâk embâŋâmbâek yâkŋe lok âlâ me âlâhât nâŋgân nâŋgânŋe ki mem pâronŋ pilâyiŋgiop. Yakât otmâ den

yakât topņe pâpġuwi. ¹¹ Yawu otmâ ikņe nâņġân nâņġân watmâ sâpņe ekmu ârândân otmu Kutdânenņe Yesu Kiristo hâņġâņġumu ġiop yan den yakât bulâņe teteop. ¹² Nenņe Kiristohâlen biwinenņe kepeim Anitâ pahâk ulitġumunņe nâņġâningiwuap. Yakât nâņġâm nenņe biwi yâhâp kakņan ki ulitġunom. ¹³ Nâņe Kiristohât den pat kâsikum yingimune nâņġâņetâ bulâņe otmu yâkâlen biwiyeņe kepeim mansai. Yakât otmâ lok nombotņe pâi emetņan mem katneķņetâ manmâ gan. Nâņe yeņġât nâņġâm hâhiwin kakņan mansan yakât nâņġâm yeņe kârihem kinmâ biwiyeņe ki orotok sâwuapġât naņan.

Kiristoņe wawaenenekmap yakât Pauloņe kulemġuop.

¹⁴⁻¹⁵ Yen pâku lohimbiņe Kiristohâlen biwiyeņe kepeim Anitâhât komolân torokatņetâ nen Yura lohimbi orop biwinenņe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Anitâhât aņelolipņe topņe topņe himbimân tatmai otmu âliwahap topņe topņe hânân yu kalop, ehekņe ki ehekņe, kerek nengât manmannenņe Awoņnenņe Anitâ ikņak ningimu manmain. Yâkņe nine nanne baratne sâm menenekmu mansain yakât nâņġâmune hâu sâsâ otmu mepaeman. ¹⁶⁻¹⁷ Anitâ Manman Amboņe koko salehâk tatmap. Otmu yu yakât ki pâpġumap. Yawu tatmap yakât nâņġâmunņe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nâņe yeņġât nâņġâm yâk ulitġumune ikņe Wâtġât mâmâņahât Heak hâņġâņġumu ge mem hewewej tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyeņe tiņâk kepeim tem lâuwaņġim mannomai. Yawu otņetâ yâk orop biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmap yakât dopņeâk bukulipyene orop biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmu buku oraņġim mannomai. ¹⁸ Otmu Kiristoņe wawaenenekmâ kawenenņan kinmu kuņetâ muop yakât topņe nâņġâņetâ keterakyiņġim heņġeņġuâġġât Anitâ ulitġuman. ¹⁹ Yeņġât yawu ulitġuman. Yawu ġârâmâ Kiristoņe wawaenenekmap yakât topņambâek nâņġâm metenomġât dop âlâ ki tap. Yawu ġârâmâ yeņe yâkâlen biwiyeņe tiņâk kepeim manņetâ yanâmâ Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otyiņġiwuap. Mâmâņe otyiņġimu manmanyenahât bulâņe âlâlâ teteyiņġimu Kiristoņe wawaeyekmap yakât topņe nâņġâm heņġeņġunomai. Manmanyenahât bulâņe teteyiņġiwuap yakât dopņanâk âi mem Anitâ hoņ bawaņġim manmâ yu yakât ki pâpġunomai.

²⁰ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otniņġim yâhâwuap. Yakât otmâ nenņe Kiristo hoņ bawaņġim nep âlâlâ memunņe yakât bulâņe tetewuap nâņġâmain ya wangim tetewuap. ²¹ Yakât nâņġâm Kiristohâlen biwinenņe kepeim hoņ bawaņġim manmunņe bulâņe âlâlâ tetemu ekmâ Anitâ mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonņanâk.

4

Kiristo hoņ bawaņġim tânahom mannom.

¹ Bukulipne, yuwu sâmunne nâņġâņet. Nâņe Kiristohâlen biwinane tiņâk kepeim hoņ bawaņġim yâkât den pat lohimbi kâsikum yingiman. Otmu emelâk den ya kâsikum yingimune lok nombotņe nâņġâņetâ ġemu bet pilâm pâi emetņan mem katneķņetâ manmâ gan. Otmu den ekyongomune nâņġâņetâ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwiyeņe mem hewewej tuhumu yapâek Kiristohâlen biwiyeņe kepeim mansai. Yakât otmâ yâkât den ya tiņâk lâum manņetâ lohimbiņe manmanyene ekņetâ ârândân olâġġât naņan. ² Otmu yeņahât nâņġâņetâ ġemu huruņ huruņ manmâ bukulipyene orop ewe karaņġim mannomai. Yawu manmâ buku nombotņe nâņġâm bâleyiņġinomai yan biwiyeņe kepeiyekmâ lohotņan otyiņġinomai.

³ Sâp yiwerene yuâmâ biwiyeņe kepeiakmâ konohâk otmu mansai. Yawuâk torokatmâ manne sâmâmâ tihit oraņġim biwi sânduhân mannomaihât naņan. ⁴ Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heak ikņak mem hewewej tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenņe kepeim yâkât komot konohâk otmâ mansain. Yawu manmunņe Kiristo ikņak âwurem ge menenekbuapġât nâņġâm biwinenņe mem manmain. ⁵ Kutdânenņeâmâ Kiristo konohâk. Otmu yâkât den konohâk lâum manmain. Otmu toen katneķņetâ Kiristo

orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmâp yakât mâtâp konohâk tap. ⁶ Otmu Awonñenñeâmâ Anitâ ikñak kunnenñe pato tatmap. Otmu Anitâñe wosapâ me wosapâ ki tatmap yawuya âlâ ki tap. Yakât otmâ himbimân anelolipñe tai otmu hânân âliwahap topñe topñe kalop ya kerehâk hohem tatmu yâkât wâtñan tatmâ gamain.

⁷ Otmu Kiristoñe ikñahâk biwinenñahât topñe ekmâ nâñgâmap. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heak hânñangumu ge biwinenñan tatmâ mâmâñe otningimâp. Yawu otningimu manmannenñahât bulâñe ikñiâk ikñiâk teteningimâp yakât dopñanâk âi topñe topñe mem Kiristo hoñ bawanñimain. ⁸ Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den kulemuop ya miap. Den yamâ yawu tap.

“Lohimbiñe hoñ bawanñiñetgât yâkñe meyekmâ himbimân âwurem yâhâop. Yawu otmâ mâmâñe otyiñgimu âi meñetâ yan bulâñe âlâlâ teteop.” Den yawu tap.

⁹ Aiop, “himbimân âwurem yâhâop,” den yawu kulemuop. Den ya ekmâ yuwu nâñgâmain. “Anñoân himbimâmbâ ge hânân manmâ muop,” yawu nâñgâmain. ¹⁰ Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot. Yawu otmâ kunnenñe tatmâ mâmâñe otningimu yâkât lañe, otmu kâiñe bânñe yawu otmâ hoñ bawanñinom. Hoñ bawanñim yâkât den pat sâñ haok tuhumunñe hânñan kulemñan ariwuap. ¹¹ Yâkñe mâmâñe otningim âi ikñiâk ikñiâk ningimu mem tânahom manmain yamâ yuwu. Lok nombotñaje lohimbi belângen manmai ya yeñgâlen ari Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nâñgânomaihât kut aposolo sâñ âi ningiop. Yâhâ lok nombotñeâmâ nen tânnongonñetâ lohimbi Kiristohât den pat âlepñe orowâk kâsikum yingimogât kut bawapi sâñ yingimâp. Yâhâ lok nombotñeâmâ Anitâhât biwiñan den âlâlâ tatmap ya sâñ holañmâ lohimbi ekyongonomaihât kut poropete sâñ âi yingimâp. Yâhâ lok nombotñeâmâ Anitâhât lohimbi yeñgât kunlipyene manmâ yâkât den kâsikum yingim galemiongomaihât kut pasto sâñ âi yingimâp. Yâhâ lok nombotñeâmâ pasto tânyongom lohimbi den kâsikum yinginomaihât kut papasu sâñ âi yingimâp. ¹² Yawu gârâmâ nenñe Anitâ nanñahâlen biwinenñaje tiñak kepeim mannom. Yawu manmâ âi ningiop ya mem lohimbi orop tânahom manmunñe manmannenñe kelihakbuap. ¹³ Yawu otmâ biwi nâñgân nâñgânñenñaje menduhuakmâ konohâk otmu Kiristoñe hânân manmâ olop miop yawuâk otmâ mannom. Yawu otmâ manmunñe Anitâñe nenekmu Kiristohât dop yawu otbuap. ¹⁴ Yâhâ sâp yu manman girawu mansai yakât topñe nâñgânñetâ keterahâkgât yuwu sâñmune nâñgânñet. Nimnaom titipâñe bukulipyene orop enñalân gianñim âwâ mâmâlipyene yeñgât den kum ari malon manmai. Yeñe yakât dopñeâk otmâ mansai. Otmu yakât den âlâen hâum sâñmune nâñgânñet. Nenñe wañga mem saru kakñambâ arimain. Arimainânñembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemâp. Yawu otmâ wañga ya mem kopa kopa tuhumâp. Yakât dopñeâk lok perâkñaje Kiristohât den kelanñatmâ den perâkñe topñe topñe kâityongomai. Yawu otmâ nâñgân nâñgânñenñe mem hâlim milim tuhuñetâ mansai. Yawu gârâmâ sâp yupâek yeñe biwiyeñe galemahom manñetâ manmanyene kelihakbuapgât yuwu otmâ mannomai. ¹⁵ Bukulipyene orop biwiyeñaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den tâñ tâñak watmâ den bulâñeâk alahunomai. Yawu otnomai yan manmanyenñahât bulâñe tetem gap ya wangim bulâñe pato tetewuap. Otmu Kunnenñe Kiristoñe manop yawuâk manne sâñ yâkñe olop miop yawuâk otmâ mannomai. ¹⁶ Yakât nâñgâm yuwu sâñmune nâñgânñet. Hâknennñeâmâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâñe ikñe enñatñeâk otmâ hâknennñahât torehenñe âlâ âlâ kalop ya watmâ âi amboñan amboñan tuhumai. Yawu otmâ manmannenñe tetemu âlepñe manmain. Aiop, Kiristoñe kunnenñe tatmap. Otmu nenñeâmâ yâkât lañe, otmu kâiñe bânñe otmâ hoñ bawanñim manmain. Yawu otmâ manmunñe yâkñe ikñe hahit ningimu mem yâkât den tiñak lâum bukulipnenñe orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu tânahom manmain. Yawu manmunñe manmannenñe kelihakmu mannom.

Anitâñe manman âiñe ningimu mem mansain.

¹⁷ Otmu yengâlen gâtne lohimbi nombotjane pâku lohimbiye otjetâ bâlemap yawu manmâ otjetâ bâlem gap. Yakât otmâ nâne Kutdâhât sâtgât otmâ kuyingjetgât yuwu sâmunne nângânet. ¹⁸ Pâku lohimbi belângen manmaine yene nângân nângânyene bâlene ya watmâ omoŋ kâlehen manmai. Otmu Anitâne manman âine nen ningimu mem mansain. Yakât topnahât pâpgum biwiyene kârikne otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ¹⁹ Otmu ekjâleangim orotmeme kiŋgoŋ maŋgoŋ otneâk nângâmai. Yawu otmâ aŋjunyehât ki otmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ nenne Kiristohât den ekyongomunne nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyene kepeiwi. Sâp yapâek yâkât tem lâum orotmeme âlepneâk otjetgât yâkât den bulâne kâsikum yingimunne nângâm gai. ²² Emelâk yene nângân nângânyene tâŋât ya watmâ senne âlâlâ ekjâlem otjetâ dondâ bâleminiop. Yawu manjetâ nângân nângânyene gulip malap otmu manmanyene dondâ bâlemu manmâ gawi. Otmu orotmeme bâlene otmâ mansai yane mem bâleyekmapgât ya bunewâk bet pilânetgât naŋgan. ²³⁻²⁴ Yawu otjetâ yanâmâ Anitâne biwiyene mem hewewen tuhumm nângân nângân âine, ikne yawuya, biwiyenan katbuap. Nângân nângân âine biwiyenan katbuap ya watmâ yâkât den tem lâuwaŋgim biwiyene galemgum heŋgeŋgum mannomai. Yawu manjetâ manmanyene kelihakmu Anitâne yekmu ârândâŋ otbuap.

²⁵ Nenne Kiristohât komot konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ biwiyene kurihiakmâ manjetâ manmanyene tawi tawine otmapgât orotmeme bâlene ya betgum pesuk pilâm den bulâneâk alahum tihit oraŋgim mannomai. ²⁶ Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne mem bâleyekjetâ kuk otnomai yan Anitâhât den lâum in yawu kaok oraŋginomai. ²⁷ Yawu otmâ Satan Manman Bâlene Amboŋahât mâtâp maŋguwaŋginomai. ²⁸ Yene lohimbi komborâ ekyongonetâ ki kombo tuhunomai. Yâkne âi mem manmâ yapâ hâmene mem yene tânahom nombotne kâsikum lohimbi umburuk mansai ya tânyongonomai. ²⁹ Den hako ki sahaŋginomai. Otmu bukulipyene biwiyene galemahom kârihem kinjetgât mem hewewen tuhuyekmâ den lohotjan ekyongonomai. ³⁰ Anitâne meyekmâ manman kârikjahât pat kuyingioŋ. Yawu gârâmâ sâp pato tetewuap yan pat yakât bulâne yingimu menomai. Yakât nângâm engat yâhâp otmaihât ikne Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge biwiyenan tatmâ mem hewewen tuhuyekmu mansai. Yakât otmâ Wâtgât mâmâŋahât Heakne tep bâle nângâyingimappât orotmeme bâlene ki tâtâem otmâ mannomai. ³¹ Yawu otmâ ki kuk otmâ sârehahom den bâlene hâiaknomai. Otmu ki nângâm bâleanginetâ biwiyene nasin otbuap. ³² Yâhâ yene Kiristohâlen biwiyene kepeim manjetâ Anitâne tosayene pilâyingimap yakât dopneâk bukulipyene orop tosayene pilâŋginomai. Yawu otmâ ewe karaŋgim lohotjan oraŋginomai.

5

Manman bâleŋambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim mannom.

¹ Anitâne wawaeyekmâ nine nanne baratne sâm meyekmu mansai. Yakât otmâ yene gurâ yawuâk bukulipyene orop biwiyene kepeiakmâ konohâk otmu mannomai.

² Kiristone biwiŋane kepeinenekmâ ikne manmanne ki alilop. Yawu otmâ Anitâ âwâŋahât tem lâuwaŋgim kawenennan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otningioŋ yakât Anitâne nângâmu ârândâŋ olop. Otmu yene gurâ yawuâk bukulipyene orop biwiyene kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋginomaihât naŋgan.

³ Yene manman bâlene pilâm yapâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim mansai. Yakât otmâ ki ekjâleangim kâwâ konda otnomai. Me bukulipyene yengât senne âlâlâ ki ekjâlenomai. ⁴ Yâhâ orotmeme kiŋgoŋ otnomai yanâmâ aŋjun pato tetemu dondâ bâlewuap. Yawu gârâmâ bukulipyene yengât senyenan ki genomai. Me den imbiâk mambiâk ki sahaŋginomai. Yawu otmâ bukulipyene yengât nângâm Anitâ mepaenomai.

⁵ Lohimbi nombotjane senne âlâlâ ekjâlem biwiyene yanâk kinmu yakâlâk nângâm

manmai. Lohimbi yawu manmai ya yengât Anitâne nângâmu Porom Lâpiohâlen biwiyenaje kepeim mepaemai yawu otmap. Lohimbi yawu otmâ manmaine lohimbi kâwâ konda otmai orop Anitâne manman kârikjahât pat ki kuyingiwuap. Yakât otmâ yâkne Kiristo âwânâit orop himbimân ki tatnomai.

⁶ Lohimbi âlâ me âlâne den imbiâk sâm engatyejan genetâ orotmeme bâlene yakât nângânetâ bulâne otmapgât yuwu sâmune nângânet. Orotmeme bâlene âlâlâ sâm aran yu lohimbi otnomai yanâmâ Anitâne kuk otyingim matne amokjan yingimu menomai. ⁷ Yakât otmâ lohimbi yawuya orop biwiyenaje ki kepeiakmâ konohâk otmu tânahonomai. ⁸ Emelâk yene Anitâhât pâpgum omoj bâlejan manminiwi. Yawu gârâmâ ikne lajinjane biwiyenjan pilâmu Kutdâhâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yakât otmâ orotmeme bâlene bet pilâm Anitâhât tem lâum mannomai. ⁹ Yawu otmâ manjetâ manmanyene kelihakmu yakât bulâne âlepneâk tetewuap. Yawu tetemu Anitâne manmanyene ekmu ârândân otbuap. ¹⁰ Yawu gârâmâ yene manman girawu manjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuap yakât nângâm kiwilim otmâ lohotjan mannomai. ¹¹⁻¹³ Otmu lohimbi omojan ge hiliwahonomaihât pat mansai ya yengât manmanyeneâmâ tawi tawine. Yakât otmâ yâk orop ki buku oranjimomai. Yâkneâmâ yok pilâm orotmeme bâlene topne topne oranjimai. Yakât nângâm anjakmaingât otmai yakât ki alahumain. Yâhâ nenne yu me yakât nângâmunne hanj sâningimap yakât topne tetekjan tetemu ekmain. Yakât otmâ yâkne orotmemeyene bâlene yakât nângânetâ hanj sâyingimu bet pilânetgât yene den ekyongom engatyejan genomai. ¹⁴ Den ekyongonetâ nângânetâ hanj sâyingimu yanâmâ yâkne manmanyenjahât topne tetekjan tetemu eknomai. Yakât nângâm kep yuwu mejetâ nângâmain.

“Kâlâwahom yahatne. Mumunambâ yahatne. Yawu otmunne Kiristohât lajinjane biwinenjan pilâmu hanj sâningiwuap.”

¹⁵⁻¹⁷ Anitâhât biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmânahât Heakne mem biwiyenjan katmu nângânetgât Anitâ ulitgunomai. Yakât otmâ girawu manjetâ Kutdâne yekmu ârândân otbuap yakât nângâm kiwilim biwiyene galemahom mannomai. Yâhâ sâp yuâmâ lohimbi nombotjane Anitâhât topjahât pâpgum orotmeme bâlene topne topne otmâ mansai. Yâhâ yeneâmâ yâkne otmai yawu ki otnomai. Yeneâmâ orotmeme âlepne orotgât mâtâp teteyingimu lohimbi buku otyinginetâ yâkne manmanyene eknetâ ârândân otbuapgât nanjan.

¹⁸ Otjetâ bâlemagât to kârikne ki nem biwi hâlim otnomai. Yawu otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyenjan tatmâ mâmâne otyingiakgât nângâm mannomai. ¹⁹ Yawu manjetâ biwiyenjan tatmâ mâmâne otyingiwuap yanâmâ biwiyene herone otmu Kutdâ kiki pali mewangim mepaem mannomai. ²⁰ Otmu yene Kutdânenne Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ wuân me wuân teteyingiwuap yan Awonnenne Anitâ herone nângâwangim mepaem mannomai. ²¹ Otmu Kiristo ewe katmâ yâkât tem lâuwangim bukulipylene orop ewe karakmâ buku oranjim mannomai.

Imbilipylene yengât sâop.

²² Imbilipylene yengât yuwu sâmune nângânet. Kutdânenne Kiristone yengât kunyene tatmap. Yakât otmâ yene ewe katmâ loklipylene yengât amutgen mannomai. ²³⁻²⁴ Yakât yuwu sâmune nângânet. Kiristone ikne lohimbi nen sârereneekmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Otmu mumunambâ yahatmâ kunnenne tatmu nenne yâkât amutgen manmain. Yakât dopneâk imbilipylene wuân me wuân otmai yan loklipylene yengât amutgen manmai.

Loklipylene yengât sâop.

²⁵ Yâhâ loklipylene yengât yuwu sâmune nângânet. Kiristone ikne lohimbi nen wawaeneneekmâ tosanenjahât otmâ kawenenjan kinmu kujetâ muop. Yakât dopneâk imbilipylene yengâlen biwiyenaje kepeim tihityene otnomai. ²⁶⁻²⁷ Yakât otmâ yuwu

sâmune nângânet. Sâp patoen nen Kiristohât lohimbiñe yâkât senjan tosa barak kinmunje menenekmâ onomlipne sâm ikñan torokatnenekbuap. Yakât nângâm tosanenjahât otmâ kawenennan kinmu kuñetâ muop. Otmu nenñe manman bâlenjambâ keterakmâ yâkâlen biwinennane kepeimain yakât topñe sâm tetemunje yanâmâ toen mem katnenekbi. Toen mem katnenekñetâ Anitâñe tosanenñe pirim salatak tuhuningimu yâkât senjan koko salehâk manmain. Yawu. ²⁸⁻³⁰ Kiristone ikñe lohimbi nen nângâningim tihitnenñe otmap. Yakât dopñeâk loklipyeneñe imbilipyeneñe nângâyingim tihityeneñe otnomai yakât yuwu sâmune nângânet. Lok âlâ me âlâñe hakyenjan umatñe wuân me wuân tetemapgât hâkyenjahât tihitñe otmâ galemahom manmai. Yakât dopñeâk loklipyeneñe imbilipyeneñe yengât nângâm tihityeneñe otmâ galempongom mannomaihât nanjan. Yâhâ loklipyeneñe imbilipyeneñe yengât nângâyingimai yamâ yenhât nanjanngimai yawu oap. ³¹ Den yan yuñe emelâk Anitâñe Mose den ekumu kulemgup ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâñe âwâñe mâmâñe pilâyelekmâ imbinjahâlen torokatmu orowâk mandomawot yan hâkyetñe konohâk otbuap.” Den yawu tap.

³² Otmu Moseñe den kulemgup yañe topñe âlâlâ miop. Yakât nângâmune topñe âlâ yuwu miap. Kiristone ikñe lohimbi nen orop biwinennane kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya. ³³ Otmu âlâmâ yuwu miap. Loklipyeneñe yenhât nanjanngimai yawuâk imbilipyeneñe yengât nângâyinginomai. Otmu imbilipyeneñe loklipyeneñe ewe katyeknomai.

6

Nimnaomlipyene yengât sâop.

¹ Otmu nimnaomlipyeneñe yengât yuwu sâmune nângânet. Yeñe âwâ mâmâlipyeneñe yengât sâtyenjan tem lâuyingim manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap. ² Yâhâ emelâk Anitâñe girem den âlâ yuwu sâm Mose ekumu kulemgup.

“Yeñe âwâ mâmâlipyeneñe yengât nângâyingim denyeneñe lâum manñet.” Yawu sâm ekuop.

Otmu girem den nombotñe âlâlâ Mose ekumu kulemgup yamâ inâk sâop. Yâhâ topñe katmâ girem den yan yu torokatmâ den âlâ yuwu sâm kalop.

³ “Denyeneñe lâum manñetâ Anitâñe nângâyingimu yanâmâ sâp kâlewâk mannomai.” Yawu sâm ekuop.

Âwâ mâmâlipyene yengât sâop.

⁴ Yâhâ âwâ mâmâlipyeneñe yengât yuwu sâmune nângânet. Nan baralipyeneñe tepyeneñe bâlemu kuk otmaihât ki mem gin gondondoñ katyeknomai. Yawu otmâ Kutdâhât den kâsikum yingim galempongom henjenunomai. Otmu mete pirik pirik otnomai yan lohotñan kuwikyeknomai.

Âi lok yengât sâop.

⁵ Yâhâ âi lok yengât yuwu sâmune nângânet. Kiristone yen orop manmu yâk hon bawanjimbâi yakât dopñeâk lok kunlipyeneñe ewe katyekmâ tâñ tâñâk hon bayinginomai.

⁶ Yâhâ âi ya galemñane yekmu ârândân olâkgâlâk nângâm hâkyenjanak ki tuhunomai. Âi ya tuhunomai yanâmâ Anitâhât den ya tâñ tâñâk watmâ Kiristohât tem lâuwangim tinâk tuhunomai. ⁷ Yawu otnomai yan lohâk hon bayingian sâm otnomai yamâ Kutdânenñe hon bawanjnomai. ⁸ Yakât otmâ den yuwu sâmune nângâm biwiyenjan katnomai. Lok âlâ me âlâñe lok kunlipyeneñe yengât nep meyingimai me yeñe âi tuhuakmai yakât sâp patoen Kutdânenñane âi memai ya ekmu ârândân otbuap otmuâmâ hameñe âlepñe yingimu menomai.

Lok kunje papato yengât sâop.

⁹ Yâhâ lok kunje papato yengât yuwu sâmune nângânet. Anitâ Kutdâyeñe himbimân tatmapñe lok âlâhât nângâmu yahatmu âlâhât nângâmu gemu yawu ki otmap. Sâp

patoen yâkne lok kerek nengât biwinnenje ekmâ âlâku iknjiâk iknjiâk dopnennen matne kâpekningiwuap. Yakât otmâ honj bawalipyeñeñe kunlipyeñe ewe katyekmâ lohotñan honj bayinjetâ benje kunlipyeñeñe gurâ topne âlâlâ ki mângâyeknomai.

¹⁰ Aiop, yeñe Kiristo orop biwiyenjeñe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtñan kinmâ kârihem mannomai. ¹¹⁻¹² Nenne Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongomunne nângâmaihât lok bâleñeñe mâtâp mañguningim mansai. Otmu yâkne konok bia. Satangât honj bawalipne, weke bâleñe, emet ambonje, senduk banearâ, susun, âi weke, senne âlâlâ sâtne metne topne topne, ya kerekne mâtâp mañguningine sâm otmai. Yakât otmâ Satanne biwiyenjan kionmâ perâkne topne topne kâityongomapgât Anitâñe wât yinçimu kârihem kinnomai. ¹³ Yuwu otmâ kârihem kinjetâ Satanne honj bawalipne orop mem ge katyekne sâm hâum pâpgum pilâyeknomai.

¹⁴ Nângân nângân bulâne âlâlâ biwiyenambâ tetemu den bulâne sâm lohimbi târârâhâk ekyongonomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenjeñe kepeiakmâ konohâk otmu tihit orañgim mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohât den pat âlepne lohimbi ekyongonjetâ nângâñetâ biwiyenje huruñ sâekgât mâtâp teteyinçiwuap yan hewewenâk ekyongonomai. ¹⁶ Otmu Satangât honj bawalipñeñe yengât manmanyenje mem bâleyinçimaihât Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenjeñe tinâk kepeim mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ Anitâñe manman kârikñahât pat yakât bulâne yinçimu mem Kiristo orop herone kakñan manbisâihât nângâm engat yâhâp ki otnomai. Otmu Anitâhât den ya lohimbi kâsikum yinçinjetâ nângânomai yan Wâtgât mâmâñahât Heakne biwiyenjeñe mem hewewen tuhuwuap. Yawu otyinçimu den ya nângâñetâ keterakyingim hençenguwuap. ¹⁸ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu yu yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu otmâ biwi golâ manmâ Kiristohât lohimbi kerek yengât nângâm haonmâ ârândâñ Anitâ ulitgum mannomai.

¹⁹ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakne den âlâlâ biwihan katmâ mâmâñe otnihimu Kiristohât den pat âlepne pahâk ekyongomune nângânomai. Otmu ekyongowom ya nângâñetâ keterakyingiwuapgât yeñe Anitâ ulitgunomai. ²⁰ Otmu lohimbi kapi âlâen âlâen manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat âlepne kâsikum yinçiwian. Kâsikum yinçimune lok nombotñeñe nângâñetâ gemu bet pilâm pâi emetñan mem katnekñetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ nâñe den pat âlepne lohimbi ekyongowomgât Kiristone menekmâ âi sâm nihiop. Yakât otmâ nâñe tem lâuwançim den ya pahâk ekyongom ki lohotne otbomgât Anitâ ulitgunomai.

Paulone den bâñe sâm hâreop.

²¹⁻²² Aiop, bukunenñe âlâ, kutne Tikiko, yâkne Kutdâhâlen biwinjeñe tinâk kepeim honj bawançim mansap. Otmu nâñe bukulpne orop manman girawu mansain yakât yâk hângângumune yengâlen takawuap yan topñambâek ekyongomu nângâñetâ biwiyenjeñe huruñ sâwuap.

²³⁻²⁴ Otmu yeñe Kutdânenñe Yesu Kiristohâlen biwiyenjeñe tinâk kepeim tem lâuwançim mansai. Yakât otmâ Anitâ yet Kiristone nângâyinçim tihityenjeñe otmutâ biwi nângân nângânyeñeñe kepeiakmâ konohâk otmâ huruñ sâekgât ulitguman. Bâñ.

Nâ bukuyeñe,
Paulo

Pilipi Pauloŋe Pilipi yeŋgât ekap kulemgum katyiŋgiop.

O bukulpne,

¹ Nâ Paulo, otmu Timoteo, netŋe Yesu Kiristo hoŋ bawaŋgim mansait. Yen Pilipi kapi ambolipŋaŋe Anitâhât lohimbî manmâ biwiyenŋe Yesuhâlenâk kepeim mansai yeŋgât nâŋgâyiŋgim netŋe ekap yu kulemgum katyiŋgiat. Otmu yeŋgât galem mansai me lok nombotŋaŋe tânyongom mansai. Yâkŋe yawuâk nâ tânohom mansai nâŋgâmune yawu oap yakât nâŋgâyiŋgimâk mansan.

Pauloŋe Pilipi kapi ambolipŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepaeop.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe yetŋe engatyetŋeâk yen nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otdomawot. Yawu otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

³ Nâŋe yeŋgât nâŋgâm Anitâ mepa sanŋan otbaŋgim gaman. ⁴⁻⁵ Kândikum yeŋgâlen puwâk taka Yesuhât topŋe sâm tetem ekyongomune nâŋgâm heronŋe otmâ biwiyenŋe yâkâlen katbi. Yawu otbiâmbâek Yesuhât den pat âlepŋe ya sâm haŋ tuhummune liŋgarakmâ ariâkgât Anitâŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu haonmâ ârândânŋe biwiyenŋe hikunekmâ tânohom gai. Yakât nâŋgâm biwinaŋe heronŋe otmâ Anitâ mepaem gaman. ⁶ Anitâŋe yeŋgâlen âi topŋe kalop yapâek torokatmâ mem gamap ya ki pilâwuap. Yanak mâne mâne Yesu Kiristoŋe âwurem menenekbe sâm gewuap yanâmâ yeŋe yâkâlen torokatnomai. Otmu Anitâŋe mâmâŋe otyiŋgimu yeŋe heŋgemahom mâtâp tâŋ tâŋâk yanâk arinŋetgât nâŋgâman.

Paulo pâi emetŋan mem katŋetâ talop yakât topŋe

⁷ Bukulpne, torokatmâ yuwu sâmmune nâŋgâŋet. Nâ biwinaŋe hikuyekmâ manmune Anitâŋe nâŋgânihimu âilonŋo oap yamâ topŋe yuwuhât. Anitâŋe âi sâm nihiop yu biwinaŋe kepeim den pat âlepŋe ekyongom gawan. Yamâ lok nombotŋaŋe den yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm yakât den âiân katnekbi. Den âiân katnekbiân den pat âlepŋe yu nâŋgâŋetâ tâŋât otmappât nâŋe sârreakmâ Kiristohât topŋe teteâkgât sâm ekyongowan. Otmuâmâ topŋe yawuâk nâŋgâŋetâ keterakmu bulâŋe yeŋgâlen teteâkgât den ya topŋambâek sâm holaŋmâ biwiyenŋan kionŋban. Yawu otyiŋgimune nâhât hâkânŋ otmâ yanak âlâkuâk pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan.

Yawu gârâmâ haonmâ ârândânŋe Anitâŋe ikŋahâk tep âlep nâŋgâyiŋgim tihityenŋe otmâ gamap. Yakât otmâmâ nâ gurâ yeŋe tânohom gai. ⁸ Bukulpne, Yesu Kiristoŋe yeŋgât haonmâ ârândânŋe tep âlep nâŋgâyiŋgimap. Otmu nâ gurâ yawuâk tep âlep nâŋgâyiŋgiman. Den yu sâmmune Anitâŋe ekmu âlepŋe oap.

Anitâhât senŋan koko salehâk kinnomai yakât Pauloŋe Anitâ sâm ulitguop.

⁹ Yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe menduhuakmâ konohâk otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ manŋetgât Anitâ ulitgum gaman. ¹⁰ Yâhâ topŋe yuwuhât ulitguman. Wahap girawu me girawu ya Anitâŋe ekmu tâŋât otmap me hâliŋe otmap. Anitâŋe ekmu yawu otmap ya yeŋahâk ekmu kiwilim yan nâŋgân nâŋgânyenŋe keterakmu nâŋgâm heŋgeŋgunŋetgât nâ ulitgum mansan. Yawu otmâ manŋetâ yan Yesu Kiristoŋe mâmâŋe otyiŋgimu manman âilonŋo loŋgo yakât bonŋe yeŋgâlen tetemuâmâ mannomai. ¹¹ Yawu otmâ mannomai yakât otmâ lohimbî nombotŋaŋe manmanyenŋe ekmu Anitâ heronŋe nâŋgâwawŋgim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Yesuŋe âwurem gewuap sâp yanâmâ yeŋe yakât senŋan koko salehâk otmâ anŋun bia kinnomai.

Paulo pâi emetjan manopgât Kiristohât den pat sânetâ linjarakmâ ariop.

12-13 Roma yengât tembe lâulipyenaje yu ya otnihinjetâ mansan yakât nângâm hilipgumaihât topne yu sâmunne nângâm hengenget. Nâneâmâ Yesu honj bawanjim yâkât den pat âlepne ekyongom mansan. Ekyongom manmune Roma yengât tembe lâulipyenajeâmâ lohimbi nombotje den ya nângâm lâumaihât imbiâk nâ mem pâi emetjan katnekjetâ manmâ gan. Yawu otbi yakât yeje biwiyenje ki orotok sâek. Yamâ yuwuhât. Pâi emetjan katnekjetâ mansan yakât topne tembe lâu otmu lohimbi nombotjanje nângâne sâm oai yanak nine topne otmu Yesuhât den pat yâhâp yâhâp ekyongomune nanjai. ¹⁴ Yawu gârâmâ nâmâ pâi emetjan katnekjetâ mansanâke yamâ benje ki lohotje oan yakât otmâmâ bukulpne nombotjanje nângânetâ biwiyenje hewewen oap. Biwiyenje hewewen otmu yanak biwi nângân nângânyenaje Kutdânenjahâlen kepeim yâkât den pat yakât biwi yâhâp ki otmâ tâtâem ekyongom gai. ¹⁵⁻¹⁶ Anitâne Kiristohât den pat âlepne ya nâne ekyongomune nângânetâ bulâne olâkgât âi sâm nihio, yakât nângâm lok nombotjanjeâmâ nâ hikunekmâ tânohom mansai. Tânohom yawuâk den pat âlepne ya ekyongom mansai. Yâhâ nombotje âlâneâmâ lohimbiye nâhât nângânetâ gemu yehâhât nângânetâ yahalâkgât lok sensenân kinmâ Yesuhât den pat âlepne ya ekyongom mansai. ¹⁷ Yawu otmâ hâkyenajak âi ya tuhum mansai. Yâhâ nombotje âlâneâmâ den pat yai yamâ nâhât hâhiwin amokjanâk nângâek sâm sâtyenajak yai.

¹⁸ Yawu otmâmâ topne yu me ya yakât, biwi perâk oai me, me Anitâhât tem lâum oai me, me topne girawu me girawuhât manmâ Yesuhât topne ya sâm ekyongoai. Yakât nângâmune tânjât otmap. Yesuhât den pat ya sânetâ hanj sâm ariap yanje konohâmâ bulâne oap. ¹⁹ Bukulpne, yeje nâhât otmâ haonjâ ârândâj Anitâ ulitgum mansai. Yawu ulitgum manjetâ Yesu Kiristohât Wâtgât mâmânahât Heakje mâmâne otnihimu yâkât tem lâuwajim hâhiwin kakjan manmune yan biwine houj sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâmâ biwi hero nângâm manmâ yâhâwom.

²⁰ Otmu biwinaje yuwu nanjan. Kiristohât den pat âlepne ya lohimbi topne topne yâkne nângânetâ bonje teteyingâkgât nanjan. Yakât yâhâpne yu torokatmâ sâwe. Nâhâlen wuân âlepne tap? Nâ girawu me girawu tuhuneknoma? Hâhiwin nihinoma, me nohojetâ mumbom yamâ in yakâ. Yâkne Kiristohât nângânetâ gemap sâm yakât konok gorânihiap. ²¹ Otmu Anitâne nâhât torokatmâ, “Man,” sâwuap yanâmâ Kiristohâlen biwinaje kepeim mepaem yâhâwom. Yâhâ Anitâ ikjak umutne memu mumbom yan gurâ manman kârikjan manmâ yâhâwom. ²² Yawu gârâmâ âi sâm nihio ya torokatmâ tuhum manbom, me mum himbimân yâhâwom yakât nângâmune ki teteap. Nângâm biwi yâhâp oan. ²³ Yakât nâ biwinaje yuwu nanjan. Yiwerenjeâk mum yanâmâ Kiristo orop torokatmâ manbehât nanjan. Yawu nanjan yamâ mumbomân yâhâpne tânyongowomgât mâtâp âlâ ki tetewuap yakât nângâm yengât gorânihiap.

²⁴⁻²⁵ Yakât otmâ yeje biwiyenaje Yesu Kiristo witgum kepeim honj bawanjim manmâ yâhânetgât nâne yengâlen taka tânyongowom. Yakât nângâmune uruk uruhâk oap. Anitâne nângânihimu nâne yen orowâk sâp kâlep manmâ ikjahât topne nângâm hengenjum biwiyenje Yesu Kiristohâlen hikujetâ kinmâ yâhâekgât den kâsikum yingiwom. Den kâsikum yingimune nângâm biwiyenan katmâ yapâ gâtjanje biwi herone pato nângâm mannoma. ²⁶ Yawu gârâmâ yeje nâhât biwiyenaje hikunekmâ Anitâ ulitgum mansai yakât bulâneâmâ holañnekjetâ yengâlen takawom. Takamune yen orop enâkmâ herone otmâ Kiristo mepaenom.

²⁷ Bukulpne, den umatje âlâ sâm tetemune nângânet. Nâne yengâlen ki takawom otbuawâmâ patyeneâk nângâwom. Yakât otmâmâ yuwu manjetgât nanjan. Yeje manman âlepneâk manmâ yâhânetâ lohimbiye manmanyenje ekmâ Kiristohât den pat âlepne nângânetâ hâumu biwiyenje yâkâlen katjetgât nanjan. Yawu otmâ yeje biwiyenaje Kiristohâlen hikuakmâ konohâk otmâ tânahom mansai ya yawuâk torokatmâ mannoma. Yakât den pat ya nângâmâmâ tep hero nângâwom. ²⁸ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâne

yen wawaeyekmâ mâmâne otyingim gamap. Yeje yakât nângâm mitihât kasaŋe taka mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ kinŋityeŋahât ki otmâ biwiyene orotok sâwuap. Yeje orotmeme yawuya torokatmâ mannomai yamâ yâkne yekmâ yuwu nângânomai. “Anitâne bulâŋanâk komot yuâmâ mâmâne otyingimu ki lohotne otmâ mansai. Yawu gârâmâ mem ge katyeknomgât dop âlâ ki tap. Yâhâ nenâmâ Anitâne mem ge katnenekbuapgât dop.” Yawu nângânomai. Yawu otmâ yâhânomai yakât yâhâpne yu torokatmâ sâwe. ²⁹ Anitâne mâtâp yuwu sâm katyŋgiop. Yeje biwiyene Kiristohâlen katmâ tem lâuwaŋim mansai. Yakât otmâmâ mitihât kasaŋe mem âlâlâ tuhuyeknetâ sât gum mansai. Sât gum manŋetâ yekmâ yan Kiristohât nângânetâ yahatsap. ³⁰ Yen Anitâne mâtâp sâm katyŋgiop ya watmâ sât gum manmâ gai yawuâk nâ gurâ sât gum manmâ gan. Otmu yeŋgâlen puwâk taka âi mewan yan mitihât kasaŋe hâhiwin ningiwi ya naŋgai. Yâhâ yiwereŋeâmâ âi ya torokatmâ mem mansan ya gurâ naŋgaiâk. Otmu Anitâne mâtâp sâm katyŋgiop yakât otmâ kasalipyene takanetâ yekmâ yan kinŋityeŋahât ki otmâ enŋat yâhâp otnomai. Yawu.

2

Yesu Kiristone himbim pilâm hânân ge lok otmâ huruŋ huruŋ manop.

¹ Bukulipne, den âlâ âiyongowe. Biwi nângân nângânyene Kiristohâlen katmâ yâkât wâtŋan kinmâ mansai. Yakât otmâ yâkne yeŋgât tep âlep nângânyingimu biwiyene huruŋ sâm mansai me bia? Otmu Anitâne ikne Wât gât mâmâŋahât Heak hângângumu gem mem hewewen tuhuyekmu tep âlep naŋgaŋim mansai me bia? ² Biwi nângân nângânyene Anitâ yet Kiristo kepeiyekmâ manŋetgât naŋgan. Yawu manmâ tep âlep naŋgaŋim biwiyene konohâk hikuakmâ manŋetâmâ nâne aŋgoân biwi herone nângânyingiwon ya wangim nângânyingiwom. ³ Otmu torokatmâ sâwe. Yeŋahât ki nângânetâ yahatmu hâkyene mepaenomai. Yâhâ yeje yeŋahât nângânetâ gemu bukulipyene yeŋgârâmâ nângânetâ yahatbuap. ⁴ Otmu yeje manmanyenahâlâk ki nângânomai. Bukulipyene herone kakŋan manŋetgât nângânomai. ⁵ Yesu Kiristone ikŋahât nângâmu gemu himbim pilâm ge hânân manop dop yawuâk otmâ mannomai.

⁶ Kiristo yet Anitâ yamâ âlâ âlâ ki oawot. Yâhâmâ dop konohâk tatmâ gamawot yamâ benje Kiristone ikŋahâlâk ki nângâm manmanne alilop. ⁷ Yâkne ikne enŋatneâk otmâ himbim pilâm hânân giop. Yanâmâ Anitâhât towatne ya kon sâm pilâm lok nengât towatnenne haŋgalakmâ lok teteop. ⁸ Lok tetem huruŋ huruŋ manmâ Anitâ konok hoŋ bawaŋim yâkne den sâop yawuâk lâum manmâ gaop. Yâkât tem lâum lohotŋan manmâ ikne manmanne ki alilakmu mem ge katmâ howanân kuŋetâ sât gum muop. ⁹ Yakât otmâmâ Anitâne mumuŋambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ nen lohimbiŋe Kiristohât nângâmunne yahalâkgât nângâm Anitâne kutne âlâmâ “Kutdâ” sâm kunop. ¹⁰ Kutne yawu sâm kunop yakât otmâ nen hânân yuân gâtne, me himbimân gâtne, me hân kâlehen gâtne nen kerehâk menduhuakmâ Yesu mepaem mannehât sâm kalop. ¹¹ Anitâne nengât sâm Yesu hângângumu hânân ge kutdânenne otmâ galemnongom mansap. Yawu gârâmâ nen kerekne menduhuakmâ Yesuhât nângâmunne yahatmu Anitâ mepaem manmâ yâhânom.

Emetsenŋe laŋinŋe pilâmap yakât dop.

¹²⁻¹³ Bukulipne, nâ aŋgoânâk yen orop manmâ gawan yanâmâ yeje nâhât laune tem lâum manbi. Yâhâ sâp yiwereŋeâmâ nâne yen orowâk ki mansan. Yawu mansain gârâmâ yeje aŋgoân den tem lâunihiwi ya ki pilâm lohotne otmâ manŋetgât naŋgan. Yawu otŋetâmâ Anitâne mem hewewen tuhuyekbuap yapâ yeje yâkât tem lâum hoŋ bawaŋinomai. Yakât otmâ yen Anitâne himbimgât pat kuyŋgiop yakât bulâne menom sâm yâkâlen biwi nângân nângânyene kepeim manŋet. Yawu gârâmâ enŋatyeŋe kâityongomu imbiâk nenne wâtŋenŋanâk manmâ bulâne menom nângâm hilipgumaihât huruŋ huruŋ manmâ yâkât wâtŋanâk kinmâ tem lâum mannomai.

14-15 Otmu Anitâne yekmâ nine nanne baratne bulânje koko salehâk mansai sâam den âiân ki katyekbuap. Yakât otmâ yengâlen umatne topne topne teteyingiwuap yan Anitâ ki sâam bâlewanjinomai. Me lok bâlejanje mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ yâk orop den kakjan ki sahangim kuk kânguruk oranjinomai. Yawu otmâ mannomai yanâmâ manmanyenje ya ekmâ yan nângâm bâleyingim hakyenjan sâanomaihât dop âlâ ki otbuap. Yene yawu mannomai yakât dop kum sâwe. Omoj bâlejan emetsenje laninje pilâmap yakât dopneâk manman kârikjahât den ekyongonjetâ biwiyenjan laninje pilâmu Anitâhât mâtâp ekmâ watnomai. 16 Yen yawu torokatmâ manmâ yâhâm den yamâ tinjâk mem mannomai. Yawu otmâ manmâ Kiristone yâhâpne âwurem gewuap yanâmâ anjun ki nihinomai. Nâne yen tânyongowan ya imbiâk ki otban ya Kiristone ekmâ nâhât nângâmu herone otbuap.

17-18 Otmu emelâk papatolipnenjanje Anitâ mepaem yan nonin bulimakao gâim katbanjiminiwi. Yakât dopneâk yene manmanyenje ki alitmâmâ benje Anitâ hoj bawangim gawi. Hoj bawangim ganjetâ yan mitihât kasanje taka mem âlâlâ tuhuyeknetâ hâhiwin kakjan manmâ gai. Otmu papatolipnenjane nonin bulimakao gâim katbanjiminiwi yakât kakjan wain toje moselenjetâ bâinje gemu yan Anitâne nângâmu ârândân otminiop. Yakât dowâk nâ nohojetâ hepne moseleakmâ gemu bâinje ârândân otbuap. Nohomai sâam manmanne ki alilakbom. Yawu otmune yanâmâ Anitâne nekmu ârândân otbuap. Yakât otmâmâ yen orop biwinenjanje hikuakmâ konohâk otmâ herone nângânom.

Timoteohât topne

19 Bukulipne, tepne nângâyinjiman. Yakât otmâmâ Kutdânenne Yesune nângânihimuâmâ bukunenje Timoteo in yawu hângângumune yengâlen takawuapgât nanjan. Taka yekmâmâ âwurem taka girawu mansai yakât eknohomu biwinenje herone nângâyinjim manbom. 20-22 Otmu Timoteohât topne sâamune nângânet. Lok nombotne nâ orop mansain. Yâk yengâlen gâtnje Timoteo konok nâ orop biwinetjanje hikuakmâ konohâk otmu yene manman âilonjoân manjetgât nângâmait. Yamâ lok nombotjanje yehâlâk nângâm Yesuhât âi ya hâkân kakjan tuhum mansaineamâ yengâlen taka tânyongonomaihât dop yawuya âlâ ki tap. Timoteohât topneâmâ ikneâk tap. Yâk orop netneâmâ nanje âwânanje tânahomawot dop yawuâk tânahom mansait. Tânahom manmâ yene den pat âlepne nângânetâ keterahâkgât ya kâsikum yingim gait. Yen gurâ yakât topne nangaiâk. 23 Yawu gârâmâ Roma lokne girawu otnihinomai yakât sânetâ nângâm yanâmâ Timoteo in yawu hângângumune den mem yengâlen takawuap. 24 Yawu gârâmâ Kutdânenjanje nângânihimu holañeknetâ yengâlen takawomgât nanjan.

Epaporitohât topne

25 Otmu lok âlâhât sâwe. Yengâlen gâtnje Epaporito nâ tânnohoâk sâam hângângunjetâ takaop. Taka âi tânnohop yakât yuwu sâamune nângânet. Nâne âi umatjan kinmâ gamune yan taka penenihimu biwinetne konok otmu tânahom miti âi yu tuhum gait. 26-27 Yawu gârâmâ yâk kundat umatne tetewanjimu bâsok bâleop. Inâk mâneâmâ kunje hân kumbâp. Yamâ Anitâne “Ki katnehâk” sâamu gârâmâ hâmenje kinop. Sâp yan nâ pâi emetjan katneknetâ hâhiwin kakjan manmâ gan. Yakât kakjan Anitâne nâhâitgât girawu hâhiwin âlâkuâk nângâwuap sâam Epaporito ya mesek sâtnambâ mem hengenjuop. 28 Mesek sâtnjan kinop yakât den pat emelâk nângâwi. Yakât otmâmâ yene Epaporitohât nângâm kiwilimaihât yâhâmâ pilânekmâ yengâlen takawehât nanjan. Yakât otmâ in yawu hângângumune takamu ekmâ biwiyenje herone otbuap. Yengâlen takamu nâ gurâ yawuâk herone nângâwom. 29-30 Yengâlen takamu tep âlepne nângâwanjim Anitâ mepaem herone pato otbanjinomaihât nanjan. Yene tânnohone sâam yan hângângunjetâ taka kaweyenjan kinmâ Kiristohât tem lâum tânnohop. Tânnohop yan manmanne ki alilop. Yawu otmâ hâhiwin kakjan nep tuhum gam bâsok hiliwahop. Yakât otmâmâ yene yâk otmu lok nep yawu tuhumai ya yengât nângânetâ yahalâkgât nanjan.

3

Hâkgât orotmeme yu me yakât ki nângânom.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Kutdânenne tihitnenne otmap. Yakât otmâmâ nângâwangim biwiyenne heronne otmâ mannomai. Otmu biwiyenne galemahom mannetgât emelâk den kâsikum yingiwani. Yâhâ sâp yiwerenneâmâ yawuâk sâm ekyongomune nângânetâ keteraknetgât ki horatneksap. Ya yâhâpne sâmunne nângânet. ² Lok nombotne, lok perâkneâmâ nângâm tâpikgum imbiâk hâkyenne torehenne undip tuhum hilipwangim mansai. Otmu “Yengu nenne oain yawu otjet” sâm meme sâsâ tuhuyeksai. Lok yawuya mansai yamâ lok perâkne. Yâhâ topyenne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunne nângânet. Soso baune kapi hawangum sot ihilâk nene sâm pâinmai. Yakât dopneâk lok perâkne yuणे lokgât pâinmâ mansai. Yawuhât yen dâiyeknetâ yâk yengâlen ari torokatnetgât sâm hohetyenne takai. Yawu gârâmâ yenne galemahom hengenngum mannomai. ³ Lok yawuyenneâmâ yuwu nângâmai. “Nen hâknenne torehenne undip tuhangimenne yanâmâ Anitâne nenekmu ârândâne otmap,” yawu sâmai. Yakât otmâ nâne yuwu sâwe. Anitâhât Wâtgât mâmânehât Heakne mâmâne otningimu yapâ gâtne yâk mepaemenne nângâmu âilonngo otmap. Otmu Yesu Kiristone manman kârikjahât pat kuningiop yakât nângâm heronne otmâ mansain.

Yakât torehenne sâwe. Hâkgât wahap yu me yenne tânnongowuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk hâkyenne torehenne undip tuhangiminiwi yamâ in hâk tângâlân otbi. Yâhâ yakât bulâneâmâ nenne biwinenne Kiristohâlen kepeim manmunne yan tetemap. Yawuhât otmâmâ hâkgât wahap ya pesuk yap. Otmu yakât nângâmune ki yahatmap. ⁴ Yâhâ hâkgât wahap topne topne yenne manman kârikne ningimap mâneâmâ yakât nângâmune dopne otbâp. Yamâ emelâk bet pilâwin.

⁵⁻⁶ Yawu gârâmâ benne papatolipnenne yenne engatyenneâk watmâ girem den âlâlâ kulenguwi ya ki bet pilâwanân hâkgât wahap yu ya kerehâk otmâ metewan. Yawu otmâ nâne bukulipne kerek wangiyekban yakât topne sâm tetemune nângânet. Nâ Isirae ambonne, Benyamingât senâmbâ gâtne. Menne menekmu hilâm nombolân kalimbu ya pesuk sâmu girem den sâsâne sâpnanâk hâkne torehenne undip tuhuwi. Yâhâ orotmemenenne tâmbâne ya kerek nananambâek mem manmâ gawan. Pato otmâ yajak Parisaio lok yengâlen torokatmâ papatolipnenne yengât girem den ya aksisihâk topnambâek nângâm lâum manmâ gawan. Yawu otmâ manmâ ki otmâ tâpikguwan. Bia kârikne. Yâhâ lok nombotne girem den yakât nângânetâ gemap sâm yakât otmâ biwine kâlâp semu Kiristohât komot ya watyekmâ mem bâleyekban.

⁷⁻⁸ Yawu otmâ manmâ gawan yakât papatolipnenne nângânetâ yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenneâmâ yakât nângâmune tângât otmap. Nâne Kutdânenne Yesu Kiristohât topne nângâm yâk orop biwinetne konohâk olâkgât nanngan. Yakât otmâmâ Anitâne nenekmu ârândâne olâk sâm hâkgât wahap topne topne yakât nângâmune tângât otmap. Nângâmune tângât otmu kerek pilâm pesuk pilâwan. Pesuk pilâm yapâek Kiristo konok watmâ gan yawuâk watmâ yâhâwom. ⁹ Yawu otmâ manmune yâkne âwurem gem menekmu orowâk tatmâ yâhârom.

Yakât torehenne sâmunne nângânet. Girem den lâum manminiwan yakât Anitâne nekmu ârândâne otbuapgât dop âlâ ki tap. Bia kârikne. Yakât otmâmâ ya bet pilâmune pesuk yap. Topne yakât otmâ biwinne Kiristohâlen kepeim manmune yapâ gâtne Anitâne wawaenemâ nanne koko salek sâmu mansan. ¹⁰⁻¹¹ Kiristone âwânehât sât lâum manmanne ki alitmâ sâtgum muop. Yakât dopneâk nâku manmanne ki alitmâ manbehât nanngan. Yâhâ yâkneâmâ mum yahatmâ tap. Yakât otmâmâ mâmâne otnihimu tem lâuwangim manbom. Yawu manmâ sâp pato tetewuawân Anitâne mumnambâ mem yahatnebuapgât nanngan.

Anitâne mâtâp sâm ningiop yamâ tâne tângâk watmâ yâhânom.

¹² Bukulipne, yuwu sâmbâ ekyongomune nângânet. Nâneâmâ Kiristone manman koko salek manop ya ki mem tetean. Otmu uwawapne bia mansangât dop gurâ ki oap. Yawu gârâmâ Yesu Kiristone menehopgât otmâ ikne manmanne âlepne manop yawuâk manbehât nanngan. ¹³⁻¹⁴ Nâne Yesu Kiristohâlen biwine katmune yanâmâ Anitâne himbimgât pat kunihop. Yakât bulâne membomgât orotmeme hângiye ya bet pilâm mâtâp sâmbâ nihiop ya tâng tângâk watbom. Ya tâng tângâk watmâ yâkâlen biwinañe kepeim manmâ yâhâwom. Yawu manmuneâmâ sâp patoen yakât bulâne nihiwuap.

¹⁵ Bukulipne, nenñe mâtâp ya watmâ manmunne tipine âlepne oap nen kerekne den yan yu otnom. Yawu gârâmâ yengâlen gâtne âlâ me âlâne nâhât den yukât hâkân otmâ yuwu mon nângânomai. “Nenâmâ emelâk Anitâne orotmemenenne ekmu ârândân olop. Yakât otmuâmâ topne girawuhât Paulohât den yu watnom?” Yawu sânomai yamâ Anitâne topyene mem tetewuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ benne torokatmâ yuwu sâmbâ nângânet. Anitâne mâtâp sâmbâ ningiop ya watmâ manmunne nenekmu ârândân olâkgât ya pânan ki pilâm âlâengen arinom. Mâtâp ya watmâ gain yawuâk watmâ yâhânom.

¹⁷ Bukulipne, angoân orotmeme yawuya otmune nekbi ya yawuâk otmâ mannomai. Otmu lok âlâ me âlâne topyene kurihiakmâ oain sâmbâ oain sâmbâ otmâ kâityongomaihat yene sen galemâk otmâ mannomai. Sen galem manmâ topyene mem tetenomai.

¹⁸ Yesune manman âilongo yakât mâtâp mem teteningiâkgât howanân muop. Yakât otmâ lok yawuyañe nângânetâ bulâne biatmu kurihiakmâ mansai. Lok yawuya yengât topyene emelâk ekyongominiwan yakâ. Yâhâ sâp yiwereñeâmâ ya yengât nângâmune tepne dondâ bâlemu isem ahoakmâ mansan. Yakât yâhâpne sâwe. Yâkneâmâ den pat âlepne ya nângânetâ gemu kumai. ¹⁹ Yawu otmâ orotmemeyene kiñgoñ yakât nângânetâ yahatmap. Bâe, yakât nângâm anulakmâ pilâmbâiâ. Yamâ biwi nângân nângânyeneñe hângât senñe âlâlâ tap yanâk kepeim manmâ gai. Yakât otmuâmâ hâmbâi lok yawuyamâ Anitâne matne âlâku ikñiâk ikñiâk kâpekyingiwuap. Kâpekyingim hemân panyekmu kionmâ hâhiwin kakñan manmâ yâhânomai. Topyene yawu.

²⁰ Yawu gârâmâ nenâmâ kapinenne bulâne yamâ himbimân tap sâmbâin yan yâhâ mannom. Yakât Kutdânenne Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât biwi nângân nângânnenñe kilik kilik sâmbâ mambotbanjinom. Yâkne mem sâreerenekmâ manman kârikñan katnenekmu manbisâin. ²¹ Kiristo ikne wâtne pato tatbanjiap yakât dopneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nen hânân mansain me himbimân gâtne, me hân kâlehen gâtne nen kerehâk mem menduhunenekmâ nengât kunnenne pato otmâ yâhâwuapgât dop tap. Wâtne pato nandorone tatbanjiap yakât dop kum sâwe. Soki âlâ sâmbâlâkñeñe tatmâ kon sâmbâ bumbulele otmâ yakât dopneâk yâkne hâknenne yu mem kon pilâm hâk âine ningiwuap. Ikñak mum yahatmâ hâkne âine miop yawuya ningi mem ikñan torokatnenekmu manmâ yâhâmbisâin.

4

Biwi nângân nângânnenñeñe hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhânom.

¹ Bukulipne, tepne nângâyingim yakât tohowe sâmbâ oan. Anitâne âi sâmbâ nihiop ya tâng tângâk lâum denne kâsikum yingim gan. Yakât otmâmâ sâp patoen hâmeñe nihiwuap. Denne kâsikum yingimune Kiristohâlen biwi nângân nângânyeneñe kepeim manmâ gai yakât nângâm tepne herone dondâ nanngan. Otmu yene Anitâne mâtâp sâmbâ yingiop yakât bulâne gulip otmâpât kârihem manmâ yâhânetâ ârândân otbuap.

²⁻³ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne imbi yâhâp Yuoria yet Sintiki, yâkne nep pawarakmâ hionahowot yakât sânetâ nanngan. Yamâ girawu otmâ hionahowot? Kândikumâmâ imbi yâhâp yu, otmu Kelemen, otmu bukulipyene Kiristohâlen torokatnetâ tânahom den pat âlepne ekyongominiwin. Yakât otmâmâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyingiop. Pat kuyingim manman kârikñahât ekap âlâen kutyene emelâk himbimân kulemgum kalop. Topne yawu gârâmâ yâk yetgât galem âlâ mansap, kutne Sisikusi, ekuñetâ yuwu sâmbâ

ekyotgoâk “Hionjaksawot yakât Anitâne nângâmu ki ârândân oap. Yawuâmâ kâmbukne. Biwi nângân nângânyetne Kutdâ hikum biwi kaok otmâ manset.” Yawu sâm ekujetâ ekyotgoâk.

⁴ Bukulipne, yen kerekne Kutdânenjahât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetne herone otmâ hikuakmâ manjet. Yakât yâhâpne witgum sâwe. Kutdânenjahne yu me ya otyingim gamap yakât nângâmâmâ biwi nângân nângânyetne hikuakmâ yâkâlenâk kepeim herone nângâm manmâ yâhânomai.

⁵ Otmu Kutdânenjahne menenekbe sâm âwurem gewuap yakât sâpne utâpguap. Yawu gârâmâ yehâhât ki nângânetâ yahalâk. Lok nombotjahne yekjetâ ârândân olâkgât lohottjanâk manmâ buku konohâk oranjim mannomai.

⁶ Anitâne tihityene otmap yakât otmâ yene yu me ya otne sâm biwi yâhâp ki otnomai. Yâhâ umatne topne topne teteyingimu yan manmanyene keterahâkgât sâm Anitâ ulitgum mepaenomai. ⁷ Yawu otjetâmâ Anitâ biwiyene ekmapne mem biwi sânduhân katyekmu mannomai. Yehâhâk biwi sânduhân manmai yamâ hâum pâpgumai. Yâhâ Anitâne biwi sânduhân katyekbuapgât wâtne tatbangiap. Yakât otmâmâ yâk konohâk mepaem ulitgum mannomai.

Orotmeme yuwu otmâ mannom.

⁸ Bukulipne, den bâine yu sâm hârewe. Yu me ya orotmeme âlepjanâk otmâ manbi ya lohimbine nângânetâ âlepne nanne olop yawuâk yâhâpne torokatmâ otmâ mannomai. Yuwu manmâ yâhânomai. Den perâk, me den guruk, me den imbiâk, me den golâ, me den bâlene malene yawuya ki sahanginomai. Yawu otjetâmâ lohimbi belângen mansaine yekmâ lok mulunne, me lok esepne, me lok lumbene yengât yawu sânomai. Yâhâ uwawapne bia otneâk nângâm mannomai. Yawu manmâ tihit otmâ nembe kalem oranjimomai. Yamâ ihilâk mahilâk me gulip malap ki otmâ mannomai. ⁹ Emelâk nâne yen orowâk manmâ yu me ya âilonngo lonngo otjetgât den kâsikum yingimune mem biwiyenan katbi yawuâk otmâ mannomai. Yâhâ orotmemene me tat tatmemene manban ya yengu yawuâk otmâ mannomai. Yakât otmâmâ Anitâ Tihit Ambojahne biwi sânduhân katyekmu orowâk manmâ yâhânomai.

Paulohât manman yakât topne

¹⁰ Nâne emelâk embânân pilâyekban yakât kakjan yene yu me yakât tânnohone sâm yakât mâtâpgât pâinjetâ bialop. Yuâmâ umatne topne topne teteyingiop yakât nângâm yan. Yawu otmâ mâne mâne mâtâp ekjetâ keterahop. Yakât otmâ biwi nângân nângânyetne hikuakmâ mâtâpgât tewetsenne tânnohom katjetâ tohop. Yakât otmâ tep hero pato nângâyingiman. ¹¹ Den yan yu ki nângânihiwi yakât ki yan. Nângânihiwi yakâ. Sâp yiwerene senne âlâlâ yu me ya dopjan tatnihiap. Yakât otmâ umatne topne topne tetenihimu yan nângâmune ârândân otmu Anitâ ki sâwangian. ¹² Yâhâ sâp âlâenâmâ senne âlâlâ ki tatnihimawân yan nângâm bâle otmâ kendâ kendâek ki otbangiman. Yakât nângâm âlâen hâum sâwe. Emelâhâmâ nanlipyene logât orotmeme mene sâm oponân yâhâwi. Oponân yâhâne sâm otjetâ yan hâhiwin yingiminiwi. Yakât dopneâk nâne Anitâne tihitnenne otmap yakât topne nângâwe sâm hâhiwin kakjan manmâ gan. ¹³ Yakât topneâmâ yuwu. Yesu Kiristone mâmâne otnihimu manman topne topne tetenihimu yan yu me ya otbe sâm yakât ki hâum pâpguan.

¹⁴ Otmu yeneâmâ biwi nângân nângânyetne nâ kepeinekbi sâp yan yene yu me ya tânnohowi yakât nângâmune ârândân oap. ¹⁵ Otmu emelâk girawu otban yakât topne nangai. Emelâhâmâ Kiristohât den pat âlepne ya sâm bukulipyene ekyongom kapiyene hâlânâmâ Makeronia hânân kapi tipî tapi tatmâ arap yan bam gaminiwan. Sâp yanâmâ kapi ambolipne nombotjahne nângânetâ bâlemu hionjakmâ ahowi. Hionjakmâ ahonetâ yakât otmâ kapi yakât ambolipne Yesuhâlen torokatbine ki tânnohowi. Yene konohâmâ tânnohowi. ¹⁶ Otmu yakât kakjan yen pilâyekmâ Tesalonika kapi hawangum manban

yan gurâ yâhâpne yenjahâk tânnohojetâ manban. ¹⁷ Yakât topne nângâm henngunjetgât yuwu sâmunne nângânet. Sâp yan itâ me yu ya nihiwi yakâlâk ki nângâwan. Yâhâ sâp yiwerene yawuâk nângâm mansan. Yene tânnohojetâ Anitâne matne yingiwuap yakâlâk nanngan. ¹⁸ Otmu yu me yakât pâinmâ manmune yene Epaporitone wanbi ya mem toho nihimu dopnan oap. Yakât âlâen hâum sâwe. Emelâk papatolipnennane Anitâne orotmemeyene ekmu âlepne olâkgât hotom uminiwi. Ujetâ yan nângâyingiminiop. Yakât dopneâk yene biwi nângân nângânyenane hikunekmâ mansai. Yakât otmâ nâ gurâ nângâyingimune ârândân oap. ¹⁹ Yâhâ yene Yesu Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai yakât otmâ nâ tânnohowi. Yakât otmâ yuwu nanngan. Anitâne haonmâ tihitnenne otmâ gamap. Otmu yene yu me yakât pâinnetâ dopyenan yingiwuap. Yakât ki pâpguwuap. ²⁰ Otmu Anitâ Awonennane wawaenenekmap yakât otmâmâ yâkât herone otmâ mepaem yâhânom.

Paulone den bâine sâm hâreop.

²¹ Bukulipne, nâne den âlâ nanngan yu sâmunne bâine pesuk sâek. Bukulipne Yesu Kiristohâlen torokatbine yengât amutgen mansai ya yengât nângâyingian. Otmu bukulipne nâ orowâk tânahom mansaine yawuâk nângâyingiai. ²² Otmu Roma lok kunne pato, kutne Sisa sâm, yakât hon bawalipne nombotne hionakmâ Kiristohâlen torokatmâ mansai yane gurâ yengât nângâyingiaiâk. ²³ Otmu Kutdânenne Yesu Kiristo tihitnenne otmapne yen kerek biwi nângân nângânyene mem konohân tuhumu kepeiakmâ mannomai. Ya bonnanâk.

Nâ bukuyene,
Paulo

Kolosai **Pauloꝛe Kolosai yengât ekap** **kulemgum katyĩngiop.**

O bukulipne,

¹⁻² Yen Kolosai kapi ambolipne biwiyene Yesu Kiristohâlen katmâ Anitâhâlen torokatmâ denne lâum mansai. Nâmâ Paulo. Anitâ Awoꝛnenneꝛe Yesu Kiristohât aposolo lok sâꝛ katnekmu âi mem mansan. Otmu bukune Timoteo yâk orop tânahom manmâ gait. Yawuhât herone nâꝛgâyiꝛgim ekap yu kulemgum katyĩngiãit. Kutdânenne Anitâne tihityene olâkgât yuwu sâꝛ ulitgum gamait. “O, Awoꝛnenne, Kolosai kapi ambolipne biwiyene Kiristohâlen katmâ mansai, yâk yengât tepge nâꝛgâyiꝛgiuwat. Tepge nâꝛgâyiꝛgim tihityene otdâ biwi nâꝛgân nâꝛgânyeneꝛe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâꝛ gaekgât nangait.” Yawu sâꝛ ulitgum gamait.

Paulo yet Timoteo yâkne topne yukât sâꝛ Anitâ ulitguowot.

³⁻⁵ Nenne himbimân yâhâm manman kâriknan manmâ yâhânom yakât Anitâne bunewâk pat kuningiop ya biatbuapgât dop âlâ ki tap. Yakât den pat âlepne ya nâꝛgânetâ bulâne otmu biwi nâꝛgân nâꝛgânyene Yesuhâlen katmâ yâkâlen torokatbi. Torokatmâ ikne komolipneꝛe biwi nâꝛgân nâꝛgânyene menduhuakmâ konohâk otmâ manmâ gai yengât den pat ya nâꝛgâwit. Yawu nâꝛgâm yanak Kutdânenne Yesu Kiristohât âwâne mepaem gamait.

⁶ Anitâ iknahâk tepne nâꝛgâningiop yakât den pat âlepne ya emelâk ekyongomune nâꝛgâm mem biwiyenan katmâ manmâ gai. Yawu nâꝛgâm manmâ biwiyene Yesuhâlen katnetâ kinmap yakât yene topne nâꝛgâne sâꝛ engat yâhâp ki otmâ gai. Otmu den ya yawuâk lok ondopne nâꝛgâm mem alitnetâ bonne yâk yengâlen teteop.

⁷ Bukunenne Eparane Yesuhât den ya biwiane kepeim âi ya tuhum manmapne Yesuhât topne sâꝛ ekyongop. ⁸ Yawu sâꝛ ekyongomu nâꝛgânetâ bonne otmu Anitâne Wâtgât mâmânahât Heak hâꝛgângumu ge mâmâne otyĩngiop. Mâmâne otyĩngimu yanâmâ buku konohâk oraꝛgiwi yakât den pat sâꝛ eknongop.

Kolosai ambolipne Anitâhât topne nâꝛgâm heꝛgeꝛgunet sâꝛ Anitâ ulitguowot.

⁹ Yengât den pat ya nâꝛgâm Anitâ yuwu sâꝛ ulitgumait. “O Anitâ, gâne biwiyenan kiondâ gike topge otmu nâꝛgân nâꝛgâne ya nâꝛgânetâ keterahâk. Otmu gike Wâtgât mâmânahât Heak ya hâꝛgângurâ yâk yengâlen ge biwiyene mem pâroꝛ pilâmu gike nâꝛgân nâꝛgânân manmâ yâhânomai. ¹⁰ Yakât Kolosai ambolipneꝛe Yesu Kutdânennehât den lâum manmâ ganetâ bonne yâk yengâlen tetemu manmanyene ekdâ ârândân otbuap. Yawu otmâ manmâ yâhânetâ nâꝛgân nâꝛgânyene tipine tetemu emelâk topge tipine nâꝛgânetâ keterahop ya wangim nâꝛgânetgât nanan. ¹¹ Otmu gâne mâmâne otyĩngirâ gâhât wâtgan kinmâ umatne yu me ya teteyĩngiuwap yan biwiyene ki houꝛ sâwuap. Otmu lok bâlene âlâ me âlâne itoꝛ galaꝛ otyĩnginetâ yan yâk yengât ki nâꝛgâm bâlenomai. Yâkne biwiyene gâhâlen konok katmâ herone otmâ mannetgât nanan. ¹²⁻¹⁴ Omoꝛ bâlenahât amboꝛne nen omoꝛgât pat otnehât nâꝛgâmap. Yâkne mem bâlenenekmapgât gâhât nange Kiristone tihitnenne olâkgât mem dâinenekmâ laꝛinꝛan katnenekdâ man-sain. Yâhâ Kolosai bukulipne yâk orowâk biwinenne Kiristohâlen katmunne mâmâne otingirâ pat kuningion yakât bulâne menomgât sâꝛ ningion. Yamâ holaꝛnenekmâ laꝛinꝛan katnenehongât yakât biwinenne herone otmâ mepaeheksain.” Yawu sâꝛ yengât nâꝛgâm netne haoꝛmâ ârândân Anitâ ulitgumait.

Kiristo yet Anitâ yâk yetgât dopyetne yamâ dop konohâk.

¹⁵ Bulâñanâk Anitâ yamâ ki ekmain. Yâhâ nanñe Yesu Kiristo yamâ kunnene manâkgât hângângumu gemu ekbin. Âwâ nan yâk yetgât dopyetñe yamâ dop konohâk. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuâmâ Anitâhât launambâ ki sâmu teteop. Yâhâmâ hânân yuân wahap topñe topñe tetem sambe sambe otmâ imu ekmain ya ki tetemuâk topñambâek embânâmbâek orowâk tatmâ gaowot. Tatmâ gamutâ nanñe awâñahâlen kândiwahom himbimân anelo topñe topñe ki yekmain ya katyehop. Otmu hânân âliwahap topñe topñe ya gurâ kerehâk yâkñe konok kalop. Yawu otmâ âliwahap yu ya embânân tetem gaop. Otmu yiwerene yu tetem gap. Otmu hâmbâi tetem yâhâwuap yakât kunnene yamâ yâk konok. Me himbimân tap, me hânân yuân tap, me hân kâlehen tap, ya yengât kunyene yâk konohâk. Yâhâmâ âliwahap topñe topñe katmâ tihityene otmâ gamap. ¹⁸ Yakât otmâ nen kerek yâkât komot manmunne yâkñeâmâ kunnene tatmap. Kunnene tatmâ mâmâne otningimu nenâmâ yâkât laune otmu kâi bânñe otmâ tem lâuwangim gamain.

¹⁹ Anitâne ikñe engatñeâk otmâ yan ikñe nanñe orop dop konohâk oawot yakât nângâmu ârândân olop. ²⁰ Yâhâ yu me ya ehekñe, me ki ehekñe, himbimân tap, me hânân tap, me saruân âlâlâ tap ya kerek menduhuakmâ Anitâ ikñan torokatnehât nângâm nanñe hângângumu giop. Gemu yan nengât tosanenñahât otmâ howanân kuñetâ muop. Yawu gârâmâ Anitâne kaok nângâningim sâp patoen menenekmâ orowâk tatmâ yâhâmbisâingât pat kuningiop.

²¹ Otmu yen emelâk Anitâ betbangim nelâmâk manmâ gawi. Otmu benne nângâm bâlewangim orotmeme kiñgoñ otmâ manminiwi. ²² Yawu otmâ manminiwi yamâ benne yene Anitâhât senñan koko salehâk kinnomai. Yawu kinñetâ yan kasalipyenñe hakyenân sâne sâm otñetâ hâi hâine otmu pilânomaihât Anitâne nanñe hângângumu ge muop. Nanñe muop yakât otmâ Anitâne yengât kaok nângâmap. ²³ Otmu Kiristohât den pat âlepñe ya Eparanñe ekyongomu nângâm biwiyenân mem katbi. Yakât otmâmâ yâkât den pat yakât bulâne ya yengâlen gulip otmapgât biwi yâhâp ki otmâek biwiyenñe yâk hikum manmâ yâhânomai.

Pauloñe Kiristohât tem lâum hâhiwin kakñan manmâ gaop.

Otmu nine topne sâm tetemune nângâñet. Yâkât den pat âlepñe ya lohimbi hân torehen torehen hârokñe nângâñet sâm hânñan kulemñan ari den ya sâm tetem ekyongowehât âi sâm nihiop. ²⁴ Otmu yene biwiyenñe yâkâlen kepeim manñetgât sât gum manmu kuñetâ muop. Mum yahalop ya ekmunne bonne otmu denne lâum manmâ gain. Otmu yâk hâhiwin wañetâ miop yawuâk nen gurâ hâhiwin ningiñetâ mem mansain. Yawu gârâmâ hâhiwin nihim gai ya nângâñetâ ârândân olâkgât nângâm sât gum pâku lohimbi yengâlen ari âi yu tuhum mansan. Yakât ki nângâmune bâleap. ²⁵ Otmu den yan ya yâhâpñe sâwe. Lohimbi hânñan kulemñan manmâ biwiyene Kiristohâlenâk katmâ manmai ya yengât hoñ bawa otbehât Anitâne âi yu sâm nihiop. Yâhâ yene yâkât den topñambâek nângâñetâ biwiyenân hâumu bulâne teteyiñgiâkgât sâm nihiop. ²⁶ Otmu embânâmbâek den yakât topñeâmâ amokñan talop. Yakât otmâ lohimbi nombotñe yene nângân nângân watmâ den yakât topñe nângâne sâm hâum pâpgum gawi. Yâhâ sâp yiwereneâmâ Anitâhât topñe ya nen gurâ kerek nângâmunne keterahâkgât teteningiop.

²⁷⁻²⁸ Den sâm teteningiop yakât topñe yuwu. Angoân Anitâne Yura lohimbi nengât sâm himbingât manman kârikñahât pat kuningiop. Yawu gârâmâ yen Anitâhât topñe ki nângâm mansain orotmemeyene bâleñe pilâm biwiyene Kiristohâlen katñetâ kinmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ nengât pat kuningiop ya yawuâk yen kuyiñgiwuapgât dop tap. Den yukât topñe yawu. Otmuâmâ Anitâhât den âlepñe nandoroñe ya lohimbi nombotñe ki nângâmai yâk yengâlen den yane tetem sambe sambe otmâ arimu nângâñetgât nâne biwine Yesuhâlen katmâ torokatmâ ekyongom gan. Yawu gârâmâ lohimbi kerekñe nanñain sâm otmaiñet Yesuhât topñe sâm holañmune ikñak nângâmap dop yawuâk nângâm yanâmâ Anitâhât senñan koko salehâk kinñet sâm otman. ²⁹ Yawu kinñelâk

nângâm nâje biwinaje nângâm âi ya mem gan. Yuâmâ Kiristohât wâtņan kinmâ tuhumune ârândâņ otmap.

2

¹ Otmu torokatmâ sâmunen nângâņet. Yen otmu Laorika kapi ambolipņe nombotņe orop biwiyene konok otmâ Yesuhâlen katbi. Ya yengâlen ki takamune enakbin. Otmu nombotņe gurâ yawuâk ki yekban. Yen kerek yengât nângâm âi yu tuhumune hâi hâiņe otmu sâtgum manmâ gan. ²⁻³ Anitâņe ikņe nângân nângân ya embâņânâk ki sâm teteop. Yâhâ yiwereneâmâ nângân nângânņe bulâņe yamâ Kiristohâlen teteop. Nanņe hângângumu ikņe nângân nângân ya sâm teteop. Otmu yâkņe sâm teteop ya yeņe nângâm heņgeņgunetgât ekap yu kulemgum katyিংgian. Yakât otmâmâ yen Laorika kapi ambolipņe orowâk biwiyene orotok sâmapgât buku konohâk orangim biwiyene hikuakmâ manņetgât nanņan. Yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâ yet Kiristo yetgât topyetteņe nângâm heņgeņgunomai sâm biwinaņe hikuyekmâ mansan.

⁴ Otmu lok âlâ me âlâņe den perâkņe sâm biwiyenān kionetâ ya nângâņetâ bulâņe otmu yan biwiyene orotok sâmapgât den sâm aran yu biwiyenāņe hikunetgât nanņan.

⁵ Nâņeâmâ kâlepņehen mansan. Yawu gârâmâ yen orop biwinenņāņe kepeiakmâ konohâk otmu mansain. Otmu yeņe biwiyenāņe Kiristohâlen tiņâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâm biwinaņe herone otmâ nângâyiņgim mansan.

Kiristohât tem lâum yâkât amutgenâk mannom.

⁶ Otmu yakât sâwe. Anġoânâk yen Yesu Kiristone kunyene talâkgât sâm yâkâlen torokatmâ manmâ gawi. Otmu yawuâk yâkât amutgen manmâ yâhânomai. ⁷ Yakât otmâmâ nâje den âlâen hâum sâmunen nângâņet. Nak nombotņe gihit kândârâņe gemu tiņ tiņ sâmu ekmain. Yen gurâ yawuâk Kiristohâlen torokalakmâ tiņ tiņâk mannomai. Otmu Eparāņe yakât topņe emelâk sâm ekyongop. Ekyongomu nângâņetâ bulâņe otmu herone otmâ Anitâ mepaem gawi. Yawuâk wetgum mannomaihât nanņan.

⁸ Otmu sâp yiwerene yuâmâ lok perâkņe yaņe den tâņât sâm kâityongonetâ biwi nângân nângânneņe yan arimapgât tiņâk galemahom mannomai. Den yamâ emelâk tâmbâlipyenāņe alahum yaņak tetem mum gawi. Den yaņe Yesu Kiristohât den orop ki lâuaksawot.

⁹⁻¹⁰ Nanņai. Anitâ ikņahâk Kiristo oap. Benņe yawuâk Kiristone gurâ ikņahâk Anitâ oap. Den konohâk oawot yakât otmâmâ anelo me weke bâlene topņe topņe Kiristohât amutgen mansai. Otmu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Yakât otmâmâ nenņe yâkâlen torokatmâ yâkât wâtņanâk kinmunņe dopnenņan oap. Yan âlâ me âlâ torokatmâ otnomgât dop âlâ ki tap.

¹¹ Otmu yakât topņe yuwu sâmunen nângâņetâ keterahâk. Naom titipâ lok otmâ lepat nângân nângân ya pilâm oponân ari ine sâm otmai. Yakât dopņeâk nenņe nângân nângânneņe hâņgiņe ya pilâm Kiristohâlen torokatbin. Yawu gârâmâ manmannenņe hâņgiņe ya mem miwirikunomgât dop âlâ ki tap. Ya ki orotņe. ¹² Otmu yakât topņe âlâ torokatmâ sâwe. Kiristo mumu hân kâlehen hangunetâ manmanņe bialop. Yakât dopņeâk toen mem katyekbiân manmanyene hâņgiņe biatyিংgiop. Otmu torokatmâ sâwe. Anitâ wâtņe pato tatbaņgiapņe Kiristo mumuņambâ mem yahalop. Yanâmâ manmanņe âiņe tetewāņgiop. Yakât dopņeâk toen mem katyekbi yakât kakņan Anitâņe manmanyene âiņe yiņgiop. Yakât otmâmâ manmanyene hâņgiņe ya ki torokatmâ miwirikum manņetgât nanņan.

¹³ Yawu gârâmâ emelâk yeņe Anitâhât topņe ki nângâm yan yu me ya otņetâ bâlem gaop. Yawu otbi yakât otmâ hemgât pat otmâ gawi. Yawu gârâmâ yiwerene yuâmâ biwiyenāņe Kiristohâlen katmâ manmâ gai. Yawuhât Anitâņe meyekmâ tosayene pilâm himbingât pat kuyiņgim Kiristohâlen torokatyehep. ¹⁴ Yakât otmâ yuwu sâmunen nângâņet. Mosene girem den sâm teteop yamâ târârâhâk lâunomgât dop âlâ ki tatningiap. Nen kerehâkņe

den ya lâum hâum pâpgum gawin. Umatne yawu teteningiop yakât matjeâmâ Anitâne sâmu Kiristo ya nengât tosanennahât otmâ kawenennan kinmâ howanân kuñetâ muop. ¹⁵ Mum yahalop sâp yan Kiristone weke bâlene, me emet ambone, me senduk banearâ, me susun, me âi weke, me senje âlâlâ, sâtnje metnje topnje topnje kerek mem ge katyehop. Mem ge katyekmâ mem topyene tetekñan tuhuyekmu yâk yengât dop ki olop.

¹⁶ Yawuhât bukulipyenane yu ya âlâlâ ki neñet sâm, me ki meñet sâm, me hilâm kâmbukne tat tatgât sâp yan tatmâ nângâñet sâm yakât samut karangimai yanjeâmâ ki ârândâñ otmap. Yamâ wongât? Yuwuhât. ¹⁷ Manman yawuya yamâ manman tawi tawine. Manman ikne bonje amboneâmâ Yesu Kiristo ikñak oap.

¹⁸ Otmu lok nombotñane taka yuwu sâm ekyongonjetâ yâk yengât den ki nângânomai. “Nenne Anitâ tâñ tâñâk ulitgunomgât mâtâp âlâ ki tap. Yakât otmâmâ anelolipñane nengât sâm Anitâ ulitgunetgât yâk mepaeyekne. Yawuhât yawu sâm nennahât nângâmunne gemu anelo yengât nângâmunne yahalâk. Yawu otmunneâmâ Anitâne nenekmu âilongo otbuap,” yawu sâmai. Lok yawuya yengât topyeneâmâ yuwu. Biwiyene purik sâyinçimu kulem topnje topnje ekñetâ tetemap. Yakât konok otmâ yenhât nângâñetâ yahat yahatne otmap. Imbiâkbân engatyeneñe kâityongomu otmai. ¹⁹ Lok yawuyaneâmâ nengât kunne Kiristo yâkât nângâñetâ tâñât otmu betbangimai. Yakât otmâ yengâlen taka yuwu oain sâm kendâyinçinjetâ yâk yengât den ya ki nângânomai. Kiristone nengât kunne tatmap. Yakât yuwu hâum sâmune ekñet. Lok girawuyane hahit barak manmap? Lok yawuya âlâ ki tap. Nen kerek hahit wâtñan manmain. Yakât dopñeâk Yesu Kiristone ikne hahit ningimu wâtñan kinmâ yan Anitâ tem lâuwançim manmâ yâhânom.

Lok nângân nângânân den tetemap ya ki lâunom.

²⁰ Kiristo muop yan weke bâlene, me âi weke, me emet ambolipne, me susun, sâtnje metnje topnje topnje yawuya mem ge katyekmu yâkât amutgen manmâ gai. Yakât otmâmâ yene Kiristohâlen torokatbiñak topnje girawuhât anelo me âlâlâ ya yengât nângâñetâ yahatsap? Me topnje girawuhât den meme den ekñetâ bonje oap? ²¹ Den meme den ya yuwuhât yan. Sot ukenne ekmâ lauyene nângâñetâ “ki neñet” sâm kuyinçimai. Yawu sâm kuyinçinjetâ ekmâ ekmâ kakñambâ “nem ekne,” yawu sâmai. Wisâm “ki meñet,” sâm kuyinçimai. ²² Yakât yuwu sâmune nângâñet. Sot topnje topnje nemai ya tepyenan gemuâmâ tetmâ pilâmai. Otmu senje âlâlâhât samut katmai yamâ lokgât nângân nângânâmbâ tetemap. Yakât otmâ yakât ki nângâñetâ yahatbuap. ²³ Otmu lok yawuyane yene Anitâhât anelolipne mepaeyekñetgât sâm kendâyinçiai. Me yenhât nângâñetâ gemu Anitâne tepnje nângâyinçiakgât iri sikumyene pilâm umburuk otmâ manmâ yâhâñetgât biwiyenan kionçai. Den yawuya sâm ekyongoai ya ekñetâ bonje ki otbuap. Den yawuyane tânyongomu manmanyene galemçum hençemahonomaiahât mâtâp âlâ ki tap. Yawu gârâmâ ya sâñetâmâ nângâm kâkâsuk otnomai.

3

Manmannenne yakât bulâne himbimân tap.

¹ Anitâne Kiristo mumuñambâ mem yahatmu manman âine mem yan himbimân yâhâop. Yâhâm wâtne keterakmu âwâne Anitâ orop karangim tatmawot. Otmu âwâneñe mumuñambâ mem yahatmu manman âine miop yakât dopñeâk Anitâne sâmu yene manman âine mem himbimân yâhânomai. Yakât otmâmâ manmanyene bulâne himbimân tap ya miaknehâlâk nângâm manñet. ² Yawu manmâ nângâm hângât wahap âlâlâ topnje topnje yakât ki nângâñetâ yahalâk. ³ Yâhâ Kiristone hângât senje âlâlâ topnje topnje tap yakât nângâmu tâñât otmu muop. Yengu yawuâk otnomai. Kiristohâlenâk torokatñetâ Anitâne manman kârikne yinçiop yakât bulâne yâk yetgâlen tap. Ki biatbuap. ⁴ Yâhâ

Kiristo manman kârikne amboŋe yâhâpne âwurem ge menenekmu yâhânôm. Yanâmâ Anitâne betyongowuap yaŋe nengât nâŋgâŋetâ sâtne otbuap.

⁵⁻⁷ Otmu embâŋân biwiyene Kiristohâlen ki katmâ torokatbiân yanâmâ orotmeme kiŋoŋ topne topne otmâ manminiwi. Yen lok emet huhuwi. Me sen buhu buhu oraŋgiminiwi. Me bukulipyene yengât imbilipyene yekŋâleminiwi. Me bukulipyene yengât senne âlâlâ yu me ya ekmâ nâŋgâm biwiyenane ya mene sâm hâlim milim otmâ manminiwi. Me dewaeak gawaeak manminiwi. Me wawi, me nem ŋatak, me misiŋem nemai, me tep umat umat otmâ manminiwi. Orotmeme yawuya otmâ manminiwi yaŋe mem bâleyekminiop. Yawu otmâ Anitâhâlen ari arihât mâtâp ya mem bâp maŋguyiŋgimapgât ya bet pilâm pesuk pilânomai. Yawu otmâ kârikneâk kinmâ yan biwiyene Anitâhâlenâk katmâ denne lâum manmâ yâhânomai. Emelâk orotmeme bâlene mem manminiwi ya ki miwirikum torokatmâ mem mannomai. Yawu otnomaiâmâ yakât matne Anitâne âlepneâk otyiŋgiwuap.

⁸ Yakât âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Kuk kâŋguruk, me nâŋgâm bâle bâle, yawuya ki oraŋginomai. Me ki tepyene kou kâlâp sewuap. Me den bâlene maleŋe ki hâiaknomai. ⁹⁻¹⁰ Me den perâkne ki sânomai, me den guruk ki otnomai, me den golâ ki gahaenomai. Otmu ki sâm mem ge karaknomai. Emelâk orotmeme bâlene mem manminiwi ya bet pilâm Kiristohâlen torokatbi. Sâp yan yene Anitâhât nâŋgân nâŋgân watmâ yâkât topne nâŋgâm heŋgeŋguyetgât yâkne biwi nâŋgân nâŋgânyene mem pâroŋ pilâyiŋgim mâmâne otyiŋgim gamap. ¹¹ Yawuhât nenne menduhuakmâ biwi nâŋgân nâŋgânnenne konohân katmunne Yesuŋe nen kerehâk mem menduhunenehop. Mem menduhunenekmu komot konok mansain. Nen Yura lok bulâne hâknenne torehenŋan undip tuhuŋgimain, otmu yen pâku lohimbine hâkyene torehenŋan undip ki tuhuŋgimai. Nen saru lok, me yen hat lok, me wosapâ wosapâ mansai. Nen gin mandu, me âwârâ mâmândâ, nen kerehâk Anitâne nenekmu dop konohâk oain. Mem kâsip misip ki tuhunenekmap. Mem konohâk tuhunenekmu Yesuhâlenâk menduhuakmâ manmunne yâkne konok kunnene otmâp.

¹²⁻¹³ Otmu Anitâne ikŋahâk lohimbine nengât topnenne ekmâ nâŋgâmap. Ekmâ nâŋgâmâmâ mem kiwilinenekmâ yanâmâ lohimbine nombotne yâkât hâkâŋ otmâ denne nâŋgâm kâkâsuk otmai ya betyongowuap. Yamâ nen biwinenane yâk kepeim manmain nen ikŋan torokatnene hâkgât menenekmâ ikne nanne baratne bulâne tuhunenehop. Yakât otmâ wawaenenekmâ Kutdânenne Kiristo hâŋgângumu tosa pilâŋingiâkgât gemu kuŋetâ muop. Yakât dopneâk yengât bukulipyenane nâŋgâm bâleyiŋginomai, me sâm ge katyeknomai, me mem âlâlâ tuhuyeknomai sâp yan yengu yawuâk tosayene pilâyiŋginomai. Otmu yen biwi nâŋgân nâŋgânyenane menduhuakmâ konohâk otmuâmâ orotmeme yuwuya oraŋgim mannomai. Biwiyenane hikuakmâ konohâk otmâ mannomai. Otmu buku nombotne yengâlen umatne yuwu yawu teteyiŋgimu sât gum manmai ya yekmâ tepyene nâŋgâyiŋginomai. Me buku nombotne senne âlâlâhât umburuk otmâ pâin guin otmai yawuya yekmâ ihilâk nembe kalem otyiŋginomai. Me bukulipyenane sâm bâleyiŋginomai yakât nâŋgâŋetâ ki sâtne otbuap. Ihilâk nâŋgâm kaok oraŋginomai. Me buku âlâhât me âlâhât biwiyene ki kendânomai. Me yenahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu hâkyene mepaenomai. Me sâm bâleyiŋgiŋetâmâ nâŋgâm ki biwiyene ahonomai. ¹⁴ Yawu otmâ buku konohâk otmâmâ tosa pilâŋiŋet. Otmu bukulipyene nombotne nâŋgâm bâleŋgim hionakne sâŋetâ yanâmâ yen getehâk enŋatyenŋan genomai. Yawu otmâ yâk orop biwiyenane hikuakmâ konohâk otmu mannomai. ¹⁵ Otmu Kiristohâlen torokatmâ biwi konohâk manŋetâ ikŋak mâmâne otyiŋgimu biwi kaok otmâ manŋet sâm Anitâne meyehop. Yakât otmâmâ Anitâ mepaem yâhânomai. ¹⁶ Otmu biwi nâŋgân nâŋgânyenane nâŋgâm tâpikgumaihât Yesuŋe den sâm yiŋgiop. Ya embâŋâmbâek biwi nâŋgân nâŋgânyenane lâum gawi. Kiristohât den nâŋgâm lâum gawi ya alahu gulahu otŋetâ ya kambatŋane biwiyenŋan kinâk. Yawu otmâ yan mitihât ombe san mannomai.

Otmu tâmbânenne Dawitiŋe Anitâhât kiki pali mewanġiminiop ya gurâ mem mannomai. Yawu otmâ Anitâ mepaem heronje otbaŋginomai. ¹⁷ Otmu Kutdânenne Yesu orowâk mannehât Anitâ ikŋak sâŋ katnenedop. Yakât otmâmâ biwinenneŋe yâk hikum alitmâ mannom. Yakât otmâ den yuwu yawu sâmain, me yu ya otmain yanâmâ Yesu Kutdânenneŋe girawu otminiop yawuâhâk otmâ mannom yanâmâ Anitâ Awoŋnenne mepaenom.

Hep torehenne torehenne yuwu oranġim manmunne ârândâŋ otbuap.

¹⁸ Yeŋe Yesu Kiristo yâkâlenâk torokatmâ mansai yakât otmâ yuwu otnomai. Topŋe katmâ imbi yeŋgât sâwe. Imbi yenâmâ loklipyenŋe yeŋgât amutgen mannomai.

¹⁹ Yâhâ lok yeŋgât yuwu sâwe. Yen gurâ imbilipyenŋe tihityenŋe otmâ heŋgenġum yâk yeŋgât konok biwiyenŋeŋe nâŋgâm mannomai. Yawu gârâmâ den bâlenŋe ihilâk sâŋ ki hâiyeknomai. Me mem âlâlâ ki tuhuyekmâ hâhiwin yinġinomai.

²⁰ Yâhâ nimnaomlipyenŋe otmu lohimbisihan yeŋgât sâwe. Yenâmâ Kutdâhâlen emelâk biwiyenŋe katbi yakât âwâ mâmalipyenŋe yeŋgât sâtyenŋan tem lâuyinġinomai. Yawu otnomai yanâmâ Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

²¹ Otmu âwâ mâmalipyenŋe yeŋgât sâwe. Yen nimnaomlipyenŋeŋe biwiyenŋe hâremaiâhât den nâŋgâm kinmâ ekyongonomai. Senyenŋan ki genomai. Yawu otnomai yanâmâ biwiyenŋe âilonġo otbuap.

²² Yâhâ âi lok yeŋgât sâwe. Yenâmâ emelâk Yesuhâlen biwiyenŋe katbi. Yawu gârâmâ lok kunŋe yeŋgât lau lâum kinmâ âi tuhunomai. Otmu âi ya galemŋeŋe nenekmu âlepŋe olâkgât hâkyenŋajak ki tuhunomai. ²³ Âi tuhune sâŋmâmâ Kutdânenneŋe nenekmu ârândâŋ olâkgât biwiyenŋeŋe nepgâlâk sipapġum kinmâ tuhunomai. ²⁴ Kiristo yâhâmâ âi kunŋe topŋe topŋe yakât ambonŋe tatmapġât yeŋe âi ya torokatmâ menomai. Yawu otŋetâ yanâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyinġiop yakât bulâŋe ya hâmbâi himbimân menomai.

²⁵ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi sâŋ yinġinŋetâ tuhun mansaiŋe Anitâhât den kum otmâ tâpikġunomai yakât matŋe hâmbâi umatŋeâk menomai. Sâp patoen menduhuaknom yan Anitâŋe topŋe imbiâk mambiâk matŋe ki ningiwuap. Orotmemenenne ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk ningiwuap.

4

¹ Lok kunŋe papato yeŋgât sâwe. Anitâ Kutdâyeŋe himbimân tatmapŋe hâmbâi topyenŋe ekmâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk matŋe yinġiwuap. Yakât otmâ yeŋahât nâŋgâm hoŋ bawalipyenŋe tâŋ tâŋâk otyinġinomai.

Kiristohât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât ulitġunom.

² Bukulipne, yeŋe biwi hewewenŋ otmâ Anitâ mepaem mannomai. Otmu Anitâ ulitġune sâŋ yan biwiyenŋe uhâk tatmâ yâkâlen konok hikum kinmâ ulitġunomai.

³ Topŋe yuwuhât nengât sâŋ ulitġunomai. Manman kârikŋe yakât pat ya Anitâŋe Yura lok nengât kuningiop ya yawuâk pâku lohimbisihan ya torehen torehen mansai yeŋgât pat kuyinġiwe sâŋ oap. Yakât Anitâŋe mâtâp meningimu den ya nenŋe sâŋ tetem ekyongonomġât ulitġunomai. Nâhât den ya sâŋ tetem ekyongomâp sâŋ mitihât kasanŋe mem pâi emetŋan katnekŋetâ tatmâ gaman. ⁴ Otmu Anitâŋe biwiyenŋe mem hewewenŋ tuhunu nâŋe ekyongomune nâŋgâŋetâ keterahâkgât Anitâ ulitġunomai.

⁵ Otmu lohimbisihan belângen mansaiŋe Yesuhât topŋe nâŋgâŋetâ ġemu bet pilâmaiâhât yeŋe tihityenŋe oranġim mannomai. Biwi nâŋgân nâŋgânyenŋeŋe ki ġulip malap otnomai. ⁶ Me den ihilâk ki alahunomai. Den tâŋ tâŋâk sâŋetâ nâŋgâŋetâ âilonġo otbuap. Yawu gârâmâ lok nombotŋeŋe den yuwu me yawu âiyonġonŋetâ yakât hâum pâpġum ki kopa otnomai.

Paulonŋe den bâŋe sâŋ hâreop.

⁷⁻⁹ Bukunenŋe âlâ, kutŋe Tikiko, yâkŋe Kutdâhât hoŋ bawa bulâŋe manmap. Yawu manmâ tânnohomu biwinetŋe menduhuakmâ konohâk oap. Yâhâ bukunetŋe âlâ, kutŋe Onesimo, yâhâmâ yeŋgât kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ kapi pilâm yuân toho Kiristohâlen torokatmu orowâk manmain. Lok yâhâp yu hângânyotgomune yeŋgâlen takaromawot. Taka biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe gemapgât yu ya teteningim gap yukât kerek sâŋ tetem ekyongoromawot. Ekap yu yawuhât kulemgum katyŋŋian.

¹⁰⁻¹¹ Lok âlâ, kutŋe Aristako, mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk mansait. Otmu âlâmâ, kutŋe Mareko, yâhâmâ Banawahât âwâŋe nanŋe. Otmu âlâmâ Yosua, Yasto nanŋe. Yâkŋe gurâ yeŋgât nâŋgâŋŋiai. Yâhâ Mareko gârâmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yeŋgâlen takamuâmâ buku otbaŋŋinomial. Yura lok kalimbu yuŋak kapilipyenŋe pilâyekmâ nengâlen torokatsai. Torokatmâ lohimbi dondâŋe Yesuhâlen torokatŋetgât âi tânnohonetâ tuhum mansain.

¹² Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ, kutŋe Epapara, yâkŋe biwiŋaŋe Yesu Kiristohâlen kepeim hoŋ bawaŋŋim mansapŋe yawuâk nâŋgâŋŋiap. Otmu yeŋe Anitâhâlen torokatmâ tem lâuwaŋŋim manŋetgât ulitgum manmap. ¹³ Gârâmâ nâŋe Epapara emelâk nâŋgâwaŋŋian. Yakât otmâ yâkât topŋe tipŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Yâkŋe yen otmu Kiristohât komot âlâ Laorika otmu Hirapoli kapiân mansai kerek yeŋgât nâŋgâŋŋim hâhiwin kakŋan manmâ gap. ¹⁴ Otmu bukunenŋe âlâmâ, kutŋe Luka, yâkŋeâmâ dokta âi mem mansap. Otmu lok âlâ, kutŋe Dema, yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâŋŋim mansawot.

¹⁵ Nâŋe Yesuhât komot Laorika kapiân mansai, otmu âlâmâ Nimpa yâkât emelan menduhuakmâ miti nâŋgâm mansai yâk yeŋgât heronŋe nâŋgâŋŋim mansan, ya ekyongonetâ nâŋgânomai. ¹⁶ Ekap yu mem sâlikum nâŋgâm yakât kakŋan Laorika yŋŋinetâ yâku sâlikum eknomial. Gârâmâ emelâk ekap âlâ Laorika yeŋgât katban ya gurâ yengu sâlikum eknomial. ¹⁷ Otmu Arikipo ekuŋetâ Kutdâŋe emelâk âi sâŋ waŋmu tuhum gamap ya yawuâk tuhum yâhâwuap. Yanâmâ Anitâŋe ekmu ârândâŋ otbuap.

¹⁸ Nâmâ pâi emetŋan katnekŋetâ manmâ gan. Yakât otmâ nâŋgâŋŋinomial. Anitâŋe yen orowâk talâkgât nanŋan. Otmu lok ekap yu kulemgwap yuŋe sâŋmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemgwan.

Nâ bukuyenŋe,
Paulo

1 Tesalonike Pauloŋe Tesalonike yengât ekap angoân kulemgum katyĩngiop.

O bukulpnennę,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipnãne Kutdãnenne Yesu Kiristohãlebiwiyenãne kepeim manmai. Yakãt otmã Awoŋnenne Anitã yet Kutdãnenne Kiristo orop biwiyenãne hikuakmã konohãk otmu manmai. Nenãmã Paulo, Sila, otmu Timoteo. Nenne yengãt nãngãm ekap yu kulemgum katyĩngiain.

Awoŋnenne Anitã otmu Kutdãnenne Yesu Kiristoŋe engatyetneãk nãngãyiŋgim tihityeŋe otdomawot. Yawu otmutã biwi nãngãn nãngãnyenãne hikuakmã konohãk otmã sãnduk sãm gaekgãt Anitã ulitgumain.

Tesalonike yengãt manmanyenę yakãt sãop.

²⁻⁵ Emelãk nenne yengãlen puwãk taka Kiristohãt den pat ãlepne ekyongowin. Ekyongomunne Wãtgãt mãmãŋahãt Heakne biwiyenãn kionmã mem hewewen tuhuyekmu den ya nãngãnetã bulãne olop. Yãhã den ekyongowin yan Wãtgãt mãmãŋahãt Heakne biwiyenãn ki kionmã mem hewewen tuhuyehop mãne den ya nãngãnetã tãŋãt otbãp. Yawu gãrãmã den ya ekyongomunne nãngãnetã bulãne otmu Kiristohãlen biwiyenãne kepeim tem lãuwãŋgiwi. Yãkãlen biwiyenãne kepeim bukulpnyenę orop buku oraŋgim manbi. Yawu manmã lohimbi belãngen mansai ya den pat ãlepne ekyongonetã nãngãnomaihãt Kiristo hoŋ bawãŋgim hãhiwin nãngãm gai. Otmu Kiristoŋe ãwurem ge meyekmã manman kãrikŋan katyekbuap yakãt nãngãm biwiyenę mem mansai. Otmu umatne ãlãlã kakyeŋan yãhãmawãn ki lohotne otmai. Yawu manŋetã Anitãne meyekmã nine nanne baratne sãm manman kãrikŋahãt pat kuyiŋgimu mansai yakãt topne tetemu ekmã engat yãhãp ki otmain. Yengãt yawu nãngãm Anitã mepaemain.

Emelãk den kãsikum yiŋgimunne nãngãnetã bulãne otmu manman ãlepŋahãt bulãne teteyiŋgiop. Sãp yan ãlãhãt wãtŋan kinmã nep mem manbin yakãt topne tetemu ekbi. ⁶ Den pat ya ekyongomunne nãngãm Kiristohãlen biwiyenę katbi. Sãp yapãek lohimbi belãngen manmaiŋe nãngãm bãleyiŋgim mem ãlãlã tuhuyekmã gawi. Yawu otyiŋgiŋetã Wãtgãt mãmãŋahãt Heakne biwiyenę mem hewewen tuhumu kãrihem kinmã biwiyenę heronę olop. Yãhã kãndikum emelãk Yura nengãt kunlipnennãne Kiristohãt hãkãŋ otmã yawuãk mem ãlãlã tuhuwi. Mem ãlãlã tuhunetã yan yãkne manman kãrikŋahãt mãtãp meningiwuap yakãt nãngãm biwi hero nãngãop. Nenne yãkãlen biwinenãne kepeim manmunne yakãt otmã mem ãlãlã tuhunenekmai. Yawu otningimai gãrãmã nenne manman kãrikŋan mannongãt nãngãm biwi hero nãngãmain. ⁷ Emelãk yenę kãrihem kinmã biwi hero nãngãwi. Yakãt otmã Makeronia otmu Akaia ambolipnãne Kiristohãlen biwiyenę kepeimaiŋe den pat yakãt alahumai. Yakãt otmã hãmbãi lohimbi belãngen manmaiŋe mem ãlãlã tuhuyeknomaiãn yãku yawuãk kãrihem kinmã biwi heronę nãngãnomai. ⁸⁻¹⁰ Yengãt den pat alahumai yakãt topneãmã yuwu. Anãoãn nenne yengãlen puwãk taka Kiristohãt den pat ãlepne ekyongomunne nãngãnetã bulãne otmu yakãt heronę nãngãm mem buku tuhunenekbi. Yawu otmã Porom Lãpio perãkne bet pilãm Anitã Manman bulãŋahãt Ambonę yãkãlen biwiyenãne kepeim hoŋ bawãŋgim gai. Emelãk Anitãne ikne nanne, Yesu, mumuŋambã mem yahalop. Mem yahatmu himbimãn yãhãmu orowãk tawot. Yakãt otmã yen orop yãkãlen biwinenãne kepeim manmain. Yãhã lohimbi belãngen manmaiŋe orotmeme bãlenę tãtãem otnomai yãhãmã sãp patoen Anitãne yakãt matne umatne yiŋgimu menomai. Yawu gãrãmã sãp yan Yesuŋe himbim pilãm ãwurem ge sãrereyekmu Anitãne mem manman kãrikŋan katyekmu

manmâ yâhâmbisâi. Yakât mambotbanjgimain. Lohimbiñe yengât den pat ya sâm haok tuhuñetâ arimu Makeronia otmu Akaia kapi ambolipñe dondâhâlâkñe nanñgai. Yakât otmâ Kutdâhât den pat âlepñe ya nanñgai. Yakât otmâ nenñe yengât den pat yakât yâhâpñe ki ekyongonom.

2

Pauloñe yâk yengâlen puwâk ari olop miop yakât sâop.

¹⁻² Nenñe angoân Pilipi kapiân ari Kiristohât den pat âlepñe kapi ambolipñe ekyongomunñe nombotñeñe nâñgâñetâ nahat otmu hâim hilitnenekmâ mem bâlenenekbi yakât topñe nanñgai. Otmu kapi ya pilâm yengâlen takamunñe lohimbi belângen manmaine mâtâp manjuningim mem âlâlâ tuhunenekbi. Yawu otñetâ Anitâñe mem hewewenñe tuhunenekmu yâkât wâtñan kinmunñe hâknennje ki biuk sâop. Yawu otmâ Kiristohât den pat âlepñe ya ekyongomunñe nâñgâñetâ bulâñe olop. ³ Otmu den pat âlepñe ekyongom biwiyenñan kionbin yan ki tâpikgum ekyongowin. Me topnenñe ki kurihiakmâ den perâkñe kâityongowin. ⁴ Anitâñe lok biwinenñe ekmapñe Kiristohât den pat âlepñe lohimbi ekyongonehât âi sâm ningiop. Yâkñe nenekmu ârândânñ olâkgât yâkât sât lâum âi ya biwinenñeñe tiñâk kepeim lohimbi ekyongom gamain. Yawu otmain yamâ lohimbiñe nengât nâñgâningiñetâ yahalâkgât ki nâñgâmain. ⁵ Me dennennje nâñgâm tep hero nâñgâningiñetgât ki den âilonjo lonjo otmâ biwiyenñan gewin. Me tewetsenñe ningiñetgâlâk nâñgâm den pat bulâñe ya ki kâimboñyekbin. Yawu manminiwi yakât topñe Anitâ ikñiâk nanñgap. ⁶ Bulâñanâk yen me lohimbi nombotñe âlâñe mepaenenekñetgât ki nâñgâwin. ⁷ Kiristo ikñak âi ningim hâñgânnongomu ikñe sâtgât otmâ den kâsikum yingim gain. Yakât otmâ yeñe ewe katnenekñet sâm ekyongombâingât dop olop yamâ nenñe yawu ki ekyongowin. Yâhâ ñaña namân gâtñe yamâ mâmâñeñe sisikgum nam wañmap yakât dopñeâk nenñe nâñgâyingim lohottñan otyingiw. ⁸⁻⁹ Yawu otyingim biwinenñe yengâlen kinmu den pat âlepñe kâsikum yingiw. Otmu yeñe tânnongom hâhiwin nâñgâmai sâm nenñe Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingiw yan nenñahâk âi tuhum yapâ tewetsenñe mem senñe âlâlâ puluhuakmâ manbin. Nenñe yawu otmâ hâhiwin nâñgâm manbin yakât topñe nanñgai.

¹⁰ Emelâk nenñe yen orop manmâ Kiristohât den kâsikum yingimunñe nâñgâwi yan nengât manman ya ekbi. Nenñe Anitâhât tem lâuwanjgim uwawapñe bia manmâ ki otmâ tâpikguwin. Yakât otmâ Anitâñe nenekmu ârândânñ olop yawu nanñgain. ¹¹ Otmu âwâlipyenñe nimnaomlipyenñe wawaeyekmâ tihityenñe otmai yakât dopñeâk nenñe yen kerek mem buku tuhuyekmâ yuwu otyingiw. ¹² Lohimbi nombotñe biwiyenñe orotok sâop ya mem hewewenñe tuhuyekbin. Otmu lohimbi nombotñe umatñe âlâlâ kakyeñan yâhâop yan mem sânduk tuhuyekbin. Yâhâ Anitâñeâmâ meyekmâ ikñe kapi himbimân tap yan katyekbuap. Yan katyekmu manman kârikñan manmâ herone otbanjgim mepaenomaihât pat kuyingim tihityenñe otmap. Yakât otmâ târârâhâk manñetâ manmanyeñe ekmu ârândânñ olâkgât ekyongowin.

¹³ Angoân yengâlen taka Anitâhât den bulâñe kâsikum yingiw ya nâñgâñetâ yuwu olop. Den eknongonñetâ nanñgain yuâmâ loggât nâñgân nâñgânâmbâ ki tetemu eknongoai. Yuâmâ Anitâhât den bulâñe oap. Yawu sâm mem biwiyenñan katbi. Biwiyenñan katmâ nâñgâñetâ biwiyenñe kelihakmu yâkâlen biwiyenñeñe tiñâk kepeim manmâ gai. Yakât nâñgâm haonmâ ârândânñ Anitâ mepaemain. ¹⁴ Bukulipne, yeñe Yesu Kiristohâlen biwiyenñe kepeim manñetâ bukulipyenñe nombotñeñe yekmâ nâñgâm bâleyingim topñe âlâlâ mâñgâyekmâ gai. Yakât dopñeâk emelâk Yura lohimbi nombotñeñe Kiristohâlen biwiyenñe katbi yan bukulipyenñeñe nâñgâm bâleyingim topñe âlâlâ mâñgâyekbi. Emelâk Anitâñe poropetelipñe den ekyongomu yâkñe Yura nengât tâmbâlipnenñe ekyongowi. Tâmbâlipnenñeñe den ya nâñgâñetâ gemu bet pilâm poropete dondâhâlâk yongonñetâ

muwi. ¹⁵⁻¹⁶ Otmu Kutdânenne Yesuñe Anitâhât den ya Yura lohimbi ekyongop. Ekyongomu papatolipyenane nângâm bâlewangim yawuâk mem âlâlâ tuhumi kuñetâ muop. Otmu nen aposololipnenane gurâ pâku lohimbi yenğâlen ari Kiristohât den pat âlepne ekyongomain. Ekyongomunne nângâm Kiristohâlen biwiyene katñetâ Anitâne manman kârikñahât pat kuyingimu mansai. Yawu otmain yakât Yura papatolipnenne mâtâp mañguningim watnenekmâ mem âlâlâ tuhunenekmai. Otmu pâku lohimbi gurâ mem ge katyekmâ mâtâp mañguyingimai. Yakât otmâ Anitâne nângâmu dondâ bâlemu tâmbâlipnenne mem bâleyekmâ gawi ya bâine meñetâ pesuk yap. Yakât otmâ Anitâne matne umatne yingimu umatne âlâlâ kakyenjan yâhâwuap.

Paulone âwurem ari yekbom sâmbiwiñane nângâop.

¹⁷ Bukulipne, Yura ambolipne miti emetñahât galem manmai yane mem âlâlâ tuhunenekmâ watnenekñetâ pilâyekmâ takawin. Nimnaom âwâ mâmâlipyenane mum pilâyekñetâ mandu manmai. Ya lohimbiñe yekmâ tepyene nângâmai. Yakât dopñeâk nenne yenğât kapi pilâm takawin yapâek yene mandu towat mansai nângâm tepnenne nângâyingim manmâ gain. ¹⁸ Otmu pilâyekmâ takawin ya ki kâlep otmuâk âwurem taka yen yekne sâmbi otbin. Yawu otmunne Satanne mâtâp mañguningim yâhâmu hâum pâpgum pilâm Aten kapiân tatbin. Nâne yen yekbe sâmbi yawu otban. ¹⁹⁻²⁰ Nenne herone nângâyingim yenğât den pat ya lohimbi ekyongom mepaeyekmâ mansain yakât yuwu sâmune nângâñet. Nenne yenğâlen taka Kiristohât den pat âlepne puwâk ekyongomunne nângâm yâkâlen biwiyenane kepeiwi. Yakât otmâ Kutdânenne Yesuñe âwurem ge yen orop menenekmu yâkât senñan kinnom. Sâp yan yenğât herone nângâmunne Kiristone nângâmu âlepne otbuap.

3

¹⁻² Aiop, Yura ambolipne miti emetñahât galem manmaine watnenekñetâ pilâyekmâ Aten kapiân taka tatbin. Otmu yen gurâ girawu mem âlâlâ tuhuyekñetâ mansai sâmbi yenğât nângâm ketet otmâ mansain. Bukune Timoteo, orowâk manmâ Anitâ hon bawangim Kiristohât den kâsikum lohimbi yingimain. Yakât otmâ yâkne yenğâlen taka mem hewewen tuhuyehâkgât hângangumune takamu nâne niniâk tatban. ³⁻⁴ Emelâk nenne yen ki pilâyekmâ takawin yan yene Kiristohâlen biwiyenane kepeim manñetâ lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yakât topne ekyongomunne nângâwi. Den ekyongowin yakât bulâne yamâ mem âlâlâ tuhuyekbi yan tetemu ekbi. ⁵ Mem âlâlâ tuhuyekbi yan yene lohotne otmâ Kiristo betgunetgât Kâitgu Kâitgu Ambone Satanne biwiyenjan kionop. Yawu olop. Yakât Kiristohât den pat âlepne imbiâk kâsikum yingiwini mon sâmbi gorânihimu Timoteo hângangumune yenğâlen takaop.

Timoteone Tesalonike ambolipne yenğât den pat Paulo ekuop.

⁶⁻⁸ Otmu yenğâlebâ purik sâmbi âwurem nâhâlen takaop. Taka yene Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim buku orangim manmâ nâhât tepyene nângânihimai yakât den pat eknohop. Eknongomu nângâmunne tepne welâmñan giop. Yakât otmâ yenğâlen takamune enâkmâ tep hero nanğanginongât nângâm gan. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin kakñan mansan. ⁹ Hâhiwin kakñan mansan yamâ yene Kutdânenne Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim manmâ gai yakât den pat nângâmunne biwine hewewen otmu Anitâ herone nângâwangim mepaeman. ¹⁰ Emelâk Kiristohât den kâsikum yingimunne nângâñetâ keterakyiñgiop. Yakât otmâ yenğâlen âwurem taka yâkât den topñambâek kâsikum yingimune nângâñetâ keterakyiñgiâk sâmbi Anitâ ulitgum biwinane mem mansan.

¹¹ Awonnenne Anitâ otmu Kutdânenne Yesuñe nângânihimutâ âwurem taka yekbomgât nanğan. ¹² Anitâne yen mem hewewen tuhuyekmu buku orangim mansai yawuâk torokatmâ mannomai. Yawu manmâ biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu lohimbi

belângen manmai ya gurâ nângâyînginomial. Yawu gârâmâ nenje yengât nângâyîngimain yakât dopneâk nângâyînginomialhât nanjan. ¹³ Yawu nângâyînginomial yanâmâ Anitâhât wâtjan kinmâ Kiristohâlen biwiyenaje tinjak kepeim mannomai. Yawu manjetâ Kutdânenje Yesu anelolipne meyekmâ âwurem gewuap yan Awonnenje Anitâ yâkât sennan kinjetâ yekmu ârândâj otmu nine nanne baratne koko salek sâwuap.

4

Manman girawu manmunje Anitâje nenekmu ârândâj otbuap.

¹⁻² Aiop, yuwu sâmunne nângâjet. Manman girawu manjetâ Anitâje yekmu ârândâj otbuap yakât den kâsikum yîngimunje nângâm lâum manmâ gai. Nen Kiristohât aposololipne orop biwinenaje kepeikmâ konohâk otmu mansain. Yakât otmâ yâkât sâtgât otmâ den pat âlepne ya ekyongomunje nângâjetâ keterakmu lâum manmâ ganjetâ yekmunje tipine âlepne oap. Ya torokatmâ tinjak lâum manjetâ Anitâje yekmu âlepne otbuap. ³ Yeje târârâhâk mannomaihât Anitâje nângâmap. Yawu manmâ kâwâ konda ki otnomai. ⁴⁻⁵ Lok belângen manmai je imbi yekmâ tepyeje uk sâmu otmâ tâpikgunjetâ umatne tetemu yakât kakjan miakmâ manmai. Yâkne otmai yawu ki otnomai. Yejeâmâ orotmeme tâj tânjâk watmâ imbi meyekjetâ lohimbi je nângâyînginjetâ yahatbuap. ⁶ Emelâk girem den âlâ yuwu ekyongomunje nângâwi. Lok âlâ me âlâje bukulipyen je yengât imbi yekmâ otnomai yamâ Kutdâje yakât matne umatne yîngimu menomai. ⁷ Nenje Kiristohât mâtâp watmâ kâwâ konda ki otmâ mannehât Anitâje menenekmâ ikne Wâtgât mâmânahât Heak hângângumu ge biwinen je mem hewewen tulumap. ⁸ Yakât otmâ lok âlâ me âlâje den ekyongoan yu betgunomai yamâ nâ betnohoain sâm Anitâ betgunomai.

⁹⁻¹⁰ Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwiyen je mem hewewen tulumap. Yawu otmu Makeronia hânân Kiristohât komot mansai ya orop biwiyenaje kepeikmâ konohâk otmu buku orangim mansai. Yawu otmâ mansai ya yawuâk torokatmâ otmâ mannomaihât nanjan. Emelâk yakât topne ekyongomunje nângâwi. Yawu gârâmâ nâje den kâlep ki kulemgum katyîngiwom. ¹¹ Emelâk den ekyongowin ya âlâkuâk ekyongomune nângâjet. Yeje lohotjan manmâ tat tat memeyen je galem gum hengen gum mannomai. Yawu manmâ ki konam im bukulipyen je nem watyeknomai. Otmu bukulipyen je yengât tat tat memeyen je yakât nângâm ki engatyanan genomai. ¹² Yâhâ âi mejetâ yanâmâ manmanyen je tetewuap. Yawu otmâ mannomai yan lohimbi belângen manmai je yekmâ ewe katyeknomai.

Kutdânenje Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

¹³ Bukulipne, lohimbi belângen manmai yengât sese buwulipyen je me âwâ mâmâlipyen je mumai yan “munjetâ pesuk yap” sâm isem we bâle nângâm manmai. Yeje yawu otmai hât sese buwulipyen je me âwâ mâmâlipyen je Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya yengât sâmunne nângâjet. ¹⁴ Yesu muop yamâ Anitâje mumunambâ mem yahalop. Yakât dopneâk Yesu himbimâmbâ âwurem gewuawân lohimbi je Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gam muwi ya Anitâje mumunambâ mem yahatyekbuap. Yakât nângâmun je bulâje otmap.

¹⁵ Otmu Kutdânenje Yesu aposololipne den kâsikum yîngiminiop yakât sâmunne nângâjet. Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhânom yan ikne lohimbi munjetâ hanyongowi ya meyekmu orowâk yâhânom. ¹⁶ Anjoân Kutdânenaje ikne anelolipne yengât kunyen je ekumu lâmun kunbuap. Lâmun kunmu Kutdâje himbimâmbâ gemu ikne lohimbi muwi ya mumunambâ yahatnomai. ¹⁷ Mumunambâ yahatjetâ orowâk elem kakjambâ yâhâmun je Kiristone ge hanjan peneningiwuap. Hanjan peneningimu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹⁸ Otmu biwinen je gemap sâm yakât nângâm alahum biwi sânduhân karakmâ mannom.

5

Kutdânenne âwurem gewuap yakât biwi golâek otmâ mannom.

¹ Kutdânenne pârâk sânsânâk âwurem ge menenekbuap yan kulem girawu tetemu ekmâ nângânom ya emelâk ekyongomunne nângâwi. Yakât otmâ den kâlep ki kulemgum katyîngiwom. ² Kutdânenne gewuap yakât den âlâen hâum sâmune nângânetâ keterakyîngiâk. Kapi ambolipne yengât kasalipyenane sâp girawuân taka itit kiom tuhuyînginomai ya ki ekyongomai. ³ Kapi ambolipnane “Nen gulip mansain,” sâm otjetâ yan kasalipyenane taka pârâk sânsânâk yongom kiom tuhuyîngimai.

Aiop, umatne ya kaknenjan yâhâmap sâm mâtâp ya maŋgunomaihât dop ki tap. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât imbi tepdâ yengâlen hâum sâmune nângânet. Imbi tepdâne naom mene sâm otmai yan naomne hâliliakmâ tatmu hâhiwin nângâm belângen memai. Yakât dopneâk umatne ya kakyenjan yâhâmu hâhiwin nângânomai. ⁴⁻⁵ Bukulipne, Kutdâne âwurem gewuap yakât emelâk ekyongomunne nângânetâ haŋ sâyiŋgiop. Yawu gârâmâ yakât topŋahât ki pâpŋum mansai. ⁶⁻⁷ Lok nombotnane biwi pâlâmne manmâ to kârikne nem hâlim milim otmai. Yawu otmai yakât umatne topne topne kakyenjan yâhâwuap ya ki nângâmai. Yâhâ yeŋeâmâ mambotbaŋgim biwi golâek mannomai yanâmâ pârâk sânsânâk takamu ki pârâk pilânomai. ⁸ Otmu biwiyene galemahom yuwu mannomai. Lohimbi belângen manmaine mem bâleyeknetâ biwiyene gemapgât Kiristohâlen biwiyenane kepeinomai. Me yeŋe sâm bâleangim hionakmai hât biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgim mannomai. Yawu otmâ Kutdâne âwurem ge meyekmâ manman kâriknan katyekbuap yakât nângâm biwiyenane mem mannomai. ⁹ Anitâne lohimbi kerek nengât manmannenjahât matne âlâku ikŋiâk ikŋiâk kâpekningiwuap. Sâp yanâmâ lohimbi belângen manmâ orotmeme bâlene otmai ya matne umatne yîngimu mem hâhiwin kaknan manmâ yâhâmbisâi. Yâhâ yenâmâ nen orop Kutdânenne Yesu Kiristone sârereneekmâ manman kâriknan katnenekbuap yakât Anitâne sâm kalop. ¹⁰ Kiristone kawenenjan kinmu kuŋetâ muop. Yakât otmâ yâkâlen torokatmâ manman kâriknan mannom. Yakât otmâ manmunne gewuap me mumunne gewuap sâp yan menenekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâin. ¹¹ Yakât nângâm biwinenne gemap sâm sâp yiwerene tânahom biwi sânduhân karakmâ mansai yawuâk otmâ yâhânomai.

Paulone girem den ekyongop.

¹² Nenne Kutdâhât sâtgât otmâ lok meyekmâ galemयोगom den kâsikum yînginet sâm katyekbin ya ewe katyeknomai. ¹³ Galem yane âi ya biwiyenane tiŋâk mem mansai yakât otmâ nângâyînginetâ yahatmu buku otyînginetâ yâk orop buku konok otmâ mannomai.

¹⁴ Lohimbi nombotnane konam imai ya sâyiŋginetâ âi tuhunomai. Otmu lohimbi nombotne biwiyene orotok sâmu mansai ya mem hewewen tuhuyeknetâ biwiyene ârândâŋ otbuap. Otmu lohimbi nombotne Anitâhât den ki nângâm heŋgenŋumaine orotmeme inne ya otmunne mem bâlenenekmap sâm gorâyîngimap. Lohimbi yawuya Anitâhât den topŋambâek kâsikum yînginetâ nângâm mannomai. Otmu lohimbi nombotnane mem bâleyeknomai ya lohottan otyînginomai. ¹⁵ Lohottan otyîngim matne ki kâpekyînginomai. Yawu otmâ buku oraŋgim tânahom mannomai. Otmu lohimbi belângen manmaine mem bâleyeknomai ya yawuâk mem buku tuhuyeknomai. ¹⁶⁻¹⁸ Otmu wuân me wuân teteyîngiwuap yan haonmâ ârândâŋ Anitâhât herone nângâm mepaembisâi. Orotmeme yu otmâ Kiristo orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomaihât Anitâne nângâmap.

¹⁹⁻²⁰ Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne lok âlâ me âlâ lauyene mem hewewen tuhuyekmu den ekyongonetâ nângânomai. Yakât ki nângânetâ gemu kuyînginomai. ²¹⁻²² Lohimbi âlâ me âlâne den ekyongonetâ nângânomai me orotmeme âlâ otjetâ eknomai. Yawu otjetâ yane Anitâhât den orop lâuakdomawot me bia sâm yakât ekmâ

kiwilim heŋgeŋgunomai. Lâuakdomawot otmuâmâ ya nâŋgânomai. Yâhâ ki lêuakdomawot otmuâmâ ya ki nâŋgânomai.

Den bâiŋe sâop.

²³ Anitâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe manman bâleŋe yapâ meyekmâ biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe galemgumu târârâhâk mannomaihât nâŋgâm ulitguman. Yawu mannomai yan Kutdânennŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge yekmu ârândâŋ otbuap. ²⁴ Anitâŋe ikŋahâk meyehop. Yakât otmâ yeŋe yâkât wâtŋan manmâ yâhâm sâp patoen Kiristohât senŋan koko salehâk kinnomai.

²⁵ Nengât sâm Anitâ ulitgunomaihât nanŋan.

²⁶ Anitâ yet Kiristo yetgâlen biwiyenŋe kepeim mansai yeŋe heronŋe nanŋanŋinomai.

²⁷ Den yu Kutdâhât sâtgât otmâ kulemgum katyŋŋian yu sâlikum bukulipyenŋe ekyon-
goŋetâ kerekŋe nâŋgânomai. ²⁸ Kutdânennŋe Yesu Kiristo tihitnennŋe otmapŋe yen orop
tatmu yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Paulo

2 Tesalonike

Pauloŋe Tesalonike yengât ekap betŋehen kulemgum katyŋgiop.

O bukulipnenŋe,

¹ Yen Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai. Yawu manŋetâ Awoŋnenŋe Anitâ yet Kutdânenŋe Kiristo orop biwiyenŋe hikuakmâ konohâk otmap. Nenâmâ Paulo, Sila, Timoteoŋe nenŋe yengât nâŋgâm ekap yu kulemgum katyŋgiain.

² Yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâŋm ulitgumain. “O, Awoŋ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim mansai ya yengât tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâekgât ulitgohoin.” Yawu sâŋm ulitgumain.

Kiristoŋe âwurem ge biwinenŋahât topŋe ekbuap.

³ Emelâk yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katmâ buku oranŋim manŋetâ yekmunŋe ârândânŋ olop. Otmu yapâek yâkât tem lâuwanŋim bukulipyeŋe orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmâ gai yakât nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. Yengât nâŋgâm haonmâ ârândânŋ Anitâ mepaem yâhânongât nanŋain. Yawu otmunŋe âlepŋe otbuap. ⁴ Otmu lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin kakŋan katyekŋetâ manmai. Yawu otyiŋgiŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohoteŋe otmâ manmâ gai. Yakât nâŋgâm mepaeyekmâ yengât den pat ya Anitâhât lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya ekyongomain.

⁵ Aiop, mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan manmâ gai yan biwiyenŋe ki orotok yap. Yakât otmâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otmu tihityenŋe otmap. Otmu sâp pato tetewuap yan manman sânduhân katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ⁶ Anitâŋe otmain memain yakât matŋe dopnenŋanâk kâpekningimu memunŋe ârândânŋ otbuap. Yâhâ yenâmâ lohimbi belângen manmaiŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ hâhiwin kakŋan mansai. Yakât matŋe yâkŋe yawuâk hâhiwin bâleŋe yiŋgiwuap. ⁷⁻⁸ Yâhâ yenâmâ nen orowâk manman sânduhân mem katnenekmu manbisâin. Sâp pato tetewuap yan Kutdânenŋe Yesuŋe aŋelolipŋe meyekmu himbimâmbâ genomai. Gem yan mâmâŋe otyiŋgimu lohimbiŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ Kiristohât den pat âlepŋe ki lâumai ya matŋe yiŋginomai. Yawu otmâ kâlâpŋe punduŋ sâŋm ge seyekmu hâhiwin nâŋgâmbisâi. ⁹ Kutdâ Wâtgât Amboŋaŋe laŋinŋan tatmap yapâek mem ketetyekmu omoŋ bâleŋan tatmâ hâhiwin nâŋgâmbisâi. ¹⁰ Otmu nenŋe yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim manmain. Yakât otmâ yâkât den pat âlepŋe yen ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yawuâk yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Yen orop yawu mannom otmuâmâ yâkŋe âwurem ge menenekmu heronŋe nâŋgâwanŋim mepaem manbisâin.

¹¹ Yakât nâŋgâm yengât yuwu sâŋm Anitâ ulitgumain. “O Awoŋnenŋe Anitâ, emelâk Tesalonike kapi ambolipŋaŋe Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgion. Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim denŋe tâŋ tâŋâk lâum hoŋ bawanŋim lohimbi buku otyiŋginehâlâk nâŋgâmai. Yakât otmâ yâkŋe gâhât wâtgan kinmâ buku otyiŋgim manŋetâ yekdâ ârândânŋ otbuapgât nanŋan. ¹² Gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop tihityenŋe otmâ mem hewewenŋe tuhuyekmutâ yawuâk manmâ yâhânomai. Yawu manmâ yâhâŋetâ Yesuŋe âwurem ge meyekbuap yan nen hârok yâkât nâŋgâmunŋe yahatmu mepaenom. Otmu yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâningimu yahatbuap. Yawu otmâ heronŋe nanŋanŋinom.

2

Girem Den Kukuñahât Amboñe yâkât topñe.

¹ Kutdânenñe Yesu Kiristoñe himbimâmbâ âwurem ge ikñe lohimbi menduhunenekbuap yakât topñe nângâm hengenñetgât yuwu sâmunne nângâñet. ² Lohimbi nombotñe nâhât den golâ gahaem yuwu sâmai. “Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kionñmu “Kutdânenñe getek âwurem gewuap.” sâmu nângâwin,” yawu sâmai. Me yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm lohimbi den kâsikum yingimap.” Yawu sâmai. Otmu nombotñe yuwu sâmai. “Kutdânenñe getek âwurem gewuap” sâm pepa kulemgum katningimu ekmain.” Nâhâtñe “den yawu sâmap” sâñetâ nângâmune ki bulâñe otmap. Yakât otmâ den ya nângâm ki pârâk pilâm biwiyeñe ahom niakbuap. ³ Lok âlâ me âlâñe wuân me wuân otmâ kâityongonñetâ biwi nângân nângânyeñe hâlim milim otmapgât den âlâ yuwu sâmunne nângâm biwiyeñan katñet. Kutdânenñe ki âwurem gewuap yan lohimbi kiñitñe orowâkñe gawamangât girem den âlâlâ ya loñgâem Anitâ pilânomai. Anitâ pilânomai ya yengât kunyeñe, kutñe Den kuhuhât Amboñe ya, tetemu lohimbi kerekñe ekñetâ sâtñe kârikñe otbuap. ⁴ Yâkñe ikñahât nângâmu yahatmu Anitâhât kawenñan kinbe sâm otbuap. Yawu otmâ lohimbiñe senñe âlâlâ Anitâhât pat katñetâ tap ya mem gulip tuhuwuap. Otmu pâku lohimbiñe Porom Lâpiolipyenñe me wahap yu me ya mepaemai ya gurâ mem gulip tuhuwuap. Yawu tuhumi lohimbi kerekñe mepaenekñet sâm Anitâhât opon kâmbukñan yâhâ Anitâ oan sâm kawenñan tatbuap. Yawu gârâmâ emelâk Anitâ Manman Amboñe lok yuñe hiliwahowuapgât sâm kalop. ⁵ Âlâñe yakât ki ekyongop? Nâñe emelâk ekyongowan yakâ.

⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâ pilânomai ya yengât kunyeñe, kutñe Den Kuhuhât Amboñe yâkñe tetewuapgât mâtâp manguakmâ tap. Yakât topñe emelâk ekyongomune nângâwi. Den Kuhuhât Amboñe tetemu eknomai yakât sâpñe emelâk Anitâñe kalop. Sâp kalop ya Anitâñe ekmu ârândânñ otmu lok ya tetewuap. ⁷ Âun yuâmâ Den Kuhuhât Amboñe ki nângâwanñiain. Yawu gârâmâ yâkñe lohimbi nombotñe yengât kakyenñan memu girem den âlâlâ loñgâemai. Gâmâlâk wuânñe yâkât mâtâp manguwanñim tapñe keterakmu yanâmâ tetekñan tetemu lohimbiñe eknomai. ⁸ Ekmâ nângâwanñiñetâ lohimbi kiñitñe orowâk kâityongowuap. Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesuñe âwurem ge ekmâ launambâ kahaponñ hângutmu lok ya gulip otbuap. Yawu otbanñiwuap yan lohimbiñe ekñetâ hâu sâsâ otbuap.

⁹ Aiop, Den Kuhuhât Amboñe lohimbi mem bâleyekbuap yakât sâmunne nângâñet. Kâitgu Kâitgu Amboñe Satanñe mâmâñe otbanñimu kulem perâkñe topñe topñe memu lohimbiñe ekñetâ ewe membe otbuap. ¹⁰⁻¹² Yawu otmu Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu bet pilâm hiliwahonomaihât pat mannomai. Yakât otmâ Anitâñe Nângân nângân perâkñahât Amboñe hângângumu ge biwiyeñan kionñbuap. Biwiyeñan kionñmu Den Kuhuhât Amboñe den perâkñe topñe topñe kâityongomu orotmeme bâleñe tâtâem otmâ mannomai. Yawu manñetâ sâp patoen Anitâñe biwiyeñahât topñe ekmâ sâm hâreyingimu Kutdânenñe Yesuñe ki sârereyekbuap. Yakât otmâ hiliwahonomai.

Yesu Kiristoñe menenekmâ manman kârikñan katnenekbuap.

¹³⁻¹⁵ Bukulipne, Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yan yen wawaeyekmâ manman kârikñan katyekbom sâm kalop. Yakât otmâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhuyekmu Kiristohât den pat âlepñe ekyongomunñe nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katbi. Yâkâlen biwiyeñe katñetâ Anitâñe nine nanne baratne sâm meyeñop. Yakât otmâ nenñe yengât nângâm haonñmâ ârândânñ Anitâ mepaem yâhânom yawu biwinenñe nângain. Anitâñe meyeñop. Yakât den pat bulâñe orowâk tatmâ kâsikum yingiwini me âlâengen ari tatmâ ekap kulemgum katyingiwini. Den ya biwiyeñan katmâ târârâhâk lâum mannomai. Yawu manñetâ yanâmâ Kutdânenñe Yesu Kiristoñe yen orop menenekmâ himbim lanñinñan katnenekmu tatmâ yâhâmbisâin.

¹⁶ Awoŋnenŋe Anitâŋe ikŋahâk wawaenenekmâ biwinenŋe mem hewewenŋe tuhumap. Yawu otningimu biwinenŋe sânduk sâmu manman kârikŋan mannom sâmu biwinenŋe hikum manmain. Yakât otmâ yengât nâŋgâm Anitâ yuwu sâmu ulitgumain. “O Awoŋnenŋe Anitâ, gâŋe Kutdânenŋe Yesu Kiristo orop Tesalonike kapi ambolipŋe yengât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyekdomawot. ¹⁷ Yawu otyingimutâ lohimbiŋe yetgât wâtyetŋan kinŋetâ manmanyenŋe kelihakmu orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomaihât nanŋain.” Yawu sâmu Anitâ ulitgumain.

3

Kutdânenŋe tihitnenŋe otmâ ki betnongowuap.

¹ Bukulipnenŋe, yenŋe Anitâ ulitgunetâ Kiristohât lohimbiŋe yâkât den pat âlepŋe sâmu haok tuhunomai. Sâmu haok tuhunetâ lohimbi wosapâ wosapâ manmâ araiŋe nâŋgânetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeinomai. Otmu yenŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai yan lohimbiŋe manmanyenŋe ekmâ Anitâ mepaem gai. Otmu yâkŋe gurâ Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manmâ yâhânomai yan lohimbiŋe manmanyenŋe ekmâ Anitâ mepaenomai. ² Yâhâ nenŋeâmâ den pat âlepŋe ekyongomunŋe lohimbi nombotŋe nengât den ya nâŋgânetâ gemu bet pilâm mem bâlenenekmai. Yakât otmâ yenŋe Anitâ ulitgunetâ bâtyenambâ menenekmâ tihitnenŋe otbuapgât nanŋain.

³ Kutdânenŋe yengât tihityenŋe otbuap. Yawu otmâ mâmâŋe otyingimu yenŋe yâkât wâtŋan kinŋetâ Manman Bâlenahât Amboŋe mem ge katyekbe sâmu hâum pâpguwuap. ⁴ Yen den kâsikum yingiwini ya nâŋgânetâ bulâŋe otmu nen orowâk Kutdâhâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yakât otmâ den ya lâum manmâ gai yawuâk lâum manmâ yâhânomaihât engat yâhâp ki otmain.

⁵ Lohimbi belângen manmainŋe mem âlâlâ tuhuyekŋetâ yanâmâ Anitâŋe tihityenŋe otmu Kiristohât wâtŋan kinŋetâ biwiyenŋe sânduk sâmu mannomai. Otmu Kutdânenŋe biwiyenŋan gemu yakât topŋe nâŋgâm henŋenŋunŋetgât nanŋain.

Nenŋe konam ki inom.

⁶ Kutdânenŋe Yesu Kiristohât sâtgât otmâ yuwu sâmunŋe nâŋgânet. Âi mem mannomai sâmu den kâsikum yingiwini ya bukulipyenŋe nombotŋe nâŋgânetâ nahat otmu konam im gai. Yakât otmâ yenŋe den sâyinginetâ âi menomaihât nanŋain. ⁷ Nenŋe yen orop manbin yan nepgât mâtâpŋe tiripyongomunŋe ekbi ya watmâ nep mem manŋetgât nanŋain. ⁸ Lohimbiŋe senŋe âlâlâ tânnongowi yakât matŋe yingiwini. Otmu yenŋe nen tânnongone sâmu senŋe âlâlâhât pâinmailhât nenŋe den kâsikum yingiminiwini yan nennahâk nep tuhum yapâ tewetsenŋe mem senŋe âlâlâ puluhuakminiwini.

⁹ Den kâsikum yingiminiwini yakât matŋe sot me senŋe âlâlâ tânnongombâihât dop. Yamâ nenŋe nepgât mâtâpŋe watmâ manŋetgât nâŋgâm nennahâk nep memunŋe ekbi. ¹⁰ Yawu otmâ yuwu sâmu ekyongowini. “Lohimbi âlâ me âlâ konam imai yâhâmâ sot ki yinginetâ nenomai.”

¹¹ Yengâlen gâtŋe nombotŋe konam im bukulipyenŋe yengâlen ari nem watyekmai. Yawu otmâ bukulipyenŋe yengât manmanyenŋe âlepŋe ya mem bâleyingimai. ¹² Kutdânenŋe Yesu Kiristohât sâtgât otmâ girem den ekyongonetâ ya nâŋgâm nep meŋetâ manmanyenŋe kuwihakmu mannomai.

¹³ Yenŋe orotmeme âlepŋeâk otmâ manŋetâ biwiyenŋe ki orotok sâwuapgât nanŋain. ¹⁴⁻¹⁵ Otmu den kulemgum katyingiain yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonetâ nombotŋe Kiristohât den nâŋgânetâ gemu bet pilâm mansai ya ki kasa otyingim watyekŋetâ arinomai. Konam imai yakât den sâyinginetâ anulakmâ âi menomai.

Den bâiŋe sâmu hâreop.

¹⁶ Umatne âlâlâ teteyingiwuap yan Kutdâ Biwi Sânduk Amboŋaŋe ikŋahâk biwiyene mem sânduk tuhuyingimu manmâ yâhânomai. Kutdânennaŋe yen orowâk tatmu mannomai.

¹⁷ Otmu lok ekap kulemgwap yu sâmune kiripi nihimu bâiŋehen ninak kutne kulemguan. Yu ekmâ nâhâitne nâŋgâningim mansap yawu nâŋgânomai. Ekap âlâlâ kulemguman yamâ yuwuâk watmâ kutne kulemguman.

¹⁸ Kutdânennaŋe, Yesu Kiristo tihitnennaŋe otmapne yen orop yâkât wâtŋan manŋetgât Anitâ ulitguman. Bâiŋ.

Nâ bukuyene,
Paulo

1 Timoteo Pauloꝛe Timoteohât ekap angoân kulempuop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝛaꝛe Yesu Kiristo orop biwiyetꝛe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât aposolo katnekmâ âi nihimutâ mem mansan. ² Âi ya mem Kiristohât den pat ekgohomune nâꝛgârâ bulâꝛe otmu nanꝛe âwâꝛaꝛe tânahomawot yakât dopꝛeâk yâkâlen biwinetꝛaꝛe kepeim tânahom honꝛ bawangimait. Otmu Kiristone âwurem ge nine lohimbi sâꝛ menenekmu manman kârikꝛan mannomgât nâꝛgâm biwinenꝛaꝛe mem mansain. Otmu gâhât nâꝛgâm Anitâ yuwu sâꝛ ulitguman. “O Awonꝛ, gâ Kutdânenꝛe Yesu Kiristo orop Timoteo nâꝛgâwanꝛim tihitꝛe otmutâ biwiꝛe sâꝛduk sâekgât ulitgohan.” Yawu sâꝛ ulitguman.

Lok nombotꝛaꝛe Kiristohât den pat âlepꝛe kelangatbi.

³ Nâꝛe angoân Epeso kapi pilâm Makeronia hânân yu takawe sâꝛ den ekgohowan ya âlâkuâk sâꝛmune nâꝛgâ. Epeso kapi ambolipꝛe nombotꝛaꝛe yeꝛe enꝛatyeneâk watmâ Anitâhât den bukulipyeꝛe kâsikum yingim gai. Yawu gârâmâ den ya kelangatmâ kâsikum yingim gai ya nâꝛgâmune Kiristohât den pat yawu ki oap. Yawu gârâmâ gâꝛe Epeso kapiân tat yakât otmâ gâꝛe kuyingirâ pilânomai. ⁴ Yâkꝛe Anitâhât den ya wangim tâmbâlipyenꝛaꝛe yeꝛe biwiyenꝛambâ den âlâlâ tetemu alahum gawi ya torokatmâ kâsikum yingimai. Otmu tâmbâlipyenꝛe yengât topyeꝛe girawu tap yakât sâꝛ âi pâi tuhuakmai. Yawu otmai yan Kiristohâlen biwiyenꝛaꝛe tiꝛâk ki kepeimai. Yakât otmâ nâꝛgân nâꝛgânyeꝛe hâlim milim otmu manmanyenꝛe ki kelihakmap. Yakât otmâ gâꝛe kuyingirâ pilânomaihât nanꝛan. ⁵ Nenꝛe Kiristohât den pat âlepꝛe yu lohimbi kâsikum yingimunꝛe nâꝛgâꝛetâ bulâꝛe otmu yâkâlen biwiyenꝛaꝛe tiꝛâk kepeinomaihât yâkꝛe menenekmâ âi sâꝛ ningiop. Otmu yâkâlen biwiyenꝛaꝛe kepeinꝛetâ tosayeꝛe pilâyingimu biwiyenꝛe sâꝛduk sâꝛmu yaꝛak bukulipyeꝛe orop biwiyenꝛaꝛe kepeiakmâ konohâk otmu nanꝛanꝛingimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp tâꝛ tâꝛâk watmai. ⁶ Yawu gârâmâ lohimbi ya yengât topyeꝛe ekgohoan yaꝛe Kiristohât mâtâp ya tâpikgum den tâꝛâk alahumai. ⁷ Otmu emelâk Anitâꝛe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop ya nenꝛe topꝛambâek nâꝛgâm bukulipnenꝛe kâsikum yingian sâꝛmai. Yawu sâꝛmai yamâ yeꝛe girem den yakât topꝛahât pâpꝛgum ki kâsikum yingim henꝛenꝛgumai. Yakât otmâ gâꝛe kuyingirâ pilânomaihât nanꝛan.

⁸ Aiop, Anitâꝛe girem den âlâlâ Mose ekumu kulempuop yakât yuwu sâꝛmune nâꝛgâ. Yamâ âlepꝛeâk hârok. Yakât torehenꝛe âlâ ki tâpiahop. Yawu gârâmâ lohimbi nombotꝛaꝛe girem den âlâlâ yakât andemꝛe wangim yeꝛe nâꝛgân nâꝛgânyeꝛambâek den torokatmai ya watmunꝛe umatꝛe otmap. ⁹ Otmu lohimbi uwawapꝛe bia manmai ya yengât nâꝛgâm papatolipnenꝛaꝛe girem den ki ekyongomai. Yâhâ lohimbi orotmeme bâleꝛe otmâ manmaiꝛe girem den nâꝛgâꝛetâ biwiyenꝛan hâumu kuwihakꝛet sâꝛ ya ekyongomai. Lohimbi yuwuya yengât yan. Lohimbi nombotꝛaꝛe ândâpyeꝛe kârikꝛe otmâ papatolipyenꝛe yengât den ki nâꝛgâmai. Me kunyeꝛe kârikꝛe otmâ Anitâhât nâꝛgâꝛetâ gemu girem den ki watmai. Me âwâ mâmâlipyenꝛe me bukulipyeꝛe yengât nâꝛgâm bâleyingim yongonꝛetâ mumai. ¹⁰ Nombotꝛaꝛeâmâ nep tuhuninginꝛet sâꝛ lohimbi me nimnaom titipâ meyekmâ ip kârikꝛaꝛe hikuyekꝛetâ tatmâ yâk yengât âi tuhuyingimai. Lohimbi nombotꝛaꝛe loklipyenꝛe me imbilipyenꝛe betyenꝛehen kionꝛmai. Me loklipyenꝛaꝛe imbilipyenꝛe pilâyekmâ lok bukulipyeꝛe orop ekꝛâleangimai. Otmu imbilipyenꝛaꝛe gurâ yawuâk loklipyenꝛe pilâyekmâ imbi bukulipyeꝛe orop ekꝛâleangim orotmeme kinꝛonꝛ

otmai. Lohimbi nombotņajeâmâ den perâkņe sâmbukulipyenē kâityongomai. Nombotņajeâmâ bukulipyenē yengât imbiâk den hakyenjan sâmai. Yâhâ nombotņajeâmâ Anitâhât den kum otmâ hilipgumai.

¹¹ Kiristohât hoņ bawalipņaje Anitâhât girem den ya tâņ tâņâk kâsikum yingimai yamâ nâņe Kiristohât den pat âlepņe kâsikum yingiman yu orop lâuaksawot. Den pat âlepņe yu nâņgâmain yan Anitâ ikņe topņe nâņgâmunņe âlâ kândâkdâ otmu mepaemain.

Anitâņe Paulo umam sâwanņiop.

¹² Kutdânenņe Yesu Kiristohâlen biwinanē kepeim hoņ bawanņim yâhâwomgât ikņahâk nâņgânihiop. Nâņgânihim nep sâmbukulipyenē yâkât wâtņan kinmâ den pat âlepņe lohimbi kâsikum yingim mansan. Yâkât otmâ nâņe heronē nâņgâwanņim yâk mepaeman.

¹³ Yawu gârâmâ nâņe emelâk yâkâlen biwine ki katban sâp yan biwi nâņgân nâņgânne maņguakmu yuwu otmâ manban. Yâkât den pat âlepņe mem ge katban. Yawu otmâ lohimbiņe yâkâlen biwiņe katbi ya topņe âlâlâ mâņgâeyekmâ mem bâleyekminiwan. Yawu otyingiminiwan yamâ Kiristo ikņe otbanņimminiwan. Yawu otminiwan yan biwi nâņgân nâņgânne maņguakmu ki nâņgâmâk mâņgâeyekminiwan. ¹⁴ Yâkât otmâ Anitâņe ikņahâk wawaenekmâ nâņgân nâņgânne mem pâronņ pilânihiop. Yawu otmâ biwine mem hewewenņ tuhumu Yesu Kiristohâlen biwinanē kepeiwan. Yawu otban yapâek yâk orop biwinetņaje hikuakmâ konohâk otmu manmâ gan yu. Yâkât otmâ ikņe komot nâņgâyingim hoņ bayingim gaman. ¹⁵ Bulâņanâk Yesu Kiristonē nen lohimbi bâleņe sârerenenekmâ tosanenņe pilâningiâk sâmbukulipyenē yâk hâņgângumu giop. Yâkât nâņgâmunņe bulâņe otmu biwinenņaje Kiristohâlen kepeim mannom.

Nâņe ninahât nâņgâmune dondâ gemap yâkât yuwu sâmbukulipyenē nâņgâ. ¹⁶ Lohimbi kerekņe otmunņe bâlemu tosanenņe orop manbin yâkât Anitâņe mumuhât pat kuningiop. Yâhâ lohimbiņe otņetâ bâleop ya wangim nâņeâmâ dondâ otmune bâlemu tosa pato mewan. Yâkât matņe umatņe dondâ membomgât dop olop. Yawu gârâmâ Kiristonē biwine ikņan katbehât nâņgâm lohotņan otnihim matņe ki nihiop. Nine topne yawu tap. Otmu lohimbiņe yâkâlen biwiņe katņetâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuyingiwuap. Yawu otmu Kiristonē wawaenekmâ lohotņan otnihop yâkât den pat ya lohimbiņe nâņgâm Anitâ mepaenomai.

Otmu Ambonenņe Anitâ konok ki ekmain. ¹⁷ Yâhâmâ tat tat kârikņe tatmâ gaopņak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yâkņe ki teteop. Otmu biatbuapgât dop gurâ ki tap. Lohimbi tuhuyelehowâmbâek kunnenņe tatmâ tihitnenņe otmâ gamap. Otmu yawuâk tihitnenņe otmâ yâhâmbisâp. Yâkât otmâ heronē nâņgâwanņim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonņanâk.

¹⁸ Nanne Timoteo, yuwu sâmbukulipyenē nâņgâ. Lohimbi nombotņaje Kiristohât den pat bulâņe ya kelanņatmâ bukulipyenē kâsikum yingimai sâmbukulipyenē gâņe kuyingirâ pilânomaihât nâņgâm nep sâmbukulipyenē gihim kungan mewi. Kungan mewi yan âi tuhurâ bulâņe girawu tetewuap yâkât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņenjan katmu den ekgohowi. Den ekgohowi ya nâņgâm Kiristohâlen biwiņanē tiņâk kepeim yâkât den pat âlepņe ya lohimbi ekyongom manbuat. Yawu mandâ lohimbi âlâ me âlâņe mâtâp maņguhiline sâmbukulipyenē otnomai yan kârihem kinbuat. ¹⁹ Yawu mandâ yanâmâ Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwine ekmu ârândâņ oap yawu biwiņanē nâņgâwuap. Yâhâ lohimbi nombotņaje Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwinenņe ekmu ki ârândâņ olop yawu biwiņenņe nâņgâwi. Yawu gârâmâ biwiņenņe yawu nâņgâm yan Wâtgât mâmâņahât Heak ya betgunetâ biwiņenņe pâlâmņe otmu manmâ ari hiliwahonomaihât pat mansai. ²⁰ Lok yâhâp, kutyetņe Himenai yet Alesande, yâkņe yawu otmâ Anitâ sâmbukulipyenē gawot. Yawu olowot yâkât nâņe ketetyelekmune yaehen ari manmutâ Satanē mâņgâeyekmu mansawot. Otmu orotmemeyetņe bâleņe ya ekmâ nâņgâm âlâkuâk Kiristohâlen biwiņetņaje kepeim mansetgât nanņan.

2

Kiristohât lohimbiñe menduhuaknomân yuwu otmâ mannom.

¹⁻² Gâñeâmâ Kiristohât lohimbi yengât kunyeñe mansat yakât yuwu sâmunne nângâ. Kiristohât lohimbiñe menduhuakmâ Anitâhât den ya alahum kiki meytigim mepaeyeleknomaiân ekyongorâ Anitâ yuwu sâm ulitgunomai. Lohimbi belângen manmaiñe nângâninginetâ ârândân otmu manman sânduhân mannehât nângâm gawamangât lok kunne otmu galemlipnenñe ya tânyongoâk sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otningimu Anitâhât tem lâuwangim mannomai. Yawu manmâ lohimbi ewe katyekmâ lohotñan mannom sâm Anitâ ulitgunomai. Otmu Anitâ ambonenñane lohimbi belângen manmai ya nen orop wawaenenekmâ tihitnenñe otmap yakât nângâm ulitgunomai. ³ Yawu ulitgunetâ yanâmâ Anitâ Manman kârikñahât Amboñane nângâmu ârândân otbuap. ⁴ Lohimbi kerekñe Kiristohât den pat âlepñe ya nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñe katñetâ manman kârikñahât pat kuyiñgiwuap yakât Anitâñe nângâmap. ⁵⁻⁶ Anitâ konok ambonenñe tatmap. Otmu Yesu Kiristo ikñak lohimbi kerek nengât toсахât otmâ ge kawenenñan kinmu kuñetâ mumbuap sâm sâp kalop. Sâp ya ekmu ârândân otmu yanâk kuñetâ muop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwiyeñane kepeimai yamâ Kiristone mem konohân tuhuyekmu biwiyeñane hikuakmâ konohâk otmu Anitâñe kaok nângâyîngimap. Otmu kuñetâ muop yan Anitâñe lohimbi kerek nengât tosa pilâningim manman kârikñan torokatnenekbongât nângâmap yakât topñe teteop. ⁷ Topñe yawuhât pâku lohimbi yengâlen ari Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yîngimune nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñane kepeim manñetgât yâkñe menekmâ aposolo âi sâm nihiop. Yâhâ gâñe nâhâitñe “Bulâñanâk eknohop,” yawu sâm den ekgohoan yu Kiristohât komot ekyongorâ nângânomai.

⁸ Kiristohât lohimbiñe wosapâ me wosapâ menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmai ya yuwu sâm ekyongowuat. Lok nombotñane Anitâhât tem lâuwangim bukulipyenñe orop ki sâm bâleanñim den kakñan sahanñimai. Galemlipyenñe yawuya katyekñetâ lohimbi yengât senyenñan kinmâ Anitâ yu yakât ulitgunomai.

⁹⁻¹⁰ Otmu imbilipyenñane Anitâhâlenâk biwinenñane kepeim tem lâuwangim mansain sâmai. Ya lok âlâ me âlâñe yekñâlemaiñetâ hâkyenñe tihitñe otmâ senñe âlâlâ sekñe âlep âlep yanñe ki hâkyenñe menñaleknomai. Otmu imbi ya bukulipyenñane yekñetâ yahâlâkgât somotyenñe mendenñomai yan senñe âlâlâ sekñe âlepñe orop ki menduhum mendenñomai. Yawu otmâ loklipyenñe ewe katyekmâ amutyenñan mannomai. Yawu manmâ bukulipyenñe nembe kalem otyiñgim tânyongonomai.

¹¹⁻¹² Imbilipyenñane loklipyenñe yengât amutyenñan mannomaiñetâ nanñan. Yakât otmâ lohimbiñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyelekmaiñetâ imbi âlâ me âlâñe yahatmâ senyenñan kinmâ den kâsikum yîngine sâm otmai yamâ kuyiñgiman. Yâkñeâmâ in denâk nângâm huruñ huruñ mannomaiñetâ nanñan. ¹³ Orotmeme yawu otmâ mannomaiñetâ sâm yîngian yakât topñe yuwu. Emelâk Anitâñe lohimbi tuhuyelehop. Anjoânâmâ Aram sâm tuhuop. Yakât kakñan imbiñe, kutñe Ewa sâm, ya tuhuop. ¹⁴ Tuhuyelekmu manowot yamâ anjoân Satanñe Ewa kâitgumu Anitâhât den ya lonñem otmu bâleop. Yakât kakñan Ewanñe lokñe ekumu yâkñe imbiñahât den watmâ yawuâk otmu bâleop. ¹⁵ Yakât otmâ imbilipyenñane Kiristohâlen biwiyeñane kepeim loklipyenñe yengât amutgen mannomai. Yawu manmâ nan baralipyenñe wawaeyekmâ tihityenñe otñetâ yanâmâ Anitâñe yekmu ârândân otmu manman kârikñahât pat kuyiñgiwuap. Otmu Kiristohâlen biwiyeñane yawuâk kepeim biwiyeñe galemahom manmâ bukulipyenñe yengât nângâyînginomai yanâmâ manman kârikñahât bulâñe ya menomai.

3

Kiristohât komot yengât kunlipyenñe

¹ Den bulâne yuwu sâmunne nângâ. Kiristohât komotne lok âlâ me âlâ kunlipyene sâm katnenekmâ ai ninginetâ hon bayingine sâm otmai ya yengât Anitâne nângâmu âlepne otmap. ²⁻³ Lok yawuya yengât manmanyene yakât yuwu sâmunne nângâ. To kârikne ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk kânguruk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Otmu tewetsenjahâlâk ki nângâmai. Yâkne târârâhâk mannetâ ya yengât hakyenan tosa âlâ ki tetewuap. Otmu bukulipyene lohottan otyinginetâ ya yengât nângâm “lok mulunne” sâmai. Otmu Kiristohât komolân gâtne âlâ me âlâ ya yengât nângâyngim nembe kalem otyingimai. Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den pat topnambâek kâsikum lohimbi yinginetâ yâkne nângânetâ keterakyngimap.

Otmu imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. ⁴ Biwiyene galemahom kilik milik manmâ imbi naomlipyene galemयोगom tihityene otjetâ imbi naomlipyenane ewe katyekmâ tem lâuyngimai. ⁵ Yawu gârâmâ yawu ki otmaine Kiristohât komot yengât galem katyekdâ yâkne lohimbi ki tihityene otmâ hon bayingimoi. ⁶ Otmu torokatmâ sâwe. Emelâk Satanne ikjahâlâk nângâmu yahatmu otmâ hilipguop. Otmu lok âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katjetâ sâp kâlep ki otmu manmâ gai. Lok yawuya galem katyekdâ yâkne Satanne olop yawu otmai hat kunlipyene sâm ki katyekbuat. ⁷ Otmu lohimbi belângen manmaine sâm bâleyinginetâ biwiyene kum Satangât pangonân kionmai hat Kiristohât lok âlâ me âlâ hat nângâynginetâ yahatmu eweyngimai lok yawuya kunlipyene sâm katyekdâ kinnomai.

Kiristohât komot yengât hon bawalipyene

⁸ Aiop, lok âlâ me âlâne Kiristohât komot hon bayinginet sâm mem katyekbuat ya yengât yuwu sâmunne nângâ. Yâkne biwiyene galemahonetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekmâ ewe katyekmai. To kârikne ki nemai. Me den perâkne ki sâmai. Me bukulipyene yengât iri sikumyene ki ekjâlem kâityongom meyingimai. ⁹ Otmu Wâtgât mâmânahât Heakne nângân nângânyene mem pâron pilâyngimu Kiristohât den pat âlepne topnambâek nângâm yâkâlen biwiyenane tinâk kepeim manmai. Otmu Anitâne biwiyene ekmu ârândâj otmap yawu biwiyenane nângâmai. ¹⁰⁻¹² Yâkne imbi yâhâp kalimbu ki meyekmai. Otmu imbi naomlipyene galemयोगom tihityene otjetâ manmanyene kelihakmap. Imbilyenane gurâ Kiristohâlen biwiyenane kepeim yâkât nep tinâk mem lohimbi hon bayngimai. To kârikne ki nemai. Me den guruk me den belângen ki sâmai. Yawu manmâ biwiyene galemahonetâ manmanyene kelihakmu lohimbine yekjetâ yahatmu eweyngimai. Lok yawuya yengât kutylene katdâ Kiristohât lohimbine manmanyene ekjetâ ârândâj otbuap. Yâkne manmanyene ekjetâ yawu otmu yanâmâ mem katyekdâ lohimbi hon bayngimoi. ¹³ Otmu yâkne âilongo lohimbi hon bayngimoi yanâmâ lohimbine ewe katyekmâ nângâynginetâ yahatbuap. Otmu yâkne Kiristohâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanngim mansai yakât topne sâm haok tuhum lohimbi belângen manmai ekyongomai. Yawu.

Yesu Kiristo yâkât topne.

¹⁴ Sâp ki kâlep otmuâk kapi yu pilâm gâhâlen takamune enakmâ den otomgât nanngan. ¹⁵ Yawu gârâmâ mâtâp ki tetenihiwuap otmuâmâ pepa kulemgum katgihian yu sâlikum nenne buku orangim orotmeme girawu otmâ manmunne Anitâne nângâningimu ârândâj otmap yakât Kiristohât lohimbi ekyongorâ nângânomai. Anitâ Manman Ambonane nen Kiristohât lohimbi orop tatmap. Yakât otmâ Wâtgât mâmânahât Heakne Anitâ hat biwinan nângân nângân âlâlâ tatmap ya mem biwinenngan katmu nenne Kiristohât den bulâne ya topnambâek nângâm lohimbi kâsikum yinginomgât dop tap. ¹⁶ Angoân lohimbine Yesu Kiristohât topne ki nângânetâek Anitâne hângangumu ge nengât tosa hat otmâ kawenenngan kinmu kunjetâ muop. Yâkâlen biwinenngane kepeim manmunne Anitâne nenekmu ârândâj otmap. Yakât nângâmunne bulâne oap.

Yâkne lok otmâ hânân ge hohetnennan manmu kuñetâ muop. Mumu Wâtgât mâmâñahât Heakne mumuñambâ mem yahalop. Yakât otmâ yâkât nâñgâmunne Anitâhât nanne tâñ tâñâk otmap. Yâkne olop miop ya Anitâhât anelolipñañe ekñetâ âlâ kândâkdâ olop. Aposololipñañe topne katmâ yâkât den pat âlepne sâñ haok tuhunetâ lohimbî hânñan kulemñan manmâ araiñe nâñgâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyeñañe kepeimai. Otmu himbimân âwurem yâhâmu Anitâ orop tawot.

4

Lok perâkne yeñgât topyeñe

¹⁻² Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne den âlâ biwinan kalop ya sâñ tetemune nâñgâ. Gâmâlâk lok nombotñañe Kiristohât lohimbî yeñgâlen taka den perâkne ekyongonetâ nâñgâm nombotñañe hionakmâ yeñgâlen torokatnomai. Lok yamâ weke bâleñe me senduk banearâñe kakyenñan mem biwiyeñe kârikne otmu den perâkne sâñ bukulipyenñe kâityongonomai. Kâityongonetâ bukulipyenñe Kiristo betgum yeñgâlen torokatnomai. ³ Lok perâkne yañe orotmeme âlâlâñe mem bâlenenekmap sâñ lohimbî ki miaknom sâñ samut katmai. Me sot âlâlâ ki nenom sâñ samut katmai. Samut katmai yamâ dondâ otmâ hilipgumai yakât yuwu sâñmune nâñgâ. Anitâñe sot âlek âlek yamâ neneñeâk hârok sâñ katningiop. Neneñeâmâ sot ketetmâ “Yuâmâ neneñe” otmu “Yuâmâ ki neneñe” yawu ki sâñom. Nen Kiristohâlen biwinenñe kepeim yâkât den bulâñe watmainñe sot âlek âlek nem Anitâ mepaemain. ⁴⁻⁵ Otmu Anitâñe wuân me wuân kalop yamâ âlepneâk hârok. Neneñe wuân me wuân nene sâñ otnom yamâ angoân Anitâ mepaem yanâmâ nenom. Yawu otnom yanâmâ Anitâñe nenekmu ârândâñ otbuap.

Timoteoñe yuwu otmâ hoñ bayingîâkgât kulemguop.

⁶ Kiristohâlen biwihe kalonâmbâek nenñe yâkât den kâsikum gihimunne nâñgâm heñgenñum biwihan katmâ manmâ gat. Yakât otmâ den ekgohoan yu nâñgâm heñgenñum Kiristo hoñ bawanñim yâkât den yu bukulipge kâsikum yingiwuat yan Kiristone gekmu ârândâñ otbuap. ⁷ Yâhâ lok biwiyeñambâ nâñgân nâñgân tâñât topne topne tetemap yakât gâ orop alahune sâñ otnomai yanâmâ ki nâñgâyingiwuat. Gâñe Anitâhât tem lâuwanñirâ gekmu ârândâñ otbuap yakât nâñgârâ keterahâkgât den âlâen hâum sâñmune nâñgâ. Lok sihan kiñgitñe orowâkne sururuk sâñomai. Yawu otnomai yakât nâñgâm wâtyeñe houñ sâmapgât inânñan dop miakmâ yâhâmai. Yakât dopneâk biwihe houñ sâmapgât Anitâhât den biwihan katmâ lâum manmâ yâhâwuat.

⁸ Wâtnenñe kâriheâk sâñ inânñan dop miakmain yamâ âlepne. Yâhâ biwinenñe Anitâhâlen kârihem kinâk sâñ sâp yupâek yâkât den biwinenñan katmâ lâum manmâ yâhânom yamâ âilonjo. Yawu otnom yanâmâ manman âlepñahât bulâñe âlâlâ teteningimu biwinenñe sânduk sâmu mannom. Otmu hâmbâi Anitâñe sâp patoen manman kârikñan torokatnenekmu manmâ yâhânom. ⁹ Den ekgohoan yu nâñgârâ bulâñe otmu yukât biwi yâhâp ki otbuat. ¹⁰ Den yu nâñgâmunne bulâñe otmap. Anitâ Manman ambonañe lohimbî kerek menenekmâ manman kârikñan katnenekmu mannomgât dop tap. Yawu gârâmâ yâkâlen biwinenñe kepeim manmain nenâk menenekmâ manman kârikñan torokatnenekmu mannom. Yakât nâñgâm yâkâlen biwinenñe tiñâk kepeim hoñ bawanñim hâhiwin kakñan manmain.

¹¹ Den sâñ aran yu Kiristohât lohimbî kâsikum yingirâ lâum mannomai. ¹² Lohimbî nombotñañe gâhât nâñgâñetâ gemu “naom tipñe” sâmaiñetâ lohimbî senyeñan manmâ biwihe galemahom heñgenñum Kiristohât tem lâuwanñim manbuat. Yawu manmâ den lohotñan ekyongowuat. ¹³ Sâp kâlep ki otmuâk gâhâlen takawom. Yakât otmâ yuwu otmâ mambotnihim manbuat. Lohimbîñe menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo mepaeyeleknomaiân miti kâsikum yingirâ nâñgânomai. Otmu den ya tâñ tâñâk watmâ orotmeme

wuân me wuân otmâ manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât ekyongom mem hewewenñ tuhuyekbuat.

¹⁴ Timoteo, emelâk Kiristohât komot ya yengât kunlipyenñe âi sâm gihim kungan mewî. Kungan meñetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otgihimu âi girawu mendâ bulâñe tetewuap ya yâkñe biwiyenñan katmu sâm tetem eknongowi. Bulâñe ya teteâk sâm âi yakât biwihanñe tiñâk mem tuhuwuat. ¹⁵ Emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewenñ tuhuhekmu Kiristone olop miop yawuâk otbeâk nâñgâm otdâ gekmunñe tipñe âlepñe olop. Benñe yakâlâk nâñgâm manmâ gat yakât otmâ tat tat memehe ekmunñe âilonño oap. Otmu yâkâlen biwihanñe tiñâk kepeim manmâ yâhâwuat ya ekmâ Anitâ mepaenom. ¹⁶ Kiristohât den ya kelanñatmâ kâsikum yingiman sâm biwihe galema-hom manbuatgât nanñan. Yiwerenñe yu âi mem mansat yawuâk torokatmâ Kiristohât den kâsikum yingirâ lohimbñe yâkâlen biwiyenñe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ gâ orop meyekmâ manman kârikñan katyekmu mannomai.

5

Timoteonñe yuwu otmâ Kiristohât komot galemyongoâkgât Paulonñe kulemguoop.

¹⁻² Gânñe Kiristohât lohimbî yengât kunyenñe otmâ galemyongom mansat. Yakât otmâ yuwu otyingiwuatgât nanñan. Lohimbî âlâ me âlânñe otñetâ bâlemu den kâwâ kârik ki otyingiwuat. Lohimbî sombonñe otñetâ bâlewuap otmuâmâ âwâhe mâmâhe ewe katyelekmâ lohotñan otyitgimat yawuâk otyingiwuat. Me lohimbî nombotñe otñetâ bâlewuap otmuâmâ imi atalipge me wârâ toulipge lohotñan otyingimat yawuâk otyingiwuat. Yâhâ imbi yâhâmâ esep esewâk otyingiwuat.

Imbi kambut ya yengât sâop.

³ Imbi kambut nombotñe hep torehenlipyenñe bia me nimnaom barak manmai yanñe umburuk manmaihât Kiristohât komot ekyongorâ tihityenñe otnomai. ⁴ Yâhâ imbi kambut âlânñeâmâ nan baralipyenñe me helipyenñe orowâk manmai. Yâkñe mâmâlipyenñe me buwulipyenñe yengât tihityenñe otmâ hon bayingñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap. Yawu otnomai yan emelâk ñanayenñan âwâ mâmâlipyenñe me buwulipyenñe tihityenñe otbî yakât matñe yâku sombo otnomaiân tihityenñe otnomai. ⁵ Yâhâ imbi kambut nombotñe hep torehenlipyenñe bia me nimnaom barak manmai yâkñeâmâ Anitâñe nâñgâningiâk sâm haonñmâ ârândân ulitgum mepaemai. ⁶ Aiop benñe, imbi kambut nombotñe âlânñeâmâ “umburuk otmâ umatñe kakñan manmaihât kâwâ konda otmâ yapâ tewetsenñe mem dâimai. Kambut yawuyanñe yawu manmai yamâ biwiyenñe mumu hiliwahonomaihât pat manmai. ⁷ Lohimbî belânñen manmainñe Kiristohât lohimbî sâm bâleyingimaihât imbi kambut manmanñenahât den ekgohoan yu gânñe sâm tetem ekyongorâ tem lâunihñetgât nanñan. ⁸ Kiristohât lohimbî âlâ me âlânñe yenñe hep torehenlipyenñe me sese buwulipyenñe ki tihityenñe otmai yanñeâmâ Kiristo betgum lohimbñe Anitâhâlen biwiyenñe ki kepeim manmai yawu otmai. Yakât otmâ Anitâñe yekmu dondâ bâlemap.

⁹ Aiop, imbi kambut âlâ me âlânñe Kiristohât komot hon bayingine sâm otmai ya yengât yuwu sâmune nâñgâ. Embânñambâek imbi kambutñe nep tuhum Kiristohât komot hon bayingim gai. Ya yengât kutyenñe kulemgum katdâ tatmu tewetsenñe memai. Otmu imbi kambut ondop yâk yengâlen torokatñetâ kutyenñe kulemguwuat yamâ yuwu. Imbi kambut âlâ me âlâhât yambuyenñe 60 otyingiap ya yengât kutyenñe kulemguwuat. Yâhâ lok yâhâp kalimbu ki meyekbî. ¹⁰ Orotmemeyenñe âlepñe yuwu otñetâ Kiristohât komotñe mepaeyekmai. Nan baralipyenñe âilonño galemyongom henñengum gawî. Otmu lomba takanñetâ emetyenñan dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yingiminiwi. Otmu hewewenñ otmâ âi âlek âlek mem Kiristohât komot hon bayingim gai. Otmu umatñe âlâlâ lohimbî kakyenñan yâhâmap yan hewewenñâk tânyongomai. Imbi kambut yawu manmâ gai ya yengât kutyenñe kulemguwuat.

¹¹ Yâhâ imbi kambut hâkyeje herone mansai yamâ kutyeje ki kulemguwuat. Yamâ topje yuwuhât. Loklipyene bâlejetâ Kiristohât nângâm yâkât komot hon bayingine sâmbiwyene katmai. Yawu otmai yamâ gâmâlâk lok yekmâ biwyene pârâk pilâm Kiristohât nep pilâm lok meyekmai. ¹² Kiristohât nep tuhunom sâmbiwi katbi ya pilai yakât nângâjetâ biwyenan hâumu gorâ kakjan mannomai. ¹³ Otmu kutjan hilâm im ttmâ emet ârândâje yâhâm gem den golâ, me buku âlâhât den guruk, me den belângen sâsâ yawu sânetâ dondâ bâlewup. ¹⁴ Yawu otmai hât Kiristohât komot yuwu sâmbiwyongohât nanjan. Lohimbi nombotje belângen manmainje Kiristohât komot ya yengât sâmbiwyengimaihât imbi kambut yawuyaje lok miakmâ mannomai. Yawu otmâ nimnaomlipyene mem ga katyekmâ galemyongom hejengum yan tat tat memeyene âlonjo teteyingiwup. ¹⁵ Yâhâ imbi kambut nombotjanjeâmâ manman âlepjahât mâtâp ya pilâm Manman bâlejahât Amboje Satan yâkât mâtâp watmai. ¹⁶ Otmu Kiristohât komolân gâtje imbi âlâje ikje hep torehenje âlâje imbi kambut mansap yakât tihitje otmâ tânguâkgât nanjan. Tihitje otbuawân Kiristohât komotje hewewen otmâ imbi kambut nombotje hep torehenlipyene barak manmai ya tânyongonetâ âlonjo otbuap.

Kiristohât komot yengât galem ya yengât sâop.

¹⁷⁻¹⁸ Kiristohât komot yengât galemlipyene nepyehâhât hâmenje yinginetâ menomaihât yuwu sâmune nângâ. Emelâk Anitâje girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Bulimakaone nep tuhuyingiwup yan sot bulâje nemap sâmbiwyen lauje ki sâhâm manjunomai.”

Otmu âlâmâ yuwu tap.

“Lok âlâ me âlâje nep tuhuyinginomai yakât hâmenje yinginetâ ârândâje otbuap.”

Den yawu tap. Yakât otmâ Kiristohât komot yengât galem katyekmâ âi yingiji ya je âi ya mem den pat âlepje ya lohimbi belângen mansai ya ekyongomai, me Kiristohât komot den kâsikum yingimai ya yengât âi ekjetâ âlonjo otmu hâmenje pato yinginomaihât nanjan. ¹⁹ Otmu lok yâhâp me amon yaje galemlipyene yengât topyene teteâkgât sâmbiwyengine sâmbiwnomai yan denyene ikniâk ikniâk sânetâ konok otbuap yamâ nângâyingiwuat. Yâhâ lok konokje ikniâk sâwuap yamâ ki nângâwanjiuwat. ²⁰ Otmu galemlipyene âlâ me âlâje orotmeme bâleje otnomai yamâ meyekmâ lohimbi yengât senyenjan katyekmâ sâyingiwuat. Yawu otyingirâ yan lohimbiye ya ekmâ manmanyene galemahonomai.

²¹ Nâje Anitâ yet Yesu Kiristo otmu ânelolipyetje koko salehâk ya yengât senyenjan kinmâ yuwu sâmbiwyen nângâ. Galemlipyene âlâ me âlâhât den sâmbiwyengiwuat yan den ekgohoan yu tâje tâjâk watbuat. Yawu watmâ lok âlâhât nângârâ yahatmu, âlâhât nângârâ gemu yawu ki otbuat. Den sâmbiwyengirâ Anitâje nângâmu ârândâje olâkgât târârâhâk sâwuat. ²² Galemlipyene âlâ me âlâje otjetâ bâleop ya yengât den sâmbiwyengirâ nângâjetâ han sâyingimu manmanyene kelihakmu mansai. Lok yawuya in yawu ki meyekjetâ Kutdâhât âi witgum tuhunomai. Manmanyene ekdâ ârândâje otmu yâhâpje âi sâmbiwyiwuat. Yawu gârâmâ âi in yawu yingirâ âlâkuâk otjetâ bâlewup yakât tosa yamâ lohimbiye gâhâlen sâmbiwyitnomai.

²³ Otmu tep kombohahât otmatgât wain to tipje nembuat.

²⁴ Lok nombotjanje bukulipyene yengât senyenjan kinmâ otjetâ bâlemap ya yengât topyene nângâmai. Lok yawuya meyekmâ den âiân katyekjetâ sâmbiwyengiwualân emelâk topyene nângâwan sâwuat. Yawu gârâmâ lok nombotje âlâjeâmâ topyene kurihiakmâ manmai. Yâhâmâ âi pâi tuhuyeknomai yanâk topyene mem tetewuat. ²⁵ Otmu lohimbi nombotjanje lohimbi senyenjan kinmâ orotmeme âlepje otjetâ ekmai. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjanje orotmemeyene âlepje otmai ya ekmâ bukulipyenaje mepaeyekmai sâmbiwyen orotmeme âlepje ya tihângen otmai. Yamâ lohimbi âlâ me âlâje ya nângâm sâmbiwyen haok tuhumi. Yawu otmai yaje tihâk tatbuapgât dop ki tap.

6

¹ Âi lok yengât sâmunê nângâ. Kiristohât lohimbi ya den kâsikum yingimain yakât lohimbi belângen manmaine den ya nângânetâ helekne otmu Anitâ sâmbâlewangimaihât âi lok nombotne Kiristohâlen biwiyene katmaine kunlipyene eweyingim lauyene lâum kinmâ âi tuhuyinginomai. ² Yâhâ kunlipyenane Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai otmuâmâ âi loklipyene ya ki holanyeknetâ ari yene nângân nângân watmâ galemahom mansai. Yakât otmâ âi lok yane kunlipyene ki sâmbâleyinginomai. Yâhâ kunlipyenane Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai yâhâmâ Anitâne nângâyingimay. Yakât nângâm âi lokne âi kârikneâk mem kunlipyene hon bayinginomai. Den ekgohoan yu kâsikum yingirâ nângâm mannetgât nanjan.

Senje âlâlâ ki ekjâlem miaknehâlâk nângânom.

³ Kutdânenne Yesu Kiristone den âilongo aposololipne kâsikum yingiminiop yakât nângâmunne bulâne otmap. Yâkât otmâ lohimbi den ya kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ lok nombotnane den ya nângânetâ ki ârândân oap sâmbâ yene engatyeneâk watmâ den ondop kâsikum yingimai yamâ dondâ bâlemay. ⁴ Lok yaneâmâ yehâhât nângânetâ dondâ yahatmap yamâ den kâsikum yingimai yakât topne hâum pâpgumai. Yakât otmâ bukulipyene orop den kakjan sahanginehâlâk nângâmai. Yawu otmâ nângâm bâleangim hâiakmâ sâmbâ ge karakmai. Otmu hionakmâ den belângen sâmbâ hakyenan sahangimai. ⁵ Yawu otmâ den bulâne pilâm biwi nângân nângânyene mem helen tuhuakmai. Otmu lohimbine tewetsenne ninginetâ hâk sânduhân mannehâlâk nângâm den kâsikum yingimai.

⁶ Nenne Kiristohâlen biwinenane kepeimain. Yawu otmâ senje âlâlâhât ki ekjâlem manmain yanâmâ Anitâne biwi sânduhân katnenekmu biwinenne ârândân otmap. ⁷ Kândikum mâmâlipnenane menenekbi yan tepyeneambâ hâk barak tetewin. Dop yawuâk hâmbâi mum yan hân yu pilâm senje âlâlâ ki miakmâ arinom. ⁸ Yakât otmâ yuwu nanjan. Anitâne sot, me pet sangum, me senje âlâlâ ya ningimu dopnenjanâk mem manmain. Otmu “Getek âlâ ningiap,” sâmbâ ki dewaenom. ⁹ Lohimbi nombotnane senje âlâlâ ekjâlem miakmâ hâk sânduhânâk manne nângâmai. Yawu nângâmai yamâ biwi nângân nângânyene hâlim milim otmu bâlenjahât pangonân kionmai. Otmu yehâhâk yapâ ki holañaknomai. Yakât otmâ yanâk tatmâ hiliwahonomai. ¹⁰ Yâhâ lok âlâ me âlâne senje âlâlâ ekjâlem miakne sâmbâ otmai ya yengât biwiyenambâ nângân nângân bâlene âlâlâ tetemay. Ya watmâ orotmeme kingon otmai. Yawu otmâ Kiristohât lohimbi nombotnane yâkât mâtâp pilânetâ biwi nângân nângânyene orotok sâmbâ gorâ kakjan manmai.

Paulone Timoteo den ekuop.

¹¹ Nanne Timoteo, Anitâne mengekmu hon bawangim mansat. Yakât otmâ gâneâmâ orotmeme bâlene âlâ me âlâ ekmâ betbangiwuat. Yawu otdâ Anitâne gekmu ârândân olâk sâmbâ yâkâlen biwihane tinâk kepeim tem lâuwangiwuat. Otmu Kiristohât lohimbi nângâyingim lohottan otyingiwuat. Otmu lohimbi belângen manmaine mâtâp manguhihine sâmbâ otnomai yakât nângârâ ki sâtnne otmu biwihe hon sâmbâwup. ¹²⁻¹³ Emelâk Wâtgât mâmânahât Heakne mem hewewen tuhuhokmu Kiristohâlen biwihe kalon yan nen Kiristohât lohimbi sennenjan kinmâ “Kutdâne Yesu Kiristo konok hon bawangim manbom,” sâmbâ. Yawu sâmbâ yan Anitâ Manman Amboje otmu nanne Yesu Kiristone nângâhihimutâ ârândân olop. Emelâk embânân Yesu Kiristo ikñak kiap âlâ, kutne Pontio Pilato sâmbâ, yâkât senjan kinmâ Anitâ orop topyetne konohâk tap ya ekuop. Anitâ yet Kiristo yâk yetgât sâtgât otmâ yuwu sâmbâ nângâ. ¹⁴ Yesu Kiristone âwurem ge menenekbuap yakât sâmbâ utâpguap. Yakât mambotnomân lohimbine manmange eknetâ bâlemu Kiristohât den pat mem ge katmahât biwihe galemahom târârâhâk manbuat. Yawu manmâ âi ghiwin ya tinâk membuat.

¹⁵ Anitâ yahat yahatne, lok topne topne manmâ gai ya yengât kunyene. Otmu lok kutdâ ya yengât kunyene pato. Yâkne konok ambonenne otmâ tihitnenne otmap. Yakât otmâ nângâwanjimunne âlâ kândâkdâ otmap. Kiristone âwurem ge menenekbuapgât sâp kalop ya ekmu ârândân otbuap yanâmâ âwurem ge menenekbuap. ¹⁶ Anitâ Manman Ambone ikniâk koko salehâk tatmap. Yakât otmâ iknak tatmawân laninne ya lok âlâ me âlâne eknomgât dop âlâ ki tap. Ikne konok kunnenne tatmâ tihitnenne otmâ yâhâmbisâpgât herone nângâwanjim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonnanâk.

Lohimbi iri sikumyene orop mansai ya yengât sâop.

¹⁷ Lohimbi iri sikumyene orop mansai ya yuwu sâm ekyongowuatgât nanjan. Iri sikumyene biatyinjiwuap. Yakât otmâ hâkyene mepaeakmâ iri sikumyene miakmâ hâk sânduhân manne sâm biwiyene yanâk ki katnomai. Anitâ Hop Sambe Ambone tihitnenne otmâ lâtâpnongomap. Yâkne yawu otmap yakât biwiyenane yâkâlenâk kepeim herone nângânomaihât nanjan. ¹⁸ Yawu mannomai yan tepyene hewewen otmu lohimbi umburuk manmai ya tânyongonetâ Anitâne yen yekmu ârândân otbuap. ¹⁹ Yakât bulâne Yesu Kiristone âwurem gewuawân meyekmâ manman kârikjan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Den bâine sâop.

²⁰ Nanne Timoteo, emelâk Kiristohât den lohimbi kâsikum yinjiwuat sâm âi gihiwan ya biwihane tinâk mem tuhuwuatgât nanjan. Otmu lok nombotjane logât nângân nângân tânât watmâ den kakjan sahangimai. Lok yawuyane gâ orop den yawu alahune sâm otjetâ ki nângâyinjiwuat. Yâkne topjambâek nangain sâmai yamâ sâm hilipgumai. ²¹ Lok nombotjane yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâwi. Bâin.

Anitâ gâ orop talâkgât nanjan.

Nâ âwâhe,
Paulo

2 Timoteo Pauloꝑe Timoteohât ekap betꝑan kulemguop.

O nanne Timoteo,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ ikꝑahâk Yesu Kiristohât aposolo sâꝑ âi nihimu mem mansan. Kiristo orop biwinenꝑaꝑe kepeiakmâ konohâk otmu Anitâꝑe manman kârikꝑahât pat kuningimu tap. Yakât den pat lohimbî hânꝑan kulemꝑan mansai yengâlen ari ekyongowehât Kiristoꝑe hânꝑânnohop. ² Otmu den pat ya ekgohomune nânꝑârâ bulâꝑe otmu nanꝑe âwânꝑaꝑe tânahomawot yakât dopꝑeâk tânahom yâkâlen biwinetꝑaꝑe kepeim hon bawanꝑimait. Gâhât nânꝑâm Anitâ yuwu sâꝑ ulitguman. “O Awonꝑ, gâꝑe Kutdânennꝑe Yesu Kiristo orop Timoteo nânꝑâwanꝑim tihitꝑe otmutâ biwĩꝑe sâꝑduk sâekgât ulitgohoan.” Yawu sâꝑ ulitguman.

Pauloꝑe Timoteo mem hewewenꝑe tuhuop.

³ Tâmbâlipnaꝑe Anitâ hon bawanꝑim gaminiwi dop yawuâk nâꝑe gurâ hon bawanꝑim gan. Hon bawanꝑimune Wâtgât mâmânꝑahât Heakꝑe biwine ekmu ârândânꝑ otmap yawu nânꝑâman. Otmu omoꝑe hilâmꝑe Anitâ ulitguman yan gâhât nânꝑâm ulitguman. ⁴ Emelâk Epeso kapiân tatmâ biwinetꝑaꝑe kepeiakmâ manmâ dondâ iseꝑngiwit yakât gâhât nânꝑâhihiman. Yâhâꝑe enakmâ tep hero nanꝑanꝑiromgâlâk nânꝑâman. ⁵ Emelâk buwuhe, kutꝑe Loisi sâꝑ, yâkꝑe Kiristohâlen biwĩꝑaꝑe kepeim manminiop. Otmu mâmâhe, kutꝑe Yunike, yâk gurâ yawuâk. Yakât otmâ gâꝑe yawuâk yâkâlen biwihãꝑe kepeim manmâ gat yakât gâhât nânꝑâm enꝑat yâhâꝑ ki otman. ⁶ Yawu nanꝑan yakât otmâ emelâk Kiristohât komot yengât kunlipꝑeꝑe orop âi sâꝑ gihim kungan mewin sâꝑ yapâek Wâtgât mâmânꝑahât Heakꝑe mâmânꝑe otgihimu âi mendâ bulâꝑe tetem gap. Otmu bulâꝑe yawuâk tetem yâhâwuapꝑat kârihem kinmâ âi ya biwihãꝑe mem tuhuwat. ⁷ Nenꝑe Anitâhâlen biwinenꝑaꝑe kepeimunꝑe lohimbî nombotꝑaꝑe umatꝑe âlâlâ ningimai. Yawu otꝑetâ biwinenꝑe orotok sâꝑapꝑat ikꝑe Wâtgât mâmânꝑahât Heakꝑe mâmânꝑe otningimu biwinenꝑe galemahom lohimbî lohotꝑan otmâ buku otyĩꝑimain.

⁸ Kiristohâlen biwine kinmap ya ki kurihim manmâ gaman. Yakât otmâ Kiristohât den pat âlepꝑe lohimbî ekyongomune ya lok nombotꝑaꝑe nânꝑâꝑetâ gemu bet pilâm pâi emetꝑan mem katnekꝑetâ manmâ gan. Otmu gâꝑe yâkâlen biwihãꝑe kepeim nâ orop tânahom den pat âlepꝑe ekyongom gawit ya ki kurihim manbuat. Yawu manmâ lohimbî den pat ya ekyongorâ nânꝑâm biwiyenꝑe yâkâlen katꝑetꝑat nanꝑan. Yâhâ lok nombotꝑaꝑe den ya nânꝑâm hâkãꝑ otmâ mem âlâlâ tuhuheknomai yan Anitâhât wâtꝑan kinmâ ki lohotꝑe otbuat. ⁹⁻¹⁰ Anitâꝑe hân himbim ki kândikyotgowân Yesu Kiristo hânꝑângumu ge nen Anitâhât lohimbî menenekmâ manman kârikꝑan katnenekbuap ya sâꝑ kalop. Yakât otmâ nenꝑe otbin mewin yakât ki nânꝑâop. Ikꝑe enꝑatꝑeâk otmâ Kutdânennꝑe Yesu Kiristo hânꝑângumu ge sâreerenekmâ kawenenꝑan kinmu kuꝑetâ muop. Muop yamâ benꝑe mumuꝑambâ mem yahatmu Mumuhât Amboꝑe Satan ya mem ge katmâ manman kârikꝑe mem teteningiop. Yakât den pat âlepꝑe eknongonꝑetâ nânꝑâwin yan Wâtgât mâmânꝑahât Heakꝑe mem hewewenꝑe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenꝑaꝑe kepeiwin. Yawu otmunꝑe Anitâꝑe nine nanne baratne sâꝑ manman kârikꝑahât pat kuningiop.

¹¹ Otmu nâꝑe den pat âlepꝑe lohimbî kâsikum yĩꝑgiwehât Anitâꝑe aposolo âi sâꝑ nihimu mem mansan. ¹² Âi yu mem lohimbî den pat âlepꝑe kâsikum yĩꝑgimune yakât menekmâ pâi emetꝑan katnekꝑetâ hâhiwin kakꝑan mansan. Yawu mansan yamâ Kiristohâlen biwinãꝑe tiꝑâk kepeim mansan. Yakât otmâ âi nihiop yu biwinãꝑe mem tuhum manmâ yâhâwomꝑat mâmânꝑe otnihimãꝑ. Otmu yawuâk mâmânꝑe otnihimu âi yu tuhum

manmâ yâhâm yanjak mumbom. Otmu hâmbâi Kiristone âwurem ge menenekbuawân âi yukât hâmeje nihimu membom yakât nângâm biwi yâhâp ki otman. ¹³ Kiristohât den bulâne yakât mâtâpne nângâm heñgenjuhât den kâsikum gihim gan. Den mâtâpne ya ki tâpikgum gike nângân nângân watmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ Kiristo orop biwiyetñaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâne manman kârikñan katgekbuap yakât biwi yâhâp ki otmâ lohimbi hoñ bayingiwuat. ¹⁴ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan ge tatmapne mâmâñe otgihimu Kiristohât lohimbi ikñe den pat kâsikum yingim mem hewewenñe tuhuyekbuat sâmbâi gihiwin. Ya biwihanje tinjak mem tuhuwuatgât nanñan.

¹⁵ Emelâk topne katmâ den âiân katnekbi yan Asia hân ambolipñaje tânnohoñet sâmbâi ekyongowan yamâ yâkñe nâ ki tânnohowi. Sâp yan bukuyâhâtnetne, kutyetne Pihelo yet Hemohene, yâkñe betnohom âlâengen ariowot. ¹⁶⁻¹⁷ Yawu gârâmâ bukunetne âlâ, kutne Onesiporo, yâkñe konok Epeso kapi pilâm Roma kapi yuân takaop. Taka pânnekma kapi hawangum yâhâm giop. Yâhâ nâmâ pâi emetñan tatmune yan taka mem tetenehop. Mem tetenekmâ pâi emetñan yâhâmmune girawu me girawu tuhuneknomai yakât nângâm ki gorâwanñiop. In tihitñe bia pâi emetñan gam nekmu orowâk tatmâ den huhum biwine mem hewewenñe tuhuop. Otmu Kutdânenñaje yâkât imbiñe naomñe yengât nângâyingim tihityeñe olâkgât ulitguman. ¹⁸ Hâmbâi sâp patoen Kutdânenñaje âwurem ge menenekmu Anitâne biwinenñahât topne ekmâ otbin mewin yakât matñe kâpekningiwuawân Onesiporohât nângâwanñiwuap. Emelâk gâ orop Epeso kapiân manmâ Kiristohât den kâsikum yingiminiwit yan yâkñe tânnotgominiop ya nanñat.

2

Timoteone Kiristo hoñ bawanñiwuapgât Paulone sâop.

¹ Nanne, Timoteo, emelâk Pihelo yet Hemoheneñe Kiristohât âi pilâm ariowot yawu ki otbuat. Gâñeâmâ Yesu Kiristohât wâtñan kinmâ kârihem hoñ bayingim manbuat. ² Otmu nâñe Kiristohât den pat âlepne ya lohimbi kâsikum yingiwun yan gâ orowâk tatmâ nângâm gawi. Otmu âi gihiwan yakât dopñeâk gâku yawuâk lok nombotñe Kiristohâlen biwiyenñaje kepeim manmaiñe lohimbi den kâsikum yinginomaihât meyekmâ âi sâmbâi yingiwuat.

³⁻⁴ Otmu Kiristohât tem lâum âi târârâhâk mem manbuat yakât den âlâen hâum yuwu sâmmune nângâ. Hep beroneâmâ kunlipyeñaje yekñetâ ârândâñ olâk sâmbâi yâkñe den sâmbâi ya watmâ ari otñetâ dopñan otmap. Otmu umatñe lâunomai yakât nângâm ki gorâyingimnap. Yâkñeâmâ lohimbi inñe manmai yawu ki manmai. Yakât nângâm umatñe âlâlâ kakgan yâhâwuap yan gâñe Kutdâ tem lâuwangirâ yâkñe gâ gekmu ârândâñ otbuap. ⁵ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok kiñgitñe orowâkñe senñe âlâlâ âilongo katñetâ tatbuap ya menom sâmbâi emet inânñan dop miakmâ yâhâmbâi. Dop miakmaiân lok âlâ me âlâñe otmâ hilipgumai yamâ galemnyeñaje watyekmap. Yakât otmâ gâñe manmange galemgum heñgenñum manbuat. ⁶ Otmu den âlâen hâum sâwe. Lok âlâ me âlâñe âi kalam tuhumañe yapâ sot mem nemai. Otmu gâñe Kiristohât nep ya biwihanñe hikum tuhuwuat yakât matñe hâmbâi gihimu membuat. ⁷ Den âlâen hâum ekgohoan yu mem mete tuhuwuat yanâmâ Anitâne nângân nângânge mem pâronñe pilâhahimu manman girawu mandâ ârândâñ otbuap yakât topne nângâwuap.

⁸ Yesu Kiristo yamâ Dawitihât senâmbâ gâtñe. Yâkñe mumu Anitâne mumuñambâ mem yahatmu himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nângâm umatñe âlâlâ kakgan yâhâmu biwihe ki orotok sâwuap. Nâñe lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai ya yengâlen ari Kiristohât den pat ya ekyongom gan. ⁹ Yakât otmâ nâhât lok bâlene sâmbâi ip kârikñaje hikunekmâ pâi emetñan katnekñetâ hâhiwin kakñan mansan. Yâhâ nâñeâmâ yawu mansan gârâmâ Kiristohât den pat ya sâmbâi haok tuhunomaihât mâtâp yamâ ki manñuyingiai. ¹⁰ Den pat ya sâmbâi haok tuhunetâ Anitâne lohimbi meyekmâ manman kârikñan katyekmu heronñe kakñan manmâ yâhâmbisâihât sâmbâi kalop. Yakât

otmâ lohimbi yañeâmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenje katjetgât nângâm hâhiwin kakñan mansan ¹¹ Den yuwu ekgohomune nângârâ bulâñe olâk.

“Yâkñe manmanñe pilâm howanân kuñetâ muop. Yakât dopñeâk nenñe manman-nenñe bâleñe pilâwin. Otmu Anitâñe mumuñambâ mem yahatmu manman kârikñe mem teteningiop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenñe kepeim manman kârikñan manbisâin. ¹² Lohimbi belângen manmaine mem âlâlâ tuhunenekñetâ yâkâlen biwinenñe kepeim mannom otmuâmâ yâkñe âwurem ge menenekmu orowâk tatmâ lohimbi galempongom mannom. Yawu gârâmâ nenñe betgunom otmuâmâ yâku yawuâk betnongowuap. ¹³ Yâhâ betgum biwinenñe kârikñe otmu mannom otmuâmâ matñe umatñe kâpekningiwuapgât den sâm kalop ya ki kumbuap. Ikñe biwi nângân nângânñan tatmap ya pilâm yan ondrop otbuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.”

Timoteoñe Anitâhât den ki kelañgatmâ lohimbi kâsikum yingiop.

¹⁴ Den sâm aran yu Kiristohât lohimbi ekyongowuat. Otmu Anitâhât senñan kinmâ kuyingirâ den kakñan ki sahañginomai. Yâhâ den kakñan sahañginomai yañe mem bâleyekmu hiliwahonomai. ¹⁵ Otmu gâñe Anitâhât den bulâñe ki kelañgatmâ lohimbi kâsikum yingiwuat. Anitâñe nekmu ârândân olâk sâm âi sâm gihiwan ya biwihañe tiñâk mem yâkât den tâñ tâñâk kâsikum yingiwuat. Yawu otmâ ki anulakbuat. ¹⁶ Yâhâ lohimbi nombotñe yeñe nângân nângân watmâ den tâñât sâm den kakñan sahañgimai. Yawu otmâ Kiristohât mâtâp pilâm manman bâleñahât mâtâp watmâ dondâ otmâ hilipgumai. ¹⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nângâ. Lohimbi âlâ me âlâ hâk bâle teteyingimap yañe hârok mem bâleyekmu hiliwahonomai. Yakât dopñeâk lok yañeâmâ den perâkñe sâm bukulipyenje kâsikum yinginetâ nângâñetâ bulâñe otmu ya watmâ manmâ hiliwahonomai. ¹⁸ Yenğâlen gâtñe lok yâhâp, kutyetñe Himenai yet Pileto, yâkñe Kiristohât den bulâñe pilâm den yuwu kâsikum yingimawot. Mumuñambâ yahatnomgât dop âlâ ki tap sâm den perâkñe kâsikum yingimawot. Den perâkñe ya kâsikum yingimutâ buku nombotñe nângâñetâ bulâñe otmu Kiristohât den bulâñe betgum mansai. ¹⁹ Yawu gârâmâ nenñe saran aim kânângâmunñe ñiwiñ ñiwiñ sâm kinmap yakât dopñeâk Anitâñe ikñe lohimbi meyekmu yâkâlenâk biwiyenñe kepeim manmai. Yâkâlen biwiyenñe kepeim manmai ya yenğât yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâñe Kutdâhâlen biwiyenñe kepeim mansai ya yenğât biwiyenahât topñe nañgap.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâñe “Kutdâhâlen biwinenñe kepeim tem lâuwanğiman,” yawu sâm lohimbi ekyongomai yañe orotmeme kiñgoñ pilâm manman târârâhâk mannomai.” Yawu.

²⁰ Otmu nen Kiristohât lohimbi bulâñe lok perâkñe orop hohet guhet mansain yakât topñe nângârâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângâ. Emet pato âlâhât kâlehen kondo hâhâp senñe âlâlâ topñe topñe tuhum katjetâ tatmap. Tuhum katbi yamâ nombotñe goli otmu siliwa yañe tuhum katbi. Otmu nombotñe âlâmâ denğopñe mem kutakum tuhuwi. Otmu nombotñeâmâ nakñe hâwim katbi. Yâhâ emet ambonañe senñe âlâlâ nombotñe yakât nângâñetâ yahatmu hâwurum emet biwiñe âlâen katjetâ tatmap yan lok papato im yahatmai. Yâhâ nombotñe âlâmâ yakât nângâñetâ gemu ya hâwurum emet pondoân katjetâ tatmap. Dop yawuâk nenñe oset guset manmain. ²¹ Yâhâ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâñe lok perâkñe yenğât orotmeme bâleñe bet pilâm keterakmâ yenñeâk mannomai yamâ Kutdâyenñe âi âlepñe yingimu menomai.

²² Lok nombotñeñe nimnaom yenğât nângân nângân ya watmâ yu me ya otmai. Yâhâ lok nombotñeñeâmâ biwiyenñe galemahom târârâhâk manmai. Yawu manmai yañeâmâ yu me ya otne sâm anğoân Kutdâ ulitguñetâ nângân nângân âlepñe biwiyenñan katmap. Otmu gâñe yawu otdâ Anitâñe nângân nângânge mem pâroñ pilâhîhimu Kiristohât den lâum lok âlâ me âlâhât den sâm hâreyingirâ ârândân otbuap. Den sâm hâreyingirâ ârândân

otbuap yanâmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋginomai. ²³ Yâhâ lok nombotje yengât biwiyenambâ nângân nângân tâŋât âlâlâ tetemap ya gâ orop alahune sâm otnomai ya ki nângâyŋgiuwat. Lok yawuya orop den tâŋât alahumai yan den yaje ba tom tomje otmu yanak den kakŋan sahaŋgimai. ²⁴ Nenŋeâmâ Kutdâ hoŋ bawaŋgimain. Yakât otmâ nenŋe lohimbi kerek ewe katyekmâ lohotŋan den kâsikum yŋginom. Yawu otmâ yâk orop den kakŋan ki sahaŋginom. ²⁵⁻²⁶ Yawu otyŋginom yanâmâ Anitâŋe biwiyenjan kionjmu nângân nângânyenje keterakyŋgimu Kiristohât den nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenje katnomai. Yâkâlen biwiyenje katnomai yan Satangât paŋgoŋân kionjmâ hoŋ bawaŋgim gai yapâ holanjekmu Kiristohât tem lâuwanginomai.

3

Kiristo âwurem gewuap sâp yan lohimbi yuwu otmâ mannomai.

¹ Den âlâ yuwu sâmune nângâ. Kiristo âwurem gewuapgât sâp tâlâhuwuap yan lohimbiŋe yuwu otŋetâ bâlewuap. ² Lohimbi nombotŋaje yehâhât nângâŋetâ yahatmu hâkyenje mepaenomai. Hâkyenje mepaem tewetsenjahâlâk nângâm tepyenje umatje otbuap. Yawu otmâ bukulipyenje yengât nângâŋetâ gemu nângâm bâleyŋgim hâiyeknomai. Âwâ mâmâlipyenaje mem ga katyekmâ tihityenje otmâ gamai yakât nângâŋetâ porap otmu ki ewe katyekmâ tem lâuyŋginomai. Otmu yakât dopŋeâk Anitâ ki ewe katmâ yâkât den lâunomai. ³ Lohimbi âlâ me âlâ yekmâ mem bâleyeknomai. Lok nombotŋaje otŋetâ bâlewuap yakât tepyenje kou kâlâp semu yanâk matje yŋginomai. Otmu den guruk sâm bukulipyenje yengât belângen sânomai. Otmu bukulipyenje kâityongom hâmeyenje bitnomai. Yâhâ girawu manŋetâ âlepŋe otbuap yakât ki nângânomai. ⁴ Yawu otmâ Anitâ betbaŋgim yu me ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. ⁵ Lok yawuya nombotŋaje topyenje kurihiakmâ Kiristohât lohimbiŋe otmai memai yawuâk otmâ yengâlen torokatnomai. Yawu gârâmâ biwiyenje maŋguakmu manŋetâ Anitâŋe ki mâmâŋe otyŋgimap. Lok yawuyaje Kiristohât komolân torokatmaihât sen galemâk manbuat. ⁶⁻⁷ Lok yawuyaje yuwu otmai. Imbi nombotŋaje otŋetâ bâlemap yakât nângâŋetâ biwiyenjan hâumu girawu manmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândân otbuap sâm lokgât nângân nângân âlâ watmâ ya pilâm âlâ watmâ tuhumai. Yawu otŋetâ nângân nângânyenje hâlim milim otmu Kiristohât mâtâp ekŋetâ ki keterakyŋgimap. Yakât otmâ lok yawuyaje imbi yuwuya yengât biwiyenjan kionŋetâ den ya nângâŋetâ bulâŋe otmu lok naomlipyenje yengât manmanyenje mem bâleyŋgimai. ⁸ Kândikum emelâk Mosenje Anitâhât lau lâum Aihita yengât lok kunje yâkâlen ari yâkât den ekuop yan Aihita lok yâhâp, kutyetŋe, Yane yet Yambere, yâkŋe Anitâhât den kakŋan sâowot. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yengât yan yaje Anitâhât den bulâŋe kakŋan sâmai. Nângân nângân bâlenjahât Amboŋe, Satanŋe lok ya yengât nângân nângânyenje mem bâleyŋgimu Kiristohât den pat âlepŋe nângâŋetâ helekŋe otmap. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ⁹ Otmu emelâk Yane yet Yambereŋe Anitâhât den kakŋan sâowot yan topyetŋe tetekŋan tetemu lohimbiŋe ekbi. Yakât dopŋeâk lok perâkŋe yuâmâ sâp kâlep ki otmuâk topyenje tetemu Kiristohât lohimbiŋe yekmâ lok kopa sânomai.

Pauloŋe Timoteo den katbaŋgiop.

¹⁰ Nanne, Timoteo, Anitâŋe mâmâŋe otnihim tihitne otmâ gap yakât topŋe nângâm hengenjuat. Emelâk tânahom gawit yan Kiristohâlen biwinaje kepeim yâkât den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yŋgiminiwan. Sâp yan girawu manban ya nehon. Lohimbi nombotŋaje sâm bâlenihiwi ya ewe katyekmâ buku otyŋgiwan. Otmu umatŋe âlâlâ kaknan yâhâop yan biwine ki houŋ sâop. ¹¹ Kapi kalimbu, kutyenje Antiok, Ikonion, Listera yan ari tatmâ Kiristohât den pat âlepŋe kapi ambolipŋe kâsikum yŋgiwan. Kâsikum yŋgimune

nombotñaje den ya nângâñetâ gemu bet pilâm mem âlâlâ tuhunekñetâ hâhiwin nângâm bâsok muwan. Mumbâm yamâ Kutdâñe tihitne otmu hâmene kinop.

¹² Yakât yuwu sâmunne nângâ. Lohimbi âlâ me âlâñe Kiristo orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâ hoñ bawanjimai yâhâmâ lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuyekmai. ¹³ Lok perâkñaje biwiyene kurihiakmâ Kiristohât lohimbi kâityongom mansai. Yawu otñetâ bâlemap yawuâk torokatmâ otmâ yâhâñetâ dondâ bâlewuap. Otñetâ bâlemap yakât nângâñetâ bulâñe otmu yawuâk watmâ yâhâm hiliwahonomai. ¹⁴ Yâhâ gâmâ nâñe Kiristohât den kâsikum gihimune nângâon. Ya nângârâ bulâñe otmu yâkâlen biwihaje kepeim manmâ gat. Yakât otmâ nâhât topne nanjat. Yakât otmâ Kiristohât den yawuâk lâum manbuatgât nanjan. ¹⁵ Emelâk Anitâhât poropetelipñe otmu hoñ bawalipñaje yâkât den kulemgowi ya mâmâhe buwuhaje lepatgambâek kâsikum gihiminiowot. Yakât otmâ den ya nângâm heñgenjum Kiristohâlen biwihaje tiñâk kepeim manbuat. Yawu manmâ yâhâwuat otmuâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap yan Anitâñe manman kârikñan orowâk katnenekbuap. ¹⁶ Wâtgât mâmâñahât Heakñe Anitâhât poropetelipñe otmu hoñ bawalipñe yengât biwiyene mem hewewen tuhumu Anitâhât den ya tâñ tâñâk kulemgowi. Yakât otmâ den ya kâsikum lohimbi yingimunñe nângâñetâ bulâñe otmu Anitâhât topñe nângâm heñgenjunomai. Yawu nângâm orotmeme girawu manñetâ yekmu ârândâñ otbuap yakât nângâñetâ hañ sâyingimu manmanyene keli-hakmu mannomai. ¹⁷ Otmu nenñe Kutdâhât wâtñan kinmâ den ya nângâm heñgenjum hoñ bawanjim nepñe tuhunom yanâmâ yakât bulâñe âilongo tetewuap.

4

¹ Nâñe Anitâ yet Yesu Kiristo yetgât senyetñan kinmâ yuwu sâmunne nângâ. Kiristone âwurem gewuap yan lohimbi emelâk muwi, me yiwerene mansain yu, otmu hâmbâi tetem mannomai, kerek nengât biwinenñe ekbuap. Yawu otmâ nenñe yâkâlen biwinenñaje kepeimain nenâmâ menenekmâ manman kârikñan katnenekmu manbisâin. Yakât nângâm den yuwu sâmunne nângâm lâum manbuat. ²⁻⁴ Hâmbâi Kiristone âwurem gewuap sâp ya tâlâhuwuap yan Anitâhât hoñ bawalipñaje ikñe den bulâñe lohimbi tâñ tâñâk kâsikum yinginomai. Kâsikum yingñetâ lohimbi nombotñaje ki nângâm nângâm mannomai. Ki nângâm nângâm manñetâ ândâpyene kârikñe otbuap. Yawu manmâ lok âlâ me âlâñe den lohotñan kâsikum ningim herone kakñan katnenekñetâ manne sâm yene engatyeneâk otmâ lok yawuya yengât pâinyeknomai. Yawu gârâmâ lok perâkñe mem teteyekñetâ den tâñât topñe topñe kâsikum yingñetâ nângânomai. Yawu gârâmâ sâp yiwerene yuâmâ Kiristohât den kâsikum yinginom. Lohimbi belângen manmaine Kiristohâlen biwiyene katñetgât gâñeâmâ hewewen otmâ den pat âlepñe ya sâm holañmâ engatyenjan gewuat. Yâhâ nombotñaje nângâñetâ umatñe otmap yâhâmâ mem hewewen tuhuyekbuat. Yâhâ nombotñe âlâñeâmâ nângâm pâpgumai yamâ lohotñan kâsikum yingirâ nângân nângânyene pâronj sâmu hañ sâyingiwuap. ⁵ Otmu wuân me wuân gâhâlen tetewuap yan biwihe ahom niakmapgât galemahom manbuat. Otmu lok belângen manmaine mem âlâlâ tuhuhekñetâ hâhiwin kakñan manmâ yâhâwuat yan Anitâhât wâtñan kinmâ hoñ bawanjim Kiristohât den pat âlepñe kâsikum yingim heñgenjuwuat.

⁶ Yâhâ nâ otnihinomai yakât nângâm den âlâen hâum sâmunne nângâ. Emelâk papatolipnennaje Anitâ mepaem yan noniñ bulimakao gâim katbanjiminiwi. Yakât kakñan wain to moselenetâ gemu yan Anitâñe nângâmu ârândâñ otminiop. Yakât dopñeâk nâ nohoñetâ mumbom yan hepnaje gemu ârândâñ otbuap. ⁷ Emelâk Kutdânenñaje menekmâ aposolo âi sâm nihiop ya biwinaje tiñâk mem tuhumi gan. Yakât nângâmune ârândâñ oap. Otmu âlâ torokatmâ tuhumbâmgât dop âlâ ki tap. ⁸ Kutdâhâlen biwinenñaje kepeim manmain. Yakât âwurem ge menenekbuap nângâm mambotbanjimain. Yâhâ âwurem ge menenekbuawân biwinenñe ekmâ hâmene tâñ tâñâk ningiwuap. Nâñe hoñ

bawanġimune nekmu ârândân otmap. Yakât otmâ hâmenje âilonġo nihimu membom. Sâp yan pat yakât bulâje nihimu membom.

Den bâiġe sâm hâreop.

⁹⁻¹² Aiop, bukunenġe âlâ, kutġe Dema, yâkġe ikġe manmanġahâlâk nâġġâmu yahalop. Yawu otmâ nâ pilânekâmâ Tesalonike kapiân ariop. Otmu bukunenġe âlâmâ, kutġe Kerese, yâhâmâ hâġġâġumune Galatia yeġġâlen ariop. Otmu bukunenġe âlâmâ, kutġe Tito, yâhâmâ hâġġâġumune Dalimati yeġġâlen ariop. Otmu âlâmâ, kutġe Tikiko, yâhâmâ hâġġâġumune Epeso kapiân ariop. Bukunenġe âlâmâ, kutġe Luka, yâk konok nâ orop mansait. Yâhâ bukunenġe âlâ, kutġe Mareko, yâkġe gurâ Kiristohât lohimbi hoġ bayġġimu nâġġâġumune âilonġo oap. Yakât otmâ ġâġe mendâ yâk orowâk in yawu takaromawot. ¹³ Otmu Epeso kapi pilâm yuân takare sâm aġġoân Toroa kapiân garomawot. Yan ga lok âlâ, kutġe Kapo sâm, yâkât emelan nâhât siruhât hâk katipġe otmu ekap âlâlâ katban ya mem takaromawot.

¹⁴⁻¹⁵ Lok âlâ, kutġe Alesande, yâhâmâ goli, siliwa otmu kât kârikġe âlâlâ um kutakumap. Yâkġe nâhât den kakġan sâm dondâ mem bâlenehop. Yakât otmâ yâkât sen galem otdomawot. Yawu otnihop yakât matġe Kutdânenġaġe kâpekbaġġiwuap.

¹⁶ Aġġoân den âiân katnekbi yan bukulpne kerekġe betnohowi. Yakât Anitâġe ki nâġġâyġġimu bâlewuapġât nanġan. ¹⁷ Sâp yan Kutdâġe ki betnohop. Yâkġe mem hewewen tuhunekmu nine topne ekyongowan. Otmu Kiristohât den pat ya pâku lohimbi yeġġât kunlipyeġe ekyongomune nâġġâm heġġeġuwi. Yawu otmâ Kutdâġe nâġġânihimu holaġnekġetâ gem ariwan. ¹⁸ Otmu yakât dopġeâk Manman Bâleġahât Amboġe, Satanġe mem bâlenekmapġât Kutdâġe tihitne otmâ yâhâwuap. Otmu hâmbâi mâne sârerenekmu himbimân manmâ yâhâwom. Yakât nâġġâm Anitâ heroġe nâġġâwanġim mepaembisân. Ya bonġanâk.

¹⁹ Den bâiġe sâwoman. Lohimbi yâhâp, kutyetġe Akuila yet Pirisila, nâġġâyitġian. Otmu Onesiporohât imbiġe naomġe yeġġât nâġġâyġġian. ²⁰ Yâhâ bukunenġe Erasto yamâ Korinti kapiân takawin yan katmunġe mansap. Otmu âlâmâ, kutġe Toropimo, yâhâmâ mesek otmu yaġak Milete kapiân takawin yan katmunġe mansap. ²¹ To yambu otmâ mâtâp maġġuyitġimapġât in yawu takaromawot.

Yuwulo, Puren, Lino, Kalaria otmu Kiristohât lohimbi nombotġaġe gurâ nâġġâhiihai. ²² Kutdâ orop manbuat.

Anitâġe ikġe lohimbi yeġġât tihityeġe olâġġât nanġan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Tito Pauloꝑe Titohât ekap kulemgum katbanꝑiop.

O nanne Tito,

¹ Nâmâ Paulo. Anitâ Tihit tihit Amboꝑaꝑe Kiristohât aposolo sâꝑ ai nihimu mem hoꝑ bawanꝑim mansan. Anitâꝑe lohimbi nânꝑâꝑiꝑim Kiristohât pat kuyiꝑim mansai. Yâkꝑe Kiristohât den nânꝑâꝑetâ keterakiꝑim yâkâlen biwiyeꝑaꝑe kepeim târârâhâk manꝑetgât Kiristoꝑe hânꝑânnohomu yâkât den bulâꝑe kâsikum yiꝑim mansan. ²⁻³ Anitâ Den bulâꝑahât Amboꝑaꝑe hân himbim ki kândikyotgop yapâek nen manman kârikꝑahât pat kuningiop. Pat yakât topꝑe sâꝑ tetem lohimbi ekyongowomgât sâꝑꝑe kalop. Otmu sâꝑ kalop ya ekmu ârândânꝑ otmu Kiristo hânꝑâꝑgumu ge mâtâwân tetenihim ai nihioꝑ. Ai nihioꝑ ya mem yen orop manman kârikꝑan mannom sâꝑ biwinâꝑe yakât mem mansan.

⁴ Tito, emelâk nâꝑe Kiristohât den pat âlepꝑe ekgohomune nânꝑârâ bulâꝑe otmu yâkâlen biwihe kalon. Sâꝑ yapâek netꝑe nanꝑe âwânâꝑe tânahomawot yakât dopꝑeâk tânahom yâkâlen biwinetꝑaꝑe kepeim hoꝑ bawanꝑim gait. Nâꝑe gâhât nânꝑâm Anitâ yuwu sâꝑ ulitguman. “O Awonꝑe Anitâ, gâꝑe Kiristo hânꝑâꝑgurâ ge sâreerenekmâ muop. Otmu gâꝑe mumuꝑambâ mem yahatdâ gike orowâk tawot. Yetꝑe Titohât tihitꝑe otmutâ biwi nânꝑân nânꝑânꝑaꝑe sânduk sâekgât nânꝑâman.” Yawu sâꝑ ulitguman.

Kiristohât komot yengât kunlipyeꝑe

⁵ Anꝑoânâmâ Kirit yengâlen ari kapi ârândânꝑ hawamꝑum Kiristohât den pat âlepꝑe ya lohimbi dondâhâlâk ekyongomutꝑe nânꝑâꝑetâ bulâꝑe otmu yâkâlen biwiyeꝑe katbi. Otmu gâꝑe lohimbi galemyongorâ yâkâlen biwiyeꝑaꝑe kepeim yâk orop konohâk otꝑetâ manmanyeꝑe kelihakbuapgât kunyeꝑe katgekban. Kunyeꝑe katgekma Kiristohât komolipꝑe yengâlen ari lohimbi yengât galemlipyeꝑe lok yuwuya mem katyekbuatgât sâꝑ ekgohowan. ⁶⁻⁷ Lok yaꝑe to kârikꝑe ki nem biwi hâlim otmai. Me ki kuk otmâ lohimbi mem siriken soroken katyekmai. Me bukulipyeꝑaꝑe den ekyongonꝑetâ nânꝑâm yan ândâꝑyeꝑe ki kârikꝑe otmap. Me lohimbi nombotꝑaꝑe otꝑetâ bâlemâꝑ yakât tepyeꝑe ki kou kâlâꝑ semâꝑ. Me bukulipyeꝑe yengât iri sikumyeꝑe ekꝑâlem ya meyiꝑgine sâꝑ ki kâityongomai. Yâkꝑe târârâhâk manꝑetâ ya yengât hakyenân tosa âlâ ki tetemap. Otmu imbi yâhâꝑ kalimbu ki meyekmai. Otmu nimnaomlipyeꝑaꝑe Kiristohâlen biwiyeꝑaꝑe kepeim tem lâuwâꝑgimai. Otmu âwâ mâmâlipyeꝑe yengât gurâ ki mete pirik otyiꝑgimai. Yawu otmâ manꝑetâ lohimbiꝑe ki sâꝑ bâleyiꝑgimai. ⁸ Lok yan yuꝑe yuwu manꝑetâ ârândânꝑ otmap. Lohimbi nembe kalem otyiꝑgimai. Otmu orotmeme âlepꝑe otneâk nânꝑâmai. Biwiyeꝑe galemahom kilik milik manꝑetâ lohimbiꝑe manmanyeꝑe ekꝑetâ ârândânꝑ otmap. Biwiyeꝑaꝑe Anitâhâlen kepeim tem lâuwâꝑgimai. ⁹ Otmu Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâꝑe kâsikum yiꝑiwan ya nânꝑâm biwi yâhâꝑ ki otbi. Den yan yu biwiyeꝑaꝑe tiꝑâk mem lohimbi kâsikum yiꝑiꝑetâ nânꝑâm biwiyeꝑe hewewen otbuap. Yâhâ lohimbi nombotꝑeâmâ den kâsikum yiꝑgimai ya nânꝑâꝑetâ tâꝑât otmu den kakꝑan sânomai. Ya yengât enꝑatyeꝑan geꝑetâ den ya nânꝑâꝑetâ keterakiꝑim henꝑenꝑuwuap.

Lohimbi dondâhâlâkꝑe den tâꝑât nânꝑâꝑetâ nânꝑân nânꝑânyeꝑe hâlim milim olop.

¹⁰ Topꝑe yuwuhât otmâ lok yawuya meyekmâ galemlipyeꝑe katyekbuat. Lohimbi dondâhâlâkꝑe kunyeꝑe kârikꝑe otmu den tâꝑât ya bukulipyeꝑe yengât biwiyeꝑan kionꝑetâ nânꝑân nânꝑânyeꝑe hâlim milim otmap. Otmu Yura lok nombotꝑaꝑe hâkyeꝑe torehenꝑan undip tuhuꝑiꝑetgât dondâ sâꝑ hilipꝑumai. Yâkꝑe den âlâlâ kâsikum yiꝑgimai ya nânꝑâmune nahat otmap. ¹¹ Yawu gârâmâ lok imbi naomlipyeꝑe oropꝑe yâk yengâlen torokatꝑetâ den tâꝑât kâsikum yiꝑgimai. Yawu otꝑetâ lohimbiꝑe den kâsikum

yiŋgimai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmap. Yakât otmâ tewetsenŋe pato meyiŋgimai. Yawu otmai yan anŋunenjahât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ yâhâmaihât kuyiŋgiwiatgât nanŋan.¹² Emelâk embânân Kirit yengât tâmbâlipyene yengât poropete âlâŋe manmanyenjahât topŋe nâŋgâm den kulemguop ya yuwu tap.

“Kirit kapi ambolipŋe kerekŋe den perâkŋe sâmai. Âi nep ki tuhum konam im tatmâ bât kandiânâk nemai. Yawu otmâ bukulipyene mem bâleyekmai.”

¹³⁻¹⁴ Den kulemguop yakât nâŋgâmune bulâŋe otmap. Yura nengât tâmbâlipnenŋe yengât biwiyenambâ den tâŋât âlâlâ tetemu alahum gai. Den ya lok yawuyane torokatmâ kâsikum anŋim yakât nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu nombotŋane Kiristohât den bulâŋe nâŋgâŋetâ helekŋe otmu pilâm yeŋe enŋatyeneâk girem den âlâlâ bukulipyene orop alahum ya watmai. Yawu gârâmâ lokgât nâŋgân nâŋgân watmâ yâhâmaihât Kiristohât den kâsikum yiŋgirâ nâŋgâŋetâ keterakiŋgimu yâkâlenâk biwiyenane kepeim mannomai.¹⁵ Lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohâlen biwiyenane kepeim manmai ya yengât Anitâŋe nine nanne baratne koko salek sâmap. Otmu wuân me wuân hânân kalop ya lohimbi yane ekŋetâ âlepŋeâk hârok otmap. Yawuhât otmâ yu me yakât hâi sapa ki manmai. Yâhâ lohimbi nombotŋaneâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ helekŋe otmap. Nâŋgâŋetâ helekŋe otmu yeŋe enŋatyeneâk otmâ orotmeme bâleŋe watmâ gai. Yakât otmâ biwi nâŋgân nâŋgânyene hâlim milim otmu orotmeme âlepŋe me orotmeme bâleŋe ya ki ekmâ kiwilimai.¹⁶ Anitâhâlen biwinenŋane kepeim yâkât den topŋambâek nâŋgâmain sâmbukulipyene ekyongomai. Yawu gârâmâ Anitâhât den lonŋaenŋetâ yekmu dondâ bâlemap. Otmu nenŋe gurâ manmanyene ekmunŋe lok perâkŋe yawu otmap. Yakât otmâ âi yiŋgimunŋe Anitâhât tem lâum yâkât lohimbi mem hewewenŋe tuhuyeknomaihât dop âlâ ki tap.

2

Titone Kiristohât den kâsikum yiŋgiwuapgât Paulone sâop.

¹ Anitâ yet Kiristo yetgât den bulâŋe topŋambâek nâŋgâm lâumunŋe manmannenŋe kelihakmu mansain yakât topŋe kâsikum yiŋgiwiatgât nanŋan.² Lok yane biwiyene galemahom to kârikŋe ki nenŋetâ biwiyene hâlim otbuap. Kiristohâlen biwiyenane tinâk kepeim yâkât lohimbi orop biwiyenane kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manŋetâ lohimbiŋe yekmâ ewe katyeknomai. Otmu lohimbi belâŋen manmaine mem âlâlâ tuhuyeknomai yan biwiyene ki houŋ sâwuap.

Imbilipyene yengât sâop.

³⁻⁵ Anitâŋe imbilipyene yekmu ârândânŋe olâkgât manmanyene galemahom henŋenŋum mannomai. Den guruk, me den golâ, me den belâŋen ki sânomai. Otmu to kârikŋe neneâk ki nâŋgânomai. Otmu biwiyene loklipyene yengâlenâk katmâ tem lâuyiŋgim betyenehen ki kioŋnomai. Yawu otmâ nimnaomlipyene wawaeyekmâ tat tat memeyene galemŋum henŋenŋunomai. Yawu otmâ manman âlepŋahât mâtâp ya baralipyene tiripy-ongonŋetâ watnomai. Otmu lohimbi belâŋen manmaine yekmâ Kiristohât den pat âlepŋe yakât ki sâmbâlenomai.

Lok sihan yengât sâop.

⁶ Otmu lok sihan yane yawuâk biwiyene galemahom kilik milik mannomai.⁷⁻⁸ Yawu manŋetgât gâ gikak senyenjan târârâhâk manmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbuat. Otmu Kiristohât den ya ki kelaŋatmâ kâsikum yiŋgiwiat. Den ya tâŋ tâŋâk ekyongorâ ya nâŋgâm den kakŋan sânomaihât dop ki otbuap. Otmu lohimbi belâŋen manmaine sâmbâleniŋim mâtâp maŋuningine sâmbâpŋum pilânomai. Yawu otnomai ya yengât nâŋgâyiŋgiŋetâ kakŋe otbuap.

Âi lok yengât sâop.

⁹ Otmu kunlipyenaje âi lok ya yekjetâ ârândân olâkgât ewe katyekmâ yâk yengât tem lâunomai. ¹⁰ Otmu ki kombo tuhunomai. Yawu otmâ Anitâhât den kâsikum yingiwîn ya biwiyenaje kepeim tâj tâjâk watmâ manjetâ lohimbi belângen manmaine yekjetâ ârândân otbuap. Yekjetâ ârândân otmu Anitâ Tihit tihit Ambojahât nângâjetâ yahatbuap.

¹¹ Anitâje ikne engatjeâk otmâ Yesu Kiristo hângângumu giop. Ge manmâ nengât tosanenje pilâningim manman kârikjahât mâtâp tiripnongop yakât yuwu sâmune nângâ. ¹² Emelâk nenje Anitâhât topje ki nângâm nenje engatnenjeâk watmâ orotmeme bâleje topje topje otmâ manminiwin. Yawu manmunje Kiristohât den pat âlepje eknongonjetâ nângâmunje keterakningimu orotmemenenje bâleje pilâm biwinenje galemahom mansain. Yawu otmâ Anitâhâlen biwinenaje kepeim tem lâuwangim mansain. Yawu mansain yakât lohimbi belângen manmaine otjetâ kingon otmap yawu ki otnom. ¹³⁻¹⁴ Anitâ yet Kiristo dopyetje konok. Yawu gârâmâ Kiristone nengât toсахât otmâ ge kawenenjan kinmâ muop. Anitâje mumunambâ mem yahalop yan Manman Bâleje Ambojahât pangonambâ holañnenehop. Holañnenekmu yâkâlen biwinenaje kepeim mansain. Yawu otmâ orotmeme âlepjeâk otmâ mannehât menenekmâ tosanenje pilâningimu mansain. Yawu manmunje yâkne âwurem ge sâreerenekmâ manman kârikjan katnenekmu herone kakjan manbisâin. Yakât nângâm biwinenje mem manmâ yâhânom.

¹⁵ Den ekgohuan yu Anitâhât sâtgât otmâ kâsikum yingirâ nângâjetâ biwiyenje hewewen otbuap. Yawu otdâ lohimbi nângâhijetâ ki gewuap. Otmu den yu lohimbi nombotaje ki nângâm nângâm otnomai yamâ sâyingiwuat.

3

Biwinenje galemahom lohimbi kerek ewe katyekmâ mannom.

¹ Gawaman patone galemlipyenje katyekjetâ kinsai ya Kiristohât lohimbi kerekne yâk yengât amutgen manmâ orotmeme âlepjeâk otmâ mannomaihât ekyongowuat. ²⁻³ Kândikum emelâk nenje Anitâhât topje pâpgum nângân nângân bâleje biwinenambâ teteop ya watmâ otnehâlâk nângâm ihilâk mahilâk otminiwin. Lohimbi âlâ me âlâje tep hero kakjan manjetâ yekmâ senje âlâlâyeje ekñâlem meyingine sâm nângâminiwin. Otmu lohimbi nombotje orop kasa orangiminiwin. Yawu otmâ biwi nângân nângânnenje dondâ bâlemu manmunje kingon manjon otminiop. Yawu otminiwin yakât nângâm gâje ekyongorâ ki hâiaknomai. Otmu den belângen ki sahanginomai. Lok nombotaje den kakjan sahanginomai yamâ eweyingim lohottjan otyinginomai. Otmu nombotaje kuk otmâ mem ge katyekne sâm otnomai ya mem sânduk tuhuyeknomai.

⁴⁻⁵ Emelâk orotmeme bâleje topje topje otmâ manminiwin yan Anitâ Tihit tihit Ambojane ikjahâk wawaenenekmâ Yesu Kiristo hângângumu ge hohetnenjan tetem manmâ nengât toсахât otmâ muop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenje katmunje toen katnenekjetâ yapâ gâtaje Anitâje tosanenje pilâm umam sâningiop. Yawu otmâ ikne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwinenjan ge kelihahop. Biwinenjan ge kelihakmu manman ânje teteningimu Anitâje manman kârikjahât pat kuningiop.

⁶⁻⁷ Yâhâ Anitâje ikjahâk Kiristo hângângumu ge nengât toсахât otmâ muop. Mum yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât otmâ Anitâje Wâtgât mâmâjahât Heak nengâlen hângângumu giop. Ge mem hewewen tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenje katmunje manman âlepjahât bulâje âlâlâ teteningiop. Otmu Anitâje nenekmu ârândân otmu nine nanne baratne sâm manman kârikjahât pat kuningiop. Manman kârikjahât pat yakât bulâje menom sâm biwinenje mem mansain. ⁸ Den ekgohuan yu nângârâ bulâje otmu biwihan katmâ lohimbi Kiristohâlen biwiyenje kepeim manmai ya topjambâek

ekyongorâ lâum mannomai. Yawu manmâ manmanyenê kelihakmu biwiyenê galema-hom henjenjum orotmeme âlepneak otmâ mannomai. Yawu mannomai yan lohimbinê manmanyenê eknetâ ârândân otmu yenê biwiyenahât topnê nannganinomial.

⁹ Yâhâ tâmbâlipyenê tetem sambe sambe otbi ya yengât den pat ya lok nombotjanê gâ orop alahune sâam otnomial yan ki nângâyinjiuwat. Me biwiyenambâ nângân nângân tânât âlâlâ tetemu den kaknan sahangine sâam otnomial ya gurâ ki nângâyinjiuwat. Yâhâ orowâk den sahanginomial yanâmâ nângâm bâleanjim hionaknomial. Otmu emelâk Anitânê girem den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya Yura papatolipnenjanê yenê nângân nângân yan torokatbi. Den torokatbi ya lâunomgât sânetâ ki nângâyinjiuwat. Den alahumai yan biwiyenê ki kelihakmu mansai. Yakât otmâ den yawu yakât nângâmune helekne otmâp.

¹⁰ Lohimbi yawuyanê den tânât yakât nângânjetâ yahatmu den kaknan sahanginjetâ Kiristohât lohimbinê hionakmaihât kuyinjiuwat. Kuyinjiurâ ki nângâhihinomial otmuâmâ âlâkuak kuyinjiuwat. Yâhâ ândâpyenê kârikne otmu yawuak otmâ yâhânomial yanâmâ Kiristohât lohimbi ekyongorâ betyongonjetâ mannomai. ¹¹ Lohimbi yawuyanê Kiristohât den tâpikgum otmâ hilipgum manjetâ Anitânê yekmu bâlemu hiliwahonomaiahât pat mansai.

Den bâinê sâop.

¹² Nânê kapi yu pilâm Nikopoli kapiân ari to yambu pesuk sâek sâam mambothom. Yakât otmâ gâneâmâ Kirit pilâm Nikopoli kapiân in yawu takarâ penangiakdom. Yakât nângâm bukunenê âlâ hângângumune taka gâhât gewâk mem tatbuap. Yâhâ Atema me Tikiko hângângumune takawuap yakât ki nângâm henjenjuan. ¹³ Otmu bukuyâhâtnenê yâhâp, kutyetnê Sena yet Apolo sâam, yâknê Kirit yengâlen kapi titipâ tatmâ arap yan takaromawot. Yâhâ Senanê âi yuwu mem manmap. Lohimbi âlâ me âlânê otmâ hilipguai sâam tembe lâunê meyekmâ den âiân katyeknetâ kinmai. Yanê topyenê sâam teteaknetâ Senanê tânyongomu den sâam hâreyinimai. Aiop, gâhâlen takaromawot yan mâtâp meytgiuwatgât nanngan. ¹⁴ Gâ gikiâk mâtâp meytgiuwatgât ki yan. Kiristohât lohimbi ekyongorâ orotmeme âlepneak otmâ lohimbi umburuk mansai yawuya buku otyinjim tânyongonomai. Yakât nângâm Sena yet Apolo yetgât mâtâp meytginomaiahât nanngan.

¹⁵ Nâ orop nep tânahom mansain orowâk nângâhiiain. Otmu Kiristohât lohimbi ya gurâ nângâyinjiain ya ekyongowuat. Anitânê yen orop tatmâ tihityenê otmu manjetgât nanngan.

Nâ âwâhe,
Paulo

Pilemon Pauloꝝe Pilemongât ekap kulemgum katbaꝝgiop.

O bukune Pilemon,

¹ Nâmâ Paulo. Nâꝝe Kiristohâlen biwinaꝝe kepeim yâkât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongoman. Yawu otmune yakât lok nombotꝝaꝝe menekmâ pâi emetꝝan katnekꝝetâ manmâ gan. Otmu bukunenꝝe âlâ, Timoteo, yâk orop biwinetꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu tânahomait.

Emelâk gâ orowâk Kiristohât âi mem gawin. ² Yakât otmâ gâ otmu imbihe Apia, yetgât nâꝝgâyitgiait. Otmu lok âlâ, kutꝝe Arikipo, yâhâmâ hep berone kunlipyene yengât tem lâuwaꝝgim manmai dop yawuâk Kiristohât tem lâuwaꝝgim mansap yâkât gurâ nâꝝgâwaꝝgiait. Otmu lohimbi nombotꝝe gâhât emelan menduhuakmâ Anitâ yet Kiristo yetgât den alahum mepaeyelekmai yen hârok yengât nâꝝgâm ekap yu kulemgum katyiaꝝgiait.

³ Awoꝝnenꝝe Anitâ otmu Kutdânenꝝe Yesu Kiristo yâkꝝe yetꝝe engatyetꝝeâk nâꝝgâyiaꝝgim tihityeꝝe otmutâ yengât biwi nâꝝgân nâꝝgânyeꝝaꝝe hikuakmâ konohâk otmâ sânduk sâm gaekgât ulitgum gamait.

Pilemonꝝe Kiristohât lohimbi hoꝝ bayiaꝝgim manop.

⁴⁻⁵ Gâꝝe Kiristohâlen biwihane tiꝝâk kepeim tem lâuwaꝝgim ikꝝe lohimbi hoꝝ bayiaꝝgim gamat yakât den pat sâꝝetâ nâꝝgâwan. Yakât nâꝝgâm Anitâ ulitguman yan gâhât nâꝝgâm mepa saꝝgan otbaꝝgiman. ⁶ Kiristo orop biwinenꝝaꝝe kepeiakmâ konohâk otmu manmunꝝe manman âlepꝝahât bulâꝝe âlâlâ teteningimap. Topꝝe katmâ yâkâlen biwinenꝝe katbin yan manman âlepꝝahât bulâꝝe teteningiop yakât topꝝe tipie nâꝝgâwin. Yâhâ gâ orop Kiristohâlen biwinenꝝaꝝe kepeim manmâ yâhânom yan manman âlepꝝahât bulâꝝe teteningimap yakât topꝝe nâꝝgâm heꝝgeꝝgunomgât Anitâ ulitguman. ⁷ Bukune, gâꝝe Anitâhât lohimbi yengât nâꝝgâyiaꝝgim biwiyene mem hewewenꝝe tuhumm gat yakât den pat sâꝝetâ nâꝝgâmune biwine hewewenꝝe otmu herone nâꝝgâm mansan.

Pilemonꝝe Onesimo mem buku tuhuâkgât Pauloꝝe ekuop.

⁸⁻⁹ Gâhât den pat ya nâꝝgâmune âilonꝝo otmap. Yakât otmâ yuwu sâmunne nâꝝgâ. Yesu Kiristo ikꝝak menekmâ aposolo sâm âi nihimu yâkâlen biwinaꝝe kepeim tem lâuwaꝝgim gan. Yakât otmâ menekmâ pâi emetꝝan katnekꝝetâ mansan. Otmu Kiristohât sâtgât otmâ hoꝝ bawaꝝgim gan. Yakât otmâ den sâm gihiwomgât dop tap. ¹⁰⁻¹¹ Yawu gârâmâ nâꝝgâhihiman yakât den lohotꝝan yuwu ekghomune nâꝝgâ. Emelâk lok âlâ, kutꝝe Onesimo, yâkꝝe gâ hoꝝ bahihim manmâ yâhâwuapgât Roma lok kunne âlâꝝe nep sâm waꝝop. Yâhâ yâkꝝe hoꝝ bahihim manmâ manmâ otmâ hilipguop. Otmâ hilipguop yakât matꝝe nihimap sâm yâkꝝe gâ pilâhekmâ waꝝga mem Roma kapi yuân takaop. Yawu gârâmâ sâp âlâen nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe ekumune nâꝝgâmu bulâꝝe otmu yâkâlen biwiꝝe kalop. Yawu otmâ baralipyenꝝe âwâ mâmâlipyene tânyongonꝝetâ mansai yakât dopꝝeâk yâkꝝe tânnohomu mansait.

¹²⁻¹⁴ Yakât otmâ nâꝝe nâꝝgâwaꝝgimune nine nanne kambiamne yawu oap. Nâꝝe Kiristohât den pat âlepꝝe lohimbi ekyongomune nâꝝgâmaihât mem pâi emetꝝan katnekꝝetâ manmâ gan. Yawu gârâmâ gâꝝe taka tânnohowuatgât dop ki tap. Yakât otmâ gâꝝe nâꝝgârâ Onesimoꝝe nâ orowâk tatmâ tânnohowuapgât naꝝgan. Yawu gârâmâ ki ekghomune nâꝝgârâek tânnohowuapgât ki naꝝgan. Yâhâ nâꝝe alitmune orowâk tatmâ tânnohowuap yamâ gâꝝe nâhâitꝝe ikꝝe engatꝝeâk otmap yawu nâꝝgânihiwuat. Yawu nâꝝgânihimatgât

nâje hângângumune gâhâlen taka hoŋ bahihiwuap. Gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap me pilârâ ikŋe nângân nângân watmâ manbuap yamâ gikak nângâwuap dopŋan otbuat.

¹⁵ Emelâk pilâhekmâ nâhâlen takamu Kiristohât den pat âlepŋe ekumune yâkâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ sâp kâlep ki otmuâk nâje hângângumune gâhâlen âwurem taka nep ya biwiŋaŋe tiŋâk mem hoŋ bahihim manbuap. Topŋe yawuhât mon pilâhekmâ nâhâlen takaop. ¹⁶ Emelâk ki pilâhekmâ nâhâlen takaop yan yâkŋe gâhât hoŋ bawa konok manop. Yâhâ sâp yiwereŋe Kiristohâlen biwiŋaŋe kepeim mansap. Yakât otmâ hângângumune gâhâlen taka hoŋ bahihim manbuap. Gâŋe Onesimo orop Kiristohâlen biwiyetŋaŋe kepeim manmutâ yelekmu dop konohâk otbuat. Yakât nângâm lohotŋan otbaŋgiwuat. Nâje dondâ nângâwaŋgian. Otmu gâhâlen âwurem takawuap yan gâku yawuâk nângâwaŋgiwuat.

¹⁷ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristohât lohimbi hoŋ bayiŋgimait. Yawu otmâ gâhâlen takamune eŋakmâ herone naŋgaŋim parahuakdomgât naŋgan. Yawu gârâmâ yakât mâtâpŋe ki tetenihiap. Yakât otmâ Onesimo hângângumune gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuatgât naŋgan. ¹⁸ Yâhâ emelâk wuân me wuân gâhât otmâ hilipguop me wuân me wuân waŋdâ matŋe ki gihiop. Yakât gâŋe eknohorâ nâje matŋe gâ kâpekgihiwom. ¹⁹ Den yan yu nângâm eŋgat yâhâp otmatgât lok pepa kulemguaŋ yu ekumune kiripi nihimu ninak kulemguan yu ekbuat. “Nâ Paulo, nâje Onesimohât tosa yakât matŋe gâ kâpekgihiwom.” Yawu gârâmâ yuwu sâmune nângâ. Nâ ninahâk Kiristohât den pat âlepŋe ekgohomune nângârâ bulâŋe otmu yâkâlen biwihe kalon. Yawu otdâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihimu mansat. Buku, yakât matŋe nihi sâm ki ulitgohoman. ²⁰ Gâŋe nâ orop biwinetŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu Kiristo hoŋ bawaŋgimait. Yakât otmâ den ekgohoan yu nângâm bukunetŋe gâhâlen takamu buku otbaŋgiwuat. Yawu otbuat yan biwine hewewen otmu herone nângâwom.

²¹ Otmu den kulemgum katgihian yu ekmâ nângârâ tepge hewewen otmu buku otbaŋgiwuat. Yakât nângâm eŋgat yâhâp ki oan.

²² Otmu den âlâ yuwu sâmune nângâ. Roma yeŋgât lok kunyeŋaŋe tembe lâulipŋe ekyongomu yâkŋe holaŋnekŋetâ yeŋgâlen takamune eŋaknomgât yeŋe Anitâ ulitgum manmai. Yeŋe Anitâ ulitgumai ya nângâm Roma yeŋgât biwiyenjan kioŋmu holaŋnekŋetâ yeŋgâlen takawomgât biwine mem mansan. Yakât otmâ emet heŋgeŋŋetâ tatmu yan taka imbomgât naŋgan.

Den bâiŋe sâop.

²³ Bukunetŋe âlâ, kutŋe Epapara, yâkŋe Yesu Kiristohât den pat âlepŋe ya lohimbi ekyongop. Yakât otmâ mem pâi emetŋan katŋetâ orowâk tatmâ gait. Yâkŋe nângâyiŋgiap.

²⁴ Otmu bukulipnenŋe nombotŋaŋe Kiristohât den pat âlepŋe ya Roma kapi ambolipŋe kâsikum yiŋgim mansai ya yeŋgât kutyeneâmâ yuwu. Mareko, Aristako, Dema, Luka. Yâkŋe gurâ nângâyiŋgiai.

²⁵ Kutdânenŋe, Yesu Kiristo, tihitnenŋe otmapŋe biwi nângân nângânnenŋe mem kepeimu konohâk manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Nâ bukuhe,
Paulo.

Hewuraio

Anitâ yet Yesu yetgât dopyetje konohâk oap.

1-2 Yura lohimbi, Anitâ nannahât topnje ekyongomune nângânet. Anjoân topnje katmâ tâmbâlipnennjañe iknje topnje nângâm henjenjunetgât Anitâñe iknje den poropetelipnje yengât biwiyenjan kalop. Biwiyenjan katmu yâkñe lohimbi ekyongoneta nângâwi. Poropetelipnjañe den sâwi yakât bulâñe yamâ Anitâñe nanñe hângângumu giop. Otmu nannahât topnje yamâ yuwu. Embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâñe nanñe ombe bisine orop biwiyetnjañe konohâk otmâ hân himbim pitu me senñe âlâlâ topnje topnje kândikuowot. Otmu senñe âlâlâ kândikuowot ya nannañe galemguâk sâmbân. Âwânjañe sâmbân wanop. Yawu gârâmâ nannañe kârikñe otmâ hân himbim me senñe âlâlâ topnje topnje ya hohem tatmap. Otmu tatmâ yâhâwiop. ³ Otmu âwâ nan yâk yetgât topyetje yamâ dop konohâk oap. Yakât dop kum sâmbune nângânet. Sikopnje pilâm dengânân hâumu gilenj belej sâmap dop yawuâk Anitâhât towatje Yesuhâlen tetemu ekin. Otmu Âwânjañe nannahât nângâm nen umam sâningiâkgât nannañe hânân yuân ge nengât tosanennahât matje mem muop. Mumu hanguwî yamâ lohimbiñe yâkât nângânetâ yahalâkgât âwânje Anitâ manman ambonjañe mumunambâ mem yahalop. Yahatmâ himbimân yâhâmu âwânje Anitâ orop tawot.

Anitâ nannañe anjelo kerek yengât kunyene tatmap.

⁴ Anitâñe nanñe orop dop konohâk tawot yâkât nângâmu yahalop. Yawu otbanjim anjelo yamâ yâkât amutgen katyehop. Yakât topnje yuwu. ⁵ Emelâhâmâ Anitâñe den yuwu sâmbân nanñe ekuop ya poropete âlânje kulemgup.

“Gâmâ nâhât nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerene yu yakât topnje sâmbân teterâ lohimbi kerekñe ekmâ nângânet sâmbân katgeksan.”

Yawu sâmbân ekuop. Otmu torokatmâ sâop.

“Nine nanne kambiamne”. Otmu yâku yawuâk “Awoñne” sâop.

Anitâñe den sâmbân kulemgup yamâ anjelo yengât ki sâop. Yesuhât nângâm sâmbân kulemgup.

⁶ Anitâhât nanñe himbimânâk tatmâ irak hângângumu hânân gewe sâmbân olop. Sâmbân yan Anitâñe iknje nannahât anjelolipnjañe nângânetâ yahatmu haonmâ ârândânj mepaenjetgât den ekyongop. Yawu otmu anjelolipnjañe yâkât nângânetâ yahalop. Otmu Anitâ nannañe anjelo kerek yengât kunyene tatmap. ⁷⁻⁸ Otmu anjelo yengât topyene yakât Anitâñe yuwu sâmbân tetemu lok âlânje kulemgup.

“Nânje anjelolipne hângânyongomune yâkñe in yawu laune lâumai. Otmu biatnet sâmbân gura biatnomaihât dop tap.”

Yawu sâop. Yâhâ iknje nanñe tinâk yakârâmâ yuwu sâmbân tetemu lok âlânje kulemgup.

“O, Pato gikak lohimbilipge hilâm ârândânjâk tihityene otmâ yâhâmbisângât dop tap.

Yâhâ yu me ya otmâ tâpikguwatgât dop âlâ ki tap. Âilonjoâk tatmâ yâhâmbisân.

⁹ Otmu orotmeme bâlene otñetâ yakât nângârâ bâlemap. Yâhâ orotmeme âlepñe otñetâ yanâmâ yakât nângârâ ârândânj otmap. Yawu gârâmâ gâñe otmat yakât nâ Anitâ patohañe yakât nângâmune ârândânj oap. Yakât otmâ gâ hângângohomune ge lohimbi komotje komotje yengât galem pato manbuat. Yawu manmâ mem dâiyekdâ gike orowâk herone kakñan manmâ yâhâmbisâi.”

¹⁰ Otmu den âlâ yuwu sâop.

“Pato, anjoânâk gâñe hân himbim pitu me senñe âlâlâ ya topnje katmâ tuhuon.

¹¹⁻¹² Yawu gârâmâ senñe âlâlâ topnje topnje tuhuon yamâ hâmbâi gulip otbuap. Pet sângum mem hanjalakmâ mansai yamâ hâreakmâ tâtuk sâmbân yakât dopñeâk hân

himbim yamâ hâmbâi gulip otmâ metewuap. Yâhâ gâñeâmâ embânâmbâek tatmâ gaonjak tatmâ gamat. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisân. Otmu itâ hambuñe me pet hânñe yawuya pilâñetâ tatmâ tâtuk sâmû âñe memai yakât dopñeâk gâñe sârâ hân himbim gulip otbuap. Gulip otmu yanâmâ yâhâñe sârâ âñe tetewuap.”

Yawu sâm ekuop. ¹³ Otmu Anitâñe sâp âlâen yuwu sâm ekuop.

“Gâñe nâhât hahit mem kinmâ yan kasalipge mem ge katyekbuat.”

Yawu sâop. Den ya nanñe ekuop. Anelolipñe ki ekyongop.

¹⁴ Anelo yengârâmâ Anitâñe yuwu sâop. “Nâñe hânğânyongomune hoñ banihino-mai. Hoñ banihim gemâmâ nâhât komolipne yengât nânğâm manman kârikñahât pat kuyingiwani ya yengât tihityeñe otnomai.” Yawu sâm hânğânyongomu gewi. Yawu gârâmâ Anitâ iñe nanñe yâkñeâmâ kerek yengât kunyeñe tatmap.

2

Anitâñe nanñe hânğângumu kuwiknenekgât giop.

¹ Yakât otmâmâ nanñe hânğângumu ge hohetnenñan manmâ gaop. Manmâ den sâop ya nânğâmunñe bulâñe otmu biwinenñan katmâ lâum mannom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

² Emelâk topñe katmâ Anitâñe anelolipñe hânğânyongomu tâmbâlipnenñe yengâlen ge den ya sâm tetem ekyongowi. Den ekyongowi yakât bulâñe teteop. Yâhâ lohimbi nombotñe den ya nânğâñetâ gemu bet pilâwi yamâ Anitâñe in yawu yakât matñe yingiop.

³⁻⁴ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ Anitâñe iñe nanñe hânğângumu mem kuwiknenekbe sâm giop. Mem kuwiknenekbe sâm gem iñe den pat bulâñe ya teteâkgât Yesu Kutdânenñe iñahâk den ya sâm tetem eknongop. Eknongomâmâ Anitâñe iñe nanñahât den yakât bulâñe lâuwuap yawu sâm kulem ki orotñe otminiop. Otmu iñe engatñeâk otmâ Wâtğât mâmâñahât Heak hânğângumu yâkât komolân gem heñgemngom mâmâñe otningimu yakât bulâñe tetemu mewin. Otmu angoân Anitâñe otbangiwi yakât matñe yingiop. Umatñe yawuya teteningimap sâm yakât Anitâñe nanñe bulâñe yawu sâm ya nânğâm biwinenñe mem yâhânom. Ki lohotñe otmâ pilânom.

Yesuñe dâinenekmâ manman kârikñan katnenekmu manmâ yâhânom.

⁵ Otmu lok nenñahât sâwe. Anitâñe anelolipñe lohimbi nengât kunnenñe man-nomaihât yâkñe ki ekyongop. Bia. Nanñe lohimbi nengât kunnenñe pato otmâ tihitnenñe galem otbisâpgât sâm kalop. ⁶ Yawu gârâmâ Anitâñe yakât sâm lok âlâhât nânğân nânğânñan den yuwu katmu kulemguop.

“O, Anitâ, gâhât nânğâmunñe yahatmap. Nenâmâ lohimbi tâñât. Yamâ gâñe gâmâ nengât tepge nânğâm kunnenñe tatmâ gamat ya nânğâmunñe bimbi oap.

⁷ Otmu nenñe anelo yengât amutgen sâp tâlâwâk manmain. Yâhâ wahap topñe topñe kalon ya yengât galemyeñe otmâ mannom sâm yakât pat kuningion.

⁸ Yawu sâm pat kuningion yakât bulâñe nengât nânğâñetâ yahatbuapğât mem katnenekdâ ya galemyongom yâhânom.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ yakât bonñe hâmbâi tetewuap. Sâp yiwerenñe yu nenñe wahap topñe topñe yakât galem ki otmâ mansain. ⁹ Yawu gârâmâ nenñe anelo yengât amutgen mansain dop yawuâk Anitâñe iñe engatñeâk otmâ Yesuñe buku otningiâkgât hânğângumu himbimâmbâ ge lok olop. Lok otmâ hânân manop sâp yanâmâ anelo yengât amutgen manop. Yawu manmâ nengât sâm hâhiwin nânğâm muop. Mumu yanâmâ Âwâñe ekmâ, “Nanne kambiamne,” sâm yan lohimbiñe yâkât nânğâñetâ yahalâkgât mumuñambâ mem yahalop. Mem yahatmâ manman kârikñe yakât amboñe sâm katmu nengât kunnenñe otmâ tatmap. ¹⁰ Otmu âwâñe Anitâñe emelâk embânân wahap topñe topñe kalop ya mem hohem talâk sâm nanñe âi wañop. Âi wañop ya kerek tuhum meteop.

Ya nângâmu ârândân otmu yakât otmâmâ nenje mum hiliwahonomgât dop ki tap. Yâkne dâinenekmâ manman kârikjan katnenekmu manmâ yâhânôm.

¹¹ Bukulipne, bulânanâk Anitâne nanje hângângumu ge tosa barak manop. Yawu manmâ gam nengât tosanenje pilâningimu âwâne Anitâne nine nanne baratne koko salek sâam menenekmu mansain. Otmu Yesune gurâ nengât yawuâk imi garilipne sâmap.

¹² Yakât bulâne tetewuapgât nângâm Yesune âwâne yuwu sâam ekuop.

“O, Anitâ, imi garilipnane nâhâlen torokatmâ mansai ya gâhât topge sâam tetem ekyon-gowom. Otmu kiki mengihimune nâhâlen torokatnetâ orowâk mepaeheknom.”

Yawu sâam ekuop. ¹³ Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Nâne Anitâhâlen biwinane kepeiman.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi ne Anitâhâlen biwiyenane kepeimai yâk yekmâ nine nan baralipne sâwuap.

Otmu nâmâ yâk yengât kunyene sâam katnekmu ya galemyongomune orowâk mansain.”

Yawu sâop.

¹⁴ Otmu lohimbi nenjeâmâ hânân yuân mansain yakât otmâ Anitâne ikne nanje bulâne Yesu himbimâmbâ hângângumu ge lohimbi nengât tosehât otmâ muop. Otmu Anitâne mumujambâ mem yahalop yan Satan Mumuhât Ambone ya mem ge kalop.

¹⁵ Yawu gârâmâ nenâmâ mumuhât pat otmâ mansain nângâm gorâ kakjan manmâ gawin. Otmu yawuâk torokatmâ ki mannehât Yesune manman kârikjahât mâtâp mem teteningiop. ¹⁶ Otmu Anitâne anelolipne yengât nângâm Yesu ki hângânguop. Yâhâmâ nengât sâam yâk hângângumu giop. Otmu tâmbânenne Awarahamne Anitâhâlen biwinane kepeim manop nengu yawuâk kepeim manbin. Yakât otmâ tihitnenne otbe sâam giop.

¹⁷ Otmu Anitâne wawaenenekmâ tosanenje pilâningiwe sâam âi sâam wanop. Âi sâam wanop ya mem ârândân olâkgât himbimâmbâ ge lok otmâ manop. Otmu sâp yan lohimbi nengât biwi nângân nângânnenne ya mem manop. ¹⁸ Otmu nenje lohotne otnehât Satanne perâkne topne topne kâitnongomap yawuâk angoân yâk kâitguop. Kâitgumu ki lohotne otmu pilâm ba ariop. Yawu gârâmâ nenje lohotne otnehât Satanne kâitnongomap yan Yesune mâmâne otningimu yakât wâtjan kinmunne mem ge katnenekbe sâam pâpgumap.

3

Yesune Mosehât kunje tatmap.

¹ Bukulipne, yuwu sâamune nângânet. Anitâne nanje Yesu hângângumu hânân yu giop. Otmu Anitâne mem dâinenekmu Yesuhâlen biwi nângân nângânnenne kepeim konohâk otmâ mansain. Yakât otmâ yâkne mâtâp mem kulet sâaningim âwâne Anitâhâlen âwurem yâhâ tatmâ nengât sâam âwâne ulitgumap. ² Otmu Mose ne Isirae lohimbi yengât galem pato man sâam Anitâne âi wanop. Âi wanop ya biwinane mem tuhum manmâ gaop. Yakât dopneâk Yesune nengât kunnene otmâ manbuapgât Anitâne âi sâam wanop ya tem lâuwangim manop. ³ Yawu gârâmâ Mose otmu Yesu yetgât topyetne ikniâk ikniâk tap yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Lok âlâne emet pato ikniâk tuhumu bukulipnane eknetâ âlepne nandorone otmu yakât nângânetâ yahatmu mepaemai. Yakât dopneâk Yesuhât komolipne, emelâk Mose otmu tâmbâlipnenne manmâ gawi, otmu âun nen yu mansain, otmu hâmbâi lohimbi tetem mannomai nen kerek ikjak menenekmâ kunnene tatbuap. Yawu tatmu nenje yakât nângâmunne yahatmu mepaem yâhâmbisâin. ⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâawe. Emet yane ikjak in ki gam yâhâ kinmap. Nenje kât, nak me senje âlâlâ yane mem emet tuhumain. Dop yawuâk Anitâne yu ya topne topne kalop. Nenje ya ekmâ yanâmâ Anitâhât bât tosa sâam ekmâ nângâmain. ⁵ Otmu Mose yâhâmâ Anitâhât den lâum hon bawangim manop. Hon bawangim manmâ yu me ya gâmâlâk tetewuap yakât sâam tetem Isirae lohimbi

ekyongom manop. ⁶ Yâhâ Yesu Anitâhât nanŋaŋe nen hârok nengât kunnenŋe tatmâ tihitnenŋe otmap. Otmu yâkŋak Mosehât gurâ kunŋe tatmap. Otmu Anitâŋe Yesuhât pat kuningiop ya mene sâm Yesuhâlen biwinenŋaŋe kepeim mannom otmuâmâ pat yakât bulâŋe ningimu mem Yesu orop tatmâ yâhâmbisâin.

Tâmbâlipnenŋaŋe manman sânduhân ki yâhâwi.

⁷ Yawuhât Anitâŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge lok âlâ ekumu den yuwu kulemuop.

⁸⁻¹¹ “Anŋoân yambu 40 yakât biwiŋan, tâmbâlipyenŋaŋe lok ki manmaiâŋgen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmu nâhât den kum manbi. Yawu otŋetâ yâk yengât senyeŋe hâreahâkgât kulem topŋe topŋe memune ekbi. Kulem yawu memune ekmâ nâhât topne nâŋgâwi yamâ biwiyenŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi. Otmu nâhât den ya nâŋgâm bet pilâm iliwetmâ manmâ gawi. Tâmbâlipyenŋaŋe manman sânduhân ari mannomaihât nâŋgâm, nâŋe Awarahamgât pat kuwaŋgiwan. Yamâ nâŋe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ kuk otyiŋgim tâmbâlipyenŋaŋe nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yawu otyiŋgimune hâhiwin kakŋan manminiwi. Yeŋe sâp yiwerenŋe yuâmâ yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai. Yawu mannomai otmuâmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân mannomai.” Yawu sâop.

¹² Bukulipne, yeŋe den yu sâlikum topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai. Yen yawuâk biwiyeŋe orotok sâmu yan manman amboŋe Anitâ ya pilâŋetâ biwiyeŋe bâlemagât yen galemahom mannomai. ¹³ Otmu biwiyeŋe pâlâmŋe otmapgât orotmemeyeŋe bâleŋe bet pilâm Anitâhât den tem lâum haonmâ ârândâŋ bukulipyeŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ tânahom mannomai. ¹⁴ Yeŋe biwiyeŋe Kiristohâlen katŋetâ kârikŋeâk kinmâ gaop yawuâk kinmu manmâ yâhânomai. Yawu manŋetâ yanâmâ Kiristoŋe manman kârikŋan mem katyekmu yâk orop tatmâ yâhâmbisâi. ¹⁵ Bukulipyeŋe orop mem hewewenŋe tuhuakmâ Anitâŋe den sâmu kulemuop ya nâŋgâm mem mete tuhunomai. Den ya yawu tap.

“Tâmbâlipyenŋaŋe lok ki manmaiâŋgen ari manmâ kunyeŋe kârikŋe otmâ nâhât den kum manbi. Yawu otmâ biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi. Yakât otmâ tâmbâlipyenŋaŋe manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiŋgiwan. Yeŋe yakât nâŋgâm nâhât den tem lâunihim biwiyeŋe ki pâlâmŋe otmu mannomai.”

Den kulemuop ya yawu tap.

¹⁶ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbi girawuyaŋe Anitâhât den nâŋgâwi yamâ biwiyeŋaŋe pâlâmŋe otmu manbi? Yamâ Isirae lohimbi Moseŋe anŋoân dâiyekmu Aihita hân pilâm lok ki manmaiâŋgen ari manbi ya. ¹⁷⁻¹⁸ Otmu Anitâŋe lohimbi girawuya yengât yuwu sâm hâreyiŋgiop?

“Nâŋe kuk otyiŋgimune nâhâlen ki torokatmâ manman sânduhân mannomai.”

Yawu sâm hâreyiŋgiop yamâ lohimbi girawuya yengât sâop? Yamâ yuwuhât sâop. Tâmbâlipnenŋaŋe lok ki manmaiâŋgen ari manŋetâ yambu 40 pesuk sâop. Lok ki manmaiâŋgen manbi yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâwi yakât tosaŋe meyekmu hiliwahom hâmeyeŋe gulip olop. ¹⁹ Yakât topŋe yamâ yuwu nanŋain. Nengât tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhâlen biwi nâŋgân nâŋgânyeŋaŋe ki kepeim manbi. Topŋe yakât otmâ Anitâŋe kuk otyiŋgimu manman sânduhân ki manmâ gawi. Yawu gârâmâ yeŋe tâmbâlipnenŋaŋe otbi yawuâk otmaiâhât biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum manmâ yâhânomai.

4

Anitâŋe mem manman sânduhân katnenekbuapgât mâtâp tap.

¹ Anitâŋe biwinenŋe mem huruŋ pilâmu sânduhânâk manmâ yâhânom yakât sâm kalop. Yakât otmâ Anitâ nenekmu ki ârândâŋ otmapgât biwinenŋe galemahom denŋe

biwinenñan katmâ tiñâk lâum manmâ yâhânom. ² Emelâhâmâ tâmbâlipnenñaje Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwi yamâ yâkâlen biwi nângân nângânyenñaje ki kepeim manbi. Yakât otmâ yâkñe tatmap yan ki mem dâiyekmu yâhâwi. Yan ki yâhâwi yamâ biwiyenñaje ki huruñ sâmu tatmâ yâhâwi. Nen gurâ yawuâk Anitâhât den pat âlepñe ya nângâwin. Yawu gârâmâ tâmbâlipnenñaje otñetâ bâleop yawu otmaingât biwi nângân nângânnenñaje Anitâhâlenâk kepeim launje lâuwanñim mannom. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ nenâmâ yâkâlenâk biwi nângân nângânnenñaje kepeim mansain. Yawu manmâ yâhâmunñe biwinenñe sânduk sâwuap. Yâhâ tâmbâlipnenñeamâ yawu ki otbi. Yakât otmâ Anitâñe den sâm hâreyiñgiop ya yuwu tap.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiñgiwan.”

Anitâñe in tatmâ nângâmap yakât topñe teteâkgât lok âlâñe den yuwu kulemguop.

“Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe katmâ arimu hilâm nombolân konok pesuk sâop. Yakât kakñanâmâ in tatmâ nângâop.”

Otmu manman sânduhân orowâk tatmâ nângâne sâm yakât Anitâñe tâmbâlipnenñe dâiyehop. Dâiyekmuâmâ denñe nângâñetâ gemu betbanñim yakât bulâñe ki mewi. ⁵ Yakât otmâ Anitâñe den yuwu sâop.

“Nâñe den ekyongowan ya ki lâuwi. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ manman sânduhân ki mannomaihât sâm hâreyiñgiwan.”

Anitâñe yawu sâm hâreyiñgiop. ⁶ Yâhâ tâmbâlipnenñaje den pat âlepñe ya nângâñetâ gemu ki lâuwi. Yakât otmâmâ manman sânduhân ki yâhâwi. Yâhâ nengâlen gâtñe âlâ me âlâñe manman sânduhân yâhâ Anitâ orop manmâ yâhânomgât dop tap. Yawu gârâmâ nenñe yâkâlen biwi nângân nângânnenñaje kepeim den pat âlepñe ya nângâm lâum mannom yanâmâ hâmbâi Anitâñe dâinenekmâ mannom sânduhân katnenekmu manmâ yâhâmbisâin. ⁷ Yakât bulâñe menomgât mâtâp tap yakât topñe yuwu. Tâmbâlipnenñaje manman sânduhân ki manbiñe hâhiwin kakñan manmâ gawi. Yâhâ yapâ torokatmâ lohimbî tetem gawiñe gurâ dop yawuâk manmâ gawi. Yâhâ tetem ganjetâ ganjetâ lok pato âlâ, kutñe Dawiti sâm, yâk teteop. Yawu gârâmâ Anitâñe Dawiti den yuwu ekumu kulemguop.

“Yeñe sâp yiwerenñe yuâmâ nâhât den tem lâunihim biwiyenñe ki pâlâmñe otmu mannomai.”

Dawitiñe yawu sâm ekyongop yamâ angoân tâmbâlipnenñaje kunyene kârikñe otmâ Anitâhât den kuwi dop yawuâk otbi.

⁸ Otmu embânñan angoân Anitâhât den kuwi yakât âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk Mose mumu lok âlâ, kutñe Yosua, yâkñe Mosehât gewâkñan kinmâ tâmbâlipnenñe ya meyekmu hân âlâ, kutñe Kanan, yan ari manbi. Yâhâ Yosuañe manop sâp yanâk manman sânduhân manñet sâm Anitâñe katyehop mâne yakât kakñan Dawiti manop sâp yan “manman sânduhân mannomai” ki sâm ekyongombâp. ⁹⁻¹⁰ Yawu gârâmâ sâp yiwerenñe yu nenñe manman sânduhân manmâ yâhâmbisâingât dop tap. Otmu embânñan Anitâñe hân himbim kândikyotgom âliwahap topñe topñe kalop yakât kakñan in tatmâ nângâop. Dop yawuâk nengu manmâ yâhâmunñe Anitâñe sâop ya bulâñe tetemu yâkâlen torokatmunñe ikñe orop tatmâ nângânom. ¹¹ Yakât nângâm yâkâlen biwinenñaje tiñâk kepeim manmâ yâhânom. Yawu otmunñe manman sânduhân katnenekmu ikñe orop tatmâ yâhâmbisâin.

Anitâhât denñe nângâmunñe biwinenñan hâumu topnenñe mem tetemap.

¹²⁻¹³ Bukulipne, Anitâñe sâmu den kulemguwi ya wonân dop sâwe. Nehemân hâum kinmâ sâwe. Nehemñe lok kambiamñan memap yakât dopñeâk Anitâhât denñe nângâmunñe biwinenñan hâum topnenñe mem tetemap. Otmu ikñe senñan misiñguraknomgât dop âlâ ki tap. Nenñe tetekñan kinmunñe biwi nângân nângânnenñe kerek ekmâ nângâmap. Ya ekmâ nângâmâmâ biwinenñahât topñe sâm tetewuap yakât biwi nângân nângânnenñe galemguakmâ denñe lâum mannom.

Yesuŋe nengât sâŋ Anitâ ulitgumap.

¹⁴⁻¹⁵ Otmu nen Satanŋe mem lohotŋe tuhunenekbe sâŋ nengâlen âi memap. Yâhâ Yesuŋe hânân ge manmâ gaop yan Satanŋe yawuâk yâk mem lohotŋe tuhuwe sâŋ nep miop. Yawu otmu ki otmâ tâpikguop. Yâkŋe kârikŋe manmâ Satan mem ge kalop. Yawu gârâmâ nenŋe Kutdânenŋe Yesu, Anitâ nanjahât denŋe lâum mannom. Yawu otmâ manmunŋe yâkŋe Anitâ orop tatmâ âwâŋaŋe tepŋe nâŋgâningim umam sâningiâkgât ulitgumap. ¹⁶ Yawu gârâmâ Satanŋe mem ge katnenekbe sâŋ otbuawân lohotŋe otmaingât Anitâ ulitgumunŋe mâmâŋe otningiwuap. Yâhâ otmunŋe bâlewuap otmuâmâ ya sâŋ tetem ekum yâkâlen biwinenŋaŋe kepeimunŋe kaok nâŋgâningim tosanenŋe pilâningiwuap.

5

Anitâŋe tosayeŋe pilâyingiâkgât hotom uwaŋgiminiwi.

¹ Bukulipne, hotom uminiwi yeŋgât kunŋe manop yâkât topŋe ekyongomune nâŋgâŋet. Anitâŋe ikŋe nâŋgân nâŋgânŋe biwinenŋan katmu lok âlâ nenŋe hohetnenŋambâ mem tetewin. Mem tetemunŋe Anitâŋe tosanenŋe pilâningiâkgât lok yaŋe yâkât senŋan kinmâ hotom uminiop. ² Otmu lok ya orowâk Satanŋe perâkŋe topŋe topŋe kâitnongomu otmunŋe bâlem gaop. Yakât otmâmâ nenŋe Anitâhât den ya lâum hâum pâpŋuwin yan yâkŋe tepŋe nâŋgâningim lohotŋan otningiminiop. ³ Yawu gârâmâ ikŋe orotmeme bâleŋe otmu nengât orotmemenenŋe bâleŋe yakât tosa Anitâŋe pilâningiâkgât hotom uwaŋgim manmâ gaop. ⁴ Yâhâ ikŋe nâŋgân nâŋgânân âi ya ki miop. Anitâŋe topŋe katmâ lok âlâ, kutŋe Aron, yaŋe hotom uyiŋgimu tosayeŋe pilâyingiâkgât âi ya sâŋ waŋop. Topŋe kalop yapâek manmâ gawi yamâ hotom u u lok ya Anitâŋe ikŋahâk mem sâlipyongom âi ya yiŋgim gaop.

Yesuŋe nen sâreŋenekmâ muop.

⁵ Otmu yawuâk Kiristonŋe ikŋe enŋatŋeâk ki watmâ olop. Anitâŋe âi ya sâŋ waŋmâ hâŋgâŋumu giop. Yâhâ emelâk ki giop yan Anitâŋe den yuwu sâŋ ekuop ya lok âlâŋe kulemguop. Den ya yuwu tap.

“Gâmâ nanne ombe bisine. Yawu gârâmâ yiwerenŋe yu yakât topŋe sâŋ teterâ lohimbi kerekŋe ya ekmâ nâŋgâŋet sâŋ yakât katgekŋan.” Yawu sâop.

⁶ Yawu gârâmâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâŋ nanŋe ekuop ya lok yaŋe kulemguop.

“Anŋoân lok âlâ, kutŋe Melekiserek sâŋ, yâkŋe lohimbi yeŋgât tosayenjahât sâŋ hotom unihiwuapgât âi sâŋ waŋmune mem gaop. Yawu gârâmâ gâŋe âi ya mem torokat sâŋ gihimune tuhum yâhâwuat.” Yawu sâŋ nanŋe ekuop.

⁷ Yawu otmâmâ Yesuŋe huruŋ huruŋ manmâ âwâŋahât tem lâuwaŋgim âi ya tuhum manop. Otmu âwâŋaŋe mumuhât mâtâwâmbâ membuapgât dop tatbaŋgiop ya nâŋgâop. Yâkŋe ya nâŋgâm yâkâlen biwiŋaŋe kepeim yapâ menekbuap nâŋgâm isem ulitguop. Otmu âwâŋahâlen biwiŋaŋe kepeim manop yakât otmâ nâŋgâwaŋgim mumuŋambâ mem yahalop. ⁸ Yâhâ Yesuŋe yuwu sâŋ ki ulitguop. “Nâmâ gâhât nange bulâŋe mansan. Yakât otmâ umatŋe âlâlâ nâhâlen tetenihiwuap yamâ sârâ biatbuap,” yawu sâŋ ki ulitguop. Yawu gârâmâ sâtŋum manmâ âwâŋaŋe âi sâŋ waŋop ya lâum lohotŋe ki olop. ⁹ Yawu otmâ âi ya biwiŋaŋe tiŋâk mem manmu âwâŋaŋe ekmu ârândâŋ olop. Yakât otmâ yâkâlen biwinenŋaŋe kepeim tem lâuwaŋgim manmunŋe manman kârikŋan katnenekbuapgât mâtâp teteop. ¹⁰ Anitâŋe emelâk Melekiserek âi sâŋ waŋmu mem manop. Âi yawuâk ikŋe nanŋe tâŋ tâŋ ya waŋmu mem yâhâwuat.

Nenŋeâmâ lepat nâŋgân nâŋgânân ki watmâ mannom.

¹¹ Bukulipne, yuwu sâmunê nângânet. Nâne Yesuhât topne ya kerehâk sâm kusânâmâ ekyongowe sâm oan. Yamâ nângân nângânyene umatne oap yakât otmâ ihilâk ekyongowin yamâ yene nângâm henjenguwi mâne sâp yiwerene yu bukulipnyene kâsikum yingimbâi.

Yamâ yene Yesuhât topne nângâm pâpguwi yakât nângâmune bâleap. Yakât otmâmâ lok âlâne yâhâpne den kâsikum yingiwuapgât dopne tap. Yengât topnyeneâmâ yuwu. Yengât nângân nângân yamâ lepat nângân nângân. Lohimbi papato yengât nângân nângân yawuya nângâwi mâne den yan yukât topne âlepne nângâm metembâi.

Yawu gârâmâ topnyene teteâkgât den âlâen hâum sâmunê nângânet. Leparâmâ sot nem âkâm yingimunne nemai. Yâhâ sot kândâkdâek ki nemai. Yene Yesuhât komolân torokatbi yamâ nâne ya yengât dop oai. Yamâ girawu otmâmâ lepatne nem âkâm yingimunne nemai yawuâk nemai? Yakât yene topne girawu otmâmâ Yesuhât topne ya topnambâek ki nângâm henjenguai? Yene sot kândâkdâek nemai mâneâmâ Yesuhât topne ya nângâm henjengumbâi. ¹³ Yamâ yene lepalân manmâ orotmeme kingon me orotmeme âlepne yâhâp yâhâp ya ekmâmâ mem kiwilim topne nângânomaihât dop ki tap. Yamâ otmâ tâpikguai.

¹⁴ Otmu torokatmâ den âlâen hâum sâwe. Lepat yamâ gâmâlâk papato otjetâ sot kândâkdâek yingimunne nemai. Dop yawuâk lohimbi nombotnyene nângân nângânyene keterakmu Yesuhât topne ya ekmâ nângâm denne lâum manmâ gainne orotmeme âlepne me bâlene ya ekmâ kiwilim mansai. Lohimbi yawuya yengât nângân nângânyene me manmanyene ya ekmâ nângâmune âlepne nanne otmap.

6

Anitâne nenekmâ ârândân olâkgât biwinenye yâkâlen katmâ mannom.

¹ Yakât otmâ den yu yâhâpne ki ekyongowe. Anitâ nenekmu ârândân olâkgât nenne orotmemenenye kingon otbin ya bet pilâm sâm tetemâmâ yâkâlen biwi nângân nângânnenne katbin. Otmuâmâ yakât topne yâhâpne ki ekyongowe. ² Otmu âlâmâ yuwu. Toen mem katnenekbi yakât topne ki sâm ekyongowe. Me nenne kunyenjan mem kuratgum mem kârikne tuhuyekbin, me mumunambâ yahatnom, me sâp patoen biwi nângân nângânnenjahât topne ekmâ iknjiâk iknjiâk matne ningiwuap yakât topne gurâ yâhâpne ki sâm ekyongowe. Emelâk nângâm metembâihât. ³ Otmu Anitâne biwiyene mem kusânâmâ mâmâne otnihimu yakât den âlâ âine torokatmâ ekyongowehât nanjan. Yâhâ yiwerene yuâmâ den umatne tap yakât sâmunê nângânet.

⁴⁻⁵ Lohimbi nombotnyene Kiristohât den pat âlepne nângâwi yan yâkât topne nângâm henjengum biwiyene yâkâlen katnetâmâ himbingât pat kuyingimu mansai. Yawu otmâ Anitâne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenjan tatmâ mâmâne otyingimap. ⁶ Yawu gârâmâ yakât kaknan Kiristohât hâkân otmâ betgum manjetâ biwiyene pâlâmne otbuap. Otmu Anitâ nannyene nengât sâm muop yakât nângânetâ tâjât otbuap. Yawu nângâm manmâ yâhânomaiye Parisaio Sarukaio yâkne sânetâ Yesu mem howanân kum kânângâwi yâk yengât dop otmâ yakât matne bâlene menomai. Nângân nângân yawuya nângâm manmâ yâhânomai yakât otmâ biwi nângân nângânyene yâkâlen yâhâpne katnomaihât dop âlâ ki tap.

⁷ Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmunê nângânet. Hân ambolipnyene nep kâmetmâ pilânetâ iop. Imu yan gelâk gemu hân tonje orop yapâ gâtnyene hunsambe teteop. Otmu yapâ sot hâwurum um nem âlepnyan manmâ gawi. Yakât dopnyek lohimbi nombotnyene Anitâhât den ya nângâm biwiyenjan katmâ yâkât wâtnyan kinjetâ yâkne mâmâne otyingimu orotmeme âlepnyek otmai. ⁸ Yâhâ âlâ torokatmâ sâwe. Nep ya kâmetmâ pilânetâ imu yan hewuknyene lâum kurihimu languop yamâ orok sâop. Yakât dopnyek lohimbi nombotnyene angoân biwiyene Kiristohâlen katmai. Yakât kaknan Anitâhât den ya nângânetâ tâjât otmu pilânetâ yâk yengâlen bulâne âlepne ki tetemap.

Yâhâmâ orotmemeyenê âlepñe ya pilâm orotmeme bâlenê otmâ manmai. Yawu otñetâ Anitânê nânghâmû bâlemu hâhiwin kakñan mannomai sâmbemgât pat kuyingimu manmai.

⁹⁻¹⁰ Bukulipne, yuwu sâmbem nânghâñet. Yene ki otmâ tâpikgum hiliwahonomai. Yawu gârâmâ Kiristohâlen biwiyenânê kepeim manñet sâmbiwinânê hikum mansan. Yenâmâ Anitâhât tem lâum buku konok oranjim manmâ gai. Yawu oai yamâ Anitânê yekmu ârândân oap. Yakât otmâmâ yengât nânghâm biwinê pâlâmñe ki otmâ pilâyekbuap. Biwiyenê Kiristohâlen katbi yakât otmâ biwiyenê orotok sâmapgât Anitânê mâmânê otyingiwuap. ¹¹ Yawu gârâmâ yene biwiyenê Yesuhâlen ikñiâk ikñiâk katmâ denñe lâum orotmeme âlepñe otmâ manmâ gai. Yakât otmâ yawuâk torokatmâ manmâ yâhânjetgât nanñan. Yâkâlen biwiyenânê kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ Anitânê manman kârikñahât pat kuyingimu tap yakât bulânê yingimu menomai. ¹² Yawu gârâmâ manman kârikñahât pat yakât bulânê menom sâmbiwinenê ki orotok sâmbem mannomaihât nanñan.

Yesunê kulet sâmbmâtâp tiripnongop ya tâñ tâñâk watnom.

¹³ Biwiyenê orotok sâmapgât yuwu sâmbem nânghâñet. Awoñnenñe Anitâ yâhâmâ topñe âlâ. Lok me wuân me wuânñe Anitâhât kunñe manbuapgât dop bia. Yawuhât emelâk embânân Anitânê tâmbânenñe, kutñe Awaraham, yâkât nânghawanñim pat kuwanñiop sâp yan Anitânê ikñe kutñe ahonakmâ den ya sâmbkârikñe tuhumbem yuwu ekuop.

¹⁴ “Gâhât biwihambâ kâmb pato kândâkdânê hurundunñ sâmbem.” Yawu sâop.

¹⁵ Awarahamñe den ya nânghâm biwi yâhâp ki otmâ manop yakât bulânê miop. Otmu den sâop yakât bulânê yamâ nen yiwereñe tetem mansain yu. ¹⁶ Anitânê ikñe kutñe ahonahop yakât topñe nânghâñetâ keterahâkgât yuwu sâmbem nânghâñet. Nenñe “Wuân me wuân otnom” sâmbem yan bukulpnennânê nengât “lok paha” sâmbemhât yuwu sâmbem. “Anitâhât senñan wuân me wuân otnom, yawu sâmbemñeâmâ kârikñe otmap.” Yawu sâmbem. Yawu sâmbem yamâ yakât bulânê ki otmain yanâmâ Anitânê yakât matñe umatñe ningiwuap nânghâmbem.

¹⁷ Yawu gârâmâ Anitâhât komolân gâtñe âlâ me âlânê den sâmb kalop ya nânghâñetâ bonñe olâkgât nânghâm ikñe kutñe ahonakmâ den ya sâmbkârikñe tuhuop. ¹⁸ Otmu Anitânê den perâkñe sâmb kâitnongowuapgât dop âlâ ki tap. Me biwi yâhâp otbuapgât dop gurâ ki tap. Yawuhât yâkâlen biwinennânê kepeim manmunñe tihitnenñe otmâ himbingât pat kuningiop yakât bulânê ya bulânânâk ningimu menom yakât ki gorâningimâp. ¹⁹⁻²⁰ Yesu Âwânê tihitnenñe otmâ manman kârikñan katnenekmu mannomgât yâkâlen arimubem orowâk tatmawot. Orowâk tatmutâ emelâk Melekisereknê Anitânê lohimbim yengât tosayenê pilâyingîâkgât sâmb ulitguop dop yawuâk Yesunê nengât sâmb Âwânê ulitgumâp. Yakât nânghâm yan engat yâhâp ki otmain. Bulânânâk himbingât pat kuningiop yakât bulânê menom sâmb biwinennânê hikuakmâ manmâ yâhânombem.

7

Melekiserek yâkât topñe

¹ Lok âlâ, kutñe Melekiserek sâmb, yâkât topñe sâmb tetemune nânghâñet. Melekiserek yâhâmâ kapi âlâ, kutñe Salem, yapâ gâtñe. Yâhâ lohimbim yu ya Anitâhât pat kuwanñiwi ya mem Melekiserek wanñbi. Kândikum emelâk kapambem tetembem Awarahamñe ikñe kapambem loklipñe dâiyekmu ari kapi nombotñe hawamgumbem tatbi yakât ambolipñe yongombem itit kiombem bâlenê tuhuyekmâ yâk yengât noninñ bulimakao, lama, senñe âlâlâ topñe topñe ya meyingiwi. Meyingim purik sâmb âwurembem Melekiserek orop mâtâwân enakmâ parahuakmâ Melekisereknê heronê otbanñim yuwu sâmb ekuop. “Anitâ kunnennê tatmapñe mâmânê otgihimubem lohimbim yengât kunyene manbuat.” Yawu sâmb ekuop. ² Yawu sâmb ekumbem Awarahamñe senñe âlâlâ meyingiwi ya nombotñe mem hionñmâ yakât sâsbânambâ konok mem Anitâhât pat kuwanñim Melekiserek wanñop.

Otmu kut Melekiserek yakât topņe yuwu tap, “Manman âilonņo lonņo amboņe,” yawu. Otmu kapi kutņe, yamâ Salem, yakât topņe yuwu tap, “Biwi sânduk amboņe,” yawu. ³ Yâhâ Melekiserek ikņe hep torehenlipņe yengât kutyeņe ki tap. Otmu sâp girawuyaen teteop me muop yakât topņe gurâ yawuâk ki nanņain. Yakât dopņeâk Anitâhât nanņe Yesu embâņâmbâek tatmâ gaop. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwuap. Yakât otmâ dopyetņe konohâk oap. Nâņgâmune yawu oap.

⁴ Melekiserek yamâ lok tâņât bia. Awaraham yamâ Isirae nengât tâmbâhât lok kutdâ manop. Yâhâ kasalipņe yongom senņe âlâlâyeņe meyiņgimâmâ nombotņe mem hionņmâ yakât sâsâņambâ konok mem Melekiserek waņop. Yawu gârâmâ yuwu sânom. Bulâņanâk Melekiserekņe Awarahamgât kunņe manop. ⁵ Yawu gârâmâ yakât kakņan Awarahamgât hâkuņe lok âlâ manop, kutņe Lewi sâm, yâkât komolân gâtņe Anitâhât hotom um manbi. Yâk yengât sâm Moseņe girem den yuwu kulemguo.

“Lewi senņe hotom um manmâ yâhânomai. Otmu Isirae lohimbî nombotņe yu me ya yeņe sâsâņambâ konok mem Lewi sen yiņginomai.” Yawu sâm kulemguo.

⁶ Yâhâ Melekiserek yamâ Awarahamgât komolân gâtņe bia. Yakât otmâmâ Awarahamņe senņe âlâlâ mem Melekiserek waņmu yâkņe yuwu sâm ekuop. “Anitâņe mâmâņe otgihimu kunyeņe manbuat.” Yawu sâm ekuop. ⁷ Yakât otmâ topyetņe girawu nâņgânom? Âlâņe kunņe manop? Melekiserek yâkņe me, me Awaraham yâkņe? Yakât yuwu sâwe. Awarahamņe Anitâhât pat kuwaņgiop ya mem Melekiserek waņop. Yakât otmâmâ Melekiserekņe Awarahamgât kunņe manop. Nâņgâmune yawu oap.

⁸ Otmu torokatmâ yuwu sâwe. Senņe âlâlâ yu me ya yeņe sâsâņambâ kâsikum konok mem Lewi sen yiņgiminiwi. Otmu Lewi sen mum gawi ya yengât topyeņe yamâ kulemguwi. Yâhâ Melekiserek yâkât topņeâmâ ki kulemguwi. Topņe yakât otmâ Melekiserekņe hotom uminiwi ya yengât kunyeņe manop. Nâņgâmune yawu oap. ⁹⁻¹⁰ Otmu Lewi sen manbi ya gurâ ki tetenjetâek Awaraham Lewihât hâkuņe yâkņe Melekiserek senņe âlâlâ ya waņop. Yawu gârâmâ Lewi sen yâkņe Awaraham yâkâlembâ tetem torokatmâ gawi yâkņeâmâ yawuâk waņbi.

Bulâņe ki teteop yakât otmâmâ Anitâņe Lewi sen yamâ mem ge katyehop.

¹¹ Lewi sen yengâlembâ lok kunņe âlâ, kutņe Aron, Mose imiņe. Otmuâmâ Anitâņe âiyenahât topņe ya sâm tetem Mose ekumu kulemguo den ya lâum hotom um manmâ gawi. Hotom um manmâ gawi yapâ manman kârikņahât bulâņe ki teteop. Ki tetemu Anitâņe Lewi sen yengât nâņgâmu kakņe olop. Nâņgâmu kakņe otmu lok topņe âlâ, ikņe nanņe Yesu hâņgângumu ge manman kârikņahât mâtâp mem teteningiop. ¹² Otmu Lewi senņe hotom u uhâk mâtâp watminiwi ya pesuk sâek sâm yâkņeâmâ emelâk aņgoân Anitâņe Melekiserek âi sâm waņop ya torokatmâ tuhuop. Tuhum pesuk pilâm manman kârikņahât pat yakât bulâņe mem teteningiop. ¹³⁻¹⁴ Yawu gârâmâ kutdânenņe Yesu yâhâmâ Yura sen yapâ gâtņe. Yawu gârâmâ Moseņe Yura sen yengât hotom um mannomai sâm ki ekyongop. Yakât otmâ Yura amboņe âlâņe hotom ki uop, bia kârikņe.

¹⁵⁻¹⁶ Yâhâ, Yesuņeâmâ gem Melekiserek yâkât âi ya torokatmâ mem manop yakât nâņe yuwu nanņan. Anitâņe Lewi sen yâk yengât orotmemeyeņe yakât nâņgâmu tâņât otmu yaņak benņe nanņe hâņgângumu ge nengât sâm muop. Mumuņambâ yahatmâ Âwâņe Anitâhâlen yâhâmu tawot. Tatmâ nengât sâm ulitgumap. ¹⁷ Yakât Anitâņe nanņe ekumu lok yaņe den kulemguo ya yuwu tap.

“Aņgoân lok âlâ, kutņe Melekiserek sâm, yâkņe lohimbî yengât tosayaņahât sâm hotom unihiwuapgât âi sâm waņmune mem gaop. Yawu gârâmâ âi ya sâm gihimune gâņe torokatmâ tuhum yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu yuwuhât sâop. Emelâhâmâ Lewi senņe topņe katmâ Moseņe den kulemguo ya lâum hotom um orotmeme topņe topņe otmâ manmâ gawi. Yamâ benņe yâk yengâlen bulâņe âlâ ki teteop. Otmu yaņe tânnongowuapgât dop âlâ ki teteop.

Yakât otmâ Anitâne nângâmu ki ârândân otmu nanje Yesune mâtâp âine meningiâkgât hângângumu giop. Gem âi sâm wanop ya tuhum pesuk pilâm âwâjahâlen âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yakât otmâ nenje biwinenjanje hewewen otmu Anitâ orop den alahunomgât mâtâp teteningiop. Yakât nângâm yâkâlen biwinenjanje kepeim manmâ yâhânom. Yâhâ Yesune mâtâp âine mem teteningiop yakât topne ikniâk tap yakât torokatmâ âlâ sâwe.

²⁰⁻²¹ Anjoân Lewi senje topne katmâ hotom une sâm âi ya mewi sâp yan Anitâne yâk yengât den âlâ ki hikuop. Âi ya in topne katmâ mewi. Yâhâ Anitâne ikjahâk den hikum nanje âi sâm wanop. Anitâne den hikum nanje ekuop ya lok yanje yuwu.

“Anitâne den yuwu sâm hikumu ya kârikne olop. Âi ya sâm gihimune gâne torokatmâ tuhum yâhâwuat.” Yawu kulemuop.

²² Otmu kândikum Moseje Lewi sen âi sâm yingimu mem gawi ya pesuk sâop. Yâhâ Yesune Anitâhât senjan âi ya memap yamâ ki pesuk sâwuap. Yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

²³ Otmu âlâ sâwe. Lewi senâmbâ gâtne lok dondâne âi ya mem mum gawi. Mum ganjetâ yâk yengât tepyeje kâlehengâtjanje nep ya torokatmâ mem gawi. Otmu ya yawuâk âi mem yanak mum gawi. ²⁴ Yâhâ Yesuneâmâ mumu ki pesuk sâop. Yesu yamâ mum yahalop. Yahalop gârâmâ yâhâpne ki mumbuap. Otmu âi miop ya yawuâk mem yâhâmbisâp. Yakât otmâ yâkne Lewi sen kerek yengât kunyeje tatmap. ²⁵ Yakât otmâ Anitâne umam sâningiâkgât nenje biwinenje yâkâlen kepeim manmâ yâhâmunjeâmâ Yesune tihitnenje otmâ âwâne ulitgum yâhâwuap. Yanâmâ âwânanje nen den âiân katnenekbuapgât dop ki otbuap.

²⁶ Yesune konok sâreerenekbuapgât dop. Yâkât topne ikniâk tap. Yâhâmâ uwawapne bia manmâ tosa âlâ ki olop. Yawuhât âwâne Anitâne mumunambâ mem yahalop. Mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu orowâk tawot.

²⁷ Otmu torokatmâ sâwe. Lewi senje, anjoânâmâ yeje tosayeje Anitâne pilâyingiâkgât hotom uminiwi. Otmu yakât kakjanâmâ Anitâne lohimbi yengât tosa pilâyingiâkgât nângâm hotom uminiwi. Yâhâ Yesune dop yawuya ki olop. Yâhâmâ tosa bia manmâ gam muop. Otmu yamâ ikjahât otmâ ya ki olop. Yakât bulâneâmâ yuwu teteop. Nengât tosa ya âwânanje pilâningiâk sâm ikjak nengât sâm mumu ârândân olop. Yawu gârâmâ nengât sâm yâhâpne mumbuapgât mâtâp âlâ ki tetewuap. ²⁸ Otmu yakât den pâne tâlâwâk âlâ sâmune nângânet. Anjoânâmâ Moseje âi yakât topne kulemgum kalop ya watmâ Lewi sen âi ya sâm yingimu mewi. Yâhâ lok biwi nângân nângannenje yamâ bâleje, nen hârokne otmâ tâpikgum tosa mem gamain. Yâhâ Moseje âi sâm yingimu mem manmâ gawi yakât kakjanâmâ Anitâne ikne nanje âi sâm wanmu miop. Yâhâ Anitâ nanjahât topneâmâ ikniâk tap. Yâkne âi ya mem târârâhâk manmâ gam muop. Otmu mumunambâ yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tawot. Yakât otmâ âi miop yakât bulâne tetewuapgât nângâm engat yâhâp ki otmain.

8

Anitâne den hângine pilâm yan âine ya mem kârikne tuhuop.

¹ Otmu den kulemgum yukât topne yamâ yuwu tap. Nengât Kutdânenje yamâ Yesu. Nenje yâkât topne nângâm hengenjuain. Yâhâmâ âwâne himbimân tatmap yâk orop dopyetne konohâk. ² Emelâk anjoân tâmbâlipnennjanjeâmâ hotom u uhât selep tuhuwi yan Anitâne tosayeje pilâyingiâkgât hotom um gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ Anitâ nanjanje âwâne orop tatmâ âwânanje tosanenje pilâningiâk sâm ulitgumap.

³ Yâhâ Moseje den topne kulemgum kalop ya Lewi senje lâum Anitâne tosa pilâyingiâkgât lama me nâi me âlâlâ ya gâim katmâ hotom um gawi. Yâhâ Yesuneâmâ lama me âlâlâ ya ekmu târât otmu ikne manmanje ki alitmâ kawenenjan kinmu kunjetâ muop. ⁴ Mum yahatmâ himbimân yâhâmu âwâne orop tatmâ âi ya mem tatmap. Yâhâ

hânân yuân Lewi senje Yura ambolipne yengât girem den watmâ Anitâne Yura lohimbi yengât tosa pilâyinngiâkgât âi mem mansai. Yakât otmâ Anitâ nanñane torokatmâ nep membâpgât gewâk ki teteop.

⁵ Lewi senâmbâ gâtñane hotom u u emetñan yâhâm âi topne topne yan memai. Yâhâ yakât bulâñeâmâ himbimân Anitâ tatmawân tap. Otmu angoân emelâhâmâ Moseñe hotom um yâhâminiwi yakât selep kuñet sâmb topne kalop yanâmâ Anitâne yakât topñeâmâ yuwu sâmb tetem ekuop.

“Gâ emelâk Sinai pumñan yâhâ sâp kâlep manon yan himbimân nâhât kawine tap ya tiripgohomune ehon. Yakât otmâ ekyongorâ ya dop kum kuñet.” Yawu sâmb ekuop.

⁶ Yawu gârâmâ Kutdânenñe Yesu ikñak himbimân yâhâm nenñe lohottne otmaingât âwâñe Anitâ ulitgum tatmap. Yakât otmâ yâkñe Lewi sen kerek yengât kunñe tap. Otmu âlâ sâwe. Moseñe den sâmb teteop yakât bulâñe ki teteop. Yâhâ Anitâne ikñe nanñe hângângumu ge den eknongop yamâ bulâñe teteop.

⁷ Yâhâ Mosehât girem den yakât bulâñe âlepñeâk tetem gaop mâneâmâ Anitâ nanñahâlen kulem bulâñe teteop yu ki tetembâp. ⁸⁻⁹ Yawu gârâmâ Anitâne Mose ekumu den kulemguop yamâ kerehâk ki lâuwi. Ki lâuñetâ Anitâne nâñgâmu bâlemu yakât den âlâ yuwu sâmb hikuop yakât topñe sâmb tetemu poropete âlâñe kulemguop ya yuwu tap.

“Angoânâk nâñe Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ dâiyekmâ taka girem den ya yingim yâk orop den hikuwan. Yawu gârâmâ yâkñe den ya hâkâñ otmâ kuwi. Yakât otmâ nâku yawuâk yengât hâkâñ otmâ betyongoan. Yakât otmâmâ hâmbâi sâp âlâenâmâ Awarahamgât sen, komot yâhâp, Isirae yet Yura, yâk orop den hikumune yan kârikñe tatmâ yâhâwuap.

¹⁰ Otmu den topñe yamâ yuwu. Sâp âlâenâmâ den mâtâpñe ango hikuwom yakât bulâñe yamâ nâñe biwiyeñan kâmetbom. Otmu nâñgân nâñgânyeñan kulemgumune tatmâ yâhâwuap. Yawu otmâ nâñe yâk orop tatmâ tihityeñe otmâ yâhâmbisân.

¹¹ Sâp yanâmâ lok yahat yahatñe me lok gehene, kutyene orop me kutyene bia, ya kerehâkñe nâhât topñe topñambâek nâñgânomai. Yakât otmâ nâhât topne ki pâpgum âi pâi tuhuanginomial.

¹² Otmu sâp yanâmâ nâñe yengât tosa me orotmeme bâleñe yakât matñe ki yingiwom. Nâñe umam sâyingim otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpñe ki nâñgâwom.” Anitâne yawu sâop.

¹³ Otmu yakât yuwu sâwe. Den yakât bulâñe yawu tetewuap. Otmu angoân Anitâne den hikuop yakât Moseñe kulemguop ya bulâñe ki teteop. Yakât otmâ dop kum yuwu sâmbune nâñgâñet. Nak âlâ esenñane gimbangum mum beretek sâmb gemap yakât dopñeâk den yanñeâmâ bialop. Yawu gârâmâ Anitâne den âñe hikuop yakât bulâñe tetem henñeñguwuap.

9

Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ Anitâ mepaeminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâne girem den ya tâmbâlipnenñe yingim yâk orop den hikuop sâp yanâmâ orotmemeyene topñe topñe otmâ manñetâ ârândân olâkgât Anitâne yakât topñe Mose ekumu kulemguop. Otmu âlâmâ hotom ya girawu unomial yakât topñe ya gurâ yawuâk sâmb tetem ekuop. ² Yâhâ hotom uminiwi selep yakât topñeâmâ yuwu. Angoânâhâmâ hotom uminiwi yanñe âiyene tuhuñetâ kâtâpyongoâkgât sângum kâlep ya hikunñetâ ge sârârârâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâ sâmb mepaenom,” yawu kunbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñe in manmaine ya kâlehen yâhâmai sâmb samut katbi. Otmu kâlehen yamâ lambe saum katminiwi yakât kawe. Otmu banga um yan Anitâhât pat kuwangim mem yâhâ katminiwi yakât kawe. ³ Yâhâ yakât kâlehenâmâ sângum âlâ kâlep pato ya yawuâk hawamgum katmâ hikunñetâ ge hârândânâk kinop. Otmu kawe yakât kutñeâmâ “Anitâhât welâmñe,” yawu sâmb kunbi. Yawu otmâ Anitâne

yan ge tatmap nângâm Lewihât komot kunyene yâkjak yan yâhâminiop. ⁴ Otmu alata âlâenâmâ sot hotomne topne topne uminiwi yakât kawê. Alata yamâ golinjak tuhuwi. Otmu Mose ne emelâk girem den tapeân kulempuop ya mem yakât emetne golinjak tuhum katjetâ talop. Otmu âlâmâ angoân Aihita hân pilâm lok ki manmaiângen taka manjetâ yan Anitâne sot âlâ, kutne mana sâmb, ya yingiminiop yakât nombotne yamâ belo âlâ golinjak tuhum katbi yan mânujâmâ katjetâ tatminiop. Otmu âlâmâ Arongât howan ya emelâk elelek sâmb kulem olop ya. Ya yâhâp yâhâp mem hâwurum tapeân Mose ne kulempuop ya orop konohân katjetâ tap. ⁵ Otmu yakât kakjanâmâ anjelo yâhâp yetgât umutyetne yamâ golinjak tuhum yan kânângâyelekjetâ kinminiowot yamâ yuwu nângâwi. “Anitâne yâk yetgât hohetyetjan ge tatmâ tihitnenne otmap. Yakât ikne laninne pato yane yâk yetgât hohetyetjan tetemu ekmain.” Yawu nângâwi. Yawu nângâm yan hotom uminiwi yâk yengât kunyene noniñ bulimakao hepne tuangumu geminiop. Otmu den yu ekyongomune kâlep kâlep olâkgât ki nanjan. Yawuhât tâlâwâk sâwoman.

⁶ Otmu tâmbâlipnennane yu me ya otnehât nângâwi. Yamâ Lewihât komolân gâtne yane kawê âlâ, kutne “Anitâ sâmb mepaenom,” yan hilâm ârândânjak yâhâm lohimbi kerek belângen manbi yengât sâmb Anitâ ulitgum mepaewi. Otmu lohimbine yu me ya Anitâ wannehât nângâwi yamâ mem kawê yan katmâ gawi. ⁷ Otmu hotom u u yakât kawê, kutne “Anitâhât welâmne” yan hotom um gawi ya yengât kunne, lok konohâkne, yâhâmâmâ ikne, otmu bukulpne nombotne, otmu Isirae lohimbi kerek yâkne otmâ tâpikgum manbi ya kerek yengât tosa ya Anitâne pilâyngiâkgât yan yâhâop. Otmu yambu konok yakât biwinjan hilâm konohâk Anitâhât kawenjan yâhâm noniñ bulimakao lokne kum ya hepne tuanguminiop. ⁸⁻⁹ Otmu Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne biwi nângân nângânnenne mem hewewen tuhumu yakât topne yuwu nângâwin. Hotom uminiwi yakât kawêan lohimbi kerehâkne ki yâhâminiwi. Yawu nanjan. Otmu Lewihât komolân gâtne âiyene tuhum yan Anitâne ya ekma tep âlep nângâyngiâkgât ya otminiwi. Yamâ ya ekmamâ yuwu nanjan. ¹⁰ Orotmemenenne âlâlâ yu me ya ki orotne sâmb kuanjiwin, me ki nejet sâmb, me ki mejet sâmb undip karangiwin ya ihilâk lonğâmâmâ otmâ tâpikguminiwin. Otmunne bâleminiop yakât tosa Anitâne pilâningiâkgât hep tuanguminiwi. Hep tuanguminiwi yane tânnongom manman mem teteningimbâpgât dop ki talop. Yaneâmâ orotmemenenne bâlene ya ekmunne teteâkgât yawu otminiwin. Yawuâk torokatmâ otmâ ganjetâ Anitâne nângâmu ki ârândân olop. Yawu gârâmâ yâkne biwinenne ekma nângâm ikne nanne tâñ tâñâkne mâtâp âine meningiâkgât hângangumu giop. Gem yan hotom uminiwi yakât bonne yamâ yâkne mem teteop.

Yesuneâmâ mâtâp âine mem teteningiop.

¹¹ Otmu yakât topne nângâm henjenjunjetgât torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Hânân yuân hotom u uhât selepne tuhuwi yan Yesune ki yâhâm hotom ya uop. Bia kârikne. Yâkneâmâ himbimân yâhâm âwâne Anitâ orowâk tatmâ manman kârikne yakât pat kuningim yakât bulâne nenne menehât alahum tatmawot. ¹² Otmu âlâ yuwu sâwe. Hotom um gawi ya yengât kunjaneâmâ noniñ bulimakao gâim hep ya mem sângum kâlep mem yahatmâ kâlehen baminiop. Bam yan Anitâhât welâmjan hep tuangumu kakjan geminiop. Yesu Kiristone yawu ki olop. Yâkneâmâ kawenennan kinmu kunjetâ muop yan ikne hepne tosanenne piringiop. Yâkne yawu otmâ Anitâhâlen yâhâm sârerenehop. Yawu olop yakât otmâ nenne yâkât manmanân torokatmâ manmâ yâhânom.

¹³ Yâhâ emelâhâmâ yuwu otminiwi. Lohimbi âlâ me âlâne lok mumune wâimai sâmb Lewihât komolân gâtne samut katminiwi. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne wâinomai yanâmâ Lewihât komolân gâtne bulimakao nanne gâim unjetâ sem kou otminiop. Kou yane mem lok mumune wâiop yakât hâkjan samut ya biatbangiâkgât moseleminiwi. Otmu âlâmâ hotom um yan yuwu nângâminiwi. “Yâkneâmâ noniñ bulimakao gâinetâ yakât hepne gem yan nenne manman âlongo longo me tosa bia mannehât gem piriap,” yawu nângâm yan otminiwi. ¹⁴ Yuâmâ Kiristo yâkne giop. Yamâ Anitâhât Wâtgât

Mâmâñahât Heak embânân âlâlâ ki tetemuâk tatmâ gamap yañe mâmâñe otbanjimu tosa bia manmâ gam kawenennan kinmu kuñetâ mum yan ikñe hepñe giop. Yawu otmâ biwi nânğan nânğanennenñe hewewen otmu Anitâhât tem lâum hon bawanjinehât manmunñe bâlem gaop yakât tosa yamâ konohâk pirimu biatmâ meteop. Yakât otmâ loggât orotmeme tânjat ya pilâm biwi nânğan nânğanennenñe yâk konok hikum yâkât pat manmâ yâhânôm.

¹⁵ Otmu torokatmâ sâwe. Anitâñe dâinenekmâ manman kârikñe yakât pat kuningim den hikuop yakât bulâñe menehât Kiristoñe nengât sâam muop. Mum yan otmunñe bâlem gaop yakât Anitâñe matñe umatñe ningimap sâam yakât manman kârikñe yakât mâtâp âiñe mem teteningiop. Otmu emelâk Lewi sen yengât amutgen manmâ mâtâp ya watmâ otmunñe bâlem gaop yakât tosa ya Yesuñe pilâningim sârenerenehop.

Moseñe noniñ bulimakao hepñe mem tuangguop.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu nenñe orotmemeâmâ yuwu tap. Umatñe âlâlâ yu me ya teteningimu munomân senñe âlâlâ yuwu yawuya miaknomai yawu sâamâmâ nan baralipnenñe yamâ bânennenñe bânñe yakât pat kuyingimain. Otmu den ya sâam pat kuyingimain yakât bulâñe yamâ orowâk manmâ yâhânômân yan bonñe ki teteyingiwuap. Nen mumunñe yakât kakñan bulâñe yamâ âlepñe miaknomai. ¹⁸ Yakât dowâk Anitâñe angoânâmâ den ya sâam hikuop yakât bulâñe teteâkgât Moseñe den ya kulemgum inâk ki kalop. Yuwu otmâ kalop. ¹⁹ Yâkñe pepa mem lohimbi komot pato yañe Anitâhât den ya topñambâek nânğanjetâ keterahâkgât ekyongomu nânğanwi. Otmu den sâop yakât bulâñe ya tetem heñgeñguâkgât yâkñe noniñ bulimakao hepñe ya to orop menduhum memâmâ tuangumu pepaen giop. Tuangumu gemu nak bân bânñe mem losohomâmâ sângum âlâ mem yakât potonñan kepeim hewân kalop. Katmu hewâk pato otmuâmâ den ya sâam teteop yakât bulâñe teteâkgât hep tuangumu lohimbi kerek kakyeñan giop. ²⁰ Yawu ekmâ topñe nânğanjetgât yuwu sâam ekyongop.

“Girem den Anitâñe sâam hikuop ya lâum manñetâ bulâñe teteyingâkgât hep yuâmâ mem tuanguan. Yakât topñe ekmâ nânğan heñgeñgunomai.” Yawu sâam ekyongop.

²¹ Otmu yawuâk wahap yu me ya Anitâñe nânğanyingiâkgât sâam katbi ya kakñan gurâ hep mem tuangumu giop. ²² Otmu den kârikñe emelâk kulemguop yakât topñe yuwu tap. Noniñ bulimakao me âlâlâ ki gâim hepñe lâum moselenjetâ geminiop yanâmâ tosayeñe yawuâk tatminiop. Yâhâ lâum moselewi yanâmâ Anitâñe tosayeñe pilâm umam sâyingiopgât mâtâp ya teteyingiop.

Yesuñe nengât tosehât otmâ mumu ârândân olop.

²³ Otmu Moseñe hep ya mem senñe âlâlâ ya kakñan tuangumu giop ya ârândân olop. Yâhâ yiwereñe yuâmâ senñe âlâlâ hep yañe tuanguop yakât bonñe himbimân tap. Yakât hep tuanguop yañe bulâñe ki olop. Yakât otmuâmâ heñgeñguâkgât Yesuñe himbimân yâhâop. ²⁴ Yawu gârâmâ Anitâhât kawe bulâñe ya himbimân tap yakât Yesuñe yuân hânân in selep kum yan yâhâ hotom uwi yan ki yâhâop. Yâkñeâmâ himbimân yan yâhâop yanâmâ yâkñe nenñe lohotñe otmaingât âwânñe mâmâñe otningiâk sâam ulitgum tatmap. ²⁵ Otmu torokatmâmâ âlâ yuwu sâamune nânğanjet. Hotom um gawi ya yengât kunyeñe yambu ârândânâk yâhâ noniñ bulimakao me âlâlâ hepñe lâum tuanguminiop. Yâhâ Kiristoñe yambu ârândân ki mum hepñe gemap. Yâhâmâ sâp konok kuñetâ muop yan hepñe gemu ârândân olop. ²⁶ Yawu gârâmâ Kiristoñeâmâ yâkñe otminiwi yawu ki olop. Yawu olop mâne emelâk embânân lohimbi kândikyotgop yapâek yambu ârândân kuñetâ mum hepñe gembâp. Yâhâ yâkñeâmâ ya ki olop. Âwânñe tosanenñe pilâm umam sâningiâkgât mâtâp âiñe mem teteningim kawenennan kinmu sâp konok kuñetâ muop yan ikñe hepñanjak nengât tosanenñe pirimu ârândân olop. ²⁷ Otmu Anitâñe sâop yakât nen munom yakât kakñan biwinenñe ikñiâk ikñiâk ekmâ nânğan topnenñe mem tetewuap. Mem tetemâmâ otbin mewin yakât matñe âlâku ikñe ambo ambo

ningimu menom. ²⁸ Yakât otmâ lohimbi nengât tosa ya bialâkgât Anitâne nângâwanjimu Yesu ne nengât toshât otmâ muop. Mumu ârândân sâop gârâmâ Yesu ne yâhâpne mumbuapgât dop âlâ ki tap. Emelâk mumu otmu ârândân olop. Yakât otmâmâ nenje biwi nângân nângânnenje yâkâlen katmâ manmunje yanâmâ yâkne den âiân yâhâpne katnenekbuapgât dop ki otbuap. Yâhâ nenje biwi nângân nângânnenje yâk kepeim manmunje taka menenekmu orowâk ari manmâ yâhânom nângâm biwinenja ne yakât mem mambothanjim mannom.

10

Emelâhâmâ hep tuanguminiwi yamâ imbiâk otminiwi.

¹ Otmu emelâk Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwi ya yengât kunje âlâne yambu ârândânâk hotom uminiwiân noniñ bulimakao me âlâlâ hepne mem yâhâ tuanguminiop. Yakât otmâ lohimbi ne tosaye ne ya bunewâk pesuk sâyingimu Anitâhâlen torokatnomai yakât mâtâp ki teteop. Yâkâlen torokatne sâm pâpguwi. ² Yâhâ sâp yan tosaye ne ya pesuk sâop mâne hotom uwi yakât kakñan âi ya yâhâpne torokatmâ ki membâp. Otmu tosaye ne ya emelâk bialop mâne manman sânduhân manbâi. ³⁻⁴ Yawu gârâmâ otñetâ bâlem gaop yakât nelâm yongomapgât yambu ârândânâk hotom uminiwi ya yengât kunyene ne noniñ bulimakao yakât hepne mem yâhâ tuanguminiop. Yawu otñetâ manmâ gawi yamâ tosaye ne yakât nângâmâk manmâ gawi.

⁵⁻⁶ Otmu tosaye ne yawuâk tatingimu manmâ gawi yakât Kiristone âwâne Anitâ den yuwu sâm ekuop ya poropete âlâne kulemguop.

“Anitâ, Kutdâne, gâmâ noniñ bulimakao me âlâlâ ya gâim hotom unjetâ nângârâ ya bonje ki otmap. Otmu hep mem tuangum mansai yakât nângârâ bonje ki otmap. Otmu sot um gâhât pat katmai yakât gurâ nângârâ tâñât otmap.

⁷ Yawu gârâmâ nâñeâmâ lok otmâ hoñ bahihim gâñe den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonje memune ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yawu sâm yan Yesu Kiristone himbim pilâm ge den yakât bulâne ya mem teteop.

⁸ Yâhâ den yakât topñeâmâ yuwu tap. Anjoân Kiristone den yuwu sâop.

“Gâmâ yâkne noniñ bulimakao ya gâim hotom umai, me hepne mem tuangunetâ gemap, me sot um gâhât pat sâm katmai ya kerek ekmâ nângârâ bulâne ki otmap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Isirae lohimbi ne Anitâhât den biwiyene ne ki kepeim lâum gawi, imbiâk lâum gawi yakât Anitâne nângâmu bâleop. ⁹ Kiristone den sâm teteop yan torokatmâmâ den âlâ yuwu sâop.

“Nâñeâmâ hoñ bahihim gâhât den tâñ tâñâk lâum yan yakât bonje memune ârândân otbuap.” Yawu sâop.

Yawu otmâ Anitâne den âlâlâ Mose ekumu kulemguop ya lâum hotom uminiwi ne yakât bulâne ki mewi. Yakât otmâ Anitâne bonje teteâkgât sâm nanje Yesu Kiristo hângângumu ge muop. ¹⁰ Yesu Kiristone iñe manmanje ki alilop. Yawu otmâ Anitâne âi sâm wanop ya lâum manmâ gam muop. Yakât otmâ tosanene ne kerehâk pilâningimu nenje Anitâhât senjan anjun bia manmâ yâhânomgât mâtâp ya sâm ningiop.

Yesu kunjetâ hepne gemu ârândân olop.

¹¹ Bukulipne, den yu yâhâpne torokatmâ sâwe. Anitâne nenekmu ârândân olâk sâm Lewi senje noniñ bulimakao gâim hep tuangum âlâlâ tâtâemâk otmâ gawi yakât bulâne ki teteop. ¹² Yawu otmâ ganjetâ Anitâne tosanene ne pilâningiâkgât Yesu ne nengât kawenenjan kinmu kunjetâ muop. Yawu otmâ yanâmâ manman kârikñahât bulâne ya teteop. Yawu otmâ muop gârâmâ yâhâpne mumbuapgât mâtâp ya ki tap. Emelâk ya otmu ârândân olop. Otmu mum yahatmâ Anitâhâlen yâhâ tat tat kârikne tatmâ

yâhâmbisâp. ¹³ Anitâne Satan bâlene otmu kasa nombotne mansai ya kerek hilipyongom mem ge katyekbuap yakât Yesune mambotmap. ¹⁴ Otmu sâmunne nângânet. Yesuneâmâ mum yahalop yâkâlen nenne biwinenñane kepeim manmain. Yawu otmunne Anitâne tosanenñe kerehâk pilâningimu ikne senñan salehâk manmâ yâhânom.

¹⁵ Otmu yukât topne teteâkgât Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakne topne ya sâm tetemu poropete âlâne kulemguop ya yuwu tap.

¹⁶ “Kutdânenñane yuwu torokatmâ sâop. Sâp âlâenâmâ den mâtâpne ango hikuwom yakât bulâne yamâ nâne biwiyeñan kâmetbom. Otmu nângân nângânyenñan kulemgumune tatbuap.”

¹⁷ Yawu sâmâmâ yuwu torokatmâ sâop.

“Nâne yengât tosa me orotmeme bâlene yakât matne ki yingiwom. Umam sâyingiwom. Yawu otmâ yakât yâhâpne ki nângâwom.”

Kutdânenñane yawu sâop. ¹⁸ Otmu “Umam sâyingiwom yakât kakñan otñetâ bâlem gaop yakât yâhâpne ki nângâwom,” yawu sâop. Yawu gârâmâ Lewihât senne hotom uminiwi ya yanâk pesuk sâop.

Anitâne pat kuningiop yakât bulâne menehât nângâm manmâ yâhânom.

¹⁹ Bukulipne, den sâm tetean yu nângâm heñgenñumâmâ topne yuwu nângânomai. Emelâhâmâ Anitâhât kawé ya sângumne hikum manguminiwi. Yamâ himbimân manman tap yakât umutne. ²⁰⁻²¹ Yâhâ yakât bulâneâmâ nengât sâm Yesu howanân kuñetâ mumu hepne giop. Otmu mum yahalop. Yâkne kunnene otmâ kulet sâningim Anitâ âwâñahâlen yâhâop. Yawu otmâ yâkne sângum ya gahaem pilâm Anitâhâlen yâhânomgât mâtâp âine mem kusânniopi. ²² Yawu gârâmâ yakât kakñan nen yuwu sâwin. “Emelâk tosanenñe ya bialop.” Yawu sâmunne toen mem katnenehop yakât nângâm biwi yâhâp ki otnom. Yawu otmâ Anitâhâlen haonmâ ârândâñ biwi nângân nângânnenñane kepeim yâk mepaem manmâ yâhânom. ²³ Otmu Anitâne den perâk ki sâmapne emelâhâk manman kârikne yakât pat kuningiop yakât bulâne mene sâm yâkâlen biwi nângân nângânnenñane kepeim mannom. Yawu otmâ engat yâhâp ki otnom. ²⁴ Yawu otmâ bukulpnenne orop biwi nângân nângânnenñane kepeiakmâ konohâk otmu mem hewewey tuhuakmâ buku konok orangim manmâ yâhânom. ²⁵ Lohimbi nombotñane lohotne otmâ ki menduhuakmâ Anitâ mepaem mansai. Neneâmâ yâkne otmai yawu ki otnom. Kutdânenne Kiristonne sâp girawuân taka menenekbuap yakât nângâm nenne menduhuakmâ Anitâ mepaem yâkâlâk nângâm mannom.

²⁶ Yakât torokatmâ sâwe. Den pat âlepne ya nângâm heñgenñum Yesuhâlen biwinenñane kepeim manmâ gain. Yawu gârâmâ nenne lohotne otmâ orotmemenenñe bâlene ya mem miwirikum torokatmâ otmâ yâhânom. Yawu otnom. Otmuâmâ Anitâne tosanenñe pilâningiâkgât yâhâpne kuñetâ mumbuapgât dop âlâ ki tetewuap. Bia kârikne. ²⁷ Yâhâ nenne orotmemenenñe bâlene ya miwirikum yâhâpne torokatmâ otmâ mannom otmuâmâ Anitâne matne umatne ningiwuap. Yawu otmâ hemân pilânenekmu gemunne kâlâpne senenekmu hâhiwin kakñan manmâ yâhâmbisâingât mâtâp tap. ²⁸ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Emelâhâmâ orotmeme yuwu otmâ manbi. Lok âlâ me âlâne Mosehât girem den ya loñgâenomai otmuâmâ lohimbi yâhâp me kalimbu yane yakât topne ekmâ nângâm ya sâm tetenjetâmâ papatolipyeñane yuwu sâminiwi. “Ya bulâñanâk orotmeme kiñgoñ ya otmâ mansap.” Yawu sâm yakât matne in yawu yongonjetâ muminiwi. Orotmeme yawu otmâ manbi. ²⁹ Yakât otmâmâ yuwu torokatmâ sâwe. Anitâ nanne nengât tosanenñahât otmâ kawenenñan kinmu kuñetâ mumu hepne giop. Yakât nângânetâ bulâne otmu lohimbi âlâ me âlâne yâkâlen biwiyeñe katmâ mannomai. Yawu gârâmâ yakât kakñan nângânetâ tâñât otmu betgunomai. Yawu otmâ Anitâhât Wâtgât Mâmâñahât Heak ikñahâk mâmâñe otyingim tihityeñe otmap ya gurâ yawuâhâk betgunomai. Lohimbi yawu manmâ yâhânomai yamâ Anitâ ikñak matne umatne yingimu

mem yanjak hem nâpumân kionnomai. ³⁰ Emelâhâk emet inânñan topñe tetemu eknehât Anitâñe den sâm tetemu poropete âlâñe kulemguop ya yuwu tap.

“Ninak matñe yingimune mem umatñe kakñan mannomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâm tetemu poropete âlâñe kulemguop.

“Anitâ ikñe lohimbilipñane denñe nâñgâñetâ gemu betbañginomai yâk den âiân katyekmâ topyeñe mem tetewuap. Topyeñe mem tetem matñe mem purik pilâyingiwuap.”

Yâkñe yawu otyingimu hâhiwin nâñgâm manmâ yâhânomai. ³¹ Yen yawu otmaihât yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâ manman amboñane sâm u hâhiwin kakñan manmaihât kingityeñahât ki oai, hâ? Yawuhât nâñgâm denñe lâum manñet.

³² Yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Yeñe topñe katmâ biwiyeñe Yesuhâlen katbi. Yawu otmâ topñe ya nâñgâm heñgeñguwi. Yawu otmâ biwiyeñe yâkâlen hikum lâum manmâ gañetâ lohimbilipñane belângen mansaiñe mem bâleyekbi. Mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawi. ³³ Otmu lohimbilipñane belângen mansai nombotñane yeñgâlen takam lok sensenân kinmâ senyeñan gem yongom mem ge katyekmâ girinyingwi. Yawu gârâmâ yeñeâmâ yakât sâm yâk yeñgât senyeñan lohotñe ki otbi. Otmu kasalipyeñane bukulipyeñe yawuâk otyingineñetâmâ yanâmâ yâk yeñgâlen torokatmâ tânyongowi. ³⁴ Yâhâ bukulipyeñe nombotñe yamâ mem pâi emetñe kâlehen katyekñetâ manbi yâk yeñgâlen ari sot um yingim tânyongowi. Yâhâ lohimbilipñane belângen mansaiñeâmâ senñe âlâlâ wuân me wuân tatyingioy yamâ kombo meyingiwiân yanâmâ ki gorâyingioy. Yenâmâ manman kârikñahât pat Anitâñe kuyingioy yakât bulâñe yamâ kombo meyinginomaiahât dop âlâ ki tap. Yakât nâñgâm manmâ gam biwi yâhâp ki otbi. ³⁵ Yakât otmâmâ topyeñe yuwu nâñgâm heñgeñgunomai. Yenâmâ emelâk gihityeñe ya kârikñe olop. Yawu gârâmâ umatñe topñe topñe teteyingiwuap otmuâmâ kârihem manman kârikñahât pat kuyingioy yakât bulâñe menehât nâñgâm mannomai. ³⁶ Yawu nâñgâm Yesuhâlenâk biwi nâñgân nâñgânyeñane kepeim manmâ Anitâhât tem lâuwangim yakât bulâñe ya menomai. ³⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâwe. Anitâñe sâm u poropete âlâñe emet inânñan den kulemguop ya yuwu tap.

“Takawuap yañe kâlep ki otmâek benñe takawuap. ³⁸ Otmu yeñe biwiyeñe nâhâlen katñetâ manman kârikñahât pat kuyingioy. Yakât otmâ ki lohotñe otmâ biwiyeñe houñ sâwuap. Yenâmâ pat kuyingioy yakât bulâñe menomai. Yawu gârâmâ yeñgâlen gâtñe âlâ me âlâñe mambotñetâ kâlep otmu biwiyeñe orotok sâm u betnohonomai otmuâmâ lohimbilipñane yawuya yeñgât nâñgâmune bâlemu umatñe kakñan katyekmune mannomai.”

Yawu kulemguop tap. ³⁹ Yawu gârâmâ yâkñe mansai yan ki torokatmâ mannomai. Yâhâmâ Anitâhât den ya nâñgâñetâ gemu betbañgiwi yakât matñe yâkñe ikñiâk ikñiâk kâpekyingiwuap. Yâhâ yeñeâmâ yawu ki otmâ mansai. Yakât otmâ biwi nâñgân nâñgânyeñe Anitâhâlenâk katñetâ kinmu yâk konok mepaem manñetâ Anitâñe meyekmâ manman kârikñane katyekbuap.

11

Anitâhât den nâñgâñetâ bulâñe olop yâkñeâmâ biwi yâhâp ki otbi.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâhâlen biwinenñane kepeimunñe kinmâ yâhâekgât nâñgâm mannom. Yakât topñe yuwu ekyongomune nâñgâñet. Anitâñe den sâop yakât bonñe yamâ tetewuap. Yakât otmâ nenñe Anitâhât den yakât nâñgâm engat yâhâp ki otnom. Teteningiwuap nâñgâm biwinenñane nâñgâmune bulâñe otbuap.

² Emelâk tâmbâlipnenñe nombotñane Anitâñe den ekyongop ya nâñgâñetâ bulâñe otmu yakât engat yâhâp ki otbi. Yawu otbi yakât otmâ Anitâñe nâñgâyingimu ârândâñ olop.

³ Embâñan topñe katmâ Anitâñe sâm u hân himbim âlâlâ topñe topñe biaembâ teteop ya nenâmâ bulâñanâk ki ekmâ manbin. Otmuâmâ nenñe Anitâhâlen biwinenñane kepeiwin

yamâ Anitâne yu ya olop yakât den pat sâm teteop ya nângâmunne bulâne dondâ oap. Den sâm teteop ya nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gain. Otmu yakât topne nângânetâ keterahâkgât emelâk manbi yâk yengât topyene ekmâ nângâne.

⁴ Yawu gârâmâ tâmbânenne âlâ, kutje Awe sâm, yâkne Anitâhâlen biwi nângân nângânne kepeim manop. Yawu manmâ sâp âlâen lama nanne gâim Anitâhât hotom uop. Yawu otmu Anitâne yâkât nângâmu ârândân olop. Otmu atanje, kutje Kain sâm, yâkneâmâ Anitâhât den ya nângâmu bulâne ki olop. Yakât otmâ yâkneâmâ sot inne hâwurum hotom ya umu Anitâne ekmu ki ârândân olop. Yakât otmâmâ kâine tepjan tâlimu imiñe kumu muop. Yâhâ imiñaneâmâ Anitâhâlen biwiñane kepeim pat kuwanjiop yakât bulâne hâmbâi membom nângâm manop. Yawu gârâmâ nenne Anitâhâlen biwi nângân nângânnenne kepeim yâkne olop yawuâhâk otmâ manmâ yâhânom.

⁵ Yâhâ lok âlâmâ, kutje Enoko sâm, yâkneâmâ Anitâhâlenâk biwi nângân nângânne kepeim manop. Yawu manmâ gamu Anitâne yakât nângâwanjimu âlôngo olop. Yakât otmâ ki muop. Anitâne golâek memu yâkâlen yâhâop. Yawu otmâmâ bukulpnaneâmâ “Enoko ya wosaken arap,” sâm pâinnetâ bialop. ⁶ Yawu gârâmâ yuwu nan gain. “Anitâ ya bulânâk tap. Yakât otmâ nenne yâkâlen biwinenñane kepeine sâm otmunneâmâ yâkne âlepne nângâningiwuap.” Yawu nan gain. Yawu gârâmâ nenne yâkâlen biwinenñane kepeim manmunne yanâmâ yâkne nenekmu ârândân otmâp.

⁷ Otmu dop yawuâk lok âlâ, kutje Noa sâm, yâkne Anitâhâlen biwi nângân nângânne kepeim manop. Yakât otmâ Anitâne tonjelâk pato takawuap sâm inânñan ekuop. Ekumu yâkâlen biwi nângân nângânne kepeiopegât otmâ engat yâhâp ki olop. Yawu otmâmâ biwiñane yuwu nângâop. “O yuâmâ nen kerek hiliwahom metenomosingin.” Yawu nângâm yan wanga tuhuop. Wanga tuhûm ikne hepne torehenlipne ya hârehâk wangaen yâhâwi. Wangaen yâhânetâmâ tonjelâk pato gem to niñ niñ sâm gam lohimbî biwi pâlâmne manbi ya aksihâk haranyongop. Yawu gârâmâ Anitâne den ekuop ya Noane nângâmu bulâne otmu yâkâlen biwi nângân nângânne kepeim denne lâuop. Yakât otmâ Anitâne nângâwanjim manman kârikñahât pat kuwanjiop

⁸ Yâhâ âlâmâ yuwu. Anitâne Awaraham ekum hân âlâ yakât pat kuwanjiop. Yakât pat kuwanjimu Awarahamne yâkâlen biwi nângân nângânne kepeim denne lâum kapiñe pilâm kapi âlâengen ariop. ⁹ Ari mem tetem yuwu nângâop. “Hâmbâi nâhât senne yuân manmâ yâhânomai yakât bonne hân yu mian.” Yawu nângâm emet bulâne ki tuhuop. Selep kandi kum yan manop. Yawu manmu nanne, Isaka sâm, otmu seseñe, Yakop sâm yâku yawuâk selep kandi kum yan manmâ gawi. Yâhâ Awaraham, Isaka, Yakop yâkne yuwu nângâwi. “Hâmbâi nengât sen hân yuânâk manmâ yâhânomai,” yawu nângâm yan yanâk manmâ gawi. ¹⁰ Yâhâ Anitâne Awaraham den ekuop yakât bulâne hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwiñane kepeim manop. Otmu Anitâne kapi âlepne nandoroñe sâop yakât bulâne himbimân tetewuap yakât gurâ nângâm manop.

¹¹ Otmu Awaraham imbiñe, kutje Sara, yâk gurâ yawuâk biwiñane Anitâhâlenâk kepeim manmâ gaop. Sarane kâsiâk manmâ gam sombo olop. Yâhâ embânñan emet inânñan Anitâne yuwu sâm ekuop. “Hâmbâi nange tetewuap.” Yawu sâm den ekuop ya nângâmu bulâne olop. Yakât otmâ sombo olowâke yamâ benne sombonahât nanne, Isaka sâm, ya mem ga kalop. ¹² Yâhâ Awarahamâmâ sombo dondâ otmâ mumuhât sâp emelâk wangiop. Yawu manowâke yamâ benne yâkne Anitâhâlen biwiñane kepeim yâkât den lâum manmâ gaop. Yakât otmâmâ nen yâkât sen mansainne tetem yanâk torokatmâ manmâ gain yu. Yawu gârâmâ nen Awarahamgât biwiñan gâtne lok yamâ saru sâtñan sak ekmain yakât dop mansain. Otmu pitu kingitne orowâk ewan kinmu ekmain yakât dop yawu.

¹³ Lohimbî kutyene yongonmâ aran yuñeâmâ Anitâne den sâop yakât bonne ya hâmbâi tetewuap nângâm yâkâlen biwiñane kepeim manmâ gam muwi. Otmu den sâop yakât bulâne yamâ manbi yan ki mem tetewi. Ki mem tetemâmâ yuwu nângâwi. “Nen kandi

mansain,” yawu nângâm biwiyenje ki giop. Otmu engat yâhâp gurâ ki otbi. ¹⁴⁻¹⁵ Lohimbi yu yan Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manmâ, “Nen kandi mansain,” yawu nângâm kapi âlâhât pat kuyingiop yakât bulâje tetewuap sâam manmâ gawi. Yawu gârâmâ “Nen kandi mansain,” yawu sâwi yamâ hânyenje tâmbâje yakât nângâm ki sâwi. Yakât nângâm sâwi mâne purik sâam âwurem ari kapi pilâm takawi yan manbâi. ¹⁶ Yawu gârâmâ Anitâje himbimân kapi âlepje nandorone yakât pat kuyingiop ya ambokunom nângâm denje lâum mem mete tuhum manbi. Anitâhât den tem lâum manmâ yan, “Anitâ Ambonenje,” yawu sâam mepaem manbi. Yakât otmâ Anitâje nângâyingimu ârândâj olop.

¹⁷⁻¹⁸ Otmu Awaraham yâkâlâk âlâ torokatmâ sâwe. Emelâk embâjân Anitâje Awaraham yuwu sâam ekuop. “Isakahât biwiñambâ gâhât seselipge hurunduñ sânomai.” Yawu sâop. Yawu sâop yakât kakñan Awarahamgât topje tetemu ekbehât Anitâje ekumu ikje nanje kumu mumu yâkât hotom umbe sâam nanje dâim ariop. ¹⁹ Dâim arimâmâ biwiñaje yuwu nângâop. “Nane ombe bisine konok yu kumune mumbuap. Kumune mumu yanâmâ Anitâje mumuñambâ mem yahatmu manbuap yakât wâtje tatbangiap.” Yawu nângâm yanâmâ hotom ya umbe sâam nanje dâim ariop. Otmu hâmbâi Anitâje sâamu lok mumuñambâ yahatnomai ya nângâm kinmâ nanje mem alata kakñan kalop. Katmu tatmu emelâk tewetje mem hâuwe sâam inanangumu yanâk Anitâje kuwanjiop. Emelâk muowâke yamâ nanje mem pilâm ariowot. Yawu.

²⁰ Yâhâ Isakanjeâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânñaje kepeim manop yakât otmâmâ yâkâlambâ nanyâhâtje yâhâp teteowot, kutyetje Yakop yet Esau sâam, emet inânñanâk Anitâje sâamu teteyitgiuwap yakât pat kuyitgiop.

²¹ Otmu Yakopje yawuâk biwi nângân nângânñaje Anitâhâlen kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yakât otmâmâ emelâk sombo otmâ kâmgum talop yan Anitâ mepaem nanje Yosepgât nanyâhâtje ya pat kuyitgiop.

²² Otmu Yosepje mumbê sâam otmâmâ Anitâje Isirae lohimbi Aihita hânâmbâ mem dâiyekbuap yakât emet inânñan seselipje yuwu sâam ekyongop. “Hâmbâi mâne yengât sen tetem sambe otmâ mannomai. Yawu otjetâ Anitâje yupâ mem dâiyekmu ari yengât hân sâam pat kuyingiop yan mannomai. Yakât otmâ nâmâ mumbom gârâmâ arinomai yan nâhât hahitne mem ari yan kurihineknomai.” Yawu gârâmâ yâkje ki biwi yâhâp otmâ sâop.

²³ Torokatmâ Mosehât sâwe. Mose âwâje mâmâñaje Anitâhâlen biwi nângân nângânyetñaje kepeim manowot. Yakât otmâmâ Aihita yengât lok pato, kutje Parao sâam, yâkje yuwu sâop. “Isirae ambolipje yengât nanlipyeñe ñaja ya yongonjetâ muñet,” yawu sâop. Yawu sâamu Mose âwâje mâmâñaje nanyetñahât kun kundenje ekmutâ âlepje otmu Parohât den ya kum yuwu sâowot. “Nannetje yu hâmbâi lok pato otbuap.” Yawu nângâmâmâ nanyetje lâum ari âlâengen manmutâ emetsenje kalimbu pesuk sâop. Yakât kakñan saka saka kâlehen katmutâ to kakñan yoloñ yoloñ otmâ talop. Otmu saka saka kâlehen tatmâ isem tatmu Parao baratñaje toen arim yanjak mem teteop. Yâkje mem tetemâmâ ñaja ya mem ari golemguop.

²⁴ Yawu otmu Moseñe pato otmâ Aihita yengât lok kunje pato otbuap yakât nângâmu gemu pilâyekmâ bukulipje yengâlen yâhâpñe torokatmâ manop. ²⁵ Yâk yengâlen torokatmâ umatje topje topje teteyingiwuap yakât nângâm ki gorâwanjiop. ²⁶ Yâhâmâ Anitâje pat kuyingiop yakât bulâje tetewuap yakât nângâm yâk yengâlen torokatmu orowâk manbi. Otmu Kiristo yamâ Anitâje hângângumu ge manmu nângâm bâlewanjim âlâlâ otbangiwi dop yawuâk otmâ manop. Yawu manmâ gam Aihita ambolipñaje Anitâ betbangim hâk sânduhân manmâ gawi yâk yengâlen torokatmâ tosa meman sâam kut miop yakât nângâmu tâñât olop.

²⁷ Yawu otmâ Anitâje pat kuyingiop yakât nângâmu bulâje olop. Nângâmu yawu otmu Aihita yengât patoyenahât kinjitñahât ki otmâ âi ya pilâop. Yawu otmâ yapâ pilâyekmâ

lok ki manmaiângen ari manop. Yan manmâ “Anitâ Ambonnenje ki ekmain yamâ bulâñanâk tatmap,” yawu nâñgâm kârikñeâk manmâ biwi yâhâp ki otmâ manop. ²⁸ Yawu gârâmâ Anitâñe ekmu ârândân otmu yâk hângângumu purik sâam Aihita hânân âwurem ariop. Yan ari Anitâñe ikñe anelone âlâ, kutñe Itit kiom Amboñe sâam, yâk hângângumu Aihita kapi ambolipñe yengât nanlipyeñe kunñe ya yongomu munomaihât yakât topñe ekuop. Ekumu nâñgâm biwi yâhâp ki olop. Otmu anelo yañe buku otningîâk sâam yâkât denñe lâum lama gâim hepñe yañe kâsikum yingimu emetyenahât gahatñan mem lâwâlewi. Yuâmâ inânñanâk Anitâñe Mose den ekuop ya nâñgâmu bonñe otmu ya watmâ olop.

²⁹ Otmu “Anitâñe den sâop ya bonñe tetewuap,” nâñgâm Isirae lohimbiñe Aihita hân pilâm saru gulune, kutñe Saru Kuriñ sâam, yakât sâtñan ari kinbi. Yan kinñetâ Anitâñe sâamu to ya keterakmâ torehen torehen otmu mâtâp teteop. Yawu otmu kâiyene hân liñmâ nombotgen bawi. Nombotgen banjetâ Aihita yengât hep bero yâku yawuâk betyenjan watyekmâ bawi. Tânâmñan bam tatñetâ Anitâñe sâamu saru yañe tuñ sâam gam lâum gulip tuhuyekmu haranyongop.

³⁰ Otmu Anitâñe den ekyongop yakât bonñe tetewuap sâam ya nâñgâñetâ bulâñe olop. Yawu gârâmâ manbi yañe kapi âlâ, kutñe Yeriko sâam, yan kasalipyeñe pañ kârikñe sâhâm yeñe yakât kâlehen tatbi yan takawi. Yan taka Isirae ambolipñe Anitâhât den lâum pañ kârikñe ya hawamgum yâhâm gem tatñetâ hilâm nombolân yâhâp pesuk sâop. Hilâm nombolân yâhâp ya pesuk sâamu yanâk pañ ya aksihâk ge liwarakmâ iop. Yawu otmu Isirae ambolipñe kasalipyeñe ya yâhâ yongom metewi. ³¹ Yawu otbi. Yâhâ yawu ki otbi yan mâtâp imbi âlâ manop, kutñe yamâ Lahap. Anjoân Isirae lok yâhâp hângânyotgoñetâ emet galemñe ekde sâam yâhâm giowot. Otmu imbi yañe yuwu nâñgâop. Isirae ambolipñe ki nohonomai nâñgâm lok yâhâp hângânyotgowi ya kapi ambolipñe yelekmai sâam mem mesanğutyelehop. Imbi yañe biwi yâhâp ki otmâ mesanğutyelehopgât otmâ yâhâ yongowi sâp yan imbi ya konok hâmeñe kinop. Yawu.

³² O, bukulpne, den sâamune dâiakmâ kâlep otmapgât den pâñe tâlâwâk sâawe. Tâmbâlipnenñe nombotñe Anitâhât den yakât bulâñe tetemu menom nâñgâm manmâ gawi ya yengât kutyene yuwu. Giton, otmu âlâmâ Barak, âlâmâ Samson, âlâmâ Yepita, otmu âlâmâ Dawiti, âlâmâ Samue, otmu Anitâhât poropetelipñe nombotñe. ³³ Lok yongonsan yuâmâ Anitâñe den sâop ya nâñgâñetâ bulâñe olop yakât otmâmâ biwi yâhâp ki otbi. Yawu otmâ kasalipyeñe yongom itit kiom tuhuyekbi. Yâhâ yâk yengâlen gâtñe nombotñe yamâ meyekmâ pusi papato sâtñe kârikñe, kutñe laion sâam, ya tatmaiân pilâyekñetâ gewi. Yamâ Anitâñe mâmâñe otyingimu mem pâlâmñe tuhuyekñetâ ki neyekbi. ³⁴ Yâhâ nombotñe âlâmâ mem pilâyekñetâ kâlâp kâlehen kionñi. Yamâ ki seye-hop. Yâhâ nombotñe âlâmâ kasalipyeñe tengâen kinbi yakât nâñgâm gem kewewetmâ ariwi. ³⁵ Yâhâ naom yâhâp muowot yamâ Anitâñe sâamu yâhâpñe yahatmutâ herone otbi. Yâhâ nombotñe âlâmâ kasalipyeñe mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ yuwu sâawi. “Âo, hâmbâi sâp patoen mumuñambâ yahatmâ herone kakñan manmâ yâhânom. Yakât ki gorâningîâk.” Yawu sâam Anitâhât den ya tâñ tâñâk lâum kinmâ muwi. ³⁶ Nombotñeâmâ kasalipyeñe meyekmâ senyenjan gem yongom mem âlâlâ tuhuyekbi. Yâhâ nombotñeâmâ tâk kârikñe mem sâhâyekbi. Yâhâ nombotñeâmâ lâm kâlehen panyekñetâ ge yaken tatbi. ³⁷ Nombotñe yamâ kasalipyeñe kâtñe yongonjetâ muwi. Nombotñeâmâ seheñe mem pâñ lâu lâu hâreyekbi. Nombotñeâmâ tewetñe enğatyene hâum tiñ tâñ meyekbi. Yâhâ nombotñeâmâ kasalipyeñe meyekmai sâam yan hâkyene alitmâ ari hewukñehen mesanğurakbi. Nombotñeâmâ sot me senñe âlâlâhât pâinmâ in po manbi. Yawu gârâmâ lohimbi belângen manbiñeâmâ yâk yekmâ mem bâleyekñetâ manbi. ³⁸ Anitâhât kasalipñe yawu otyingiwî. Yawu otyingim yâk watyekñetâ gem tiok taok otmâ âlâengen âlâengen ari manbi. Yawu otmâ ari lok ki manmaiângen, me dikin kâlehen, me bârâengen ari yan manmâ gawi.

³⁹ Lohimbi yuñeâmâ Anitâhâlen biwi nângân nângânyenjañe kepeim den sâop yakât nângâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ gawi. Yakât otmâ yekmu ârândân otmu manman kârikjahât pat kuyiñgiop. ⁴⁰ Yawu gârâmâ Anitâhât lohimbi yañe hionakmâ nombotjañe kulet sâyîngim yenjâk bulâñe menomaihât dop ki tap. Yawu nângâm pat ya kuyiñgimu nengât tâmbâlipnennjañe manmâ gawi yamâ bonñe ya in yawu ki mewi. Yawu gârâmâ nen orowâhâk manman âlepñan manmâ yâhânôm.

12

Anitâñe ikñe nanñe baratñe sâm menenehop.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Nengât tâmbâlipnennjañe Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenjañe kepeim manmâ biwi yâhâp ki otmâ manmâ gam muwi. Yakât nângâm den âlâen hâum sâmune nângâñet. Tâmbâlipnennjañe kurâp kinmâ hawamnongom nenekmâ tai yakât yengu yâkñe Anitâhât den lâum ki lohotñe otmâ gawi yanâk torokatmâ mannomai. Manmâ biwiyenje gemu lohotñe otmaihât orotmemeyene bâleñe ya kerehâk bet pilâm hewewen otmâ Anitâhât den lâum yâkâlen biwiyenjañe kepeim manmâ yâhânôm. ² Yawu otmâmâ Yesuñe kerek nengât nângâningim manman bâleñahât Amboñe, kutñe Satan, yâkât bâtñambâ menenekmâ yâk mem ge kalop. Yakât nângâm Yesuñe herone otmâ ki lohotñe olop. Yâkñe hâhiwin kakñan manmâ senñan gewi yakât nângâm sât gum kinmâ hâkñe ki alilahop. Yakât otmâ âwâñe Anitâ yâkât lau lâum manmâ muop. Mum yahatmâ kulet sâningim himbimân yâhâm kunnennje pato otmâ tap. Otmu âwâñe ai sâm wañop ya biwiñe tinâk kepeim manop. Yawu manmâ ki biwi yâhâp olop. Yakât nengu yawuâk yâkât nângâm torokatmâ manmunñe ârândân otbuap.

³ Yesu mem âlâlâ tuhuñetâ yan hâhiwin nângâop. Otmu sâp yiwerene yu umatñe topñe topñe teteyiñgiwuap. Umatñe teteyiñgimu Yesuñe olop yakât den pat ya nângâm henñegumâmâ biwiyenjañe ki gewuap. ⁴ Otmu yenje lohotñe otñetgât Satanñe perâkñe topñe topñe mem gamap yan ki lohotñe oai. Otmu Anitâhât hâkân otmainje mem âlâlâ tuhuyekñetâ yan gurâ kârikñeâk mansai. Umatñe kakñan yâhâmu Yesuñe kârihem kinmâ hâhiwin nângâm muop. Umatñe yawuya yengât kakyenjan ki yâhâmap. Yakât otmâ yenje yâkâlen biwiyenjañe kepeim kârihem manmâ yâhânôm.

⁵⁻⁶ Bukulipne, yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe tihitnennje otmap yakât nângâm poropete âlâñe den kulempuop ya yuwu tap.

“Awoñnennje Anitâ yâkñe tepñe nângâningimap. Otmu nenñe otmunñe bâlemu mâtâp bâleñan ari hiliwahomaingât yâkñe kuwiknenekbe sâm hâhiwin ningimap. Hâhiwin ningimu yanâmâ biwi nângân nângânnennjañe keterakmu yâkâlen torokatmâ komot konohâk manmâ yâhânôm. Yawu otningimap yakât nângâm Anitâñe yen kuwikyekmu yenje yakât ki hâkân otnomai. Otmu yen kuwikyekbe sâm yawu otyiñgimu yenje biwiyenjañe ki gewuap.”

Den yawu tap. Yakât yu nângâm mem mannomaiân umatñe topñe topñe teteyiñgimu biwiyenjañe ki orotok sâwuap.

⁷ Yakât yuwu torokatmâ sâmune nângâñet. Nan baralipnennjañe den kuñetâ me otmâ tâpikguñetâ yanâmâ yongom mem kuwikyekmain. Yakât dopñeâk Anitâñe sâmu umatñe topñe topñe teteningimap. Yakât otmâ umatñe âlâlâ teteyiñgiwuap yan yuwu nângânôm. “Main, yuâmâ Anitâñe ikñe nanñe baratñe sâm yakât kuwikneneksap.” Yawu nângâm herone otmâ mannomai. ⁸ Yawu gârâmâ Anitâñe ki kuwikyekmap mâne yenje ikñe nanñe baratñe bia, mandu tâñât otbâi.

⁹⁻¹⁰ Otmu torokatmâ sâmune nângâñet. Awoñlipyenjañe yongom mem kuwikyekñetâ yâk yengât amutgen manmâ denyene lâum manmâ gamai. Yawu gârâmâ Awoñyene himbimân tatmapñe mem kuwikyekmu yakât gurâ ki hâkân otnomai. Yâkñe mem kuwikyekmâ gamap yakât bulâñeâmâ himbimân ikñe orowâk mannomaihât nângâm yawu otyiñgimap. ¹¹ Otmu yakât torokatmâ âlâ sâwe. Awoñyene Anitâñe kuwikyekmâ

gamap yanâmâ hâhiwin nângâm tep bâle otmâi. Yâhâ hâmbâi orotmemeyenê bâlenê yu pilâm iknê orowâk manman sânduhân manmâ yâhânomai.

Bulânê mem tâpikgumain sâmbiwinenjanê alilangim buku oranjinom.

12-13 Yawu gârâmâ yenê ki ihilâk mahilâk mannomai. Yenê manmanyenê ya hengenjum mâtâp tâñ tâñâk watmâ arinomai. Yenê yawu otmâ manjetâ yengâlen gâtñe âlâ me âlâ biwi yâhâp otmâ mansainê otmâ tâpikgumai ya pilâm yengâlen torokatnomai. Yawu otmâ yenê biwi konohâk otmâ mannomai. 14-15 Otmu hionjakmâ yengâlen gâtñe âlâ me âlânê Anitânê pat kuyingiop yâk betbanjim yakât bulânê mem tâpikgum hiliwahomaihât yen lohimbikerehâk biwiyenjanê alilangim buku oranjinomai. Otmu yâk orowâk manmâ yâhânom yakât biwiyenê yâkâlen kinbuap. Otmu yakât den âlâ sâwe. Bau nasinê yanê hâreakmâ sânduk sâmbârândân otmâ bau mem bâlemap yakât dopñeâk yengâlen gâtñe âlâ me âlânê otmâ tâpikgum mem bâleyekmahât galemahom mannomai.

16 Nen Esauhât den pat ya nangain. Âwânjanê bânê bânê ya membuap sâmbiyâkât pat kuwângiop yakât nângâmu tâñât otmu hâkân olop. Yawu otmâ sotgât nângâm iminê ulitgumu iminjanê sot wanmu niop. Nem yan âwâyetñahât bânê bânê ya iminê wanop.

17 Yâknê otmâ tâpikguop yakât kakñan yâhâpñe otmune tetewuap mâne yakât pâinmu biatmu hâum pâpñum imbiâk iwi tepñe kârâm biwinê nasin otmu iseop. Yawu otmâ mâtâp ya mem tetewuapgât dop ya ki ehop. Yakât pat ya nângâmain. Otmu yengâlen gâtñe âlâ me âlânê yâknê olop yawuâk otmâ Anitânê pat kuyingiop yakât nângânjetâ gemu Anitâ betgumai sâmbiyâkât galemahom mannomai.

18-19 Emelâk embânân tâmbâlipnenjanê manbi otmu yiwerenê nenê mansain yukât topñe teteâkgât yuwu sâmbunê nângânjet. Tâmbâlipnenjanê Aihita hân yapâ pilâm taka pumñe âlâ, kutñe Sinai sâmbi, yan tatbi. Yan taka tatñetâ Anitânê girem den Mose ekuwe sâmbi otmu yanâk mun pato pilâop. Lâmun isemap yakât munñe ya wangim pilâop. Otmu sâp yanâk elem pato miop. Yanâk kâlâp semu utun pato sahakmu omonguop. Otmu belek sâmbi himbim gunjurun sâop. Yawu otmâ mun pato pilâop yan Anitânê yuwu sâop. “Lohimbi, me songo bau, me âlâ me âlânê pumñe yukât gotñan ganomai yamâ kânê yongonjetâ munomai.” Yawu sâop. 20-21 Yawu sâmbi Mosenê pârâk pilâm kâi bânê sânsân sâmbi yuwu sâop. “Maiñ, nâ kñitnahât dondâ oan.” Yawu sâop. Sâmbi Isirae lohimbikombotñe yâk orop kinbinê mun pato ya nângâm yâku yawuâk kñitñenjanê otmâ hân mem tep mem asim ahom ahom otbi. Yawu otmâ yuwu sâwi. “Âo, Anitâ. Kulem yu topñe âlâ tetemu ekmâ kâi bânê sânsân oan. Yakât nenê gâ orop wuân me wuângât alahunomgât dop ki oap.” Yawu sâwi.

22 Yawu gârâmâ Anitânê tatmâ gaop. Otmu tatmâ yâhâwiop. Yâknê yen orop yawu ki otningimâp. Yâhâ pumñe âlâ, kutñe Sion sâmbi, yakât dopñeâk Anitânê himbimân tatmap, yan arinom. Otmu anelo komotñe komotñe yanêâmâ yâk hawangum heronê otbanjim mepaemai. Otmu nen gurâ yawuâk yâk yengâlen torokatmâ mepaenom. 23 Otmu emelâk lohimbikombotñe Yesuhâlen torokatbi yâhâmâ iknê pat kuyingim kutyenê kulemgumu tap. Lohimbi ya yengâlen arinom. Emelâk tâmbâlipnenjanê nombotñanê Anitâhâlen biwiyenjanê kepeim manmâ muwi. Yâknê kulet sâningim Anitâ gotñan tai. Yawu gârâmâ lohimbikombotñe emelâk meyhâp otmu nen mansain yu, nen kerek sâp patoen menduhunenekbuap. Yawu otmâ topnenê ekmâ nângâm hâmenê ikñiâk ikñiâk ningiwuap. 24 Yawu gârâmâ lok âlâhâlen hâum sâwe. Lok âlâ, kutñe Awe sâmbi, yâhâmâ atanjanê kumu muop. Yakât matñeâmâ Anitânê atanjanê ya kâpekbanjiop. Yawu gârâmâ nengât sâmbi Yesu kñetâ mumu hepñe giop. Yakât bonñeâmâ nenê yâk orop torokatmâ manmâ yâhânomgât mâtâp âinê meningiop. Yawu gârâmâ Anitânê mem dâinenekmâ gamu yakât ki hâkân otnom.

25 Yâhâ topnenê teteâkgât den âlâ yuwu torokatmâ sâmbunê nângânjet. Anitânê girem den Mose ekuop yanâmâ lok nombotñanê den ya nângânjetâ gemu bet pilâwi. Yakât

kakñan yâkñe sâmu yakât matñe umatñe teteyiñgimu manmanyenñe bâleop. Yawu gârâmâ sâp patoen nenñe otbin mewin yakât matñe Anitânñe mem purik pilâningiwuap. Yakât otmâ nanñe Yesu hânġângumu ge den topñe eknongop ya nânġâm tiñâk lâum manmâ yâhânóm. ²⁶ Emelâk embânñan Anitânñe Sinai pumñan Mose den ekuop yanâmâ hân sânsân sâop. Ya pesuk sâmu yanâmâ yuwu sâm ekuop. “Nânñe sâmune hân yu sânsân yap. Yâhâ sâp pesuk sâwuawân âlâkuâk sâmune hân himbim yuâmâ huhuakmâ biatmâ metewuap. Otmu emetsenñe pitu topñe topñe ya pek sâm gulip otmâ metewuap.” Yawu sâop. ²⁷ Anitânñe den sâop yukât topñeâmâ yuwu. Yâkñe sâmu hân, himbim, emetsenñe, pitu topñe topñe âlâlâ yu gulip otmâ metewuap. Yakât kakñanâmâ ikñe manmanñanjak tetewuap. Sâp yanâmâ Anitânñe nengât pat kuningiop yakât bulânñe ningiwuap.

²⁸⁻²⁹ Anitânñe nengât sâm manman kârikñahât pat kuningiop yakât bulânñe menóm. Yakât otmâ yâk mepaem manmâ yâhânóm. Yawu gârâmâ lohimbim nombotñanñe Anitâhât den nânġânñetâ gemu bet pilâmai ya yengât topyenñe teteâkgât den âlâen hâum sâwe. Âliwahap harañ harañ sâm emetñe mem tatmap yan kâlâp saum katmunñe semu gâwuñanjak kinmap. Dop yawuâk Anitânñe sâmu âlâlâ ya sem gulip tuhumu kouñanjak kinbuap. Yawu gârâmâ Anitânñe nen buku otningiâkgât yâk mepaem heronñe otbanġim mannom.

13

Yuwu otmâ manmunñe Anitânñe nenekmu ârândânñ otbuap.

¹ Orotmeme âlepñe girawu tap yakât ekyongomune nânġânñet. Yenñe anġoân buku oranġiminiwi ya yawuâk torokatmâ buku oranġim mannomai. ² Embânñan anġoânâmâ anelonñe lok hâtġum takanñetâ lokñe mem buku tuhuyekbi. Yawu gârâmâ lomba nombotñanñe yengâlen takanñetâ dâim yâhâ emelan katyekmâ sot um yinġinomai. ³ Otmu yengâlen gâtñe nombotñe mem pâi emetñan katyekñetâ tatmâ hâhiwin nânġâmai yakât pâi emetñan taiâk sâm ki gulip malap otnomai. Nenñe nenñahâk pâi emetñan tain mâne girawu otbânâ nânġâm yâk yengât nânġânñomai. Otmu yengâlen gâtñe nombotñe yamâ lohimbim belângen mansainñe mem bâleyekñetâ hâhiwin kakñan mansai. Otmu yen yawu otyinġinñetâ mansai mâne girawu otbâi yakât yâk nânġâyinġinomai. Yenâmâ Yesuhât komot konohâk mansai yakât otmâ yenñe hewewenñak yâk tânyongonomai.

⁴ Otmu den âlâ sâmune nânġânñet. Lohimbim sihan mansainñe konda otñetâ Anitânñe ya ekmu dondâ bâlemap. Otmu lokñe imbiñanñe miakmâ manmutâ ârândânñ otmap. Yâhâ yakât kakñan lok me imbi ondop orop manmai ya Anitânñe ekmâ dondâ bâlemap. Lohimbim yawu otmai yanñe tosa umatñe memai. Yakât hâmbâi Anitânñe matñe ya tâñ tâñâk yinġiwuap.

⁵ Emelâk Anitânñe Mose den ekumu kulemġuop ya yuwu tap.

“Nâhâitñe ki tihit otningimâp sâm gorâyinġimu enġat yâhâp ki otnomai. Ki pilâyekmune umburuk mannomai.”

Yawu sâop yakât otmâ wahap yu me ya tatningiap ya ekmunñe ki dopñan otmu ki dewaenom. Otmu dopnenñan tatningiwuap ya wangim ningiâkgât sâm ki ulitġunóm. Bia kârikñe. Wuân me wuân tatningiap yamâ dopnenñan. ⁶ Anitânñe den sâop yakât topñe nânġâm yuwu alahum mannom.

“Kutdânennañe haonñmâ ârândânñ tihitnenñe otmap. Yakât otmâ lok bâleñanñe mem bâlenenekne sâm otnomai yanâmâ nenñe yâkât wâtñan kinmâ mâtâpġât ki hâum pâpġunóm. Yâhâ yawu otninginomai yan nenñe yakât ki gorâningiwuap. Yawu sâm alahum yâkât wâtñan mannom.”

⁷ Emelâk papatolipyenñanñe Anitâhâlen biwi nânġân nânġânñenñanñe kepeim yâkât den ekyongominiwi. Yawu otmâ manmâ ki lohotñe otmâ gam muwi. Otmu yengu yâkñe otminiwi yawuâk otmâ Yesu Kiristohâlen biwi nânġân nânġânñenñanñe kepeim ki lohotñe

otmâ mannomai. ⁸ Emelâk Yesu Kiristone tatmâ gaop, âun yu tap, otmu yawuâk tatmâ yâhâwiop kârikne. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

⁹ Yawu gârâmâ lok nombotņane yengâlen taka den anjo ekyongowi yakât den pat buku nombotņane eknohoņetâ nângâwan. Den ekyongowi ya nângâņetâ biwi nângân nângânyeņane gulip malap otmu Yesu Kiristohât mâtâp tâpikgumaihât yuwu sâmune nângâņet. Den yamâ tâņât. Yakât otmâ yâkne den ekyongowi yamâ ki lâunomai. Yeņe den tâņât me orotmeme bâleņe ya pilâmâmâ Anitâņe tep âlep nângâyingim tihityeņe otmap ya nângâm heņgeņgum biwiyeņe yâkâlenâk tatbuap. Yawu otmâ manņetâ yâkne mâmâņe otningim yâhâwuap.

¹⁰⁻¹¹ Yâhâ Anitâņe lohimbi kerek yengât tosa pilâyingiâk sâm hotom uminiwi ya yengât kunyeņane yuwu otminiop. Yâkne selep belângen kinminiop yan lama kum gâim yanâmâ hepne mem yâhâ alata kakņan hepne tuanguminiop. Yawu otmu bukulipne nombotņe yaņeâmâ belângen kinmâ bonņe yamâ mem uņetâ sem biatminiop. ¹² Otmu dop yawuâk nenņe Kiristohâlen biwinenņane kepeim yâkât pat otnehât yâk mem kapi betņehen ge kuņetâ mumu hepne giop. ¹³ Yakât otmâ nenņe hotom um katmai yakât nângâmunne gemu selep hângiņan yan ki yâhânom. Ya pilâm belângen tatmâ Yesuhâlen torokatmâ yâkât denne lâum mannom. Yawu otmunne yanâmâ Yesu otbaņgiwi yawuâk nen otninginomai. Otmu yakât ki gorâningiwuap. ¹⁴ Nenâmâ kapinenne yu bia. Kapinenne dondâņe yamâ himbimân Anitâ tatmap ewan tap. ¹⁵ Otmu Kutdânenne Yesu yâkne kulet sâningim himbimân ewan yâhâ tap. Yakât otmâ nenņeâmâ yakât nângâm Ambonenne Anitâ herone nângâwanġim mepaenom. ¹⁶ Otmu orotmemenenne âlepne otmunne Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap yakât sâwe. Lohimbi nombotņe umburuk manmaihât yeņeâmâ yâk nembe kalem otyiņginomai. Otmu nombotņane hâhiwin kakņan mansai buku otyiņgim tânyongonomai. Orotmeme yawu otmâ mannomai yanâmâ Anitâņe yekmu ârândâņ otbuap.

¹⁷ Otmu papatolipyene yengât yuwu sâmune nângâņet. Yen manman kârikņahât mâtâp hâum pâpgumaihât yâkne yengât galem otmâ galemयोगom mansai. Otmu yâkne Anitâņe âi sâm yingiop ya biwiyenane tiņâk kepeim mem mansai. Hâmbâi sâp patoen yakât hâmeņe yingimu menomai. Yawu gârâmâ biwi nângân nângânyeņe gemapgât yeņe yâk yengât amutgen manmâ tem lâuyiņginomai. Tem lâuyiņgim manņetâmâ yâkne biwiyene hewewen otmu galemयोगom heņgeņgunomai.

¹⁸⁻¹⁹ Otmu nâņe bukulipne orowâk tatmâ Anitâhât tem lâuwanġim manmâ orotmeme âlepne otmâ manmunne nenekmu ârândâņ oap. Yawu gârâmâ yeņe biwi nângân nângânyeņe hewewen otmu nengât sâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu Anitâņe nâ hângânnohomu yengâlen takawehât gurâ yawuâk ulitgum manņetgât naņgan.

Den bâiņe

²⁰ Bukulipne, den bâiņe ekyongomune nângâņet. Kutdânenne Yesu, yâkne mumu yan Anitâņe tosanenne pilâningim manman kârikņahât pat kuningiop. Otmu âwâņe Anitâņe mumuņambâ mem yahalop. Yawu otmâ pat kuningiop yakât bulâņe hâmbâi menomġât mâtâpne teteop. Ya biatbuapġât dop âlâ ki tap. ²¹ Bulâņe ya mene sâm Anitâņe mâmâņe otyiņgimu yâkât wâtņan kinmâ tem lâuwanġim manņetâ nângâmu ârândâņ otbuap. Yawu otmu yanâmâ biwi nângân nângânyeņe huruņ sâmu mannomai. Otmu Yesu Kiristo mepaenomai. Ya bonņanâk.

²² Bukulipne, yeņe biwiyene gemapgât den tâlâwâk yu kulemgum katyiņgian. Yawu gârâmâ yeņe sâlikumâmâ topne ya nângâm heņgeņgunet. ²³ Otmu tembe lâu pâi emetne galemne tatmapne nângâmu Timoteo ya pâi emetņambâ ge mansap. Yâkât den pat yawu sâņetâ nângâwan. Yawu gârâmâ yâkne taka nâ penenihimu yanâmâ netne orowâk yengâlen takarom.

²⁴ Otmu yeŋe pepa yu sâlikum nâŋgâm yengu papatolipyene otmu Yesuhât komot mansai ya nâhât den pat yu ekyongom buku otyiŋginomai. Otmu Itali ambolipŋe lohimbi tohoŋetâ mansain yâkŋe yeŋgât tep âlep pato nâŋgâyiŋgim mansai. Yâkŋe yawu nâŋgâyiŋgim mansai yakât yeŋe nâŋgâŋetgât nâŋe den pat yu kulemgum katyiŋgian.

²⁵ Anitâŋe tihityeŋe olâkgât nâŋe haonmâ ârândâŋ ulitguman. Den pat katsan yu yuâk.

Yakowo

O bukulpne,

¹ Yen Yura lohimbi hânnenje tâmbâne pilâm hân âlâengen âlâengen ari mansai. Ari manmâ Yesu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim yâkât komolân torokatsai. Nâ Yakowo. Nâne Anitâ yet Kutdânenje Yesu Kiristo hon bayitgim mansan. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyîngian.

Nenje Anitâ ulitgunom yan biwi yâhâp ki otnom.

²⁻⁴ Bukulpne, yenje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim mansai. Yakât otmâ umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu biwiyene ki orotok sâmap. Biwiyene ki orotok sâmap gârâmâ hâmbâi umatje pato âlâ kakyenjan yâhâmu hâhiwin dondâ nângânomai yan yâkâlenâk biwiyenaje kepeim umatje ya lâum ki lohotje otnomai. Yawu otmâ mannomai yan Anitâne yekmu ârândânj otmu manman kârikjahât pat kuyîngiop yakât bulâne menomai. Yakât nângâm biwi hero nângânet. ⁵⁻⁶ Yenje girawu manjetâ Anitâne yekmu ârândânj otbuap yakât nângâm yâkâlen biwiyenaje kepeim ulitgunomai. Ulitgunomai yanâmâ Anitâhât biwiñan tatmap ya Wâtgât mâmâñahât Heakne mem biwi nângân nângânyenjan katmu nângânetâ keterakyîngiwuap. Otmu biwi yâhâp ki otmâ ulitgunomai yan hewewenâk nângâyîngiwuap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne yu yakât biwi yâhâp kakñan Anitâ ulitgunomai ya yengât topyene nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Nenje wanga mem saru kakñambâ arimain. Arimainângembâ siru pato pilâmu to dondâ bâlemap. Yawu otmâ wanga ya mem kopa kopa tuhumap. Yakât dopneâk lohimbi yan yu yengât biwi nângân nângânyene hâlim milim otmap. ⁷⁻⁸ Yakât otmâ yu ya otnomaihât biwi yâhâp otmâ hâmbiñ gumbiñ manmai. Topyene yawu tapgât Anitâ ulitgumai yan ki nângâyîngimap.

Munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom.

⁹ Bukulpne, yenje Kiristohâlen biwiyene katbi yan Anitâne manman kârikjahât pat kuyîngiop. Otmu yengâlen gâtje lohimbi nombotñane senje âlâlâhât umburuk mansai. Yâhâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yîngimu menomai yakât nângâm biwi herone nângânet. ¹⁰⁻¹¹ Hâmbâi munomân iri sikumnenne ki miakmâ arinom yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Hahop suriñe pilâm kuririñ sâm kinmu ekmunje âilongo longo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâm hânân ge tâtuk sâmap. Yakât dopneâk nen kerek mum tâtuk sânom. Yakât otmâ yengât gâtje lohimbi nombotñane iri sikumyene orop manmai yengât yuwu sâmune nângânet. Yenje Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manjetâ lohimbi belângen manmaine nângâm bâleyîngim mem ge katyekmai. Yawu otyîngimai gârâmâ hâmbâi Anitâne manman kârikjahât pat yakât bulâne yîngimu menomai yakât nângâm biwi herone nângânet. ¹² Umatje âlâlâ kakyenjan yâhâmu Kiristohâlenâk biwiyenaje tiñâk kepeim Anitâ hon bawangim mannomai. Yawu manjetâ Anitâne yekmu ârândânj otmu manman kârikñan katyekmu mannomai.

Tosa otmunje bâlemap ya Anitâhâlen ki kârâm pilânom.

¹³⁻¹⁵ Lohimbi wuân me wuân ekñâlem otjetâ bâlemap yakât yuwu sâmune nângânet. Yu me ya ekñâlemai yan yenje engatyeneâk watmâ otnehâlâk nângâmai. Yawu nângâmai yakât kakñan otjetâ bâlema tosa memai. Yawu otmâ manman bâlenjahât pañgonñan kionmâ yawuâk tâtâem otmâ mannomai yamâ hiliwahonomai.

Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Anitâne ki otmu bâlemap. Otmu nenje otmunje bâleâkgât biwinenñan ki kionmap. Yâhâ lohimbiñe otjetâ bâlemap yamâ yeñan tap. Otmu tosa otmai yakât gurâ Anitâhâlen kârâm pilânomaihât dop âlâ ki tap. ¹⁶ Yakât otmâ Anitâhâlen kârâm pilânomai yanâmâ yenje yakât nângânetâ ki bonje otbuap.

¹⁷ Anitâ Koko salek Amboŋaŋe senje âlâlâ himbimân ekmain ya kalop. Hilâmgât emetsenŋaŋe ga takam kârikŋe pilâm bolan bolan sâm ge potok sâmâp. Yâhâ omoŋgât emetsenŋe ya purik sâmû torehenŋeâk tetemu ekmain. Otmu ya ari gulip otmu omoŋ sahakmap. Yâhâ pitu yamâ omoŋe pelej pelej sâm kinmu ekmain. Yâhâ emet haŋ sâmû ki ekmain. Yawu gârâmâ Himbim Amboŋaŋe yawu ki otmap. Yâkŋeâmâ tat tat kârikŋe tatmâ gaopŋak tatmâ gamap. Otmu yawuâk tatmâ yâhâmbisâp. Otmu biwinenŋe mem hewewerŋe tuhumu âlepŋeâk otmâ manne yakâlâk nâŋgâmap. Yakât otmâ yâkŋe ki biwinenŋan kioŋmu otmunŋe bâlemâp. ¹⁸ Iknahâk nine nanne baratne sâm mem hewewerŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe katmunŋe manman âiŋe ningiop. Yakât otmâ Kiristohât pat manmâ Anitâŋe yu ya kalop ya yengât kunyene mansain.

Kiristohât den nâŋgâm tem lâuwaŋginom.

¹⁹⁻²⁰ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Bukulipyeŋaŋe Kiristohât den kâsikum yinŋinomial yan ândâp katmâ yâk yengât den nâŋgânomial. Yâhâ yeŋeâmâ den kâsikum lohimbî yinŋiŋetâ ândâpyeŋe kârikŋe otmâ ki nâŋgânomial. Ki nâŋgâŋetâ lohotŋan ekyongonomai. Yâhâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk katyeknomai yan Anitâŋe yen yekmu bâlewup. Otmu lohimbî den ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ gemu bet pilânomial ya gurâ Anitâŋe yekmu bâlewup. Yakât otmâ yeŋe den kâlâpŋe orowâk ki katyeknomai. ²¹ Emelâk yeŋe Kiristohât den nâŋgâm biwiyeŋan katbi ya mem mete tuhûm orotmeme bâleŋe âlâlâ bet pilâm Anitâhât den lâum mannomai. Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ yâkŋe meyekmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

²² Kiristohât den lâum hoŋ bawaŋŋet. Yâhâ den ya in nâŋgâmai yan “Anitâŋe nenekmu ârândâŋ oap,” sâm biwiyeŋe pâlâmŋe otmu manŋetâ dondâ bâlemâp. Yawu nâŋgâm manmaiŋe kâirahom hiliwahonomai. Lohimbî yawuya yengât topyeŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. ²³ Lohimbîŋe dunŋuân eŋakmâ somotyene hâluluakmai. ²⁴ Yawu gârâmâ dunŋuân ki eŋakmai yan kundenyeŋahât towatŋe nâŋgâŋetâ ki keterakyinŋimâp. ²⁵ Yakât dopŋeâk lohimbî nombotŋaŋe Kiristohât den nâŋgâm yan ki biwiyeŋan katmâ lâumai. Yawu otmai yan den ya in yawu nelâm yongomâp. Yâhâ yeŋe yawu ki otnomial. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yakât torehenŋe âlâ ki tâpihahomâp. Ya nâŋgâm lâum manmâ bâleŋahât paŋgoŋân ki kioŋmain. Yakât otmâ yeŋe den ya tiŋâk lâum manmâ yâhânomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otmu biwi hero nâŋgânomial.

²⁶ Den âlâ torokatmâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbî nombotŋaŋe mitihât orotmemeâk watmunŋe Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otbuap yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm den ihilâk mahilâk sâmâi yakât Anitâŋe mitihât orotmeme watmai yakât nâŋgâmu tâŋât otmap. Lohimbî yawu nâŋgâmaiŋe kâirahom otmâ hilipgumai. ²⁷ Yeŋe Awonŋenŋe Anitâ yâkât tem lâuwaŋgim yuwu otmâ manŋetâ yekmu ârândâŋ otbuap. Lohimbî kambut mansai me nimnaom âwâ mâmâlipyene mum pilâyekŋetâ mandu mansai ya yengât tepyeŋe nâŋgâm tânyongonomai. Yawu otmâ orotmeme bâleŋe bet pilâm biwiyeŋe galemahom mannomai yan Anitâŋe yekmu ârândâŋ otbuap.

2

Buku âlâhât nâŋgâmunŋe yahatmu âlâhât ki nâŋgâmunŋe gewuap.

¹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kutdânenŋe Yesu Kiristo Anitâ orop dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ yâkât nâŋgâŋetâ yahatmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai. Yawu manmâ lok kut patyeŋahâlâk ki nâŋgânomial. ²⁻³ Yeŋe Anitâ yet Kiristo mepaeyelekma kiki meytigimai yan lok pupŋe âlâ, hâk katipŋe me pet âiŋoŋo haŋgalakmâ takamu ekŋetâ yahatmu “lok takap yuâmâ iri sikumŋe orop” yawu nâŋgâmai. Yawu nâŋgâm “lohimbî senyeŋan ewanâk tat,” sâm katŋetâ tatmap. Yâhâ

lok pupnje âlâ, hâk katipnje me pet tok sâsâne hanğalakhmâ takamu ekñetâ gemu “lok takap yuâmâ lok inje, umburuk mansap,” yawu nângâmai. Yawu nângâm “ginñehen tat,” sâk katñetâ tatmap. ⁴Yawu otyiñgimai yan loğgât nângân nângân bâlene watmâ lok kâsipyongom Kutdânenje Kiristohât den loğgâmai.

⁵ Lohimbi girawuyane Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim manmai ya yengât nângâm Anitâne manman kârikñahât pat kuyiñgimu tap? Yakât yuwu sâkune nângânet. Lohimbi belângen manmaine lohimbi inje me umburuk manmai ya yengât nângâyinjetâ gemap. Lohimbi inje yawuyane Kiristohâlen biwiyenane tiñâk kepeim manñetâ ya yengât nângâm Anitâne manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. ⁶⁻⁷Yawu gârâmâ yeje lohimbi yawuya yekñetâ gemu ginñehen katyekñetâ tatmâ miti nângâmai. Yâhâ lohimbi iri sikumyene oropne Kutdâyene Yesu Kiristohât nângânetâ gemu sâk bâlewanğim mansai. Yawu manmâ yan yen meyekmâ den âiân katyekmâ senje âlâlâ meyiñgimai. Yawu gârâmâ yeje lok iri sikumyene orop ya eweyiñgim lohimbi senyenjan katyekñetâ miti nângâmai. Yawu otmai yakât nângâmune ki ârândâñ otmap.

⁸ Anitâne girem den âlâ Mose ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nenñahât nângâmune yahatmap yawuâk buku nombotne yengât nângâyinğimune yahatbuap.” Yawu tap.

Den ya lâum lohimbi hârok yengât nângâyinjetâ yahatmu ewe katyekñetâ ârândâñ otbuap. ⁹Yâhâ lohimbi kut patyenahâlâk nângâmai yan girem den yan yu loğgâem tosa memai. ¹⁰Lohimbi âlâ me âlâne girem den âlâ loğgâmai yamâ Anitâne yekmu girem den hârohâk loğgâmai yawu otmap. ¹¹Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâkune nângânet. Anitâ ikñak girem den âlâlâ hârok Mose ekumu kulemguop. Girem den âlâ yuwu sâk ekuop.

“Lok âlâ me âlâne bukulipyene yengât imbilipyene ki yekmâ otnomai.”

Otmu âlâmâ yuwu sâop.

“Lohimbi âlâ me âlâne lok âlâ me imbi âlâ kuñetâ mumbuap yâhâmâ papatolipyenane meyekmâ den âiân katyekñetâ tosa pato menomai.” Yawu sâop.

Anitâ ikñak girem den âlâlâ hârok Mose ekuop. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne lok me imbilipyene yengât betyenehen ki kionmâ tosa ki miain sâmai. Yamâ benje buku âlâ kuñetâ mumbuap yan Anitâne yekmu girem den hârohâk loğgâem tosa memai yawu otbuap. ¹²⁻¹³Lohimbi âlâ me âlâne mem bâleyekñetâ yakât matne yeje kâpekyiñgimai. Yawu gârâmâ yeje otñetâ bâlemap yakât matne Anitâne gurâ yinğimu menomai. Yâhâ yeje lok nombotne yengât tosa pilâyinğimai otmuâmâ Anitâne gurâ yen umam sâyiñgim tosa pilâyinğiwuap. Yakât otmâ yeje Kiristohât den tiñâk lâum manmâ bukulipyene yengât ki nângânetâ gewuap. Yawu otnomai yanâmâ Anitâne yekmu ârândâñ otmu tosa pilâyinğiwuap.

Nenje Kiristo hon bawanğinom yan hâkñak hâkñak ki hon bawanğinom.

¹⁴Bukulipne, yuwu sâkune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwinenane kepeim manmain sâmai yamâ ki tem lâuwaniğim bukulipyene tânyongomai. Lohimbi den yawu sâmai yamâ perâk sâmai. Otmu Anitâne biwiyene ekmu bonje bia otmu ki meyekbuap. ¹⁵⁻¹⁶Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâkune nângânet. Bukulipyene âlâ me âlâne kapi pilâm mâtâp kâlepñehen arine sâk sot barahâk geñetâ yeknomai. Geñetâ yekmâ “O, gâmâlâk kilik milik ariwion” sâkâmâ mâtâpgât natik ki tânyongonomai yanâmâ bukulipyenane nângâm bâleyiñgim wawi sânomai. ¹⁷Yakât dopñeâk Anitâne gurâ biwiyene ekmu ki ârândâñ otmu “Kiristohâlen biwiyenane imbiâk kepeim mansai” yawu sâwuap.

¹⁸Yawu gârâmâ lohimbi nombotñane yuwu sâmai. “Lohimbi nombotne Kiristohâlen biwiyenane kepeimane bukulipyene ki tânyongomai. Yâhâ lohimbi nombotne âlâneâmâ bukulipyene tânyongomai.”

Yawu sâmai yakât nâñe yuwu sâmune nâñgâñet. Nenñe lohimbi yengât biwiyene ki ekmain. Lohimbi nombotñane “Kiristohâlen biwinenñane kepeim manmain,” sâmai. Yamâ benñe bukulipyene ki tânyongomai. Lohimbi yawuya yengât biwiyene Kiristohâlen kinsap me bia yakât ki nâñgâmain. Yawu gârâmâ nâñe “Kiristohâlen biwinane kepeim mansan,” sâman. Yawu sâman yakât bulâne lohimbi tânyongom manman yan tetemu ekmai.

¹⁹ Yâhâ lohimbi nombotñane yuwu sâmai. “Anitâ bulânânâk tatmap,” sâñetâ nâñgâmunñe bulâne otmap. Sâmai yamâ ki sâm tâpikgumai. Den yamâ bulâne. Yawu gârâmâ senduk banearâ, me emet amboñe, me susun, me weke bâleñane gurâ den ya yawuâk nâñgâñetâ bulâne otmap. Yamâ yâhâmâ Anitâne hilipyongowuap yakât nâñgâm gorâ kakñan manmai.

²⁰ Lohimbi âlâ me âlâne “Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansain,” sâmai. Yamâ benñe bukulipyene ki tânyongomai. Lohimbi yawuyane nâñgâm hilipgumai. Otmu Anitâne manman kârikñan ki katyekbuap. Yakât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât tâmbânenñe Awarahamñe olop yan hâum sâmune nâñgâñet. ²¹ Awarahamñe wuân olop ya Anitâne ekmu ârândân olop yamâ yuwu. Anitâne hotom unihi sâm Awaraham ekumu yâkât den lâum kât dawangum alata tuhuop. Alata tuhum nanñe, kutñe Isaka, mem yakât kakñan katmâ hilipguwe sâm olop. Hilipguwe sâm otmu yan Anitâne kuwanñiop. ²² Awarahamñe Anitâhât den inâk ki nâñgâop. Yâkñe yâkât den lâum nanñe hilipguwe sâm olop yan Anitâhâlen biwinane kepeim manmap yakât bulâne teteop. Yawu nâñgâmain. ²³ Awarahamñe Anitâhât denñe lâum nanñe hilipguwe sâm olop yan Anitâne biwinne ekmu ârândân otmu kuwanñimu pilâop. Yawu olop yan Mosenñe den âlâ kulemuop yakât bulâne teteop. Den yamâ yuwu tap.

“Anitâne pat sâm kuwanñiop ya Awarahamñe nâñgâm yâkâlen biwi nâñgân nâñgânñane kepeim biwi yâhâp ki otmâ manop. Yawu otmâ manmu Anitâne biwinne ekmu ârândân olop.” Yawu tap.

Anitâne biwinne ekmu ârândân otmu buku otbanñiop. ²⁴ Awarahamñe olop yakât topñe yuwu nâñgânôm. Lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyene katmai yamâ tem ki lâuwanñimai ya yengât Anitâne nâñgâmu ki ârândân otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Kiristohâlen biwiyenane kepeim tem lâuwanñimai ya yengârâmâ Anitâne nâñgâmu ârândân otmap.

²⁵ Imbi kondarâ âlâ, kutñe Lahap sâm, yâkâlen hâum sâmune nâñgâñet. Emelâk embânân Isirae yengât lok kunyenane lok yâhâp hon hânğânñotgomu ari kasalipyene yengât kapiân yâhâm imbi ya mem teteowot. Mem tetem den mem ariowot ya ekumutâ nâñgâmu bulâne otmu kapi ambolipñane yotgomai sâm mem mesanğutyelehop. Otmu sâp âlâen mâtâp âlâ tiripyotgomu kapi ambolipñe kewewetyekmâ âwurem ariowot. Yawu olop yakât Anitâne nâñgâwanñimu ârândân olop.

²⁶ Den sâm aran yukât topñe nâñgâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâñgâñet. Bukunenñe âlâ bâlewuap ya ekma “Emelâk umutñe gahaeakmâ arap,” sâm isem we bâle nâñgâmain. Yakât dopñeâk bukulpnenñane “Kiristohâlen biwinenñane kepeim mansain,” sâmai yamâ tem ki lâuwanñim bukulipyene tânyongomai ya yekmâ yâk yengât “lohimbi perâkñe” sâmain.

3

Launenñe galemğum henğenğum mannôm.

¹⁻² Bukulpne, den âlâ yuwu sâmune nâñgâñet. Anitâne bawapi nengât biwinenñe mem hewewenñe tuhumu Anitâ yet Kiristo yetgât den lohimbi kâsikum yinğimain yan âi umatñe memain. Yamâ âi tâñât bia. Yakât otmâ âi ya biwinenñane mem den ya tâñ tâñâk kâsikum yinğimain, me den ya kakñeâk kakñeâk kâsikum yinğimain yakât matñe yamâ sâp patoen Anitâne dopnenñan kâpekningiwuap. Yawu gârâmâ nen kerekñe Kiristohât nep mem

tâpikgumunje yakât bulâne ki tetem henjenjumap. Yakât otmâ Anitâne matne umatne ningimap sâam yeje Kiristohât den lohimbi kâsikum yinginomaihâlâk ki nângânomai.

Otmu den âlâ torokatmâ sâamune nângânet. Lohimbi nombotnane bukulipyene sâam bâleyingimai, me den bâlene hâiyekmai, me biwiyenambâ nângân nângân topne topne tetemu den ihilâk mahilâk sâamai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne lauyene galemgum orotmeme bâlene yawuya ki otmai yanjeâmâ biwi nângân nângânyene galemahom henjenjum manmai.

³ Yakât nângânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângânet. Beâsi yamâ tâkne laune sâhamunje tatmap. Gârâmâ wosapâ me wosapâ arine nângâmmain yamâ tâk mem dâimunje yaken arimap.

⁴ Aiop, wanga mem saru kaknan arimain yan hâum sâamune nângânet. Wanga yamâ pato nandorone. Yawu gârâmâ wanga bâte, kutne sitia sâam, yamâ tipine âlâ. Otmu wanga ya ambonane wosapâ me wosapâ ariâk nângâmap yamâ bâte nane mem purik gurik tuhumu yaken arimap. ⁵ Yakât topne yuwu sâamune nângânet. Launen nane yamâ tipine âlâ. Yawu gârâmâ nen nane launen nambâ den bâlene sâam bukulipnen nane ekyongomun nane nângânetâ tepyene kâlâp semu umatne âlâlâ tetemap yakât dop kum sâamune nângânet. Emet pato kinmu songae hâlâlân sâamap yan kâlâp tuhum katmun nane songae ya sem arimap. ⁶ Yakât dopneâk Manman Bâlejahât Ambonane biwinen nan kionmap. Biwinen nan kionmu nângân nângân bâlene âlâlâ tetemu ya lohimbi ekyongomun nane nângânetâ manmanyene bâlem henjenjumap.

⁷ Anitâne songo bau, me nâi selon kalop yapâ gâte âlâlâ mem lohotne tuhuyeknomgât dop tap. ⁸ Yawu gârâmâ nen nane launen nane galemgum henjenjunomgât dop âlâ ki tap. Hâmewuk me soron hambenane lohimbi in yawu yingimu mumai yakât dopneâk nen nane den bâlene sâam bukulipnen nane hâiyekmun nane tepyene bâlemap. ⁹ Anitâne ikne nângân nângân watmâ lohimbi tuhuyelehop. Yakât otmâ nen nane den herone sâam awonnen nane Anitâ mepaemmain. Otmu launen nane yapâek den bâlene sâam bukulipnen nane hâiyekmain. ¹⁰ Anitâ den herone sâam mepaemmain. Otmu bukulipnen nane den bâlene hâiyekmain. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. ¹¹ Yakât otmâ dop kum sâamune nângânet. To sen nane hindakmap yapâ uwurup ki takamap. ¹² Yâhâ kiatne manam ki otmap. Otmu manam nane kiat ki otmap. Giñ gârârâne ham ki otmap. Otmu ham nane giñ gârârân ki otmap. Yâhâ saruâmbâ to ki osom nemain. Yamâ topyetne ikniâk ikniâk tap. Denân hâum sâam aran yukât topneâmâ yuwu. Nen nane den âlepneâk alahunom. Bukulipnen nane orop ki sâam bâleanginom.

Anitâne ikne nângân nângân mem biwinen nan kalâkgât ulitgunom.

¹³⁻¹⁸ Lohimbi nombotnane Anitâne ikne nângân nângân mem biwiyen nan kalâkgât ki nângâmmain. Yâkneâmâ senduk banearâ me weke bâlene ya yengâlen kândiwahonetâ nângân nângânyene teteyingimap. Yawu otmâ bukulipyene yengât nângânetâ gemu yenhât nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemmain. Hâkyene mepaem lohimbi yengât kunlipyene manmâ den perâkne ekyongomai. Yawu otmâ manmanyene mem bâleangim hionjakmai. Lohimbi bâlene yengât topyene yawu tap.

Yâhâ lohimbi nombotne âlâneâmâ Anitâ ulitgunetâ ikne nângân nângân mem biwiyen nan katmu nângân nângân âilongo teteyingimu târârâhâk manmai. Yawu manmâ yenhât nângânetâ gemu bukulipyene yuwu otyinginetâ yeknetâ ârândân otmap. Biwi yâhâp ki otmai. Yawu manmâ Kiristohât den tâñ tâñâk lohimbi kâsikum yingimai. Kâsikum yingimai yan bukulipnen nane den âlâhât âiyongonetâ nângâm henjenjum matne kâpekyingimai. Yawu orangim den kaknan ki sahangim hionjakmai. Lohimbi yawuyene bukulipyene yengât manmanyene ekmâ henjenjum mem hewewen tuhuyekmâ buku otyingimai. Yawu otyinginetâ manmanyene kelihakmu manman âlepnehât bulâne âlâlâ teteyingimu lohotnan mannetâ Anitâne yekmu ârândân otmap.

4

Anitâ Ambonengahât amutgen manmâ tem lâuwanjinom.

¹⁻² Yeñeâmâ biwiyenje ki sânduk sâmu manmai. Yawu otmâ yenhât nângâñetâ yahatmu biwiyenambâ nângân nângân bâlenje topñe topñe tetemu heronje kakñan manne sâmu otmâ. Yawu otmâ senñe âlâlâ ekñâlem bukulipyenje orop pawarak guwarak otmâ hionakmai. Otmu lohimbi nombotñanje bukulipyenje orop nângâm bâleanjim ahomai. Yakât Anitâñe biwi sânduhân katnenekmu mannehât nângâm ki ulitgumai. Yanak benñe umatñe kakñan manmai. ³ Otmu Anitâñe senñe âlâlâ âlepñeâk ningimu heronje kakñan manne sâmu dewaemai. Yawu otñetâ biwiyenje ekmu bâlemu ki nângâyinjim. ⁴ Yeñe topyenhât nângâñetâ keterakyinjigât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Imbi âlâ me âlâñe loklipyenje yengât betyenehen kionmâ kâwâ konda otmâ yakât dopñeâk yeñe Anitâhât betñehen kionmâ senñe âlâlâhâlen biwiyenje katñetâ kinmap. Yeñe senñe âlâlâ ekñâlemai yan lohimbi belângen manmai yengâlen torokatmâ otmâ hilipgum Anitâ betgumai. Anitâ betgum mannomai otmuâmâ yâkñe gurâ yawuâk betyongowuap. Emelâk Anitâhât poropetelipñanje den kulemgui yakât topñe nângâmbâiâ. ⁵ Den yakât topñeâmâ yuwu tap. Anitâñe lohimbi yâhâp tuhuyelekmâ umut biwiyetñe katyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen biwiyetñanje kepeiyetgât nângâop. Otmu nenñe gurâ yawuâk yâkâlenâk biwinenñanje kepeim mannomgât nângâmap. ⁶ Otmu biwinenñe gemu betgumaingât mem hewewenñe tuhunenekmâ tihitnenñe otmap. Den yan yuñe emelâk lok âlâñe Anitâhât den âlâ kulemguiop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâñe yenhât nângâñetâ yahatmap yamâ Anitâñe nângâyinjimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâñe yenhât nângâñetâ gemu huruñ huruñ manmai yamâ mem hewewenñe tuhuyekmâ tihityenñe otmap.” Den yawu tap.

⁷ Yakât otmâ Anitâ Ambonengahât amutgen manmâ tem lâuwanjinomai. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâlenjahât Ambone, Satanñe mem ge katyekbe sâmu otbuap yan Kiris-tohât wâtñan kinñetâ pilâyekmâ ariwuap. ⁸⁻⁹ Yawu otmâ orotmemeyenñe bâlenje otmâ on girin manmâ gai yakât nângâñetâ bâlemu bunewâk bet pilânomai. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenje katñetâ tosayenñe pilâyinjim biwiyenje mem salek tuhuyinjimu mannomaihât Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitgunetâ nângâyinjiguap. ¹⁰ Yawu otmâ yenhât nângâñetâ gemu yâkât amutgen karakmâ manñetâ nângâyinjimu yahatmu manman kârikñahât pat kuyinjiguap.

¹¹⁻¹² Otmu Anitâñe girem den âlâ Mose yuwu ekumu kulemguiop. “Nenñe bukulipnenñe yengât nângâmunñe yahatbuap.” Yawu kulemguiop. Otmu lohimbi nombotñanje bukulipyenje yengât nângâñetâ gemap yan girem den yakât nângâñetâ tâñât otmu lonğâem mem ge katmai. Yawu gârâmâ girem den yakât ambone yamâ Anitâ konok. Sâp patoen ikñak lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmu sâmu hâreningiwuap. Yawu otmâ nombotñe ikñan mem katnenekbuap, otmu nombotñe âlâlâ mem ketetyekmu hiliwahonomai. Yakât otmâ yenhât ki nângâñetâ yahatmu bukulipyenje yengât nângâñetâ gemu sâmu bâleyinjimomai.

Nenñahâk yuwu yawu otnomgât dop ki tap.

¹³ Yenhât nângâñetâ yahatmap yakât yuwu sâmune nângâñet. Yengâlen gâtñe lohimbi nombotñanje bukulipyenje orop den yuwu mon hikunomai. “Hândâhân kapi patoen ari nep mem. Nep mem manmâ tewetsenñe ya mem katmunñe pato otmu homban kakñan miakmâ âwurem takanom.” ¹⁴ Den yawu sâmu hikunomai yamâ hândâhân wuân me wuân teteyinjiguap yakât topñe ki nanğai. Manmanyenhât topñe nângâñetâ keterahâkgât elem memap yan hâum sâmune nângâñet. Omonânâk elem mem pumñe lauñe me hem turembe ya kurihimap. Otmu sikop tipinje kumu yanâmâ elem ya getek hâreakmâ biatmap. Yakât dopñeâk nenâmâ sâp tâlâwâk manmâ mumain. ¹⁵ Yakât otmâ yenhâk “hândâhân yu me ya otnom,” sâmu den ki hikunomai. Yâhâ “Anitâñe

nângâningimu yu me ya otnom.” sânetâ ârândân otbuap. ¹⁶ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yenhât nângânetâ yahatmu, “Nennahâk yu me ya otnomgât dop tap,” sânetâ dondâ bâlemap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângânet. Lohimbi nombotjane wuân me wuân otjetâ Anitâne yekmu ârândân otbuapgât topne nângâm hengenngumai. Lohimbi yawuyane Anitâhât topne nanngain sâm yene engatyeneâk watmâ yu me ya otmai yanâmâ tosa pato memai.

5

Lohimbi iri sikumyene orop yengât den pat

¹ Lohimbi nombotje iri sikumyene oropne wawi otmâ nep loklipyene ki tânyongonetâ umatne kakjan manmai. Yawu otmai yakât Anitâne matne mem purik pilâyingiwuap. Yakât yuwu sâmune nângânet. ² Sâp yiwerenje yu hâk sânduhân manmâ gain yuwuâk torokatmâ manmâ yâhânom nângâm yene senje âlâlâ pato hâwurum katjetâ tatmap. Katjetâ tatmu yapâ âlâ ki mem lohimbi nembe kalem otyingimai. Yawu gârâmâ yene senje âlâlâ hâwurum katjetâ tatmap yakât torehenje selone hârem dela dela tuhumu tap. Otmu kalamân gâtne ya tâtuk sâm kuñ korok arimap. ³ Otmu tewetsenje nanje yamâ helenngum towatne ki teteap. Yawu misihenjetâ tatmâ bâleap. Yakât matne Anitâne nângâmu umatne âlâlâ kakyejan yâhâwuap yan senje âlâlâyene, hâline bia, ya ekmâ topyehât nângânetâ keterakyingimu isem tep bâle nângânomai. Otmu sâp yiwerenje yuâmâ wawi otmâ manmai yakât matne Anitâne kâlâwân katyekmu hâhiwin nângâmbisâi.

⁴ Topne yuwuhât matne umatne yingimu menomai. Nep loklipyene hâhiwin kakjan âi tuhuyingimai yamâ yene hâmenje alityingimai. Hâmenje yawu alityinginetâ den guhunmâ sâm bâleyinginetâ Anitâ yahat yahatne, Wâtgât Ambojane, denyene nângâm tepne nângâyingimap. ⁵⁻⁶ Otmu yene lohimbi inje mansai ya yengât senje âlâlâyene meyingine sâm hakyenjan sâm den âiân katyekmai. Den âiân katyekmai yan lohottjan kinjetâ sâm hâreyingim yanjak pâi emetjan katyeknetâ tatmai. Otmu nombotje yongonetâ mumai. Yawu otyingim yeneâmâ herone marone otmâ hun sambe kakjan manmai. Yawu manmai yakât Anitâne wuân matne yingimu menomai yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Nenne bulimakao mem peke kâlehen katmunne tatmu galemngum manmain. Galemngum manmunne pato otmu gâinom sâm yakât mambotmain. Mambotmâ sâpnanâk kum gâimain. Yakât dopneâk Anitâne biwiyene ekmâ matne yingiwuapgât sâpne kalop. Sâp ya ekmu ârândân otmu matne umatne yingimu menomai.

Mem âlâlâ tuhunenekjetâ biwinenje ki orotok sâmap.

⁷ Bukulipne, yene yuwu otmâ mannomaihât nanngan. Lohimbi iri sikumyene oropne yen mem ge katyeknetâ mansai. Yawu gârâmâ yene Kutdânenne âwurem ge meyekbuap yakât nângâm mambotbangim biwiyene ki orotok sâwuap. Yawu mannomaihât nângâm den âlâen hâum sâmune nângânet. Nep ambojane nep tuhun kâmetmap. Nep tuhun kâmetmu bulâne tetewuap yakât nângâm burun tetem yahatsap ya pitimap. ⁸ Yakât dopneâk Kutdânenne âwurem ge meyekbuapgât sâp ya utâpguap. Yakât nângâm biwiyene ki orotok sâmu mannomai. Yawu otmâ getek gewuap sâm biwiyene mem mannomai.

⁹ Yene umatne kakjan mansai. Yawu gârâmâ Anitâne matne ningimap sâm ki sâm bâleannginomai. Yâhâ sâm bâleannginomai otmuâmâ yakât matne Anitâne in yawu yingiwuap. ¹⁰ Emelâk Anitâhât poropetelipjane yakât sât lâum tâmbâlipnenne den ekyongonetâ nângânetâ gemu bet pilâm topne âlâlâ mângâyekminiwi. Mângâyeknetâ biwiyene ki orotok sâmu manminiwi. ¹¹ Ya yengât nângâmunne ewe membe otmu Anitâ mepaemain. Otmu lok âlâ, kutne Hiope, yâhâmâ umatne topne topne kakjan yâhâmu biwine ki orotok sâmu manop yakât topne nanngai. Manmâ gamu umatne ya pesuk sâwanngimu Anitâne

lukulemu manman sânduhân manmâ gaop. Yakât otmâ yeŋe yâkŋe otbi yakât nâŋgâm biwiyenŋe ki orotok sâmu mannomai.

¹² Bukulipne, yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe Anitâhât senŋan wuân me wuân otne sâmu, yan sâmu kârikŋe tuhunomai ya yawuâhâk otnomai. Wonân me wonân gâitmâ sâmu kârikŋe tuhunomaihât dop ki tap. Yakât otmâ himbimân me hânân ki gâitmâ sâmu kârikŋe tuhunomai. Anitâŋe nâŋgâmu bâlemapgât denyenŋe bulâŋanâk sânomai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu tosa pilâŋginom.

¹³ Otmu umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmu biwiyenŋe bâlewuap yanâmâ Anitâ ulitgunetâ biwiyenŋe mem sânduk tuhuwuap. Yâhâ manman sânduhân manŋetâ biwiyenŋe heronŋe otbuap yanâmâ Anitâ mepaem heronŋe otbaŋginomai. ¹⁴ Yâhâ mesek teteyiŋgiwuap yanâmâ Kiristohât komot yengât galemlipyenŋe ekyongonŋetâ ga nak âlâ, kutŋe oliwa, yakât tonŋe mem piriyeŋketâ Anitâŋe heŋgemyongoâkgât orowâk yâkâlen biwiyenŋe kepeim ulitgunomai. ¹⁵ Yâkâlen biwiyenŋe kepeim ulitgunetâ tosayenŋe pilâyiŋgim heŋgemyongowuap. ¹⁶ Yakât otmâ mesek teteyiŋgimu manmaiŋe bukulipyenŋe ekyongonŋetâ ganŋetâ orotmeme bâlenŋe mângâeangim gai ya sâmu tetem Anitâ ulitgunetâ heŋgemyongowuap. Lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim tem lâuwangim manmaiŋe yu me yakât ulitgunetâ nâŋgâyiŋgim. ¹⁷ Yakât nâŋgâm emelâk Elianŋe olop yan hâmu sâmunne nâŋgâŋet. Eliahât topŋe otmu nengât topnenŋe yamâ dop konohâk. Yawu gârâmâ Elianŋe emet pato kinâk sâmu Anitâhâlen biwiŋaŋe kepeim ulitgumu dewutâ ya irik irihâk kum yâhâop. Yawu otmâ yâhâmu yambu kalimbu otmu emetsenŋe nombolân konok yakât biwiŋan gelâk âlâ ki giop. ¹⁸ Otmu gelâk giâk sâmu yâhâpŋe ulitgumu nâŋgâwanŋimu gelâk pato gemu sot yanŋe tetem sambe sambe olop.

¹⁹ Bukulipne, den âlâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Kiristohât den yamâ bulâŋe. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâŋe Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâlenŋan ari otmâ tâpikgunomai. Otmâ tâpikgum manŋetâ bukulipyenŋe den lohotŋan ekyongom enŋatyenŋan geŋetâ âlâkuâk Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim yâkât mâtâp watnomai. ²⁰ Kiristohâlen biwiyenŋe âlâkuâk kepeinomai yan mâtâp bâlenŋan ari manmâ otmâ tâpikguwi yakât Anitâŋe tosa pilâyiŋgiwuap. Anitâŋe tosayenŋe pilâyiŋgim manman kârikŋan katyekmu mannomai yakât topŋe bukulipyenŋe nâŋgâm heronŋe otnomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyenŋe,
Yakowo

1 Petoro Petoroŋe ekap angoân kulenguop.

O bukulpne,

¹⁻² Yeŋe Kiristohâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ Anitâŋe himbimân manman kârikŋan mannomaihât pat kuyiŋgimu tap. Yakât otmâ yen hânân yu kandi mansai. Yeŋgât kapi tatmâ arap yamâ kutyeŋe yuwu. Ponto, Galatia, Kapatokia, Asia, otmu Bitini.

Emet inânŋan Awoŋnenŋe Anitâŋe manmanyenahât topŋe nâŋgâop. Yawu nâŋgâm Kiristo hâŋgângumu ge tosanenŋahât otmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop. Yawu otmâ yeŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwanginetgât ikŋe Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhuyehop. Mem hewewenŋe tuhuyekmu Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋim nine nanne baratne sâŋ meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap.

Nâmâ Petoro. Yesu Kiristohât aposolo manbehât ikŋak âi sâŋ nihimu mem mansan.

Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristo yâkŋe yetŋe engatyetŋeâk otmâ nâŋgâyinŋim tihityenŋe otmutâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâmu manmâ yâhânomaihât nâŋgâyinŋim ulitgum gaman.

Manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenŋe yakât mem mansain.

³⁻⁴ Kutdânenŋe Yesu Kiristohât âwâŋe Anitâŋe yâk mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Otmu Wâtgât mâmâŋahât Heak hâŋgângumu ge mem hewewenŋe tuhunenekmu Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmain. Yakât otmâ Anitâŋe umam sâningim tosanenŋe pilâm manman âiŋe ningimu manmain. Yawu otmâ nine nanne baratne sâŋ menenekmâ himbimân yâhâ manman kârikŋan manmâ yâhânomgât pat kuniŋgiop. Manman kârikŋan koko salehâk mannom nâŋgâm heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâin. Manman yanŋe biatbuap, me bâlewupgât dop âlâ ki tap. Anitâŋe Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahatmu yâkŋe himbimân yâhâmu orowâk tawot. Yakât nâŋgâm bulâŋanâk manman kârikŋan mannom sâŋ biwinenŋe yakât mem manmâ Anitâ mepaem manmâ yâhânom. ⁵ Otmu Anitâhât wâtŋan kinmâ Kiristohâlen biwinenŋe kepeim manmunŋe Anitâŋe tihitnenŋe otmâ yâhâwuap. Otmu sâp pesuk sâwuawân Kiristone âwurem ge menenekmu himbimân yâhâmunŋe manman kârikŋahât pat Anitâŋe kuniŋgiop yakât bulâŋe ningimu menom.

⁶ Yakât otmâ heronŋe nâŋgâm mannomai. Sâp yiwerenŋe yuâmâ umatŋe topŋe topŋe kakyenŋan yâhâmu hâhiwin kakŋan mansai. ⁷ Hâhiwin kakŋan manmâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim ki lohotŋe otmâ mannomai. Yawu manŋetâ sâp ki kâlep otmuâk Kiristone âwurem ge meyekbuap. Meyekmu biwiyenŋe yâkâlen tiŋâk kepeim tem lâuwangim gai yakât nâŋgâm Anitâŋe heronŋe nâŋgâyinŋim manman kârikŋan katyekbuap. Manman kârikŋan katyekmu manŋetâ yanâmâ Kiristohât lohimbine nâŋgâyinŋetâ yahatmu Anitâ mepaenomai. Umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmap yakât nâŋgâŋetâ keterahâkgât orotmeme âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Emetgât saran aim kânâŋgâmunŋe sâp kâlep kinmâ ki morok miâk sâŋ yuwu otmain. Kokolo ya saran hâwimain. Hâwim saran topŋe lâŋ kâlehen gewuap ya kâlâpŋe umunŋe semu yanâmâ lâum kânâŋgâmain. Yawu tuhumain yan hân kâlehen tatmâ hambe kundutŋe ki kumu morok membuap. Yakât dopŋeâk umatŋe âlâlâ kakyenŋan yâhâmap yan Anitâŋe menenekmu manman kârikŋan mannom. Yakât nâŋgâm orotmeme kiŋgoŋ ya bet pilâm kârihem kinnomai. Yawu. ⁸⁻⁹ Emelâk Yesu Kiristone olop miop ya ki ekbi. Yawu gârâmâ yâkât den pat âlepŋe ekyongomunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim gai. Otmu sâp yiwerenŋe yuâmâ yâkŋe himbimân tatmu ki ekmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâkât tem lâum

hoŋ bawanŋimai. Otmu yâk orop himbimân manbisâihât nâŋgâm yâkâlen biwiyenaje kepeim tem lâuwanŋim mannomai. Yawu manŋetâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap yakât bulâŋe yinŋgimu menomai. Yakât nâŋgâm heronje nâŋgâm manmâ yâhânomai.

¹⁰⁻¹¹ Anitâŋe ikŋe enŋatŋeâk Yesu Kiristo hâŋgâŋgumu ge nengât tosa hât otmâ kawenennan kinmu howanân kuŋetâ sâtŋum muop. Mumu Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu ikŋe orowâk laŋinŋe kârikŋan tawot. Yâhâ hânân ki giop yan Yesu Kiristonje Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge Anitâhât poropetelipŋe yengât biwiyenjan kionop. Biwiyenjan kionmâ Anitâŋe Kiristo hâŋgâŋgumu ge tihitnenŋe otbuap yakât den biwiyenjan katmu sâŋ tetem lohimbi ekyongominiwi. Otmu Kiristonje gewuap sâp yan wuân kulem tetemu eknomai yakât topŋe nâŋgâne sâŋ nâŋgâm kiwilim âi pâi tuhuakminiwi. ¹² Den yakât topŋe nâŋgâne sâŋ otŋetâ Anitâŋe nâŋgân nâŋganyeŋe mem pâron pilâyinŋgiop. Mem pâron pilâyinŋgimu yenak munomai yakât kakŋan den yakât bulâŋe tetewuap nâŋgâwi. Den ya emet inânŋan ekyongominiwi yakât bulâŋeâmâ sâp yiwerenŋe Anitâŋe Wâtŋât mâmâŋahât Heak hâŋgâŋgumu ge nen Kiristohât aposololipŋe mem hewewenŋe tuhunenekmap. Yawu otningimu Kiristohât den pat âlepŋe kâsikum yinŋgimunŋe nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeiwi. Yâkâlen biwiyenaje kepeiŋetâ Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋim manman kârikŋahât pat kuyiŋgimu tap. Otmu emelâk Anitâhât poropetelipŋane yakât topŋe nâŋgâne sâŋ otbi yakât dopŋeâk aŋelolipŋane gurâ nâŋgâne sâŋ otmai.

Anitâhât tem lâuwanŋim kilik milik mannom.

¹³ Manman kârikŋahât pat kuyiŋgiop yakât bulâŋe yamâ Yesu Kiristonje âwurem ge meyekbuawân Anitâŋe yinŋgimu menomai. Ya yinŋgimu menomaihât nâŋgâm biwiyenaje mem biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ¹⁴ Emelâk Anitâ yet Kiristo yetgât topyetŋahât pâpŋum yenŋe enŋatyenŋeâk otmâ yu ya ekŋâlem orotmeme bâlenŋe otminiwi ya ki witŋum otmâ mannomai. Orotmeme bâlenŋe ya pilâm Awoŋnenŋe Anitâ, Koko Salek Amboŋe tem lâuwanŋim mannomai. ¹⁵ Tem lâuwanŋim manman bâlenjambâ keterakmâ kilik milik manmâ yâhânomai. ¹⁶ Den yan yuŋe emelâk Anitâŋe Mose den ekumu kulemguop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Nâ Koko Salek Amboŋe. Yakât otmâ yenŋe manman bâlenjambâ keterakmâ manŋetgât nâŋgâman.” Yawu sâop.

¹⁷ Anitâŋe tânyongoâkŋat “Awoŋnenŋe” sâŋ ulitŋumai. Yawu gârâmâ Anitâ biwinenŋe ekmapŋe lok âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâkŋe otmain memain yakât matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk dopnenŋanâk kâpekningimu ârândân otmap. Yakât otmâ sâp patoen Kiristonje âwurem ge menenekmu kapinenŋe himbimân tap yan yâhâmunŋe Anitâŋe matŋe dopnenŋanâk kâpekningiwuap. Yakât nâŋgâm yenŋe ewe katmâ mannomai. ¹⁸ Emelâk tâmbâlipyenŋane orotmeme bâlenŋe ya imbiâk mambiâk otmâ manminiwi. Otmu yenŋe gurâ manman ya torokatmâ yawuâk manmâ gawi. Nen lohimbi kerekŋe otmunŋe bâlemu tosa orop manmain. Yawu gârâmâ Anitâŋe tosa yakât matŋe kâpekningiŋgiop yan hâŋgât wahap âlâlâ, goli me siliwa tuhu tuhuŋe, me tewetsenŋe, yawu yakât ki nâŋgâop. ¹⁹⁻²⁰ Emelâk embâŋân hân himbim ki kândikyotgowân ikŋe nanŋe ombe bisinŋe, Yesu Kiristo, hâŋgâŋgumu ge nengât tosa hât matŋe meningiwuapgât nâŋgâm sâpŋe kalop. Sâp kalop ya Anitâŋe ekmu ârândân otmu sâp bâinŋe yuâmâ Kiristo hâŋgâŋgumu giop. Hâŋgâŋgumu ge koko salehâk manmâ nengât tosa hât otmâ kawenennan kinmu howanân kuŋetâ muop. ²¹ Yawu gârâmâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatmu himbimân âwurem yâhâmu orowâk tawot. Yawu otmu yenŋe yâkâlen biwiyenaje kepeiŋetâ manman bâlenjahât paŋŋonjambâ holaŋyekmu yapâ gâtŋane âwâŋe Anitâ yâkâlen gurâ yawuâk biwiyenaje kepeim manmai. Otmu Anitâŋe Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yawuâk yen gurâ mumuŋambâ mem yahatyekmu orowâk

manmâ yâhâmbisâin. Yakât nângâm biwiyenaje mem mansai. Yakât otmâ biwiyenaje galemahom târârâhâk mannomai.

²² Yeje orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohât den bulâje lâum manmâ ganetâ yapâ biwiyenaje kelihakmu manmai. Yawu manmâ bukulipyenaje orop biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmap. Yawuhât otmâ buku konok orangim tânahom mannomai. ²³⁻²⁵ Nen lohimbi kerekje menlipnenje yengât tepyenambâ tetewin. Yakât otmâ munomgât pat mansain. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya den yan yuje miap. Den yamâ yuwu tap.

“Hahop suriye pilâm kuririn sâam kinmu ekmunje âilongo longo otmap. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk pek sâam hânân ge tâtuk sâamap. Yakât dopneâk lohimbiye âi menjetâ bulâje tetemu bukulipyenaje ekmâ nângâyinjetâ yahatmap. Yawu gârâmâ munjetâ kut patyenje biatmu ya yengât den pat ya lohimbi nelâm yongowuap. Yâhâ Anitâje lohimbi nengât tihitnenje otmâ yâhâwuap yakât den pat ya ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâwuap. Den yawu tap.”

Anitâhât den ya nângâmunje biwinenjan hâumu topnenje mem tetemap. Yakât otmâ den ya ekyongomunje nângânetâ bulâje otmu Kiristohâlen biwiyenaje kepeim manmâ gai. Yapâ Anitâje manman âine yingimu mem mansai. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Mâmâ âwâlipyenaje mem ga katyekmâ galemयोगomai. Yawu gârâmâ hâmbâi âwâ mâmâlipyenaje mum pilâyeknomai.

Yâhâ Anitâje meyekmâ nine nanne baratne sâam manman kârikjahât pat kuyingiopeje mum pilâyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâkneâmâ meyekmu orowâk manmâ yâhâmbisâi.

2

¹ Yakât otmâ orotmeme bâleje kerehâk bet pilânomai. Yawu otmâ bukulipyenaje yengât ki nângâm bâleyingim den belângen sâamomai. Me biwiyenaje ki kurihiakmâ den perâkne kâityongonomai. ² Yawu manmâ yâhânomai yan manman kârikjahât bulâje menomai. Yakât den âlâen hâum sâamune nângânet. Imbilipnenjanje naom mem ga katyekmâ nam yinginetâ nem yanâmâ nâtâtâk sâam yahatmai. ³ Yakât dopneâk yeje Kutdâhât den pat âlepne ya nângâm biwiyenjan katmâ manjetâ nângân nângânyenje keterakyingimu manmâ yâhânomai. Yawu otjetâ Anitâje meyekmâ manman kârikjan katyekmu mannomai.

Kiristohâlen biwinenjanje kepeim hoj bawangim mannom.

⁴⁻⁷ Nenje Kiristohâlen biwinenjanje kepeim hoj bawangim mannom yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâamune nângânet. Emelâk Anitâje poropete âlâ den ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Nâje kât âlâ ekmune âlepne otmu mem Yerusalem kapi Sion pumjan tap yan katmune tatmap. Lohimbi âlâ me âlâje ya ekmâ yâkâlen biwiyenaje kepeim mannomai ya yengâlen bulâje tetemu biwiyenaje dopjan otbuap.” Den yawu tap.

Yeje yâkâlen biwiyenaje kepeim manjetâ Anitâje nângâyingimap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjanje yâkât nângânetâ gemu hâkâj otmai. Yawu otmâ mansai ya yengât yuwu sâamune nângânet. Emelâk Anitâhât den âlâ kulemguwi ya yuwu tap.

“Emet tuhuwiân nep lokje nak âlâ ekmâ bâleje sâam mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâje lâum kânângâmu kuhupin kârikje oap.” Den yawu tap.

Nak ekmâ bâleje sâam mem ketetbi ya Anitâje ekmâ ârândâj otmu lâum kânângâmu kuhupin kârikje oap yamâ Kutdânenje Yesu Kiristo. Anitâje mumunambâ mem yahatmu tap. Otmu yeje manman bâlejanbâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyenaje tinâk kepeim Anitâhât lohimbi otmâ biwiyenaje kepeiakmâ konohâk otmu manjetâ yen orowâk tatmap. Otmu Wâtgât mâmâjahât Heakje mem hewewenjuhuyekmu Anitâ mepaem hoj bawangim mannomai. Yawu otmâ manjetâ Kutdânenje Yesu Kiristone yengât sâam Anitâ ulitgumu nângâmu ârândâj otbuap. ⁸ Otmu Anitâje den âlâ poropete ya ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Kât âlâ katmune tatmap yan kapi ambolipņe yengât kâiyeņan teņ sâwuap. Kâiyeņan teņ sâm yongomu ki ekmâ nângâm inâk arinomai.” Den yawu tap.

Kâiyeņan teņ sâm yongomu inâk arinomai yakât dopņeâk lohimbi nombotņe Kiristohât den pat âlepņe nângâņetâ helekņe otmu pilâm yaņak hiliwahonomai. Yawu gârâmâ lohimbiņe Kiristohât den pilâmai yaņe hiliwahonomai yakât Anitâņe emelâk sâm kalop.

⁹⁻¹⁰ Otmu yeņe gurâ yawuâk omoņ bâleņan manmâ Anitâ ki nângâwaņgiminiwi. Yawu manminiwi yan Anitâņe yengât nângâmu giop. Otmu yeņe hiliwahonomaihât pat manbi. Yawu manbi yamâ ikņahâk nângâyiņgim ikņe laņinņe biwiyeņan pilâmu haņ sâyiņgiop. Haņ sâyiņgimu omoņgât manman bâleņambâ keterakmâ Kiristohâlen biwiyeņe katņetâ nine nanne baratne sâm meyehop. Meyekmâ ikņe pat kuyiņgimu yâkât komot bulâņe otmâ mansai. Yawu manmâ mepaem hoņ bawaņgimai. Otmu yâkņe yu ya otyiņgimu ekņetâ ewe membe otmap yakât den pat yeņe lohimbi ekyongoņetâ nângâm mepaenomaihât meyehop.

Hânân yu kandi mansain.

¹¹ Bukulipne yuwu sâmune nângâņet. Yeņe himbimân manman kârikņan mannomaihât pat Anitâņe pat kuyiņgiop. Yakât otmâ yenâmâ hânân yu kandi mansai. Yawu gârâmâ orotmeme bâleņe biwiyeņe mem bâleyiņgimu manman bâleņahât paņgoņân kioņmai hât biwiyeņe galemahom senņe âlâlâ ki ekņâlenomai. ¹² Yawu otmâ pâku lohimbiņe hakyeņan sâmai ya yengât senyeņan uwawapņe bia mannomai. Uwawapņe bia manņetâ Anitâņe yâk yengât biwiyeņan kioņmu yâkņe yengât manmanyeņe ya ekņetâ biwiyeņan hâumu Kutdâhâlen biwiyeņe kepeim Anitâ heroņe otbaņgim mepaenomai.

Gawamangât girem den lâum mannom.

¹³ Otmu lohimbiņe Kutdânenņahât nângâņetâ yahalâkgât yeņe lohottan manmâ gawamangât lok kunņe tem lâuwaņgim mannomai. ¹⁴ Otmu yâkņe galemlipyeņe katyekmu yâkât sâtgât otmâ lohimbi galemyongom mansai. Yawu manmâ lohimbiņe otņetâ bâlemap ya sâm hâreyiņgim matņe yiņgiņetâ memai. Yâhâ lohimbiņe orotmeme âlepņeâk otmai ya yengât nângâm heroņe otyiņgimai. Yakât otmâ yeņe galemlipyeņe yengât amutgen târârâhâk mannomai. ¹⁵ Târârâhâk manņetâ yanâmâ lohimbi Anitâhât den nângâm hilipgumaiņe sâm ge katyekne sâm otņetâ umatņe otmu pilânomai. ¹⁶ Yengât kunyeņe yamâ Anitâ konohâk. Yawu gârâmâ Anitâhât denâk lâunom sâm gawamangât girem den ki loņgâenomai. Yawu nângâm gawamangât girem den loņgâem tosa menomai yamâ Anitâhâlen tosa ya ki kârâm pilânomai. Yawu manmâ Anitâhât tem lâum gawamangât lok kunņahât amutgen mannomai. ¹⁷ Yawu manmâ lohimbi kerek yengât nângâņetâ yahatbuap. Otmu Anitâ ewewaņgim Kiristohât lohimbi buku otyiņgim manmâ yâhânomai.

Lohimbiņe hâhiwin ninginomai yan matņe ki kâpekyiņginom.

¹⁸ Lok nombotņe lok kutdâ hoņ bayiņgim manmai yengât yuwu sâmune nângâņet. Lok Kutdâlipyeņe nombotņe yen nombotņe lohottan otyiņgiņetâ âiloņgo manmai. Yâhâ lok kutdâlipyeņe nombotņe âlâņeâmâ yen nombotņe hâhiwin yiņgiņetâ umatņe kakņan manmai. Yâhâ yeņeâmâ lok kutdâlipyeņe kerek yengât lau lâuyiņgim huruņ huruņ manmâ hoņ bayiņginomai. ¹⁹⁻²⁰ Otmu lok kutdâlipyeņe imbiâk hâhiwin yiņginomai. Yawu otyiņgiņetâ yeņe hâhiwin kakņan Anitâhât den lâum ewe katyekmâ hoņ bayiņgim mannomai. Yawu otņetâ yanâmâ Anitâņe yengât nângâmu ârândâņ otbuap. Yâhâ yeņe otmâ hilipguņetâ yakât matņe hâhiwin yiņgiņetâ umatņe kakņan mannomai. Umatņe yawu yiņginomai yakât Anitâņe nângâmu ârândâņ otbuap. ²¹ Yâhâ lok kutdâlipyeņe imbiâk hâhiwin yiņginomai yan yeņe orotmeme âlepņeâk otmâ matņe ki kâpekyiņginomai. Yawu mannomai hât nângâm Anitâņe meyehop. Emelâk yakât dopņeâk Yura papatolipnenņe Kiristo mem bâleņe âlâlâ mângâeņetâ sâtgum muop. Yâkņe yawu olop yakât dopņeâk yeņe gurâ yawuâk otņetâ yan Anitâņe nângâyiņgimu ârândâņ otbuap. ²² Otmu Kiristoņe ki otmâ hilipguop. Me den perâkņe âlâ ki sâop. ²³ Otmu Yura papatolipnenņe

hâim hilit balit tuhuwi yakât matje ki kêpekyingiop. Otmu mem âlâlâ tuhuwi yan otbaŋgiwi yakât matje menomai ki sâop. Otmu howanân kuŋetâ muop yan Anitâŋe biwinenŋe ekmâ matje dopnennan ningimu ârândân otmap yakât nâŋgâm umut biwiŋe yâkâlen karahop. ²⁴Yeŋe orotmeme bâleŋe bunewâk pilâm Anitâhât tem lâum orotmeme âlepŋeâk otnomaihât Kiristo ikŋahâk yengât tosaŋhât otmâ kaweyenjan kinmu howanân kuŋetâ muop. Muop yapâ gâtŋaŋe Anitâŋe tosaŋe pilâm meyeŋop. ²⁵Emelâk ki meyeŋop yan girawu manbi yakât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Lama yengât galemyeŋe bia yakât otmâ ihilâk mahilâk manmai. Yakât dopŋeâk yeŋe amboyeŋe biahât otmâ ihilâk mahilâk otmâ manminiwi. Yâhâ sâp yuâmâ Kiristoŋe umut biwiyeŋe galemguŋ tihityeŋe otmap yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim lohotŋan manmai.

3

Imbilipyenye yengât sâop.

¹⁻²Otmu imbilipyenye yengât sâmune nâŋgâŋet. Lok kutdâ yengât hon bawalipyenyaŋe lau lâuyingimai yakât dopŋeâk imbilipyenyaŋe loklipyenye ewe katyekmâ lau lâuyinginomai. Yawu otmâ Kiristohât den lâum lohotŋan mannomai yanâmâ loklipyenye Kiristohât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmaine manmanyenye ekmâ yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeinomai. Yâhâ yâkâlen biwiyeŋe katŋet sâm yeŋe loklipyenye ki kendâyinginginomai. ³Me loklipyenyaŋe yekmâ Kiristohât herone otbaŋŋetgât somotyenye mendenomai yan senŋe âlâlâ sekŋe âlepŋe orop ki menduhum mendenomai. Me sâŋgum me hâk katipŋe âilonŋo lonŋo ki hangalakmâ senŋe âlâlâ sekŋe âlep âlep yaŋe meŋâleaknomai. ⁴⁻⁶Emelâk Yura tâmbâlipnenŋe yengât imbilipyenyaŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe hikum tem lâuwaŋgim loklipyenye ewe katyekmâ amutyenjan manbi. Yawu manŋetâ loklipyenyaŋe manmanyenye ekmâ Anitâ herone otbaŋgim mepaewi. Awaraham imbiŋe, kutŋe Sara, yâkŋe lokŋahât lau lâuwaŋgim yâkât amutgen manop. Otmu Anitâŋe yen meyekmâ Awarahamgât pat kuwaŋgiop ya yawuâk kuyingiopgât otmâ yenâmâ yâk yetgât sen manmai. Yakât otmâ imbilipyenyaŋe Saraŋe olop yawuâk otmâ loklipyenye ewe katyekmâ amutyenjan mannomai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansai yakât topŋe loklipyenyaŋe ekŋetâ âlepŋe otbuap. Yeŋe yawu manmâ loklipyenye lohotŋan otyingim manmâ yâhânomaihât Anitâŋe nâŋgâmap.

Loklipyenye yengât sâop.

⁷Otmu loklipyenye yengât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imbilipyenyaŋe yengât wâtyenjan manŋetâ tihityeŋe otmâ mansai. Yakât Anitâŋe yengât nâŋgâm manman kêrikŋahât pat kuyingiop yawuâk imbilipyenye yengât kuyingiop. Yawuhât otmâ Anitâhât den lâum imbilipyenye ewe katyekmâ lohotŋan otyinginomai. Yawu ki otyinginomai otmuâmâ yu me yakât Anitâ ulitŋuŋetâ ki nâŋgâyingiwuap.

Yuwu otmâ âilonŋo mannom.

⁸Yen kerekŋe manman âilonŋoân manŋetgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Biwi nâŋgân nâŋgânyenyaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. Yawu manmâ yenahâlâk ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Bukulipyenye yengât nâŋgâŋetâ yahatmu yâk orop tânahom mannomai. ⁹Yâhâ lohimbî nombotŋaŋe nâŋgâm bâleyingim den bâleŋe hâiyeknomai, me nombotŋaŋe mem ge katyeknomai. Yanâmâ yeŋe yakât matje kêpekyingine sâm ki nâŋgânomai. Yawu otmâ mem sânduk tuhuyekmâ buku otyinginetgât Anitâŋe meyekmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai. Yawu mannomai yanâmâ Anitâŋe meyekmâ manman sânduhân katyekmâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. ¹⁰Manman yawu yakât emelâk lok âlâŋe den kulenguop ya yuwu tap.

“Lohimbî âlâ me âlâŋe herone kakŋan manne sâmâmâ yuwu otmâ mannomai. Den belângen ki sahaŋginomai. Me den golâ ki gahaenomai. Me den bâleŋe ki hâiaknomai. Me ki den perâkŋe kêirahonomai. ¹¹Orotmeme bâleŋe yawuya bet pilâm biwiyeŋe

Anitâhâlen katmâ yâkât tem lâum buku oranjim mannomai. ¹² Yawu mannomai yanâmâ Anitâ mepaem yu me yakât ulitgunomai yanâmâ nângâyîngim tihityeje otbuap. Yawu gârâmâ lohimbi nombotjaŋe orotmemeyeje bâleje ya witgum otmâ mannomai yamâ pilâyekbuap.” Den kulemgup ya yawu tap.

¹³ Bukulipne, yeje orotmeme âilongoâk otnehâlâk nângâm mannomai yanâmâ lok âlâ me âlâje ki mem ge katyeknomai. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeje orotmeme âilongo otmâ manjetâ lok bâlejaŋe mem âlâlâ tuhuyeknomai yanâmâ Anitâje meyekbuap. Yakât nângâm lok bâleje yengât ki kingityeŋahât otnomai, otmu umatje âlâlâ kakyeŋan yâhâmap sâm yakât ki gorâyîngiwuap. ¹⁵ Yawu nângâm Kutdânenje Kiristohâlen biwiyenjaŋe tinjak kepeim ewe katmâ tem lâuwanjim manmâ yâhânomai. Otmu âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwiyenjaŋe mem mannomai. Yakât topje lohimbi nombotjaŋe nângânehât âiyongonetâ yakât ki hâum pâpgum kopa otnomai. ¹⁶ Den matje ekyongonomai yan Anitâje nenekmu ârândâŋ olâk sâm ewe katmâ lohotjaŋan ekyongonomai. Kiristo orop biwiyenjaŋe kepeiakmâ konohâk otmu yâkât wâtjaŋan kinmâ târârâhâk manmai. Yawu manjetâ lohimbi belângen manmaje sâm bâleyîngimai. Yâhâ hâmbâi âlâkuâk sâm bâleyîngim pâpgum pilânetâ lohimbi nombotjeâmâ ya yengât nângâyîngijetâ kakje otbuapgât yeje biwiyenjaŋe galemahom mannomai. Yawu manmunje Anitâje nenekmu ârândâŋ oap nângâm biwiyenjaŋan ki hâuyekbuap. ¹⁷ Yâhâ Anitâje lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki manguyîngimu yengât manmanyenjaŋe âlepje ya ekmâ sâm bâleyîngim hâhiwin kakjaŋan katyekjetâ yanâmâ yâkje tihityeje otbuap. Yâhâ yejahâk otmâ hilipgunjetâ yakât matje yîngijetâ umatje kakjaŋan mannomai yakât Anitâje nângâmu ârândâŋ otbuap.

¹⁸ Otmu yeje târârâhâk manjetâ hâhiwin yîngijetâ biwiyenjaŋe ki orotok sâwuapgât nângâm nâje Kiristone olowân hâum sâmune nângânet. Nen lohimbi kerekje otmunje bâlemu tosa orop manmain. Yâhâ Kiristoneâmâ ki otmu bâleop. Anitâje nen kaok nângâningiâkgât Kiristo ikjak tosanenjaŋahât otmâ kawenenjaŋan kinmu kunjetâ muop. Yakât Anitâje nângâmu ârândâŋ otmu umutje miop. ¹⁹⁻²⁰ Kândikum emelâk lohimbiyeje orotmeme bâleje otmâ manminiwi yan tâmbânenje âlâ, kutje Noa, yâkje Anitâje matje yîngimu hiliwahomaihât girem den ekyongop. Ekyongomu nângânetâ bulâje otmu orotmeme bâleje pilânetgât Anitâje mambotyîngiop. Mambotyîngiop yan girem den ya nângânetâ helekje otmu orotmeme bâleje tâtâem otmâ yâhâwi. Yawu otjetâ imbiyeje naomlipje otmu iranlipje meyekmu orowâk waŋga kâlehen yâhâwi. Waŋga kâlehen yâhâ tatjetâ tongelâk pato gem niŋ niŋ sâm gam yâhâ lohimbi Anitâhât hâkâŋ otmâ belângen manbi ya aksisihâk haranyongomu muwi. Sâp patoen lohimbi yaŋe hiliwahonomaihât pat Anitâje kuyîngiop. Yakât otmâ umutyenjaŋe hâruyekmu peke kâlehen kinmai. Ya yengâlen Kiristohât umutjaŋe ari ikje den pat ekyongomu nângâwi.

Otmu lohimbi nombolân kalimbu waŋga kâlehen yâhâ tatjetâ hâmeyeje kinop ya yengât yuwu sâmune nângânet. Tongelâk gem to niŋ niŋ sâm waŋga ya kundutmu yahatmu waŋga kâlehen lohimbi tatbi ya hâmeyeje kinop. ²¹ Yakât dopjeâk mem toen katyekjetâ manman kârikjaŋahât pat otmâ mansai. Toen mem katyekjetâ manman kârikjaŋahât pat otmâ mansai yamâ to piriakjetâ hâkyenjaŋe salek otmap yawu bia. Yeje orotmeme bâleje bet pilâm Kiristohâlen biwiyenjaŋe kepeinetâ Anitâje biwiyenjaŋe ekmu ârândâŋ otmu yâkât pat mansai. ²² Otmu Anitâje Yesu Kiristo mumuŋambâ mem yahalop yen gurâ yawuâk mem yahatyekmu Kiristo orop himbimân manbisâihât pat kuyîngimu mansai. Kiristone Anitâ orop tatmutâ anelo himbimân tatmai otmu âi weke, emet amboje, senduk banearâ, susun me sâtje metje topje topje hânân yu tai kerek yengât kunyeje pato tatmap.

4

Anitâhâlen biwinenjaŋe kepeim kârihem mannom.

¹ Kiristo mem âlâlâ tuhuñetâ muop yan Anitâñe menekbuap nâñgâm yâkâlen biwiñañe tiñâk kepeim sât gum muop. Otmu yakât dopñeâk lohimbi belângen manmaine yen mem âlâlâ tuhuyekñetâ mansai. Yawu otyiñgiñetâ Anitâñe menenekbuap nâñgâm yâkâlen biwiñañe kepeim kârihem mannomai. Kârihem manñetâ umatñe ya pesuk sâyiñgiwuap yakât kakñan biwiñeñe yâkâlenâk kinbuap. Yawu otmâ manñetâ Manman Bâleñahât Amboñañe mem ge katyekbe sâh hâum pâpgum pilâwuap. ² Yakât nâñgâm sâp yupâek lohimbi belângen manmai ya yeñgât nâñgân nâñgân bâleñe ki watnomai. Girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuapgât nâñgâm yakât den tem lâuwangim mannomai. ³ Pâku lohimbiñe yeñe eñgatyeneâk watmâ orotmeme bâleñe otmâ manmai yakât dopñeâk yeñe manminiwi yamâ yuwu. Eknâleangim tepyeñe uk sâmu otmâ hilipguminiwi. Otmu to kârikñe nem biwi hâlim otmâ ki orotñe otminiwi. Otmu Porom Lâpio hâwim kânâñgâñetâ kinmu ulitgum kâwâ konda otmâ manminiwi. Emelâk orotmeme yawu otmâ manminiwi ya pilâwi. ⁴ Yawu gârâmâ sâp yuâmâ pâku lohimbiñe “yen orowâk to kârikñe nem herone otne,” sâñetâ ki nâñgâyiñgimai. Yawu otmai ya ekñetâ sâtñe otmu meme sâsâ tuhuyekmai. Yawu otyiñgiñetâ kârihem kinmai yan sâh bâleyiñgim senyeñan gemai. ⁵ Otmu sâp patoen Anitâñe lohimbi kerek, emelâk muwi, me sâp yiwerene mansain, me hâmbâi tetem mannomai kerek nengât biwinenñe ekmâ sâh hâreningiwuap. Sâp yan lohimbi belângen manmaine yawu otyiñgimai yakât den âiân katyekmâ matñe umatñe yiñgimu menomai. ⁶ Emelâk embânâmbâek lohimbi kerekñe otñetâ bâlemu yanak mum gara gara otbi. Yawu gârâmâ Anitâñe tatmâ yâhâwuap yakât dopñeâk umutyeneñe tatmâ yâhâwuapgât Kiristoneñe ya yeñgâlen ari ikñe den pat ya ekyongomu nâñgâwi.

⁷ Manmannenñe pesuk sâmu Anitâñe biwinenñe ekmâ matñe kâpekningiwuapgât sâp utâpguap. Yakât otmâ biwiñeñe galemahom hengen gum yu ya teteyiñgiwuap ya ekmâ ki pâràk pilânomai. Yawu otmâ Anitâ ulitgum manmâ yâhânomai. ⁸ Otmu bukulipnenñe orop biwinenñañe kepeiakmâ konohâk otmu nanangimain yan otñetâ bâlemap yakât tosa hewewenâk pilâyiñgimain. Yakât otmâ yeñe bukulipyeneñe orop biwiñeñe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. ⁹ Otmu lomba takañetâ emetyeñan dâim yâhâ katyekñetâ tatñetâ sot um yiñginomai. Yawu otnomai yakât kakñan ki sâh guhuñnomai. ¹⁰ Otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñeñan kionmâ mâmâñe otyiñgimu bulâne ikñiâk ikñiâk teteyiñgimap. Bulâne teteyiñgimap yakât dopñanâk âi mem tânahom mannomai. ¹¹ Lok âlâ me âlâne Anitâhât den lohimbi kâsikum yiñginomai yan den ya tâñ tâñâk kâsikum yiñginomai. Otmu lohimbi âlâ me âlâne Kiristohât komot tânyongonomai yan Anitâhât wâtñan kinmâ tânyongonomai. Yawu otyiñgim mannomai yan Wâtgât Amboñe Anitâñe Yesu Kiristo hângângumu ge manman âiñe mem teteyiñgiop yakât nâñgâm lohimbiñe Ambonenñe Anitâ sâh herone otbangim mepaem yâhâmbisâi. Ya bonñanâk.

Umatñe âlâlâ teteningimap yan topnenñe tetemu ekmain.

¹² Bukulipne, yuwu sâmune nâñgâñet. Sâp yiwereneñe yu umatñe âlâlâ kakyenñan yâhâmu hâhiwin nâñgâm mansai yakât nâñgâñetâ ki sâtñe otbuap. Umatñe yawuya lohimbi ârândân teteyiñgimu biwiñeñe âlâhâlen kepeiñetâ tatmap yakât topñe tetemu ekmai. ¹³⁻¹⁴ Emelâk Kiristoneñe orotmeme âlepñeâk otminiop yamâ Yura papatolipnenñañe mem âlâlâ tuhuñetâ hâhiwin nâñgâop. Otmu yeñe yâkâlen biwiñeñe kepeim orotmeme âlepñeâk otmai yakât lohimbi belângen manmaine nâñgâñetâ gemu sâh bâleyiñgim mem âlâlâ tuhuyekmai. Mem âlâlâ tuhuyekmai yan Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe yeñgât biwiñeñan ge mem hewewenñe tuhuyekmap. Mem hewewenñe tuhuyekmu Kiristoneñe âwurem ge meyekmu manman kârikñan manmâ heroneñe nâñgâmbisâihât biwiñeñe huruñ sâmu heroneñe nâñgâmai. ¹⁵ Yeñe lohimbi âlâ me âlâ ki yongonñetâ munomai. Me kombo ki tuhuyiñginomai. Me ki otmâ hilipgunomai. Me bukulipyeneñe yeñgât manmanyeneñe ya ki mem bâleyiñginomai. Yâhâ orotmeme bâleñe sâh aran yuwuya âlâ otñetâ

lohimbiŋe matŋe yinŋiŋetâ hâhiwin nâŋgânomai yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândân otbuap. ¹⁶ Yâhâ yeŋe Kiristohâlen biwiyenâŋe kepeim orotmeme âlepŋe otnomai yan lohimbi belângen manmaiŋe yekŋetâ bâlemu mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yawu otyinŋiŋetâmâ Kiristohât pat mansai yakât nâŋgâm Anitâ mepaem topŋe ki kurihinomai.

¹⁷ Anitâŋe lohimbi kerek kuwiknenekbe sâŋ oap. Yakât otmâ topŋe katmâ ikŋe lohimbi nengât biwinenŋe ekmâ umatŋe kaknenŋan katmu nâŋgâmain yan kuwiknenekmap. Kuwiknenekmap yamâ hâhiwin getek nâŋgâmain. Yawu gârâmâ lohimbiŋe Kiristohât den pat nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm belângen manmai yâhâmâ matŋe umatŋe ondop âlâ kândâkdâ yinŋimu menomai. ¹⁸ Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe den kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbiŋe Anitâhât den lâum manmai ya kuwikyekomâ ya yengât kakyeŋan umatŋe katmu hâhiwin nâŋgâmai. Yawu otyinŋim yakât kakŋan meyekmâ manman sânduhân katyekmu mannomai. Yâhâ lohimbiŋe Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm orotmeme bâleŋe tâtâem otmai yâhâmâ hâmbâi yakât matŋe amokŋan yinŋimu menomai.” Den yawu tap.

¹⁹ Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Anitâŋe lohimbi belângen manmai ya yengât mâtâp ki maŋguyinŋimu yanak yengât manmanyenŋe ekmâ hâhiwin yinŋimai. Yawu otyinŋiŋetâ Anitâ Tihit tihit Amboŋahâlen biwiyenâŋe kepeim orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai. Yawu otŋetâ tihityenŋe otmâ emelâk pat kuyinŋiop yakât bulâŋe yinŋimu menomai.

5

Galem yengât sâop.

¹ Kiristone ikŋe komot yengât galemnyeŋe man sâŋ âi nihimu mem mansan. Galemyeŋe mansan yakât nâŋgâm lok nombotŋe gurâ yâkât komot yengât galemlipyenŋe mansai ya yengât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Kiristo orop manbin yapâek nâŋe hoŋ bawâŋim gaman. Otmu Yura papatolipnenŋanŋe mem âlâlâ tuhunetâ hâhiwin nâŋgâm sâtŋum muop yakât topŋe lohimbi ekyongom gaman. Yakât otmâ Kiristone âwurem ge ikŋe lohimbi menenekmâ manman kârikŋan katnenekmu mannom yan nâŋe yâkât sâtŋat otmâ aposolo nombotŋe orop lohimbi galempongonom. Yakât nâŋgâm girem den yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ²⁻³ Yen Anitâhât lohimbi yengât galemlipyenŋe manŋet sâŋ âi yinŋiwi. Âi ya tinâk mem Anitâhât tem lâum lohimbi hoŋ bayinŋim heŋgenŋum mannomai. Târârâhâk manmâ hoŋ bayinŋiŋetâ yekmâ girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândân otbuap yakât topŋe tetemu ekmâ heŋgenŋumomai. Yeŋe yawu otmâ galempongom hâmenjahâlâk ki nâŋgânomai. Me âi ya hâkâŋ kakŋan ki tuhunomai. Me yeŋahât ki nâŋgâŋetâ yahatmu lohimbi umatŋe kakyeŋan katnomai. ⁴ Yawu otyinŋim mannomai yanâmâ. Kunneneŋe pato Yesu Kiristone âwurem ge yengât nâŋgâmu yahatmu yakât hâmenjeâmâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lohimbi inŋe yengât sâop.

⁵ Yâhâ lohimbi inŋe mansaiŋeâmâ galemlipyenŋe yengât nâŋgâyinŋiŋetâ yahatmu amutyenŋan mannomai. Yen kerekŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmâ buku oraŋim hoŋ bahâŋinomai. Den yan yuŋe emelâk lok âlâŋe Anitâhât den âlâ kulempuop ya miap. Den yamâ yuwu tap.

“Lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ yahatmap yamâ Anitâŋe nâŋgâyinŋimu gemu mem ge katyekmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe yeŋahât nâŋgâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ mem hewewenŋe tuhuyekmâ tihityenŋe otmap.” Den yawu tap.

⁶ Yakât otmâ yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Sâp yiwerenŋe yuâmâ yeŋe umatŋe kakŋan mansai. Yâhâ hâmbâi Anitâŋe ikŋahâk nâŋgâmu ârândân otbuap yan manman sânduhân katyekmu mannomai. Yakât nâŋgâm Anitâ Wâtŋat Amboŋe yâkât amutgen karakmâ

tem lâuwangim mannomai. ⁷ Yâkne tihityene otmap gârâmâ yeŋe yâkât wâtŋan kinmâ umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâwuap yakât nâŋgâm ki gorâyinŋiwuap.

⁸ Kasanenŋe Satanŋe mem bâlenenekmu hiliwahonomgâlâk nâŋgâmap. Yakât topŋe nâŋgâŋetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâŋgâŋet. Puaiaŋe bau membe sâm to ginŋan sip galem tuhum tatmap. Yawu otmu bau to ginŋambâ tomot tuhumu in yawu urutmâ lâum toen kionŋmap. Toen kionŋmu harangumu mumu yanâmâ nem kereŋgetmap. Yakât dopŋeâk nenŋe manman bâleŋjahât paŋgoŋân kionŋmâ hiliwahonehât Satanŋe paŋgoŋ katmap. Yakât otmâ yeŋe hiliwahomaihât nâŋgâm biwi golâek manmâ galemahom mannomai. ⁹ Kiristohât lohimbî hânŋan kulemŋan manmâ arai ya yeŋgât kakyeŋan umatŋe âlâlâ yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai. Yawu manmâ Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim mansai. Yâhâ yeŋe umatŋe âlâlâ kakyeŋan yâhâmu hâhiwin nâŋgâm mansai. Yakât otmâ ya yeŋgât nâŋgâm yeŋe Kiristohâlen biwiyeŋaŋe tiŋâk kepeim wâtŋan kinŋetâ Satanŋe mem ge katyekbe sâm hâum pâpgum pilâwuap. ¹⁰ Sâp ki kâlep otmuâk umatŋe yu pesuk sâmu Anitâ Biwi Sânduk otmu Tihit tihit Amboŋaŋe manman sânduhân katyekmu mannomai. Yawu otmu yâkât wâtŋan kinmâ biwiyeŋe galemahom heŋgeŋgum mannomai. Otmu Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manŋetâ Anitâŋe meyekmâ manman kârîkŋahât pat kuyinŋiop yakât bulâŋe yinŋimu menomai. ¹¹ Anitâ Wâtŋat Amboŋe herone otbaŋgim mepaem manmâ yâhânom. Ya bonŋanâk.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹² Bukulipne, den bâiŋe sâm hârewoman. Nâŋe bukunenŋe Sila den pâŋe tâlâwâk yu ekumune yeŋgât kulemguap. Anitâ ikŋak mâmâŋe otnihimu Kiristohât den bulâŋe lohimbî kâsikum yinŋim gaman. Otmu yeŋgât biwiyeŋe orotok sâmapgât Anitâŋe tihitnenŋe otmap yakât ekyongoan. Otmu Kiristohât den ekyongomune nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmâ gai yawuâk manmâ yâhânomaihât naŋgan.

¹³ Otmu Kiristohât lohimbî nâ orowâk Bawilon kapiân mansain yâkŋe yawuâk nâŋgâyinŋiain. Otmu nanne Mareko orowâk tânahom Kiristo hoŋ bawangimait yâkŋe gurâ yawuâk nâŋgâyinŋiap.

¹⁴ Yen Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim mansaiŋe herone naŋgaŋginomai.

Otmu Kiristo orop biwiyeŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu wâtŋan kinŋetâ biwiyeŋe sânduk sâmu mannomai. Bâiŋ.

Nâ bukuyeŋe,
Petoro

2 Petoro Petoroŋe ekap betŋan kulemguop.

O bukulpne,

¹ Nâmâ Simon Petoro. Yesu Kiristoŋe aposolo âi sâm nihimu mem hoŋ bawanŋim manmâ gan. Anitâŋe Yesu Kiristohât aposololipŋe nengât biwinnenŋe mem hewewenŋe tuhumu Kiristohâlen biwinnenŋe kepeim manmain. Otmu yakât dopŋeâk yeŋgât biwiyenŋe mem hewewenŋe tuhumu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Anitâ yet Yesu Kiristo dopyetŋe konohâk. Yakât otmâ Kiristoŋe lohimbi âlâhât nâŋgâmu yahatmu âlâhât nâŋgâmu gemu yawu ki otmap. Yâŋe lohimbi hârok ârândânŋak wawaenenekmap.

² Awoŋnenŋe Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe eŋgatyetŋeâk otmâ nâŋgâyinŋim tihityenŋe otmawot. Yawu otmawot yakât yâk yetgâlen biwiyenŋe kepeim denyetŋe lâum manmâ gai. Otmu yawuâk torokatmâ manŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeiakmâ konohâk otmâ sânduk sâm yâhâwuapgât nâŋgâm Anitâ ulitgum gaman.

Kiristohâlen biwinnenŋe kepeim kârihem mannom.

³⁻⁴ Anitâ yahat yahatŋe, Wâtgât Amboŋaŋe menenekmâ ikŋe laŋinŋan katnenekmu orowâk mannomgât pat kuningiop. Yakât otmâ Yesu Kiristoŋe âwurem ge menenekmâ himbimân yâhâ manman âilonŋoân katnenekmu mannom. Yakât nâŋgâmunŋe âlâ kândâkdâ otmap. Otmu nenŋe yâkâlen biwinnenŋe kepeim tem lâuwânŋim manmunŋe mâmâŋe otningimu târârâhâk manmain. Otmu yawuâk torokatmâ manmâ yâhâmunŋe nenekmu ârândânŋ otmu Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap. Sâp yan Hiliwaho Hiliwaho Amboŋaŋe âlâkuâk biwinnenŋan kionŋmu ekŋâleŋim otmâ hilipgunomgât dop ki tetewuap. Yawu otmâ Anitâŋe mem koko salek tuhunenekmu yetŋe orowâk Kiristo orop biwinnenŋe kepeiakmâ konohâk otmu manman âilonŋoân manmâ yâhâmbisâin. ⁵ Yakât nâŋgâm Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim manmanyenŋe kelihakmu kârihem mannomai. Yawu manŋetâ wuân me wuân teteyinŋiwuap yan girawu otŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuapgât nâŋgâŋetâ keterakyingiwuap. ⁶ Otmu nâŋgâŋetâ keterakyingiwuap yakât kakŋan otŋetâ bâlemapgât biwiyenŋe galemahom mannomai. Yawu manŋetâ lohimbi belângen manmainŋe senyenŋan genomai me otmain yawuâk otŋet sâm eŋgatyenŋan genomai. Yawu otŋetâ Kiristohâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim Anitâhât tem lâuwânŋim uwawapŋe bia manmâ ki lohotŋe otnomai. ⁷ Yawu otmâ Kiristohât lohimbi orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu tânahom mannomai. Otmu lohimbi kerek buku otyinŋim manmâ yâhânomai. ⁸ Den sâm aran yu tâŋ tâŋâk watmâ Kiristohât tem lâuwânŋinŋetâ manman âlepŋahât bulâŋe topŋe topŋe yeŋgâlen tetem heŋgeŋguwuap. Yawu otmu Kutdânenŋe Yesu Kiristohât biwiŋan girawu tatmap ya nâŋgânomai. ⁹ Yâhâ Kiristoŋe tosayenahât otmâ mumu Anitâŋe tosayenŋe pilâyinŋiop yakât ikŋe lohimbi nombotŋaŋe biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe maŋguakmu gulip malap manmai. Yawu manmâ den sâm aran yu nâŋgâŋetâ gemu bet pilâm girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuap yakât ki nâŋgâm manmai.

¹⁰ Yâhâ yenâmâ Anitâŋe dâiyekmu Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mem hewewenŋe tuhuyekmu yâkâlen biwiyenŋe katŋetâ nine nanne baratne sâm meyekmâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiop. Pat yakât bulâŋe biatyinŋimapgât yâkâlen biwiyenŋe tiŋâk kepeim yu ya otŋetgât den ekyongoan yu watmâ manmâ yâhânomai. Yawu manmâ ki otmâ tâpikgum Kiristohât mâtâp pilâm mâtâp bâleŋan arinomai. ¹¹ Otmu sâp patoen Anitâŋe biwiyenŋe ekmâ matŋe kâpekyinŋiwuap yan Kutdânenŋe Yesu Kiristoŋe âwurem ge sârereyekmu Anitâŋe manman kârikŋan katyekmu heronŋe kakŋan manmâ yâhâmbisâi.

Petoroŋe mum pilâyekbuapgât sâop.

¹² Den ekyongoan yu emelâk aposololipne lok nombotne orop yen kâsikum yingimunne nângânetâ bulâne otmu biwiyenjan katmâ nângâm gai ya nanjan. Yawu gârâmâ den yu nângâm mem mete tuhum mannomaihât ekyongom yâhâwom. ¹³⁻¹⁴ Aiop sâp ki kâlep otmuâk mum pilâyekbom yakât emelâk Kutdânenne Yesu Kiristone eknohop. Yakât otmâ inânjan den ekyongoan yu nângâm biwiyenjan katmâ nângâmâk mannetgât biwiyenjan kionmâ yâhâwom. Yakât nângâmune ârândân otmap. ¹⁵ Otmu pilâyekbom yakât kakjan den kulemgum katyinjian yu sâlikum nângâm mem mete tuhum mannomai.

Anitâne Yesu kun kundenne mem âlâ tuhumu ekbi yakât Petorone sâop.

¹⁶ Kutdânenne Yesu Kiristone âwurem gewuap yan wâtne pato tetemu ekmunne âlâ kândâkdâ otbuap yakât den emelâk kâsikum yingiwîn. Den kâsikum yingiwîn yamâ loggât nângân nângân ki watmâ den golâ kâsikum yingiwîn. Nenne yâk orop manmâ yâkne olop miop ya ekmunne âlâ kândâkdâ otmu Anitâ orop dopyetne konohâk oap yawu nângâwin. ¹⁷⁻¹⁸ Nenne yâk orowâk pumne âlâen yâhâwin yan âwâne Anitâne yâkât nângâmu yahatmu kulem âlâ yuwu mem ekmunne âlâ kândâkdâ olop. Anitâne Kiristohât kun kundenne mem âlâ tuhumu senne emetsenne pilâmu irik irik sâmap yawuya tetemu ekbin. Otmu sângumneâmâ kaok bolan bolan otmu ekbin. Yawu otmu Anitâ yahat yahatne, Lanjinhât Ambojane yuwu sâop. “Bulâjanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâne biwinane yâkâlâk nângâman.” Anitâne himbimâmbâ den yawu sâmu nângâwin.

¹⁹ Otmu embâjan emet inânjan Anitâne poropetelipne den âlâlâ ekyongomu kulemguwi yakât bulâne tetewuap nângâm engat yâhâp ki otmain. Otmu yeje gurâ Anitâhât den tâj tâjâk watnomaihât nângâm den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi âlâen arine sâm otmâ omondâne lambe saum ya lanjinnan mâtâp ekmâ arimain. Yâhâ emet hanj sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmp papato yaje tetemap. Yawu tetemu tatmâ yanjak emet hanj sâmu emetsenne ga takamap. Yakât dopneâk Kiristone ki âwurem gemu mansain sâp yuâmâ Anitâhât den sâlikum nângâmunne hanj sâningimu Kiristohât mâtâp watmâ yâhânom. Yâhâ âwurem gewuap yanâmâ ikne lanjijane biwi nângân nângânnenjan pilâmu Anitâ yet Kiristo yetgât biwiyetjan âlâlâ tatmap ya topjambâek nângânom. ²⁰⁻²¹ Emelâk emet inânjan Anitâhât poropetelipjane yâkât den kulemguwi yamâ yeje nângân nângân ki watmâ den ya kulemguwi. Wâtgât mâmâjahât Heakne Anitâhât den biwiyenjan katmu ya kulemguwi. Yakât otmâ lohimbî âlâ me âlâne yeje engatyeneâk otmâ den ya sâm kusânmâ bukulipyene ekyongonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu biwiyenjan katmâ nângâm mannomai.

2

Lok perâkne yengât sâop.

¹ Emelâk Anitâhât poropetelipjane yâkât den Isirae lohimbî ekyongominiwi. Sâp yan lok perâkne oain sâm oain sâm otmâ den perâkne kâityongominiwi. Yakât dopneâk lok perâkne yengâlen taka Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yinginomai. Yâhâ Kiristone yeje tosehât otmâ kaweyenjan kinmu kujetâ muop yakât nângânetâ tâjât otmu betgumai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat mansai. ² Otmu Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yinginetâ nângânetâ bulâne otmu lohimbî dondâne hionakmâ yâk yengâlen torokatnomai. Yâk yengâlen torokatnomai yan lohimbî belângen manmaine manmanyene ekmâ sâm ge katyekmâ Kiristohât den pat nângânetâ gewuap. ³ Lok perâkne yengât iri sikumyene ekjâlem meyingine sâm den golâ ekyongonetâ nângânetâ bulâne otmu tewetsenne yinginomai. Yawu otyinginomai yakât matne umatne yingimu menomaihât Anitâne sâp kalop. Sâp kalop ya ekmu ârândân otmu matne yingimu mem hiliwahonomai.

⁴ Bulâjanâk Anitâne matne umatne yingimu menomai yakât yuwu sâmune nângânet. Kândikum emelâk anjelo nombotjane Anitâhât den kum otmâ hilipguwi yakât matne

nâpumân panyekmu ge omon kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâm hâreyingim matje umatje yingimu mem hiliwahonomai. ⁵ Otmu emelâk embânân lohimbiñe Anitâ betgum orotmeme bâleñe otmâ manminiwi. Yawu otmâ manñetâ lok âlâ, kutje Noa sâm, lohimbiñe Anitâhât den lâum manñetâ yekmu ârândân olâk sâm yâkñe girem den ekyongominiop. Otmu girem den ya ekyongomu nângâñetâ helekñe otmu orotmeme bâleñe tâtâem otñetâ yañak Anitâñe nângâmu tongelâk giop. Tongelâk gemu to niñ niñ sâm lohimbi bâleñe ya asisihâk haranyongop. Yâhâ lohimbi nombolân yâhâp Noa orop wangaen yâhâ tatbi yawuâk hâmeyeñe kinop.

⁶ Otmu kapi yâhâp, kutyetñe Sotom yet Gomora, ya ambolipñe gurâ Anitâhât hâkân otmâ orotmeme bâleñe otminiwi yakât matjeâmâ kâlâpñe ge sem gulip tuhuyehop. Ya yengât den pat nângâmunñe tetemap yan lohimbiñe orotmeme bâleñe otmai yakât Anitâñe matje yingimu menomai nângâm engat yâhâp ki otmain. ⁷⁻⁸ Kâlâpñe Sotom otmu Gomora kapi ambolipñe sem gulip tuhuyehop yan Anitâñe lok âlâ, kutje Lot sâm, yâkât nângâwanñimu hâmeñe kinop yakât yuwu sâmune nângâñet. Lotñe Anitâhât tem lâuwanñim orotmeme âlepñeâk otminiop yakât ekmu ârândân olop. Yâhâ kapi ambolipñeâmâ Anitâhât den kum den bâleñe sahanñim orotmeme bâleñe hilâm ârândânâk otñetâ Lotñe yekmu tepñe dondâ bâleminiop. Yawu manopgât otmâ Anitâñe nângâwanñimu hâmeñe kinop.

⁹⁻¹⁰ Yakât dopñeâk lohimbi Anitâhât tem lâuwanñim manmaine manman bâleñahât pañgonân kionmaihât meyekmâ manman âlepñan katyekmu manmai. Yâhâ lohimbiñe Anitâhât den kum yeñe engatyeneâk watmâ orotmeme bâleñe ekñâlem otmai yakât matje umatje sâp patoen yingimu menomai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat kuyingimu mansai.

Lok perâkñe ya yengât wâtyeñe pato ki tatyñgiap. Yawu gârâmâ yenjahât nângâñetâ yahatmu Anitâhât anelolipñe ikñe orop himbimân tatmai ya yengât nângâñetâ gemu sâm bâleyingimai. Yawu otmâ anelo yañe matje ningimai sâm yakât ki gorâyingimap. ¹¹ Yâhâ Anitâhât anelolipñe ya yengât wâtyeñe pato tatyñgiap. Yawu tatyñgiap yamâ yâkât senñan kinmai yan anelo bukulipyene nombotñe otmâ hilipgunetâ Anitâñe betyongomu tatmai ya yengât ki sâm bâleyingimai.

¹² Yâhâ lok perâkñe ya yengât topyeñe yuwu sâmune nângâñet. Anitâñe sonjo bau otmu nâi selon topñe topñe katmu ekmain yamâ umut biwiyene bia. Otmu nenñe hat ari kum taka um nenongât sâm kalop. Yâhâ lok perâkñe yu yakât topñe nângâm pâpñum ihilâk sâm bâlemai. Yakât otmâ yekmunñe biwiyene bia mansai yawu otmap. Otmu sonjo bau kumain yakât dopñeâk sâp patoen Anitâñe lohimbi perâkñe ya hilipyongowuap. ¹³ Yâkñe lohimbi hâhiwin yingñetâ umatje kakñan manmâ gai. Yakât matje sâp patoen Anitâñe yeñe gurâ yawuâk hâhiwin yingimu umatje kakñan mannomai. Otmu yâkñe yuwu otñetâ dondâ bâlemap. Lohimbi senyenñan kinmâ yu ya ekñâlem otnehâlâk nângâm otmâ hilipgumai. Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyene hâlim otmu otñetâ bâlemu anjun yingimai. ¹⁴ Otmu imbi âlâ me âlâ yekmai yan ya yengât nângâm biwiyene otmâ tâpikgum tosa memai. Otmu orotmeme bâleñe ya ekñâlem otnehâlâk nângâmai. Otmu lohimbi nombotñe biwi yâhâp manmai ya yengât engatyenñan geñetâ otmâ tâpikgumai. Bukulipyene yengât iri sikumyene miaknehâlâk nângâm mem lohotñe tuhuyekmai. Yakât otmâ Anitâñe matje umatje yingimu menomaihât pat kuyingimu mansai.

¹⁵ Yâkñe Kiristohât mâtâp bulâñe ya pilâm lok âlâ, kutje Bileam, Beoro nanñe, yâkñe olop yawuâk otmai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Bileamñe hâmeñe membom nângâm Isirae lohimbi sait kakyenñan pilâwe sâm ariop. ¹⁶ Arimu Anitâhât anelo âlâñe Bileamgât donji launñe mem purik pilâwanñimu amboñe den ekuop. Den ekumu nângân nângânñe keterakbanñimu sait kakyenñan ki pilâop. Yawu.

¹⁷ To senje saŋ kititiŋ sâmap yapâ to ki osomain. Otmu elem kârikŋe memu emet mem maŋgumap yamâ gelâk ki gemap. Yakât dopŋeâk lohimbiŋe lok perâkŋe yengât denyene nâŋgâŋetâ den yaŋe buku ki meyiŋgimap. Yakât otmâ sâp patoen Anitâŋe lok perâkŋe ya pilâyekmu yaehen ge omoŋ bâleŋe sâhâyekmu tatnomai. ¹⁸ Yâkŋe yehâhât nâŋgâŋetâ yahatmu nâŋgân nâŋgân tâŋât lohimbi kâsikum yiŋgimai yakât yâkŋe nâŋgâŋetâ yahatmap. Otmu lohimbi nombotŋeŋe pâku lohimbi yengâlembâ dâiakmâ Kiristohâlen biwiyenŋe katŋetâ sâp ki kâlep oap. ¹⁹ Lohimbi yawuya yengât engatyenŋan ge lok perâkŋeŋe yuwu sâm ekyongomai. “Kiristoŋe girem den yapâek holaŋnenekmu engatnenŋeâk watmâ yu ya otmâ mannomgât dop tap.” Yawu sâm engatyenŋan geŋetâ orowâk otmâ tâpikgumai. Yawu otmâ Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋân yâhâpŋe kioŋmâ yâkât amutgen manmai. ²⁰ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Lohimbiŋe orotmeme bâleŋe bet pilâm Kutdânenneŋe Yesu Kiristohâlen biwiyenŋe kepeiŋetâ manman bâleŋahât paŋgoŋâmbâ holaŋyekmâ tihityeŋe otmap. Yawu gârâmâ orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya miwirikum Manman Bâleŋe Amboŋahât paŋgoŋân âlâkuâk kioŋmâ yâkât amutgen mannomai yanâmâ hiliwahonomaihât pat mannomai. Yawu mannomai yanâmâ emelâk Kiristohâlen biwiyenŋe ki kepeiwi sâp yan tosayenahât matŋe menomai sâop ya wangim Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ²¹ Lohimbi nombotŋeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuap yakât topŋe pâpgum orotmeme bâleŋe tâtâemâk otmâ belâŋen manmai. Lohimbi yawu yamâ Anitâŋe matŋe yiŋgimu menomai. Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ Kiristohât den nâŋgâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmai. Yawu otmai yakât kakŋan yâkât nâŋgâŋetâ gemu orotmeme bâleŋe miwirikum Kiristo betgunomai. Yawu otnomai yâhâmâ sâp patoen Anitâŋe lohimbi belâŋen manmai matŋe yiŋgimu menomai ya wangim matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ²² Kiristo betgumai ya yengât nâŋgâm den âlâen hâum sâmain yakât nâŋgâmune bulâŋe oap. Den yamâ yuwu tap. Sosonŋe mohatmap yamâ benŋe yâhâpŋe nemap. Otmu baŋe bokosohân dakakmap. Dakakmu hâkŋe bokosohâk pato otmap ya hârâŋ sâm bererek sâm gemu âlâkuâk ari bokosohân dakakmap. Yakât dopŋeâk lohimbi orotmeme bâleŋe angoân otbi ya miwirikum otrŋetâ dondâ bâlemap.

3

Bulâŋanâk Kiristoŋe âwurem ge menenekbuap.

¹ Bukulipne, yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yeŋe girawu manŋetâ Anitâŋe yekmu ârândânŋ otbuap yakât topŋe emelâk kâsikum yiŋgimune nâŋgâwi. Otmu yeŋe den ya nâŋgâm biwiyenŋan katmâ galemahom târârâhâk manŋetgât pepa âlâ kulemgum katyiŋgimune ekbi. Otmu yâhâpŋe yu kulemgum katyiŋgian. ² Emelâk Anitâŋe ikŋe poropetelipŋe den ekyongomu kulemguwi. Otmu Kutdânenneŋe Yesu Kiristo tihitnenŋe otmapŋe nen ikŋe aposololipŋe den eknongomu kâsikum yiŋgimunŋe nangai. Den ya kerehâk nâŋgâm hengenŋum biwiyenŋan katmâ manmâ yâhânomaihât yuwu sâmune nâŋgâŋet. ³ Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotŋeŋe yeŋe engatyeneâk watmâ yu ya ekŋâlem otmâ hilipgunomai. Yawu manmâ Kiristoŋe âwurem ge menenekbuapgât sâop den yakât nâŋgâŋetâ bulâŋe bia otmu yuwu sâm yengât senyenŋan genomai. ⁴ “Kiristoŋe “Âwurem ge meyekbom,” sâop yamâ nenŋe ki eksain. Wosan taka tap ya sâŋetâ ari ekne. Anitâŋe hân himbim kândikyotgowâmbâek lohimbi nengât manmannenŋe dop konohâk tatmâ gamap. Otmu tâmbâlipnenŋe mum gara gara otbi yawuâk nen gurâ mumain.” Yawu sâm senyenŋan genomai. ⁵ Yawu sâm senyenŋan genomai yan Anitâhât den nâŋgâŋetâ gemu yeŋe nâŋgân nâŋgân watmâ sânomai. Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe sâmu biaembâ hân himbim teteop. Otmu saru keterakmu hân teteop. Otmu elem kulewoŋboŋ tetem yapâek gelâk gemap. Gelâk gemu yaŋak nak me senŋe âlâlâ topŋe topŋe tetem âi omoŋ omoŋ otmâ yahatmap. ⁶ Otmu lohimbiŋe Anitâ betgum otrŋetâ bâleop yakât matŋe yâkŋe sâmu tonjelâk gemu to niŋ niŋ sâm

lohimbi otmu senje âlâlâ wanjaen ki yâhâwi ya aksisihâk haranyongop. ⁷ Otmu sâp pato tetewuawân Anitâje sâmu hân himbim ekmain yu kâlâpne sem gulip tuhuwuapgât sâm kalop. Sâp yan Anitâje lohimbi kerek nengât biwinenne ekmâ sâm hâreningiwuap. Yawu otmâ lohimbi je yâkâlen biwiyeje ki kepeimai yamâ matje yingimu mem hiliwahonomai.

⁸⁻⁹ Otmu lohimbi nombotje “Wongât Anitâje Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gemap?” yawu sâmai yakât yuwu sâmune nângâm biwiyejan katjet. Anitâje sâpgât ki nângâmap. Yakât otmâ yambu 1000 yakât biwiyan yu ya tetemap yakât nângâmu hilâm konok biwiyan tetemap yawu otmap. Yamâ angoânâmâ lohimbi je orotmeme bâlene bet pilâm Kiristohâlen biwiyeje katjetâ manman kârikjahât pat kuyingimu manjetgât nângâm mambotyingim.

¹⁰ Kutdânenne âwurem gewuap yakât nângânetâ keterakyiingikgât den âlâen hâum sâmune nângânet. Kapi ambolipne yengât kasalipyeje sâp girawuân taka itit kiom tuhuyingimomai ya ki ekyongomai. Kapi ambolipje ki nângâmâk manjetâ kasalipyeje pârâk sânsânâk taka yongom kiom tuhuyingimai. Yakât dopneâk Kiristone pârâk sânsânâk gewuap. Sâp yan kâlâp pundu sâm himbimân emetsenne pitu âlâlâ ya kerehâk munne orowâk sem gulip tuhuwuap. Otmu hânân yu senje âlâlâ topne topne yu gurâ yawuâk sem gulip tuhuwuap. ¹¹ Yakât nângâm yeje manman bâlenjambâ keterakmâ Anitâhât tem lâuwangim târârâhâk mannomai. ¹²⁻¹³ Otmu Anitâje sâmu kâlâp pato pundu sâm himbimân emetsenne pitu otmu hânân senje âlâlâ ya kerehâk sem gulip tuhuwuap. Yakât kakjan yâhâpne sâmu hân himbim ango tetewuap. Hân himbim ango tetemu yan mem katyekmu koko salehâk manjetâ yekmu ârândân otbuap. Yakât pat emelâk kuyingimu tap. Yakât otmâ sâp pato tetemu Kiristone âwurem ge meyekbuap yakât nângâm biwi nângân nângânyeje kilik kilik sâmu mambotbangim mannomai.

¹⁴ Yawu mambotbangim mannomai yanâmâ Anitâje yekmâ “nine nanne baratne koko salek,” sâm kaok nângâyingiwiuap. Yakât nângâm Kiristohâlen biwiyeje tinâk kepeim manmanyene kelihakmu kârihem mannomai. ¹⁵ Otmu Anitâje Kiristo in yawu ki hângângumu âwurem gewuap. Otmu ki âwurem gewuap yan lohimbi je yâkâlen biwiyeje kepeinetâ Anitâje tosayeje pilâyingiwiuapgât mâtâp ki hâreakmâ tâj sâwuap. Yakât nângâm “Wongât Anitâje in yawu ki hângângumu gemap?” yeje yawu ki sânomai. Den yan yuje Paulone den kulemgum katyingimu ekbi ya miap. Yakât yuwu sâmune nângânet. Anitâhât biwiyan nângân nângân âlâlâ tatmap ya Wâtgât mâmâjahât Heakne mem bukunenne Paulo yâkât biwiyan katmu yâkne kulemgum katyingimu ekbi. ¹⁶ Paulone ekap âlâlâ katyingiop yan den yuwuâk kulemgum katyingiop. Yawu gârâmâ den kulemgum katyingiop ya lohimbi nombotje sâlikum nângânetâ ki keterakyingimu nângân nângânyeje hâlim milim otmap. Yakât otmâ den ya kelangatmâ bukulipyeje kâsikum yingimai. Yawu gârâmâ emelâk Anitâhât poropetelipne otmu lok nombotje yâkât den kulemguwi ya yâknak yawuâk kelangatmâ bukulipyeje kâsikum yingimai. Yakât otmâ yehâk otmâ tâpikgum hiliwahonomaihât pat mansai.

¹⁷ Den yu emet inânjan ekyongoan. Lok nombotje Anitâhât den kum yeje engatyejeâk watmai. Lok yawuyane yengâlen taka engatyejan genjetâ nângân nângânyeje hâlim milim otmu manman bâlenjahât pangonân kionmaihât biwiyeje galemahom mannomai. ¹⁸ Otmu sâp yiwerene yuâmâ Kutdânenne Yesu Kiristohâlen biwiyeje kepeim manmai ya wangim yâkâlen biwiyeje tinâk kepeim yâkât den tinâk lâum mannomai. Yawu otnomai yanâmâ yâkne tihityene otmu manman âlepjahât bulâne yengâlen teteap ya wangim bulâne topne topne teteyingiuwup. Yakât nângâm Kiristo mepaem manmâ yâhâmbisâin. Ya bonjanâk.

Nâ bukuyene,
Petoro

1 Yoane Yoaneje ekap angoân kulemgum.

O bukulpne,

¹⁻² Anitâhât Kâi Toka yañe manman kârikñahât amboñe oap. Otmu Anitâñe hân himbim ki kândikyotgop yapâek Anitâ orop tatmâ gaowotñak tatmâ gawot. Otmu himbim pilâm ge imbihâlembâ tetem lok otmâ hohetnennjan manop. Otmu nen aposololipñe menenekmu orowâk manbin. Manbin yan manman kârikñan mannom yakât den pat eknongomu nângâmunñe bulâñe olop. Yakât otmâ nenñe den pat ya yen ekyongom gawin. Den ya torokatmâ ekap yu kulemgum katyîngian. ³⁻⁴ Nenñe Anitâ yet nanñe Yesu Kiristo orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu biwi hero kakñan manmain. Otmu yeñe yawuâk manmâ Kiristohât lohimbi orop nanğangim buku orangim mannomaihât ekap yu kulemgum katyîngian.

Anitâ Koko Salek Amboñe lanjinnjan tatmap.

⁵ Anitâhât biwiñan nângân nângân âlâlâ tatmap yakât topñe ikñe nanñane sâam tetem eknongop. Yakât yuwu sâamune nângâñet. Anitâ Koko Salek Amboñe lanjinnjan tatmap. Otmu lohimbiñeâmâ omoñ biwiñan manmâ orotmeme kiñgoñ otmâ tosa mem manmai. Yâhâ Anitâhâlen ya âlâ ki tap. ⁶ Nenñe “Anitâ orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmap,” yawu sâam bukulpnenñe ekyongomain. Yawu ekyongomain yamâ nenñe otmunñe bâlem gamap yan den perâkñe kâityongom Anitâhât den bulâñe ya ki lâumain. ⁷ Yâhâ nenñe Anitâ Koko Salek Amboñahât den nângâmunñe hañ sâaningimu yâkât tem tiñâk lâuwanğim manmain. Yawu otmâ manmain yan Kiristoñe nengât tosañe otmâ sâarenenekmâ muop yakât nângâm Anitâñe nenñe tosa otmain ya pilâningimap. Tosa pilâningiap nângâm bukulpnenñe orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmu herone nângâwanğim mepaemain.

⁸ Nenñe Anitâhât den bulâñe yakât pâpgum, “Nenñe koko salehâk manmain,” sâamain otmuâmâ perâk sâamain. Nenñe yawu otmâ hiliwahonongât mâtâp ya watmain. ⁹⁻¹⁰ Yâhâ nenñe “Orotmeme bâleñe âlâ ki otmain,” sâamain yanâmâ Anitâhât den nângâmunñe ki bulâñe otmap. Yawu otmâ “Anitâñe den perâk sâamap,” yawu nângâm hilipgumain. Nenñe tosanenñe sâam tetemunñe Anitâñe pilâningiwuapğât den sâam kalop ya kum ondop âlâ ki otbuap. Yakât nângâm biwinenñe ekmâ orotmeme bâleñe wuân me wuân otbin yakât nângâmunñe hañ sâaningimu bukulpnenñe yeğât senyeñan kinmâ sâam tetem Anitâ ulitgunom. Yawu otnom yanâmâ Anitâñe tosanenñe pilâningiwuap.

2

Kiristoñe Anitâ orop tatmâ nengât sâam ulitgumap.

¹⁻² Yeñe otñetâ bâlemu tosa memaihât ekap yu kulemgum katyîngian. Yesu Kiristoñe ki otmâ tâpikguop yamâ lohimbi kerek nengât tosanenñahât otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Otmu mumuñambâ yahatmâ himbimân yâhâ Anitâ orop tatmâ nengât sâam ulitgumap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe otñetâ bâlewuap yan yakât nângâm Anitâ ulitgunomai. Yawu ulitguñetâ yâkñe Kiristohât nângâm tosayeñe pilâyîngiwuap.

³ Nenñe Anitâhât tem lâuwanğimain yan yâkñe nenekmu ârândâñ otmu yâk orop biwinenñane kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain. ⁴ Yâhâ lohimbi nombotñane “Nenñe Anitâhâlen biwinenñane kepeim mansain,” sâamai yamâ yâkât den lonğâemai. Lo-himbi yawu yañe Anitâhât den nângâñetâ helekñe otmu den perâk sâamai. ⁵⁻⁶ Yâhâ nenñe Anitâhât den tâñ tâñâk watmâ tem lâuwanğimain yan yâkñe wawaenenekmâ mâmâñe otningimap. Mâmâñe otningimap yakât bulâñeâmâ Yesuñe buku otningiop yawuâk

nenje bukulpnenje orop buku oranjim manmain. Ya ekmâ yâk orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmap yawu nângâmain.

Nenje buku oranjim mannom.

⁷ Bukulpne, yuwu sâmunen nângânet. Kiristone lohimbi kerek buku otningiop. Yakât otmâ yene Anitâ orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmu Kiristone buku otyingiop yawuâk yene gurâ buku oranjim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunje nângâwi. Den yu yawuâk kulemgum katyngian. ⁸ Yâhâ Anitâ orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yakât mâtâpne angoân Kiristone watmu yâkâlen bulâne tetemu ekbin. Otmu Anitâhât lanjinje bulânanje biwi nângân nângânyenan pilâmu hanj sâyingimu mâtâp yawuâk watmâ buku oranjim mannomai. Yawu otmâ manjetâ yanâmâ Omoŋ Amboŋahât wâtne gewuap.

⁹ Yâhâ lohimbi nombotjanje “Anitâhât lanjinjanje biwinenjan pilâmu hanj sâningimu tem lâuwanjim mansain,” sâmai. Yawu sâmai yamâ bukulpnyene yengât nângâm bâleyingimai. Yawu otmâ Anitâhât den nângâm pâpgum omoŋ biwiŋan manmai. ¹⁰ Yâhâ lohimbi nombotje âlâneâmâ bukulpnyene orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmap. Lohimbi ya yengât biwiyenan Anitâhât lanjinjanje pilâmu hanj sâyingimu tem lâuwanjim târârâhâk manmai. Yawu manjetâ lohimbinje manmanyene ekjetâ âlepne otmap. ¹¹ Yâhâ lohimbinje bukulpnyene yengât nângâm bâleyingimai ya yengât biwi nângân nângânyenan omoŋ sahayingimu ihilâk mahilâk otmâ manmai.

¹²⁻¹⁴ Kiristone himbimâmbâ ge nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kuŋetâ muop. Yakât den pat ekyongomunje nângânetâ bulâne otmu Anitâne tosayene pilâyngiop. Yawu otmu yâk orop biwiyenjanje kepeiakmâ konohâk otmap.

Otmu lohimbi papato yengât yuwu sâmunen nângânet. Yene Anitâhât den tinâk lâum kârihem kinjetâ Manman Bâleŋahât Amboŋane mem ge katyekbe sâm pâpgum pilâyekmu mansai. Ya yawuâk mannomaihât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

Otmu lohimbi sombo yengât yuwu sâmunen nângânet. Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek Kiristone tatmâ gaopŋak tatmâ gap. Yene yâkâlen biwiyenjanje tinâk kepeim manmâ ganjetâ yu oap. Yakât nângâm herone nângâyngim yengât den yu kulemguan.

Anitâhât tem lâuwanjim mannom.

¹⁵⁻¹⁶ Lohimbi nombotjanje Anitâhât hâkâŋ otmai. Yawu otmâ Manman Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ yuwu otjetâ bâlemap. Hâk sânduhân mansain sâm yehâhâlâk nângânetâ yahatmu hâkyene mepaemai. Yene engatyerjeâk watmâ senje âlâlâ ekŋâlem ihilâk otmai. Yawu otjetâ dondâ bâlemap. Yakât otmâ lohimbi yawuya yengâlen ki torokatnomai. Yâhâ yene yâk yengâlen torokatmâ yâkne otmai yawuâk otnomai yanâmâ nenje yekmunje Awoŋnenje Anitâhâlen biwiyenjanje ki kepeim mansai yawu otbuap. ¹⁷ Manman Bâleŋe Amboŋahât wâtne gewuap. Otmu lohimbinje senje âlâlâ ekŋâlemai yane biatbuap. Yakât otmâ lohimbi bâleŋe ya yengâlen ki torokatnomai. Yawu otmâ Anitâne nenekmu ârândâŋ olâk sâm tem lâuwanjim manjetâ manman kârikŋan katyekmu manmâ yâhâmbisâi.

Lok perâkne yengât sâop.

¹⁸ Bukulpne, yuwu sâmunen nângânet. Kiristone âwurem gewuapgât sâpne utâpŋuap. Otmu sâp ya tâlâhuwuap yan lok âlâne tetem Kiristo mem ge katmâ yâkât kawenan kinmâ lohimbi yengât nângân nângânyene mem hâlim tuhuyngiwuap. Yakât den emelâk ekyongomune nângâwi. Yâhâ sâp yuâmâ lok yawuya dondâhâlâkne tetenetâ yekmain. Yakât otmâ Kiristone âwurem gewuapgât sâpne utâpŋuap yawu nângâmain. ¹⁹ Emelâk lok ya nen orop manbin yamâ biwinenjanje ki kepeiakmâ konohâk olop. Ya yengât topyene lohimbinje nângânetâ keterahâkgât Anitâne nângâmu pilânenekmâ ariwi. Yâhâ yâkne nen orop biwinenjanje kepeiakmâ konohâk olop mâne ki pilânenekmâ arimbâi.

20-21 Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmu yanak ikne den bulâne nângâm heñgenyumai. Yakât otmâ nângân nângânyeñe kuwikyিংiwe sâam den ki kulemgum katyিংgian. Yeñe Kiristohât den nângâm heñgenyumai yakât otmâ lok nombotñe topyeñe kurihiakmâ Kiristohât den kelangatmâ ekyongomai ya nângâñetâ ki bulâne otmu topyeñe tetekñan tetemu ekmai. Yakât nângâm ekap yu kulemgum katyিংgian.

22 Lok yanê Kiristohât den kelangatmâ yuwu ekyongomai. “Yesuñe lohimbi tihitnenñe olâkgât Anitâne yâk ki hângângumu giop. Kiristoâmâ nen orop dop konohâk mansain.” Yawu sâam Kiristohât nângâñetâ tãñât otmu betgumai yakât dopñeâk âwâne Anitâhât nângâñetâ tãñât otmu betgumai. 23 Yakât yuwu sâamune nângâñet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahât hâkãñ otmâ betbañgimai yan Yesuhât hâkãñ oain sâam yan âwâne Anitâhât hâkãñ otmâ betbañgimai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne Anitâ nanñahâlen biwiyenñe kepeimai otmuâmâ âwãñahâlen gurâ yawuâk kepeimai.

24 Otmu den pat âlepñe kâsikum yিংim gai ya biwiyenjan katmâ lâum manñetgât nanñan. Yawu otmâ mannomai yan Kiristo yet Anitâ orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu mannomai. 25 Yawu manñetâ yanâmâ Kiristone manman kârikñan manmâ yâhâmbisâihât pat kuyিংgiop yakât bulâne yিংimu menomai.

26 Lok perâkñe Kiristohât den kelangatmâ kâsikum yিংim. Den ya nângâñetâ bulâne otmu Kiristo betgumaihât den yu kulemgum katyিংgian. 27 Yâhâ yenâmâ Kiristone Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge biwiyenjan kionmâ mâmâne otyিংim gap. Yawu otmâ den bulâneâk biwiyenjan katmu yu me yakât ki nângâm hilipgumai. Otmu yawuâk otyিংim yâhâwuap yanâmâ Kiristohât den nângâm heñgenyumai mannomai. Yawu nângâm heñgenyunomai yanâmâ lok nombotñe taka den kâsikum ningiñet sâam ki âiyongonomai.

Kiristohât tem lâuwanñim mannom.

28 Otmu Kiristone ikne lohimbi yen orop menenekbe sâam âwurem gewuap yan yeñe anulakmâ kâmgumaihât Kiristo orop biwiyenñe kepeiakmâ konohâk otmu tem lâuwanñim mannomai. Yawu otmâ mannomai gârâmâ yâkñe gewuap yan nenñe yen orop yâkât senñan kinmâ hâmeñe âlepñe ningiwuapgât nângânôm. 29 Anitâmâ Koko Salek Amboñe. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâne târârâhâk manmai ya yekmunñe Anitâne nine nanne baratne sâam meyekmu mansai yawu otmap.

3

Awoñnenñe Anitâne wawaenenekmap.

1 Bulãñanâk Awoñnenñe Anitâne wawaenenekmâ nine nanne baratne sâam menenekmu yâkât pat otmâ mansain. Yakât nângâmune âlâ kândâkdâ otmap. Lohimbi belãngen manmaine Anitâhât den nângâñetâ gemu bet pilâm Kiristohâlen biwiyene ki katbi. Yakât otmâ nengât gurâ yawuâk hâkãñ otmâ betnongom mansai. 2 Anitâne nine nanne baratne sâam menenekmu mansain. Yâhâ hâmbâi sâp patoen manman âñe ningimu menom yakât topñe tipñe nanñain. Yawu gârâmâ Kiristone âwurem ge menenekbuap. Sâp yan manman âñe ningiwuap yamâ ikne manman koko salek yawuya ningimu menom. 3 Manman ya ningimu menomgât nângâm biwinenñe mem mannom. Otmu Kiristone koko salehâk tatmap yawuâk manne sâam yâkât wâtñan kinmâ orotmeme bâleñe bet pilâm manmâ yâhânôm.

4 Lohimbiñe otñetâ bâlemap sâam Anitâne ikne nângân nângân ya lohimbi kerek nengât biwinenñan katmu tatmap. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne otñetâ bâlemap yan Anitâhât den ya loñgãem tosa memai. 5 Lohimbi kerek nengât tosa pilãningiwe sâam Kiristo Manman Koko Salek Amboñe himbimãmbâ ge koko salehâk manmâ nengât toshât otmâ muop. 6 Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ yâkãlen biwiyene kepeimaine

orotmeme bâleŋe bet pilâwi ya ki miwirikum otmâ manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe yâkât den ki nâŋgâmai, otmu yâkâlen biwiyenjaŋe ki kepeim manmai.

⁷ Lohimbi âlâ me âlâŋe den perâkŋe kâityongonomai ya nâŋgâŋetâ bulâŋe otmapgât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kiristohât biwiŋan nâŋgân nâŋgân âlâlâ tatmap yakât Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. Otmu emelâk Kiristoŋe Anitâhât tem lâum yu ya otminiop ya Anitâŋe ekmu ârândâŋ olop. Otmu lohimbi âlâ me âlâŋe Anitâhât tem lâum manmai ya yengât gurâ yawuâk Anitâŋe nâŋgâmu ârândâŋ otmap. ⁸ Yâhâ kândikum emelâk topŋe katmâ Anitâŋe lohimbi tuhuyelehop yapâek Satanne yâkât den kum lohimbi kâityongom gamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâ orotmeme bâleŋe tâtâem otmaiŋe Satanne Anitâhât den kumap yawuâk den kumai. Yawu otmâ Satangât pat otmâ mansai. Yâhâ Satanne lohimbi nengât biwinenŋan kionŋmu orotmeme bâleŋe otmâ yâhâmaingât Anitâ nanŋaŋe mâtâp maŋguwaŋgiwe sâm himbim pilâm hânân ge manop.

⁹ Anitâ ikŋak lohimbi menenekmâ nine nanne baratne sâm mâmâŋe otningim gamap. Yakât otmâ nenŋe orotmeme bâleŋe bet pilâwin ya miwirikum tâtâem otnomgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ orotmeme bâleŋe ki otmâ manmain. ¹⁰ Nen Anitâhât pat otmâ manmainŋe lohimbi Satangât pat otmâ manmai ya orop oset guset manmain. Yakât otmâ manman girawuya manŋetâ yekmunŋe topyene tetem heŋgeŋguwuap yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yâkŋe Anitâhât ki tem lâuwaŋgimai. Yawu otmâ bukulipyene orop biwiyenjaŋe ki kepeiakmâ konohâk otmu buku oraŋgimai. Lohimbi yawuyaŋe Anitâhât pat ki otmâ mansai.

Bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu mannom.

¹¹ Yâhâ yeneâmâ lohimbi kerek nâŋgâŋingim buku otyingim mannomaihât den emelâk kâsikum yingimunŋe nâŋgâwi. ¹² Emelâhâmâ lok âlâ, kutŋe Kain sâm, yâkŋe Bâleŋe Amboŋahât amutgen manmâ imiŋe kumu muop yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Imiŋaŋe hotom umu Anitâŋe ya ekmu ârândâŋ olop. Yâhâ ikŋak hotom umuâmâ Anitâŋe ya ekmu ki ârândâŋ olop. Yakât otmâ imiŋahât nâŋgâm bâlewaŋgiop. Yawu gârâmâ Kainŋe olop yawu ki otnomai.

¹³ Otmu lohimbi belâŋen manmaiŋe yengât nâŋgâm bâleyinginomai yan biwiyene ki yahatbuap.

¹⁴ Emelâk nen Kiristohât lohimbiŋe yâkâlen biwinenŋaŋe ki kepeiwin yan hiliwahonomgât pat manbin. Yawu gârâmâ biwinenŋe yâkâlen katmunŋe Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuningimu manmain. Yakât bulâŋeâmâ bukulipnenŋe orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâŋgâmain. Yâhâ lohimbi bukulipyene yengât nâŋgâm bâleyingimaiŋeâmâ hiliwahonomaihât pat manmai. ¹⁵ Kiristohât lohimbi âlâ me âlâŋe bukulipyene yengât nâŋgâm bâleyingimai. Yawu otmai ya yengât Anitâŋe nâŋgâmu bukulipyene yongoneta muai yawu otmap. Otmu nenŋeâmâ yekmunŋe manman kârikŋahât pat ki mansai yawu otmap. ¹⁶ Kiristoŋe sâreerenekmâ kawenenŋan kinmu kuŋetâ muop yan buku konok orotgât mâtâp bulâŋe teteop ya nâŋgâmain. Yâhâ yakât dopŋeâk nenŋe bukulipnenŋe hewewenâk tânyongonom. ¹⁷ Otmu lohimbi nombotŋe iri sikumyene pato tatyingimapŋe bukulipyene nombotŋe senŋe âlâlâhât umburuk otmâ umatŋe kakŋan manmai ya ki tânyongomai. Ki tânyongoneta ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyenjaŋe ki kepeim mansai yawu otmap. ¹⁸ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Nenŋe bukulipnenŋe “Âlepŋe tânyongonom,” sâm launenŋanak ki sânom. Yawu otmâ biwinenŋaŋe kepeiyekmâ hewewenâk tânyongonom.

Anitâŋe wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap.

¹⁹ Nenŋe biwinenŋaŋe bukulipnenŋe kepeiyekmâ tânyongomain yan Anitâ Manman Bulâŋahât Amboŋaŋe mâmâŋe otningimu mansain yakât bulâŋe ya tetemu ekmain. Yawu otyingimain yan Anitâŋe nenekmu ârândâŋ otmap yawu biwinenŋaŋe nâŋgâmain.

²⁰ Yawu gârâmâ Anitâne nenekmu ârândân otmap me bia yakât nângâm biwi yâhâp otmain yanâmâ Anitâ biwinenne ekmapne wawaenenekmâ ki mem ge katnenekmap ya nângâmunne biwinenne ârândân otmap. ²¹ Anitâne nenekmu ârândân otmap yawu biwinenne nângâm yu yakât pahâk ulitgumain. ²² Otmu nenne girawu manmunne nenekmu ârândân otbuapgât topne nângâm tem lâuwanjim mannom yanâmâ yu yakât ulitgumunne âlepne nângâningiwuap. ²³ Nenne Anitâ nanne Yesu Kiristohâlen biwinenne kepeim tem lâuwanjim mannomgât yâkne sâmb kalop. Yakât otmâ nenne Kiristohât tem lâuwanjim bukulpnenne orop biwinenne kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ²⁴ Otmu Anitâne den âlâlâ sâmb kalop ya lâum manmain yan yâkne Wâtgât mâmâjahât Heak hângângumu ge nengât biwinenne kionmu Anitâ orop biwinenne kepeiakmâ konohâk otmu mansain ya nângâmain.

4

Lok perâkne yengât topyene

¹ Bukulpne, yuwu sâmbune nângânet. “Wâtgât mâmâjahât Heakne den âlâlâ biwinenne katmu sâmb tetem ekyongomunne nângânet,” sâmb lohimbi âlâ me âlâne engatyanen genetâ denyene in yawu nângâmai. Yakât nângâmune ki ârândân otmap. Lok perâkne dondâhâlâkne den yawu sâmb lohimbi kâityongomai. Yakât otmâ den sâmb tetemai ya Wâtgât mâmâjahât Heakne biwiyanen katmu sâmb me weke bâlenahâlen kândiwahom den sâmb yakât topne nângâne sâmb yuwu âiyongomai. ² “Yesune lohimbi nengât tihitnenne olâk sâmb Anitâne himbimâmbâ hângângumu ge lok otmâ manop. Ya nângânetâ bulâne otmu yâkâlen biwiyanen kepeim mansai me bia?” Yawu âiyongonetâ “On,” sâmb otmuâmâ âlepne nângâyinginomai. ³ Yâhâ “Bia,” sâmb otmuâmâ betyongomai. Yâhâ Wâtgât mâmâjahât Heakne lohimbi yawuya yengât biwiyanen den ki katmap. Yâhâ hâmbâi lok âlâne tetem topne kurihiakmâ Kiristohât kawenan kinbuap yakât den emelâk ekyongomunne nângâwi. Yawu gârâmâ sâmb yuâmâ lok yakât kunne, kutne Kâitgu Kâitgu Amboje, yâkne lok perâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai.

⁴⁻⁵ Yâkne mâmâne otyingimu den ekyongomai yan logât nângân nângân tânet watmâ den ekyongomai. Yakât otmâ lohimbi belângen manmaine denyene nângânetâ bulâne otmap. Yâhâ yenâmâ Anitâhât pat mansai. Otmu Ambonenne Anitâ Wâtgât Ambojane lok perâkne yengât ambojane Satan ya mem ge kalop. Yakât otmâ yene Anitâhât wâtnan kinmâ lok perâkne yengât den nângânetâ ki bulâne otmap. ⁶ Otmu nen gurâ yawuâk Anitâhât pat mansain. Yakât otmâ Kiristohât lohimbine Anitâhât den topnambâek nângâne sâmb otmai ya yâkât den kâsikum yingimunne nângâm biwiyanen katmâ mansai. Yawu otmai yan Wâtgât mâmâjahât Heakne mem hewewen tuhuyekmu nângânetâ bulâne otmap ya nângâmain. Yâhâ lohimbi hiliwahonomaihât pat mansaine nengât den nângânetâ gemu bet pilâmai. Yawu otmai yan Kâitgu Kâitgu Ambojane nângân nângânyene mem hâlim tuhuyingimu yanak nengât den nângânetâ gemu bet pilai ya nângâmain.

Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojêâmâ Anitâ

⁷ Bukulpne, yuwu sâmbune nângânet. Lohimbi âlâ me âlâne Anitâ orop biwiyanen kepeiakmâ konohâk otmu manmai yamâ Anitâne nine nanne baratne sâmb meyekmu mansai. Yawu otmâ mâmâne otyingimu biwiyanen bukulpnyene kepeiyekmâ tânyongomai. Otmu nen gurâ yawuâk Anitâne mâmâne otningimu mansain. Yakât otmâ biwinenne kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim mannom. ⁸ Biwi Kepeiak Kepeiak Ambojêâmâ Anitâ. Yakât otmâ lohimbi nombotjane bukulpnyene yengât nângâm bâleyingimai ya yekmunne lohimbi belângen mansai yawu otmap. ⁹ Anitâne wawaenenekmâ manman kârikjahât pat kuningiwe sâmb ikne nanne ombe bisine hângângumu ge nengât tosehât otmâ kawenenne kinmu kujetâ muop. Anitâne yawu

olop yan wawaenenekmap yakât bulâje teteop. ¹⁰ Nennjahâk Anitâhâlen biwinenjañe ki kepeim manbin. Anjoân ikñahâk wawaenenekmâ ikñe nanñe hângângumu tosa-nennjahât otmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Yawu otningiop yakât topñe nâñgâm yanâmâ yâkâlen biwinenjañe kepeim mansain.

¹¹ Anitâje wawaenenekmâ yawu otningiop. Yakât otmâ nenñe bukulpnenñe orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu mannom. ¹² Lohimbi âlâ me âlâje Anitâ ki ekmain. Yawu gârâmâ nenñe biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu buku oranjim manmain yan Anitâ nen orop tatmap yakât bulâje tetemu ekmain.

¹³ Nenñe Anitâ orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu manmunñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge biwinenjan kionmu Anitâ nen orop tap ya nâñgâmain. ¹⁴ Anitâje lohimbi kerek tihitnenñe otbe sâñ ikñe nanñe hângângumu ge sâreerenekmâ kawenennjan kinmu kuñetâ muop. Nenñe yâk orop manbin yapâek yâkât den pat âlepñe lohimbi ekyongom gain. ¹⁵ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâje Anitâhât nanñe Yesuhâlen biwiyeñe kepeim tem lâuwangimai yakât lohimbi ekyongomai yamâ biwiyeñe Anitâ orop kepeiakmâ konohâk otmu manmai. ¹⁶ Nenñe yakât nâñgâmunñe bulâje otmap.

Biwi Kepeiak Kepeiak Amboñeâmâ Anitâ. Yakât otmâ nenñe bukulpnenñe orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. Yawu otmain yan Anitâ orop gurâ biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmu manmain. ¹⁷ Nenñe yawu otmunñe nâñgâmu ârândâñ otmap. Otmu sâp patoen yâkñe lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ matñe kâpekningiwuap yan nenñe Kiristohât mâtâp watmain yakât hâmeñe âlepñe ningimu menom nâñgâm Anitâhât senñan kinnom.

¹⁸ Nenñe Anitâ orop biwinenjañe kepeiakmâ konohâk otmap yakât nâñgâm kinñitnenñahât ki otmain. Yâhâ lohimbi nombotñe Anitâ orop biwiyeñe ki kepeiakmâ konohâk otmap. Yakât nâñgâm matñe ningiwuap sâñ kinñityenñahât otmai.

¹⁹ Anjoân Anitâje wawaenenekmâ biwiñe kepeinenehop. Yakât nâñgâm nenñe yâkâlen biwinenjañe kepeim lohimbi buku otyingim manmain. ²⁰ Yâhâ lohimbi Anitâhât pâpgumaiñe “Anitâhâlen biwinenjañe kepeim mansain,” sâmai yamâ bukulpnyeñe orop manmâ ki buku otyingimai. Yawu manñetâ Anitâhâlen biwiyeñe ki kepeim manmai yakât bulâje tetemu ekmain. ²¹ Yâhâ nenñe Anitâhâlen biwinenjañe kepeim manmain. Yawu manmâ bukulpnenñe orop buku oranjim mannomgât Yesu Kiristone sâñ kalop. Yakât otmâ ya otnehâlâk nâñgâm manmâ yâhânom.

5

Manman Bâleñahât Amboñe ki mem ge katnenekbuap.

¹ Bukulpne, yuwu sâñmune nâñgâñet. Nenñe âwâ mâmâlipnenñe nâñgâyingimain yawuâk imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nâñgâyingimain. Yâhâ Yesuñe lohimbi nengât tihitnenñe olâk sâñ Anitâje hângângumu ge lok otmâ manop. Nenñe yâkâlen biwinenjañe kepeimunñe Anitâje nine nanne baratne sâñ menenekmu yâk orop biwnenjañe kepeakmâ konohâk otmu manmain. Otmu lohimbi nombotñe Anitâhâlen biwiyeñe kepeimai yamâ imi atalipnenñe otmu wârâ toulipnenñe nâñgâyingimain yawuâk yâk yengât nâñgâyingimain. ² Nenñe Anitâhâlen biwinenjañe kepeim yâkât den lâumain yakât bulâñeâmâ yawu otmâ yâkât nanñe baratñe orop buku oranjimain nâñgâmain. ³⁻⁴ Nenñe Anitâhâlen biwinenjañe kepeimain yakât bulâñeâmâ yâkât denñe tem lâuwangim manmain. Yakât yuwu sâñmune nâñgâñet. Yâkñe nine nanne baratne sâñ menenehop yapâek mâmâñe otningimu yâkâlen biwinenjañe tijâk kepeim kârihem manmâ gain. Yawu manmâ tem lâuwangimunñe ârândâñ merândâñ otmu Manman Bâleñahât Amboñe mem ge katnenekbe sâñ hâum pâpgumap. ⁵ Lohimbi belângen manmai yâhâmâ Manman Bâleñahât Amboñe in yawu mem ge katyekmu yâkât amutgen manmai. Yâhâ nenñe Anitâ nanñe Yesu Kiristohâlen biwinenjañe kepeim

mannom yanâmâ Manman Bâleñahât Amboñaje mem ge katnenekbuapgât dop âlâ ki otbuap.

Yesu Kiristone himbimâmbâ ge lok otmâ manop.

⁶ Anitâñe ikñe nanñe Yesu Kiristo hângângumu ge lok otmâ hohetnenñan manop. Hohetnenñan manmâ âi topñe katbe sâm olop yan nambenaje mem toen katmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe himbimâmbâ ge Kiristo mâmâñe otbañgiop. Otmu âi ya mem manmâ manmâ benñe howanân kuñetâ muop. Howanân kuñetâ muop yakât kakñan mu-muñambâ yahatmâ himbimân âwurem yâhâop. Yakât topñe nâñgâmunñe bulâñe olâkgât Wâtgât mâmâñahât Heak, Bulâñe Amboñaje biwinenñan kionmap. ⁷⁻⁹ Nambenaje mem toen kalop sâp yan Kiristo âwâñe Anitâñe yâkât topñe sâm tetem lohimbi ekyongomu nâñgâwi. Otmu Kiristo muop sâp yan Anitâñe nâñgâmu kulem âlâlâ teteop. Otmu den sâop otmu kulem teteop ya Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu yakât ekmâ nâñgâmunñe bulâñe olop. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. Bukulipnenñane den pat eknongonjetâ nâñgâmunñe bulâñe otmap. Yâhâ Anitâ ikñe Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwinenñan kionmu Kiristohât den nâñgâmain me kulem tetemu ekmain ya bulâñe dondâ otmap. ¹⁰ Lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyeñane kepeim manmai ya yeñgât biwiyeñan Wâtgât mâmâñahât Heakñe kionmu biwiyeñe ârândân otmap. Yâhâ lohimbi nombotñaneâmâ Anitâñe nanñahât topñe sâm tetem eknongop yakât den pat nâñgâñetâ ki bulâñe otmap. Otmu Anitâñe den perâkñe sâmap yawu nâñgâñetâ otmap. Yawu nâñgâm biwiyeñe alitmai. ¹¹ Anitâñe ikñe nanñe hângângumu ge manman kârikñahât mâtâp mem teteningiop ya watmâ manmain. ¹² Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâñe Anitâ nanñahâlen biwiyeñane kepeim manmai yâhâmâ Anitâñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmai. Yâhâ lohimbi nombotñaneâmâ Anitâ nanñahât hâkâñ otmâ biwiyeñe alitmâ manmai. Yakât otmâ Anitâñe hiliwahonomaihât pat kuyiñgimu manmai. ¹³ Yâhâ yeñeâmâ Anitâ nanñahâlen biwiyeñane kepeinjetâ yâkñe manman kârikñahât pat kuyiñgimu mansai. Yakât nâñgâm engat yâhâp otmaihât ekap yu kulemgum katyiñgian.

¹⁴ Otmu girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândân otmap yakât topñe nâñgâm henñengum yâkât nâñgân nâñgân ya watmâ ulitgumunñe yanâmâ nâñgâningimap. Yakât otmâ yu yakât pahâk ulitgum manmain. ¹⁵ Nenñe yâkât nâñgân nâñgân watmâ ulitgumunñeâmâ nâñgâningiwuap ya nâñgâmunñe bulâñe otmap. Yakât otmâ yu yakât ulitgumain yan âlepñe ningiwuap nâñgâm engat yâhâp ki otmain.

¹⁶ Otmu bukulipyenaje otñetâ bâlewuap yan hiliwahonomaihât mâtâp ki watnomai ya yeñgât yuwu sâmune nâñgâñet. Yâkñe Anitâhât den loñgâem otñetâ bâlewuap yan Anitâ ulitgunjetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiyeñan kionmu orotmeme bâleñe ya pilânomai. Yawu otñetâ Anitâñe manman âlepñan katyekmu mannomai. Yâhâ bukulipyenaje nombotñe âlâñeâmâ biwiyeñe kârikñe otmu Anitâ betgum manmai. Yawu manmâ hiliwahonomaihât mâtâp watmai ya yeñgât nâñgâm yeñe Anitâ ki ulitgunomai. ¹⁷ Lohimbi âlâ me âlâñe girawu manñetâ Anitâñe yekmu ârândân otbuap yakât topñe nâñgâm henñengumai yamâ sâp âlâen yeñe engatyenñeâk watmâ otñetâ bâlemu tosa memai. Yawu gârâmâ biwiyeñe ki kârikñe otmâ manmai. Yakât otmâ hiliwahonomaihât pat ki mansai.

¹⁸ Anitâñe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmâ manman kârikñahât pat kuyiñgimu manmaine yâkât den ki loñgâem orotmeme bâleñe tâtâem otmai ya nâñgâmain. Yâhâmâ Anitâ nanñane tihityenñe otmu yanak Manman Bâleñahât Amboñaje mem ge katyekbe sâm pâpgumap.

¹⁹⁻²⁰ Lohimbi belângen manmaine Manman Bâleñe Amboñahât amutgen manmâ hiliwahonomaihât pat manmai. Yâhâ nenâmâ Anitâ nanñane tihitnenñe otbe sâm himbimâmbâ giop. Nenñe yâkâlen biwinenñane kepeimunñe Anitâ Manman Kârikñahât Amboñaje yakât pat kuningimu mansain. Yawu manmunñe nâñgân nâñgânenñe

keterakningimu Anitâ Bulâje Ambonahât topŋe nâŋgâmain. Otmu yâkât wâtrjan kinmâ topŋe tipŋe nâŋgâmain ya wangim topŋambâek nâŋgânom. Otmu Anitâ yet nanŋe Yesu Kiristo orop biwinenŋaŋe kepeiakmâ konohâk otmu manmain ya nâŋgâmain.

²¹ Den bâiŋe yuwu sâmunne nâŋgânet. Yeŋe Anitâ yet Kiristohâlen biwiyeŋaŋe kepeim manmai. Yawu gârâmâ yeŋe yâk betyotgom âlâhâlen biwiyeŋe ki katnomai. Yawu.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

2 Yoane Yoaneje ekap betjan kulemguop.

O bukulpne,

¹⁻² Yeje Kiristo Bulâje Amboñahâlen biwiyeñaje kepeiñetâ Anitâje yâkât pat kuyingimu mansai. Nenje yâk orop biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâin. Yakât otmâ nâ kunyeñe manmâ galemyongom mansanne, nâñgâyîngim ekap yu kulemgum katyîngian. Otmu lohimbi nombotje Kiristohâlen biwiyeñaje kepeim mansaie gurâ nâñgâyîngiai. ³ Awoñnenje Anitâje nanje Kutdânenje Yesu Kiristo orop nâñgâningim tihitnenje otmutâ biwinenñe sânduk sâekgât nanjan. Yawu otningimutâ yâk yetgât wâtyetjan kinmâ den bulâjeâk alahum buku orañgim mannom.

Biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orañgim mannom.

⁴ Nenje Kiristohât den bulâje lâum mannomgât Anitâ Awoñnenñaje sâam kalop. Yakât otmâ yengâlen gâtje nombotñaje Kiristohât den tiñâk lâum mansai ya yekmune âilonjo otmu herone nâñgâyîngiman. ⁵⁻⁶ Yakât otmâ yuwu sâamune nâñgâñet. Yen kerekne biwiyeñaje kepeiakmâ konohâk otmu buku orañgim manmâ yâhânomaihât emelâk den kâsikum yîngimune nâñgâwi. Den kâsikum yîngiwan ya yiwerene yawuâk kulemgum katyîngian. Yakât otmâ nenje yen orop yawuâk biwinenñaje kepeiakmâ konohâk otmu Anitâhât den lâum buku orañgim manmâ yâhânom.

Lok perâkne yengât sâop.

⁷ Lok perâkne yengât yuwu sâamune nâñgâñet. Lok perâkne dondâhâlâkne Kiristohât lohimbi nengâlen torokatbi. Yamâ nenje yâk orop biwinenñaje ki kepeiakmâ konohâk otmu manbin. Yawu manbin ya pilânenekmâ ari yuwu sâam lohimbi ekyongomai. “Lohimbi nengât tihitnenje olâkgât Anitâje Yesu Kiristo himbimâmbâ ki hâñgângumu giop. Yâhâmâ lohimbi nen yuwuya,” yawu sâam Yesu mem ge katmai. ⁸ Yâhâ nenje Kiristohât den pat âlepne kâsikum yîngimunje nâñgâñetâ bulâje otmu yâkât âi meñetâ, manman âlepñahât bulâje âlâlâ teteyîngimu mansai. Bulâje ya yawuâk teteyîngim yâhâwuapgât biwiyeñe galemahom mannomai. Yawu otmâ yâkât âi tiñâk mem mannomai otmuâmâ sâp patoen yakât hâmeñe Anitâje dopyeñan ikñiâk ikñiâk yîngimu menomai.

⁹ Lohimbi nombotñaje bukulpnye den kâsikum yîngimai yan Kiristohât den bulâje yakât andemne wangim yeñe nâñgân nâñgân torokatmai. Lohimbi ya yengât nâñgâmunje yâkne Anitâ orop biwiyeñaje ki kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. Yâhâ lohimbi nombotje âlâñeâmâ Kiristohât den tâñ tâñâk kâsikum yîngimai. Ya yengât nâñgâmunje yâkne Awoñnenje Anitâ yet nanje Yesu Kiristo orop biwiyeñaje kepeiakmâ konohâk otmu manmai yawu otmap. ¹⁰ Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâñe yengâlen taka Kiristohât den andemne wangim âlâ kâsikum yînginomai yamâ emetyeñan ki dâim yâhâ katyekmâ sot um yînginomai. Me ki herone otyîngim yâk orop den huhunomai. ¹¹ Yâhâ herone otyîngim yâk orop den huhunomai otmuâmâ yâkne den perâkne lohimbi kâsikum yîngimai yakât matje Anitâje yâk yîngiwuap ya yen gurâ yawuâk yîngimu menomai.

Den bâñe sâam hâreop.

¹² Nâñgân nâñgân âlâlâ biwinan tap ya hârohâk kulemgum katyîngimbâm yamâ nâñgâmunne umatje otmu pilâm den pâñe tâlâwâk yu kulemgum katyîngian. Yâhâ hâmbâi nâñe yengâlen takamune eñaknom yanâmâ den yu torokatmâ alahum herone nanjanñinomgât nanjan.

¹³ Otmu Anitâje kapi yu ambolipne meyekmâ Kiristohât pat kuyîngimu manmai yanje orowâk nâñgâyîngian.

Nâ bukuyeŋe,
Yoane

3 Yoane Yoaneŋe ekap kalimbuŋe kulemguop.

O bukune Gaio,

¹ Nâŋe Kiristohât lohimbi yeŋgât kunyeŋe manmâ nâŋgâyŋim yâkât den kâsikum yŋgim gan. Otmu gâ gurâ yawuâk den kâsikum gihim biwinaŋe kepeihekmâ manmâ gan. Yakât otmâ ekap yu kulemgum katgihian. ²⁻⁴ Gâŋe biwihe galemahom heŋgeŋgum Kiristohât den tiŋâk lâum yâkât mâtâp tâŋ tâŋâk watmâ gat. Yakât bukulpnenŋe nombotŋaŋe taka gâhât den pat eknohoŋetâ nâŋgâm herone dondâhâlâk otban. Yawu gârâmâ sâp âlâen den pat nâŋgâman yan yawu ki otman. Yawu mansat yakât nâŋgâm yuwu sâm gâhât Anitâ ulitguman. “O Awon, gâŋe Gaio nâŋgâwaŋgirâ umatŋe âlâ kakŋan ki yâhâwuap. Yawu otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhâwuapgât nâŋgâm ulitgohoan.” Yawu sâm gâhât Anitâ ulitguman.

Yoaneŋe bukuŋe Gaio mepaeop.

⁵ Nâŋe kapi yu ambolipŋe lok nombotŋe hoŋ hâŋgânyongomune gâhâlen takawi. Takawi sâp yan gâŋe Kiristohât den lâum manmat yakât nâŋgâm dâiyekmâ emelan katyekmâ sot um yŋgion. ⁶⁻⁷ Otmu purik sâm takawi yan Kiristohât lohimbi nengât sennennan kinmâ buku otyŋgion yakât den pat eknoŋoŋetâ nâŋgâm herone nâŋgâhihiwin. Otmu nâŋe âlâkuâk hoŋ hâŋgânyongomune pâku lohimbi kapiŋe kapiŋe manmâ arai ya yeŋgâlen ari Kiristohât den pat âlepŋe ekyongom mansai. Den pat ekyongom mansai yakât hâmeŋe ningiŋet sâm ki ekyongonomai. Yawu gârâmâ nep mem mannomai yaŋe gâhâlen takaŋetâ tatmâ yapâ mâtâp meyiŋgirâ pilâm âlâengen ari nep menomai. Yawu otyŋgirâ Anitâŋe nâŋgâhihimu ârândâŋ otbuap. ⁸ Nen Kiristohât lohimbi wosapâ me wosapâ manmainŋe lok yawuya yeŋgât nâŋgâyŋim senŋe âlâlâ tânyongonom. Yawu otyŋgimunŋe yâkŋe Kiristohât den pat sâm haok tuhuŋetâ liŋgarakmâ ariwuap.

Dioterepe yet Demetirio yâk yetgât sâop.

⁹ Otmu yeŋe gurâ yawuâk lok yawuya yeŋgât nâŋgâyŋim senŋe âlâlâ tânyongonjetgât den tâlâwâk kulemgum katyŋgimune ekbi. Yâhâ yeŋgâlen gâtŋe lok âlâ, kutŋe Dioterepe, yâkŋe ikŋahâk lohimbi yeŋgât kunyeŋe manbe sâm nâhât den kakŋan sâmap. ¹⁰ Otmu imbiâk nâhât den belângen sâmap. Nâŋe lohimbi hâŋgânyongomune yeŋgâlen takaŋetâ ki buku otyŋgimap. Otmu bukulpŋaŋe buku otyŋgimai sâm kuyŋgim topŋe âlâlâ mângâeyekmap. Yakât otmâ nâŋe sâp âlâen yeŋgâlen takawom yanâmâ yâkât orotmeme bâleŋe sâm aran yu lohimbi senyeŋan kinmâ sâm tetemune nâŋgânomai.

¹¹ Bukune, yuwu sâmune nâŋgâ. Dioterepeŋe otmu bâlemap yawu ki otbuat. Lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme bâleŋe tâtâem otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe ki kepeimai yawu otmap. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâŋe orotmeme âlepŋeâk otmai ya yekmunŋe Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeimai yawu otmap. Yakât otmâ gâŋe gurâ orotmeme âlepŋeâk otmâ yâhâwuatgât naŋgan.

¹² Yâhâ bukunenŋe âlâ, kutŋe Demetirio, yâkŋe târârâhâk manmap. Otmu yâkât manmanŋe ekmâ nen Kiristohât lohimbiŋe nâŋgâwaŋgim mepaemain. Nâŋe den ki meman ya naŋgat. Yakât otmâ den yan yu nâŋgârâ bulâŋe otbuap.

Den bâiŋe sâm hâreop.

¹³ Nâŋgân nâŋgân âlâlâ biwinaŋ tap ya hârohâk kulemgum katgihimbâm yamâ nâŋgâmune umatŋe otmu pilâm den pâŋe tâlâwâk yu kulemgum katgihian. ¹⁴ Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk gâhâlen takamune eŋakmâ den alahuromgât naŋgan.

¹⁵ Biwihe huruŋ sâmu manbuatgât nâŋgâm Anitâ ulitguman.

Bukulipyenɛɛ orowâk nâŋgâhihiain. Otmu bukulpnenɛ gâ orowâk mansai ya yengât gurâ nâŋgâyinɛiain ya ekyongowuat.

Nâ bukuyenɛ,
Yoane

Yut

O bukulpne,

¹ Awonnenne Anitâne wawaeyekmâ mem hewewen tuhuyekmu Yesu Kiristohâlen biwiyene katbi. Yawu otbi yan Anitâne meyekmâ Kiristone himbimâmbâ âwurem ge meyekbuapgât pat kuyingimu manmai. Nâ Yut, Yakowo imine. Nâne Yesu Kiristo hon bawangim manman. Yakât otmâ yengât nângâm ekap yu kulemgum katyngian.

² Otmu yengât nângâm Anitâ yuwu sâam ulitguman. “O Awon, gâne bukulpne yengât nângâyngim mem hewewen tuhuyekdâ yanâmâ yâk yengât biwiyene sânduk sâmu buku orangim mannomaihât nângâm ulitgohoan.” Yawu sâam ulitguman.

Lok perâkne Kiristohât den kelangatminiwi.

³⁻⁴ Bukulpne, yuwu sâamune nângânet. Anitâne yen orop manman kârikjahât pat kuningiop. Pat kuningiop yakât bulâne menom sâam girawu manjetâ yekmu ârândân otbuap yakât topne kulemgum katyngian. Yawu gârâmâ emelâk lok nombotnane Anitâhât nângânetâ gemu betbangim topyene kurihakmâ yengâlen torokatbi. Yengâlen torokatbi yapâek yu ya ekâlem tepyene yahatmu otmâ hilipgum gai. Yawu otmâ eweakmâ tosa ya kârâm Kiristohâlen pilâm yuwu sâamai. “Kiristone girem den yapâ holañnenehop. Yakât otmâ nenne engatnenneâk watmâ yu ya ihilâk otnom,” sâamai. Yawu sâamai yan Kutdânenne Kiristo Tihit tihit Amboñe yâk mem ge katmâ yâkât den kelangatmâ lohimbi den perâkne kâityongom engatyan gemai. Yâhâ Kiristone Anitâhât den bulâne nen aposololipne kâsikum ningiop. Otmu nenne den yawuâk yen kâsikum yingim gain. Otmu lok perâkne yengât engatyan gem nângân nângânyene mem hâlim tuhuyngimaihât yene Kiristohât den tâñ tâñâk watmâ manjetgât pepa yu kulemgum katyngian. Yâhâ lok perâkne matne mem hiliwahonomai yakât emet inânñan Anitâhât hon bawalipnane den kulemguwi.

⁵ Den kulemguwi yakât topne nângâm hengenñuai. Yawu gârâmâ den ya mem mete tuhûm manjetgât yuwu sâamune nângânet. Kândikum emelâk Isirae lohimbine Aihita hânân umatne kakñan manminiwi. Yawu manjetâ Kutdâne manman âlepñan katyekbe sâam den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu Aihita hân pilâwi. Pilâm taka lok ki manmaiângen manbi yan Anitâne den âlâ ekyongop ya nângânetâ ki bulâne olop. Yakât otmâ Kutdâne matne yingimu mem hiliwahowi.

⁶ Aiop, emelâk embânân Anitâhât anelolipnane otmâ hilipgunetâ matne yingiop ya yengât yuwu sâamune nângânet. Anitâne anelolipne âi yingimu mewi. Yâhâ anelo nombotnane âi yingiop ya hâkân otmâ pilâwi. Yawu otbi yakât matne nâpumân pilâyekmu ge omoñ kâlehen tatmâ gai. Yawu tatmâ yâhânetâ sâp pato tetewuap yan den sâam hâreyngim matne umatne yingimu mem hiliwahonomai.

⁷ Aiop, kapi yâhâp, kutyetne Sotom otmu Gomora, otmu kapi tipi tapi hâlânñmâ tatmâ ariop ya ambolipnane anelone otmâ hilipguwi yawuâk otmâ hilipguwi. Yâkne kâwâ konda otmâ orotmeme ki orotne yawu otmâ manminiwi. Yakât matne kâlâpne himbimângembâ gem punduñ sâam sem gulip tuhuyehop. Sotom otmu Gomora kapi ambolipnane otñetâ bâleop yakât dopñeâk lok perâkne orotmeme bâleñe tâtâem otmai. Yawu gârâmâ yâkne Sotom otmu Gomora kapi yakât den pat nângânetâ keterakyngimu Anitâne yene orotmemeyene bâleñe yakât matne yawu yingimu menomai yakât topne nângâmbâi.

⁸ Aiop, Isirae lohimbine otbi, otmu anelo nombotnane otbi, otmu Sotom otmu Gomora kapi ambolipnane Anitâhât den kum otñetâ bâleop yakât dopñeâk lok perâkne yuwu otñetâ bâlemap. Yâkne aman topne topne ekmâ yakât nângânetâ yahatmu Kutdâhât den kum kâwâ konda otmai. Otmu Anitâhât anelolipne ikñe orop himbimân tatmai ya yengât

nângâñetâ gemu sâmbâleyingimai. ⁹ Otmu anjelolipñe yengât kunyene, kutñe Mikae sâmb, yâkât wâtñe pato tatbañgiap. Yawu gârâmâ emelâk tâmbânenñe Mose muop. Mumu Mikaene hanguwe sâmb otmu yanâk Satan orop nekamân olowot. Yawu otmutâ Mikaene Anitâ ewewañgim Satan yuwu sâmb hârewañgiop. “Anitâ ikñak matñe gihiwuap.” Yawu sâop.

¹⁰ Anitâñe sonjo bau otmu nâi selonj topñe topñe kalop ekmain yamâ umut biwiyene bia. Yakât dopñeâk lok perâkñeñe umut biwiyene bia yawu manmai. Yâkñe yu yakât topñe nângâm pâpgum ihilâk sâmb bâlemai. Otmu yu ya ekñâlem ihilâk otmai yañe manmanyene mem bâleyekmu mansai. ¹¹ Yawu otmai yakât Anitâñe matñe amokñan yingimu menomai. Emelâk lok âlâ, kutñe Kain, yâkñe imiñahât nângâm bâleop yakât dopñeâk lok perâkñeñe lohimbi nângâm bâleyingimai. Otmu emelâk lok âlâ, kutñe Bileam, yâkñe hâmeñe membom nângâm Isirae lohimbiñe otñetâ bâleâkgât sait kakyeñan pilâwe sâmb olop. Yakât dopñeâk yâkñe hâmeñahâlâk nângâm Kiristohât den kelangatmâ lohimbi kâsikum yingimai. Otmu emelâk, lok âlâ, kutñe Kora, ikñahât nângâmu yahatmu Mose mem ge katbe sâmb olop yakât dopñeâk lok perâkñeñe Kiristohât aposololipñe nen mem ge katnenekne sâmb oai. Yakât Anitâñe matñe amokñan yingimu mem hiliwahonomaiñe pat kuyingimu mansai. ¹² Otmu yen menduhuakmâ sot nemai yan yengâlen torokatmâ to kârikñe nem biwiyene hâlim otmu otñetâ bâlemu anjun yingimai. Yawu otmâ yehâhâlâk nângâñetâ yahatmu otmâ hilipgumai. Ya yengât topyene nângâñetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmbune nângâñet. Elem kârikñe mem emet mem mañgumap yamâ gelâk ki gemap. Otmu kâpi kâmetmain yañe esen yambuñanjak pato otmap yamâ bonñe âlâ ki kinmap. Yakât dopñeâk lok perâkñeñe den âilonjo lohimbi ekyongomai ya nângâñetâ den yañe buku ki meyingimap. Otmu kâpi ya hârâtñe kum pilâmunñe hâlâlân sâmbu lâum menduhum katmâ kâlâwân umunñe semap. Yakât dopñeâk Anitâñe lok perâkñe matñe umatñe yingimu hem kâlâwân kionomai. ¹³ Otmu siru memu saru pato pilâmap yan saru tuñ sâmbu gaharañe tetemu ekmain. Yakât dopñeâk lok perâkñe yengât orotmemeyene bâleñe tetemu anulakmai. Otmu omoñe pitu kinmu ekmain ya omoñeâk tetembisâpgât Anitâñe kalop. Yakât dopñeâk lok perâkñe yengât nângâm Anitâñe omoñe bâleñan tatmâ yâhâmbisâihât pat kuyingimu manmai.

¹⁴ Otmu emelâk lok âlâ, kutñe Enoko, Aramgât sen ya tetem gañetâ gañetâ komot nombolân yâhâp olop yan teteop. Yâkñe emelâk emet inânñan lok perâkñe yengât yuwu sâop.

“Sâp pato tetewuap yan Kutdâñe anjelolipñe kiñgitñe orowâk meyekmu himbimâmbâ genomai. ¹⁵ Himbimâmbâ genomai yan Kutdânenñe lohimbi kerek nengât biwinenñe ekmâ sâmb hâreningim otmain memain yakât matñe dopnenñanâk kâpekingiwuap. Otmu lohimbi nombotñeñe kunyene kârikñe otmu Anitâhât den kakñan sâmbu, otmu nombotñeñe yâkât den kum orotmeme bâleñe tâtâem otmai yâhâmâ matñe amokñan yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Lok perâkñeñe yeñe engatyeneâk watmâ yu ya otñetâ bâlemap. Yawu otmâ yehâhât nângâñetâ yahatmu hâkyene mepaemai. Otmu lohimbi nombotñeñe nângâyingineñetâ yahatmu senñe âlâlâ tânyongoneñetgât mem lohotñe tuhuyekmai. Otmu orotmeme bâleñe otmai yakât huhopñe yamâ umatñe âlâlâ kakyeñan yâhâmap. Yawu teteyingimap yan yakât sâmb guhuñmâ tosa yu lohimbi nombotñe yengâlen kârâm pilâmai.

Girem den ekyongop.

¹⁷ Bukulipne, yuwu sâmbune nângâñet. Emet inânñan Kutdânenñehât aposololipñeñe lok perâkñe yengât nângâm den yuwu sâmb yen ekyongowi ya mem biwiyenñan katmâ nângâm manñetgât nañgan. ¹⁸ Den yamâ yuwu sâmbu. Sâp pato tâlâhuwuap yan lohimbi nombotñeñe yeñe engatyeneâk watmâ Anitâhât den kum yu ya ekñâlem otmâ hilipgunomai. Yawu otñetâ Anitâñe yakât matñe yingiwuap sâmb yeñe ekyongonomai. Yawu

ekyongonjetâ nângânetâ porap otmu yengât den kakñan sâm senyenjan genomai. ¹⁹ Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yâkñe biwiyenje alitñetâ Wâtgât mâmâñahât Heakñe nângân nângân âlepñe âlâ biwiyenjan ki katmap. Yawu otmâ lokgât nângân nângân tâñât watmâ Kiristohât lohimbî yengât engatyenjan genetâ hionakmai.

²⁰⁻²¹ Yâhâ yenâmâ Anitâhât den bulâñe kâsikum yingimunñe nângâwi. Den ya tiñâk lâum yâkât amutgen manñetâ tihityenje otbuap. Yawu otmu Wâtgât mâmâñahât Heakñe mem hewewen tuhuyekmu bukulipyenje yengât nângâm Anitâ ulitgum mannomai. Otmu sâp pato tetewuap yan Kiristone âwurem ge meyekmu Anitâñe yekmu ârândân otmu umam sâyingim manman kârikñan katyekmu mannomai. Yakât nângâm bukulipyenje orop Kiristohâlen biwiyenjan kepeim mambotbanjim mannomai.

²² Otmu lohimbî nombotñe Anitâhât den nângâm biwi yâhâp otmai. Lohimbî yawuyamâ lohotñanâk otyingim den kâsikum yinginomai. Yawu otyinginetâ nângânetâ keterakyingimu yanâmâ yâkñe Kiristohâlen biwiyenjan tiñâk kepeim mannomai.

²³ Yâhâ lohimbî nombotñe âlâ yengât nângâm den âlâen hâum sâmunen nângânet. Bukunenñe âlâhât emet semu imbiñe naomñe meyekmu in yawu hânân kionñomai. Yakât dopñeâk sâp patoen lohimbî nombotñe hem kâlâwân kionñaihât Kiristohât den kâsikum yinginetâ nângâm yâkâlen biwiyenjan tiñâk kepeim mannomai.

Yâhâ lohimbî nombotñe âlâñeâmâ biwiyenje kârikñe otmu orotmeme bâleñe otnehâlâk nângâm manmai. Lohimbî yawuya yengât nângâm tepyene nângâyinginomai. Yawu gârâmâ yâkñe otmai yawu ki otnomai.

Anitâ mepaeop.

²⁴⁻²⁵ Ambonenñe Anitâ yahat yahatñe embânâmbâek tat tat kârikñe tatmâ gaopñak tatmâ gamap. Otmu tatmâ yâhâmbisâp. Yene manman bâleñahât pañgonân kionñaihât Anitâ wâtgât Ambonane tihityenje otmu Yesu Kiristohâlen biwiyenjan kepeim mannomai. Yawu manñetâ meyekmâ nine nanne baratne koko salek sâm ikñe lañinñe himbimân tap yan katyekmu herone kakñan manmâ yâhâmbisâi. Yakât nângâm herone nângâwanjim mepaem yâhâmbisâin. Ya bonñanâk.

Nâ bukuyenje,
Yut

Hâmbâi tetewuap yakât den.

Yesu Kiristone yu ya teteningiwuap yakât topne sâm teteop.

¹ Nâ Yeweri nanne, Yoane. Anjoânâk Yesune honj bawalipne 12 nen menenehop. Nâ yak yengât komolân gâtne nâne pepa yu kulemgum katyngian. Yakât topne yuwu.

Anitâhât biwi nângân nângânjan tatmap yapâ Yesu Kiristone den yu nângâmu bulâne otmu aneloje âlâ hângângum yuwu sâm ekuop. “Nâhât komot anjoân den yukât topne sâm ekyongowan yamâ sâp yiwerene yu sâm teteknan tuhun yu ekgohowe. Ekgohomune pesuk sâmu yâkne nângânetâ keterahâkgât gâ hângângohomune hânân ge sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm hângângumu gem nâhâlen den yu sâm teteop. ² Sâm teteop yakât topne yuwu tap. Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâne sâm kalop ya sâm tetem yen Yesuhât komot galemne mansai yuwu sâm ekyongomune nângânet. ³ Sâp pato utâpguap. Yakât otmâ yeje yen yu me ya tetewe sâm oap yakât den yu sâlikumâmâ Yesuhât komot sâm tetem ekyongonomai. Otmu lohimbî nombotnaneâmâ den yu nângâm lâum mannomai yamâ Anitâne mâmâne otyngimu herone otmâ mannomai.

Yesu Kiristo yakât topne

⁴⁻⁶ Nâmâ Yoane. Nâne Asia hânân Yesuhât komot kapi nombolân yâhâp ya yengât pepa yu kulemgum katyngiwoman. Yakât yen sâlikum topne nângânomai. O Bukulipne, yengât nângâm nâne Anitâ yuwu sâm ulitguman.

“O Anitâ, gâ tatmâ gaon, tatmâ gat, yanjak tatmâ yâhâwuat. Otmu Wâtgât mâmânahât Heak ya gâhâlen tatmap yanje Asia hânân kapi nombolân yâhâp tatmâ arap ya ambolipne mâmâne otyngimu yengât biwiyene sânduk sâmu mannetgât nângâm mepaeheksan. Anitâ gike engatgeâk nange hângângurâ ge gâhât tem lâuhihim kinmâ topge sâm teteop. Sâm tetemu lohimbî nombotnane eknetâ bâlemu kunetâ muop. Otmu yanjak mumunambâ yahatnomgât mâtâp anjoân mem kusânniopiop. Mumunambâ yahatmâ hânne hânne lok kutdâ topne topne mansai yengât kunyene tatmap. Yawu tatmap gârâmâ lohimbine yâkâlenâk biwiyenane kepeim manmâ yâhânomai yanâmâ himbingât pat kuyngiop yakât bonne ya menomai. Yawu.” Yawu sâm yengât nângâm Anitâ ulitguman.

Otmu Yesuhât topneâmâ yuwu. Yâkneâmâ nengât tepne dondâ nângâningimâp. Yawu nângâningim Anitâne âi sâm wanop ya biwinane kepeim manmâ nengât tosehât otmâ kawenenjan kinmu kunetâ muop. Mum yahalop. Yakât otmâ biwinenye yâkâlenâk kepeim manmunne himbingât pat kuningiop. Yakât nângâm nen anjun ki otne. Anitâ tân tânâk mepaem ulitgum manmâ yâhânehât Yesune mâtâp mem kusânniopiop. Otmu Yesune mâmâne otningimu Anitâhât tem lâum âine tuhun yâhânehât mâtâp ya gurâ yawuâk mem teteningiop. Yâhâmâ Lanjne otmu Wâtgât Amboje. Yakât otmâ mepaem manmâ yâhâmbisâin.

⁷ Bukulipne, yuwu sâmune nângânet. Yesune elem kulewonjon kaknambâ âwurem gewuap. Gemu yan lohimbî nombotnane kasa otbangim mem tuhuwine ekmâ isem matne yingiwuapgât tep bâle nângânomai. Otmu lohimbî nombotnane yâk yengâlen torokatmâ yâkât kasa manmai ya gurâ yawuâk isem tep bâle nângânomai. Ya bonjanâk.

⁸ Anitâ Ambonenne yâhâmâ emelâk embânân hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gaop. Otmu torokatmâ tatmâ yâhâwuat yakât kaknan tatatne pesuk sâwuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ yâhâmâ wâtne pato nandoroje tatbangiap. Otmu Anitâne yuwu sâop. “Nâne sâmune hân himbim âliwahap topne topne ki tete tetenambâ teteheop. Otmu yâhâpne sâmune biatbuapgât dop gurâ tatnihiap.” Yawu sâop.

Wâtgât mâmânahât Heakne Yoanehât biwine mem purik pilâmu ehop.

⁹ Bukulipne, yenâmâ Asia hânân Yesuhât komot mansai. Yeņe Yesuhât den pat âlepņe sâmb lohimbî ekyongonjetâ, lok nombotņane nâņgâņetâ ki ârândâņ otmu, mem ge katyekne sâmb mem bâleyekmai. Otmu nâ gurâ yawuâk mem bâlenekmai. Yawu otniņiņetâ nenņe ki lohotņe otmâ kinmain. Yawu otmâ sâp ârândâņâk Yesuhât lau lâum kinmâ hoņ bawanņim gamain. Otmu nâņe Yesuhât den pat ya lohimbî ekyongomune yawuâk lok nombotņane gurâ nâņgâņetâ bâlemu nâ menekmâ mâtuņa âlâ, kutņe Patimo sâmb, yan katnekņetâ mansan. ¹⁰ Manmune Sande âlâen Anitâņe ikņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumu ge biwine mem purik pilâop. Yawu otmu den kârikņe isemu nâņgâwan. Yâhâ den nâņgâwan yamâ lâmun kunmain yakât dopņe bia, ya wangim isemu nâņgâwan. Otmu yuwu sâmb eknohop. ¹¹ “Yoane yu me ya senņan yiwerenņe tetemu eksat. Yawu gârâmâ gâņe pepa mem kulemgum katdâ Asia hânân kapi tipi tapi nombolân yâhâp tai ya yeņgât dopyenņan arimu sâlikum nâņgânomai. Kapi yamâ kutyenņe, Simirina, Epeso, Peahamon, Tiatira, Sariti, Pilarepia, Laorika yawu. Pepa yu yeņgât kulemgum katdâ arimu ekmâ sâlikum nâņgânomai.” Yawu sâmb eknohop.

¹² “Den yu âlâņe eknohoap” yawu sâmb enņatne kakņambâ olelem lambe nombolân yâhâp goliņak tuhuwi yan sem kinmu ekban. ¹³ Otmu ya yeņgât hohetyenņan lokbân kundenņe yawuya kinmu ekban. Otmu sâņgum kaok âlâ hârândâņâk mânuņakmâ kinop. Yâhâ enņatņanâmâ kâiput kâlep goliņak tuhuwi ya âmbâkum kinmu ekban. ¹⁴ Yâhâ somotņe yamâ iwit iwit pato elembân kaok ekmain yawuya. Yâhâ senņe yamâ kâlâp nimbilamņe yawuya. ¹⁵ Yâhâ kâiņe yamâ kât sem hiņ hurunduņ sâmap dop yawuya. Yâhâ denņe munņeâmâ to tâlâm pato yerâm kinmu munņe nâņgâmain yawuya. ¹⁶ Otmu pitu nombolân yâhâp ya bânņe bonâņgen mem kinop. Otmu lauņambâmâ tewet konohâk yamâ sâtņe nombot nombot nelan nelan ya ge kinop. Yâhâ kun kundenņe yamâ sikop hâumu irik irik sâmap dop yawuyanņe laņiņņe pilâop.

¹⁷ Yawu tetem kinmu ekmâ kiņgitnahât otmâ kâiņe topņan ba pare pare otmâ mum yawu iwan. Yawu imune lok yaņe bânņe bonâņgen mem katnekmâ yuwu sâmb eknohop. “Kâmbuk, kiņgitgahât ki ot. Hâlihâk kindâ topne sâmb tetem ekgohowe. ¹⁸ Anņoân embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu lok otmune yaņak benņe nohoņetâ muwan. Otmu mumuņambâ yahatmâ tan. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Nâmâ manman kârikņe amboņe. Yakât otmâ yâhâpņe mumbomgât dop âlâ ki tap. Manman kârikņe manmâ yâhâwom. Yawu gârâmâ lohimbî torokatmâ manņet me hiliwahonņet yakât nâņe konok sâmbune pesuk sâwuap. Otmu lohimbî nombotņe mum hemgât pat oai yâk holanņeykbom me hemân hâpunyeykbomgât dop ya gurâ yawuâk. Yamâ nâhât wahap. Topne yawu.

¹⁹ Otmu nâņe sâp yiwerenņahât me hâmbâihât tetewuap yakât topņe kerek sâmb tetewe. Sâmb tetemune kulemgum metemâmâ pepa yu kapi nombotņe yu tete tatmâ arai ya yeņgâlen kerehâk katdâ arimu ekmâ nâņgâņet. ²⁰ Otmu bânņe bonâņgen pitu nombolân yâhâp meyekmune yeksat yakât topņe yuwu sâmb tetemune nâņgâ. Pitu nombolân yâhâp yamâ kapi nombolân yâhâp ambolipņane nâhât komot mansai ya yeņgât anņelo umutyenņanâk âlâku konok konok. Otmu lambe nombolân yâhâp goliņak tuhum katņetâ sem tap yamâ nâhât komot kapi nombolân yâhâp ya.” Yawu sâop.

2

Epeso kapi ambolipņe yâk yeņgât sâmb kalop.

¹ Yesuņe yuwu sâmb tetem eknohop. “Yoane, gâņe Epeso kapi ambolipņe yeņgât yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâ Yesu. Bânņe bongen pitu nombolân yâhâp mem kinsan. Otmu lambe nombolân yâhâp goliņak tuhum katņetâ sem tatmap ya yeņgât hohetyenņan galem kinmâ bam gaman. ² Nâ yeņgât manmanyenņe ya kerehâk nâņgâmbune âlepņe nanņe oap. Lok bâleņe, lok perâkņe yeņgâlen taka yuwu sâmb kâityongowi. “Yesuņe âi sâmb niņgiop ya tuhum mansain.” Yawu sâmb yen kâityongom yeņgâlân torokatne sâmb takawi.

Yawu sâm takanjetâ yapâ gâtņane umatņe topņe topņe teteyiņgiop. Yakât yeņe yâk yeņgât topyeņe ekņetâ ki ârândâņ olop yakât otmâmâ watyekbi. Ya nâņgâmune âlepņe nanņe oap. ³ Otmu yenâmâ lok bâleņe yaņe yeņgâlen torokatne sâm otņetâ yanâmâ yeņe nâhât tem lâum sâtgum manmâ gawi. Otmu nâhât den nâņgâm ki hâkâņ otbi. Yakât nâņgâmune âlepņe oap.

⁴ Yawu gârâmâ den âlâ yuwu sâmune nâņgâņet. Biwiyenjan tap ya ekmâ nâņgâmune ki ârândâņ oap. Anġoân embâņân Anitâhât den pat âlepņe nâņgâm yanâmâ nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manbi. Yâhâ sâp yiwereņeâmâ biwi yeņeņe pâlâmņe otmâ mansai. ⁵ Yâhâ anġoânâmâ biwiyenjan nâhâlen katmâ denne lâum manbi ya yawuâk torokatmâ manņetgât nanġan. Yawu gârâmâ yeņe denne ki lâum mannomai yanâmâ sâmune yeņgât hohetyenġambâ lambe laņinņe hindakmâ yeņgâlen omoņ sahakbuap.

⁶ Otmu nâņgân nâņgân âlâ nâņgâm gawi ya nâņgâmune âlepņe oap. Komot âlâ, kutyenjan Nikolao sâm, yâkņeâmâ yuwu sâmai. “Âlepņe, orotmeme ihilâk mahilâk otmunņe Anitâņe nenekmu ârândâņ otmap. Yakât denņe bia.” Yawu sâmai. Yamâ yeņgâlen takamâmâ yawu otņetgât sâm kendâyiņgiņetâ yeņe hâkâņ otmâ watyekbi. Nâ gurâ yawuâk yâk yeņgât nâņgâm hâkâņ otmâ manman. Yawu gârâmâ yeņe yâk yawu otyiņgiwi yakât nâņgâmune ârândâņ oap.

⁷ Yeņgât hohetyenjan gâtņe âlâ me âlâņe lohotņe ki otmâ nâhât den lâum manmai. Yakât otmâmâ munomai sâp yanâmâ âlepņe nâņe sâmune Anitâhât kalamân manmangât nak âlâ kinsap yakât kehetņe nemâmâ yaņe tânyongomu manman kârikņan yan torokatmâ manmâ yâhânomai. Otmu Epeso kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen nâņgâm heņgeņgum manmâ yâhânomai.” Yakât yawu sâop.

Simirina kapi ambolipņe yâk yeņgât sâm kalop.

⁸ Otmu Yesuņe ikņe komot Simirina kapi ambolipņe mansai yâk yeņgât yuwu sâm eknohop. “Lohimbiņe Simirina kapiân manmâ biwi nâņgân nâņgânyeņe nâhâlen katmâ mansai yamâ gâņe den yuwu kulemgum katyiņgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Anġoân embâņân Anitâņe hân himbim ki kândikyotkop yapâek tatmâ gawan. Otmu yawuâk tatmâ yâhâwom. Otmu mumune yan hân kâlehen katnekbi. Nâņe yapâ yahatmâ tanņe yuwu sâm tetemune nâņgâņet. ⁹ Yeņgât kasalipyenjan yen mem bâleyekmâ kombo meyiņgiņetâ hâhiwin kakņan manmâ âlâlâhât pâin guin otmâ gai. Ya nanġan. Otmu nâņe mâmâņe otyiņgimune nâhâlen biwi nâņgân nâņgânyeņe kepeim manmâ gaņetâ yakât nâņe matņe âilonġo yiņgiwomgât emelâk ya sâm katban. Otmu Yura lok nombotņe yeņgât sâm bâleyiņgiwi. Ya gurâ topņe nanġan. Yawu gârâmâ yâkņe Anitâhât pat bulâņe ki mansai. Yâhâmâ lok bâleņahât pat oai. ¹⁰ Otmu umatņe âlâlâ yuwu yawu teteyiņgiwuap yakât kiņgityenġahât ki otnomai. Yakât topņe yuwu sâmune nâņgâņet. Satangâlen torokatmâ manmâ bâleņahât pat mansaiņe yen biwiyenġahât topņe ya nâņgâne sâm mem âlâlâ tuhuyeknomai. Otmu mumuhât pat kuyiņgim nombotņe mem pâi emetņan katyeknomai. Yawu otyiņgiņetâmâ yeņe kârihem kinņetâ yanâmâ nombotņeâmâ munomai. Otmu nombotņe âlâņeâmâ hâhiwin nâņgâm sâtgum mannomai. Yawu otmâ manņetâ yakât kakņanâmâ hilâm bâlâk ñerek otmu yanâmâ pesuk sâyiņgiwuap. Yâhâ yakât kakņan yenâmâ hâk sânduhân manmâ yâhânomai. Otmu munomaiņe mumuġambâ yahatņetâ yen kerehâk manman kârikņan torokatmâ manmâ yâhânomai. ¹¹ Simirina kapi ambolipņe yen Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe den sâm tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yen yukât topņe nâņgâm heņgeņgunomai. Nâņgâm heņgeņgum nâhâlenâk biwiyenjan kepeim manmâ yâhâm yâhâpņe munomaihât dop âlâ ki otbuap.” Yakât yawu sâop.

Peahamon kapi ambolipņe yâk yeņgât sâm kalop.

¹² Otmu Yesuŋe ikŋe komot Peahamon kapiân mansai yâk yengât yuwu sâŋ eknohop. “Lohimbi nombotŋe Peahamon kapiân manmâ biwiyenŋe nâhâlen katmâ mansai ya yengât den yuwu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Tewet sâtŋe nombot nombot nelanŋ nelanŋ yakât amboŋe nâ. Nâŋe yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ¹³ Kapi ambolipŋe yengât manmanyenahât topŋe ya nâ nanŋan. Kapi yanâmâ lok sesengâlâkŋe Satangâlen torokatmâ orotmeme bâlenŋe topŋe topŋe otmâ mansai. Yawu otmâ nâhât komolân gâtŋe âlâ, kutŋe Antipatoro, yâkŋeâmâ nâhât tem lâum manmâ yâk yengâlen lohotŋe ki otmâ manop. Ya kuŋetâ muop. Kuŋetâ muop yakât yen kiŋgityenahât ki otbi. Yawu otmâ kârihem kinmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Ya nâŋgâmune ârândânŋ oap. ¹⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋe orotmeme âlâ yuwu otmai yamâ nâŋgâmune bâleap. Yengâlembâ nombotŋe lok âlâ, kutŋe Bileam sâŋ, yâkât orotmeme bâlenŋe ya watbi. Bileamŋe anŋoân lok âlâ, kutŋe Balak sâŋ, ya ekumu Isirae lohimbiŋe kasalipyenŋe yengât Porom Lâpiohât hotom uminiwi yapâ mem neŋet sâŋ ekyongop. Yawu otmâ torokatmâ kâwâ konda otŋetgât kendâyŋgiop. Yawu olop yakât Bileamŋe tosa pato miop. Otmuâmâ yengâlen gâtŋe nombotŋe orotmeme yawuâk torokatmâ otŋetgât sâŋ kendâyŋgim mansai. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. ¹⁵ Otmu yengâlen gâtŋe nombotŋe Nikolao yengâlen torokatmâ ihilâk mahilâk otmâ mansai. Yakât nâŋgâmune yawuâk dondâ bâleap. Yakât otmâ ekyongonŋetâ biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe nâhâlenâk katŋetâ kinâkgât sâŋ ekyongoan. ¹⁶ Otmu den sâŋ tetean yukât nâŋgâŋetâ gemu bet pilâmâmâ nâhâlen yâhâpŋe taka ki torokatnoma. Yawu otnoma yamâ nâŋe taka kuk otyŋgiwom. Yawu otmâ launan tewet sâtŋe nombot nombot nelanŋ nelanŋ yanŋe nem hilipyongowuap.

¹⁷ Yamâ yengâlen gâtŋe nombotŋe yâk yengâlen lohotŋe ki otmâ mannomai yâhâmâ mem lâtâpyongom manman kârikŋe yakât sot yŋgimune nem mannomai. Otmu lanŋatyekmâ âlâku ikŋe kutŋe kândâk kândâk kulemgum iri tete osom katyŋgiwom. Kut ya lok âlâ me âlâŋe ekmâ nâŋgânomaiahât dop ki tap. Âlâku ikŋe amboŋan amboŋan ekmâ nanŋanŋinoma.

Peahamon kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakŋe den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan yakât mâmânŋe otyŋgimu den yukât topŋe nâŋgâm henŋenŋunoma. Yakât otmâ yu kulemguwe sâŋ oan. Yesuŋe Peahamon ya yengât yawu sâŋ eknohomu kulemguan.

Tiatira kapi ambolipŋe yâk yengât sâŋ kalop.

¹⁸ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Tiatira kapiân mansai yâk yengât yuwu sâŋ eknohop. “Yoane gâ Tiatira yengât ekap yuwu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâ Yesu, Anitâhât nanŋe. Otmu nâmâ senneâmâ kâlâp kokotŋe lanŋ lanŋ sâŋap yawuya. Yakât otmâmâ nâmâ yohân ekman. Otmu kâineâmâ kâlâp milu umunŋe kâtŋe sem hiŋ hurunduŋ sâŋap yawuya. Yakât otmâ kasalipne tâlim hilipyongowom. Topne yawu.

¹⁹ Otmu yengât manmanyenahât topŋe ya nâ nanŋan. Otmu orotmemeyenŋe ya gurâ nâŋgâm metean. Yenŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeiwi ya yawuâk torokatmâ manmâ gai. Otmu biwiyenŋe hikuakmâ buku oranŋim mansai. Yâhâ lohimbi nombotŋe senŋe âlâhât pâinmâ mansai yâk tânyongoai. Otmu lohimbi belângen mansainŋe mem bâleyekŋetâ yengu yawuâk ki lohotŋe oai. Emelâk orotmemeyenŋe âlepŋe otbiâke yamâ yiwerenŋe oai yuŋeâmâ kândikum gâtŋe ya tâtâem wangim oai yakât nâŋgâm biwine heronŋe oap.

²⁰ Yawu gârâmâ benŋe yengât orotmeme konohâk otŋetâ ki ârândânŋ otmap. Imbi bâlenŋe âlâŋe yengât hohetyenŋan kinmâ den perâkŋe kâsikum yŋgimay ya ki watŋetâ ariap. Yâkŋe yuwu sâŋap. “Nâ Anitâhât poropete imbi. Yâkât lau lâum denŋe sâŋ tetean.” Yawu sâŋap. Yamâ den memap. Emelâk imbi yawuya âlâ, kutŋe Yesewe sâŋ, yâk ihilâk mahilâk otmâ manmâ Anitâhât komot, Isirae lohimbi, mem dâiyekmâ imbilipyenŋe yekmâ ihilâk otŋetgât sâŋ ekyongominiop. Yawu sâŋ ekyongop yanŋe dondâ bâleap. Yâhâ sâp yiwerenŋe yuâmâ imbi âlâ ya hohetyenŋan taka mansapŋe Yesewe olop yawuâk otŋetgât haonŋmâ kendâyŋgiap. Otmu yâhâmâ kasalipyenŋe yengât Porom

Lâpio yakât hotom umai yapâ mem neŋet sâŋ ekyongomap. Ya nâŋgâmune dondâ bâleap. ²¹ Yakât yuwu sâŋune nâŋgâŋet. Imbi yaŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâhâlen kalâkgât mambotmâ manmâ gan. Yawu otmune ya hâkâŋ otmâ kârikŋe dondâ oap. Kârikŋe otmâ manmâ orotmemeŋe kiŋgoŋ yamâ ki sâŋ tetem betbaŋgimap. ²² Yakât otmâmâ kundat umatŋe dondâ tetewaŋgimu yan nâŋe ya sâŋ waŋmune hâhiwin nâŋgâm yâhâwuap. Otmu lohimbi nombotŋe yâkâlen torokatbiŋe tosayeŋe ya ki sâŋ tetem biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâhâlen katmâ mansai yakât matŋe umatŋe dondâ yingimune mem sâtŋum mannomai. ²³ Otmu lohimbi nombotŋe imbi bâleŋe yâkât komolân torokatmâ otbi mewi ya ekŋetâ ârândâŋ olop yamâ nâŋe matŋe yingimune mem hiliwahonomai. Yawu otyingimuneâmâ nâhât komot hânŋan kulemŋan mansaiŋe ekmâ topŋe yuwu nâŋgânmai. “E, Yesuŋeâmâ orotmemeneneŋe me biwinenŋan girawu tap yakât topŋe ekmâ nâŋgâm ba takamap. Otmu yu me ya otmâin yakât matŋe ya tâŋ tâŋâk ningiwuap.” Yawu sâŋmâmâ orotmeme âlepŋeâk otmâ mannomai.

²⁴ Otmu yen nombotŋe imbi yukât orotmeme kiŋgoŋ yan torokatmâ ki otmai. Otmu yâkât komolipŋe Satangât topŋe sâŋ kusânâmâ ekyongomunŋe nâŋgâŋet sâŋ otŋetâmâ yan yeŋe betyingim mansai. Yakât nâŋgâmune ârândâŋ oap. Yakât umatŋe âlâ ki teteyingîâkgât naŋgan. Otmu yenâmâ yuwu sâŋ ekyongomune nâŋgâŋet. ²⁵ Anŋoânâk nâhât tem lâum torokatmâ manbi. Yawuâk otmâ torokatmâ manmâ gai. Yawu gârâmâ yâhâpŋe yawuâk torokatmâ manmâ yâhâŋetâ nâŋe taka matŋe âlonŋo yingimune menomai yakât yuwu sâŋune nâŋgâŋet. ²⁶⁻²⁷ Anitâŋe âi sâŋ nihim hânŋânnohomu gawan. Gemâmâ wâtŋan kinmâ tem lâuwangim gawan. Otmu yakât dopŋeâk yenâmâ âi sâŋ yingimune nâhât wâtŋan kinmâ yâhânmai. Otmu sâp pato tâlâhumu yanâmâ nâŋe mâmâŋe otyingimune kasalipnenŋe kunyeŋe kârikŋe otmâ mannomai ya yongom itit kiom tuhuyeknomai. ²⁸ Yawu otyinginetâmâ pesuk sâwuap. Otmu sâp patoen yen orowâk heron maron otmâ manmâ yâhânôm. ²⁹ Yakât otmâ Tiatira kapi ambolipŋe yen Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ mâmâŋe otyingimu den yukât topŋe nâŋgâm biwiyenŋan katmâ mannomai.” Yawu sâop. Yesuŋe Tiatira kapi ambolipŋe yeŋgât den yu sâŋ tetem eknohomu kulemgum katyingian.

3

Sariti kapi ambolipŋe yâk yeŋgât sâŋ kalop.

¹ Otmu Yesuŋe ikŋe komot Sariti kapiân mansai ya yeŋgât yuwu sâŋ eknohop. “Yoane, gâ den yuwu sâŋune kulemgum katyingirâ Sariti ambolipŋe sâlikum nâŋgâm heŋgenŋunomai. Nâ Yesu. Anitâhât Wâtŋat mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihimu pitu nombolân yâhâp meyekmâ kinman.

Nâŋe yeŋgât manmanyene ekmune ki ârândâŋ otmap. Yeŋe topyeŋe kurihiakmâ lok sensenân orotmeme âlepŋeâk otmâ gai. Yakât otmâ lohimbi dondâŋe yekmâ topyeŋe yuwu nâŋgâm tâpikguai. “Mainŋ, lohimbi yuŋeâmâ biwi nâŋgân nâŋgânŋe ya galemai. Otmu yâkŋe yakât pâlâmŋe ki oai.” Yawu sâmai. Yawu sâmai yamâ pâpŋum topŋe ki nâŋgâm sâmai. Nâŋeâmâ biwiyene ekmâ “biwiyene mumuŋe,” yawu naŋgan. ²⁻³ Yenâmâ biwiyene pârâk pilâm ekŋet. Awoŋne Anitâŋe yeŋgât manmanyene ya ekmu ki ârândâŋ otmap. Otmu nâku yawuâk ekmune ki ârândâŋ otmap. Manman anŋoânâk manbi yaŋeâmâ himbingât pat kuyingioŋ ya biatbe sâŋ oap. Yen ya biatyingimap sâŋ emelâk anŋoânâk miti nâŋgâm yan biwiyene nâhâlen katmâ orotmeme âlepŋe otmâ manbi ya yawuâk torokatmâ manŋet. Yawu manmâ orotmemeyene bâleŋe ya bet pilâm biwi golâek manmâ yâhâpŋe biwi nâŋgân nâŋgânŋe nâhâlen kepeim manŋetgât naŋgan. Yâhâ ki otnomai yamâ benŋe kasalipyeŋe inâk pârâk sânsânâk taka itit kiom tuhuyingimai yakât dopŋeâk nâŋe yeŋgâlen pârâk sâŋ sâŋâk takawom. Sâp yan takawom yakât yeŋe ki naŋgai.

⁴ Yawu gârâmâ yengâlen gâtne sambe bia, getek âlâ yaŋe tipne âlepne oai. Yâhâ yen salek salehâk tosa barak mansai yamâ yongonmune nâhâlen torokatnetâ sângum kaok bolan bolan âlâku ikne kândâk kândâk yingimune hangalaknetâ nine orop tatmâ yâhânom. ⁵ Yawu otmâ tosa barak mannetâmâ nâŋe yengât nâŋgâm nâhât komolân gâtne salek salek yawu sâwom. Otmu emelâk manman kârikjahât pat kuyingim pepa âlâ mem kutyene kulemgualan. Yamâ kutyene yâhâpne ki hârewom. Nâŋeâmâ awoŋne otmu aŋelolipne yâk yengât senyenjan kinmâ yengât kutyene yongonmune nâhâlen torokatnetâ orowâk tatmâ yâhâmbisâin. ⁶ Otmu Sariti kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât mâmâŋe otyingimu nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yesuŋe yawu sâop.

Pilarepia kapi ambolipne yâk yengât sâŋ kalop.

⁷ Otmu Yesuŋe den âlâ yuwu sâŋ eknohop. “Nâhât komot Pilarepia kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâmâ Yesu. Orotmemene âlepne nanŋe mem koko salehâk manmâ gaman. Yu me ya otmune bonŋeâk tetemap. Anitâŋe aŋgoânâk yuwu sâŋ âi nihiop. “Isirae yengât lok kutdâyene, kutne Dawiti sâŋ, yâkât kawenjan kinbuat. Yan kinmâ manman kârikjahât gahatne ya mem hindâwuat. Mem hindârâ aŋ sâŋ kinmu yakât kakjan lok âlâ me âlâŋe ya mem maŋgunomaihât dop ki otbuap. Yâhâ gahatne ya mem maŋguwuat yamâ lok âlâ me âlâŋe mem hindânomaihât dop gurâ ki otbuap.” Yawu sâŋ âi nihiop. Yawu gârâmâ gahatne yakât amboŋe yamâ nâ konok. ⁸ Otmu yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Manmanyene ya ekmune ârândâŋ oap. Yeŋe biwi golâek manmâ nâhât tem lâum manmâ gai. Otmu nâhât kutne ki kurihim hâkâŋ otbi. Yakât nâŋgâŋmune âlepne oap. Otmu yeŋe nâhât den pat âlepne sâŋ tetem ekyongonetgât emelâk nâŋe gahatne ya mem hindâŋmune kinsap ya nanŋai. Otmu kasalipyene âlâ me âlâŋe ya maŋgunomaihât dop âlâ ki tap.

⁹ Yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. Yura lok nombotŋe nâhât hâkâŋ otmâ manmâ yengâlen taka yuwu sâŋmai. “Nenâmâ Isirae lohimbi tâŋ tâŋ mansain. Yakât otmâ nenâmâ Anitâhât pat otmâ mansain,” yawu sâŋmai. Yawu sâŋmai yan yengât hâkâŋ otmâ sâŋ mem ge katyeksai. Yawu otyinginetâ nâŋgâŋmune bâleap. Yakât otmâmâ yuwu sâŋ hâreyŋgian. “Lok perâkne, amboŋe yamâ Satan,” nâŋeâmâ yawu sâŋ hâreyŋgian. Yakât otmâ nâŋe mem dâiyekmâ yengât amutyenjan katyekmune mannomai. Yanâmâ yengât yuwu sâŋnomai. “Bâe, Yesuŋe lohimbi yu yengât tepne nâŋgâŋu âlepne nanŋe oap yakât nen mem ge katneneksai.” Yawu sâŋnomai.

¹⁰ Otmu lohimbiŋe hânjan kulemjan manmai yengât topyene teteâkgât nâŋe sâŋmune umatne topne topne teteyŋgiwuap. Yâhâ yengâlenâmâ ki tetewuap. Sâŋ yanâmâ nâŋe tihityene otmune yeŋe kârikne otmâ mannomai. ¹¹⁻¹² Yâhâ yenâmâ emelâk Anitâŋe manman kârikjahât pat kuyingiop ya biatyŋgimapgât nâŋgâm biwiyene galemahom mannomai. Yawu otmâ mannomai yan kasalipyenjan mem ge katyeknetâ kârikne otmâ mannomai. Yawu mannetâ nâŋe kâlep ki otmuâk takawom yanâmâ yen meyekmâ Anitâhât miti emetne himbimân tap yakât saran kârikne sâŋ kânâŋgâyebom. Kânâŋgâyekomune ki putuk sâŋ ge kunomai. Manman kârikjahât pat yukât bulâŋe yingimune menomai yan Awoŋnahât kapi pato, kutne Yerusalem kapi âiŋe sâŋ, himbimân tap ya gewuap. Gemu ya ambokunomai. Yakât patne yawuâk kuyingiop. Otmu nâ ninahât pat Anitâŋe emelâk kunihop. Yawu gârâmâ yawuâk nâhâlen torokatmâ ya mem ambokunomai.

¹³ Pilarepia kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne den sâŋ tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât yâkne mâmâŋe otyingimu den yukât topne nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yesuŋe yawu sâŋ teteop.

Laorika kapi ambolipne yâk yengât sâŋ kalop.

¹⁴ Yesuŋe torokatmâ yuwu sâŋ eknohop. “Yoane, nâhât komot Laorika kapiân mansai ya yengât ekap yuwu kulemgum katyŋgirâ ariâk. Nâ Yesu. Aŋgoân embâŋân

Anitâne hân himbim ki kândikyotgop yapâek nâne tatmâ gawan. Otmu nâ Anitâ orop topnetne konohâk otmu yapâ gâtneje Anitâne âi sâam nihiop. Âi sâam nihimu nâne yâkâlen kândiwahom hân himbim pitu âlâlâ topne topne katban. Otmu lohimbije Anitâhât topne nângânetâ haŋ sâyingiâkgât den bulâne ekyongom manban. ¹⁵ Nâne yengât biwiyene ekmune ki ârândân otmap. Yenâmâ pâlâmne manmai. Yakât otmâ nâne yengât ukenne ki nângâyingian. Otmu nâsin gurâ ki nângâyingian. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât yuwu sâamune nângânet. Sot nemunne pâlâmne otmu âkâm pilâmain yakât dopneâk yen nine komolâmbâ yekmune pâlâmne otmu watyebom.

¹⁶⁻¹⁷ Otmu yengât topyene teteâkgât torokatmâ sâwe. Yeneâmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ Anitâne nângâningimu ârândânâk oap yakât iri sikum me senne âlâlâ ya dondâ tatningiap. Hop sambe kakŋan mansain.” Yawu sâmai. Yamâ den memai. Yene topyene ya nângâne sâam hâum pâpguai. Yenâmâ kopa. Otmu nângânetâ ki keterakmap. Otmu topne ekmâ nângâne sâam yakât pâinmâ hâum pâpgumai. Otmu âlâlâ yakât gurâ pâlâmne mansai. Yawu naŋgan. ¹⁸ Yawu gârâmâ yu otjet sâam ekyongomune torokatmâ otmâ mannetâ ârândân otbuap. Yiwerene yuâmâ senyene bok sâmu âlâlâ yakât ekmâ topne ki naŋgai. Yâhâ gâmâlâhâmâ nâne sâamune senyene hâreakmu âlâlâ ya ekmâ topne nângânomai yakât dop tatnihiap. Otmu nâhâlen torokatmâ salek salehâk mannomaihât nâhâlen mâtâp tap. Yawu gârâmâ orotmemeyene bâlene ya pilâm nâhâlen gamâmâ nâhât manmanne ya mem haŋgalakmâ salek salehâk manmâ yâhânomai. Yawu otmâ mannetâ lohimbi nombotneje yekmâ yengât nângânetâ yahatmu yakât ki aŋulaknomai. ¹⁹ Otmu lohimbije nâhâlen torokatmâ mansai yaŋe nine orop biwinnenne kepeiakmâ konok otmu mansai. Otmu yawuâk torokatmâ mannehât nângâm nâhât komolân gâtne âlâ me âlâne otmâ tâpikgune sâam otjetâmâ nâne biwi nângân nângânyene mem kusân yingiman. Mem kusânyingimune ekmâ nângâm heŋgeŋgum manman âlepŋan manmai. Otmu yene kunyene kârikne otmâ hiliwahomaihât sâamune umatne âlâlâ teteyingiwuap. Otmu yengâlen takamune umatne yawuya teteyingimapgât yene orotmemeyene bâlene ya bet pilâm orotmeme âlepneâk otmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Nâne yengât emet hawiŋan kinmâ den sâamune engatne munne naŋgai. Yawu gârâmâ lohimbi âlâ me âlâne nâhât den towatne nângâm yahatmâ launan membuap yâhâmâ nâ orop biwi konohâk otmâ lau konok nem manmâ yâhânom. ²¹ Otmu nâne himbimâmbâ ge Awonaŋe âi sâam nihiop ya tuhumm pesuk pilâmune ârândân oap. Yakât dopneâk yene gurâ nâhât den nângâm lâum mannetâ ârândân otbuap otmuâmâ nâne sâamune nâhâlen torokatnetâ orowâk Awoŋne hâlânjâmâ tatmâ yâhânom. ²² Laorika kapi ambolipne yen Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne den sâam tetem eknohop yu ekyongoan. Yakât otmâ yâkne mâmâne otyingimu den yukât topne nângâm heŋgeŋgunomai.” Yesune yawu sâam teteop.

4

Himbimgât gahatne hindakmâ aŋ sâam kinmu Anitâhât kawene ehop.

¹ Otmu ya biatmu himbimân gahatne âlâ hindakmâ aŋ sâam kinmu ekban. Otmu den me mun pato âlâ emelâk nângâwan ya yawuâk yâhâpne tetemu nângâwan. Yamâ yuwu sâam eknohop. “Yu me ya hâmbâi tetewuap yakât Anitâne sâam kalop. Garâ yu tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

² Yawu sâmu yanâk Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwine mem purik pilâmu yanâk yâhâ tatmâmâ âlâ yuwu ekban. Anitâne kawe talop yan laŋinne pato siliŋ siliŋ sâmap yawuyaŋe kundennan yerâmu ekban. ³ Otmu hambe mohat yawuya yaŋe kakŋan hawamgum laŋinne golâ golâ pato pilâm kinmu ekban.

⁴ Otmu lok kunne 24, hâk katipne kaok bolan bolan yawuya hiŋ hârândân sâsâne ya mânunjakmâ tatbi. Otmu ŋerenden goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunyenan hawamgum horaraŋgim tatbi. Otmu yâk yengât kawe tatatyene pato yamâ Anitâ hawamgum ikŋiâk

ikñiâk tatbi. ⁵ Yâhâ Anitâ patoyeñe talop yâkâlebâ belek sâmu ekban. Otmu denñeâmâ himbim gunjguruñ sâmu mun pato pilâmap yawuya yakât dop olop. Otmu yâkâlebâmâ kâlâp lanñe sem kilik kilik sâmap yawuya sem kinop. Otmu sem kilik kilik sâop yamâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak yâku yawuâk, dop yawuâk olop. ⁶ Otmu Anitâhât dâtâpñan saru pato nâñ nâñ sâmu yan emetsenñe siliñ siliñ sâm hâumu beleñ sâmap dop yawuya yañe kâwinân liñgarakmâ nâñ nâñ sâm iop.

Otmu sonjo papato yawuya imbât mumuhât dop bia yañe hawamgum nombot nombot tatbi. Yâhâ senyeñe yañak pato, bet kulet otyingio. ⁷ Anjoân ekban yamâ pusi papatoñe, kutñe laion sâm, yakât kundenñe yawuya. Yâhâpñe ekban yamâ bulimakao pato yawuya. Yâhâ kalimbuñe yamâ lok kundenñe yawu. Yâhâ imbâtñe yamâ tiwa yawuya. ⁸⁻⁹ Âlâhât konok konok penjamyenñe nombotgen kalimbu, nombotgen kalimbu yawu talop. Otmu omoñe hilâmñe haonmâ ârândân Anitâ yuwu sâm kiki mewangimai.

“Anitâ patonenñe gâhât tatatge, gâhât wâtge, gâhât orotmemehe ya ae señ señ me hou sâ sâ. Otmu gâhât nâñgâmunñe yahatmap. Gâ embânân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Yakât otmâ gâhât nâñgâmunñe âlâ kândâkdâek otmap.”

Yawu sâm kiki mewangimai.

¹⁰ Otmu sâp âlâ me âlâen kep mem mepaemaiân yan lok kunñe 24 ya kerekñe ñerenenñe ya mem yâkât enjatñan horatbanjimai. ¹¹ Horatbanjim nâñgâñetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâm kiki mewangimai.

“O, Anitâ patonenñe. Gike nâñgân nâñgângan otmat. Otmu gike wâtgan kinmâ hân himbim kândikyotgon. Otmu gikak âliwahap topñe topñe hânân kalon yañe torokatmâ yâhâwuapgât dop tatgihiawâk. Otmu nâñgârâ biatbuapgât gurâ dop yawuâk tatgihiap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. Otmu gâhât kutge konok sâm hañ tuhumunñe yupâ yapâ arimu ârândân merândân otmâ liñgarakmâ imap.” Yawu sâmai.

5

Lama Nanñe yâkât nâñgâñetâ yahalop.

¹ Otmu Anitâ patoñe bânñe bonângen pepa âlâ mem gonjonjumu ekban. Pepa yamâ nombot nombot kulemguop ya sâlikumai sâm mem gonjonjumu gâon nombolân yâhâp sâhâop.

² Otmu nâñe anelo kârikñe âlâ ekban. Yâkñe yahatmâ kinmâ kârikñe halahum yuwu sâop. “Pepa gâonân tap ya âlâñe mem holanmâ mewalakum sâlikuwuap?” Yawu sâm den kârikñan sâop. ³ Yâhâ himbimân gâtñe, me hânân gâtñe, me wosapâ wosapâ gâtñe âlâ me âlâñe mem mewalakuwuapgât dop bia. Bia kârikñe. ⁴ Yawu ekmâ yañak nâñgâmunne dopñan ki otmu enjat hako nâñgâm hâk ñâik ñâihâk isewan. ⁵ Nâñe yawu isemune lok kunñe 24 tatbi yâk yengâlen gâtñe âlâñe yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk. Yura yengât komolân gâtñe pusi pato âlâ, kutñe Laion, yamâ Dawitihât sen, yâkñe mumunambâ yahatmâ yan Manman bâleñahât Amboñe, kutñe Satan, yâk mem ge kalop. Yâkñe âlepñe gâon ya holanmâ pilâm mem mewalakuwuapgât dop tap. Yâkât wâtñe pato tatbanjiap. Yakât ki nâñgârâ gorâhahimu ise. Pak sâm ek.” Yawu sâop.

⁶ Yawu sâmu pak sâm Anitâhât gotñan sonjo papato ya otmu lok kunyeñe ya yengât hohetyenñan Lama Nanñe emelâk kum gâiwi, gutñe orowâk yañe yahatmâ kinmu ekban. Otmu wâtñe pato nandoroñe tatbanjiop yakât dop kum ñilipñeâmâ nombolân yâhâp. Otmu biwinenñe ekmâ nâñgâmap yakât dop kum senñe gurâ nombolân yâhâp. Otmu Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heak kinmap yakât dop yawuya olop. Otmu nengât nâñgân nâñgânnenñe kusânakmu Anitâhât topñe nâñgânehât ikñak emelâk hâñgângumu giop. ⁷ Otmu Lama Nanñe yâkñe yâhâ Anitâhât bânñe bongen pepa talop ya miop.

⁸ Memu yan sonjo papato otmu lok kunñe yâkñe ba mem kuku parahu tuhum mepaewi. Yawu otmu lok kunñe wañgam mem kep kuwi. Kep kum yakât kakñan

kondo golinjak tuhum katjetâ talop ya kâlehen to kukne suk suk yaŋe pindindiŋ sâm iop ya kondo konok konok mem Anitâhât lohimbi bulâŋe ulitgum mansai ya dop yongom yâk yengât denyene nâŋgâekgât mem uk pilâŋetâ Anitâhât hâmenjan yâhâop. ⁹⁻¹⁰ Yawu otmâ yan Lama Nanŋe ya ekmâ mepaem kiki yuwu sâm mewaŋgiwi.

“Gâŋe lohimbi komotne komotne, emetsenŋe gahaŋehen geheŋehen, emelâk manbi, âun yu mansai, mâne hâmbâi teteheh mannomai yapâ gâtne lok âlâ me âlâŋe gâhât nâŋgâŋetâ bonŋe otbuap yâk sârereyekmâ kaweyenjan kinbe sâm hânân gion. Hânân gerâ gâ gohoŋetâ mum yahatmâ benŋe Anitâhât senŋan kinmâ yâk yengât sâm ulitgumat. Yakât otmâ yâkne Anitâhât pat otbi. Yakât otmâmâ Anitâhât komolân torokatmâ mepaem hoŋ bawaŋgim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ lohimbi nombotne âlâ manman âilonŋo lonŋo manŋetgât galemlipyene sâm katyekdâ galemyongom manmâ yâhânomai. Otmu yawu otjetgât wâtge pato tatgihiap yaŋe pepa yu mem mewalaku.”

Yawu sâm kiki mewaŋgiwi.

¹¹ Yawu sâm kiki mewaŋgiŋetâ aŋelo kiŋgitne orowâk, sâlipyongonomgât dop bia, yaŋe yanâk tetem kurâp kinmâ hawamyongom yuwu sâm mepaewi.

¹² “Lama Nanŋe ya kuŋetâ yapâ mum yahalop. Yakât otmâ mepaem manne. Otmu yâkât orotmemeŋe, me tatatmemeŋe, me nâŋgân nâŋgânŋe yamâ hou sâsâ. Otmu yu me ya otbuapgât dop yakât wâtne ya emelâk Anitâŋe waŋop. Yâkne âlâlâ yakât ambonŋe oap.” Yawu sâm mepaewi.

¹³ Yawu sâm mepaem kinŋet Anitâŋe âliwahaŋ topne topne emelâk embâŋân kalop, soŋgo bau, saruân gâtne, hân kâlehen gâtne, wosapâ wosapâ gâtne, otmu lohimbi himbingât pat otbi yâk kerekne menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanŋe yâk yetgât yuwu sâm mepaeyelekbi.

“Anitâ yahat yahatne otmu Lama Nanŋe yetgât wâtynetne ya dop konohâk. Otmu âwâ nan yetgât nâŋgân nâŋgânyetne me, me orotmemeyetne me, me kutyetne ya dop konohâk tatyitgiap. Yakât otmâ mepaeyelekne.” Yawu sâm mepaeyelekbi.

¹⁴ Yawu sâm mepaeyelekŋetâ yan soŋgo papato imbât tatbi yâkne nâŋgâŋetâ ârândâŋâk otmu “Ya bonŋanâk,” yawu sâwi. Yawu sâŋetâmâ lok kunŋe 24 yâkne yawuâk sâm mepaeyelekbi. Yawu.

6

Lama Nanŋe yâkne gâoŋ nombolân konok ya mem holaŋmâ pilâop.

¹ Yawu sâm mepaeyelekŋetâmâ Lama Nanŋaŋe pepa ya mem kinmu ekban. Yâkne gâoŋ nombolân yâhâp yapâ gâtne konok mem holaŋmâ pilâop. Mem holaŋmâ pilâmu soŋgo papato munomaihât dop bia ya yengât kunyene yaŋe yahatmâ halahuop. Halahumu enŋatne munŋe yamâ himbim guŋguruŋ sâmap yakât dopne nâŋgâwan. Otmu yâkne yuwu sâop. “Gam ari.” ² Yawu sâmu, beâsi kaok kaok yakât kakŋan lok âlâ tatmu ekban. Yâhâmâ beâsi yakât kakŋan talop yamâ lok papatoŋe ŋerenden kunyenan horaraŋgimai yawuya kunŋan horatbaŋgiwi. Otmu yaŋeâmâ kuk otmâ kasalipne itit kiom tuhuyekbe sâmmâmâ tembe nananŋe teikum gâitmâ hâum ariop.

³ Arimu yanâk Lama Nanŋaŋe pepa gâoŋ yâhâpne ya mem holaŋop. Mem holaŋmu soŋgo papato ya yengâlen gâtne âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Gam ari.” ⁴ Yawu sâmu yanâk beâsi kuriŋ yaŋe teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe asama pato miakmâek gam ariop. Otmu lohimbi hionakmâ kapam ahonŋetgât Anitâŋe mâmâŋe otbaŋgim hâŋgângumu giop.

⁵ Arimu Lama Nanŋaŋe gâoŋ kalimbunŋe ya mem holaŋop. Mem holaŋmuâmâ soŋgo pato âlâŋe yuwu sâop, “Gam ari.” Yawu sâmu yanâk beâsi helen ya teteop. Yakât kakŋanâmâ lok âlâ talop yaŋe sot me senŋe âlâlâ kakŋan katmâ dop memai ya miop.

⁶ Ya memu soŋgo papato tatbi yâk yengâlen gâtne âlâŋe kârikne halahum yuwu sâm

lok beâsi kakņan talop ya ekuop. “Gâņe sot âlâ mem amanņ tipinņan mânunđâ tatmu hâmbâi po tetewuap yanâmâ yakât hâmeņe mem yahatbuat. Otmu sot mem itâkalân mânunđmâ yakât hâmeņe gurâ mem yahatbuat. Otmu hânņan kulemņan po pato tetem ki lingarakmâ imbuap yakât otmâ wain toņe otmu nak âlâ, kutņe oliwa sâam, yakât toņe yakât hâmeņeņeâmâ amutgen talâk.” Yawu sâam hânġângumu giop.

⁷ Arimu benņe Lama Nanņane ġaon imbâtņe ya mem holaņop. Mem holaņmu sonġo papato bâiņe yaņe kârikņe halahum yuwu sâop. “Gam ari.” ⁸ Yawu sâamu yanâk beâsi gimbanġ kâiâk mâiâk yaņe teteop yakât kakņanâmâ lok âlâņe talop. Otmu yâkât kutņeâmâ Mumuhât Mâtâp Pato yawu. Otmu yâkât betņan lok âlâ, kutņe Hiliwaho Hiliwaho sâam, yaņe watmâ takaop. Yâkņeâmâ lohimbi mem kâsip misip tuhuyekmâ komot imbât katyehowot. Yawu otmâ komot konohâmâ yongomutâ hiliwahonġetġât wâtetņe tatyitgiop. Otmu sâmutâ mesek umatņe teteyinġimu lohimbi nombotņeâmâ mum hiliwahowi. Me sonġo sâtņane tetem yinġinġetâ muwi. Me po pato tetemu yanâmâ kapam ahom muwi. Otmu kulem yu teteâġġât yâkņe gem surutuk sâam ba ariowot.

⁹ Arimutâ yanâk ġaon momeņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yuwu tetemu ekban. Hotom u uminiwi yakât alata Yerusalem yenġât opon kâmbukņan talop ya dop kum âlâ yawuya himbimân katmu talop ya tetemu ekban. Yaņeâmâ embun lohimbi emelâk yonġonġetâ muwi ya yenġât umutyene ya tatņetâ ekban. Yâk yenġât topyeneâmâ yuwu. Embânân anġoân lohimbi nombotņane manmâ Anitâhât tem lâum manmâ kasalipyene yenġât Porom Lâpio yakât hâkâņ otbi. Otmu lohimbi nombotņane Yesu mepaem manņetâ yakât kasalipyene yonġonġetâ muwi. Komot yâhâp ya yenġât umutyene ya ekban. ¹⁰ Otmu Anitâ yuwu sâam ulitguwi. “O, Ambonnenņe, topġe yamâ ikņiâk tap, ki otmâ tâpikgumat. Yakât otmâ nen kerekņe yuwu sâam âihohomunņe nânġâ. Lohimbine hânân manmâ kasa otningim nonġonġetâ muwin yakât sâp girawu yaen ġaņe matņe otyinġiwuat?” Yawu sâawi.

¹¹ Yawu sâņetâ yanâk Lama Nanņe yaņe sânġum kaok konok konok yinġimu meņetâ yuwu sâam ekyonġop. “Yen tipine tatmâ nânġâņet. Anġoân yen yonġonġetâ muwi. Otmu yapâ torokatmâ bukulipyene yawuâk yonġonġetâ mum gawi. Otmu torokatmâmâ hâmbâi nombotņe âlâ yawuâk yonġonġetâ munomai ya Anitâņe yekmâ nânġâmu dopņan otbuap. Yanâmâ yen yongowi yakât matņe nâku kâpekyinġiwom.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâam ġaon nombolân konokņe ya mem holaņop. Mem holaņmu yan yuwu tetemu ekban. Yanâmâ mososonġ pato miop. Memu yan hilângât emetsenņe irik irik sâop yamâ kâlâp ġawuņe yawu olop. Yâhâ omonġât emetsenņe yaņeâmâ kurinġ kurinġ hâum hepnenņe gemu ekmain yakât dopņeâk olop. ¹³ Otmu siru pato memu nak esenņane beretek sâam hânân ġemap yakât dop otmu himbimâmbâ pitu yaņe aksihâk beretek sâam ġewi. ¹⁴ Yâhâ nenņe sânġum mem pânġ pânġ kepehemain. Yakât dopņeâk himbim yamâ ba nombot ga nombot, nombot nombot yaņe yawu kepeiahop. Otmu pumņe papato otmu mâtuņa yaņe aksihâk kaweyene pilâm orotok sâam ġulip malap otbi. ¹⁵ Otmu lohimbi kerek, lok papato me inņe, lok kunņe me tâņât, kaok me helenġ, iri sikumyene orop me umburuk mansai, lok topņe topņe kerehâk ya tetemu wosapâ ba misinġurakne sâam hâum pâpġuwi. ¹⁶⁻¹⁷ Ya misinġurakne sâam hâum pâpġum yan yuwu sâawi. “Bâe, yuâmâ sâp pato tâlâhuap. Yawu otmâ Anitâ otmu nanņe yâk yetņak kuk pato otningim sâmutâ âlâlâ yakât wâtņe biatbe sâam oap. Yakât otmâ nen yu ġulip otmâ metenomosain yukâ. Anitâ nanņaitņe ewun tatmâ nenekdomosawot yamâ embaken hân kâlehen hangunom. Nen yâkât senņan âlepņe wâtnenņe tatningimu eknomġât dop âlâ ki tap. Yakât girawu otmâ misinġurakne. Yakât otmâ kât pato me, pumņe launġe yaņe nenehâġġât nanġain.” Yawu sâawi.

7

Isirae lohimbi komotņe komotņe ya yenġât kundenyenan undip katyehop.

¹ Otmu ya biatmu yakât kakñan añelo imbât kinñetâ yekban. Añelo imbât yañeâmâ hân nombot nombot siru pato dondâ pilâop yakât mâtâpñe kum mañguwi. Kum mañguñetâ nâñ nâñ sâop. ² Yawu otmu yan añelo âlâñe sikop gahañehen tetem kinmâ Anitâ manman amboñe yâkât komot ya yengât kundenyeñan undipñe katyekbe sâam kinop. ³ Yawu kinmâ bukulpñe yuwu sâam ekyongop. “Yen siru ya ki pilâñetâ miâk. Nenñeâmâ añgoân sâp yiwerenñe yu Anitâhât lohimbî yamâ ikñahât undip katyekmunñe tâñ tâñâk tetemuâmâ yakât kakñan siru ya pilâñetâ miâk. Mem yan Anitâhât kasa ya meteyehâk. Otmu undipñe orowâk katyekmunñe kinnomai yamâ ki meyekbuap.” Yawu sâop.

⁴ Otmu Isirae lohimbî Anitâhât komolân gâtñe yongonñetâ nâñgâwan yamâ emelâk yâkât pat otbî. Yâk yengât dop yamâ menduhuakñetâ 144,000. Otmu Isirae lohimbî yuñe hionakmâ komot kâi nombotgen yâhâp otbî ya yengât dopyenñe yuwu. ⁵ Yura yâk yengât komolân gâtñe yapâmâ 12,000 yakât dop. Otmu Luwen yâkât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Gat yâkât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁶ Otmu Asehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. Otmu Naptalihât komolân gâtñe ya gurâ yawuâk 12,000. Otmu Manasehât komolân gâtñe gurâ yawuâk 12,000. ⁷ Otmu Simiongât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Lewihât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Isasahât komolân gâtñe gurâ 12,000. ⁸ Otmu Sewulungât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu Yosepgât komolân gâtñe gurâ 12,000. Otmu bâñeâmâ Benyamingât komolân gâtñe 12,000. Lohimbî komot yuñe Anitâhât pat otbî.

Lohimbî kinñitñe orowâkñe kinmâ Anitâ yet Yesu mepaeyelekbi.

⁹ Ya ekmune pesuk sâamu yakât kakñan lohimbî kinñitñe orowâk hânñan kulemñan manbî yañe taka menduhuakmâ kinñetâ yekban. Otmu lohimbî ya sâlipyongonomgât dop bia. Yañe Anitâ otmu Lama Nanñe yâk yetgât gotyetñan kinbî. Kinmâ sâñgum kaok bolañ bolañ mânunjakñetâ ge engatyenambâ hârâtâhâk kinmâ ariop. Yâkñe awu tawu mem lapu lapu tuhum yuwu sâam Anitâ mepaem kinbî. ¹⁰ “O, Anitâ Tihit Amboñe. Gâñe nen gike pat sâam kuningion. Yakât otmâ ki hiliwahonom. Otmu gike nange, Lama Nanñe nengât toсахât otmâ umatñe miop. Yakât otmâmâ sâp yiwerenñe yuâmâ nenñe manman âlepñan manmâ gain.” Yawu sâwi.

¹¹ Yawu sâñetâmâ añelo kinñitñe orowâkñe menduhuakmâ Anitâ otmu Lama Nanñe, songo papato imbât, lok kunñe yâk kerek hawamyongom kurâp kinbî. Kurâp kinmâ Anitâ mepaem yuwu sâwi. ¹² “Nen Anitâ Ambonenñahât wâtñan manmain. Yâk nâñgân nâñgânñe âilongo. Otmu âlâlâ yakât amboñe oap. Yâhâmâ lañinñanâk tatmâ gamap. Manman amboñe yu bulâñe. Otmu yâkñe buku âilongo otningim gamap yakât mepaembisâin.” Yawu sâwi.

¹³ Yawu sâñetâ lok kunñe 24 yâk yengâlen gâtñe yuwu sâam âinohop. “Lohimbî yu sâñgum kaok bolañ bolañ mânunjakmâ kinsai ya wosakembâ takai? Otmu topyeneâmâ girawu?”

¹⁴ Yawu sâam âinohomu yuwu sâam ekuwan. “Nâmâ wongât âinohoat? Gâñe eknohoâyâ.”

Sâamune sâop. “Lohimbî yuâmâ emelâk kasalipyenñe mem ge katyekne sâam mem âlâlâ tuhuyekñetâ hâhiwin kakñan manmâ gawî. Yawu otyinñetâ sâtgum manmâ biwiyenñe Yesuhâlenâk katmâ manbî. Yakât otmâmâ emelâk Lama Nanñe hepñe tosayenñe pirim ikñe pat kuyinñiop. ¹⁵ Yakât Anitâhât senñan kinmâ sâp ârândânñe yâk mepaem hon bawanñim manmai. Yawu otmâ manmâ yâhâñetâ Anitâ manman amboñe galemiongom mâmâñe otyinñimap. ¹⁶⁻¹⁷ Otmu Lama Nanñe yamâ Anitâhât senñan kinmâ gamap. Yawuhât yâku yawuâk yâk yengât galem otmâ manman kârikñe yakât to senñanâk dâiyekmâ arimu yan nem piriakmâ mepaeakmâ mannomai. Yawu otmâ Anitâñe yâk yengâlen umatñe âlâlâ teteyinñimapgât manman sânduhân katyekmâ wawaeyekbuap. Yakât kakñanâmâ yâhâpñe torokatmâ engat hako otmâ gilâp isenomaihât dop ki tap. Me

sotgât yâhâpne ki po yingimu munomai. Me tohât engatyene ki sanj sâwuap. Me sikopne yongomu yan wâtyene ki houj sâwuap.” Yawu sâop.

8

Lama Nanje yâkne gâon bâine ya mem holaņmâ pilâop.

¹ Ya ekmune biatmu Lama Nanjaņe gâon nombolân yâhâpne ya mem holaņop. Mem holaņmu yanâk mun ya bialop. Mun ya biatmu Anitâ hawamgum kinbiņe in tatmâ hutuk sâm kinbi. ² Yawu kinjetâ kâlep ki otmâek aņelo nombolân yâhâp yaņe Anitâhât senņan tetem kinjetâ yekban. Kinjetâ Yesuņeâmâ lâmun nombolân yâhâp ya yingimu mewi. ³ Otmu yâk yeņgâlen gâtņe âlâņeâmâ kondo goliņak tuhuwi ya memâmâ alata yan hotom uwi yakât nombotgen ari kinop. Otmu lohimbi nombotņe alata amutgen kinmâ yan Anitâ ulitgum manbi ya yeņgât den ya haņ sâm yâhâmu tepņe nâņgâyiņgiâkgât Yesuņe to kukņe suk suk yamâ gâimu kondoân ya pik sâm iop. ⁴ Pik sâm imu aņeloņe mem moselemu Anitâhât hâmeņan yâhâop. Yâhâmu yanâmâ tepņe nâņgâyiņgiop. ⁵ Otmu ya pesuk sâmu aņelo yaņe alata yapâ kâlâp mem kondo kâlehen katmâ mem ari akņangen panmu hânân sem tok sâm giop. Hânân gemu elem ya tok sâm belek sâmu himbim guņguruņ sâop. Himbim guņguruņ sâm arimu mososoņ pato miop.

Aņelo kândikuņe lâmunņe kunop.

⁶ Otmu aņelo nombolân yâhâp yaņe lâmunyeņe âlâku konok konok miakmâ kunne sâm otmâ menduhuakmâ kinjetâ yekban.

⁷ Aņelo aņgoân lâmun kunop, sâp yanâmâ gelâk kândâk kândâk otmu kâlâp yaņe hepņak pato otmâ hânân kionmu ekban. Yâhâ hânân giop yaņeâmâ puņ sâm hewukņe nombotņeâk siop. Komot kalimbu gârâmâ yakât hohetyeņambâ gâtņe konohâk yaņeâmâ sem meteop. Yâhâwâmâ talowot.

Aņelo yâhâpņe lâmunņe kunop.

⁸ Yawu otmâmâ aņelo yâhâpņe lâmunņe kunmu yan wahap âlâ giop. Yamâ kâlâp pato yawuya. Yaņeâmâ ge saru kâlehen giop. Saruân gemu yan saru torehenņe giowângen yaņeâmâ hewâk pato olop. ⁹ Hewâk pato otmu saruân gâtņe yan iwi ya aksihâk muwi. Otmu nombotņe saruân waņga mem bam gam otmâ manbi yâk gurâ yawuâk saru kakņan gulip otbi. Yâhâ nombotņe pato yamâ âlepņe hâmeyeņe kinop.

Aņelo kalimbuņe lâmunņe kunop.

¹⁰⁻¹¹ Aņelo kalimbuņe lâmunņe kunop. Kunmu pitu pato âlâ, kutņe Kalak sâm, yaņe sem laņ laņ sâm kionop. Yaņe himbimâmbâ ewapâ gemu yan to senņe senņe yakât nombotņeâk kalak olop. Komot kalimbuņambâ komot konohâk yaņeâmâ kalak olop. Yâhâ yâhâp yamâ ukenņe yawuâk olowot. Yawu otmu lohimbi nombotņe to kalak newi yaņe muwi.

Aņelo imbâtņe lâmunņe kunop.

¹² Aņelo imbâtņe lâmunņe kunop. Kunmâ dewutâ emetsenņe pitu topņe topņe laņinyeņe yamâ kâtâpgumu omoņguop. Otmu dewutâ nombotņe yamâ nombolâk pilâmu nomborâmâ omoņguop. Otmu emetsenņe yawuâk, otmu pitu gurâ yawuâk laņinyeņe inin pilâmu sânduk sâm iop. Yawu otmu hilâmgât emetsenņe ya kâtâpgumu hilâm kârikņan omoņ sâhâop. Otmu dop yawuâk omoņgât emetsenņe ya gurâ kâtâpguop.

¹³ Otmu ya biatmu yakât kakņan âlâ tetemu yuwu ekban. Tiwa pato pâp pâp sâm haņân yâhâm arimu ekban. Haņân yâhâm ari kârikņe halahum yuwu sâop. “Bâe, âlâlâ teteap yuâmâ ki orotņe. Aņelo nombotņe âlâ yâkne lâmunyeņe kunne sâm oai. Kunjetâ sâp yanâmâ umatņe topņe topņe lohimbi kakyenjan yâhâwuap. Hâmbâi yan girawu otnomai sâm nâņgâm oan yukâ.” Yawu sâop.

9

Anjelo momenjanje lâmunje kunop.

¹ Anjelo momenjanje lâmunje kunop. Kunmu yan pitu pato âlâne himbimâmbâ gemu ekban dop yawuya anjelo âlâne himbimâmbâ gem hânân kionop ya tetemu ekban yakât topneâmâ yuwu. Yâkne hem nâpumne yapâ âlâlâ bâlene topne topne holanmu yahatmâ ariâkgât himbimâmbâ giop. ² Gem hem nâpum yakât gahatne ya mem pilâmu an sâmu utun pato gam yâhâm emetsenje ya kâtâpguop. Kâtâp gumu omon pato sahap. ³ Otmu utun yâhâop yakât biwinambâ dimun tem pato ya teteop. Tetem utun ya biwinambâ gemâmâ kulahâ bâlene ningimap dop yawuâk yingiop. ⁴ Otmu amboyanjanjeâmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yenâmâ nak me senje âlâlâ esenje ya nene sâmu ki genomai. Me Anitâhât lohimbi undip katyinjinetâ yâkât pat otmâ mansai yâk yekmâmâ hâhiwin ki yinginomai. Yâhâ nâne mâmâne otyingimune ari lohimbi tânat, undipyeje bia yamâ hâhiwin pato yinginomai. ⁵ Hâhiwin yinginetâ sât gum manjetâ emetsenje mome pesuk sâmu yanâmâ sânduk sâwuap.” Yawu sâmu hângânyongop. ⁶ Hângânyongomu ge lohimbi yinginetâ hâhiwin nângâwi ya biatyinjigât mâtâp hâmu pâpgum manbi. Hâhiwin ya yawuâk nângâm manjetâ emetsenje mome pesuk sâmu yanâk hâkyenje sânduk sâop.

⁷ Otmu dimun yanjanjeâmâ yingine sâmu beâsije beren beren otmâ kinmap dop yawuâk otmâ kinjetâ yekban. Yâhâ kunyeneâmâ nerenden goljak tuhumai yawuya mem lok papatone nerenden horarângimai dop yawuyanje horarângim kinjetâ yekban. Kun kundenyeje yamâ lok nengât kun kunden yawuya. ⁸ Yâhâ somotyene yamâ kâkâlep yanje silik solok sâmu giop. Yâhâ sâtyene yamâ puaiâ sâtjanje kâkitik sâmap, dop yawuya. ⁹ Yâhâ dihinyenahât katipne yamâ hâmbâ kârikne yawuya. Yâhâ pengamyene mun pato pilâop yamâ gâmut huwuwun sâmu gam arimu nângâmain yawuya bia. Ya wangim dop âlâ olop. ¹⁰ Yâhâ sopyeneâmâ boson boson sopne yawuya. Otmu yanjanjeâmâ lohimbi kârâyekmu hâhiwin pato nângâwi. Hâhiwin pato nângâwi yakât kaknan emetsenje mome pesuk sâop. ¹¹ Otmu amboyanje yamâ anjelo âlâ hem nâpum pato tumunje ki ehene yakât amboje. Anjelo yakât kutne yamâ Isirae yengât denân Awaron, yâhâ Girik denân Apolion sâmai. Yakât topneâmâ yuwu tap. “Kiom Amboje.”

¹² Otmu anjelo momerâne lâmunyeje kunbi yapâ umatne teteop yamâ bialop. Otmu umatne yâhâpne otmu kalimbuje tetewe sâmu olop.

Anjelo nombolân konokjanje lâmunje kunop.

¹³ Anjelo âlâ nombolân konok yanje lâmun ya kunop. Kunmuâmâ alata amutgen kinbi yanje Anitâ yuwu sâmu ekuwi. ¹⁴ “Emelâk anjelo imbât yanje to pato âlâ, kutne Euparata sâmu, yan lohimbi bâlene yanje matne menomai yakât mambotmâ tatnet sâmu dâmân kâlehen katyeknetâ tatbi. Katyeknetâ tatnetâ emelâk yongone sâmu yakât hewewen otmâ mitiwahom tatbi. Yâhâmâ matne yinginetgât anjelo lâmun kunmâ kinsap yu hângângurâ holanjekmu arinetgât nan gain.” Yawu sâmu.

¹⁵ Yawu sânetâ yanâk ari holanjekmâ lohimbi kâsipyongonetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtjanje komot konok mem gulip tuhuyeknetgât sâmu hângânyongop. ¹⁶ Hângânyongomu emelâk arine sâmu bunewâk hêngemahom tatbihât yapâ yahatmâ ariwi. Otmu yâk yengât kapam lok beâsi kaknan tatbi ya sâlipyongonogât dop bia. Yamâ komot pato, 200 milion yawu.

¹⁷ Otmu kapam lok beâsi kaknan ariwine kapamgât hâk katipne topne topne mem hanjalakbi. Nombotne kisi kisi, nombotne kurin, kâlâp koketne kuhulun kuhulun yakât dop me hep yawuya, yâhâ nombotne gimban yawuya. Yâhâ beâsi yengât towatyene yamâ yuwu. Kunyene yamâ pusi pato, kutne Laion sâmu, yâkât kunne yawuya. Wâtyene pato tatyinjioy yakât lauyenambâmâ kâlâp pato sem kilik kilik sâmu pundun sâmu kinmap yawuya ekban. Yanje ari lohimbi kâsipyongonetâ komot kalimbu otbi ya yengât hohetyenambâ gâtne komot konok sem gulip tuhuyeknetgât sâmu. ¹⁸⁻¹⁹ Yamâ betyenehen

otmu dâtâpyenjenen yamâ sâtjeâk hârok. Yâhâ hapeyenjahât sâtje yamâ mumakgât sâtje dop yawuya bia. Ya wangiap. Yaņe lohimbi kerek hilipyongomu hâhiwin dondâ nângâm muwi.

²⁰ Otmu lohimbi komot kalimbu tatbi. Yapâ gâtje komot konok emelâk gulip otbi. Yâhâ komot yâhâp tatbi yaņeâmâ orotmemeyene bâlene ya ki bet pilâwi. Yamâ kunyene kârikne otmâ torokatmâ weke bâlene yengât nângâņetâ bonne otmu mepaeyekbi. Yâhâ Porom Lâpio yawuya yengât umutyene ya hâwiwi, me kâtņak gâiwi, me goliņak me siliwanak um kutakum yaņak mepaewi. Yawu otmâ wahap tâņât, hâliņe bia, yakât nângâņetâ yahalop. ²¹ Otmu kombo meyiņgine sâm dondâ yongonjetâ muwi. Me sait bâlene, me karasuņa, me kâwâ konda me âlâlâ ya otbi. Yawu otmâ manmâ Anitâhâlen biwi nângân nângâņenjaņe ki kepeiwi. Orotmeme bâlene ya torokatmâ otmâ manbi.

10

Aņelo âlâņe pepa mem Yoane waņmu niop.

¹ Otmu ya pesuk sâmu aņelo âlâ ekban. Yamâ wâtje pato nandorone tatbangiop yaņe himbimâmbâ elem kulewoņboņ biwiņambâ gemu ekban. Aņelo yakât kun kundene yamâ sikopne siliņ siliņ sâm hâumap yakât dop otmâ laņinje pilâmu yâkât kun kundene yamâ hambe mohat yaņak pato otmu ekban. Kâi pawutne yamâ kâlâp semu koketņane laņ laņ sâm imap dop yawuya. ² Yâhâ bātņan pepa mem talop yaņe perereņ sâop. Otmu kâiņe perereņ sâm bonângenje saruân tâlim kanehenje hânân tâliop. ³ Yawu otmâ yan halahuop. Halahumu elem pato ya hâreakmu himbim guņguruņ sâmu nângâwan. ⁴ Topņe ya nângâm kulemguwe sâm ot tatmune benje, Yesuņe himbimâmbâ den âlâ yuwu sâop. “Yoane, elem kulewoņboņ munne pilap yakât topņe ki kulemgu. Yamâ inâk ândâwâk nângâm biwihanâk katbuat.” Yawu sâop.

⁵ Otmâ aņelo yaņe bātņe bongen siwira hom panmâ himbimân ekmâ yuwu sâop. ⁶ “Anitâ manman ambone. Gâ embâņân tatmâ gaon. Otmu tatmâ gat, mâne tatmâ yâhâwion. Wâtge kârikne pato tatgihiap. Yawu tatgihiapgât otmâ himbimân, hânân, toen, saruân, me senne âlâlâ wosapâ wosapâ tatmâ arai ya gâņe sârâ tetewi. ⁷ Wâtge pato yawu tatgihiap yakât otmâ sârâ sâp pato yu emelâk tâlâhuap. Yakât otmâmâ sâp yiwerene yu alata amutgen kinsai ya yengât nângâmâmâ kasalipyene matņe bâlene yiņgirâ meņet. Otmu emelâk gâņe poropetelipge den ekyongorâ sâm tetem gawi yakât bulâņe yiwerene teteâkgât yakât aņelo nombolân yâhâpņane lâmunne ya kunâk.” Yawu sâop.

⁸ Yawu sâmu yanâk Yesuņe himbimâmbâ yuwu sâm eknohop. “Aņelo kâiņe nombotņe hânân tâlim nombotņe saruân tâlim pepa mem perereņ tuhum kinsap ya ari bātņan me.” Yawu sâop. ⁹ Yawu sâmu arimune aņelo yaņe yuwu sâm eknohop. “Pepa yu gihimune mem ne. Nendâmâ lauhan membuap. Yâhâ nem kut pilârâ tepgan gewuawâmâ tepge irik irik sâmu hâhiwin nângâwuat.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Yawu sâm mem nihimu newan. Mem nemune kâkânan bâok sâop. Yâhâ tepnan giop yanâmâ hâhiwin nihiop. ¹¹ Hâhiwin nihim yanâmâ yuwu sâm eknohop. “Gâ ihilâk lohimbi hânņan kulemņan kapi wosapâ me wosapâ manmâ arai ya yengâlen ari yu me ya teteyiņgiwuapgât topņe sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâm eknohop.

11

Anitâhât hoņ bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetņe

¹ Otmu kapam dop tuhu tuhu ya mem nihim yuwu sâm eknohop. “Gâ yahatmâ ari. Anitâhât opon kâmbukņahât ginne hotom umai yakât tunģe nombot yakât dop tuhum ek. Otmu lohimbi nombotņane Anitâ hoņ bawaņgim mepaem kinsai ya amonne kinsai ya sâlipyongom dopyene nângâ. ² Yâhâ Anitâhât topņe ki nângâmai yamâ yaehen tai yâhâmâ kasalipyenjaņe taka emet kapiyene Anitâhât kawene tap ya limbârõngum hâhiwin yiņgiņetâ sâtģum mannomai. Sâtģum manņetâ emetsenje 42 pesuk sâwuap.

Yakât otmâ yâhâmâ ki sâlipyongowuat. Pilâyekdâ in tatnomai. ³ Yawu otmâ hâhiwin nângâm sât gum manjetâ yan nâje hoj bawayâhâtne yâhâp katyelekmune lohimbi yañe munomaihât kou kendâmahom kunyetñan kepeim Anitâhât topñe sâ m ekyongom manmutâ emetsenñe 42 pesuk sâwuap.” Yawu sâop.

⁴ Yâhâ Anitâhât hoj bawa lok yâhâp yâk yetgât topyetñeâmâ yuwu. Yâhâmâ nak âlâ, kutñe oliwa sâ m, yawuya. Me balam yâhâp sem kilik kilik sâ m kinmap yawuya. Yâkñeâmâ Anitâ hoj bawañgim yâkât topñe sâ m tetem ekyongom mandomawotgât sâ m yitgiop.

⁵ Yâhâ tetemu ekban yakât torokatmâ yuwu sâwe. Lohimbi nombotñane orotmeme bâleñe otmâ mansainje yotgone sâ m gotyetñan arinjetâ yâk yetgât lauyetñambâ kâlâp punduñ sâ m seyekbuap. Yakât sâ m kalop. ⁶ Lok yâhâp yañeâmâ Anitâhât wâtñan kinmâ gelâk âlâ ki giâk sâmutâ ki gewuap. Sâp yan Anitâhât den ekyongoromawot. Yâhâ to senñane hep olâk sâmutâ hep otbuap. Me kundat umatñe topñe topñe teteyiñgiâkgât nângâromawot ya gurâ âlepñe teteyiñgiuwawâk. Yakât wât yetñe pato tatyitgiap.

⁷ Otmu Anitâhât den ya sâ m tiñ pilâromawot yan hem nâpum bâleñahât amboñe yañe yapâ yahatbuap. ⁸ Yahatmâ kapi âlâ kutñe âiñe Sotom sâ m, otmu kutñe âlâmâ Aihita, yan Kutdâyetñe howanân kuñetâ muop kapi yan ari kasa otyitgim yotgomu mundomawot. ⁹ Yawu otyitgimu yan mitihât kasa hânñan kulemñan kapi wosapâ me wosapâ gâtñane yâk yetgât den pat ya nângâm taka yelemâ mem hanyotgomaihât galem yetñe kinjetâ ki mem hanyotgonomai. ¹⁰ Yawu otñetâmâ nombotñane yuwu sâ nomai, “Bâe, hoj bawa yâhâp yuñe taka hâhiwin kakñan katnenekmutâ sât gum manmâ gain ya muawot.” Yawu sâ m bukulipyenñe orop yeñeâk heronñe nanñanñim senñe âlâlâ anji gunji otmâ yâhânomai. Otmu yâk yetgât sâ m torokatyitgim oñ giriñ otnomai. ¹¹ Yawu otñetâ hilâm kalimbu otmu âlâhât nombolâk ya pesuk sâ mu imbâtñan hilâm kârikñan yanâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe ge mâmâñe otyitgimu yahatdomawot. Yahatmâ kinmutâ yan lohimbi nombotñane gotyetñambâ gam arinomai yañe yelemâ umutyenñe arimu kiñgityenahât dondâ otnomai. ¹² Yawu otmutâ yanâk himbimâmbâ Yesuñe den âlâ yuwu ekyotgowuap. “Yet yuân gayet.” Yawu sâ m ekyotgomu elem kulewoñboñ biwiñambâ yâhâmutâ kasalipyetñane yelekñetâ sâtñe otbuap.

¹³ Yâhâromawot yanâk mososonñe pato membuap. Memu emetyenñe mem gâsuk tuhumu amon âlâek yañe putuk sâwuap. Otmu lohimbi matñe 7000 yongomu munomai. Muñetâ yanâmâ lohimbi nombotñe ki hiliwahonomainñe Anitâhât kulem ya ekñetâ sâtñe otmu yâkât nângâñetâ yahatbuap. ¹⁴ Umatñe yâhâp teteap yamâ pesuk yap. Yakât kakñan kalimbuñe yu tetewe sâ m oap.

Anjelo nombolân yâhâpñane bâiñe lâmunñe kunop.

¹⁵ Anjelo bât nombolân yâhâpñe, bukuyenñe bâiñe yañe lâmun kunop. Kunmuâmâ anjelo kiñgitñe orowâkñe den kârikñan yuwu sâñetâ gemu nângâwan. “Kutdânenñe Anitâñe nanñe hânñangumu ge lohimbi yeñgât lok kutdâ manmâ tihityenñe otmâ manbisâp yakât sâp emelâk tâlâhuap.” Yawu sâ m mepaewi.

¹⁶ Otmu lok kunñe papato 24 ya Anitâ hawamgum tatmainñe yuwu sâ m Anitâ kiki mewanñiwi.

¹⁷ “O, Anitâ, Wâtgât Amboñe. Embânân hân himbim ki kândikyotgonâmbâek tatmâ gaon. Otmâ tatmâ gamat.

Sâp yiwerenñe yu topñe katmâ lohimbi hânñan kulemñan manmâ arai yamâ gâñe galem yetñe pato otmâ yâhâwuat. Yakât nângâmunñe hân himbim pâronñe oap.

¹⁸ Yâhâ lohimbi nombotñane gâhât topge ekmâ nângâhiñetâ gemu betgihim komolipge mem âlâlâ tuhuyekmai. Yawu otmâ orotmeme bâleñe otmâ manmâ gai yakât matñe yinñiwe sâ m oat. Matñe yinñiwe sâ m otdâ kuk pato otmâ ahone sâ m oai. Otmu gâñe lohimbi kerek yeñgât biwiyeñe ekmâ nângâm matñe yinñiwuatgât sâp ya tâlâhuap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain.

Otmu sâp yiwerenje yuâmâ poropete nombotnjaŋe gâhât tem lâum manmâ gawi, me lohimbi nombotnjaŋe gâhâlen biwi nângân nângânyenjaŋe kepeim manmâ gawi, yâkŋe hâmeŋe âlepŋe menomaihât sâp yu tâlâhuap. Yakât sâm gâ mepaeheksain.”

¹⁹ Yawu sâm kiki mewañgijetâ Anitâhât opon kâmbukŋe himbimân tap yakât gahatŋe ya hindakmâ aŋ sâm kinop. Hindakmâ aŋ sâm kinmu yakât kâlehen girem den sâm kulemgum kalop yakât katipŋe ya tetekŋan otmu ekban. Yawu otmâ belek sâm himbim gunjurun sâm gelâk kândâk papato giop. Yawu otmâ yan mososoŋ pato mem u hân hârohâk sân sân sâop. Yawu tetemu ekban.

12

Imbi âlâŋe naom mem u puaijaŋe nem kerengetbe sâm olop.

¹ Kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Imbi âlâ hâk katipŋe mânunjakmâ talop yakât kundenjeâmâ sikopŋe siliŋ siliŋ sâm hâumap yawuya. Yâhâmâ omongât emetsenŋe laninŋe pilâop yakât gotŋan kinop. Yâhâ kunŋe mâpuŋanâmâ pitu kâiân yâhâp tatbi. ² Otmu imbi yamâ tepdâek. Yawu gârâmâ naom ya membe sâm hâliliakmu hâhiwin nângâm isem talop.

³ Yawu olop yakât kulem âlâ himbimân yuwu tetemu ekban. Puaia kuriŋ bâleŋe yawuya. Kunjeâmâ bât nombotgen yâhâp. Yâhâ kunŋe ya ârândânâk lok papatone ŋerendenŋ horaraŋgimai yawuyaŋe hârâtâhâk horaraŋgim talop. Yâhâ ŋilipŋeâmâ bât nombot nombot hârok. ⁴ Yâhâ yaŋe himbimân pitu kâsipyongomu komot kalimbu otbi. Komot konok yamâ aksihâk hapeŋeŋe gâwâreyekmu pek sâm hânân gewi. Yâhâ komot yâhâp yamâ pilâyekmu yanâk tatbi. Otmu imbi yaŋe naom ya mem u puaijaŋe nembe sâm imbi yakât gotŋan ba kinop. ⁵ Yâhâ imbi yaŋe naom miop yaŋeâmâ hâmbâi lohimbi hârok yengât lok kutdâ manmâ tihityeŋe otbuapgât Anitâŋe emelâk sâm kalop. Otmu puaijaŋe nembe sâm otmu sâp yan Anitâŋe sâmu naom ya himbimân yâhâmâmâ orowâk talowot. ⁶ Yawu otmu imbi yaŋeâmâ kiŋgitŋahât otmâ sururuk sâm ari lok ki manmaiângen Anitâŋe yâkât kawem mem heŋgeŋguwaŋgim kalop yan ariop. Yan arimu Anitâŋe tihitŋe otmâ yâhâmu emetsenŋe 42 ya pesuk sâop.

⁷ Yâhâ imbi yaŋe lok ki manmaiângen ariop sâp yanâmâ himbimân kapam pato teteop. Kapam pato tetemu yan aŋelo patoyeŋe, kutŋe Mikae sâm, yâkŋe aŋelolipŋe meyekmu puaia yakât komolipŋe ya yongom mem ge katyekbi. ⁸ Mem ge katyekmâ himbimâmbâ watyekŋetâ hânân yuân gewi. ⁹ Yawu gârâmâ puaia kunsain yâkât kutŋe yamâ Haknenŋan Sâmap, otmu kutŋe âlâmâ Satan, yaŋe lohimbi kerehâk kâityongom mem lohotŋe tuhunenekmap.

¹⁰⁻¹¹ Otmu alata amutgen kinbi yaŋe yuwu sâŋetâ nângâwan. “Satanŋe Anitâhât senŋan kinmâ haonmâ ârândânŋ nen Anitâhât komolipŋe den âiân katnenekmâ mem bâlenenekbe sâm gamap. Yawu gârâmâ Anitâŋe nanŋe sârerenenekhâgât hângângumu gem nengât sâm muop ya mumuŋambâ mem yahalop. Yawu gârâmâ sâp yiwerenje yuâmâ yâkŋe sâmu yâkât aŋelolipŋe Satangât komolipŋe watyekŋetâ giai. Otmu Lama Nanŋe yâkâlen torokatmunŋe mâmâŋe otningimu Satan otmu yâkât hoŋ bawa me mitihât kasa takaŋetâ lohotŋe ki otmâ manbin. Yawu otmâ kârihem kinmâ Lama Nanŋe yâkât tem lâuwaŋgim mepaewin. Mepaemunŋe yakât matŋe kasalipŋe taka nongonŋetâ muwin. Yawu gârâmâ Anitâ Kutdânenŋe wâtŋe pato tatbaŋgimapŋe nen mem heŋgeŋgunenekbuapgât mâtâp teteap. ¹² Otmu Lama Nanŋe ya mumuŋambâ mem yahalop yan Satan mem ge kalop. Yâhâ yakât dopŋeâk nenŋe Satangât hoŋ bawa ya mem ge katyekbin. Topŋe yawuhât otmâ himbimân gâtŋe yeŋe heronŋe otbaŋgim mepaem mannomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâŋe Satan mem ge katbuap yakât Satanŋe nângâm kuk pato otmâ yakât matŋe sâm hânân ge lohimbi mem ge katyekbe sâm olop. Yawu gârâmâ yakât nângâm tepnenŋe dondâ bâleap.” Yawu sâŋetâ nângâwan.

¹³ Yakât otmâ puaiñe yuwu nânġâop. “Bâe, hânân gian yukât matjeâmâ imbi yakât naom ya muâkgât nanġan” yawu sâop. ¹⁴ Yawu sâop yakât otmâ Anitâñe sâmu tiwa pengamñe yañe imbi ya âlihitanġiwi. Âlihitanġiñetâ yahatmâ pâp pâp sâm lok ki manmaiângen Anitâñe kawe henġenġuwanġiop yan ariop. ¹⁵ Arimu puaiã kuriñ bâleñe yañe imbi ya hilipguwe sâm launje anġmu yapâ uwurup pato gam kionop. ¹⁶ To yañe gam kionmâ imbi ya nem kereñgetbe sâm olop. Yawu olop yamâ imbi yañe torokatmâ manmâ yâhâmu emetsenñe 42 pesuk sâekġât Anitâñe sâmu pumñe âlâñe bâok sâm to ya lâum kurihiop. Lâum kurihimu imbi ya hâmeñe kinop. ¹⁷ Hâmeñe kinmuâmâ puaiñe ekmâ kuk bâleñe olop. Kuk bâleñe otmâ imbi yakât komolipñe Yesuhât den pat âlepñe ya nânġâm mem biwiyeñan katmâ Anitâhât tem lâum manbi. Komot yengât puaiã yañe kuk bâleñe otyiñgim itit kiom tuhuyekbe sâm ariop. ¹⁸ Ari saru sâtñan kinop.

13

Sonġo sâtñe kârikñe yamâ kunñe nombolân yâhâp.

¹ Saru sâtñan kinmâ halahumu sonġo âlâ, sâtñe kârikñe, yañe saruâmbâ gamu ekban. Sonġo sâtñe kârikñe yamâ ñilipñe bât nombot nombot hârok. Yamâ lok kutdâ yengât irimut horaranġimai ya ñilipñan konok konok horarakmâ talop. Kunñe yamâ nombolân yâhâp yanâmâ Anitâ watmâ yâkât kawenñan kinbe sâm yan ikñe kutñe konok konok kulemgum talop. ² Yâhâ orotmemeñe yamâ yinsiwet kârikñe yawuya. Yâhâ kâñe bâtñe yamâ tiwa yawuya. Sâtñeâmâ puaiã sâtñe yawuya. Yâhâ puaiã ya emelâk ekban yakât wâtñan kinmâ tem lâuwanġiop. ³ Yâhâ sonġo yamâ emelâk kasanñe kunñe nombolân yâhâp yakât hohetyenñan gâtñe konok kuop. Kumu hepñe pato ga kionmu wip sâm benñe yanak sâwâewanġiop. Sâwâewanġimu lohimbî hânñan kulemñan manbiñe ya ekñetâ sâtñe olopgât yâkâlen torokatmâ yâkât nânġâñetâ yahalop. ⁴ Nânġâñetâ yahatmu yuwu sâwi. “Bâe, sonġo kârikñe bâleñe âlâlâ kerek wangiyeksap. Yawu ġârâmâ lok ġirawu yañe mem ġe katbuap?” Yawu sâm sonġo yakât nânġâñetâ yahalop. Yawu ġârâmâ sonġo ya konok ki mepaewi. Sonġo yakât ambonje puaiã yañe mâmâñe otbanġiop yakât otmâ yâk yâhâp yâhâp nânġâyitġiñetâ yahatmu mepaeyelekbi.

⁵ Anitâñe ya ki ekmâ sâyitġiopġât sonġo yañe Anitâhât nânġâmu ġemu mem ġe katbe sâm yuwu sâop. “Anitâ ya emelâk wâtñe biatmu mem ġe katsan.” Yawu sâm ikñahât nânġâmu yahalop. Yawu otmâ kârikñe otmâ manmu emetsenñe 42 ya pesuk sâop. ⁶ Yâhâ sonġo sâtñe yañe Anitâ mem ġe katbe sâm yakât sâm bâlewanġiop. Dop yawuâk himbimân manbi ya yengât sâm bâleyiñgim manop. ⁷ Yawu otmâ Anitâhât lohimbî ya kuk otyiñgim kerehâk mem lohotñe tuhuyekmâ mem ġe katyehop. Mem ġe katyekmâ lohimbî hânñan kulemñan manbi ya yengât kunñe manop. ⁸ Yakât otmâ lohimbî nombotñe Anitâhât pat ki otbi yamâ sonġo yakât nânġâñetâ yahalop. Yâhâ lohimbî nombotñe Anitâhâlen torokatmâ manbi yañeâmâ sonġo ya ki mepaewi ya yengât topyeñe yuwu. Emelâk embânân Anitâñe hân himbim ki kândikyotġop sâp yanâk lohimbî yañe biwiyeñe Lama Nanñe kunetâ muop yâkâlenâk katmâ mannomai yâk yengât Anitâñe nânġâop. Yâk yengât nânġâm kutyeñe pepaen kulemgum Lama Nanñe wanġmu mem manman kârikñe yakât pat kuyiñgop. Yawu. ⁹ Otmu yeñe den kulemgum yu sâlikum topñe nânġâñetâ keterahâk.

¹⁰ Lohimbî nombotñeâmâ hâhiwin kakñan mannomai. Ya teteyiñgiwe sâm otbuap yan ki misiñġuraknomai. Yawu otnomaiân kasalipyeñe mem pâi emetñan katyeknomai yan sâtġum mannomai. Yâhâ nombotñeâmâ kapamñe mem yongonomai. Ya teteyiñgiwe sâm otbuap yan âlâengen ki arinomai. Ya ihilâk yongonomai. Umatñe ya teteyiñgiwuawân yakât nânġâm Yesuhâlen biwiyeñe kepeim manmâ yâhânomai. Yawu otmâ manñetâ Anitâñe meyekbuap. Otmu umatñe topñe topñe teteyiñgiwuap yan yakât nânġâm ki ġorâyîñgiwuap.

Sonjo sâtje kârikje âlâne lohimbi menduhuyekmâ ikje kulem bâtyeñan otmu meteyeñan kalop.

¹¹ Otmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Sonjo sâtje kârikje âlâ ekban yañe hân tumuñambâ pindilakmâ yahalop. Njilipjeâmâ lama lokñahât njilipje ekmain yawuya. Yâhâ denje enğatje yamâ bau hulin yerâmunje hâok hâok sâmâp yawu. ¹² Otmu yamâ emelâk anjoânâk sonjo sâtje kârikje ekban yañe emelâk mâmâñe otbañgiop. Mâmâñe otbañgiop yâkât lohimbi yañe nâñgâñetâ yahatmu yâkâlen torokatmâ manñetgât sâm ekyongop. ¹³ Otmu Anitâñe mâtâp mañgum ki mem ge kalop yakât otmâ haonmâ ârândâñ kulem topñe topñe meminiop. Yawu otmâ lohimbi senyeñan kinmâ sâmû kâlâp pato âlâ himbimâmbâ ge hânân punduñ sâmû ekbi. ¹⁴ Yawu otmâ yakât lohimbi dondâ yuwu sâm kâityongop. “Yen sonjo kunje sâwâeop yakât umutñe hâwiñetâ kundenñe teteâk.” Yawu sâm yingjop. ¹⁵⁻¹⁷ Yawu sâm yingjimu Anitâñe mâtâp ki mañguyingjop yakât otmâ yâkât tem lâum umutñe ya hâwiñetâmâ mâmâñe otbañgimu yahalop. Yahatmâ ikje mepaem manñetgât den sâm yingjop. Den sâm yingjim lohimbi topñe topñe, geheñe me yahat yahatñe, kutyene orop me kutyene bia, iri sikum tatyingjop me umburuk manbi, ya kerehâk menduhuyekmâ ikñahât kulem towatñe bâtyeñan otmu meteyeñan kalop. Yawu katyingjimu yapâ gâtñeñe yâkñak sot me senje âlâlâ ya ari pulahunomaiñet dop ya teteyingjop. Yawu otyingjimu yâkât nâñgâñetâ yahatmu mepaem manbi. Yawu gârâmâ lohimbi nombotñeñe yâkât ki nâñgâñetâ yahalop yakât otmâmâ matñe yingjimu mem muwi. Yawu. ¹⁸ Otmu yeñe den kulemguan yu sâlikum nâñgâñetâ keterahâk. Yâhâ sonjo sâtje kârikje ya tetewuap yamâ dopñeâmâ 666, dop yañeâmâ lok âlâhât kut ya miop. Yawu.

14

Lohimbi kinğitñe orowâkñe Lama Nanñe otmu Âwâñe yetgât nâñgâñetâ yahalop.

¹ Otmu ya pesuk sâmû kulem âlâmâ yuwu tetemu ekban. Punñe pato âlâ, kutñe Sion sâm, yamâ Yerusalem kapi yan tap yakât dop yamâ himbimân tap. Lama Nanñe yañe yan kinmu ekban. Otmu yanâmâ lohimbi dopyeñe 144,000 Anitâñe meyekmâ himbingât pat kuyingjop yâkñeâmâ yâkât senñan kinbi. Kinmâ amboyâhâtyeñe, Lama Nanñe otmu Âwâñe, yâk yetgât kutyetñe yamâ yeñe meteyeñan kulemguakmâ kinbi. ² Otmu sâp yanâk munñe yuwu tetemu nâñgâwan. Tâlâm pato âlâ yerâmu munñe pilâmap yakât dop, me himbim guñguruñ sâmû nâñgâmain dop yawuya, me âlâmâ, lok dondâñe menduhuakmâ wañgam kunñetâ nâñgâmain yawuya, yañe hañâmbâ gemu nâñgâwan. ³⁻⁵ Otmu lohimbi 144,000 yañe sonjo papato imbât otmu lok kunñe 24 yañe Anitâhât dâtâpñan kinbi yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewañgiwi. Kiki mewañgiñetâ nâñgâwan. Otmu lohimbi yu yan yuñeâmâ hânân yuân ihilâk mahilâk ki manbi. Yâkñe uwawañe bia manbi. Otmu den perâkñe me den guruk ki sâm manminiwi. Lohimbi yawuyañe Lama Nanñahâlen biwiyenñe kepeim manmâ yâkât tem lâum manminiwiñe Anitâ yet Lama Nanñe yetgât pat manbi. Yawu otmâ yâk hawamyongom kinmâ Anitâ mepaem kiki mewañgiñetâ yekban. Kiki yakât topñeâmâ lok ihilâk mahilâk manbi yañe ki nâñgâwi. Lohimbi Yesuhâlen torokatmâ manbi yâkñak kiki yakât topñe nâñgâm mewañgiwi.

Anitâñe añelolipñe kalimbu hâñgânyongomu denje sâm tetewi.

⁶ Kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâñe añelo âlâ hâñgângumu hañâmbâ pâp pâp sâm ari lohimbi hânñan kulemñan mansai yâk yengâlen ari yuwu sâm ekyongop. ⁷ “Yeñe biwiyene Yesuhâlen katmâ yâkât tem lâum manmâ embâñân anjoânâk Anitâñe pat kuyingjop ya meñet. Anitâñe lohimbi topyeñe ekmâ den sâm hâreyingjiwe sâm oapgât sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâmâ yenâmâ yâkât tem lâuwangim yâk konok mepaenjet.

Ambonenje Anitâne hân himbim kândikyotgop. Otmu âliwahap topne hânân kalop. Yakât yâk konok mepaem mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁸ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ tetemu ekban. Yâkne yuwu sâop. “Kapi âlâ, kutne Bawilon sâam, yakât ambolipņane lohimbi nombotne hânņan kulemņan manmâ ariwi ya yengâlen ariwi. Ari yehâhâk orotmemeyene kinņon otbi ya yawuâk otņetgât sâam kendâyiņņetâ nâņgâyiņņiwi. Yakât matņeâmâ Anitâne itit kiom tuhuyekmu kâwurumne kinâk.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Otmu yakât kakņan aņelo âlâ kalimbune tetem yan den kârikne halahum yuwu sâop. “Lohimbi nombotņane sonņo sâtne metne ikne otmu yâkât umutne nahân hâwiņetâ golâ otmâ yahalop yâk yetgât nâņgâņetâ yahalop. Otmu yâk yetgât kulem yamâ bâtyeņan otmu meteyeņan kulemguakmâ mansai ya yengât Anitâne kuk pato otyiņņim gap. Kuk otyiņņimu yakât otmâ lohimbiņe Lama Nanņe muop yâkât aņelo koko salek ya yengât senyeņan kinņetâ kâlâp patoņe seyekbuap. Seyekmu sâtņum manmâ yâhânomai. In yawu ki pesuk sâyiņņiwiuap. Sâp kâlep seyekmâ yâhâwuap.” Yawu sâop.

¹² Yâhâ yenâmâ biwi nâņgân nâņgânyene Yesuhâlen katmâ Anitâhât den lâwi yamâ ya yawuâk torokatmâ mannomai. Otmu biwiyene yakât galemne oraņņim mannomai.

¹³ Yesuņe Anitâhât gotņan kinopne yuwu sâam eknohop. “Yoane. Gâ den yuwu sâamune kulemgu. Lohimbi biwiyene nâhâlen kepeim mansai yâk yengât kasalipyeneņe nâņgâņetâ bâlemu yongom mem âlâlâ tuhuyekņetâ munomai. Yamâ sâp âlâen yâkne manman kârikne memâmâ manman sânduhân manmâ yâhânomai.” Yawu sâop. Yawu sâamu Anitâhât Wâtņat mâmâņahât Heakne yuwu sâam ekuop. “Bulâņanâk yat. Yâhâmâ Anitâ hoņ bawaņņim hâhiwin kakņan manmâ yâhânomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâne nâņgâmu munomai yanâmâ bulâņe yiņņiwiuap.” Yawu sâop.

Himbimâmbâ gem lohimbi mem hâwuruyehowot.

¹⁴ Kulem ya pesuk sâamu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâne Yesu hâņgâņgumu âwurem gewuap yakât yuwu tetemu ekban. Yesuņe kaperam âlâ goliņe tuhu tuhuņe ya karakmâ, iri goleakmâ, âom kela bânņanâk tatmu elem kulewoņboņ kakņambâ giop. ¹⁵ Otmu aņelo âlâņeâmâ Anitâ yâkâlebâ gemu ekban. Otmu yaņeâmâ aņelo âlâ elem kulewoņboņ yakât kakņan talop ya yuwu sâam ekuop. “Bâiņ, bonņe memehât sâp yu tâlâhuap. Yakât otmâ âom kela yaņe nak kehetne mem hâwurum mânuņđâ pik sâek.” Yawu sâam ekuop.

¹⁶ Ekumu âom kela yaņe mem mânuņņmu pik sâop.

¹⁷ Yawu sâamu yanâk aņelo âlâ Anitâhât opon kâmbukņambâ pilâm giop. Yâkne tewetne sâtne welâk welâk ya mem giop. ¹⁸ Mem gemu yakât kakņanâmâ aņelo âlâ alataen kâlâp um katminiop ya pilâm giop. Yaņeâmâ den kârikne sâam aņelo tewet mem manop ya yuwu sâam ekuop. “Hânân wain kehetne emelâk purup pato kinsap. Yawu gârâmâ gâņe tewet miakmâ ge hârem bonņe me. Ya mem mendârerâ toņe giâk.” Yawu sâop.

¹⁹⁻²⁰ Yawu sâamu tewet miakmâ ge bonņe ya hârem mem mendâremu toņe yaņe gem hep olop. Hep otmâ waņga âlâ kapi yakât betņan kinop yan ge kinop. Yan ge kinmâ lak sâam moseleakmâ hânân ge pik sâam denņan pato olop. Yâhâ denņan yakât kâlepņeâmâ 300 kilomita yawuya olop. Otmu yakât tumuņeâmâ lok kinmu nekamņan otbuapņat dop olop. Yakât dopņeâk lohimbiņe kunyene kârikne otmu orotmeme bâleņe otmâ manmâ gai yakât matņe meņetņat Anitâne pilâyekmu genomai.

15

Aņelolipņe nombolân yâhâp yaņeâmâ bumbum âlâlâ ikņiâk ikņiâk mewi.

¹ Otmu yakât kakņan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât opon kâmbukne himbimân tap yakât kâlehen aņelo nombolân yâhâp yaņe kinņetâ yekmune sâtne olop. Yawu otmâ aņelo yaņeâmâ bumbum nombolân yâhâp ikņiâk ikņiâk mewi. Yâhâ bumbum yamâ Anitâne matņe bâiņe yiņņimu meņetâ bialâkņat. ² Ya mem kinņetâ yan saruwân

yawuya pato ekban yamâ omoñânâk hewam sikopne kumu siliñ siliñ sâmu topne kuririn sâmap yawuya olop. Yâhâ saru ginñan Anitâhât lohimbi yañe iliwetmâ sonjo sâtne metne ya, otmu yakât umutne nahân hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya, otmu sonjo sâtne kârikne lokgât dop 666 ya miop, ya yengât den kum mem ge katyekbi yañe saru ginñan kinmâ buñam tâliwi. ³⁻⁴ Yâhâ Moseñe Anitâhât tem lâum manop yâkât herone nângâm buñam mem tâliwi. Yâhâ âlâmâ Lama Nanñahât nângâñetâ yahatmu buñam yuwu sâmb tâliwi.

“O Anitâ, kutdânenne. Gâ wâtge pato dondâ tatgihiap. Âi mema yamâ mendâ âlepne nandorone otmap. Orotmemehe ekmunne ae sen sen, yae yongâe otmap. Gâñe lohimbi topne topne yengât kunyene otmâ tatmâ gaonñak tatmâ gat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ himbimân tainne, me nen hânân tainne gâ konok mepaehekmain. Otmu kut patne sâmb hanñ tuhumunne ârândân merândân otmâ imap. Gâ konok uwawapne bia, âilonjo lonjo tatmat. Yakât otmâ mepaehekmâ yâhânom. Lohimbi hânñan kulemñan manmâ arain nengât tihitnenne otmat yakât ga mepaehekmâ mannom.” Yawu sâmbi.

⁵ Otmu yakât kakñan âlâ yuwu tetemu ekban. Opon kâmbukne himbimân tap yakât gahatne ya hindakmâ anñ sâmb kinop. ⁶ Anñ sâmb kinmuâmâ Anitâhât welâmne ya hawamgum sângum kâlep hikunetâ ge hârândânâk kinop ya tetemu ekban. Yâhâ yan sonjo papato imbât mumuhât dop bia hâlâñakmâ tatñetâ yekban. Yâhâ gotyenan anelo nombolân yâhâp kinbiñe sângumyene kaok bolanñ bolanñ mânunakbi. Otmu dihinyenan kâiput golineñ tuhum âmbâkunetâ giop. ⁷ Otmu lohimbi orotmemeyene kinjoñ otmâ manminiwiñe matne mem hâhiwin kakñan manñetgât sonjo pato âlâñe anelo nombolân yâhâp ya kondo konok konok mem yingimu mewi. Otmu kondo ya kâlehen bumbum topne topne âlâku ikñiâk ikñiâk yañe pik sâmb iop. Yakât Anitâ manman ambonañe matne sâmb yingiwuapgât kondo ya mem kinbi. ⁸ Yawu otmâ kinñetâ yan Anitâ lanñne ambonne ikne wâtne pato tatbangimapne kuk bâleñe olop. Yawu otmu opon kâmbukñahât kâlehen utun bâleñe sahap. Utun sahakmâ manñumu opon kâmbukñahât kâlehen yâhânomaihât dop ki olop. Yawu otmu anelo nombolân yâhâp yañe kumâmâ bumbum bâleñe moselenetâ ge lohimbi bâleñe yengâlen teteop. Otmu yakât kakñanâmâ kâlehen yâhânomaihât dop ya teteop.

16

Bumbum moselenetâ ge lok bâleñe yengâlen umatne topne topne teteop.

¹ Anitâñe anelolipne nombolân yâhâp ya yuwu sâmb ekyongop. “Yen gemâmâ matne yingiwom yakât bumbum teteyingâkgât moselenetâ giâk.” Yawu sâmb hânñanyongomu gewi. ² Anjoân hânân moselemu giop yakât topneâmâ yuwu. Lohimbi nombotñane sonjo kârikne yakât kulem towatne meteyenan tuhuangim nahân umutne hâwiñetâ yahatmâ golâ olop ya mepawewi. Komot yañeâmâ bitâp me use kârikne ya teteyingâkgât bumbum ya hânân moselemu giop.

³ Yâhâ anelo yâhâpñaneâmâ kondone mem saruân moselemu giop. Moselemu gemu saru yamâ lok hiliwahonetâ hepyenane gam gara gara otmâ korokne pilâmap dop yawu olop. Yâhâ saruñe hep gara gara olop yakât kâlehen senne âlâlâ tatbi yamâ kerek mum metewi.

⁴ Yâhâ anelo kalimbuñane kondone mem to senñan moselemu giop. To senñan moselemu giop yamâ aksihâk hep otmâ meteop. ⁵⁻⁶ Moselem yan Anitâ yuwu sâmb ekuop. “O Kutdâne, gâ embânâmbâek tatmâ gamat. Otmu tatmâ yâhâmbisân. Yâhâ lohimbi bâleñe kunyene kârikne otmâ gâhât hâkânñ otmâ orotmeme bâleñe otmâ manminiwi ya kerekne matne mem mum metenjetgât hânñannohorâ ge moselemune giap. Moselemune gemu yan gâñe den sâon yakât bulâñe teteap ya nângâmune ârândân oap. Yâhâ poropetelipge nombotne yongom mem âlâlâ tuhuyekñetâ muwi. Muñetâ yan hepyene hânân giop yakât matne gâñe hep bâleñe yu yingirâ nenetâ dopñan oap. Ya nângâmune ârândânñ oap.” Yawu sâop. ⁷ Yâhâ alata amutgen kinbiñe Anitâ yuwu sâmb ekuñetâ nângâwan. “Bulânñanâk

Anitâ Kutdânenje gâ wâtge kârikje tatgihimap. Yakât otmâ den âiân katyekmâ matje yingirâ miei ya ekmunje dopjanâk oap.” Yawu sâwi.

⁸Yâhâ anjelo imbâtjañe kondone mem sikowân yan moseleop. Moselemu Anitâñe sâmu sikop yamâ pilâm irik irik sâm kâlâpñe sem lañ lañ sâmap yawu otmâ sem meteyehop.

⁹Otmu kâlâp pato yañe punduñ sâm lohimbi ya dondâhâlâk seyehop. Sem bâleyekmu nângâm nângâm iliwetmâ Anitâ bumbum ambonje yakât awat pilâwanjiwi. Yawu otmâ yâkâlen biwiyenjañe ki kepeiwi.

¹⁰Yâhâ anjelo momeñe yañeâmâ bumbum âlâ moselemu sonjo sâtñe metje yâkât kawenjan giop. Gemu omoñ pato kum kepeim imu benje lohimbi yâkâlen torokatbiñe hâhiwin pato nângâm nimbilamyenje pâñan ihim hâreakbi. ¹¹Yawu otmâ kunyenje kârikje otmâ Anitâ himbim ambonjahât awat pilâwanjim orotmemeyenje bâlenje ya witgum otmâ manbi.

¹²Yâhâ anjelo nombolân konokjañe kondone mem to âlâ, kutje Euparata sâm, yan moselemu giop. Moselemu gemu to yañe aksihâk sañ kititiñ sâop. Sañ kititiñ sâmu yan lok kunje nombotje emetsenje gahanembâ takanomai ya yengât mâtâp meyingiop. ¹³To ya sañ sâmu yan puaia yakât launambâ weke bâlenje yamâ kesuñ pâlâmñe yawuya gemu ekban. Âlâmâ nakñe mem umutñe hâwiñetâ yahatmâ golâ olop yakât launambâ kionmu ekban. Âlâmâ poropete âlâ den perâkñe sâm kâityongop yakât launambâ gemu ekban.

¹⁴Otmu weke bâlenje dondâ yañeâmâ kulem topñe topñe ya mewi, yañeâmâ lok kutdâ bâlenje yâk yengâlen arim kapamgât kuk teteâkgât mâmâñe otyinginetâ Anitâ kum mem ge katne sâm yakât menduhuakbi. Yawu tetemu ekban.

¹⁵Yâhâ den âlâ Yesuñe yuwu sâop ya sâwe. “Nâñe hâmbâi pârâk sân sânak takawom. Otmu nâhât pat mansai yenâmâ hewewen otmâ âlâlâñe ya mem dunjan tuhuakmâ mambotnihim mannomai. Aman pâlâmñe ki inomai. Yenâmâ biwi nângân nângânyenje galemahom nâhât mambotmâ mitiwahom mannomai. Yawu otmâ manñetâ nâ takawom yan ki anjolaknomai. Yawu otmâ heronje otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹⁶Otmu kapam tetewuap yakât den âlâ torokatmâ sâwe. Weke bâlenje yañeâmâ lok kutdâ dondâ mâmâñe otyinginetâ kapi âlâ, kutje Amaheron sâm, yan menduhuakbi.

¹⁷Yâhâ anjelo nombolân yâhâpñeâmâ kondone ya hanân moselemu gemu yanâk Anitâñe yuwu sâmu nângâwan. “Bâiñ, pesuk yap.” ¹⁸Yawu sâmu yanâk belek sâmu himbim gunjuruñ sâop. Himbim gunjuruñ sâmu yanâk mososon pato miop. Mososon nombotje memap yakât dop bia, wangim dondâ miop. ¹⁹Otmu kapi pato, kutje Bawilon sâm, yan orotmeme bâlenje dondâ otmâ manminiwi. Yakât Anitâñe nângâmu bâlemu matje meñetgât sâmu mososon pato memu Bawilon kapi ya hionakmâ komot kalimbu otbi. Otmu ya hâlâñmâ kapi tatbiâ yamâ biatmu kâwurumyenjanak kinop.

²⁰Otmu saru tânâmñan mâturja pato tipiñe tatbi yamâ aksihâk guhulakmâ meteop. Otmu pumñe gimbâñe ya hâlâñmâ talop ya gurâ bâok sâm gulip otmâ meteop. ²¹Yawu otmu kât kârikñe kândâk kândâk giop. Yañe gemâmâ lohimbi nombotje kât yañe kum tâtuk meyehop. Yâhâ nombotje âlâmâ kunyenje kârikñe otmâ Anitâhât awat pilâm sâm bâlewanjiwi.

17

Imbi kondarâ yâkât topñe

¹Anjelo nombolân yâhâp yañe kondoyenje mem manbi ya yengâlen gâtñe âlâñe yuwu sâm eknohop. “Garâ arire. Yu tetemu eksat yukât pâñe konok topñambâek nângâhât tiripgohomune ek. Imbi yuâmâ imbi kondarâ. Yâkñe ihilâk mahilâk manmâ to hâlâñmâ kinsap. Yâhâ yiwerenje tosanjahât matje Anitâñe wanmu hâhiwin pato nângâm yâhâwuapgât dop oap. ²Yawu gârâmâ imbi kondarâ yukât topñeâmâ yuwu sâmune nângâ. Lok papato sesengâlâkñe imbi kondarâ yukâlen torokatmâ yâk orop senje âlâlâ anji gunji otbi. Otmu orotmemeñe bâlenje otminiop ya yawuâk otmâ manbi. Yawu

otbi yakât otmâ yaņe biwiyenę mem hâlim tuhuyekmâ gaop. Topņe yakât otmâ garâ tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

³ Yawu sâm dâinekmâ pumņe âlâ lok ki manmaiângen yâhâwit. Yan yâhâmutņe Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwine mem purik pilâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Imbi kondarâ yaņe sonęo sâtņe metņe yakât kakņan yâhâmu yaņe sokom talop. Sonęo yamâ kuriņ. Otmu yakât ñlipņe yamâ bôt nombot nombot hârok. Yâhâ kunņeâmâ nombolân yâhâp. Yaņe Anitâhât kawenjan kinbe sâm ikņe kutņe konok konok kulemguakmâ talop. ⁴ Otmu imbi yaņeâmâ sâņgum kuriņ hârândâņâk mânunahop. Mânunakmâ karanj karanj hahitņane tuhunętâ âilonęo nandoroņe olop ya pilahop. Otmu kâiput goliņak tuhu tuhunę ya âmbâkuahop. Otmu bâhârâ yamâ goliņak tuhum miop. Bâhârâ memu yanâmâ orotmemeņe kiņęonj topņe topņe ya ikņe manmanņahât bonņe yaņe yan pik ñâtâk ñâtâk sâm iop. ⁵ Yâhâ metenânâmâ ikņe kutņe ya kulemgumu talop. Kut yamâ yuwu. “Bawilon kapi ambolipņane orotmeme kiņęonj otmâ gawi. Yâhâ imbilipyeņe yamâ imbi kondarâ. Yâk yengât mâmâyeņe yamâ nâ.” Ikņe kutņe metenjan yawu kulemgumu talop. Yâhâ kut ya lok âlâņe ekmâ nâņęâwuapgât dop bia. ⁶ Imbi yaņeâmâ emelâk lohimbi nombotņe biwiyenę Anitâhâlen katmâ Yesuhât nâņęâņetâ yahalop yamâ kerek sâmu yongonętâ muwi. Yongonętâ muņetâ yan imbi yaņeâmâ yekmu âlepņe otmu biwi hâlim pato olop. Yawu otmu ekmune sâtņe otmu pârâk pilâwan.

⁷ Otmu aņeloņe yuwu sâm eknohop. “Girawuhât nâņęârâ ki orotņe oap? Imbi yuâmâ sonęo sâtņe metņe yaņe sokomap. Yâk yetgât topyetņe yuwu sâmunę nâņęâ. ⁸ Sonęo sâtņe eksat yukât topņeâmâ yuwu. Yâhâmâ emelâk hem nâpumân kionjâmâ gulip olop. Yapâ gâtņane hâmbâi yâhâpņe yahatmâ gawuap. Gamâmâ lohimbi nombotņane Anitâhâlen ki torokatmâek yaehen manmâ gai. Ya yengât kutyenę yamâ emelâk Anitâņe hân himbim ki kândikyotgowân manman kârikņahât pepaen Yesuņe ki kulemgum kalop. Lohimbi yaņe sonęo sâtņe ya ekmâ yuwu sânomai. “Bâe, yuâmâ emelâk manmâ gam gulip olop. Yaņe yâhâpņe yiwerenę teteap.” Yawu sâm nâņęâņetâ âilonęo loņęo otbuap.

⁹ Otmu aņeloņe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Den yan yukât bulâņe tetewuap yakât topņe ekmâ nâņęânomai. Kunņe nombolân yâhâp yamâ pumņe nombolân yâhâp yakât dop. Yâhâ imbi yakât dowâmâ kapi pumņe nombolân yâhâp yakât tânâmņan talop ya. Yâhâ pumņe nombolân yâhâp yakât dop yamâ lok kutdâ nombolân yâhâp. ¹⁰ Yâhâ lok kutdâ yamâ momerâ yaņe muwi. Yawu gârâmâ âlâmâ nombolân konokņe sâp yiwerenę yu galemyenę otmâ mansap. Yâhâ bâiņe yamâ hâmbâi tetewuap. Yâhâ tetewuap yanâmâ sâp tâlâwâk galemyenę otbe mâne Anitâņe sâmu mumbuap. ¹¹ Yawu gârâmâ sonęo sâtņe yamâ aņęoânâk manmâ gaop. Yâhâ yiwerenęâmâ ki mansap. Gâmâlâhâmâ yahatmâ lok kutdâ nombolân yâhâp yâk yengâlen torokatmâ nombolân kalimbuyenę otmâ manbuap. Manmâ yâhâm kâlâwân arimu pesuk sâwuap. Topņe yawu.”

¹² “Otmu ñlipņe bôt nombot nombot hârok yeksat yamâ lok kutdâ bôt nombot nombot yâk yengât dop oap. Yâkņe yiwerenę ki mansai, hâmbâi tetenomai. Tetem manņetâ sonęo sâtņe yaņe mâmâņe otyiņgimu orowâk torokatmâ tatmâ yâhânomai. Yâkņe galemyenę otmu sâp tâlâwâk mannomai yakât kakņan mum biatnomai. ¹³ Yâhâ mannomaiân nâņęân nâņęânyeņe hikuakmâ sonęo sâtņe yamâ yâkât wâtņan kinmâ yâhânomai. ¹⁴ Yâkât wâtņan kinmâ yan Lama Nanņe mum yahalop ya kune sâm yâk orop kasa oraņgim mannomai. Yamâ Lama Nanņane mumunambâ yahatmu âwâņane sâmu wâtņe pato nandoroņe tetewañgiop. Yawu otmâ lok topņe topņe manmâ gai ya yengât kunyenę otmu lok kutdâ ya yengât kunyenę pato mansap. Yakât otmâmâ kasalipņe yongom mem ge katyekbuap. Yâhâ lohimbi yaņe biwiyenę yâkâlen katmâ manņetâ yakât Anitâņe ikņe pat kuyiņgiop yâhâmâ yâkņe lok kutdâyeņe pato oapgât yâkâlen torokatmâ kasalipyeņe yongom pesuk pilâyeknomai. Yawu.”

¹⁵ Otmu aņeloņe torokatmâ yuwu sâm eknohop. “Yoane gâ emelâk eksat. Imbi kondarâ yamâ to hâlâņmâ kinsap. Yâhâ to yakât dopņeâmâ yuwu. Lohimbi komotņe

komotņe hânņan kulemņan manmâ den topņe topņe sâmâi ya yengât dop oap. ¹⁶ Otmu ñilipņe bât nombot nombot hârok eksat yamâ lok kutdâ yâk yengât dop oap. Yâkņe sonņo sâtņe metņe yâkâlen torokatmâ imbi kondarâ ya kasa otbaņginomai. Kasa otbaņgim imbi yakât lembân tâkņe ya mem holaņbaņginomai. Mem holaņbaņginetâ hâk barak kinbuap. Yawu kinmâ itit kiom tuhujetâmâ kâwurumņajak kinbuap. ¹⁷ Otmu yamâ inâk ki tetewuap. Anitâņe biwi nâņgân nâņgânyeņan ya katmâ mem hewewen tuhuyekmu sonņo sâtņe ya orowâk menduhuakmâ imbi kondarâ ya mem ge katnomai. Anitâņe sâop yakât bonņeâmâ yawu tetewuap.

¹⁸ Otmu imbi kondarâ yamâ kapi pato tap yakât dop. Kapi pato yakât patoyeņajeâmâ lok kunņe hânņan kulemņan tatmâ arai yâk yengât kunyeņe otmâ tatmap.

18

Anitâņe sâmu Bawilon kapi kâwurumņajak kinop.

¹ Kulem ya pesuk sâmu yakât kakņan kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Aņelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban yakât wâtņe pato tatbaņgiop. Otmu gem yan yâkât laņinņe pato yaņe hânân pilâmu laņ laņ sâop. ² Yâkņe kârikņe halahum yuwu sâop. “Kapi kutņe Bawilon yamâ emelâk kâwurumņajak kinsap. Yiwereneâmâ weke bâleņe dondâ mansai. Otmu nâi bâleņe ki neneņe, sopņan hepdâek, sâmâi dop yawuya, ya pik sâm iap. ³ Emelâk lohimbî kiņgitņe orowâkņe yâk yengâlen torokatmâ orotmeme kiņgoņ otmâ gam biwi hâlim otbi. Yawu otmâ manbi. Yâhâ lok kutdâņe gurâ yawuâk orowâk orotmeme bâleņe ya otbi. Lohimbî nombotņe yâku aņgi guņgi otne sââmâmâ yawuâk yan torokatmâ hângât senņe âlâlâ otmu bâleņe topņe topņe otmâ manmâ gamai yawuya Anitâņe kerehâk yongom tâtuk meyehop.”

⁴ Yawu sâmu Yesuņe yuwu sâop. “Yen nine komot Bawilon kapiân mansai ya yuwu sâmune nâņgâņet. Bawilon kapi ambolipņe orotmeme bâleņe me kiņgoņ ya otmâ manmâ gamai yakât matņe yingimune hiliwahonomosai. Yawu gârâmâ yen orowâk yongomaingât orotmeme bâleņe ya pilâm pilâyekmâmâ nâhâlen ga torokatmâ manņet.” Yawu sâm ekyongop.

⁵⁻⁶ Yawu sâm aņelolipņe yuwu sâm ekyongop. “Kapi yukât ambolipņe orotmeme bâleņe otbi yakât topņe Anitâņe kerek naņgap. Yakât otmâmâ matņe yu yingiap. Kapi yu ambolipņe yengât orotmeme yamâ imbi kondarâ yengât orotmeme yawuya. Ya nâņgâmune dondâ bâleap. Otmu kasalipyene mem bâleyekbi. Yakât matņe yâku yakât dopņanâk mem purik pilâm yinginomai. Emelâk kapi ambolipņe menduhuakmâ orotmeme bâleņe ya otbi. Yakârâmâ yâku kârikņe otmâ matņe kâpekyinginomai. ⁷ Yâhâ emelâk kapi ambolipņe hop sambe kakņan manmâ yehâhâk nâņgâņetâ yahatmu hâmeyene bitminiwi. Yakât yengu matņe tâņ tâņâk purik pilâm yinginomai. Yawu otnomai yakât kakņanâmâ yâkņe dondâ isem buiakmâ mannomai. Yâhâ yiwereneâmâ ambolipņe biwiyene yuwu naņgai. “Bâe, nenâmâ yiwerene hop sambe kakņan mansain. Yawu manmâ lohimbî dondâ tânyongom mansain. Yâhâ imbi nombotņe kambut manmâ tep bâle nâņgâm isem mansai. Yâhâ nenâmâ umatņe âlâ hâtnongowuapgât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ hâk sânduhânâk manmâ yâhânom. Tep bâle nâņgâm ki isem buiaknom.” Yawu naņgai. ⁸ Yakât otmâ sâmune pârâk sâņ sâņâk umatņe bâleņe topņe topņe yâk yengâlen tetewuap. Po pato tetewuap. Me bumbum, me aman kundat, me aman mesek topņe topņe ya teteyingimu hâhiwin pato nâņgâm isem buiaknomai. Isem buiakmâ manņetâ yan kasalipyene taka itit kiom tuhuyekmâ kapiyene uņetâ sewuap. Yakât umatņe ya yingiwomgât dop tap.” Yawu sâop. Sâop yawuâk tetemu ekban.

⁹ Kasalipyene taka kapiyene uņetâ siowân yanâmâ lok kutdâņe aņgoânâk manmâ gawiân orotmeme bâleņe Bawilon kapi ambolipņe ya orop otmâ gawi yaņeâmâ kâlepņan kinmâ kapi patoen ekņetâ kâlâp sem utun duk duk sâm yahalop. Utun ya ekmâ yan isem tep bâle otmâ biwiyene ahoakbi. ¹⁰ Yawu otmu ekmâ kiņgityeņahât otmâ kâlepņan

kinmâ ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, Bawilon kapi patoen yan hop sambe pato kinop. Yâhâ yiwerenjeâmâ pârâk sân sânak kasalipyenjanje taka matnje yinngiai. ¹¹ Yâhâ angoânâmâ yâk orop senje âlâlâ anji gunji otmâ gem yâhâm manbi. Yâhâ yiwerenjeâmâ emelâk manbi ya pilâm hou latmâ mansai.” Yawu sâw tep bâle otmâ isewi. ¹² Yâhâ torokatmâ yuwu sâwi. “Angoânâmâ Bawilon kapi pato yakât biwinjan hop sambe pato iminiop. Eheknje ki eheknje, nângân nângânne ki nângân nângânne, senje âlâlâ topnje topnje tuhuwi. ¹³ Yawu tuhum mem manjetâ wuân me wuân âlâhât pâin guin âlâ bia, senje âlâlâ topnje topnje ya kerehâk tatyinngiop. Otmu kapi kâriknje bâleje. Kasalipyenje mem ge katyeknetâ yâk yengât amutgen manmâ hoj bayinngim gawi. Yâhâ sâp yiwerenje yuâmâ kerek biatyinngiap.

¹⁴ Bâe, senje âlâlâ topnje topnje mem hop sambe kakñan manminiwi. Yâhâ nep topnje topnje torokatmâ tuhuwi yiwerenje ya emelâk biatmâ kititin yap. Otmu senje âlâlâ yu me ya ekñâlem anji gunji otmâ manbi. Ya gurâ kerek kititin yap. Otmu yukât kakñan yâhâpne âlâ torokatmâ tetewuapgat dop âlâ ki tap,” yawu sâwi.

¹⁵ Otmu lok nombotnje kapi kâlepnehembâ taka yan âi topnje topnje tuhum hâmenje papato meminiwi yanjeâmâ “Kâlâp yunje pundun sâw senenekmap,” sâw yakât kâlepnehem kinmâ ekbi. ¹⁶ Yawu ekmâ kinmâ yuwu sâwi. “Bâe, bâe, kapi yuâmâ aksihâk kiom balu balu oap. Emelâhâmâ Bawilon ambolipnje, me buku nombotnje kâlepnehembâ takawi yanâmâ hâk katipnje kulem topnje topnje yawuya mânunjakmâ manminiwi. Otmu kâiput topnje topnje ya golinjak tuhum âmbâkuakbi ya ekñâlem yawuya mem bam gam otbi.

¹⁷ Yawu otminiwi yakât matnjeâmâ yiwerenje yu mejetâ eksain.” Yawu sâwi.

Otmu wanga ambolipnje, me nep loklipyenjanje wangaen kinmâ ekbi. Otmu nep lok nombotjanje hikinângen kinmâ ekbi. ¹⁸ Lok ya kerehâkne kâlepñan kinmâ senyenjanjak pilâm ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi yan ya yu mon? Senje âlâlâ ya kerehâk gulip otmâ meteap. Hâpuwân pekatnje sem yawu tuhuap. Bâleje dondâ oap.” Yawu sâwi. ¹⁹ Yawu sânetâ biwiyenje orotok sâop. Otmu yakât tep bâle nângâm yan kou kendâm ahowi. Isem tep bâle nângâm yan torokatmâ yuwu sâwi. “Bâe, kapi pato enda eksain. Endane âlâlâ ya kerehâk biatmâ kititin yap. Yamâ nen wanga ambolipnje âlâengembâ tohom kapi yanâk anji gunji otmâ yapâ tewetsenje pato dâim hop sambe kakñan manne sâw gain. Ya yiwerenje kâlâpne mem hote aliknje tuhuap. Yakât girawu otnom? Me wosapâ ari tewetsenje yawuya menom? Ya pesuk yap yukâ.” Yawu sâw isem buiakmâ kinbi.

²⁰ Yawu teteyinngiop yakât anelo yanje yuwu sâop. “Yen emelâk poropete nombotnje manbi, otmu aposolo manbi, otmu Anitâhât komot otmâ yâkâlen torokatmâ manbi, yenâmâ kapi yu ambolipnanje kasa otyinngim mem gem katyekbi. Mem ge katyeknetâ yakât matnje yu Anitânje yinngiap yakât yen herone kakñan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

²¹ Yawu sâmu anelo wâtne kâriknje tatbanngiopne kât pato âlâ mem yahatmâ saru tumunan pilâmu giop. Gemu yanâk yuwu sâop. “Nâne pilâmune giap. Yakât dopneâk Anitânje kapi pato Bawilon yukât ambolipnje ya yawuâk pilâyekmâ gem tepyenje kum huhumu gulip oai. Gulip otjetâ kâwurumyenjanjak kinsap. ²²⁻²⁴ Emelâhâmâ Bawilon yan imbi anji gunji otmâ manbi. Otmu kepgât senje âlâlâ topnje topnje mem ekñâlem kinmâ on girin kakñan manbi. Hop sambe kakñan manbi. Âli hawat topnje topnje ya mejetâ lohimbî dondâne ya ekmâ yu bonje mon sâw yan nângâm tâpikgum manmâ gawi. Yakât otmâ lohimbî hânñan kulemñan tatmâ ariwinje yâk yengâlen torokatmâ biwiyenje hikuakmâ manbi. Yawu manmâ gam hop sambe pato teteyinngimu âlâlâhât ki pâinmâ manbi. Otmu herone otmâ bujam me kep topnje topnje tuhum engat nombotnje watmâ yakât yehâhât sâw mepaeakmâ manbi. Otmu yehâhât nângânetâ yahatmu hâkyenje mepaeakmâ manbi. Yakât otmâmâ Anitâ poropetelipnje nombotnanje yâkât den sâw tetem ekyongowi. Den sâw ekyongonetâ nângânetâ gemu yongonetâ kerehâk mum metewi. Emelâk Anitâhât komot ya mem ge katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekbi yakât

matjeâmâ yâku yu teteyiŋgiap. Sâp yiwerenje yuâmâ manman ya emelâk biatmâ kititiŋ yap. Emelâk hân yuân torokatmâ âi topŋe topŋe mem yenahât nâŋgâŋetâ yahatmu manmâ gawi. Sâp yiwerenje yu gurâ biatmâ kititiŋ yap. Kapi yu yâhâpŋe mem miwirikuŋetâ tetewuapgât dop âlâ ki tap. Yawu.” Yawu sâop. Aŋeloŋe kât pilâmu saru tumuŋe kâlehen giop yaŋe yakât topŋe sâm teteap.

19

Anitâŋe matje yiŋgiop yakât otmâ ikŋe lohimbije mepaewi.

¹ Ya ekmune pesuk sâmu yakât kakŋan den âlâ yuwu nâŋgâwan. “Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ otmu Kutdânenŋe Yesu yâk yetgât gotyetŋan kinmâ Anitâ heronje otbaŋgim yuwu sâm mepaewi. ² “O, Anitâ, Wâtgât Amboŋe, Gâŋe yu ya otbe sâm ya otdâ âlepŋe nandoronje otmap. Tihitnenŋe otdâ gâhât amutgen manman sânduhân manmâ yâhânôm. Yâhâ imbi kondarâ yâkŋe orotmeme bâleŋe otminiop. Otmu buku nombotŋaŋe yawuâk otŋet sâm kendâyŋgim gaop. Yakât matje gâŋe yu waŋdâ mem pesuk yap. Yawuhât mepaeheksain. Otmu gâhât komot nombotŋe gâhâlen biwiyenŋe kepeim manbi yamâ imbi kondarâ yaŋe kasa otyiŋgim yongomu muwi. Yakât gâŋe matje yu waŋmu mem pesuk yap. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ³ Gâŋe kapi pato yu ambolipŋe matje yiŋgimu kâwurumŋaŋak kinsap. Yukât kakŋan yâhâpŋe miwirikum torokatmâ mannomaihât dop âlâ ki tap. Yakât otmâ heronje otgihaiŋ.” Yawu sâwi.

⁴ Otmu lok kunŋe 24 otmu soŋgo papato mumuhât dop bia yaŋe Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âlepŋe dondâ nenŋe Anitâ konok mem mepaene. Ya bulâŋanâk.” Yawu sâwi.

⁵ Otmu yâk yengâlen gâtŋe âlâŋe yuwu sâmu nâŋgâwan. “Yenâmâ Anitâ hoŋ bawaŋgim launje lâum yâkâlen biwi nâŋgân nâŋgânyenŋe kepeim mansai. Yen lok topŋe topŋe, lok geheŋe me kutyeŋe orop, yen kerehâk menduhuakmâ Anitâ konok sâm mepaem manŋet.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋetâ yanâk den âlâ yuwu tetemu nâŋgâwan. Himbimân gâtŋe dondâŋe menduhuakmâ tatmâ Anitâ mepaenjetâ munyeŋe nâŋgâwan. Munyeŋeâmâ himbim guŋguruŋ sâmap yawu, me to tâlâm pato yerâmu munŋe pilâmap yawu. Yawu otmâ yuwu sâwi. “O, Anitâ, Kunnenŋe pato, Manman Amboŋe, gâŋe tihitnenŋe otmâ tatmâ yâhâmbisân. Yakât otmâ gâ mepaeheksain. ⁷⁻⁸ Otmu lohimbi miakmâ heronje otmâ mansai yakât dopŋeâk gâŋe lohimbi nombotŋe Lama Nanŋe yâkâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gawi yakât pat kuyiŋgiop. Pat kuyiŋgiop ya Lama Nanŋaŋe meyekmâ ikŋe manman kapiân mem ari katyekmu heronj maronj otmâ manmâ yâhânôm. Yakât sâp yu tâlâhuap. Yâhâ lohimbilipŋe sâŋgum kaok bolan bolan mânunjakmâ mambotmâ kinsai. Sâŋgum kaok mânunjakmâ kinsai yamâ manman uwawapŋe bia manmâ gawi yakât dop. Yakât otmâ mepaeheksain.” Yawu sâwi.

⁹ Yawu sâŋetâ aŋeloŋe yuwu sâm eknohop. “Den yuwu sâm ekgohomune kulemgu. “Lama Nanŋaŋe yiwerenje lohimbilipŋe pat kuyiŋgiop yâk orop meyekmâ bât kuŋgim heronj maronj otmâ yâhânôm. Yakât sâp tâlâhuap. Lama Nanŋaŋe yakât bulâŋe mem tetemu lohimbije yâk orop biwiyenŋe kepeiakmâ konohâk otmu heronje kakŋan manne sâm oai yakât sâm ekyoŋgorâ tep âlep nâŋgâŋet.” Den ekgohoan yuâmâ Anitâŋe sâop.” Yawu sâm eknohop.

¹⁰ Den yawu sâm eknohomu nâŋe aŋelohât gotŋan bam mepaewe sâm otban. Yawu otmune yuwu sâm kunihiop. “Kâmbuk. Pilâ. Gâ otmu gâhât bukulipge yenâmâ Anitâhât hoŋ bawa, Anitâhât launje lâum hoŋ bawaŋgimai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawaŋgiman. Yesu yamâ Anitâhât nanŋe bonŋe. Den ekgohoan yuâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakŋe mâmâŋe otnihim biwine mem hoŋ hoŋ tuhunekmu den yu ekgohoan. Yawu gârâmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nâŋgâm mepaeyelekmâ yâhânôm.” Yawu sâm eknohop.

Soŋgo sâtŋe metŋe bukuŋâit pilâyeleŋetâ hemân giowot.

¹¹ Himbim pâron sâmu yakât biwiŋan yuwu ekban. Beâsi kaok kaok âlâ ekban. Lok kakŋan talop yakât topŋeâmâ yuwu. Anitâŋe âi sâmu waŋop ya biwiŋaŋe kepeim galemŋum henŋeŋumap. Yâhâ lok yeŋgât orotmemeyeŋe sâwuap ya bulâŋanâk. Yâkŋeâmâ lohimbi den âiân katyekmâ mem kâsipyongowuap. Mem kâsipyongomu ârândân merândân otbuap. Yâhâ yâkŋeâmâ matŋe menomai yakât topŋe katbuap. ¹² Yâkât senŋeâmâ kâlâp nimbilamŋe yawuya. Yâhâmâ lok kutdâŋe ŋerendenŋe goliŋak tuhuwi yawuya yaŋe kunŋan horatbaŋŋetâ tatmu ekban. Yâhâ ikŋe kutŋe yamâ ikŋahâk nanŋaŋgimap. Lok âlâŋe ki nanŋâwaŋgimap. ¹³ Yâhâmâ sâŋum kaok kâlêp mânunahop yaŋe ge hârândân sâmu kinop yamâ hepŋak pato. Yâkât kutŋe âlâmâ yuwu sâmai. “Anitâhât Kâi Toka.” Yawu.

¹⁴⁻¹⁶ Otmu lohimbi bâleŋaŋe matŋe meŋetgât Anitâŋe sâop yakât otmâ launambâ tewet sâtŋe nombot nombot nelan nelan yaŋe ge kinop. Yaŋe mem lohimbi sambe galemŋum hâhiwin yinŋimu umutyene arimu kiŋgityeŋahât otmâ hu halak tuhuwi. Otmu sâŋum kaok yan otmu ârânŋan yuwu kulemŋuŋetâ talop. “Lok topŋe topŋe manmâ gai ya yeŋgât kunyeŋe. Otmu lok kutdâ ya yeŋgât kunyeŋe pato mansap.” Yawu kulemŋuŋetâ talop. Otmu yâkŋe sâmu himbimŋat kapam lok dondâŋe yâkâlen menduhuakbi. Menduhuakmâ yanâmâ hâk katipŋe kaok bolan bolan ya mânunakmâ beâsi kaok kakŋan tatmâ hawamŋum Kutdâyeŋe orowâk lok bâleŋe yongone sâmu tohowi.

¹⁷ Menduhuakmâ tohoŋetâmâ aŋelo âlâ tetemu ekban yaŋeâmâ sikop senŋan kinop. Sikop senŋan kinmâ kâe kâe nombotŋaŋe pâp pâp sâmu hanân gam ariwi ya yongonmâ yuwu sâmu ekyongop. “Anitâŋe sâp pato kalop ya tetewe sâmu oap. Yakât otmâ yen kerek taka menduhuakŋet. ¹⁸ Yâhâ lok bâleŋe komotŋe komotŋe beâsi kakŋan tatmâ taka ahone sâmu oai. Ahom yan himbimŋat kapam lokŋe yongom tâtuk meyeknomai. Yongom tâtuk meyekŋetâmâ yeŋe taka nem meteyeknomai.” Yawu sâmu ekyongop.

¹⁹ Yâhâ soŋgo sâtŋe metŋe otmu lok kutdâ manbi yâkŋe kapam ku ku loklipeŋe ya hâruyekŋetâ kerehâk yongone sâmu menduhuakbi. Yakât otmâ lok beâsi kakŋan talop, kutŋe “Anitâhât Kâi Toka,” yâkŋe ikŋe kapam lok hâruyekmâ orowâk menduhuakmâ yongone sâmu otbi. ²⁰ Yâhâ soŋgo sâtŋe metŋe yaŋe ikŋe hoŋ bawa ya aŋgoân mâmâŋe otbaŋgimu yâkŋe kulem topŋe topŋe mem lohimbi kâityongop. Kâityongom ikŋahât kulem towatŋe bâtyeŋan otmu meteyeŋan towat kalop. Yakât otmâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe yâk yetgâlen torokatmâ soŋgo sâtŋahât umutŋe hâwim mepaeyelekbi. Yawuhât himbimŋat kapam lok yaŋe yâhâp yâhâp ya pilâyeleŋetâ hem topŋehen yaken gemutâ kâlâpŋe seyelehop. ²¹ Otmu lok beâsi kakŋan talop yakât launambâ tewet kâlêp, sâtŋe nombot nombot nelan nelan yaŋe mem kasalipŋe hâreyekmu mum metewi. Mum meteŋetâ kâe kâeŋe taka nem meteyekbi.

20

Satan ya kum sâhâm pilâmu iop.

¹ Ya pesuk sâmu yanâk aŋelo âlâ himbimâmbâ gemu ekban. Aŋelo yaŋe gem puaia, yakât kutŋe âlâmâ Satan, ya sâhâwe sâmu tâk kârikŋe mem giop. Tâk kârikŋe miakmâek hem nâpumâŋen kioŋop. ²⁻³ Kioŋmâ ge Satan kum sâhâm pilâmu yambu 1000 yakât biwiŋan im ariop. Im arimu yambu 1000 ya pesuk sâmu holaŋmu gamâmâ sâp tâlâwâk biwiŋan lohimbi kâityongop.

⁴⁻⁶ Kulem ya pesuk sâmu kulem âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâhât gotŋan lohimbi dondâŋe menduhuakmâ kinŋetâ yekban. Yâkŋeâmâ lohimbi meyekmâ den âiân katyekmâ sâmu hâreyiŋŋetgât Anitâŋe âi ya sâmu yinŋiop. Komot ya yeŋgât topŋeâmâ yuwu. Yâkŋe aŋgoân Anitâhât den ya tâŋ tâŋâk lâum manbi. Yawu manmâ Yesu ki betguwi. Me lok bâleŋaŋe soŋgo sâtŋe metŋe otmu ikŋe umutŋe hâwim katbi ya yetgât ki nanŋâyitgim mepaeyelekbi. Me yakât kulem towatŋe ya meteyeŋan me bâtyeŋan ki

katnetâ talop. Yawu otmâ betyitgim mannetâ yakât yâk yetgât hon bawalipyetnaje kasa otyingim engatyene hârejetâ muwi. Otmu yâkne angoân mumunambâ yahatmâ Yesu Kiristohâlen torokatmâ yâkât komot galempongom tepyene herone otmu mannetâ yambu 1000 olop. Yâhâ angoân yahatbi yanjeâmâ Anitâ yet Yesu Kiristo yâk hon bayitgim mepaeyelekmâ Yesu orop tatmâ yambu 1000 ya torokatmâ manmâ yâkât komot galempongom manbi. Otmu yakât kaknan himbimân manman kârikjahât pat otbi yakât otmâ hiliwahom hem nâpumnan ki gewi. Yambu 1000 ya pesuk sâmu lohimbi nombotje âlâne mumunambâ yahatbi.

Yambu 1000 pesuk sâmu Satanje yâhâpne tetem lohimbi kâityongop.

⁷ Yambu 1000 pesuk sâmu yakât kaknan anelo âlâne hem pato ya nâpum kurumbu yakât kâlehen kionmâ ge Satan mem holaņop. ⁸ Mem holaņmu yapâ yahatmâ gamâmâ lohimbi nombotje hânņan kulemnan manmâ Yesuhât hâkâņ otbi ya kâityongomu lohotne otjetâ yan dâiyekmâ manop. Yawu otmâmâ kâsipyongomu komot yâhâp otbi. Âlâ, kutje Goho sâ, âlâmâ kutje Mahoho sâ, yâk kerekne Yesuhât hâkâņ otmâ manbi. Yâkne menduhuaknetâ dopyene saru ginņan sak ekmain yakât dop. Ya sâlipyongonongât dop âlâ ki otbuap. ⁹ Yanje menduhuakmâ taka Anitâne ikne lohimbi wawaeyehop ya kerek hilipyongone sâ hawamyongowi. Hawamyongom kinnetâ Anitâne sâmu yan himbimâmbâ kâlâp punduņ sâ ge sem gâwu gâwu tuhuyehop. ¹⁰ Kâlâpne sem metyekmu pesuk sâmu Anitâne amboyene Satan ya mem hem nâpum kâlehen pilâmu giop. Otmu sonjo sâtne metne otmu hon bawane mâmâne otbangimu den perâkne sâ kâityongop ya yâhâp yâhâp emelâk pilâyelekmu giowot ya yetgâlen gem torokatmu kâlâpne seyekmu hâhiwin pato nâņgâwi. Otmu hâhiwin ya pesuk sâyিংgiwuapgât dop âlâ ki tap. Hâhiwin dondâņan manmâ yâhâmbisâi.

Anitâne lohimbi kerekne otbi mewi yakât den sâ hâreyingiop.

¹¹ Kulem ya pesuk sâmu âlâ yuwu tetemu ekban. Anitâne kaknan tatat kaok bolan bolan yan ge tatmu ekban. Ge tatmu yan hân himbim dâiakmâ pilahowot. ¹²⁻¹³ Otmu lohimbi in muņetâ kurihyekbi, me saruņe neyehop, me girawu girawu tuhuyekmu muwi, lok geheņe me lok kutyene orop, ya kerehâk mumunambâ yahatmâ yâkât gotņan kinnetâ yekban. Kinnetâ Anitâne pepa topne topne ya mem mewalakum lohimbi golâ manbiân yan otbi mewi yakât topne kulemgumu tatmap yapâ ekmâ mem sâlikuop. Otmu Anitâ ikņak pepa ya mem sâlikumâmâ otbi mewi ya yengât topyene ekmâ âlâku ikņiâk ikņiâk den âiân katyekmâ matne yingiop. ¹⁴ Otmu lohimbi nombotje hem kâlâpgât pat otbiņe yan gem torokatmâ sâp kâlep manmâ yâhânomai. Yâkne âlâ holaņakmâ hâk sânduhân mannomaihât dop âlâ ki tap ¹⁵ Yâhâ Anitâne ikne pat kuyingiop ya yengât kutyene kulemgumu tatmap yanjeâmâ yâhâpne yakât kaknan hiliwahonomaihât dop âlâ ki tap. Yanjeâmâ manman kârikne yakât kapiân ari tatmâ herone kaknan manmâ yâhâmbisâi.

21

Anitâne sâmu hân himbim ango teteowot.

¹ Ya pesuk sâmu hân himbim hâņņe ya Anitâne sâmu bialop. Otmu yâhâpne sâmu hân himbim âiņe tetemu ekban. ² Otmu Anitâne kapi âiņe tuhuop, kutje “Yerusalem Ango” sâ yanje himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ekmune âlâ kândâkdâ olop. Otmu nenņe imbi miakne sâ otmâ meņâleakmain yakât dopneâk kapi ambolipņane meņâleakbi. ³ Otmu anelo âlâne yuwu sâmu nâņgâwan. “Kutdânenne Anitâne lohimbi orop haonmâ ârândâņ tatmâ tihityene otmâ yâhâwuap. Yawu otmâ yâk orop biwi nâņgân nâņgânyene hikuakmâ konohâk otmu manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yawu mannetâ yâkne sâmu umatne topne topne yâhâpne ki teteyingiuap. Me hâhiwin nâņgâm ki torokatmâ mannomai. Me ki

mum kou kendâm ahonomai. Me yâhâpne gilâp âlâ ki iseanginomai. Wawaeyekmâ hâk sânduk yingimu tep âlep nângâm heron maron kaknan manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu Anitâ Kutdânenne yuwu sâmu nângâwan. “Sâmune emelâk âliwahap kerek biatsai. Yakât otmâ ango kândikyongowoman. Den yan yu bulânanâk. Yakât otmâ yeŋe nângâm biwiyenan katmâ manjetâ biwiyene ki gewuap. Yawuhât den yan yu kulemgum katdâ talâk. ⁶ Nâŋe embânâmbâek hân himbim ki kândikyotgowan yapâek tatmâ gan. Niniâk kârikneâk tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Âlâlâhât topneâmâ nâ. Otmu nâhât sâtgât teteopgât nâhât sâtgât biatsap. ⁷ Lohimbi nombotne nâhâlen torokatmâ ki lohotne otbiŋe manman kârikjahât to nene sâm otjetâmâ âlepne nâŋe torokatmâ hâmeŋe barak yingimune nem yâhânomai. Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhâlen biwiyene kepeim mannomai ya yeŋgât nâŋe nine nanne baratne bulâŋe sâm meyekbom. ⁸ Yawu gârâmâ lok bâleŋe yeŋgât topyeŋe yuwu. Bukulipyeŋe nângâm bâleyingimâihât lohimbi nombotne nâhât den pilâm hâkyeŋe ihiwe ihiwe otmu dâiakmâ hurunduŋ sâm ariwi. Yâhâ nombotneâmâ biwi nângân nângânyeŋe nâhâlen kepeim ki manjetgât ihilâk tuhuyekbi. Nombotne den perâkne sâm kâirahowi. Me den miangwi. Me den gurukne sahangwi. Yâhâ nombotne kâwâ konda otmâ manbi. Me imbilipyeŋe betyeŋehen kionbi. Me loklipyeŋe betyeŋehen kionbi. Yâhâ nombotneâmâ karasuŋa, me lok yeŋgât sait, me hawat topne topne meminiwi. Yâhâ nombotne âlâŋeâmâ Porom Lâpio topne topne tuhum kânângâŋetâ kinmu yakât nângâŋetâ bulâŋe otmu yâkâlen biwiyene kepeim manbi. Lok yawuŋe hem nâpum kâlehen geŋetâ kâlâpne seyekmu hâhiwin kaknan manmâ yâhâmbisâi. Yawuhât yâhâpne yapâ holaŋakmâ yahatmâ âi ya torokatmâ tuhonomaihât dop âlâ ki tap. Den yan yu bulânanâk.” Yawu sâop.

Kapi âiŋe, kutne “Yerusalem Ango” sâmu, ya teteop yakât topne.

⁹ Otmu anelo nombolân yâhâp lohimbi hilipyongowi yakât kondo ya mewi yâk yeŋgâlen gâtne âlâŋe yuwu sâmu eknohop. “Garâ Lama Nanŋe yâkât pat sâsâŋe ya tiripgohomune ek.” Yawu sâop.

¹⁰ Yawu sâmu Wâtgât mâmâŋahât Heakne biwine mem purik pilâmu anelo yaŋe menekmu pumne pato âlâen yâhâwit. Yan yâhâ kinmune, Anitâhât kapi âiŋe, kutne Yerusalem Ango, ya himbimâmbâ gemu ekban. Kapi ya ambolipne Lama Nanŋahâlen torokatne sâmu meŋâleakmâ gewi. ¹¹ Otmu yan Anitâhât laŋinŋe pato haonmâ ârândân sem kinmap. Sem kinmu yan kapi yaŋe kaok tembaŋ tembaŋ olop. ¹² Otmu kapi yamâ dâmân kâlep pato yaŋe kâlehen talop. Otmu yakât gahatne kâiân yâhâp tap. Yâhâ anelo kâiân yâhâp yaŋeâmâ gahatne yakât âlâku kândâk kândâk galemgum kinbi. Otmu Isirae lohimbi komot kâiân yâhâp yâk yeŋgât kutyeŋeâmâ gahatne ikŋiâk ikŋiâk kulemgunetâ tatmap. ¹³ Otmu kapi yakât dâmân tuhum hawamguwi yakât gahatne yamâ ârândânâk kalimbu kalimbu yawu katnetâ talop. Gahatne yamâ betnehen kalimbu, otmu dâtâpnehen kalimbu, otmu ginnehen kalimbu, yawuâk yawuâk ya katnetâ tatmu ekban. ¹⁴ Otmu dâmân ya hoŋ hoŋ sâmap sâmu kâtnak mem topne kum kuratgum tâtâkuwi. Kâtnak kum kuratguwi yanâmâ aposolo kâiân yâhâp yâk yeŋgât kutyeŋe ya ikŋiâk ikŋiâk kulemgum katnetâ tatmap.

¹⁵ Anelo yaŋe kapam dop tuhu tuhu âlâ goliŋak tuhuwi ya mem Yerusalem kapi ango yakât dop kuop. ¹⁶ Yâhâ kapi yakât dopneâmâ âlâhât tipne. Yakât otmâ yakât ginne ârândânâk yakât dop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Yâhâ yapâ topne katmâ ewaken haŋân upu lato yâhâop yamâ 2500 kilomita yakât dop. Nombot nombot yawuâk kerek. ¹⁷ Yâhâ yakât dâmânneâmâ bapne bapne dopne 64 mita yawu. ¹⁸ Dâmân yamâ kât âlâ, kutne Yasipa sâmu, kaok muŋen muŋen yaŋe tuhuop. Kapi yamâ goliŋak pato tuhuop ya laŋinŋe pato pilâm imap. ¹⁹ Yâhâ dâmân yakât topne kâtnak kum kuratguwi yakât topne yuwu. Angoân kuratguwi yakât kât kârikne kaok muŋen muŋen, yakât kutne

Yasipa. Yâhâ yâhâpne kât âlâ golâ golâ, kutne Sapaia. Yâhâ kalimbunje kât âlâ kaok kâtâp metâp, kutne Ahet. Yâhâ imbâtne kât âlâ golâ golâ, kutne Emerali. ²⁰ Yâhâ momeje yamâ kât kuriņ kâiâk mâiâk, kutne Onikisi. Yâhâ yakât betņan kât âlâ kuriņ kuriņâk, kutne Konilian. Yakât betņanâmâ kât âlâ gimban munġen munġen, kutne Kirisolait. Yâhâ yakât betņanâmâ golâ kâiâk mâiâk, kutne Bereli. Yakât betņanâmâ gimban tekop tekop, kutne Topasi. Yakât betņanâmâ golâ otmu ŋaon kâtâp metâp, kutne Kirisopasi. Yakât betņanâmâ âlâmâ ŋaon ŋaon, kutne Haiasin. Yâhâ bâiņe yamâ kuriņ kuriņâk, kutne Ametisi. ²¹ Otmu gahatne kâiân yâhâp yamâ emet âli âliņe yamâ pitiņa hâkne kândâkdâek yaņe tuhuop. Yâhâ kapi yakât mâtâp yâhâm gem otmai yamâ goliņak tuhuwi yamâ laņiņe orowâk belek belehâk yawuya.

²² Anitâhât kapi pato yamâ ikne kai sombem yan Lama Nanġait tatmawot. Yakât otmâmâ yan opon kâmbukne âlâ ki tuhuņetâ tap. ²³ Yanâmâ Anitâhât laņiņe irik irik sâm pilâm laņ laņ sâmâp. Nenġe lambe mem saum katmunġe laņiņe pilâmap dop yawuya bia, ya waņġim dop âlâ otmap. Otmu Lama Nanġe ikne laņiņe pilâmu laņ laņ sâmâp. Yakât otmâmâ sikop me omongât emetsenġe laņiņetne ki pilawot. ²⁴ Yanâmâ kapi ambolipne yâkne yan yâhâm gem herone marone otmâ Anitâ yet Lama Nanġe mepaeyelekmâ manmâ yâhâmbisâi. ²⁵⁻²⁶ Kapi yanâmâ laņiņe pato yaņe pilâmu laņ laņ sâm âilonġo lonġo otmâ imu yakât kâlehen omoņ me, me kâtâp metâp, me yuwu yawu âlâ ki tatbuap. Yakât otmâ gahatne ki maņġunomai. Inâk aņ sâm kinmu yan lohimbine yâhâm gem Anitâ yet Lama Nanġe mepaeyelekmâ hoņ bayitġim manmâ yâhâmbisâi. ²⁷ Yakât otmâ lohimbî orotmeme bâleņe otmâ manbi ya orowâk ki tatnomai. Yâhâ den perâkne sâmîniwi ya gurâ yawuâk yan ki mannomai. Emelâk Lama Nanġe ikne pat ya kuyiņġim pepa âlâ mem kutyeņe kulemġuop lohimbî yaņak kâlehen yâhâm genomai.

22

Manman kârikne yakât topne

¹ Otmu aņelo yaņe manman kârikġahât to senġe âilonġo lonġo gam gemap yakât kakņan gilik belek sâm imap ya tiripnohomu ekban. To senġeâmâ Anitâ yet Lama Nanġe yâk yetġâlen tap. ² Yapâ hindakmâ gem huhum liņġarakmâ kapiân sombem ya ârândâņ otmâ imap. Yawu otmâ imu manman kârikġahât nak yaņe to ya hâlâņmâ nombot nombot kinmâ arap. Nak yakât kehetne yaņeâmâ haonġmâ emetsenġe ârândâņ bonġe âilonġo lonġo imu nem yâhâpne ki hiliwahonomai. Yâhâ esenġe nem hâk sânduhân mannomai. Neņetâ yan mesek me umatne topne topne ya ki teteyiņġiwuap. ³ Otmu kapi yanâmâ Anitâhât kasalipneâmâ ki ganomai.

Anitâ yet Lama Nanġe yâk yetġât kaweyetne yan tatmu lohimbî kerekne mepaeyelekmâ hoņ bayitġim manmâ yâhâmbisâi. ⁴ Yâhâ lohimbî kerekne Kutdâyeņahât senġan manġetâ ikne kutġeâmâ yâk yeņġât meteyeņan kulemġumu tatbuap. ⁵ Yâhâ Anitâ ikġahâmâ yâk yeņġât laņiņe pato otmâ yâhâwuap. Yakât otmâmâ sikop yaņe ki pilâwuap. Yanâmâ yâhâpne omoņ âlâ ki tetewuap. Yakât otmâ lambe ki miakmâ mannomai yamâ Anitâhât laņiņan tatmâ yâhânomaihât torokatmâ hâk sânduhânâk mannomai.

Bulâņanâk Yesuņe yâhâpne âwurem ġewuap.

⁶ Yâhâ ya pesuk sâm yâk kakņan aņelo yaņe den yuwu sâm eknohop. “Den yan yuâmâ bulâņe ġâņġâņâk miap. Emelâk Anitâņe Wâtġât mâmâņahât Heak hâņġâņġumu poropete yeņġâlen tetem yâkât den sâm tetem ekyongop. Dop yawuâk Anitâņe nâ hâņġâņnohomu âlâlâ topne topne tetewuap yakât tiripġohomune eksat.” Yawu sâop.

⁷ Yawu ġârâmâ emelâhâmâ Yesuņe yuwu sâop. “Nâmâ yeņġâlen burunduņâk takawomġât sâp tâlâhuap. Yen pepa yu sâlikum den yan yu lâum mannomai yanâmâ âlepne. Den yan yukât bulâņe yeņġâlen tetewuap.” Yawu sâm eknohop.

⁸ Yâhâ nâ den kulemguan yu emelâk nângâwan. Otmu âlâlâ tetewuap ya gurâ ekban. Aneloŋe yu me ya tetewuap ya tiripnohopgât yâkât gotŋan bam mepaewe sâm otban. ⁹ Yawu otmuneâmâ yuwu sâm eknohop. “Kâmbuk, pilânek. Nâ gurâ gike yuwuya. Nerâmâ Anitâhât hoŋ bawa. Gâ otmu gâhât bukulipge nombotŋe yeŋe Anitâhât den sâm tetem ekyongom mansai. Otmu nâ gurâ yeŋe oai yawuâk otmâ mansan. Lohimbi nombotŋe pepa yu sâlikum ekmâmâ Anitâhât den lâum manmâ hoŋ bawaŋginomai. Otmu nâ gurâ yawuâk hoŋ bawaŋgiwom. Yakât otmâ yen me nâ yamâ Anitâ otmu Yesu yâk yetgâlâk nângâm mepaem yâhânom.

¹⁰ Otmu den yukât bonŋe tetewuap yakât sâp tâlâhuap. Yakât otmâ gâmâ Anitâhât den yuâmâ pepaen kulemgum katmâ yan ki mem kurihiwuap. Tetekŋan lohimbi senyenjan sâm mem mewalakum tiripyongowuat. ¹¹ Otmu Lama Nanŋe burunduŋâk takawuap yakât sâpŋe utâpŋuap. Gârâmâ lohimbi nombotŋe orotmeme bâleŋe otmâ manmaiŋe torokatmâ otmâ yâhânomai. Yâhâ lohimbi nombotŋeâmâ orotmeme âlepŋe otmâ Anitâhât tem lâuwaŋgim manmai yaŋeâmâ yawuâk otmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

¹² Yawu sâm tiŋ pilâmu Yesuŋe yuwu sâm eknohop. “Nâ yuwu sâmune nângâ. Sâp ki kâlep otmuâk âwurem gewom. Nâŋe lohimbiŋe otbi mewi yakât matŋe mem kâpekâmâ âlâku amboŋan amboŋan yinŋimune menomai. ¹³ Nâmâ Anitâŋe hân himbim ki kândikyotgop yapâek tatmâ gan. Otmu tatmâ yâhâwom. Otmu nâmâ âlâhât amboŋe. Wahap yu me ya hânân yuân katyekban ya kerehâk nângâm meteyeksan.

¹⁴ Nâmâ lohimbi yeŋgât kunyeŋe pato. Lohimbiŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manmâ gai yâkŋe Anitâhât kapi ya ambokunomaihât pat kuyinŋiwan yamâ âlepŋe ambokum mannomai. Otmu nâŋe manman kârikŋahât sot yinŋimune menomai yan ârândânŋâk nem torokatmâ mannomai. ¹⁵ Yawu gârâmâ lohimbi nombotŋe Anitâhât hâkâŋ otmâ mansai, me senŋe âlâlâ ihilâk mahilâk gulip malap otmâ torokatmâ manmâ gai, me lohimbi nombotŋe kasa otyinŋim yongom manmâ gai, me nombotŋe hânân âlâlâ Porom Lâpio topŋe topŋe yakât nângâŋetâ bulâŋe otmu yâk yeŋgâlen biwi nângân nângânyeŋe kepeim manmâ gai, me manman bâleŋe yakât mâtâwân torokatmâ otmâ manmâ gai, me den perâkŋe sâm kâirahom kombo mianŋim gai, me den mem manmâ gai, yamâ Anitâŋe dâiyekmâ ikŋan katyekbuapgât dop âlâ ki tap. Yâhâmâ dâmân yaehen tatmâ hâhiwin nângâmbisâi. Yawu.

¹⁶ Nâ ahonakmune nângâ. Nâmâ Yesu. Nâmâ Dawitihât sen. Nâmâ pitu kâmŋe pato emet ki orotok sâmuâk tetemap nâmâ yakât dop. Nâhât sâtgât aŋelo ya gem den ya sâm ekgohoap. Yawu gârâmâ gâŋe den ya nângâm nâhât komot ya sâm tetem ekyongowuat.” Yawu sâop.

¹⁷ Yawu gârâmâ Yesuhât pat manmai ya Yesuŋe getek ge menenehâkgât biwiyenŋe kilik kilik sâmu Yesuhât mambotmâ mansai. Otmu yen nombotŋeŋe ekap yu ekmâ sâlikunomai yan yenâmâ getek teteâhâk yawu nângâŋet. Otmu getehâk tetem gewomap yakât otmâ yen nombotŋe manman kârikŋahât tohât biwiyenŋe kilik kilik sâmap yenâmâ in yawu biwiyenŋe Yesuhâlen katŋet. Yawu otnomai yanâmâ Yesuŋe tep âlep nângâyinŋim meyekmu yâk orop manman sânduŋân torokatmâ manmâ yâhânomai.

¹⁸ Nâŋe den yu bulâŋe tetewuap yakât yu tâŋ tâŋâk ekmâ nângâm kulemguan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâŋe den yu tatmu ya wangim yeŋe nângân nângânyeŋe watmâ den âlâ torokatmâ sânomai yaŋeâmâ hâmbâi matŋe umatŋe menomai. ¹⁹ Yâhâ lok âlâ me âlâŋe den yu nângâŋetâ tâŋât otmu mem ge katmâ yeŋe eŋgatyeneâk den âlâ torokatmâ sânomai ya gurâ matŋe umatŋe menomai. Anitâŋe ikŋe kapi âiloŋgo yakât pat kuyinŋiop ya bâtyenjan hindâwuap. Otmu ikŋe kapiân yâhâ manman kârikŋahât nak kehetŋe nenomaihât mâtâp maŋguyinŋiwuap. Yawu teteyinŋimapgât girem den yan yu nângâm biwiyenjan katmâ manmâ yâhânomai.

²⁰ Otmu Yesuŋe den yukât bulâŋe oap yakât ikŋak yuwu sâop. “Nâ ninak sâmune nâŋgâŋet. Nâmâ burunduŋâk takawomgât sâp utâpguap.” Yesu ikŋak yawu sâop. Otmu den sâop yakât bulâŋe teteâkgât naŋgan. Getehâk tetem giâkgât naŋgan. Yesu Kutdânenŋe gâ hoŋâk taka.

²¹ Otmu Yesuŋe dikin kârikin otningimu yakât amutgen nelâm manne. Bâiŋ. Pesuk yap. Yawu.